

שבוע פרשת שמות

(12 – 18 January 20)

ט"ו – כ"א טבת תש"פ

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוֵּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוֵּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוֵּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לִבְּךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּבְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לִבְבְּכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאִכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לִבְבְּכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּבְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתווריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפץ ל"חדר ובית של צדקה".

קִיָּה.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

רֹמְמָה יָמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: ז' לֹא־אֲמוֹת
פִּי־אֲחִיהָ וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרֹנִי יְהוָה
וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שְׁעֵי־צָדֵק אָבִא
בָּם אֲדָה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אֲדַדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וְתַהֲיִלִּי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׁמַחָה בּוֹ:
כה אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הַצִּלֵּיתָה
נָא: כו בְּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם יְהוָה פֶּרְכָּנוֹכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָּנוּ אֶסְרוּ־חַג בְּעֵבְתֵּיכֶם
עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאֲדַדְךָ אֱלֹהֵי
אֲרוֹמָתְךָ: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדּוֹ:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
ב וְאִמְרוּ־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג וְאִמְרוּ־נָא
בֵּית־אֱהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד וְאִמְרוּ־נָא יִרְאִי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן־חֲמֹצַר קָרָאתִי יְהוָה
עָנְנִי בְּמִרְחַב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אֵירָא מִה־יַּעֲשֶׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזִי וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשֵׁנָאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בַּבְּדִיכִים: י פֶּלֶג־גּוֹיִם
סִבְּבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יא סִבְּבוּנִי גַם־
סִבְּבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יב סִבְּבוּנִי כְּדַבְּרוֹרִים
דַּעְכוּ בָּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילָם: יג דַּחַח
דַּחִיתָנִי לִנְפֹל וַיְהִי־הוּא עֲזָרָנִי: יד עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיַּהֲיִלִּי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רָפָה וַיִּשְׁוּעָה בְּאֶהְלִי
צְדִיקִים יָמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יָמִין יְהוָה

קִיָּה

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

צִוִּיתָה פִּקְדֵיךָ לִשְׁמֹר מֵאֵד: ה אֲחִלִּי יִכְנוּ דִּרְכִּי
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבֹשׁ בְּהִבְטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אֲדַדְךָ בְּיָשָׁר לִבִּי בְּלִמּוֹדִי מִשְׁפָּטִי

א אֲשֶׁרִי תִמְיַמִּידְךָ תְּהַלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ:
ג אֶף לֹא־פָעַלְוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵּי הַלְבוּ: ד אַתָּה

המשך בעמוד עג

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

ברכה ושולם!

במענה על שאלתה אודות שידוך ובן זוג שלה, הנה קודם שתשדוך צריכה היא להיות בטוחה אשר ביתה יהי בנוי על יסודי התורה והמצוה, היינו שלא רק היא, אלא גם חתנה יקחו על עצמם בכל תוקף ההבטחה, לקיים את המצות ולעשות לו חתנה קביעות עתים בשיעור לימוד התורה, ומובן מעצמו שהבטחה זו צריכה להיות באמת ובתמים, כי בזה תלוי אושר איש ואשה הישראליים, ואם נוסף על זה תראה שיש לה המשכנת הלב לשידוך זה, אז תתקרב להצעה, ויהי בשעה טובה ומוצלחת.

אתענין לדעת מי הם בני משפחתה, היינו עסק הורי' שיחיו, ומצב בני ביתם וכו'.

בברכה,

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קית, קיט ג
- (ג) מאמר ד"ה ואלה שמות בני ישראל
שבת פרשת שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה ה
- (ד) שיחת ש"פ שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה יב
- (ה) משיחות ש"פ שמות, כ"א טבת, ה'תשנ"ב כא
- (ו) לקוטי-שיחות פרשת שמות כרך טז לא
- (ז) לקוטי-שיחות כ"ד טבת כרך טז לד
- (ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל לט
- (ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שמות מ
- (י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שמות מא
- (יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שמות עו
- (יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת שמות עז
- (יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שמות פז
- (יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם צ
- שיעורי רמב"ם**
- (טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שמות צג
- (טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שמות קעט
- (יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שמות קצח
- (יח) נביאים וכתובים
ירמיה פרק כח-כט, אסתר פרק א-ב רג
- (יט) משניות – מסכת מנחות
ביאור קהתי רה
- (כ) עין יעקב מסכת מגילה ריג
- (כא) מסכת ברכות עם ביאורים
מדף ט עד דף טו ריד
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
אדמו"ר הזקן רמח
- (כג) שולחן ערוך הלכות משא ומתן
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן רמח
- (כד) תורה אור ויאמר ג' מי שם פה לאדם
אדמו"ר הזקן רנא
- (כה) תורת חיים
אדמו"ר האמצעי רנו
- (כו) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
אדמו"ר ה"צמח צדק" רנו
- (כז) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש רנט
- (כח) קונטרס עץ החיים
אדמו"ר מוהרש"ב רס
- (כט) ספר המאמרים – ה'תש"ב
אדמו"ר מוהרי"צ רסב
- (ל) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק
אדמו"ר מוהרי"צ רסה
- (לא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ רסז
- (לב) חומש לקריאה בציבור רסח
- (לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש רעז
- (לד) לוח זמנים לשבוע פרשת שמות רעח
- (לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש רעט

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 הָרִי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהִמְנִין הוּא בְּשִׁמוֹתָם (מִנְאָן בְּשִׁמוֹתָם) חֵינּו
 45 שְׁמַנִּינִים וְסִפִּירָתָם וְהִקְרִיָּאָה בְּשִׁמוֹתֵיהֶם הֵם עֲנִין אֶחָד?
 46 (ב) וַיּוֹכֵן בְּהִקְדָּיִם בְּאוֹר ה' צִמַּח צֶדֶק ב' חֲסִידֵי יֵשׁע פֶּרֶשָׁה'
 47 פֶּרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעָה הַחֲסִידִית (כְּלוֹמֶר, מֵאֲמָרֵי הַחֲסִידוֹת לִפְרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעָה) ב' אֹר
 48 הַתּוֹרָה³, בְּעִנְיָן שִׁישְׁרָאֵל
 49 נִמְשְׁלוּ לְפִּוְכְּכִים שְׁעֵלֵיהֶם
 50 נֶאֱמַר "לְכוּלֶם בְּשֵׁם יִקְרָא",
 51 שְׁמִבְיָא אֲדַמּוּר ה' צִמַּח צֶדֶק
 52 בְּמֵאֲמָר אֶת הַמְּבָאֵר בְּזִהְרָה⁴
 53 בְּעִנְיָן הַפִּוְכְּכִים, שְׁמֵהֶם
 54 בְּאֲמַצְעוֹתָם עֵינֵי הַשְּׁפָעָה שֶׁל
 55 הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָם, שְׁאִין
 56 לָךְ עֲשֹׁב לְמִטָּה אֲפִילוּ בְּרִיָּה
 57 קִטְנָה כְּמוֹ עֶשֶׂב בּוֹדֵד שְׁאִין לוֹ
 58 כּוֹכָב וּמִזְל כו'⁵ שְׁדַרְכוּ הוּא
 59 מִקְבֵּל מִלְמַעְלָה שְׁפַע וְחַיּוּת, וְכֵן
 60 הַהֲאָרָה בְּאֲבָנִים טוֹבוֹת
 61 הַעוֹבְדָה שֶׁאֲבָנִים טוֹבוֹת מֵאִירוֹת הוּא
 62 מֵהַפִּוְכְּכִים כו' נֹבַעַת מִכָּן שִׁישׁ
 63 בָּהֶם הַשְּׁפָעָה מֵהַכּוֹכָבִים הַמֵּאִירִים
 64 [וְלִהְיֶיר, שְׁעִנְיָן זֶה שִׁישׁ קֶשֶׁר
 65 בֵּין אֹר הָאֲבָנִים הַטּוֹבוֹת לְכוֹכָבִים
 66 נִתְגַּלָּה בְּשָׁנִים הָאֲחֵרוֹנוֹת,
 67 אֲבָל יִשְׁנוּ מִכְּבָר ב' זִהְרָה'].
 68 וְאִם-כֵּן, יֵשׁ בָּזָה שְׁפָעָה אֹר
 69 וְשְׁפַע אֲלוֹקֵי לְעוֹלָם דֶּרֶךְ הַכּוֹכָבִים
 70 שְׁתֵּי בְּחִינוֹת. הָאֶחָת, מָה
 71 שְׁמִשְׁפִּיעַ הַכּוֹכָב לְמִטָּה.
 72 הַשְּׁנִיָּה, מָה שְׁמִקְבֵּל הַכּוֹכָב
 73 תְּחִלָּה מִלְמַעְלָה, שְׁהִרֵי אִי-
 74 אֲפֶשֶׁר שִׁישְׁפִּיעַ לְמִטָּה
 75 לְנִבְרָאִים שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה בְּלִתִּי
 76 שִׁיקְבֵּל תְּחִלָּה אֶת הַחַיּוּת
 77 מִלְמַעְלָה שֶׁהִי מִכּוֹן שֶׁהַכּוֹכָב לֹא
 78 מִשְׁפִּיעַ מִעַצְמוֹ חֲסִי-וְשִׁלּוֹם אֲלֵא מָה
 79 שֶׁמוֹשְׁפַע לוֹ מִלְמַעְלָה.
 80 וְזֶהוּ עִנְיָן הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
 81 הָאֲמֹר עַל הַכּוֹכָבִים "לְכוּלֶם בְּשֵׁם
 82 יִקְרָא", שְׁעֵל-יְדֵי הַשְּׁמוֹת
 83 שֶׁהַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא קוֹרָא לְכוֹכָבִים

וְזֶהוּ עִנְיָן הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל

הָאֲמֹר עַל הַכּוֹכָבִים "לְכוּלֶם בְּשֵׁם

יִקְרָא", שְׁעֵל-יְדֵי הַשְּׁמוֹת

שֶׁהַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא קוֹרָא לְכוֹכָבִים

וְזֶהוּ עִנְיָן הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל

הָאֲמֹר עַל הַכּוֹכָבִים "לְכוּלֶם בְּשֵׁם

יִקְרָא", שְׁעֵל-יְדֵי הַשְּׁמוֹת

שֶׁהַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא קוֹרָא לְכוֹכָבִים

בס"ד. שבת פרשת שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

1 וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה
 2 וְיִשְׂרָאֵל עַל-פִּי שְׁמִנְאָן בְּחִיָּהֵן בְּשִׁמוֹתָם, לְמִירוֹת
 3 שֶׁהִשְׁמוֹת שֶׁל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן וְכו' כְּבָר נִימְנוּ בְּחִיָּהֶם (בְּפֶרֶשֶׁת
 4 וַיִּגַּשׁ, בְּסִפּוּר הִירִידָה לְמִצְרַיִם) חֲזָר וּמִנְאָן בְּמִיתָתָן וּמִנָּה אוֹתָם
 5 בְּפִירוֹט כָּאֵן, לְאַחַר מוֹתָם; לְהוֹדִיעַ
 6 לְפָרֶסֶם חֲבָתָן שֶׁל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל
 7 בְּעִנְיָ הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁנִמְשְׁלוּ
 8 שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל לְפִוְכְּכִים,
 9 שְׁמוּצִיאָן וּמִכְנִיסָן הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-
 10 הוּא מוּצִיא אֶת הַכּוֹכָבִים לְהֵאִיר בְּלִילָה
 11 וּמִכְנִיס אוֹתָם בְּסוֹף הַלֵּילָה בְּמִסְפָּר
 12 וּבְשִׁמוֹתָם, תּוֹךְ כְּדֵי מִנְיָנָם וְקִרְיָאָה
 13 בְּשִׁמוֹתֵיהֶם, שְׁעֵל צֶבֶא הַשְּׁמִים
 14 נֶאֱמַר² הַמוּצִיא בְּמִסְפָּר
 15 צֶבֶאָם, לְכוּלֶם בְּשֵׁם יִקְרָא עַד
 16 כָּאֵן פִּירוֹשׁ רִשִׁי עַל הַפֶּסֶק "וְאֵלֶּה
 17 שְׁמוֹת".
 18 וְצִרִיף לְהִבִּין, מָהוּ תוֹכָן
 19 וְהַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל שְׁנֵי
 20 הָעֲנִינִים ד' מִסְפָּר ו' שְׁמוֹת
 21 שְׁבָהֶם מִתְבַּטָּא גִילּוֹי הַחֲבָה
 22 כְּאִמּוֹר בְּדַבְרֵי הַנְּבִיא לְגַבִּי הַכּוֹכָבִים
 23 וְרִשִׁי מִפְּרֶשׁ שֶׁכֵּן הוּא גַם לְגַבִּי
 24 הַחִיבָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְשִׁבְטֵי
 25 יִשְׂרָאֵל.
 26 גַּם צִרִיף לְהִבִּין, מָהוּ הָעֲנִינִי
 27 ש' מִנְאָן בְּשִׁמוֹתָם", מְדוּעַ אֲצֵל
 28 שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל מְדִיִּיקִים וְאֹמְרִים שְׁנִמְנוּ
 29 בְּשִׁמוֹתֵיהֶם, כְּלוֹמֶר שִׁסְפָּרִים אוֹתָם
 30 תּוֹךְ כְּדֵי קִרְיָאָה בְּשִׁמוֹתֵיהֶם וְלִיגְנוּ,
 31 שְׁאֵף ש' מִסְפָּר ו' שְׁמוֹתָם הֵם
 32 לְכָאוֹרָה שְׁנֵי עֲנִינִים שְׁוִנִים
 33 (שְׁמִבְטָאִים גִּילּוֹי הַחֲבָה
 34 וְלִכְאוֹרָה מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָרִים הִיא שִׁישׁ
 35 עֲנִין אֶחָד בְּחִיבָה שְׁבָא לְבִטּוֹי בְּעֵצֶם
 36 הַסִּפְרָה, כֹּל צוּרָה שֶׁל מִנְיָן, וְיֵשׁ
 37 עֲנִין נֹסֵף שֶׁל חִיבָה שְׁבָא לְבִטּוֹי
 38 בְּקִרְיָאָה (הֵשֶׁם), כְּמוֹכֵן מְעִנְיָן
 39 הַכּוֹכָבִים שְׁמוּצִיאָן וּמִכְנִיסָן
 40 הֵן בְּמִסְפָּר וְהֵן בְּשִׁמוֹתָם
 41 (בְּמִסְפָּר וּבְשִׁמוֹתָם) וְכֵל אֶחָד
 42 מִשְׁנֵי הַדְּבָרִים הוּא בִּטּוֹי חִיבָה בְּפָנֵי
 43 עֲצָמוֹ, הִנֵּה אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

16 (ב) וַיּוֹכֵן בְּהִקְדָּיִם בְּאוֹר ה' צִמַּח צֶדֶק
 17 ב' חֲסִידֵי יֵשׁע פֶּרֶשָׁה ב' אֹר
 18 הַתּוֹרָה³, בְּעִנְיָן שִׁישְׁרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְפִוְכְּכִים
 19 שְׁעֵלֵיהֶם נֶאֱמַר "לְכוּלֶם בְּשֵׁם יִקְרָא", שְׁמִבְיָא
 20 הַמְּבָאֵר בְּזִהְרָה⁴ בְּעִנְיָן הַפִּוְכְּכִים, שְׁמֵהֶם עֵינֵי
 21 הַשְּׁפָעָה בְּעוֹלָם, שְׁאִין לָךְ עֲשֹׁב לְמִטָּה שְׁאִין
 22 לוֹ כּוֹכָב וּמִזְל כו'⁵, וְכֵן הַהֲאָרָה בְּאֲבָנִים טוֹבוֹת
 23 הוּא מֵהַפִּוְכְּכִים כו' [וְלִהְיֶיר, שְׁעִנְיָן זֶה נִתְגַּלָּה
 24 בְּשָׁנִים הָאֲחֵרוֹנוֹת, אֲבָל יִשְׁנוּ מִכְּבָר ב' זִהְרָה].
 25 וְאִם-כֵּן, יֵשׁ בָּזָה שְׁתֵּי בְּחִינוֹת. הָאֶחָת, מָה
 26 שְׁמִשְׁפִּיעַ לְמִטָּה. הַשְּׁנִיָּה, מָה שְׁמִקְבֵּל תְּחִלָּה
 27 מִלְמַעְלָה, שְׁהִרֵי אִי-אֲפֶשֶׁר שִׁישְׁפִּיעַ לְמִטָּה בְּלִתִּי שִׁיקְבֵּל תְּחִלָּה מִלְמַעְלָה. וְזֶהוּ
 28 עִנְיָן "לְכוּלֶם בְּשֵׁם יִקְרָא", שְׁעֵל-יְדֵי הַשְּׁמוֹת נִמְשָׁף לָהֶם הַשְּׁפָעָה מִלְמַעְלָה, וְגַם

(1) ריש פרשתנו. (2) ישעי' מ, כו. (3) פרשתנו ע' לג. (4) ח"ב קעא, ב ואילך. (5) ראה ב"ר פ"י, ו. זהר ח"א רנא, א (בהשמטות).
 ח"ב קעא, ב. וראה גם רד"ק לישעי' שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נמשך להם השפע מלמעלה, וגם על-ידיה באמצעות השמות
- 2 שלהם הם משפיעים למטה, וכפי בחינת ההשפעה בהתאם
- 3 לסוג וענין השפע הבא באמצעות כל כוכב וכוכב - כך הוא השם של
- 4 אותו כוכב בפרט, ולכן יש שמות לכוכבים, שעל-ידיה הודות
- 5 לשמותיהם מפורסם ענינם
- 6 בעולם שמהם באות כל
- 7 ההשפעות למטה.
- 8 ומזה המבואר לעיל אודות הכוכבים
- 9 ושמותיהם שמו של כל כוכב קשור
- 10 לפעולתו והשפעתו מובן גם
- 11 בנוגע לשמות בני ישראל,
- 12 שנקראים על שם פעולתם,
- 13 כמו ראובן, על שם כי ראה
- 14 ה"י⁶, בחינת ראיה עבודת ה'
- 15 בדרכה של ראיית אלוקות. ושמועון,
- 16 על שם כי שמע ה"י⁷,
- 17 בחינת השמיעה עבודת ה'
- 18 בדרכה של שמיעה באלוקות (שהיא
- 19 למטה מראייה). ועל-דבריה
- 20 בכל פירטי השמות, של כל שאר
- 21 השבטים שענין זה קשור עם
- 22 השליחות הפירטית המיוחדת
- 23 והמסוימת של כל אחד ואחד
- 24 מישראל שצריך הוא בפרט
- 25 לפעול למטה.
- 26 אמנם נוסף לכך שפירטי
- 27 השמות מורים על פירטי
- 28 עניני ההשפעה העובדים דרך
- 29 הנקרא בשם זה בפרט כו', כמבואר
- 30 לעיל, הרי ישנו גם כללות ענין
- 31 השם שקשור עם העצם³²
- 32 העצמיות והמהות של הדבר (הכוכב
- 33 שדרכו עובר השפע או השבט או
- 34 האדם הפירטי הנקראים כל אחד בשם
- 35 פירטי מסויים לא רק בגלל ההשפעה
- 36 הפירטית הקשורה בהם אלא גם בגלל
- 37 הקשר והשייכות של השם עם עצם
- 38 המהות) שלמעלה מהתחלקות
- 39 לפירטים⁸, העצם הוא נקודה אחת
- 40 עצמית שלא מתחלקת לפירטית שונים
- 41 כי ההתחלקות לפירטים היא ירידה לגבי העצם הנעלה מכדי לרדת ולהתבטא
- 42 בפירטים מסוימים וכידוע ששם האדם קשור עם עצם החיות

- 43 הנקודה הכי פנימית ועצמית של עצם החיים שלו שלמעלה מכחות
- 44 הגלויים שכן יש להבדיל בין עצם הנפש ועצמיות החיות לכוחות פירטיים
- 45 שפועלים בצורה גלויה (בדרך כלל הכוונה בעיקר למוחין ולמידות, כוחות
- 46 השכל והרגש), והעצמיות היא למעלה מהכוחות הגלויים, וכדמוכח
- 47 קיימת הוכחה לקשר של השם לעצם
- 48 המהות ועצם החיות (ולא רק לפירטים
- 49 ולכוחות הגלויים) מזה שעל-ידי
- 50 זה שקוראים את האדם
- 51 בשמו מעוררים אותו
- 52 מהתעלפותו, שהיא ההתעלפות
- 53 סליק הסתלקות והעלם של החיות
- 54 הגלוי הבאה לידי ביטוי בפרטים, כי
- 55 כאשר אדם מתעלף עצם החיות שלו
- 56 נשארת בעינה אלא שהיא מסולקת
- 57 ונעלמת, כי הקריאה בשם
- 58 מעוררת את עצם החיות כו'⁹
- 59 והרי זו הוכחה שהשם קשור בעצם
- 60 החיות, כאמור.
- 61 ולכן כיוון שהשם לא קשור רק בפרט
- 62 כזה או אחר של חיי האדם וכוח כזה
- 63 או אחר אלא בעצם מהותו ועצמיות
- 64 החיות שלו נקרא האדם באותו
- 65 שם במשך כל ימי חייו, למרות
- 66 השנויים הגידול
- 67 וההתפתחות שנושאים
- 68 בכחותיו הגלויים במשך כל
- 69 שנותיו וכמוכן יש הבדלים בין
- 70 מצבו של האדם כשהוא ילד קטן
- 71 למצבו כשהוא מבוגר (שנה גם
- 72 מלשון 'שנינו'¹⁰ כך שנים
- 73 נוספות קשורות גם בשנויים).
- 74 ומזה המבואר לעיל אודות שם
- 75 האדם שיש לו קשר ושייכות לעצם
- 76 מהותו ועצמיות חייו מובן גם
- 77 בנוגע לענין החבה של הקדוש-
- 78 ברוך-הוא לבני ישראל שמתגלית
- 79 על-ידי שמות בני ישראל,
- 80 שנוסף על החבה שהקדוש-
- 81 ברוך-הוא מחבב את בני ישראל מצד
- 82 המעלה הפירטית שבכל אחד
- 83 מישראל שבה כל אחד הוא מחולק שונה מחברו, ישנה גם
- 84 החבה מצד העצם דבני ישראל, שזהו ה"חלק אלקה

(6 ויצא כט, לב. 7 שם, לג. 8) בכל הבא לקמן - ראה לקו"ש ח"ו ע' 8 ואילך (ממאמר זה). (9 ראה ד"ה בעצם היום הזה תש"א פ"א (סה"מ תש"א ע' 82). מן המיצר תש"ט פ"א (סה"מ תש"ט ע' יז). (10 עבודת הקדוש ח"ד פ"ט. אוה"מ מקץ שלח, סע"ב. 11) תניא רפ"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ממעל ממש"11, נקודת הנהרות, שאצל כל בני ישראל
2 בשנה, אותה בחינה שנשמה היהודית שעליה אומר אדמו"ר הזקן בספר
3 התניא פרק "לב" שמבחינתה אין הבדלים וחילוקי דרגות בין הנשמות אלא
4 "כולן מתאימות כל הנשמות שוות ואב אחד לכולנה"12 ולכל
5 הנשמות יש שורש ומקור משותף אחד
6 באלוקות, ורק בדרגות של הנשמה
7 שלמטה מה'עצם' יש הבדלים וחילוקי
8 דרגות.
9 (ג) והענין בזה, התוכן הפנימי של
10 המבואר לעיל אודות הקשר של השם
11 ל'עצם' החיות והמציאות של האדם
12 הוא שבקריאה בשם מתבטאת
13 האהבה העצמית של
14 הקדוש-ברוך-הוא לבני
15 ישראל שהיא אהבה שקשורה לעצם
16 המהות והמציאות של כל אחד מבני
17 ישראל ולא לפרטים שבהם יש חילוקי
18 דרגות. ויובן התוכן של ביטוי
19 האהבה העצמית של הקדוש-ברוך-הוא
20 באמצעות הקריאה לבני ישראל
21 בשמות מענין האהבה העצמית
22 של ההורים לבנם
23 (שנשתלשלה והיא בדוגמת
24 האהבה העצמית של
25 הקדוש-ברוך-הוא לבני
26 ישראל13 בהתאם לכלל שכל
27 העניינים הקיימים בעולם הזה
28 נשתלשלו משורש ומקור רוחני עליון,
29 ולכן למרות ריחוק הערך בין המקור
30 העליון למציאות הגשמית, עדיין יש
31 להם דימיון מסוים (לשורשם),
32 שהחבה שמבטאים ההורים
33 לבנם על-ידי הקריאה בשמו
34 (ובפרט על-ידי הסלסול
35 בשם והוספת כינוי כו' שהם
36 דברים שנועדו 'לייפות' את השם
37 ולהדגיש אותו ואת ענין החיבה)
38 היא בעומק יותר מאשר
39 החבה של ההורים לבנם
40 שמתבטאת על-ידי נתינת
41 מתנה, או על-ידי דבור דברי
- אהבה, ואפילו על-ידי חבוק ונשוק. וטעם הדבר שהקריאה בשם
מבטאת חיבה יותר מאשר מתנה, דיבורים של אהבה וחיבוק ונישוק, אף שכל
אלה הם בהחלט ביטויים של אהבה, הוא דהנה, נתינת מתנה ודבור
דברי אהבה, הרי זה תלוי בגיל ובהכנת הילד, כי פאשר
נותנים לילד גדול מתנה
שמתאימה לילד קטן, הנה
לא זו בלבד שאין זה מבטא
ענין של חבה, אלא אדרבה,
זה מבטא הפך החבה. וכן
לאידך גיסא, שפאשר נותנים
לילד קטן מתנה שמתאימה
לילד גדול, שגם במקרה זה
המתנה לא מתאימה למקבל, אין זה
מבטא ענין של חבה14. וכן
בנוגע לדברי אהבה, שדוקא
פאשר הם לפי ערך וההכנה
של הבן, אזי מבטאים ענין
החבה ואילו דברים שלמעלה
מהשגתו לא נקלטים אצלו ואינם
אמצעי לבטא את החיבה אליו. וכיון
שמתנה ודברי חבה, שהם
הכלים האמצעיים שעל-ידם
מתבטאת החבה, הם מדוידים
כיוון שצריכים להיות בהתאמה לפי
הגיל וההכנה של הבן, הרי
מוכן שגם החבה שמתבטאת
על-ידם היא במדידה, במידה
מוגבלת, ובכמילא אין זו
האהבה העצמית לעצם המהות
והמציאות של הבן, שאינה
מדודה ואינה מוגבלת לפי שכלו
כו'. ואפילו האהבה והחבה
שמתבטאת על-ידי חבוק
ונשוק, ששייכים הן לקטן
והן לגדול באותה מידה, ומאחר
שבוה אין צורך בהתאמה לפי הגיל
וההכנה של הבן, לכאורה זהו ביטוי
לאהבה העצמית הבלתי מוגבלת, מכל
מקום גם זה ביטוי חיבה מוגבל, כי
הרי15 חבוק ונשוק שייכים
דוקא בשעה שהאהוב נמצא

(12) שם רפ"ב. (13) וכן האהבה עצמית שמהבן להוריו, שרשה היא אהבת כנס"י להקב"ה - ראה לקו"ש שם הערה 33 (מד"ה אתה אחד תשכ"ט). (14) להעיר מפיה"מ להרמב"ם ר"פ חלק ד"ה וכת חמישית. (15) לשלימות הענין - ראה שיחת ש"פ וארא תשכ"ט (נדפסה בהוספה ללקו"ש ח"ו בסופו (ע' 413 ואילך)).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בסמיכות ובקרוב מקום לאוהב, ומזה מוכח שגם הם אינם
2 מבטאים עדין את האהבה העצמית ממש, שאינה מדודה
3 ומוגבלת במקום. ויתרה מזה, ביטוי החבה על-ידי חבוק
4 ונשוק שיף דוקא פאשר האהוב הוא ער (ולא שיף לבטא
5 אותה בשעה שהוא ישן כי
6 כאשר הוא ישן ואינו מודע לחיבוק,
7 אזי החיבוק לא מבטא כלום לגביו).
8 ומזה מוכן עוד יותר שאין זה
9 עצם האהבה ממש, שהרי
10 בעצם האהבה אין חילוק בין
11 ער לישן. מה שאין-כן בנוגע
12 לאהבה שמתבטאת על-ידי
13 הזכרת השם של הבן האהוב,
14 הרי רואים במוחש שאין בה
15 מדידות והגבלות, והיגיו,
16 שאין נפקא מינה אין הכול אם
17 האהוב נמצא בקרוב מקום
18 או ברחוק מקום, ומכל-שכן
19 שאין נפקא מינה אין הכול אם
20 הוא חכם (שהרי בכל מצב
21 שבו נמצא הבן, מבטאים
22 החבה על-ידי הקריאה
23 בשמו), כי על-ידי הזכרת
24 השם מתבטאת האהבה
25 העצמית הקשורה עם עצם
26 הבן, למעלה מציונים והגדרות
27 כאלה ואחרות, ובכל מקום ובכל מצב
28 הקריאה בשם היא ביטוי לאהבה
29 העצמית.
30 וזהו גם ענין קריאת שמות
31 בני ישראל על ידי הקדוש-ברוך-
32 הוא, שפזה מתבטאת האהבה
33 העצמית של הקדוש-ברוך-
34 הוא לבני ישראל שאינה
35 קשורה עם מעלות פרטיות
36 של היהודי הפרטי הנקרא בשם זה,
37 אלא עם העצם של בני
38 ישראל, עצם המהות שלהם
39 כיהודים שיש להם נשמה אלוהית
40 שישנו בהם בשלמות בכל
41 מעמד ומצב, עצם נקודת היהדות
42 היא תמיד בשלימות, יהיה אשר יהיה
- ממדם ומצבם הרוחני, וה'עצם' הוא בשלימות לא רק בעמדם בהר
סיני בעת מתן-תורה שהוא כמובן מעמד ומצב נעלה מאד, או
אפילו בשבתם במיטב הארץ¹⁶ של ארץ מצרים, כמו בארץ
גושן, באופן ד'ויאחזו בה גו'¹⁷ שגם זה מצב נעלה וטוב, אלא
גם בהיותם בארץ מצרים
עצמה (בהמשך הכתוב "ואלה
שמות בני ישראל הבאים
מצרימה"), ששם היו במעמד ומצב
ד'הללו עובדי עבודה-זרה
והללו כו'¹⁸, עד כדי כך שהיו
דומים לגויים המצריים, ואף-על-
פי-כן "להחליפם באומה
אחרת אי-אפשר" כו'¹⁹, ועצם
הקשר בין הקדוש-ברוך-הוא ובני
ישראל לא נפגם שזהו כי הקשר הזה
הוא מצד ה'עצם' ואינו תלוי
בפרטים כאלה ואחרים כו'. ועל-
ידי קריאת שמות בני ישראל
על ידי הקדוש-ברוך-הוא מתעורר
ומתגלה ה'עצם' של נשמות בני
ישראל כו', וכמשל הקריאה
בשם האדם שעל-ידי-ה
מעוררים אותו מהתעלפותו
שבוה מעוררים ומגלים את נקודת
העצם של חייו (פנ"ל סעיף ב).
וכידוע גם בנוגע להתגלות
הבעל-שם-טוב, שאז בתקופה
שבה נולד הבעל-שם-טוב היו
כללות בני ישראל במעמד
ומצב רוחני של התעלפות, ולא רק בעמדם בהר סיני בעת מתן-תורה, או
אפילו בשבתם במיטב הארץ¹⁶, כמו בארץ
גושן, באופן ד'ויאחזו בה גו'¹⁷, אלא גם בהיותם בארץ מצרים (בהמשך
הכתוב "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה"), ששם היו במעמד ומצב
ד'הללו עובדי עבודה-זרה והללו כו'¹⁸, ואף-על-פי-כן "להחליפם באומה
אחרת אי-אפשר" כו'¹⁹, שזהו מצד ה'עצם' כו'. ועל-ידי קריאת שמות בני
ישראל מתעורר ה'עצם' כו', וכמשל הקריאה בשם האדם שעל-ידי-ה
מעוררים אותו מהתעלפותו (פנ"ל סעיף ב). וכידוע גם בנוגע להתגלות
הבעל-שם-טוב, שאז היו כללות בני ישראל במעמד ומצב של התעלפות,

(16) לשון הכתוב - ויגש מז, יא. (17) שם, כז. (18) ראה זח"ב קע, ריש ע"ב. מכילתא בשלח יד, כח. ילקוט ראובני בשלח שם, כז. (19) רות רבה פתיחתא ג.

- 1 וְלִידַת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב, שְׁשֻׁמוֹ יִשְׂרָאֵל, הִיְתָה בְּכַחֲנִית
2 קְרִיאַת שֵׁם יִשְׂרָאֵל כְּדִי לְעוֹרֵר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַתַּעֲלָפוֹתָם
3 כו' 20 וכידוע, הבעל-שם-טוב, מייסד שיטת החסידות, הביא חיות
4 והתלהבות בלימוד התורה וקיום המצוות.
5 (ד) וְהָיָה הָאֱהָבָה הַעֲצָמִית
6 שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבָנָי 1 וְלִידַת הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב, שְׁשֻׁמוֹ יִשְׂרָאֵל, הִיְתָה
7 יִשְׂרָאֵל שְׁמַתְבִּטָּאת בְּקִרְיַאת 2 בְּכַחֲנִית קְרִיאַת שֵׁם יִשְׂרָאֵל כְּדִי לְעוֹרֵר אֶת בְּנֵי
8 הַשְּׁמוֹת, כַּמְבוּאָר לַעֲלִיל בִּאֲרִיכוֹת, 3
9 קְשׁוּרָה גַם עִנְיָן הַמְּנִינִי, 4
10 שְׁהָיוּ שְׁמֻנְאָן בְּשֻׁמוֹתָם וְכַפִּי 5
11 שְׁנוֹזֵר בְּתַחֲלִיל הַמַּאמֵר, הַדְיוֹק בִּזוֹ 6
12 הוּא שְׁלֵגִבִּי הַחִיבָה שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ- 7
13 הוּא עִנְיָן הַקְרִיאָה בְּשֵׁם וְעִנְיָן הַמְּנִינִי, 8
14 אֶף שְׁנֵאִים כְּשֵׁנִי דְּבָרִים שׁוֹנִים (וְכַמוֹ 9
15 שֶׁמֻּצְנֵי בְּכַתּוּב אֲדוּת הַכּוֹכָבִים, 10
16 שֶׁהַדְּבָרִים נִזְכָּרִים בְּנִפְרָד – "לְכוּלָם 11
17 שְׁמוֹת יִקְרָא" ו"הַמוֹצֵא בְּמִסְפָּר 12
18 צֶאֱבָם") הֵם עִנְיָן אֶחָד, כַּפִּי שֶׁמֻּמְשָׁךְ 13
19 וּמְבָאָר. 14
20 וְהָעִנְיָן בְּזֶה, דְּהֵנָּה, גַּם עִנְיָן 15
21 הַמְּנִינִי שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹנֵה 16
22 וְסוֹפֵר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְשׁוּרָה עִם 17
23 ה'עֲצָם' שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁהָרִי 18
24 הַמְּנִינִי הוּא בְּאִפְסָן שְׁכוּלָם 19
25 נִמְנִים בְּשׁוּרָה, וְהֵינִי, שְׁהַגְדוּל 20
26 שְׁבַגְדוּלִים אֵינוֹ נִחָשֵׁב יוֹתֵר 21
27 מֵאֶחָד, וְהַקְטָן שְׁבַקְטָנִים 22
28 אֵינוֹ נִחָשֵׁב פָּחוֹת מֵאֶחָד וְאֵם 23
29 כֵּן וְדֹא מְדוּבָר עַל ה'עֲצָם', שְׁהָרִי 24
30 בְּפִרְטִים וּבְכּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים בְּהַחֲלֵט יֵשׁ 25
31 הַבְּדִלִים בֵּין 'הַגְּדוּל שְׁבַגְדוּלִים' לִקְטָן 26
32 שְׁבַקְטָנִים. וְכַמוֹ בְּמִנְיָן שְׁבָעִים 27
33 נֶפֶשׁ שְׁבָאוֹ מִצְרִימָה, שְׁיַעֲקֹב 28
34 אֲבִינוֹ וְשָׂאוֹל בֵּין הַכְּנַעֲנִית 29
35 וְיוֹכֶבֶד שְׁנוֹלְדָה בֵּין הַחֹמֹת, 30
36 וְכַמוֹכֵן יֵשׁ הַבְּדִלִים בֵּין מַעֲלָת וּמְדִרְיָנָה 31
37 יַעֲקֹב אֲבִינוֹ, וּמַהֲמִדְרָגוֹת שֶׁל שָׂאוֹל בֵּין 32
38 הַכְּנַעֲנִית וְשֶׁל יוֹכֶבֶד שׁוּה עֵתָה נִוְלָדָה, 33
39 וּבְכָל זֹאת נִמְנֵי בְּשׁוּרָה, וְיַעֲקֹב אֲבִינוֹ 34
40 הוּא לֹא יוֹתֵר מֵאֶחָד, וְשָׂאוֹל וְיוֹכֶבֶד 35
41 אֵינִם פָּחוֹת מֵאֶחָד שְׁהָרִי לְפִי 36
42 שְׁמַצֵּד עֲצָם הַנִּשְׁמָה כּוּלָם 37
43 שְׁוִים וְנִוְהוּ גַם הַשֵּׁם 38
- 44 שְׁקוּדָם חַג הַשְּׁבוּעוֹת, זְמַן מִתַּן-תּוֹרָה, קוֹרִין פְּרִשַׁת
45 בְּמִדְבָּר, שֶׁהַתַּחֲלָתָה וְתַכְנֵה הוּא מְנִינִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כַּמְפּוֹרֵשׁ
46 בְּתוֹרָה בִּאֲרִיכוֹת, כִּי הַגִּילּוּי דְּמִתַּן-תּוֹרָה הוּא מִצַּד עֲצָם
47 הַנִּשְׁמָה 21 שְׁבוּה כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁוִים, כַּאֲמֹר (וְלֹכֵן הוֹצֵרָךְ לְהִיּוֹת
48 הַמִּסְפָּר שֶׁל שְׁשֻׁמִּים רִיבּוֹא
49 בְּשִׁעֲת מִתַּן-תּוֹרָה 22 מְבַלִּי שִׁיחָה
50 חֶסֶר אֲפִילוּ יִהְיֶה אֶחָד וְלֹא הִיָּה אֲפִשֶׁר
51 שִׁיחָה בְּמַעֲלָה וּמְדִרְיָנָה נַעֲלִית יִחֲשַׁב
52 לְיוֹתֵר מֵאֶחָד, כִּי בְּעִנְיָן זֶה שֶׁל ה'עֲצָם'
53 יֵשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד אֶת מְלוֹא
54 הַחֲשִׁיבוֹת).
55 וְיִתְרָה מִזֵּה, שְׁעִנְיָן הַמְּנִינִי
56 קְשׁוּרָה עִם ה'עֲצָם' יוֹתֵר
57 מֵאֲשֶׁר עִנְיָן הַשֵּׁם שְׁכַמְבוּאָר לַעֲלִיל
58 קְשׁוּרָה מֵאֵד עִם ה'עֲצָם', כִּי בְּעִנְיָן
59 הַמְּנִינִי אֵין הַתַּחֲלָקוֹת כָּלָל בֵּין
60 הַנִּמְנִים, מֵה-שְׂאִין-בֵּין בְּעִנְיָן
61 הַשֵּׁם, שְׁהָעֲדָר הַהִתַּחֲלָקוֹת
62 הוּא רַק בְּאֶדָם עֲצָמוֹ, כִּי בְּעִנְיָן
63 שְׁבַמְשָׁךְ כָּל שְׁנוֹתָיו לְמִרוֹת
64 שְׁבַמְהֶלֶם עוֹבֵר שִׁנּוּיִים רַבִּים מִקְטָנוֹת
65 לְגִדּוּלֹת נִקְרָא בְּאִתּוֹ שֵׁם
66 (כַּנִּ"ל סְעִיף ב'), אֲכָל יֵשׁ
67 הַתַּחֲלָקוֹת בֵּין אֶחָד לְחֵבְרוֹ,
68 שְׁכָל אֶחָד נִקְרָא בְּשֵׁם מִיּוֹתֵד
69 שְׁמוּרָה עַל עִנְיָנוֹ וְלֹא כּוּלָם
70 נִקְרָאִים בְּשֻׁמוֹת זֵהִים, וְנִמְצָא
71 שֶׁהָאֲחֵדוֹת בְּעִנְיָן הַמְּנִינִי יוֹתֵר נַעֲלִית
72 מֵאֲשֶׁר הָאֲחֵדוֹת בְּעִנְיָן הַשְּׁמוֹת.
73 וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאָר הַחֲלּוּק
74 שְׁבִינִיָּהִם, הַהֲבֵדֵל בֵּין הַשִּׁיכוֹת שֶׁל
75 הַשֵּׁם לַעֲצָם הַנִּשְׁמָה לְשִׁיכוֹת שֶׁל
76 הַמְּנִינִי לַעֲצָם הַנִּשְׁמָה שְׁעִנְיָן הַמְּנִינִי
77 מוֹרָה עַל מְדִרְגַּת הַנִּשְׁמָה כַּפִּי
78 שֶׁהִיא לְמַעֲלָה מֵהַתַּקְשָׁרוֹת
79 עִם גּוֹף פְּרָטִי מְסוּיִים,
80 שְׁבַמְדִּרְגָה זֹו שֶׁשְׁשׁוּרָה בְּשׁוֹרֵשׁ
81 וּמְקוֹר הַנִּשְׁמָה, "כּוּלָן מֵתֵאִימוֹת
82 וְאֵב אֶחָד לְכוּלָנָה" 12, וְאֵילוֹ
83 עִנְיָן הַשֵּׁם מוֹרָה עַל מְדִרְגַּת
84 הַנִּשְׁמָה כַּפִּי שְׁמַתְלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף
85 פְּרָטִי וְלֹכֵן יֵשׁ יִתְרוֹן לְאֲחֵדוֹת ("כּוּלָן
86 מֵתֵאִימוֹת" לֹלָא כָּל הַבְּדִלִים) בְּעִנְיָן

(20) ראה כתר שם טוב (קה"ת, תשס"ד) הוספות סימן תיח (ע' תצו ואילך). לקו"ש ח"ב ע' 516 ואילך. (21) ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1022 ואילך. (22) ב"ר פ"ע, ט. דב"ר פ"ז, ח. מכילתא יתרו יט, יא. (23) לקו"ת בהר מא, א. בלק סז, ג.

ש"פ שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המניין לגבי עניין השמות. וְכִידּוּעַ²³ שֶׁהִנָּשְׁמָה לְמַעַלָּה אֵין לָהּ
2 שֵׁם, וְרַק בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה בַּגּוֹף - הִיא מְקַבֵּלַת שֵׁם וּטַעַם
3 הַדְּבַר הוּא מִשּׁוּם שְׁבִיחוֹתָהּ לְמַעַלָּה אֵין הַבְּדִלִים בֵּין נִשְׁמָה אַחַת לַשְּׁנִיָּה וְאֵין
4 מְקוֹם לַתּוֹת לְכָל אַחַת שֵׁם שׁוֹנָה.
5 (ה) וְזֶהוּ "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי
6 יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה", 1 שֶׁהִנָּשְׁמָה לְמַעַלָּה אֵין לָהּ שֵׁם, וְרַק בִּירִידָתָהּ
7 שְׁמָנָן בְּשִׁמּוֹתָם, 2 לְהוֹדִיעַ
8 חֲבֶתֶן. דְּהֵנָּה, עֲבוּדַת בְּנֵי
9 יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה בַּפּוֹעַל צְרִיכָה
10 לְהִיט לְעִידֵי הַפְּחֹת
11 הַגְּלוּיִים וְהָאִדָּם צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ
12 בַּכּוֹחוֹת הַפְּרִטִּים שֶׁלוֹ כְּדִי לְעַבֹּד אֶת
13 ה', אֲפֹךְ הַנְּתִינִת כְּחַ' מְלַמְעֵלָה
14 לַכּוֹחוֹת הַגְּלוּיִים שְׁיֻכְלוּ
15 לְעַבֹּד עֲבוּדָתָם הִיא דִּקְא
16 עַל-יְדֵי-זֶה שְׁמָאִיר בְּהֵם
17 הַעֲצִים. וְלִכְן צָרִיךְ "לְהוֹדִיעַ
18 לַגְּלוּת וּלְעוֹרֵר חֲבֶתֶן", הֵנָּה,
19 שֶׁהַחֲבֵה שְׁמָצֵד הַעֲצִים, שֶׁהִיא
20 מַצֵּד עֲצָמָה לְמַעַלָּה מִגִּילּוּי,
21 תְּבֵא בְּהַתְּגַלּוּת ("לְהוֹדִיעַ"),
22 עַל-יְדֵי הַמְּנָן וְהַקְּרִיאָה
23 בְּשֵׁמָם בְּגִילּוּי.
24 וְעֵנָן זֶה גִּילּוּי הַחִיבָה הַמְּגַלָּה
25 וּמַעֲרֹר אֶת הָעֵצִים כְּדִי שִׁיאִיר בַּכּוֹחוֹת
26 הַגְּלוּיִים וְיִתֵּן לָאִדָּם כּוֹחַ לְעַבֹּד אֶת
27 עַבְדּוֹתוֹ בַּפּוֹעַל הוּא בְּאוֹפֶן
28 שְׁמָנָן בְּשִׁמּוֹתָם כְּלוֹמֵר עַל יְדֵי
29 חִיבּוֹר וְשִׁלּוּב בֵּין עֲנִיִן הַשֵּׁם וְעֲנִיִן
30 הַמְּנִיִן, הֵנָּה, שֶׁבְּ"שִׁמּוֹתָם",
31 דְּקָאִי הַמְּכוּן עַל הָאֶרֶץ
- 32 הִנָּשְׁמָה שְׁבַּגּוֹף, צָרִיךְ לְהִיט עֲנָן הַמְּנָן ("מְנָן"), שֶׁזֶּהוּ
33 גִּילּוּי עֲצִים הִנָּשְׁמָה כְּמַבּוּאֵר לְעִיל.
34 וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁהָעֲנָן ד' "מְנָן בְּשִׁמּוֹתָם" וְזֶה גִּילָה חִיבָתָם,
35 כְּאִמּוֹר, הוּא דִּקְאֵה בְּשִׁיכּוֹת ל' "הַבָּאִים מִצְרֵימָה", כִּי הַצּוֹרֶךְ
36 "לְהוֹדִיעַ חֲבֶתֶן" וּלְעוֹרֵר אֶת
37 הָעֵצִים וּלְתוֹת כּוֹחוֹת הוּא בְּשִׁבִּיל
38 "שְׁמוֹת²⁴ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים
39 מִצְרֵימָה"²⁵, בְּשִׁבִּיל הָאֶרֶץ
40 הִנָּשְׁמָה שְׁבָאָה ב' "מִצְרִיִּים"
41 מִצְרִיִּים וְהַגְּבֻלוֹת שֶׁל הַגּוֹף וְנִפְשׁ
42 הַבְּהִמִּית, וְעַד לַגְּלוּת
43 כְּפִשְׁוִט²⁶ גְּלוּת מִצְרִיִּים וְהַגְּלוּיוֹת
44 הַנוֹסְפוֹת שֶׁבָּהֶם יֵשׁ לְנִשְׁמָה הַמְּלוּכֶשֶׁת
45 בַּגּוֹף קִשִּׁים נוֹסְפִים בַּעֲבוּרַת ה' וְהִיא
46 זִקְקָה יוֹתֵר לְנִתְנִית כּוֹחַ מְלַמְעֵלָה,
47 שְׁעַל-יְדֵי-זֶה שְׁמָנָן
48 בְּשִׁמּוֹתָם, שֶׁגַּם בְּהָאֶרֶץ שֶׁל
49 הַנִּשְׁמָה שְׁנִמְצָאָה בְּמִצְרַיִם -
50 מֵאִיר עֲצִים הִנָּשְׁמָה שְׁלֵא
51 בָּאָה בְּמִצְרַיִם וְאִינָה נִתְּנָה לְכָל
52 הַהַגְּבֻלוֹת, יֵשׁ גַּם בָּהּ כֹּחַ
53 הַנִּשְׁמָה שֶׁכֵּן יִרְדֶּה לְמַטָּה וְאִפִּילוֹ
54 נִמְצָאָה בְּגֻלוֹת הַפֶּחַ שְׁלֵא
55 לְהַתְּפַעֵל מִהַהֲעֲלָמוֹת
56 וְהַהֲסַתְּרִים שֶׁל הַגּוֹף וְהַנִּפְשׁ

לקו"ש ח"ג ע' 847. ובכ"מ. 24) ראה גם מאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך לאזניא ריש ע' קנ. 25) ומה שמפרט את שמות השבטים (ולא של ה"שבעים נפש"), יש לומר, ע"פ המבואר במ"א (נדפס בהוספות ללקו"ש ח"ו ע' 304) שעיקר ענין ההתחלקות שבבני" הוא מצד השבטים (שלכן קריעת ים-סוף ה' לייב גזרים, וכן חלוקת א"י היתה לייב שבטים, כי ענינם של קריעת ים-סוף וא"י הוא - עבודה פרטית), - ולכן בכ"א מישראל צריך להיות מבחי' שבט שלו, כידיע בענין השערים שהיו בביהמ"ק ובענין הנוסחאות שבתפילה (ומ"ש בתו"א ר"פ וארא י"ש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומדריגות אלו" (של השבטים), הכוונה, שאין בו הבחי' של כל השבטים. ודלא כהאבות, שבחי' כל ג' האבות צ"ל בכ"א) - ולכן מפרט רק את שמות השבטים, כי זהו עיקר ענין ההתחלקות דבני" (ובדוגמת מטה האלקים שהי' ביד משה, שעל-ידו היו עשר המכות (ענין יציאת מצרים) וקריעת ים-סוף, שהיו חקוקים בו י"ב שבטים (תיב"ע בשלח יד, כא), כמבואר בלקו"ש שם). 26) ראה תו"א ויצא כד, א, שבגלות א"א להיות גילוי בחי' האבות כ"א ע"י השבטים. עיי"ש. ועפ"י יש לבאר ענין "מנאן בשמותם": "מנין", ענינו - בחי' האבות שבכל אחד מישראל (תו"א ר"פ וארא), וגילוי המנין - בחי' האבות - הוא ע"י "שמותם" - שמות השבטים. ועפ"י יובן גם מה שבמנין נמנו כל ה"שבעים נפש", ושהמנין ד"שבעים נפש" בא לאחר פירוש שמות השבטים - כי בכולם צ"ל גילוי בחי' עצם הנשמה (בחי' האבות), וגילוי זה הוא ע"י השבטים. 27) ובוה יובן מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם אביו: "נאך אונזערע גופים זיינען איבערגעגעבן אין גלות ושעבוד מלכיות, אָבער אונזערע נשמות האָט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַבְּהֵמָה²⁷, אֵלָא אֲדִרְבָּה למרות הקשיים הנובעים מכך, לְמַלֵּא
 2 תַּפְקִידָה, לְבָרַר אֶת הַגּוֹף וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמָה וְחָלְקוּ בְּעוֹלָם
 3 שעליו בפרט מוטל לבררם, להפריד בין הטוב והרע ולהעלות את הטוב
 4 שבהם וּלְעֲשׂוֹתָם כְּלִי לְאֵלֻקוֹת²⁸ שגופו ונפשו וחלקו בעולם יהיו
 5 כלים ראויים לגילוי אלוקות והשראת
 6 השכינה.
 7 וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, הִנֵּה הָעֲנִין
 8 ד' "מִנְאָן בְּשִׁמּוֹתָם", שמשמעותו
 9 החיבור והשילוב בין עניין השם ועניין
 10 המניין, כמבואר לעיל באריכות,
 11 שְׁזָהוּ הַחֲבוּר שֶׁל עֲצָם
 12 הַנֶּשְׁמָה (עֲנִין הַמְּנִין) עִם
 13 הָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה שֶׁבְּגוֹף (עֲנִין
 14 הַשֵּׁם), הוּא כַּהֲמִשָּׁךְ הַדְּבָרִים
 15 בַּפִּירוּשׁ רִשִּׁי שֶׁהוּבָא בַּתְּחִילַת הַמֵּאמֶר
 16 "הוּא בְּחִיָּהּ וְהוּא בְּמִיתָתוֹ" שֶׁל
 17 שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁבְּכָדִי
 18 שִׁיחָה כַּח בְּהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה
 19 לְמַלֵּא אֶת תַּפְקִידָהּ בְּחִיָּהּ
 20 בְּגוֹף, "בְּחִיָּהּ", צָרִיד
 21 לְהֵאִיר בָּהּ עֲצָם הַנֶּשְׁמָה
 22 ("מִנְאָן") שֶׁהוּא הַנּוֹתֵן כּוֹחַ
 23 בְּכוּחוֹת הַגְּלוּיִים לַעֲבֹד עֲבוֹדָתָם. כֵּן
 24 גַּם לְאִידֵךְ גִּיסָא, שֶׁעַל־יָדֶי-
 25 זֶה שֶׁעֲצָם הַנֶּשְׁמָה נּוֹתֵנָת כַּח
 26 לְהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה לְמַלֵּא אֶת
- 1 תַּפְקִידָה בְּעֲלָמָא דִּין, בְּעוֹלָם הַזֶּה, הִנֵּה לְאַחֲרֵי שֶׁהָאֶרֶץ
 2 הַנֶּשְׁמָה מְשַׁלֵּמָה אֶת תַּפְקִידָהּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, "בְּמִיתָתוֹ", אֲזִי
 3 "חֲזֹר וּמִנְאָן" (וְגַם מִנִּין זֶה הוּא בְּשִׁמּוֹתָם דְּוִיקָא) פַּעַם נּוֹסֶפֶת,
 4 שֶׁהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה שְׁמִילָאָה אֶת תַּפְקִידָהּ בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּרָאוּי, לְמִרְוֹת כֹּל
 5 הַהַעֲלָמוֹת וְהַהִסְתָּרִים, וְהַגִּיעַ לַהֲתַעֲלוֹת
 6 גְּדוּלָה פּוֹעֵלָת עֲלִיָּה בְּעֲצָם
 7 הַנֶּשְׁמָה, כִּידוּעַ²⁹ שֶׁהֵעֲלִיָּה
 8 שְׁנַעֲשִׂית בְּנֶשְׁמָה עַל־יָדֵי
 9 יְרִידָתָהּ לְמִטָּה כִּי "יְרִידָה זֶה צוּרֵךְ
 10 עֲלִיָּה" שֶׁאֵם לֹא כֵן לִשְׁם מִה יוֹרֶדֶת
 11 הַנֶּשְׁמָה יְרִידָה גְּדוּלָה כֹּל כֵּךְ, וְהֵעֲלִיָּה
 12 הִיא לֹא רַק בְּהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה
 13 שִׁירָדָה לְמִטָּה בְּפֹעֵל, אֵלָא עַל־יָדֵי
 14 הָעֲבוּדָה דְּהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה
 15 שֶׁבְּגוֹף (מִצַּד הַתְּקַשְׁרוּתָהּ עִם
 16 עֲצָם הַנֶּשְׁמָה, וְעַד
 17 שֶׁבְּהָאֶרֶץ מְקוֹשֶׁר כֹּל
 18 הָעֲצָם³⁰, וְהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה הִיא
 19 ה'נְתִינָת כַּח' לְהָאֶרֶץ לַעֲבֹד עֲבוֹדָתָה,
 20 כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִי, נַעֲשִׂית אַחֵר כֵּךְ,
 21 בַּהֲשַׁלְמַת הָעֲבוּדָה, עֲלִיָּה גַּם
 22 בְּעֲצָם הַנֶּשְׁמָה.
- 16 יְרִידָתָהּ לְמִטָּה הִיא לֹא רַק בְּהָאֶרֶץ הַנֶּשְׁמָה, אֵלָא עַל־יָדֵי הָעֲבוּדָה דְּהָאֶרֶץ
 17 הַנֶּשְׁמָה שֶׁבְּגוֹף (מִצַּד הַתְּקַשְׁרוּתָהּ עִם עֲצָם הַנֶּשְׁמָה, וְעַד שֶׁבְּהָאֶרֶץ מְקוֹשֶׁר
 18 כֹּל הָעֲצָם³⁰), נַעֲשִׂית עֲלִיָּה גַּם בְּעֲצָם הַנֶּשְׁמָה.

מען אין גלות ניט פֿאַרטריבן כו" (סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ) - דלכאורה, הרי העבודה דתומ"צ היא בגוף, ומה מועיל מה שהנשמות לא הוגלו - כי מה ש[עצם] הנשמה לא הוגלה, הרי זה נותן כח גם ב[הארת הנשמה ש]ב[גוף]. (28) ראה גם לקו"ש ח"ג שם ע' 846 ואילך. (29) ד"ה זה היום תש"ט סוס"ב ואילך (סה"מ תש"ט ע' 3 ואילך). (30) ד"ה אז ישיר ה'ש"ת פ"ב-ג (סה"מ ה'ש"ת ע' 61 ואילך). כמגדל דוד תש"ה פ"ב (סה"מ תש"ה ע' 121 ואילך). ויכולו תשכ"ט (סה"מ תשכ"ט ע' מח ואילך).

בס"ד. שיחת שבת פרשת שמות, כ"א טבת, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

1 א. כיון שיש כאן "פנים חדשות"¹ (נוסף על הענין ד"פנים חדשות" שישנו מצד ענינו של יום השבת
2 עצמו²) - יש לבאר תחילה תוכן הענין של לימוד פירוש רש"י על התורה (כפי שהונהג בשבועות
3 האחרונים).

4 ובהקדמה - שישנם השואלים מהו ה"שטורעם" בנוגע ללימוד פירוש רש"י על התורה:

5 הרי פירוש רש"י אינו אלא על דרך הפשט, וכמו בפירושו על הגמרא, שאינו כמו פירוש התוספות
6 שיש בו פלפול בקושיות ותירוצים, סתירות ממקומות אחרים וכיוצא בזה, כי-אם רק פירוש הפשט,
7 ועל-אחת-כמה-וכמה בפירושו על החומש (ועל-דרך-זה על נ"ך), שבו נקל להבין הפירוש הפשוט (ללא
8 פירוש רש"י) יותר מאשר בגמרא, כך, שזהו פירוש שמיועד לכאורה רק למתחילים, ואם-כן, מהו החידוש
9 המיוחד שבפירוש רש"י?

10 ב. ובכן:

11 היסוד לזה הוא - תקנת רבותינו נשיאינו הידועה³ ללמוד בכל יום חומש עם פירוש רש"י בפרשת
12 השבוע. ביום ראשון, מהתחלת הפרשה עד שני, וכן בכל ימי השבוע, וכפי שהפליגו מאד במעלת פירוש
13 רש"י על התורה⁴ (ועל-דרך-זה גם בנוגע לפירוש רש"י על הגמרא).

14 ועל-פי הידוע⁵ שכל ענין בפנימיות התורה ישנו גם בנגלה דתורה, ועד להלכה בפועל - הרי כן הוא
15 גם בנוגע לתקנת רבותינו נשיאינו (על-פי פנימיות התורה) אודות לימוד פירוש רש"י, שענין זה נמצא
16 גם בנגלה דתורה עד להלכה בפועל.

17 ובהקדים ביאור הטעם שכל ענין בפנימיות התורה צריך להיות גם בנגלה דתורה - שזהו מפני שנגלה
18 דתורה ופנימיות התורה אינם שני דברים נפרדים חס-ושלום, אלא "תורה אחת"⁶. וכפי שרואים שיש
19 כמה ענינים בנגלה דתורה שמתבארים רק על-ידי פנימיות התורה⁷.

20 וענין זה מובן גם ממה שכתוב⁸ "זאת התורה אדם", שהתורה היא בדוגמת אדם שיש בו גוף ונשמה,
21 והרי אצל בני-ישראל ("אתם קרויין אדם"⁹) הגוף והנשמה אינם שני דברים נפרדים, והיינו, אף-על-פי
22 שהגוף נתפס בחוש המישוש (נגלה), מה-שאינ-כן הנשמה (נסתר), הרי קיומו של גוף בריא כדבעי הוא
23 דוקא בהיותו מאוחד עם הנשמה שפועלת עליו כו', כך, שהגוף והנשמה הם מציאות אחת; ועל-דרך-זה
24 בנוגע לתורה, שהנגלה והפנימיות שבה הם בדוגמת גוף ("גופי תורה") ונשמה ("נשמתא דאורייתא")¹⁰,
25 שהם מציאות אחת - "תורה אחת" (אף-על-פי שפנימיות התורה היא למעלה מהשגה - נסתר - ביחס
26 לנגלה דתורה).

27 והסיבה לכך שבתורה ובישראל הנגלה והפנימיות הם מציאות אחת - הרי זה בגלל שכן הוא אצל
28 הקדוש-ברוך-הוא (כדאיתא בזהר¹¹ שישראל אורייתא וקודשא-ברוך-הוא כולא חד):

29 בהתחלת הלכות יסודי התורה [אשר כשמם כן הם - שזהו היסוד (כפשוטו) של התורה, ובזה גופא
30 הרי זה ההתחלה] כתב הרמב"ם שהקדוש-ברוך-הוא הוא "מצוי ראשון .. ממציא כל נמצא, וכל

(1) הכוונה ל"פגישה" של סטודנטים לשבת עם חב"ד בשכונת

קראון-הייטס, שנערכה ע"י צעירי אגודת חב"ד.

(2) ראה כתובות ז, סע"ב ובתוס'. תושו"ע אה"ע סס"ב

ס"ד"ח.

(3) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ז ע' ל (נעתק במעין

הקדמה ל"היום יום"). ועוד.

(4) ראה סה"ש תרצ"ו ריש ע' 137. תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק

ב"היום יום" כט שבט).

(5) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 17. ס"ע 34.

וש"נ.

(6) לשון הכתוב - בא יב, מט. ועוד.

(7) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 28 הערה 93.

וש"נ.

(8) חוקת יט, יד. וראה זהר ח"ב קיז, ריש ע"ב. ח"ג כט, ב.

ובכ"מ.

(9) יבמות סא, רע"א. וש"נ.

(10) זח"ג קנב, א.

(11) ראה שם עג, א.

הנמצאים .. לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו, וביחד עם זה, "הוא אינו (בגדר) מצוי" ¹² ("מצוי לא במציאות" ¹³), והיינו, שכפי שהקדוש-ברוך-הוא הוא מצד עצמו, שאינו בגדר מצוי, ובלשון הזהר ¹⁴: "סתמא דכל סתימין", הרי הוא נמשך ובא להיות "מצוי ראשון" שפועל את מציאותם של כל הנמצאים, כך, שישנם מציאות (נגלה) ובלתי מציאות (נסתר) ביחד.

וכיון שאצל הקדוש-ברוך-הוא הנגלה והנסתר הם ביחד, הרי זה נמשך גם בישראל, שהגוף והנשמה הם מציאות אחת, וגם בתורה, שהנגלה והפנימיות (גוף ונשמה) הם מציאות אחת. ובנוגע לענינו:

החשיבות של פירוש רש"י שנתבארה בדברי רבותינו נשיאנו, מפורשת גם בנגלה דתורה - כפי שמצינו ב'שולחן ערוך' ¹⁵ בנוגע לחיוב דקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, ש"הקורא .. ב' פעמים מקרא ובפעם ג' חוזר ולומד כל הפרשה עם פירוש רש"י .. הרי זה מועיל יותר מהתרגום שהוא מפרש יותר".

ג. ונוסף על גודל החשיבות שבלימוד פירוש רש"י כפשוטו, על דרך הפשט - הרי ידוע פתגם רבינו הזקן ¹⁶ שבפירוש רש"י על התורה יש גם "יינה של תורה", פנימיות התורה ¹⁶, והיינו, שאף ש"יינה של תורה" הוא ענין ששייך לחלק הסוד שבתורה, הרי זה מתגלה דוקא בפירוש רש"י על דרך הפשט ¹⁷. ולהעיר, שענין זה - החשיבות שבדרך הפשט דוקא, ובאופן שבו דוקא מתגלים כל הענינים - מודגש במיוחד בזמן האחרון, בעקבתא דמשיחא (דלא כבזמנים שלפני-זה שעיקר ההשתדלות היתה בדרך הפלפול כו').

ובהקדמה ¹⁸ - שבזמן האחרון רואים את ההשתדלות למצוא בכל דבר את הכלל שמאחד את כל ריבוי הפרטים (ולא באופן שכל פרט הוא ענין בפני עצמו), ומזמן לזמן הולכים ומתמעטים גם הכללים, ועד שמגיעים לכלל אחד - "הוי" אחד ושמו אחד ¹⁹, וכהרמוז שבתבית "אחד" שמורה על הביטול של הח' (ד' רקיעים וארץ) והד' (ד' רוחות העולם) אל הא' (אלופו של עולם) ²⁰, באופן ש"אין עוד מלבדו" ²¹.

וכן הוא גם בתורה - שכל הריבוי שבתורה, "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש" ²², באופן ד"עלמות אין מספר" ²³ אלו ההלכות שהן מימרות האמוראים ²⁴, הרי זה נכלל ב"ששים המה מלכות" ²⁵, אלו ששים מסכתות ²⁵, ועד לכלל גדול יותר - כפי שכללות תורה שבעל-פה נכללת בתורה שבכתב, כמאמר רז"ל ²⁶ "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא", ויתירה מזה - שכללות תורה שבכתב נכללת בעשרת הדברות, ועשרת הדברות גופא נכללים בדיבור הראשון, והדיבור הראשון נכלל בתיבה הראשונה - "אנכי", ועד להמבואר בתורת הבעל-שם-טוב ²⁷ שכל הענינים כלולים באות א' ד"אנכי" (שרומזת לאלופו של עולם).

ובעבודת האדם - שכל הענינים נכללים בענין הראשון שישנו אצל יהודי תיכף ומיד בהתחלת היום: "מודה אני לפניך כו'",

והיינו, שגם כאשר הולך לעסוק בעניני העולם, חרישה וזריעה כו', שבהם עוסק גם אינו-יהודי להבדיל, אין זה בסתירה חס-ושלום ל"מודה אני לפניך", כי סיבת התעסקותו בעניני העולם היא רק

(12) ראה תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' נא ואילך. ועוד.
(13) מו"נ ח"א פנ"ד.
(14) ח"א קכג, א. ח"ב קמו, ב. קסה, ב. ח"ג רפח, א. תקו"ז בהקדמה (יז, א). ועוד.
(15) אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ב. וש"נ.
(16) ועד שיש כמה ענינים בפירוש רש"י שאינם מובנים ע"פ נגלה, אלא דוקא ע"פ פנימיות התורה.
(17) ראה גם שיחת ש"פ נח בתחלתה (תורת מנחם - התוועדיות חמ"א ע' 192 ואילך).
(18) ראה גם תורת מנחם - התוועדיות חל"ו ע' 224. וש"נ.

(19) זכרי' יד, ט.
(20) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סס"א ס"ו. וש"נ.
(21) ואתחנן ד, לה.
(22) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.
(23) שה"ש ו, ח.
(24) כ"ה בתו"א פרשתנו מט, ג. וראה שהש"ר עה"פ.
(25) כ"ה בתו"א שם, ב. וראה שהש"ר שם.
(26) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, א. זח"ג רכא, א. זו"ח קה, א.
(27) ראה בן פורת יוסף כג, ד. וראה גם תורת מנחם - התוועדיות חל"ח ע' 273. וש"נ.

- 1 בגלל הציווי²⁸ "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", כדאיתא במכילתא²⁹ שהעשיה עצמה היא "מצות עשה", וגם ההתעסקות בעניני העולם גופא היא באופן ש"מאמין בחי העולמים וזורע"³⁰,
- 3 - וכפי שרואים במוחש שגם כאשר זורע ויורד גשם וצומחת התבואה כו', הנה דוקא כאשר "ויברכהו ה'" אזי זוכה להצלחה מרובה באופן ש"וימצא .. מאה שערים", גם "בארץ ההיא .. בשנה ההיא", "שהארץ קשה והשנה קשה"³¹.
- 6 ועל-דרך-זה רואים גם בלימוד חכמת הטבע, שלפעמים, יכול אדם להתייגע ביותר בלימודה, ובסופו של דבר יאמרו לו שמסקנתו אינה נכונה, ולפעמים, כשיש לו סייעתא דשמיא (כיון שהתפלל על זה כו'), יכול להצליח ביגיעה פחותה במיעוט זמן, אף שזהו היפך ההנהגה שמצד הטבע, שנוגע בעיקר טיב כשרונות האדם, והזמן והיגיעה שמשקיע בדבר -
- 10 ומה גם שמציאות העולם גופא מגלה אלקות, כמו שכתוב "השמים מספרים כבוד א-ל גו'³²", "כי אראה שמ"ך גו'³³, והיינו, שאף-על-פי ש"עולם" הוא מלשון העלם³⁴, והוא מוגבל בחוקי הטבע, באופן שאין בו מקום לגילוי שלמעלה מן הטבע, מכל-מקום, כאשר מתבוננים היטב כו', אזי רואים אלקות במוחש (ובלבד שלא יתעקש לנצח בגלל מה שהונח אצלו בתחילה, ולא יחשוש מזה שהמסקנא האמיתית תחייב אותו לשנות את הנהגתו הקודמת כו').
- 15 ובהתאם לכך, הנה גם בלימוד התורה מודגש בזמן האחרון שדוקא בחלק הפשט מתגלים ענינים נעלים השייכים לחלק הסוד כו'³⁵.

* * *

- 17 ד. על-פי האמור לעיל יש לבאר גם ענין בחסידות:
- 18 ידוע מאמר הבעל-שם-טוב³⁶ שהפשיטות של יהודי פשוט "לוקחת" את הפשיטות שלמעלה.
- 19 ולכאורה מתעוררת "א קלאץ קושיא" - וכמדובר כמה פעמים שדוקא על "קלאץ-קשיות" לא מתעכבים:
- 21 למה לא אומרים להיפך - שהשלימות של לומד תורה ומקיים מצוות בהידור "לוקחת" את השלימות שלמעלה, כמאמר³⁷ "אנת הוא שלימו דכולהו" ?
- 23 ומה גם שלכאורה מתאים להדגיש את ענין השלימות יותר מאשר את ענין הפשיטות, כיון שהפשיטות שלמעלה היא ביחד עם השלימות של כל ריבוי המעלות כו'.
- 25 אך הענין הוא - שענין ה"שלימות" הוא מצד בחינת האורות וגילויים, ששם תופס מקום ענין המעלה דוקא ושלילת החסרון כו'; ואילו ענין ה"פשיטות" מגיע בבחינה שלמעלה מאורות וגילויים, ששם לא תופס מקום כל הגדר של מעלה או חסרון כו', ועד שגם התואר "פשיטות" הוא רק בגלל שאי אפשר למצוא לשון מתאים יותר לבטא את הענין.
- 29 [ועל-דרך המבואר בחסידות³⁸ בנוגע לתואר "אין סוף" (שפירושו שאין בו שום הגבלה, "בלי גבול") על עצמותו יתברך - שאין הכוונה לשלול את ענין הגבול דוקא, אלא לשלול גם את הענין דבלי גבול, ומה שנקרא "אין סוף" (שפירושו בלי גבול), הרי זה מפני שאי אפשר למצוא לשון מתאים יותר].

(28) פ' ראה טו, יח.

(29) הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פ' וישב, ובס' מנחה בלולה. וראה לקו"ש ח"י"ז ע' 245 הערה 20. וש"נ.

(30) ירושלמי - הובא בתוס' שבת לא, סע"א. וראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 443. וש"נ.

(31) תולדות כו, יב ובפרש"י.

(32) תהלים יט, ב.

(33) שם ח, ד.

(34) ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

(35) חסר הסיום (המו"ז).

(36) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקנ"ה ואילך. וש"נ.

(37) תקו"ז בהקדמה (יז, ריש ע"ב).

(38) ראה המשך תרס"ו ריש ע' קסח.

וזהו גם הכוונה ב'פשיטות' של יהודי פשוט - שאינו מחפש ענינים של אורות וגילויים, כמו הצדיק,¹ שכללות עבודתו קשורה עם אורות וגילויים, אלא רוצה רק למלא רצון קונו. ולדוגמא: בלימוד התורה - אינו מחפש אורות וגילויים, כולל גם להבין את העומק שבדברי אביי ורבא כו', אלא לימודו הוא רק מצד מצוות תלמוד תורה; ועל-דרך-זה בקיום המצוות, שההידור במצוה הוא לא בשביל האורות והגילויים, כ"א למלא רצון קונו. וכאשר עבודתו היא באופן כזה, אזי בדרך ממילא יש לו גם האורות והגילויים, שמשגיג את העומק שבדברי אביי ורבא, ועל-דרך-זה בנוגע לתפלה וצדקה כו'. וזהו המעלה בענין הפשיטות, שעל-ידי-זה מגיעים ב'פשיטות' שלמעלה.

ה. ועל-פי-זה יש לבאר מה שכתוב בתניא³⁹ בנוגע לחילוקי הדרגות בהשגת התורה - "כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה":
בשלמא "כפי יכולת השגתו" - אתי שפיר; אבל בנוגע ל"שרש נפשו למעלה" - אינו מובן: הרי שרש נפשו למעלה הוא בלי הגבלות כו', ואיך יתכן שכאשר הנשמה נמצאת למטה בהתלבשות בגוף, יוכל להיות לימוד התורה כפי השגת שרש נפשו למעלה?!

אך הענין הוא, שכאשר לימוד התורה הוא לא מצד האורות והגילויים כו', אלא מצד הפשיטות, כדי למלא רצון העליון - אזי הלימוד הוא כפי "שרש נפשו למעלה".

ו. ועל-פי מה שנתבאר בנוגע למעלת הפשיטות - מובנת גם המעלה המיוחדת שבפירוש רש"י על התורה, להיותו "פשוטו של מקרא",
- בודאי אין הכוונה לבטל חס-ושלום שאר הפירושים, פירוש הרמב"ן וכיוצא בזה, אלא להדגיש שבפירוש רש"י יש מעלת הפשיטות -

ובמילא נכללים בפירוש רש"י כל הענינים, כולל גם "יינה של תורה".
ומובן, שלימוד פירוש רש"י צריך להיות באופן של חידוש, והיינו, שכאשר חוזרים ולומדים פרשת השבוע עם פירוש רש"י בכל שנה, אזי מתחדשים בפירוש רש"י ענינים חדשים, ובודאי שבאופן כזה היה לימוד פירוש רש"י אצל רבינו הזקן, שתיקן שילמדו בכל יום חומש עם פירוש רש"י.
וכמו שכללות הענין דלימוד התורה צריך להיות באופן של חידוש, וכפי שמצינו בדרושי חסידות⁴⁰ בנוגע למשה רבינו, שיושב בגן-עדן יותר מג' אלפים שנה ועוסק בתורה, ובודאי הרי זה באופן שניתוסף בלימודו יותר ויותר כו', וזאת - למרות שמתן-תורה הוא ענין חד-פעמי, וכידוע הפתגם⁴¹ שלא יהיה מתן-תורה עוד הפעם חס-ושלום, כי כל הענינים נכללו ב"אנכי" (כנ"ל סעיף ג)³⁵.

* * *

ז. האמור לעיל בנוגע לענין הפשיטות והאחדות כו' כפי שהוא בכללות התורה - מתבטא בפרטיות (כידוע שהתורה כללות ופרטות נאמרה⁴²) גם בענין השבת, כי מחד גיסא, ענינו של יום השבת הוא בתכלית העילוי ללא שייכות לעניני חול, וביחד עם זה, כולל יום השבת את כל ימי השבוע ומשפיע בהם, כמובן מדברי הרמב"ן⁴³ שזהו תוכן אמירת "היום יום ראשון בשבת", ועל-דרך-זה בכל ימי השבוע.
ובנוגע ליום השבת גופא, ישנו פתגם פשוט שכולל את כל ענין השבת - שזהו סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות בתו הצעירה⁴⁴ (שנהרגה על קידוש השם, וביום השבת-קודש זה הוא יום הולדתה), שפעם אמר לה זקנה, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן, בנוגע ליום השבת, שצריכים לעשות את כל הענינים לשם שבת, כולל גם ענין השינה, שצריך להיות לשם שבת, והשיבה, שיש ביכלתה לעשות כל הענינים לשם שבת, מלבד ענין השינה לשם שבת, שאינה יכולה להתחייב ("ויך אונטערנעמען") על כך...

(43) יתרו כ, ח.

(39) רפ"ד.

(44) הרבנית מרת שיינא הי"ד - ראה גם תורת מנחם -

(40) ראה תורת מנחם - סה"מ אייר ע' רכה. וש"נ.

התועדויות ח"ג ס"ע 6 ואילך. וש"נ.

(41) ראה תורת מנחם - התועדויות ח"מ ריש ע' 102. וש"נ.

(42) ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"מ ב' ע' 51. וש"נ.

1 ומוכן, שאין זה סיפור סתם⁴⁵ אודות דו־שיח בין סבא לנכדתו - שהרי מדובר אודות כ"ק אדמו"ר
2 נשמתו־עדן, נשיא בישראל, נשמה כללית, שכללות הנהגתו היתה באופן ד"בכלל דרכיך דעהו"⁴⁶, אפילו
3 בימות החול, ועל־אחת־כמה־וכמה ביום השבת־קודש, ובפרט שבאותו מעמד דיבר כ"ק אדמו"ר נשמתו
4 ״עדן אודות גודל הזהירות שצ"ל ביום השבת בנוגע לענין הדיבור כו׳, כך שהדברים שאמר לנכדתו הם
5 לימוד והוראה, וגם הוראה לרבים (בהתאם לכך שענינו של נשיא ישראל הוא לדאוג לטובתם של ישראל,
6 וכמובן גם מזה שכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר זאת) - שגם ענין השינה צריך להיות לשם שבת.

7 ח. והענין בזה:

8 ענין השינה כפי שהוא מצד עצמו - הרי זה הענין היותר תחתון באדם, כמו ג' הדברים שבהם שוה
9 אדם לבהמה⁴⁷, וכפי שנראה במוחש שבעת השינה הראש והרגל הם שוים⁴⁸, כמו בבהמה.

10 ואף־על־פי־כן, צריך אדם להיות בעל הבית על עצמו גם בעת השינה, שהרי ״אדם מועד לעולם כו׳
11 בין ער בין יושן״⁴⁹, ולא כמו בבהמה, שבהיותה ערה, יודעת לשמור על עצמה שלא להכנס לאש (כפי
12 שמצינו שבהמה שנכנסת לאש נחשבת אינה נורמלית⁵⁰), וכיוצא בזה, אבל אין זה שייך בעת השינה.

13 ויתירה מזה - שמצינו שבעת השינה עולה הנשמה למעלה ושואבת לה חיים כו׳⁵¹, ועד שלפעמים
14 הנה דוקא בעת השינה, כשהנשמה עולה למעלה, מתגלים לו חידושי תורה בענינים שנסתפק בהם במשך
15 היום⁵².

16 אמנם, בשביל זה יש צורך בעבודה ויגיעה במשך היום, קודם השינה, כולל גם עבודה ויגיעה בנוגע
17 לענין השינה גופא [וכמו בענין ״מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת״⁵³, שלא די בטירחא בערב שבת
18 בשביל ערב שבת עצמו, אלא יש צורך בטירחא עבור יום השבת] - שהשינה תהיה באופן המתאים ליהודי
19 (״אויף אַ אידישן אופן״).

20 ועל־דרך־זה מוכן גם בנוגע לשינה דשבת - שעל־ידי הקדמת העבודה המתאימה, יכולה גם השינה
21 להיות לשם שבת.

22 ט. ויש להוסיף ולבאר מה שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר גם אודות המענה של בתו, שאינה
23 יכולה להתחייב שגם השינה תהיה לשם שבת, דלכאורה, מה זה נוגע לנו?
24 והביאור בזה:

25 איתא במשנה במסכת עדיות⁵⁴: ״למה מזכירים דברי היחיד בין המרובין, לבטלן, שאם יאמר האדם
26 כך אני מקובל, יאמרו לו, כדברי איש פלוני שמעת״ (ונדחו דבריו).

27 ועל־דרך־זה בנדון דידן:

28 כאשר יבוא יהודי הדר באמריקא ויטען שלא שייך שתהיה השינה לשם שבת - יאמרו לו, שכבר
29 נאמרה בליובאוויטש סברא זו על־ידי בתו של כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, ואף־על־פי־כן, תבע
30 ממנה כבוד קדושת אדמו"ר נשמתו־עדן - עוד בהיותה קודם בת־מצוה - שגם השינה צריכה להיות לשם
31 שבת!

32 י. ויש להוסיף בזה:

33 עצם העובדה שנשאלת השאלה: כיצד יכול להיות ענין השינה לשם שבת - ונוסף על השאלה, באה
34 גם הטענה על כך שלא מסבירים זאת על־פי שכל, וגם לא מעוררים על זה כו׳, ובמילא דואג הוא כיצד
35 יוכל לקיים זאת - הרי זה פועל שמסייעים לו שיוכל להביא את הדבר אל הפועל.

ריש ע"ב ובתור"ה והי'. שו"ע חו"מ רספ"ג ובסמ"ע שם.
סוסת"ח ובסמ"ע שם.

(51) ב"ר פי"ד, ט.

(52) ראה תורת מנחם - התועדויות חל"ד ע' 53. וש"נ.

(53) ע"ז ג, סע"א.

(54) פ"א מ"ו (וברע"ב).

(45) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חמ"א ע' 38. וש"נ.

(46) משלי ג, ו.

(47) חגיגה טז, רע"א ובתוס'.

(48) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ה ע' 292. וש"נ.

(49) ב"ק כו, סע"א (במשנה). וראה המשך תער"ב ח"א ע' צא.

(50) ראה שם סא, ב (במשנה) ובפרש"י (פירוש הב'). שם כב,

ועל-דרך מה שכתוב בפרשת השבוע⁵⁵ "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים" - דלכאורה אינו מובן: מהו הצורך בענין האנחה, וכי לולי זאת "השופט"⁵⁶ כל הארץ לא יעשה משפט"?! - אך הענין הוא, שדוקא על-ידי האנחה מעוררים ופועלים זאת, וכפתגם כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר⁵⁷: "א' אידישער קרעכץ איז תשובה עילאה". ועל-דרך-זה בנדון דידן, בנוגע לצדיקים ש"דומין לבוראם"⁵⁸ - שעל-ידי השאלה והטענה כיצד שייך שהשינה שלו תהיה לשם שבת, הרי הוא פועל שמסייעים לו כו'.

וכן הוא בנוגע לכללות ענין הגלות - שעל זה נאמר⁵⁹ "אני ישנה בגלותא", ויש נסיונות וכו' - שעל-ידי ה"אנחה" ("קרעכץ") על קושי הגלות כו', פועלים את הגאולה, כמו ביציאת מצרים, שכאשר "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו", אזי "ותעל שועתם אל האלקים".

והיינו, שלמרות גודל התענוג שיש להקב"ה בזמן הגלות מעבודת בני ישראל שעומדים בנסיונות כו', עד כדי כך, שבגלל זה אינו רוצה להביא את הגאולה⁶⁰ - הנה כאשר מגיעה אנחה של יהודי שבאה מפשיטות הנשמה, אזי מוותרים על התענוג דלמעלה⁶¹, ומוציאים את בני ישראל מן הגלות אל הגאולה, למטה מעשרה טפחים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה להאורחים מה"פגישה" שיאמרו לחיים].

* * *

יא. לאחר כל ההקדמה הנ"ל - מגיעים סוף-סוף לבאר פירוש רש"י בפרשת השבוע: הביאור בפרש"י על הפסוק⁶² "ואלה שמות בני ישראל", "אף-על-פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר⁶³ המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא" - שקאי (לא על הזכרת המספר דשבטים נפש, שבא בתור הקדמה להדגיש את החידוש שממספר מועט כזה - "פרו וישרצו גו' ותמלא הארץ אותם"⁶⁴, אלא) על הזכרת השבטים בשמותם וגם במנינם - "איש וביתו"⁶² של כל י"ב השבטים, שזהו לפי "שנמשלו לכוכבים", שחיבתם מתבטאת בשני ענינים: מנין - שמורה על הנקודה המשותפת שבהם, ושמות - שמורה על ענינו הפרטי של כל אחד. ועל-דרך-זה בבני ישראל: החיבה שמצד נקודת היהדות ששוה בכולם, והחיבה שמצד המעלה המיוחדת שבכל אחד מִישראל⁶⁵ - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי שיחות חלק ו בתחלתו.

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ואלה שמות בני ישראל גו'.

* * *

יג. בנוגע לפירוש רש"י בסיום הפרשה - הנה מפני קוצר הזמן יש להזכיר רק נקודת הדברים: על הפסוק "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו", מפרש רש"י: "כי ביד חזקה ישלחם - מפני ידי החזקה שתחזק עליו ישלחם, וביד חזקה יגרשם מארצו - על כרחם של ישראל יגרשם, ולא יספיקו לעשות להם צידה, וכן הוא אומר⁶⁶ ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם וגו'".

בכי: מה רוצים למעלה; רוצים שבנ"י יקיימו תומ"צ - שיוציאו אותם מן הגלות כו'.
(62) ריש פרשתנו.
(63) ישע"י מ, כו.
(64) שם, ז.
(65) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"מ בתחלתו. וש"נ.
(66) בא יב, לג.

(55) ב, כג.
(56) וירא יח, כה.
(57) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ג"ס ע תקנא (נעתק ב"היום יום" ג תמוז).
(58) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.
(59) זח"ג צה, א.
(60) ראה סה"מ תרצ"א ע' רנט. וש"נ.
(61) כ"ק אדמו"ר שליט"א האריך בענין זה, באמרו - מתוך

- 1 והפירוש הפשוט בזה⁶⁷ - דכיון שבפסוק נאמר "ביד חזקה" ב' פעמים, על-כן צריך-לומר, שישכאן ב' ענינים,
2 ולכן מפרש רש"י ש"ביד חזקה" קאי על היד החזקה של הקב"ה שתחזק על פרעה, ומה שכתוב
3 "וביד חזקה יגרשם מארצו" קאי על היד החזקה של פרעה שתחזק על ישראל לשלחם על כרחם כו'.
4 אך צריך להבין:
- 5 (א) מדוע מביא רש"י ש"לא יספיקו לעשות להם צידה" - לכאורה היה לו להביא מה שלא הספיק
6 בצקם להחמיץ, שענין זה מורה על גודל המהירות ביציאה ממצרים (שזהו תוכן הפסוק שמביא רש"י:
7 "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם") יותר מאשר מה שלא הספיקו לעשות להם צידה, כי כשיוצאים
8 למדבר, מקום שבו "אין לחם ואין מים"⁶⁸, וצריך להכין צידה עבור כל בני ישראל, ששים ריבוא הגברים,
9 לבד מנשים וטף (וגם צריך להכין מזון עבור ריבוי המקנה כו'), הרי זה דבר שדורש ריבוי זמן; ואילו
10 מה שלא הספיק בצקם להחמיץ הרי זה רק כדי הילוך מיל⁶⁹ - י"ח רגעים, או כ"ד רגעים⁷⁰, ובכל אופן
11 הרי זה במהירות גדולה יותר מאשר שיעור הזמן של הכנת צידה לדרך?!
- 12 וביותר יוקשה - שענין זה נתפרש בהמשך הפסוק "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם": "וישא⁷¹
13 העם את בצקו טרם יחמץ"!
- 14 (ב) בפסוק זה משיב הקדוש-ברוך-הוא על טענת משה "למה הרעותה לעם הזה גו' ומאז באתי אל
15 פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך"⁷², ועל זה משיב הקדוש-ברוך-הוא: "עתה
16 תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה וגו'".
- 17 אך לדברי רש"י ש"ביד חזקה יגרשם מארצו" פירושו "על כרחם של ישראל" - אינו מובן: כיצד
18 השיב הקדוש-ברוך-הוא על טענת משה "למה הרעותה גו'", באמרו ש"ביד חזקה יגרשם מארצו" -
19 דלכאורה, הרי אדרבה: משה רבינו בא בטענה להקב"ה ש"מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך" אודות
20 הגאולה, "הרע לעם הזה", היינו, שנתגבר תוקף הגלות ונעשה קשה יותר לצאת מהגלות⁷³; ועל זה אומר
21 לו הקדוש-ברוך-הוא שהיציאה מן הגלות תהיה קשה עוד יותר, עד כדי כך, שיצטרכו לגרש את בני-ישראל
22 ממצרים "על כרחם"?!
- 23 (ג) סיום הפרשה, ש"ביד חזקה יגרשם מארצו", "על כרחם של ישראל" - אינו מתאים לכאורה עם
24 הכלל⁷⁴ שיש לסיים בדבר טוב?
- 25 יד. ויש לומר הביאור בזה:
- 26 בתוכן מענה הקדוש-ברוך-הוא למשה, נכלל גם - שבגלל שאצלו יש קושיא על התגברות קושי
27 הגלות, הנה כתוצאה מזה ישתלשל התגברות ענין הגלות אצל בני ישראל, עד שיהיה צורך לגרשם מארץ
28 מצרים "על כרחם"!
- 29 אך אין הכוונה בזה (רק) לאמירת דברי תוכחה למשה - כי, דברי תוכחה למשה, מקומם בהתחלת
30 פרשת וארא, שבה נאמר "וידבר אלקים אל משה", וכפירוש רש"י "דיבר אתו משפט על שהקשה לדבר
31 ולומר למה הרעותה לעם הזה", באמרו, "חבל על דאבדין .. האבות .. לא הרהרו אחר מדותי, ואתה
32 אמרת למה הרעותה"⁷⁵, ולא בסוף פרשתנו, שבה צריך לסיים בדבר טוב - אלא להשיב על הטענה "למה
33 הרעותה גו'":
- 34 הן אמת שאכן התגבר תוקף הגלות, אבל אף-על-פי-כן, "עתה תראה אשר אעשה לפרעה",
35 שסוף-כל-סוף "ביד חזקה (מפני ידי החזקה שתחזק על פרעה) ישלחם",

(73) ברשימה נוספת: איך יוכל הקב"ה לירד למצרים - "ערות הארץ", שאסור אפילו להתפלל בה (ראה פרש"י וארא ט, כט. בא יב, א) - ולגאול משם את בני"י?!

(74) ראה פרש"י סוף איכה. ועוד.

(75) פרש"י וארא ו, ט.

(67) ראה גם פ"י הרא"ם והגו"א כאן. ועוד.

(68) חוקת כא, ה.

(69) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ט ס"ט. וש"נ.

(70) ראה שם ס"ו. וש"נ.

(71) בא שם, לד.

(72) פרשתנו ה, כב-כג.

ועל-דרך-זה בנוגע לבני ישראל, שאף שתהיה התגברות הגלות כל כך עד ש"ביד חזקה (על כרחם של ישראל) יגרשם מארצו" (כפי שישתלשל אצל בני ישראל כתוצאה מקושיית משה "למה הרעותה", כנ"ל) - הנה בפועל יצאו בני ישראל ממצרים, ובאופן ש"לא יספיקו לעשות להם צידה", ואף-על-פי-כן יצאו מתוך אמונה בהקדוש-ברוך-הוא.

כלומר: כוונת רש"י אינה להדגיש את מהירות הזמן שבה גורשו ישראל ממצרים על כרחם - דאם כן, היה צריך להביא מה שכתוב "וישא העם את בצקו טרם יחמץ" (כנ"ל סעיף י"ג) - אלא אדרבה, להדגיש את שבחן של ישראל, שלמרות שהיה צורך לגרשם ממצרים "על כרחם", מכל-מקום, יצאו ממצרים מתוך אמונה בהקדוש-ברוך-הוא שבאה לידי ביטוי בכך ש"גם צידה לא עשו להם"⁷⁶, כפירוש רש"י: "מגיד שבחן של ישראל, שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צידה, אלא האמינו והלכנו", ועל זה נאמר⁷⁷ "זכרתי לך חסד נעורייך . . לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

וטעם הדבר - כי, גם כאשר בני ישראל נמצאים במעמד ומצב שצריכים לגרשם ממצרים "על כרחם", הרי הפנימיות שלהם היא כדבעי למהוי, ולכן, כאשר לוחצים קצת את היצר הרע ("מ'ג'ט דעם יצר הרע א' קוועטש"), אזי מתגלה הפנימיות כו'⁷⁸.

וזהו תוכן מענה הקב"ה למשה: "עתה תראה וגו'" - שבסופו של דבר תהיה שבירת קליפת מצרים, על-ידי התגלות ידו החזקה של הקדוש-ברוך-הוא שתחזק על מצרים, ובדרך ממילא יפעל הדבר גם על בני ישראל כו'.

ועל-פי-זה יש לבאר גם מה שכתוב (בפסוק שמביא רש"י) "ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים" - דלכאורה אינו מובן: למה התפעלו בני ישראל מהמצריים שמיהרו לשלחם מן הארץ?! - אך הענין הוא, שהגילוי אלקות אצל המצריים (התגלות ידו החזקה של הקדוש-ברוך-הוא), פעל בדרך ממילא גם על בני ישראל, בראותם שהמצריים עצמם ממהרים לשלחם מן הארץ.

והסיבה לכך שענין זה נפעל תחילה אצל המצריים, ועל-ידם אצל בני ישראל - הרי זה לפי שכך נקבע על-ידי הקדוש-ברוך-הוא בתורה: "כי ביד חזקה (מפני ידי החזקה שתחזק על מצרים) ישלחם (ועל-ידי-זה) וביד חזקה (על כרחם של ישראל) יגרשם מארצו".

טו. ומזה למדים הוראה לכל אחד ואחד מישראל: מהאמור לעיל שכתוצאה מטענת משה אודות קושי הגלות, נשתלשל אצל בני ישראל התגברות הגלות עד שיצטרכו לגרשם מארץ מצרים על כרחם - יש ללמוד, שאל יאמר אדם: די בכך שהנני מקיים מצוות (מדאורייתא ומדרבנן ועד למנהגי ישראל) במעשה בפועל, ש"הוא העיקר"⁷⁹, ולמה לי להוסיף ולקיים מצוה בהידור - כי, כאשר הוא יסתפק בקיום המצוה במעשה בלבד, ללא הידור וחיות כו', הנה מזה יכול להשתלשל בדורות הבאים - אצל הנכדים כו' - שיהיו כאלו שיטענו שאין צורך חס-ושלום בקיום המצוות כלל!

ועל-דרך-זה יש ללמוד הוראה בנוגע לשלילת המעמד ומצב של יציאה מהגלות "על כרחם של ישראל":

ישנם כאלו שטוענים: מהו הצורך בענין הגאולה? - הוא חי במדינה דמוקרטית שבה מניחים לו ללמוד ולהתפלל באין מפריע, ויש לו כל מה שהוא צריך: "קאָמפּיוטער" - יש לו ב"מנהטן"; תפוז משובח ("א' גוטן אָרענדשז") - יש לו ב"לאָס-אַנדזשעלעס"; ואפילו ישיבה - יש לו ב"ברוקלין"....

(78) ראה גם רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(79) אבות פ"א מ"ז.

(76) בא יב, לט.

(77) ירמ' ב, ב - הובא בפרש"י שם.

- 1 בשביל מה הוא צריך את "ארץ ישראל" - בה בשעה שבמדינה אחת בארצות-הברית, ב"טעקסעס"
- 2 למשל, יכולים לקפל-לארוז ("איינפאָקן") כמה פעמים את כל השטח של ארץ ישראל!...
- 3 ומה גם שבהיותו כאן (בארה"ב) יש ביכלתו להיות "סענאַטאָר", ואם הוא יליד ארה"ב - יש ביכלתו
- 4 להיות אפילו "פרעזידענט"!
- 5 והגע עצמך: אם אצל זקנו היה תופס מקום אפילו דולר אחד בלבד, או גוי בעל תפקיד תחזוקה ("אַ
- 6 דזשענעטאָר") - הרי על-אחת-כמה-וכמה שאצלו יכול לתפוס מקום סכום של מליון דולר, או תפקיד
- 7 ב"סענאַט" או ב"בית הלבן", "סענאַטאָר" עד ל"פרעזידענט".
- 8 ואם כן, מה חסר לו שיקחו אותו מהמשרד שלו וממליוני הדולרים, ויביאו אותו לארץ ישראל - הוא
- 9 מעדיף להשאר כאן עם כל ה"מלוכה" שלו!
- 10 ובכן:
- 11 בודאי צריך להודות להקדוש-ברוך-הוא על כל הטוב כו',
- 12 וצריך להשתדל לנצל זאת עבור עניני יהדות וקדושה, ולדוגמא: לנצל את הכסף בשביל לתמוך
- 13 בשיבות, או לנצל את תפקידו הממשלתי בשביל להנהיג ענין התפילה בבתי-ספר, וכיוצא בזה;
- 14 אבל, ביחד עם זה, צריך לדעת שנמצאים בגלות,
- 15 - כמו בגלות מצרים, שאף שירדו למצרים בדרך של כבוד, כמאמר רז"ל⁸⁰ "ראוי היה יעקב אבינו
- 16 לירד למצרים בשלשלאות של ברזל (כדרך כל הגולים) אלא כו'", ובמצרים גופא הושיבו אותם "במיטב
- 17 הארץ"⁸¹, הרי בכל זאת היה זה מעמד ומצב של גלות -
- 18 וצריך להיות הרצון והחפץ לצאת מן הגלות אל הגאולה.
- 19 ו"כימי צאתך מארץ מצרים גו"⁸², אבל לא באופן ד"ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם", וכמ"ש
- 20 "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו"ן"⁸³, אלא "בשובה ונחת תושעון"⁸⁴, בביאת משיח צדקנו, בקרוב
- 21 ממש.

(83) ישעי' נב, יב.
(84) שם ל, טו.

(80) שבת פט, ב (ובפרש"י).
(81) ויגש מז, ו.
(82) מיכה ז, טו.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג טבת, ה'תשי"א
ברוקלין

הרה"ח וו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצצ"ב וכי' מוהר"מ שי' שד"ר

שלום וברכה!

במענה על מכתביו,

...הכניסה למדינתו בהקדם. ותימה שלא מזכיר מאומה עד"ז. ונא להודיעני בחזור.

(ג) הפ"ע ע"ד משפחת... אקרא בע"ה על הציון הק'. ומטובו לברר, באופן המתאים, אם שומרת טהרה כדבעי, ואם לא היו בנישואיהם ענין של נגיעה בכבוד בת ישראל מצדו וכיו"ב, ונא להודיעני עד"ז.

(ד) מטובו להודיע מבריאאות התלמיד משה בן פריחא שי'.

המשך בעמוד רמו

בס"ד. משיחת ש"פ שמות, כ"א טבת ה'תשנ"ב.

- תרגום מאידית -

גם צריך להבין: לפי פירוש המדרש ש"על שם
גאולת ישראל נזכרו כאן", הרי אפילו אם נמצא
ביאור איך "הבאים מצרימה" קשור עם גאולת
ישראל - דרוש הסבר מדוע מדגיש זאת הפסוק;
הרי מדובר כאן אודות הירידה למצרים.

יתירה מזו: "על שם גאולת ישראל" כולל גם
- הגאולה העתידה לבוא, כמ"ש במדרש האמור
בביאור השייכות דשם יוסף לגאולה, "יוסף ע"ש
שעתיד הקב"ה להוסיף ולגאול את ישראל ממלכות
הרשעה כשם שגאל אותם ממצרים, דכתיב⁶ והי'
ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו וגו'". עפ"ז מתחזקת
השאלה: לא זו בלבד שמקשרים את הירידה בגלות
מצרים ("הבאים מצרימה") לגאולת מצרים, אלא
מקשרים זאת גם - לגאולה העתידה לבוא (שבאה
ריבוי זמן לאחר יציאת מצרים ועאכ"כ לאחר
הירידה במצרים). ובסגנון אחר: מהי השייכות של
"הבאים מצרימה" (הירידה דיעקב וכל בניו, וטו"ב
(17) שנים ישיבה בשלוח, ולאח"ז זמן השכחה
וכו' וכו', וחרטומי מצרים ופרעה אמרו הבה
נתחכמה וכו' וכו', עד שבנ"י מתחילים גלות
מצרים) לגאולה העתידה לבוא?!

ונוסף ע"ז יש להבין - כמו שזה בנוגע לכל
עניני תורה מלשון הוראה⁷: מהו הלימוד וההוראה
מזה עתה, אלפי שנים לאחר "הבאים מצרימה"
ולאחרי יציאת מצרים?

ב. ויש לומר נקודת ההסברה בזה:
כל הענין ד"הבאים מצרימה" הוא לאמיתו -
"גאולת ישראל". והירידה שבינתיים היא
בחינוך, אבל בפנימיות, הירידה גופא היא (לא
רק בשביל ועל-מנת העלי' שבגאולת מצרים, אלא
יתירה מזו -) חלק מהעלי' והגאולה עצמה, עד -
העלי' דגאולה האמיתית והשלמה. ומשום כך
אומר המדרש על "ואלה שמות בני" הבאים
מצרימה" - "על שם גאולת ישראל נזכרו כאן",
שכוונתו גם על הגאולה העתידה לבוא.

א. על הפסוק "ואלה שמות בני ישראל הבאים
מצרימה"¹, איתא במדרש² "על שם גאולת ישראל
נזכרו כאן"³. ובהמשך מבאר המדרש איך כל שם
מ"בני ישראל" (י"ב השבטים) קשור לגאולה.

ודרוש ביאור: ב"הבאים מצרימה" מדובר
בפשטות אודות ירידת בני" בגלות מצרים, כמסופר
בהמשך הכתובים והפרשיות, ורק לאחר זמן רב
היתה הגאולה ממצרים (כמסופר לא בפרשתנו ולא
בפרשה שלאחרי' (- וארא) אלא באמצע הפרשה
שלאחרי' (בפ' בא)); ואם כן, איך אומר המדרש
ש"על שם גאולת ישראל נזכרו כאן"⁴, בדיוק להיפך
מ"הבאים מצרימה" המדובר "כאן"?!
במקום אחר במדרש איתא⁵, שהגאולה ממצרים

היתה "בשביל .. שלא שינו את שמם, ראובן
ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין". דעפ"ז יש
לומר שב"אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה"
מודגשת גם הזכות שבגללה נגאלו בני" ממצרים
("שלא שינו את שמם"). ואי"ז בסתירה להפירוש
הפשוט ב"הבאים מצרימה" (הירידה בגלות), כי
כאן זהו רמז בלבד לטעם שאח"כ נגאלו בני"
ממצרים - שבמשך הגלות, החל מהתחלתה כשהי'
הבאים מצרימה", אזי "ואלה שמות בני ישראל",
שלא שינו את שמם"; משא"כ לפי המדרש
הראשון הנ"ל נמצא, שלא רק בשביל "ואלה שמות
בני ישראל" באה הגאולה משך זמן לאחר זמן זה,
מאתיים ועשר שנה, אלא יתירה מזו - השמות עצמן
נזכרו כאן "על שם גאולת ישראל", כלומר,
ש"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" קאי
על הגאולה, שזהו לכאורה בסתירה לפשטות הענין
ד"הבאים מצרימה", הירידה בגלות.

(1) ריש פרשתנו.

(2) שמו"ר פרשתנו פ"א, ה.

(3) "הוקשה לו שכל פסוקים אלו מיותרים שהרי שמותם כבר
מפורשים בסדר ויצא ויגש, ודרוש שלכן הוזכרו בריש ספר זה
שמדבר בגאולת ישראל ממצרים כו'" (פירוש מהרז"ו שם).

(4) להעיר שכל הספר נקרא "ספר ואלה שמות שבו יצאו
ישראל מאפילה לאורה" (ב"ר פ"ג, ה) ובלשון הרמב"ן (ס"פ
פקודי): "ספר הגאולה".

(5) ויק"ר פל"ב, ה. וש"נ.

(6) ישע"י יא, יא.

(7) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ועוד.

שנתמנה ראב"ע לנשיא²⁰, דמסתבר לומר שמכיון
 שראב"ע עסק בסוגיא זו בתורה ביום שנעשה
 נשיא, ה"ז קשור עם עבודתו כנשיא בישראל [ע"ד
 חיוב הקדימה בלימוד התורה בענינים שהזמן
 גרמא²¹, ויש לומר שעד"ז הוא בנוגע לכל אחד
 מבנ"י ובפרט בקשר ללימוד התורה שלו בענינים
 שהזמן שלו גרמא], וכן השייכות לדברי ראב"ע
 "הרי אני כבן שבעים שנה", שבעים שנה דוקא.

ד. וביאור הענין:

במשנה בא לידי ביטוי גודל העילוי והשבח
 דיציאת מצרים, שגם לאחר שבנ"י יצאו ממצרים,
 ישנו החיוב דזכירת יציאת מצרים "כל ימי חייו",
 הן בימים והן בלילות (כדברי בן זומא), והן בעולם
 הזה והן לימות המשיח (כדברי החכמים)²².

הטעם ע"ז הוא - כי (זכירת) יציאת מצרים הוא
 "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו כו"²³,
 אז נתחדש פתיחת ענין הגאולה²⁴ - שבנ"י יצאו
 מגדר עבדות ונעשו בני-חורין בעצם²⁵ ("עבדי הם
 ולא עבדים לעבדים"²⁶), ובאופן דפעולה נמשכת²⁷
 לתמיד.

ובעבודת האדם²⁸: יציאת מצרים מורה על
 היציאה (דנפש האלקית) ממצרים וגבולים של
 מאסר הגוף ועולם הזה בכלל, להתקשר ולהתאחד
 עם הקב"ה ע"י תורה ומצוות. ומכיון שזהו ענין
 כללי בכל התורה והיהדות, לכן "תזכור את יום
 צאתך מארץ מצרים כל ימי חייו", עד באופן
 ש"בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות
 את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים"²⁹.

(20) ובפרט באם מפרשים ש"וחכמים אומרים וכו'" הוא
 מדברי ראב"ע בעצמו. וראה חסדי דוד שבהערה 16, שמוכח כן
 מלשון התוספתא שבהערה הנ"ל.

(21) רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ח. טושו"ע יו"ד סרמ"ו סי"ד.
 (22) וראה לקמן הערה 32, שלכמה מפרשים גם לחכמים
 מזכירין יצי"מ בלילות, וגם לבן זומא מזכירין יצי"מ לימות
 המשיח.

(23) חינוך מצוה כא.

(24) ד"ה כימי צאתך תש"ח פ"ב (ע' 164).

(25) ס' גבורות ה' (להמהר"ל מפרג). פרק סא.

(26) בהר כה, מב. שם, נה. ב"מ י, א.

(27) ראה לקו"ש ח"ה ע' 175.

(28) תניא פמ"ו. וראה תו"א יתרו ע"א, ג ואילך. ובכ"מ. וראה
 הגש"פ עם לקוטי טעמים כו' ע' תשכח-ט.

(29) ואולי אפ"ל שבתניא שם מפרש דהמשנה דפסחים ("בכל
 דור ודור חייב כו'") משלימה המשנה דספ"ק דברכות שצ"ל
 זכירת יצי"מ בכל יום (ראה הגש"פ שבהערה 11).

ומכיון שכל הענינים ד"הבאים מצרימה"
 וגאולת מצרים נמשכים גם לאחר זה, גם בזמן
 הזה - כמאחז"ל⁸ "כל המלכיות נקראו על שם
 מצרים", ומזכירין יציאת מצרים בכל יום⁹,
 ו"בכל¹⁰ דור ודור [וכל יום ויום]¹¹ חייב אדם
 לראות את עצמו כאילו הוא יצא [היום]¹¹
 ממצרים" - למדים מזה, שגם בגלותנו זו צריכים
 להמשיך את "גאולת ישראל", הגאולה האמיתית
 והשלימה, כדלקמן.

ג. ויובן זה בהקדים הביאור במשנה האחרונה
 דפרק קמא דברכות¹² (שאומרים זאת גם בנוסח
 ההגדה של פסח)¹³: "אמר ר' אלעזר בן עזרי' הרי
 אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת
 מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר¹⁴
 למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי
 חייו, ימי חייו הימים כל ימי חייו להביא¹⁵
 הלילות¹⁶, וחכמים אומרים ימי חייו העולם הזה
 כל ימי חייו להביא לימות המשיח".

ומפרש רש"י: "כבן שבעים שנה כבר הייתי
 נראה זקן ולא זקן ממש שבאת עליו שיבה יום
 שהעבירו רבן גמליאל מנשיאותו ומינו רבי אלעזר
 בן עזרי' נשיא כדאיתא לקמן בפרק תפלת
 השחר¹⁷, ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה".

וצריך ביאור בהשייכות דהמאמר לבעל
 המאמר¹⁸ רבי אלעזר בן עזרי', והשייכות לכך
 שהמשנה נאמרה ביום (או בקשר עם היום)¹⁹

(8) ב"ר פט"ז, ד.

(9) משנה ברכות יב, ב. רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג. שו"ע
 אדה"ז או"ח הל' ק"ש סי' סז ס"א. - וראה לקמן בפנים.

(10) משנה פסחים קטז, ב.

(11) הוספת (ביאור) אדה"ז בתניא רפמ"ז. וראה הגש"פ עם
 לקוטי טעמים מנהגים וביאורים ע' תריח (בהוצאת קה"ת תנש"א)
 בשו"ג.

(12) יב, ב.

(13) וכן הוא גם בתוספתא ברכות שם. ספרי ראה טז, ג. וראה
 מכילתא בא יג, ג.

(14) ראה טז, ג.

(15) כ"ה בנוסח ההגדה. שו"ע אדה"ז שם.

(16) ובתוספתא שם מוסיף כאן "אלו דברי בן זומא". וראה
 חסדי דוד לתוספתא שם.

(17) ברכות כח, א.

(18) ראה לקו"ש ח"ז ע' 349. וש"נ.

(19) דגם באם מפרשים ש"וחכמים אומרים כו'" אינם מדברי
 ראב"ע, ונאמרו לפני זה וראב"ע ידע מזה קודם אמירתו (ולכן
 אמר "ולא זכיתי", ראה תויו"ט כאן), הרי גילוי דברי החכמים
 במשנה זו ה' דוקא ע"י מה שאמר ראב"ע ביום שנתמנה לנשיא.
 וראה לקמן הערה 32.

העולם הזה"), גם - "להביא לימות המשיח".¹⁵
 שהחידוש בזה כפול:
 (1) חידוש ב(דין ד)זכירת יציאת מצרים -
 ש(החיוב דזכירת יצי"מ) "כל ימי חיך" - שקאי
 על "ימי חיך" בעולם הזה ובזמן הזה - כולל
 "ימות המשיח". עד שזה נכלל בזכירת יצי"מ ד"כל
 ימי חיך" בעולם הזה (קודם ימות המשיח).

והחידוש בזה גדול יותר:
 (2) אע"פ³³ שבימות המשיח (במצב של גאולה)
 לא שייך לכאורה הענין דזכירת הגאולה³⁴, גם אז
 יזכירו את יציאת מצרים. ויתירה מזו: אע"פ
 שהגאולה האמיתית והשלימה היא שלא בערך
 לגאולת מצרים, בהיותה גאולה שאין אחרי'
 גלות³⁵, ואז יהי' "ואת רוח הטומאה אעביר מן
 הארץ"³⁶, יציאה וגאולה שלימה מכל המיצרים
 וגבולים, משא"כ גאולת ויציאת מצרים היתה
 גאולה שיש אחרי' גלות, ולא גאולה שלימה, כי
 "הרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו" (ולכן
 הוצרך להיות "כי³⁷ ברח העם")³⁸ - אעפ"כ
 מזכירין יצי"מ גם לימות המשיח.

וכיון שיזכירו אז יצי"מ, ה"ז ראי' שזהו עבור
 תועלת - בגלל המעלה והחידוש שיצי"מ תפעל גם
 אז, כדלקמן.

ה. ויש לומר הביאור בזה:
 בגאולת מצרים נתחדש כללות ענין הגאולה,
 פתיחת הצינור על כל הגאולות (גם מהגלויות
 שלאח"ז), כולל הגאולה העתידה²⁴.

יתירה מזו: אילו זכו, היתה יציאת מצרים
 גאולה שלימה שאין אחרי' גלות, באופן ד"ה'
 ימלוך לעולם ועד", כפי שבנ"י אמרו בשירת
 הים³⁹, כי היו נכנסים אז מיד לארץ ישראל בגאולה

1 ובפרטיות ישנם בזה ג' שלבים ודרגות:

2 (א) מזכירין יציאת מצרים "בכל יום ויום"
 3 ("הימים"): כשמאיר אור ה' ("ויקרא אלקים לאור
 4 יום"³⁰), צריך בפשטות "לראות את עצמו כאילו
 5 הוא יצא היום ממצרים", עבודתו של יהודי לצאת
 6 ממצרים וגבולים.
 7 (ב) חידוש נוסף בזה, ש"מזכירין יציאת מצרים
 8 בלילות", כדרשת בן זומא מהפסוק "למען תזכור
 9 את יום צאתך מארמ"צ כל ימי חיך. כל ימי חיך
 10 להביא הלילות" שאפילו בזמן דלילה וחושך,
 11 כשאור ה' איננו מאיר, אפילו בליל הגלות³¹, יכולה
 12 וגם צריכה להיות "יציאת מצרים".

13 (ג) החכמים מחדשים עוד יותר³², ש"כל ימי
 14 חיך" כולל - נוסף על כל עולם הזה ("ימי חיך

(30) בראשית א, ה.

(31) ראה זח"ג סז, ריש ע"ב: בלילה .. בגלותא. וראה גם
 זח"ב קסג, ב. ח"ג כב, א. רלח, ב. תקו"ז תכ"א (מט, ב). וראה
 תר"א מג"א צד, ד. לקר"ש ח"ז ע' 41.

(32) לפי הפירוש שהם מוסיפים על בן זומא, ולכו"ע מזכירין
 יצי"מ בלילות (וכל פלוגתאם אינה בגוף הדין רק במשמעות
 הכתוב "כל ימי חיך") ראה רשב"ץ ביבין שמועה על הגש"פ
 כאן. זבח פסח על הגש"פ. של"ה מס' פסחים קנח, א. צל"ח ופנ"י
 ברכות שם. ועוד. וראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יז.
 אנציקלופדי' תלמודית ערך זכירת יצי"מ ע' רא, וש"נ. והפירוש
 בדברי ראב"ע "לא זכיתי" לפי פירוש זה הוא "אע"פ שהשתדלתי
 והתחברתי עם אנשי החכמה לא זכיתי לדעת הרמז שנרמז בכתוב
 בחיוב קריאת פרשת ציצית בלילה עד שדרשה בן זומא" (פיה"מ
 להרמב"ם ברכות שם).

ויש מפרשים, שלכו"ע (גם לבן זומא) מזכירין יצי"מ גם
 לימות המשיח (שהרי בודאי לא תיעקר מצוה מן התורה ח"ו),
 והחילוק בין בן זומא וחכמים הוא רק בנוגע להלימוד מ"כל ימי
 חיך" (קול הרמ"ז ושושנים לדוד ברכות שם (הובא בתוס' אנשי
 שם למשניות שם). חסדי דוד לתוספתא ברכות שם. ספרי דבי רב
 לספרי ראה שם).

וגם לפי הפירוש (ראה רשב"ץ שם. ועוד. וראה תורה שלימה
 ח"ב מילואים אות ג) שחכמים ובן זומא פליגי להלכה אם
 מזכירין יצי"מ לימות המשיח (א) אין הכרח להכריע שדעת
 ראב"ע היא כבן זומא, ובפרט באם מפרשים שראב"ע אמר
 "וחכמים אומרים כו'" (כנ"ל הערה 20). (ב) יש לומר דאדרבה:
 לפ"ז נמצא שיצי"מ הוא עד כדי כך ענין אחד עם הגאולה
 השלימה (כדלקמן בפנים) שאין מה להזכיר אז יצי"מ, ואדרבה
 הגאולה עצמה מזכירה על יצי"מ (ראה עד"ז רשב"א לעין יעקב
 ברכות שם בביאור הטעם שלדעת בן זומא (שאין מזכירים יצי"מ
 לע"ל) אין זה ביטול המצוה). ועוד ועיקר: (ג) בכל אופן, כל
 משנה זו נאמרה ביום שנתמנה ראב"ע לנשיא (כשאמר "הרי אני
 כבן שבעים שנה").

וכן מובן גם לפי פירוש המפרשים שחכמים חולקים על בן
 זומא בנוגע לזכירת יצי"מ בלילות (ראה נ"כ המשנה רע"ב,
 תויו"ט, ועוד. אנציקלופדי' תלמודית שם ע' ר, וש"נ), שיש לומר
 בזה בג' אופנים הנ"ל. וראה לקמן הערה 44.

(33) ראה רד"ה כי בחפזון תש"ח (ע' 151).

(34) ודוקא בעת הגלות והשעבוד מזכירין ענין הגאולה לשתי
 פנים: הא' להלל ולשבח להשי"ת על העבר אשר גאלנו וגאל את
 אבותינו, והב' שע"י זכירה זו מתחזק התקוה והבטחון הגמור
 בהשי"ת על הגאולה העתידה לבוא (שם).

(35) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר -
 פסחים קטז, ב. ועוד.

(36) זכרי' יג, ב.

(37) בשלח יד, ה.

(38) תניא פל"א. וראה רד"ה כימי צאתך תש"ח פ"ג (ע' 167).

(39) בשלח טו, יח. וראה לקו"ש חל"ב ע' 81 ואילך.

והגבלה ד"כל ימי חיך" במציאות העולם הזה 35
(המעלה דאתכפא בגאולת מצרים). משא"כ אילו 36
לא היו מזכירים אז יצי"מ, הוה-אמינא שהגאולה 37
נפרדת מ"כל ימי חיך" בעולם הזה. 38

ו. עפ"ז מובנת ההוספה והחידוש של החכמים 39
לגבי בן זומא⁴⁴: נוסף על דברי בן זומא, שישנו 40
הענין דיציאת מצרים "כל ימי חיך" גם "בלילות", 41
בליל הגלות - מחדשים חכמים "כל ימי חיך 42
להביא לימות המשיח", ש"כל ימי חיך" בעולם 43
הזה (הן בימים ואפילו בלילות, בחושך הגלות) 44
ישנה, נוסף על הדרגא דיציאת מצרים (גאולה 45
שאינה שלימה, כמו שהי' אז בגלוי), גם הדרגא 46
(דיציאת מצרים כפי שהיא לאמיתתה) "ימות 47
המשיח", הגאולה שלימה שאין אחרי' גלות. 48

ולהוסיף בדיוק הלשון "להביא לימות המשיח" 49
(ולא "לרבות" וכיו"ב כרגיל), שהעבודה (דזכירת) 50
יצי"מ "כל ימי חיך" בעולם הזה (א) מכניסה את 51
ימות המשיח בעולם הזה עתה⁴⁵, עד יתירה מזו 52
(ב) שזה מביא⁴⁶ בפועל ב"ימי חיך" - השלימות 53
דימות המשיח (לשון רבים, כולל כל התקופות 54
בזה⁴⁷) בגאולה האמיתית והשלימה. 55

[מזה מובן שדברי החכמים אינם רק הלכתא 56
למשיחא, אלא שבזה נפק"מ בעבודתו של יהודי 57

השלימה⁴⁰. אלא מכיון ש"נתערבו" ענינים צדדיים, 1
ה"ז לא התקיים בפועל. 2

עפ"ז יש לומר, שאמיתית הענין דיציאת מצרים 3
היא - "ימות המשיח", הגאולה האמיתית והשלימה, 4
ואמיתית ופנימיות הענין דימות המשיח היא גאולת 5
מצרים. אלא שבנוגע לפועל - בגלל סיבות צדדיות 6
- יש ביניהם הפסק זמן (בחיצוניות), עד שהגאולה 7
השלימה באה בפועל. אבל גם כל הזמן שבינתיים 8
(בין גאולת מצרים והגאולה השלימה) - "כל ימי 9
חיך" (בעולם הזה) - צריך להיות "תזכור את יום 10
צאתך מארץ מצרים" [עד אשר "כל הימים מימי 11
הגאולה הראשונה מגלות מצרים עד הגאולה 12
העתידה, במהרה בימינו אמן, הם ימי צאתך מארץ 13
מצרים"²⁴]; והיות שיציאת מצרים היא בפנימיות 14
הענין ד"ימות המשיח", לכן זכירת יצי"מ "כל ימי 15
חיך" כולל במילא גם "להביא (ל)ימות 16
המשיח"⁴¹. 17

עפ"ז מובן ג"כ מדוע "מזכירין יציאת מצרים 18
לימות המשיח" (אע"פ שאז יהיו במצב של גאולה, 19
וגאולה שלא בערך לגאולת מצרים) - כי: (א) 20
יציאת מצרים היא ההתחלה ויתירה מזו (- 21
הפנימיות דימות המשיח, ו(ב) יציאת מצרים 22
פועלת חידוש בימות המשיח, שישנה גם המעלה 23
דיצי"מ (כמו שהי' בפועל, בגלל שלא זכו שתהי' 24
זו מיד גאולה שלימה) - המעלה ד"אתכפא סטרא 25
אחרא", מכיון שהרע הי' עדיין בתקפו (כנ"ל)⁴². 26

אבל הזכירה דיצי"מ לע"ל היא רק בדרך 27
טפל" (שתהא שעבוד מלכיות עיקר ויציאת 28
מצרים טפל לו"⁴³), כי עיקר הגילוי אז הוא 29
מהגאולה השלימה, שלמעלה מכל מדידה והגבלה, 30
אלא שיחד עם זה מזכירין יצי"מ (בדרך טפל), כי 31
המעלה דגאולה השלימה למעלה מכל מדידה 32
והגבלה לגמרי (באופן ד"את רוח הטומאה אעביר 33
מן הארץ", "אתהפכא"⁴²), נמשכת במדידה 34

(43) ברכות יב, סע"ב.
(44) זהו לפי הפירוש שחכמים מוסיפים על בן זומא (כנ"ל
הערה 32). ולפי הפירוש שחכמים חולקים על בן זומא בנוגע
לזכירת יצי"מ בלילות (הרי נוסף למ"ש בהערה הנ"ל) ראה סידור
האריז"ל בהגש"פ כאן, שלדעת חכמים אין כח בזמן הזה לברר
הלילות, ובמ"א נתבאר (לקו"ש ח"ג ע' 1016) שתוכן הפלוגתא
הוא בנוגע ליצי"מ בפנימיות (יציאה גם ממצרים וגבולים
דקדושה) גם במצב דלילות, שבזמן הזה אין כח לזה לרוב בנ"א,
והכח לזה יהי' דוקא לימות המשיח, ולכן ס"ל לחכמים שדוקא
לימות המשיח מזכירין יצי"מ בלילות. משא"כ בן זומא, שהי'
למעלה מעולם (ראה ב"ר פ"ב, ד), הי' בכחו לברר הלילות גם
בזמן הזה. ועפ"ז נמצא שאצל בן זומא ע"י ראב"ע שהביא דבריו
הי' מעין המצב דימות המשיח. ובכחו של ראב"ע הונשיא לחבר
שניהם שגם בזמן הזה (אצל כל ישראל) יהי' המצב של ימות
המשיח, כדלקמן בפנים.

(45) כן שמעתי מאמרו"ז ז"ל (ראה שיחת ליל ב' דחגה"פ
תשי"ט). וראה גם שיחת ליל ב' דחג הפסח תרצ"ט (ספר השיחות
ה'תרצ"ו - חורף ה'ש"ת ע' 323).

(46) ראה שיחת ליל ב' דחג הפסח תש"ג ע' 73) ב' פירושים
ב"להביא לימות המשיח": (א) כפשוטו, שמיח יבוא. וצריכים
להתבונן מה יהי' המצב של כל דבר בעוה"ז בימות המשיח. (ב)
שהכוונה והתכלית של כל העבודה בימי הגלות היא "להביא
לימות המשיח".

(47) ראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך. ובכ"מ.

(40) זח"ג רכא, א. וראה גם עירובין נד, א. שמו"ר רפל"ב.
(41) להעיר גם, שבהבטחת הקב"ה ליעקב על גאולת מצרים
אמר לו "ואנכי אעלך גם עלה" (ויגש מו, ד), "היינו ב' עליות...
כי עלי' זו השני' היא רומזת על גאולה העתידה להיות בב"א"
(תו"א ריש פרשתנו). וכן בפרשתנו ג, יד "אמר לו ענין הגאולה
האחרונה כדפירש רש"י שם" (תו"א שם).
(42) ראה ד"ה כימי צאתך שם. סה"מ מ' מלוקט ח"ב ע' מ
ואילך. לקו"ש חט"ז ע' 125 ואילך. התועודיות תשמ"ח ח"ד ע'
116 ואילך.

זכיתי שתאמר יצי"מ בלילות עד שדרשה בן
זומא", ב"אותו יום" כשראב"ע נעשה נשיא.
והביאור בזה:

שבעים שנה הם שלימות בחיי האדם - כמ"ש⁵¹
"ימי שנותינו בהם שבעים שנה". השלימות היא
בכך, שהאדם מגיע אז לעבודה דבירור כל השבע
מדות כפי שהן בשלימותן, שבע כלול מעשר
(= שבעים). ובפרטיות יותר נותנים לאדם
"שבעים שנה" בכדי לעשות את העבודה דבירור
השבע מדות כפי שהן מתלבשות למטה, בנפש
הבהמית ("ימי שנותינו בהם", "בהם" לשון בהמה)
ובלעז"ז בכלל (ובכללות - השבעים אומות העולם),
וע"י עבודה זו מגיעים לשלימות דשבעים, בחי'
ע"ן דקדושה, ראי' באלקות, עד להשלימות בזה
לעתיד לבוא⁵².

ועד"ז י"ל בנוגע ל"הרי אני כבן שבעים שנה"
דראב"ע הנשיא: בכדי להיות נשיא הי' עליו להשיג
את השלימות של "כבן שבעים שנה", הבירור
דעניני העולם (הנחלקים לשבעים, שבעים אומות
וכו'). וזה נתן לו את הכח שיהי' אצלו "זכיתי
שתאמר יצי"מ בלילות", שיוכלו לפעול את הענין
דיציאת מצרים (הגאולה ממצרים וגבולים) אפילו
במעמד ומצב של תחתון ("לילות"), נוסף על
העבודה בזה בכל יום ויום, עד גם - "כל ימי חיין
להביא לימות המשיח"⁵³, (מעין) העילוי דהגאולה
השלימה⁵⁴, כשנעשה (שלימות הבירור דכל שבעים

1 (גם) בזמן הזה (קודם ביאת המשיח בפועל),
2 שבזכירתו יצי"מ הוא יודע שזה קשור עם ("להביא
3 (לימות המשיח").

4 ז. עפ"ז יובן שייכות המשנה לרבי אלעזר בן
5 עזרי' שבאותו היום נעשה נשיא:

6 חידושו של נשיא ישראל (נשיא מלשון
7 התנשאות) הוא לקשר ולאחד "כל ימי חיין" של
8 כל א' מבני וכל ישראל - "כל ימי חיין" הגשמיים
9 בעולם הזה ובפרט בזמן הגלות ("לילות") - עם
10 גאולה (יציאה ממצרים וגבולים) בכלל, ובפרט עם
11 ימות המשיח, הגאולה האמיתית והשלימה, שאין
12 אחרי' גלות; דוקא הנשיא בכחו לחבר ולאחד את
13 הגלות עם הגאולה, ובפרטיות יותר - לחבר את
14 יציאת מצרים וימות המשיח (כפי שהם במצב
15 שהגלות מפסקת בינתיים), "תזכור את יום צאתך
16 מארץ מצרים כל ימי חיין .. להביא לימות
17 המשיח" - שבחיו של יהודי "כל ימי חיין"
18 כנשמה בגוף בעוה"ז הגשמי והחומרי ובזמן
19 הגלות, הוא יוכל לצאת ממצרים וגבולים, ויתירה
20 מזו - להיות במצב דימות המשיח.

21 ולכן, דוקא ביום שעלה לנשיאות עסק ראב"ע
22 בסוגיא ד"מזכירין יציאת מצרים" גם "בלילות"
23 ו"להביא לימות המשיח".

24 ח. ויש לומר שזה קשור גם עם הקדמתו של
25 ראב"ע "הרי אני כבן שבעים שנה כו'":

26 הגמרא מספרת¹⁷ שראב"ע אמר "הרי אני כבן
27 שבעים שנה ולא בן שבעים שנה", כי הי' אז רק
28 בן י"ח שנה⁴⁸, ו"אתרחיש לי' ניסא ואהדרו תמני
29 סרי דרי חיותא". וזה הראה לכל שראב"ע ראי'
30 להיות הנשיא, בהיות לו "שערות לבנות של זקנה,
31 ונאה לדרשן להיות זקן"⁴⁹.

32 נמצא, ששלימות הנשיאות קשורה עם מספר
33 שבעים שנה דוקא, ועד כדי כך שעד אז הי' מצב
34 שמבלי הבט על כל מעלותיו של ראב"ע, "דהוא
35 חכם והוא עשיר והוא עשירי לעזרא"⁵⁰, הרי, "לא

(51) תהלים צד"ק, יו"ד.
(52) ראה בכל זה - ספר הערכים חב"ד מערכת אותיות - אות
ע"ן ע' רפט ואילך. קובץ י"א ניסן שנת הצדיק"ע עה"פ ימי
שנותינו בהם שבעים שנה (ע' 87 ואילך). וש"נ.
(53) ולהעיר מיחוס ראב"ע שהוא "עשירי לעזרא"
(ובירושלמי יבמות פ"א ה"ו, שהעיד עליו ר' דוסא בן הרכינס
ש"עניני "כלומר מראיתו ותואר פניו" - פני משה) דמין לדידי"
(לעזרא)), והרי בנוגע לעזרא איתא במדרש (הובא בפרש"י
יחזקאל מג, יא. פתיחת התויר"ט למס' עדיות. וראה ברכות ד,
סע"א) דראוי הי' הבנין השלישי להיות בעת שעלו מבבל אלא
שגורם החטא (ע"ד שהי' בזמן יצי"מ, כנ"ל ס"ה).
(54) ראה קול סופר על המשנה ברכות שם (יב, סע"ב),
שמפרש "זכיתי" מלשון "זכו", ע"פ מאחז"ל (סנהדרין צח, א)
עה"פ (ישעי' ס, כב) "בעתה אחישנה" "זכו אחישנה", ע"ד שאמר
הקב"ה "נצחוני בני נצחוני" (ב"מ נט, ב), "וזה זכו, אם יגיעו בני
ישראל למדרגה לנצח ברכונם את השכינה ע"ד מי מושל בי צדיק,
הקב"ה גזור גזירה והצדיק מבטלו (ראה מו"ק טז, ב), אז
אחישנה".

(48) ולפי הירושלמי (ברכות פ"ד סוף ה"א) - בן שש עשרה
שנה. ולגירסת האבודרהם בן י"ג שנה.
(49) פרש"י ברכות שם (ד"ה לית לך חיותא). וראה לקו"ש
ח"ז ע' 123 ואילך. שיחת אחש"פ תשמ"א. ש"פ ראה תשמ"ב
(התועודות תשמ"ב ח"ד ע' 2079). ועוד.
(50) ברכות כז, סע"ב.

אורחותיו⁶⁰, שלכן הלכה כשמאי דוקא לע"ל⁶¹.
משא"כ הנהגת ראב"ע היתה בהתאם למצב העולם
הזה בזמן הזה, שאפילו בעולם דמיצרים וגבולים
ושל העלמות והסתרים, עד למצב של חושך הגלות
("לילות"), בו אפשרית מציאות ד"אין תוכו כברו",
ניתן לפעול הבירור והעלי' ד"יציאת מצרים"⁶².
ולכן "באותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה
להם רשות לתלמידים ליכנס", שזהו ענין הנשיא
להרבות תלמידים בישראל.

ועפ"ז הי' אפשר לומר, שמכיון שראב"ע נתן
להכניס גם תלמיד כזה ש"אין תוכו כברו", אפשר
לפעול איתו רק גאולה שאינה שלימה (באופן של
"אתכפיא" כי הרע עדיין בתקפו), שכן הגאולה
השלימה תלוי' בכך שהכל יהי' "תוכו כברו" ("ואת
רוח הטומאה אעביר מן הארץ"); ממשיכים
ומוסיפים החכמים - ש"כל ימי חיך" כולל נוסף
ל"לילות", גם "להביא לימות המשיח" שגם במצב
של גלות (כשאינן "תוכו כברו") ניתן לפעול את
הגאולה השלימה.

וזה מרומז בכך ש"אף רבן גמליאל לא מנע עצמו
מבית המדרש אפילו שעה אחת", (ש(ראב"ע פועל
ש)גם ר"ג - שדרגת עבודתו קשורה עם ימות
המשיח (כנ"ל) - אף הוא מסכים ומסייע לסדר
ההנהגה דראב"ע, ש"נתנה להם רשות לתלמידים
ליכנס לבית המדרש".

י. ויש להוסיף ביאור גם בהא שמשנה הנ"ל
היא בסוף פרק קמא דמסכת ברכות: התחלת (פרק
ראשון) דמסכת ברכות היא "מאימתי קורין את

אומות כו', (ו)הגילויי דשבעים⁵⁵, עי"ן דלמעלה,
והיו עיניך רואות את מוריך"⁵⁶, ובאופן שאלקות
נמצא בגלויי בכל העולם, "ונגלה כבוד הוי' וראו
כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר"⁵⁷.

ויש לקשר זה גם עם שמו של רבי אלעזר בן
עזרי' - שכשמו כן הוא: "אלעזר" אותיות א-ל
עזר, ו"עזריה" אותיות עזר י-ה. ו"אלעזר בן
עזרי'" הוא החיבור דשניהם יחד [באופן שהעיקר
הוא עזרי', ואלעזר מקבל מ(בן) עזרי', או שהעיקר
הוא אלעזר והוא "בן עזרי'", ההמשך דעזרי', ויפה
כח הבן מכת האב⁵⁸, או ע"ד הפירוש ב"בן חורין",
שמציאותו היא במעמד ומצב דחירות, ועד"ז
בנדרו', שמציאותו של "אלעזר" היא במצב
ד"עזריה-ה"].

היינו, שרבי אלעזר בן עזרי' יש לו עזר מיוחד
מהקב"ה, וכפי שהקב"ה למעלה מעולם - הן משם
א-ל (אלעזר), והן משם י-ה (עזריה), ששתי
השמות מורים על דרגא שלמעלה מסדר
השתלשלות, ועאכו"כ "אלעזר בן עזרי'" - שניהם
יחד, ומשם מקבל עזר מהקב"ה להיות נשיא ולתת
כח לבני' לעשות את העבודה ד"יציאת מצרים",
בימים", ו"בלילות", עד בימות המשיח ועד
להביא לימות המשיח".

ט. ולהוסיף, שהחידוש הנ"ל דראב"ע כנשיא
מרומז גם בסיפור הגמרא¹⁷, ש"באותו היום
(כשראב"ע נעשה נשיא) סלקוהו לשומר הפתח
ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שהי' רבן
גמליאל מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כברו
לא יכנס לבית המדרש, ההוא יומא אתוספו כמה
ספסלי כו'"⁵⁹.

אצל רבן גמליאל הי' סדר ההנהגה מעין
דלע"ל, כש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ",
ש"לא יכנס לבית המדרש" תלמיד שאין תוכו
כברו", כי מצד דרגת הקדושה דלע"ל אין מקום
לענין של היפך (ע"ד הנהגת שמאי, מלשון "השם

(60) מו"ק ה, סע"א. וש"נ. לקו"ת שה"ש מח, סע"ב ואילך.
ובכ"מ.

(61) ראה מדרש שמואל לאבות פ"ה מי"ט. מקדש מלך לזח"א
יז, ב. לקו"ת קרח נד, סע"ב ואילך. תוספות חדשים לאבות
בתחלתו. וראה בארוכה קונטרס בענין תורה חדשה מאתי תצא
(התנועותיות תנש"א ח"ג ע' 278 ואילך).

(62) ולהעיר שלפי הפירוש בסיפור הארז"ל הנ"ל (הערה 44),
בן זומא וחכמים הם ע"ד ב"ש וב"ה (ראה שיחת ליל ב' דחגה"פ
תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 89)), שעבודת ב"ש היא שלא תהי' יניקת
החיצונים (מעין המצב דלע"ל), ועבודת ב"ה היא לפעול ולברר
גם במקום שיש יניקת החיצונים (עיקר העבודה בזמן הזה, ובפרט
בזמן הגלות), ע"ד החילוק בין בן זומא ש"מזכירין יצי"מ
בלילות", כי בכחו לפעול יצי"מ גם בעת חושך הלילה, והחכמים
דס"ל שאין כח לברר הלילות בזמן הזה, רק בימות המשיח (ועפ"ז
תובן השייכות בשיחה הנ"ל דבן זומא וחכמים לב"ה וב"ש). וי"ל
שע"י ראב"ע נמשך הכח "להביא לימות המשיח" גם בלילות
בזמן הזה, כבהערה הנ"ל.

(55) להעיר מדברי ראב"ע שימות המשיח שבעים שנה
(סנהדרין צט, א).

(56) ישע"ל, כ.

(57) שם מ, ה.

(58) שבועות מח, סע"א. וש"נ.

(59) ולהעיר מהב' דיעות בהמשך הגמרא כמה ספסלי אתוספו
ארבע מאה ספסלי או שבע מאה ספסלי (שהוא שבעים כלול
מעשר).

יא. ע"פ הנ"ל מובן הביאור בדברי המדרש
 "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה - על שם
 גאולת ישראל נזכרו כאן", אע"פ שבפשטות מדובר
 אודות הירידה ד"הבאים מצרימה":

"מזכירין יציאת מצרים בלילות" מורה
 שאמיתית הענין ד"הבאים מצרימה", הירידה
 בחושך הגלות ("לילות"), היא - "גאולת ישראל"
 ("יציאת מצרים"), עד - "להביא לימות המשיח"
 (הענין האמיתי דיציאת מצרים), כנ"ל. ולכן "על
 שם גאולת ישראל נזכרו כאן" - כי הכוונה היא
 שבמצב ד"הבאים מצרימה", במצרים וגבולים,
 יפעלו ויגלו איך שזהו (לא רק בשביל הגאולה,
 אלא שזה גופא) "על שם" גאולת ישראל, עד (על
 שם) הגאולה האמיתית והשלימה.

ולחוסף, ש"בני ישראל הבאים מצרימה" היו
 "שבעים נפש" 75. ויש לומר, שבזה מרומז שתוכן
 העבודה הוא גם ב"הבאים מצרימה", בגלות בין
 שבעים אומות (שהם כנגד השבעים נפש 76), לגלות
 את "גאולת ישראל". שהכח לפעול זאת בא
 מ"שבעים נפש" ("יוצאי ירך יעקב" 75), ע"ד
 שראב"ע "כבן שבעים שנה" נותן את הכח
 ל"מזכירין יצי"מ בלילות" עד "להביא לימות
 המשיח", להשיג את הענין רבתי דקריאת שמע
 (בה מזכירין יצי"מ) 52.

ומזה מובנת גם ההוראה לבני מהמדרש: יש
 לדעת, שאפילו בגלות, הרי נוסף לזה שבני
 נשארים קיימים בתכלית השלימות כמובן ופשוט,
 וכמרומו גם בסוף פ' ויחי - "ויחנטו אותו ויישם
 בארון במצרים", ש"ויחנטו" הוא בכדי שהגוף
 ישאר קיים - הרי "ואלה שמות בני ישראל הבאים
 מצרימה" מוסיף עוד יותר, ש"על שם גאולת
 ישראל נזכרו כאן": נוסף לזה שבני נשארים
 בשלימות כנשמות בגופים בחיים גשמיים וחיים
 רוחניים גם יחד, נשמה בריאה בגוף בריא, בתכלית
 השלימות, עומדים במצב (לא רק שמוביל לגאולה,
 אלא יתירה מזה - מצב של) "גאולת ישראל" עד
 - "כל ימי חיך להביא לימות המשיח". וכדלקמן.

יב. עפ"ז אפשר להבין השייכות דפ' שמות

1 שמע בערבין", שמשמעותה (בעבודה רוחנית) היא
 2 הפעולה דקריאת שמע (קבלת עול מלכות שמים 63,
 3 ובאופן ד"מאימתי" מלשון אימה 64) אפילו
 4 "בערבין", בחושך הלילה והגלות; וזהו התוכן
 5 בסוף הפרק - "נעוץ סופן בתחלתן" 65 - ש"מזכירין
 6 יציאת מצרים בלילות" (בקריאת שמע), אשר
 7 יציאת מצרים היא "דבר אחד ממש" 66 עם קריאת
 8 שמע, "ולכן תקנו פ' יציאת מצרים בשעת ק"ש
 9 דוקא אף שהיא מצוה בפני עצמה ולא ממצות ק"ש
 10 כ"ו" 66.

11 וע"פ הכלל הנ"ל ד"נעוץ סופן בתחלתן
 12 ותחלתן בסופן", יש לזה שייכות לסיום הש"ס -
 13 הן בגמרא 67: "כל השונה הלכות בכל יום מובטח
 14 לו שהוא בן עוה"ב, שנאמר 68 הליכות עולם לו
 15 א"ת הליכות אלא הלכות", שב"הליכות עולם"
 16 ממשיכים הלכות התורה, עד לדרגת עוה"ב (כולל
 17 - בפירושו 69 עולם התחי' לעתיד לבוא); והן
 18 במשניות 70: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה
 19 לישראל אלא השלום שנאמר 71 ה' עוז לעמו יתן
 20 ה' יברך את עמו בשלום" (וגם סיום גמרא ברכות
 21 עצמה היא בפסוק זה), שהקב"ה נותן לבני עוז
 22 (ע"ד "אלעזר בן עזרי", א"ל עוז בן עזר י"ה), אין
 23 עוז אלא תורה 72, עד שנעשה "ה' יברך את עמו
 24 בשלום", אשר שלימות ענין השלום (בעולם) היא
 25 בגאולה האמיתית והשלימה (כמבואר 73 בענין
 26 "פדה בשלום נפשי" 74).

(63) ברכות רפ"ב.

(64) כפירוש ר"א המלאך בעת למדו משנה זו עם רבינו הזקן
 (ראה גם סה"ש תש"ד ע' 66. סה"מ תש"י ע' 138). וכהפס"ד
 שק"ש צ"ל "בכוונה באימה וביראה ברתת ובזיעה" (שו"ע אדה"ז
 אר"ח ר"ס סא. ועד"ז בטושו"ע שם. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 71
 בהערות).

(65) ס' יצירה פ"א מ"ז.

(66) תניא ספמ"ז.

(67) מס' נדה.

(68) חבוקק ג, ו.

(69) ראה רע"ב לסנהדרין ר"פ חלק. מדרש שמואל על מס'
 אבות בתחלתו.

(70) מס' עוקצין.

(71) תהלים כט, יא.

(72) ראה ויק' פל"א, ה. יל"ש בשלח רמז רמד. שהש"ר
 פ"ב, ג (ג). מדרש תהלים ח, ג. ועוד. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 444
 הערה ד"ה זה.

(73) שערי תשובה לאדאמ"צ נו, א.

(74) תהלים נה, יט.

(75) פרשתנו א, ה.

(76) ראה פרש"י האזינו לב, ח.

למקומות אחרים בעולם (כידוע מאגרות הרמב"ם),³⁶
עד לבנ"י בדורות שלאחרי זה, כולל גם עיי"ז³⁷
שריבוי ספרים (החל מהשולחן ערוך וכו') מיוסדים³⁸
על ספר הרמב"ם.³⁹

כלומר, שהרמב"ם פעל שגם במצב של
"לילות", "ערכין" במצרים כפשוטו (ומצרים מלשון
מיצרים וגבולים) - תהי' "יציאת מצרים", "גאולת
ישראל" (בדוגמת פעולת רבינו הקדוש ע"י חיבור
המשניות⁸², "כדי שלא תשתכח תורה שבע"פ
מישראל"⁸¹, כמרומז גם בהתחלת המשנה
"מאימתי קורין את שמע בערכין", "מזכירין יצי"מ
בלילות", "כנ"ל).⁴⁷

ויתירה מזו: נוסף על "מזכירין יצי"מ בלילות",
פעל הרמב"ם גם את הענין ד"כל ימי חיין להביא
לימות המשיח", כידוע שספר הרמב"ם כולל כל
הלכות התורה, גם הלכות השייכות לזמן שבית
המקדש קיים, וגם - ההלכות דימות המשיח
(בסיום ספרו), שמורה לבנ"י ההלכות שקשורים
עם ימות המשיח, איך צריך להתכונן לזה, והסדר
בפועל דביאת הגאולה האמיתית והשלימה.⁵⁵

ולהוסיף, שהרמב"ם חי שבעים שנה⁸³, "ימי
שנותינו בהם שבעים שנה", שמורה שאצלו היתה
בגלוי השלימות שקשורה ל"הרי אני כבן שבעים
שנה" לפועל "יציאת מצרים" בכל המצבים
(בימים, בלילות ולהביא לימות המשיח), כנ"ל⁶⁰
בנוגע לראב"ע.⁶¹

וע"פ הידוע⁸⁴, שביום ההילולא של צדיק "כל
מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"
עולה למעלה, ומאיר ומתגלה למטה ו"פועל⁸⁵
ישועות בקרב הארץ" - מובן, שביום כ"ף טבת,
יום ההילולא של הרמב"ם, קיים בגלוי "כל מעשיו
ותורתו ועבודתו" של הרמב"ם - בחיבור ספר⁶⁷

1 לכ"ף טבת⁷⁷, יום ההילולא דהרמב"ם⁷⁸, שחל
2 לעולם בסמיכות לפ' שמות, וקביעותו בשנה זו -
3 בערב שבת פ' שמות.

4 ובפרט ע"פ הידוע, שהאכילה דשבת באה ע"י
5 העבודה וטירחא דערב שבת, כמאחז"ל⁷⁹ "מי
6 שטרח בערב שבת יאכל בשבת", מובן, שישנה
7 שייכות בין יום ההילולא דהרמב"ם לפרשת
8 השבוע, פ' שמות. ויתירה מזו: ה"אכילה" דשבת
9 באה ע"י העבודה (טירחא) ד(יום ההילולא של
10 הרמב"ם בערב שבת.

11 הענין בזה:

12 אצל הרמב"ם רואים בגלוי איך שבהיותו במצב
13 ד"הבאים מצרימה" פעל שם (באופן השייך בזמנו)
14 את הענין ד"גאולת ישראל", הן גאולה רוחנית
15 בערך לחושך הגלות שהי' אז (בדוגמת יציאת
16 מצרים גם במצב ד"לילות"), והן כח והכנה
17 לגאולה שלימה כפשוטה ("להביא לימות
18 המשיח"), וכמרומז גם בשם "רמב"ם" ר"ת
19 "רבות⁸⁰ מופתי בארץ מצרים":

20 בהיותו במצרים בפשטות חיבר הרמב"ם את
21 חיבורו הגדול ספר "משנה תורה", ספר "הלכות
22 הלכות" ה"מקבץ לתורה שבעל פה כולה"⁸¹, שזה
23 פעל גאולה (יציאת מצרים) במצב דחושך הלילה
24 של הגלות - כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו הטעם
25 שראה לחבר חיבורו, בכדי לשלול את ההעלם
26 והסתר שנעשה בלימוד והבנת התורה, ש"אותם
27 הפירושים וההלכות והתשובות כו' נתקשו בימינו
28 ואין מבין ענינם כראוי אלא מעט במספר ואין צריך
29 לומר התלמוד עצמו כו'", ולכן "ראיתי לחבר
30 דברים המתבררים כו' כולם בלשון ברורה ודרך
31 קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי כל
32 כו'".

33 וכך נעשה בפועל, שספר הרמב"ם נעשה מורה
34 דרך לבנ"י בכל הדורות, החל מבנ"י במצרים בדורו
35 של הרמב"ם, ומשם נתפשטו פסקי הלכותיו

(82) והרי ספר הרמב"ם הוא "בלשון קצר וצח כלשון
המשנה" (הקדמת הכס"מ לספר היד).

(83) סדר הדורות ד"א תתקכ"ז. שם הגדולים להחיד"א
מערכת גדולים ערך רמב"ם בסופו. - ולהעיר שהרמב"ם חי ע'
שנה פחות פ"ג יום (סה"ד שם, ממאור עינים ספכ"ה) - פ"ג יום
בין הסתלקותו בכ"ף טבת ליום הולדתו בערב פסח. ואולי יש
לומר, שפ"ג יום אלו נשלמו ע"י הפ"ג הלכות שבספר משנה
תורה (כמ"ש הרמב"ם בסוף מנין המצוות ע"ס ההלכות
שבהקדמת ספרו).

(84) תניא אגה"ק סז"ך-כח.

(85) תהלים עד, יב.

(77) כדברי השל"ה (חלק תושב"כ ר"פ וישב - רצו, א),
ש"המועדים של כל השנה .. ככולן יש שייכות לאותן הפרשיות
שחלות בהן כו'".

(78) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 26. וש"נ.

(79) ע"ז ג, סע"א.

(80) בא יא, ט.

(81) הקדמת הרמב"ם לספר היד.

ובפשטות - שלא זקוקים להפסק ח"ו בין "כל" 40
ימי חיין" ו"ימות המשיח" (כמו שהי' אצל בני"י 41
בכל הדורות שלפני דורנו זה), אלא "כל ימי חיין" 42
דכל אחד מבני", חיי הגשמיים כנשמה בגוף, 43
כוללים בפשטות (גם) "ימות המשיח" בלי הפסק, 44
מכיון שהגאולה באה תיכף ומיד ממש ברגע זה 45
ובמקום זה (גם כשזה במצב דלילה, "הבאים 46
מצרימה"), כך שהרגע האחרון דהגלות והנקודה 47
האחרונה דהגלות נעשים רגע ראשון ונקודה 48
ראשונה דגאולה, 49

ומ"ימי חיין" בזמן הזה ובמקום הזה, בלי שום 50
הפסק כלל ח"ו (גם אם הוא כבר מבוגר משבעים 51
שנה וכיו"ב), הוא עובר - מיד בתכלית השלימות, 52
"ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין", 53
בהמשך ד"כל ימי חיין" בימות המשיח, וחיים 54
נצחיים שיהיו אז. 55

יד. ובנוגע לפועל הכוונה היא, שהעבודה 56
דבני" עתה צריכה להיות "להביא לימות המשיח", 57
לגלות כבר תיכף בפועל איך שהמצב ד"הבאים 58
מצרימה" בגלות הוא באמת מצב ד"גאולה 59
ישראל", עי"ז שמתכווננים בעצמם ומכניסים אחרים 60
למצב ד"ימות המשיח". 61

כולל ובמיוחד - בקשר עם יום ההילולא 62
דהרמב"ם - ע"י שמחזקים ומוסיפים בלימוד ספר 63
משנה תורה להרמב"ם, כולל - ע"י ההשתתפות 64
(או להוסיף חיזוק בזה אם משתתף כבר) בלימוד 65
הרמב"ם דכו"כ מבני", ג' פרקים ליום, או פרק א' 66
ליום, או ספר המצוות⁹⁰, 67

ובפרט - בספר הרמב"ם עצמו - הלכות מלך 68
המשיח⁹¹, בשני הפרקים האחרונים דהלכות מלכים 69
בסיום ספר משנה תורה. 70

ונוסף ללימודו בזה, להשפיע גם על עוד מבני"י 71
מסביבתו, אנשים נשים וטף, באופן ד"העמידו 72
תלמידים הרבה"⁹², ומהם יראו וכן יעשו רבים. 73

ויהי רצון, שע"י עצם ההחלטה בדבר יקבלו 74
תיכף ומיד את השכר, הקיום בפועל של דברי 75

1 "משנה תורה" בארץ מצרים, וכל שאר עניני עבודה
2 שלו במשך שבעים שנות חייו - וזה "פועל ישועות
3 בקרב הארץ", בקרב הארץ דמצרים⁸⁶ (מיצרים
4 וגבולים דעולם), באופן שזה נעשה מורה דרך
5 ו"מורה הנבוכים"⁸⁷ דבני" בכל הדורות שלאח"ז.

6 ועפ"ז מובן החידוש דה"אכילה" בשבת פ'
7 שמות בשנה זו - כיון שבאה ע"י העבודה וטירחא
8 בערב שבת זה, כל מעשיו ותורתו ועבודתו שהכין
9 הרמב"ם במשך שבעים שנות חייו, הנמצאים כולם
10 בגלוי באופן ד"פועל ישועות בקרב הארץ" בערב
11 שבת זו; הרי מובן מכך מה זה מוסיף בעבודת
12 שבת זו, העבודה לפעול "גאולת ישראל" במצב
13 ד"הבאים מצרימה" בגלות!

14 יג. הלימוד וההוראה מזה מובן בפשטות,
15 ובפרט בדורנו זה ובזמננו זה:

16 כמדובר ריבוי פעמים דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר
17 נשיא דורנו, שנוסף ע"ז שכבר "כלו כל הקצין"⁸⁸,
18 כבר עשו בני" תשובה, וסיימו הכל, כולל גם -
19 "לצחצח הכפתורים", וצריך רק שהקב"ה יפתח את
20 עיניהם של בני" שיראו שהגאולה האמיתית
21 והשלימה כבר ישנה, ויושבים כבר לפני שולחן
22 ערוך, בסעודת לויתן ושור הבר⁸⁹ וכו' וכו'.

23 מזה מובן, שאם כבר בירידה למצרים אלפי
24 שנים לפני"ז, נמצא בגלוי "גאולת ישראל" ב"ואלה
25 שמות בני" הבאים מצרימה", ואם עבודת בני" 26
בכל הזמנים היא להמשיך את הגאולה במצב
27 הגלות,

28 ועאכ"כ לאחר שישנו כבר הריבוי דמעשיו
29 ועבודתו במשך כל הדורות, כולל - דרבי אלעזר
30 בן עזרי' בזמנו, והרמב"ם בזמנו, וכל צדיקי ישראל
31 בכל הדורות, עד בדורות האחרונים - העבודה
32 דרבותינו נשיאנו המיוחסים לבית דוד משבט
33 יהודה, כולל - העבודה דכ"ק מו"ח אדמו"ר במשך
34 שבעים שנה בחיים חיותו בעלמא דין
35 (תר"ם-תש"י) -

36 הרי במכל"שכן וקל וחומר בדורנו זה ובזמננו זה,
37 לאחר שסיימו הכל (כנ"ל), ישנה ההבטחה גמורה
38 בתורה, שבטח יהי' "תזכור את יום צאתך מארץ
39 מצרים) כל ימי חיין .. להביא לימות המשיח",

(88) סנהדרין צז, ב.

(89) ראה ב"ב ער, ב ואילך. פסחים קט, ב. ועוד.

(90) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 229 ואילך.

(91) כ"ה הכותרת בדפוס ויניצאה רפד. שי.

(92) אבות פ"א מ"א.

(86) ראה וארא ח, יח.

(87) ראה לקו"ש חכ"ז ע' 30. וש"נ.

והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל .. 6
 ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד כו", 7
 עד - כסיום הרמב"ם - "מלאה" 94 הארץ דיעה 8
 את ה' כמים לים מכסים". 9

(94 ישע' יא, ט.

(93 ה' מלכים ספ"א.

המשך ביאור למס' ברכות ליום שני עמ' א

וְהָיָינוּ - וזהו גם מה דאמרה תנ"ך (שמואל א' ב) 'אין קדוש ב' כי אין 46
 בלתי ואין צור פאלהינו. מאי - מה משמעות 'אין צור פאלהינו/ 47
 אין ציור פאלהינו, כמו שנתבאר לעיל, שאף בשר ודם יכול לצייר 48
 צורה, אך לא בתוך צורה, ולא עם נשמה קרבים ומעים. 49
 מבררת הגמרא: מאי - מה משמעות הכתוב 'כי אין בלתי', אחר 50
 שכבר נאמר 'אין קדוש כה'. אמר רבי יוחנן בר מנסיא, אל תקרי 51
 ו-תקרא) 'כי אין בלתי', אלא 'אין בלתי', מלשון ריקבון ובלתי, 52
 וכך מתפרש הכתוב, שלא במדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, 53
 מדת בשר ודם מעשה ידיו מבלין אותו - שנשארים קיימים גם אחר 54
 שמת ומתבלה. והקדוש ברוך הוא מבלי מעשיו - שמעשה ידיו 55
 בלים ונרקבים והוא קיים לעולם. 56
 הגמרא חוזרת לדברי רב שימי ורבי שמעון בן פזי בענין הפסוק 57
 'ברכי נפשי' אמר רב שימי ואמר עוקבא לרבי שמעון בן פזי, 58
 לא נתכוונתי בשאלתי לביאור התיבות וכל קרבי/ אלא אמר 59
 ו-אני הכי קא אמניא לך - כך התכוונתי לשאלך, הני חמשה פרבי 60
 נפשי שאמר דוד המלך ומוננים למעלה, בנגד מי אמרן דוד. 61
 והשיבו רבי שמעון בן פזי, לא אמרן אלא בנגד הקדוש ברוך הוא 62
 ובנגד נפשי, שבחמשה דברים דומה הנשמה לקדוש ברוך הוא, 63
 הדמיון הראשון הוא, מה הקדוש ברוך הוא מלא כל העולם, אף 64
 נשמה מלאה את כל תנוף. הדמיון השני, מה הקדוש ברוך הוא רואה 65
 ואינו נראה, אף נשמה רואה ואינה נראית. הדמיון השלישי, מה 66
 הקדוש ברוך הוא וזאת כל העולם כלו, אף נשמה וזה את כל תנוף. 67
 הדמיון הרביעי, מה הקדוש ברוך הוא טהור, אף נשמה טהורה - 68
 שניתנת באדם כשהיא טהורה. הדמיון החמישי, מה הקדוש ברוך 69
 הוא יושב בחדרי חדרים, אף נשמה יושבת בחדרי חדרים. ובא מי 70
 שיש בו חמשה דברים הללו, וישבה למי שיש בו חמשה דברים הללו. 71
 הגמרא מביאה דברי אגדה שמוזכר בסופם ענין סמיכות גאולה 72
 לתפלה: אמר רב חמנא, מאי דכתיב - מה משמעות הכתוב (קהל 73
 א) 'מי כהחכם ומי יודע פשר דבר', מי כהקדוש ברוך הוא שיוצא 74
 לעשות פשרה בין שני צדיקים, בין חוקניה לישעיהו. שהיה חוקניה 75
 צריך להוועץ בישיעיהו אם נהג כשורה בכך שלא נשא אשה, 76
 ומאידך היה ישיעיהו צריך להוכיחו על דבר זה, חוקניה אמר, לימי 77
 - יבוא ישיעיהו נפאי - אצלי, דהכי אשכחן - שכך מצאנו בלתינו 78
 הנביא דאול - שהלך לגבי ו-אל אהאב המלך, (שנאמר מלכים א' יח 79
 ב) 'לך אליהו להראות אל אהאב', ישיעיהו אמר, לימי - יבוא 80
 חוקניה נפאי - אלי, דהכי אשכחן ביהודים בן אהאב - שכך מצאנו 81
 ביהודים המלך, דאול - שהלך לגבי ו-אל אלישע כאשר הוצרך לו, 82
 ומתוך שלא הלכו זה אצל זה, לא הוכיח ישיעיהו את חוקניה על 83
 שלא נשא אשה. מה עשה הקדוש ברוך הוא לפרש ביניהם, הכיאי 84
 יסורים וחולי על חוקניה, ואמר לו לישעיהו לך ובקר את החולה, 85
 משום מצות ביקור חולים. (שערי א' ח) 'שנאמר ב'מים ההם חלה 86
 חוקניה למות ונבא אליו ישיעיהו בן אמוץ הנביא ואמר אליו בה אמר 87
 ה' (צבאות) צו לבייך כי מת אתה ולא תתה' וכו'. 88
 מבררת הגמרא: מאי - מה משמעותה של כפילת הלשון 'כי מת 89
 אתה ולא תתה'. מבארת הגמרא: מת אתה בעולם הזה מחוליק, 90

ולא תתה לעולם הקא - כשיקומו לתחייה. 46
 אמר ליה חוקניה לישעיהו, מאי כולי האי - מהו דבר זה שנעשית 47
 בעונש כה חמור. אמר ליה ישיעיהו, משום דלא ו-שלא עסקת 48
 בפריה ורביה - שלא נשאת אשה. אמר ליה חוקניה לישעיהו, 49
 משום דחנאי לי ברוח הקדוש דנפקי מינאי בגין דלא מעלו - משום 50
 שראיתי ברוח הקדוש שיצאו ממני בנים שאינם הגונים. אמר ליה 51
 ישיעיהו, כהדי כבשי דרמנא - עם סתרי הקדוש ברוך הוא למה לך 52
 לעיין. מאי דמפקדת איבעי לך למעבר - מה שנצטוו יש לך 53
 לעשות, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעבד - ומה שנוה 54
 לפני הקדוש ברוך הוא, יעשה. 55
 אמר ליה חוקניה לישעיהו, השתא - עתה, הב לי ברכתך - תן לי את 56
 בתך לאשה, אפשר דנרמא וכוונא דידי ודידך - אולי תגרם זכותי 57
 וזכותך, ונפקי מינאי בגין דמקלו - ויצאו ממני בנים הגונים. אמר ליה 58
 ישיעיהו, כהדי נקודה עלך דמקלו - שחמשה, ולא תועיל לך נתינת בתי. 59
 אמר ליה חוקניה לישעיהו, בן אמוץ, בלה נבואתך וצא - אין לך 60
 להוסיף על נבואתך, כך מקובלני מבית אבי אהב - דוד המלך, 61
 שאפילו אם תרב חדה מונחת על צוארו של אדם ונראה לו שאינו 62
 יכול להינצל ממנה, מכל מקום אל ימנע עצמו מן הרחמים - 63
 מלהתפלל. 64
 הגמרא מביאה שגם אמוראים סברו כדעת חוקניה שמועילה 65
 בקשת רחמים לאחר שנגזרה גזירה: אמר נבי - כך גם נאמר 66
 בבית המדרש, רבי יוחנן ורבי (אליעזר) (אליעזר) דאמר תרנייהו - 67
 שניהם אמרו, אפילו תרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע 68
 עצמו מן הרחמים, שנאמר (איוב יג טו) 'תן קמלני לו אהל' - גם אם 69
 נראה לי שהקדוש ברוך בא להרגני, עדיין אני מייחל לו שישמע 70
 את תפילתי להצילני מן המיתה. 71
 [לפוח יתב ליה ברתיה - בסופו של דבר נתן לו ישיעיהו את בתו. 72
 נפק מיניה - נולדו ממנו מנשה ורבשקה. וימא חדא רבנינו 73
 אכתפיה לאמטויניהו לבי מרשא - יום אחד הרכיבם חוקניה על 74
 כתפיו להביאם לבית המדרש. אמר חד מינייהו - אמר אחד מהם, 75
 חיי רישא דאבא למפני ביה גלדאני - ראשו של אבא די רחב וראוי 76
 הוא לצלות עליו דגים קטנים הנקראים 'גלדאני', כלומר שזה 77
 שמוליך אותנו לבית המדרש, אין בכך תועלת וזרי זה כמו 78
 להתעסק בדברים קטני ערך. וחד אמר - ואחד אמר, חיי רישא 79
 דאבא לאקרובי עליה לעבדה דה - ראוי ראשו של אבאנו להקריב 80
 עליו לעבודה זרה. ונתקיים מה שראה ברוח הקדוש שיהיו 81
 רשעים. חבנינו בארעא - השליכם לארץ ושנתרשלו ידיו 82
 משמיעת דברים אלו. מספרת הגמרא, מנשה היה - נשאר לחיות, 83
 ורבשקה מית - מת מהנפילה. קרי אנפשיה - קרא חוקניה על 84
 עצמו את הפסוק (ישעיה לב ז) 'ובלי כליו רעים' - כולי הוא אדם 85
 שמועד כל דבר במדה ולעולם אינו מוסיף עליה, כי עינו צרה בשל 86
 אחרים, גם הכלים שלו רעים ופגומים, ודרש זאת על עצמו 87
 שהתנהג ככילי, שלא נשא אשה, וגם כולי שהיא אשתו שנשא 88
 עכשיו, ותלה בה את תקוותו שתועיל לו זכות אביה, יצאו ממנה 89
 בנים שאינם מהוגנים. 90

לקוטי שיחות פרשת שמות כרך טז

מצרים, כמאמר חז"ל¹¹ ש"לא היה עבד יכול לברוח²⁶
ממצרים", ועוד: דבר זה היה בהתאם לסדר הנהגת בני²⁷
ישראל מלמעלה, כי גזירת הקדוש-ברוך-הוא על גלות²⁸
מצרים היתה ל"ארבע מאות שנה"¹².²⁹

וכך טען פרעה: מדוע רוצים אתם לשנות את הטבע ואת³⁰
דרכיו של הקדוש-ברוך-הוא¹³? "לכו לסבלותיכם" – לכו³¹
ללמוד שיעורי תורה, והניחו לעם-ישראל להתנהג כפי³²
הנדרש לפי סדרי העולם.³³

על כך יש לומר, שלמרות שזו טענה צודקת, לכאורה,³⁴
בכל זאת זוהי טענת פרעה. אילו היו מקבלים את טענתו³⁵
היו ח"ו מפסידים את כל ענין הגאולה, כפי הידוע¹⁴,³⁶
שהגאולה היתה מוכרחה להיות "בחפזון", כי אילו היו בני³⁷
ישראל מתעכבים בגלות מצרים, ולו לעוד "הרף עין"¹⁵³⁸
אחד בלבד, לא היתה יכולה להיות הגאולה. רק עלידי³⁹
כך שלא נשמעו לדברי פרעה באה הגאולה.⁴⁰

אמנם לפי חכמה ושכל יש מקום לטענתה של פרעה,⁴¹
אבל בני ישראל אינם מוגבלים בהגבלות של שכל וסדרי⁴²
עולם, ולפיכך, למרות שגזירת הגלות היתה ל"ארבע מאות⁴³
שנה", היתה הגאולה זמן רב לפני-כן, באופן של "דילג⁴⁴
על הקץ"¹⁶.⁴⁵

ג.

המנעות מדאגה לאחרים היא השקפת פרעה

ההוראה הנלמדת מכך היא, שאל ליהודי לחשוב: הרי⁴⁶
אני לומד תורה ו"אני את נפשי הצלתי", ובמיוחד שמדי⁴⁷
פעם אני מלמד תורה לאחרים, מדוע יהא אכפת לי כל-כך⁴⁸
כיצד מתנהג יהודי אחר – אם הוא מקיים מצוות, או ח"ו⁴⁹
לא, אם הוא מקדיש את כוחותיו לקדוש-ברוך-הוא, או,⁵⁰
להבדיל, ל"פרעה מלך מצרים" – לענינים גשמיים?⁵¹

א.

על משה ואהרן להסתפק בלימוד התורה

מלשון הפסוק¹ "ויאמר אליהם מלך מצרים למה משה¹
ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלותיכם" מדייקים²
חז"ל²: פרעה משתמש בדבריו במילים "לכו לסבלותיכם",³
ומשמעות "לסבלותיכם"³ – עבודתכם הפרטית (של משה⁴
ואהרן), כלומר, לא ל"מעשיו" ולא ל"סבלותם", כפי⁵
שנאמר מיד בפסוק שלאחר-מכן, שמשמעותם עבודת⁶
הפרך של כל בני ישראל. ניתן ללמוד מכך שהם היו⁷
משוחררים מעבודה זו, ש"שבתו של לוי פנוי היה מעבודת⁸
פרך".⁹

הרמב"ן מסביר⁴ שישנו "מנהג בכל עם להיות להם¹⁰
חכמים מורי תורתם", ולפיכך בחר פרעה את שבת לוי¹¹
ושחררם מהשעבוד, כיון שהם "חכמיהם וזקניהם" של בני¹²
ישראל⁵. וזאת היתה כוונתו של פרעה באומרו "לכו¹³
לסבלותיכם – לישראל"⁶ – שובו ללמוד⁷ ולהיות "מורי¹⁴
לתורתם" של בני ישראל⁸.

פירושו של דבר הוא, שפרעה טען כלפי משה ואהרן:¹⁶
די בכך שאתם משוחררים משעבוד מצרים ויכולים ללמוד¹⁷
תורה בעצמכם ועם אחרים מבני ישראל, מדוע עליכם¹⁸
להתערב בחיי הכלל ובמעשיהם של יהודים אחרים,¹⁹
ולגרום לכך שהם לא ינהגו בהתאם לחוקי וסדרי המדינה?²⁰
די לכם בכך שמפעם לפעם אתם לומדים עמם תורה!²¹

ב.

טענת פרעה נראית הגיונית

נאמר בזהר⁹ שחכמת מצרים היתה "יותר מכל²²
העולם", ובנוסף לכך היה פרעה עצמו חכם גדול¹⁰. טענת²³
פרעה היתה טענה המתקבלת על דעתם של בני-אדם:²⁴
לפי הטבע, לא יכלו בני ישראל להשתחרר מגלות²⁵

(9) ח"א קכה, סע"א. ולהעיר ממ"א ה, י ובמפרשים שם.

(10) ראה חז"ב נב, ב.

(11) ממכילתא יתרו יח, יא. פרש"י שם, ט.

(12) לך טו, יג.

(13) ע"ד טענת טורנוסרופוס הרשע "אלקיתם אוהב עניים כו".

(ב"ב י, רע"א).

(14) סי' הארז"ל (ר' שבתי וקל יעקב) הגש"פ פי' מזה זו. צרור
המור – הובא בשל"ה מס' פסחים פי' עבדים היינו. ועוד.

(15) לשון המכילתא (ורש"י) בא יב, מא"ב. – וע"פ המבואר בס'
שבהערה הקודמת מובנת הדגשת חז"ל בזה.

(16) ראה פסיקתא דר"כ ופסיקתא רבתי פ' החודש. שהש"ר פ"ב,

ח (א).

(1) פרשתנו ה, ד.

(2) שמו"ר פ"ה, טז. פרש"י עה"פ. וראה תנחומא וארא ו.

(3) ראה רא"ם ומשכיל לדוד לפרש"י כאן.

(4) עה"פ. ועד"ז בבחיי עה"פ.

(5) ראה גם חזקוני עה"פ.

(6) ברמב"ן ובחיי הובאה תיבה זו ("לישראל") משמו"ר הנ"ל,

ובשמו"ר לפנינו ליתא. ולהעיר שברמב"ן גריס בשמו"ר עוד פירוש
שליטא בשמו"ר לפנינו.

(7) ראה חזקוני שם: רק בתורה ה' כל עסקיהם.

(8) אבל בפרש"י: לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבית. וראה

רמב"ן כאן. וע"פ המבואר בפנים (שקאי על עבודת שבת לוי) יומתק

יותר הלשון "לסבלותיכם". ולהעיר מראב"ע עה"פ.

ממעזריטש²²: אם הבעש"ט היה יודע בהיותו בעולם כמה
 הוא פועל ובונה על-ידי שהוא מקרב כל יהודי, כמו שהוא
 יודע זאת עכשיו, היה הכל נעשה באופן אחר לחלוטין –
 על "ואהבת לרעך כמוך" להתבטא בכך, שכשם שלגבי
 עצמו – "כמוך" – קיים "לכו לסבלותיכם" – הוא נמצא
 באהלה של תורה ובאהלה של תפילה ומצוות, כך עליו
 להביא לקיום מצב זה גם אצל יהודי זולתו.
 וכיוון ש"אין הקדוש-ברוך-הוא בא בטרוניא עם
 בריותיו"²³, ודאי הוא שניתן מלמעלה כל הדרוש כדי
 לעשות זאת.
 אך יש לדעת שאין לדחות את העבודה לשבוע נוסף,
 יום נוסף, או אפילו ל"הרף עין", כי עשוי להיות ש"הרף
 עין" מכריע אם יישארו בגלות ח"ו, או ישתחררו ממנה –
 ועד לגאולה שלימה.

ה.

דאגה למצבו הרוחני של יהודי אחר - תוך אחדות עם ישראל

זוהי ההוראה הקשורה לכל הנמצאים באהלה של
 תורה, כולל תלמידי ישיבות, וכל היהודים הנמצאים ב"קרן
 אורה": כאשר רואים שמצבו הרוחני של יהודי אחר איננו
 כדבעי, איננו מואר דיו, אין לאדם להשלות את עצמו
 ש"אני את נפשי הצלתי". במיוחד לאור העובדה שכל בני
 ישראל הם "קומוה אחת שלימה"²⁴ ולפיכך כאשר פגומה
 שלימותו של יהודי אחד בתורה ובמצוות, מורגש הפגם
 אצל כל היהודים.

נאמר בתורה על בני ישראל: "אתם נצבים היום כולכם
 לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם... מחוטב עצין עד
 שואב מימך"²⁵. כאשר מצויים חיילים בתהלוכה לפני
 המלך, קובע הסדר, שאם אחד מן החיילים הפשוטים לא
 הבריק כראוי את כפתור חליפתו, אין תובעים על כך את
 החייל, אלא בעיקר את המפקד הראשי, מדוע הוא לא
 לימד את חייליו להתכונן כראוי לעמידה לפני המלך.
 יש לדעת אפוא, שכאשר "אתם נצבים היום כולכם
 לפני ה' אלקיכם" אין הדרישות מכוונות רק כלפי "חוטב

1 [גשמיות כשלעצמה, ללא החיות האלקית שבה, היא
 2 כבניית פיתום ורעמסס "ערי פרעה", כפי שמסבירים
 3 חז"ל¹⁷: רעמסס, שראשון ראשון מתרוסס... פיתום,
 4 שראשון ראשון פי תהום בולעו – אין להם שום קיום].
 5 יש לדעת שזוהי השקפתו של פרעה מלך מצרים,
 6 שאמר "לכו לסבלותיכם" – די לך בכך שאתה לומד תורה,
 7 ומדוע אכפת לך כל-כך כיצד מתנהג יהודי אחר? אבל דרך
 8 זו איננה דרך התנהגותו של יהודי, ולפיכך לא קבלו משה
 9 ואהרן את טענת פרעה.
 10 כאשר רואים אש בוערת ר"ל בבית יהודי, הרי אף אחד
 11 לא יתיישב לחשב, אם עליו לעשות משהו כדי להציל את
 12 האחר מן האש, או לחשב: כיצד יכול אני, ומדוע עלי
 13 להתערב בענייני הזולת? והלא לכל אדם יש סדרי חיים
 14 משלו שנקבעו על-ידי ההשגחה העליונה, ומדוע עלי
 15 להתערב בדרכיו של הקדוש-ברוך-הוא?

16 ברור הוא, שכל הרואה מאורע כזה, לא יערוך
 17 שקלא-וטריא אם פעולותיו הן בהתאם לשיטה זו או
 18 אחרת, אלא ירוץ מיד כדי להציל את הזולת.

19 ואם כך הם פני הדברים כאשר מדובר בחיי עולם הזה,
 20 קל-יחומר כאשר מדובר על חיי עולם הבא וחיי עולם הזה
 21 גם-יחד¹⁸, מובן שאין כאן מקום לעריכת חשבונות, אלא
 22 יש לפעול ככל האפשר למען הצלת הזולת מבאר שחת.

ד.

אהבת ישראל - ללא גבול

23 כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר בשמו של הבעש"ט¹⁹
 24 שחובת אהבת ישראל אינה חלה רק על יהודי שמכירים
 25 אותו, אלא צריכה להיות אהבה גם כלפי יהודי הנמצא
 26 אי שם בקצוי תבל, ואהבה זו איננה צריכה להיות
 27 "ואהבת" סתם, בהגבלות מסויימות, אלא "כמוך": כשם
 28 שאת עצמו אוהב האדם ללא הגבלות, כך צריכה להיות
 29 האהבה ליהודי אחר²⁰.

30 — הרבי²¹ סיפר שהמגיד ממעזריטש איחל לעצמו,
 31 שהלואי והיה מנשק ספר-תורה באותה מידת אהבה וחיבה
 32 שהיתה לבעש"ט כלפי כל יהודי, והוסיף בשם המגיד

87. היום יום ע' עא.

(22) שיחת יום ב' דחגה"ש תרצ"ז – נעתקה בהוספות לכתר שם
 טוב סי' רלג.

(23) ע"ז ג, א.

(24) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(25) ר"פ נצבים.

(17) סוטה יא, סע"א. שמו"ר פ"א, י.

(18) ראה ספרי תצא כג, ח (ורש"י שם, ט). ב"מ לג, א (במשנה).

(19) ראה בפרטיות ס' הערכים-חב"ד ע' אהבת ישראל ע' תרכג
 ואילך, וש"נ. קונטרס אהבת ישראל ס"ט ואילך.

(20) ראה ס' הערכים שם ערך הנ"ל סעיף ה, וש"נ.

(21) ספר השיחות תש"א ע' 32. תש"ד ע' 163. סה"מ תש"ט ע'

מימך", יתהווה מצב של "ויעשו כולם אגודה אחת"²⁷.
 או-אז נזכה "לעשות רצונך בלבב שלם"²⁷, ויהיה "ה'
 אחד ושמו אחד"²⁸.
 (משיחת שמחת ביה"ש תשי"ז)

עצין ושואב מימך" אלא עיקר הדרישה מכוונת כלפי
 "ראשיכם שבטיכם"²⁶, הם לא יוכלו אז להצטדק ולטעון
 שהם היו טרודים בטיפול בעצמם.
 וכאשר נתנהג כקומה אחת שלימה, כל בני ישראל
 ביחד, מ"ראשיכם שבטיכם" ועד ל"חוטב עצין ושואב

(27) נוסח תפלת ימים נוראים.
 (28) זכרי' יד, ט.

(26) כמחז"ל (ספרי ורש"י) עה"פ (דברים א, יג) "ראשיכם
 בראשיכם".

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' ב

– שקבעו אותה חכמים ואת אמירת 'ה' שפתי תפתח' לאומרה
 בתפלה, בתפלה אריכתא דמא – הרי היא בכלל התפלה, ובתפלה
 ארוכה היא, ואינה נחשבת הפסק.
 הגמרא מחזקת את התיורין: דאי לא תימא הכי – שאם לא תאמר
 כך, שמפני שקבעו בתפלה נחשבת בתפלה אריכתא, אם כן
 בתפלת ערבית, היכי קצי קמין – איך יכול לסמוך גאולה לתפלה,
 והא קצי למימר – והרי צריך הוא לומר ברכת 'השכיבנו', ונמצא
 שהוא מפסיק בין גאל ישראל' לשמונה עשרה. אלא מוכרח אתה
 לומר, שבין דתקינן רבנן – הואיל וחכמים התקינו לומר
 'השכיבנו', בגאולה אריכתא דמא – הרי היא בכלל ברכת גאל
 ישראל' והרי שתייהן כברכה אחת ארוכה, קצי נמי – כמו כן יש
 לומר לענין 'ה' שפתי תפתח', שבין דתקיעות רבנן לאומרה בתפלה,
 בתפלה אריכתא דמא – הרי היא בתפלה ארוכה ואינה נחשבת
 הפסק.
 הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יוחנן שהובאו לעיל, שבתחילת
 התפלה אומר ה' שפתי תפתח', ובסוף אומר 'היו לרצון אמרי פי'.
 שואלת הגמרא: מכדי האי – הרי פסוק זה 'היו לרצון אמרי פי',
 משמע לבסוף – משמעו בתחינה הנאמרת בסוף התפלה, כלומר
 מה שהתפללתי יהיה לפיוס ולריצוי לפני ה', ומשמע מעיקרא,
 ומשמע גם בתחינה הנאמרת בתחילת התפלה, דבעינא למימר –
 מה שברצוני להתפלל יהיה לרצון, ואם כן מאי מעמא – מה הטעם
 שתקנוהו רבנן לאומרו אחר שמונה עשרה ברכות, למירו – שיאמרו
 מעיקרא – לפני תפלת שמונה עשרה. משיבה הגמרא: אמר רבי
 יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי, הואיל ולא אמרו דוד בתהלים, אלא
 לאחר שמונה עשרה פרשיות – מזמורים, לפיכך תקינו רבנן – תיקנו
 חכמים גם בתפלה, לאומרו לאחר שמונה עשרה ברכות.
 הגמרא מקשה על תירוצו של רבי יהודה בנו של רבי שמעון בן
 פזי: וכי הני – אותם פרשיות שעד הפסוק 'היו לרצון' וגו' בספר
 תהלים, שמונה עשרה פרשיות הם, הרי תשע עשרה פרשיות הניין
 ו-הם, שהלא פסוק זה נאמר בסיומו של מזמור י"ט. מתרצת
 הגמרא, 'אשרי האיש' ו'למה רגשו גוים' (תהלים א-ב) תרא פרישה –
 פרשה אחת היא, ולא שתי פרשיות, ונמצא הפסוק 'היו לרצון'
 נאמר במזמור י"ח.
 הגמרא מוכיחה ממקום אחר שאשרי האיש' ו'למה רגשו גוים' הם
 מזמור אחד: דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי, מאה ושלש
 פרשיות ו-מזמורים אמר דוד, ולא אמר הללויה, עד שראת במפלתן
 של רשעים, שהיתה חשובה בעיניו ביותר, שנאמר (תהלים קד לה)
 'תמו תאמרו מן הארץ ורשעים עוד אנם ברכי נפש את ה' הללויה'.
 וקשה, וכי הני מאה ושלש – אותם מזמורים שנאמרו עד פסוק זה
 אינם אלא מאה ושלש, הרי מאה וארבע הניין ו-הם, שהלא פסוק
 זה נאמר בסיומו של מזמור ק"ד, אלא שמע מינה – מוכח מכאן,
 שמזמורים 'אשרי האיש' ו'למה רגשו גוים' תרא פרישה היא – הם
 מזמור אחד.
 הגמרא מביאה עוד הוכחה שאשרי האיש' ו'למה רגשו גוים' הם
 מזמור אחד: דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן,

לסמוך גאולה לתפלה.
 הגמרא ממשיכה לדון בענין סמיכת גאולה לתפלה. אומרת
 הגמרא: העיר רבי יוסי בן אלעאי משום קהל קדישא ו-קהלה
 הקדושה דבריושלים, כל הסומך גאולה לתפלה, אינו נזק כל היום
 בלול. אמר רבי ירמיה, איני – וכי כך הוא, והא אמר סמך ואיתני –
 והרי אני ממכתי גאולה לתפלה והוזקתי. אמרו לו בני
 הישיבה לרבי זירא, במאי איתוקת – במה הוזקת, דאמריית אסא
 לבי מלכא – שהובלת הדסים לבית המלך ושלקחודו באנגריא
 להוליך הדסים לשם, היום נמי מבני לך למיכה אנרא למחזי אפי
 מלכא – גם שם היה לך לשלם שכר כדי לראות את פני המלך
 וכלומר לא זו בלבד שלא אירע לך נזק, אלא נהנית מראיית פני
 המלך בלא ששילמת דמים על כך. דאמר רבי יוחנן, לעולם ישתדל
 אדם לריון לקראת מלכי ישראל, מפני שמצוה לכבדם, ולא לקראת
 מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי עובדי בוכבים ישתדל
 לרוץ, והטעם, שאם יזכה לעולם הבא, לראות בגדולתן של
 ישראל, יבחין בין הכבוד הרב שינחלו אז מלכי ישראל, לכבוד של
 מלכי עובדי בוכבים עכשיו.
 הגמרא ממשיכה לדון בענין סמיכת גאולה לתפלה: אמר רבי
 אלעאי לעולא, כי עיילת להתם – כשתעלה לארץ ישראל, שאל
 בשלמא – שאל בשלמו דרב ברונא אחי, במעמך כל החבורה של
 רב ברונא, דאדם גדול הוא, ושםח במצות, וימנא קרא – פעם אחת
 קם רב ברונא גאולה לתפלה, ולא פסיק חזקא מפומיה בוליה יומא
 – ולא פסק שחוקו מפיו כל אותו היום על שזכה לסמוך גאולה
 לתפלה.
 הגמרא מקשה על עיקר הדין של סמיכת גאולה לתפלה: היכי קצי
 קמין – כיצד יכול לסמוך גאולה לתפלה, והא ו-והרי אמר רבי
 יוחנן, בתפלה – קודם שמתחיל תפלת שמונה עשרה, אחרי שאמר
 'ברוך אתה ה' גאל ישראל', הוא ו-המתפלל אמר את הפסוק
 (תהלים נא ח) 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך', ולבסוף – כשמסיים
 שמונה עשרה, הוא אומר את הפסוק (תהלים יט טו) 'היו לרצון אמרי
 פי וגו' והניין לבי לפניך ה' צורי וגואלי', ממאחר שמפסיק בפסוק
 'ה' שפתי תפתח' נמצא שאינו סומך גאולה לתפלה. מתרצת
 הגמרא, אמר רבי אלעאי, תהא ו-תהיה מתפרשת מה שאמר רבי
 יוחנן שצריך לומר 'ה' שפתי תפתח, בתפלה של ערבית, שאין
 חוששים בה לסמיכת גאולה לתפלה, מכיון שגאולת מצרים היתה
 ביום, ומה שאמרנו כאן שצריך לסמוך גאולה לתפלה, הוא
 בתפלת שחרית.
 מקשה הגמרא: והא אמר רבי יוחנן, איתו בן העולם הבא, והו
 הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית, הרי שגם בתפלת
 ערבית צריך לסמוך גאולה לתפלה. מתרצת הגמרא, אלא אמר
 רבי אלעאי, תהא מה שאמר רבי יוחנן שצריך לומר 'ה' שפתי
 תפתח, בתפלת המנחה, שאין בה הזכרת גאולה כלל.
 הגמרא מביאה תירוצ נוסף: רב אשי אמר, אפילו תימא ו-תאמר
 אבולוהו – שדברי רבי יוחנן נאמרו על כל התפלות, מכל מקום אין
 בכך משום הפסק בין גאולה לתפלה, והטעם, שבין דתקיעות רבנן

לקוטי שיחות – כ"ד טבת כרך טז

א.

יש קשר בין הסתלקות אדמו"ר הזקן לבין פרשת שמות

1 על הסתלקותו של אדמו"ר הזקן כותב אדמו"ר
2 ה"צמח-צדק"¹, לאחר שכותב בקצרה² אודות
3 הטלטולים שעבר אדמו"ר הזקן – בברחו מן
4 ה"צרפתים" – עד להגיעו לכפר פיענא "ערב שבת
5 וישלח תקע"ג", ש"במוצאי שבת-קודש דשמות כ"ג
6 אור לכ"ד טבת כחצות שעה י"א נשבה ארון הקודש
7 מאור ישראל משיח ה'...³.

8 ידוע⁴, שכל מועדי השנה קשורים לתוכן הפרשה
9 הנקראת בתורה בסמוך להם, ויש לומר שכך הדבר גם
10 לגבי ימי צדיקים⁵, וממילא גם ימי הולדת וימי הילולא
11 של צדיקים, וכדומה.

12 וכך מובן גם ממאמרו של בעל ההילולא, אדמו"ר
13 הזקן, ש"צריך לחיות עם הזמן" – עם פרשת השבוע⁶.

ובענינו: אמנם, הסתלקות אדמו"ר הזקן היתה¹⁴
15 "אור לכ"ד טבת", שחל ביום ראשון של פרשת וארא⁷,
16 אבל מכך שה"צמח-צדק" לא הסתפק בציון הזמן "אור
17 לכ"ד טבת", ואף לא הסתפק בתוספת היום שבשבוע⁸
18 – "מוצאי שבת קודש"⁹, אלא מוסיף ומציין שהיה זה
19 "במוצאי שבת קודש דשמות"¹⁰, ואף יותר מכך: הוא
20 אף מוסיף ששבת-קודש פרשת שמות היתה "כ"ג
21 (טבת)" – מובן, שההסתלקות קשורה גם, ובעיקר¹¹,
22 לפרשת שמות¹².

23 ובמיוחד, כאשר הזמן המדויק של ההסתלקות
24 היה, כדברי ה"צמח-צדק", "כחצות שעה י"א", והרי
25 לגבי מספר דינים וענינים - קשורות, כידוע¹³, השעות
26 של מוצאי שבת-קודש שלפני חצות הלילה ליום
27 השבת, הרי זה הוכחה נוספת לקשר שבין ההסתלקות
28 לבין פרשת שמות דוקא.

וכדפידיש: "שיכנס למנוחה מיד": אבל עבור "צאן מרעיתו" של נשיא
ישראל – הרי אדרבה: מכיון ש"בעת פטירת צדיקי עליון כו" הוא "עת
רצון המתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה" ש"מאיר חסד ה' מעולם
עד עולם על יראיו ופועל ישועות בקרב הארץ כו" (אגה"ק סי' כח. וראה
שם סי' זך וביאורו) – לכן דוקא במוצאי שבת, כשמתחילה העבודה
דימות החול ("בקרב הארץ"), זקוקים ביותר להשפעה וגילוי זה.
ולכן נשיאי ישראל, שבעיקר חושבים לא ע"ד עליות שלהם כ"א
דואגים על מצבם על בני"י*** ובפרט במוצאי שבת, שזקוקים לבשמים
(מפני עויבת הנשמה יתרה***)) ולאמירת אל תירא עבדי יעקב (לקו"ת
בלק עב, ב), וגם בעת הסתלקותם לא יעזבו צאן מרעיתם – ניחא להם
יתרה*** שה"מוצאי שבת" של צאן מרעיתם יהי בתכלית העילוי –
מאשר העילוי שלהם ("שיכנס למנוחה מיד") – בע"ש.

ולכן ל"ק מזה דגם בכתובות מדובר (גם) ברי" הנשיא.
(9) וכלשון "הקדמת הרבנים בני המחבר" לשו"ע אדה"ז: "במוצאי
ש"ק כ"ד טבת וכו".

(10) ועד"ז במכתב אדמו"ר האמצעי (דלעיל הערה 2).

(11) שהרי "וארא" אין מוזכר.

(12) נוסף לזה דרשבת שייכת גם לשבוע הבא כי מיני' מתברכין כולי'
יומי (וח"ב סג, ב, פח, א).

(13) ראה שו"ע לשו"ע אור"ח סי' ש (בשם האריז"ל).

(1) נדפס במענה לשון (ווילנא, תער"ב. הוצאת קה"ת, תשי"ז. תשכ"ז)
בתחילתו. פסקי דינים להצ"צ בסופו (קה"ת תשל"ב – קג, א [תמב, א]).
(2) בארוכה – במכתב כ"ק אדמו"ר האמצעי (נדפס בבית רבי ח"א
פכ"ב. ס' התולדות אדה"ז (קה"ת, תשכ"ז. תשל"ו) ע' רסד).
(3) ראה בארוכה שיחת כ"ד טבת תשל"ב, דיש לומר שג' לשונות אלו
– "ארון הקדש מאור ישראל משיח ה'" – הן כנגד ג' הספירות חב"ד
[בינה (ארון הקדש), חכמה (מאור ישראל), כתר] דעת (משיח ה') –
עיי"ש בארוכה] – שהיא (גילוי תורת חסידות חב"ד) "פעולתו אשר עבד
בה"ו" ומעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו" של בעל
ההילולא, ש"מתעלה בעילוי אחר עילוי" בעת ההסתלקות (אגה"ק סי' זך
וביאורו).

(4) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

(5) להעיר ממש"ג (תהלים לו, יח): יודע ה' ימי תמימים גו'. וראה
ב"ר ר"פ ח"ש. לקו"ד ח"א לה, א.

(6) ספר השיחות ה'תש"ב ע' 29-30.

(7) וראה בארוכה לקו"ש ח"ו שיחה לכ"ד טבת השייכות של הילולא
דאדה"ז לפ' וארא.

(8) וי"ל טעם ההוספה ** – ובהקדים תמי': הרי, לכאורה, ה"ז
הדגשה לגריעתא – ע"פ מרז"ל (כתובות קג, ב) "מת בע"ש סימן יפה
לו, במו"ש סימן רע לו"ז? אך הדיוק בזה הוא – "בע"ש סימן יפה לו",

(* ג' אגה"ק שם – ע"פ יחזקאל כט, כ – מההפסוק דפ' וארא פ' השבוע דיום הילולא. כדלקמן בפנים (וראה בהערה 7) – נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"א ע' 51-50
ע' 52 ואילך.

(**) ולהעיר, שגם בנוגע להסתלקות כ"ק אדמו"ר (מהרש"ב) נ"ע ל' כ"ק מו"ח אדמו"ר הוא "במוצאי ש"ק וקרא אור ליום א' שני בניסן תר"ף בשעה כו" (חזק לנער
ע' 16). וג"כ לא מוזכר פ' שלאחר' – צו.

(***) להעיר מתורה השביעית [ומ' התורות שאמרו מורנו הבעש"ט ש"פ כי תבוא, ח"י אלול, תרנ"ב גע" – כפי ששמעון כ"ק אדמו"ר (מהרש"ב) נ"ע – נעתקו בהוספות
לכתר שם טוב ס"ג (ע"פ שיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר שמע"צ תרצ"ו)]: "אתם נשיאי ישראל ואם איר לייגט אונעק איינער תורה ועבודה בשביל טובת הרבים וכו'".

(****) תר"י במשנה רפ"ח דברכות, שו"ע אדה"ז ר"ס רצו.

(*****) אבל קביעות הזמן (ע"ש, או מוצ"ש וכו') הוא ע"פ מרז"ל (שבת ל, סע"א) טוב יום כו', אין מלכות נוגעת בחברתה כו'.

ב.

הקשר - גלות ויסורים

- 1 תוכנה של פרשת שמות הוא גלות ושעבוד
- 2 מצרים¹⁴. בפרשיות שלפני פרשת שמות – "ויגש"
- 3 ו"ויחי" – מדובר על התקופה שלפני שעבוד מצרים,
- 4 למרות שכבר ירדו למצרים¹⁵, כמאמר חז"ל¹⁶ "כל זמן
- 5 שהיה אחד מהם קיים... לא שעבדו המצרים בישראל".
- 6 מצד שני, בפרשיות שלאחר פרשת שמות – "וארא"
- 7 ו"בא" – מדובר אמנם גם-כן על תקופת השעבוד של
- 8 בני ישראל במצרים, אך בכל זאת מתגלים כבר בפרשת
- 9 "וארא" הסימנים לתחילת הגאולה: האותות והמופתים
- 10 שהראה הקדוש-ברוך-הוא, והמכות אשר הביא על
- 11 המצריים. גם השעבוד עצמו היה אז קל יותר, ואף
- 12 יותר מכך: חז"ל אומרים¹⁷, ש"בראש השנה¹⁸ בטלה
- 13 עבודה מאבותינו במצרים". ועל-אחת-כמה-וכמה
- 14 בפרשת "בא", שבה מסופר כבר על הגאולה בפועל.
- 15 לעומת זאת בפרשת שמות, מתבסס תוכן הפרשה
- 16 כולה על פרטים בקושי השעבוד וחומרתו, עד למסופר
- 17 בסוף הפרשה, שפרעה גזר "לא תאספון לתת... תכבד
- 18 העבודה על האנשים"¹⁹, עד אשר אפילו משה רבינו
- 19 טען כלפי הקדוש-ברוך-הוא: "מאז באתי אל פרעה...
- 20 הרע לעם הזה"²⁰.
- 21 בכך אפשר לבאר את הקשר שבין הסתלקות
- 22 אדמו"ר הזקן לבין פרשת שמות: כאמור, היתה
- 23 הסתלקות אדמו"ר הזקן בעת שהותו בגלות, כלשון
- 24 ה"צמח-צדק" – כש"ברחו מצרפתים והיה מטולטל עד
- 25 ביאתן לפיענא...", וכפי שמפורטים כל פרטי
- 26 הטלטולים והיסורים במכתבו של אדמו"ר האמצעי²¹.

ג.

יש קשר בין ההסתלקות לבין יתרון העבודה בגלות

- 27 ידועים דברי בעל ההילולא אודות הענין של
- 28 הילולא והסתלקות, שאז עולים למעלה "כל מעשיו
- 29 ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"²², וכל זה
- 30 "מתגלה ומאיר בבחינת גילוי מלמעלה למטה בעת
- 31 פטירתו"²³.
- 32 כיון שכל מאורע הוא בהשגחה פרטית, ובמיוחד
- 33 מאורע שקשור לצדיק ונשיא הדור, מובן, שעובדת
- 34 הסתלקותו של אדמו"ר הזקן בגלות, מוכיחה על קשר
- 35 וזהות פנימית בין "מעשיו ותורתו ועבודתו" של בעל
- 36 ההילולא (אשר "עולה" ו"מתגלה ומאיר" בעת
- 37 ההסתלקות) לבין היתרון של עבודה דוקא בזמן
- 38 הגלות, ומכך "משתלשל" גם בגשמיות – שהסתלקותו
- 39 היתה בגלות כפשוטה.
- 40 ויש לומר, שזהו הטעם גם לכך שחג הגאולה של
- 41 י"ט כסלו האחרון, אשר חגג אדמו"ר הזקן בחייו, היה
- 42 במקום הגלות שבו הסתלק, כי כאמור, "ביאתן
- 43 לפיענא" היתה ב"ערב שבת וישלח", שחל לפני י"ט
- 44 כסלו²⁴.
- 45 שהרי י"ט כסלו, "ראש השנה לחסידות"²⁵, הוא
- 46 הנקודה המרכזית של "מעשיו ותורתו ועבודתו" של
- 47 בעל ההילולא²⁶ – שלכך יש קשר עם יתרון העבודה
- 48 בזמן הגלות, כדלעיל – ולפיכך יום י"ט כסלו האחרון
- 49 שלו, שהוא הדרגה הנעלה ביותר של יום זה בחייו
- 50 בעולם הזה (שהרי "בכל שנה ושנה יורד ומאיר... אור
- 51 חדש ומחודש שלא היה מאיר עדיין מעולם"²⁷) היה

(21) דלעיל הערה 2.

(22) אגה"ק סי' זך (בביאור).

(23) שם סי' כח. וראה גם סי' זך שם. סידור שער הל"ג בעומר (דש, ב"ג).

(24) וצ"ע ברשימות כ"ק מו"ח אדמו"ר (נעתקו בס' התולדות – אדה"ו ע' רסג) דבאו לכפר פיענא "ביום הששי ח' טבת" (ואולי הוא טעות המעתיק). אבל גם עפ"י ה" בגלותו ממקומו – ליאדי.

(25) אגה"ק של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע – נדפסה במבוא לקונטרס ומעין ע' 17.

(26) ובפרט עפ"י הידוע (תורת שלום ס"ע 112 ואילך) דעיקר הענין דיפוצו מעינותיך חוצה הותחל לאחר הגאולה ד"ט כסלו.

(27) אגה"ק סי' יד.

(14) להעיר מצוואת הריב"ש סי' קכד.

(15) וראה תו"א ר"פ שמות. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 438 ואילך.

(16) שמו"ר פ"א, ח. פרש"י וארא ו, טז.

(17) ר"ה יא, רע"א.

(18) היינו מעת שהתחילה מכת כנים (פ' וארא ח, יב ואילך) – עפמ"ש בבחי' בא י, ה (הובא בסדר הדורות ב"א תמ"ז). או (עכ"פ) מעת שהתחילה מכת ערוב (וארא שם, יז ואילך) – ע"פ הדיעה דמכת דם בניסן (ראה סה"ד שם). ולפמ"ש בשמו"ר (פ"ה, יט) ד"עשה (משה במדין) ששה חדשים" – הרי ר"ה ה' בעת מכת דם – ראה מהר"ו (ורש"ש) לשמו"ר שם. ואכ"מ.

(19) ה, דט.

(20) שם, כג.

29 מצד עצמיותו של היהודי.
 30 לכן בזמן שבית המקדש היה קיים, ואלקות האיר
 31 בגלוי, התבצעה גם עבודת ישראל בעיקר על-ידי
 32 הכחות הגלויים – הם חשו את האלקות על-ידי הכחות
 33 הפנימיים והגלויים של שכל ומדות, וכיון שזוהי
 34 עבודה שלפי טעם ודעת ורגש, אין מורגש בזה כוחה
 35 של דרגת ה"יחידה"³¹.
 36 דוקא בזמן הגלות, כאשר האור האלקי נסתר –
 37 "אותותינו לא ראינו... ולא אתנו יודע עד מה"³² – ויש
 38 העלמות והסתרים והנסיגות בעבודה של תורה ומצוות
 39 – דוקא אז, כאשר חסרה השפעת הכחות הגלויים של
 40 הנשמה, מתעורר כוח ה"יחידה" שבנפש, להתגבר על
 41 הקשיים והנסיגות דוקא מצד עצם ההתקשרות של
 42 היהודי עם הקדוש-ברוך-הוא³³.
 43 זה היה הענין של גלות מצרים (וגלות בכלל),
 44 שדוקא על-ידי-זה באה לידי ביטוי ההתקשרות
 45 העצמית – של היהודי עם הקדוש-ברוך-הוא. וזו
 46 היתה ההכנה למתן תורה³⁴, שמטרתו להחדיר אלקות
 47 לתוך דברים גשמיים שהם "תחתונים", שעל-ידי תורה
 48 ומצוות הם ייפכו לדירה לו יתברך, כי דוקא בכך
 49 מתבטאת הנצמיות של התורה³⁵.

ו.

שם - עצם האדם, ללא גילוי

50 ההסבר שלעיל לגבי מעלת העבודה בזמן הגלות –
 51 שלמרות שאין האור האלקי מאיר בגלוי, דוקא אז
 52 מתגלה עצם הנשמה – רמזו בענין של "שמות":
 53 בקשר שבין השם לבין האדם הנושא אותו, יש שני
 54 קצוות³⁶: מצד אחד רואים, שבעל השם כשלעצמו אינו
 55 משתמש בשמו כלל, משתמשים בו רק כאמצעי
 56 לקריאה לאדם על-ידי זולתו. כלומר, השם הוא,
 57 לכאורה, רק דבר חיצוני לאדם. ולפיכך אי-אפשר
 58 להתרשם מן השם לגבי מהות האדם הנקרא בשם זה

1 בגלות. ויותר מכך – באותו מקום גלות שבו היתה
 2 הסתלקותו, כי אז מצויים כל "מעשיו ותורתו ועבודתו"
 3 בשיא השלמות, כדלעיל.

ד.

"שמות", לכאורה, ההיפך משעבוד

4 הדברים יובנו לאחר הסבר הענין הנ"ל, שתוכן
 5 פרשת שמות הוא – גלות ושעבוד מצרים:
 6 כבר דובר פעמים רבות²⁸, ששם הפרשה מבטא את
 7 תוכן הפרשה כולה, ובענינו, צריך להבין: המילה
 8 "שמות" כוללת, לכאורה, את ההיפך מענין גלות
 9 מצרים, כי:
 10 (א) חז"ל אומרים (כאמור), ש"כל זמן שהיה אחד
 11 מהם קיים מאותן שירדו למצרים לא שעבדו המצרים
 12 בישראל" – ויוצא אפוא, שהענין של "שמות בני
 13 ישראל הבאים מצרימה" כלל לא איפשר את ענין
 14 השעבוד.
 15 (ב) גם ההדגשה המיוחדת של המילה "שמות"
 16 עצמה, שהקדוש-ברוך-הוא מנאם שוב "בשמותו", היא
 17 – כדברי רש"י – כדי "להודיע חבתו", שזהו ההיפך
 18 מן הגלות ומקושי השעבוד של ישראל, שעליהם
 19 מסופר בפרשה.
 20 (ג) השמות הללו הם, כמאמר חז"ל²⁹ – "על-שם
 21 גאולת ישראל נזכרו כאן"!

ה.

בזמן הגלות - העבודה היא מעצם הנשמה

22 וביאור הענין: ידוע³⁰, שמעלת העבודה בזמן
 23 הגלות היא, שדוקא אז מתגלה כוח מסירות-הנפש של
 24 היהודי, הנובע מדרגת "יחידה" שבנפש, עצם הנשמה.
 25 כי כוחה של ה"יחידה" שבנפש, עצם הנשמה, מתבטא
 26 דוקא במקום ובמצב שחסרה תפיסת ותחושת האלקות
 27 על-ידי הכחות הגלויים שבנשמה, ואז ההתקשרות
 28 לאלקות איננה כל-כך באמצעות הכחות הגלויים, אלא

מתגלה שרשה העצמי – ראה תו"א ר"פ וישב. תו"ח שם. אוה"ת שם
 (רגג, ב ואילך). ובכ"מ.

(34) ראה ד"ה אני ישנה שם (בתחילתו): ומצד זה הכת (דמסנ"פ
 שמצד יחידה) שיש בנש"י נותן להם התומ"צ... ובכח זה עמדו ישראל
 נאמנים להוי' בגלות מצרים וכו'.

(35) ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות סי"ט.

(36) בהבא לקמן – ראה ד"ה אתה אחד (ועתידין צדיקים) תש"ב. מן
 המיצר תש"ט פ"א. זה היום השי"ת פ"ב. ובכ"מ.

(28) ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 58 ואילך ובהנסמן שם.

(29) שמו"ר פ"א, ה.

(30) ראה בארוכה סה"מ אידיש בתחילתו. ד"ה אני ישנה תש"ט.
 ובכ"מ.

(31) ראה סה"מ שם. ד"ה קול דודי תש"ט פ"ב. אני ישנה שם פי"ד.
 ובכ"מ.

(32) תהלים עד, ט.

(33) ועד"ז הוא בכללות ירידת הנשמה למטה שהיא "בחי" גלות
 ממש" (תניא פל"ז – מח, א) שדוקא ע"י עבודתה בגלות הגוף ונה"ב

28 את תורת החסידות בהבנה ובהשגה כדי שאפשר יהיה
29 להשפיע גם על הנפש הבהמית ועל חלקו של האדם
30 בעולם, עד להפיכת מציאותו מן הקצה אל הקצה – כי
31 דוקא בכך מתבטאת העצמיות של פנימיות התורה³⁹.

32 כלומר, כשם שהוסבר לפני-כן לגבי האדם,
33 שהתגלות ה"יחידה", עצם הנשמה, היא דוקא כאשר
34 הכוחות הגלויים הם במצב של העלם והסתור, כך גם
35 לגבי דרגת היחידה שבתורה, היא מתגלה דוקא כאשר
36 היא צריכה להשפיע על הדרגות התחתונות של הנפש
37 הבהמית ועל חלק האדם בעולם, כפתגמו של בעל
38 ההילולא⁴⁰: "כל ענין החסידות הוא לשנות טבעיות
39 מדותיו".

40 זוהי הנקודה המשותפת שבין "מעשיו ותורתו
41 ועבודתו" של בעל ההילולא לבין מעלת העבודה בזמן
42 הגלות: בשניהם מתגלה דרגת "יחידה" דוקא במקום
43 שאין בו גילוי אור⁴¹.

ח.

הנ"ל נרמז בשם "שניאור זלמן"

44 ידוע⁴², שדרגת בעל ההילולא ועבודתו, רמוזה
45 בשמו – שניאור זלמן⁴³: שניאור – מלשון "שני אור",
46 זלמן – אותיות "זלמן". שני השמות ביחד מבטאים
47 את הקשר שבין "שני אור" לבין "זמן".

48 ההסבר לכך הוא: ב"שני אור" הכוונה, כפי שאמר
49 הבעל-שם-טוב⁴⁴ על אדמו"ר הזקן, שהוא יאיר את
50 העולם בשני האורות – אור תורת הנגלה ואור תורת
51 הנסתר.

52 והמשמעות של "שניאור" במילה אחת היא, שאצל
53 אדמו"ר הזקן היה חיבור מושלם בין הנגלה לנסתר עד
54 לאיחודם ממש.

1 – והראיה: יש אנשים רבים בעלי שם זהה בעוד אשר
2 במהותם הם יכולים להיות הפוכים זה מזה מן הקצה
3 אל הקצה כי השם אינו משקף את מהות בעליו, שלא
4 כאור המשקף את המאור, וממציאות האור ניתן ללמוד
5 לגבי המאור.

6 אבל מצד שני, ידוע, ששמו של האדם קשור
7 לעצמיות האדם, הנעלית מן הכחות הגלויים שלו –
8 וההוכחה לכך היא: כאשר קוראים לאדם בשמו הוא
9 נענה "בכל עצמותו". ויותר מכך: כאשר אדם מתעלה
10 – כאשר חיות הנפש היא במצב של התעלמות
11 ואי-גילוי בגוף – הוא מתעורר על-ידי קריאה בשמו,
12 שזוהי הוכחה, שהשם קשור ונוגע לעצם חיות הנפש,
13 ולכן בכוחו להחזיר את החיות לכחות הגוף. בכך יש
14 מעלה ב"שם" על-פני "אור", כי אמנם אפשר מן האור
15 להכיר את המאור, אך האור אינו "ממשיך" את עצם
16 המאור.

17 כלומר, עצם האדם מתבטא דוקא כאשר הקשר
18 לאדם אינו גלוי, כפי שהוסבר קודם לגבי יתרון
19 העבודה בזמן הגלות, שעצם היהודי מתגלה דוקא
20 בהעלם והסתור שבזמן הגלות.

ז.

חסידות חב"ד ופרשת שמות - גילוי "יחידה"

21 לפי כל האמור לעיל, מובן הקשר שבין "מעשיו
22 ותורתו ועבודתו" של בעל ההילולא לבין פרשת
23 שמות³⁷, הענין של גלות.

24 ידוע³⁸, שכשם שדרגת "יחידה" קיימת בנפש
25 האדם, כך היא קיימת גם בתורה – תורת החסידות,
26 ועיקר הגילוי של בחינת "יחידה" של התורה הוא
27 בחסידות חב"ד – כפי שבעל ההילולא גילה ו"הלביש"

תורת החסידות סי"ח. סו"ס כ. וראה שוה"ג להערה 78 שם. וראה ד"ה פדה בשלום שם בסופו: וכוונה העצמית שהטבע ממש יהי' אלקות והענינים שלמטה יהיו כלים לאלקות דזה בא ע"י רבנו בהתלבשות בהשגה דוקא כר'.

(40) לקו"ד ח"א נו, א"ב. וראה אגה"ק דכ"ק אדמו"ר נ"ע (דלעיל הערה 25): להמשיך בחי' עומק ופנימיות תורת ה'. מבחי' פנימיות ועצמות אוא"ס ב"ה.. לגרש מאתנו כל מדה רעה ומגונה מהמדות הטבעיות כו' – נתבאר בשיחת ש"פ וישב תשכ"א. (41) להעיר מתורת שלום ע' 168: המקום שבחר לו למושב.. פנה שממה.. ולא ידעו ממציאות אור כלל כר'.

(42) ראה בארוכה לקו"ש ח"ו [המתורגם] ע' 37 ובהערות שם. וש"נ. (43) בהבא לקמן – ראה לקו"ש שם ע' 35, וע' 40 ואילך (ובהנמסר שם). לקוטי לוי"צ – אגרות קודש ע' ריח ואילך.

(44) לקו"ד ח"א פג, א.

(37) ולהעיר מלקו"ש ח"ו ע' 257 ביאור השיכות של הילולא דאדה"ז לחורש טבת (ירח שנהנה גוף מן הגוף), עיי"ש. וראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 415.

(38) ראה קונטרס הנ"ל ס"ו ובהערה 43 שם. (39) כי ע"י התלבשות של תורת החסידות בהשגה נמשך עצם פנימיות התורה (ד"ה פדה בשלום תרפ"ה, בשם אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע – י"ט כסלו עטר"ח). והיינו, דנוסף על המבואר לקמן (ס"ח ובהערה 45) שהכת לחבר נסתר ונגלה – שנסתר תורה גופא יהי' מושג בנגלה – הוא מצד עצם התורה,

הנה מכיון שהיירידה והשפלה למטה יותר נמשך מכח עליון יותר (ראה תורת שלום ע' 115 – לענין התלבשות אור החסידות בשכל), ואדרבה – נעוץ תחלתו בסופן דוקא, הרי מובן, שאמיתית גילוי וביטוי של עצם פנימיות התורה הוא דוקא כשנמשכת בבחי' תחתונה ביותר, עד להפיכת טבע נפש הבהמית, ככפנים. וראה בארוכה קונטרס ענינה של

תכלית הגלות היא הגאולה שלאחריה⁵¹ 17
(ובאמצעותה⁵²). כלומר, שגילוי דרגת ה"יחידה" 18
שבזמן הגלות יאיר גם בכחות הפנימיים של האדם, 19
שגם הם יהיו חדורים על-ידי עצם הנפש. 20

ואפשר לומר, שזוהי פעולתו של בעל ההילולא 21
על-ידי תורת חסידות חב"ד, שעצם פנימיות התורה, 22
הנעלית מהשתלשלות ומטעם ודעת, ויכולה להתקבל, 23
לכאורה, רק על-ידי קבלה ואמונה, תתגלה גם-כן 24
בנגלה ובהשגה בכחות השכליים שבנפש האדם – 25
חכמה, בינה, דעת, ועל-ידי-זה תשפיע גם על מדותיו, 26
ותעורר בו אהבה ויראה. 27

וזו רמזו בכך שההסתלקות היתה במוצאי שבת²⁸ 28
קודש אור ליום ראשון של פרשת וארא⁵³ (אך "וארא" 29
עדיין אינה גלויה), שאז כבר מתחילים לדבר אודות 30
הגילוי של "אני (הו") – דרגת עצמות-אין-סוף⁵⁴, 31
שעד אז לא באה לידי גילוי – "לא נכרתי להם במדת 32
אמיתית שלי"⁵⁵. והמילה "וארא" עצמה היא הרי 33
מלשון ראייה⁵⁶ וגילוי, כלומר, הדרגה שמעל 34
להשתלשלות, ירדה לכדי ראייה וגילוי באופן פנימי. 35

(משיחת ומאמר ש"פ שמות תשכ"ו)

1 הכוח לכך נבע מכך שגילה את עצם מהות התורה,
2 "יחידה" שבתורה. הנעלית ממגבלות של העלם וגילוי,
3 ולפיכך בכוחה לחבר את שני האורות של הנגלה
4 והנסתר של התורה⁴⁵.
5 ואת זאת הוא הוריד "והמשיך" "לזמן", הקשור עם
6 ה"עולם"⁴⁶ מלשון העלם⁴⁷. כלומר, גם בעולם התחתון
7 יאיר "שני-אור" – האיחוד של שני האורות⁴⁸ – ודוקא
8 אז מתגלה דרגת ה"יחידה" שבתורה, כאמור, שדרגה
9 זו מתגלית דוקא בדרגות נמוכות ביותר, במקום שאיננו
10 כלי המאפשר "גילויים"⁴⁹.

ט.

התכלית - גילוי דרגת ה"יחידה" גם בכחות
האדם

11 כאמור פעמים רבות⁵⁰, המטרה היא שגם הענינים
12 שמעל ל"השתלשלות" ומעל לכוחות האדם, יתגלו,
13 ובפנימיות, גם בכחות האדם, לא רק באופן נסתר
14 כבזמן הגלות.
15 אמנם, יש מעלה בעבודה שבזמן הגלות, שאז
16 מתעוררת ומתגלה ה"יחידה" שבנפש, כדלעיל, אך

51 ולהעיר מהמסופר במכ' אדהאמ"צ (דלעיל הערה 2) ד"ב"ט כסלו
שמענו שהי' מפלה גדולה להשונא כו".
52 להעיר מב' הפי' בגולה על ראשה – גלות, גאולה (ראה ויק"ר
ספ"ב). לקו"ת בהעלותך לה, א"ג. אוה"ת לשם ע' תכנ ואילך).
53 ראה גם לקמן ע' 56.
54 ראה תר"א וארא (נו, א. ג). אוה"ת שם ע' קכו. קלב. קמד
ואילך).
55 פרש"י ר"פ וארא.
56 ראה זהר ר"פ וארא (כג, א).

45 ראה לקוטי לוי"צ שם ע' רכג) ד"גילוי אור החסידות הוא בחי'
יותר גבוה מקבלה (נסתר)* ונגלה שלכן בכתה לחבר ב' הבחי' גם יחד
שהנסתר והרו גופא יהי' מושג בנגלה". וראה קונטרס הנ"ל הערה 40.
46 ראה שער היחוד והאמונה פ"ז (פכ, א).
47 לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.
48 ראה לקוטי לוי"צ שם.
49 כי אף שהכתב לחבר נסתר ונגלה הוא מצד עצם התורה כנ"ל –
מ"מ, אמיתית גילוי וביטוי דיחידה (עצם פנימיות התורה) הוא כשנמשכת
בבחי' תחתונה ביותר, כנ"ל הערה 39.
50 ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 77 ובהנסמן שם. ובכ"מ.

(*) בלקוטי לוי"צ שם (ע' רכד). שגילוי חסידות גבוה יותר "מגילוי פנימיות התורה, בחי' טעמי תורה, ישקני מנשיקות פיהו שיתגלו ע"י מ"צ בב"א" – וכוונתו בזה
ובהקדם פשוט שתורתו של משיח תהי' נגלה, קבלה (נסתר). וחסידות
וכמו שמצינו ברשב"י: נגלה (ולהעיר משבת לג. טע"ב. אגה"ק טכ"ו קמג, א). נסתר (זהר ותיקונים כו') ואיחוד שניהם (ראה והחריס תרל"א ע' נב ואילך). ולהעיר שגם
ברשב"י – ענין המערה ה' ע"י הסתר א' מישראל – שבת שם. וראה לקוטי"צ שם) ליחידי סגולה ובהצנע לכת (אגה"ק שם קמב, ב).
– וכולם (וגם נגלה וחסידות) באופן נעלה מאשר עתה (שר"ו לימוד ע"ד ראי' – ענין ש' האמונה פ"ט). וראה לקו"ש ח"ט ע' 199 הערה 56 ובשורה"ג לשם.

דיעקב, וריבוי בשר⁵ הוא מצד הגבורות.
אך⁶ שם הוא כצדצור של שָׁמֶן כפרש"י, ששמן הוא
חסדים⁷ כמ"ש⁸ ושמן ימינו יקרא, כי יוסף בחסדיו⁹
המתיקן¹⁰, ולכן¹¹ אסרו.

והוא בדוגמא כמו עקידת יצחק¹² ע"י אברהם.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שלח

**בראשית מז, כג - ויאמר שלום לכם אל תיראו
אלֵיכֶם ואלֵי אֲבֵיכֶם נָתַן לָכֶם מִטְמוֹן בְּאִמְתַּחַתִּיכֶם
כִּסְפֶכֶם בֹּא אֵלַי ויוצא אֱלֹהִים אֶת שְׁמֵעוֹן**

עט

ביאור המדרש עה"פ, שיוסף רצה להמתיק ה"גבורות"

של שמעון

ויוצא אליהם את שמעון, ר' חגי בשם רבי יצחק אמר
כהדין צרצורא עבד כשאסרו כדכתיב ויאסור אותו
לעיניהם ויכינו ויבא יוסף וגו'.

בראשית רבה פרשה צב, ד

ויוצא עליהם את שמעון עבד כהדין צרצורא,
כצדצור של שָׁמֶן שהוא רחב, כך ה' רחב ושָׁמֶן.

רש"י

כהדין צרצורא. צרצור הוא כלי צָר מלמעלה ורחב
למטה.

במדרש רבה¹ מקץ פרשה צב, ס"ד, כהדין צרצורא
עבד.

ובפרש"י מצאתי וז"ל כצדצור של שָׁמֶן שהוא רחב
כך ה' רחב ושמן עכ"ל, ודייק מדכתיב² לעיניהם
כדלעיל.

וידוע³ ששמעון בחינתו הוא גבורות, הבן השני⁴

(1) מבאר כאן ה"משל" בהמדרש, דשמעון ה' "כהדין צרצורא
עבד", דקשה:

(א) מה ניתוסף בהמשל "כהדין צרצורא", דאם כוונת המדרש רק
לומר ששמעון ה' רחב ושָׁמֶן כפרש"י, ה' יכול לומר שה' שָׁמֶן
ורחב, מהו הדמיון והמשל ל"צרצורא" (של שמן) דוקא?

(ב) פרש"י שהצרצורא הוא של "שָׁמֶן", למה של שמן דוקא, ולא יין
ומים וכדומה, ראה לדוגמא סנהדרין קו, א "וצרצורי של יין"?
וע"ז מבאר (כבפנים).

(2) הכוונה בפסוק (בראשית מב, כד) ויסוב מעליהם ויבן . . ויקח
מאתם את שמעון ויאסור אתו לעיניהם, וכתוב במדרש בראשית רבה
פרשה צא, ח ר' חגי בשם רבי יצחק אמר לעיניהם אסרו, כיון שיצא
להם ה' מאכילו ומשקו מרחיצו וסכו ע"ש. והיינו גם כוונת המדרש
כאן, דרך "לעיניהם" ה' נראה שאסרו את שמעון אבל אח"כ ה' יוסף
מאכל ומשקה לשמעון עד שנעשה רָחֵב וְשָׁמֶן.

ולהעיר דבשני המקומות הוא אותו מאן דאמר ר' חגי בשם רבי
יצחק.

(3) ראה לעיל הזהר סימן כד. לקוטי תורה להאריז"ל פ' ויצא. לקמן
הערה 11, וכן יעקב אמר על שמעון ולוי "אחלקם ביעקב ואפיצם
בישראל" ע"ש (לקמן סימן קלט).

(4) לקו"ת שם, דראובן שה' הראשון הוא חסד, ושמעון השני בחי'
גבורה, ע"ד יום ראשון חסד יום שני גבורה.

(5) מבאר ד"צורת" הכלי שה' "רָחֵב" מורה על שמעון שה' בעל
בשר בחי' גבורה. וראה לקוטי לוי יצחק כאן, בביאור מארז"ל
(קידושין עב, א): אלו הפרסיות... ומסורבלין בשר כדוב, שדוב הוא
בחי' גבורות, ע"ש.

(6) מבאר דאף שבעצם "שמעון" הוא בחי' גבורה, אך כאן ה' ה'
כ"צרצורא של שמן" דוקא דמורה על חסד כדלקמן, וזהו הטעם
שפרש"י דה' של שָׁמֶן דוקא.

(7) ראה מאורי אור ערך שמן וז"ל: שמן הוא מאיר, כי כל אור בסוד
חסדים.

(8) משלי כז, טז. וצד "ימין" הוא חסד. ראה תניא - שער היחוד
והאמונה פרק ה (פ, א). שָׁמֶן אגרת הקודש סימן יג (ק"ט, ב). אור
התורה שיר השירים עמוד תנ-א. ועוד.

(9) יוסף ה' בחי' חסד שגמל חסדים עם אחיו. וראה לקמן סימן פח,
וזהו שחי ק"י שנה בגי' ימין.

(10) פירוש: בלשון "צרצורא של שמן" יש שני דברים:

(א) "צורת" הכלי של הצרצורא, שהוא צָר מלמעלה ורחב באמצע.

(ב) הכלי נעשה ליתן בתוכו "שמן" (ולא שאר דברים כיון ומים).

ולפי פרש"י, שניהם - הן "צורת" הכלי, והן ה"שָׁמֶן" בתוכו - מרמזו
לאותו דבר דשמעון ה' רָחֵב וְשָׁמֶן, וכמו (א) צורת הכלי שהוא רחב
באמצע, (ב) ה"שָׁמֶן" מרמזו שה' "שָׁמֶן", דלשון נופל על לשון "שָׁמֶן".

ולפי ביאור הלקוטי לוי יצחק הוא מדויק יותר, דכוונת המדרש הוא
דיש כאן ב' דברים ופרטים, ולא כפל תוכן אותו דבר כפרש"י, והם:
(א) צורת הכלי, (ב) ומה שבתוכו - שמן, והם רומזים על שני דברים
חסד וגבורה, ורמז ה"שמן" על "שָׁמֶן" גופא, ד"שָׁמֶן" מורה על חסד.
וזהו "כצרצורא עבד". (א) דהכלי "צרצור", צורת הכלי הוא עב ורחב
מרמז ל"גבורות" שה' שמעון עב ובעל בשר, (ב) ומה שהכלי הוא
של "שָׁמֶן" מרמז ל"חסד" דמה שב"תוך" הכלי ה' מלא חסדים,
וכוונת יוסף ה' להמתיק ה"גבורות" של שמעון, שיהיו משולבים
ביחד "חסד וגבורה". וזהו צרצורא (גבורה) של שמן (חסד), להמתיק
הגבורות בחסד, וד"ל.

וזהו הטעם שהמדרש מביא "משל" לרמז ולבאר ענין זה, שכוונת
יוסף ה' להמתיק הגבורות דשמעון.

(11) פירוש: טעם שאסר את שמעון הוא כדי להמתיקו. ראה בראשית
רבה פרשה צא, ו וז"ל: לקח את שמעון ואסר אותו לעיניהם מפני
שהוא דחפו לבור, ופירש אותו מלוי וכו', ע"ש. ועיין ב"ר פ"ד, טז.

(12) פירוש: כידוע אברהם הוא בחי' חסד, כמ"ש (ישעי' מא, ח)
"אברהם אוהבי" בחי' אהבה וחסד. ויצחק בחי' גבורה כמ"ש
(בראשית לא, מב) "ופחד יצחק ה' לוי", בחי' יראה וגבורה.

וראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רמה וז"ל: ענין העקידה
הוא, מה שהחסדים דאברהם עקרו והמתיקו את הגבורות דיצחק,
ע"ש.

לקוטי שיחות חלק ל עמוד 103 ואילך. תורת מנחם התועודיות
ה'תשמ"ז חלק ג עמוד 201 סעיפים לח. לט. תורת מנחם - תפארת
לוי יצחק ויקרא עמוד צו ואילך. ובילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א
סימנים קיח. קלג. קלד. קמ.

ילקוט גאולה ומשיח על התורה – פרשת שמות

**ג, יא – ויאמר משה אל האלקים מי אנכי
כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל
ממצרים**

ה. איתא במד"ת משל לאחד שהלך בלילה באפילה הדליק את הנר להאיר את החשך וכבה, הדליק נר שני וכבה, הדליק נר שלישי וכבה, אמר עד מתי אני מתייגע אמתין עד אור הבוקר, והיינו שאור הבוקר אינו כבה, כך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, בגלות מצרים עמדו משה ואהרן וגאולים וכבה כי גלו לבבל, עמדו חנניה מישאל ועזריה וגאולים וכבה שגלו ליון, עמדו חשמונאי ובניו וגאולים וכבה שגלו עוד, אמרה עד מתי אני מתייגע להגאל על ידי בשר ודם, אמתין עד אור הבוקר, כמ"ש (תהלים קיח, כז) אל ה' ויאר לנו, שהגאולה שעל ידי בשר ודם נקרא בשם נר אבל הגאולה שעל ידי הקב"ה נקרא בשם אור, וזהו (תהלים לו, י) באורך נראה אור שהגאולה תהי' על ידי הקב"ה ותהי' גאולה שלומה.

וזהו שאמר משה להקב"ה מי אנכי ואמרו רז"ל במד"ר שמות פ"ג שא"ל משה להקב"ה לא כך אמרת ליעקב אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ועכשיו אתה אומר לכה ואשלחך אל פרעה, ונמצא יהי' פירוש הפסוק מי אנכי הכי אני הוא האנכי שאמרת ליעקב אנכי אעלך כו', והיינו כי משה רצה שתהי' הגאולה על ידי הקב"ה ולא על ידי בשר ודם בכדי שתהא הגאולה נצחית כמו הגאולה דלעתיד שלא יהיו שינויים כו'.

ספר המאמרים תרל"ג עמוד כז-כח

**ג, טו – ויאמר עוד אלקים אל משה כה
תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם אלקי
אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני
אליכם זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור**

ו. (זכרי' יד) והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד. אטו (עד) האידנא לאו אחד הוא, אמר רב אמא בר חנינא (אמר ר' אסי) ואמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באל"ף דל"ת, [אבל] העולם הבא [כולו אחד] נכתב ביו"ד ה"א ונקרא ביו"ד ה"א סבר רבא למדרשי' בפירקא אמר לי' ההוא סבא לעלם כתיב.

פסחים נ:

ואומר אני שאין הכוונה שיבוטל שם אל"ף דל"ת חלילה, אבל כך הפירוש, כי שם אל"ף דל"ת מורה כי הוא אדון והכל עבדיו, וזה מורה על מלכותו כי אין מלך בלא עם שהם עבדיו, וזה מורה על מדת הדין, משא"כ שם הוי' הוא עצם הרחמים. וכבר כתבתי לעיל בשם הרב ר' אפרים ז"ל פירוש מאמרים שם העולם הבא כולו הטוב ומטיב, דהיינו שיראו למפרע כי לא הי' מדת הדין כלל רק הכל הי' חסד ורחמים, ולכן בעולם הזה נדמה ששם שנקרא בו אינו דומה לשם

שנכתב, שזה רחמים וזה דין, אבל לעולם הבא הוא נקרא גם כן ביו"ד ה"י, דהיינו שיבינו ששם אדנ"י גם כן הוראתו כמו שם יו"ד ה"י, וממילא לא יתבטל שם אדנ"י לעולם ועד, ושם זה מורה על כבוד מלכותו כי הוא מורה שהוא אדון הכל.

צל"ח פסחים נו.

**ד, ה – והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו
לקול האות הראשון והאמינו לקול האות
האחרון**

ז. הכתוב אמר (חגי ב, ט) על בית שני, גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון. והקשו כיון דקרי לי' אחרון, משמע דאין עוד אחריו כלום, ואיך מקוים לבית השלישי. ותירצו דאשכחנא כהאי גוונא דקרי לשני אחרון, אע"ג דאיכא שלישי בתרי'. והוא במ"ש בפרשת שמות והי' אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון. והי' אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעו לקולך ולקחת ממימי היאור ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן היאור והיו לדם ביבשת (שמות ד, ח-ט). ונמצא דקרי לאות השני אות האחרון, ואע"ג דהוה בתרי' אות שלישי שהוא הפיכת המים לדם. ש"מ דאם אמר אחרון אינו מוכרח דלא הוה בתרי' כלום.

עפ"י תוספות יו"ט דמאי פ"ז מ"ג

ובה פירשו המפרשים (אמרי נועם) רמז הכתוב והי' הדם לכם לאות על הבתים (שם יב, יג) פירוש אות השלישי של הדם העשוי אחר אות השני, דקרי לי' הכתוב אחרון, הוא לאות על הבתים הם בתי מקדשים. דאע"ג דאתמר על בית שני שם אחרון, עכ"ז יש אחריו בית שלישי שיבנה במהרה בימינו אמן עכ"ד ז"ל.

והנה יש לחקור, הן אמת כי מצינו דוגמה בכתובים בפרשת שמות, דאומר אחרון על השני אע"ג דאיכא בתרי' שלישי, עכ"ז יש לדקדק מי הכריחו לומר הבית הזה האחרון, דהוא מילתא דאית בה שקלא וטריא, שיש פתחון פה לומר דליכא בתרי' שלישי, ונצטרך להביא הוכחה ממקום אחר דאין בזה הכרח. לימא גדול הבית הזה השני מן הראשון, ועל זה אין אומר ואין דברים של ערעור.

ופירשנו בס"ד דהנבואה הגידה לנו בשורה טובה וגדולה להודיענו דהבית השלישי לא יבנה ע"י בשר ודם, דאז אפשר שיחרב כאותם שקדמו אליו, אלא יבנה ע"י ית', וכיון דנבנה ע"י יתברך בטוח הוא שיהי' קיים לעולמים ולא יחרב, ונמצא בית שלישי הוא נחשב ראשון אליבא דאמת, דאינו מתערב עם שני מקדשים שהם היו ע"י בשר ודם, ולכן שפיר נקט על בית שני אחרון, כמשמעו שהוא אחרון למעשה ידי אדם, בזה ידענו דבית שלישי הוא יהי' קיים לעולם ולעולמים ואינו חרב.

ברכת חיים (מהבן איש חי) על הפטורת השנה –

הפסרת נח

♦ יום ראשון ט"ו טבת ♦

א (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה א וְאֵלֶּיךָ שָׁמַח בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּעְלוּ לְמִצְרַיִם עִם יַעֲקֹב גִּבּוֹר וְאֶנֶשׁ בֵּיתָה עָלוּ: אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:

וּבְשִׁמוֹתָם, שְׁנָאֲמַר (ישעיהו ז'): "הַמוֹצֵיא בְּמִסְפָּר צְבָאִים לְכֻלָּם בְּשֵׁם יַקְרָא" (שמות רבה) •

~ נקודות משיחות קודש ~ שיחות ש"פ שמות, כ"ג טבת, מבה"ח שבט, ה'תשי"ט

רק ה"שמות", הארה של נשמות ישראל, באו למצרים, בהגבלות של עולם הזה בכלל ושל הגלות בפרט (מצרים) בגלות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות שבת פרשת שמות תשמ"ו, התנועדות תשמ"ו כרך ב, עמ' 351 - מתוך 'התקשרות')

על עצם האדם, ואינו מגלה דבר על מהותו, ומצד שני - השם קשור בעצם הנפש, ועד שהקריאה בשמו של אדם היא דרך להעירו מעלפון. מעין זה מצוי גם בגלות - מצד אחד היא העולם והסתור, והיא אפשרית רק כשהעצם אינו גלוי; ומצד שני, כאשר מגלים את הענין הפנימי בגלות, מביאים את הגאולה, שענינה גלוי עצמות אין-סוף ברוך הוא.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת (א, א)

בשם הפרשה מתבטא תכן הפרשה, וכאן לכאורה יש נגוד מחלט בין שם הפרשה לבין תכונה: הפרשה מתחלתה ועד סופה עוסקת בענין השעבוד והגלות, ואלו 'שמות' מבטא את ענין הגאולה, שהרי "על שם גאלתו נקראו", והגאולה גם היתה "בשביל שלא שנו שמם"? והבאור: השם יש בו דבר והפוכו. מצד אחד הוא מעלים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 253 - מתוך 'התקשרות')

ישראל ונתנית התורה, אבל ההתחלה של ספור זה אינה במתן תורה, ואף לא ביציאת וגאלת מצרים, אלא דוקא בגלות מצרים, המסקלת את הירידה ל'מצרים' והגבולים של העולם בכלל. מפיון שתכלית התורה היא ברור העולם, לכן גם ההכנה למתן-תורה היתה על-ידי עבודה בתוך גלות מצרים, באופן שעניני מצרים נכנסו לרשות ישראל, לתחום הקדשה.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה (א, א)

ההבדל בפשטות בין ספר בראשית לספר שמות, שבספר בראשית מספר על תולדות האבות והשבטים, שזו ההכנה ליצירת עם-ישראל, ואלו בספר שמות מספר ספור יציאת מצרים ונתנית התורה. אבל אם כך, למה התחלת ספר שמות אינה בספור יציאת מצרים, שאז נולד עם-ישראל, אלא בגלות מצרים דוקא? ויש לומר, שאף שבספר שמות מספר ספור לידת עם-

שפתי חכמים

א (א) א דקשה לרש"י, למה מנאן פעם אחת, הא כבר מנאן לעיל בפרשת ויגש, ואין לומר דלעיל מנאן בחייהו ועכשיו מנאן אחר מיתתו, דמאי נפקא מינה בין מנין דקודם מיתה בין לאחר מיתה כיון דקבר מנאן, ועל זה פירש 'להודיע' כו'. אי נמי קשה לו וא"ו ד'אלה' למה לי, דלא הוה ליה למימר אלא 'אלה שמות וגו', ואין לומר דקאי על מספר של מעלה דבפרשת ויגש והתם כתיב 'אלה', דקשה למאי נפקא מינה קאמר דקאי על מספר דלעיל. (ואין)

[ויש] לומר דקאי על מספר דלעיל, ולהודיע שזה המספר אחר המיתה ה', ולהכי כתיב 'אלה', כלומר אלה שמות בני ישראל המספר של בחייהם ואלה מספר שמותיהם לאחר מיתה. אבל עדין קשה, למה ליה למספר דלאחר מיתה כיון שקבר מנאן בחייהם, ועל זה קאמר אף על פי כו', וקל להבין: ב ולא נקט 'בשמותם' גבי מיתתו. דלעיל בחייהם מנאן בשמותם ופרטן, אבל גבי מיתתו לא מנאן אלא ראשי השבטים כדכתיב הקא 'שבטים' נפש וגו'; ג ואין להקשות מה היא

החיבה שהמשיל אותם לכוכבים, יש לומר כמו שהכוכבים קיימין ומאירים ביום ובלילה אף ביום אינם נראים משום שרגא בטיהרא מאי אהני, כך הם ישראל קיימין בעולם הזה ובעולם הבא, וקל להבין: ד וראינו שמלת 'ובשמותם' לא קאי אלא על מלת 'ומכניסן', אבל בהוצאה דוקא במספר ולא בשמותם, כמו שזכרנו בקרא 'המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא', גבי הוצאה כתיב 'מספר' ובהקנסה כתיב 'בשם'; תורה ב

בכל יהודי קיימות שתי הבחינות גם יחד: "מספר" וקריאת "שם". **מספר** רומז לנקודת היהדות שהיא שנה אצל כל בני ישראל. קריאת **שם** רומזת לסגולה וליתרון המיוחדים כל יהודי.

לכן התבטאה חבתו של הקב"ה לישראל בשני דברים אלו, כדי להודיע גדל חבתם, הן מצד נקודת היהדות המשתפת לכלם, והן מצד מעלתו המיוחדת של כל יהודי ויהודי כפרט. ועל-דרך מה שנאמר "מונה **מספר** לפוכבים לכלם **שמות** יקרא".

ואלה שמות בני ישראל... שבועים נפש (א, א"ה)

שקולים הן ישראל כצבא השמים. נאמר כאן "שמות" ונאמר בפוכבים "שמות", שנאמר "מונה מספר לפוכבים לכלם שמות יקרא". אף הקב"ה, כשידרו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו (מדרש רבה).

מספר, מעצם טיבו, מבליט את המכונה המשתף של הדברים הנמנים, ומטשטש את ההבדלים הקטנים ביניהם. לעומת זאת, קריאת שם, משקפת את המיוחד והשונה שיש בכל פרט ופרט בפני עצמו.

ב ראובן שמעון לוי ויהודה:

(ב) **ראובן שמעון לוי ויהודה:**

ג יששכר זבולן ובנימן:

(ג) **יששכר זבולן ובנימן:**

ד דן ונפתלי גר ואשר:

(ד) **דן ונפתלי גר ואשר:**

ה יהודה כל נפשתיא נפקי ירפא דיעקב שבעין נפשין ויוסף דהוה במצרים:

(ה) **ויהי כל-נפש יצאי ירד-יעקב שבועים נפש ויוסף היה במצרים:**

ש' של יוסף: הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו.

כ"ט ויוסף היה במצרים. והלא הוא ובניו היו בכלל שבועים, ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים? אלא להודיע צדקתו

ויומית יוסף וכל אחיו וכל דרר ההוא:

(ו) **וימת יוסף וכל-אחיו וכל הדור ההוא:**

ז ובני ישראל נפישו ואתלדו וסגיא ותיקפו לחדא לחדא ואתמליאת ארעא מנהון:

(ז) **ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: פ**

כ"ט וישרצו. שהיו יולדות ששה"ב בכרס אחד.

שפתי חכמים

משום דאמר רז"ל אל תאמין בעצמך עד יום מותך: תורה ו
(ז) ח (נחלת יעקב) הרא"ם כתב דאיתא בשמות רבה דמפיק לה משישה לשונות. ולי נראה דאיתי במאן דאמר בלוקט לגדול שבשרצים אתה מדמה אותן דהא עכבר ילדה שיתא. ונראין דברי מדרש להרב במלת 'וישרצו', שמשמע דממלת 'וישרצו' לחוד הוא דמפיק לה, והיינו מדהפסיק הכתוב במלת 'וישרצו' בין 'פרו' ובין 'וירבו' שלא בפניה, אלא ודאי להכי הפסיק, כי 'פרו' פירושו אחד מוליד אחד,

אבל יוסף לא נכלל בזה, ואם בן פשם שהופיר יוסף היה לו להופיר גם את בניו. ואם תפרש שאינו חוזר אדלעיל ולא צריך להופיר יוסף ובניו שהם בכלל שבועים נפש אלא להורות שיוסף היה במצרים, על זה קשה מה בא ללמדנו: רצונו לומר, דהא שמא מתוך שהיה שפל ועני כל כך שמא עשה עבירה, כי העני מעביר דעתו של אדם, או מתוך שהיה מלך שמא עבר עבירה כיון דהוא חשוב כל כך. ולפי שהמנין בכאן הוא אחר מיתתו משום הכי הודיע צדקתו במנין ההוא,

(ה) ה ואם בן למה לא הופר שמו של יוסף בכללם, כלומר קודם סף של יוצאי ירך יעקב: ו אם תמצי לומר דראשונה אינו קושיא, דצריך למכתב יוסף משום שהיה במצרים, מפל מקום קשה וכי לא היינו יודעים כו'; (נחלת יעקב) הרא"ם האריך במקום שהיה לו לקצר, דהרב סבירא ליה דחזור למעלה על הא דאמר 'ויוסף' רצונו לומר עם יוסף היו שבועים, וכן הוא בשמות רבה, ועל זה מקשה והלא כו' ולמה אמר יוסף לחוד, בשלמא שאר השבטים נכללו במאמר 'איש וביתו',

(ח) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־חֹדֶשׁ עַל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע ח וַקָּם מֶלֶכָא חֲדָתָא עַל מִצְרַיִם דְּלֹא מְקַיִם גְּזֵרַת יוֹסֵף:
אֶת־יוֹסֵף:

כ"י וַיִּקְרָא מֶלֶךְ חֹדֶשׁ רַב וּשְׁמוּאֵל, חֹדֶשׁ אָמַר: חֹדֶשׁ מִמֶּשׁ, וְחֹדֶשׁ אָמַר: שְׁנַת־חֲדָשׁוֹת גְּזֵרֹתָיו (סוטה יא). אֲשֶׁר־
לֹא יָדַע. עֲשֵׂה עֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ לֹא יָדַע (כך גרס ר"ם).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 10)

חֹדֶשׁ מִמֶּשׁ . . שְׁנַת־חֲדָשׁוֹת גְּזֵרֹתָיו (רש"י א, ח) רב, שֶׁדִּקְדָּק בְּהוֹרָאת אֲסוּר וְהֵתֵר, אֹמֵר שֶׁהָיָה רָשָׁע גָּדוֹל בֵּין אָדָם לְמִקְוִים; וּשְׁמוּאֵל, שֶׁהָיָה רָגִיל לְפֶסֶק דִּינֵי מִמּוֹנּוֹת, סְבוּר שֶׁהָיָה רָשָׁע גָּדוֹל בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ. **שְׁנַת־חֲדָשׁוֹת גְּזֵרֹתָיו** – רִשְׁעוֹת גְּדוֹלָה בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, שֶׁהָיָה יוֹסֵף גָּמַל לוֹ טוֹב; אֵפֶר לֹא כָל־כֶּף בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, שֶׁהָיָה יוֹסֵף לֹא גָמַל לוֹ טוֹב.

(ט) וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוּם מִמֶּנּוּ:
ט וַאֲמַר לְעַמָּה הָא עַמָּא בְנֵי יִשְׂרָאֵל סָגוּ וְתַקִּיפִין מִנָּנָא:

(י) הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:
י הִבּוּ נִתְחַכְמִים לְהוֹן דִּלְמָא יִסְגּוּן וְיִהִי אַרְי יַעֲרַעֲנָנָא קֶרֶב וְיִתְסַפּוּן אַף אַנּוּן עַל סַנְאָנָא וְיִגִּיחוּן בְּנָא קֶרֶב וְיִסְקוּן מִן אַרְעָא:

כ"י וְהָיָה הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ. כָּל "הִבֵּה", לְשׁוֹן הִכָּנָה וְהִזְמָנָה לְדָבָר הוּא, כְּלוּמַר: הִזְמִינוּ עֲצָמְכֶם לָכֶף. נִתְחַכְמָה לוֹ. לְעַם. נִתְחַכְמָה מֶה לַעֲשׂוֹת לוֹ (שמות רבה). וְרִבּוּתֵינוּ דִּרְשׁוּ: נִתְחַכְמִים לְמוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְדוֹנֵם בְּמִים, שֶׁכָּבֶד נִשְׁבַּע שְׁלֹא יָבִיא מִבּוֹל לְעוֹלָם,

(יא) וַיִּשְׁמְעוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיָּבִין עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה אֶת־פֶּתָם וְאֶת־רַעְמָם:
יא וּמִנִּיאָו עֲלִיהוֹן שְׁלִטוֹנִין מִכְּאִישִׁין בְּדִיל לַעֲנוּאָהוֹן בְּסִלְחָנְהוֹן וּבְנוּ קֶרֶבִי בֵּית אוּצְרָא לְפָרְעָה יָת פִּיתוּם וְיָת רַעְמָם:

כ"י וַיִּשְׁמְעוּ עָלָיו. עַל הָעַם. מִסִּים. לְשׁוֹן מַס. שָׂרִים שְׂגוּבִין מִהֶם הַמַּס, וּמַהוּ הַמַּס? שִׁבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה. לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם. שְׁלֵעַ מִצְרַיִם. עָרֵי מִסְכְּנוֹת. כְּתִרְגוּמוֹ, וְכֵן: "לֶךְ בֹּא אֶל הַסּוֹכֵן

שפתי חכמים

וְרַבּוֹ' מִשְׁמַע אַחַד מוֹלִיד הִרְבָּה, וּכְמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ הֶרֶב בְּפִרְשַׁת בְּרֵאשִׁית, וְלִכְךָ הִפְסִיק בְּמִלַּת 'וַיִּשְׁרָצוּ', לְהוֹדִיעַךְ שֶׁסָּפַר הִרְבֵּיהַ הַיָּדָה כְּגוֹדֹל שִׁבְשִׁרָצִים (וַעֲמַן בְּגוֹר אֶרֶץ דְּבָרִים נְבוּחִים): תוֹרָה ח
(ח) מִ דָּאָם לֹא כֵן וַיִּקְרָא וַיִּמְלֹךְ מִיבְעֵי לִיָּה: תוֹרָה ט
(י) כִּי דְמִלַּת 'לוֹ' קָאִי אִי'עִם, וְלֹא אִי'בְנֵי יִשְׂרָאֵל: לִי פִירוּשׁ, כִּי לֹא רָצוּ שִׁהִיּוּ

יִתֵּר חֲכָמִים מִמֶּנּוּ, רַק שֶׁהִתְחַכְּמוּת הִיא מֶה לַעֲשׂוֹת לָהֶם. (מַחֲשֵׁי) דִּקְשָׁה לְרַשִׁי, דִּהְיָה לִיָּה לְמִימַר 'נִתְחַכְּמִים עָלָיו', רוּצָה לִזְמֹר יִתֵּר מֵהֶם, וּמַהוּ 'לוֹ', לְכֵן פִּירֵשׁ 'מֶה לַעֲשׂוֹת לוֹ': מִ (נִחְלַת יַעֲקֹב) וּלְפִי זֶה קָאִי אֶהְיָדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלִכְךָ נִכְתֵּב גַּם בֵּן יָרֵב וְעֲצוּם' וְכָל הַפְּרָשָׁה בִּלְשׁוֹן יָחִיד: גִּ וְאָם תֹּאמַר וְהָא מִיָּד צִוָּה לְמִיָּלְדוֹת לְהַמִּית כָּל הַבָּנִים

הַיָּלֹד, וַיֵּשׁ לִזְמֹר דִּהּהִתְחַכְּמוּת הִיָּה שְׁלֵא מִדַּעַת מִצְרַיִם אֵלָּא פְּרַעָה עֲצָמוֹ צִוָּה לָהֶם, וְלֹא הִיָּה יָרָא מִן הַעֲנָשׁ מִשּׁוּם שֶׁהִמְלִידוֹת יַעֲשׂוּ זֹאת: מִ שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ מִשְׁלֵם אֵלָּא מִדָּה כְּגוֹד מִדָּה. תוֹרָה יא
(יא) עֲ קִשָּׁה לְרַשִׁי, דִּהְיָה לִיָּה לְמִימַר 'עֲנוּתוֹ בְּסִבְלָתוֹ', אוֹ 'עֲנוּתוֹם בְּסִבְלָתוֹם': מִ דִּקְשָׁה לְרַשִׁי, דִּהְיָה לִיָּה

(יב) וְכַאֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי
בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
יב וְכַמָּא דַּמְעֵנָן לַהוּן בֶּן סָבֵן וְכֵן מִקְצִין
וַעֲקַת לַמַּצְרָאִי מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יִרְבֵּה. וַיִּקְצֹוּ. קָצוּר בְּחַיֵּיהֶם. (וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים:
הַמַּצְרִים בְּעֵינֵי עַצְמָם, וְקָל לְהַכִּין). וְרַבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ:
בְּקוֹצִים הָיוּ בְּעֵינֵיהֶם.

כַּאֲשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אֹתוֹ. בְּכָל מָה שֶׁהֵם נוֹתְנִין לֵב
לַעֲנוּתָא, בֶּן לֵב הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוא לְהַרְבוֹת וּלְהַפְרִיץ.
בֶּן יִרְבֵּה. בֶּן רְבִיחַ וְכֵן פֶּרֶץ. וּמִדְרָשׁוֹ, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ
אוֹמֶרֶת בֶּן, אַתֶּם אוֹמְרִים: פֶּן יִרְבֵּה, וְאֲנִי אוֹמֵר: בֶּן

(יג) וַיַּעֲבְדוּ מִצְרִים אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּפֶּרֶץ:

כַּאֲשֶׁר בַּפֶּרֶץ. בַּעֲבוּדָה קָשָׁה הַמְּפַרְקֶת אֶת הַגּוּף וּמִשְׁבַּרְתּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך ג עמ' 848 – מתוך 'התקשרות')

שְׁעוֹת מְסִימוֹת מְקַדְּשׁוֹת לָהּ, וְרַק מִדָּה מְסִימֹת שֶׁל
תְּשׁוּמַת-לֵב. אֲזִי יֵשׁ לְמַלְאכָה זוֹ גַם תּוֹעֵלֶת – הִיא כְּלִי רֵאזִי
לְהַמְשִׁכַת בְּרַכַּת ה'.

וּמִכָּלל הֵן אֵתָה שׁוֹמֵעַ לֵאמֹר. כַּאֲשֶׁר אָדָם שֶׁשָּׁקוּעַ רָאשׁוֹ וְרַבּוֹ
בְּמַלְאכָתוֹ – אֵינוֹ רוֹאֶה בָּהּ קֶצֶבָה (כִּי הוּא שָׁקוּעַ בָּהּ כֹּל-כָּלוֹ,
וְכָל עֲתוּתָיו מְקַדְּשׁוֹת לָהּ), וְאֵף אֵינוֹ רוֹאֶה מִמֶּנָּה אֶת הַתּוֹעֵלֶת
הַרְאוּנָה (כִּי אֵינָה כְּלִי מִתְאִים לְבִרְכַּת ה').

יִדְּוֹמְרֵנוּ יֵת חַיֵּיהֶן בְּפִלְחָנָא קָשִׁיָא בְּטִינָא
וּבְלִבְנִין וּבְכָל פִּלְחָנָא בְּחִקְלָא יֵת כָּל
פִּלְחָנָהֶן דַּאֲפִלְחוּ בְּהוּן בְּקָשִׁיו:

(יד) וַיִּמְרְרוּ אֶת-חַיֵּיהֶם בַּעֲבוּדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבְנִים
וּבְכָל-עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל-עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר-עָבְדוּ
בָּהֶם בַּפֶּרֶץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי שיחות כרך ב עמ' 487 – מתוך 'התקשרות')

"בַּעֲבוּדָה קָשָׁה" – כַּאֲשֶׁר הָעָם נִכְנַע לַלַּחֲץ הַרוּחָנִי, גֶּרֶם
הַדָּבָר בְּעִקְפֵּינוּ לְשַׁעֲבֹד גִּשְׁמִי, "עֲבוּדָה קָשָׁה" כְּמִשְׁמַעוּתָהּ.
אִם בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ נִכְנָעִים לַלַּחֲץ הַרוּחָנִי, לֹא הָיוּ
מִשְׁתַּעֲבָדִים גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת.
תּוֹפְעָה זוֹ חוֹזֶרֶת וְנִשְׁנֶת בְּמִשְׁפָּךְ כָּל הַגְּלִיּוֹת שֶׁל עַמּוּנוֹ.

טו וַאֲמַר מֶלֶכָא דְּמִצְרַיִם לַחֲזִיתָא יְהוּדִיתָא
דְּשׁוּם חֲדָא שְׁפָרָה וְשׁוּם תְּנִיתָא פּוּעָה:

(טו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילְדַת הָעֵבְרִית אֲשֶׁר
שֵׁם הָאִחָת שְׁפָרָה וְשֵׁם הַשְּׁנִיָּת פּוּעָה:

מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָלֹא לֹא הָיוּ
יִשְׂרָאֵל בְּפִנְיָהם כָּל שְׁעָה אֶלָּא בְּאַרְץ
גּוֹשֵׁן הָיוּ רְחוֹק מִפְּרַעְיָה וְעַמּוֹ, לָכֵן
פִּירֵשׁ קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם שֶׁל עַצְמָן כְּשֶׁהָיוּ
מְזַכְּרִין אֶת שֵׁם יִשְׂרָאֵל (מַהֲרָשִׁי). וְיוֹתֵר
נִרְאֶה לִי דְרָשׁ״י דִּיּוֹק מִדְּכֻתִּיב 'בְּפִנֵּי',
דְּלֹא הָיָה לִיָּה לְמִימַר אֶלָּא וַיִּקְצֹוּ
בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: תּוֹרָה יג

פִּרְיָה וְרִבְיָה, וְעַל זֶה פִּירֵשׁ 'בְּכָל' כּו',
רוּצָה לִוְמַר לֹא הָיוּ מַעֲנִין אוֹתָן אֶלָּא
מִחֻשְׁבֶּתָן הָיָה בֵּן: ק בִּינּוֹ דְּכֵן יִרְבֵּה'
קָאִי אִמְחָשְׁבַת הַמִּקּוּם, וּמִחֻשְׁבַּת
הַמִּקּוּם שֶׁיִּרְבּוּ תַמִּיד, וְאִם בֶּן קָשָׁה
לְמָה כְּתִיב 'יִרְבֵּה' לְשׁוֹן עֲתִיד, לָכֵן
פִּירֵשׁ בֶּן רְבִיחַ וְכֵן פֶּרֶץ, שְׁהוּא לְשׁוֹן
הָיָה תַמִּיד: ר דְּקָשָׁה לְרִשׁ״י שְׁאִמְרוּ

לְמִימַר 'וַיִּבֶן אֶת פִּיתוּם וְאֶת רַעֲמֶסֶס
לְעִיר מִסְכְּנוֹת לְפִרְעֹה', וּמִדְּכֻתִּיב 'וַיִּבֶן'
עֲרִי מִסְכְּנוֹת לְפִרְעֹה' שְׁמַע מִיָּדָה
שְׁבָנוּיּוֹת הָיוּ אֶלָּא וְגו' (רִאֲם): תּוֹרָה יב
(יב) צ רָצוֹנוֹ לִוְמַר, דְּקָשָׁה לְרִשׁ״י
דְּבִפְסוּק מִשְׁמַע מִתּוֹף שֶׁהָיוּ מַעֲנִין
אוֹתָן לְכָף הָיוּ רְבִין, וְכִי לֹא סָגִי בְּלֹא
הִכִּי, וְעוֹד קָשָׁה דַּאֲדַרְבָּה עֵינָיו מִמַּעַט

כ"ג • לְמִילֵדָתָּהּ • הוּא לְשׁוֹן מוֹלִידוֹת, אֲלֵא שֵׁשׁ לְשׁוֹן קֵל, וְיֵשׁ לְשׁוֹן כְּבֹד, כְּמוֹ שׁוֹכֵר וּמְשַׁבֵּר, דּוֹכֵר וּמְדַבֵּר, בֶּן מוֹלִיד וּמִילָד. שְׁפָרָה • זוּ יוֹכֵבֵד, עַל שֵׁם שְׁמִשְׁפֶּרֶת אֶת הַיֶּלֶד. פּוּעָה • זוּ מְרִים, עַל שֵׁם

(טז) וַיֹּאמֶר בְּיָלְדֶךָן אֶת־הָעֲבָרִיּוֹת וַרְאִיתָן עַל־הָאֲבָנִים אֲסִי־בֵן הוּא וְהַמִּתֵּן אֹתוֹ וְאֲסִי־בַת הוּא וְחַיָּה:

כ"ד • בְּיָלְדֶךָן • כְּמוֹ בְּהוֹלִידֶךָן. עַל הָאֲבָנִים • מוֹשֵׁב הָאִשָּׁה הַיִּלְדָּת, וּבְמָקוֹם אַחֵר קוֹרְאוֹ מְשַׁבֵּר, וְכַמּוֹהוּ: (ירמיה יח) "עוֹשֶׂה מִלְּאֲכָה עַל הָאֲבָנִים". מוֹשֵׁב כְּלִי

(יז) וַתִּירָאֵן הַמִּילֵדוֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵינָן מִלֶּךְ מִצְרַיִם וַתַּחֲיִין אֶת־הַיִּלְדִּים:

כ"ח • וַתַּחֲיִין אֶת הַיִּלְדִּים • מְסַפֶּקוֹת לָהֶם מִיֶּסֶד וּמִזֶּן (סוטה שם). תַּרְגוּם הָרַשָּׁוֹן, וְקִיָּמָא. וְהַשְׁנִי, וְקִיָּמָתוֹן, לְפִי שְׁלֹשׁוֹן עֲבָרִית לְנִקְבוֹת רַבּוֹת, תִּיבָה זוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן פְּעֻלָּה וּלְשׁוֹן פְּעֻלָּתָם, כְּגוֹן: (שמות

• יום שני ט"ז טבת •

(יח) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְמִילֵדוֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מִדּוּעַ עָשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתַּחֲיִין אֶת־הַיִּלְדִּים:

שפתי חכמים

(טו) ש שֵׁשׁ דָּגֶשׁ בְּלִמְד' מִילֵדוֹת, וְלְשׁוֹן קֵל הֵינּוּ שֶׁהוּא בְּלֹא דְגִישָׁת לִמְד': ת 'שׁוֹכֵר' לְשׁוֹן קֵל וּמְשַׁבֵּר' לְשׁוֹן כְּבֹד, וּפִירוּשׁ שְׁנֵה. וְכֵן 'דּוֹכֵר' וּמְדַבֵּר' נִמִּי בֵּן הוּא: א דְּכִתִּיב בְּסֻמּוֹךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִימִ, וּפִירֵשׁ רַש"י בְּתִי כְּהוֹנָה וּבְתִי לוֹיָהּ וּמִלְכוּת, וְלֹא מְצִינוּ שְׂרָצָאוֹ מֵאִשָּׁה אַחֲרֵת אֲלֵא מִיוֹכֵבֵד וּמִרְיָם, וְהוּאִיל וְכֵן הוּא עַל כִּרְחֹק צְרִיכִים נִמִּי לוֹמֵר דְּשְׁפָרָה הֵינּוּ יוֹכֵבֵד דְּהִיא הֵיחָה אִמָּה שֶׁל מְרִים, דְּאִין סִבְרָא לְכַתּוּב בְּתַחֲלָה הִבַּת וְאַחֲרֵיהּ הָאֵם, וּפּוּעָה הֵינּוּ מְרִים: תורה טז

(טז) ב וְאֵם תֹּאמֶר דְּלִמָּא כְּדִי שְׁלֹא יִפְרוּ וְיִרְבּוּ, וְיֵשׁ לוֹמֵר דָּאֵם בֵּן הֵיחָ לֹא לְהַמִּית הַנִּקְבוֹת שְׁאֵף אִם יְמִיתוּ הַזָּכָרִים וּשְׁאֵרוֹ הַנִּקְבוֹת אִם יִשְׁאַר וְכֵר אַחַד יִכּוֹל לְעַבֵּר כְּמֹה נִקְבוֹת. «חַיָּה» יַעֲקֹב וְלִי נִרְאָה, דְּאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ מִשּׁוּם פְּרִיָּה וְרִבְיָה לְחֹדֶר הוּא אִם בֵּן

וְנִרְאָה דְּהִכִּי פִירוּשׁוֹ, דְּרַש"י מְקַשֶּׁה עַל עֲצָמוֹ, לְפִי מַה שְׁפִירֵשְׁתִּי 'וַתַּחֲיִין' הָרַשָּׁוֹן שְׁהִי מְסַפֶּקוֹת לָהֶם מִזֶּן, אִם בֶּן קֶשֶׁה עַל הַתַּרְגוּם לְמֹה שְׁנֵה בְּלִשׁוֹנוֹ, דְּהָרַשָּׁוֹן פִּירֵשׁ 'וְקִיָּמָא' וְהַשְׁנִי פִירֵשׁ 'וְקִיָּמָתוֹן', בְּשִׁלְמָא בְּלֹא זֶה הֵייתִי אוֹמֵר דְּ'וְקִיָּמָתוֹן' פִּירוּשׁוֹ שְׁמִסְפֶּקוֹת לָהֶם מִזֶּן מִשּׁוּם הִכִּי שְׁנֵה, אֲבָל לְפִי מַה שְׁפִירֵשְׁתִּי דְּ'וַתַּחֲיִין' הָרַשָּׁוֹן פִּירוּשׁוֹ מְסַפֶּקוֹת לָהֶם, אִם בֵּן לְמֹה תִּירָגֵם עַל 'וַתַּחֲיִין' הָרַשָּׁוֹן 'וְקִיָּמָא', לְכֵן פִּירֵשׁ לְפִי שְׁלֹשׁוֹן עֲבָרִי וְכֵן: 1 כְּמוֹ שְׁמִצִּינוּ 'וַתֹּאמְרָה' וּבְמָקוֹם אַחֵר מְצִינוּ 'וַתִּדְבַּרְנָה' שְׁתִּיבָה זוּ כְּמוֹ 'וַתֹּאמְרָנָה', כִּי הוּא עַל מִשְׁקָל אַחַד, וְאִפְּיֹלֵה הִכִּי פִירֵשׁ לְשׁוֹן 'דְּבִרְתֵּם' לְשׁוֹן נֹכַח, אִם בֵּן גַּם הִכָּא 'וַתַּחֲיִין' רַשָּׁוֹן לְשׁוֹן נִסְתָּר וְהַשְׁנִי לְשׁוֹן נֹכַח, וְהוּא עַל מִשְׁקָל אַחַד: תורה יח

לְמֹה חֹדֶשׁ גִּזְרַת הַמִּילֵדוֹת, דְּטַעֲמָא מֵאִי הִקְפִּיד עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה, מִשּׁוּם טַעֲנַת וְנִלְחָם בְּנִי, וְהָא כְּבֹר נִתְבַּשְׁלָה בְּגִזְרַת שְׂרִי מִסִּים, אֲלֵא שְׂרָאוֹ וְכו', עֲיִין שֵׁם בְּאַרְיִכוֹת: 2 פִּירוּשׁ, 'וַחַיָּה' הוּא לְשׁוֹן וְכֵר כְּדִמְצִינוּ בְּהִרְבָּה מְקוּמוֹת, וְהֵא 'וַחַיָּה' לְשׁוֹן נִקְבָּה הוּא כְּמוֹ 'וַתַּחֲיָה'. וְיֵשׁ חִילּוּק, כִּי זֶה הִטְעַם לְמַעַלָּה בְּחַיָּיתָ, וְהוּא לְשׁוֹן נִקְבָּה, אֲבָל כְּשֶׁהִטְעַם לְמַטָּה בְּיִוִּד אִזּוֹ הוּא לְשׁוֹן וְכֵר כְּדִמְצִינוּ בְּמִגִּילַת אֶסְתֵּר דְּכִתִּיב 'אֵת שְׂרָבִיט הַזֶּה֩ב וַחַיָּה', וְגַם בְּקִהְלַת 'אֵם הֵיחָ אֶלֶף שָׁנִים'. אִי נִמִּי כִּנְתָּו 'וַיַּחֲיָה' בְּנִיּוֹ הוֹפֵךְ אֶת הַתִּיבָה לְהִבָּא: תורה יז

(יז) ד מִדְּכִתִּיב 'לֹא עָשׂוּ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵינוּ', שְׁמַע מִינָּהּ לֹא הִמְיָתוּם, אִם בֵּן לְמֹה לִי תוֹ 'וַתַּחֲיִין', אֲלֵא מְסַפֶּקוֹת וְכו': ה רְצוּנוֹ לוֹמֵר, אִין הִפְרֵשׁ בֵּין הַנִּסְתָּרוֹת וּבֵין הַנִּמְצָאוֹת בְּלִשׁוֹן עֲתִיד.

(יט) וַתֹּאמֶר הַמִּלֵּדֶת אֶל־פֶּרְעָה כִּי לֹא כִנְשִׁים
הַמִּצְרִית הָעִבְרִית כִּי־חַיֹּת הָנָה בְּמֶרֶם תְּבוֹא אֵלֶיהָ
הַמִּלֵּדֶת וַיֵּלְדוּ:

כ"י – כי חיות הנה • בקיאות במילדות. תרגום
מילדות "חיתא". ורבותינו דרשו: (שם ושמות רבה) הרי
הן משולות לחיות השדה, שאינן צריכות מילדות.
והיכן משולות לחיות? – גור אריה, "זאב יטרף",

(כ) וַיִּיטֹב אֱלֹהִים לְמִלֵּדֶת וַיַּרְבּ הָעָם וַיַּעֲצֻמוּ מְאֹד:
כואוטיב יי לחיתא וסגי עמא ותקיפו
לחדא:

כ"י – ויטיב • הטיב להן, וזה חלוק בתיבה שסודתה
ב' אותיות, ונתן לה יו"ד בראשה, כשהיא באה
לדבר בלשון ופעיל, הוא נקוד הי"ד בציר"י שהוא
קמץ קטן (או בסגול שהוא פתח קטן), כגון: "ויטיב
אלהים למילדות", "וירב בבת יהודה" (אכבה ב) – הרבה
תאניה. וכן: "ויגל את השארית" (דברי הימים ב לו)
דנבונאדן, הגלה את השארית. "ויפן זנב אל זנב"
(שופטים טו) – הפנה הזנבות זו לזו, כל אלו לשון הפעיל

(כא) וַיְהִי כִּי־יִרְאוּ הַמִּלֵּדֶת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם
בָּתִּים:
כא ויהי כד דחילא חיתא מן קדם יי ועבד
להון בתין:

כ"י – ויעש להם בתים • בתי כהנה ולויה ומלכות
שקרויין בתים: "ויבן את בית ה' ואת בית המלך",

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 2)
כהנה ולויה מיוכבד, ומלכות ממרים, כדאיתא
במסכת סוטה (שם).

(כב) וַיִּצֹן פֶּרְעָה לְכַל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־הַבֶּן
הַיָּאֲרָה תִשְׁלִיכֻהוּ וְכָל־הַבֶּת תַּחְיוּ: פ
כב ופקיד פרעה לכל עמה למימר כל ברא
דיחילידי ליהודאי בנהרא תרמנה וכל בריתא
תקומין:

כ"י – לכל עמו • אף עליהם גזרל. יום שנולד משה,
אמרו לו אצטגניניו: היום נולד המושיע, ואין אנו
יודעים אם ממצרים אם מישׂרָאֵל, ורואין אנו שסופו

שפתי חכמים
לומר, שהם נמי נקודים בציר"י, אפילו
הכי לשון ופעיל הוא: תורה כא
(כא) ב לא ויטיב' לחדוד וייעש'
לחדוד: תורה כב
(כב) ל מקשים העולם, אם בן מאי
דכתיב 'הבה נתחכמה לו' למושיעין
(יט) † כי לפי פירוש ראשון קשה שאף
אם הם בקיאות וכי מילדת אינה
צריכה מילדת להולידה. רא"ם: ח
רצונו לומר שמדמה כנסת ישׂרָאֵל
ללביאה: תורה כ
(כ) ט רצונו לומר, לעצמו: י רצונו

של ישׂרָאֵל שבבר נשבע וכו', מאי
'נתחכמה' שויה', הא משום אצטגניניו
היה זה, שצנה להשליף היאורה משום
שעתיד ללקות במים. ויש לומר דלעיל
לא צנה אלא על העברים, ועל אותו
ציווי נאמר מאמר 'הבה נתחכמה לו'

לומר, שהם נמי נקודים בציר"י, אפילו
הכי לשון ופעיל הוא: תורה כא
(כא) ב לא ויטיב' לחדוד וייעש'
לחדוד: תורה כב
(כב) ל מקשים העולם, אם בן מאי
דכתיב 'הבה נתחכמה לו' למושיעין

(יט) † כי לפי פירוש ראשון קשה שאף
אם הם בקיאות וכי מילדת אינה
צריכה מילדת להולידה. רא"ם: ח
רצונו לומר שמדמה כנסת ישׂרָאֵל
ללביאה: תורה כ
(כ) ט רצונו לומר, לעצמו: י רצונו

גזרת היאור הרוחנית

נשמתו. לכן היתה זו גזרה כה חמורה, עד שהיא נכללה בפסוק יחד עם גזרת הבנים – המנות בפעל. במדה מסוימת "קשה מיתה רוחנית יותר ממיתה גשמית!"
 גזרה זו גם מרמזת בגזרת השלכת הילודים לאור. הנילוס שמש עבור המצרים עבודה-זרה, והם השתמשו בו כדי: א. הממת גופם של בני ישראל (הבנים). ב. הממת נשמתם (הבנות) – גלות מצרים הרוחנית.

כִּלְהֶבֶן הַיִּלּוּד הַיֵּאֱרָה תַּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל־הַבֵּת תַּחֲיִיוּ: (א)
 גזרת פרעה היתה רק על הבנים, ולא על הבנות. לפי זה אינו מובן: מדוע התורה כותבת "וכל הבת תחיו" בפסוק שמדבר על הגזרה, והרי מכף משמע ש"וכל הבת תחיו" הוא גם חלק מהגזרה!
 הבאור בזה: פנתו של פרעה ב"תחיו" של הבנות היא לחנך את חיון לפי ארח החיים של המצרים, ובכך להמית את

ב (א) וַיִּלְךָ אִישׁ מִבֵּית לֹוִי וַיִּקַּח אֶת־בִּתְּלֹוִי: א וַאֲזַל גִּבְרָא מִדְּבֵית לֹוִי וַנְּסִיב יָת בַּת לֹוִי:

ואף היא נהפכה להיות נערה, ובת מאה ושלושים שנה היתה, שנוצרה בבואה למצרים בין החומות, ומאמץ ועשר שנים נשתהו שם, וכשיצאו, היתה משה בן שמונים שנה. אם-כן, כשנתעברה ממנו היתה בת מאה ושלושים, וקורא אותה בת לוי.

כִּי־טוֹב הָיָה מִמֶּנָּה מִפְּנֵי גִזְרַת פְּרַעֲה, (וַחֲזֹר וְלִקְחָהּ. וְזֶהוּ "וַיִּלְךָ", שֶׁהֵלַךְ בַּעֲצַת בָּתּוֹ, שְׁאִמְרָה לֹו: גִּזְרַתָּךְ קָשָׁה מִשָּׁל פְּרַעֲה: אִם פְּרַעֲה גָזַר עַל הַזְּכָרִים, וְאַתָּה גַם בֵּן עַל הַנְּקִבּוֹת. בְּרַשִׁי לִשׁוֹן) וְהַחֲזִירָהּ, וְעָשָׂה בָּהּ לְקַוְחִינִי שְׁנַיִם.

(ב) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן וַתֵּרָא אֹתוֹ כִּי־טוֹב הוּא וַתַּצְפֶּנָּהוּ שְׁלֹשָׁה יָרֵחִים: ב וַעֲדִינָת אֶתְמָא וַיִּלִּידַת בֶּר וַחֲזַת יָתָה אַרִי טב הוא וַאֲטַמְרָתָה תֵּלְתָא יָרַחִין:

כִּי־טוֹב הוּא • כְּשֶׁנּוֹלַד, נִתְמַלֵּא הַבֵּיתָם כֻּלּוֹ אוֹרָה (סוטה שם).

(ג) וְלֹא־יָכְלָה עוֹד הַצִּפְנִינֹו וַתִּקַּח־לֹו תִּבְת גִּמָּא וַתַּחֲמֶרָה בַּחֲמֹר וּבִזְוָפָה וַתִּשֶׁם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשֶׁם בְּסוּף עַל־שֵׁפֶת הַיָּאֵר: ג וְלֹא יָכִילַת עוֹד הַצִּפְנִינוֹ וַתִּקַּח־לֹו תִּבְת גִּמָּא וַתַּחֲמֶרָה בַּחֲמֹר וּבִזְוָפָה וַתִּשֶׁם בָּהּ אֶת־הַיֶּלֶד וַתִּשֶׁם בְּסוּף עַל־שֵׁפֶת הַיָּאֵר:

כִּי־טוֹב הוּא • כְּשֶׁנּוֹלַד עוֹד הַצִּפְנִינוֹ • שְׁמֵנוּ לָהּ הַמִּצְרִיִּים מִיּוֹם שֶׁהִחְזִירָהּ. וְהִיא יִלְדָתוֹ לִשְׁשָׁה חֳדָשִׁים וְיָוִם אַחֵד, שֶׁהִיִּלְדָתָה לִשְׁבָּעָה יוֹלְדָת לְמִקְטָעִין, וְהֵם בְּדָקוֹ אַחֲרֶיהָ לְסוּף תִּשְׁעָה. גִּמָּא • גָּמִי בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה, וּבְלַע"ז יוֹנֵק"ו, וְדָבָר בֶּן הוּא וְעוֹמֵד בְּפָנָי בֶּן וּבְפָנָי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז פרשת שמות)

הרוגז'ובי מסביר: יוכבד לא רצתה להציל את משה על-ידי הנחת התיבה בַּיָּאֵר, מפני ש"הם היו עובדים לנילוס", בהתאם להלכה, שאסור להשתמש בעבודה-זרה אפילו לצורך הצלה, ולכן "ותשם בסוף על שפת היאור". אף

שפתי חכמים

(ג) ע פירוש, אף על פי שאינן שבעה חֲדָשִׁים שְׁלִמִּים אֲלָא מְקוּטָעִין הֵן וְאִינֵן אֲלָא שְׁשָׁה חֲדָשִׁים וְיָוִם אַחֵד, אֲפִילוּ הָכִי הוּא חִי: ה ומה שפירש רש"י בפרשת נח ובתיבתו של משה על ידי שהיו המים תשים דיה בחרמ מבפנים כו', עיין שם: תורה ד
 נתעברה וילדה את משה, והלא אהרן ומרים היו גדולים יותר ממשה ואם בן מתי ילדתו, אלא וכו': נ רצונו לומר מדכתיב 'בת לוי' משמע שהיתה בת, דהיינו נערה: תורה ב
 (ב) ה כתיב הקא 'כי טוב', ולהלן הוא אומר 'וירא אלהים את האור כי טוב', מה להלן אור, אף כאן אור: תורה ג
 למושיען של ישראל, אבל אותו יום שנוולד משה היה ציווי אחר אף על המצרים שישליכו אותו למים כל הנולדים באותו יום לבד, וזה היה בעבור שאיצטגנינו אמרו שילקה במים, ולא היו יודעים אם ממצרים הוא כדפירש רש"י ו': תורה א
 ב (א) מ דקא מיד אחר ליקוחין זו

סתם פֶּרֶט בגזרת פֶּרֶעָה או פֶּרֶט המִסְבִּיר את הסִפָּה לְגִזְרָה. אֵלָּא זֶהוּ עֲנִין **עֲקָרִי** בְּגִלּוֹת מִצְרַיִם, וּבִכְךָ מִתְבַּטָּאת הַמִּשְׁמָעוֹת הַכְּלִלִית שֶׁל גִּלּוֹת מִצְרַיִם.

הַהִסְבָּר לִכְךָ הוּא: תְּכַלִּיתָהּ שֶׁל גִּזְרַת פֶּרֶעָה הִיא "**הִיאֹרָה** תִּשְׁלִיכוּהָ" - הַהִשְׁלָכָה לְגִילּוֹס - לַעֲבֹדָה-הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם. כְּלוּמֹר, פֶּרֶעָה רָצָה שִׂישְׁרָאֵל "יִשְׁלָכוּ" וְ"יִטְבְּעוּ" בְּתוֹךְ הַעֲבֹדָה-הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם.

הַמִּצְרַיִם עָבְדוּ לְגִילּוֹס מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָיָה מְקוֹר פְּרִנְסָתָם: כִּדּוּעַ, מִצְרַיִם אֵינָה אֶרֶץ גְּשׁוּמָה, וְהַצְמִיחָה וְהַתְּבוּאָה וְכִדּוּמָה תְּלוּיִים בְּגִילּוֹס הַ"עוֹלָה" וְ"מִשְׁקָה" אֶת הַשְּׂדוֹת.

עוֹבְדָה זוֹ נֹתֶנֶת מְקוֹם לַמַּחֲשָׁבָה הַמוֹטְעִית, שֶׁפְּרִנְסַת מִצְרַיִם אֵינָה בָּאָה מֵאֵת הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵלָּא מֵאֵת הַגִּילּוֹס [שֶׁהָיָה כְּשֶׁתְּלוּיִים בְּגִשְׁמִים, אִזּוֹ הַכֹּל תּוֹלִין עֵינֵיהֶם כְּלָפִי מַעֲלָה, וְחֹשִׁים שֶׁתְּלוּיִים בַּקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. אֵךְ תִּלּוֹת זוֹ בַּקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינָה נִיכָרֶת כֹּאֲשֶׁר הַגִּילּוֹס "עוֹלָה וּמִשְׁקָה"].

לְפִיכָךְ בְּאוֹפֶן פְּשׁוּט, הַפֶּךְ הַגִּילּוֹס לַעֲבֹדָה-הַזָּרָה שֶׁל מִצְרַיִם. וְזֹאת הִיְתָה גִזְרַת פֶּרֶעָה "הִיאֹרָה תִּשְׁלִיכוּהָ" - גַּם יְהוּדִים יִשְׁלָכוּ, חֹסֶי-חֵלִילָה, אֵל מִתַּחַת לַמַּגְבָּלוֹת הַטֹּבֵעַ וְחוֹקִיו.

וְזֹאת עֲמַדַּת אֲחֵתָה מְרַחֵק לְמִידַע מָה יִתְעַבֵּד לָהּ:

הַנִּחְמַת בַּת פֶּרֶעָה לְמִסְחִי עַל נִהְרָא וְעוֹלִימָתָהּ מְהֻלָּךְ עַל כִּיף נִהְרָא וְחֻזַּת יָת תְּבוּתָא בְּגוּ יַעֲרָא וְאוֹשֶׁשֶׁת יָת אִמָּתָה וְנִסְבָּתָה:

לְפִי שְׂמָחוּ בָּהּ. וְהַכְּתוּב מְסִיעֵן, כִּי לְמָה לָנוּ לִכְתֹּב "וְנַעֲרֹתֶיהָ הוֹלְכוֹת"? אֶת אִמָּתָהּ • אֶת שִׁפְחָתָהּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ לָשׁוֹן "יָד", אֲבָל לְפִי דִּקְדוּק לָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיָה לוֹ לְהַנְקִיד אִמָּתָהּ, מִ"ם דְּגוּשָׁה, וְהֵם דְּרָשׁוּ "אֶת אִמָּתָהּ", אֶת יָדָהּ, וְנִשְׁתַּרְבְּכָה אִמָּתָהּ אֲמוֹת הַרְבֵּה (סוּטָה שם).

וּפְתַחַת וְחֻזַּת יָת רַבִּינָא וְהָא עוֹלִימָא כְּכִי וְחִסַּת עֲלוּהִי וְאַמְרַת מִבְּנֵי יְהוּדָאִי הוּא דִּין:

כֹּאֲשֶׁר "וַתֵּרֶד בַּת פֶּרֶעָה לְרַחוּץ עַל הַיָּאֹר", וְהַכְּנָה הִיא "שִׁירְדָה לְרַחוּץ מִגִּלּוֹלֵי בֵּית אָבִיהָ", הִיא בְּטָלָה בְּכֶךְ אֶת הַעֲבֹדָה-הַזָּרָה "וְשׁוּב בָּאתָה הַתִּיבָה בְּתוֹךְ הַיָּאֹר".

בַּמִּדְרָשׁ נֶאֱמַר: "וְלָמָּה הִשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ בַּיָּאֹר, כִּדִּי שִׁיְהִי חוֹשְׁבִין הָאֶסְטְרוֹלוֹגִין שֶׁכָּבֵר הוֹשֵׁלֵף לְמִים וְלֹא יִחַפְּשׁוּ אַחֲרָיו" - הַגִּזְרָה עַל "כָּל הַבֵּן הַיָּלּוּד הִיאֹרָה תִּשְׁלִיכוּהָ" נִקְבְּעָה מִפְּנֵי שֶׁהָאֶסְטְרוֹלוֹגִים רָאוּ שֶׁ"מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל - בְּמִים הוּא נִידוּן", לְפִיכָךְ "הַשְׁלִיכָה" יוֹכֵבֵד אֶת מוֹשֶׁה לַיָּאֹר וְ"כִּיֹּן שֶׁהוֹשֵׁלֵף מוֹשֶׁה לְמִים, אָמְרוּ כָּבֵר מוֹשֵׁלֵף מוֹשִׁיעַן בְּמִים ("וְלֹא יִחַפְּשׁוּ אַחֲרָיו") מִיַּד בְּטָלוּ הַגִּזְרָה - עַל־יְדֵיכֶּךָ הַתְּבַטָּלָה הַגִּזְרָה עַל "כָּל הַבֵּן הַיָּלּוּד הִיאֹרָה תִּשְׁלִיכוּהָ".

כָּל הָעֲנִינִים בַּתּוֹרָה מְדוּיָקִים לְחֻלוּטִין, וּמוֹבָן, שִׁשְׁנֵי הַ"בִּיטוּלִים" שֶׁנִּגְרַמוּ בְּקִשְׁר "לְהַשְׁלִיכָה" מוֹשֶׁה לַיָּאֹר - (א) בִּיטוּל הַעֲבֹדָה-הַזָּרָה שֶׁבְּגִילּוֹס, (ב) בִּיטוּל גִּזְרַת "כָּל הַבֵּן..." קִשּׁוּרִים זֶה לָזֶה, וְשִׁנִּיָּהם קִשּׁוּרִים לְמֹשֶׁה - מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

...מִכָּף שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָה מִסְתַּפֶּקֶת בְּסַפּוֹר הַכְּלָלִי עַל גִּזְרַת פֶּרֶעָה "אִם בֵּן הוּא וְהִמִּיתָ אוֹתוֹ", אֵלָּא מִפְּרִטָּת גַּם אֶת אוֹפֶן בִּיצוּעַ הַגִּזְרָה "**הִיאֹרָה תִּשְׁלִיכוּהָ**", מוֹבָן, שְׂאִין זֶה

(ו) וְתַתְּצַב אַחֲתוֹ מְרַחֵק לְרַעָה מַה־יַּעֲשֶׂה לּוֹ:

(ה) וַתֵּרֶד בַּת-פֶּרֶעָה לְרַחֵץ עַל-הַיָּאֹר וְנַעֲרֹתֶיהָ הִלְכֹת עַל-יַד הַיָּאֹר וַתֵּרָא אֶת-הַתְּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת-אִמָּתָהּ וַתִּקְחָהּ:

כִּי-לְרַחֵץ עַל הַיָּאֹר • סִרַס הַמִּקְרָא וּפְרָשָׁהוּ: "וַתֵּרֶד בַּת פֶּרֶעָה עַל הַיָּאֹר, לְרַחֵץ בּוֹ". עַל יַד הַיָּאֹר • אֲצֵל הַיָּאֹר, כְּמוֹ: (שְׁמוּאֵל ב יד) "רָאוּ חִלָּקַת יוֹאָב עַל יְדֵי", וְהוּא לָשׁוֹן "יָד" מִפְּשֵׁי שִׁיד הָאָדָם סְמוּכָה לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ: (סוּטָה שם) 'הוֹלְכוֹת', לָשׁוֹן מִיתָה, כְּמוֹ: (בְּרַשִׁית כה) "הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹלֵךְ לְמוֹת", הוֹלְכוֹת לְמוֹת,

(ו) וַתִּפְתַּח וַתֵּרָאָהּ אֶת-הַיָּלָד וְהִנֵּה-נֶעַר בָּכָה וַתַּחֲמַל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִלְּדֵי הָעֲבָרִים זֶה:

שְׂפָתֵי חֲכָמִים

אִמָּתָהּ אֲמוֹת הַרְבֵּה. מְרַחֵי. או מִשּׁוּם שֶׁבָּאָה הַמִּ"ם בְּלֹא דְגֶשׁ דְּרָשׁוּ בּוֹ, כִּי שְׂמֹת הַדְּגוּשִׁים לֹא יִשְׁתַּנּוּ בְּסִמְכוֹת וְכִינּוּי, וְכִיֹּן שְׂכָאן נִשְׁתַּנָּה הַמְּלָה דְּרָשׁוּ שֶׁנִּשְׁתַּנָּה יָדָהּ לְכָךְ נִשְׁתַּנָּה גַּם בּוֹ הַמְּלָה. גּוֹר אֶרֶיָּה: תוֹרָה וְ

אֵלָּא הִנִּיחַ לָהּ שִׁפְחָה אַחַת בְּשִׁבִּיל כְּבוֹד מְלָכוֹת כִּדִּי שְׁלֹא תִשְׁאָר בַּת פֶּרֶעָה לְבִדָּהּ, וְלֹא הַשִּׁפְחָה שֶׁהִשְׁאִיר לָהּ שְׁלָחָה: ר' מִדְּלָא בְּתִיב וַתִּשְׁלַח אֶת נַעֲרָתָהּ או 'שִׁפְחָתָהּ'. וּמִדְּלָא בְּתִיב בְּהִדְיָא 'יָדָהּ', דְּרָשׁוּ שֶׁנִּשְׁתַּרְבְּכָה

(ה) צ רצונו לומר השפחות מיחו בבת פֶּרֶעָה שְׁלֹא לְהַצִּיל אֶת מוֹשֶׁה: ק וְאִם תֹּאמַר, וְהָא רִשְׁי עֲצָמוּ פִּירֵשׁ לְעִיל לְפָנֵי זֶה לְפִירוּשׁ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁגְּבִירָאֵל הֵמִית כָּל הַשִּׁפְחוֹת שֶׁהִלְכוּ עִמָּהּ, כְּכִר תִּירְצוּ בְּגִמְרָא דְּגְבִירָאֵל לֹא הֵמִית בְּלָן

כ"י • וַתִּפְתַּח וַתֵּרְאֶהוּ • אֶת מִי רֵאָתָהּ? – הִילָד, זֶהוּ פְּשׁוּטֵי. וּמִדְרָשׁוֹ: שְׂרָאָתָה עֲמוּשׁ שְׂכִינָה (שמות רבה. סוטה)
 (ס) • וְהָיָה נֶעֱר בּוֹכָה • קוֹלוֹת כְּנָעַר.

(י) וַתֹּאמֶר אַחֲתוֹ אֶל־בַּת־פְּרָעָה הָאֵלֶּה וְקִרְאֲתִי לָהּ
 אִשָּׁה מִיִּנְקָת מֶן הָעִבְרִית וְתִינֶק לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד:
 וַתֹּאמֶר אַחֲתָהּ לְבַת פְּרָעָה הָאֵלֶּה וְקִרְאֲתִי לָהּ
 אִשָּׁה מִיִּנְקָת מֶן הָעִבְרִית וְתִינֶק לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד:
 יֵת רַבִּי:

כ"י • מֶן הָעִבְרִית • מִלְּמַד שֶׁהַחֲזִירָתוֹ עַל מִצְרַיִם הִרְבָּה לִינֵק, וְלֹא יֵנֵק, לְפִי שֶׁהָיָה עֲתִיד לְדַבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה
 (שמות רבה. סוטה שם) ♦

(ח) וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פְּרָעָה לֵכִי וְתִלְּךְ הָעֶלְמָה
 וּתְקַרְא אֶת־אִם הַיֶּלֶד:
 וַתֹּאמֶר־לָהּ בַּת־פְּרָעָה לֵכִי וְתִלְּךְ הָעֶלְמָה
 וּתְקַרְא אֶת־אִם הַיֶּלֶד:

כ"י • וְתִלְּךְ הָעֶלְמָה • הִלְכָה בְּזִרְיוֹת וְעֶלְמוֹת, כַּעֲלָם.

(ט) וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פְּרָעָה הִילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה
 וְהִינֵקְהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שִׂכְרִי וְתִקַּח הָאִשָּׁה
 הַיֶּלֶד וְתִנְיָקְהוּ:
 וַתֹּאמֶר לָהּ בַּת־פְּרָעָה הִילִיכִי אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה
 וְהִינֵקְהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת־שִׂכְרִי וְתִקַּח הָאִשָּׁה
 הַיֶּלֶד וְתִנְיָקְהוּ:

כ"י • הִילִיכִי • נִתְנַבְּאָה וְלֹא יָדְעָה מַה־יִּתְנַבְּאָה: הִי שְׁלִיכִי (שמות רבה. סוטה שם) ♦

(י) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבַאֲהוּ לְבַת־פְּרָעָה וַיְהִי־לָהּ לְבָן
 וּתְקַרְא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמָּיִם מָשִׁיתִּהוּ:
 וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבַאֲהוּ לְבַת־פְּרָעָה וַיְהִי־לָהּ לְבָן
 וּתְקַרְא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמָּיִם מָשִׁיתִּהוּ:

כ"י • מָשִׁיתִּהוּ • כְּתַרְגּוּמוֹ: שִׁחַלְתָּה – וְהוּא לְשׁוֹן
 הוֹצָאָה בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי כְּמִשְׁחַל בְּנִיתָא מְחֻלָּא.
 וּבְלִשׁוֹן עִבְרִי "מָשִׁיתִּהוּ", לְשׁוֹן הַסִּירוֹתִי, כְּמוֹ: (יהושע)
 (א) "לֹא יָמוּשׁ", "לֹא מָשׁוּ", כִּף חֲבָרוֹ מִנְחָם. וְאֲנִי
 אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ מִמַּחְבֶּרֶת מֹשֶׁה וְיָמוּשׁ, אֲלֵא מִגְזֵרֶת מֹשֶׁה,
 וּלְשׁוֹן הוֹצָאָה הוּא, וְכֵן: (שמואל ב כב) "יָמַשְׁנִי מִמֵּי
 רַבִּים", שֶׁאֵלּוּ הָיָה מִמַּחְבֶּרֶת מֹשֶׁה, לֹא יִתְכַּן לִזְמֹר

מָשִׁיתִּהוּ, אֲלֵא הַמִּשְׁוֹתִיהוּ, כְּאִשֶּׁר יֹאמַר מִן קָם –
 הַקִּמּוֹתִי, וּמִן שָׁב – הַשִּׁיבוֹתִי, וּמִן בָּא – הַבִּיאוֹתִי,
 אוֹ מָשִׁיתִּהוּ, כְּמוֹ: (זכריה א) "וּמָשִׁיתִי אֶת עֶזְרָא הָאֶרֶץ".
 אֲבָל מָשִׁיתִי אֵינוֹ אֲלֵא מִגְזֵרֶת תִּיבָה שֶׁפָּעַל שָׁלָה
 מִיֶּסֶד בֶּה"א בְּסוֹף הַתִּיבָה, כְּגוֹן: מָשָׁה, כְּנָה, עָשָׂה,
 צָוָה, פָּנָה, פָּשִׁיבָא לִזְמֹר בְּהֵם פְּעֻלָּתִי, תְּבֵא חֵיו"ד
 בְּמָקוֹם ה"א, כְּמוֹ: עָשִׂיתִי, בְּנִיתִי, פָּנִיתִי, צִוִּיתִי.

♦ יום שלישי י"ז טבת ♦

(יא) וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֲחָיו
 וַיֹּרֵא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִפֶּה אִישׁ־עִבְרִי
 מֵאֲחָיו:
 וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל־אֲחָיו
 וַיֹּרֵא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מִפֶּה אִישׁ־עִבְרִי
 מֵאֲחָיו:

שפתי חכמים

(ו) ש דָּאָם לֹא כֵן וַתֵּרָא מִיבְעֵי לִיהָ,
 וְאֵם כֵּן הָיְתָה שְׂבִיתִיבַת וַתֵּרָאֶהוּ מוֹרָה
 עַל הַשֵּׁם וַתִּבְרָךְ, וְדו"ק: ת דָּקְשָׁה
 לְרִשְׁי, לְמַד קָרָא אוֹתוֹ נֶעֱר, וְהָא לֹא
 הָיָה כֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים: תוֹרָה ז
 (ט) א וְאֵף עַל גִּב דְּרָךְ הַלְשׁוֹן כִּף, כְּמוֹ
 'הָא לָכֵם וְרַע', מִכָּל מָקוֹם מוֹדֵלָא כְּתִיב
 'הָא לָךְ' דְּרָשׁוּ בֵּן. אֵף עַל פִּי ד'לִיכִי'
 לְשׁוֹן נִקְבָּה הוּא, מִכָּל מָקוֹם מְצִינוֹ גְּבִי
 נִקְבָּה גַם כֵּן לְשׁוֹן 'לָךְ' כְּדִכְתִּיב 'הָלֹא
 אֲנִכִּי טוֹב לָךְ' דְּגִבִּי חָזָה: תוֹרָה י
 (י) ב פִּירוּשׁ, כְּהוֹצָאתָ שְׁעָר מִן
 הַחֻלָּב: תוֹרָה יא

כִּי־יִגְדֹל מִשָּׁה • וְהָלָא כְּכֹר כְּתִיב "וַיִּגְדֹּל הַיֶּלֶד"?
אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי אֱלֶעָזָר: הָרָאשׁוֹן לְקוֹמָה,
וְהַשֵּׁנִי לְגִדּוּלָה, שְׁמֻנְהוּ פָרְעָה עַל בֵּיתוֹ. וַיֵּרָא
בְּסִבְלָתָם • (בראשית רבה) נִתַּן עֲיִנּוֹ וְלָכּוּ לִהְיוֹת מַצֹּר
עֲלֵיהֶם. אִישׁ מַצְרִי • (שמות רבה) נוֹגֵשׁ הָיָה, מִמֶּנֶּה עַל
שׁוּטְרֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיָה מַעֲמִידָם מִ'קְרוֹתֵי הַגָּבֶר'

לְמַלְאכָתָם. מִכָּה אִישׁ עֲבָרִי • מִלְקָהוּ וְרוֹדְהוּ,
וּבַעֲלָה שֶׁל שְׁלוֹמִית בַּת דְּבָרִי הָיָה, וְנִתַּן עֲיִנּוֹ בְּהִי,
וּבְלִילָה הֶעֱמִידוּ וְהוֹצִיאוּ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא חֲזַר וְנִכְנַס
לְבֵית וּבָא עַל אִשְׁתּוֹ – כְּסִבּוּרָה שֶׁהוּא בַּעֲלָה, וְחֲזַר
הָאִישׁ לְבֵיתוֹ וְהִתְגַּיֵּשׁ בַּדָּבָר, וּכְשֶׁרָאָה אוֹתוֹ מַצְרִי
שֶׁהִתְגַּיֵּשׁ בַּדָּבָר, הָיָה מִכָּהוּ וְרוֹדְהוּ כָּל הַיּוֹם.

(יב) וַיִּפֶּן כֹּה וְכֹה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּן אֶת־הַמַּצְרִי
וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל:
יב וְאֵתְפַּנִּי לְכָא וּלְכָא וְחֲזָא אַרִי לִית גַּבְרָא
וּמִחָא יֵת מַצְרָאָה וְטַמְרָה בְּחָלָא:

כִּי־יִפֶּן כֹּה וְכֹה • רָאָה מַה עָשָׂה לוֹ בְּבֵיתוֹ, וְמָה עָשָׂה לוֹ בַּשָּׂדֶה. וּלְפִי פְשׁוּטוֹ – כְּמַשְׁמְעוֹ. וַיֵּרָא כִּי
אֵין אִישׁ • שָׁאִין אִישׁ עֲתִיד לְצַאת מִמֶּנּוּ שְׂתִיגֵיר.

(יג) וַיֵּצֵא בַיּוֹם הַשֵּׁנִי וְהַיְּהוּה שְׁנֵי־אֲנָשִׁים עֲבָרִים נָצִים
וַיֹּאמֶר לְרֹשֶׁעַ לָמָּה תִּכָּה רַעְדָּה:
יג וַיִּנָּפֶק בַּיּוֹמָא תַנִּינָא וְהָא תַרִין גַּבְרִין
יְהוּדָאִין נָצִין וְאָמַר לְחִיבָא לָמָּא אַתְּ מַחִי
לְחִבְרָה:

כִּי־שְׁנֵי אֲנָשִׁים עֲבָרִים • דָּתָן וָאֶבְיָרָם הֵם,
שֶׁהוֹתִירוּ מִן הַמֶּן. נָצִים • מְרִיבִים. לָמָּה תִּכָּה •
אֶף־עַל־פִּי שֶׁלָּא הִכְהוּ, נִקְרָא רֹשֶׁעַ בְּהִרְמַת יָד. רַעְדָּה •
רָשָׁע כְּמוֹתָד.

שפתי חכמים

פִּירֵשׁ 'אִישׁ עֲתִיד לְהִתְגַּיֵּיר' וכו', וְלָכֵן
אָמַר 'אִישׁ', רְצוֹנוֹ לוֹמַר צָדִיק שֶׁעֲתִיד
לְהִתְגַּיֵּיר עַל דְּרָף שֶׁפִּירֵשׁ רִש"י פְּרִשְׁת
שָׁלַח לָךְ וּפְרִשְׁת דְּבָרִים 'אֲנָשִׁים' –
צָדִיקִים, וְלֹא לְאִפּוֹקֵי נָשִׁים, עֵינִן שָׁם.
וְאִם תֹּאמַר, וְהָא בְּפִרְשַׁת אֲמוֹר פִּירֵשׁ
רִש"י עֲצָמוֹ עַל פֶּסוּק 'בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִלְמַד שְׁנֵי־גִיּוֹרִים, וְקָאֵי עַל בֶּן
הַמַּצְרִי דְּכִתִּיב הָכָא שֶׁהוּלִיד עִם
שְׁלוֹמִית בַּת דְּבָרִי, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּבִשְׁעָה
שֶׁהִרְגַּ מִשָּׁה אֶת הַמַּצְרִי הָיְתָה כְּכֹר
מַעֲוִבְרַת מִמֶּנּוּ, אֲבָל הָיָה רוֹאֶה שָׁאִין
עֲתִיד לְצַאת עוֹד אִישׁ מִמֶּנּוּ
שְׂתִיגֵיר: תוֹרָה יג

(יג) ב דְּכִתִּיב הָכָא 'שְׁנֵי אֲנָשִׁים', וְכִתִּיב
הַתָּם 'סוּרוּ נָא מֵעַל אֲהֲלֵי הָאֲנָשִׁים
הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה': * דְּהוּא לִיָּה לְמִימַר
'לָמָּה אַתָּה מִכָּה רַעְדָּה', כְּמוֹ שֶׁאָמַר
לְעִיל 'מִכָּה אִישׁ עֲבָרִי', אֲלָא וְדָאִי
פִּירוּשׁוֹ 'לָמָּה תִּכָּה רַעְדָּה לְהַכּוֹת רַעְדָּה':
ב דְּקָשָׁה לְרִש"י, אֵיךְ קָרָאוּ 'רַעְדָּה' אִם
זֶה הָיָה רֹשֶׁעַ וְזֶה לֹא הָיָה רֹשֶׁעַ, לָכֵן
פִּירֵשׁ שְׁגָם בֶּן חֲבִירוֹ הָיָה רֹשֶׁעַ.
מִהֲרִש"ל: תוֹרָה יד

לֹא הָיָה הוֹרְגוֹ, דְּמִן הֵדִין לֹא הָיָה חֲיִיב
מִיתָה. וְאִם תֹּאמַר וְאִם בֶּן הַיָּאָר הָיָה
רִשָּׁאִי מִשָּׁה לְהָרוֹג אוֹתוֹ, וְיֵשׁ לוֹמַר
דְּבִנֵּי נַח אֲוִהֲרֵתָן וּזוֹ מִיתָתָן וְהוּא מוֹזְהֵרִין
אֶהֱבָאָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְאִפִּילוּ הָכִי אִם הָיָה
רוֹאֶה שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ אִישׁ טוֹב לֹא הָיָה
הוֹרְגוֹ, כִּי הָיָה דֵּן אוֹתוֹ בְּדִין יִשְׂרָאֵל
וְלֹא בְּדִין בֶּן נַח: ו דְּלִקְמֵן בְּפִרְשַׁת
אֲמוֹר עַל פֶּסוּק 'שְׁלוֹמִית בַּת דְּבָרִי'
פִּירֵשׁ רִש"י 'שְׁבָחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל'
שֶׁפִּירְסָמָה לָּנוּ הַכְּתוּב לֹא לֹמַר שֶׁהָיָה
לְכַדָּה הָיְתָה זוֹנָה, וְאִם בֶּן אִי אֲמִרַת
שֶׁאֲשָׁה אַחֲרַת הָיְתָה נִמְצָא שְׁשֵׁתִי
זוֹנוֹת הָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל: ז דָּאִם לֹא בֶּן לֹא
הָיָה מִשָּׁה הוֹרְגוֹ, דְּאִטוּ מִשּׁוּם שֶׁהָיָה
מִכָּהוּ הָיָה חֲיִיב מִיתָה, אֲלָא מִשּׁוּם
שֶׁבָּא עַל אִשְׁתּוֹ וּבּוֹדָאֵי חֲיִיב מִיתָה,
דְּהָא מִשְׁבַּע מִצּוֹת בְּנֵי נַח הוּא דְּכִתִּיב
'וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ'. וְכֹה נִמִּי מְתוּרָץ
קוּשִׁיָּא דְּלְעִיל: תוֹרָה יב

(יב) ח (מִהֲרִש"ל) דְּהוּא לִיָּה לְמִימַר 'וַיֵּרָא
כִּי אֵין אִישׁ אֲדָם' וגו', דְּלִפְשׁוּטוֹ שְׁפָנָה כֹּה
וְכֹה שֶׁהָיָה מְתִירָא שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתוֹ
שׁוּם אָדָם, מָה לִּי אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, לָכֵן

(יא) ג מִדְּסַמָּךְ עֵינִן הִתְפָּאָה לְמֵאִי
דְּכִתִּיב 'וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם', דְּמִשְׁמַע
הִתְפָּאָה נִמִּי מַעֲנִין הַסְּבָלוֹת, לְכָף
פִּירֵשׁ 'נוֹגֵשׁ הָיָה' וכו'; ד פִּירוּשׁ, שְׁמִיךְ
שְׁקוּרִין הִתְרַנְּגוּלִין הָיוּ צְרִיכִים לְעִמּוּד
וְלְעֲשׂוֹת מִלְאכָתָן: ח אֵין לְהַקְשׁוֹת מִנָּא
לִיָּה לְרִש"י לְפָרֵשׁ שֶׁהִלְקָהוּ וְלֹא
הִמִּיתָהוּ מִמֶּשׁ, דִּילְמָא מַה שְׁכָּתוּב
'מִכָּה אִישׁ עֲבָרִי' וכו' פִּירוּשׁוֹ שֶׁהִרְגַּ
אוֹתוֹ מִמֶּשׁ. יֵשׁ לוֹמַר דְּלִקְמֵן פִּירֵשׁ
רִש"י רָאָה שָׁאִין אִישׁ טוֹב יֵצֵא מִמֶּנּוּ
וְלָכֵן הִרְגוּ, הָא אִם הָיָה רוֹאֶה שֶׁיֵּצֵא
אִישׁ טוֹב מִמֶּנּוּ לֹא הָיָה הוֹרְגוֹ, וְאִי
אֲמִרַת דְּמַה שְׁכָּתוּב 'מִכָּה אִישׁ עֲבָרִי'
פִּירוּשׁוֹ שֶׁהִרְגוּ מִמֶּשׁ, אִם בֶּן לָמָּה הָיָה
צָרִיךְ לְמִשָּׁה לְרָאֹת שָׁאִין עֲתִיד אִישׁ
טוֹב לְצַאת מִמֶּנּוּ. נְהִי דְּיֵצֵא אִישׁ טוֹב
מִמֶּנּוּ אֲפִילוּ הָכִי הָיָה לוֹ מִן הֵדִין לְהָרְגוֹ
דְּכִיּוֹן שֶׁהוּא הִרְגַּ אֶת הָעֲבָרִי דְּכִתִּיב
בְּדוּרְיָא 'נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ', אֲלָא עַל
כְּרִיךְ צָרִיךְ לוֹמַר דְּמַה דְּכִתִּיב 'מִכָּה
אִישׁ עֲבָרִי' פִּירוּשׁוֹ לֹקָה וְרוֹדָה וְלֹא
הִמִּיתוֹ מִמֶּשׁ, וּלְפִיכָף הָיָה צָרִיךְ לְרָאֹת
אִם עֲתִיד אִישׁ טוֹב לְצַאת מִמֶּנּוּ, דָּאִם
הָיָה רוֹאֶה שֶׁיֵּצֵא שׁוּם אָדָם טוֹב מִמֶּנּוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חז"א עמ' 5 – מתוך 'לקראת שבת')

הבאה היא חטא בין אדם למקום

ידו של האדם נועדה לנתינה. למשל, "יד המחלקת צדקה" (תניא פכ"ג – כח, ב) וכיוצא בזה. לכן, אם תמורת השמוש ביד להיטיב לאלת היא מנצלת למטרה הפכית, יש בזה חטא כלפי המקום. וכיון שכן, עצם הגבהת היד כדי להכות את חברו (אפילו שעדיין לא הכהו בפעל) כבר משמשת למטרה הנוגדת את תכלית כוננת הבריאה של הקב"ה, ולכן החטא כלפי הקב"ה מתחיל כבר בהגבהה.

ויאמר לרשע למה תכה רעך: (ב, יג)
ופרש רש"י: "למה תכה – אף-על-פי שלא הכהו נקרא רשע בהרמת יד".
יש להבין, מדוע נקרא רשע "אף-על-פי שלא הכהו"?
ההסבר:
תכלית בריאתו של האדם היא "לשמש את קונו" (משנה וברייטא סוף קידושין). מובן, שלכל אבר ואבר שבאדם יש את התכלית שלשמה נברא.

ויאמר מן שוין לזכר רב ודין עלנא
הלמקטלי את אמר פמא דקטלתא ית
מצראה ודחיל משה ואמר בקושטא אתידע
פתגמא:

(יד) **ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו להרגנו**
אתה אמר כאשר הרגת את המצרי ויירא משה
ויאמר אכן נודע הדבר:

ראויין להגאל. אכן נודע הדבר. כמשמעו.
ומדרשו: נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו: מה
חטאו ישראל מפל שבעים אמות להיות נרדמים
בעבודת פך, אבל רואה אני שהם ראויים לכה.

מי שמך לאיש ודרי עודך נער. להרגנו
אתה אמר. מכאן אנו למדים שהרגול בשם המפרש.
ויירא משה. כפשוטו. ומדרשו: דאג לו על שראה
בישראל רשעים דלטורין, אמר: מעתה שמה אינם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 12 עמ' 1)

התורה שמשה פחד, דבר שלא גרם שום תוצאה מעשית
(משה ברח למדן רק אחרי ששמע פרעה ובקש להרגו).
לכן מביא פרוש המדרש, שיראה זו משמעותה **דאגה** –
שמה אינם ראויין להגאל.

דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין (רש"י ב,
יד) יש לשאל, מדוע אינו מסתפק בפשוטו של מקרא, שיירא
לנפשו כיון שנודע דבר הריגתו את המצרי, ומביא גם את
מדרשו. ויש לומר, שלפי פשוטו קשה: לשם מה מספרת

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך 12 עמ' 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בטחון בה' מועיל לדחות הצרה

ונחלקו מפרשי המדרש בכוננת הדברים, ויש מהם שפרשו
(יפה תאר ועוד) שאין זה לשבחם "שהראוי שלא לירא".
וכן ראינו בדברי רבותינו נשיאי חב"ד, שאמרו שהבטחון
בה' שייטיב לאדם, הוא עצמו פועל שאכן יהיה טוב בפעל,
ובהלשון "טראכט גוט – וועט זיין גוט".
ועל פי זה יש לבאר שזה כוננת הכתוב שמספר על יראתו
של משה מפני פרעה – לומר לה, שזה גופא היה הגורם
להמשך הדברים "ויבקש להרג את משה", כי אם היה
בוטח בה' כדבעי, בזה היה פועל שלא היה נצרך לברח.

ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: (ב, יד)
ויש להקשות: מה משמיענו הכתוב בכך שמשה חשש ואמר
אכן נודע הדבר, הרי לפעל לא נמלט למדן עד ששמע
פרעה ובקש להרגו, והנה ליה למימר רק מה ששמע פרעה,
ותו לא?
ונראה לישב:
איתא במדרש רבה (בר"ר פ"ע) "ר' פנחס בשם ר' ראובן
שני בני אדם הבטיחו הקב"ה ונתיראו, הבחור שבאבות
והבחור שבנביאים. . . אל הקב"ה כי אהיה עמך ולבסוף
נתירא כו".

שפתי חכמים

(ומהר"א) אי נמי הרי גם שאר בנים היו
להם לאברהם וליצחק, ולמה לא נגזר
השעבוד עליהם. אי נמי אף על פי
שגזר עליהם 'ועבדים וענו אותם',
מכל מקום בעבודת פך לא נגזר
עליהם, וזה היה תמוה בעיניו: תורה טו

בידנים שפט בשכלו שהרגו בשם.
רא"ם: מ פירוש, מלשינים: נ דאף על
גב דבכר נגזרה גזרת 'ועבדים וענו'
אותם ארבע מאות שנה, מכל מקום
היה קשה לו למשה שהרי אמרה
תורה 'לא ימיתו אבות על בנים' וגו'.

(יד) ל דהואיל וכתוב 'אומר' ולא
'להרגנו' אתה מבקש, אלא ודאי
באמירה הרגו. ואין לתמוה מי הגיד
לאותו רשע שהרגו בשם המפורש,
דאיכא למימר כיון שראה שטמנו
בחול ולא ראה אותו שעשה מעשה

דוקא עון לשון הרע מעבב את הגאולה

רחמנא-ליצלן.

כלומר: בעת יציאת מצרים בחר הקב"ה בבני ישראל, ועל ידי זה נעשו בני ישראל לחפצא של "עם", וכמ"ש (ואתחנן ד, לד) "לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי", דעד אז היו רק קבוצת אנשים רבים ממושפחה אחת, ומה שנעשו בגדר גוי ועם, הנה בעת יציאת מצרים.

ועל פי זה יש לומר, דמכיון שלשון הרע גורם לפרוד הלכבות, הנה כשאין אחדות בין בני ישראל אי אפשר שיחול עליהם גדר "עם", ואין כאן מי שיחול עליו גדר בחירת הקב"ה רחמנא-ליצלן, ורק כשיש אחדות בין בני ישראל אפשר להיות גאלת ישראל.

טו וישמע פרעה ית פתגמא הדין ובעא למקטל ית משה וערק משה מן קדם פרעה ויחביב בארעא דמדין ויחביב על בירא:

פרעה: "(וישב בארץ מדין • נתעבב שם, כמו 'וישב יעקב'). • וישב על הבאר • למד מעקב שנזדווג לו וזווגו על הבאר.

טז ולרבא דמדין שבע בנן ואמתא ודלאה ומלאה ית רהטא לאשקאה ענא דאבוהן:

יז וילכהן מדין • רב שבעה, ופרש לו מעבודת כוכבים ונדהוה מאצלם. את הרהטים • את ברכות מרוצות המים העשויות בארץ.

יח ואתו רעיא וטרדונון וקם משה ופרקנון ואשקי ית עניהן:

יח ואתא לנת רעואל אבוהן ואמר מה דין אוחיתין למיתי יומא דין:

עבדה, ואם בן על כרחך צריך לומר שפירש מעבודה זרה אחת לעבודה זרה אחרת. וכן אתי שפיר הא דפירש רש"י שהתנה עם משה בן ראשון יהיב לעבודה זרה וכו', וקל להבין: תורה יז

וייאר משה ויאמר אכן נודע הדבר:

דאג על שראה בישראל רשעים דלטורין, אמר מעתה שמא אינם ראויים ליגאל (ב, יד. ובפרש"י) לכאורה הדבר תמוה ביותר, הרי מציינו במדרשי חז"ל (מכילתא בשלח יד, כט. ובכ"מ) שבגלות מצרים היו בין בני ישראל גם כל מיני חוטאים, ואפילו עובדי עבודה זרה, ואף-על-פי-כן נגאלו ממצרים, ואם חטא עבודה זרה לא עבב את הגאולה, מדוע עון לשון הרע יעבב?

ונש לומר בזה, שבדאי היו בני ישראל ראויים ליגאל אף אם חטאו רחמנא-ליצלן, וטעם הדבר שעון לשון הרע עבב הוא משום שחטא זה גורם שלא תחול עליו גדר גאולה

(טו) וישמע פרעה את-הדבר הזה ויבקש להרג את-משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על-הבאר:

יז וישמע פרעה • הם הלשינום עליו. ויבקש להרג את משה • מסרו לקוסטינר להרגו ולא שלטה בו החרב – הוא שאמר משה: "ויצילני מחרב

(טז) וילכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את-הרהטים להשקות צאן אביהן:

יז וילכהן מדין • רב שבעה, ופרש לו מעבודת כוכבים ונדהוה מאצלם. את הרהטים • את ברכות מרוצות המים העשויות בארץ.

(יח) ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה וישען וישק את-צאנם:

יח ויגרשום • מפני הנדוי.

(יח) ותבאנה אל-רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא היום:

שפתי חכמים

'פירש מעבודה זרה' כו'. ומתחיל פירוש הנה מעבודה זרה, אבל לא נתגזיר לגמרי, דהא אחר כך כששמע קריעת ים סוף אז בא ונתגזיר ומתחיל שפירש דהכי פירשו, פירש מעבודה זרה של מדין לעבודה זרה אחרת, כמו שאמרנו ר"ל שלא הניח עבודה זרה שלא

(טו) (נחלת יעקב) דהא דכתיב 'כי מתו כל האנשים המבקשים וגו' הם היו דתן ואבירם, כדמשמע פרק תשיעי דנדרים: תורה טו (טז) ע דקשה ליה לרש"י, כיון שיתרו הנה כהן מדין אם בן למה גרשו הרועים את צאנו, ועל זה פירש,

(יט) וַתֹּאמֶרְנָא אִישׁ מִצְרֵי הַצִּילָנוּ מִיַּד הָרָעִים וְגַם דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁק אֶת־הַצֹּאן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ליקוטי מו"ק חלק א עמ' א – מותר 'התקשרות')

אִישׁ מִצְרֵי הַצִּילָנוּ (ב, יט) משה, מושיעם של ישראל, נולד בשנה המואה ושלשים לירידת יעקב ובניו למצרים (כי יוכבד אמו, שנולדה בין החומות, היתה בת ק"ל בלדתו). דבר זה נרמז במחצית הראשונה של תבת מצרי: מ"צ – בגימטריא 130.

(כ) וַיֹּאמֶר אֶל־בְּנֵיהֶם וְאִי לָמָּה זֶה עֹזְבֶתֶן אֶת־הָאִישׁ קְרָאָן לוֹ וַיֹּאכֵל לָחֶם:

כ"י למה זה עוזבתם. הפיר בו שהוא מורעו של יעקב – שהמים עולים לקראתו. ויאכל לחם.

(כא) וַיֹּאֶל מֹשֶׁה לְשֵׁבֶת אֶת־הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת־צִפְרָה בָּתוֹ לְמִשָּׁה:

כ"י ויאול. בתרגומו (ספרים אחרים: כמשמעו), ודומה לו: (שופטים יט) "הואל נא ולין", "ולו הואלנו".

(כב) וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גִּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בָאָרֶץ נִכְרִיָּה: פ

שפתי חכמים

(כ) ומחשילו נראה לי שמדקדק רש"י, מה זה ששאל ויתרו לבנותיו 'מדוע מהרתן כו', אם היה יודע שבכל יום באים הרועים ומגרשים אותם אם כן למה היו הולכים תחלה קודם שהשקו הרועים, ואם היה יודע דלאו בכל יום באים הרועים תחלה אם כן למה היה שואל אותן, דלמא היום גם כן לא באו הרועים, אלא על כרחך צריך לומר שבאו היום כל כך מהרה שאף אם לא באו הרועים לא היו באות כל כך מהרה, לכך שאל אותן 'מדוע מהרתן', והם השיבו לו שבא אחד ושאב ועלו המים לקראתו שלא הוצרכנו לשאוב. ומנא ליה שהם השיבו כך, יש לומר מדכתיב 'ותמלאנה את הרהטים' וגו', משמע שלא היו משקים את הצאן אלא מן הרהטים ששופכים מים לשם והם השיבו שבא איש ודלה להם והשקה את הצאן, משמע שלא היה קראן לו וגו' כדאי בשביל זה לבד, לכן פירש שמא ישא וכו'. וזהו שכתוב 'ויאול משה לשבת' וגו' לישאר אצל יתרו על ידי ויתן את צפורה וגו', ואתי שפיר לשון 'ויאול', פירוש 'ויתרצה', דמשמע בהדנא שיתרו בקש ממנו זה ומשה נתרצה למלאות בקשתו, ואם כן על כרחך שזה נרמז במה שאמר 'קראן לו ויאכל לחם' שמא ישא כו', דמשום הכי שלח אתר משה, ודו"ק: תורה כא (כא) ק צריך לומר דמיתתי הכא ראיה מלשון 'הואלתי' שהוא לשון 'רציתי' מ'הואלתי' האחרון דכתיב לעיל בפרשת וירא, דשתי פעמים כתיב שם 'הואלתי', דהא 'הואלתי' ראשון דכתיב שם אינו לשון 'רציתי' אלא לשון התחלה, כדפירש רש"י שם, עיין שם: תורה כב

כג וַיְהִי בַיּוֹמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם
דְּמִצְרַיִם וַאֲתָנָחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן פְּלִחָנָא
דְּהָהּ קָשִׁי עֲלֵיהוֹן וַיַּעֲקֹוּ וַיַּעֲלִיקוּ וַיַּעֲלִיקוּ וַיַּעֲלִיקוּ
לְקָדֶם יִי מִן פְּלִחָנָא:

(כג) וַיְהִי בַיּוֹמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וַיַּאֲנִחוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבָדָה וַיַּעֲקֹוּ וַיַּעֲלִיקוּ וַיַּעֲלִיקוּ
אֶל־הָאֱלֹהִים מִן־הָעֲבָדָה:

נְסֻמְכוּ פְּרָשִׁיּוֹת הַלְלוּ. בְּרַשׁ"י יִשָּׁן. וַיָּמָת מֶלֶךְ
מִצְרַיִם. (שמות רבה) נְצַטְרַעַר וְהָיָה שׁוֹחֵט תִּינוּקוֹת
יִשְׂרָאֵל וְרוֹחֵץ בְּדָמָם.

נש"י וַיְהִי בַיּוֹמִים הָרַבִּים הָהֵם. שְׁהִיָּה מִשֶּׁה גֹר
בְּמִדְיָן, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהַצָּרָה יִשְׂרָאֵל לְתַשׁוּעָה,
וּמִשֶּׁה הָיָה רוֹעֶה וְגו', וּבָאתָ תַשׁוּעָה עַל יָדוֹ, וְלִכְךָ

כד וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב:

(כד) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב:

נש"י נַאֲקָתָם. צַעֲקָתָם, וְכֵן: (איוב כד) "מַעֲרִיר מֵתִים יִנְאָקוּ". אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם. עִם אַבְרָהָם.

כה וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: ׀
בְּמִיָּקְרָהּ לְמַפְרָקֶהוֹן יִי:

(כה) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: ׀
נש"י וַיֵּדַע אֱלֹהִים. נָתַן עֲלֵיהֶם לֵב וְלֹא הָעֲלִים עֵינָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבדוקדוש פרשת שמות תשמ"ג)

שְׁכַבְר סִימּוֹ אֶת עֲבֹדָתָם, וּמִכִּיּוֹן שָׁפֹן, מִדּוּעַ מַעֲקָבִים אוֹתָם
בְּגִלּוֹת? וַצִּעֲקָה וַיַּעֲקָה זֶה תִּבְיָא ל"וִידַע אֱלֹקִים", וְהַקְדוּשָׁה
בְּרוּךְ־הוּא יִשְׁלַח לָנוּ גּוֹאֵל צָדֵק בְּקִרְבּוֹ.

יציאת מצרים באה לאחר שבבני ישראל זעקו ובקשו להגאֵל
. . . בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל צָרִיכִים לַצֵּעוֹק אֶל הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא עַל
אֲרִיכוֹת הַגְּלוּת, וְלִהְיוֹת לִפְנֵי שִׁיּוּצִיאָם מִן הַגְּלוּת, בְּאִמְרָם

♦ יום רביעי י"ח טבת ♦

א וּמִשֶּׁה הָיָה רֹעֵי יֵת עֲנָא דִּיתְרוֹ חֲמוּהִי רַבָּא
דְּמִדְיָן וַיְדַבֵּר יֵת עֲנָא לְבִתְרָא שְׁפֵר רַעֲיָא
לְמַדְבְּרָא וְאִתָּא לְטוּרָא דְאַתְגָּלִי עֲלוּהִי יִקְרָא
דִּי לְחוּרָב:

ג (א) וּמִשֶּׁה הָיָה רֹעֵה אֶת־צֹאן יִתְרוֹ חֲתָנּוֹ כֹּהֵן
מִדְיָן וַיִּנְהַג אֶת־הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל־יְהוָה
הָאֱלֹהִים חֲרֻבָּה:

נש"י אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר. לְהַתְרַחֵק מִן הַגּוֹל שְׁלֹא יָרְעוּ בְּשָׂדוֹת אֲחֵרִים. אֶל הַר הָאֱלֹהִים. עַל שֵׁם הָעֵתִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז פרשת שמות)

צָרִיכָה לְהִיטֵב בְּאוֹפֶן שֶׁל "וּרְעָה אֲמוּנָה", לְהַחֲדִירָה לְפָנִים מִיּוֹת,
דְּבָר זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי מִשֶּׁה, רַעֲיָא מְהִימָנָא.
בְּכָךְ יוֹבֵן הַדִּיק בְּפִסּוֹק "וּמִשֶּׁה הָיָה רֹעֵה אֶת צֹאן יִתְרוֹ"
חוֹתְנּוֹ כֹּהֵן מִדְיָן", לְכַאוֹרָה מוֹבֵן, שֶׁהַתּוֹרָה מְסַפֶּרֶת עַל הִיטוֹ
רֹעֵה צֹאן, מִפְּנֵי שֶׁזֶה הָיָה, כִּידוּעַ, הַכֵּנָה וְנִסְיוֹן לְמִשֶּׁה רַבֵּנוּ
כְּרֹעֵה יִשְׂרָאֵל, אֶף לְשֵׁם מֶה יֵשׁ לְהַדְגִּישׁ שֶׁהוּא הָיָה רֹעֵה
דּוֹקָא שֶׁל "צֹאן יִתְרוֹ", וְדוֹקָא כֹּהֵן מִדְיָן?

הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית בְּעֵינֵינוּ זֶה הֵיא: בְּתוֹךְ "צֹאן יִתְרוֹ" הִי
"חִילִי דְקִדּוּשָׁה" (=כּוֹחוֹת שֶׁל קִדּוּשָׁה), וּמִשֶּׁה פָּעַל "לְאַקְרָבָא
לְקִדּוּשָׁה" (=לְקַרְבָּם לְמִקּוֹרָם, לְקִדּוּשָׁה), לְפִיכָךְ מִדְּגִישִׁים

מֵהוּתוֹ שֶׁל מִשֶּׁה הֵיא מוֹשִׁיעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הוּא ה"רַעֲיָא
מְהִימָנָא" (רֹעֵה נֶאֱמָן) הַמְבִיא לִידֵי כָךְ שֶׁהָאֲמוּנָה תִשְׁפִּיעַ
עַל מַעֲשֵׂי יִשְׂרָאֵל בְּפֹעֵל. גַּם בְּמִקּוֹם שֶׁאֵין בּוֹ רִאיוֹת אֱלֹקוֹת,
וְאִפְּלוּ לֹא בְּהִבְנָה וּבְהַפְרָה, הוּא הַבִּיא לְכָךְ שֶׁ"תֹּאמַר אֶצֶל
יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּנָה בְּה', וּבְאִמְצָעוֹת זֹאת יוֹכְלוּ לַעֲמוֹד בְּפָנֵי
גְזֵרַת פְּרֻעָה.

וְלִמְרוֹת שֶׁכַּח הָאֲמוּנָה הָיָה קִיָּם אֶצְלָם לְפָנֵינוּ, כִּיּוֹן שֶׁהֵם
"בְּטַבְעָם" מֵאֲמִינִים בְּנֵי מֵאֲמִינִים", אֶף אֲמוּנָה רַגִּילָה, בְּאוֹפֶן
שֶׁל "מִקְרִי", אֵינְנָה מְסַפֶּקֶת לְשֵׁם כָּךְ.

כְּדִי שֶׁהָאֲמוּנָה תִשְׁפִּיעַ עַל חַיֵּי וְהַתְנַהֲגוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם, הֵיא

שפתי חכמים

(כג) ר' דָּאִי פִירוּשׁוֹ שֶׁמָּת לְמָה צִעֲקוּ, שְׁמָא הַמֶּלֶךְ שִׁיְהִיָּה אַחֲרֵי פְרֻעָה יְהִיָּה טוֹב, אֲלֵא וְדָאִי נְצַטְרַעַר וּמִצּוֹרֵעַ חָשׁוּב
כְּמַת: תּוֹרָה כד

רועה וישראל במצרים. אפילו בהיותם במצב שאין שום ראיה או הכרה באלקות, ורק הנהגת הטבע ניקרת בגלוי, היה משה, רעיא מהימנא, מעוררם ומחזיר אל תוכם את האמונה בה'.

"צאן יתרו... כהן מדין": אפילו עם הניצוצות שנמצאו אצל "כהן מדין" - כהן עבודה-זרה ש"לא הניח עבודה-זרה שלא עבדה", פעל משה "לאקרבא לקדושה". לכן היתה זאת הכנה מתאימה להיותו של משה רבנו -

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי התוועדות יום ב' דחג השבועות תש"ח)

אין לותר אפילו על גדי אחד!

הקב"ה . . ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע בגדילים וטלאים, עמד משה רבנו לפני הקב"ה, ואמר: רבוננו של עולם . . קטני עמך. ונמצא דגדילים קאי על "קטני עמך" אלו תינוקות של בית רבן. ועל זה היא ההוראה אלינו: כמו שמשה רבנו, רוען של ישראל, לא ותר אפילו על גדי אחד, ועשה כל שביכלתו להחזיר הגדי לעדר הצאן, כן גם בנוגע אלינו, שאסור לותר על אף ילד יהודי, ואם רואים "גדי" שבורח מן העדר, צריכים לעשות כל מה שביכלת ובמסירות-נפש כדי להחזיר את הילד ל"צאן קדשים".

על הפסוק בפרשתנו "ומשה היה רועה" (ג, א) איתא ב'שמות רבה' (פרשה ב, ב) "משה לא בהנו הקב"ה אלא בצאן, אמרו רבותינו פשהיה משה רבנו עליו-השלום רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסית, כיון שהגיע לחסית נזדמנה לו ברכה של מים, ועמד הגדי לשותות, כיון שהגיע משה אצלו, אמר אני לא הייתי יודע שרץ הייתי מפני צמא, ענף אתה. הרפילו על כתפו, והיה מהלך. אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהג צאנו של בשר-יודם, כך חיך אתה תרעה צאני ישראל". ויש לבאר ההוראה מזה בעבודת האדם לקונו: דהנה איתא ב'אסתר רבה' (פרשה ט, ד) "נתגלגלו רחמיו של

ב ואתגלי מלאכא דיי לה בשלהובית אשתא מגו אסנא וחזא והא אסנא בער באשתא ואסנא ליתוהי מתאכיל:

(ב) וַיֵּרָא מֶלֶאךָ יְהוָה אֵלָיו בְּלַבַּת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֵּנֶה בֵּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנֶה אֵינּוּ אֵכָל:

לבתוך. מתוך הסנה. ולא אילן אחר, משום "עמו אנכי בצרה". אכל. נאכל, כמו "לא עבד בה", "אשר לקח משם".

זש"א בלפת אש • בשלהבת אש, לבו של אש, כמו: "לב השמים", (שמואל ב יח) "בלב האלה". ואל תתמה על התי"ו, שיש לנו פיוצא בו: "מה אמלה

ג ואמר משה אתפני כען ואחזי ית חזונא רבא הדין מא דין לא מתוקד אסנא:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאֵרְאֶה אֶת־הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא־יִבְעַר הַסֵּנֶה:

זש"א אסרה-נא • אסורה מפאן להתקרב שם.

ד וחזא יי ארי אתפני למחזי וקרא לה יי מגו אסנא ואמר משה משה ואמר הא אנא:

(ד) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לְרֹאשׁוֹ וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי:

ה ואמר לא תקרב הלכא שרי סינך מעל רגלך ארי אתרא דאת קאים עלוהי אתר קדיש הוא:

(ה) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי־תִקְרֹב הֵלֶם שְׁלִי־נַעֲלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עומד עָלָיו אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ הוּא:

זש"א של • שלף והוצא, כמו: (דברים יט) "ונשל הפרזל", (שם כח) "כי ישל זיתך". אדמת קדש הוא ש • המקום.

וַיֹּאמֶר אֲנִי אֱלֹהִים דָּבָרוֹךְ אֱלֹהִים דְּאֶבְרָהָם
אֱלֹהִים דְּיִצְחָק וְאֱלֹהִים דְּיַעֲקֹב וְכַבְשָׁנוֹן
מֹשֶׁה לְאַפְוֵהִי אֲרִי דְחִיל מְלֹאסְתַּפְּלָא בְּצִית
יִקְרָא דִּי:

(ו) וַיֹּאמֶר אֲנִי אֱלֹהִים אֲבִיךָ אֱלֹהִים אֲבְרָהָם אֱלֹהִים
יִצְחָק וְאֱלֹהִים יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מַהֲבִיט
אֶל־הָאֱלֹהִים:

וַיֹּאמֶר יְיָ מִגְּלָא גְלִי קְדָמִי יֵת שְׁעִבּוֹד עַמִּי
דִּי בְּמִצְרַיִם וְיֵת קְבֻלָּתְהוֹן שְׁמִיעַ קְדָמִי מִן
קִדְּם מִפְּלִחִיהוֹן אֲרִי גְלִי קְדָמִי יֵת פִּיבִיהוֹן:

(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה רְאֵה רָאִיתִי אֶת־עֲנִי עַמִּי אֲשֶׁר
בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שְׁמָעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו כִּי יִדְעֹתִי
אֶת־מַכְאֲבֵיו:

כ"י • כִּי יִדְעֹתִי אֶת מַכְאֲבֵיו • כִּמו "וַיִּדַּע אֱלֹהִים", כְּלוּמַר, כִּי שְׁמַתִּי לֵב לְהַתְּבוֹנֵן וְלִדְעַת אֶת מַכְאֲבָיו,
וְלֹא הִעְלַמְתִּי עֵינִי וְלֹא אָאָטְס אֶת אֲזַנִּי מִצַּעֲקָתָם.

ח וְאֶתְגַּלִּיתִי לְשִׁבְוִתְהוֹן מִיִּדָּא דְּמִצְרָא
וְלִאֲשִׁקֻיָּתְהוֹן מִן אֲרַעָא הֵהִיא לְאֲרַעָא טְבָא
וּפְתִינָא לְאֲרַעָא עֲבָדָא חֻלְבּ וּדְבִשׁ לְאַתֵּר
כְּנַעֲנָעִי וְחִתָּאִי וְאַמֹּרִיתִי וּפְרֻזִּיתִי וְחִזִּיתִי
וַיְבוֹסֵאִי:

(ח) וַאֲרֹד לְהַצִּילֹו מִיַּד מִצְרַיִם וְלַהֲעֵלְתוֹ מִן־הָאָרֶץ
הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל־אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב
וּדְבֶשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֹמִרִי וְהַפְּרֻזִּי
וְהַחִזִּי וְהַיְבוֹסִי:

ט וַיַּכְעֲזֵן הָא קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלֵת קְדָמִי
וְאַף גְּלִי קְדָמִי יֵת דִּחְקָא דִּי מִצְרָאִי דְּחִקִּין
לְהוֹן:

(ט) וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם־
רָאִיתִי אֶת־הַלֶּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:

י וַיַּכְעֲזֵן אִיתָא וְאַשְׁלַחְנָךְ לְוֹת פְּרַעָה וְאַפִּיק
יֵת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

(י) וְעַתָּה לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל־פְּרַעָה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

כ"י • וְעַתָּה לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ וְגו' • וְאִם תֹּאמַר מַה תּוֹעִילָתִי? "וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי", יוֹעִילוֹ דְּכַרִּיךְ וְתוֹצִיאָם מִשָּׁם.

יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קְדָם יְיָ מִן אֲנִי אֲרִי אֲזִיל
לְוֹת פְּרַעָה וְאַרִּי אֲפִיק יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרַיִם:

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנִי כִּי אֵלֶךְ
אֶל־פְּרַעָה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

כ"י • מִי אֲנִי • מַה אֲנִי חֹשֵׁב לְדַבֵּר עִם הַמְּלָכִים. | מַה זָכוּר
וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאַף אִם חֹשֵׁב אֲנִי,

יב וַיֹּאמֶר אֲרִי זֶהי מִימְרֵי כְּסִיעָדְךָ וְדִין לָךְ
אֲתָא אֲרִי אֲנִי שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפְקִיתָךְ יֵת עַמָּא
מִמִּצְרַיִם תְּפַלְחוֹן קְדָם יְיָ עַל טוֹרָא דְּדִין:

(יב) וַיֹּאמֶר כִּי־אֶתִּיחַ עִמָּךְ וְזֶה־לָּךְ הָאוֹת כִּי אֲנִי
שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאָךְ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן
אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

שפתי חכמים

(י) ת דַּקְשָׁה לְרַש"י, דְּהִנֵּה לִיחַ לְמִימַר
'לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעָה לְהוֹצִיא',
אֲבָל 'וְהוֹצֵא' מְשֻׁמַּע דְּבוּר בְּפִנֵּי עַצְמוֹ,
לְכֹן הוֹסִיף מִלַּת 'וְאִם תֹּאמַר' וְכו',
וְתִדְּנָה תְּשׁוּבָתוֹ 'וְהוֹצֵא אֶת־
וְכו': תוֹרָה יֵא
(יא) א וּמִי' בְּמִקוֹם 'מַה', כִּי לֹא יִתְּבֹן
לְפָרְשׁוֹ עַל הַהוֹצָאָה, שְׁהָרִי כְּתִיב אַחֵר
כִּי 'וְכִי אוֹצִיא'. וְלִהְיוֹת שְׁמָה שְׁאִינוֹ
חֹשֵׁב לְדַבֵּר עִם פְּרַעָה הוּא לְהִיּוֹתוֹ
מֶלֶךְ, אֲמַר הָרֵב 'לְדַבֵּר עִם הַמְּלָכִים':
ב מִתְּשׁוּבַת הַשֵּׁם 'בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם'

הָהָר הַזֶּה לְסוֹף שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שִׁינְאוּ מִמֶּצְרַיִם.
דָּבָר אֲחֵר: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ, וְזֶה" שְׁתַּצְלִיחַ בְּשִׁלְיֹחוֹתָךְ,
לְךָ הָאוֹת" עַל הַבְּטָחָה אַחֶרֶת שֶׁאֲנִי מִבְטִיחָךְ,
שֶׁכְּשֶׁתּוֹצִיֵּאם מִמֶּצְרַיִם, תַּעֲבֹדוּן אוֹתִי עַל הָהָר הַזֶּה,
שֶׁתִּקְבְּלוּ הַתּוֹרָה עֲלֵיכֶם, וְהִיא הַזְכוּת הַעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל.
וְדוֹגְמַת לְשׁוֹן זֶה מְצִינוּ: (ישעיה לו) "וְזֶה לְךָ הָאוֹת!
אֲכֹל הַשֶּׁנֶה סְפִיחַ וְגו'", מַפְלֵת סִנְחָרִיב תִּהְיֶה לְךָ
לְאוֹת עַל הַבְּטָחָה אַחֶרֶת – שֶׁאַרְצְכֶם חֲרָבָה מִפְּרוֹת,
וְאֲנִי אֶבְרָךְ הַסְפִּיחִים.

יג. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קְדָם יי הָא אֲנִי אֶתִּי לֹוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לְהוֹן אֱלֹהֵא דִּאֲבִהֲתִכּוֹן
שְׁלַחֲנִי לְתִכּוֹן וְיִמְרוֹן לִי מָה שְׁמָה מָה
אִימֶר לְהוֹן:

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִי בָא אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחֲנִי
אֵלֵיכֶם וַאֲמַרְוּ לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אִמְרָ אֱלֹהִים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כו עמ' 19 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הקב"ה נמצא אתנו בצרת הגלות

(המורה על הנהגה של מעלה) יָנִיחַ לְבָנָיו שֶׁל מְקוֹם לְסָבוֹל
כ"כ עַד עֵתָה, וַיִּתְּעֵלֶם כְּבִיכּוֹל מִצָּרָתָם?
וְעַל זֶה עָנָה לוֹ הַקֶּבֶ"ה "אֶהְיֶה אִשָּׁר אֶהְיֶה" דְּפִירוּשׁוֹ כִּלְשׁוֹן
רש"י "אֶהְיֶה עִמָּם בְּצָרָה זֹאת, אִשָּׁר אֶהְיֶה עִמָּם בְּשִׁעְבוֹד
שֶׁאֵר מַלְכִּיּוֹת", וְכִלְשׁוֹן הַכְּתוּב (ישעי סג, ט) "כָּכָל צָרָתָם לוֹ
צָר", שֶׁגַם בְּזֶמַן הַגְּלוּת אֵין הַקֶּבֶ"ה מְזַנִּיחַ ח"י אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
אֲלֹא גַם לוֹ "צָר" כְּכִיכּוֹל, וְנִמְצָא אֶתֶם בְּצָרַת גְּלוּתָם.
וְזֶה שֶׁהִזְנִיחַ לָהֶם הַקֶּבֶ"ה לְסָבֵל עַד עַכְשָׁו אֵינוֹ מִשׁוּם שְׁלֹא
הָיָה אֶתֶם ח"ו, כִּי־אִם מִפְּנֵי שֶׁ"וְזֶה שְׁמִי לְעֵלָם - חֶסֶד וְיִי"
.. הַעֲלִימָהוּ שְׁלֹא יִקְרָא כְּתָבוֹ" (פרשת ג, טו וברש"י), דְּשִׁמוֹ
שֶׁל הַקֶּבֶ"ה הָיָה אֵז בְּהִעָלֶם וּבְהִסְתָּר וּבִאֲפֹן שֶׁל רַחֲמִים
נִסְתָּרִים, אֲבָל וְדֹאֵי שֶׁגַם אֵז פִּעֲלוֹ רַחֲמָיו.

וַאֲמַרְוּ לִי מַה־שְּׁמוֹ מָה אִמְרָ אֱלֹהִים: (ג, יג)
כָּבֵד תִּמְהוּ מִפְּרָשִׁים (רשב"ם, רמב"ן, ספורנו ועוד), וְכִי לֹא יָדַע
מֹשֶׁה שְׁמוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה עַד הֵנָּה? וּבִאֲרֹ בְּאֻפְנִים שׁוֹנִים.
וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה בְּאֻפְן אַחֵר, דְּחֻשֵׁשׁ הָיָה מֹשֶׁה שֶׁכָּאִשָּׁר יָבֹא
לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְדֹּר לָהֶם אֶת דְּבָרֵי הַקֶּבֶ"ה "רֹאֵה רְאִיתִי אֶת
עֲנֵי עַמִּי גו' צַעֲקָתָם שִׁמְעִתִּי גו' וְאֶרְדֹּ לְהַצִּילוֹ גו'" (פרשתנו
ג, ז ואילך) תִּקְשֶׁה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל קִשְׂיָא עֲצוּמָה:
הָרִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל סָבְלוּ בְּמֵאָד עַד עֵתָה, עֲבָדוּ בַּעֲבוּדָה קָשָׁה
- עֲבוּדַת פָּרֹךְ, וּפְרָעָה גֹזֵר "כָּל הַבֵּן הַיּוֹדֵד תִּשְׁלִיכוּהוּ"
(פרשתנו א, כב), וְעַד שֶׁ"הָיָה שׁוֹחֵט תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּן
וְרוֹחֵץ בְּדָמָם" (רש"י פרשתנו ב, כג), וְאִם כֵּן יִקְשֶׁה לָהֶם, "מַה
שְּׁמוֹ", דָּאֵם "אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵיכֶם" שִׁמַּע אֶת נַאֲקָתָם, וְנוֹגְעִים
לוֹ צְרוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵיזָה "שֵׁם" מִשְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקֶּבֶ"ה

שפתי חכמים

לְשִׁלְשֵׁת זְמַנִּים, שֶׁהוּא כְּמוֹ 'לִיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי', בְּדִפְרִישׁ רִש"י שֵׁם: וּ פִירוּשׁוֹ,
דְּרוּצָה לְהִבְיֵא רִאֲיָה שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא תוֹלֵה הַבְּטָחָתוֹ בְּהַבְטָחָה אַחֶרֶת,
וְאֵף עַל פִּי שְׁאוֹתָהּ הַבְטָחָה עֲצוּמָה
עֲדִין אֵינָה נִעֲשִׂית. וְהוּא הוֹדִין הַכָּא נִמִּי
אֵף עַל פִּי שֶׁהַבְטָחַת הַשְּׁלִיחוֹת עֲצוּמָה
הוּא מְסוּפֶק, וְאִם כֵּן אֵיךְ תִּהְיֶה הַבְטָחַת
הַשְּׁלִיחוֹת שֶׁעֲדִין הִיא מְסוּפֶקֶת רִאֲיָה
וְאוֹת עַל הַבְטָחַת קְבֻלַּת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא
הַבְטָחָה אַחֶרֶת. וְזֶה דוֹגְמַת לְשׁוֹן
שֶׁמְצִינוּ בִּישְׁעִיָה הַבְטָחַת מַפְלֵת
סִנְחָרִיב שֶׁהִיא עֲדִין מְסוּפֶקֶת הָיָה אוֹת
עַל הַבְטָחָה אַחֶרֶת שֶׁהִיא בְּרָכַת
הַסְפִּיחִים: תורה יג

אֲחֵר דְּבוּר זֶה. וְאִי מִשְׁעַת יְצִיאַת
מִצְרַיִם מוֹנֵה, הָרִי לֹא הָיָה אֲפִילוֹ שְׁנֵי
חֳדָשִׁים, חֲצִי נִסְוֹן, וְאֵיךְ, וְשִׁשִּׁי בְּסִיּוֹן
שֶׁקְבָלוֹ הַתּוֹרָה. וַיֵּשׁ לוֹמַר דִּלָּא מִיִּירֵי
בַּתּוֹרָה שֶׁכְּתֹב לְחוּד אֲלֹא גַם בַּתּוֹרָה
שֶׁבָּעַל פֹּה, שֶׁאֲחֵר קְבֻלַּת הַתּוֹרָה עָלָה
לְהָר וְהָיָה שֵׁם אֲרַבְעִים יוֹם וְאֲרַבְעִים
לֵילָה וְקָבֵל תּוֹרָה שֶׁבָּעַל פֹּה, וְאַחֵר
שִׁירָד בִּי"ו בַּתּוֹרָה הָיוּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים
שְׁלֵמִים וְהֵם נִגְאָלוּ בְּשִׁבְלֵי תּוֹרָה
שֶׁבָּעַל פֹּה בְּרִכְתִּיב 'עַל פִּי הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה בְּרַתִּי וְגו'', 'עַל פִּי הֵינִי הַתּוֹרָה
שֶׁבָּעַל פֹּה. מִצָּאֵתִי אִי נִמִּי הָכִי
פִּירוּשׁוֹ, לְסוֹף הַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהוּא
סִיּוֹן כְּמָה דָּאֵת אִמֶּר 'הָיוּ נְכוֹנִים

כְּדִי שֶׁיִּקְבְּלוּ הַתּוֹרָה מִשְׁמַע שְׁאִמֶּר לוֹ
מֹשֶׁה כֵּן: תורה יב
(יב) ג. פִּירוּשׁ, וְלֹא תִחְשׁוּב כִּי הוּא חֲזוֹן
בְּעֵלְמָא, אֲלֹא אוֹת אֶמֶת מִהַשֵּׁם:
דָּאֵם לֹא כֵן 'לֵךְ' לְמָה לִי, אֲלֹא לֵךְ
הָאוֹת שֶׁאֵין אֶתָּה נִיזוּק כְּשֶׁתִּלְךָ
בְּשִׁלְיֹחוֹתֶיךָ כָּאִשָּׁר רִאֲיָה הַסֵּנָה שֶׁאֵינוֹ
אֲבָל, וְדו"ק: ח וְאִם תֹּאמַר מִהֵיכָן הוּא
מִתְחַלֵּל לְמִנּוּת, אִי מִשְׁעַת דְּבוּר זֶה,
וְהָרִי הַעֲשֶׂה מִכּוֹת הָיוּ בִּינְתִים וְכָל
מִכָּה מִשְׁתַּמֶּשֶׁת רְבִיעַ הַחֹדֶשׁ וְשִׁלְשָׁה
חֳלָקִים הָיָה מַעֲדִי וּמִתְרָה בּוֹ בְּדִפְרִישׁ
רִש"י בְּפִרְשֵׁת וְאֶרְאָה בְּפִסּוּק וַיִּמְלֵא
שְׁבַעַת זְמַנִּים, וְאִם כֵּן הָיָה עֲשֶׂרָה
חֳדָשִׁים, וְגַם הַמְכּוֹת לֹא הִתְחִילוּ מִיַּד

(יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֱהִיה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וְאָמַר
וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֱהִי שְׁלַחְנִי
אֲלֵיכֶם:

כ"י - אֱהִיה אֲשֶׁר אֶהְיֶה • "אֱהִיה" עִמָּם בְּצֶרֶה זֹאת, "אֲשֶׁר אֱהִיה" עִמָּם בְּשַׁעֲבֹד שָׂאָר מַלְכֵיזֹת (ברכות ט).
אָמַר לְפָנָיו: "רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, מָה אֲנִי מִזְכִּיר לָהֶם צֶרֶה אַחֲרָת? דִּים בְּצֶרֶה זֶה". אָמַר לוֹ: "יָפָה אֲמַרְתָּ: 'כֹּה תֹאמַר וְגו'" (שמות רבה). (לא שֶׁהַשְׁפִּיל, חֲלִילָה, מֹשֶׁה בְּיוֹתֵר, אֲלֵא שֶׁלֹּא הִבִּין דְּבָרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כִּי

(טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם זֶה־שְּׁמִי לְעוֹלָם
וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר:

כ"י - זֶה שְּׁמִי לְעוֹלָם • חֶסֶד וִי"ו, לוֹמַר: הַעֲלִימְהוּ שֶׁלֹּא יִקְרָא כְּכַתְּבוּ (שמות רבה). וְזֶה זִכְרִי לִמְדוֹ הֵיאָךְ נִקְרָא, וְכֵן דָּוָד הוּא אוֹמֵר: "ה' שִׁמְךָ לְעוֹלָם, ה' זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר".

♦ יום חמישי י"ט טבת ♦

(טז) לָךְ וְאַסַּפְתָּ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֲבֹרָהֶם
יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פֶּקֶד פְּקִדְתִּי אֶתְכֶם וְאֶת־הַעֲשׂוֹי
לָכֶם בְּמִצְרַיִם:

כ"י - אֵת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל • מִיַּחֲדִים לִישִׁיבָה. וְאֵם תֹּאמַר "זִקְנִים" סָתֵם, הֵיאָךְ אֶפְשָׁר לוֹ לְאַסֹּף זִקְנִים שֶׁל שְׁשִׁים רְבוּא?.

(יז) וְאָמַר אֶעֱלֶה אֶתְכֶם מֵעֵנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ
הַפְּנִיעָנִי וְהַחֲתִי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחֲתִי וְהַיְבוֹסִי
אֶל־אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ:

(יח) וְשִׁמְעוּ לְקוֹלִי וְכֹאֲתָ אֶתְּה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מִלְךָ
מִצְרַיִם וְאָמַרְתֶּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה
עָלֵינוּ וְעַתָּה גִלְכַּה־נָּא דְרֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר
וְנִזְבַּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

יז וְאֶמְרִית אֲסִיק יִתְכּוֹן מִשְׁעַבְדֵּי מִצְרָאִי
לְאַרְעֵי כְּנַעֲנָאִי וְחַתָּאִי וְאֶמֹרָאִי וּפְרִזָּאִי
וְחַתָּאִי וַיְבוֹסָאִי לְאַרְעָא עֲבָדָא חֶלֶב וְדָבָשׁ:

יח וְיִקְבְּלוּן לְמִימְרֵךְ וְתִיתִי אֶת וְסָבִי יִשְׂרָאֵל
לְוֹת מֶלֶךְא דְּמִצְרַיִם וְתִימְרוּן לֵה יְיָ אֱלֹהֵא
דִּיהוּדָאִי אֶתְקָרִי עָלֵנָא וְכַעַן גִּזִּיל כְּעַן
מִתְלַף תְּלַת יוֹמִין בְּמִדְבָּרָא וְנִזְבַּח קָדָם יְיָ
אֱלֹהֵנָא:

הַעֲבָרִיִּים • יו"ד יתרה רמז לי' מפות, ברש"י ישן).
נִקְרָה עָלֵינוּ • לשון מקרה, וכן: (במדבר כג) "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים", "וְאֵנֹכִי אִקְרָה כֹה" – אָהָא נִקְרָה מֵאִתּוּךְ הַלֵּם.

כִּי־אֶשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ • מַאֲלִיָּהֶם, מַפִּינִן שְׁתֵּאמַר לָהֶם לְשׁוֹן זֶה, יִשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ, שֶׁכָּבֵד סִימָן זֶה מְסוּר בִּידֵם מִיַּעֲקֹב וּמִי־וֹסֵף, שֶׁבִלְשׁוֹן זֶה הֵם נִגְאָלִים: יַעֲקֹב אָמַר: "וְאֱלֹהִים פֶּקֶד יִפְקֹד אֶתְכֶם"ט, יוֹסֵף אָמַר לָהֶם: (בראשית ז) "פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם": (אַלֹּהֵי

יט) וְאֲנִי יֹדְעֵתִי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מִלֶּךְ מִצְרַיִם
יט וְקִדְמִי גָלִי אֲרִי לֹא יִשְׁבּוּק יִתְכוּן מִלֶּכָּא דְּמִצְרַיִם לְמִיזֵל וְלֹא מִן קְדָם דְּחִילָה תְּקִיף:

(יט) וְאֲנִי יֹדְעֵתִי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מִלֶּךְ מִצְרַיִם
לְהִלָּךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה:

– וְכֵלֶן לְשׁוֹן נִתְיָנָה הֵם. וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים "וְלֹא בִיד חֲזָקָה", וְלֹא בִשְׁבִיל שִׁידוֹ חֲזָקָה, כִּי מֵאֵז אֲשַׁלַּח אֶת יָדִי וְהִפֵּיתִי אֶת מִצְרַיִם וְגו', וּמִתְרַגְּמִינָן אוֹתוֹ: וְלֹא מִן קְדָם דְּחִילָה^ט תְּקִיף. מִשְׁמֹו שֶׁל רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי מִנְחֵם נֹאמַר לִי.

כִּי־אֶשְׁמְעוּ לְקוֹלְךָ • אִם אֵין אֲנִי מֵרָאָה לוֹ יָדִי חֲזָקָה, כְּלוּמַר, כֹּל עוֹד שָׂאִין אֲנִי מוֹדִיעוֹ יָדִי חֲזָקָה, "לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם לְהִלָּךְ". לֹא יִתֵּן • [פְּתִירוֹנוֹ] לֹא יִשְׁבּוּק, כְּמוֹ: (בראשית כ) "עַל כֵּן לֹא נִתְּתִיד", (שם לא) "וְלֹא נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עַמִּדִּי"

כִּנְאָשְׁלַח פּוֹן יֵת מַחַת גְּבֻרָתִי וְאִמְחִי יֵת מִצְרָאִי כֹכֵל פְּרִשׁוֹתֵי דִי אַעֲבֹד בִּינִיחוֹן וּבְיָתֵר בֵּן יִשְׁלַח יִתְכוּן:

(כ) וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִפֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם כֹּכֵל נִפְלְאוֹתַי אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם:

כא וְאֲתֵן יֵת עֲמָא דְּדִין לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרָאִי וְיֵהִי אֲרִי תִּהְיוּן לֹא תִּהְיוּן רִיקָנִין:

(כא) וְנִתְּתִי אֶת־חֶן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה בִּי תִלְכוּן לֹא תִלְכוּ רִיקָם:

כב וְתִשְׁאַל אֶתְּאָא מִשְׁבַּבְתָּהּ וּמִקְרִיבָתָהּ בֵּיתָהּ מִנִּין דְּכִסְפָּה וּמִנִּין דְּדָהָב וּלְבוּשֵׁין וְתִשׁוּוֹן עַל בְּנִיכוֹן וְעַל בְּנִיכוֹן וְתִרְוֹקְנוֹן יֵת מִצְרַיִם:

(כב) וְשַׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כָּל־כֶּסֶף וְכָל־זָהָב וּשְׁמֹלֹת וּשְׂמֹתָם עַל־בְּנֵיהֶם וְעַל־בְּנֵיהֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם:

שפתי חכמים

אֶל אַחֲרֵי כֵּהָ כְּמוֹ שֶׁיִּקְרָה הַשֵּׁם אֱלִי, וְאֵין זֶה הַכְּנֻחָה כָּאן. רָא"ם: תּוֹרָה יֵט (יט) ל כְּלוּמַר דְּהִכִּי פִּירוּשׁוֹ שֶׁל קָרָא, 'כִּי לֹא יִתֵּן אֶתְכֶם מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ', וְלֹא בִשְׁבִיל שִׁידוֹ חֲזָקָה, שְׁהָרִי אִם שַׁלַּחְתִּי אֶת יָדִי וְהִפֵּיתִי וְגו', כְּלוּמַר וְאִלּוּ הִיְתָה יָדוֹ חֲזָקָה לֹא הָיָה שׁוֹלְחָם: מ פִּירוּשׁ, וְלֹא מִפְּנֵי שִׁכְחוּ הוּא חֲזָק. וְזֶה שְׁתוּלָה הַפִּירוּשׁ הַזֶּה לְרַבִּי יַעֲקֹב וְלֹא לְאֹנוּקְלוֹס הַמֵּתְרַגֵּם, אֵינוֹ רַק עַל הַפִּירוּשׁ שֶׁל 'וְשַׁלַּחְתִּי אֶת יָדִי' שֶׁפִּירֵשׁ אוֹתוֹ 'כִּי מֵאֵז אֲשַׁלַּח אֶת יָדִי וְהִפֵּיתִי מִיָּד יִשְׁלַח אֶתְכֶם'. אֲבָל לֹא יֹדְעֵתִי אִיךָ יִפְרָשׁוּ הַיּוֹי"ו שֶׁל 'וְאִחֲרָי כֵּן יִשְׁלַח אֶתְכֶם'. הָרָא"ם. וְנִרְאֶה לִּי שֶׁהוּא כְּוִי"ו 'וְאִלָּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאִיָּה וְעֵנָה: תּוֹרָה כ

* (רא"ם) אֲבָל בְּרִישׁ פְּרָשַׁת וַיִּקְרָא כִּתְבֵּי 'אֲבָל לְבִיָּאִי אוֹמוֹת הָעוֹלָם נִגְלָה עֲלֵיהֶם בִּלְשׁוֹן טוֹמָאָה. וְשָׂמָא יֵשׁ לוֹמַר שֶׁפִּירוּשׁ 'וַיִּקְרָא' לְעוֹלָם לְשׁוֹן מִקְרָה הוּא, אֲלָא שֶׁלְשׁוֹן מִקְרָה פַּעַם מִתְּפָרֵשׁ עַל הַמִּקְרָה וְהַהוּדָמוֹן, כְּמוֹ 'כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר, וּפַעַם עַל הַשְּׂכָבֶת וְרַע שֶׁהִיא לְשׁוֹן טוֹמָאָה כְּמוֹ 'מִקְרָה לִילָה: כ לֹא שֶׁאֵהִיָּה נִקְרָה אֵלָיו כְּמוֹ 'וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל בָּלָעַם' שֶׁהֵשֵׁם נִקְרָה אֵלָיו, כִּי בָלָעַם לֹא הָיָה נִקְרָה אֶל הַשֵּׁם אֲלָא נִקְרָה מֵהַשֵּׁם. וְאָמַר 'הָלוֹם' לְהוֹדִיעַ שֶׁפִּירוּשׁ 'כֹּה', 'הָלוֹם', כְּמוֹ 'לֹא שְׁמַעְתָּ עַד כֹּה', לֹא 'כִּכְהוּ', כְּמוֹ 'כֹּה אָמַר ה'". שָׂאֵם יִהְיֶה פִּירוּשׁ 'כֹּה', 'כִּכְהוּ', אֲפִשֵּׁר שִׁיְהִיָּה פִּירוּשׁ 'אִקְרָה' שֶׁגַּם אֲנִי אִקְרָה

(יח) ח וְאִם תֵּאמַר, אִם כֵּן גַּם מִשָּׁה יָדַע כְּמוֹ הֵם, וּמָה הוֹכָחָה זֹ, דְּלִמָּא מִשָּׁה הָיָה מִשְׁקֵר. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּבִאוּתוֹ וְיָמֵן שֶׁבִּרְחַם מִפְּרָעָה לֹא הָיָה מִשָּׁה כִּי אִם כֵּן שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה, וְהֵם לֹא מְסוּרֵי הַסִּימָן אֲלָא לְגִדּוּל: ט וְתִמְיָה, הָא לֹא מִצִּינוּ פְּסוּק זֶה גַּבִּי יַעֲקֹב. וְשָׂמָא יֵשׁ לוֹמַר, בֵּינָן דְּגַבִּי יוֹסֵף נִכְתָּב פְּסוּק זֶה שְׁתֵּי פַעַמִּים, יֵשׁ לוֹמַר אֶחָד אָמַר מִשְׁמֹו וְאֶחָד אָמַר מִשְׁמֹם יַעֲקֹב אָבִיו, כְּלוּמַר שֶׁכֵּן קִבֵּל יוֹסֵף מֵאָבִיו, וְהַשְׁנִי לְיוֹסֵף, אִף עַל פִּי שְׁשֻׁנֵּיהֶם דְּבָרֵי יוֹסֵף. רָא"ם בְּשֵׁם הַרְמִבָּן. (נחלת יצחק) כֵּן אֵיתָא בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק מ"ח, וְכֵן כְּתִבּוּ תוֹסֵפּוֹת בְּסוּטָה דִּף י"ג, וְכֵן הוּא בְּשִׁמּוֹת רַבָּה כָּאן וּבְפִרְשָׁה ה':

כ"י • ומגרת ביתה • מאותה שהיא גרה אִתָּה בבית. ונצלתם • כתרגומו: ותרוננו, וכן (שמות יב) "וינצלו את מצרים", (שם לג) "וינצלו בני ישראל את עדים", והנו"ן בו יסוד. ומנחם חברו במחבר צד"י עם (בראשית לא) "ויצל אלהים את מקנה אביכם", "אשר הציל אלהים מאבינו", ולא יאמנו דבריו, כי אם לא היתה הנו"ן יסוד והיא נקודה בחיר"ק, לא תהא משמשת בלשון ופעלתם, אלא בלשון ונפעלתם, כמו: (דברים כח) "ונסחתם מן האדמה", (ויקרא כו) "ונתתם ביד אויב", (שם) "ונגפתם לפני אויביכם", (יחזקאל כב) "ונתתכם בתוכה", (ירמיה ז) "ואמרתם נצלונו", לשון

נפעלנו, וכל נו"ן שהיא באה בתיבה לפרקים ונופלת ממנה, כנו"ן של נוגף, נושא, נותן, נושף, כשהיא מדברת לשון ופעלתם, תנקד בשו"א בחטף, כגון: (בראשית מה) "ונשאתם את אביכם", (במדבר לב) "ונתתם להם את ארץ הגלעד", (בראשית יז) "ונמלתם את בשר ערלתכם". לכן אני אומר שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד היא, ויסוד שם דבר – נצול, והוא מן הלשונות הפעילים, כמו: דבור, כפור, למוד, כשידבר בלשון ופעלתם ינקד בחיר"ק, כמו: (במדבר כ) "ודברתם אל הסלע", (יחזקאל מה) "וכפרתם את הבית", (דברים יא) "ולמדתם אותם את בניכם".

ד (א) ויען משה ויאמר והן לא-יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא-נראה אליך יהוה:

א ואתיב משה ואמר והא לא יתמנו לי ולא יקבלו מני ארי ימרו לא אתגלי לך יי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א כרך א עמ' 246)

והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי (ד, א) יש לשאל, הרי ה' אמר למשה שאם יאמר "פקוד פקדתי" ישמעו אליו, כי סימן מסור בידם שבלשון זה יהיו נגאלים (רש"י לעיל ג, יח), ומדוע חשש שבני ישראל לא ישמעו אליו. ויש

לומר, שהוא היה סבור שמוצד קשי הגלות ואריכות השעבוד הפך הגלות לדבר רגיל אצל בני ישראל, וגם כשישמעו את בשורת הגאולה יתקשו לקלט אותה ולהרגיש שאכן הגיע זמן גאולתם.

(ב) ויאמר אליו יהוה מה-זה בידך ויאמר משה:

שלפניך אכן היא. אמר לו: הן. אמר לו: הריני עושה אותה עץ.

כ"י • מזה בידך • לך נכתב תיבה אחת, לדרש: מזה שבידך אתה חזק ללקות, שחשדת בכשרים. ופשוטו, כאדם שאומר לחברו: מודה אתה שזו

(ג) ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינם משה מפניו:

ג ואמר רמיה לארעא ורמיה לארעא והנה לחי וערק משה מן קדמוהי:

כ"י • ויהי לנחש • רמז לו שספר לשון הרע על ישראל (באמרו: "לא יאמינו לי"), ותפש אגנותו של נחש.

(ד) ויאמר יהוה אל-משה שלח ידך ואחו בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו:

ד ואמר יי למשה אושיט ידך ואחוד בזנבה ואושיט ידה ואתקף בה והנה לחוטרא בידה:

כ"י • ויחזק בו • לשון אחיזה הוא, והרבה יש במקרא: (בראשית יט) "ויחזיקו האנשים בידו", (דברים כה) "והחזיקה במבשיו", (שמואל א יז) "והחזיקתי בזקנו", כל לשון חזיק הדבוק לבי"ת, לשון אחיזה הוא.

שפתי חכמים

(כב) ג פירוש, בתיבות שאות ראשון בקסוד הוא הצד"י, ויהיה שרשו צ"ל, ואם כן לדבריו אין הנו"ן יסוד: • פירוש, ועוד ראיה שנו"ן וינצלו היא שרשית: ע כל שכן הקא נו"ן של וינצלתם שנופלת לגמרי, שהרי אינו יסוד בו כלל לדברי מנחם, הנה לו לינקד בשו"א, והואיל ונקוד בחיר"ק לך אני אומר וכו': תורה א ד (ב) • אין זה כנגד הדרש, אלא מלתא באפפי נפשיה הוא. ובא לתרץ

על מה ששאל ממה זה בידך, וכי לא ידע מה בידו, והלא ראה שהוא מקל, לכן פירש 'כאדם' וכו', אכל לא בדי להכנס עמו בדבור, כי הקא איננו תחילת דבור. ר"א: • תורה ג

(ה) לְמַעַן יֵאֱמִינוּ בִּיְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם
אֱלֹהֵי אֲבֹתָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הִבֵּאתִי יָדְךָ בְּחִיקוֹךָ וַיָּבֹא
יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶהָ וַהֲנֵה יָדוֹ מִצַּרְעַת פְּשָׁלָג:

ז"י • מִצַּרְעַת פְּשָׁלָג • דֶּרֶךְ צָרַעַת לִהְיוֹת לְבִנָּה: "וְאִם
בְּהֵרַת לְבִנָּה הִיא", אֵף בָּאוֹת זֶה רִמּוֹ לוֹ שֶׁלִּשְׁוֹן הָרַע

(ז) וַיֹּאמֶר הָשֵׁב יָדְךָ אֶל־חִיקוֹךָ וַיָּשֹׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ
וַיּוֹצֵאֶהָ מִחִיקוֹ וַהֲנֵה־שָׁבָה בְּבִשְׂרוֹ:

ז"י • וַיּוֹצֵאֶהָ מִחִיקוֹ וַהֲנֵה שָׁבָה וְגו' • מִכָּאן שֶׁמִּדָּה טוֹבָה מִמֵּהֶרַת לְבָא מִמֵּדַת פְּרָעָנוּת, שֶׁהָרִי בְּרֹאשׁוֹנָה
לֹא נֶאֱמַר: "מִחִיקוֹ" (שמות רבה) •

(ח) וְהָיָה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקֹל הָאֵת
הָרֹאשׁוֹן וְהָאֱמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן:

ז"י • וְהָאֱמִינוּ לְקֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן • מִשְׁתַּאמֵּר לָהֶם:
בְּשִׁבְלֵכֶם לְקִיתִי עַל שְׁסַפְרָתִי עֲלֵיכֶם לִשְׁוֹן הָרַע,
יֵאֱמִינוּ לָךְ? שֶׁכָּבֹד לְמַדּוֹ בְּכֹף, שֶׁהַמַּזְדַּוְּגִין לְהָרַע

(ט) וְהָיָה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשֵׁנֵי הָאֵתוֹת הָאֵלֶּה
וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלְךָ וּלְקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיָּאֹר וּשְׂפַכְתָּ
הַיִּבְשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיָּאֹר וְהָיוּ לְדָם
בַּיִּבְשָׁת:

ז"י • וּלְקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיָּאֹר • רִמּוֹ לָהֶם שֶׁבִּמְכַּה
רֹאשׁוֹנָה נִפְרַע מֵאֲלֹהֵיהֶם (פְּרוּשׁ: כְּשֶׁהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־
הוּא נִפְרַע מִן הָאֱמוּנוֹת, נִפְרַע מֵאֲלֹהֵיהֶם תַּחֲלָה, שֶׁהָיוּ
עוֹבְדִים לְגִילּוּס הַמַּחֲזִיק אוֹתָם, וְהַפְּכָם לְדָם. בְּרַשׁ"י
יִשְׁוֹן). וְהָיוּ הַמַּיִם וְגו' • "וְהָיוּ" "וְהָיוּ" שְׁתֵּי פְעָמִים.

שפתי חכמים

(ח) צָדָאם לֹא בָן כֹּה אוֹלָמִיָּה דְּאוֹת
הָאַחֲרוֹן מֵאוֹת הָרֹאשׁוֹן. הַקָּשָׁה רִא"ם,
אֲבָל לֹא יִדְעִיתִי מִה יֹאמַר בָּאוֹת הַדָּם,
דְּמֵאֵי אוֹלָמִיָּה מִשְׁנֵי הָאוֹתוֹת
הָרֹאשׁוֹנִים. וְנִרְאָה לִי, דְּשֵׁנֵי אוֹתוֹת
הָרֹאשׁוֹנִים בִּינּוֹן שְׁלֹא רָאוּ אוֹתָם מִשּׁוּם
הָכִי לֹא יֵאֱמִינוּ בּוֹ, אֲבָל אוֹת הַשְּׁלִישִׁי
יִרְאוּ בְּעֵינֵיהֶם מִשּׁוּם הָכִי יֵאֱמִינוּ בּוֹ.

וְהָא שְׁלֹא צִוָּה לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹת
הָרֹאשׁוֹנִים, מִשּׁוּם דְּאוֹתוֹת הָרֹאשׁוֹנִים
הָיוּ גַם בֵּן לַעֲנֻשׁוֹ שֶׁל מִשְׁה, כְּמוֹ
שֶׁפִּירֵשׁ רַש"י. וּמִהַרְש"ל תִּירֵץ מִמּוֹה
נִפְשָׁה, אִם הָיָה הַטַּעַם שֶׁמִּשּׁוּם הָכִי
הָיָה נִצְטָרַע מִשּׁוּם לִשְׁוֹן הָרַע וְכו', אִם
כֵּן פֻּעַם רֹאשׁוֹן כְּשֶׁעֲשָׂה לִפְנֵי הַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא קִבֵּל לִיסְרוּרִין שְׁלוֹ וְלִמְה לֹא

לְחֹזֵר וּלְהִצְטָרַע, וְאִם לֹא הָיָה בְּשִׁבְלִי
הַחֲטָא שֶׁל מִשְׁה מִכָּל שְׁכָן שְׁלֹא יִצְעַר
אוֹתוֹ פֻּעַם אַחֲרֵת בְּחֻצָּה: תוֹרַה ט
(ט) קָ וְאִם תֹּאמַר מִכָּל מְקוֹם לְמַה
צִרִּיךְ לְמִיכְתָּב וְהָיוּ רֹאשׁוֹן, וְיֵשׁ לוֹמַר
דְּאוֹרְקָא דְּקָרָא הוּא לְפִתּוּחַ בְּמִלַּת
וְהָיוּ. רִא"ם: תוֹרַה י

(י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים
אֲנִי גַם מִתְּמוּל גַּם מִשְׁלֹשׁ גַּם מֵאֵז דְּבָרְךָ
אֶל־עֲבֹדְךָ בִּי כְּבֹד־פָּה וּכְבֹד לְשׁוֹן אֲנִי:

אֶהְרֶן אָחִיו, שֶׁהָיָה גְדוֹל הַיָּמָנוּ וְנָבִיא הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
(הֲלֹא אֶהְרֶן אָחִיךָ הַלּוֹי וגו'). וְעוֹד נֶאֱמַר לְעָלִי הַכֹּהֵן
(שְׂמוּאֵל א ב) "הַנִּגְלָה נִגְלִיתִי אֶל בֵּית אַבְיָךְ בַּהֲיוֹתָם
בְּמִצְרַיִם", הוּא אֶהְרֶן. וְכֵן: (יחזקאל כ) "וְאֶנֶּדַע לָהֶם
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו'", "וְאֶמַּר אֲלֵיהֶם אִישׁ שְׁקוּצִי עֵינָיו
הַשְׁלִיכוּ". וְאוֹתָהּ נְבוּאָה, לְאֶהְרֶן נֶאֱמָרָה. כְּבֹד־פָּה.
בְּכַבֹּדוֹת אֲנִי מְדַבֵּר. וּבְלִשׁוֹן לַעֲזוֹ בִּלְבָבוֹ.

יֹאמֶר יי לֵה מִן שְׂוִי פּוֹמָא לְאַנְשָׁא או
מִן שְׂוִי אֱלֵמָא או חֲרֵשׁ או פִּקְחָא או
עוֹרָא הֲלָא אָנָּא יי:

עֲלִיד? (שבת קמ) וְלֹא־סִפְּקִל טוֹרִין הַהוּרָגִים, מִי עֲשָׂאֻם
עוֹרִים, שְׁלֹא רָאוּ כְּשֶׁבִּרְחַת מִן הַבֵּימָה וְנִמְלֻטָתָּ?
הֲלֹא אֲנִכִּי. שְׁשָׂמִי ה' עֲשִׂיתִי כָל זֹאת.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם או מִי־יָשׁוּם
אֵלֶם או חֲרֵשׁ או פִּקֵּחַ או עוֹר הֲלֹא אֲנִכִּי יְהוָה:

כִּי־גַם מִתְּמוּל וגו'. לְמַדְּנוּ שֶׁכָּל שְׂבָעָה יָמִים הָיָה
הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְפַתֵּחַ אֶת מֹשֶׁה בִּסְגָה לִילֵךְ
בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ: "מִתְּמוּל", "שְׁלֹשׁ", "מֵאֵז דְּבָרְךָ" –
הָרִי שְׁלֹשָׁה, וּשְׁלֹשָׁה צַמִּי'ן, רַבּוּיִין הֵם, הָרִי שֶׁשָּׂה,
וְהוּא הָיָה עוֹמֵד בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי כְּשֶׁאֱמַר לוֹ זֹאת עוֹד:
"שְׁלַח נָא בְּיַד תְּשַׁלַּח", עַד שֶׁתָּרָה בּוֹ וְקָבַל עָלָיו
(שְׂמוּת רַבָּה). וְכֵן זֶה, שֶׁלֹּא הָיָה רוּצָה לִטַּל גְּדֻלָּה עַל

כִּי־מִי שֵׁם פֶּה וגו'. מִי לְמַדְּךָ לְדַבֵּר כְּשֶׁהֵייתָ
נִדוֹן לִפְנֵי פְרַעֲהַ עַל הַמִּצְרִי? או מִי יָשׁוּם אֵלֶם.
(נְחֻמָּה) מִי עֲשָׂה פְרַעֲהַ אֵלֶם, שְׁלֹא נִתְאַמֵּץ בְּמִצְוֹת
הַרְגִיתָךְ, וְאֵת מִשְׁרָתִי חֲרָשִׁים, שְׁלֹא שְׁמַעוּ בְּצוּוֹתָיו

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיָחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (ש"פ שְׂמוּת, כ"ג טַבַּת, מִבְּה"ז שְׁבַט, ה'תש"ט)

פִּקֵּחַ שֶׁתִּבְרַח מִפְּרַעֲהַ. דִּהְיָה, עַל־יְדֵי מֹשֶׁה הָיָה אַחֲרֶךְ
הַגְּלוּי דְּמִתְּנִיתוֹרָה, שָׂאָה נִתְרַפָּא, וְהִינּוּ לִפִּי שְׁעָרָה עֲנִינָה שֶׁל
מֹשֶׁה הוּא שֶׁהִמְשִׁיף תוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. וְכִינּוּ שֶׁזָּהוּ עֵיקָר עֲנִינָה,
לִכֵּן הָיָה בּוֹ אֵז בְּחִינַת הַדְּבֹר בִּפְהָ, שֶׁהִמְשִׁיף גִּילּוּי אֱלֻקוֹת
לְמִטָּה בְּבִרְיָאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, אֲבָל קִדְּם מִתְּנִיתוֹרָה הָיָה עֲדוֹן
כְּבֹד פֶּה וּכְבֹד לְשׁוֹן, אֲלֹא שֶׁגַּם בַּהֲיוֹתוֹ כְּבֹד פֶּה כּו', הִנֵּה
כְּאִשּׁוֹר הַצִּרְכָּה לְהִיּוֹת יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁתִּחַלְתָּה הִיתָה בְּשַׁעַת
בְּרִיחַת מֹשֶׁה מִפְּרַעֲהַ, אֲמַר לוֹ הַקֶּבֶ"ה מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם,
שַׁעֲלִי־יִדְיָה יוּכַל לְהִיּוֹת גְּלוּי מַלְכוּת דְּאִצִּילוֹת לְבִרְיָאָה־
יְצִירָה־עֲשִׂיָּה כְּנָל, אֲבָל עֲדוֹן לֹא נִתְרַפָּא עַד מִתְּנִיתוֹרָה,
שָׂאָה הָיָה אֲצִלוֹ בְּחִינַת הַפָּה דְּמַלְכוּת לְהִמְשִׁיף לְבִרְיָאָה־
יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁזָּהוּ עֲנִין מִתְּנִיתוֹרָה, כְּמֹאמֶר "וְעַל תּוֹרָתְךָ"
בְּאִצִּילוֹת "שֶׁלְּמִדְּתָנוּ" בְּבִרְיָאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה עַד לְמִטָּה מִטָּה.
וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁהָיָה בְּגֻאֲלַת מִצְרַיִם, כִּי יְהִיָּה גַּם בְּגֻאֲלָהּ

מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם, בְּלִמְ"ד קְמוּצָה, הָרִי זֶה כְּמוֹ הָאָדָם, בְּה"א
הַיְדִיעָה, כְּמִבּוּאָר ב'תוֹרָה אוֹר' שְׂרוּמֵז עַל הָאָדָם הַיְדוּעַ,
דִּהְיָנוּ אָדָם הָעֲלִיּוֹן, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב וְעַל דְּמוּת הַכֶּסֶּף דְּמוּת
כְּמִרְאָה אָדָם.

מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם או מִי יָשׁוּם אֵלֶם וגו'. דִּהְיָה, כְּשֶׁרָאָה
מֹשֶׁה אֶת תִּקְוָה קְלִיפַת מִצְרַיִם, שָׂאֵל ב' שְׂאֵלוֹת. הָא', אֵיךְ
יְכַוֵּל לְהִיּוֹת הַגְּלוּי דְּאִצִּילוֹת בְּבִרְיָאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁהָרִי זֶה
יְרִידָה כּו'. וְהֵב', הָרִי קְלִיפַת מִצְרַיִם הִיא בְּתִקְפָּה לְמַנַּע
וּלְעַכֵּב כּו'. וְעַל זֶה עָנָה לוֹ הַקֶּבֶ"ה ב' תְּשׁוּבוֹת. הַמַּעֲנָה עַל
שְׂאֵלָה הָא' הוּא, מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם גו' הֲלֹא אֲנִכִּי הוּנִי, דְּשִׁרְשׁ
הַגְּלוּי לְבִרְיָאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הוּא מִבְּחִינַת כֶּתֶר עֲלִיּוֹן כּו'.
וְהַמַּעֲנָה עַל שְׂאֵלָה הֵב' הוּא, מִי יָשׁוּם אֵלֶם או חֲרֵשׁ גו' או
עוֹר, שֶׁבִּכְחוֹ יִתְבָּרַךְ לְפַעַל שְׂבִירַת הַקְּלִיפּוֹת. וְיִמָּה שֶׁכְּתוּב
או פִּקֵּחַ, קָצִי עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כְּפִירוּשׁ הַמִּדְרָשׁ מִי עֲשָׂה עֲצָמָךְ

שְׁתֵּי חֲכָמִים

הַמּוֹכֵן שְׂבָא לְהוֹדִיעֵנו אֶת שְׁמוֹ שְׁהוּא
ה', וְאֵם כֵּן אֵיךְ נּוֹפֵל עַל זֶה מִי שֵׁם פֶּה
לְאָדָם וגו', אֲבָל בְּתוֹסַפֶּת הַשִּׁי'ן יְהִיָּה
פִּירוּשׁוֹ מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם וגו' אֲנִכִּי
שְׁשָׂמִי ה', וְהוּא שְׁהוּסִיף עוֹד עֲשִׂיתִי כָל
זֹאת וְכו' מוֹסֵב עַל מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם
וגו': תוֹרָה יב

לְשִׁלּוֹחַ בְּמָה וְכִמָּה שׁוֹטְרִים מִפָּה וּמִפָּה
שְׁיִמְצָאוּ אוֹתוֹ וְלִהְבִּיאַו בְּהִכְרַח
לְהַרְגוֹ, אֲלֹא לֹא נִתְאַמֵּץ כָּלֵל בְּהַרְגִיתוֹ
וְשִׁתַּק וְהִלָּךְ לוֹ: שֶׁלֹּא שְׁעֲצָמוֹתוֹ ה', כִּי
כֵּן כְּתִיב 'וּשְׁמִי ה' לֹא נִדְּעִיתִי לָהֶם'.
וְהָא דְּאֶמַּר 'שְׁשָׂמִי ה' וְלֹא נִקֵּט 'שְׁמִי
ה', מִפְּנֵי שְׂאֵלוֹ אֲמַר 'שְׁמִי ה' הָיָה

(יא) רַ הַקֶּשֶׁה רַא"ם, אִם פְּרַעֲהַ נַעֲשָׂה
אֵלֶם שְׁלֹא נִתְאַמֵּץ בְּהַרְגִיתוֹ, אִם כֵּן
לְמָה לוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁרָתִי חֲרָשִׁים וְגַם
עוֹרִים. וְהִתְרִץ, כְּשֶׁהִגִּיד לוֹ שֶׁבִּרַח צָהָה
לְרִדּוֹף אַחֲרָיו לְהִבְיִאוֹ בְּהִכְרַח וְאֵז כָּל
מִשְׁרָתִיו נַעֲשׂוּ כְּחָרָשִׁים, וּכְשֶׁרָאָה
פְּרַעֲהַ שְׁלֹא הִבִּיאָהוּ חֲשֵׁב שֶׁרִדּוֹ
אַחֲרָיו וְלֹא מִצְאוּהוּ, וְלֹא נִתְאַמֵּץ אֵז

וּלְעֵתִיד יִתְגַּלֹּו טַעְמֵי תוֹרָה, וְהוּא עֵינָן פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
שֶׁתִּתְגַּלֶּה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, גּוֹאֵל אַחֲרוֹן, וְהִגְלוֹי יִהְיֶה לְמִטָּה,
בְּקִרְבֹּב מִמּוֹשׁ.

יב וּבְעֵץ אֲזִיל וּמִימְרֵי יְהֵא עַם פּוֹמֶךְ
וּלְפִנֶּה דִּי תַמְלִיל:

יג וַאֲמַר בְּבִעְרֵי יְיָ שְׁלַח פָּעֵן בְּיַד מֶלֶךְ דְּכַשֵּׁר
דְּתַשְׁלַח :

סוֹפִי לְהַכְנִיֶסֶם לָאָרֶץ וְלַהֲיוֹת גּוֹאֲלָם לְעֶתִיד – יֵשׁ
לָךְ שְׁלוֹחִים הַרְבֵּה.

יִתְקַיֵּם רִיגָזָא דִּי בְּמֹשֶׁה וְאָמַר הָלֹא
אֶהְרֶן אֲחֹהֶךָ לֹאִי גָלִי קִדְמִי אֲרִי מִלְּלֵא
יִמְלִל הוּא וְאַף הָא הוּא נִפְק לְקַדְמוּתָךְ
וְיִחְזַנְךָ וְיִחְדִּי בְּלִבָּה :

כֵּן, אֲלֵא הוּא יִהְיֶה כֹהֵן וְאַתָּה לוי, שְׁנֹאמַר: (דברי הימים א כב) "וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים, בְּנִיו יִקְרָאוּ עַל שֵׁבֶט הַלְוִי". הִנֵּה הוּא יֵצֵא לִקְרֹאתָךְ. כִּשְׁתַּלַּךְ לַמִּצְרִים. וְיִרְאֶךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ. לֹא כִשְׂאֲתָה סִבּוּר שִׁיחָא מִקְפִּיד עַלִיד שְׂאֲתָה עוֹלָה לַגְּדֵלָה, וּמִשָּׁם זָכָה אֶהְרֹץ לַעֲדִי הַחֲשׁוֹן הַנְּתוּן עַל הַלֵּב.

טו ותמליל עמה ותשוי ית פתגמיא בפומה
ומימרי יהי עם פומך ועם פומה ואליך
יתכון ית די תעבדון :

טו וימלל הוא לך לעמא ויהי הוא יהי לך
למתרגמן ואת תהי לה לרב:

לְדַבּוֹר, שְׂפָלָם לְשׁוֹן 'עַל' הֵם. יִהְיֶה לָךְ לְפָה.
לְמַלִּיץ, לְפִי שְׂאֵתָה כְּבֹד פֶּה. לְאֱלֹהִים • לְרַב וּלְשׁוֹר.

יְזִית חֲטָא הָדִין תִּסֵּב בִּידָךְ דְּתַעֲבֹד בֵּה
יְת אַתִּיא :

♦ יום שישי כ' טבת ♦

(יח) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל־יִתְרֹ חתָּנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ
אֵלֶיךָ נָא וְאֲשׁוּבָה אֶל־אֲחִי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם וְאַרְאֶה
הַעֲוֹנָם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לֵךְ לְשָׁלוֹם:

כ"י- וַיָּשָׁב אֶל יִתְרֹ חתָּנוֹ • לטל רשות, שְׁהָרִי נִשְׁבַּע לוֹ (שְׁלֹא יִזְוֶה מִמֶּדִּין כִּי־אִם בְּרִשׁוֹתוֹ. מְכִילֶתָא).
וְשִׁבְעָה שְׁמוֹת הָיוּ לוֹ: רְעוּאֵל, יִתְרֹ, יִתְרוֹ, קִינִי וכו'.

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שָׁב מִצְרַיִם
כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ:

כ"י- כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים • מִי הֵם? דָּתָן וְאַבְיָהִם. חַיִּים הָיוּ, אֲלָא שְׁיָרְדוּ מִנְּכִסְיָהֶם, וְהָעֲנִי חָשׁוּב כַּמָּת
(נדרים טז)

(כ) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיָּרֻפְכֶּם עַל־
הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרֶצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־מִטָּה
הָאֱלֹהִים בֵּידוֹ:

כ"י- עַל הַחֲמֹר • חֲמֹר הַפִּיחָד. הוּא הַחֲמֹר שֶׁחֲבַשׁ
אֲבָרָהָם לַעֲקֹדֶת יִצְחָק, וְהוּא שְׁעֵתִיד מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ
לְהַגְלוֹת עָלָיו, שְׁנָאֵמֶר: (זכריה ט) "עֲנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמֹר".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 15)

עֲנִי וְרוֹכֵב עַל חֲמֹר (רש"י ד, כ) יֵשׁ לְדַיֵּק, מְדוּעַ מַעֲתִיק מִן
הַכְּתוּב גַּם תַּבַּת "עֲנִי". וַיֵּשׁ לוֹמֵר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה לֹא רָצָה לְטוֹל
גְּדֻלָּה לַעֲצָמוֹ, וַאֲמַר "מִי אֲנִי, מָה אֲנִי חָשׁוּב", וְכַדִּי לְהַשִּׁיב
עַל כֶּף, הַזְמִין לוֹ הַקָּב"ה חֲמֹרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ. כְּלוֹמֵר:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּלִכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרָיִמָּה
רְאֵה כָּל־הַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר־שִׁמְתִּי בְּיָדְךָ וְעַשִׂיתָם לִפְנֵי
פְּרַעֲה וְאֲנִי אֲחֻזֵּק אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־הָעָם:

שפתי חכמים

(יט) ג. וְאֵף עַל גִּב דְּאֶמְרִינָן הָתָם
דְּאַרְבָּעָה חֲשׁוּבִין כִּמְת, עֲנִי וְסוּמָא
וּמִצְוָרָע וּמִי שְׁאִין לוֹ בָּנִים, הָכָא וְדָאִי
בְּעֻנִיּוֹת קָאֵמֶר, דְּאִין לוֹמֵר שְׁנִסְמָא,
דְּהָא כְּתִיב בְּמַחְלֻקְתּוֹ שֶׁל קִרַּח 'הָעֲנִי
הָאֲנָשִׁים הָהֵם תִּנְקֹר'. וְלִיכָא לְמִימֵר
נְמִי שְׁהָיוּ מִצְוָרָעִים, דְּהָא כְּתִיב בְּקֶרֶב
הַמַּחְנֶה. וְלִיכָא לְמִימֵר שְׁנִתְרַפְּאוּ
בְּמִתָּן תּוֹרָה, דְּהָא אֶמְרִינָן שְׁחֹרוּ
לְמוֹמֵן בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה. וְלִיכָא לְמִימֵר
מִשׁוֹם שְׁלֹא הָיוּ לָהֶם בָּנִים אֵמֶר 'כִּי
מָתוּ, דָּאֵם בֶּן הִיכִי אֵמֶר לוֹ מִפְּנֵי זֶה
'שׁוּב מִצְרָיִמָּה', וְכִי מִפְּנֵי שְׁלֹא הָיוּ לָהֶם
בָּנִים לֹא הָיוּ דְּבִרְיָהֶם נִשְׁמָעִים
לְמַלְכוּת לְהַלְשִׁינוּ אֶל פְּרַעֲה, אֲלָא
וְדָאִי מִפְּנֵי שְׁיָרְדוּ מִנְּכִסְיָהֶם לֹא הָיוּ

דְּבִרְיָהֶם נִשְׁמָעִים. כֶּף פִּירֵשׁ רַבִּינוּ
נָסִים בְּמִסְכַּת נִדְרִים בְּפָרֶק קַמָּא דָּף
ז': תוֹרָה כ
(כ) דְּ דְּהָא 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מִטָּה' הִזִּיה
לוֹ לְכַתּוּב בְּתַחֲלָה קִדְּם 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת
אִשְׁתּוֹ', שְׁהָרִי לֹא בְּמִצְרַיִם לָקַח הַמִּטָּה
אֲלָא בְּמִדְיָן: תוֹרָה כֵּא

לו, ולא מצינו ששששם לפניו. אלא מופתים שאני עתיד לשום בדרך במצרים, כמו: "כי ידבר אליכם פרעה וגו'". ואל תתמה על אשר כתיב "אשר שמתי", שכן משמעו, לשדדבר עמו, כבר שמתים בדרך.

כ"י בלכתך לשוב מצרימה וגו'. דע, שעל-מנת כן תלך, שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו. אשר שמתי בדרך. לא על שלשה אותות האמורות למעלה, שהרי לא לפני פרעה צוה לעשותם, אלא לפני ישראל, שיאמינו

(כב) ואמרת אל-פרעה בה אמר יהוה בני בכרי ישראל: כב ותימר לות פרעה פדנן אמר יי ברי בוכרי ישראל:

כ"י ואמרת אל פרעה. כשתשמע שלבו חזק וימאן לשלח, אמר לו כן. בני בכרי. לשון גדלה, כמו: (תהלים פט) "אף אני בכור אתנהו", וזה פשוטו. ומדכדש:

(כג) ואמר אליך שלח את-בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את-בנך בכרך: כג ואמרית לך שלח ית ברי ויפלה קדמי ואם סריב את לשלחותה הא אגא קטיל ית ברך בוכרך:

כ"י ואמר אליך. בשליחותו של מקום. שלח את בני וגו'. הנה אנכי הרג וגו'. היא מכה אתרוגה, ובה התרהו תחלה, מפני שהיא קשה. וזה הוא שגאמר באיוב: (איוב לו) "הן אל ישגיב בכחו", לפיכך: "מי כמהו מורה". בשר-ודם המבקש להנקם מחברו

(כד) ויהי בדרך במלון ויפגשוהו יהוה ויבקש המיתו: כד ויהו בארחה בבית מבתא וערע בה מלאכא דיי ובעא למקטלה:

כ"י ויהי בדרך במלון. משה. ויבקש המיתו. למשה, לפי שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנתרשל נענש ענש מיתה. תניא, אמר רבי יוסי: חס-ושלום, לא נתרשל, אלא אמר: אמול ואצא לדרך - סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים, אמול ואשקה שלשה ימים - הקדוש-ברוך-הוא צוני: "לך שוב מצרים", ומפני מה נענש מיתה? לפי שנתעסקו במלון תחלה (במסכת נדרים דף לא). והיה המלאך נעשה כמין נחש ובולעו מראשו ועד זריו, וחוזר ובולעו מרגליו ועד אותה מקום. הבינה צפורה שבשביל המילה הוא.

(כה) ותקח צפורה צר ותכרת את-ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר פי חתן-דמים אתה לי: כה ונסיבת צפורה טגרא וגזרת ית ערלת ברה וקריבת לקדמוהי ואמרת ארי בדמא דמהלתא הדין אתיהב מתנא לנא:

כ"י ותגע לרגליו. השליכתו לפני רגליו של משה. ותאמר. על בנה. פי חתן דמים אתה לי. אתה היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך - הורג אישי אתה לי.

שפתי חכמים

(כד) ה רצונו לומר, שאין פירוש 'ויהי' דהכא כמו 'ויהי בימי אמרפל', 'ויהי השמש יצא' המורה על הענין ולא על השם, מדכתיב בתר הכי 'ויפגשוהו ה', ואם כן למה לא פירש הכתוב למי פגש, אלא על ברכה 'ויהי' קאי אמשה: ו ואם תאמר והא עדיין היה בדרך ואיכא עדיין סכנה לילך בדרך למצרים ומפני מה נענש, ויש לומר דמלון שהיה לן משה עכשיו בו היה קרוב למצרים רק מהלך יום, ובדרך קצר בנה לא יהיה שום נזק וסכנה לתינוק. רא"ם: ו דאם לא כן היאך הבינה צפורה שעל דבר המילה היה.

אבל אין להקשות דלמא אמר לה בהדיא שעל דבר המילה היה רוצה להמיתו, יש לומר דבסמוך כתיב 'אז אמרה חתן דמים למולות', משמע דאז הבינה, אבל עד עכשיו לא הבינה: תורה כה

(כו) וַיִּרְרָף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אִמְרָה חֲתָן דְּמִים לְמוֹלֶת: פ
כוונת משה בכן אמרת אלולי דמא
דמהלתא הדין אתחייב חתנא קטול:

לגמרי, אז הבינה דעל דבר המילה לבד בא, וכן
מתרץ גם בן שנוי הלשון בתרגום אונקלוס בכתן
דמים, ודוק. בן נראה לי). למולת. על דבר המולות.
שם דבר הוא, והלמ"ד משמשת בלשון 'על', כמו:
(שמות יד) "ואמר פרעה לבני ישראל". ואונקלוס תרגם:
"דמים", על דמט המילה.

כ"א וַיִּרְרָף • המלאך ממנו. אז • הבינה"י ששל המילה
בא להרגו. אמרה חתן דמים למולת • חתני היה
נרצח על דבר המילה. (שנה רש"י בלשוננו: לעיל
כתב אתה היית גורם, דקשה לרש"י מה זה: "אז
אמרה חתן דמים", והלא גם לעיל אמרה "חתן
דמים"? אלא מתחלה סברה דזה וזה גורם, חטא
המילה וחטא אחר. אחר כך, כשראתה: "ויררף"

כו ואמר יי לאהרן אזיל לקדמות משה
למדברא ואזל וערעה בטורא דאתגלי
עלוהי יקרא דיי ונשק לה:

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה
הַמִּדְבָּרָה וְיִלְדוּ וּפִגְשׁוּהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקְלוּ:

כח וחיי משה לאהרן ית כל פתגמא דיי
די שלחה וית כל אתיא די פקדה:

(כח) וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר
שָׁלַח וְאֵת כָּל־הָאֱתָת אֲשֶׁר צִוְּהוּ:

כט ואזל משה ואהרן ויכנשו ית כל סבי בני
ישראל:

(כט) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת־כָּל־זִקְנֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל:

ל ומליל אהרן ית כל פתגמא די מליל יי
עם משה ועבד אתיא לעיני עמא:

(ל) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֱתָת לְעֵינֵי הָעָם:

לא והימן עמא ושמעו ארי דכיר יי ית בני
ישראל וארי גלי קדמוהי ית שעבודיהון
ויכרעו וסגידו:

(לא) וַיֹּאמְרוּ הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי־פָקַד יְהוָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

♦ שבת קודש כ"א טבת ♦

א ובתר בן עלו משה ואהרן ואמרו לפרעה
בדנן אמר יי אלהא דישראל שלח ית עמי
ויחגיון קדמי במדברא:

ה (א) וְאַחֲרַיִם בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרָעָה
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּחֲגֹּו
לִי בַּמִּדְבָּר:

(בח). ובסיני נפרע להם: "ונגש משה לבדו והם לא
יגשו" - החזירים לאחוריהם.

כ"א וְאַחֲרַיִם בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל־פְּרָעָה
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּחֲגֹּו
לִי בַּמִּדְבָּר: עד שנשמטו
כלם, קדם שהגיעו לפלטין, לפי שישראל ללכת (שמות

שפתי חכמים

דהאי קרא ד'הם לא יגשו' אונקנים
לחודיהו קאי, ואין זה אמר, שהרי
לעיל מיניה בתיב 'עלה אל ה' אתה
ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני

עתה. וכן רא"ם הניח הדבר בקושיא:
ט אבל לפי פירוש רש"י לשון מקרה
מנת הוא ולשון רציחה: תורה כו
ה (א) 'רא"ם תמה, דמהקא משמע

(כו) ח ואם תאמר, והא לעיל פירש
רש"י 'ובלעו מראשו ועד ירכיו' וכו'
עד 'הבינה צפורה שבשביל המילה
בא', וקאן פירש שבביל שהרף ממנו

(ב) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמְעֶ בְּקֹלִי לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:

בואמר פרעה שמא דני לא אתגלי לי די אקבל לממרה לשלחא ית ישראל לא אתגלי לי שמא דני ואף ית ישראל לא אשלח:

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים נִקְרָא עָלֵינוּ גִלְכָּה נָא דִרְךָ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחְהָ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יַפְגְּעֵנוּ בַּדָּבָר אוֹ בַּחֲרֹב:

בואמרו אלהא דיהודאי אתגלי עלנא גיל כען מהלך תלתא יומין במדברא ונזבח קדם יי אלהנא דלמא יערעננא במוותא או בקטול:

כ"י פן יפגענו • פן יפגעך היו צריכים לומר לו, אלא שחלקו כבוד למלכות. "פגיעה" זו, לשון מקרה קמת הוא.

(ד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסִבְלֹתֵיכֶם:

בואמר להון מלכא דמצרים למא משה ואהרן תבטלון ית עמא מעובדהון אזילו לפלחנכון:

פרוע הוא, נרחק ונתעב. לכו לסבלתיכם • לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתים, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי, ותדע לך, שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות.

כ"י תפריעו את העם ממעשיו • תבדילו ותרחיקו אותם ממלאכתם, ששומעין לכם וסבורים לנוח מן המלאכה. וכן (משלי ד) "פרעהו — אל תעבר בו", רמקהו. וכן: (שם א) "ותפריעו כל־עצתי", (שמות לב) "כי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' חלק 12 עמוד 92 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

"אני את נפשי הצלתי" - טענת פרעה:

חס־ושלום נשאים במצרים עד עכשיו (סידור הארז"ל הגדה של פסח, פירוש מצה זו, ובכ"מ).
ומזה הוראה בעבודת האדם:
היה אפשר לאדם לחשב, מה אכפת לי שישנם יהודים שבמקום לעבד את הבורא יתברך, עובדים את פרעה הרשע ואינם מקימים תורה ומצוות רחמנא־ליצלן, הרי "אני את נפשי הצלתי", עוסק הנני בלמוד התורה ביגיעה עצומה, ומה לי לעסק בקרוב עוד אחד מבני ישראל לחיי התורה והמצוות. ועל זה באה ההוראה שסבבא זו כבר העלה "פרעה מלך מצרים", אף מלך מלכי המלכים הקב"ה הורה למשה ואהרן לבלתי שמע אליו, אלא לעשות כל שביקלתם לגאל את בני ישראל ממצרים, להציל אותם מעבודת פרעה, ולקרבם לעבודת ה'.

על הפסוק "ויאמר אליהם מלך מצרים... לכו לסבלותיכם" (ה, ד) פרש רש"י "לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתים, אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי". ומבאר הרמב"ן דמפיון ש"מנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, לכן הניח להם פרעה שבט לוי שהיו חכמים וזקניהם.
ועל־פי־זה נמצא, שכשאמר פרעה "לכו לסבלותיכם" ולמלאכתם שהיה להם בבית, התפון לומר שמוטב להם לעסוק בעצמם בלמוד התורה, ואין להם לנסות להוציא את בני ישראל ממצרים.
אף זו היתה דעתו של פרעה. ומנגד, משה ואהרן לא שמעו אליו, אלא המשיכו בפעלותיהם להוציא את בני ישראל מארץ מצרים, ואם היו מתמהמהים עוד רגע אחד, היו

שפתי חכמים

ואביהוא אפשר שעמדו עם אהרן במחיצה אחת: תורה ב (ד) כ פירוש, שלא מצינו שירחיקו אותם ממלאכתן, ולא נצטוו להרחיקם: תורה ה

הרב בפרשת יתרו, אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו, והעם אל יתרוסו כל עיקר, ולא היה להם לזקנים מחיצה בפני עצמן, אלא עמדו בתוך העם, וזה מפני הפרעון, ונדרב

ישראל, ואחרי זה כתיב 'ונגש משה לבדו אל ה' וגו', ואם היה זה בעבור הפרעון, אהרן מה חטא, וכן נדרב ואביהוא שאינם מכלל הזקנים, והנני הדבר בצריף עיון. וקצור מרחיו ולעניינות דעתי אין צריך עיון גדול, שהרי כתב

(ה) וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה הַיִּזְרֵבִים עִתָּה עִם הָאָרֶץ וְהַשְׁבֵּתָם אֹתָם מִסְבָּלָתָם:

הואמר פרעה הא יזריבין את הארץ והשביתם אתם מסבלתם:

כ"א הן רבים עתה עם הארץ. שהעבודה מטלת עליהם, ואתם משביתים אותם מסבלתם, הפסד גדול הוא זה.

(ו) וַיֵּצֵא פֶרְעֹה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַנִּגְשִׁים בָּעַם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר:

ויצא פרעה ביום ההוא את הנגשים בעם ואת שוטריהם לאמר:

כ"ב הנגשים. מצריים היו, והשוטרים היו ישראלים. הנוגש, ממנה על כמה שוטרים. והשוטר, ממנה לרדות בעושי המלאכה.

(ז) לֹא תֹאסְפוּן לָתֵת תְּבֹן לָעַם לְלַבֵּן הַתְּמוֹל שְׁלֹשָׁם הֵם יֵלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תְּבֹן:

ולא תאספון לתת תבן לעם ללבן התמול שלשם הם ילכו וקיששו להם תבן:

כ"ג תבן. אשטובל"א, היו גובלין אותו עם השיט. לבנים. טיזול"ש בלע"ז, שעושים משיט ומיבשין אותן בחמה, ויש ששורפין אותן בכבשן. בתמול

(ח) וְאֶת־מִתְכַּנֵּת הַלְּבָנִים אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים תְּמוֹל שְׁלֹשָׁם תְּשִׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צֹעֲקִים לֵאמֹר גִּלְכָּה נִזְבַּחָה לַאלֹהֵינוּ:

ח ואת מתכנת הלבנים אשר הם עושים תמול שלשם תשימו עליהם לא תגרעו ממנו כי נרפים הם על-כן הם צועקים לאמר גלכה נזבחה לאלהינו:

כ"ד ואת מתכנת הלבנים. סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום, כשהיה התבן נתן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה, למען תכבד העבודה עליהם. כי נרפים. מן העבודה הם, לכן לפם פונה אל הפטלה וצועקים לאמר: גלכה וגו'.

(ט) תִּכְבֹּד הָעֲבֹדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־בָהּ וְאֵל־יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי־שֹׁקֶר:

ט תתקד ה' על העבודה על האנשים ויעשו בה ואל יישעו בדברי שקר:

כ"ה ואל יישעו בדברי שקר. ואל יתגאו וידברו תמיד בדברי רוח, "לאמר: גלכה נזבחה", ודומה לו: "ואשעה בחקיך תמיד". "למשל ולשגינה",

שפתי חכמים

- (ו) ל דאם לא בן למה השוטרים צועקים אל פרעה ולא הנוגשים, ולמה היו השוטרים מקים ולא הנוגשים: תורה ז
- (ז) מ בלומר, לא 'בתמול שלשום' בלבד, ויהיה פירוש 'בתמול' כמו 'תמול' אנוחנו ולא נדע. ולא היה צריך
- לומר 'שלשום', אחר שכל זמן העבר הוא נכלל במלת 'תמול', אף הוא לשון בני אדם שמדברים כך על הזמן הקדום. מורה"י וגור אריה: תורה ח
- (ט) נ וקשה, והא בפרשת בראשית פירש על 'ישע' ה' אל ה'כל' - 'ויפן', כמו 'אל' ואל יישעו בדברי שקר. ויש לומר
- שכך אמר התם, 'וישע' לשון 'ויפן', שהרי 'אל' ישעו בדברי שקר' אין פירושו 'אל יפנו', אלא 'אל יתגאו', כמו שמוכח כאן, ואפלו הכי מצינו מאן דאמר שסבר שגם זה לשון 'אל יפנו' וכו' ומדרש"ל: תורה י

שמוש ב"ת, כגון: "יחזקאל (ג) "הנדברים בך", (במדבר יב)
 "ותדבר מרים ואהרן במשה", (זכריה ד) "המלאך הדבר
 ב", (דברים יא) "לדבר בם", (תהלים קיט) "ואדברה בעדתיך",
 אף כאן: "אל ישעו בדברי שקר", אל יהיו נדברים
 בדברי שוא והבאי.

אל יפנו, שאם-כן, היה לו לכתב: "ואל ישעו אל
 דברי שקר", או "לדברי שקר", כי בן גזרת פלם:
 "ישעה האדם על עושהו", (שם לא) "ולא שעו
 על-קדוש ישראל", (שם יז) "ולא ישעה אל המזבחות",
 ולא מצאתי שמוש של ב"ת סמוכה לאחריהם. אבל
 אחר לשון דבור, כמתעסק לדבר בדבר, נופל לשון

~ נקודות משיחות קודש ~ (הדוסיום כ"ד תמוז – מותו 'התקשרות)

לחסיד שהוא 'פנימי', הנה בקשת ברכה מהרבי בעניני
 עבודת הבוֹרָא – היא בבחינת "ואל ישעו גו", כי צריך
 להיות "תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה".

**תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי
 שקר** (ה, ט)
 הרבי ה'צמח-צדק' אמר:

יונקו שלטוני עמא וסרכוהי ואמרו
 לעמא למימר פדנן אמר פרעה לית אנא
 יחב לכון תבנא:

(י) וַיֵּצְאוּ נְגִשֵׁי הָעַם וַיִּשְׁטְרוּ וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעַם לֵאמֹר
 בַּה אֲמַר פֶּרְעָה אֵינֶנִּי נָתַן לָכֶם תִּבְנִי:

יא אתון אזילו סיבו לכון תבנא מאמר
 דתשכחון ארי לא יתמנע מפלחנכון
 מדעם:

(יא) אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְנִי מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי
 אֵין נִגְרַע מֵעֲבֹדְתְכֶם דָּבָר:

שְׁחִיתֶם עוֹשִׁים לְיוֹם, בְּהִיּוֹת הַתִּבְנִי נָתַן לָכֶם מְזֻמָּן
 מביית המלך.

כ"י אַתֶּם לָכוּ קָחוּ לָכֶם תִּבְנִי • וְצָרִיכִים אַתֶּם לִילָדִים
 בְּזִרְיוֹת. כִּי אֵין נִגְרַע • דָּבָר, מִפֶּל סָכּוּם לִבְנִים

יבואתבדר עמא בכל ארעא דמצרים
 לגבבא גילי לתבנא:

(יב) וַיִּפֹּץ הָעַם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַתִּבְנִי:

המתפזר הוא וצריך לקוששו, קרוי קש בשאר
 מקומות.

כ"י לְקַשֵּׁשׁ קֶשׁ לַתִּבְנִי • לְאַסֵּף אֲסִיפָה, לִלְקֹט לִקֵּט
 לַצֶּדֶף תִּבְנִי הַטִּיט. קֶשׁ • לְשׁוֹן לְקוּט, עַל שֵׁם שְׁדָבָר

יגשלטונא דחקין למימר אשלימו
 עובדיכון פתגם יום ביומה קמא דהויתון
 עבדין פד אתיהב לכון תבנא:

(יג) וַהֲנַגְשִׁים אֲצִים לֵאמֹר כָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבִרְיוֹם
 בְּיוֹמוֹ כֵּאֲשֶׁר בְּהִיּוֹת הַתִּבְנִי:

כ"י אַצִּים • דוחקים. דבר יום ביומו • תשבון של כל יום פלו ביומו, כֵּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּהִיּוֹת הַתִּבְנִי
 מוכן !.

כ"י אַצִּים • דוחקים. דבר יום ביומו • תשבון של כל יום פלו ביומו, כֵּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּהִיּוֹת הַתִּבְנִי
 מוכן !.

ידלקו סרכי בני ישראל די מניאו עליהון
 שלטוני פרעה למימר מא דין לא אשלימתון
 גזרתכון למרמי (לבנין) כמאתמלי
 ומדקמוהי אף תמלי אף יומא דין:

(יד) וַיָּכּוּ שְׁטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂמוּ עֲלֵהֶם נְגִשֵׁי
 פֶרְעָה לֵאמֹר מִדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֻקֶּם לִלְבֵּן בְּתִמּוֹל
 שְׁלִשָּׁם גַּם־תִּמּוֹל גַּם־הַיּוֹם:

הסכום, היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי
 המלאכה. לפיכך זכו אותן שוטרים להיות סנהדרין,
 ונאצל מן הרוח אשר על משה והושם עליהם,

כ"י וַיָּכּוּ שְׁטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל • הַשּׁוֹטְרִים, יִשְׂרָאֵלִים
 הָיוּ, וְחָסִים עַל חֲבֵרֵיהֶם מִלְּדַחֲקֵם, וּכְשֶׁהָיוּ מִשְׁלִמִּין
 הַלִּבְנִים לְנוֹגְשִׁים, שֶׁהֵם מִצְרִיִּים, וְהָיָה חֶסֶר מִן

שפתי חכמים

טעם 'כי אין נגרע' וגו' תורה יב
 (יג) ע רצונו לומר, שלא תפרש אותו
 לשון מהירות: תורה יד

תבן בודאי יגרע מעבודתם, לכן פירש
 ד'אתם לכו קחו' וגו' פירוש צריכים
 אתם לילך בזריות, ועל זה הוא נותן

(יא) ם דקשה לרש"י מה שקתוב
 אחריו 'כי אין נגרע' מהו נתינת טעם
 אלמלא, אדרבה כיון שהם יקחו להם

כליתם גם תמול, גם היום", חק הקצוב עליכם ללבן בתמול השלישי, שהוא יום שלפני אתמול? והוא היה בהיות התבן נתן להם. ויכו • לשון ויפעלו, הכו מיד אחרים. הנוגשים הכוס.

שנאמר: "אספה-לי שבעים איש מזקני ישראל", מאותן שידעת הטובה שעשו במצרים כי הם זקני העם ושוטריה. ויכו שטרי בני ישראל • אשר שמו נגשי פרעה אותם לשוטרים עליהם: "לאמר מדוע וגו'". למה "ויכו"? שהיו אומרים להם: "מדוע לא

טו ואתו סרכי בני ישראל וצוחו (קדם)
לפרעה למימר למא מעבד כדיו לעבדיך:

(טו) ויבאו שטרי בני ישראל ויצעקו אל-פרעה
לאמר למה תעשה כה לעבדיך:

טז תבנא לא מתייב לעבדיך ולבנאי אמרין
לנא עבידו והא עבדיך לקו וחסן עליהון
עמך:

(טז) תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו עשו
והנה עבדיך מפים וחטאת עמך:

דבר הוא, וכך פרושו: ודבר זה מביא חטאת על עמך, כאלו כתוב "וחטאת לעמך", כמו: (ד"ה א) "כבאנה בית לחם", שהוא כמו לבית לחם, וכן הרבה.

כז • ולבנים אומרים לנו עשו • הנוגשים אומרים עשו לנו לבנים במנן הראשון. וחטאת עמך • אלו היה נקוד פתח, הייתי אומר שהוא דבוק, ודבר זה חטאת עמך הוא. עכשיו שהוא קמץ – שם

יז ואתו סרכי בני ישראל וצוחו (קדם)
לפרעה למימר למא מעבד כדיו לעבדיך:

(יז) ויבאו שטרי בני ישראל ויצעקו אל-פרעה
לאמר למה תעשה כה לעבדיך:

יח ואתו סרכי בני ישראל וצוחו (קדם)
לפרעה למימר למא מעבד כדיו לעבדיך:

(יח) ועתה לכו עבדו ותבן לאינתן לכם ותבן
לבנים תתנו:

כז • ותבן לבנים • חשבון הלבנים, וכן: (מלכים ב' יב) "את הכסף המתכנן", המנוי, כמו שאמר בענין: "ויצורו וימנו את הכסף".

יט ואתו סרכי בני ישראל וצוחו (קדם)
לפרעה למימר למא מעבד כדיו לעבדיך:

(יט) ויראו שטרי בני ישראל אתם ברע לאמר
לא תגרעו מלכניכם דבריום ביום:

כ • ואתם, בהכבדים העבודה עליהם לאמר: "לא תגרעו וגו'".

כ • ויראו שטרי בני ישראל • את חבריהם הנדרים על ידם. ברע • ראו אותם ברעה וצרה המוצאת

שפתי חכמים

שהוא מיד אחרים, ובאמרו למה ויכו הוא כאלו אמר למה הכוס: תורה טו (טז) ר דאם לא כן למה נתרעמו על עשיית הלבנים, ימעטו מן החק הקצוב, אלא תרעמתו היה על עשיית מנן הראשון: ש רצונו לומר החטא הוא של מצריים: ת רצונו לומר על ישראל: תורה יז

הוכרח לפרש למה ויכו, שהיו אומרים וכו': ק הא דמפרש ויכו וגו' אחר מה שפירש לעיל למה ויכו, מפני שטעם של 'מדוע לא כליתם' הוא טעם המכרים, דהיינו הנוגשים, כי מה שהכו השוטרים הוא מפני שלא כלו חקם ללבון לבנים, לפיכך הוצרך לפרש שמלת ויכו לשון ויפעלו,

(יד) פ דקשה לרש"י, דאשר שמו עליהם נוגשי פרעה משמע דשוטרי בני ישראל שמו עליהם נוגשי פרעה, לכן פירש דנוגשי פרעה שמו אותם שוטרים על ישראל: צ מפני שכל 'לאמר' ו'אמירה' הבאים אחר דבור הם ביאור הדבר הכללי על הפרטות, והכא אי אפשר לפרש כן, וגם אי אפשר לפרש כאן לאמר לאחרים,

(כ) וַיִּפְגְּעוּ אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן נֹצְצִים לְקִרְיָתָם
בַּצֵּאתָם מֵאֶת פְּרָעָה:

כ"י • וַיִּפְגְּעוּ • אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, "אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וְגו'". וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ: כָּל "נֹצְצִים" וְ"נֹצְצִים", דָּתָן וְאַבִּירָם הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "וַיִּצְאוּ נֹצְצִים".

(כא) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יְיָ יְהוֹה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר
הִבֵּאתֶם אֶת־רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פְרָעָה וּבְעֵינֵי עַבְדֵּי
לְתַת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהַרְגֵנוּ:

(כב) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הִרְעַתָּה
לְעַם הַזֶּה לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי:

כ"י • לָמָּה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה • וְאֵם תֹּאמַר: מָה אֲכַפֵּת לָךְ? – קוֹבֵל אֲנִי עַל שֶׁשְׁלַחְתָּנִי (שמות רבה) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 39 – מתוך 'התקשרות')

לָמָּה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה (ה, כב)
מֹשֶׁה רִבְּנוּ לֹא בָּא בְטָרוּנְיָא כְּלָפִי שְׂמִיָּא חֲסִין־שְׁלוֹם, בְּאוֹמְרוֹ
"לָמָּה הִרְעַתָּה", אֲלֵא בִקְשׁ לְהִבִּין אֶת סִבַּת הַדְּבָר.
כִּי דִרְגָתוֹ וּבְחִינָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִיא – חֲכָמָה. וּמִכֵּיּוֹן שֶׁהִקְבִּ"ה
בָּחַר בּוֹ לְהִיטֵּן מוֹשִׁיעַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הִסִּיק כִּי הַגְּאוּלָּה צְרִיכָה
לְהִיטֵּן בְּצוּרָה שְׂכֵלִית וְהִיגִיוֹנִית. מִשּׁוֹם כֵּן הָיְתָה שְׂאֵלָתוֹ

(כג) וַיֹּאמְרוּ בְּאֵתִי אֶל־פְּרָעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמּוֹךְ הָרַע לְעַם
הַזֶּה וְהַצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמּוֹךְ:

כ"י • הָרַע • לְשׁוֹן הַפְּעִיל הוּא, הִרְבָּה רָעָה עֲלֵיהֶם. וְתַרְגּוּמוֹ: אֲבָאֵשׁ.

ו (א) וַיֹּאמֶר יְהוֹה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תֵּרָאָה אֲשֶׁר
אֶעֱשֶׂה לְפָרְעָה כִּי בִיד חֲזָקָה יִשְׁלַחַם וּבִיד חֲזָקָה
יִגְרָשֻׁם מֵאֶרְצוֹ: ססס

כ"י • עֲתָה תֵּרָאָה וְגו' • (סנהדרין קיא) הִרְהַרְתָּ עַל מַדּוּתִי,
לֹא כַּאֲבָרְהָם שֶׁאֲמַרְתִּי לוֹ: (בראשית כא) "כִּי בִי־צָחַק יִקְרָא
לָךְ זֶרַע", וְאַחֲרֵי־כֵן אֲמַרְתִּי לוֹ: הִעֲלֵהוּ לְעוֹלָה, וְלֹא

שפתי חכמים

(כ) א לא השוטררים, כי שוטררי בני
ישראל בשרים היו בדלעיל. (נחלת יעקב)
וְלִי נִרְאָה דּוּדָאִי מִהַשּׁוֹטְרִים הָיוּ, דְּהָא
בְּתִיב 'בַּצֵּאתָם מֵאֶת פְּרָעָה', וְאִי אֶפְשָׁר
לְפָרֵשׁ דְּקָאִי אַמְשָׁה וְאַהֲרֹן, דְּהָא לֹא
הָיוּ עֲכָשְׁוֵי אֲצֵל פְּרָעָה וְכו', וְכֵן הוּא
בְּשִׁמּוֹת רַבָּה, וְעִינֵין שָׁם: תורה כא

ו (א) ב ואם תאמר, דהכא משמע
שהיה מרמוז לו עכשיו שלא יבגס משה
לארץ, ולקמן בפרשת בהעלותך על
פסוק 'וּנֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם' פִּירַשׁ
רש"י בַּעֲצֻמוֹ דְּסִבֵּר מֹשֶׁה שִׁיבְגַס
לְאַרְצָא. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָיָה סִבֵּר שִׁיבְגָה
נִכְנָס שָׁם וַיָּמִית קוֹדֶם שִׁיבְבָשׁוּ

השבעה אומות, דזמן ארוך היו
ישראל לוחמים קודם שבששום. אבל
מכל מקום קשה, דהא רש"י פִּירַשׁ
לְעִיל עַל 'שְׁלַח גֵּא בִיד תִּשְׁלַח' אֵין
סופי לְהִכְנִיֶס לְאַרְצָא, אִם כֵּן מִשְׁמַע
בְּהִדְיָא שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה שְׁלֹא יִבְגַּס
שָׁם. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהָיָה סִבֵּר נִהְיָ דְּלֹא

יְדִי הַחֲזָקָה: שֶׁתַּחֲזֹק עָלָיו יִשְׁלַחם. וּבִיד חֲזָקָה יִגְרָשֶׁם מֵאֶרְצוֹ • עַל כִּרְחֹם שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִגְרָשֶׁם, וְלֹא יִסְפְּקוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם צָדָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַתַּחֲזֹק מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם וְגו'":

קכ"ד פסוקים, ויק"ח סימן. מועד"י סימן: חסלת פרשת שמות

ההפמרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעג - רעו

שפתי חכמים

בשביל יד חזקה של הקדוש ברוך הוא שתחזק על מצרים יגרשם. אבל הראים פירש, ביד חזקה של פרעה שתחזק על העם יגרשם, אבל לא נהירא, עיין שם:

בבואה ממש נתנבא אלא נבא ולא ידע מה נבא: ג אבל לא תפרש שפרעה ישלחם ביד חזקה כמו שצאמר 'ותחזק מצרים וגו', כי זה נזכר בסיפא דקרא: ד (נחלת יעקב) נראה לי דהכי פירושו,

יכנסו על ידו ולא יהיה שר ומושל עליהם אבל מכל מקום יכנס שם כשאר ישראל. ומה שפירש רש"י בפרשת בשלח 'תביאמו ותשעמו' 'נתנבא שלא יכנס לארץ', יש לומר דודאי הוא שנתנבא, אבל לא בדרך

המשך ביאור למס' ברכות ליום שלישי עמ' א

35 בית שמאי חייב מיתה, ומביא רב נחמן הוכחה לשיטתו, דתנן -
36 ששינוי במשנתנו, אמר רבי תרפון, אני הייתי בא בדרך והפתי
37 לקרות בדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי - ובאתי לידי סכנה מפני
38 הלסמים. אמרו לו, בנאי חיות לחוב בעצמך - בכך שנהגת כדברי
39 בית שמאי נתייבית מיתתך, ואם היו הורגים אותך היית בעצמך
40 חייב על מיתתך, מפני שעבדת על דברי בית הלל - שהחמרת על
41 עצמך לקרוא בהסיה, הרי מפורש כאן שהעובר על דברי בית הלל
42 חייב מיתה.

משנה

43 אחר שנתבאר במשניות הקודמות דיני קריאת שמע, דנה משנתנו
44 בברכות שתקנו חכמים לומר לפני קריאת שמע ולאחריה, ואם
45 מותר לשנות את נוסחן או נוסח ברכות אחרות: בפסח, מברך שתיים
46 לפניה - שתי ברכות לפני קריאת שמע, והם ברכת יוצר אור
47 וברכת אהבה, ואחת לאחריה - אמת ויציב. ובערב, מברך שתיים
48 לפניה - שתי ברכות לפני קריאת שמע, מעריב ערבים ואהבת
49 עולם. ושתיים לאחריה - ושתי ברכות לאחר קריאת שמע, אמת
50 ואמונה והשכיבנו. אחת מהברכות ארוכה, והיא ברכת 'אמת
51 ואמונה', ואחת מהן קצרה, ברכת השכיבנו. מקום שאמרו להאריך,
52 היינו ברכת 'אמת ואמונה', אינו רשאי לקצר, ומקום שאמרו לקצר,
53 היינו ברכת 'השכיבנו', אינו רשאי להאריך.
54 בדרך אגב מביאה המשנה הלכה נוספת, לגבי שאר ברכות: ברכות
55 שתקנו חכמים לחתום בהם ב'ברוך', אינו רשאי שלא לחתום
56 ב'ברוך'. וברכות שאמרו חכמים שלא לחתום בהם ב'ברוך', כמו
57 ברכת הפירות והמצוות, אינו רשאי לחתום בהם בברוך.
58

גמרא

59 שנינו במשנה 'בשחר מברך שתיים לפניו'. הגמרא באה לבאר מה
60 הם שתי הברכות. מבררת הגמרא: מאי מברך - מה הם שתי
61 הברכות שמברך בשחרית לפני קריאת שמע. אמר רבי יעקב אמר
62 רבי אשיאי,

1 ישמעאל את עצמו, אלא הני מלי - דברים אלו שאמרו בית הלל
2 שיכול לקרוא בהסיה, אינם אלא דמשה ואהא מעיקרא - כשהיה
3 מוטה קודם שהתחיל לקרוא, אבל הלא - כאן, כיון דער השתא
4 הוית וקוף - מכיון שעד עתה היית זקוף, והשתא - ועתה כשבאת
5 לקרוא, מופה - הטיית את עצמך, אמרי - יאמרו עלינו, שמע מנה
6 בבית שמאי כבדא להו - מוכח מכאן שהם סוברים בבית שמאי,
7 ואם לא הייתי זוקף את עצמי, שמו יראו התלמידים ויאמרו שאני
8 מסכים עמך, ויקבעו הלכה לדורות בבית שמאי.
9 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין אדם הנוהג כדעת בית
10 שמאי במקום שאינו סותר את דעת בית הלל, אם יוצא ידי חובתו:
11 תני - שנה רב יחזקאל, עשה בדרך בית שמאי עשה, בדרך בית
12 הלל עשה - הרוצה ינהג בבית הלל, והרוצה להחמיר על עצמו
13 ולנהוג בבית שמאי, כגון לזקוף את עצמו בשחרית כשהיה מוטה,
14 או להטות את עצמו בערבית כשהיה זקוף, הרשות בידו. רב יוסף
15 אמר, עשה והחמיר בדרך בית שמאי, לא עשה ולא כלום - לא יצא
16 ידי חובתו.

17 רב יוסף מביא הוכחה לדבריו שהנוהג בבית שמאי לא יצא ידי
18 חובתו: דתנן - ששינוי במשנה (סוכה כח), מי שהיה ראשו ורובו
19 בפסוקה ושלחנו בתוך הפית, בית שמאי פוסלין הסוכה באופן זה,
20 ואינו יוצא ידי חובתו, משום שגזורים שמו ימשך אחר שולחנו,
21 ובית הלל מכשירין, ואינם גוזרים. אמרו להם בית הלל לבית שמאי,
22 הוכחה לשיטתם, מעשה היה שחלבו זקני בית שמאי וזקני בית הלל
23 לבקר את רבי יוחנן בן החורנית, מצאוהו שהיה ראשו ורובו בפסוקה
24 ושלחנו בתוך הפית, ולא אמרו לו כלום, משמע שסוכה זו כשרה.
25 אמרו להם בית שמאי, וכי משה ראה לדבריהם, אף הם - זקני בית
26 שמאי אמרו לו, אם בן חיות נהג, לא קיימת מצות סוכה מןמך,
27 ולא כפי שאמרתם שלא אמרו לו כלום. ומביא רב יוסף מכאן
28 ראייה לשיטתו, כשם שסוברים בית שמאי שהנוהג שלא כדעתם
29 אינו יוצא ידי חובתו, אף לא מדין תורה, ואפילו שמהתורה היא
30 סוכה כשרה, כמו כן יש לומר לדעת בית הלל, אף שסוברים
31 שיכול לקרוא מעומד או מוטה, אך אם עושה זאת משום שדעתו
32 להחמיר בבית שמאי, אינו יוצא ידי חובתו.

33 הגמרא מביאה דעה שלישית בענין הנוהג כדעת בית שמאי
34 במקום שנחלקו על בית הלל: רב נחמן בר יצחק אמר, עשה בדרך

צדקך: ח את־חקיך אֲשֶׁמֶר אֶל־תְּעוֹבוּנִי עַד־מָאֹד:
 ט בְּמָה יִזְכֶּה־נָּעַר אֶת־אַרְחוֹ לִשְׁמֹר בְּדַבְּרֶךָ:
 י בְּכָל־לִבִּי דִרְשָׁתִּיךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי מִמִּצּוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צִפְנָתִי אִמְרָתְךָ לִמְעַן לֹא אַחֲטֶא־לָךְ:
 יב בָּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְּרָתִי כָּל מִשְׁפָּטֶי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי
 פֶּעַל כָּל־הוֹן: טו בִּפְקוּדֶיךָ אִשְׁיָחָה וְאַפְיִטָה
 אֶרְחֹתֶיךָ: טז בַּחֲקֵתֶיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
 דְּבָרֶךָ: ז זֶמֶל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיָּה וְאַשְׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
 יח גִּלְעָיִנִי וְאַפְיִטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
 בָּאָרֶץ אֶל־תִּסָּתֵר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ: כ גִּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאבָּה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ כְּכֹל־עֵת: כא גִּעְרָת זָדִים
 אֲרוּרִים הִשְׁגִּים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גֵּל מַעְלֵי חִרְפָּה
 וְכוּז כִּי עֲדֹתֶיךָ נִצְרָתִי: כג גַּם יֵשְׁבוּ שָׂרִים כִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקֵיךָ: כד גַּם־עֲדֹתֶיךָ
 שִׁעֲשַׁעֲנִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
 חֲזִנִי בְּדַבְּרֶךָ: כו דִּרְכִּי סִפְּרָתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי
 חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִנִי וְאַשְׁיָחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הִסַּר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבָקָתִי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְיָהוָה אֶל־תִּבְיֹשְׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ח ג הֲרִנִּי יְיָהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
 וְאַצְרָנָה עֶקֶב: לד הִבִּינִנִי וְאַצְרָה תּוֹרָתְךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנָתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־כו חֲפָצָתִי: לו הִטְלִבִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאַל
 אֶל־בָּצַע: לו העבר עֵינִי מֵרְאוֹת שׂוֹא בְּדַרְכֶּךָ
 חֲנִנִי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אִמְרָתְךָ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ:
 לט העבר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִי לִפְקֻדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲנִנִי:
 ו מא וִיבֹאֲנִי חֶסֶדְךָ יְיָהוָה תִּשְׁוַעֲתֶךָ כְּאִמְרָתְךָ:
 מב וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־כִמְחָתִי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטְךָ
 יִחְלָתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תּוֹרָתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וְעַד:

מה וְאַתְּהִלֵּכָה בִּרְחֹבָה כִּי פִקְדֶיךָ דִרְשָׁתִּי:
 מז וְאִדְבַּרְהָ בְּעֲדוֹתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׂע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי: מח וְאַשֶּׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי וְאַשִּׁיחָה בַּחֲקֵיךָ:
 ז מט זְכַר־דְּבָר לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתִנִּי: נ זֹאת
 נַחֲמָתִי בְּעָנִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיתָנִי: נא זָדִים הִלְצִנִּי
 עַד־מָאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם: נ גֵּהוָה וְאַתְּנַחֵם: נג זִלְעָפָה אַחֲזָתִנִּי
 מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרָתְךָ: נד זְמֵרוֹת הַיּוֹלֵל חֻקֶּיךָ
 בְּבֵית מְגוּרֵי: נה זְכַרְתִּי כִּלְיָה שְׁמֹךְ יְיָהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תּוֹרָתְךָ: נו זֹאת הִיִּתְהַלֵּלִי כִּי פִקְדֶיךָ
 נִצְרָתִי: ח נ חֻקִּי יְיָהוָה אִמְרָתִי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נז חֲלִיתִי פִנִּיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאִמְרָתְךָ:
 נח חֲשַׁבְתִּי דְרָכֶי וְאַשִּׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ס חֲשָׁתִי וְלֹא הִתְמַהֲמַהֲתִי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רָשָׁעִים עוֹדְנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתְךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרֵי
 פְּקוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְיָהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְיָהוָה
 בְּדַבְּרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעָתָה אִמְרָתְךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר זָדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פְּקוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִפְנֵי אֲנִי תּוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לִמְעַן אֲלַמֵּד
 חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מְאֹלָפִי זָהָב וְכֶסֶף:
 י עג יִדְּיֶךָ עֲשׂוֹנִי וִיכֻנְנִנִּי הִבִּינִנִּי וְאַלְמַדְהָ
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמְחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעָתִי יְיָהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאַמּוּנָה
 עֲנִיתָנִי: עו יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמִנִי כְּאִמְרָתְךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֹנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשַׁעֲנִי: עח יִבְשׂוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתוּנִי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בִּפְקוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ

וַיִּדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיד לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֶּלֶתָה לְתַשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: בב פָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיד לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כִּמָּה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: בה פָּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרְתְךָ: בו פֶּלֶם־מִצִּיתֶיךָ אִמּוֹנָה שָׁקֵר רִדְפוֹנִי
 עֲזֹרְנִי: בו כִּמְעַט פָּלוֹנִי בְּאַרְץ וְאֲנִי לֹא־עֹזְבֹתִי
 פִּקְדֶיךָ: בז בַּחֲסִדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיד:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אִמּוֹנָתְךָ כּוֹנֶנֶת אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לוֹלִי תוֹרְתְךָ
 שַׁעֲשְׁעִי אֹז אֲבֹדְתִי בְּעֵינַי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פִּקְדֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֶךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פִּקְדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי כָנוּ רָשָׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְבוֹנוּ: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצִּוְתְךָ מֵאֹד: צז מִה־אֶתְהַבְּתִי תוֹרְתְךָ כִּלְיֹהִים
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִּחַפְּמֵנִי מִצִּוְתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחֹה לִי: ק מוֹזְקִים אֶתְבוֹנוּ כִּי פִקְדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשָׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרֵתִנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי אִמְרָתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפִּקְדֶיךָ אֶתְבוֹנוּ עַל־פֶּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֵר: נ קה גִּר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקִּימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקֶיךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מֵאֹד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח גִּדְּבוֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי: קט נִפְשִׁי
 כִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרְתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רָשָׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפִּקְדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיד לְעוֹלָם עֶקֶב: ס קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרְתְךָ אֶתְהַבְּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוֹ־מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצִּוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשְׁבָּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשְׁעָה וְאוֹשְׁעָה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קיח סָלִית פֶּלֶם־שׁוֹגִים מִחֲקִיד בִּי־שָׁקֵר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לִכֹּן
 אֶתְהַבְּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפִּחְדְךָ בִּשְׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קכא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בִּלְתִּיָּחֵנִי לַעֲשֹׁקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֻׁקָנִי זָדִים: קכג עֵינֵי פָלוּ לְתַשׁוּעָתְךָ וְלֹא־מִרְתָּ
 צִדְקֶיךָ: קכד עֲשֶׂה עִם־עֲבָדְךָ כְּחִסְדְךָ וּחֲקִיד
 לְמַדְנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְּרוּ תוֹרְתְךָ: קכז עַל־פֶּן
 אֶתְהַבְּתִי מִצִּוְתֶיךָ מוֹהֵב וּמִפֶּן: קכח עַל־פֶּן |
 כָּל־פִּקְדֻדִּי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֵר שָׁנֹאתִי:
 פ קכט פֶּלֶאוֹת עֲדֹתֶיךָ עַל־פֶּן נִצַּרְתָּם נִפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פִּתְיִים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצִּוְתֶיךָ יִאֲבָתִי: קלב פִּנְה־אֱלִי וּחֲנִנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבִי שִׁמְךָ: קלג פִּעַמִּי הִכֵּן כְּאִמְרָתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֲוֹן: קלד פִּדְנִי מִעֲשָׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פִּקְדֶיךָ: קלה פִּנִּיד הָאֵר כְּעֲבָדְךָ וְלְמַדְנִי
 אֶת־חֲקִיד: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרְתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלז צוֹיֹת צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוֹנָה מֵאֹד:
 קלח צִמְתַּתִּנִּי קִנְיָתִי בִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צָרוּפָה אִמְרָתְךָ מֵאֹד וְעֲבָדְךָ אֶתְהַבְּתִי:
 קמא צָעִיר אֲנִכִּי וְנִבְוָה פִּקְדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרְתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצֹּק מִצָּאוֹנִי מִצִּוְתֶיךָ שַׁעֲשְׁעִי: קמד צִדֵּק
 עֲדֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קמה קִרְאֵתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיד אֲצִרָה: קמו קִרְאֵתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשָּׁף
 וְאוֹשְׁעָה לְדַבְּרֶךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְמוֹ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרָתְךָ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כְּחִסְדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רִדְפִי וְזִמָּה מִתוֹרְתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרוֹב אֶתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצִּוְתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רֹאה־עֵינֵי וְחִלָּצֵנִי בִּי־תוֹרְתְךָ לֹא

שָׁכַחְתִּי: קַדְרִי רִיבָה רִיבִי וּגְאֹלֵנִי לְאַמְרֹתֶךָ חֲיִנִּי:
 קִנְיָה רַחֲוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁוָעָה בִּיחְקֹךָ לֹא דָרָשׁוּ:
 קִנְיָ רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה בְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קִנְיָ רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מִעֲדוּתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: קִנְיָ רִאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּטָמָה אֲשֶׁר אִמְרֹתֶךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קִנְיָ רֵאָה בִּי־פִקּוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה בַּחֲסֶדֶךָ חֲיִנִּי:
 קִס רֹאשִׁי־דְבָרֶךָ אֱמֶת וְלִעוֹלָם כֹּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 שׁ קִסָּא שָׁרִים וְדָפוּנִי חֲנֻם וּמִדְבָּרֶךָ פֶּתַח לְבִי:
 קִסֵּב שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אִמְרֹתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֵב:
 קִסֵּג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרֹתֶךָ אֶהְבֵּתִי:
 קִסֵּד שִׁבְעָה בְּיוֹם הַלֵּלְתֶיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קִסֵּה שְׁלוֹם רֵב לְאַהֲבֵי תוֹרֹתֶךָ וְאִין־לִמּוֹ מִכְשׁוֹל:

קִסו שְׁכַרְתִּי לִישׁוּעָתֶךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
 קִסז שְׁמֵרָה נַפְשִׁי עֲדוּתֶיךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קִסח שְׁמֵרֹתִי פִקּוּדֶיךָ וְעֲדוּתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֵי נִגְדָּךָ:
 ת קִסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרֶךָ תְּכִינִנִּי:
 קע תָּבוֹא תַחֲנֹנִתִי לְפָנֶיךָ פֶּאֶמְרֹתֶךָ הַצִּילֵנִי:
 קעא תִּפְעֶנָה שְׁפָתֵי תְהִלָּה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִידָךָ:
 קעב תַּעֲזֹן לְשׁוֹנִי אִמְרֹתֶךָ כִּי כָל־מִצוֹתֶיךָ צִדִּיק:
 קעג תְּהִי־יִדְּךָ לְעֹזְרִנִּי כִּי פִקּוּדֶיךָ בַּחֲרֹתִי:
 קעד תִּאֲבֹתִי לִישׁוּעָתֶךָ יְהוָה וְתוֹרֹתֶךָ שְׁעִשְׁעִי:
 קעה תַּחֲיֵי־נַפְשִׁי וְתִהְיֶה־לְלֶךְ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תִּעֲלִיתִי בְּשֶׁה אֲבִד בְּקִשׁ עֲבָדֶךָ כִּי מִצוֹתֶיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי:

המשך ביאור למס' ברכות ליום ראשון עמ' א

1 אלא דורשים מ'בלילה תוה', שבלילה תוה' (ליל ט"ו ניסן) הוא
 2 נאכל ואינו נאכל בלילה אחר.
 3 שואלת הגמרא: ורבי אלעזר בן עזריה שלשיתו נדרשות תיבות
 4 'בלילה תוה' לגזירה שוה, מהיכן ילמד דין זה שאין הפסח נאכל
 5 לשני לילות. משיבה הגמרא: מ'לא תותירו עד בקר' (שמות יב ט)
 6 האמור גבי קרבן פסח נפקא - למד דין זה, שמכיון שאין להשאיר
 7 מבשר הפסח עד הבוקר, ודאי שאין לאוכלו בלילה השני. שואלת
 8 הגמרא: ורבי עקיבא מדוע לא למד אף הוא מפסוק זה שהפסח
 9 נאכל בלילה אחד בלבד. משיבה הגמרא: אי מהתם - אם נלמד
 10 דין זה משם, הוה אמינא מאי בקר - הייתי אומר שמהו 'הבוקר'
 11 שאין להשאיר בו מבשר הפסח, הבקר השני לאחר הקרבת הפסח,
 12 כלומר ט"ז ניסן, אך רשאי הוא לאכול את הפסח לשני לילות, ולכן
 13 הייה צריך לדרוש מ'זהו' שאין הפסח נאכל אלא בליל ט"ו בלבד.
 14 שואלת הגמרא: ורבי אלעזר איך למד דין זה מהפסוק 'ולא תותירו
 15 ממנו עד בקר', הרי ניתן לומר שהכוונה לבוקר שני. משיבה
 16 הגמרא: אמר לך, כל 'בקר' שהוזכר בתורה בקר ראשון הוא.
 17 הגמרא מביאה עולות הנאים נוספים שנחלקו האם אכילת הפסח היא עד
 18 חצות או עד עלות השחר, אלא שדרשו כן מפסוקים אחרים: והני
 19 תנאי - ומחלוקת זו של רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, היא
 20 בהני תנאי - כמחלוקת תנאים אלו. דתנאי, נאמר בפסוק העוסק
 21 בהקרבת קרבן פסח (דברים טו ט) 'שם תזבח את הפסח בערב, כבוא
 22 השמש, מועד צאתך ממצרים', נאמרו בפסוק זה שלשה זמנים
 23 שונים, 'בערב' הוא מחצות היום ואילך, 'כבוא השמש' הוא
 24 משחשיכה, ו'מועד צאתך ממצרים' הוא בבוקר, ונחלקו התנאים
 25 כיצד לתקיים מצות בשלש זמנים אלו. רבי אלעזר אמר,
 26 'בערב' אתה זוכה את הפסח. ו'כבוא השמש' אתה אוכל את קרבן
 27 הפסח. ו'מועד צאתך ממצרים' שהוא בבוקר, אתה שורף את הנותר
 28 מבשר הפסח. רבי יהושע חולק ואומר, 'בערב' אתה זוכה. 'כבוא
 29 השמש' אתה אוכל. ועד מתי אתה אוכל והולך מבשר קרבן הפסח.
 30 עד 'מועד צאתך ממצרים', ואז הוא נעשה נותר ומחויב שריפה.
 31 נמצא שרבי יהושע סובר שזמן 'כבוא השמש' שהוא זמן אכילת
 32 הפסח, נמשך עד עלות השחר, ורבי עקיבא. ורבי אלעזר סובר

33 שזמן 'כבוא השמש' הוא עד חצות, ורבי אלעזר בן עזריה.
 34 לעיל הובאה ברייתא שרבי עקיבא למד מתיבת 'בחפזו' שהפסח
 35 נאכל עד עלות השחר שהיא שעת החפזון. הגמרא מבארת מהי
 36 שעת החפזון לפי רבי אלעזר בן עזריה: אמר רבי אבא, הכל ו-בין
 37 רבי אלעזר בן עזריה ובין רבי עקיבא מודים שבשנינאלו ישראל
 38 ממצרים, לא ננאלו אלא בערב, כלומר, שבלילה נתנו להם
 39 המצרים רשות לצאת, שנאמר (דברים טו א) 'כי בחדש האביב
 40 הוציאך ה' אלתיך ממצרים לילה, וכשיצאו ממצרים, לא יצאו אלא
 41 ביום, שנאמר בפרשת המסעות (במדבר לג א) 'ממחרת הפסח יצאו בני
 42 ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים'. וכן לדברי הכל מהנאמר בפסוק
 43 'ואכלתם אותו בחפזו' לומדים שאכילת הפסח היא עד שעת
 44 חפזון. על מה נחלקו, על שעת חפזון - מהי שעת החפזון שעליה
 45 דיברה התורה. רבי אלעזר בן עזריה סבר, מאי חפזון, חפזון דמצרים
 46 - השעה שבה נחפזו המצרים לשלח את ישראל, כלומר בחצות
 47 הלילה שאז לקו הבכורות, ולכן זמן אכילת הפסח הוא עד חצות.
 48 ורבי עקיבא סבר, מאי חפזון, חפזון דישאל - השעה שבה נחפזו
 49 ישראל לצאת, והיינו בבוקר, ולכן זמן אכילת הפסח הוא עד עלות
 50 השחר.
 51 הגמרא מביאה ראייה מברייטא שגאולת מצרים התחילה בערב:
 52 תנאי נמי הכי, נאמר בפסוק (דברים טו א) 'הוציאך ה' אלתיך ממצרים
 53 לילה, ויש לתמוה, וכי בלילה יצאו, והלא לא יצאו אלא ביום,
 54 שנאמר (במדבר לג א) 'ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני
 55 כל מצרים'. אלא מלמד שהתחילה להם נאולה מבערב, כי כבר
 56 בלילה נתנו להם המצרים רשות לצאת.
 57 הגמרא מוסיפה לבאר פסוקים העוסקים בענייני יציאת מצרים:
 58 נאמר בפסוק (שמות יא א) 'דבר נא באזני העם וגו' וישאלו איש מאת
 59 רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, אמר רבי ינאי,
 60 אין נא אלא לשון בקשה. אמר ליה הקב"ה למשה, בבקשה מקד,
 61 לך ואמור להם לישאל, בבקשה מקד, קודם יציאתכם ממצרים
 62 שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, כדי שתצאו ברכוש גדול, שלא
 63 יאמר

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ו טבת מפרק עז עד סוף פרק עח	יום רביעי - י"ח טבת מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שני - ט"ז טבת מפרק עט עד סוף פרק פב	יום חמישי - י"ט טבת מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שלישי - י"ז טבת מפרק פג עד סוף פרק פז	יום שישי - כ' טבת מפרק צז עד סוף פרק קג
שבת קודש - כ"א טבת פרק כ מפרק קד עד סוף פרק קה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמנם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט"ו טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, רק מפני שלא... עד עמ' יז, התורה כנ"ל.

ליקוטי אמרים

רק מפני שלא לו לברו משפט המלוכה והממשלה בעיר אינו יכול להוציא תאותו מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה ממש להעמיק מחשבתו בתענוגי עולם הזה איך למלא תאות לבו, – זוהי המשמעות של "מחשבה ממש" – להעמיק מחשבתו בכך, ואילו מחשבות הנופלות ברעיונו בדרך מומילא, בגלל שישנה בלבו תאוה לאותו דבר, אין אלו "מחשבה ממש". מחשבות חולפות אלו, אין ביכולת האדם, שעדיין קיימת תאוה בלבו, למנוע, ברם, על "מחשבה ממש" – ההתעמקות באותן מחשבות – ביכלתו להשתלט, כפי שיסביר להלן, כיצד, אכן, יתכן הדבר, שלמרות שקיימת תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט על עצמו, שתאותו זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה? – על כך אומר ה"תניא": כי המה שליט על הלב [כמו שכתוב: ב'רעיון מהימנא' פרשת פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו, שכתוב: נוצר האדם בתולדתו, שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו להתאפק ולמשול ברוח תאותו שבלבו שלא למלא תשאלות לבו במעשה דבור ומחשבה ולהסיח דעתו לגמרי מתאות לבו אל ההפך לגמרי ובפרט אל צד הקדושה כדכתיב וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך פי' כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה וממשלה על החושך שמעט אור גשמי דוחה הרבה מן החשך שנדחה ממנו מאליו וממילא כך נדחה ממילא סכלות הרבה של הקליפה וס"א שבחלל השמאלי [כמאמר רז"ל אלא אם כן נכנס בו רוח שמות וכו'] מפני החכמה שבנפש האלהית שבמוחו אשר רצונה

1 רק מפני שלא לו לברו – ל"רע" של הנפש הבהמית, משפט
2 המלוכה והממשלה בעיר – כי, ל"טוב" של הנפש האלקית
3 שבמוחו יש גם כן מה לומר, אינו יכול להוציא תאותו מכח
4 אל הפועל, להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה
5 ממש, – "מחשבה ממש"
6 – היינו: להעמיק
7 מחשבתו בתענוגי עולם
8 הזה איך למלא תאות
9 לבו, – זוהי המשמעות
10 של "מחשבה ממש" –
11 להעמיק מחשבתו בכך,
12 ואילו מחשבות הנופלות
13 ברעיונו בדרך מומילא,
14 בגלל שישנה בלבו תאוה
15 לאותו דבר, אין אלו
16 "מחשבה ממש". מחשבות
17 חולפות אלו, אין ביכולת
18 האדם, שעדיין קיימת
19 תאוה בלבו, למנוע, ברם,
20 על "מחשבה ממש" –
21 ההתעמקות באותן
22 מחשבות – ביכלתו
23 להשתלט, כפי שיסביר
24 להלן, כיצד, אכן, יתכן
25 הדבר, שלמרות שקיימת

26 תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט על עצמו, שתאותו זו לא
27 תבוצע בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה? – על
28 כך אומר ה"תניא": כי המה שליט על הלב [כמו שכתוב:
29 ב'רעיון מהימנא' פרשת פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו,
30 שכתוב: נוצר האדם בתולדתו, שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו
31 – הרצון שבמוחו המניע את האדם, מבין שעליו להתאפק
32 ולמשול ברוח תאותו שבלבו, שלא למלא תשאלות לבו
33 במעשה דבור ומחשבה, – גם כשישנה תאוה בלבו של אדם,
34 אלא מפני שהוא מבין במוחו שאל לו למלא את תאותו – נוצר
35 בו הרצון להתאפק מכך – יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט על
36 הלב, ולא למלא אחרי תאות לבו. ויתירה מזו: ולהסיח דעתו
37 לגמרי מתאות לבו אל ההפך לגמרי, – ביכלתו לנתק את
38 ההרהור בתאוה ולהטותו לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, וזאת
39 גם כשהטעם להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא
40 מפני שהשכל האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאות לבו זו,
41 גם אז יש בכוח השכל להימנע מהתאוה ולהטות את ההרהור
42 בענין הפכי מהתאוה. ובפרט אל צד הקדושה, – במיוחד יש
43 בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות –
44 לקדושה; כשהנימוק לכך הוא שאסור לו לעבור עבירה וצריך

- 1 האלקית הוא הרי: לְמִשְׁלַּח לְבָרָה בְּעִיר, – ב"עיר קטנה" היא
2 הגוף, וְלַהֲתַלְבֵּשׁ בְּשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁיהָ הַנּוֹכְרִים לְעִיל, כָּל
3 הַגּוֹף כֻּלּוֹ בְּנוֹכֵר לְעִיל,
4 שָׁהם – שלשה לבושי
5 הנפש האלקית, הם:
6 מַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה 1
7 שֶׁל תַּרְיָ"ג מִצְוֹת 2
8 הַתּוֹרָה, בְּנוֹכֵר לְעִיל. 3
9 בפרק ד. רצונה זה של
10 הנפש האלקית שבמוח, שלבושיה בלבד ילבישו את הגוף –

ליקוטי אמרים

למשול לברה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושיה הנ"ל
בכל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרי"ג
מצות התורה כנ"ל

יום שני ט"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יז, ואעפ"כ אינו... עד עמ' 34, תפלה כו'.

- 21 וְאַחֲרָיו-פִּי-כֵן אֵינוֹ נִקְרָא "צָדִיק" כָּלֵל, – אלא הוא נקרא
22 "בינוני", מִפְּנֵי שִׁיתְרוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר לְאוֹר נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עַל
23 הַחוּשׁ וּסְכֻלּוֹת שֶׁל הַקְּלִיפָה הַנִּדְחָה מִמִּילָא – אֵינוֹ אֵלָא
24 בְּשִׁלְשָׁה לְבוּשֵׁיהָ הַנּוֹכְרִים לְעִיל, – כלומר; במחשבה, דיבור
25 ומעשה בלבד, חזקה יותר

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ אינו נקרא צדיק כלל מפני

שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על החושך וסכולות
של הקליפה הנדחה ממילא אינו אלא בשלשה לבושי'
הנ"ל ולא במהותה ועצמותה על מהותה ועצמותה של
הקליפה כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית
שמהקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה כלל ממקומו
בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה'
בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה
מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית
כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכולות הכסיל הרע
בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני
גשמיות עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא
התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו
לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה
הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו
מתורה ועבודה וכמארו"ל ג' עבירות אין אדם ניצול מהן
בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו'

- 26 הנפש האלקית מהנפש
27 הבהמית, וְלֹא בְּמַהוּתָהּ 4
28 וְעַצְמוּתָהּ – של הנפש
29 האלקית, עַל מַהוּתָהּ 5
30 וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל הַקְּלִיפָה – 6
31 והנפש הבהמית, כִּי 7
32 מַהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל 8
33 נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית 9
34 שֶׁמִּהַקְּלִיפָה שֶׁבְּחָלָל 10
35 הַשְּׁמָאֲלִי – עצם
36 מציאותה של הנפש
37 הבהמית, לֹא נִדְחָה כָּלֵל 13
38 מִמִּקוֹמוֹ בְּבִינוּנִי אַחֵר 14
39 הַתּוֹפֵלָה, שְׁאִין – אז, 15
40 רִשְׁפֵי אֵשׁ אֲהַבַת ה' 16
41 בְּהִתְגַּלּוּת לְבוֹ בְּחָלָל 17
42 הַיְמָנִי, – כמו שהדבר 18
43 בשעת תפלתו, כאמור 19
44 לעיל, שאהבת ה' אצל 20
45 אז היא בהתגלות, הוא

- 46 מרגיש בלבו את האהבה, כִּי־אֵם תּוֹכּוֹ – החלק הפנימי
47 שבלבו, רְצוֹף "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת", – ואילו בגלוי אין הוא
48 מרגיש את האהבה, שֶׁהִיא אַהֲבָה הַטְּבִיעִית שֶׁבְּנֶפֶשׁ
49 הָאֱלֹהִית, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר לְקַמְּנ. – בפרק י"ח, שבכל יהודי
50 ישנה אהבה מסותרת לקב"ה. וְאֵינוֹ – אחרי תפילתו,

יום שלישי י"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 34, רק שלזה מועיל... עד עמ' 34, עם אחיו.

ליקוטי אמרים

רק שלזה מועיל

הרשימו במוחין ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל הימני להתגבר ולשלוט על הרע הזה המתאוה תאוה שלא להיות לו שליטה וממשלה בעיר להוציא תאוה מכה אל הפועל להתלבש באברי הגוף ואפי' במוח לבדו להרהר ברע אין לו שליטה וממשלה להרהר ח"ו ברצונו שבמוחו שיקבל ברצון ח"ו הרהור זה הרע העולה מאליו מהלב למוח כנ"ל אלא מיד בעלייתו לשם דוחהו בשתי ידיים ומסיה דעתו מיד שנוכר שהוא הרהור רע ואינו מקבלו ברצון אפי' להרהר בו ברצון וכ"ש להעלותו על הדעת לעשותו ח"ו או אפי' לדבר בו כי המהרהר ברצון נק' רשע באותה שעה והבינוני אינו רשע אפי' שעה אחת לעולם. וכן בדברים שבין אדם לחבירו מיד שעולה לו מהלב למוח איזו טינא ושנאה ח"ו או איזו קנאה או כעס או קפידא ודומיהן אינו מקבלן כלל במוחו וברצונו ואדרבה המוח שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות ההפך ממש להתנהג עם חבירו במדת חסד וחיבה יתרה מודעת לו לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס ח"ו וגם שלא לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחייבים טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו:

1 רק שלזה מועיל הרשימו במוחין, - הרדשם הניכר שנשאר בו
2 גם אחרי התפילה, מהתעמקות מחשבתו בגדולת ה' בשעת
3 התפילה, ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל הימני, -
4 שבלבו, הן עוזרות לו, להתגבר ולשלוט על הרע הזה - של
5 הנפש הבהמית, המתאוה
6 תאוה, שלא להיות לו
7 שליטה וממשלה בעיר -
8 שלא תהיה לרע שליטה
9 וממשלה בגוף, להוציא
10 תאוה מכה אל הפועל -
11 בפועל ממש. להתלבש
12 באברי הגוף. ואפלו
13 במוח לבדו, להרהר ברע,
14 אין לו שליטה וממשלה
15 להרהר חסד ושלום
16 ברצונו שבמוחו, - מה
17 שעולים בו הרהורים
18 רעים, אין זה מפני שהוא
19 רוצה לחשוב בהם, כי אם
20 מפני שלבו נוהג עדיין
21 אחרי תענוגי העולם,
22 נפלות ממילא במוחו
23 מחשבות תאוה אלה,
24 שלא ברצונו, שיקבל
25 ברצון חסד ושלום הרהור
26 זה הרע העולה מאליה
27 מהלב למוח כנ"ל
28 לעיל, - הרי, שגם על
29 המוח בלבד, אין שליטה
30 לרע של הנפש הבהמית, אלא מיד בעלייתו לשם, - משעולה
31 ההרהור במוחו, דוחהו בשתי ידיו, - הוא דוחה את ההרהור
32 במלוא כוחו ואינו נותן לו מקום כלל במוחו, ומסיח דעתו מיד
33 שנוכר שהוא הרהור רע, ואינו מקבלו ברצון אפלו להרהר
34 בו ברצון, - לא רק שאינו עולה בדעתו לרצות לבצע מחשבה
35 רעה זו, אלא גם הרצון להרהר בכך - אינו שייך ב"בינוני", וכל
36 שכן להעלותו על הדעת לעשותו חסד ושלום, או אפלו
37 לדבר בו, - לכך בודאי שלא שייך ב"בינוני", כי המתהדר -
38 הרהורי עבירה, ברצון נקרא רשע באותה שעה, - ואילו,
39 והבינוני אינו רשע אפלו שעה אחת לעולם. - הרי, שמן
40 ההכרח לומר שלא שייך שירצה לחשוב בהרהורי עבירה. עד
41 כאן דובר, שאין הוא נותן לרע שבלבו להגיע לאיזה ביטוי שהוא
42 ביחס לדברים שהם מן הסוג של "בין אדם למקום", בין אדם
43 להקב"ה, וכן - כך הדבר, ב"בין אדם לחבירו", - אין
44 הוא נותן שמדה רעה שבלבו, ביחס ליהודי שני, תבוא לידי ביטוי

45 מוחשי במחשבה, או בדיבור, וודאי שלא במעשה, אלא מיד
46 שעולה לו מהלב למוח איזו טינא ושנאה חסד ושלום, -
47 לזולת, או איזו קנאה או כעס או קפידא ודומיהן - אינו
48 מקבלן כלל במוחו וברצונו. - שירצה להרהר בהן, ואדרבה,
49 המוח שליט ומושל ברוח
50 שבלבו לעשות ההפך
51 ממש, - ממה שדורש
52 הרגש שבלבו: להתנהג
53 עם חבירו במדת חסד, -
54 זאת בניגוד לרגש השנאה
55 או הכעס - הנובע ממדת
56 ה"גבורה" - שיש בלבו
57 כלפי הזולת - יתיחס אליו
58 במדת החסד, ויחבה יתרה
59 מודעת לו - להראות לו
60 אהבה מיוחדת, עד לסבול
61 ממנו עד קצה האחרון,
62 ולא לכעוס חסד ושלום, -
63 על מי שהוא סובל ממנו,
64 וגם שלא לשלם לו
65 כפעלו חסד ושלום, - גם
66 לא לעשות זאת שלא
67 מתוך כעס, אלא אדרבה
68 לגמול לחייבים - כנגדו,
69 טובות, כמו שכתוב
70 בזהר¹⁰, ללמוד מיוסף עם
71 אחיו: - שבמקום היסורים
72 שגרמו לו - שילם להם
73 בטובות. הרי, שגם
74 בדברים ש"בין אדם לחבירו", אין ה"בינוני" נותן לרע שבלבו
75 לבוא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור ובודאי שלא במעשה.
76 מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש
77 האלקית ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף - לפועל אין הוא
78 עושה, אינו מדבר ואינו חושב במה שאסור, כי אם מקיים
79 מצוות ומדבר ומהרהר בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר,
80 בכוחות השכל והמדות של הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית
81 מעמד די חזק, וביכולתו להעלות תאוות בלבו. בקשר למה
82 שלמדנו, ששעת התפילה היא עת רצון לכל יהודי להתעלות -
83 כדאי להוסיף מה שהרבי מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש אמר
84 באחת משיחותיו: - בשעה שיהודי לומד תורה - הוא מרגיש
85 את עצמו כלפי הקב"ה, כתלמיד לפני רבו. כשם שתלמיד לומד
86 חכמה מרבו, כך הוא לומד מהקב"ה חכמה שהיא תורה;
87 ובשעה שיהודי מתפלל - הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה,
88 כבן לפני אביו.

יום רביעי י"ח טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יה, פרק יג ובזה... עד עמ' 36, עניני עוה"ז.

ליקוטי אמרים

פרק יג ובזה יובן לשון מאמרו"ל בינונים זה וזה

שופטן [פי' יצר טוב ויצר הרע]

דכתיב כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו ולא אמרו זה וזה מושלים ח"ו כי כשיש איזו שליטה וממשלה ליצר הרע בעיר קטנה אפי' לפי שעה קלה נקרא רשע באותה שעה אלא היצ"ר אינו רק עד"מ כמו שופט ודיין האומר דעתו במשפט ואעפ"כ יכול להיות שלא יהיה פסק הלכה כך למעשה מפני שיש עוד שופט ודיין החולק עליו וצריך להכריע ביניהם והלכה כדברי המכריע עליו וצריך להכריע ביניהם השמאלי שבלב ומהלב עולה למוח להרהר בו ומיד חולק עליו השופט השני שהוא הנפש האלהית שבמוח המתפשט בחלל הימני שבלב מקום משכן היצר טוב והלכה כדברי המכריע הוא הקב"ה עוזרו אין יכול לו והעוזר כמאמר רז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו והעוזר היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית להיות לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצה"ר כיתרון האור מן החושך כנ"ל. אך מאחר שהרע שבחלל

1 **פרק יג.** בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן
2 שתתעורר תאוה בלבד - משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאווה
3 לא תמומש במעשה, כדיבור או במחשבה. שלשה לבושים אלה, נשלטים
4 ב"בינוני" על-ידי הנפש האלקית בלבד - לחשוב ולדבר דברי תורה
5 ולקיים מצוות.

6 **ובזה יובן לשון מאמר**
7 **רז"ל: "בינונים - זה וזה**
8 **שופטן" [פרוש, יצר**
9 **טוב ויצר הרע], היצר**
10 **הטוב**
11 **משמשים**
12 **כשופטים, ומשמיעים**
13 **דעתם ב"בינוני", והגמרא**
14 **מביאה ראיה לכך:**
15 **דכתיב: "כי יעמד**
16 **לימין אביון להושיע**
17 **משופטי נפשו", -**
18 **"שופטי" לשון רבים, שני**
19 **שופטים באדם, היצר**
20 **הטוב והיצר-הרע. על-**
21 **כל-פנים, ביחס ל"בינונים"**
22 **משתמשים חכמינו ז"ל**
23 **בביטוי "זה וזה שופטן" -**
24 **ולא אמרו "זה וזה"**
25 **מושלים" חסידים, -**
26 **שכן, אם נפרש כפירוש**

27 הפשוט, ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית
28 עבירות, הרי ששניהם, גם היצר-הטוב וגם היצר-הרע, מושלים
29 בגופו של ה"בינוני" - ואז היה על חכמינו ז"ל להשתמש בביטוי
30 "מושלים", כי כדי לעבור עבירה, על היצר-הרע לשלוט ולמשול
31 בגוף. ברם, לפי מה שהוסבר על מהותו של ה"בינוני", אי אפשר
32 לומר "מושלים" - כפי שיוסבר להלן: **כי כשיש איזו שליטה**
33 **וממשלה ליצר הרע ב"עיר קטנה", - הגוף, שעל השליטה**
34 **עליו מתנהל המאבק בין היצר-טוב ליצר-הרע, אפילו לפי שעה**
35 **קלה - ובאיה זמן שהוא, נכשל האדם בעבירה במעשה, כדיבור**
36 **או במחשבה, נקרא רשע באותה שעה. - והרי מדובר כאן**
37 **ב"בינוני" ולא ב"רשע", אלא היצר הרע אינו רק על-הדרך**
38 **משל כמו שופט ודיין האומר דעתו במשפט, - ולא שיש לו**
39 **שליטה על הגוף, ואף-על-פיהו יכול להיות שלא יהיה פסק**
40 **הלכה כך למעשה, - כדעתו של שופט זה, מפני שיש עוד**

41 **שופט ודין החולק עליו, וצריך להכריע ביניהם, והלכה**
42 **כדברי המכריע. כך - אותו דבר במאבק המתנהל בין היצר**
43 **הטוב לבין היצר-הרע ב"בינוני": היצר הרע אומר דעתו בחלל**
44 **השמאלי שבלב, - הוא מעורר תאוה בלב, בכך מתבטאת**
45 **השמעת "דעתו" כיצד על**
46 **הגוף להתנהג, ומהלב**
47 **עולה למוח להרהר בו, -**
48 **עליה זו מהלב למוח באה**
49 **בדרך ממילא. שכן,**
50 **כשמתעוררת תאוה בלב,**
51 **מתהווים ממילא הרהורים**
52 **במוח, ומיד - עם עליית**
53 **ההרהורים במוח, חולק**
54 **עליו השופט השני**
55 **שהוא הנפש האלהית**
56 **שפמח, המתפשט בחלל**
57 **הימני שבלב מקום**
58 **משכן היצר טוב, -**
59 **"בחלל" הימני שבלב,**
60 **מתגלה היצר-הטוב,**
61 **המדות של הנפש**
62 **האלקית. היצר-הטוב**
63 **נאבק עם היצר-הרע,**
64 **שלא לתת מקום**
65 **למימושה של התאוה,**
66 **"דעתו" של היצר-הטוב**

67 היא, שכל הכוחות והאיברים של הגוף, צריכים להיות מנוצלים
68 בעינים של קדושה בלבד. והלכה כדברי המכריע, הוא
69 הקדוש-ברוך-הוא העוזרו להיצר טוב, - שיהיה בכוחו
70 להתגבר על היצר-הרע, כמאמר רז"ל: **"אלמלא הקדוש"**
71 **ברוך-הוא עוזרו - ליצר-הטוב, אין יכול לו". - ליצר-הרע**
72 **המתגבר באדם מדי יום. והעוה, - שהקב"ה עוזר ליצר-הטוב,**
73 **הוא: היא ההארה שמאיר אור ה' על נפש האלהית, להיות**
74 **לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצר הרע, כיתרון**
75 **האור מן החושך, כנזכר לעיל. - בפרק י"ב, שכשם שקצת מן**
76 **האור דוחה הרבה מן החושך, והחושך נסוג ממילא מהאור**
77 **ונעלם, כך נדחה הרבה מה"סכלות" ומהחושך של היצר-הרע,**
78 **לעומת מעט מאור הקדושה המאיר מהנפש האלקית - בכך**
79 **מתבטאת עזרתו של הקב"ה ליצר-הטוב."**
80 **בדבריו הבאים, מתרץ רבנו הזקן, את אשר הקשה בתחילת**

1. ברכות סא, ב. 2. תהלים קט, לא. 3. קדושין ל, ב. 4. למרות שבפרק הקודם (י"ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מוח שליט על הלב", שכלו שולט ומושל בתאוה שבלבו - מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתרץ כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט: א) נגד ההרהור שבמוח; ב) שבחלל הימני שבלב על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח), משא"כ בפ"ב דקאי לאחר שהתפלל, דאף שנסתלקו "מוחין דגדלות" - הרשימו במוחין שנשארה - שוללת אפשרות אמירת דעת היצה"ר במוח, ועד"ז לקמן (ע"ב) מפני ההגיון תמידי לשמה".

1 אַתָּה, הִיָּה בְּעֵינֶיךָ בְּרָשָׁע, וְלֹא רָשָׁע מִמֶּשֶׁ, - שְׁכֵן, הַמְשַׁנָּה 34
2 הָרִי אֹמֶרֶת בַּמְפֹּרֶשׁ: "וְאֵל תְּהִי רָשָׁע בְּפָנַי עֲצֻמָּךְ", וְגַם, כַּאֲמֹר, 35
3 בְּאֵם יִהְיֶה רָשָׁע בְּעֵינָיו, לֹא יֻכַּל לַעֲבֹד אֶת הַשִּׁיטָה בַּשְּׂמִיחָה, 36
4 אֲלֵא שִׁיחֻזִּיק עֲצָמוֹ לְבִינֹנִי, וְלֹא לְהֶאֱמִין לְהַעֲוֹלָם 37
5 שְׂאוֹמְרִים שֶׁהָרַע שָׁבוּ 38
6 נִתְבַּטַּל לְגַבִּי הַטּוֹב, שְׂוֹ 39
7 מְדַרְגֶּת צְדִיק, - בְּ"צִדִּיק" 40
8 בַּלְבָּד נִתְבַטַּל הָ"רַע" עֲצָמוֹ 41
9 וְהַפֶּךְ לְ"טוֹב", וְאִילוֹ הוּא, 42
10 שְׁלֹא מַעֲשֵׂי - שְׂאִינוֹ 43
11 עֹבֵר עֲבִירָה אִיזֹר שְׁהִיא - 44
12 חֹשֶׁב הָ"עוֹלָם" שֶׁגַם בּוֹ 45
13 אֵין כִּבֵּר "רַע" הַגּוֹרֵם 46
14 לַעֲבִירוֹת - אֵל לוֹ לִקְבֹּל 47
15 דִּיעָה זֹה, כִּי הָרַע שְׂבוּ עֲדִין 48
16 לֹא בִטֹל, אֲלֵא יִהְיֶה 49
17 בְּעֵינָיו כְּאֵלוֹ מַהוּתוֹ 50
18 וְעֲצָמוֹתָי שֶׁל הָרַע הוּא 51
19 בְּתַקְפּוֹ וּבְגִבּוֹרָתוֹ בְּחֻלָּל 52
20 הַשְּׂמָאֵלִי בְּבִינֹנִי הוּא 53
21 חֻלָּף וְחֻלָּף מִמֶּנּוּ - הָ"רַע", מֵאוֹמֶת, וְאֶדְרָכָה נִתְחַזֵּק יוֹתֵר 54
22 בְּהַמְשָׁךְ הַיּוֹם, שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - בְּ"רַע" שֶׁמִּיחֻלָּל הַשְּׂמָאֵלִי, 55
23 הָרַבָּה בְּאִכְלָה וְשִׁתְיָה וְשִׁאֵר עֵינָיו עוֹלָם הָיָה. - 56
24 הַהִשְׁתַּמְשׁוּת הַמִּתְמַדָּת בַּנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית לַעֲנִי הָעוֹלָם-הַזֶּה, 57
25 מִחֻזָּקָת אֶת כּוּחַהּ יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר הוּא בִטְבַע מִתּוֹלְדָתוֹ, כִּפִּי שְׁאֵנוֹ 58
26 מִרְצָאִים דְּבַר זֶה בִטְבַעוֹ שֶׁל כָּל חוּשׁ, שְׁהוּא מִתְחַזֵּק וּמִתְחַדֵּד 59
30 עַל-יְדֵי הַהִשְׁתַּמְשׁוּת בּוֹ. הָרִי לְמַדְנָה, שֶׁרַבְּנוֹ הִזְקֵן מִפְּרֵשׁ אֶת 60
31 מֵאִמֶּר הַגְּמָרָא: "הִיָּה בְּעֵינֶיךָ כְּרַשָּׁע" - הַכּוּנוֹהַ שִׁיחֻזִּיק אֶת עֲצָמוֹ 61
32 לְ"בִינֹנִי". וְאֵף מִי שֶׁמַּעֲמִדוֹ בַּמְדִּירָגָה עֲלִיוֹנָה - טוֹב וְנִחְוֶה לוֹ 62
33 לְהִחֻזֵּק אֶת עֲצָמוֹ לְ"בִינֹנִי", כִּי אִם יִחֻזֵּק אֶת עֲצָמוֹ לְ"צִדִּיק" 63
34 וְיִחְשָׁב שֶׁהָ"רַע" שֶׁלוֹ כִּבֵּר בִטֹל לְ"טוֹב" - יִסְתִּיק אֶת מִלְחָמָתוֹ עִם 64
35 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, וּבְאֵם עֲדִין אֵין הוּא "צִדִּיק" הוּא עֲלוֹל לִיפּוֹל 65
36 מִמְּדִירָגָתוֹ לְדִרְגָּה שְׁלֵמָה מִ"בִּינֹנִי". 66

1 הַפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן, עַל מַה שֶׁהַגְּמָרָא אֹמֶרֶת "וְאִפִּילוֹ כָּל הָעוֹלָם 1
2 כּוֹלוֹ אֹמְרִים לָךְ צִדִּיק אַתָּה, הִיָּה בְּעֵינֶיךָ כְּרַשָּׁע" - הָרִי הַמְשַׁנָּה 2
3 בַּמִּסְכָּת אֲבוֹת אֹמֶרֶת: "וְאֵל תְּהִי רָשָׁע בְּפָנַי עֲצֻמָּךְ"? וְגַם: אִם 3
4 יִהְיֶה בְּעֵינָיו כְּרַשָּׁע יִרַע לִבּוֹ וְיִהְיֶה עֶצֶב וְלֹא יֻכַּל לַעֲבֹד ה' 4
5 בַּשְּׂמִיחָה וּבִטְוֵב לִבּוֹ? - 5
6 מִסְבִּיר רַבְּנוּ הִזְקֵן לַחֲלוֹן: 6
7 חֲכָמֵינוּ ז"ל דִּיִּקְוָה בְּלִשׁוֹנָם 7
8 וְאִמְרוּ "כְּרַשָּׁע", לֹא 8
9 שִׁיחֻזֵּב עֲצָמוֹ "רַשָּׁע", 9
10 אֲלֵא "כְּרַשָּׁע", שִׁיחֻזֵּב 10
11 עֲצָמוֹ לְמִי שֶׁבִּדְבָרִים 11
12 מִסְוִימִים הוּא דּוֹמֶה 12
13 לְרַשָּׁע, וְהַכּוּנוֹהַ הִיא 13
14 לְ"בִינֹנִי". שְׁכֵן, גַּם 14
15 בְּ"בִינֹנִי" הָ"רַע" שֶׁנִּפְשׁוֹ 15
16 עֲדִין בְּתַקְפּוֹ, וְיִתְכֵן 16
17 שֶׁתִּשְׁרֹר בּוֹ תַּאֲוָה בִּלְבָב, 17
18 כִּמוֹ שֶׁזֶה אֲצֵל "רַשָּׁע". אֵף 18
19 מֵאַחֵר שֶׁהָרַע שֶׁבְּחֻלָּל 19
20 הַשְּׂמָאֵלִי בְּבִינֹנִי הוּא 20
21 בְּתַקְפּוֹ בְּתוֹלְדָתוֹ, לְהַתְּאוֹת תַּאֲוָה לְכָל תַּעֲנִנֵי עוֹלָם הָיָה, 21
22 וְלֹא נִתְבַּטַּל מִמֶּעֶט לְגַבִּי הַטּוֹב, - שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית, כִּמוֹ 22
23 שֶׁהִדְּבַר בְּ"צִדִּיק", וְלֹא נִדְּחָה מִמֶּקּוֹמוֹ כְּלָל, רַק שְׂאִין לוֹ - 23
24 לְ"רַע", שְׁלִיטָה וּמִשְׁלָה לְהַתְּפַשֵּׁט בְּאֲבָרֵי הַגּוּף, - אֵין לְ"רַע" 24
25 שְׁלִיטָה וְהַשְׁפָּעָה עַל אֲבָרֵי הַגּוּף, לַעֲשׂוֹת, לְדַבֵּר אוֹ לַחֲשׁוֹב 25
26 דְּבָרִים רַעִים. הָרִבִּי מַעֲיָר: "גַּם זֶה" - בְּמִנְיַת הַתְּפַשְׁטוֹת הָרַע - 26
27 לֹא נִשְׁתַּנָּה מִתּוֹלְדָתוֹ, וְהָרַע בְּתוֹקְפּוֹ, כִּי הָעֵדֶר הַהִתְּפַשְׁטוֹת אִינוֹ 27
28 מִפְּנֵי הַטּוֹב שֶׁבְּאֲדָם, כִּי-אִם: "מִפְּנֵי הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא הָעוֹמֵד 28
29 לְיָמִין אֲבִיוֹן וְעוֹזֵר וּמֵאִיר לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית" - שֶׁתּוֹכֵל לַעֲמֹד 29
30 נִגַּד הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, וְלִכְּן, אֵין לְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית שְׁלִיטָה עַל אֲבָרֵי 30
31 הַגּוּף. אֲבָל הָ"רַע" עֲצָמוֹ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית - הוּא בְּתַקְפּוֹ 31
32 בְּתוֹלְדָתוֹ. לְכֵן נִקְרָא - הָ"בִינֹנִי", בְּ"רַשָּׁע", - כִּמוֹ רַשָּׁע, 32
33 בְּמֵאֵמֶר רַז"ל: "אֲפִילוֹ כָּל הָעוֹלָם כָּלוֹ אֹמְרִים לָךְ צִדִּיק 33

יום חמישי י"ט טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 36, ואף מי שבתורת ה'... עד עמ' יט, כולו.

76 אֵין זֶה הוֹכָחָה כְּלָל שֶׁנִּדְּחָה הָרַע מִמֶּקּוֹמוֹ, אֲלֵא יֻכַּל לְהִיָּת 76
77 שְׂמִיחָתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ - שֶׁל 77
78 הָרַע, הוּא בְּתַקְפּוֹ 78
79 וּבְגִבּוֹרָתוֹ מִמֶּקּוֹמוֹ 79
80 בְּחֻלָּל הַשְּׂמָאֵלִי, - 80
81 שְׁבִלָב, רַק שְׁלִבּוּשֵׁי, 81
82 שֶׁהֵם מִחֻשְׁבָּה דְּבִינֵי 82
83 וּמַעֲשֵׂה שֶׁל נֶפֶשׁ 83
84 הַבְּהִמִית, אֵינֶן 84

ליקוטי אמרים

ואף מי שבתורת

ה' חפצו ויהנה בה יומם ולילה לשמה אין זו הוכחה כלל
שנדחה הרע ממקומו אלא יכול להיות שמהותו ועצמותו
הוא בתקפו ובגבורתו במקומו בחלל השמאלי רק
שלבשויו שהם מחשבה דבור ומעשה של נפש

67 עד עתה למדנו אודות "בינוני" בעל עסק, שעוסק גם במסחר או
68 במלאכה ואינו יושב כל
69 היום על התורה ועל
70 העבודה. להלן נלמד
71 אודות "בינוני" - "יושב
72 אוהל", שנתן תמיד כולו
73 בעסק התורה: ואף מי
74 שבתורת ה' חפצו ויהנה
75 בה יומם ולילה לשמה -

1 מתלבשים במח והפה והידים ושאר אברי הגוף, - לחשוב,
2 לדבר ולעשות את מה שאסור, מפני ה' שנתן שליטה
3 וממשלה למח על הלב. ולכן נפש האלהית שבמח מושלת
4 ב"עיר קמנה", אברי הגוף כלם, שיהיו לבוש ומדבק
5 לשליטה לבושה -
6 שאברי הגוף יהיו לבושים

ליקוטי אמרים

7 בשלושת לבושי הנפש
8 האלקית ויהיו בטלים להם
9 כ"מרכבה" לגבי ה"רוכב"
10 עליה, שיתלבשו בהם, -
11 באברי הגוף, שהם
12 מחשבה דבור ומעשה
13 של תרי"ג מצות
14 התורה. - הרי, שבכל
15 הקשור למחשבה ולדיבור
16 בתורה, ולעשיית מצוות -
17 שולטת הנפש האלקית -
18 בעזרתו של הקב"ה - על
19 הגוף, ובידה העליונה על
20 הנפש הבהמית. אבל
21 מהותה ועצמותה של
22 נפש האלהית - אין לה
23 שליטה וממשלה על
24 מהותה ועצמותה של
25 נפש הבהמית בבינוני,
26 כ"אם פשעה באהבת
27 ה' היא התגלות לבו
28 בעתים מזמנים - בלבד,
29 כמו בשעת התפלה
30 וכיוצא בה. - שאז, כפי

על נפש הבהמית, במקור הגבורות שהיא בינה, - כפי
שמוא בתורת הקבלה, שספירת ה"בינה" היא מקור ה"גבורות".
כך גם ביחס לנפש, שהמקור לגבורת הנפש האלקית, הוא כוח
ה"בינה", בו הוא מבין את גדולתו של הקב"ה, להתבונן בגדלת
ה' אין סוף ברוך הוא,
ולחלוד אהבה עזה לה'
כרשפי אש בחלל הימני
שכלבו, ואז - כשהנפש
האלקית מבטאת את
עצמה באהבה גלויה
וחזקה כזו להקב"ה,
אתכפיא סמרא אחרא
שבחלל השמאלי. -
ה"סטרא אחרא" שבחלל
השמאלי שבלב, נכפפת
ונשלטת על ידי הנפש
האלקית, אבל - ה"רע",
לא נתבטל לגמרי
בבינוני, אלא בצדיק, -
ב"צדיק" בלבד בטל הרע
של הנפש הבהמית כליל
ל"טוב" של הנפש
האלקית, שנאמר בוי": -
ב"צדיק", "ולפי חלל"
בקרבי", - מקומו של
היצר הרע בלבו של
ה"צדיק" - ריק, והוא -
ה"צדיק", מואם ברע
ושונא בתכלית השנאה
והמאוס, - כך הדבר

ב"צדיק גמור", או שלא בתכלית השנאה, - כך הדבר ב"צדיק
שאינו גמור", בנזכר לעיל. - בפרק י. כל האמור הוא ביחס
ל"צדיק", ואילו ב"בינוני", אבל בבינוני הוא - ה"רע" של נפשו
הבהמית, דרך ממשל פאדס שישן, שיכול לחזור וליעור
משנתו, - בשעת שינתו אין כוחותיו של האדם פועלים, אבל
הוא עלול כל רגע להתעורר משינתו וכוחותיו נעשים ערים
ופעילים, כך הרע בבינוני הוא כישן בחלל השמאלי -
שבלב, ואינו משפיע גם לא על התעוררות תאוה בלב - וזהו
בשעת קריאת שמע ותפלה, שלבו פוער באהבת ה', - וזה
משפיע שהרע של הנפש הבהמית, יהיה כאילו נתון בשינה.
ברם, ואחר כך - אחרי התפלה, יכול - ה"רע", להיות חוזר
וניעור. - כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר, שקיימת דרגה עליונה
יותר ב"בינוני" - כשהוא נתון כל היום באהבה להקב"ה כמו
בשעת התפלה, ולכן ה"רע" שבו נתון "תמיד" כאילו בשינה -

31 שנוכח בפרק הקודם, נתון ה"בינוני" באהבת להב-שלהבת
32 להקב"ה, דבר המשפיע על ה"רע" של הנפש הבהמית, שיהיה
33 בטל ל"טוב" של הנפש האלקית. ואף גם זאת הפעם, - גם
34 בזמן הנזכר, כשהנפש האלקית מתגברת על הנפש הבהמית,
35 אינה רק שליטה וממשלה לבד, - הנפש האלקית שולטת
36 על הנפש הבהמית, אבל אין היא משפיעה על עצם מהותה של
37 הנפש הבהמית, שהיא עצמה תבטל לגמרי בפני הנפש
38 האלקית, ב"דכתיב": "ולאם מלאם יאמין" - פסוק זה נאמר
39 על יעקב ועשו, וב"עבודה" הדבר רומז על המאבק שבין הנפש
40 האלקית לנפש הבהמית - הרי זה "יאמין" בלבד, ש"עקב"
41 מתחזק בלבד לעומת "עשו", וכמו שחכמינו ז"ל מגדירים זאת:
42 "בשעה קם זה נופל, ובשעה קם בו", - הרי, שלנפש
43 האלקית ב"בינוני" יש שליטה בלבד - וגם זאת באופן זמני בלבד
44 - על הנפש הבהמית. שנפש האלהית מתאמצת ומתגברת

6. בראשית כה, כג. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שיכול להיות זה קם (השני) אף שלפני זה ה' נופל (וזה מוסיף בתיבות אלו)".

8. תהלים קט, כב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן משמע (קצת) בפ"א: חלל .. שאין לו יצה"ר (הוספת הביאור אח"כ שהרגו - הוא למיעוטי מדרי' נעלית יותר דאברהם שהפכו ליצה"ר - כדאיתא בירוש' ספ"ט דברכות - ואז אין לבו חלל בקרבו - למעליותא).

אבל ברש"י ברכות ופשטות הירוש' - מענין - מת. בפרש"י תהלים - ב' הפי'".

שייכות לתאוות העולם – יכול היה לחשוב, בגלל כך, את עצמו
ל"בינוני", משום וְנִדְמָה פְּעִינֵי - של רבה, כְּבִינוּנֵי הַמִּתְפַּלֵּל
כָּל הַיּוֹם, - שנתון כל היום באותה מודריגה כמו בשעת התפלה
- האהבה היא בהתגלות אצלו כל היום, וממילא ה"רע" שבו
הוא תמיד כאילו נתון
בשינה, ואין הוא שייך אף
פעם לתאוה איזו שהיא,
וּכְמֵאמֶר רַז"ל¹⁰: "הָלוּא
שִׁיתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם
כָּלוּ" - ממילא יכול היה
כבר רבה לחשוב את
עצמו ל"בינוני" – מדרריגה

כזו ב"בינוני" הנקראת "בינוני המתפלל כל היום", שכל היום
הוא נתון באותו מצב כמו בשעת התפלה, על-כל-פנים, הרי
הוסבר ביחס למדרריגתו הכללית של "בינוני", שגם בשעת
תפלתו, שאז מתגלה אהבתו להש"ת, אין זה כ"אם התגברות
הנפש האלקית על הנפש הבהמית, ולכן יתכן הדבר שאחרי
התפלה תתעורר שוב הנפש הבהמית, ומכיון שכך – אין זו
העבודה האמיתית לגבי מדרריגת ה"צדיקים" – שכן, "אמת" היא
מדרריגה של תמידות ואי-השתנות, ורבנו הזקן מסביר להלן,
שלמרות זאת, נחשבת אהבתם של ה"בינונים" בתור "בינונים"
לאמיתית, לעבודה תמידית.

1 בכך יוסבר לנו כיצד יכול היה רבה לומר על עצמו שהוא
2 "בינוני". בפרק הראשון למדנו שאי-אפשר לומר בפשטות,
3 ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, כי אם
4 כן – כיצד היה יכול רבה לטעות בעצמו שהוא "בינוני", בשעה
5 שלא היתה בו אפילו
6 העבירה של ביטול תורה?
7 ברם, גם לפי מה שהוסבר
8 של"בינוני" אין עבירות
9 כלל, אלא שעולה
10 לפעמים בלבו תאוה לרע
11 – עדיין קשה להבין, כיצד
12 החזיק רבה את עצמו
13 ל"בינוני", מאחר שהוא הרי היה "צדיק" וידע היטב שאין בלבו
14 כלל תאוה לרע? אלא, כפי שיוסבר להלן, שקיימת מדרריגה
15 נוספת ב"בינוני" שלא עולה בלבו אף פעם תאוה לרע – יזבן לנו
16 הדבר היטב. וְלִכְּן הָיָה רַבָּה מְחִיזֵק עַצְמוֹ כְּבִינוּנִי, אָף דְּלֵא
17 פְּסִיק פּוֹמִיָּה מְגֻרָא, - אף שלא פסק פיו מלימוד תורה,
18 וּבִתּוֹרַת ה' חֲפָצוֹ יוֹמָם וּלְיָלָה, בְּחַפְצָהּ וּחְשִׁיקָהּ וּתְשׁוּקָהּ
19 וְנַפְשׁ שׁוֹקֶקָהּ לַח' בְּאַהֲבָה רַבָּה בְּבִשְׁעַת קְרִיאַת־שְׁמַע
20 וּתְפִלָּה, - וכפי שהוסבר כבר, מעורר אז ה"בינוני" בתוכו אהבה
21 להש"ת, עד שאינו מרגיש ב"רע" בחלל השמאלי שבלבו. רבה
22 – שכל היום בערה בו אהבה להש"ת, ולא היתה לו אף פעם כל

יום שישי כ' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יט, והנה מדרת... עד עמ' 38, כולן.

במדרת האמת האמיתית של "צדיקים", וְאֶת־עַל־פִּירְכּוֹ, לְגַבִּי
מְדַרְגֵּת הַבִּינוּנִים - נִקְרָאת "עֲבוּדָה תְּמִידָה" בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ
שְׁלֵהֶם, - של ה"בינונים", אִישׁ אִישׁ כְּפִי מְדַרְגָּתוֹ בְּמְדַרְגֵּת
הַבִּינוּנִים, - כפי שלמדנו
שקיימות דרגות שונות
ב"בינונים". וְהִרְיֵי קוֹרָא
בְּאַהֲבָתָם שְׂכֵתִּפְלָתָם גַּם
כֵּן - "שִׁפְת אֱמֶת תִּבּוֹן
לְעַד", - אהבתם של
ה"בינונים" היא אמיתית
ותמידית למרות שהיא
באה לידי ביטוי בשעת
התפלה בלבד. שכן,
הואיל וּבִכְחַ נַפְשָׁם
הָאֱלֹהִית לְחֹזֶר וּלְעוֹרֵר
בְּחִינַת אֱהָבָה זֶה לְעוֹלָם,
- מחדש, בְּהִתְגַּבְּרוּתָהּ -
של הנפש האלקית,
בְּשִׁעַת הַתְּפִלָּה מְדִי יוֹם בְּיוֹם, עַל־יְדֵי הַכֶּנֶה הָרְאוּיָה לְכָל
נַפְשׁ כְּפִי עֲרֻכָּה וּמְדַרְגָּתָה. - שכן, נפש שהיא במדרריגה

וְהִנֵּה מִדַּת אֱהָבָה זֶה, הָאֱמוּנָה בְּבִינוּנִים, בְּשִׁעַת הַתְּפִלָּה
עַל־יְדֵי הַתְּגַבְּרוּת - הוֹמִנִית שֶׁל, הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כּו', - על
הנפש הבהמית, הִנֵּה לְגַבִּי מְדַרְגֵּת הַצְדִּיקִים עוֹבְדֵי ה' בְּאֵמֶת
לְאֵמֶתוֹ - אֵין בְּחִינַת
אֱהָבָה זֶה - ב"בינונים",
נִקְרָאת בְּשֵׁם "עֲבוּדָה"
אֱמֶת, כָּלָל, מֵאַחֵר
שְׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבְרַת אַחֵר
הַתְּפִלָּה, וּבְתִיכּוּ: 9
"שִׁפְת אֱמֶת תִּבּוֹן לְעַד",
עַד אֲרֻנִּיעָה לְשׁוֹן
שִׁפְת אֱמֶת תִּכּוֹן לְעַד וְעַד אֲרֻנִּיעָה לְשׁוֹן שִׁקֵּר וְאֵעֶפ"כ
לְגַבִּי מְדַרְגֵּת הַבִּינוּנִים נִקְרָאת עֲבוּדָה תְּמִידָה בְּאֵמֶת
לְאֵמֶתוֹ שֶׁלֵּהֶם אִישׁ אִישׁ כְּפִי מְדַרְגָּתוֹ בְּמְדַרְגֵּת
הַבִּינוּנִים וְהִרְיֵי קוֹרָא בְּאַהֲבָתָם שְׂכֵתִּפְלָתָם גַּם
אֱמֶת תִּכּוֹן לְעַד הוֹאִיל וּבִכְחַ נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית לְחֹזֶר
וּלְעוֹרֵר בְּחִי' אֱהָבָה זֶה לְעוֹלָם בְּהִתְגַּבְּרוּתָהּ בְּשִׁעַת
הַתְּפִלָּה מְדִי יוֹם בְּיוֹם ע"י הַכֶּנֶה הָרְאוּיָה לְכָל נַפְשׁ כְּפִי
וְהִנֵּה מִדַּת אֱהָבָה זֶה, הָאֱמוּנָה בְּבִינוּנִים, בְּשִׁעַת הַתְּפִלָּה
עַל־יְדֵי הַתְּגַבְּרוּת - הוֹמִנִית שֶׁל, הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כּו', - על
הנפש הבהמית, הִנֵּה לְגַבִּי מְדַרְגֵּת הַצְדִּיקִים עוֹבְדֵי ה' בְּאֵמֶת
לְאֵמֶתוֹ - אֵין בְּחִינַת
אֱהָבָה זֶה - ב"בינונים",
נִקְרָאת בְּשֵׁם "עֲבוּדָה"
אֱמֶת, כָּלָל, מֵאַחֵר
שְׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבְרַת אַחֵר
הַתְּפִלָּה, וּבְתִיכּוּ: 9
"שִׁפְת אֱמֶת תִּבּוֹן לְעַד",
עַד אֲרֻנִּיעָה לְשׁוֹן
שִׁפְת אֱמֶת תִּכּוֹן לְעַד וְעַד אֲרֻנִּיעָה לְשׁוֹן שִׁקֵּר וְאֵעֶפ"כ
לְגַבִּי מְדַרְגֵּת הַבִּינוּנִים נִקְרָאת עֲבוּדָה תְּמִידָה בְּאֵמֶת
לְאֵמֶתוֹ שֶׁלֵּהֶם אִישׁ אִישׁ כְּפִי מְדַרְגָּתוֹ בְּמְדַרְגֵּת
הַבִּינוּנִים וְהִרְיֵי קוֹרָא בְּאַהֲבָתָם שְׂכֵתִּפְלָתָם גַּם
אֱמֶת תִּכּוֹן לְעַד הוֹאִיל וּבִכְחַ נַפְשָׁם הָאֱלֹהִית לְחֹזֶר
וּלְעוֹרֵר בְּחִי' אֱהָבָה זֶה לְעוֹלָם בְּהִתְגַּבְּרוּתָהּ בְּשִׁעַת
הַתְּפִלָּה מְדִי יוֹם בְּיוֹם ע"י הַכֶּנֶה הָרְאוּיָה לְכָל נַפְשׁ כְּפִי

ליקוטי אמרים

והנה מדרת אהבה זו
האמורה בבינונים בשעת התפלה ע"י התגברות הנפש
האלהית כו' הנה לגבי מדרגת הצדיקים עובדי ה' באמת
לאמיתו אין בחי' אהבה זו נקראת בשם עבודת אמת
כלל מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה וכתוב
שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר ואעפ"כ
לגבי מדרגת הבינונים נקראת עבודה תמה באמת
לאמיתו שלהם איש איש כפי מדרגתו במדרגת
הבינונים והריני קורא באהבתם שכתפלתם ג"כ שפת
אמת תכון לעד הואיל ובכח נפשם האלהית לחזור
ולעורר בחי' אהבה זו לעולם בהתגברותה בשעת
התפלה מדי יום ביום ע"י הכנה הראויה לכל נפש כפי
בשעת התפלה מדי יום ביום, על-ידי הכנה הראויה לכל
נפש כפי ערכה ומדרגתה. - שכן, נפש שהיא במדרריגה

45 וְהִנֵּה מִדַּת אֱהָבָה זֶה, הָאֱמוּנָה בְּבִינוּנִים, בְּשִׁעַת הַתְּפִלָּה
46 עַל־יְדֵי הַתְּגַבְּרוּת - הוֹמִנִית שֶׁל, הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כּו', - על
47 הנפש הבהמית, הִנֵּה לְגַבִּי מְדַרְגֵּת הַצְדִּיקִים עוֹבְדֵי ה' בְּאֵמֶת
48 לְאֵמֶתוֹ - אֵין בְּחִינַת
49 אֱהָבָה זֶה - ב"בינונים",
50 נִקְרָאת בְּשֵׁם "עֲבוּדָה"
51 אֱמֶת, כָּלָל, מֵאַחֵר
52 שְׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבְרַת אַחֵר
53 הַתְּפִלָּה, וּבְתִיכּוּ: 9
54 "שִׁפְת אֱמֶת תִּבּוֹן לְעַד",
55 עַד אֲרֻנִּיעָה לְשׁוֹן
56 שִׁפְת אֱמֶת תִּכּוֹן לְעַד וְעַד אֲרֻנִּיעָה לְשׁוֹן שִׁקֵּר וְאֵעֶפ"כ
57 חל רק על דבר שיש בו
58 קיום תמיד, ואילו
59 כשקיומו של הדבר הוא
60 זמני בלבד - אין זו
61 מציאות אמיתית. כך גם
62 בענינו, מאחר שה"בינוני"
63 מרגיש וחש באהבה זו בשעת תפלתו בלבד, ואחרי התפלה אין
64 אהבה זו בהתגלות בלבו - הרי שעבודתו של ה"בינוני" אינה

1 ואין לה שיעור למעלה עד רום המעלות, וכל מעלות
2 ומדרגות שלמטה הם כאין לגבי מעלות ומדרגות שלמעלה
3 מהן - ולמרות זאת, שהמדרגות שלמטה הן כאין לגבי
4 המדרגות שלמעלה - קיימת גם בהן מדרת האמת, מאחר שהיא
5 חודרת דרך כל המדרגות
6 - הרי שכל מדרגה ומדרגה
7 האמת שלה. רבנו הזקן
8 מביא להלן מקור למה
9 שנאמר כאן, שהמדרגה
10 התחתונה היא "כאין"
11 לגבי המדרגה העליונה:
12 [כידוע ליודעיהן, -
13 תורת הקבלה, שפחיתות
14 ראש ומחין של מדרגות
15 תחתונות הן למטה
16 מן החיות והמדרגות
17 שלמעלה מהן]
18 וכמאמר רז"ל: "רגלי החיות כנגד כולן": - הרי, שמדרגת
19 האמת, נמדדת בכל מדרגה, בהתאם למצבה ומקומה בסולם
20 המדרגות. מובן, אם כך, שעבודת ה"בינונים" היא עבודה
21 אמיתית, בהתאם למדרגה שלהם, אף שלגבי מדרגת
22 ה"צדיקים" אין היא נקראת עבודת אמת.

23 בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות המלחמה של היצר
24 הטוב והיצר הרע ב"בינוני", ראוי להוסיף, מה שאמר ב"ק רבינו
25 (בהתוועדות אחרון של פסח בשנת תשכ"א): שתי דיעות בדברי
26 הנביא בקשר לימות המשיח "וגר זאב עם כבש": דיעה אחת
27 (הרמב"ם וכו') סוברת שהדברים הם רק משל על עמי העולם,
28 ולהבדיל - בני ישראל. דיעה שניה (הראב"ד, הרמב"ן וכו')
29 סוברת שהדברים הם כפשוטם, שהשלוש ישרור בין החיות, כי
30 הטבע שלהן - ישתנה לגמרי. תורת החסידות סוברת כדיעה
31 השנייה, והרבי הסביר את הדברים כך: כשם שישירור או
32 השלום בין אלה שהם עיקרה ותכליתה של הבריאה - האדם,
33 ובמיוחד בין אלה שנקראים "אדם אתם" - אתם קרויים אדם",
34 בני ישראל הנקראים "אדם". הרי על-ידי השלום שישירור בבני
35 ישראל בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, מאחר שיקויים
36 אז "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" - ישפיע הדבר גם
37 על שאר חלקי הבריאה, שגם בהם ישירור השלום. עד שגם
38 החיות תחיינה בשלום אחת עם השניה.

1 עליונה יותר, אינה זקוקה להכנה גדולה כל כך כדי לעורר בה
2 אהבה להשית, ואילו מדרגה נמוכה יותר בנפש, זקוקה להכנה
3 רבה יותר. על כל פנים - לאחר הכנה מתאימה יכול הוא תמיד
4 לעורר בתוכו, בשעת תפילתו, אהבה להשית. הרי, שהאהבה
5 היא תמידית גם אצלו,
6 שכן היא נמצאת בו תמיד,
7 אם בצורה מעשית
8 פעילה, או באופן
9 פוטנציאלי, שתמיד יש לו
10 היכולת להביא אהבה זו
11 לביטוי גלוי (וכאמור לעיל
12 - להתפלל כל היום
13 כולו, ה"בינוני" יכול,
14 שתהיה לו לפחות בכוח,
15 האהבה והמדרגה של
16 תפלה, במשך כל היום).
17 ובשלשון הקודש של ב"ק

18 רבינו בהערה: "בפועל או בכח באופן שיכול להביאה בפועל
19 תמיד (וכנ"ל להתפלל כל היום כולו)". ברם, עדיין טעון הדבר
20 הסבר: כיצד יתכן שלגבי מדרגות ה"צדיקים" אינה נחשבת
21 עבודה זו ל"אמת", ואילו לגבי "בינונים" אכן נחשבת אותה
22 עבודה ל"אמת"? לכאורה: אם זו "אמת" - עליה להיות כך בכל
23 המדרגות! - הדברים יוסברו להלן ב"תניא", שמדרגת ה"אמת"
24 קיימת בכל מדרגה, היא מבטאת את מהותה העצמית של כל
25 מדרגה, וממילא ה"אמת" היא בהתאם לאותה מדרגה. כך
26 הדבר בכל המדרגות של העולמות למעלה, מהעליונה ביותר
27 עד לתחתונה ביותר. ומאחר שאין למדרגות התחתונות יותר
28 כל ערך, וכאילו אינן קיימות, לגבי המדרגות העליונות - כיצד,
29 איפוא, יכולות אותן מדרגות תחתונות להיקרא "אמת"
30 בהשוואה למדרגות העליונות? אך ההסבר הוא: כל מדרגה
31 יש לה נקודת האמת שלה, לפי הערך שלה. כי הנה, מדרגת
32 אמת היא מדרגתו של יעקב, - כמו שכתוב¹²: "תתן אמת
33 ליעקב", הנקרא: "פריח התיכון המברית מן הקצה אל
34 הקצה" - כלומר ברוחניות: מרום המעלות ומדרגות עד סוף
35 כל הרגיו, - עד סוף כל המדרגות, וכל מעלה ומדרגה
36 מברית תוך נקודה האמצעית, - של אותה מדרגה, שהיא
37 נקודת ובהינתן מדרגת אמת שלה. - והוכחה שכל מדרגה יש
38 לה, מדרגת האמת שלה: ומדרגת אמת היא "נחלה בלי מצרים",

שבת קודש כ"א טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 38, פרק יד והנה... עד עמ' כ, כו' ע"ש.

77 הבהמית אמנם עדיין די חזק להעלות בלבו תאוה לעניי העולם הזה,
78 אך אין תאוה זו באה לידי ביטוי באחד משלושת הלבושים האמורים.
79 הנפש האלקית - ב"עזרת" הקב"ה - אינה נותנת ל"רע" להתפשט בגוף.

77 פרק יד. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהתואר "בינוני" חל על
78 יהודי הנוהר שלא להיכשל, במחשבה, דיבור ומעשה, בדבר של איסור;
79 כל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הם בתורה ובמצוות בלבד. הרע שבנפשו

1 רבנו הזקן ממשיך בפרק הבא: וְהֵנָּה, מִדַּת הַבִּינוּנִי הִיא מִדַּת כָּל
2 אָדָם, - מוֹתָאמֶת לִכְלָ אָדָם, וְאַחֲרֶיהָ כָּל אָדָם יִמְשָׁךְ, - כֹּל
3 מִי שֶׁעֲדִיין לֹא הִגִּיעַ לַמְדִּירָגָה זֶה, עָלָיו לְהִשְׁתַּדֵּל, עַל־יְדֵי עֲבוּדָה
4 וְיִגְיעָה, לְהִגִּיעַ לַמִּדַּת הַ"בִּינוּנִי" - שֶׁרָק לֹא יֵחֻשָּׁב שֶׁזֶה לְמַעַלָּה

5 מִכּוּחוֹתָיו, שֶׁכָּל אָדָם
6 יָכוֹל לְהִיטֵב בִּינוּנִי כָּכָל

7 עַתָּה וּבְכָל שָׁעָה, - יֵשׁ

8 בִּיכּוּלָתוֹ תָמִיד לְהִגִּיעַ

9 לְדִרְגַּת הַ"בִּינוּנִי", כִּי

10 הַבִּינוּנִי אֵינוֹ מוֹאֵס בְּרַע, -

11 - עַד כִּדִּי כִּי שִׁירָגִישׁ

12 שֶׁנֶּאֱחָד וּמִשְׁטֵמָה לְתַאוּת

13 גִּשְׁמִיּוֹת, שֶׁזֶהוּ - הַמִּיָּאֵס

14 בִּ"רַע", דְּכָר הַמָּסוּר לָלֶב, -

15 - כִּפִּי שֶׁכֵּבֵר לְמַדְנֹה, אֵין

16 הַ"בִּינוּנִי" שׁוֹלֵט עֲדִיין

17 בִּ"רַע" שֶׁכֵּלֵב, מִמִּילָא אֵין

18 הוּא מוֹאֵס בְּרַע; וְלֹא כָּל

19 הָעֵתִים שְׁוֹת, -

20 לְפַעֲמִים, כִּשְׁלֹב פְּתוּחַ,

21 כְּמוֹ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה,

22 כִּשְׁלֹב מִתְמַלֵּא אַהֲבָה

23 גְּלוּיָה לְהַקְבָּה - יָכוֹל

24 לְהַתְעוֹרֵר בּוֹ רִגְשׁ שֶׁל

25 שֶׁנֶּאֱחָד לִ"רַע"; וּלְפַעֲמִים

26 הֵלֵב "אִטּוּם" וְאֵין בְּכוּחוֹ

27 שֶׁל הַ"בִּינוּנִי" לְעוֹרֵר בְּלֹבוֹ

28 רִגְשׁ שֶׁל תִּיעוּב לִ"רַע".

29 וְאִ"כּ מוֹבֵן, שֶׁהַמִּיָּאֵס בְּרַע הוּא לֹא הַ"מִּבְחָן" שֶׁל הַ"בִּינוּנִי",

30 שֶׁהִיא מְדִירָגָתוֹ הַתְּמִידִית, אֵלֹא - עֲנִינוֹ שֶׁל הַ"בִּינוּנִי" הוּא:

31 "סוּר מִרַע וְעֵשָׂה טוֹב", דְּהֵינּוּ בְּפַעַל מְמַשׁ, בְּמַעֲשֵׂה דְּבוּר

32 וּמִחֲשָׁבָה, - הַ"סוּר מִרַע וְעֵשָׂה טוֹב" מִתְבַּטֵּא בִּ"בִּינוּנִי" בְּפוּעַל

33 מִמַּשׁ, בְּצוּרָה פִּרְקִטִּית: שֶׁלֹא לְחֻשׁוֹב, שֶׁלֹא לְדַבֵּר וּשְׁלֹא לַעֲשׂוֹת

34 מִה שֶׁאִסוּר, וְלַעֲזוּמָת זֹאת לְחֻשׁוֹב, לְדַבֵּר וּלַעֲשׂוֹת מִה שֶׁצִּוְּהָה

35 הַקְבָּה, שֶׁכֵּהֶם - בְּמַעֲשֵׂה, דְּבוּר וּמִחֲשָׁבָה, שֶׁלֹא כְּמוֹ בְּדַבְרִים

36 הַמִּסְתוּרִים לָלֶב, הַחֲפִיזָה וְהִיכָלֶת וְהִרְשוּת נִתּוּנָה לְכָל אָדָם

37 לַעֲשׂוֹת וּלְדַבֵּר וּלְחַשֵּׁב גַּם מִה שֶׁהוּא נִגְדֵּי תַאוּת לָבוֹ וְהַפְּכָה

38 מְמַשׁ, כִּי גַם בְּשָׁעָה שֶׁחֵלֵב חוֹמֵד וּמִתְאַוֶּה אֵינוֹ תַאוּת

39 נְשִׁמִּיּוֹת בְּהִתָּר - לְדַבֵּר מוֹתֵר שִׁישׁ לַעֲשׂוֹתוֹ לְשֵׁם שְׁמִים, אֵלֹא

40 שֶׁהוּא חוֹמֵד בּוֹ כִּדִּי לְמַלֵּא אֶת תַּאוּתוֹ, אִם בְּאִסּוּר חֲסִידוּשָׁלוֹם

41 - יָכוֹל לְהִתְנַבֵּר - עַל הַתַּאוּת, וְלְחַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה לְנִמְרִי,

42 כִּיִּצַּד בִּיכּוּלָתוֹ לַעֲשׂוֹת זֹאת? - בְּאִמְרוֹ לָלֶב: - עַל־יְדֵי שֶׁהוּא

43 מִסְבִּיר וּמוֹכִיחַ לַעֲצוּמָה: אֵינִי רוֹצֵה לְהִיטֵב רָשָׁע אֶפְלוֹ שָׁעָה

44 אַחֲתָה, - כְּלוּמֹר, אֵינִי רוֹצֵה לְמַלֵּא אַחֲרֵי תַאוּתִי וּלַעֲשׂוֹת אֶת

45 הָאִסּוּר, וְלַהִיקֵרָא מִשּׁוּם כִּי "רַשָּׁע". מִדּוּעַ אֵין אֲנִי רוֹצֵה בְּכִי? -

46 כִּי אֵינִי רוֹצֵה לְהִיטֵב מְבַדֵּל וְנִפְרָד חֲסִידוּשָׁלוֹם מִה' אַחֲד

לִיקוּטֵי אִמְרִים

פֶּרֶק יָד וְהֵנָּה מִדַּת הַבִּינוּנִי הִיא מִדַּת כָּל אָדָם
וְאַחֲרֶיהָ כָּל אָדָם יִמְשָׁךְ שֶׁכָּל

אָדָם יָכוֹל לְהִיטֵב בִּינוּנִי כָּכָל עַתָּה וּבְכָל שָׁעָה כִּי הַבִּינוּנִי

אֵינוֹ מוֹאֵס בְּרַע שֶׁזֶהוּ דְּבַר הַמָּסוּר לָלֶב וְלֹא כָּל הָעֵתִים

שְׁוֹת אֵלֹא סוּר מִרַע וְעֵשָׂה טוֹב דְּהֵינּוּ בְּפוּעַל מְמַשׁ

בְּמַעֲשֵׂה דְּבוּר וּמִחֲשָׁבָה שֶׁבָּהֶם הַחֲפִיזָה וְהִיכָלֶת

וְהִרְשוּת נִתּוּנָה לָלֶב כָּל אָדָם לַעֲשׂוֹת וּלְדַבֵּר וּלְחַשֵּׁב גַּם

מִה שֶׁהוּא נִגְדֵּי תַאוּת לָבוֹ וְהַפְּכָה מְמַשׁ כִּי גַם בְּשָׁעָה

שֶׁחֵלֵב חוֹמֵד וּמִתְאַוֶּה אֵינוֹ תַאוּת גִּשְׁמִיּוֹת בְּהִיתָר אוֹ

בְּאִסּוּר ח"ו יָכוֹל לְהִתְנַבֵּר וּלְחַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה לְגִמְרִי

בְּאִמְרוֹ לָלֶב אֵינִי רוֹצֵה לְהִיטֵב רַשָּׁע אֶפְלוֹ שָׁעָה אַחַת

כִּי אֵינִי רוֹצֵה לְהִיטֵב מוֹבַדֵּל וְנִפְרָד ח"ו מִה' אַחַד בְּשׁוּם

אוֹפֵן כְּדִכְתִּיב עֲוֹנוֹתֵיכֶם מִבְּדִילִים וְגו' רַק אֲנִי רוֹצֵה

לְדַבֵּק בּוֹ נִפְשִׁי רוּחִי וְנִשְׁמָתִי בְּהִתְלַבֵּשׁ בְּשִׁלְשָׁה

לְבוּשֵׁי יוֹת' שֶׁהֵם מַעֲשֵׂה דְּבוּר וּמִחֲשָׁבָה בְּה' וְתוֹרָתוֹ

וּמִצְוֹתָיו מֵאַהֲבָה מִסּוֹתֶר שֶׁבְּלִבִּי לֵה' כְּמוֹ בְּלִבִּי כִּלְלוֹ

יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוֹ אוֹהֲבֵי שִׁמְךָ וְאֶפְלוֹ קָל שֶׁבְּקִלִּים יָכוֹל

לְמַסּוֹר נִפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת ה' וְלֹא נוֹפֵל אֲנִכִּי מִמֶּנּוּ

בּוֹדְאִי אֵלֹא שֶׁנִּכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁמוֹת וְנִדְמָה לוֹ שֶׁבְּעִבּוּר

זֶה עוֹדֵנוּ בִּיהֲדוּתוֹ וְאֵין נִשְׁמָתוֹ מוֹבַדֵּל מֵאַהֲלֵי יִשְׂרָאֵל

וּמֵאַחֲדָה עִם הַקְבָּה? - הִרִי זֶה: מֵאַהֲבָה מִסְתַּתֵּר שֶׁכָּלֵבִי לֵה',

- וְלִמְרוֹת שֶׁאֵין אֲנִי חֹשׂ בְּאוֹתָהּ אַהֲבָה, הִיא בּוֹדְאִי טְמוּנָה

וּמוֹסְתֵרֶת בְּלִבִּי, כְּמוֹ בְּלִבִּי כִּלְלוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוֹ "אוֹהֲבֵי

שִׁמְךָ", - שֶׁכֵּן, לְכָל יְהוּדִי אַהֲבָה מִסּוֹתֶרֶת בְּלֹבוֹ לְהַקְבָּה, גַּם

כִּשְׁאֵין הוּא חֹשׂ בְּהַ צוּרָה גְּלוּיָה. וְאֶפְלוֹ קָל שֶׁבְּקִלִּים יָכוֹל

לְמַסּוֹר נִפְשׁוֹ עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, - בְּאֵם יִכְרִיחוֹ אוֹתוֹ לְכַפּוֹר

בְּהַקְבָּה. דְּבַר זֶה נוֹבֵעַ, כִּפִּי שִׁוּסְבֵּר בְּפִרְקִים הַבָּאִים, מֵאַהֲבָתוֹ

הַמִּסּוֹתֶרֶת לְהַקְבָּה, הַמִּתְעוֹרֶרֶת וּמִתְגַּלָּה בְּאוֹתוֹ רִגְעַ שֶׁהוּא

מִרְגִּישׁ שֶׁרוֹצִים חֲלִילָה לְנַתֵּק אוֹתוֹ מִהַקְבָּה, הִרְיָהוּ מוֹסֵר נִפְשׁוֹ

כִּדִּי שֶׁלֹא לְהִיעֲשׂוֹת נִפְרָד חֲלִילָה מִהַקְבָּה. הִרִי, שֶׁגַם "קָל

שֶׁבְּקִלִּים" יִשְׁנֶה בּוֹ אוֹתָהּ אַהֲבָה מִסּוֹתֶרֶת אֶל הַקְבָּה, וְלֹא נוֹפֵל

אֲנִכִּי מִמֶּנּוּ בְּיָדָא, - מֵאוֹתוֹ "קָל שֶׁבְּקִלִּים". אֵלֹא שֶׁנִּשְׁאַלָּה

הַשְּׁאֵלָה: אִם אֲבָן קִיַּמְתָּ בּוֹ אַהֲבָה לְהַקְבָּה, מִדּוּעַ הוּא "קָל

שֶׁבְּקִלִּים"? - אֵלֹא שֶׁנִּכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁמוֹת, - כְּמוֹ שְׁאוּמִרִים

חֲכִמֵּינוּ ז"ל: "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבִירָה אֵלֹא־אִסְכֵּן נִכְנָסָה בּוֹ רוּחַ

שְׁטוּת", וְנִדְמָה לוֹ שֶׁבְּעִבּוּרָה זֶה עוֹדֵנוּ בִּיהֲדוּתוֹ, - שֶׁאֵין עֲבִירָה

זֶה מִזִּיקָה וּפּוֹגֶמֶת בִּ"יהֲדוּתוֹ", וְאֵין נִשְׁמָתוֹ מִבְּדִל מֵאַהֲלֵי

יִשְׂרָאֵל, - וְאֵילוֹ הָאִמֶּת הִיא, כִּפִּי שִׁיטְבִיר בְּפִרְק כ"ד, שֶׁבְּשָׁעָה

1 שיהודי נכשל בעבירה, הוא נפרד חלילה, בשעת מעשה,
2 מהקב"ה; ואם גם ה"קל שבקלים" היה חש ומרגיש שאכן באותה
3 עבירה הוא נפרד מהקב"ה – לא היה חוטא בשום פנים. אלא
4 שאותה "רוח שטות" מדיחה אותו לחשוב, שאין הוא נפרד
5 מהקב"ה גם בשעה שהוא
6 חוטא. מדוע אין הוא
7 מקיים מצוות, למרות
8 שאהבתו להקב"ה
9 מכתיבה לו שעליו
10 לקיימן? – הרי זה מפני:
11 וְגַם שׂוֹכֵחַ אֶהְבֵּתוֹ לַה'
12 הַמְּסִתֶּרֶת בְּלִבּוֹ, – ולכן
13 אין הוא מקיים מצוות.
14 אילו היתה אהבתו לה'
15 בהכרתו המלאה, היה
16 עושה ככל אשר ביכלתו,
17 כדי להתאחד, באמצעותו,
18 עם הקב"ה. כל האמור
19 הוא ביחס ל"קל שבקלים",
20 ואילו אותו יהודי ממשיך
21 בחשבון נפשו: **אֲבָל אֲנִי**

22 **אֲנִי רוֹצֵה לְהִיּוֹת שׂוֹמֵחַ בְּמוֹהוּ לְכַפֵּר הָאֲמֵת.** – וה"אמת"
23 היא הרי, שעל-ידי עבירה אכן נעשה האדם נפרד מהקב"ה,
24 והרי ה"אמת" היא שקיימת ביהודי "אהבה מסותרת" להקב"ה,
25 המכתיבה לו לקיים מצוות – ומשום כך, אין אני רוצה, לכפור
26 את ה"אמת". "חשבון הנפש" האמור מתייחס לזהירות ממשית,
27 שלא להיכשל במחשבה, דיבור ומעשה. באמצעות "חשבון" זה
28 מסוגל כל יהודי להתגבר על יצר הרע, גם ב"סור מרע", שלא
29 להיכשל בעבירות, וגם ב"ועשה טוב" – להשתדל לקיים מצוות
30 – וכך ביכלתו להגיע למדרגת "בינוני".

31 **מִהֲשֹׂאֵי־כֶן בְּדַבֵּר הַמְּסוֹר לִלְב, דְּהִינֵי שִׂיחָא תָּרַע –**
32 תאוות ותענוגות גשמיים, מֵאוֹם מִמָּשׁ בְּלִב וְשִׁנְאוֹי בְּתַכְלִית
33 שְׁנָאָה, – כפי שהדבר ב"צדיק גמור", או אֲפִלּוּ שְׁלֹא
34 בְּתַכְלִית שְׁנָאָה – כפי שהדבר ב"צדיק שאינו גמור", הִנֵּה זֶה
35 **אִי אֲפֻשֶׁר שִׂיחָה בְּאֵמֶת אֶלָּא עַל־יְדֵי גִדּוּל וְתַקָּה**
36 **הָאֲהֵבָה לַה', בְּבַחֲנֵת "אֲהֵבָה בְּתַעֲנוּגִים", לְהַתְּעַנֵּג עַל ה'**
37 **מַעֲיֵן עוֹלָם הָבָא, – שכן, בעולם־הבא, "נהנין – הנשמות –**
38 **מזיו השכינה", הן נהנות ומתענוגות מאלקות. אהבה זו**
39 **להקב"ה, המכילה תענוג מאלקות – יוצרת שנאה ל"רע",**
40 **לתאוות ולתענוגים גופניים, כפי שהדבר הוסבר בפרקים**
41 **הקודמים. וְעַל זֶה – על עבודה זו של "אהבה בתענוגים",**
42 **אָמְרוּ רַ"ל: "עוֹלָמָךְ תִּרְאָה בְּתִיּוֹךְ כּוּ"; – מי שהגיע**

ליקוטי אמרים

וגם שוכח אהבתו לה' המסותרת בלבו אבל אני איני
רוצה להיות שומח כמוהו לכפור האמת. משא"כ
בדבר המסור ללב דהיינו שיהא הרע מאוס ממש בלב
ושנאו בתכלית שנאה או אפי' שלא בתכלית שנאה
הנה זה אי אפשר שיהיה באמת לאמיתו אלא ע"י גודל
ותוקף האהבה לה' בבחי' אהבה בתענוגים להתענג
על ה' מעין עוה"ב. ועל זה אמרו רז"ל עולמך תראה
בחיך כו' ואין כל אדם זוכה לזה כי זהו כעין קבול שכר
וכדרכי עבודת מתנה אתן את כהונתכם וגו' כמ"ש
במ"א. ולכן אמר איוב בראת צדיקים כו' וכדאיאת
בתיקונים שיש בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות
ובחי'. חסידים גבורים המתגברים על יצרם מארי
תורה נביאים כו' צדיקים כו' ע"ש:

לעבודה זו, "רואה" בחייו חלק מהעולם־הבא, ואין כל אדם
זוכה לזה, כי זהו – מדרגת אהבה כזו בעבודת ה', היא כְּעֵין
קְבִיל שָׂכָר, – ו"שכר" אין אדם נוטל בעצמו, הוא מקבל אותו
מלמעלה. וּכְדָרְכֵיב: "עֲבֹדֶת מִתְּנָה אֶתְּן אֶת כְּהֻנָּתְכֶם
וְגו'", – אעשה את
כהונתכם כמתנת־שכר
לכם. במובן רוחני
מוכתרת מדרגת "אהבה
בתענוגים" (בכל מי
שנמצא באותה דרגה, לא
רק כהנים) בתואר
"כהונה". ועל כך אומר
הכתוב, שעבודת
ה"כהונה" היא מתנה
מלמעלה, כְּמוֹ שֶׁנֶּחֱבָא
בְּמָקוֹם אַחֵר. – הרי,
שמדרגת "צדיק", שהיא
עבודה שבלב, במיאוס
של ה"רע", הנובעת
מ"אהבה בתענוגים"
שהיא מתנה מלמעלה –

אי אפשר לומר שכל אחד שייך לעבודה זו. ואילו למדרגת
ה"בינוני" יכול כל אחד להגיע בעבודתו העצמית. בכך יתרץ
רבנו הזקן את הקושיא על מאמר הגמרא (על דברי איוב
להקב"ה): "ריבוננו של עולם, בראת צדיקים, בראת רשעים" –
שאל על כך רבנו הזקן בפרק א': "הוא צדיק ורשע לא קאמר?"
– כשקובעים למעלה צורתו והרכבו של האדם העומד
להיוולד, דנים אם יהיה חכם או טפש וכו' ואילו ביחס לצדיק
או רשע, לא נאמר שם דבר, שכן הדבר מסור לבחירתו של
האדם, כיצד, איפוא, אומר איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה
ברא צדיקים? אלא, בהתאם לאמור – הדבר מוסבר, כי לא כל
אדם זוכה למדרגת "צדיק" והיא מתנה מלמעלה, וזו היתה
טענתו של איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה ברא נשמות שיהיה
בידן ליכות לאותה מדרגה נעלה של "צדיק". וכך אומר רבנו
הזקן: וְלִכֵּן אָמַר אִיּוֹב: "בְּרָאת צִדִּיקִים כּוּ"; – נשמות
כאלו שיוכלו ליכות למדרגה זו של "צדיק", אכן ברא הקב"ה
מלכתחילה (את הקושיא בקשר ל"בראת רשעים" – יתרץ רבנו
הזקן להלן בפרק כז.). וּכְדָרְאִיתָא בְּתַקְוִינִים, – ב"תיקוני זהר",
שִׁישׁ בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּמָה מִיְּנֵי מִדְּרָגוֹת וּבְחִינּוֹת:
חֲסִידִים, גְּבוּרִים הַמִּתְגַּבְּרִים עַל יִצְרָם, מְאִירֵי תוֹרָה, –
"בעלי תורה", נְבִיאִים כּוּ, צִדִּיקִים כּוּ, עֵץ שָׁם: – הרי
שמבחינת הנשמות עצמן ישנן כאלו שהן במדרגת "צדיקים".⁷

4. ברכות יז, א. 5. במדבר יח, ז. 6. תקוני זהר בהקדמה א, ב. 7. כך נראים לכאורה פירושם של דברים. אבל כ"ק אדמו"ר שליט"א, העיר על כך. "צריך עיון". יכול להיות, שנדרש עיון יסודי אם אכן כך כיוון רבנו הזקן להסביר את ה"תיקוני זוהר" – שכל הסוגים המנויים כאן נבראו ממש מלכתחילה להיות כמו שהם – מאחר שביניהם הוא מונה, למשל, הסוג של "גבורים, המתגברים על יצרם", שבכך אין הם דומים לצדיקים, והם גוברים על היצר־הרע על-ידי עבודה, כלומר, אפשר ללמוד: ש"גבורים" הם נשמות שבשורשם יש להם שייכות למדת ה"גבורה", כשם שיש לחסידים שייכות ל"חסד", ול"מארי תורה" – ל"תפארת" – ולכן עבודתם היא באותו קו.

יום ראשון

יום רביעי

טו טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תניא: פרק י. והנה . . . טו כמו השנאה.

"תורה אור" דבור-המתחיל "אסרי" סעיף המתחיל "והנה זהו", צריך להיות: "והעלאת ניצוצות שנפלו אפלו הבהמות יתעלו כמו שהיה בתחלת".

הסכת ושמע ישראל, העת הזאת היא מועד הגאולה על ידי משיח צדקנו, והיסורים הבאים עלינו הם חבלי משיח, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. אל תאמינו לנביאי השקר המבטיחים לכם ישועות ונחמות אחרי כלות המלחמה, זכרו דבר השם (י'רמיה יז, ה) "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו, ומן ה' יסור לבו".

שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממך.

יום שני

יום חמישי

טז טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עט-פב.

תניא: וצדיק שאינו . . . 30 הכא וכו'.

דער צ"צ האט געזאגט ר' הענדל'ן אויף יחידות: זוהר איז מרומם דעם נפש, מדרש איז מעורר דאס הארץ, און תהלים מיט טרערען וואשט אויס די כלי.

ה"צמח צדק" אמר לר' הענדל ב'יחידות': "זהר" - מרומם את הנפש, "מדרש" - מעורר את הלב, ותהלים בדמעות - מדיח את הכלי.

יום שלישי

יום ששי

יז טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.

תהלים: פג-פז.

תניא: ועוד . . . כמ"ש במ"א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאאמו"ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אאמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האב איך ניט האלט.

והוא רק עד חצות לילה.

מה שנוהגים שלא ללמד בניתל, שמעתי מאדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מתמידים אלו ששמונה השעות הללו [שלא לומדים] נוגע' להם בנפש - אינני מחבב.

והוא רק עד חצות לילה.

יום
רביעי

שבת

יח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פח-פט.

תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק

באמירת ויהי נעם במוצאי שבת קדש כופלים פסוק ארך ימים גו', אבל לא בתפלת שחרית.

בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תירגם לו מורו – ע"פ פי' בעה"ט – יעקב אבינו האט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאָהרען אין מצרים. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחר אבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמוה"ז: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש – מובא ברש"י – א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט.

בהיות ה"צמח צדק" ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תרגם לו מורו – על פי פרוש בעל-הטורים – יעקב אבינו חי את שבע עשרה השנים הטובות ביותר במצרים. כשבא הביתה מה"חדר", שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחר האבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ?

ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש – מובא ברש"י – אמר רבי נחמיה, להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. "להורות לפניו גשנה", כאשר לומדים תורה "להורות לפניו", אזי "גשנה", נגשים' ומתקרבם לקדוש ברוך הוא, באופן שגם במצרים היה "ויחי" בחיות.

יום
חמישי

יום ראשון

יט טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צ-צו.

תניא: פרק יב. והבינוני . . . 32 כל ימיו.

ביי חסידי חב"ד איז מקובל מדור דור, דעם אלטען רבי'ס א תקנה, אז אלע טאג זאל מען לערנען א פרשה חומש מיט פירש"י פון דער וואך סדרה. אזוי האבען זיך אויך נוהג געווען די רביים נשיאי חסידי חב"ד.

אצל חסידי חב"ד מקבלת מדור דור תקנתו של אדמו"ר הזקן, שכל יום ילמדו פרשה חמש עם פרוש רש"י מפרשת השבוע. כך גם נהגו האדמו"רים נשיאי חסידי חב"ד.

יום
שישי

יום שני

כ טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, שני עם פירש"י.
תהלים: צז-קג.

תניא: אך מהות . . . 32 ותענוגיו.

דער מיטעלער רבי האט געענטפרעט איינעם אויף א יחידות: אז איינער רעדט מיט דעם אנדערען בעניני עבודה און זיי לערנען צוזאמען, איז דאס צוויי נפש האלקית אויף איין נפש הטבעית.

אָדמו"ר האַמפּעזי עָנָה לְאֶחָד בִּיחִידוּת: כַּאֲשֶׁר אָחָד מְשֻׁחָח עִם זולתו בְּעִנְיֵי עֲבוּדַת ה', ולומדים יחד – הָרִי זֶה שְׂתִי נֶפֶשׁ הָאֱלֵקִית נֶגֶד נֶפֶשׁ הַטְּבָעִית אַחַת.

ה'תש"ג

כא טבת

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: שמות, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קד"ק.

תנאי: רק מפני . . . יז התורה כנ"ל.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א פגע בנושא דליים מלאים מים. ויאמר:) אז מ'באגעגענט וואסער זאגט דער בעש"ט: אז מ'באגעגענט וואסער זאל מען זאגען, אז דער בעל שם זאגט, אַז דאָס איז א סימן ברכה.

(פְּבוֹד קִדְשֵׁת אַדְמו"ר שְׁלִיט"א [=אַדְמו"ר מְהוֹרִי"צ נִשְׁמַתוֹ-עַד] פִּגְשׁ נוֹשֵׂא דְלִיִּים מְלֵאִים מִיִּם. וַיֹּאמֶר:) כְּשׁוֹפְגִישִׁים מִיִּם אֹמֵר הִבְעַל-שֵׁם-טוֹב: כְּשׁוֹפְגִישִׁים מִיִּם שְׂיֵאמְרוּ שֶׁהִבְעַל-שֵׁם אֹמֵר שְׂזָהוּ סִימָן בְּרָכָה.

המשך ביאור למס' ברכות ליום חמישי עמ' ב

מיישבת הגמרא: שאני רבי יוחנן – דינו של רבי יוחנן שונה, כיון
דבעל פשר הוה ו-היה, וכיון שקשה לו לשכב ממש על צידו הותר
לו לקרוא כך.
שנינו במשנה: ובפרקים – בין הפרקים, שואל וכו' שלום מפני
הכבוד ומשיב וכו', דברי רבי מאיר. שואלת הגמרא: משיב מהמת
מאי – מחמת איזו שאלת שלום התיר רבי מאיר להשיב בפרקים,
אלימא מפני הכבוד – אם תאמר שהתיר להשיב שלום לאדם
נכבד, אם כן קשה, השתא משאל שאל – הרי אפילו לשאול
בשלומו התיר רבי מאיר, אהדורי מפניא – וכי צריך לומר שמותר
להשיב לו.
ממשיכה הגמרא בשאלתה: ואם לא נאמר כן אלא נפרש שואל
שלום מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם אף אם אינו נכבד, אם
כן אימא סיפא – כיצד תבאר את האמור בהמשך דברי רבי מאיר,
ובאמצע הפרק שואל מפני היראה ומשיב, ואף כאן יש להקשות
משיב מהמת מאי – מחמת איזו שאלת שלום מותר להשיב, אלימא
מפני היראה – אם תאמר שמותר להשיב לאדם שירא ממנו,
השתא משאל שאל – הרי אפילו לשאול בשלומו מותר, אהדורי
מפניא – וכי צריך לומר שמותר להשיבו. ואליא אם נפרש את
הסיפא כך, ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב אף מפני הכבוד,
אם כן דברי רבי מאיר תיינו כדבריו דרבי יהודה, דתנן במשנתנו,
רבי יהודה אומר, באמצע שואל מפני היראה ומשיב אף מפני הכבוד,
ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם, ואם כך במה
נחלקו.
מתרצת הגמרא: לעולם 'משיב' שנקט רבי מאיר בדין בין הפרקים
תינו משיב מפני הכבוד, ומה שהקשית שלפי זה אין בכך חידוש
שהרי אפילו לשאול מפני הכבוד מותר, חסורי מחסרא – משנתנו
חסירה בלשונה, והכי קתני – וכך יש לשנותה, בפרקים שואל מפני
הכבוד, ואין צריך לומר שהוא משיב מפני הכבוד, ואכן אין בכך כל
חידוש. ובאמצע הפרק שואל מפני היראה, ואין צריך לומר שהוא
משיב מפני היראה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, באמצע הפרק
שואל מפני היראה ומשיב אף מפני הכבוד,

יציאת מצרים כדי להקביר יציאת מצרים בנסה – בזמן קריאת
שמע.
לעיל פסק רבא כרבי מאיר שאין צריך כוונה אלא בפסוק ראשון.
הגמרא חוזרת לעסוק בענין זה: אמר רבי אילא בריה דרב שמואל
בר מרתא משמיה דרב, אם אמר אדם 'שמע ישראל ה' אלהינו ה'
אחד' בכוונת הלב, ולאחר מכן נאנס 'שמינה ואמר את המושך
הפסוקים בלי כוונה, יצא, שאין חובת כוונה אלא בפסוק ראשון.
הגמרא מביאה מעשים באמוראים שנהגו כהלכה זו: אמר ליה רב
נחמן לדרו עבדיה ו-עבדו, אם רואה אתה שאני מתנמנם בקריאת
שמע, בפסוקא קמא צעני – בפסוק הראשון צעני עד שאתעורר
היטב ואומרנו בכוונה, מפי לא תצעני – ויותר מפסוק זה אל
תצעני.
אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבא – אמר לו רב יוסף לרב
יוסף בן רבה, אבדו תיבי הוה עבד – כיצד היה נוהג רבה אביך
בכוונת קריאת שמע. אמר ליה, בפסוקא קמא הוה קא מצער נפשיה
– בפסוק ראשון היה מצער את עצמו כדי שיתעורר היטב ויקראנו
בכוונת הלב, מפי לא הוה מצער נפשיה – ויותר מכך לא היה מצער
עצמו.
הלכה באופן אמירת קריאת שמע: אמר רב יוסף, השוכב פרקני –
על גבו ופניו למעלה, לא יקרא קריאת שמע, כיון שמקבל עליו
מלכות שמים דרך שררה וגאווה. מקשה הגמרא: מקרא הוא ולא
ליקרי – וכי רק קריאת שמע אסור לקרוא פרקני, הא מיננא שפיר
דמי – אך לישן כך מותר, והא ו-והרין רבי יהושע בן לוי לויט אמאן
דגני אפרקין – היה מקלל את מי שישן על גבו ופניו למעלה, כיון
שאם יתקשה אברו בתוך שנתו הוא יראה לרבים וזו דרך גנאי,
ואם כן גם לישן כך אסור. מתרצת הגמרא: אמרי, מיננא כי מצלי
שפיר דמי – לישן פרקני כשהוא מוטה מעט על צידו מותר, אך
מקרא – בקריאת שמע, אף על גב דמצלי נמי אסור – אף שהוא
מוטה מעט על צידו אסור לשכב פרקני כיון שזו דרך גאווה,
ובאופן זה דיבר רב יוסף.
מקשה הגמרא: והא רבי יוחנן מצלי וקרי – וחרי רבי יוחנן היה
שוכב פרקני כשהוא מוטה מעט על צידו וקורא קריאת שמע.

האם יום כולל לילה?

יום ראשון ט"ו טבת ה'תש"פ

ובספר 'מעשי למלך' (על הרמב"ם כאן) ביאר: במצווה המתקיימת לאורך משך זמן, כגון שביתת שבת ויום טוב, מפרשים את תיבת 'יום' במשמעותה הרחבה, דהיינו שיש להימנע ממלאכה במשך כל היממה – גם ביום וגם בלילה, אך במצוה כגון מילה ולולב המתקיימת פעם אחת – ביום או בלילה, מפרשים שתיבת 'יום' מכוננת ליום ולא ללילה.

ובשו"ת מהרי"א אסאד (סי' קצ) כתב: המשמעות הפשוטה של תיבת 'יום' כוללת גם את הלילה, וכמו שהוכיח האבן עזרא (בתחילת פרשת בשלה) מהכתוב 'ביום הכותי כל בכור' והרי מכת בכורות היתה בלילה! ובאותם הדינים שנאמר בהם 'יום' וחז"ל קבעו שאינם מתקיימים בלילה, היינו משום שיש בהם איזו הוכחה מהכתוב שתיבת 'יום' באה למעט את הלילה (ויתכן שלגבי קרבנות מפרשים שהפסוק 'ביום צוותו' בא למעט את הלילה משום שמילים אלו הן מיותרות, ולכן בהכרח שבאו למעט את הלילה).

הלכות מעשה הקרבנות פרק ד, הלכה א: פל' הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום, שנאמר: "ביום צוותו את בני ישראל להקריב" – "ביום" ולא בלילה.

בהלכה כאן מבואר שמשמעות המילה 'יום' בתורה אינה כוללת את הלילה, וכן מצאנו בדינים נוספים, כגון מצות מילה שנאמר בה "וביום השמיני ימול" ולמדו מכאן שאינה כשרה בלילה. מאידך, דיני שבת ויום טוב וכדומה נוהגים בלילה כמו ביום, ויש להבין אם כן: האם 'יום' כולל גם לילה או לא?

מבאר ה'טורי אבן' (מגילה ז, ב):

במצוות שקיומן הוא על ידי מעשה, כגון מילה שופר ונטילת לולב, המילה 'יום' מתפרשת על היום דווקא, אך במצוות שקיומן הוא בהעדר עשייה כגון שביתת שבת ויום טוב, תיבת 'יום' מתפרשת על כל היממה.

אך הוסיף כי כלל זה עצמו עדיין טעון ביאור: מדוע לעיתים תיבת יום מתפרשת על היום בלבד ולעיתים גם על הלילה?

איזה 'דם קדשים' אינו מקבל טומאה?

יום שני ט"ז טבת ה'תש"פ

ויקבל טומאה, אבל דם קדשים שאינו נשפך כמים אינו מקבל טומאה" (רמב"ם שם). ולכן רק דם המתקבל בכלי לשם הזאה אינו נשפך כמים ואינו מקבל טומאה, אבל מה שניתז מהכלי על הבגד ואינו ניתן להזאה, נחשב 'נשפך כמים' ומקבל טומאה.

אך ב'עמודי אור' (סו"ס ע) הוסיף להקשות: מלשון הרמב"ם (שם) "כל דם הקדשים אינו מקבל טומאה" משמע שאפילו דם שנפסל להזאה אינו מקבל טומאה, כי כיון שבתחילתו היה ראוי להזאה ולא נשפך כמים, גם בסופו אינו מקבל טומאה. וכן משמע מלשונו בהלכות טומאת אוכלין (פ"י ה"טז) שאין לבשר הקדשים אפשרות להיות 'מוכשר' לקבל טומאה (על ידי שיבוא עליו משקה) רק במשקין שיפלו על הבשר מחוץ לעזרה (כי דם קדשים שבעורה אינו מקבל טומאה ואינו מכשיר), ואם דם קדשים שנפסל מקבל טומאה (ר'מכשיר) הלא יש בעזרה גם דם קדשים שנפסל? אלא בהכרח לומר שגם דם קדשים שנפסל אינו מקבל טומאה ואינו מכשיר, כיון שבתחילתו, קודם שנפסל, לא היה 'נשפך כמים'. ולפי זה יש לתמוה: מדוע דם שניתז על בגד טמא אינו טעון כיבוס, הרי קודם שנגע בבגד, היה ראוי להזאה? וצריך עיון.

הלכות מעשה הקרבנות פרק ח, הלכה ט: נתן על פגד טמא, אינו טעון כיבוס.

בגד שניתז עליו מדם החטאת טעון כיבוס רק אם הדם ראוי להזאה על המזבח, אבל אם הדם נפסל להזאה, אין הבגד טעון כיבוס (לעיל ה"א). וסובר הרמב"ם שאם דם חטאת ניתז על בגד טמא, היות והדם נטמא בעת נגיעתו בבגד ואינו ראוי להזאה, אין הבגד טעון כיבוס (ולא כדעה (ובחיים צג, א וראה 'לחם משנה' כאן) שרק אם נטמא הדם קודם נגיעתו בבגד אינו חייב כיבוס, אבל אם נטמא בעת נגיעתו בבגד וטומאת הדם וחייב הכיבוס באים כאחד, אין הטומאה מבטלת את חובת הכיבוס. וב'מרכבת המשנה' ביאר שהיות וחייב הכיבוס הוא משום שהדם נבלע בבגד, ולא משום נגיעתו בו, לעולם טומאת הדם קודמת, כי כשנגע בבגד כבר נטמא, וחייב הכיבוס בא אחר כך, כשנבלע בבגד).

והקשו אחרונים (מרכבת המשנה, פסוקה"ק פ"א הל"ו. מראה כהן, זבחים צב, א. ועוד):

בהלכות 'פסולי המוקדשין' (שם) פסק הרמב"ם: "דם הקדשים אינו מקבל טומאה כלל". ואם כן, הדם שניתז על בגד טמא אינו נפסל ומדוע אינו טעון כיבוס? ומבאר ה'מרכבת המשנה':

דם קדשים אינו מקבל טומאה משום "שנאמר בדם 'על הארץ תשפכנו כמים', דם שנשפך כמים הוא הנחשב כמים

מצות אכילת קדשים – מה שיעורה?

יום שלישי י"ז טבת ה'תש"פ

בה מצוה גם בפחות מכזית, ולכן בימי שמעון הצדיק שהיתה ב'לחם הפנים' ברכה ושבעו גם באכילה מועטת, כהן שקיבל פחות מכזית (כפול) קיים את המצוה באכילה זו. אך לאחר תקופת שמעון הצדיק כאשר לא היתה הברכה מצויה וכמות קטנה לא השביעה, הצנועים מבין הכהנים שקיבלו פחות

הלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה א: אכילת החטאת והאשם – מצות עשה, שנאמר: "ואכלו אותם אשר כפר בהם".

לדעת ה'תוספות ישנים' (יומא לט, א) מצות אכילת קדשים היא בכזית, ככל מצוות של אכילה, אך אכילה המשביעה יש

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צא

מכזית היו מושכים את ידיהם, כי אין בו כדי שביעה ואין מצוה לאוכלו.

והאחרונים (מנחת חינוך מ' קלד. מהר"צ חיות יומא שם) הוכיחו מכאן כדעת ה'משנה למלך' (הל' חמץ ומצה פ"א ה"ו) שרק באיסורים יש דין 'חצי שיעור' (ואף פחות מכשיעור אסרה תורה והשיעור הוא רק לענין עונשין), אבל במצוות עשה, כגון האוכל מצה פחות מכזית, אין דין 'חצי שיעור' ו"האוכל פחות מכשיעור לא עשה ולא כלום", כי אם המצוה היא גם בפחות מהשיעור לא היו הצנועים מושכים את ידיהם מאכילת 'לחם הפנים', גם אם קיבלו פחות מכזית.

וגם ה'דורש לציון' (סוף דרוש א, בהגהה מכן ה'נודע ביהודה') כתב שדחוק לומר שמצוה אכילת קדשים מתקיימת בפחות מכזית, שהרי אין זו 'אכילה', אלא כיון שלא היה שיעור כלכל כהן, היה אחד נותן לחברו את חלקו, במתנה או במכירה, כדי שיהיה לו שיעור כזית.

אך ה'חתם סופר' (שו"ת א"ח סי' קמ) סובר שבאכילת קדשים המצוה אינה על היחיד ('צברא') אלא המצוה מתקיימת בצירוף הכהנים האוכלים את כולו, כמשמעות הפסוק (שמות כט, לג) "ואכלו אותם אשר כופר בהם", ורק באכילת קרבן פסח מצוה על כל אחד לאכול כזית.

וכתב ה'מגן אברהם' (אורח סי' נג סק"ו) ומקורו מה'דרכי משה' (שם): "אין להתקוטט בעבור שום מצוה, שהרי שנינו הצנועין מושכין את ידיהם מלחם הפנים". ולדעתם הימנעות הצנועין מאכילת לחם הפנים היא כדי לא לבוא לידי קטטה, ואף שהאכילה היא פחות מכשיעור, 'קצת מצוה' יש באכילת קדשים גם בפחות מכשיעור ('מחצית השקל' שם).

[ואדמו"ר הזקן כתב (שם סכ"ט) שהצנועין שמשכו ידיהם מלחם הפנים נמנעו מקיום 'מצות עשה של תורה' ומשמע שסובר כשיטת ה'חתם סופר', שבצירוף אכילת הכהנים את כל הלחם מתקיימת המצוה על ידי כל אחד ואחד.]

מחשבה בלב לענין קדשים יום רביעי י"ח טבת ה'תש"פ

כלום, וכאשר אין אמירה הרי זה חסרון גם בכוונת הלב. ולפי זה, דברי הרמב"ם "גמר בלבו שזו עולה... הרי זה חייב להביא" אמורים רק אם לא התכוון להוציא בפיו, אבל אם גמר בלבו להוציא גם בפיו לא די בכוונת הלב.

ובספר 'אפיקי ים' (ח"א סי' כד, בשם הגדול ממנסק) הוכיח מדברי רש"י (קדושין מא, ב, ד"ה שכן) שבקדשים ותורומה די בגמירות הלב אפילו אם התכוון להוציא בשפתיו ולא הוציא. וזה לשון רש"י: "קדשים נמי איתנהו במחשבה; גמר בלבו לומר שזו זה לעולה - הרי הוא עולה", כלומר שגם אם גמר בלבו לומר בפיו, מועילה מחשבתו בקדשים.

ואת ההוכחה של ה'טורי אבן' מהמשנה, שהמתכוון לומר 'עולה' ואמר 'שלמים' לא הועילה מחשבתו להקריב את הבהמה לעולה, יש ליישב: כאשר כוונת הלב והאמירה בפה סותרות זו את זו (הכוונה - עולה, והאמירה - שלמים) אכן לא יכולה המחשבה לחול, אבל אם אין סתירה בין המחשבה לדיבור - חלה המחשבה שכלב אף אם גמר בלבו להוציא בדיבור ולא הוציא.

הלכות מעשה הקרבנות פרק יד הלכה יב: בְּנִדְרִים וּבְנִדְבֹת... אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ וְלֹא הוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו כְּלוֹם - חַיִּב. בִּיצֵר? גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁזֶּה עוֹלָה... הָרִי זֶה חַיִּב לְהִבְיֹא... וְכֵן כָּל בִּיצֵא כֹּהֵן מִנְדְּרֵי קֳדָשִׁים וְנִדְבֹתָם.

והקשה ה'טורי אבן' (חגיגה, אבני שהם, י, א):

שנינו (תרומוט ג, ח) "המתכוון לומר 'תרומה' ואמר 'מעשר'... 'עולה' ואמר 'שלמים'... לא אמר כלום, עד שיהיו פיו ולבו שוין". וצריך להבין: הרי כוונת לבו היתה שהבהמה תהא קרבן עולה או שהתבואה תהא תרומה ובאותה עת היתה גמירות דעת בלבו, ומה בכך שאמר אחרת - נבטל את האמירה בטעות ותישאר מחשבת לבו, והרי בהקדש ובתרומה אין צורך להוציא בפיו אלא די במחשבת הלב?

ומבאר:

אמנם בתרומה וקדשים די בכוונת הלב, אך כאשר גמר בלבו להוציא בפיו לא היתה דעתו שהתרומה והקדשים יחולו על ידי מחשבה בלבד, ואם התכוון לומר בפיו 'תרומה' או 'עולה' והאמירה לא היתה שווה לכוונת הלב - "לא אמר

על חשבון מי הנסכים? יום חמישי י"ט טבת ה'תש"פ

שקיבל על עצמו, אך חיוב הבאת הנסכים אינו מצד הנדר שהרי קיבל על עצמו רק קרבן ולא נסכים, אלא הוא דין מדיני הקרבן שאין להביאו ללא נסכים ונמצא שחיוב הנסכים אינו מדין הנדר אלא שהבאת הקרבן מחייבת הבאת נסכים.

ולכן אין שייך כאן הדין שידבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין' האמור רק בדברים שהם חובה על האדם, שאינו יכול לפטור עצמו מחובתו על ידי דבר שהיה חייב בו ממילא, אך בדבר שאינו חובת האדם אלא חובת הקרבן ואינו צריך לפטור את עצמו מחיוב יכול להביא גם לא מן החולין, ולכן הרמב"ם מביא לכך לימוד מיוחד - 'והקריב המקריב קרבנו'.

הלכות מעשה הקרבנות פרק טז, הלכה יז: אִין הַנִּסְכִּים בְּאֵין לְעוֹלָם אֶלָּא מִן הַחֲלוּין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּהֵן: "וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קִרְבָּנוֹ" - עַד שֶׁיְהִי מְשֻׁלּוֹ, וְלֹא יִהְיֶה בְּהֵן עַד לְנִבְיָהּ בְּלָל.

ויש להבין: מדוע נזקק הרמב"ם ללימוד מיוחד לומר שאין מביאים נסכים ממעשר שני, והרי כבר כתב לעיל (הל' טו) שהנודר נדר לא יביא אותו ממצות מעשר שני, והיינו משום שכל דבר שבחובה בא מן החולין (מנחות פב, א), וגם נסכים בכלל זה?

והביאור:

כאשר אדם נודר להביא קרבן, החיוב נובע מחמת הנדר

והתוספות (שם) למדו זאת מהכתוב "ואכלת... ושמחת" – אכילה שיש בה שמחה, ולכן אין להשתמש במעשר שני אלא לאכילת אדם שיש בה שמחה ולא לנסכים הקרבים על המזבח.

ר'נפקא מינה' בין הלימודים: לדעת התוספות, אם הביא

נסכים ממעשר שני, אין בכך פגם בנסכים אלא במעשר שני שלא השתמש בו כראוי, אך מכל-מקום יצא די חובת נסכים, אך לדעת הרמב"ם זהו מדיני הנסכים עצמם שיבואו מממון המקריב ואף בדיעבד לא יצא ידי חובתו.

(תורת הקודש ח"ב סי' לה)

זמן הקרבת הפסח

יום שישי כ' טבת ה'תש"פ

בלבד" (התמיד). ומדוע כתב הרמב"ם שהטעם הוא כי אי אפשר להקריב את הפסח בשתי שעות?

ומבאר ה'כתר תורה' (להג"ר לוי הקדוש):

לדעת הרמב"ם, הקרבת פסח שני היא קודם תמיד של בין הערבים, כמובן מזה שרק בהקרבת פסח ראשון כתב (כאן ובהל' ק"פ פ"א ה"ד) ששחיתתו אחר תמיד של בין הערבים, ואילו בפסח שני (שם ריש פ"ה) לא הזכיר זאת.

וצריך להבין: מה נשתנה פסח שני מראשון, והרי אם פסח ראשון בא אחר התמיד משום שבקרבן פסח נאמר גם 'בערב' וגם 'בין הערבים' ו"יאחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים" – צריך להיות הדין כך גם בפסח שני (וגם מדין 'תדיר' ושאנו תדיר – תדיר קודם, יש להקדים את קרבן התמיד)?

לכן כתב הרמב"ם כאן, בפסח ראשון, כי היות "שאי אפשר שיקריבו כל ישראל פסחיהן בשתי שעות" הוצרכו לבטל את ה'עשה' של 'עליה השלם' ולהקריב את הפסח לאחר התמיד, אך בפסח שני שרק יחידים מקריבים אותו ואין מניעה שכולם יקריבו קודם התמיד – עומד בתוקפו הדין של 'עליה השלם' ויש להקריב את הפסח קודם התמיד.

הלכות תמידין ומוספין פרק א, הלכה ג: תמיד של בין הערבים... לא היו שוחטין אותו בכל יום אלא בשמונה שעות ומחצה... ולא שוחטין קרבן אחר תמיד של בין הערבים, חוץ מקרבן פסח לבדו, שאי אפשר שיקריבו כל ישראל פסחיהן בשתי שעות.

אחר תמיד של בין הערבים אין מקריבים קרבנות נוספים, כי מצות-עשה היא "והקטיר עליה חלבי השלמים", ולמדו מכאן, "עליה השלם כל הקרבנות" (פסחים שם). אך לגבי קרבן פסח נפקע 'עשה' זה, כי אם היו שוחטים את הפסח קודם התמיד היו נשארות רק שתי שעות (משש ומחצה עד שמונה ומחצה), ואי אפשר שיקריבו כולם את פסחיהם בשתי שעות, אך כאשר מקריבים את הפסח לאחר התמיד, יש שלש שעות ומחצה (משמונה וחצי עד הערב).

והקשה ה'לחם משנה': בגמרא (פסחים נט, א) מבואר שהקריבו קרבן פסח לאחר קרבן התמיד, כי בתמיד נאמר רק 'בין הערבים' ("את הכבש השני תעשה בין הערבים") ואילו בפסח נאמר גם 'בערב' ("תזבח את הפסח בערב") וגם 'בין הערבים' ("ושחטו אותו... בין הערבים"), ו"יאחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים (הפסח) לדבר שלא נאמר בו 'בערב' אלא 'בין הערבים'".

ספירת בני ישראל

שבת קודש כ"א טבת ה'תש"פ

ומבאר הגר"י פ' פערלא (בביאורו לספר המצוות לרס"ג, ח"ב עמ' שכתב):

אמנם לדעת רש"י נצטווה משה למנותם על ידי מנין השקלים, אבל כל מוני המצוות סוברים שאין מפסוקי התורה משמעות איסור לספור את בני ישראל, אלא המנין היה עם מחצית השקל לכפרה, כי האיסור אינו בספירה מצד עצמה, אלא היות והיא מביאה לידי סכנה ("ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם") צריך לתת מחצית השקל לכופר נפש, ואז מותר לספורם (מן התורה) גם לגולגולתם.

ומדוע לא למדים מכאן מצוה שבכל פעם שסופרים את בני ישראל יש לתת מחצית השקל?

מבאר בספר 'פענוח רזא' (ריש כי תשא): מזה ששואל ספר את אנשי צבאו על ידי טלאים ולא על ידי נתינת מחצית השקל, משמע שרק בספירה שעשה משה נצטוו לתת מחצית השקל, וזאת כדי לכפר על מעשה העגל, אבל לא היה זה ציווי לדורות, ומהפסוק 'ויפקדם בטלאים' למדים "שאסור למנות ישראל אלא על ידי דבר אחר".

וכתב אדמו"ר הזקן (אר"ח סי' קנו סט"ו) ש"אפילו לדבר מצוה" אסור למנות את ישראל "אלא מוציאים אצבעותיהם ומונים האצבעות".

הלכות תמידין ומוספין פרק ד, הלכה ד: וְלָמָּה מוֹנִין הַמִּנִּין... עַל הָאֲצָבָעוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ, וְלֹא הָיָה מוֹנֶה עַל הָאֲנָשִׁים עֲצָמָן? לִפִּי שֶׁאֲסוּר לְמִנּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל אֲלָא עַל יְדֵי דָּבָר אֲחֵר, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים".

האיסור לספור את בני ישראל נלמד בגמרא (יומא כב, ב) מהנאמר בשאול המלך שלא ספר את אנשי צבאו לפי גולגולתם אלא "ציוום לקחת כל אחד טלה מצאן המלך... ונמנו הטלאים" (רש"י שם).

והקשה ה'באר שבע' (תמיד כח, ב):

נאמר בתורה (שמות ל, יב) "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כופר נפשו לה' ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם", ופירש רש"י (שם): "כשתחפוץ לקבל סכום מניינם לדעת כמה הם - אל תמנם לגולגולת אלא יתנו כל אחד מחצית השקל ותמנה את השקלים ותדע מניינם". ויש להבין:

א. מדוע נלמד האיסור לספור את ישראל מהאמור בבבאי (שמואל ב טו, ד) 'ויפקדם בטלאים', ולא מהאמור בתורה שספירת בני ישראל צריכה להיות על ידי מנין השקלים?

ב. מדוע לא הביאו מוני המצוות (הרמב"ם, הרס"ג ועוד) את האיסור לספור את בני ישראל במנין המצוות?

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ראשון ט"ו טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות צג
מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ט"ו כ"א טבת ה'תש"פ

אָמרו חכמים, שְׁאִין מְקַטְרִין הָאֱמוּרִין¹⁰ וְאִיבְרִי¹³
הָעוֹלָה אֶלָּא עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה¹⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וכדי להרחיק את האדם מן הפשיעה, אמרו חכמים שאין מקטירין האימורין ואברי העולה אלא עד חצות".

והיא מחלוקתם המפורסמת של רש"י והרמב"ם בפירוש המשנה הראשונה בש"ס, שרש"י סבר שמה שגזרו חכמים עד חצות הוא על קריאת שמע, אבל לא על הקטר חלבים ואיברים. ואילו הרמב"ם בפירוש המשניות למד שגם על חלבים ואיברים גזרו חכמים שיהיו עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה.

והנה, לשיטת הרמב"ם קשה לכאורה מהכלל שכל מה שהתירה תורה בפירוש, אין כח לחכמים לאסור, ובעניין זה אמרה תורה בפירוש "כל הלילה עד הבוקר", וא"כ אין יתכן שיהיה כח ביד חכמים לאסור זאת.

יש לומר התירוץ בזה, שהרמב"ם סבר שמה שאמרה תורה "כל הלילה עד הבוקר", הוא לא לגלות שמצוותן בלילה, אלא שכל עוד שלא עלה עמוד השחר לא עבר על איסור נותר, אבל עיקר המצוה היא ביום.

מהיוצא מפירוש זה, יש לומר בפנימיות העניינים: חלב מורה על תענוג, ועל כך אומרת התורה "כל חלב ה'", היינו שכל תענוג שיש לאדם בעולם הזה, עליו למוסרו לה'. והנה על-פי הנ"ל שעיקר הקטר חלבים ואיברים הוא ביום, אין לאדם לומר שמסירת התענוג צריכה להיעשות רק בעניינים של "לילה", היינו מסירת התענוג מתאוות העולם, אלא שעיקר המצוה היא ביום, היינו בענייני יום ואור – תורה ומצוות – שבהם בעיקר ישנו הציווי "כל חלב לה'", כלומר שגם תענוג הבא לאדם מחידוש תורה שחידש, אל לו ליהנות ממנו כִּי־אם רק מהעובדה שמקיים רצון ה' בלימוד התורה והחידוש בה.

(על-פי לקו"ש חלק ג' עמוד 948)

(5) זריקת הדם. (6) כלומר, אימוריו או אבריו. (7) אבל כל שלא קרב מתיריו ביום (=הקומץ, הלבונה והמנחות הנשרפות) אין מעלין אותו כל הלילה (תוספתא שם). ו"אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערביים וכו' מקטירין איברי העולות והאימורין וכו'". (8) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה, היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו". (9) "שלא תדחק עליו את השעה ונמצא עושה מהם דבר אחר עלות השחר". (10) במשנה שם: "הקטר חלבים ואברים". (11) משנה שם: "כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, וכל הנאכלין ליום אחד מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, הקטר חלבים ואברים מצוותן עד

יום ראשון ט"ו טבת ה'תש"פ הלכות מעשה הקרבנות

פֶּרֶק רִבְעִיעִי

(1) יתבאר בו שאין מביאים קרבן אלא ביום, ושצריך שתהא עבודת הקרבנות לשמה.

א. כָּל הַקְּרָבָנוֹת אֵין מְקַרְבִּין אוֹתָן² אֶלָּא בַּיּוֹם,
שְׁנֹאֲמַר: בַּיּוֹם צִוְּתוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת
קְרָבָנֵיהֶם - בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹחֲטִין
זִבְחִים אֶלָּא בַּיּוֹם³, וְאֵין זוֹרְקִין דָּמִים אֶלָּא בַּיּוֹם
הַשְּׁחִיטָה⁴; שְׁנֹאֲמַר: בַּיּוֹם הַקְרִיבוּ אֶת זִבְחוֹ - בַּיּוֹם
הַזִּבְחָה תִּהְיֶה הַהֲקָרְבָה. וְכֵן שֶׁשְּׂקָעָה הַחֶמֶה
נִפְסַל הָדָם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הקרבנות אין מקריבין אותן אלא ביום, שנאמר ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם כו'".

ענין מעשה הקרבנות בעבודת ה' של יהודי, הוא הקרבת עצמו – "אדם כי יקריב מכס קרבן לה'" – ולהביא עצמו למצב שכל כולו הוא קרבן לה', כדוגמת יצחק שהיה "עולה תמימה". ובזה גופא צריך להיות ביום דווקא, היינו באור ובגילוי, כי עבודה זו לא רק שאינה פוגעת ח"ו בבריאות אלא שמוסיפה בריאות ואריכות ימים ושנים טובות ומתוך הרחבה, בדוגמת יצחק שהיה "עולה תמימה" והאריך ימים יותר מכל האבות.

ואפילו אם נהיה מצב של "לילה" היינו העלם והסתת ח"ו, הנה "מותר להקטיר אימורין ואיברים בלילה", כי הקב"ה נותן כח ליהודי להפוך את ה"לילה" ליום, ולא רק עד חצות כדעת הרמב"ם, אלא גם כל הלילה כדעת רש"י, שזה נוגע במיוחד לדרא דעקבתא דמשיחא, הלילה של הגלות סמוך לבוקר הגאולה.

(על-פי יין מלכות' ספר עבודה סימן 12)

(2) מגילה כ: במשנה. (3) במגילה שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", ובתוספות שם דיבור המתחיל לקמיצה כתבו, כי אין ללמוד שחיטה מהפסוק "ביום צוותו", כי פסוק זה מדבר בעבודת הקרבנות ושחיטה אינה עבודה, שהרי היא כשרה בזר. (4) ולא ביום המחרת אלא רק ביום הזביחה.

ב. כָּל שֶׁקָּרְבוּ מִתִּירֵי⁵ בַּיּוֹם - מְעַלִּין אוֹתוֹ⁶ עַל
הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה⁷. פִּיעֵד? זִבְחִים שְׁזָרְק דָּמָם בַּיּוֹם
- מְקַטְרִין אֱמוּרֵיהֶן בַּלַּיְלָה עַד שִׁיעָלָה עֲמוּד
הַשְּׁחַר. וְכֵן אִיבְרֵי הָעוֹלוֹת מְקַטְרִין אוֹתָן בַּלַּיְלָה עַד
שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשְּׁחַר⁸. וְכֵן לְהַרְחִיק מִן הַפְּשִׁיעָה⁹,

16 נִסְכִּים הַבָּאִין בְּפָנֵי עֶצְמָן - מְקַדִּישׁן וּמְקַרִּיבֵן
17 בְּלִילָה²³. וְעֹלֹת הַשֶּׁחֶר פּוֹסְלֹת בָּהֶן, פְּאִיבְרֵי
18 הָעוֹלֹת²⁴.

(18) שהביאם עם הזבח. (19) שלא הקדישם עם הזבח, שהרי יכול אדם להביא קרבנו היום ונסכיו לאחר עשרה ימים. (20) על ידי נתינתם בכלי שרת. (21) שכיוון דלא קדשו בשחיטת הזבח, יכול להקריב בלילה, שדווקא נסכים הבאים עם הזבח נתרבו ממה שכתוב "לנסכים ולשלמיכם", ומכיוון שקריבין בלילה, מתקדשין גם בלילה, שכן אמרו בתמורה יד. "זה הכלל כל הקרב ביום (=נסכים הבאים עם הזבח בכלל זה) אינו קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה (=נסכים הבאים בפני עצמם) קדוש בין ביום בין בלילה. (22) כלומר, כיוון שנסכים הבאים בפני עצמם מתקדשים בלילה וקריבים בלילה. (23) כלומר, מקדישין לכתחילה בלילה ומקריבין מיד (כסף משנה) והכל משום זריזות מצוה, שמיד שנודמנה לו המצוה, אין להחמיצה. ומקור הדברים בתמורה שם: "אמר רב פפא השתא דאמרת נסכים הבאים בפני עצמן קריבין אפילו בלילה, נודמנו נסכים בלילה מקדישין בלילה ומקריבין". (24) בתמורה שם: "אמר רב אדא בר אהבה ועלות השחר פוסלת בהן כאברין" שהקדישין ולא הקריבין.

19 ו. כֹּל הַיּוֹם כָּשֶׁר לְסְמִיכָה וְלִשְׁחִיטָה²⁵ וְלִמְלִיקָה²⁶,
20 לְהַקְטִיר²⁷ לְהַגִּישָׁה²⁸ וְלַהֲזִיחָה²⁹, וְלַתְּנוּפָה³⁰ וְלִקְמִיצָה³¹
21 וְלִקְרִיבֵן הַמוֹסְפִין³². וְכָל הַלֵּילָה כָּשֶׁר לְהַקְטִיר
22 אֲמוּרִין וְאִיבְרִים³³. זֶה הַפֶּלֶל: דְּבָר שְׁמֻצּוֹת בַּיּוֹם -
23 כָּשֶׁר כֹּל הַיּוֹם, וְדָבָר שְׁמֻצּוֹתוֹ בְּלִילָה - כָּשֶׁר כֹּל
24 הַלֵּילָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, זְרִיזוֹן מְקַדִּימִין לְמֻצּוֹת.

(25) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר בשחיטה (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", לאפוקי לילה, ונאמר (שם ג, יג) "וסמך ושחט", מה שחיטה ביום אף סמיכה ביום. (26) מליקת העוף (ראה ויקרא א, טו), נלמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם ז, לח) "ביום צוותו את בני ישראל" - לאפוקי לילה. (27) הקטרת הקומץ, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב (שם) "ביום צוותו". (28) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח טעונות הגשה במערב כנגד חודה של קרן דרומית מערבית", ונלמד בגמרא שם ממה שהוקשה הגשה לתנופה שנאמר (במדבר ה, כה) ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות (=הגשה) והניף והקריב", מה תנופה ביום אף הגשה ביום. (29) זריקת דם הקרבנות והזיית דם פרים הנשרפים וחטאות הפנימיות. וגם זה נלמד בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ביום צוותו". (30) שמניף את עומר התנופה ומנחת הסוטה, וכמו כן את החזה של השלמים לפני שנותנה לכהן. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב (שם כג, יב) "ביום הניפכם את העומר", לאפוקי לילה. (31) קמיצת המנחה, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב "ביום צוותו". (32) נלמד שם ממה שנאמר (שם, לו) "דבר יום ביומו", לאפוקי לילה. (33) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בר" (שם כא).

שיעלה עמוד השחר, אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה, ודעת רבינו (כאן וכן בפירוש המשניות שם) כי גם הקטר חלבים ואברים הם בכלל מה שאמרו חכמים עד חצות, אבל רש"י שם כתב כי על הקטר חלבים ואברים לא אמרו חכמים עד חצות, לפי שכהנים זריזים הם, ואין שבות במקדש.

1 ג. אֵף עַל פִּי שְׁמֵתָר לְהַקְטִיר אֲמוּרִין וְאִיבְרִים
2 בְּלִילָה - אֵין מְאֻחְרִין אוֹתָן לְדַעַת, אֲלָא מִשְׁתַּדְּלִין
3 לְהַקְטִיר הַפֶּל בַּיּוֹם. חֲבִיבָה מְצוּה בְּשַׁעֲתָה. שְׁהִירִי
4 הַקְטִיר אֲמוּרִין וְאִיבְרִים, אֵף עַל פִּי שְׁכָּשְׁרִים בְּלִילָה,
5 דּוּחִין אֶת הַשֶּׁבֶת בְּזִמְנָן, וְאֵין מְאֻחְרִין אוֹתָן לְמוֹצָאֵי
6 שְׁבֶת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אע"פ שמוותר להקטיר אימורין ואיברים בלילה, אין מאחרין אותן לדעת".

בלילה אין עבודה בבית המקדש, ומה שהקטר חלבים ואיברים כשרים כל הלילה הוא שמעלים אותם על המזבח והם נקטרים מאליהם כל הלילה, ורק כשלא הספיקו להקטירם ביום.

(על"פ לקו"ש חלק י"ג עמוד 62 הערה 48)

7 ד. כֹּל דְּבָר שְׁאִינוּ קָרַב אֲלָא בַּיּוֹם¹², כְּגוֹן הַקֶּמֶץ¹³
8 וְהַלְבוּנָה וְהַקְטֹרֶת¹⁴ וּמִנְחֹת הַנִּשְׁרָפוֹת¹⁵ - מִתָּר
9 לְהַקְרִיבֵן עִם מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ¹⁶, וְהֵם מְתַאֲפְלִין וְהוֹלְכִין
10 כֹּל הַלֵּילָה פְּאִיבְרֵי עוֹלָה¹⁷.

(12) שלא קרבו מתיריו ביום. (13) כלומר, הקטרת הקומץ, כי חלק גדול מהמנחות הקריבות על גבי המזבח, נקמצות, ומקטיר הקומץ כולו על גבי המזבח, והשאר נאכל לכהנים. (14) כלומר, הקטרת הקטורת על המזבח הפנימי. (15) ראה להלן פרק י"ב שם כי מנחות זכרי כהנים (=מנחת חינוך וחביתין וכהן שהביא מנחת חוטא או מנחת נדבה) נשרפות כליל על גבי המזבח, ואינן נקמצות. (16) זמן מועט קודם השקיעה "אף כי אין שהות שתצית האש ברובו לפני השקיעה, והם נקלטים על גבי המזבח". (17) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא ו, א) "זאת תורת העולה", ריבה את אלו שמקריבין קודם השקיעה ונשארים כל הלילה כמו אברי העולה. וראה במשנה למלך להלן פרק א מהלכות תמידין ומוספין סוף הלכה ג, כי רק אם הקמיצה הייתה לפני תמיד של בין הערביים, אפשר להקטיר את הקומץ לאחר התמיד, וכמו כן במנחות הנשרפות אין לשורפם על המזבח לאחר התמיד, אלא אם נתקדשו בכלי לפני התמיד, אבל אם לא נקמצו או נתקדשו בכלי לפני התמיד, אסור לעשותם אחר התמיד.

11 ה. הַנִּסְכִּים הַבָּאִים עִם הַזֶּבַח¹⁸ - אֵין קָרִיבִין אֲלָא
12 בַּיּוֹם; שְׁנֵאמַר: וְלִנְסִיכָם וְלִשְׁלִמִיכָם - מְקִישׁ
13 נִסְכִּים לְשִׁלְמִים: מֵה שְׁלָמִים בַּיּוֹם, אֵף נִסְכִּים בַּיּוֹם.
14 אֲבָל הַנִּסְכִּים הַבָּאִים בְּפָנֵי עֶצְמָן¹⁹ - מְתַקְדִּישִׁין²⁰
15 בְּלִילָה וְקָרִיבִין בְּלִילָה²¹. לְפִיכָךְ²², אִם נִזְדַּמְנוּ לוֹ

ט. אֲוִיר הַכִּלִּי הָרִי הוּא פְּכִילִי⁴³. הִיָּה מִקְבֵּל הַדָּם⁴⁴
וּנְפַתְחוּ שׁוּלֵי הַמְּזֻרָק לְדָם שְׂיִגִיעַ הַדָּם לְאֹוִיר⁴⁵
הַמְּזֻרָק⁴⁶ הַנִּפְתָּח - לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם; שֶׁהָאֹוִיר שָׁאִין⁴⁷
סוּפוֹ לָנוּחַ - אֵינוֹ כְּמִנְחָה⁴⁸.

(43) כלומר, אין צורך שיכניס את הוורידין לתוך הכלי ממש בעת שהוא מקבל הדם (כי דבר זה בלתי אפשרי), אלא הוא מחזיק הוורידין למעלה מן הכלי, נגד התוך של הכלי. ואם סופו לנוח (=כשלא נפתחו שוליו) נתקדש הדם עוד כשהם באוויר למעלה מן הכלי, ודבר זה איבעיא ונפשטה בזבחים כה: (44) באוויר הכלי (=למעלה מן הכלי, נגד תוך הכלי). (45) כלומר, לאוויר שהוא בתוך דופני המזרק, אבל אם הגיע הדם לתוך אוויר הדפנות, ורק אחרי כן נפתחו שוליו, אף שלא הגיע הדם לתחתית המזרק - נתקדש הדם. (46) בזבחים שם: "בעי מיניה רבי אסי מרבי יוחנן היה מקבל ונפתחו שוליו וזרק עד שלא הגיע דם לאוויר מהו? אוויר שאין סופו לנוח כמונח דמי או לא כמונח דמי", ואמרין שם: "אם תמצוי לומר אוויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי, אוויר שסופו לנוח מאי? וידועה דעת רבינו שפוסק בכל מקום כ"אם תמצוי לומר" ראה לחם משנה.

י. כָּל הַזִּבְחִים צָרִיךְ הַעֲוֹד שְׁתִּיהִיָּה מִחֲשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם הַזִּבְחָה⁴⁷ וְלְשֵׁם בְּעָלָיו⁴⁸ בְּשַׁעַת זְבִיחָהּ, וּבְשַׁעַת קִבְלַת הַדָּם, וּבְשַׁעַת הוֹלֶכֶת הַדָּם, וּבְשַׁעַת זְרִיקָתוֹ עַל הַמְּזֻבָּח; שְׁנֵאֲמַר: וּבִשְׂרֵי זֶבַח תוֹדַת שְׁלָמִי - שְׁתִּיהִיָּה זְבִיחָה עִם שְׂאֵר אֲרֵבַע הָעֲבוֹדוֹת⁴⁹ לְשֵׁם שְׁלָמִי⁵⁰. וְכֵן שְׂאֵר הַקִּרְבָּנוֹת⁵¹. וְאֵם שְׁחַט וְעִבַּד שְׂאֵר עֲבוֹדוֹת⁵² סֵתֵם וְלֹא חָשַׁב כָּלֵל⁵³ בְּעוֹלָה וּבְשָׁלָמִים - הָרִי הֵן בְּשָׂרִים, וְעָלוּ לְבַעֲלִים⁵⁴.

(47) עולה לשם עולה, שלמים לשם שלמים וכו'. (48) קרבן של ראובן לשם ראובן, קרבן של שמעון לשם שמעון וכו'. בזבחים ב, במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת". ומשמע בגמרא (שם ב: דש"שלא לשמן", היינו בין בשינוי קדש בין בשינוי בעלים (כסף משנה). (49) כלומר, השחיטה עם שאר ג' העבודות: קבלת הדם, הולכת הדם וזריקת הדם, שהן ביחד ארבע עבודות. (50) בגמרא (שם ד.) למדו שצריך שחיטה לשם הזבח ממה שנאמר (ויקרא ד, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", שתהא זביחה לשם שלמים. וממה שנאמר "ובשר זבח תודת שלמיו" למדו ב"אם אינו עניין" "תנהו עניין" לשינוי בעלים, שצריך שתהא השחיטה לשם בעלים. וקבלת הדם שצריך שתהא לשם שלמים למדו (שם) ממה שנאמר (שם ז, לג) "המקריב את דם השלמים" שתהא קבלת הדם לשם שלמים, וממה שנאמר באיל הנזיר (במדבר ו, יז) "ואת האיל יעשה זבח שלמים" למדו שתהא עשייתו לשם שלמים, ואם אינו עניין לשינוי קדש תנהו עניין לשינוי בעלים למדו (שם): קבלת הדם והולכת הדם שתהיינה לשם בעלים. והולכת הדם שתהא לשם הזבח למדו (שם). ממה שנאמר (ויקרא א, יג) "והקריב [וגו'] את הכל [וגו'] המזבחה" זו הולכה שצריך שתהא לשם זבח. וזריקה שצריך

ז. כָּל הַזִּבְחִים אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן לְכַתְחִלָּה אֶלָּא בְּסִכִּין מִכִּלִּי שְׂרֵת³⁴; וְאֵם שְׁחַט בְּכָל דָּבָר שֶׁשׁוֹחֲטִין בּוֹ הַחֲלִין, אֶפְלוּ בְּקְרוּמִית שֶׁל קֶנֶה³⁵ - בְּשָׂרִין³⁶.
(34) בסוטה יד: אמרו "מידי דהווה אדם, דם אף על גב דקדישתיה סכין בצוואר בהמה", הרי שסכין כלי שרת. וכן אמרו במנחות עו: "סכין מקדשת בכלי שרת". ואילו בחולין ג. הכשירו לשחוט קדשים בקרומית של קנה, והרי אין עושים כלי שרת של עץ, מזה הוציא רבינו שלכתחילה צריך כלי שרת ובריעבד אינו צריך. (35) "צלע של קנה" (רש"י חולין טו:), ובערוך ערך קרם "פירש מה שמשתייר מן המחצלת כשמתקנין אותה". (36) תוספתא מנחות שם: "חומר בקמיצה שהקמיצה טעון כהן וכלי שרת, מה שאין כן בשחיטה, קמיצה בכלי ושחיטה אפילו בקרומית של קנה".

ח. וְכָל הַזִּבְחִים שֶׁקִּבֵּל מִדָּמָם פָּחוֹת מִכִּדִּי הַזִּיָּה³⁷ - לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם. וְצָרִיךְ לְהַתְּכִין לְקִבֵּל כָּל הַדָּם³⁸.
פִּינֵד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹחֵז הַסִּימָנִים³⁹ בְּיָדוֹ וּמוֹצִיאָן עִם הַוִּירִידִין לְתוֹךְ הַמְּזֻרָק⁴⁰, וְשׁוֹחֲט שְׁנֵים אוֹ רַב שְׁנֵים, פְּדִי שִׁיתְקַבֵּל הַדָּם כְּלוֹ בְּכִלִּי. וּמַגְבִּיהַּ הַסִּכִּין לְמַעַלָּה, פְּדִי שֶׁלֹּא יֵרֵד הַדָּם מַעַלֶּיהָ אֶלָּא מִן הַצָּאֵר⁴¹. וְדָם שֶׁבְּסִכִּין - מְקַנְחוֹ בְּשַׁפַּת הַמְּזֻרָק⁴².

(37) אחת, בכלי אחד, ופחות מכדי הוייה אחת בכלי שני וערבן ביחד, אבל אם קיבל בו אפילו כדי הוייה אחת בלבד קידש הדם, אף כי צריך להזות על הקרבנות כמה וכמה היות בכל קרבן וקרבן כדינו. אבל לדעת התוספות מנחות שם דיבור המתחיל ואם, ורש"י שם, כי צריך שיקבל דם בכל קרבן וקרבן מה שצריך לכל היותיו. (38) כלומר, אף כי אם קיבל דם רק כדי הוייה אחת - קידש, אין זה אלא בדיעבד, אבל לכתחילה צריך להתכוון לקבל כל הדם. והוא בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר רב השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר, שנאמר (שם ד, ז) "ואת כל דם הפר ישפך" וכו', אם אינו עניין לשייריים וכו' תניהו עניין לקבלה". (39) הקנה והוושט. (40) כלומר, על אוויר המזרק. בזבחים שם: "אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא: השוחט צריך שיתן וורידין לתוך הכלי", ומפרש רש"י האי תוך לאו דווקא דהא לא אפשר, אלא על אווירו של תוך כלי, וראה להלן בסוף ההלכה "אוויר הכלי הרי הוא ככלי", וידעו שתחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, אף שעדיין לא גמר השחיטה, וכן דעת רבותינו בעלי התוספות (מעילה ה). דיבור המתחיל היתר שחיטה, זבחים קי. דיבור המתחיל ואי ובבא קמא עו: דיבור המתחיל כל העומד. (41) בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר שמואל: השוחט צריך שיגביה סכין למעלה, שנאמר (שם ה) "ולקח וכו' מדם הפר", ולא מדם הפר ודבר אחר (=סכין). (42) "פירוש בשפת המזרק מאחוריו שלא ייכנס דם במזרק" (כסף משנה). והוא בזבחים שם: "ודם סכין במאי מקנח ליה, אמר אביי בשפת מזרק כדכתיב (עזרא א, י) "כפורי זהב", כלומר, שמזרקין נקראים בשם כפורי זהב על שם קינוח.

- 10 קבול דמן בקלי שרת³ ביד פה⁴; אכל מקום
11 שחיתתן ומקום קבול דמן אינו שנה בכלן⁵.

(2) בפ"ט מהלכות ביאת המקדש הלכה ו. (3) שנאמר בעולה ושלמים בסיני (שמות כד, ה"ו) "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. ויקח משה חצי הדם וישם באגנות" (ראה זבחים צו: ומנחות פב:). ואם בשלמים צריך כלי קל-וחומר לשאר קדשים (רש"י במנחות שם). ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ה) אמרו: "ולקח, נאמר כאן לקיחה, ונאמרה להלן לקיחה, מה לקיחה האמורה להלן בכלי, אף כאן בכלי" ובמלבי"ם שם מפרש כי הכוונה היא ללמוד חטאת מעולה ושלמים, שבחטאת נאמר (ויקרא ד, כה): "ולקח הכהן", ובעולה ושלמים נאמר (שמות שם): "ויקח משה", מה קיחה של עולה ושלמים בכלי, אף קיחה של חטאת בכלי (וראה גם בקרית-ספר כאן). ואשם נלמד (זבחים מז:). מחטאת, שנאמר (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא", "מה חטאת טעונה כלי, אף אשם טעונה כלי". (4) כן הוא בהלכות ביאת המקדש שם. ולמדו כן ממה שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", מקבלה ואילך מצות כהונה (זבחים לב:). (5) ראה להלן הלכה ב.

- 12 ב. ביצד? קדשי קדשים - אין שוחטין אותן ואין
13 מקבלין את דמן אלא בצפון⁶ המזבח, בכל המקום
14 שבארנו גבולותיו בתחלת ספר זה⁷. וקדשים קלים
15 - שחיתתן וקבול דמן בכל מקום מן העזרה⁸.

(6) זבחים מז. ומז: וראה להלן הלכה ג. (7) בפ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה טז. (8) זבחים נה. במשנה: "קדשים קלים, שחיתתן בכל מקום בעזרה". וראה למעלה פ"ד הלכה ח, כי מיד עם תחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, ומכיון ששחיטה בכל מקום בעזרה, גם קיבול דמן כן. וראה להלן סוף הלכה ג.

- 16 ג. ומניין שאין שוחטין קדשי קדשים אלא בצפון?⁹
17 שהרי נאמר בעולה: ושחט אתו על ירך המזבח
18 צפונה¹⁰, ובחטאת הוא אומר: במקום אשר תשחט
19 העלה תשחט החטאת¹¹; וכשם¹² שהחטאת נקראת
20 קדש קדשים¹³, כך העולה נקראת קדש קדשים¹⁴.
21 ובאשם הוא אומר¹⁵: במקום אשר ישחטו את העלה
22 ישחטו את האשם. ושלמי צבור¹⁶ הקשו לחטאת,
23 שנאמר: ועשיתם שיער עזים אחד לחטאת ושני
24 כבשים בני שנה לזבח שלמים¹⁷; לפיכך הן קדשי
25 קדשים פחטאת, ונשחטין במקום שחיתתה. ומקום
26 שחיתתה הוא מקום הקבלה¹⁸.

(9) זבחים מח. (10) ובגמרא שם אמרו: "אשכחן בן צאן (שהרי הפסוק הנ"ל נאמר בצאן, שנאמר שם א, י "ואם מן הצאן קרבנו, מן הכבשים או מן העזים לעולה"), בן בקר מנא לן, אמר קרא "ואם מן הצאן", וי"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמד עליון (=בן בקר, שנאמר בויקרא שם, לפני כן) מן התחתון (=מן הצאן)". (11) שם מח: (12) עיין

שתהא לשם הזבח למדו שם ממה שנאמר (שם ז, יד) "הזורק את דם השלמים" שתהא זריקה לשם שלמים, וזריקה לשם בעלים למדו (שם:). ממה שנאמר (שם, ד) "ונרצה לו לכפר עליו" עליו ולא על חברו. (51) בגמרא (שם ד:): "אמר קרא (שם ז, לו) זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים, הקישן הכתוב לשלמים, מה שלמים בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה, אף כל בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה". (52) קבלת הדם, הולכתו וזריקתו. (53) לא לשמן ולא שלא לשמן. (54) שם ב. במשנה: "כל הזבחים שנובחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת", ובגמרא (שם:). אמרו "טעמא דשלא לשמן הא סתמא עלו נמי לבעלים לשם חובה". הרי שבכל הזבחים עלו לבעלים לשם חובה, כשעבד בסתם, ורבינו כותב זאת רק בעולה ושלמים. ויתכן כי כוונת רבינו לומר שאפילו בעולה ושלמים. ופירוש הדברים אף שעיקר הדבר שצריך לשם זבח נאמר בשלמים ועולה, ובכל זאת אם עשה סתם כשר, ועלו לבעלים לשם חובה. וקל וחומר לשאר קרבנות (לחם משנה).

- 1 יא. וצריך שתהיה מחשבתו⁵⁵ בשעת שחיתתו⁵⁶
2 העולה⁵⁷ לשם ששה דברים: לשם הזבח, ולשם
3 הזבח, ושהזבח להשם ברוך הוא, ושחיתתו
4 לאשם⁵⁸, ושהקטרתו לריח בלבד⁵⁹, ושחיתת זה נחת
5 ריח לפני השם⁶⁰. ואם שחט סתם - פשוט⁶¹, כמו
6 שבארנו. והשוחט חטאת ואשם צריך שתהיה
7 מחשבתו לשם אותו החטא שבא עליו.

(55) של העובד. (56) דווקא בשעת שחיטה ולא בשעת ההקטרה. (57) לדעת רש"י (זבחים שם דיבור המתחיל עולה) הוא הדין לשלמים. אבל מדברי רבינו נראה שעולה דווקא. ואילו בשלמים אין אלא ארבעה דברים: לשם זבח, לשם זבח, להשם, ושחיתתו לאישים. אבל לריח ולניחוח לא נאמרו בשלמים בפסוקים המדברים בהקרבה לשם, ראה ויקרא ג, ג"ט. (58) כלומר, שיחשוב שחיתתו אותו על האש, ולא לעשותו צלי לאכילה. (59) ושלא יצלה אברים מחוץ למערכה ואחר כך יעלה אותן על המערכה, כי אז שוב אין בהם ריח. (60) שם בגמרא וזה לשונו: ניחוח, לשם הנחת רוח לה', לשם מי שאמר והיה העולם. (61) מפשטות הדברים נראה כי זה מוסב על כל מה שלמעלה, ואם כן אם שחט בכוונה הפכית בכל אחד מששת הדברים הנ"ל - אין שחיתתו כשרה. וזה לא ייתכן, כי הרי בפרק י"ב מהלכות פסולי המוקדשין (הלכה א) לא מנה רבינו בפסול מחשבה אלא אם שחט שלא לשם זבח ושלא לשם זבח, הרי שבכל יתר ארבעת הדברים אין שום פגם אם חשב להיפך, ועיין לחם משנה.

פרק חמישי

(1) יבאר בו שמקבלה ואילך מצות כהונה, ואם מקום השחיטה וקבלת הדם שוה בכל הזבחים.

- 8 א. פבר בארנו² ששחיתת הקדשים פשרה פזרים,
9 ומקבלת הדם ואילך מצות פהנה. וכל הזבחים -

23) זבחים נה: וכדעת רש"י (שם סא.), שדין זה אינו אלא בשלמים שכתוב בהם "פתח אהל מועד", ולא בשאר קרבנות. ומה שאמרו בתמיד פ"ג משנה ז: "לא היה שוחט השוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח", אין זה אלא למצוה, ולא לעכב. ראה בתוספות מנחות צה. ד"ה מר אמר, וב'תוספות יום טוב' בתמיד שם. 24) סגורות ולא נעולות במנעול. 25) כן הוא בזבחים שם: "פשיטא מוגף כנעול דמי". 26) על פתח ההיכל, כמבואר פ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יז (אור שמח). 27) שם בזבחים בעיא שנפשטא: "וילון מאי, אמר ר' זירא הוא עצמו אין נעשה אלא כפתח פתוח", ופירשו רש"י ותוס' שם, שעשו הוילון לשם צניעות, שלא יסתכלו בהיכל בשעת שחיטה.

1. העולה והאֵשׁ והשְׁלָמִים, בֵּין שֶׁל יָחִיד בֵּין שֶׁל צִבּוּר, וְזִיקָת דָּם שֶׁלִּשְׁתֵּן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ שְׁוֶה לְעוֹלָם.²⁹ וְכִיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כְּשֶׁלֹּקֶת הַפֶּהֱן הָדָם בְּמִזְרֶק, וְזוֹרֵק מִמֶּנּוּ בְּמִזְרֶק³⁰ שְׁתֵּי זִרְקוֹת עַל שְׁתֵּי זְוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ³¹ בְּאַלְכֶסוֹן³² מִחֲצֵי הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִטָּה³³: עַל קֶרֶן מְזֻרְחִית צְפוֹנִית וְעַל קֶרֶן מְעֻרְבִית דְּרוּמִית³⁴. וּמִתְפֹּנֶן כְּשִׁיזְרֶק הָדָם עַל הַקֶּרֶן שִׁיִּהְיֶה הָדָם מְקִיף עַל הַזְוִיּוֹת כְּמִין גִּ' שֵׁם³⁵, כְּדִי שִׁמְצֵא הָדָם שֶׁל שְׁתֵּי מִתְנֹת עַל אֲרֻעָה פְתִילֵי הַמִּזְבֵּחַ. לְפִי שְׁנֵאמַר בְּעוֹלָה וּבְשְׁלָמִים סָבִיב³⁶, וְהוּא הַדִּין לְאֵשׁ³⁷. וְשִׁירֵי הָדָם נִשְׁפָּכִין³⁸ עַל הַיִּסּוּד³⁹ הַדְּרוּמִי⁴⁰.

28) כן הוא בזבחים נג: (בעולה) נד: (לענין שלמי ציבור ואשמות), ונה. (לענין שלמי יחיד): "ורמן טעון שתי מתנות שהן ארבע". 29) כן בדפוס רומי (ר"מ) וויניציאה ועוד. בדפוסים החדשים: לעולה. 30) ראה להלן הלכה ט, כי "אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד". 31) זבחים נג: כשמואל וכתנא-קמא בברייתא שם (כסף משנה). 32) כלומר, שתי הקרנות תהינה זו מול זו באלכסון, היינו קרן מזרחית צפונית, וכנגדה באלכסון קרן מערבית דרומית, כדי שיהיו "שתי מתנות שהן ארבע". 33) בקנים פ"א משנה א: "עולת בהמה דמה למטה", משום שנאמר (ויקרא ד, יח - כה) "אל יסוד מזבח העולה", הרי שדם עולה למטה במקום שיש יסוד, ושאר קרבנות כגון האשם והשלמים שהם למטה, למדו (זבחים י:) ממה שנאמר בחטאת בהמה (שם ו, יט) "הכהן המחטא אותה", "אותה" דמה למעלה, ואין דמו של אחר למעלה (ראה בפ' הרא"ש לקנים שם). 34) בתמיד פ"ד משנה א: "בא לו לקרן מזרחית צפונית ונותן מזרחה צפונה, מערבית דרומית ונותן מערבה דרומה". וראה יומא טו: כי משום כך היה נותן בשתי הקרנות הנ"ל, ולא בקרן דרומית מזרחית ובקרן צפונית מערבית, משום שעולה טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד (ראה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה י). ומפני ש"כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין" הקדימו לזרוק בקרן מזרחית צפונית שבה פוגש תחילה כשמתחיל להקיף את המזבח מימין, ואח"כ נותן בקרן מערבית דרומית (יומא שם). 35) אות יונית, עשויה ככף פשוטה שלנו (רש"י שם). 36) בעולה נאמר (שם א, יא) "וורקו בני אהרן

כסף-משנה. 13) בויקרא שם: "וזאת תורת החטאת וכו' קודש קדשים הוא". 14) בזבחים נג: במשנה: "העולה קדשי קדשים וכו'". ואף-על-פי שלא כתוב בתורה שהיא קדשי קדשים, - למדוה מחטאת ואשם, לפי שהיא שווה להם בשחיטתה ובקיבול דמה (פירוש המשנה זבחים פ"ה משנה א). ועוד, שהרי היא כולה לגבוה, ואין לך קדשי קדשים כזה (רש"י שם). 15) ראה במשנה זבחים נד: 16) הם כבשי עצרת, ראה למעלה פ"א הלכה ד. 17) שם במשנה: "זבחי שלמי ציבור ואשמות וכו' שחיטתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון וכו'". ובגמרא (שם נה.) אמרו: "מנא לן דבעי צפון, דתני רבה בר רב חנן קמיה דרבא, ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, מה חטאת בצפון אף שלמי ציבור. אמר ליה רבא, וכי חטאת מהיכן למדה מעולה, דבר הלמד מהיקש, חזור ומלמד בהיקש? אלא מדתני רב מרי בריה דרב כהנא, על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם (במדבר י, י) מה עולה קדשי קדשים, אף זבחי שלמי שלמי ציבור קדשי קדשים. מה עולה בצפון, אף זבחי שלמי ציבור בצפון". ורבינו הביא את הדרשה שנדחתה, ראה בכסף-משנה ולחם-משנה. 18) כי מיד עם תחילת השחיטה צריך לקבל הדם לתוך הכלי. כלומר, שיהיה נוזל בכלי מיד (למעלה פ"ד הלכה ח), ואם כן, מקום השחיטה הוא מקום הקבלה. וראה עוד למעלה הלכה ב.

- ד. וּמִנֵּין שְׁשׁוּחֻטִים קָדָשִׁים קָלִים כָּל הָעֲזָרָה, אֶפְלוּ אַחֲרֵי הַהֵיכָל¹⁹? שְׁהָרִי נֶאֱמַר בְּשְׁלָמִים: וּשְׁחָטוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד²⁰ - לְהַכְשִׁיר כָּל הָרוּחוֹת, שְׁהָרִי לֹא יִחַד לָהֶם רוּחַ. וְהוּא הַדִּין לְשֹׂאֵר הַקָּדָשִׁים קָלִים. וְאִם שְׁחָטָם בְּהֵיכָל - כְּשִׁרִים²¹. אֲבָל אִם שְׁחָטָן בְּגִגּוֹ שֶׁל הֵיכָל - פְּסוּלִין; שְׁאִין הַגָּגוֹת רְאוּיּוֹת לְשְׁחִיטָה כָּלָל, אֲלֹא בְּקֶרֶקַע הָעֲזָרָה²².

19) בזבחים נה: "דאמר רמי בר רב יהודה אמר רב, לול קטן היה אחורי בית הכפורת גבוה שמונה אמות, כדי להכשיר את העזרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים", ובתוספתא זבחים פ"ז: "וכן היה רבי יוסי ברבי יהודה אומר שני פספסין היו בבית החליפות פתוחין למערב גבוהין מן הארץ ת' אמות שתהא עזרה כשרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים אפילו אחורי הכפורת, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד וגו'". ועיין בתוספות שם ד"ה שנים, שהקשו הלא אינו רואה פתח אהל מועד (ראה להלן הלכה ה). ותירצו, שמה שרואה קודש הקדשים, לא גרע מרואה פתח ההיכל. 20) כן למדו בתוספתא שם (הר המוריה, וראה בכסף-משנה). 21) בזבחים סג. ומנחות ח. "אמר ר' יוחנן שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (שם) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר", שאם בפתח ההיכל כשר, כל-שכן בהיכל עצמו. 22) כן הוא בזבחים קז: שגגו של היכל אינו ראוי לשחיטת כל זבח.

- ה. שְׁלָמִים²³ שְׁשָׁחֲטָן קֹדֶם שִׁפְתָּחוּ דְלָתוֹת הַהֵיכָל - פְּסוּלִין; שְׁנֵאמַר: פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד - בְּזִמְן שְׁפֹתֵיהֶן. אֶפְלוּ הָיוּ דְלָתוֹתָיו מוֹגְפוֹת²⁴ - הָרִי זֶה כְּנֻעוֹל²⁵. אֲבָל הַפֶּרֶקַת שְׁעָלָיו אֵינָה²⁶ פּוֹסְלֶת²⁷.

מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה". ולפני רבינו היתה הנוסחא שם כבספרים אחרים שם, שהובאה ב'שיטה מקובצת' שם. ובתוספתא זבחים פ"ו (עמ' 448 19) "נותן גדול מכן וגדולה מכן", ורבינו גרס שם: "נותן גדול מכן וגדולה מכן" (תוספתא ראשונה שם). ("וגדולה" היינו אצבע אמה שהיא הגדולה שבאצבעות). (48) "זריקת (דם) חטאת קרויה חטוי, כמו הכהן המחטא אותה" (רש"י שם). (49) שם בברייתא. משום שנאמר (שם ד, כה) "ולקח וכו' ונתן", שנשמע מזה שיתן כל מה שלקח באצבעו (ראה בקרית ספר). (50) ברייתא שם. (51) בגמרא זבחים שם, נחלקו בזה האמוראים (אליבא דרבי, האומר כי דמים העליונים ניתנים מחוט הסקרא ולמעלה, ראה בהתחלת ההלכה כאן), חד אמר נותן אמה אילך ואמה אילך, וחד אמר מחטא ויורד כנגד חודו של קרן, ואמרו שם כי אף הסובר "נותן אמה אילך ואמה אילך", אינו אלא בדיעבד, אבל לכתחילה מצוה בחודה, ופסק רבינו כמותו, וראה בכסף-משנה.

- ח. וְצִרְיָה לְטַבֵּל אֶצְבְּעוֹ עַל כָּל קֶרֶן וְקָרְנָהּ.⁵²
וּכְשֶׁגֹּמַר הַנְּתִינָה עַל הַקֶּרֶן - מְקַנֵּחַ אֶצְבְּעוֹ בְּשִׁפְת
הַמְזִרְקָה,⁵³ וְאַחֵר כֶּף טֹבֵל פַּעַם שְ�נִיָּה; שְׁשִׁירֵי הַדָּם
שֶׁבְּאֶצְבְּעוֹ פְּסוּלִין לְתֵן מֵהֶן עַל קֶרֶן אַחֶרֶת.⁵⁴

(52) בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח): "וטבל והזה, על כל הזייה טבילה", וראה זבחים צג: ומנחות ז: וברש"י שם. (53) זבחים שם: "אצבעו במה מקנח. אמר אביי, בשפת מזרק, כדכתיב (עזרא א, י) כפורי זהב". וראה למעלה פ"ד הלכה ח. (54) שם: "אמר רבי אלעזר, שיריים שבאצבעו פסולין".

- ט. אֵין בְּכָל הַקֶּרְבָּנוֹת קָרְבֵּן שֶׁטַעוֹן הִזִּית דָּם
בְּאֶצְבְּעוֹ אֲלָא חֲטָאת בְּלִבְדָּה,⁵⁵ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: וְטַבֵּל
אֶצְבְּעוֹ בְּדָם.⁵⁶ וְצִרְיָה שִׁיְהִיָּה שֶׁם דָּם כְּדֵי טְבִילָה,
לֹא שִׁיִּסְפֹּג אֶצְבְּעוֹ מִדָּם.⁵⁷

(55) אבל שאר הקרבנות זורק במזרק, ראה למעלה הלכה ו. (56) קיצר רבינו לשון הפסוק, שנאמר "וטבל הכהן את אצבעו בדם". ופסק זה בחטאת הפנימית, אבל בחטאת החיצונה, נאמר (שם, כה): "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן", ואף בה ישנה טבילת אצבע, אלא שאינה מפגלת כמפורש בזבחים יד. (משנה למלך). (57) כלומר, נוסף למה שצריך שבעת קבלת הדם יקבל בכלי כדי הזייה (ראה למעלה פ"ד הלכה ח) – יש צורך שבעת ההזייה יהיה שם דם כדי טבילה, ואם בעת קבלת הדם קיבל כשיעור כדי הזיה, אינו רשאי לחלק את הדם אחר-כך לכמה כלים. ושיעור כדי הזיה, הוא שיהיה בכלי כמות דם שיוכל לטבול אצבעו, ולא שיהיה שם רק כמות שיוכל לקנח אצבעו בדפנות הכלי (משנה למלך). ולמדו דבר זה (בזבחים מ:): ממה שנאמר (שם) "וטבל" – "ולא מספג".

- י. וּמִצִּין הוּא מִתְחִיל?⁵⁸ עוֹלָה בִּפְכָשׁ⁵⁹ וּפּוֹנָה
לִימִינֵו⁶⁰ וּמֵהֶלֶךְ עַל הַטּוֹבֵב⁶¹ וְנוֹתֵן בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית
מִזְרְחִית תְּחִלָּה, וְאַחֵר כֶּף בְּקֶרֶן הַשְּׁנִיָּה הַסְּמוּכָה
לָהּ, שֶׁהִיא מִזְרְחִית צְפוֹנִית, וְאַחֵר כֶּף בְּקֶרֶן

הכהנים את דמו על המזבח סביב", וכן נאמר בשלמים (שם ג, ב) וזרקו בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב". (37) שנאמר בו סביב (שם ז, ב) "במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם, ואת דמו יזרוק על המזבח סביב", ואמר התנא-קמא בברייתא בזבחים שם: "יכול יזרקנו זריקה אחת, תלמוד-לומר סביב. אי סביב, יכול יקיפנו כחוט, תלמוד-לומר וזרקו. הא כיצד, כמין גמא, שתי מתנות שהן ארבע". (38) שפיכת שיריים ליסוד, לא נזכרה אלא בחטאות (שם ד, יח, כה, ל, לד), ולמדו (זבחים נא). שאר הקרבנות מחטאת, שנאמר (שם, כה) "אל יסוד מזבח העולה", ודרשו (שם) "תן יסוד למזבח של עולה", כלומר, "תן תורת שפיכת שיריים, יסוד להלכות מזבחה של עולה, שיהא המזבח טעון בעולה, ובכל דמים הניתנים עליו שפיכת שיריים אל היסוד" (רש"י שם) וראה עוד בזבחים לו. (39) בספרים אחרים: "על גג היסוד" (שם נב.). (40) שם גג. במשנה. ושם בגמרא למדו כן מחטאות פנימיות, שכשם שבחטאות פנימיות שופך בסמוך לו, דהיינו ליסוד מערבי שבו פוגע תחילה כשיוצא מבפנים, כמו כן בשאר קרבנות שופך לקרן שפוגע בה תחילה כשיורד מהכבש, והיינו יסוד דרומי. וראה להלן פ"ז הלכה י, שהכוונה לקרן דרומית מערבית.

- ז. הַחֲטָאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת⁴¹ - דְּמֵן טַעוֹן אֶרְבַּע מִתְּנוֹת
עַל אֶרְבַּע קֶרְנוֹת⁴² הַמְּזִבֵּחַ הַחִיצוֹן⁴³ מִחֲצִי מִזְבֵּחַ
וּלְמַעֲלָה⁴⁴, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: עַל קֶרְנֵת הַמְּזִבֵּחַ.⁴⁵
וְכִיצֵד הוּא עוֹשֶׂה? פְּשֻׁלֹקֶת הַכֹּהֵן הַדָּם בְּמִזְרֵק,
מוֹלִיכוֹ אֶצֶל הַמְּזִבֵּחַ, וְטֹבֵל אֶצְבְּעוֹ הִימָנִית
הַסְּמוּכָה לַגּוֹדֵל בְּדָם⁴⁶, וְסוֹמֵךְ בְּאֶצְבְּעוֹ⁴⁷ הַגּוֹדֵל
מִכָּאן וּבַגּוֹדֵל מִכָּאן וּמִחֲטָא⁴⁸ וְיֹוֹרֵד כְּנֶגֶד חֻדָּה שֶׁל
קֶרֶן עַד שִׁיכָּלָה כָּל הַדָּם שֶׁבְּאֶצְבְּעוֹ⁴⁹. וְכֵן הוּא עוֹשֶׂה
בְּכָל קֶרֶן וְקָרְנָהּ.⁵⁰ וְאִם נָתַן סְמוּךְ לַקֶּרֶן כְּאִמָּה אַחַת
מִכָּאן אוֹ מִכָּאן - כְּפָרִי.⁵¹

(41) ראה למעלה פ"א הלכה טז. וראה להלן הלכות יא דין חטאות הנשרפות. (42) משנה שם נב: (43) שהוא מזבח העולה, שנאמר (שם, כה) "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה". (44) קנים פ"א משנה א: "חטאת העוף נעשית למטן וחטאת בהמה למעלן וכו' ואם שינה וכו' פסול", ובברייתא (זבחים נג). "דמים העליונים ניתנים מחוט הסקרא ולמעלה, התחתונים ניתנים מחוט הסקרא ולמטן, דברי רבי. רבי אלעזר ב"ר שמעון אומר וכו' בחטאת בהמה וכו' על גופה של קרן", ופסק רבינו כרבי, ולא כר' אלעזר ב"ר שמעון (כסף משנה). (45) בחטאות הנאכלות, נאמר "קרנות מזבח העולה". והיינו למעלה מחוט הסקרא, ראה למעלה. (46) ברייתא זבחים נג. "וטבל באצבעו הימנית (=של יד ימין) המיומנת שבימין, מן הדם שבמזרק". ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח) למדן כן בגזירה-שוה "נאמר כאן (ויקרא שם) "אצבעו", ונאמר להלן (במצורע – שם יד, טז) "אצבעו", מה אצבעו האמורה להלן, הימנית (שכן מפורש שם) המיומנת שבימין, אף אצבעו האמורה כאן, הימנית – המיומנת שבימין". (47) שם בברייתא: "וחומר בגודלו

"פר ושעיר של יום הכיפורים, דם כל אחד מהן טעון שמונה הזיות על בין הבדים, ושמונה על הפרוכת כו".

ויש לבאר דיוק המספר 'שמונה' בהזיות שבין הבדים ועל הפרוכת, התשובה ביוה"כ צריכה להיות תשובה עילאה בתכלית שלימותה, ותשובה זו צריכה להיות מתוך שמחה דווקא כפס"ד אדה"ז בשו"ע "הלובש שק מחמת תשובה צריך לפשטו ביוה"כ מפני שהוא יו"ט וצריך לכבדו בכסות נקיה", היינו שצום יוה"כ אינו קשור עם ההנהגה של "קרעו בגדיכם" ולבוש 'שק', אלא שצריך להיות מתוך שמחה. ענין זה קשור למתן-תורה שביוה"כ "יום שניתנו בו לוחות אחרונות" כי תשובה עילאה ענינה תורה, ובתורה נאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב" ענין של שמחה. וזה שמדייק במספר 'שמונה' בהזאות של יוה"כ, כי המספר שמונה מורה על תשובה עילאה שהיא בספירת הבינה, וספירת הבינה ענינה "אם הבנים שמחה" – ענין השמחה, ובנוסף בינה היא "רחובות הנהר" המשכת הגילוי ד'עתיקא קדישא' למטה באופן של הרחבה.

(על"פ יין מלכות ספר עבודה סימן לו)

(68) כלומר, פר של כהן גדול. (69) זוגו של המשתלח. (70) בדי הארון, ראה בפ"ד מהלכות עבודת יוה"כ פ"ה"ב. (71) בצד הדרום (שם). (72) שם. (73) מנחות כז: (יתכן, כי כוונתו למה שאמרו בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ה הלכה י) "לפני ה' – מלמד שהוא מכון כנגד הבדים". וזהו מה שכתב בהלכות עבודת יום הכיפורים שם, ששמונה הזאות של דם הפר והשעיר שמזה על הפרוכת, הוא מזה כנגד הארון (ואף-על-פי שדברי הספרא הנ"ל הם בפר כהן משיח, לא הביא זאת רבינו אלא בפר ושעיר של יום הכיפורים, וראה בהר המוריה). וזהו מה שכתב כאן "ואם לא כיון", היינו שלא כיון לבין הבדים. וראה בקרית ספר כאן, ובחזון-איש להלן בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב).

19 יג. פרים הנשקפים⁷⁴ ושעירים הנשקפים⁷⁵ - זורק דם
20 מכל אחד מהם שבע הזיות על הפרכת⁷⁶ המבדלת
21 בין הקדש ובין קדש הקדשים⁷⁷, וארבע הזיות על
22 ארבע קרנות מזבח הזהב⁷⁸.

(74) פר כהן משיח, ופר העלם דבר של ציבור. (75) שעירי עבודה-זרה. (76) שנאמר (ויקרא ד, ו בכהן המשיח) "וזהו מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרוכת הקודש", וכעין זה (שם, יז) בפר העלם דבר של ציבור. ושעירי עבודה-זרה נלמדו בספרא ויקרא (שם פרק ו הלכה ה) ממה שנאמר (שם, כה) "ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת", - "החטאת, לרבות שעירי עבודה-זרה", וראה להלן הלכה טז. (77) שם, ו: "את פני פרוכת הקודש". (78) שם, ז – יז.

23 יד. וכל הדמים הנתנין על מזבח הזהב⁷⁹, כשהוא
24 נכנס⁸⁰ - עומד בין המזבח למזבח⁸¹ והמזבח
25 לפניו⁸², ונותן על קרנות המזבח מבחוץ⁸³. מתחיל

1 שְׁלִישִׁית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא צְפוֹנִית מְעַרְבִית,
2 וְאַחֵר כֶּן בְּקֶרֶן רְבִיעִית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא מְעַרְבִית
3 דְּרוֹמִית. וְעַל יָסוֹד אוֹתָהּ הֶקְרֵן שֶׁהַשָּׁלִים בָּהּ
4 הַמִּתְנַת הוּא שׁוֹפֵף שְׂיָרִי הָדָם; שְׁנֵאָמַר: וְאֵת כָּל
5 הָדָם יִשְׁפֹּף אֶל יָסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה⁶² - זֶה יָסוֹד
6 דְּרוֹמִי⁶³.

(58) כלומר, על איזה קרן מזה ראשונה (משנה בזבחים נג). (59) ראה למעלה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יג, כי הכבש היה בנוי לדרומו של מזבח, וראה שם עוד בפ"א הלכה יז. (60) שהוא לצד מזרח. כי "כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין, שנאמר (יחזקאל מג, יז) ומעלותיהו פונות קדים" (זבחים סב:). (61) ראה למעלה שם הלכה ז. (62) בספר מוגה: "ואת כל דמה ישפוך אל יסוד המזבח". והוא בויקרא ד, ל בחטאת יחיד, וכן נכון, שהרי הפסוק שבספרים שלנו הוא בחטאת הפנימיות, ושם הוא שפך השיריים ליסוד מערבי, ראה להלן הלכה יא (כסף משנה). ובהר המוריה הגיה "ואת דמו ישפוך אל יסוד מזבח העולה" (שם, כה), הנאמר שם קודם, בחטאת נשיא. (63) במשנה זבחים שם. ובגמ' שם: "ת"ר, אל יסוד מזבח, זה יסוד דרומי וכו' ילמד ירידתו מן הכבש" (ממזבח העולה בחטאת הנאכלות) ליציאתו מן ההיכל (בחטאות הנשרפות שמזין הדם על מזבח הזהב), מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו (ששופך את הדם על יסוד המערבי של מזבח העולה שהוא פוגע בו תחילה בצאתו מן ההיכל, ראה להלן הלכה יא), אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו (שהוא יסוד דרומי).

7 יא. כָּל הַחֲטָאוֹת הַנִּשְׁרָפוֹת⁶⁴ - דָּמָם נִכְנָס לַפְּנִים
8 לַהֵיכָל⁶⁵ וּמִזֵּין מִמֶּנּוּ שֵׁם כַּאֲשֶׁר מְפָרֵשׁ בַּתּוֹרָה⁶⁶.
9 וּשְׂיָרֵי הָדָם שׁוֹפְכֵן עַל יָסוֹד הַמְּעַרְבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ
10 הַחִיצוֹן⁶⁷, שֶׁהוּא פּוֹגֵעַ בּוֹ תַּחֲלָה בְּצֵאתוֹ מִן הַהֵיכָל.

(64) שהן שתיים ליחיד: פר כהן משיח ופרו של כהן גדול ביום הכיפורים, ושלוש לציבור: שעירי עבודה-זרה ושעירי יום הכיפורים הפנימי (זוגו של שעיר המשתלח), ופר העלם דבר של ציבור, ראה למעלה פ"א הלכה טז. (65) ראה למעלה פ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ה. (66) ראה להלן הלכה יב והלכה יג. (67) משנה זבחים מז: ולמדו כן בגמרא (שם נא). ממה שנאמר (שם, יח) "אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד", ובצד מערב הוא פוגע תחילה. ואילו בחטאות הפנימיות, לא נאמר "אשר פתח אהל מועד", ושם הוא שופך ליסוד דרומי, שבו הוא פוגע תחלה (למעלה הלכה י).

11 יב. וְהֵיכֵן מִזֵּין מִדָּמָן? וְכֵמָה מִזָּה מֵהֶם? פֶּרֶם⁶⁸
12 וּשְׁעִיר⁶⁹ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים - דָּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טָעוּן
13 שְׁמוֹנֶה הִזְיּוֹת עַל בֵּין הַבָּדִים⁷⁰ וּשְׁמוֹנֶה עַל הַפְּרֻכָּת.
14 וּמְעַרֵב דָּם הַפֶּר וְהַשְּׂעִיר, וּמִזָּה מִשְׁנֵיהֶם אֲרָבֶּעַ
15 הִזְאוֹת עַל אֲרָבֶּעַ קֶרְנוֹת מִזְבֵּחַ הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל, וְשֵׁבַע
16 הִזְיּוֹת עַל אֲמָצְעוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ זֶה⁷¹, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
17 בַּהֲלָכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים⁷². וְאִם לֹא כֵּן בְּהִזְיּוֹת
18 שְׂכַפְּנִים⁷³ - כְּשֵׁרוֹת.

1 **מִקְרָן מְזֻרְחִית צְפוּנִית⁸⁴, לְצְפוּנִית מְעֻרְבִית,**
2 **לְמְעֻרְבִית דְּרוּמִית, לְדְרוּמִית מְזֻרְחִית.**

(79) היינו פר ושעיר של יום הכיפורים (למעלה הלכה יב) ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים (למעלה הלכה יג), וראה להלן. (80) (כן הוא בתוספתא זבחים פ"ו (שם) עמוד 488 (10) לענין פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים: "כיון (כן הוא בכ"י ווין – נספחות לתוספת ראשונים חלק ב עמוד 299) ששחט זורק דמן, נכנס ועמד בין מזבח הזהב למנורה, מזבח היה לפניו ממנו, טבל והזהב שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים וכו', נתן על הקרן מכן וכן וכו'". אבל בפר ושעיר של יום הכיפורים לא שייך לומר "כשהוא נכנס", שהרי ההזאה על הפרוכת, שלפני ההזאה על הקרנות, היתה בעמדו בין המזבח ולפרוכת (יומא נח: וראה בפ"ד מהלכות עבודת יום הכיפורים הלכה ב, ובהר המוריה כאן בשם הפרייחדש שטענת-סופר שם בדברי רבינו), ואם כן ההזאה על קרנות המזבח היתה ביציאתו ולא בכניסתו. ומה שאמרו בתוספתא יומא פ"ב (צוקרמנדל פ"ג עמוד 185 23) "נכנס בהיכל עד שנמצא בין מזבח הזהב למנורה וכו'" – שם המדובר על הכניסה הראשונה של הכהן הגדול להיכל ולקודש-הקדשים, עיין שם). (81) תוספתא שם. כלומר, בדרום, כי הרי המנורה היתה בדרום. ומכאן שדעת רבינו כסתם משנה ביומא נב: נג: ששתי הפרוכות שהיו (ראה בפ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב) היתה החיצונה פרופה מן הדרום, ופנימית פרופה מן הצפון, וכניסתו היתה בדרום. (82) כלומר, הוא עומד בין המזבח למנורה, אבל כולו חוץ למזבח. כלומר, למזרחו, שכן נאמר ביום הכיפורים (שם טז, יח) "ויצא אל המזבח אשר לפני ה'", ודרשו חכמים (יומא נח:): "ויצא אל המזבח, עד דנפיק מכוליה מזבח", וכמו כן בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, למדו ממה שנאמר (שם ד, ז) "מזבח קטורת הסמים לפני ה'" "מזבח לפני ה'", ואין כהן לפני ה'. הא כיצד, עומד חוץ למזבח ומזה" (יומא שם). (83) תוספתא זבחים שם: "נתן על הקרן מכן ומכן כשרה, מן הקרן ולפנים פסול". (84) כסתם משנה, ביומא שם. וסובר רבינו כי גם למי שסובר שתי פרוכות היו, והחיצונה פרופה מן הדרום, צריך להתחיל מקרן מזרחית צפונית, שהרי מקרן מערבית דרומית שבה פוגע תחלה, ביציאתו ביום הכיפורים, אינו מתחיל, משום שנאמר "ויצא אל המזבח" כנ"ל, ובדרומית מזרחית גם אינו מתחיל, שאם-כן נמצא שקרן מערבית דרומית תהיה האחרונה מכולן, ולפיכך התחיל ממזרחית צפונית, באופן שקרן מערבית דרומית תהיה לפני הקרן האחרונה (הר המוריה). ובפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, שאינו יוצא מבפנים, אלא נכנס מבחוץ – בוודאי שצריך להתחיל ממזרחית צפונית, שהיא בימינו.

3 **טו. פר פֶּהַן מְשִׁיחַ הָפֵא עַל כָּל הַמִּצְוֹת⁸⁵ - פֶּהַן**
4 **הַמְשִׁיחַ עֲצָמוֹ מִקֶּבֶל דָּמוֹ וּמִזֶּה מִמֶּנּוּ⁸⁶ מִבְּפָנָיו⁸⁷.**
5 **וְאִם קֶבֶל וְהִזָּה פֶּהַן הִדְיוֹט - כְּשֶׁר⁸⁸.**

(85) בויקרא ד, ג: "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". ודין פר העלם דבר של ציבור, כדין פר כהן משיח, ראה משנה למלך.

(86) שנאמר (שם, ה"ו) "ולקח הכהן המשיח מדם הפר, והביא אותו אל אהל מועד וטבל הכהן את אצבעו בדם והזה וגו' לפני ה' את פני פרוכת הקודש" (ראה ספרא המובא בסמוך). (87) הזיות שעל המזבח הפנימי. (ונראה ששפיכת שיריים ליסוד המזבח החיצון (למעלה הלכה יא), אינה צריכה אף לכתחלה לכהן משיח). (88) בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ו:): "ולקח הכהן המשיח, אין לי אלא המשוש בשמן המשחה, מרובה בגדים מנין. תלמוד-לומר הכהן, אם סופינו לרבות כהן אחר, מה תלמוד-לומר ולקח כהן המשיח, אלא מצוה שיקבל כהן משיח, ואם קבל כהן אחר (בילקוט שמעוני שם העתיק: "הדיוט") עבודתו כשרה".

6 **טז. שְׁעִירֵי עֲבוּדָה זָרָה⁸⁹, וְהֵן שְׁעִירֵין הַנִּשְׂרָפִין, לֹא**
7 **נִתְפָּרֵשׁ בִּפְהֵן בַּתּוֹרָה⁹⁰ יִצֵּד נֹתֵן דָּמָן וְלִהְיֶינָן הוּא**
8 **נֹתֵן. אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵן חֲטָאת הַקֹּהֵל - דִּינָן כְּדִין פֶּר**
9 **הָעֵלֶם, שֶׁהוּא חֲטָאת הַקֹּהֵל, לְכָל הָאָמּוּר בּוֹ⁹¹:**
10 **לְמִתָּן דָּמִים⁹², וְלִשְׂרָפָה⁹³, וְלִטְמֹא אֶת הַשְּׂוֹרֶף⁹⁴.**

(89) ראה למעלה פ"א הלכה טז. (90) במדבר טו, כב – כו. (91) ספרא שם פרק ו הלכה י הלכה ה, ממה שנאמר (ויקרא ד, כ"א) "ועשה לפר כאשר עשר לפר החטאת" – החטאת לרבות שעירי עבודה-זרה" (למתן דמים, ראה למעלה הלכה יג). "ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון, חטאת הקהל הוא" – "או אינו אלא פר ישרף, ואין שעירי עבודה-זרה נשרפים, תלמוד-לומר חטאת הקהל, בנין אב לכל חטאות הקהל, שישרפו". וראה בזבחים מא. (92) שזורק שבע הזיות על הפרוכת, וארבע הזיות על ארבע קרנות המזבח, ראה למעלה שם. וראה במשנה-למלך אם צריכים לכתחילה כהן משיח. (93) ראה להלן פ"ז הלכות ג"ד. (94) לטמא בגדיו, ראה בפ"ה מהלכות פרה אדומה הלכה ד. ומה שנראה מדברי רבינו שלמים שעירי עבודה-זרה מפר העלם דבר, צריך עיון, שהרי בפר העלם דבר לא נאמרה טומאה, וכולם למדנו מפר ושעיר של יום הכיפורים (ראה בזבחים פג. ובספרא פ' אחרי פרשה ט הלכה ד, ובהר המוריה).

11 **יז. הַבְּכוֹר⁹⁵ וְהַמְעַשֵּׂר וְהַפֶּסַח - דָּם כָּל אֶחָד מֵהֶן**
12 **טָעוֹן מִתְּנֶה אַחַת, בְּשִׁפְיָה⁹⁶ כְּנֶגֶד הַיִּסּוּד⁹⁷, בְּאֵי זו**
13 **רוּחַ שְׂרִיצָה מְשַׁלֵּשׁ זֵוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁהֵרִי קֶרֶן**
14 **מְזֻרְחִית דְּרוּמִית לֹא הִיָּה לֶה יִסּוּד⁹⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁹⁹.**
15 **וּמִנֵּין שְׂאִינָן טָעוּנִין אֶלָּא מִתְּנֶה אַחַת? שֶׁהֵרִי נֶאֱמָר**
16 **בְּבִכּוֹר: וְאֵת דָּמָם¹⁰⁰ תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ. מִפִּי**
17 **הַשְּׂמוּעָה לְמִדּוּ¹⁰¹, שֶׁהוּא הִדִּין בְּמַעַשֵּׂר וּבְפֶסַח**
18 **שְׁנוֹתָן דָּמָן מִתְּנֶה אַחַת בְּבִכּוֹר.**

(95) זבחים נו: במשנה. (96) ע"י המזרק בסמוך למזבח ולא מרחוק. וראה גם בפ"א מהלכות קרבן פסח ה"ו. (97) תוספתא זבחים פ"ו: "הבכור והמעשר והפסח שופכן שפיכה אחת כנגד היסוד, שפכן שלא כנגד היסוד, הרי אלו פסולין", וראה גם זבחים נו: במשנה, וראה לח"מ כאן. (98) מדות פ"ג משנה א. (99) בפ"ב מהלכות בית הבחירה ה"י. (100) צ"ל "את" בלא וי"ו, ואמרו בספרי (פרשת קרח

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ו טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התנא-קמא בברייתא שם: "עור העולה, אין לי אלא עור העולה, עורות קדשי קדשים מנין, ת"ל "עור העולה אשר הקריב". אבל ר' ישמעאל, וכן במשנה שם למדים זאת מקל-וחומר, ומה אם אלו שלא זכו (כהנים) בבשרו זכו בעורה, קדשי קדשים שזכו בבשרה (=חטאות ואשמות לכהנים) אינו דין שיזכו בעורה". (111) במשנה שם, ונתמעטו בברייתא שם, "יכול שאני מרבה אף קדשים קלים, ת"ל עולה. מה עולה קדשי קדשים, אף כל קדשי קדשים". (112) "כגון שאירע בה פסול קודם זריקה, שלא היתה לה שעת היתר למזבח" (רש"י זבחים שם). (113) שם במשנה. (114) שם. "רוצה לומר שעלתה לגבי מזבח" (רבינו בפי"ה מ שם).

כ. **כָּל קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים שְׂאֲרָע בֵּהֶן פְּסוּל קִדְשׁ הַפֶּשֶׁטָן - אין עורוֹתֵיהֶן לַפְּהִינִים¹¹⁵; לְאַחַר הַפֶּשֶׁטָן - עוֹרָן לַפְּהִינִים¹¹⁶. וְכָל הָעוֹרוֹת מִחֻלְקֵין אוֹתָן אֲנָשִׁי מְשָׁמֵר¹¹⁷ בִּיגִיָּהֶן¹¹⁸ מִעֲרֵב שֶׁבֶת לְעֵרֵב שֶׁבֶת¹¹⁹.**

(115) משנה שם קג: אלא העור כבשר וישרף הכל (ראה פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין ה"ט). (116) שם במשנה. הואיל והופשט קודם הפסול, כבר זכו בהן הכהנים. (117) ראה פ"ד מהלכות כלי המקדש ה"ג. (118) ראה שם הלכה כא. (119) תוספתא זבחים פי"א, ומנחות פי"ג: "בראשונה היו מכניסין עורות קדשים ללשכת בית הפרוה, והיו מחלקין אותן בערבין לכל בית אב שבאותו היום, והיו גדולי כהונה (=בעלי זרוע, פסחים נז). באים ונותלים אותם בזרוע, התקינו שיהיו מחלקים אותם בערבי שבתות לכל משמר ומשמר".

כא. **הַמִּתְפִּיס עוֹלָתוֹ לְבִדֵּק הַבֵּית¹²⁰, וְכֵן הַמִּקְדִּישׁ נִכְסִיו וְהָיוּ בֵּהֶן זָכָרִים, שְׂדִינָן שְׂיִקְרְבוּ עוֹלוֹת¹²¹ - אין עורוֹתֵיהֶן לַפְּהִינִים; שְׂנֹאֲמָר: עֵלֶת אִישׁ - פָּרָט לְעוֹלֹת הַקִּדְשׁ¹²². אֶלָּא יִמְכְּרוּ הָעוֹרוֹת וַיִּפְּלוּ לְבִדֵּק הַבֵּית¹²³. אֶחָד עוֹלֵת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה¹²⁴ אוֹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים¹²⁵ אוֹ עֹבֵד עוֹרוֹתֵיהֶן לַפְּהִינִים, לֹא נֹאֲמָר 'אִישׁ' אֶלָּא לְהוֹצִיא הַהֶקְדֵּשׁ.**

(120) כלומר, מקדיש עולה לבדק הבית ולא למזבח. (121) כר' יהושע בשקלים פ"ד מ"ד: "המקדיש נכסיו, והיה בהן בהמה ראויה על גבי מזבח, זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות וכו'. רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות וכו'". ורבינו סותר עצמו, שפסק בפרק ה מהלכות ערכין הלכה ז כר"א, וראה לחם-משנה כאן. (122) זבחים קג. "ת", עולת איש, פרט לעולת הקדש, דברי ר' יהודה וכו', מאי פרט להקדש וכו'. רבי אייבו א"ר ינאי, פרט למתפס עולה לבדק הבית וכו'. אלא מר, במאי מוקים לה (להא דתני לעיל, פרט לעולת הקדש, רש"י) א"ל מוקמינא לה במקדיש נכסיו, וקרבי יהושע וכו'". (123) שם בגמ': "הני מילי בשר, אבל עור תפיס וכו' ואפילו לר' יהושע דאמר אדם חולק הקדישו, הני מילי בשר, אבל עור תפיס (לבדק הבית כשאר נכסיו שלו, רש"י)". (124) משנה שם: "אחד עולת האיש ואחד עולת האשה, עורותיהן לכהנים". (125) בגמ' שם: "ת", עולת

פסקא קיה) "את דמם תזרוק על המזבח, מתנה אחת". (101) בספרי שם: "רבי יאשיה אומר, קדש הם (הנאמר אצל בכור, במדבר שם) למה נאמר, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת שלא שמענו להם בכל התורה. ר' יצחק אומר אינו צריך, שהרי כבר נאמר (דברים יב, כז) ודם זבחין ישפך, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת" (וראה גם ספרי ראה פסקא עח). וראה זבחים לו. פסחים סד: , וראה לח"מ כאן.

יח. **כָּל הַזִּבְחִים מִקְטִירִין אֲמוּרֵיהֶן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי שְׂזוּרְקִין הָדָם תַּחֲלָה¹⁰². וְכָל הַזִּבְחִים מִפְּשִׁיטִין אוֹתָן¹⁰³ וְאַחֲרֵי כֵן מוֹצִיאִין אֶת אֲמוּרֵיהֶן¹⁰⁴, וְאֵין מִפְּשִׁיטִין אוֹתָן עַד שְׂזוּרָק הָדָם¹⁰⁵. חוּץ מִחֻטָּאוֹת הַנְּשָׂרְפוֹת¹⁰⁶, שְׂאִין מִפְּשִׁיטִין אוֹתָם כָּלִל; שְׂנֹאֲמָר: אֶת עוֹרָם וְאֶת בְּשָׂרָם¹⁰⁷. נִמְצְאָתָא אוֹמַר: זוֹרֵק תַּחֲלָה וְאַחֲרֵי כֵן מִפְּשִׁיט, וְקוֹרֵעַ¹⁰⁸ וּמוֹצִיא הָאֲמוּרִין וּמִקְטִיר.**

(102) שבכולם כתוב זריקה קודם, ואחרי כן כתוב הקטרה, וכמו שכתוב אצל בכור (במדבר שם) "את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" (ראה קרית ספר כאן). (103) את העור. (104) כמו שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשט את העולה ונתח אותה לנתחיה" (ראה קרית ספר). (105) בזבחים קג: "נתבאר דכו"ע מודו דאין הפשט קודם זריקה, וכתב רש"י מפני שאסור לשהות הדם כ"כ, ובסוף הלכות פסולי המוקדשין (פי"ט ה"ט) כתב רבינו, זבח שהופשט קודם זריקה אינו פוסל" (כסף משנה), ובקריית ספר כאן כתב, משום שנאמר (שם, ה) "וזרקו את הדם על המזבח", ואחר-כך נאמר (שם, ו) "והפשט את העולה". (106) בבית הדשן מחוץ לירושלים. (107) הכוונה למה שכתוב "ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם", כלומר, ילפינן פר ושעיר יוה"כ מפרו של כהן משיח. וכן אמרו בברייתא בזבחים נ. "רבי אומר, נאמר כאן (בפר ושעיר של יום הכיפורים) עור ובשר ופרש, ונאמר להלן (אצל פר כהן משיח, ויקרא ד, יא) עור ובשר ופרש, מה להלן ע"י ניתוח שלא בהפשט (בתו"כ ויקרא חובה רפ"ה: "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא וכו'. מלמד שהוא מוציא כולו כשהוא שלם, יכול יוציאנו שלם וישרפנו שלם, ת"ל ראשו וכרעיו, מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י ניתוח, אף כאן ע"י ניתוח. אי מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י הפשט, אף כאן ע"י הפשט, ת"ל וקרבו ופרשו) אף כאן ע"י ניתוח שלא בהפשט" (ראה הר המוריה כאן). (108) לבטנו, ראה פ"א מהלכות קרבן פסח הלכה ו.

יט. **כָּל עוֹרוֹת קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים - לַפְּהִינִים¹⁰⁹, בֵּין בְּקִרְבָּנוֹת צִבּוֹר בֵּין בְּקִרְבָּנוֹת יָחִיד; שְׂנֹאֲמָר: עוֹר הָעֵלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב¹¹⁰. אֶכָּל עוֹרוֹת קִדְשִׁים קָלִים - לַבְּעָלִים¹¹¹. וְכָל עוֹלָה שְׁלֹא זָכָה הַמִּזְבֵּחַ בְּכִשְׁרָהּ¹¹² - לֹא זָכוּ הַפְּהִינִים בְּעוֹרָהּ¹¹³; שְׂנֹאֲמָר: עֵלֶת אִישׁ - עוֹלָה שְׂעָלָתָהּ לְאִישׁ¹¹⁴.**

(109) משנה זבחים קג. (110) לכהן יהיה. כלימורו של

(ט:). (16) משנה, שם פו, א. וכן בברייתא שם בדברי תנא-קמא של רבי, הממעט ממה שנאמר (שם): "ועשית עולותיך הבשר והדם, לומר לך עיכולי עולה אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר עיכולי גידין ועצמות". אבל צריך עיון, הרי רבי דורש מהפסוק הנ"ל שאם פירשו, אפילו הם בראש המזבח - ידרו, ורבינו פסק כמותו (להלן פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז), ואם כן היאך אפשר ללמוד מזה שגם במחוברים, אם פקעו לא יחזיר. וראה ברש"י שם שפירש "לא יחזיר" "אין צריך להחזיר", ועיי"ש ב'תוספות'. ורבינו העתיק לשון המשנה כצורתה, מבלי לבאר דעתו בזה. (17) גם זה, במשנה שם.

ג. איברים¹⁸ שפקעו מעל המזבח: אם יש בהן ממש, אפילו פקעו אחר חצות הלילה¹⁹ - יחזיר, שנאמר: על מוקדה על המזבח כל הלילה; ואם אין בהם ממש, אפילו פקעו קדם חצות - לא יחזיר²⁰. נתחרף הבשר²¹ ויבש עליהן²² פערין ופקעו: קדם חצות - יחזיר, אחר חצות - לא יחזיר²³.

(18) משנה וגמרא, שם. (19) באופן שלענין נתחרף הבשר ויבש, יש הבדל בין קודם חצות לבין אחר חצות (ראה להלן). (20) שם במשנה: "איברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות יחזיר וכו'", לאחר חצות לא יחזיר, ובגמרא שם אמרו: "אי דאית בהו ממש, אפילו לאחר חצות נמי. אי דלית בהו ממש, אפילו קודם חצות נמי לא. לא צריכא, בשרייר". וביאור הדברים הוא, שאם אין בהם ממש, הרי זה כמו אפר, ונעשתה מצותן, ואין צורך להחזיר אפילו קודם חצות. אבל אם יש בהם ממש, הרי לא נעשתה מצותן עדיין, וצריך להחזיר אפילו לאחר חצות, שהרי הוא אומר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה". (21) בגמרא (שם): "לא צריכא, בשרייר", ומפרש רש"י: "קשים שנתקשו מחמת האש (שליחכה האש כל לחותן ושלטה בכולן אלא שלא נעשו פחם - שטיה מקובצת)", אלא כעצים יבשים הם מתוכם". (22) כלומר, יבשו פני הבשר למעלה. (23) שם בגמרא: "אמר רבי יוחנן, ממשמע שנאמר כל הלילה (= היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר) איני יודע שעד הבוקר, מה תלמוד-לומר עד הבוקר, תן בוקר לבקר של לילה" (כלומר, להקדים את הבוקר).

ד. פשנתה²⁴ איברי העולה, מוליכין את פל הנתחים לפכש²⁵ ומולחין אותם שם²⁶. ואחר כך מעלין כל האיברים לראש המזבח²⁷. ומסיר גיד הנשה בראש המזבח ומשליכו על גבי הדשן שבאמצע המזבח²⁸. וזורק כל האיברים על האש²⁹, שנאמר: הבשר והדם - כשם שהדם בזריקה³⁰, כך הבשר בזריקה³¹. ואחר שזורקין חזר ועורף אותן על האש³², שנאמר: ועורף הפהן אתם. ואיברים שצלאן ואחר כך העלו למזבח - אין בהם משום ריח ניחות³³.

(24) כלומר, כשגמר לנתח. (25) משנה, יומא כה, א: "הפיס השני מי שוחט וכו' ומי מעלה אברים לכבש", וכן הוא

איש (ויקרא ז, ח), אין לי אלא עולת איש, עולות גרים נשים ועבדים מנין, תלמוד-לומר (שם) עור העולה, ריבה". ונוסחת רבינו שם: "גוים", במקום "גרים", ראה בהגהה בגמרא שם. וכתב הכסף-משנה כי נוסחת רבינו נראית נכונה, שהרי לנוסחא שלפנינו קשה, היאך יעלה על הדעת לחלק בין גר לישראל.

פרק עשירי

(1) יבאר בו מצות עשיית העולה, וכיצד הם מעשיה.

א. מצות עשה לעשות העולה² פמשפטה הפתובה³ בתורה. וכיצד מעשה העולה? שוחט וזורק הדם כמו שבארנו⁴, ומפשיט ומנתח⁵ ומקטיר כל הנתחים על גבי המזבח; שנאמר: והקטיר הפהן את הפל המזבחה.

(2) שנאמר (ויקרא א, ג-ד) "אדם כי יקריב מכם וגו' אם עולה קרבנו וגו'", ועוד נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה כמשפט". וראה ב'ספר המצוות' (עשה סג). (3) "הכתוב". וכן הוא בדפוס רומי. (4) למעלה פ"ה ה"א-ג לענין שחיטה, ושם ה"ו לענין זריקה. (5) כלומר, מפשיט את העור ואחר-כך מנתח את העולה לנתחיה, שנאמר (שם א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה", ועיי' בזבחים נג, ב - במשנה. וראה להלן ה"ה-ט, כיצד מנתחין את העולה.

ב. צמר שבראשי כבשים⁶ ושער שבזקן התישים, והעצמות והגידים והקרנים והשלפים⁷: בזמן שהן מחברין⁸ - מקטירין את הפל⁹, ואם פרשו¹⁰ - לא יעלו¹¹; שנאמר: עלתיד הבשר והדם¹². וכלן¹³ שפקעו¹⁴ מעל המזבח¹⁵ - לא יחזיר¹⁶. וכן גחלת¹⁷ שפקעה מעל המזבח - לא יחזיר.

(6) זבחים פה, ב - במשנה. וברש"י שם: "שהראש אינו בכלל הפשט, וקרב עם עורו כדאמר בשחיטת חולין (כו:): אין לי אלא נתחים, שישנן בכלל הפשטה וישנן בכלל הקטרה, מנין לרבות את הראש שכבר הותו בשחיטה, שאף-על-פי שאינו בהפשטה, ישנו בהקטרה וכו', ויש צמר בגובה ערפו אצל ראשו". (7) הפרסות. (8) לבשר חיבור טבעי. (9) משנה, זבחים שם, שנאמר (שם, ט) "והקטיר הכהן את הכל המזבחה", לרבות כל אלו. (10) כלומר, ניתקו מהבשר ואינם מחוברים אליו. (11) שם במשנה. ואף אם עלו - ידרו (פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז). (12) הרי שרק בשר ודם מקטיר, ולא דבר אחר (משנה, שם). ומה שנאמר "והקטיר הכהן את הכל", שנשמע מזה, שמקטיר הכל - שם מדובר במחוברין, אבל אם אינם מחוברין - אינו מקטיר (ברייתא שם פו). (13) משנה, שם פו, א. והיינו בין אלה, שדינם "אם עלו לא ידרו", ובין אלה המחוברים שדינם לעלות כנ"ל (רש"י, שם). (14) עפרו. "כמו שאנו רואים במוקדי האש שכל דבר שיש בתוכו לחות, הוא עף מן האש כשמתחיל אותו לחות להתנועע ולצאת" (רבינו בפירוש המשנה, שם). (15) לארץ. אבל אם פקעו על המזבח עצמו - יחזיר, וכמו כן אצל גחלת (מעילה

10 **הַמַּעֲשִׂים⁴⁷, וְנוֹטֵל אֶת הַפֶּדֶר⁴⁸ וְנוֹתְנוֹ עַל הָרֹאשׁ**
11 **מִלְמַעְלָה עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה⁴⁹, וְנוֹטֵל אֶת הַקָּרְבָּנִים⁵⁰**
12 **וְנוֹתְנָן לְאַחֲרָיו⁵¹.**

(34) תמיד פ"ד מ"ב. (35) כדרך שהקצבים עושים שחותכים הכרעים קודם הפשט. (36) לפי שגם הכרעים צריכים הפשט לפני הניתוח ('תפארת ישראל'). וראה להלן שאע"פ שהם צריכים הפשט – מותר לנתחם לפני שגמר להפשט את כל הבהמה. (37) כך נראה גם להלן פ"ט ה"י, שכתב "איזהו חזה, כל הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר, למטה עד הכרס". ומקורו מהתוספתא חולין פ"ט (ובגמרא חולין מה. היא שנויה להיפך), ואם כן מדובר בשלא תלה, ועל-כרחנו כי בשור הדברים אמורים, ויתכן כי מחמת כובדו לא תלוהו. (38) שם במשנה: "היה מפשיט ויורד עד שמגיע לחזה", כלומר, מתחיל להפשט מן הרגלים ויורד עד לחזה, "ואז הניח מלגמור ההפשט עד שיחתוך תחילה הראש וכו' ואם יפשוט תחילה החזה יפול העור ממילא למטה עד סמוך לראש, שהרי הצואר אין העור מחובר בו (בחולין פ"ט מ"ג) ועל-ידי-זה יהיה קשה לחתוך הראש בצמצום סמוך לצואר" ('תפארת ישראל'). (39) משנה, שם. "עם העור, שאינו בכלל הפשטה, כדאמרין בחולין כז' (הרא"ש תמיד, שם). ומשום שהראש הוא הראשון להקטרה, לפיכך נאה לחותכו ראשון (המפרש, שם). וממה שנאמר (ויקרא א, ו) "הפשט ונתח", למדו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"א) כי ההפשט הוא לפני ניתוח האברים, ולכך אינו חותך הראש לפני התחלת ההפשט ('תפארת ישראל'). ומתוך מה שנאמר (שם, ח"ט) נתחים ראש וכרעיים, יש ללמוד שהראש והכרעיים אינם בכלל נתחים, ולפיכך הם נחתכים לפני גמר ההפשט ('הרמוריה' בשם הגר"א). (40) "רגלי הבהמה, ועל שם כריעה נקראים כרעים" (המפרש), ורוצה לומר שחותך ארבע הרגלים (רא"ש ומפרש), עד הארכובה (רא"ש). ומשום כך צריך לפרש מה שכתב קודם אלא נוקבו ותולה בו, "ר"ל שנוקבו למעלה מהבריכים, במקום צומת הגידין, שאי-אפשר לתלותו ברגליו ממש, שהרי צריך לחתכם עד הבריכים בעוד שאר הבהמה נשאת תלויה בעמוד" ('תפארת ישראל'). (41) שם. כלומר, לא לזה שקיבל הראש. (42) שם במשנה: "מירק (= גמר) את ההפשט". (43) שם במשנה. שכשהשה צמאה, גונחת בשעת השחיטה, וממשכת את הדם מבית השחיטה, והוא הדם הקרוש הנמצא בלב, ודינו כדם שנשפך ולא נתקבל בכלי שפסול למזבח (ראה להלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין הכ"ה) – הרא"ש שם. וקריעת הלב היתה דרך בית השחיטה שתוחב ידו עד שמגיע ללב וקורעו ופותחו בעודו מחובר, ואין הכוונה כאן שקרע הלב ממקום חיבורו, שהרי עדיין הבהמה סגורה והיא לפני הקריעה דלהלן, שהרי להלן אמר רבינו: "ואח"כ קורע את הבהמה עד שיגלו את המעיין" ('תפארת ישראל', ודלא כהרא"ש). (44) כלומר, חותך שתי הרגלים הקדמיות מן הארכובה עד לכתפיים, שהרי עד לארכובה כבר חתך לפני כן, ראה למעלה "וחותך את הכרעיים". ומשום שהידיים סמוכות למקום הלב, חותכן מיד אחר שקרע הלב, לפי שאין מעבירין על המצוות (הראב"ד תמיד,

במשנה תמיד לא, ב: "הלכו ונתנום מחצי הכבש ולמטה במערבו". וראה להלן ה"י: "בכמה מוליכין את האברים לכבש". וגם בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"ו. (26) במס' תמיד, שם: "הלכו ונתנום מחצי הכבש וכו' ומלחים", וכן בתוספתא מנחות פ"ו (מובאת במנחות כא:): "בשלשה מקומות המלח נתונה, בלשכת המלח ועל גבי הכבש ובראשו של מזבח וכו', על גבי הכבש ששם מולחים את האברים וכו'". וראה גם בפ"ה מהל' איסורי מזבח ה"ג. מקור הדבר, במה שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וראה בהל' איסורי מזבח שם ה"א. (27) משנה, יומא כו, א: "הפיס וכו' הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". וכן במשנה תמיד לב, ב: "אמר להם הממונה וכו' בואו והפיסו, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". ובוודאי כל העלאה על גבי המזבח היתה דרך זריקה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' בית הבחירה ה"ג: "ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים בזריקה" ('מרכבת המשנה'), וראה גם 'משנה למלך' כאן. (28) דברי רב הונא בחולין צ, ב: "גיד הנשה של עולה חולצו לתפוח" הוא "האפר הצבור באמצע המזבח" (פירוש המשנה, תמיד פ"ב מ"ב). ולמדו זאת (חולין שם) ממה שנאמר (יחזקאל מה, טו) ממשקה ישראל למנחה ולעולה "מן המותר לישראל" (וגיד הנשה אסור לישראל, ולכן אינו מקטירו). ושאלו (שם בברייתא) "ומאחר שחולצו למה מעלהו, משום שנאמר (מלאכי ח, ח) הקריבהו נא לפחתך" (וגנאי הוא להביא ירך מפורעת למזבח, ולכך מעלהו כשהירך שלם, ועל המזבח חולצו ומשליכו לדשן, ראה רש"י שם). (29) זבחים קד, א. כרבי אליעזר, שבזה גם רבי יהושע לא חולק עליו, וגם רבי שמעון סובר כמותו (שם סב:). וראה ב'לחם משנה'. (30) זבחים, שם. שהרי בדם נאמר מפורש כמה פעמים בתורה "וזרקו", שהוא עומד בארץ וזורק הדם למזבח. (31) שאויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח, כדי ליתן האיברים למזבח בזריקה (למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה ה"ג). (32) ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ד ה"ב) "ועשית עולותיך הבשר והדם וכו' אף הבשר בזריקה. יכול יהא זורק ורובג (= "פירוש שיתן אחד על אחד כמו מרבג של אבנים" – "ערוך" ערך רבג), תלמוד-לומר וערך הכהן אותם, הא כיצד, זורק ועורך". ולדעת רבינו, כן הוא פירושו: שלא יעריך בעת שזורק מרחוק, אלא זורק ואחר-כך עומד ליד המערכה ועורך. ועי' תוספתא זבחים פ"ד (עמ' 485 4). (33) זבחים מו, ב – מימרא של רב. וראה למעלה פ"ד ה"א.

1 ה. פִּיצַד מִנְתַּחֲיָין אֶת הָעוֹלָה? לֹא הִיָּה³⁴ שׁוֹבֵר אֶת
2 הָרִגְלִים³⁵, אֲלָא נֹקְבוּ וְתוֹלָהּ בּוֹ וּמַפְשִׁיט³⁶. וְאִם הִיָּה
3 שׁוֹר - מַפְשִׁיטוּ בְּלִי תִּלְיָה³⁷. וּמַפְשִׁיט עַד שֶׁהוּא
4 מְגִיעַ לְחֻזָּה³⁸. הִגִּיעַ לְחֻזָּה, הוֹתֵף אֶת הָרֹאשׁ³⁹ וְנוֹתְנוֹ
5 לְכֹהֵן. וְהוֹתֵף אֶת הַכְּרָעִים⁴⁰ וְנוֹתְנָן לְאַחֲרָיו⁴¹, וּמַשְׁלִים
6 אֶת הַהֶפְשֵׁט⁴². וְקוֹרֵעַ אֶת הַלֵּב וּמוֹצִיא אֶת דָּמֹו⁴³.
7 וְהוֹתֵף אֶת הַיָּדִים וְנוֹתְנָן לְאַחֲרָיו⁴⁴. עָלָה לְרִגְלִי וּמִיָּנִי⁴⁵
8 - חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְמִי שְׁזָקָה בְּרֹאשׁ, וּשְׁתֵּי יָמִינִים
9 עִמָּה⁴⁶. וְאַחֲרֵי כֵן קוֹרֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה עַד שְׁיִגְלוּ

"שלשה עשר שולחנות היו במקדש, שמונה של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים" (ראה גם בפ"ה מהל' בית הבחירה ה"ד). ובגמרא תמיד שם, אמרו: למה עשו השולחנות משיש ולא מכסף וזהב "מפני שהוא מרתח". כלומר, מחמם את הבשר ומקלקו (רא"ש שם). ובירושלמי (שקלים שם ה"ג) אמרו, שאף-על-פי שאחד הנסים הוא שלא הסריח בשר הקודש מעולם – אין מזכירין מעשה נסים (כלומר, אין סומכין על הנס).

- ז. נטל את הספינין⁶¹ ומפריש את הראה מן הפכד⁶²,⁷
ואצבע הפכד מן הפכד⁶³, ואינו מזיז הפכד⁶⁴
ממקומו⁶⁵, ונוקב את החזה ונותנו לאחר⁶⁶. ועולה⁶⁷
לדפן הימנית⁶⁸ וחותר ויורד עד השדרה⁶⁹, ולא יגע
בשדרה⁷⁰, עד שהוא מגיע לשתי צלעות רפות⁷¹,¹¹
חותרה ונותנה לאחר, והפכד תלויה בה⁷².¹²

(61) שם מ"ג. ועד עכשיו לא היה לו צורך לסכין לא בנטילת הפדר ולא בנטילת הקרבים, שהם דברים שנוטלים ומפרידים בלא סכין (המפרש). (62) שם. "לפי שהכבד קרב עם הדופן הימני (ראה בסוף ההלכה) והריאה עם הגרה", ראה להלן ה"ח (הרא"ש ומפרש). (63) שם במשנה, "כי אצבע הכבד היתה קריבה עם העוקץ והכליות (ראה להלן ה"ט), כמו בשאר הקרבנות שנאמר בהם (ויקרא ג, ד, י, טו) "היותה על הכבד על הכליות יסירנה", ופירש רש"י ז"ל שיהא מעט מן הכבד עם הכליות" (רא"ש). ואצבע הכבד הוא יותרת הכבד, ראה בהקדמת רבינו לסדר קדשים, שכתב וז"ל: "ויותרת הכבד, והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבוהן מן היד" (ראה ב'הר המוריה' למעלה פ"א ה"א). (64) שם במשנה: "ולא היה מזיזה ממקומה", ומפרש הראב"ד בפירושו ראשון שלא היה מזיז את הריאה. ובפירושו שני כתב, שלא היה מזיז את אצבע הכבד (וכן פירשו המפרש והרע"ב שם), אבל רבינו מפרש, שהכוונה שאינו מזיז את הכבד, וכן הוא ב'מאירי' שם. וזהו מה שאמרו במשנה שם: "והכבד תלויה בה", ראה להלן בסוף ההלכה. (65) שם במשנה: "נוקב החזה ונותנו למי שזכה בה", וברא"ש שם: "שעושה כמין ארובה, שחותך את שומן החזה הרואה את הקרקע מראשי הצלעות, ונשאר כמין נקב בין ראשי הצלעות". (66) שם במשנה. "מן הראוי היה לבוא לאלתר אצל הגרה, דהיינו הצואר שהקנה והלב תלויין בו עם אצבע הכבד, שזה היה כסדר, אבל לא יתכן דבר זה לעשות, שכיון שמתעסק בדבר שהוא מצלעות הבהמה כגון החזה, דין הוא שגם בו (= בדופן הימנית) מתעסק קודם הצואר, שאינו מצלעות הבהמה, לפיכך היה חוזר ועולה לדופן הימנית" (ראב"ד, שם). (67) שם במשנה. "כלומר, היה חותך ויורד בעמקו של צלע כלפי השדרה" (ראב"ד, שם). (68) משנה, שם. "כלומר, לא היה חותך השדרה עצמה כלל" (ראב"ד), והיא נשארת כולה שלמה בדופן השמאלי (ראה להלן סוף ה"ח). (69) "היינו שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה", כמו שמבואר להלן ה"ח ('הר המוריה'). (70) שם במשנה.

- ח. בא לוי⁷³ לגרה⁷², מניח בה שתי צלעות מכאן⁷⁴
ושתי צלעות מכאן⁷⁵, חותרה⁷⁶ ונותנה לאחר⁷⁷.¹³
¹⁴

(שם). והמפרש שם כתב: משום שעדיין כווד הבהמה ברגלים והבהמה נתלית, משום כך אין חותך את הרגל הימני לפני שחתך את הידים. (45) "מפני שהקרבת תלוי ונתעסק בו מלמטה אצל החזה והראש, שייך למיתני לשון "עלה", שהוא מגביה ידו כלפי הרגל לחתכו, ויתכן גם שכשהיה צריך להתעסק ברגלים היה עולה גבי מעלה" (הראב"ד, שם). והיינו הרגל האחורית מימין, מן הארכובה ולמעלה עד החיבור בגוף, אבל מן הארכובה ולמטה כבד חתך לפני כן, ראה מה שכתב למעלה: "וחותך את הכרעים". (46) שם במשנה: "ועלה לרגל הימנית חתכה ונתנה למי שזכה בה, וב' ביצים עמה" (שהרי העולה בא לזכר), ולהלן שם במשנה: "נמצאו כולם עומדים בשורה והאברים בידם, הראשון בראש וברגל וכו' הראש בימינו, ורגל הימנית בשמאלו", ועדיין הבהמה נשארת תלויה ברגל שמאל. (47) שם במשנה. "ובדין הוא שהיה לו להתעסק בשני רגלי הכבש שהם מבחוץ ואח"כ לקרוע ולהתעסק בפנים, אבל אם היה חותך שני רגליו לא היה יכול לתלות, ולפיכך על-כרחך היה מניח רגל אחת מלחתוך שבה היה תלוי ואח"כ קורע" (ראב"ד). (48) "חלב שעל הקרב" (רא"ש). (49) שם במשנה. והיינו: "לכסות לכלוך מדם השחיטה, ודרש לה מקרא בפ"ב דחולין (כו). דכתיב (ויקרא א, יב) "את ראשו ואת פדרו וערך" (רא"ש). "וזהו דרך כבוד של מעלה" (חולין, שם), שהרי כשהיה נושא את הראש היה הופך בית השחיטה למעלה, ראה להלן ה"א, ולכלוכו הוא גנאי. (50) המעיים. (51) שם במשנה.

- ו. הולך ומדיחין פמים⁵², שפאמר: והקרב והקרעים⁵³
ידיחין פמים - לא פניין⁵⁴, ולא פמזג⁵⁵, ולא פשא⁵⁶
משקין⁵⁷. וכל המימות פשרין⁵⁸. פמה מדיחין? הפס⁵⁹
מדיחין אותה בבית [המדיחין]⁶⁰ פל צרפה⁶¹;
הקרבים אין פוחתין משלש פעמים⁶². ומדיחין אותן
על שלחנות של שיש שביין העמודים⁶³.¹
²
³
⁴
⁵
⁶

(52) שם במשנה. (53) 'ספרא' פ' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ד, הובא בזבחים כב, א. (54) יין עם מים ממוזגים יחד, שני חלקי מים ואחד יין (רש"י זבחים, שם). וראה להלן פ"ח ה"ב. (55) שאם מיעטו (שם ושם) "במים וכו' ולא במוזג", כל-שכן שיש ללמוד: במים ולא בשאר משקין. (56) שם ושם: "במים להכשיר את כל המים", ומפרש רש"י בזבחים שם: "ואפילו מכוונסין". (57) במדות פ"ה מ"א: "לשכת המדיחין, ששם היו מדיחין קרבי הקדשים", והכוונה לכרס "שלא היו רוצין להוציא כל הפרש בעזרה, לכן הוליכו אותו ללשכת המדיחין" (רא"ש), אבל יתר הקרבים מדיחים על שולחנות של שיש שביין העמודים, ראה להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה פ"ה מהל' בית הבחירה ה"ז. (58) תמיד, שם. כלומר, בלי קצבה עד שתהא יפה לכל הצורך (רא"ש). (59) שם במשנה: "והקרבים מדיחין שלשה פעמים במעוטה". "עניינו שאין מדיחין אותן במים בפחות משלש פעמים, ומוסיפין על זה כל מה שאפשר להדיחם" (רבינו בפירושו המשנה, שם). (60) שם במשנה: "על שולחנות של שיש שביין העמודים", כמו ששינונו (פ"ו ממס' שקלים מ"ד, הובאה בתמיד לא:)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ו טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 פ"ה ה"ג) "אין לי אלא עולת בקר, עולת הצאן מנין, ודין
2 הוא: נאמר הבא עולה מן הבקר והבא עולה מן הצאן, מה
3 עולת בקר טעונה הפשטה, אף עולת הצאן תטען הפשטה."
4 י. בכמה מוליכין את האיברים לכבש? אם מן הצאן
5 היא העולה - מוליכין אותה ששה⁸⁷.
6 (87) ביומא כז, א: "למדנו לטלה שטעון ששה".

14 יא. הראשון⁸⁸ - בראש וברגל⁸⁹. הראש בימינו⁹⁰,
15 וקטמו כלפי זרועו, וקרניו בין אצבעותיו⁹¹, ובית
16 שחיטה למעלה, והפדר עליה⁹². והרגל של ימין
17 בשמאל⁹³, ובית עזרה לחוץ⁹⁴.

(88) הכהן הראשון. שם, והיינו רגל הימנית ושתי
ביצים עמה, ראה למעלה ה"ה, וכן להלן בהמשך ההלכה.
(90) ביד ימינו, "שהראש קודם לכל האברים, שנאמר (ויקרא
א, יב) ונתח אותה לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו, הילכך
הראש בימינו" (מפרש). ועוד, שהרי "הכבד כבד יותר מן
הרגל, ולפיכך לוקחו בימינו" (תפארת ישראל). (91) שם
במשנה. "כשחוטם הבהמה פונה נגד זרועו, אז קרניו בין
אצבעותיו" (מפרש), "כדי שיחזיק בו בטוב שלא יפול"
(ראב"ד). (92) שם במשנה. וראה למעלה ה"ה. (93) ביד
שמאל (שם במשנה), "ומשום דהולכת אברים למזבח הוה
עבודה דלא מעכב כפרה, לכך אין צריכה ימין (כמו ביתר
העבודות, שעבודה פסולה בשמאל), ולכך מוליך שני
אברים בשתי ידיו ונושא האבר החשוב בימין ואחד
בשמאל" (רא"ש). (94) שם. כלומר, "שהרגל במקום
חיבורו בגוף אין עליו עור, וקאמר הכא דצד החוץ של הרגל
שמפשיטין משם העור יהיה ביד הנושא נמי כלפי חוץ,
דהיינו כלפי ראשי אצבעותיו, דהכי שפיר טפי" (תפארת
ישראל), כי זה דרך כבוד שלמעלה (ראב"ד).

18 יב. השני⁹⁵ - בשתי הידים. של ימין בימינו, ושל
19 שמאל בשמאל⁹⁶. ובית עזרן לחוץ⁹⁷.

(95) הכהן השני. שם. "דרך חשיבותן מוליכין אותם
למזבח" (מפרש). (97) שם.

20 יג. השלישי⁹⁸ - בעקץ וברגל⁹⁹. העקץ בימינו,
21 והאליה מלדלת בין אצבעותיו¹⁰⁰, ואצבע הפכד
22 ושתי הפליות עמו¹⁰¹. והרגל של שמאל בשמאלו.
23 ובית עזרן לחוץ¹⁰².

(98) הכהן השלישי. שם, היינו הרגל השמאלית, ראה
להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה ה"א. (100) האליה
דבוקה בעוקץ (מפרש), והיה מניח את ראש העוקץ שהוא
עב למעלה בין אצבעותיו, וראשו השני (עם האליה שהיא
ארוכה) היה תלוי כדי שלא יעכבו ויוכל להחזיק על פס ידו
גם אצבע הכבד ושתי כליות עמו (ראה פירוש הראב"ד).
(101) שם. כלומר, עם העוקץ על יד ימין. (102) שם.

24 יד. הרביעי¹⁰³ - בפתח ובגרה¹⁰⁴. הפתח בימינו,
25 והגרה בשמאלו, וצלעותיה בין אצבעותיו.

(103) הכהן הרביעי. (104) משנה, שם.

1 והקנה והלב והראה תלויין בה. בא לו להפך
2 השמאלית ומניח בה⁷⁵ שתי צלעות רכות מלמעלה⁷⁶
3 ושתי צלעות רכות מלמטה⁷⁷, וכך היה מניח
4 בפתחה⁷⁸. נמצא מניח בשתי הדפנות⁷⁹ ארבע
5 צלעות בזו וארבע צלעות בזו. חותכה⁸⁰ ונותנה
6 לאחר, והשדרה עמה, והטחול תלוי בה.

(71) משנה, תמיד שם. (72) לצוואר, ונקרא גרה על כי הוא
מעלה גרה (כסף-משנה). (73) "שתי צלעות הניח בו כבר
כשחתך הדופן הימני, ועכשיו הניח בה שתי צלעות מצד
אחר, והן אותן צלעות שהן בדופן אצל חזה, ועדיין לא חתך
דופן השמאלי, לכך שייך לומר והניח בה שעדיין הן
מחוברות לדופן" (המפרש), כלומר, לוקחן לצלעות עם
הצוואר כשמחוברים לו. (74) לצוואר מן הדופן השמאלי.
(75) אין כאן הכוונה "ומניח" שהניח שתי הצלעות מחוברות
לדופן כמו "מניח" שאצל הצוואר, שפירושו מחובר
לצוואר, אלא רוצה לומר: הניח אצל הדופן שתי צלעות,
היינו ששתי הצלעות האלו חסרות מהדופן למטה, וכן
למעלה (תפארת ישראל). (76) "אותם הנשארים דבוקים
עם העוקץ" (רא"ש). אבל הראב"ד מפרש שגם שתי צלעות
מלמעלה היו סמוכים לצוואר. (77) שכבר נטלו כשהן
מחוברים עם הצוואר. (78) משנה, שם. היינו שגם בדופן
הימני היה מניח שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה,
ראה למעלה ה"ז. (79) כלומר, אצל שתי הדפנות בשעה
שחתך מהבהמה מניח ארבע צלעות בזו (בימין), שתיים
מהן מחוברות לעוקץ ושתיים מהן מחוברות לצוואר, וכמו
כן ארבע צלעות בזו (בשמאל), גם הן שתיים מחוברות
לעוקץ ושתיים מחוברות לצוואר, באופן שלעוקץ מחוברות
ארבע צלעות, ולצוואר - ארבע צלעות. (80) לדופן
השמאלית מהבהמה.

7 ט. בא לו לעקץ⁸¹, חותכו ונותנו לאחרי⁸², והאליה
8 ואצבע הפכד ושתי פליות עמה⁸³. נוטל את הרגל
9 השמאלית ונותנה לאחרי⁸⁴. וכסדר⁸⁵ זה מפשיטין
10 ומנתחין עולת בהמה⁸⁶, ואלו הן הנתחין האמורין
11 בתורה: ונתח אותה לנתחיה.

(81) הראב"ד (תמיד לג.) והמפרש (שם, וכן ברף לא.) כתבו
שהוא הזנב, ואילו ה'ערוך' (מובא ב'תוספות יום טוב' שם
פ"ג מ"א), כתב שהיא העצה הנוכרת בויקרא (ג, ט) "לעזמת
העצה", והרא"ש (שם לא:) כתב "שהוא סוף השדרה
הסמוך לאליה", וראה רע"ב פ"ג שם. (82) שם לא, א.
כלומר, "חתכו אצל הרגל השמאלי שעדיין הבהמה תלויה
בו" (המפרש, והראב"ד). (83) שם, במשנה. "וכן שתי
הצלעות שמכאן ושתי הצלעות שמכאן, שנשארו מחוברות"
(ראה למעלה ה"ח), ולא חש לפרשם "מפני שקטנות
וקצרות הן ואינן ניכרין" (תפארת ישראל). (84) שם
במשנה: "נטל רגל השמאלי ונתנה למי שזכה בה". ובהגהת
באר אברהם' על הרמב"ם כתב, שצ"ל "ונותנה לו", כלומר,
לזה שקיבל את העוקץ, ראה להלן ה"ג. (85) שנאמר
בתמיד שם אצל טלה (שקרבן תמיד הוא טלה).
(86) בעולת בקר. וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה

- 1 טו. הַמִּישֵׁי¹⁰⁵ - בְּשֵׁתִי דְפָנוֹת¹⁰⁶. שֶׁל יָמִין בְּיָמִינוּ,
- 2 וְשֶׁל שְׂמָאל בְּשְׂמָאלוֹ. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ.
- (105) הַכֶּהֱן הַחֲמִישִׁי. (106) מִשְׁנֵה, שֶׁם.
- 3 טז. הַשֵּׁשִׁי¹⁰⁷ - בְּקֶרְבִּים, נִתּוּנִין בְּכֹזֶף¹⁰⁸, וּכְרָעִים עַל
- 4 גִּבְיָהֶן מְלַמְעֵלָה¹⁰⁹. אִם הֵיְתָה הָעוֹלָה כִּכָּשׁ אוֹ עֵז.
- 5 אֲבָל אִם הֵיְתָה אֵיל - מוֹלִיכִין הַקֶּרְבִּים שְׁנֵים¹¹⁰. וְכֵן
- 6 הַסֹּלֶת שֶׁל נִסְכֶּיהָ¹¹¹ בֶּיַד אֶחָד¹¹², וְהֵינִן בֶּיַד אֶחָד¹¹³.
- 7 וְאִם הִיָּה אֵיל¹¹⁴ - הַסֹּלֶת בְּשְׁנַיִם, וְהֵינִן בְּשְׁנַיִם¹¹⁵.
- (107) הַכֶּהֱן הַשֵּׁשִׁי. (108) "בֹּזֵק" הֵיא כֶּף גְּדוּלָּה (רָאָה בַּמִּפְרָשׁ וּבִרְעֵב). וּרְבִינוּ פִּירֵשׁ שֶׁם "קַעְרָה". (109) שֶׁם. שְׁנֵאמַר (שֶׁם, יג) "וְהִקְרַב וְהִכְרַעִים יֶרֶחַ בַּמִּים וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ", הֵרִי שֶׁהִכְרַעִים עַל הַקֶּרֶב, רָאָה בְּרֵא"ש שֶׁם. (110) מִשְׁנֵה, יוֹמָא כּו, ב. וְהִטַּעַם הוּא: שֶׁהָאֵיל גְּדוֹל וְכַבֵּד מִן הַכֶּבֶשׂ, שֶׁהֵרִי הַכֶּבֶשׁ הוּא בֶּן שָׁנָה וְהָאֵיל בֶּן שְׁנַתַּיִם (רָאָה לַמַּעֲלָה פ"א ה"ד), וְאֵין הַכוּוֹנָה לַחֲלֹק אֶת הַקֶּרְבִּים לִשְׁנֵי הַכֹּהֲנִים, אֲלֵא שְׁנֵיהֶם נוֹשְׂאִים בִּיחָד (תַּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, יוֹמָא פ"ב מ"ו). (111) שְׁלֹאֲחֵר הַקְטֵרֶת אַבְרֵי הָעוֹלָה, מְקַטִּירִין מִנְחָתוֹ, דִּהְיִינוּ סוֹלֶת. (112) שֶׁם בַּמִּשְׁנָה: "הַשְּׁבִיעִי בַסּוֹלֶת". (113) שֶׁם: "הַתְּשִׁיעִי בֵּינִן". וְמָה שֶׁרְבִּינוּ לֹא מָנָה כַּאֲן חֲבִיתִין שְׂמוּבָא בַּמִּשְׁנָה שֶׁם "הַשְּׁמִינִי בַּחֲבִיתִין", מִשּׁוֹם שֶׁהַמִּשְׁנִית הַנִּל בַּתְּמִיד וּבִיּוֹמָא מְדַבְּרוֹת בַּעוֹלָת הַתְּמִיד, אֲבָל רְבִינוּ כַּאֲן מְדַבֵּר מְקַרְבֵּן עוֹלָה סַתֵּם שְׂאִין בַּה מִנְחַת חֲבִיתִין, אֲבָל בַּפ"ו מְהַל תְּמִידִין וּמוֹסַפִּין ה"ה שְׂמַדְבֵּר רְבִינוּ בְּקַרְבֵּן תְּמִיד, מְבִיא שֶׁם גַּם חֲבִיתִין ('הַר הַמּוֹרִיָּה'). (114) יוֹמָא, שֶׁם. (115) מִשּׁוֹם שְׁסוֹלֶת הַכֶּבֶשׁ הֵיא עֶשְׂרוֹן אֶחָד בְּלוֹל בְּרַבִּיעִית הֵהִין שְׁמֹן, וְאֵילוֹ סוֹלֶת הָאֵיל שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים בְּלוֹל בְּשִׁלִּישִׁית הֵהִין שְׁמֹן, וְנִסְכֵּי הַכֶּבֶשׁ הֵם יֵין רַבִּיעִית הֵהִין, וְנִסְכֵּי הָאֵיל הֵם שִׁלִּישִׁית הֵהִין יֵין (רָאָה לַמַּעֲלָה פ"ב ה"ד). אוֹלַם לֹא הִיוּ מַחֲלִקִּים אֶת הַסּוֹלֶת לִשְׁנֵי כֹהֲנִים וְאֵת הֵינִן לִשְׁנֵי כֹהֲנִים, אֲלֵא שְׁנֵי כֹהֲנִים נוֹשְׂאִים בִּיחָד אֶת הַסּוֹלֶת, וְשְׁנֵי כֹהֲנִים אֲחֵרִים נוֹשְׂאִים בִּיחָד אֶת הֵינִן (תַּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, יוֹמָא, שֶׁם). וְרָאָה לַמַּעֲלָה.
- 8 יז. נִמְצְאָתָ לְמֹד, שֶׁהַכֶּבֶשׂ אוֹ הָעֵז מוֹלִיכִין אוֹתוֹ
- 9 שְׂמוֹנָה¹¹⁶ לְמִזְבֵּחַ, וְהָאֵיל מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אֶחָד
- 10 עֶשְׂרִי¹¹⁷.
- (116) כֹהֲנִים. שְׁנוֹסֵף לִשְׁשֵׁה הַנִּל, יִשְׁנֵם שְׁנַיִם הַנוֹשְׂאִים הַסּוֹלֶת וְהֵינִן. (117) כֹהֲנִים. הֵינִנו חֲמִשָּׁה שַׁעַד הַלֵּכָה טו (וְהֵיא בְּכָלֵל), שְׁנַיִם לְקֶרְבִּים, שְׁנַיִם לְסוֹלֶת וְשְׁנַיִם לֵינִן, הֵרִי כַּאֲן אֶחָד עֶשֶׂר.
- 11 יח. הַשּׁוֹר מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים¹¹⁸. הָרֹאשׁוֹן
- 12 מוֹלִיף אֶת הָרֹאשׁ. וְהַשְּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי מוֹלִיכִין הָרֵגֶל שֶׁל
- 13 יָמִין. וְהַרְבִּיעִי וְהַחֲמִישִׁי מוֹלִיכִין אֶת הָעֵקֶץ. וְהַשְּׁשִׁי
- 14 וְהַשְּׁבִיעִי מוֹלִיכִין אֶת הָרֵגֶל שֶׁל שְׂמָאל. וְהַשְּׁמִינִי
- 15 מוֹלִיף אֶת הַחֹזֶה. וְהַגֵּרָה מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה,
- 16 תְּשִׁיעִי וְעֶשְׂרִי וְאַחַד עֶשְׂרִי. וּמוֹלִיכִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם
- 17 בְּשְׁנַיִם, וְשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת בְּשְׁנַיִם, וְהַקֶּרְבִּים וְהַסֹּלֶת¹¹⁹
- 18 וְהֵינִן¹²⁰ בְּשִׁלְשָׁה שְׁלֹשָׁה. הֵרִי אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים.

18 יט. וְלִמָּה לֹא יַחֲלִקוּ הָאֲבָר הַגְּדוֹל שֶׁל שּׁוֹר
19 לַחֲלִקִּים? שְׁנֵאמַר: וְנִתַּח אֹתָהּ לְנִתְחֶיהָ - וְלֹא נִתְחֶיהָ
20 לְנִתְחֶיהָ¹²¹. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים¹²²? בְּעוֹלוֹת
21 הַצֶּבֶר; אֲבָל עוֹלוֹת הַיָּחִיד, אִם רָצוּ לְהוֹלִיף נִתְחֶיהָ
22 בְּפָחוֹת מֵאֵלּוֹ אוֹ בִּיּוֹתֵר - מוֹלִיכִין¹²³.

(121) 'סְפָרָא' וִיקְרָא, דִּיבּוּרָא דְנִדְבָה פ"ה ה"ז. וְכֵן הוּא
בַּגְמָרָא חוֹלִין יָא, א. (122) שְׂצִירָן מִסְפָּר זֶה שֶׁל כֹהֲנִים.
(123) מִשְׁנֵה יוֹמָא, שֶׁם.

24 כ. עוֹלֶת הָעוֹף פִּיצֵד הֵיְתָה נַעֲשִׂיתָ¹²⁴? עוֹלָה
25 לְכֶבֶשׂ¹²⁵ וּפּוֹנָה¹²⁶ לְסוֹבֵב¹²⁷ וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית
26 מִזְרָחִית¹²⁸, וְהִיָּה מוֹלֵק¹²⁹ שֶׁם אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוֹל
27 עֶרְפָּה¹³⁰ וּמִבְדִּיל¹³¹. וְאִם לֹא הַבְדִּיל - פְּסוּלָהּ¹³².
28 וּמִמָּצָה דֵם הָרֹאשׁ וְדֵם הַגּוֹף עַל קִיר¹³³ הַמִּזְבֵּחַ
29 לַמַּעֲלָה מִן הַחוּט שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ¹³⁴. וְאִם מָצָה דֵם
30 הָרֹאשׁ וְלֹא מָצָה דֵם הַגּוֹף - פְּסוּלָהּ¹³⁵. מָצָה דֵם
31 הַגּוֹף וְלֹא מָצָה דֵם הָרֹאשׁ - כְּשֶׁרָה.

(124) מִשְׁנֵה, זִבְחִים סד, ב. (125) שֶׁהֵרִי נַעֲשִׂית לַמַּעֲלָה
מִחוּט הַסְקָרָא, רָאָה בַּהֲמִשָּׁךְ הַהִלָּכָה. (126) עַל-יָדֵי הַכֶּבֶשׂ
הַקָּטָן שֶׁבְּכֶבֶשׂ הַגְּדוֹל, רָאָה לַמַּעֲלָה פ"ב מְהַל' בֵּית הַבְּחִירָה
הַלָּכָה יד. (127) הוּא הַסּוֹבֵב שֶׁהַזִּכִּיר רְבִינוּ לַמַּעֲלָה (פ"ב
מִהֲלֹכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה ה"ז). וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאֵמַר (זִבְחִים סה).
"מָה הַקְטֵרָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, אֶף מְלִיקָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ" -
הֵרִי הַמִּשָּׁךְ הַבְּרִייתָא שֶׁם מוֹכִיחַ שֶׁהַסּוֹבֵב דִּינוֹ כְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ
לַעֲנִין זֶה (עִי"ש), וְטַעַם הַדְּבָר בְּסוּף הַסּוּגִיא שֶׁאֲפִשֵּׁר
לַעֲשׂוֹת מַעֲרָכָה עַל גְּבֵי הַסּוֹבֵב וְלַהֲקִטִּיר שֶׁם הָאֵימּוּרִים. וְרַק
בְּזִמָּן שֶׁהֵיְתָה עוֹלֶת הָעוֹף נַעֲשִׂית בְּקֶרֶן מַעֲרִבִית דְּרוֹמִית
(לְהֵלֶן פ"ז ה"י), אוֹ הֵיָה עוֹלָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ מִמֶּשׁ, כִּי לֹא
הֵיָה כֶּבֶשׂ קָטָן בְּכֶבֶשׂ הַגְּדוֹל לַצֵּד מַעֲרֵב, רָאָה רִש"י זִבְחִים
סד. ד"ה צֶבֶר, וְ"תוֹסֵפוֹת" שֶׁם ד"ה יוֹתֵר, וְ"תוֹסֵפוֹת יוֹם-
טוֹב" זִבְחִים פ"ו מ"ג. וְדֹלָא כִּתְּפֶאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁם מ"ה אוֹת
כח). (128) מִשְׁנֵה, שֶׁם. וְהִטַּעִימוּ בַּגְמָרָא (שֶׁם סד). מִשּׁוֹם
שֶׁהֵיא קְרוּבָה לְבֵית הַדָּשֵׁן, שֶׁמְשַׁלֵּךְ שֶׁם אֶת הַמּוֹרָאָה וְהַעוֹר
עִם הַנוֹצָה וּבְנֵי הַמַּעֲיִים, רָאָה לְהֵלֶן הכ"א. וְרָאָה לְהֵלֶן פ"ז
ה"ז כִּי בְּזִמָּן שַׁעוֹלֶת הָעוֹף רְבָה, וְאֵין קֶרֶן דְּרוֹמִית מְזוּרָחִית
מְכִילָה אוֹתָהּ, נִפְנִין לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרִבִית. (129) רָאָה
לְהֵלֶן הכ"ג כִּיצַד מוֹלִקִין. (130) "עֶרְפָּה" הוּא אַחֲוֵרִי פְּנֵי
הָעוֹף. כְּלוּמַר, גּוֹבָה רֹאשׁ, וְ"מוֹל עֶרְפָּה" הוּא לְמַטָּה, וְהוּא
אַחֲוֵרִי הַצּוּאָר. רָאָה רִש"י זִבְחִים שֶׁם, וְרַע"ב וְ"תַּפְאֶרֶת
יִשְׂרָאֵל" שֶׁם. וְעוֹלֶת הָעוֹף לֹא בִּיאָר בַּה הַכְּתוּב "מִמּוֹל
עוֹרָף", אֲבָל לְמַדְנֹו (שֶׁם סה). מְלִיקַת הָעוֹלָה מְמַלִּיקַת
הַחֲטָאָת, נֹאמַר כַּאֲן (בַּעוֹלָה - וִיקְרָא א, טו) "וּמִלֵּק",
וְנֹאמַר לְהֵלֶן (בַּחֲטָאָת - שֶׁם ה, ח) "וּמִלֵּק", מָה לְהֵלֶן
(בַּחֲטָאָת) מִמּוֹל עוֹרָף (כַּמְפּוֹרֵשׁ שֶׁם: "וּמִלֵּק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוֹל
עַרְפוֹ"), אֶף כַּאֲן (עוֹלָה) מִמּוֹל עוֹרָף". (131) כְּלוּמַר, חוֹתֵךְ

ואת הנוצה, כמו שנאמר (ויקרא א, טז) "והסיר את מוראתו בנוצתה", ומכיון שמסיר את המוראה והנוצה, הרי על-כרחך שהוא מסיר גם את העור שעל המוראה, שהרי הנוצה היא על העור. ומה שכתב רבינו "בידו", הוא כדברי תנא-קמא (זבחים סה.) ודלא כתנא דבי רבי ישמעאל, האומר "קורדה בסכין כמין ארובה". ונוצתה היא הנוצה שעליה, והוא חותך אותה עם העור והנוצה שעליה" (רבינו בפירוש המשניות). וכן כתב הרמב"ם (בפירושו לתורה, שם) שנוצה היא נוצה ממש, אבל רש"י (בזבחים שם, ובחומש שם) פירש "נוצתה" מלשון פרש ודבר מאוס, כמו "כי נצו גם נעו (איכה ד, טו). (141) שם סד, ב - במשנה, וכדעת אבא יוסי (זבחים סה.) האומר: "נוטלה ונוטל קורקבנה עמה", ראה בפירוש הרמב"ם על התורה, שם. (142) משנה, שם. כמו שנאמר (ויקרא שם) "והשליך אותה אצל המזבח קדמה, אל מקום הדשן", כלומר למזרחו של כבש (ספרא' שם פ"ט ה"ג). ושם היו נותנים הדשן לאחר הרמתו (להלן פ"ב מהל' תמידין ומוספין ה"ב).

כב. וְשֵׁפַע אֹתוֹ בְּכַנְפָּיו - בְּיָדוֹ בְּלֹא סָפִין¹⁴³. וְאֵינוֹ צָרִיף לְהַבְדִּיל¹⁴⁴, שְׁנֹאמַר: לֹא יִבְדִּיל. וְאֵם הַבְדִּיל - כְּשֶׁרֶפָּה¹⁴⁵. וְסוּפְגוּ בְּמִלְחָה¹⁴⁶ וְזוּרְקוּ עַל גְּבֵי הָאֲשִׁים¹⁴⁷. לֹא הִסִּיר אֶת הַמֶּרְאָה וְלֹא אֶת הַנוּצָה וְלֹא אֶת בְּגֵי מַעֲשִׂים וְלֹא סָפְגָה בְּמִלְחָה - כָּל שֶׁשָּׁנָה בָּהּ מֵאַחֵר תִּמְצִית הַדָּם כְּשֶׁרֶפָּה¹⁴⁸.

(143) זבחים סה, ב: "תנו רבנן: ושפע, אין שיסע אלא ביד, וכן הוא אומר (שופטים יד, ו) וישסעהו כשסע הגדי". (144) "אינו קורע שני חלקי הגוף זה מזה" (תפארת ישראל). (145) שם במשנה. וכן הוא בספרא' (שם ה"ו): "יכול אם יבדיל פסל, תלמוד-לומר והקטיר" (אור שמח). וב'ספר המצוות' (כלל שמיני) הסביר רבינו, כי "לא יבדיל" זה, לא בא לאזהרות לאו, אלא לפטור מהבדלה, בעבור שאמר בעולת בהמה ונתח אותו לנתחיה, והיה עולה על הדעת שגם עולת העוף כמותה, לכן אמר שאינו צריך להבדיל, אבל ישסעהו בלבד, ואם הבדיל כשר. (146) שם במשנה. שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (147) שם במשנה. שנאמר (שם א, יז) "והקטיר אותו הכהן המזבח על העצים אשר על האש, עולה הוא אשה ריח ניחוח לה". (148) שם במשנה. וכן הוא בספרא' שם.

כג. פִּינֵד מוֹלֵקִין? קוֹצֵץ יוֹרֵד¹⁴⁹ בַּצִּפְרָן¹⁵⁰ מִמּוֹל עֶרְפָּה¹⁵¹ אִם רָצָה לְהוֹלִיף וּלְהַבְיֵא¹⁵² - מוֹלִיף וּמִבְיֵא, וְאִם רָצָה לְהִיּוֹת דוֹרֵס יוֹרֵד בַּצִּפְרָן - דוֹרֵס¹⁵³. וְאִם נִצְקָרוּ הַסִּימָנִים¹⁵⁴ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ¹⁵⁵. וְחוֹתֵף¹⁵⁶ שְׂדֵרָה¹⁵⁷ וּמִפְרָקָתָה¹⁵⁸ בְּלֹא רֵב כְּשֶׁרֶפָּה¹⁵⁹; שֶׁאֵם חָתַף רֵב כְּשֶׁר - הִרִי זֶה בְּמִתָּה קֹדֶם שֶׁיִּגְעֵעַ לְסִימָנִין¹⁶⁰. וְצָרִיף לְחָתֵף שְׁנֵי הַסִּימָנִים בְּעוֹלָה כְּשֶׁהוּא יוֹרֵד¹⁶¹. וְהַמּוֹלֵק בְּסָפִין¹⁶² אוֹ מִן הַצִּדִּיין¹⁶³ - אֵינָהּ מְלִיקָה, אֶלָּא כְּמִי שֶׁחָנַק אוֹ נָחַר. וְכָל הָעֶרֶף כְּשֶׁר לְמִלְקָה¹⁶⁴.

(149) חולין כ, א: "אמר רב כהנא, מצות מליקה, קוצץ ויורד וזו היא מצוותה". ומפרש רש"י "בלא הולכה והובאה".

שני הסימנים כדלהלן הכ"ג. אבל העור אינו מעכב (חולין כ: - וראה להלן פ"ז ה"ו, וב'לחם משנה' שם). ולמדו זאת (זבחים סה.) ממה שנאמר (שם א, טו) "ומלק והקטיר" - מה הקטרה, הראש לעצמו והגוף לעצמו, אף מליקה הראש לעצמו והגוף לעצמו. אבל רבינו (בפירוש המשנה, שם) כתב שממה שנאמר בחטאת העוף (שם ה, ח) "ולא יבדיל", ידענו כי בעולת העוף הוא מבדיל. וראה ב'תוספות יום-טוב' זבחים שם. (132) שם סד, ב - במשנה "הבדיל בחטאת ולא הבדיל בעולה, פסל". וב'תוספות' שם (סה: ד"ה הבדיל) הקשו: הניחא בחטאת, כמו שדרשו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דחובה פ"ח ה"ט) "חטאת, שיהו כל מעשיה לשם חטאת. הוא, פרט למלקו שלא לשמו", ומשם יש ללמוד שכל המשנה בחטאת פוסל. אבל בעולה, קשה - מנלן? ועוד שהרי מהקטרה למדו: מה הקטרה, הראש בעצמו והגוף בעצמו, ואם כן יש לומר גם: מה הקטרה אינה מעכבת, אף הבדלה אינה מעכבת, עיי"ש. ויתכן כי לכך כתב רבינו בפירוש המשניות, שלמדו זאת ממה שכתב בחטאת "ולא יבדיל": בחטאת ולא יבדיל, אבל בעולה מבדיל, והרי זה כמו ששנה עליו הכתוב לעכב, וצריך עיון ('הר המוריה'). (133) שדוּחַק מקום המליקה שבראש ובגוף לקיר המזבח, שנאמר (שם א, טו) "ונמצה דמו על קיר המזבח", וב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ז) אמרו: "ונמצה דמו, דם כולו אוּחוּז בראש ובגוף ומוצה משניהם". (134) קנים (פ"א מ"א): "עולת העוף נעשית למעלה, ואם שינה פסול". ולמדו זאת (בזבחים סה.): "ומלק והקטיר ונמצה דמו (שם), וכי תעלה על דעתך לאחר שהקטיר חוזר וממצה, אלא לומר לך: מה הקטרה בראש המזבח, אף מיצוי בראש המזבח". וראה למעלה הערה ככו, שהסובב נקרא גם ראשו של מזבח. (135) זבחים, שם במשנה. וב'ספרא' (שם פ"ט ה"ז, הובא בגמרא שם סו.) "עולה, אע"פ שמיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש, או יכול אע"פ שמיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף, תלמוד-לומר הוא". ובגמרא שם: "אמר רבינא, מסתברא דרוב דמים, בגוף שכיח".

כא. וְנוֹטֵל אֶת הָרֹאשׁ וּמִקִּיף בֵּית מְלִיקָתוֹ לְמִזְבֵּחַ וְסוּפְגוּ בְּמִלְחָה¹³⁶ וְזוּרְקוּ עַל גְּבֵי הָאֲשִׁים¹³⁷. וְכֹא לֹא לְגוֹף¹³⁸ וְהִסִּיר אֶת הַמֶּרְאָה¹³⁹ וְהַעוֹר שֶׁעָלֶיהָ בְּיָדוֹ עִם הַנוּצָה¹⁴⁰ וְאֶת בְּגֵי מַעֲשִׂים הַיּוֹצֵאִין עִמָּהּ¹⁴¹ וּמִשְׁלִיכֵן לְבֵית הַדֶּשֶׁן¹⁴².

(136) שם במשנה: "וממצה את דמה על קיר המזבח, נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח, וסופגו במלח". ופירש שם רש"י: והקיף את בית מליקתו למזבח, סומכו ודחקו בקיר, כדי שיתמצה הדם". וכן פירש הרע"ב שם. אבל לרבינו שכתב למעלה "וממצה דם הראש ודם הגוף", ע"כ כי הקפה זו, כלומר הקרבה זו למזבח אינה לצורך מיצוי שהרי כבר מיצה. (137) שם במשנה. כלומר, על אש המזבח. (138) שם במשנה. (139) "הוא הזפק שבו המאכל, והוא בעוף כנגד האצטומכא באדם" (רבינו בפירוש המשניות). (140) כלומר, מסיר את הזפק עם העור שעליו, ועם הנוצה שעל העור. שם במשנה: "והסיר את המוראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הדם כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנֹה⁴, וּמִפְּשִׁיטָה⁵ וּמִפְּרִישׁ הָאֲמֹרִים⁶,
וּמִלֶּחֶן⁷ וְזֹרֶקֶן⁸ עַל גְּבֵי הָאֲשִׁים⁹. וְאִם רָצָה לִתֵּן אֶת
הָאֲמֹרִין בְּכָלִי בְּשִׁמּוּלִיכָן לְמִזְבֵּחַ - נִתְּנָה¹⁰. וְשָׂאֵר
בְּשָׂרָהּ נֶאֱכָל לְזִכְרִי כִּהְנֶה בְּעֶזְרָה¹¹.

(2) שנאמר (ויקרא ו, יח) "זאת תורת החטאת וגו'", ומבואר (שם ד, א-לה) איך יקרב ומה ממנה נקטר ומה יאכל. (3) ראה למעלה פרק א הלכה ט"ז איזו חטאת נאכלת ואיזו נשרפת. (4) למעלה פרק ה הלכה א"ב, לעניין שחיטה, ובהלכה ז לעניין זריקת הדם. (5) מעורה. (6) כלומר, מוציא את האמורים, ראה למעלה שם הלכה יח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר כך מוציאין את אמוריהם, חוץ מחטאות הנשרפות שאין מפשיטין אותם כלל". (7) במנחות כ. על הפסוק "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (שם ב, יג) אמרו: "ואין לי אלא קומץ (מנחה), מנין לרבות את הלבונה וכו', אימורי חטאת ואימורי אשם וכו', תלמוד לומר (שם) "על כל קרבנך תקריב מלח". (8) [למעלה פרק ו הלכה ד כתב כן רבינו בקרבן עולה ולמדה מן הפסוק "ועשית עולותיך הבשר והדם", וצריך עיון מהיכן למדו כן בחטאת?]. (9) שנאמר (שם ד, ח"י) "ואת כל חלב וגו' שתי הכליות וגו' והקטירים הכהן על מזבח העולה". (10) בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים וכו' ונתנן על גבי האשנים בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו הרי אלו כשירין". ואף על פי שכל מעשה חטאת טעון יד ימין (עיין זבחים יא.) לעניין הולכת חלבים ואימורים, שגם בשמאל כשר, מותר גם בכלי. (11) משנה בזבחים נג. "ונאכלין לפנינו מן הקלעים לזכרי כהונה". שנאמר בתורה על החטאת (שם ו, יט) במקום קדוש תיאכל בחצר אהל מועד, והוא עניין לפנינו מן הקלעים. והעזרה במקדש כנגד לפנינו מן הקלעים במשכן.

ב. וְכִיצַד מַעֲשֵׂה חֲטָאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת? שׁוֹחֵט וְזֹרֶקֶן¹²
דָּמָם כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנֹה¹³, וְאַחֵר כֶּהֱקִיָּעָם¹⁴ וּמוֹצִיא
הָאֲמֹרִים¹⁵ וְנוֹתֵנָן בְּכָלִי¹⁶, וּמִלֶּחֶן¹⁷ וְזֹרֶקֶן עַל גְּבֵי
הָאֲשִׁים. וּמוֹצִיא שְׂאֵרֵיתָן¹⁸ חוּץ לְעִיר¹⁹, וּמִנְתָּחִין²⁰
אוֹתָן שֵׁם כְּנִתְחֵי הָעוֹלָה בְּעוֹרָן²⁰, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָן שֵׁם
בְּבֵית הַדֶּשֶׁן²¹.

(12) באצבע (למעלה פרק ה הלכה ט). (13) למעלה בפרק ה הלכות א"ב לעניין שחיטה, ובהלכות יא"ב לעניין זריקת הדם. (14) ואין מפשיטין אותן, שהרי החטאות הנשרפות נשרפות עם עורן. (15) משנה יומא פז: "קרען והוציא את אימוריהן". (16) כלי שרת. שם במשנה "נתן במגיס", "נראה דהא דבעינן כלי בחטאות הנשרפות טפי משאר זבחים, משום דכתיב בהו לשון הרמה, כדכתיב (שם ו, ג) והרים, והוי בכלי". (17) שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (18) עורו, בשרו, ראשו, כרעיו, קרבו ופרשו (שם ד, יא). (19) חוץ לירושלים, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה", ואמרו: "אל מחוץ למחנה, חוץ לשלוש מחנות, אתה אומר חוץ לשלוש מחנות או אינו אלא מחנה אחת, כשהוא אומר בפר העדה (שם, כא) אל מחוץ למחנה שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר

כלומר, הוא דוחק וחותר למטה כמי שחותך צנון, והוא דורס שלהלן בהמשך ההלכה (וראה בפ"ג מהל' שחיטה הי"א). (150) ב'ספרא' (שם פ"ז ה"ג, וכן בזבחים סה.) אמרו: "יכול ימלקנו בסכין וכו', תלמוד לומר (שם, טו) "הכהן ומלק" וכו', שלא תהא מליקה אלא בעצמו של כהן". ובתוספתא זבחים פ"ז, אמרינן: "כיצד מולק בחטאת העוף וכו', היה מולק בצפורן ממול ערפה וכו', כשם שמולק בחטאת העוף, כך מולק בעולת העוף, אלא שבעולת העוף היה מבדיל וכו'". (151) ראה למעלה ה"כ. (152) כלומר, לחתוך בצורת מוליך ומביא (כמו שחותכים לחם) וכדין שחיטה. ראה פ"ב מהל' שחיטה ה"ז. (153) בחולין שם, על דברי רב כהנא שאומר מצות מליקה קוצץ ויורד (= דורס ויורד), אמרו: "סבר רבי אבין למימר: קוצץ ויורד אין, מוליך ומביא לא, אמר ליה רב ירמיה, כל-שכן שמוליך ומביא במליקה כשר, ומאי ז"ו היא מצוותה", אימא: "אף זו היא מצוותה". (154) ראה פ"ג מהל' שחיטה הי"ד: "עיקור כיצד? כגון שנעקרה הגרגרת, והיא הקנה או הוושט, ונשטט אחד מהן או שניהן קודם גמר שחיטה". (155) חולין, שם: "תני רמי בר יחזקאל, אין עיקור סימנין בעוף", ובעמ' ב שם: "אמר רבינא, אמר לי רבין בר קיסי, הא דתני רמי בר יחזקאל וכו' לא אמרן אלא במליקה, אבל בשחיטה יש עיקור", ופירש רש"י "כיון דדרסה וחלדה לא פסלו בה, עיקור סימנים נמי לא פסיל בה". (156) ברייתא, זבחים סה, ב. וחולין כא, א. וכח, א. (157) חוט השדרה, רש"י זבחים שם, וראה פ"ט מהל' שחיטה ה"ג: "עד היכן חוט השדרה, תחילתו מבחוץ לפולין שבתחילת העורף". (158) עצם הצוואר, רש"י שם. (159) המקפת סביב, רש"י שם. (160) שם סה, ב: "כדאמרינן (חולין כ:) נשברה מפרקת ורוב בשר עמה - נבילה, ומטמאה ואפילו מפרסת, הילכך אי הוי חותך רוב בשר קודם הסימן (ובעולה, קודם הסימנים) הויא ליה מתה ולא מהניא בה מליקה, וסימנין הלכה למשה מסיני הן" (רש"י שם). (161) כלומר, שלא תהיה שום שהיה בין סימן אחד לשני, אלא חותך שני הסימנים מיד כשהוא יורד, ואחר-כך חותך הבשר, וכדברי אביי זבחים סה, ב. (162) משנה, זבחים סח, א. (163) משנה, חולין יט, ב: "השוחט מן הצדדין - שחיטתו כשרה, המולק מן הצדדין - מליקתו פסולה", ו"צדדין" הוא, ששוחט לצד הצוואר (רש"י), ומשום כך מליקתו פסולה, "דבמליקה כתיב ממול ערפו, דהיינו מאחוריו" (רש"י שם). (164) במשנה, חולין שם: "שכל העורף כשר למליקה", כלומר, כל רוחב העורף כשר למליקה, אבל כל האורך אינו כשר, אלא אך ורק מול העורף (שהוא כל אחורי הצוואר), וראה למעלה ה"כ.

יום שני ט"ז טבת ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) בו תבואר מצות עשיית החטאת, וכיצד היא נעשית, ודין חטאות הנשרפות.

- א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת הַחֲטָאוֹת כְּמִצְוֹתֵן הָאֲמֹרֶה
- בַּתּוֹרָה². וְכִיצַד מַעֲשֵׂה חֲטָאוֹת הַנֶּאֱכָלֹת³? שׁוֹחֵט וְנוֹתֵן

לירושלים, והוא הנקרא בית הדשן³⁰. ושם שורפין
חטאות הנשרפות בזמן שהן נשרפות כמצותן.

29 בגמרא שם: "תני לוי וכו' ובית הדשן היה בהר הבית
ששם שורפין פרים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול
ביציאתן", ומפרש רש"י: "ביציאתן, לאחר שיצאו".
30 במשנה שם: "פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים בזמן
שהן נשרפות כמצוותן נשרפים בבית הדשן". ולמדו כן ממה
שנאמר (ויקרא ד, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ
למחנה".

ה. ושרפת כל הנשרפין כשרה בזר ובלילה. וכל
הנשרפין חוץ לעזרה³¹ - כל העצים פשרין
לשרפתן, אפילו בקש ובגבבא³²; שנאמר: על עצים
באש - אש מכל מקום. ולמה נאמר עצים? להוציא
את הסיד ואת הרמץ³³.

31 אבל הנשרפים בפנים, נשרפין רק בעצים הכשרים
למערכה. 32 "זבל השדות". 33 "אפר חם שיש בו
שארית מן האש".

ו. חטאת העוף פיצד היתה נעשית? מולק אותה
בקרב דרומית מערבית כמו שבארנו, ויורד בצפרנו³⁴
עד שיתחנף הסימנין³⁵ או רב אחד מהן, ואינו מבדיל
הראש מן הגוף³⁶. ואם הבדיל - פסל, ולוקה³⁷;
שנאמר: ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל.
ומזה מדמה על קיר המזבח³⁸ למטה מאמצעו³⁹,
ושריירי הדם מתמצים על היסוד⁴⁰. שנאמר: והנשא
בדם ימצה על יסוד המזבח; מכלל שהנתינה על קיר
שהשריירין שלו מתמצין אל יסוד, וזהו קיר התחתון.

34 "יכול ימלקנו בסכין וכו' הכהן ומלק" וכו' (ויקרא א,
טו) מלמד שלא תהיה מליקה אלא בעצמו של כהן".
35 הקנה והוושט. 36 בזבחים סד: במשנה: "חטאת
העוף וכו' היה מולק את ראשה ממול ערפה ואינו מבדיל",
והיינו, שלא יבדיל הראש מהגוף. 37 כדן כל לאו שיש
בו מעשה. 38 משנה זבחים שם. שנאמר (ויקרא ה, ט)
"והיזהר מדם החטאת על קיר המזבח". והזזה זו, שאוחז
בראש ובגוף (ולא באצבע ולא בכלי) ומזה על קיר המזבח.
39 כלומר, למטה מחוט הסקרא. 40 שם במשנה, ומפרש
רש"י שם "שמקיף ומקרב בית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר
והדם מתמצה ויורד ליסוד".

ז. ומצוי דם חטאת העוף מערב. ואין למזבח בה
אלא דמה⁴¹, והשאיר נאכל לזכרי כהנה⁴² כבשר
חטאת הכהנה.

41 משנה שם, משום שלא נאמרו בה אלא הזזה ומיצוי
הדם בלבד. 42 ולמדו כן ממה שנאמר "כל קרבנם לכל
מנחתם ולכל חטאתם וגו' קדש קדשים לך הוא ולבניך,
בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו קדש יהיה לך"
- "ולכל חטאתם, לרבות חטאת העוף" (שנאכלת לזכרי
כהונה).

(שם) כאשר שרף את הפר הראשון, ליתן לו מחנה שנייה,
כשהוא אומר מחוץ למחנה בדשן (שם ו, ד, "והוציא את
הדשן אל מחוץ למחנה"), שאין צריך לומר, שהרי כבר
נאמר (שם ד, יב) על שפך הדשן ישרף - ליתן לו מחנה
שלישית. והעזרה היא מחנה שכניה והר הבית, מחנה
לווייה וירושלים מחנה ישראל, שהיא מחנה שלישית.
20 כלומר, מוציאן מן העיר כשהן שלמות, ושם מנתחן
כנתחי העולה, אבל בלא הפשט העור לפי שנאמר (שם,
יא-יב) "וזאת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו
וקרבו ופרשו והוציא". ואמרו (זבחים נ. יומא שם וספרא
שם, הלכה ב) "מלמד שמוציאו שלם, יכול ישרפנו שלם,
נאמר כאן ראשו וכרעיו ונאמר להלן (בעולה שם א, חט)
ראשו וכרעיו, מה להלן אצל עולה על ידי ניתוח (שנאמר
שם א, ו "ונתח אותה לנתחיה") אף כאן על ידי ניתוח, אי
מה להלן בהפשט (שהרי נאמר שם "והפשט את העולה)
אף כאן נמי הפשט, תלמוד לומר וקרבו ופרשו - כשם
שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו". 21 שנאמר (שם ד, יב)
"על שפך הדשן ישרף".

ג. שלשה מקומות לשרפה²²: אחד - בתוך
העזרה²³. ובו שורפין פסולי המקדשין²⁴, ואמורי
קדשים קלים שנפסלו²⁵, ופרים ושעירים של
חטאות הנשרפות אם ארע בהם פסול בין לפני
זריקה בין לאחר זריקה²⁶, בגון שנטמאו או שציצאו
חוץ לעזרה עד שלא הגיע זמן לצאת²⁷, או שגלן
הבשר או לנו האמורין שלהן²⁸.

22 בזבחים קד: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא וכן תני
לוי "שלושה בית הדשנין הן" היינו שלושה מקומות
לשריפה, אבל בית הדשנים להניח שם הדשן, היו יותר,
שהרי חוץ משלושה הנ"ל היה בעזרה מקום להרמת הדשן
(ולא מקום שריפה) ששם היו נותנין מוראת העוף ודישון
מזבח הפנימי והמנורה, ונקרא בית הדשן, והיה במזרחו של
כבש. 23 זבחים שם. והיה במזרחו של מזבח.
24 פסולי קדשי קדשים ולמדו זאת (פסחים כד. ועוד) ממה
שנאמר (שם ו, כג) "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל
מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף" ודרשו "בקדש
באש תשרף", ומכאן למדו לפסולי קדשי קדשים ואימורי
קדשים קלים שנשרפים בקדש = בעזרה, ופירש רש"י שרק
פסולי קדשי קדשים, שאכילתם בעזרה, נשרפים בעזרה.
אבל פסולי קדשים קלים, שנאכלים בכל העיר, אף שריפתם
בכל העיר. 25 כלומר, "אפילו של קדשים קלים, הואיל
והקטרת הכשריין בעזרה, אף שריפת פסוליהם בעזרה".
26 זבחים שם. כי אפילו אחר זריקה, אף שהגיע הזמן
לצאת, הואיל ועדיין לא יצאו - נשרפין בעזרה.
27 כלומר, קודם זריקה. 28 שבדבר הנקטר, אין כל ספק
שלינה פוסלת. והוא הדין לאימורים שיצאו שוודאי נפסלו
וודאי נשרפים בעזרה, שהרי אין סופם לצאת.

ד. והמקום השני - ביהר הבית, ושמו בירה. ובו
שורפין חטאות הנשרפות אם ארע בהן פסול אחר
צאתן מן העזרה²⁹. והמקום השלישי - חוץ

יותר קרוב לבית הדשן (ששם זורק מוראה ונוצה) מיתר שתי הקרנות.

יא. כל העולין למזבח - עולין דרך ימין⁵⁹, ומקיפין¹⁸ ויורדין דרך שמאל⁶⁰; חוץ מן העולה⁶¹ לאחד¹⁹ משלשה דברים אל⁶² שלמעלה⁶³ בקרן זו⁶⁴, שהן עולין ונפגין על השמאל לקרן, ועושין מלאכתן וחוזרין לעקב⁶⁵. ומפני מה נפגין לשמאל? כדי שיפגעו בקרן מערבית דרומית תחלה; שאם נפגין על ימין ומקיפין את כל המזבח עד שיגיעו לקרן דרומית מערבית, שמא תעשן המים והיין⁶⁶ או שמא ימות העוף בעשן המזבח⁶⁷.

(59) כלומר, עולין לכבש ומשם פונים לקרן מזרחית דרומית, בצד ימין של כבש, וראה שם סב: "כל פנות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזבח". (60) של כבש. (61) למזבח. (62) ניסוך המים והיין ושיירי הדם. אבל בשלושה הדברים שמקומם למטה מחוט הסקרא, אינו עולה למזבח ואינו מקיף, אלא עומד על הרצפה. (63) מחוט הסקרא. (64) דרומית מערבית. (65) כלומר, מהצד שעלו, ונמצאת פנייתם לימין. (66) שם סד. "אמר רבי יוחנן נסכים שמא יתעשנו בעשן המזבח בשעת סובכו ויפסיד ריחו ואנו צריכים תמימים יהיו לכם ונסכיהם". ויין מעושן פסול למזבח ומיכן שהוא הדין למים מעושנים שהם פסולים. (67) שם המשך דברי רבי יוחנן "ועולת העוף שמא תמות בעשן". [נשהרי במערבו של הכבש הגדול לא היה כבש קטן לרדת בו אל הסוכב והוצרכו לעלות לראש המזבח ממש.

יב. לפיכך, הננסף מים או יין, כשהוא מקיף את המזבח לא יהיה בידו כלום⁶⁸. ומתחיל ומקיף מקרן דרומית מזרחית למזרחית צפונית, לצפונית מערבית, למערבית דרומית, ולא יהיה בידו כלום. וכשמגיע למערבית דרומית נותנין המים או היין בידו ומנסף. ואם לא הקיף - עולה ופונה על שמאלו, ועושה מלאכתו ויורד.

(68) משנה בתמיד לג: "בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, נתנו לו יין לנסף", ומפרש הרא"ש שם וכן פירש רש"י בזבחים סד. כי משנה זו דווקא בכהן גדול, אבל כהן הדיוט פונה לשמאל לקרן דרומית מערבית, כמבואר למעלה. אבל רבינו כתב בפירוש המשנה: "הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול, אלא כל המקיף את המזבח כך הוא מקיף", וכן כתב המאירי שם. באופן שהכל תלוי ברצונו של הכהן: רצה לעלות עם הנסכים בידו, עולה דרך שמאל, רצה לעלות בלי הנסכים עולה לימין וכשבא לקרן מערבית דרומית נותנים בידו הנסכים.

פרק שמיני

(1) יבואר בו דין בגד שניתן עליו מדם חטאת.

א. חמר בחטאת הבהמה משאר קדשי קדשים²,³⁴

ח. כיצד אוהז חטאת העוף בשעת מליקה? אוהז שתי רגליה בין שתי אצבעותיו⁴³, ושתי אגפיה בין שתי אצבעותיו⁴⁴, ומותח צוארה אל רחב שתי אצבעותיו ומולק⁴⁵. וזו מעבודות קשות שבמקדש⁴⁶. ואם שנה ואחז בכל מקום - כשרה.

(43) "של יד השמאלית", שהרי ביד ימין מולק. כלומר, "מכניס שני רגליה בין אצבע קטנה (=זרת) לקמיצה" (רש"י שם). (44) כלומר, שתי הכנפיים מכניס בשתי האצבעות האחרות של אותה יד שמאלית, דהיינו "בין אמה לאצבע". (45) כלומר, "העוף על גב ידו לא שיהיה פנים על הכף ומושך צווארו על הבהן כשיעור רוחב שתי אצבעות ומולק ממול העורף". (46) גם קמיצה וחפינה הן עבודות קשות במקדש.

ט. וכל מקום מן המזבח פשר למליקתה, ובלבד שיזה דמה למטה מאמצע המזבח⁴⁷. ואם הזה בכל מקום - כשרה. והוא שיתן למטה מעט מדם הנפש.

(47) במשנה שם סג. "ובכל מקום הייתה כשרה אלא זה היה מקומה".

י. שלשה דברים היתה קרן דרומית מערבית משמשת למעלה⁴⁸, ושלשה למטה⁴⁹. מלמטה: חטאת העוף, והגשת המנחות⁵⁰, ושיירי הדם של עולות⁵¹ וחטאות הנאכלות⁵² ואשמות ושלמים⁵³ ששופכין עליה. והשלשה של מעלה: נסוף המים שמשפכין בחג⁵⁴, ונסוף היין של נסכים⁵⁵, ועולת העוף⁵⁶ בזמן שהיא רבה⁵⁷, ואם אין קרן דרומית מזרחית מכילה אותה - נפגין לקרן דרומית מערבית ועושין אותה שם⁵⁸.

(48) מחוט הסקרא שבאמצעו של מזבח. (49) מחוט הסקרא. (50) שם במשנה: "וההגשות", והיינו הגשה אל המזבח. (51) בזבחים נא. למדו כן ממה שנאמר בשעיר נשיא (שם ד, כה) "אל יסוד מזבח העולה" - "תן יסוד למזבח של עולה" היינו שכל הקרבים על מזבח העולה טעונים שפיכת שייריים ליסוד. (52) אבל חטאות הנשרפות שופך דמן על היסוד המערבי. (53) וכל אלו, הנקרבים על המזבח החיצון, נלמדו מהחטאות הנשרפות, שכשם ששפיכת השייריים שלהן היא על היסוד המערבי, מפני שבו הוא פוגע תחילה בצאתו מן ההיכל, כמו כן הנקרבים על המזבח החיצון נשפכים על היסוד שבו הוא פוגע תחילה, והוא היסוד הדרומי הפוגע בו בירידתו מן הכבש שהוא בדרום, ולפי שהיסוד שבדרום לא תפס אלא אמה אחת בלבד - הרי זה קרן מערבית דרומית. (54) חג הסוכות, ש"כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח". (55) אף הם של חג [=הסוכות], אבל נסכים של כל השנה, קרבו למטה כי "בקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין והם הנקראים שיתין". (56) שעיקר מקום מליקתן הוא בקרן דרומית מזרחית. (57) שיש הרבה כהנים באותה קרן, העוסקין בעולות. (58) משום שקרן זה

- 1 שְׂדֵם חֲטַאת הַבֹּהֶמָה³ שְׁנֵתוֹ מִן הַכֹּלִי⁴ שֶׁקָּבַל בּוֹ
2 הַדֶּם⁵ קֹדֶם הַיָּזֶה⁶ עַל הַבֶּגֶד - טַעוֹן כְּבוֹס⁷ בְּמִים⁸
3 בְּעֶזְרָה⁹; שְׁנֵאמַר: וְאֲשֶׁר יִזֶּה מִדְּמָה עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר
4 יִזֶּה עָלָיו תִּכְבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ¹⁰.
- 13 הַפֶּשֶׁר. אִי זֶה הִיא שְׁהִיָּתָה לָהּ שְׁעַת הַפֶּשֶׁר? שְׁלָנָה,
14 וְשִׁנְטָמָתָה, וְשִׁנְצָתָה חוּץ לְעֶזְרָה²⁰. וְאִי זֶה הִיא שְׁלָא
15 הִיָּתָה לָהּ שְׁעַת הַפֶּשֶׁר? שְׁנִפְסָלָה בְּשִׁחִיטָה²¹ אוֹ
16 בְּזִרְיָקָת הַדֶּם²².

(18) משנה שם, ובברייתא שם צג. "מדמה (שם) מדם כשרה, ולא מדם פסולה". (19) סתם משנה שם, ובברייתא (שם) צג. נחלקו בזה: ר' עקיבא אומר היתה לה שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס. לא היתה לה שעת הכושר ונפסלה, אין דמה טעון כיבוס. ר' שמעון אומר, אחד זה ואחד זה אין דמה טעון כיבוס. מאי טעמיה דר' שמעון, כתיב (שם, כב) אותה (=כל זכר בכהנים יאכל אותה), וכתיב (שם, כ) מדמה, חד להכיחא דהיתה לה שעת הכושר (וחד ללא היתה לה שעת הכושר). ופסק רבינו כר' שמעון, וכסתם משנה שם. וראה ב'תוספות יום טוב' שם פ"א משנה ז מה שתמה על דברי רבינו כאן, ממה שכתב להלן הלכה יד. (20) שם במשנה. אבל השחיטה והזריקה היו כדין. ואם כן, לפני שנפסלה היתה לה שעת הכושר. (21) ראה במשנה שם "שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה", כלומר, חשב בשעת שחיטה שיאכלו אותה או יזרקו דמה מחוץ לזמן או מחוץ למקום, וכמו כן אם נשחט שלא לשמו, כי החטאת שנעשתה במחשבת שינוי השם – פסולה (להלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). (22) כגון שקיבלו פסולין וזרקו דמה. שם במשנה, וראה שם ברש"י שלא גרס "וזרקו דמה", שהרי אף דם הכשרה, שניתז דמה לאחר זריקה, אין הבגד טעון כיבוס (ראה להלן הלכה ז), אבל ראה בתוס' ד"ה ושקיבלו פסולין וזרקו את דמה, שכתבו כי איצטריך בפסולין לומר דם דחוי הוא, ואין הנותר במזרק כשר לזריקה, ולא תימא ויחזור הכשר ויזרוק.

- 17 ד. אִין טַעוֹן כְּבוֹס אֶלָּא מְקוֹם הַדֶּם בְּלִבְד²³. וְהוּא
18 שְׁהִיָּה עַל כֹּלִי²⁴ שְׂרָאוֹי לְקַבֵּל טִמְאַה²⁵ וְרָאוֹי
19 לְכְבוֹס²⁶; אֲבָל אִם נָתַז עַל כֹּלִי עֵץ²⁷ אוֹ כֹּלִי מִתְּכַת
20 - אִינוֹ טַעוֹן כְּבוֹס, לְפִי שְׂאִינָן רָאוֹיִין לְכְבוֹס, אֶלָּא
21 גּוֹרְדָן בְּלִבְד²⁸.

(23) שם צג: במשנה, ובגמרא (שם צד). "יכול ניתז על מקצת בגד, יהא כל הבגד טעון כיבוס, תלמוד לומר (שם, כ) אשר יזה, לא אמרתי לך אלא מקום דם בלבד". (24) כלומר, לאו דוקא על הבגד, אלא גם על כל כלי, וכו' יהודה (שם) שמרבה מ"בגד" כל דבר שמקבל טומאה. (25) שם במשנה: "אינו טעון כיבוס אלא מקום הדם, ודבר שהוא ראוי לקבל טומאה". ובגמרא (שם צד). אמרו: סתמא כרבי יהודה (האומר שם צג: בברייתא, - "מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה"). (26) שם במשנה. (27) ראה למעלה הלכה ב. (28) בגמרא (שם צד). "ראוי לכיבוס למעוטי כלי, דבר גרירה הוא". ומפרש רש"י שאין מכבסין אותו אלא גוררו. וכן בברייתא שם, לא נחלקו אלא לענין עור. אבל לענין כלי, הכל מודים שמגררו (=מגדרו). [וראה להלן (הלכה ט) שפסק רבינו, שרק בליעת הדם מחייבת כיבוס, ולא הנגיעה. ואם כן, למה הוצרכו

(2) לשון המשנה בזבחים צג: (3) ולא דם חטאת העוף, ראה להלן הלכה ב. (4) שם צג. במשנה. אבל לא שניתז מן הצוואר או מקרן המזבח, ראה להלן הלכה ו. (5) ולא שנשפך מן הצוואר על הרצפה, ואספו בכלי וניתזו מן הכלי (משנה שם), וראה להלן הלכה ו. (6) אבל לא הדם שנשאר לאחר ההזיה, ראה להלן הלכה ז. (7) שם במשנה. (8) ראה להלן הלכה י. והנה, בגמרא לא מפורש שהכיבוס במים (ושם צה). אמרו שמעבירים עליו שבעה סממנים). ויתכן כי רבינו למד כן מההיקש שבין כיבוס למריקה ושטיפה (ראה בספרא צו פרק ו הלכה ז, שלמדו מהיקש זה לענין מריקה ושטיפה במקום קדוש, הביאו רבינו להלן הלכה יא), ושם נאמר (ויקרא ו, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", כמו כן כיבוס של בגד הוא במים. אלא שיש ספק בדבר אם גם בכיבוס אין להכשיר אלא מים דוקא, ולא יין ולא מזוג, ראה להלן הלכה יב לגבי מריקה ושטיפה. (9) שם צד: במשנה. (10) והיינו בעזרה.

- 5 ב. אֶחָד הַבֶּגֶד וְאֶחָד הָעוֹר הִרְדָּן¹¹ וְאֶחָד הַשֶּׁק¹²
6 טַעוֹנִין כְּבוֹס. אֲבָל הָעוֹר הַקָּשָׁה - הָרִי הוּא פֶּעִץ¹³,
7 וְגוֹרֵד הַדֶּם מִעֲלָיו¹⁴. וְאֶחָד דֶּם חֲטַאת הַנֶּאֱכָלֶת אוֹ
8 דֶּם חֲטַאת הַנִּשְׂרָפֶת¹⁵, אֲבָל לֹא דֶם חֲטַאת הָעוֹף;
9 שְׁנֵאמַר: תִּשְׁחַט הַחֲטָאת¹⁶ - בְּנִשְׁחָטָה הַכֹּתֵב מִדְּבַר,
10 לֹא בְּנִמְלָקָתָה¹⁷.

(11) שם צג: במשנה: "אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כיבוס". ובגמרא שם הביאו ברייתא: "בגד (שם) אין לי אלא בגד, מנין לרבות עור משהופשט, ת"ל אשר יזה עליה תכבס (שם) וכו' דברי ר' יהודה", וראה להלן הלכה ה, כי דווקא אחר שהופשט טעון כיבוס, ולא לפני ההפשט. (12) "בגד" הוא מצמר או מפשתים, ו"שק" הוא מנוצה של עזים (ראה רש"י שם). (13) ראה להלן הלכה ד כי אם ניתז על כלי עץ או כלי מתכת אינו טעון כיבוס לפי שאינן ראויין לכיבוס, אלא גורדן בלבד. (14) שם צד. פלוגתא בין רבנן ואחרים אם מכבסים את העור, או שמגררים (=מגדרים) אותו. ורבא מעמיד חלוקתם בעור קשה. אבל עור רך, מכבסים אותו לדברי הכל. ורבינו פוסק כרבנן כי העור הקשה אינו בר כיבוס. (15) משנה שם צב. "דם חטאת שניתז על הבגד הרי זה טעון כיבוס, אע"פ שאין הכתוב מדבר אלא בנאכלות, שנאמר (שם ו, יט) במקום קדוש תאכל, אחר הנאכלות ואחד הפנימיות (=הנשרפות) טעונות כיבוס, שנאמר (שם, יח) תורת החטאת, תורה אחת לכל החטאות, וראה גם תוספתא זבחים פ"י (עמ' 495 ו.2). (16) וסמוך לו נאמר (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדוש". (17) זבחים צב. כדברי ריש לקיש בשם בר קפרא.

- 11 ג. חֲטַאת שְׁנִפְסָלָה - אִין דְּמָה טַעוֹן כְּבוֹס¹⁸, בֵּין
12 שְׁהִיָּתָה לָהּ שְׁעַת הַפֶּשֶׁר¹⁹ בֵּין שְׁלָא הִיָּתָה לָהּ שְׁעַת

- למעט כלי מתכת מפני שאינם ראויים לכיבוס, הרי אין הדם נבלע בהם, וצריך עיון].
- ה. נָתַז עַל עוֹר הַדָּג - אֵינוֹ טְעוֹן כְּבוֹס, לְפִי שְׁאִינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל טִמְאָה²⁹. אָבֵל אִם נָתַז עַל עוֹר הַבְּהֵמָה: עַד שְׁלֹא הִפְשֵׁט - אֵינוֹ טְעוֹן כְּבוֹס³⁰, אַחֵר שֶׁהִפְשֵׁט - טְעוֹן כְּבוֹס³¹; שְׂאֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ מְקַבֵּל טִמְאָה עֵתָהּ, הֲרִי הוּא רָאוּי לְקַבֵּל טִמְאָה לְאַחֵר שִׁיתְעַבֵּד³².
- (29) נלמד ממה שאמרו (שם צג: במשנה, וראה למעלה הלכה ד) כי אינו טעון כיבוס אלא דבר שראוי לקבל טומאה, וראה פ"ז ממסכת כלים משנה יג (ובדברי רבינו להלן פ"א מהלכות כלים הלכות ג-ד), כי כל שבים אינו מקבל טומאה. וראה גם בפ"י ממסכת כלים משנה א, ובדברי רבינו בפכ"א מהלכות טומאת מת הלכה א, משום שנאמר (שם יא, לב) "או בגד או עור", מפי השמועה למדו (בספרא פ' שמיני פרשה ו הלכה י) "מה בגד מין הגדל בארץ, אף עור מין הגדל בארץ" (רבינו בהלכות כלים שם). ולפי מה שכתב רבינו בהלכות כלים שם הלכה ד, כי עור העוף אינו מקבל טומאה, גם עור העוף אם ניתז עליו דם החטאת - אינו טעון כיבוס. (30) זבחים שם במשנה לדברי הכל. ובגמרא שם אמרו הטעם, ממה שנאמר (שם "בגד", מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה. ועור עד שלא הופשט, אינו ראוי לכלי ואינו מקבל טומאה. (31) שם במשנת כדעת רבי יהודה. (32) כן הוא בשבת מט: ועיין בתוספות שם ד"ה לא אמרו, ובזבחים שם ד"ה מנין. ולדברי רבינו, הכל מיושב אל נכון, וראה בלחם-משנה.
- ו. נָתַז מִן הַצּוּאָר עַל הַבֶּגֶד³³ או מֵעַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ³⁴, או שֶׁנִּשְׁפָּף הַדָּם עַל הָרִצְפָּה וְאֶסְפוּ³⁵ וְנָתַז מִמֶּנּוּ עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ טְעוֹן כְּבוֹס; שְׁנֵאֲמַר: וְאִשֶּׁר יִזֶּה מִדְּמָה - לֹא אֲמַרְתִּי אֲלֵא בְּדָם שֶׁנִּתְקַבֵּל בְּכָלִי שֶׁרַת, וְרָאוּי לְהִזְהָר³⁶, וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי הִזְהָר³⁷.
- (33) שם צג. במשנה: "ניתז מן הצואר על הבגד, אינו טעון כיבוס". (34) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס". (35) שם המשנה: "נשפך על הרצפה ואספו, אינו טעון כיבוס", שכיון שנשפך לו מן הצוואר על הרצפה, אינו ראוי שוב להזאה, אף-על-פי שיאספוהו אחר-כך בכלי שרת (להלן פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כה). אבל אם קיבל מן הצואר בכלי, ואחר-כך נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו, שהדם ראוי לזריקה (להלן בהלכות פסולי המוקדשין שם) אם ניתז על הבגד, טעון הבגד כיבוס. וכן מפורש בספרא פ' צו פ"ו הלכה ה, ועיין בזבחים צב: וברש"י שם ד"ה אי אוספו. (36) שם במשנה: "אין טעון כיבוס אלא דם שנתקבל בכלי וראוי להזאה", ובבביתא שם: "יכול ניתז מן הצוואר על הבגד יהא טעון כיבוס, תלמוד-לומר אשר יזה, לא אמרתי לך אלא בראוי להזאה (=שנתקבל בכלי - רש"י שם)". ואף ניתז מן הקרן מתמעט מהפסוק הנ"ל "אשר יזה", פרט לזה שכבר הוזה (בריתא שם). (37) אבל אם אין בו כדי הזייה, אינו טעון כיבוס (שם צג:), לפי שפסול להזאה. ראה למעלה פ"ד הלכה ח, ופ"ה הלכה ט.
- ז. נָתַן אַרְבַּע הַמִּתְּנוֹת³⁸ וְאַחֵר כֶּף נָתַז מִן הַכּוֹס עַל הַבֶּגֶד מִשְׁיֵרֵי הַדָּם - אֵינוֹ טְעוֹן כְּבוֹס, אִף עַל פִּי שְׂעִדִּין לֹא זָרַק הַשְּׂיָרִים עַל הַיִּסּוּד³⁹. וְכֵן בְּחֻטְאוֹת הַנִּשְׁרָפוֹת⁴⁰.
- (38) ראה למעלה פ"ה הלכה ז, כי "החטאות הנאכלות, דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון". (39) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס", ובגמרא (שם לט.) אמרו "מן הקרן, מן הקרן ממש. מן היסוד, מן הראוי ליסוד (=שיירי הדם הראויין לישפך ליסוד)", ראה רש"י שם במשנה, ובבביתא שם צג. אמרו "יכול ניתז מן הקרן ומן היסוד יהא טעון כיבוס, תלמוד-לומר אשר יזה, פרט לזה שכבר הוזה". (40) לאחר שנתן המתנות הראויות להן, ראה למעלה פ"ה הלכות יב"ג, אין הדם הנשאר מצריך כיבוס לבגד אשר ניתז עליו, ולא כר' נחמיה שסובר (שם לט.) כי שיירי הדם הפנימיים טעונים כיבוס, וראה כסף-משנה ולחם-משנה.
- ח. נָתַז מֵאֶצְעָפֵינוּ⁴¹ אַחֵר שִׁיעָצַת הַיָּדָה מִיָּדוֹ - אֵינוֹ טְעוֹן כְּבוֹס⁴²; שְׁשִׁירֵי הַדָּם שֶׁבְּאֶצְעָפֵנוּ פְּסוּלִין לְהִזְהָר⁴³.
- (41) ראה למעלה פ"ה ה"ט, ש"אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד, שנאמר בה וטבל אצבעו בדם". (42) שם צג: והיינו אפילו אם נתן, לא נתן אלא מתנה אחת בלבד שהדם שבמזרק ראוי להזאה, וטעון כיבוס, - הדם הנשאר באצבע אינו טעון כיבוס, ראה להלן. (43) שם. וראה למעלה פ"ה הלכה ח: "וצריך לטבול אצבעו על כל קרן וקרן, וכשגומר הנתינה על הקרן מקנה אצבעו בשפת המזרק, ואחר-כך טובל פעם שניה, ששיירי הדם שבאצבעו פסולין ליתן מהם על קרן אחרת".
- ט. נָתַז מִן הַבֶּגֶד לְבֶגֶד שֵׁנִי - אֵין הַבֶּגֶד הַשֵּׁנִי טְעוֹן כְּבוֹס⁴⁴. נָתַז עַל בֶּגֶד טִמָּא - אֵינוֹ טְעוֹן כְּבוֹס⁴⁵. נָתַז דָּם הַחֻטְאָת עַל הַבֶּגֶד, וְנָתַז עַל דָּם הַחֻטְאָת דָּם חֲלִין - טְעוֹן כְּבוֹס⁴⁶. אָבֵל אִם נָתַז דָּם הַחֲלִין תְּחִלָּה, (או) אֶפְלוּ דָם עוֹלָה, וְנָתַז עָלָיו דָּם הַחֻטְאָת - אֵינוֹ טְעוֹן כְּבוֹס, שֶׁהֲרִי לֹא נִבְלַע בּוֹ⁴⁷.
- (44) שם צב: "בעי מיניה לוי מרבי, ניתז מבגד לבגד מהו, מבגד קמא אידחי ליה לכיבוס (=שכיון שנוקק לכיבוס, נדחה הוא ממזבח, ואינו ראוי להזאה ואינו טעון כיבוס), או דילמא לא. אמר ליה, זו שאלה (=יפה שאלת - רש"י שם), טעון כיבוס ממה-נפשך, אי אוספו וכשר (ואע"פ שנוקק לכיבוס, אינו בטל מתורת דם כל זמן שלא כיבסו, והרי הוא כנשפך מן הכלי על הרצפה - רש"י, וראה למעלה הלכה ו) הא כשר (וטעון כיבוס) ואם תמצוי לומר (כגירסת רש"י שם) שגם אוספו מן הראשון פסול (משום שהזקק לכיבוס בטיל ליה מתורת דם - רש"י) אנא כר' עקיבא סבירא-לי דאמר היתה לו שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס (והאי הרי מתחילתו בכלי נתקבל והיתה לו שעת הכושר ואח"כ נפסל נפילתו על בגד ראשון - רש"י שם)". והרי רבינו פוסק תמיד כ"אם תמצוי לומר" שבגמרא, ואם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני ט"ז טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כן דם זה נדחה הוא ופסול, והרי פסק כתנא-קמא (ולא כר' עקיבא), שאפילו אם היתה לה שעת הכושר, אינה טעונה כיבוס (למעלה הלכה ג), לפיכך פסק כאן שאינו טעון כיבוס. ועיין בכסף-משנה. [ואף-על-פי שדם זה שעל הבגד, שטעון כיבוס, נדחה מהזאה, כנ"ל, ואע"פ שיש אומרים שניתן על בגד טמא (שטומאתו והזאתו באין כאחד), אינו טעון כיבוס (ראה להלן), אין לערער על כל דין של דם חטאת שניתן על בגד שטעון כיבוס, ולומר: כיון שטעון כיבוס, נדחה הוא מהזאה, ופסולו והזאתו באין כאחד, ולמה צריך כיבוס? – שאם נפסוק להלכה שאינו צריך כיבוס, שוב אינו נפסל כלל מהזאה, וחוזר חלילה]. (45) שם צג. "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, ניתו על בגד טמא מהו וכו', היתה לה שעת הכושר ונפסלה אין דמה טעון כיבוס. הני מילי בזה אחר זה, אבל בבת אחת לא. או דילמא לא שניא. אמר ליה, פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן וכו' בדנין טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה קמיפלגי" (כגון מי חטאת שנטמאו לפני הזאתן, אם אפשר להשוותם להזאה על נדה שטומאת המים וההזאה באין כאחד (רש"י), שרבי אליעזר סבר דנין, ורבנן סברי אין דנין. וניתו דם חטאת על בגד טמא, גם כן תלויה בפלוגתא ר' אליעזר ורבנן, שלרבי אליעזר אין טעון כיבוס, שטומאה שבשעת נפילה כטומאה שלפני נפילה, ולרבנן לא דמו אהדדי. ולפי זה הגיה ר"י קורקוס (הובאו דבריו בכסף-משנה) בדברי רבינו "ניתו על בגד טמא טעון כיבוס", וכדעת רבנן ולא כדעת רבי אליעזר. ולפי מה שפסק רבינו להלן בסמוך שהבליעה בבגד מחייבת את הכיבוס ולא הנגיעה, נמצא שבניתו על בגד טמא באה הטומאה לפני חיוב הכיבוס, שהרי היא באה משעת נגיעה, ולכן אינו צריך כיבוס לדברי הכל, אפילו לדברי רבנן (חק נתן). (46) שם צח. צח: "אמר רבא, פשיטא לי דם חטאת ודם עולה למעלה (=נפל דם חטאת תחילה על הבגד וחוזר וניתו דם עולה על אותו כתם – רש"י) טעון כיבוס (דהא דם חטאת נוגע בבגד ובלוע בו – רש"י)". ורבינו העתיק "דם חולין" לפי שבענין זה אין הבדל בין דם עולה לדם חולין, שהרי זהו החומר שבהם חטאת על כל יתר הקרבנות, שרק דמה טעון כיבוס (למעלה הלכה א). (47) שם: "בעי רבא, דם עולה למטה ודם חטאת למעלה מהו, משום נוגע הוא (כלומר, אם כל הדין שדם החטאת בניתו על הבגד שטעון כיבוס הוא משום שהדם נוגע בבגד) והוא נוגע (כלומר, דם החטאת נוגע באופן זה בבגד, שדם עולה נבלע בבגד, וכשנפל דם החטאת עליו נוגע הוא בבגד, אם כי אינו נבלע דהא שבע ליה בבלוע דם עולה – ראה רש"י שם), או דילמא משום בלוע הוא (שכל זה, שדם החטאת שניתו על הבגד טעון כיבוס, הוא משום שהדם נבלע בבגד, ואם נוגע ולא נבלע אינו טעון כיבוס) והא לא בלע. הדר פשטה, שאין טעונין כיבוס (שמשום בלוע הוא, והרי נבלע).

1 י. כְּשֶׁמִכְבְּסִין אֶת מְקוֹם הַדָּם⁴⁸ - מְכַבְּסִין אוֹתוֹ
2 בְּמִים⁴⁹ יָפָה יָפָה עַד שֶׁלֹּא יֵשָׁאֵר לוֹ רֶשֶׁם⁵⁰. וְכָל
3 שְׂבָעַת הַסִּמָּמִים שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם⁵¹ מַעֲבִירִין עַל
4 דָם חֲטָאת⁵², חוּץ מִמֵּי רִגְלִים, שֶׁאֵין מְכַנְּסִין מֵי
5 רִגְלִים לַמִּקְדָּשׁ⁵³.

(48) ראה למעלה הלכה ד. (49) ראה למעלה הלכה א. (50) יתכן כי אם לא נשאר שום רושם, אין צורך עוד בשבעה סממנים (מרכבת המשנה פ"ט מהלכות איסורי ביאה הלכה ו). (51) אם נמצא כתם על בגד של אשה, וספק הוא אם זה דם נדה או צבע אדום, מעבירין עליו שבעה סממנים שהם: רוק תפל, לעיסת גריסין של פול, מי רגלים שהחמיצו, בורית, נתר, קימוניא ואשלג, אם עבר או כהה עינו, הרי זה כתם דם וטמאה. ואם עמד כמות שהוא, הרי זה צבע וטהור (פ"ט מהלכות איסורי ביאה הל' לר"ל). (52) זבחים צה. "אמר רבה בר אבוא, דם חטאת ומראות נגעים צריכין שבעת סממנין". (53) שם בברייתא. אבל בגמרא שם אמרו, שמבליעים את מי הרגלים בתוך הרוק התפל. ויתכן כי גם רבינו נתכוין לומר שאין מכניסים מי רגלים לחוד, לבית המקדש, אבל הבלעה ברוק תפל מכניסים אותם (הר המוריה).

6 יא. כָּלִי חֶרֶשׁ שֶׁנִּתְבַּשְׁלָה בוֹ הַחֲטָאת הַנֶּאֱכָלֶת טְעוֹן
7 שְׂבִירָה⁵⁴ פְּעֻזָּה⁵⁵. וְכָלִי מִתְכוֹת שֶׁנִּתְבַּשְׁלָה בוֹ טְעוֹן
8 מְרִיקָה וּשְׂטִיפָה בְּמִים⁵⁶ פְּעֻזָּה⁵⁷. שְׁנֶאֱמַר: וְכָלִי
9 חֶרֶשׁ אֲשֶׁר תִּבְשַׁל בוֹ יִשְׁבֵּר⁵⁸. אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר
10 כָּאֵן בְּמִקוֹם קָדוֹשׁ - הָרִי דִּינֵן קִדִּין הַכֶּבֶס: מָה
11 כֶּבֶס הַקֶּגֶד בְּקָדֹשׁ, אָף שְׂבִירַת כָּלִי חֶרֶס וּשְׂטִיפַת
12 כָּלִי מִתְכוֹת וּמְרִיקָתוֹ בְּקָדֹשׁ⁵⁹. וְאַחַד כָּלִי שֶׁבִּשַׁל בוֹ
13 אוֹ כָּלִי שֶׁהִעֲרָה⁶⁰ לְתוֹכוֹ רוֹתַח⁶¹.

(54) שנאמר (ויקרא ו, כא) "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר". ופסוק זה נאמר בחטאת הנאכלת, ואף כי גם הפסוק (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד וגו' תכבס במקום קדוש", נאמר בחטאת הנאכלת, ואעפ"כ כתב רבינו למעלה (הלכה ב) כי אחד דם חטאת הנאכלת ואחד דם חטאת הנשרפת טעונין כיבוס – לענין כיבוס ריבתה התורה בפסוק מיוחד (ראה שם צב. במשנה וצב: בברייתא), אבל לענין מריקה ושטיפה (ראה להלן הלכה יג) ולענין שבירת כלי חרס, לא ריבתה התורה. (55) משנה שם צג: (56) שנאמר (שם, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", "הכיבוס המופלג עד שמסיר מה שנדבק בכלים יקרא מריקה, ותוספת הנקיות יקרא שטיפה, והוא שיתן מים לתוך הכלי ואינו ממרק בידו הכלי אלא משפשף" (רבינו בפיה"מ צו:). וראה להלן הלכה יב. (57) שם במשנה. (58) וגומר: "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים" הרי שבירה ומריקה ושטיפה. (59) ספרא פ' צו פרק ו הלכה ז, וזבחים צד: (60) ששפך. (61) משנה שם צה: "אחד שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח", ובספרא שם (פרק ז הלכה א) "אין לי אלא שבישל בה. עירה לתוכה רותח מנין, תלמוד-לומר (שם), אשר תבושל בו ישבר". כלומר, מכיון שנסמך "בו" ל"ישבר" – הרי זה בא ללמדנו שאפילו אם רק נבלע בו – ישבר (רש"י).

14 יב. מְרִיקָה - בְּחִמְיָן, וּשְׂטִיפָה - בְּצוֹנָה⁶². בְּמִים -
15 לֹא בִּינִין, וְלֹא בְּמִזְגָּה⁶³, וְלֹא בְּשֶׁאֵר מְשָׁקִין. וְהַמְרִיקָה
16 וְהַשְׂטִיפָה - כְּמִרְקַת הַכֶּסֶם וּשְׂטִיפָתוֹ⁶⁴. וְהַשְׂפּוֹד⁶⁵

ובגמרא שם אמרו "וטעמא מאי, אמר קרא (ויקרא ו, כא) ואם בכלי נחושת בושלה, ואפילו במקצת כלי (=מורק ושוטף כולו)", כי גזירת הכתוב היא, ראה למעלה.

1 וְהֶאֱסָפָהּ⁶⁶ - מְגַעִילִין בְּמִים חֲמִים עַל גְּפֵי הָאֵשׁ⁶⁷
2 וְאַחֲרָיו בְּן מְדִיחָן⁶⁸.

8 יד. צֶלֶה הַבָּשָׂר בְּאֵוִיר תַּנּוּר שֶׁל חֶרֶס⁷² - יֵשׁ בְּדָבָר
9 סֶפֶק אִם יִשְׁבֵּר, הוּאִיל וְנִתְבַּשְׁלָה בּוֹ, אוֹ לֹא יִשְׁבֵּר,
10 הוּאִיל וְלֹא נִגְעָה בּוֹ⁷³. וְלֹא בַחֲטָאֵת בְּלִבָּד, אֲלֵא כָּל
11 הַפְּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בֵּהֶן בְּקֳדָשִׁים עַל יְדֵי חֲמִין⁷⁴,
12 בֵּין קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים בֵּין קֳדָשִׁים קְלִים, טַעוּנִין מְרִיקָה
13 וּשְׂטִיפָה⁷⁵ עֲקֵב אֲכִילָה⁷⁶. וְכֵן הַשְּׁפֹד⁷⁷ וְהֶאֱסָפָהּ -
14 מְגַעִילִין עֲקֵב אֲכִילָה. וְאֵינוּ מְנִיחִין עַד זְמַן אֲכִילָה
15 שְׁנִיָּה, אֲלֵא קִשְׁיָשִׁים לְאָכֹל - נִגְעִיל הַשְּׁפֹד
16 וְהֶאֱסָפָהּ, וּמִמָּרָק⁷⁸ וְיִשְׁטֹף הַפְּלִי, בֵּין כָּלִי מִתְּכֹת
17 בֵּין כָּלִי חֶרֶס; חוּץ מִן הַחֲטָאֵת שֶׁשּׁוֹבֵר בָּהּ כָּלִי
18 חֶרֶס⁷⁹. וּמִבְּשֵׁל וְשׁוֹנָה וּמִשְׁלֵשׁ מִיד, בֵּין כָּלִי
19 מִתְּכֹת בֵּין כָּלִי חֶרֶס, וּמִמָּרָק וְשׁוֹטֵף⁸⁰ עַד סוֹף
20 אֲכִילָה⁸¹.

(72) ראה להלן בהערה הסמוכה. (73) שם צה: בעיא שלא נפשטה, ונראה שם שהבעיא היא גם בתנור של מתכת, אם צריך מריקה ושטיפה או לא, וא"כ יש להבין למה כתב רבינו רק תנור של חרס, ולא הזכיר גם תנור של מתכת (ראה לחם-משנה והר-המוריה). (74) שם צה: במשנה "אחר שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח". ראה למעלה הלכה יא. (75) משנה שם צה: כדעת חכמים, שאמרו: "אחד קדשי הקדשים ואחד קדשים קלים, טעונין מריקה ושטיפה", ולא כר' שמעון האומר "קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה". ובברייתא שם צו: "חטאת, אין לי אלא חטאת, כל הקדשים מנין, תלמוד לומר (ויקרא ו, כב) קודש קדשים היא (= כל זכר בכהנים יאכל אותה, קדש קדשים היא)". יכול שאני מרבה את התרומה, תלמוד-לומר אותה (= כל זכר בכהנים יאכל אותה), פרט לתרומה, דברי ר' יהודה. רבי שמעון אומר, קדשי קדשים טעונין מריקה ושטיפה, קדשים קלים אינן טעונין מריקה ושטיפה וכו'". ופסק כר' יהודה נגד ר' שמעון (ראה בעירובין מ:). וראה הלכה ג ובהגהה שנרפסה בדפוסים חדשים, וכן ב'תוספות יום טוב' זבחים פ"א משנה ז, ובלחם-משנה שם, ובהר-המוריה כאן. (76) כלומר, מיד עם גמר האכילה (כסף-משנה), לפני שיהיה נותר (לחם-משנה), וכדברי חכמים במשנה שם צו: שאמרו "בישל בתחילת הרגל, יבשל בו עד זמן האכילה". ובגמרא שם צו. "מאי קאמר, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא, ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה. מנהגי מילי, א"ר יוחנן משום אבא יוסי בן אבא, כתיב (שם, כא) ומורק ושוטף, וכתיב (שם, כב) כל זכר בכהנים יאכל. הא כיצד, ממתין לה עד זמן האכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "שלא יאחר למרקו אלא כפי זמן האכילה בלבד, וכשתכלה האכילה ממרק אותו", ועיין בראב"ד וברש"י שנוסחתם במשנה ובגמרא שם: "זמן האכילה", ולא "עד זמן אכילה". (77) כן נראה במשנה שם לדברי חכמים (כסף-משנה). (78) [מלה זו מיותרת, שהרי כבר כתב

(62) כדעת חכמים בברייתא שם צו. ולא כרבי, וכן הוא בסתם משנה שם צו: לפי גירסת רבינו שם: "מריקה בחמין, ושטיפה בצונן" (ראה בפירוש המשנה). וכן הוא במשנה שבמשניות. ומריקה בחמין, היינו הגעלה (שם צו: וברש"י שם ד"ה אלא למאן דאמר, ותוספות שם ד"ה לא צריכא). וראה להלן הלכה יד. (63) שם צו: וספרא שם הלכה ג. ומזג הוא תערובת יין ומים, וראה למעלה פ"ו הלכה ו. (64) משנה שם: "מריקה כמריקת הכוס, ושטיפה כשטיפת הכוס", רוצה לומר, שאינו חייב להפליג עד שיסיר כל הרושם (רבינו בפירוש המשנה שם). (65) ברזל דק שחורזים עליו נתחי בשר וצולים אותם על האש. (66) "שבכה של ברזל שצולין עליה בשר" (רבינו בפירוש המשנה). ורק בקדשים הסתפקו בהגעלה, לפי שבשעת הבליעה היה היתר, אבל שפוד ואסכלא שבלע איסור – טעונים ליבון על האש (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות – הלכה ג). (67) במשנה שם צו. "השפוד והאסכלא (=שצלו בהן בשר חטאת) מגעילין בחמין". ופירוש מגעילן, שיסיר השמנונית שנבלעה בשפוד, שהנפש מואסת אותה מגזירת געלה נפשי (צ"ל: "געלה נפשם" – ויקרא כו, מג) מענין הזה, נשתמשו בכל דבריהם: גיעול, גיעולי גוי, ומגעילן. וזולתן, רוצה לומר להסיר ההגעלה. וסדר המעשה הזה לתת אותן הכלים לתוך המים ורתחין כשהן על גבי האש, ושופכין עליהן מאותן המים ושוטפן במים קרים" (=כלומר, זהו מה שאומר רבינו מיד בסמוך "ואחריכך מדיחין") – פיה"מ שם. וראה בפירוש המשנה בעבודה זרה עו. (68) כלומר, שוטף בצונן, כנוצר לעיל. ונראה שגזירת הכתוב היא, שהרי רק בקדשים אמרו כן ולא בתרומה. וטעם שטיפה זו, ראה בזבחים צו: ובפס"ו מהלכות תרומות הלכה יט. ועוד, שהרי בישל במקצת הכלי צריך מריקה ושטיפה בכל הכלי, ראה להלן הלכה יג. [ומה שכתב רבינו בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג ששוטף בצונן, אינה אלא חומרא בחמץ, שחששו שמא יחזור ויבלע הכלי מהמים החמים (ראה בטור אורח-חיים סימן תנב בשם רב האי גאון ורש"י), אבל בשאר האיסורים לא הזכיר רבינו שטיפה בצונן, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכות ג-ד].

3 יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שֶׁבִּשְׁל בֵּהֶן אַחֲרָיו שֶׁנִּזְרַק
4 דָּמָה בְּהַלְבָּתוֹ; אֲבָל אִם בִּשְׁל קֹדֶם זְרִיקָה⁶⁹, או
5 שֶׁבִּשְׁל בָּהּ בָּשָׂר חֲטָאֵת הַנְּשָׁרְפֶתָהּ⁷⁰ - אֵינוּ טַעוּן
6 מְרִיקָה וּשְׂטִיפָה. בִּשְׁל בְּמִקְצַת הַפְּלִי - פְּלוֹ טַעוּן
7 מְרִיקָה וּשְׂטִיפָה⁷¹.

(69) ברייתא שם צו: "חומר בהזאה מבמריקה ושטיפה וכו' שהזאה ישנה בחטאות החיצוניות ובחטאות הפנימיות וישנה לפני זריקה, מה-שאינ-כן במריקה ושטיפה", וגזירת הכתוב היא כנ"ל. (70) שם בברייתא, וכמו כן ברייתא שם צב: ובספרא פ' צו פרשה ג' הלכה יא. וראה למעלה הלכה יא. (71) שם צו: בעיא שנפשטה, ממה שמפורש בברייתא "חומר מריקה ושטיפה מבהזאה וכו' בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, מה-שאינ-כן בהזאה וכו'".

9 וְאַחַד שְׁאָר קִדְשִׁים, בֵּין קִדְשִׁים קָלִים בֵּין
10 חֲמוּרִים⁹¹; שְׁנֵאֵמָר: זֹאת הַתּוֹרָה לְעֹלָה לְמִנְחָה⁹².

88) התחלת ההלכה היא למעלה (הערה פד), וכן נראה בדפוס רומי. 89) ש"כ כל אשר יגע בבשרה יקדש" (למעלה הלכה טו). 90) ספרא וברייאתא בזבחים ופסחים שם "כל אשר יגע (שם), יכול אפילו שלא בלע, תלמוד-לומר (שם) בבשרה, עד שיבלע בבשרה (=כגון המחזה שומן חטאת, וסך ממנו צלי של שלמים ונבלע בו – רש"י). 91) כלומר, קדשי קדשים. 92) זבחים צו: "אשכחן חטאת דמקדשת בבלוע, שאר קדשים מנלן. אמר שמואל משום ר"א, זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים" (שהוקשו כולם זה לזה, ולמידים כולם מחטאת), "מה חטאת מקדשת בבלוע, אף כל מקדשת בבלוע" (שם צח).

11 יז. נָגַע בְּשָׂרָה בְּרִיקָה⁹³ וְנִבְלַע בְּמִקְצָתוֹ - לֹא נִתְקַדֵּשׁ
12 פָּלוֹ, אֲלֵא חוֹתֵךְ מְקוֹם הַפְּלַע⁹⁴.

93) "ריקק סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא בתרא יט:). וראה בתרגום אונקלוס (שמות כט, ב): "וריקקי מצות" – "ואיספוגין פטייין", וראה בפירוש המשנה לחלה פ"א משנה ד. 94) משנה שם צו. וברייאתא שם צו:

13 יח. פָּלִי שֶׁבֶשֶׁל בּוֹ קִדְשִׁים וְחָלִין אוֹ קִדְשֵׁי קִדְשִׁים
14 וְקִדְשִׁים קָלִים: אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתָן טַעַם⁹⁵ - הֲרִי הֵפֵל
15 נֶאֱכַל בְּחִמּוֹר שִׁבְהָ⁹⁶, וְטַעֲזוֹן הַפָּלִי מִרִּיקָה
16 וְשִׁטְפָה⁹⁷, וְהֵפֵל בְּחִמּוֹר שִׁבְהָ לְכָל דָּבָר; וְאִם לֹא
17 נָתַן טַעַם זֶה בָּהֶן⁹⁸ - אֵין הַקָּלִין נֶאֱכָלִין בְּחִמּוֹרִים⁹⁹,
18 וְאֵינָן בְּנוֹתָן לְכָל דָּבָר, אֲבָל הַפָּלִי¹⁰⁰ טַעֲזוֹן מִרִּיקָה
19 וְשִׁטְפָה¹⁰¹.

95) שאין ששים בחולין נגד הקדשים, וכמו כן אין ששים בקדשים קלים נגד קדשי הקדשים. 96) משנה שם צו. וספרא צו פרק ז הלכה ז. 97) ראה שם במשנה "אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלים נאכלים כחמורים, ואינן טעונין מריקה ושטיפה", ובגמרא שם אמרו: "מאי קאמר, חסורי מחסרא והכי קתני (ראה הגהה שם), אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלין נאכלין כחמורים, וטעונין מריקה ושטיפה, ופוסלין במגע. אין בהם בנותן טעם, אין הקלין נאכלים כחמורים, ואין טעונין מריקה ושטיפה, ואין פוסלין במגע". 98) כגון שבקלים יש ששים נגד הקדשי-קדשים, או בחולין יש ששים נגד הקדשים. 99) שהרי החמורים בטלו בתוך הקלים. 100) כנראה מדברי הראב"ד (למעלה הלכה יד), שבספר הרמב"ם שלו היה כתוב "הכל". ונוסחתנו עיקר (כסף-משנה). 101) שם בגמרא, לפי מה שביארו במשנה, שאם "אין בהם בנותן טעם וכו' אין טעונין מריקה ושטיפה", הקשו: נהי דקדשי-קדשים לא בעי (כלומר, אין צורך במריקה לסוף זמן אכילת קדשי-קדשים, שהם מועטים והם בטלים – רש"י) קדשים קלים ניבעי (= יצטרכו מריקה מחמת קדשים קלים). אמר אביי, מאי אין טעונין דאמר, קדשי קדשים. אבל קדשים קלים, טעונין. רבא אמר, הא מני ר' שמעון היא, דאמר קדשים קלים אין טעונין מריקה

"יגעיל" דהיינו מריקה, ראה למעלה הלכה יא. ואם נפרש כאן על-פי מה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שמריקה היא שפרכת מים חמים על הכלי לאחר העגלה, יהיה קשה ממה שכתב למעלה הלכה יב "והשפור והאסכלה מגעילן במים חמים על גבי האש, ואחר-כך מדיחין", הרי שמריקה היינו העגלה. וראה עוד להלן. 79) והשיג עליו הראב"ד, וז"ל: "ומה שאמר בכלי חרס טעון מריקה ושטיפה, טעות היא בידו. ובהדיא בתוספתא (זבחים פ"י) שאין טעון אלא שבירה, אבל הכל טעון מריקה ושטיפה, פירוש קדשי קדשים וקדשים קלים", ובכסף-משנה כתב "שרבינו מפרש דלא קיימא תוספתא אלא לחטאת בלבד, שהרי לא מצינו שהצריכה תורה שבירה לכלי חרס, אלא בחטאת בלבד. אבל שאר קדשים, אף כלי חרס אינם טעונים אלא מריקה ושטיפה". וראה בברכת הזבח, שמקשה על רבינו ממה שאמרו בפסחים ל: "התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם", הרי שבכל האיסורים הוא טעון שבירה. וראה במעשה רוקח ובהר המוריה. [ואם נאמר שדעת רבינו שמריקה ושטיפה הן לאחר העגלה, יתכן כי הכוונה כאן שלאחר הכשרו של כלי החרס על-ידי ליבון באש (ראה בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כב) – הוא טעון מריקה ושטיפה, וראה למעלה]. 80) בספרא פ' צו פרק ז הלכה ב: "ואם בכלי נחושת בושלה, מלמד שמבשל ושונה ומשלש, ובאחרונה מורקו ושוטפו. אין לי אלא כלי נחושת, שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה מורקו ושוטפו. ומנין לכלי חרס שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה שוברה, תלמוד-לומר ישבר ואם בכלי נחושת בושלה", וסבור רבינו כי המדובר רק בחטאת, אבל בקדשים אחרים – אף כלי חרס מורקו ושוטפו (הר המוריה). 81) כלומר, עד סוף זמן אכילה מבשל ושונה ומשלש, וראה הר המוריה.

1 טו. פָּלִי גָלִים⁸² וְכָלִי אֲבָנִים וְכָלִי אֲדָמָה⁸³ - אֵינָן
2 טַעֲזוֹנִין מִרִּיקָה וְשִׁטְפָה, אֲפָלוּ בְּחִטָּאת, אֲלֵא הִדְחָה
3 בְּלִבְד⁸⁴. 85) נֶאֱמָר בְּחִטָּאת: כָּל אֲשֶׁר יֵגַע בְּשָׂרָה
4 יִקְדָּשׁ - לְהִיּוֹת כְּמוֹתָ⁸⁶. אִם פִּסּוּלָהּ הִיא - הַנוֹגֵעַ בָּהּ
5 פִּסּוּל, וְאִם פִּשְׁרָהּ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ יֶאֱכַל כְּמוֹתָ
6 וּבִקְדָשָׁתָה⁸⁷.

82) "הם כלים העשויים מרפת בקר והעפר" (פירוש המשנה לכלים פ"י משנה א). 83) שלא נצרפו בתנור ואינם ככלי חרס. 84) תוספתא זבחים פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמוד 495 14). [וראה בשער המלך לפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג בשם הר"ר יונה]. 85) כאן התחלת הלכה טז. וכן נראה בדפוס רומי. 86) ספרא צו פרשה ג ה"ה, וברייאתא זבחים צו. פסחים מה. ושם נסמן. 87) בברייאתא וספרא, הלשון "ואם כשרה, יאכל כחמור שבה", ומפרש רש"י, שנאכל רק לזכרי כהונה וליום ולילה ובעזרה, כחטאת. והר"ח (ראה תוס' פסחים וחולין שם) גורס: "כחמור שבהן", ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט היום, נאכל כחומר החטאת ואינו נאכל למחר.

7 טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁹ בְּשִׁנְבֻלְעָה בּוֹ; אֲבָל
8 נִגְיָעָה בְּלֹא הַבְּלָעָה אֵינָה מְקַדְּשָׁתָה⁹⁰. וְאַחַד הַחֲטָאת

יקרע – רש"י), "ואפילו למאן דאמר בריש כל הפסולין (שם לב:) ביאה במקצת שמה ביאה, שאני בגד הואיל ויכול לחתכו, לא חשיב כאילו נכנס כולו" (תוספות שם ד"ה מכניסו), כלומר, אין הבגד דומה לאדם. שבאדם, החיות שבו מאחדת את כל האיברים, מה-שאין-כן בבגד, שאין חיבור פנימי בין חלקיו, ומה שנכנס בפנים אין לו קשר עם מה שנשאר בחוץ, שהרי יכול לחתכו, אע"פ שאסור לעשות כן, ראה בהר המוריה (אנציקלופדיה תלמודית ערך ביאה במקצת, ח"ג עמ' קב). (115) ולהטבילו קודם בחוץ, ואחר-כך להכניסו בפנים לכיבוס אי-אפשר, שהרי שרייתו של בגד במים זהו כיבוסו, ואם כן הרי הוא מכבסו בחוץ, והתורה אמרה "תכבס במקום קדוש", ראה למעלה הלכה א (משנה-למלך להלן פכ"ג מהלכות כלים הלכה יא). וכל זה הוא במעיל שאסור לקרעו, אפילו שלא כדרך השחתה, אבל למעלה הלכה יט לא הביא רבינו שמטבילו, מפני ששם מדובר בבגד שאפשר לקרעו ועל-די-זה יטהר גם מטומאה דרבנן, וראה הר המוריה כאן.

- 14 **כא. כלי חרס שפשל בו החטאת ויצא - מכניסו**
 15 **ושוברו בפנים** 116. **נטמא בחוץ - נוקבו בכדי שרש**
 16 **קטן כדי שיתטהר** 117, **ומכניסו ושוברו בפנים** 118. **ואם**
 17 **נקבו נקב גדול מזה - אינו שוברו בפנים; שהרי**
 18 **אינו כלי** 119, **ואין שוברין בפנים אלא פלים** 120. **וכן**
 19 **כלי מתכות שפשל בו ויצא חוץ לעזרה - מכניסו**
 20 **ומורקו ושוטפו בפנים** 121. **נטמא פשיצא - פוחדתו**
 21 **עד שיתטהר ומכניסו בפנים** 122, **וחוזר ומרדדו עד**
 22 **שיתסתם הפחת ויחזר פתבנית הפלים, ואחר כך**
 23 **מורקו ושוטפו פעזרה** 123; **שנאמר: ואם בכלי נחשת**
 24 **וגומר - אין מורקין בפנים אלא פלים** 124.

(116) משנה שם צד: ולמדו זאת מדין כבוס, שמפורש בו "תכבס במקום קדוש", וסומך לו נאמר "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר", מה כיבוס במקום קדוש, אף שבירה במקום קדוש, ראה למעלה הלכה יא. (117) שם: "כלי חרס וכו', נטמא חוץ לקלים, נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש". ובגמרא (שם צה). אמרו "כלי חרס שיצא נוקבו, כלי אמר רחמנא, ולא כלי הוא – שניקב בשורש קטן". וצריך לומר, כי אם ניקב כשורש קטן נטהר מדאורייתא וטמא מדרבנן (ראה תוספות שם סוף ד"ה לא שנו), שעדיין חשוב הוא כלי לקבל זיתים (ראה להלן פי"ט מהלכות כלים הלכה ב) וכדי לקיים מצות שבירה בכלי-חרס, לא אסרו חכמים להכניסו בפנים. ראה למעלה הלכה יט. (118) אף-על-פי שלגבי טומאה הרי הוא ככלי שבור – לענין שבירה במקדש עדיין הוא כלי. (119) צריך להבין, הרי כתב רבינו בהלכות כלים שם, ש"אם ניקב כמוציא זיתים טהור, והרי הוא ככלי גללים ואבנים שאין מקבלים טומאה, ועדיין כלי הוא חשוב, להציל בצמיד פתיל עד שיפחת רובו". אם כן, למה אם ניקב נקב גדול מזה של כשורש קטן אינו שוברו בפנים שהרי אינו כלי, הלא הוא נחשב לכלי לענין להציל בצמיד פתיל. ויתכן שהוא רק ככלי גללים וכלי אדמה, ואילו דין כלי חרס ירד ממנו בשעה שניקבו נקב כמוציא זיתים, ולפיכך אינו צריך שבירה. (120) שם צה. כלי אמר

ושטיפה", ורבינו פוסק כי טעון מריקה ושטיפה בגלל הקדשים-קלים, לכל הדיעות. אם כדברי אב"י, הרי גם דעת המשנה כן. ואם כדברי רבא, הרי המשנה היא כר' שמעון, ורבינו פוסק שלא כר' שמעון, ראה למעלה הלכה יד.

- 1 **יט. בגד שנתו עליו דם החטאת ויצא חוץ לעזרה**
 2 **- מחזירו לעזרה ומכבסו שם** 102. **נטמא חוץ**
 3 **לעזרה** 103 - **פיצד יעשה? קורעו** 104 **כדי שיתטהר** 105,
 4 **ומכניסו ומכבסו בפנים** 106. **וצריך להניח בו שלם**
 5 **כדי מעפרת** 107. **לפי שנאמר 'בגד' צריך לכבס**
 6 **בגד** 109. **ואף על פי שהוא טמא מדבריהם מפני כדי**
 7 **המעפרת שנשארה בו, פיון שנקרע רבו טהור מן**
 8 **התורה ומתר להכניסו למקדש לכבס הדם** 110.

(102) שם צד: במשנה וספרא פר' צו פרק ו הלכות זח. (103) שמעתה אסור להכניסו לעזרה (למעלה פ"ג מהלכות ביאת המקדש הלכה טז, וירושלמי נזיר פ"ו הלכה ד). (104) רוב הבגד, ראה להלן בהמשך ההלכה. והמדובר בכלי בגד, בין בגד של חול ובין בבגדי כהונה, וכיון שאינו קורעו דרך השחתה, אינו לוקה, ראה בפ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. וראה להלן הלכה כ לגבי מעיל, ובמשנה-למלך שם. (105) ראה בפכ"ג מהלכות כלים הלכה יא. (106) משנה וספרא שם. (107) "כדי רוחב סודר" (רש"י שם). (108) "ואשר יזה מדמה על הבגד". (109) שם בגמרא: "מתקין לה רבינא, קורעו - בגד אמר רחמנא ולא בגד הוא" (בגד אמר רחמנא, שיהא בגד עליו בשעת כיבוסו" (רש"י – שם) – דמשייר כדי מעפרות". (110) שם בגמרא: "איני, והאמר רב הונא, לא שנו אלא שלא שייר בה כדי מעפרות. אבל שייר בה כדי מעפרות, חיבור הוי (וברש"י שם: והאמר רב הונא בפרק העור והרוטב (חולין קכג:) לא שנו דלית טמאה שהתחיל בה לקורעה, כיון שנקרע רובה טהורה, אלא שלא שייר באותו מיעוט כדי מעפרות. אבל שייר בה כדי מעפרות, חיבור הוי ועדיין הוא בטומאתו). מדרבנן הוא (גזירה דילמא לא אתיא למיקרע רובה, אבל מדאורייתא טהורה, ומותר להכניסה משום מצות כיבוס – רש"י), כלומר, כדי לקיים מצות כיבוס, לא אסרו חכמים להכניס בעזרה דבר שהוא טמא מדרבנן. וראה לחם-משנה כאן, ובמשנה-למלך הלכות כלים שם.

- 9 **כ. מעיל** 111 **שנתו עליו דם חטאת ויצא ונטמא לחוץ**
 10 **- פיצד הוא עושה? והרי הקורע אותו - לוקה** 112,
 11 **כמו שפארנו** 113. **מכניסו פחות פחות משלש**
 12 **אצבעות ומכבסו בפנים** 114, **ואחר שיתכבס כל הדם**
 13 **מעט מעט מטבילין אותו בחוץ** 115.

(111) מבגדי הכהן הגדול. (112) אף אם קרעו שלא כדרך השחתה. (113) למעלה פ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. (114) שם צה. "אמר ריש לקיש, מעיל שננטמא, מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו, משום שנאמר (שמות כח, לב) לא יקרע" (=מעיל של בגדי כהונה שניתו עליו דם חטאת, ויצא חוץ לקלים ונטמא, מכניס מקום הדם לפנים בפחות משלש על שלש, שאינו מכניס שיעור בגד טמא לעזרה, לפי שאי-אפשר לקורעו ולהכניסו, משום שנאמר לא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ט"ז טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 "ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת וגו' כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא".

12 ג. עֲשִׂיתָ כָּל שְׁלָמִים כְּמַצֹּתָן - מַצֹּת עֲשֶׂה¹⁵. וְהֵן
13 אֲרֻבָּעָה מִיָּנִין: הָאֶחָד שְׁלָמִי צָבוּר¹⁶, וְהַשְּׁלִישָׁה שְׁלָמִי
14 יָחִיד¹⁷.

15 (15) שכתוב (שם ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", ואמר עוד להשלמת המעשה (שם ז, י"ב) "וזאת תורת השלמים - אם על תודה יקריבנו" (ספר המצוות עשה סו). (16) והם שני כבשי עצרת, שנאמר (שם כג, יט) "ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים". וראה למעלה פ"א ה"ד. (17) ראה להלן ה"ה.

15 ד. וְכִיצַד מַעֲשֶׂה שְׁלָמִי צָבוּר? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הֵדִם
16 כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ¹⁸, וּמִפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֲמֹרִים¹⁹
17 וּמוֹלֶחֶן²⁰ וּמִקְטִירֵן²¹, וְהַשָּׂאָר נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֵנָה
18 בְּעֶזְרָה²² כְּחֹטָאֵת וְכֹאֶשֶׁם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים
19 כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ²³.

18 (18) למעלה פ"ה ה"ב ג לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. (19) ראה שם ה"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואח"כ מוציין את אימוריהן". (20) מנחות כ, א. ראה למעלה ה"א. (21) שנאמר (שם ג, ג) "והקריב מזבח השלמים אשה לה", את החלב וגו' והקטירו אותו בני אהרן המזבחה". (ולא הביא רבינו כאן דין זריקת האימורים על גבי האישים, וכן הוא להלן ה"א, וראה למעלה ה"א). (22) משנה, זבחים נד, ב. (23) למעלה פ"א ה"ז, ופ"ה ה"ג.

20 ה. שְׁלָמִי יָחִיד שְׁלִישָׁה מִיָּנִין: הָאֶחָד הוּא הַבָּא
21 שְׁלָמִים בְּלֹא לֶחֶם, כְּגֹוֶן שְׁלָמִי תְּגִיגָה וְשִׁמְחָה²⁴.
22 וְהֵיוּ הַנֶּקְרָא שְׁלָמִים. וְהַשְּׁנִי - שְׁלָמִים הַבָּאִים עִם
23 הַלֶּחֶם בְּנֶדֶר אוֹ נֶדֶבָה. וְהֵיוּ הַנֶּקְרָא תּוֹדָה²⁵. וְאוֹתוֹ
24 הַלֶּחֶם נֶקְרָא לֶחֶם תּוֹדָה. וְהַמִּין הַשְּׁלִישִׁי - שְׁלָמִים
25 שֶׁמִּקְרִיב הַנְּזִיר בַּיּוֹם מְלֵאת נִזְרוֹ, וְהֵם בָּאִים עִם
26 לֶחֶם²⁶. וְהֵיוּ הַנֶּקְרָא אֵיל נִזְיֵר²⁷.

24 (24) שהם באים חובה (להלן פ"א מהל' חגיגה ה"א), וישנם גם שלמי נדבה. (25) כמו שכתוב (שם ז, י"ב) "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה, חלות מצות וגו'". (26) כמו שכתוב (במדבר ו, י"ט) "ואיל אחד תמים לשלמים, וסל מצות סולת חלות בלילות בשמן וריקני מצות משוחים בשמן". (27) זבחים נה, א - במשנה.

27 ו. וְכִיצַד מַעֲשֶׂה שְׁלִישָׁתָן? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הֵדִם כְּמוֹ
28 שֶׁבָּאֲרָנוּ²⁸, וּמִפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֲמֹרִים²⁹, וְאַחֵר כֶּף
29 מְנַתֵּחַ אֶת הַבֶּשָׂר³⁰ וּמִפְרִישׁ הַחֹזֶה וְשׁוֹק הַיָּמִין, וְנוֹתֵן
30 הָאֲמֹרִין עִם הַחֹזֶה וְהַשׁוֹק³¹ עַל יְדֵי הַבְּעָלִים³², וְכֵהֶן
31 מִנֵּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים³³ וּמִנִּיחַ הַכֵּל לִפְנֵי ה'
32 בְּמִזְרָח³⁴. וְכֵן כָּל הַטָּעוֹן תְּנוּפָה - בְּמִזְרָח מִנִּיפִין
33 אוֹתוֹ³⁵.

רחמנא (=וכלי חרס וגו' ישבר, ויקרא ו, כא) - כשהוא כלי ישבר. (121) שם צד: במשנה. ולמדו כן בהיקש מכיבוס, כמו שלמדו שבירה בכלי חרס. ראה למעלה הלכה יא. (122) שם. "כלי מתכות אינו טהור בנקב כל שהוא, אלא בנקב גדול" (רש"י שם). וראה בפ"א מהלכות כלים הלכות א"ב. (123) שם צה. בגמרא "והא לאו כלי הוא - דרציף ליה מרציף", ופירש רש"י: "אחר שפוחתו, מכין עליו בקורנס ומתברו וחזר שם כלי עליו". ואף כי אחרי תיקון הכלי, חזרת טומאתו הישנה (פ"ב מהלכות כלים הלכה א) - אין זה אלא מדברי סופרים (שם הלכה ב) ובמקום מצות מריקה, בפנים לא גזרו, ראה למעלה הלכה יט. (124) שם בגמרא.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) תתבאר בו מצות עשיית האשם, וכיצד הוא נעשה.

1 א. מַצֹּת עֲשֶׂה לַעֲשׂוֹת כָּל הָאֲשָׁמוֹת כְּמַצֹּתָן
2 הָאֲמֹרֶה בְּתוֹרָה². וְכִיצַד מַעֲשֶׂה הָאֲשָׁמוֹת? בֵּין אֶשֶׁם
3 וְדַאי בֵּין אֶשֶׁם תְּלוֹי - שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הֵדִם כְּמוֹ
4 שֶׁבָּאֲרָנוּ³, וּמִפְשִׁיט⁴ וּמוֹצִיא הָאֲמֹרִים⁵ וּמוֹלֶחֶן⁶
5 וְזוֹרֶקֶן⁷ עַל גִּב הָאֲשִׁים⁸. וְאֵם רָצָה לְהוֹלִיכֵן⁹ בְּכָלִי -
6 מוֹלִיךְ¹⁰. וְשָׂאָר בְּשָׂרָם נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֵנָה בְּעֶזְרָה¹¹
7 כְּחֹטָאֵת¹².

(2) שנאמר (ויקרא ז, א) "וזאת תורת האשם". וראה ב'ספר המצוות' עשה סה. (3) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. (4) העור. (5) ראה למעלה שם ה"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואח"כ מוציין את אימוריהן". (6) במנחות כ, א: "מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם וכו' ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד-לומר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ח ה"ג). וראה למעלה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א. (7) צריך עיון, מהיכן למדו כן באשם, וראה למעלה פ"ז ה"א, ופ"ה ה"ד, ולהלן ה"ד. (8) שנאמר (שם ז, ג"ה) "ואת כל חלבו וגו' את האליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן וגו' והקטיר אותם הכהן המזבחה אשה לה' אשם הוא". (9) את האימורים למזבח. (10) תוספתא זבחים פ"א: "הקטר חלבים שנתן על גבי האישים, בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו, הרי אלו כשרין". וראה למעלה פ"ז ה"א. (11) משנה, זבחים נד, ב: "ונאכלין לפני מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם ו, ו) "כל זכר ככהנים יאכלנו במקום קדוש יאכל קדש קדשים הוא". (12) ראה למעלה פ"ז ה"א, שנאמר (שם ז) "כחטאת כאשם, תורה אחת להם".

8 ב. אֶשֶׁם מִצָּרַע יֵשׁ בְּקִבְלַת דְּמוֹ שְׁנִי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאָר
9 בְּהַלְכוֹת מִחֲסָרִי בְּפָרָה¹³. וְאַף עַל פִּי כֵן, שָׂאָר
10 מַעֲשָׂיו וְזִרְיָקָת דְּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶכִּילֹתוֹ - בְּשָׂאָר
11 הָאֲשָׁמוֹת לְכָל דְּבָר¹⁴.

(13) פ"ד ה"ב. (14) שהרי נאמר באשם מצורע (שם יד, יג)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

סב, א: "מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב, כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבעה רוחות, מעלה ומוריד לעצור טללים רעים". ודעת התוספות' שם ד"ה כדי, היא ש"לא בכל תנופות עושין כן, אלא דווקא בתנופה של שתי הלחם דעצרת", אבל רבינו סובר שבכל התנופות עושים כן, וכן נראה ברש"י שם סא, א - במשנה ד"ה שתי. וכן הוא ב'ספרא' צו, פט"ז ה"ג, וב'ספרי' פ' נשא, פ"ה הכ"ה. עם התודה מביא ארבעה מיני לחם, שבכל אחד ואחד עשר חלות (להלן ה"ז"ח) והכהן לוקח מן הכל ארבע חלות, אחת מכל מין ומין, והיינו חלק אחד מעשרה. (38) ראה מנחות פא, א: "משום דאיכא ארבע להניף", ומפרש רש"י ד"ה משום, "דאיכא ארבע חלות (תודה) דתרומה שצריך להניף". ואע"פ שלא נאמרה תנופה בפירוש לגבי תודה - למדוה משלמים ('ספרא' צו, פ"ה ה"ד). (39) כלומר, כל הנ"ל מונח על הידים של הבעלים, וככה הוא מונף ע"י הכהן והבעלים. (40) למעלה ה"ו.

- ח. וְכִיצַד מְנִיחֵן עַל יְדֵי הַבְּעָלִים? נוֹתֵן אֶת הַחֲלָבִים
עַל יְדֵי הַבְּעָלִים, וְחֻזָּה וְשׁוֹק לְמַעֲלָה, וְשִׁתִּי הַפְּלִיּוֹת
וְיוֹתֵרֶת הַפֶּבֶד לְמַעֲלָה מֵהֶם, וְאִם יֵשׁ לָחֶם - מְנִיחוֹ
לְמַעֲלָה, וּמְנִיף הַפְּלִי.⁴¹

(41) ב'ספרא' (שם פט"ז ה"ג): "כיצד הוא עושה, יביא את החלבים על ידי הבעלים, וחזה ושוק למעלה מהם, שתי כליות ויותרת על הכבד למעלה מהם, אם (יש) שם לחם נותן למעלה מהם וכו'".

- ט. הִיָּה הַקֶּרֶן אֵיל נִזִּיר - מוֹצִיא הָאֱמֹרִינִין וּמְפָרִישׁ
חֻזָּה וְשׁוֹק⁴², וּמִבְשָׁל שָׂאֵר הָאֵיל בְּעֶזְרַת הַנְּשִׁים⁴³,
וְלֹאֲקֹחַ הַפֶּהֶן הַזֵּרוּעַ בְּשָׁלָה מִן הָאֵיל⁴⁴ עִם אֶחָד
מֵעֶשְׂרֵה מִן הַלָּחֶם הַבָּא עִמּוֹ⁴⁵ עִם הַחֻזָּה וְהַשׁוֹק
וְהָאֱמֹרִינִין⁴⁶ וּמְנִיחַ הַפֶּל עַל יְדֵי הַנְּזִיר, וְהַפֶּהֶן מְנִיחַ
יְדֵיו תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמְנִיף הַפְּל⁴⁷ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁸.

(42) ראה למעלה ה"ו: "ומפשיט ומוציא האמוריים ואחר-כך מנתח את הבשר ומפריש החזה והשוק". (43) ראה פ"ה מהל' בית הבחירה ה"ז"ח, ש"ארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה (של עזרת נשים) וכו' ומה הם משמשות: דרומית מזרחית לשכת הנזירים, ששם מבשלים את שלמיהם וכו'", שכתוב (יחזקאל מו, כד) "ויאמר אלי, אלה בית המבשלים אשר יבשלו שם (בחצר, ראה בפסוקים שם, והיינו עזרה) משרתי הבית את זבח העם" (פ'י) הרא"ש מדות פ"ב מ"ה). (44) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל", ומדסתם רבינו דבריו, משמע ששאר האיל היה מבשל כשהזרוע מחוברת בו, ופולגתא היא וכדעת תנא-קמא של רבי שמעון (חולין צח:). וכלשון הראשון שבגמרא. ועיי"ש ב'תוספות' שם ד"ה מר, כי לתנא-קמא מבשלו כשהזרוע מחובר בו, וכפשוטו לשון הפסוק (כספ-משנה). וראה להלן ה"י "אי זהו הזרוע". (45) ראה להלן הכ"ג כי הנזיר היה מביא עשרים חלות מצות, מהן עשרה ריקקין משובחין בשמן, ועשר חלות וכו' והכהן לוקח מהן שתי חלות: אחת מכל מין. (46) נלמד ממה שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל - כספ-משנה).

(28) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה: "וקדשים קלים שחיתתן וקיבול דמן בכל מקום בעזרה". וראה שם ה"ד: "ומנין ששוחטים קדשים קלים בכל העזרה וכו'". ולענין זריקת הדם, ראה שם ה"ו: "העולה והאשם והשלמים בין של יחיד בין של ציבור זריקת דם שלשתן על גבי המזבח שוה לעולם, וכיצד הוא עושה וכו'". (29) ראה למעלה פ"ה ה"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר-כך מוציין את אימוריהם". (30) במנחות עז, ב: "אמר רב חסדא אמר אבימי, שלא ינתח בשר קודם שיטול אימורין". (31) מנחות סא, א - במשנה: "אלו טעונות תנופה וכו' ואימורי שלמי יחיד, וחזה ושוק שלהן". (32) כלומר, על גבי הידים שלהם. וראה להלן ה"ח: "כיצד מניחין על ידי הבעלים". (33) שם סא, ב: "או אינו אלא זה כהן המקריב (= שהוא מניף, ולא הבעלים) כשהוא אומר (ויקרא ז, ל) "ידיו תביאנה, הרי בעלים אמור, הא כיצד? כהן מניח ידיו תחת ידי הבעלים ומניף". וכתבו התוספות' (שם ד"ה כהן) כי הכוונה בזה שהבעלים אוחזים באוגני הכלי, והכהן אוחז למטה, באופן שאין חציצה כלל. (34) שם במשנה: "תנופה היתה במזרח", כלומר, ממזרח של המזבח. ובגמרא שם אמרינן "לפני ה' (שם יד, כד) במזרח. יכול במערב, אמרי: הני מילי מנחה דאיכרי חטאת, וחטאת טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד. אבל הכא, לפני ה' קרינא ביה", ומפרש רש"י: "כלומר, אפילו במזרח קרינא ביה לפני ה' - וכל-שכן במערב". אבל מדברי רבינו נראה, שדווקא במזרח (ראה בכסף-משנה). וכן נראה ב'ספרי' פ' נשא על הפסוק "והניף את המנחה לפני ה'" (במדבר ה, כה) "לפני ה' במזרח, שבכל מקום שנאמר לפני ה', הרי הוא במזרח, עד שיפרוט לך הכתוב" (ובעל 'תורה תמימה' הביא שם את הגמרא בסוטה (גבי הגשת המנחה שהיא במערבית דרומית), ובאמת אין לזה קשר לשם). וראה גם ב'ספרא' פ' צו פט"ז ה"ג. (וצריך לומר ש"לפני ה'" הוא באמת במערב בקודש הקדשים, אלא ששתי דרכים בזה: א. שהוא עומד במזרחו של המזבח ופניו כלפי מערב, ב. שעומד ממש במערב המזבח, אף-על-פי שאין פניו למערב. וזהו מה שאמרו במנחות וב'ספרי' שם, שלעולם לפני ה' הוא במזרח, כלומר, ופניו למערב, וזה עדיף. אבל במקום שפירטה התורה כגון בהגשת מנחה, שצריכה יסוד, על-כרחנו ש"לפני ה'" היינו שעומד במערב. וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה אבל, ובכסף-משנה כאן). (35) ראה פ"א מהל' תמידין ומוספין ה"א במנחת העומר, ובפ"ג מהל' סוטה ה"ט גבי מנחת סוטה.

- ז. וְכִיצַד הוּא מְנִיף? מוֹלִיךְ וּמְבִיא, מַעֲלָה וּמוֹרִיד³⁶.
וְאִם הָיָה הַקֶּרֶן תּוֹדָה - לֹאֲקֹחַ מִן הַלָּחֶם הַבָּא עִמָּה
אֶחָד מֵעֶשְׂרֵה³⁷ וּמְנִיחוֹ עִם הַחֻזָּה וְהַשׁוֹק וְהָאֱמֹרִינִים,
וּמְנִיף הַפְּל³⁸ עַל יְדֵי הַבְּעָלִים³⁹ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁴⁰.

(36) במשנה מנחות סא, א: "כיצד הוא עושה, נותן שתי הלחם על גבי שני כבשים, ומניח שתי ידיו למטה, מוליך ומביא מעלה ומוריד, שנאמר (שמות כט, כז) אשר הונף ואשר הורם". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו כי מוליך ומביא לארבע רוחות. (וכן נראה בסוכה לו, ב: "מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו) וכן פירש רש"י במנחות

47) שנאמר (במדבר שם, יט"ב) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל, מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד, ונתן על כפי הנזיר וגו' והניף אותם הכהן תנופה לפני ה' קודש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה". וגם אימורים היה מניף עמהם, ראה למעלה ה"ו. 48) למעלה ה"ו. וראה בפ"ח מהל' נזירות ה"ד.

1 י. אִי זֶהוּ חֲזָה? פֶּל הַרְוָה אֶת הַקָּרֶקַע, לְמַעַלָּה עַד
2 הַצְּוָאר, לְמַטָּה עַד הַכֶּרֶס⁴⁹. וְחוֹתֶךָ עִמָּה שְׁתֵּי צִלְעוֹת
3 אֵילָף וְאֵילָף⁵⁰. וְאִי זֶהוּ זְרוּעַ?⁵¹ מִן הַפֶּרֶק שֶׁל
4 אֲרֻכְבָּה עַד פֶּה שֶׁל יָד, שֶׁהֵם שְׁנֵי אֵיבָרִים מְעֵרִין זֶה
5 בָּזֶה⁵². וְהַזְרוּעַ הָאֲמֻדָּה הִיא זְרוּעַ שֶׁל יָמִין⁵³.
6 וְשִׁכְנָגְדָה בְּרָגֶל הוּא הַשּׁוֹק הָאֲמֹר בְּכָל מְקוֹם⁵⁴.

49) תוספתא חולין פ"ט: "איזה הוא חזה, כל שרואה את הארץ, מלמעלה ועד שמגיע לצוואר, מלמטה עד שמגיע לכרס", ובחולין (מה). הובאה להיפך "למטה עד הצוואר, למעלה עד הכרס", וזהו כשתולין אותו ברגליו וראשו למטה (עי' רש"י שם). והתוספתא עוסקת בשור שאין תולים אותו, ראה למעלה פ"ו ה"ה, ועי' ב'הר המוריה'. 50) חולין, שם: "איזהו חזה, זה הרואה את הקרקע וכו' חותך שתי צלעות משתי דפנות אילך ואילך, וזהו החזה הניתן לכהנים". ומפרש רש"י: "וחותך ב' צלעות הקטנות העליונות עמו משתי דפנות, אחד מכאן ואחד מכאן, והן שסביב הקנה", אבל הר"ח (ב'תוספות' ד"ה וחותך) מפרש שחותך שתיים מכאן ושתיים מכאן, וראה למעלה פ"ו ה"ח. 51) ראה פ"ט מהל' ביכורים ה"ח. 52) במשנה חולין קלד, א: "איזהו הזרוע, מן הפרק של ארכובה עד כף של יד והוא של נזיר (= זרוע בשלה, האמור בנזיר)". הידים והרגלים מורכבות משלושה פרקים (= אברים), ומקום החיבור של הפרק הראשון הוא הירך הסמוך לגוף, עם הפרק השני, נקרא "ארכובה עליונה" (ראה פ"ח מהל' שחיטה ה"א) ומקום החיבור של הפרק השני עם הפרק התחתון (שכסופו מחובר עם הפרסה) נקרא "ארכובה הנמכרת עם הראש", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שהזרוע הוא הפרק התחתון והפרק שלמעלה ממנו מהיר, שהם שני הפרקים המתחילים אחרי הפרק הסמוך לגוף. אבל רש"י מפרש שהכוונה לפרק הסמוך לגוף והפרק שאחריו (= האמצעי). 53) יד ימין, בחולין שם: "תנו רבנן, הזרוע (דברים יח, ג) זה זרוע ימין, אתה אומר זה זרוע ימין או אינו אלא זרוע שמאל, תלמוד-לומר הזרוע, מאי תלמודא, כדאמר רבא הירך המיומנת שבירך, הכי נמי הזרוע המיומנת שבורוע". 54) שם במשנה: "וכנגדו ברגל שוק", ולפי פירוש רבינו, שהזרוע הוא שני הפרקים התחתונים, כן גם ברגל, השוק הוא שני הפרקים התחתונים. וראה ברש"י שמפרש שם: "שתי עצמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא, דהיינו כל הירך", וראה למעלה.

7 י.א. וְאַחֵר שְׁמִנִּיפָן מֹלֶחַ הָאֲמֻרִּין⁵⁵ וּמִקְטִינָן עַל
8 גִּבִּי הַמְּזֻבָּח⁵⁶. אֲכָל הַחֲזָה וְהַשּׁוֹק נֹאכָל לַכֹּהֲנִים,
9 שְׁנֵאמַר: כִּי אֵת חֲזָה הַתְּנוּפָה וְאֵת שּׁוֹק הַתְּרוּמָה⁵⁷.
10 וְשֹׁאֵר הַשְּׁלָמִים נֹאכָלִים לַבְּעָלִים⁵⁸. וְאֵין הַכֹּהֲנִים
11 זֹכִין בְּחֲזָה וְשׁוֹק אֲלָא לְאַחַר הַקֶּטֶר הָאֲמֻרִּין⁵⁹.

49) תוספתא חולין פ"ט: "איזה הוא חזה, כל שרואה את הארץ, מלמעלה ועד שמגיע לצוואר, מלמטה עד שמגיע לכרס", ובחולין (מה). הובאה להיפך "למטה עד הצוואר, למעלה עד הכרס", וזהו כשתולין אותו ברגליו וראשו למטה (עי' רש"י שם). והתוספתא עוסקת בשור שאין תולים אותו, ראה למעלה פ"ו ה"ה, ועי' ב'הר המוריה'. 50) חולין, שם: "איזהו חזה, זה הרואה את הקרקע וכו' חותך שתי צלעות משתי דפנות אילך ואילך, וזהו החזה הניתן לכהנים". ומפרש רש"י: "וחותך ב' צלעות הקטנות העליונות עמו משתי דפנות, אחד מכאן ואחד מכאן, והן שסביב הקנה", אבל הר"ח (ב'תוספות' ד"ה וחותך) מפרש שחותך שתיים מכאן ושתיים מכאן, וראה למעלה פ"ו ה"ח. 51) ראה פ"ט מהל' ביכורים ה"ח. 52) במשנה חולין קלד, א: "איזהו הזרוע, מן הפרק של ארכובה עד כף של יד והוא של נזיר (= זרוע בשלה, האמור בנזיר)". הידים והרגלים מורכבות משלושה פרקים (= אברים), ומקום החיבור של הפרק הראשון הוא הירך הסמוך לגוף, עם הפרק השני, נקרא "ארכובה עליונה" (ראה פ"ח מהל' שחיטה ה"א) ומקום החיבור של הפרק השני עם הפרק התחתון (שכסופו מחובר עם הפרסה) נקרא "ארכובה הנמכרת עם הראש", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שהזרוע הוא הפרק התחתון והפרק שלמעלה ממנו מהיר, שהם שני הפרקים המתחילים אחרי הפרק הסמוך לגוף. אבל רש"י מפרש שהכוונה לפרק הסמוך לגוף והפרק שאחריו (= האמצעי). 53) יד ימין, בחולין שם: "תנו רבנן, הזרוע (דברים יח, ג) זה זרוע ימין, אתה אומר זה זרוע ימין או אינו אלא זרוע שמאל, תלמוד-לומר הזרוע, מאי תלמודא, כדאמר רבא הירך המיומנת שבירך, הכי נמי הזרוע המיומנת שבורוע". 54) שם במשנה: "וכנגדו ברגל שוק", ולפי פירוש רבינו, שהזרוע הוא שני הפרקים התחתונים, כן גם ברגל, השוק הוא שני הפרקים התחתונים. וראה ברש"י שמפרש שם: "שתי עצמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא, דהיינו כל הירך", וראה למעלה.

7 י.א. וְאַחֵר שְׁמִנִּיפָן מֹלֶחַ הָאֲמֻרִּין⁵⁵ וּמִקְטִינָן עַל
8 גִּבִּי הַמְּזֻבָּח⁵⁶. אֲכָל הַחֲזָה וְהַשּׁוֹק נֹאכָל לַכֹּהֲנִים,
9 שְׁנֵאמַר: כִּי אֵת חֲזָה הַתְּנוּפָה וְאֵת שּׁוֹק הַתְּרוּמָה⁵⁷.
10 וְשֹׁאֵר הַשְּׁלָמִים נֹאכָלִים לַבְּעָלִים⁵⁸. וְאֵין הַכֹּהֲנִים
11 זֹכִין בְּחֲזָה וְשׁוֹק אֲלָא לְאַחֵר הַקֶּטֶר הָאֲמֻרִּין⁵⁹.

12 יב. וְכֵן הִלָּחַם שְׁמִנִּיפָן בְּתוֹדָה⁶⁰ וּבִאֵיל נְזִיר⁶¹ וְהַזְרוּעַ
13 הַבְּשֻׁלָּה⁶² נֹאכָלִין לַכֹּהֲנִים, וְשֹׁאֵר הִלָּחַם⁶³ עִם שְׁאָר
14 הַבְּשָׂר⁶⁴ נֹאכָל לַבְּעָלִים. וְהִלָּחַם שְׁמִנִּיפָן עִם הַחֲזָה
15 וְהַשּׁוֹק - הֵם הַנִּקְרָאִין מוֹרֶם מִתּוֹדָה; וְהַזְרוּעַ בְּשֻׁלָּה
16 עִם הַחֲזָה וְהַשּׁוֹק עִם הִלָּחַם שְׁמִנִּיפָן - הֵם הַנִּקְרָאִין
17 מוֹרֶם מֵאֵיל נְזִיר⁶⁵.

60) ראה להלן הכ"א. 61) ראה להלן הכ"ג. 62) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל". 63) משנה, מנחות עז, ב - בחלות תודה, "והשאר נאכל לבעלים". "ושאר הלחם (שבאיל הנזיר) עם שאר הבשר נאכל לבעלים כשלמי תודה שלא נתחדש באיל נזיר אלא זרוע בשלה" ('קרי' ספר' כאן). 64) ראה למעלה ה"א. 65) בבא-קמא קי, ב. זבחים נה, א. חולין קלג, ב. ותוספתא חלה פ"ב.

18 יג. הִלָּחַם הַמוֹרֶם מִן הַתּוֹדָה סִפֵּק תְּרוּמָה הוּא⁶⁶.
19 לְפִיכָף אֵין חֵיבִין עָלָיו מִיתָה וְחֻמֶּשׁ בְּתְרוּמָה⁶⁷,
20 וְאֵינוּ מְדַמְעִין בְּתְרוּמָה⁶⁸.

66) במנחות שם: "בעי רבא, תרומת לחמי תודה חייבין עליהן מיתה וחומש או אין חייבין עליהן מיתה וחומש, כיון דאיתקש לתרומת מעשר (שנאמר בה בויקרא ז, יד "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה") כתרומת מעשר דמי, או דילמא בו וחמישיתו (= בו, נאמר שם כב, "ומתו בו כי יחללוהו", וחמישיתו, נאמר שם, יד "ויספ חמישיתו עליו") מיעט רחמנא (בו, בתרומת מעשר חייב מיתה ולא בתרומה אחרת, וחמישיתו, בתרומת מעשר חייב חומש ולא בתרומה אחרת), מדמעת או אינו מדמעת, תיקר". ולא הסתפקו אלא במורם מן התודה שנקרא "תרומה", כנ"ל, אבל במורם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שלחן, אחד אנשים ואחד נשים". ובגמרא (שם סא:) "מאי קאמר, אמר רב יהודה, הכי קאמר: אחד אנשים ואחד נשים קרבנן טעון תנופה, ותנופה עצמה בישראל אבל לא בידי נשים". (75) קידושין שם במשנה: "הסמיכה והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ובגמרא (שם לו:) "אתיא יד יד משלמים, כתיב הכא (אצל סוטה במדבר ה, כא) ולקח הכהן מיד האשה, וכתיב התם (ויקרא ז, ל) ידי תביאנה, מה כאן כהן, אף להלן כהן. מה להלן בעלים, אף כאן בעלים. הא כיצד? כהן מכניס ידו תחת ידי בעלים ומניף. אשכחן סוטה, נזירה מנלן, אתיא כף כף מסוטה", "לפי שנאמר בסוטה (שם) במדבר, יח) ונתן על כפיה את מנחת הזכרון, ונאמר בנזיר (שם ו, יט) ונתן על כפי הנזיר, ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה (שם, ב) איש או אשה כי יפליא לנדר נדר נזיר, והוא מה שאמר אתיא 'כף' 'כף' מסוטה" (רבינו בפירוש המשנה, קידושין שם). (76) פ"ח מהל' נזירות ה"ד לענין נזירה, ופ"ג מהל' סוטה ה"ט לענין סוטה. (77) משנה, מנחות סא, א: "תנופות קודמות להגשות", "ומנין שהתנופה קודם? דכתיב במנחת סוטה (שם ה, כה) והניף את המנחה לפני ה', ואחר-כך נאמר והקריב אותה אל המזבח" (רש"י במשנה, שם). והיינו במנחת העומר ובמנחת סוטה שטעונות גם תנופה וגם הגשה (רש"י שם).

- יז. כיצד הוא הלחם שמיביא עם התורה? לוקח
עשרים עשרון⁷⁸ סלת⁷⁹ ועושה מהם עשרה עשרונים
חמץ ועשרה מצה⁸⁰. העשרה של חמץ עושה אותם
עשר חלות⁸¹.

(78) כלומר, עשרים עשירות מאיפה, שהן שתי איפות, וכל איפה שלש סאין, ראה מ"א בפרק התודה (מנחות עו:). (79) שנאמר (ויקרא ז, יב) "וסולת מורבכת חלות בלולות בשמן", ואמרו ב'ספרא' פרשה צו (פי"א ה"ז): "סולת מורבכת, למדנו לרבוכה שהיא סולת, מניין לכולן שיהיו סולת, תלמוד-לומר סולת חלות, מה חלות האמורות ברבוכה סולת, אף חלות האמורות בכולן סולת, והלא ריקקים לא נאמר בהם חלות, ומניין שיהיו סולת, תלמוד-לומר מצות מצות, מה מצות האמורות בחלות סולת, אף מצות האמורות בריקקים סולת", וכן הוא בובחים ג, א. (80) משנה, מנחות שם. וראה להלן בהערה הסמוכה, ולהלן הי"ח, כיצד עושה אותן חמץ. (81) שם. ובגמרא שם עז, ב - למדו זאת ממה שנאמר (שם, יד) "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'", "איני יודע מכמה היא (= מכמה חלות נוטל אחת, רש"י). נאמר כאן תרומה, ונאמר בתרומת מעשר תרומה, מה להלן אחד מעשרה, אף כאן אחד מעשרה וכו', למדנו לתרומה שהיא אחד מעשרה, אבל איני יודע מכמה היא חלה (= מכמה סולת עושה חלה אחת, נאמר כאן לחם (= על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו", שם יג), ונאמר להלן בשתי הלחם (שם כג, יז) לחם (= "מומשובתיכם תביאו לחם תנופה, שתים שני עשרונים סולת תהיינה") וכו'. מה להלן עשרון לחלה, אף כאן עשרון לחלה, למדנו עשרה לחמץ (= שחלות החמץ באות מעשרה עשרונים) עשרה למצה, מנין (= שגם חלות המצות באות

מאיל נזיר, שלא נקרא תרומה, אין כל ספק. (67) ראה פ"ו מהל' תרומות ה"ו, כי "זר שאכל תרומה בזדון וכו' חייב מיתה בידי שמים וכו' ולוקה על אכילתה וכו' ואם אכל בשגגה מוסיף חומש", ואילו כאן במורם מן התודה, כיון שהדבר ספק, אין הזר חייב מלקות בזדון, ואינו מוסיף חומש בשגגה. וראה ב'כסף משנה' ו'משנה למלך'. (68) ראה פ"ג מהל' תרומות ה"א-ב, כי "סאה תרומה שנפלה למאה סאה של חולין ונתערב הכל, מפריש מן הכל סאה אחת ונותנה לכהן והשאר מותר לזרים וכו'. נפלה סאה תרומה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע, וימכר הכל לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה", ואילו כאן שהדבר ספק, וכל ענין הדימוע אינו אלא מדרבנן, כי מן התורה הכל בטל ברוב (פ"ט מהל' מאכלות אסורות ה"ג), פסק רבינו לקולא כדין ספק דרבנן (ראה 'מרכבת המשנה' כאן). (וכן מפורש בדברי רבינו בפ"ד מהל' תרומות ה"ז "שספק התרומה בטל ברוב החולין").

- יד. היה בעל התורה פהן - הרי שאר הלחם נאכל
לבעלים פתורת ישראל; שאין הלחם הבא עם
התורה או עם איל נזיר קרוי מנחה⁶⁹.

(69) ולפיכך אין דינם כמנחת כהן שמקטירים אותה כליל על המזבח (להלן פ"ב ה"ט). וכן הוא במנחות מו, ב' "אטו תודה ולחמה, מי לא מנדבי כהנים ואכלי להו וכו' לחמי תודה לא איקרו מנחה", ומשם למד רבינו גם ללחם הבא עם איל נזיר, שאינו נקרא מנחה. וראה גם בהקדמת רבינו לפירושו למשנה, מס' מנחות בתוך ד"ה והחלק השלישי.

- טו. שנים שהביאו שלמים בשתפות - האחד מניף
ב'רשות חברו. אפילו הם מאה - אחד מניף על ידי
כל⁷⁰. מה שאין בן בסמיכה⁷¹.

(70) משנה, מנחות צג, ב: "חומר בסמיכה מבתנופה וכו' שאחד מניף לכל החברים ואין אחד סומך לכל החברים", ובגמרא שם צד, א - אמרו: "משום דלא אפשר, היכי ליעביד, לינפו כולהו להדדי הדדי קא הויא חציצה (וראה למעלה ה"ו מה שכתבנו בשם ה'תוספות'), ליניף וליהדר וליניף, תנופה אמר רחמנא ולא תנופות" (אבל בסמיכה לא כתוב סמיכה כ"אם "וסמך" סתם, ויכול לסמוך ולחזור ולסמוך, רש"י שם). (71) ראה למעלה פ"ג ה"ט.

- טז. היתה אשה בעלת הקרבן - אינה מניפה⁷², אכל
הפהן מניף⁷³; שקרבנה טעון תנופה, והיא פסולה
לתנופה⁷⁴. ולעולם אין אשה מניפה, אלא הסוטה
והנזירה בלבד⁷⁵, כמו שבארנו⁷⁶. ותנופה קודמת
להגשה בכל מקום⁷⁷.

(72) משנה, קידושין לו, א. "הסמיכות והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים", ובגמרא שם, ובמנחות סא, ב - למדו כן ממה שנאמר (שם ז, כט) "דבר אל בני ישראל", בני ישראל מניפים ואין בנות ישראל מניפות. וכן הוא ב'ספרא' פ' צו שם. (73) ברייתא, מנחות סב, ב. ותוספתא מנחות פ"י: "והאשה, כהן מניף על ידיה", וראה גם ב'ספרא' שם. (74) משנה, שם סא, א: "ואימורי שלמי יחיד וחזה ושוק

על האלפס⁹⁴ וכיצא בו⁹⁵ פדרך שקולין הספגנין,
ומרבין בשמנה. וזהו הרבון האמור בכל מקום⁹⁶.

(91) "כשנותנין המים הרותחים על הקמח קורים אותו חליטה" (פירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). (92) ב'סיפרא' צו פ"ד ה"ד: "תעשה מורבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה", וכן הוא גם במנחות נג, א. ומפשטות דברי רבינו נראה, שהחליטה היא במים, אולם בפירוש המשנה מנחות פ"ט מ"ג, כתב: "מה שאמרו ב'סיפרא' בפירוש ענין מלת מורבכת, מלמד שכל מעשיה ברותחין, והענין הזה הוא שיהא כל שמן שעושים עמה רותח", וראה ב'הר המוריה' כאן. (93) ראה להלן בפ"ג ה"ג. (94) "מרחשת" (ראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). (95) "מחבת", ראה להלן שם. (96) שתהיה בו קליה בהרבה שמן, ראה למעלה הערה פט בשם פירוש המשנה, וב'לחם משנה' להלן פ"ג שם בסוף ההלכה.

כ. ובכמה שמן הוא עושה השלשים חלות?⁹⁷ בחצי
לג שמן⁹⁸. ושעור זה הלכה למשה מסיני⁹⁹. רביעית
ממנו לרבוכה, ושמינית לחלות, ושמינית
לרקיין¹⁰⁰.

(97) של מצה, אבל עשר החלות של חמץ, אינן טעונות שמן. וכן מפורש במנחות פט, א. וב'סיפרא' צו פ"א ה"ו: "מביא חצי לוג שמן וחוציהו (חציו) לחלות ולרקיין, וחציו לרביכה". הרי שחלות של חמץ אינן טעונות שמן. וראה בפירוש המשנה מנחות פ"ז מ"ד. (98) משנה, מנחות פח, א: "חצי לוג, מה היה משמש, חצי לוג מים לסוטה וחצי לוג שמן של תודה". (99) כרבי אלעזר בן עזריה (מנחות פט. ו'סיפרא' שם). (100) מנחות ו'סיפרא' שם.

כא. החלות¹⁰¹ - לות¹⁰² הסלת שלהן בשמינית של
שמן, ואחר כך לש ואפה אותן¹⁰³. והרקיין -
מושחן בשמינית שלהן אחר אפיתן¹⁰⁴. והכהן לוקח
מן הכל ארבע חלות, אחת מפל מין ומין; ושנאמר:
אחד מפל קרבן¹⁰⁵.

(101) היינו חלות מאפה תנור. ורוצה לומר: כיצד הן עשויות? (102) מרטיב. (103) בברייתא מנחות עה, א: "תנו רבנן, סולת כלולה (ויקרא ב, ה) מלמד שנבללת סולת. רבי אומר, חלות בוללן (= בולל אותן לאחר האפיה), שנאמר (שם, ד) חלות כלולות, אמרו לו: והלא לחמי תודה נאמר בהן חלות, ואי אפשר לבוללן כשהן חלות אלא סולת". (104) מנחות, שם. וראה להלן פ"ג ה"ח, שכתב "ויראה לי, שאחר אפיה מושח אותן". (105) משנה, שם עז, ב: "מכולם היה נוטל אחד מעשרה תרומה, שנאמר (ויקרא שם) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה".

כב. ולחמי תודה שאפה אותן ארבע חלות - יצא.
לא נאמר ארבעים אלא למצוה¹⁰⁶. והוא שיפריש
החלה שלהן¹⁰⁷ אחת מפל קרבן פשהן בצק¹⁰⁸, שאין
מפרישין פרוסה¹⁰⁹; ושנאמר: אחד מפל קרבן -
שלא יטל פרוס¹¹⁰.

מעשרה עשרונים), תלמוד-לומר (שם ז, יג) "על חלות לחם חמץ", נגד חמץ - הבא מצה, נמצאו עשרים עשרונות לחמי תודה, עשרה לחמץ ועשרה למצה (וראה להלן ה"ח כי מהעשרה עשרונים של מצה עושה שלשים חלות), וראה עוד שם עז, א - במשנה, ובשבועות טו, א. וב'סיפרא' אמור פ"ג ה"א.

יח. וכיצד מחמץ? מביא שאור כדי חמוץ⁸²
ונותנו לתוך המדה⁸³ וממלא את המדה. אף על פי
שסופה להיות חסרה או יתרה מפני השאור,
שפעמים יהיה עבה וקשה⁸⁴ ופעמים רך⁸⁵ - אין
משגיחין אלא על מדה עתה, והרי הוא מודד
עשרון עשרון⁸⁶ שלמים⁸⁷. והעשרה עשרונים של
מצה עושה מהן שלשים חלות שוות⁸⁸, עשר חלות
מפל מין: עשר חלות מאפה תנור, ועשר חלות
רקיקים⁸⁹, ועשר חלות מרפכת⁹⁰.

(82) כרבי יהודה במשנה, מנחות נב, ב. (83) מדת עשרון. (84) "ומחזיק מן המדה מקום קטן" (פירוש המשנה, שם) "ונמצא העשרון יתר (מאילו היה קמח) לפי שאם לא היה שאור מגובל (עבה וקשה) היה נפחו גדול מעכשיו" (רש"י שם). וראה בגמרא שם נג, ב. (85) "נפוח ורך מחזיק מקום גדול" (רבינו שם). "ונמצא העשרון חסר, שאם לא בשביל המים לא היה מלא" (רש"י שם), וראה בגמרא שם. (86) ראה למעלה פ"ב ה"ח "כשמודדין הנסכים או המנחות וכו' אין מודדין אותן במדה של שלשה עשרונים לפי או של שנים לאיל, אלא מודד הכל בעשרון אחד שהיה במקדש". (87) כלומר, כיון שעכשיו כל עשרון ועשרון הוא מלא, אף כי בסוף יהיה יתר או חסר, אין משגיחין אלא על מדתה עתה. (88) במנחות עז, א - במשנה: "ועשרה למצה, ובמצה של מנין: חלות, רקיקין ורבוכה, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין ושליש חלות לעשרון", ובגמרא (שם עז): "יכול עשרה שבמצה לא יהו כולן אלא ממין אחד, תלמוד-לומר (שם, יב) אם על תודה יקריבנו, והקריב על זבח התודה חלות מצות כלולות בשמן ורקיקי מצות משהים בשמן, סולת מורבכת חלות כלולות בשמן, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין, ושליש חלות לעשרון". (89) "רקיק, סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא-בתרא יט:). וראה תרגום אונקלוס, ורקיקי מצות (שמות כט, ב). ויקרא, שם) "ואיספוגין פטירין". וראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ד. (90) "רוצה לומר, שקועה בשמן" (פירוש המשנה, מנחות פ"ז מ"א). ושם פ"ט מ"ג, כתב רבינו: "והמילה הזאת אין לה גזרה כל עיקר ממה שיש בידנו מן הלשון, אמנם נתחזקה דעתי בענין רבוכה שהיא ריבוי השמן, מאשר מצאתי מרבית השמן בחביתי כהן גדול ובמין רבוכה מאשר מיני התודה וכו' ודעתי נוטה, שענין רבוכה היא ענין קלויה, כמו שקולין דבר שנקרא בלשון ערב זולאביה, ר"ל, שצפה על פני השמן, שקולין אותה בה, ולכן הוצרך בריבוי שמן, והוא שנאמר בשמן תעשה", וראה להלן ה"ט וה"כ.

יט. וכיצד היא המרפכת? חולטה⁹¹ פרותחין⁹²
ואופה אותה מעט⁹³, ואחר כך קולה אותה בשמן

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ז טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תורת שלמיו", וקבלו חכמים כי "שלמיו" לרבות שלמי נזיר (גמרא, שם). (120) כלומר, גם לישתם וגם אפייתם - חוץ לעזרה, מפני שאין התנור מקדשם, אלא שחיתת הקרבן מקדשתם, כמפורש במנחות עח, ב. עט, א. (ה' המוריה). אבל זה לא מספיק, שהרי גם שתי הלחם של עצרת אינן קדושות אלא בשחיטה (שם מז). ואף-על-פי-כן אפייתן בפנים (שם צה: במשנה). ונראה שמקור דברי רבינו, ממה שאמרו (שם עח:): השוחט את התורה לפנים, ולחמה חוץ לחומת בית פאגי, לא קדש הלחם, אבל אם היה לפנים מחומת בית פאגי, אף-על-פי שהוא חוץ לעזרה - קדש הלחם, וכן הוא באיל נזיר (ראה בפ"ב מהל' פסולי המוקדשין הט"ז-יח) ומכאן שהם נעשים מחוץ לעזרה, ועי' משנה-למלך בשם 'ברכת הזבח'.

11 כה. פיצד מעשה הבכור והמעשר והפסח? אחר
12 שזורק דמן כמו שפארנו¹²¹ מפשיט ומוציא
13 האמורים¹²² ומולחן¹²³ ומקטירן¹²⁴. ושאר פשר
14 הבכור נאכל לפניהם¹²⁵. ושאר פשר המעשר נאכל
15 לבעלים¹²⁶. ושאר הפסח נאכל למנויו פהלכותיו,
16 כמו שיתבאר בהלכות הפסח.

(121) למעלה פ"ה הי"ז. (122) ראה למעלה שם הי"ח: "וכל הזבחים מפשיטין אותן ואחר-כך מוציין את אימוריהם, ואין מפשיטין אותן עד שזורק הדם וכו' נמצאת אומר זורק תחלה ואח"כ מפשיט וקורע ומוציא את האימורים ומקטירן". (123) שם כ, א. "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו', תלמוד-לומר (ויקרא ב, יג) על כל קרבנך תקריב מלח", וראה פ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א. (124) על גבי המזבח, ראה זבחים נו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר (אך בכור שור או בכור כשב וגו') את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" - במדבר יח, יז) חלבו לא נאמר אלא חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונים מתן דמים ואימורים לגבי מזבח". וראה פ"א מהל' קרבן פסח הי"ד, ובהל' בכורות פ"א ה"ב וה"ז, ובפ"ו שם ה"ד. (125) ראה בהל' בכורות פ"א ה"ב. (126) ראה פ"ו שם, ה"ד.

יום שלישי י"ז טבת ה'תש"פ

פרק עשירי

(1) יבאר בו מצות-עשה של אכילת קדשי קדשים לכהונה, ובאיזה מקום הם נאכלים.

17 א. אכילת החטאת והאשם מצות עשה, שנאמר:
18 ואכלו אתם אשר פפר בהם - הפהנים אוכלים
19 ובעלים מתפפרים². והוא הדין לשאר הקדשים
20 שאוכלין אותן הפהנים³, שאוכלתן מצוה.

(2) ובספרא פרשת שמיני פרק ב הלכה ד: "מניין שאכילת קדשים כפרה על כל ישראל, תלמוד לומר (ויקרא י, יז) ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני

(106) כשמואל במנחות עז, א. ולא כרב הונא (שם עז:). (107) כלומר, ארבע החלות שנותן לכהן. (108) שם, וראה בנדרים יב, ב - כי הר"ן והרא"ש סוברים כי עשה עשר חלות מכל מין ומין כשהם בצק, ולאחר שמפריש אחד מכל מין, עשה מכל מין - חלה אחת, אבל ב'תוספות' שם נראה שלא עשה עשר חלות אלא הפריש מן העיסה חלק עשירי, ומהנשאר אפה ד' חלות, חלה חלה מכל מין ומין, וכנראה שגם רבינו סובר כן שמפריש מן העיסה, ואין צורך שבשעת ההפרשה יהיו עשר חלות. (109) כלומר, אין מפרישין חלה חתוכה כ"אם שלמה. (110) מנחות עז, ב. ונדרים, שם.

1 כג. וכיצד הוא הלחם הבא עם איל נזיר? לוקח
2 ששה עשרונות ושני שלישי עשרון¹¹¹ ועושה מהן
3 עשרים חלות¹¹² שוות, והפל מצוה¹¹³. עשרה ריקקין
4 משוחין בשמן, ועשר חלות לותת הסלת שלהן
5 בשמן, והפל מאפה תנור¹¹⁴. ושמן שלהן רביעית¹¹⁵.
6 ושעור זה הלכה למשה מסיני¹¹⁶. והפכה לוקח מהן
7 שתי חלות, אחת מכל מין¹¹⁷.

(111) משנה, מנחות עח, א: "נזירות היתה באה שתי ידות כמצה של תורה, חלות וריקקין ואין בה רבוכה, נמצא עשרה קבין ירושלמיות שהן ששה עשרונות ועודיין (= שני שלישי)", ובבביתא שם אמרו: "שלמיו (ויקרא ז, יג) לרבות שלמי נזיר לעשרת קבין ירושלמיות ולרביעית שמן, יכול לכל מה שאמור בענין, תלמוד-לומר (במדבר ו, טו) מצות (= וסל מצות סולת חלות כלולות בשמן וריקקי מצות משוחים בשמן). מאי תלמודא, אמר רב פפא, דבר שנאמר בו מצות, לאפוקי רבוכה דלא נאמר בו מצות. דבי רבי ישמעאל תנא, מצות - כלל, חלות וריקקין - פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, חלות וריקקין אין, מידי אחריני לא". (112) שהרי למדו חלות נזיר מחלות תורה (מנחות עח). וחלות תורה היו עשר לכל מין ומין. (113) משנה שם, כמפורש בתורה (במדבר, שם). (114) מפורש בויקרא ב, ד. כי חלות וריקקין הם מאפה תנור (כסף-משנה). (115) משנה, מנחות פח, א: "רביעית (= מדת רביעית שהיתה במקדש) מה היתה משמשת, רביעית מים למצורע ורביעית שמן לנזיר". (116) שם פט, א: "חצי לוג שמן לתורה, ורביעית שמן לנזיר, ואחד עשר יום שבין נדה לנדה - הלכה למשה מסיני". (117) שנאמר (במדבר ו, יט-כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל וריקק מצה אחד וגו' קודש הוא לכהן וכו'".

8 כד. שני מיני לחם שפנזיר¹¹⁸ וארבעה מיני לחם
9 שבתורה מעפבין זה את זה¹¹⁹. ומעשה הלחם של
10 שניהן חוץ לעזרה¹²⁰.

(118) ריקקין וחלות (למעלה בהלכה הקודמת). (119) שם כז, א - במשנה. היינו שאם אין לנזיר שני המינים או לבעל התורה ארבעת המינים, אינם מביאים כלום. ונלמד בגמרא (שם) ממה שכתוב בנזיר (שם, כא) "כן יעשה על תורת נזור", ו"כן יעשה" משמע ככה ולא באופן אחר, עי' רש"י שם. ותורה הוקשה לנזיר, שנאמר (ויקרא ז, יג) "על זבח

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ז טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך כי חקך וחק בניך וגו'.

ה. וכן הבכור¹³, שהרי נאמר בו: ובשרם יהיה לך¹⁴ כחזה התנופה וקשוק המין¹⁴. וכל אלו הנאכלים לפניהם - נאכלים לעבדי הכהנים ולנשיהם¹⁵ בתרומה¹⁶. וכלן נאכלים בכל העיר, שנאמר: את חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור. לא נאמר בהן 'במקום קדוש', שהיא העזרה, אלא 'טהור', שהוא כל מחנה ישראל. שפנגדו לדורות - ירושלים. והוא הדין למעשר ופסח¹⁷, שהרי הן קדשים קלים פשלים. והחלונות ועבי החומה - כלפנים¹⁸.

(13) נאכל לכהנים זכרים ונקבות. (14) של קרבן שלמים שנאכלים לכהנים זכרים ונקבות. ראה בזבחים נז, שמהפסוק הנ"ל אנו לומדים "מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד". ובתוספתא זבחים פרק ו: "הבכור והמורם מן התודה ואל הנזיר נאכלים לאנשים ולנשים ולעבדים ולשפחות". (15) לנשי הכהנים. (16) תוספתא שם: "זה הכלל כל שהוא אוכל בתרומה אוכל באלו וכל שאינו אוכל בתרומה אינו אוכל באלו". ודע כי יש יוצא מן הכלל הזה והוא: בת כהן שנישאה לישראל ואחר כך נתגרשה, או מת הבעל, ולא היה לה זרע, שחזורת לבית אביה הכהן לאכילת תרומה, ואף על פי כן אינה חזורת לאכילת חזה ושוק. (17) ובכור נלמד ממה שנאמר בו "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק התרומה". והיינו שנאכלים בכל העיר. (18) כלומר, עובי חלל החלונות שבחומת ירושלים ועובי החומה בראשה למעלה, הם כלפנים, כלומר, כירושלים.

ו. השלמים נאכלים ביום הזביחה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה¹⁹; שנאמר: ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת, ואם האכל יאכל מבשר-זבח שלמיו ביום השלישי וגו'²⁰. נמצאת למד, שהן נאכלין לשני ימים ולילה אחד. בין חלק הפניהם בין חלק הפעלים²¹. והוא הדין לבכור ומעשר²², שהרי הן קדשים קלים פשלים.

(19) ברייתא שם נז: "קדשים הנאכלים לשני ימים ולילה אחת מחשבין בדמן משתשקע החמה וכו' ובבשרן משתשקע החמה של שני ימים". (20) המשך הפסוקים: "והנפש האוכלת ממנה עוונה תשא". (21) במשנה שם: "שלמים וכו' ונאכלין וכו' לשני ימים ולילה אחד, המורם מהם (=חלק הכהנים) כיוצא בהם". (22) שנאכלין לשני ימים ולילה אחד, אבל הפסח אינו נאכל אלא בלילה.

ז. אכל התודה, אף על פי שהיא קדשים קלים, אינה נאכלת אלא ביום הזביחה עם הלילה²³; שנאמר בה: ביום קרבנו יאכל, לא יניח ממנו עד בקר. וכן איל נזיר²⁴. והלחם הפא עמהן²⁵ - פיוצא בהן²⁶, בין חלק הפניהם בין חלק הפעלים²⁷. והוא

ה', הא כיצד, הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים. (3) שהם קדשי קדשים, וחזה ושוק של שלמי יחיד שאין באכילת אלו כפרה לבעלים. וראה ברש"י שם. דיבור המתחיל בשאר ימות השנה, שכתב שגם החלק הנאכל לישראל יש בו מצות-עשה. [וכן הוא בתוספתא סוף מסכת פסחים: "איזו היא ברכת הזבח אומר ברוך אשר קדשנו במצוותיו וצונו לאכול את הזבח"].

ב. וכן אכילת שגרי מנחות מצות עשה, שנאמר: והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו².

(4) מה שנשאר מן המנחה לאחר שנקמצה. (5) ובהמשך הפסוק שנאמר "מצות תאכל במקום קדוש" ולשון ספרא (פרשת צו פרק ב הלכה ט) מצות תאכל מצוה, כיוצא בו יבמה יבא עליה (דברים כה, ה) מצוה, כלומר, שאכילת שיירי מנחות היא כמו ביאת היבמה שהיא מצות-עשה לא דבר של רשות בלבד.

ג. ואין חטאת ואשם ושיירי מנחות נאכלין אלא לזכרי כהנה בעזרה; ואם נאכלו בהיכל - נאכלו⁸. שנאמר: לכל מנתחם ולכל חטאתם ולכל אשםם בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו⁹. וכן שלמי צבור הרי הם פחטאת וכאשם¹⁰, פמו שפארנו.

(6) ולעניין שיירי מנחות, ראה זבחים סג. במשנה: "מנחות היו נקמצות בכל מקום בעזרה ונאכלים לפנים מן הקלעים (=בבשר אהל מועד, והעזרה במקדש כנגד לפנים מן הקלעים שבמשכן, רבינו בפירוש המשנה זבחים נב: לזכרי כהונה". ומשום שנאמר (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו", וכמו כן נאמר (שם ו, ט) "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו, מצות תאכל במקום קדוש. בבשר אהל מועד יאכלוה" נאמר גם (שם, יא) "כל זכר בכני אהרן יאכלנה" (7) ראה פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה ה, כי הקודש וקדש הקדשים והאולם שלושתן נקראים היכל. (8) כלומר, היא אכילה כשרה. (9) ואמרו במנחות ח: "רבי יהודה בן בתירא אומר מניין שאם הקיפו גויים את העזרה, שהכהנים נכנסים להיכל ואוכלין בקדשי קדשים ושיירי מנחות, תלמוד לומר, בקדש הקדשים תאכלנו". (10) ונאכלים בעזרה רק לזכרי כהונה.

ד. חזה ושוק של שלמים נאכלין לכהנים זכרים ונקבות¹¹, שנאמר בהם: לך נתתם ולבנך ולבנותיך. וכן המורם מתודה והמורם מאיל נזיר, שנאמר: כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבנך ולבנותיך¹².

(11) משנה זבחים נה. "המורם מהם (=מן השלמים, שהם חזה ושוק) כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם". (12) כן הוא בפרק א מהלכות ביכורים הלכה י. אבל בפירוש המשניות שם כתב רבינו "וכל אלו אוכלין אותם הכהנים זכרים ונקבות לפי שכן בא הכתוב עליהן (ויקרא י, יד) חקך וחק בניך וגו'" ועיקר הלימוד מתחילת הפסוק "ואת חזה התנופה ואת שוק

אבל בקדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לזכרים - אינו אוכל שמא הוא נקבה.

י. ומתיר לאכל את הקדשים בכל מאכל³⁹. אפילו הפהגים⁴⁰ מתירין לאכל חלקם, בין מקדשים קלים בין מקדשי קדשים, בכל מאכל, ולשנות באכילתן⁴¹, ולאכלם צלויים שלוקים⁴² ומבשלים⁴³, ולתת לתוכן תבלין של חלין, אבל לא תבלין של תרומה, שלא יביאו את התרומה לידי פסול⁴⁴. והעצמות הנשואות⁴⁵ - מתרות, ועושה אדם מהם כל פלים שיצרעה.

(39) והיינו, בין צלי בין שלוק ובין מבושל, ולא כקרבן פסח, שאינו נאכל אלא צלי. ומה שנאמר באיל נזיר (במדבר ו, ט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל" - ביטול לאו דווקא, אלא אף צלי ושלוק. (40) [עיקר החידוש בזה שמותר לשנות אפילו קדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לכהנים]. (41) כלומר, לא רק שמותר לאכלן בכל מאכל אלא גם רשאי לשנות, דהיינו שאם צלאו, יכול להוסיף עליו בתבלין וכן אם בשלו יכול אחר כך לשלקו או לצלאו. (42) מבושלים הרבה מאד עד שנימחו. (43) בגמרא זבחים צא. למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ח) "למשחה" - "לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים". ומה שכתב רבינו בפרק ט מהלכות ביכורים הלכה כב: "ואין הכהנים אוכלין המתנות אלא צלי בחרדל, שנאמר למשחה כדרך שאוכלים המלכים" - אין הכוונה שאינו אוכל אלא צלי, שהרי כאן מפורש שאוכל בין צלי בין שלוק ובין מבושל אלא הכוונה שאם הוא נהנה הנאה שווה בצלי ובמבושל ובשלוק, יאכל צלי שהוא דרך גדולה יותר. אבל אם נהנה מביטול ושלוק - אוכל מבושל ושלוק כדרכו. (44) שהרי זמן אכילת תרומה אינו מוגבל, ואילו זמן אכילת קדשים מוגבל הוא, ואחרי עבור זמן אכילת קדשים, הם נעשים נותר ונאסרו באכילה ואם ייתן לתוכם תבלין של תרומה, יאסרו גם התבלין, שהרי יש בהם טעם של בשר נותר. (45) והיינו, כשאין בעצמות שום דבר הראוי לאכילה.

יא. היתה להם אכילה מועטת - אוכלין⁴⁶ עמה⁴⁷ חלין ותרומות, פדי שתהיה נאכלת עם השבוע⁴⁸. היתה להן אכילה מרבה - אין אוכלין עמה חלין ותרומה, פדי שלא תהיה נאכלת אכילה גסה⁴⁹. וכן בשיגרי המנחות⁵⁰.

(46) כלומר, אם היו הקדשים הנאכלים מעט ואין בהם כדי שביעה. (47) ועיין שם ברש"י ותוספות שנחלקו אם מותר לאכול החולין בעזרה, או שאוכלם מחוץ לעזרה. (48) על השובע, "דרך גדולה" (קריט ספר). ו"שלא יצא משולחן רבו רעב". (49) ואכילה גסה אינה אכילה. (50) ובתמורה שם על הפסוק (ויקרא ו, ט) "והנותרת ממנה (=מן המנחה) יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל במקום קדוש בחצר אוהל מועד יאכלוה" אמרו: "יאכלו מה תלמוד לומר, מלמד שאם הייתה אכילה מועטת אוכלין עימה חולין ותרומה כדי שתהא נאכלת על השובע, יאכלוה מה תלמוד לומר, שאם

הדין לחטאת ולאשם ולשלמי צבור ולשיגרי מנחות, שהכל נאכל ליום ולילה; שנאמר: ביום קרבנו יאכל - כל הקרבנות במשמע²⁸. חוץ מן השלמים, שפרש בהן הכתוב, ובכור ומעשר הדומים להם.

(23) שלאחריו. (24) נאכל ליום ולילה. ולמדו זאת (שם לו.) ממה שנאמר (ויקרא ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו, שלמיו, לרבות שלמי נזיר וכו'". (25) עם התודה ועם איל הנזיר. (26) שם לו. אמרין: "לחמי תודה וחלות וריקים שבנזיר מניין (=שנאכלין ליום ולילה), תלמוד לומר (שם) קרבנו (=ביום קרבנו יאכל, לא יניח ממנו עד בקר)". (27) שם נה. במשנה "המורם מהם (=מן התודה ומאיל הנזיר, שהם חזה ושוק וארבע חלות שבתודה וזרוע בשלה וחזה ושוק ושתי חלות שבאיל נזיר) כיוצא בהן (=כבשר)". (28) ראה שם לו. בברייתא: "ובשר זבח תודת שלמיו (שם) למדנו לתודה שנאכלת ליום ולילה, חליפין וולדות תמורות מניין, תלמוד לומר ובשר. חטאת ואשם מניין, תלמוד לומר זבח. ומניין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח (=חגיגת י"ד), תלמוד לומר שלמיו. לחמי תודה וחלות וריקים שבנזיר מניין, תלמוד לומר קרבנו". ורבינו שכתב כי מ"קרבנו" משמע כל הקרבנות, "כוונתו לומר מהכרח הייתורים כמו שאמרו בגמרא, אלא שלא נראה לו להאריך" (לחם משנה).

ח. כל אלו הנאכלין ליום ולילה - דין תורה שהן נאכלין עד שיעלה עמוד השחר; וכדי להרחיק מן העברה²⁹, אמרו חכמים, שאין נאכלין אלא עד חצות הלילה.

(29) שלא תדחק עליו השעה ויבוא לאכול לאחר שעלה עמוד השחר.

ט. כל הקרבנות, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אין אוכלין אותם אלא הטהורים³⁰ בלבד המולין³¹. אפילו העריב שמשו³² ולא הביא כפרתו³³ - אינו אוכל בקדשים³⁴. והטמטום³⁵ אסור לאכל בקדשים, לפי שהוא ספק ערל³⁶. אבל האנדרוגינוס³⁷ - יראה לי שאוכל בקדשים קלים³⁸.

(30) שנאמר (במדבר יח, יא) "כל טהור בביתך יאכל אותו". (31) אבל הערלים אינם אוכלים בקדשים, שאצל פסח (שהוא מקדשים קלים) נאמר (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו", ומזה אפשר ללמוד שהוא הדין בקדשים קלים אחרים, ואילו קדשי קדשים יש ללמוד בקל וחומר. (32) כלומר, אפילו טבל הטמא וגם שקעה שמשו של יום הטהרה שבתרומה הוא מותר. (33) קרבן טהרה, כגון הזב והזבה היולדת והמצוור. (34) ולמדו זאת (יבמות עד:) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן (אף על פי שטבל והעריב שמשו) אינו אוכל בקדשים. (35) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא הוא אטום, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. (36) שמא הוא זכר. (37) שיש לו גם זכרות וגם נקבות. (38) אם נימול (כסף משנה). לפי שגם נקבה אוכלת בקדשים קלים.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ז טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשהכירו את חתיכה האסורה והוציאוה, באופן שאין כאן בעיה של "חתיכה הראוייה להתכבד" שאינה בטלה בתערובת. (68) [כן כתב רבינו גם בהלכות פסולי המוקדשין (שם הלכה כד) שחתיכה של חטאת [טהורה] או פרוסה של לחם הפנים טהור שנתערבו במאה חתיכות של חולין הרי אלו לא יעלו, אלא יאכל הכל לכהנים (שאינן כאן אלא הפסד מועט - ואף על פי שתרומה עולה במאה ואחד אף על פי שגם שם אינו אלא הפסד מועט - בקדשים החמיר)].

יג. בשר קדשי קדשים או בשר קדשים קלים שנתבשל עם בשר תאנה - הרי"ז בשר התאנה אסור לטמאים ומתיר לטהורים.⁷⁰

(69) בשר חולין. (70) כלומר, "אם היה בשר קדשי קדשים (הוא) זה שנתבשל עם בשר תאנה, אוכלין הכל טהורי הכהנים וכו'. ואם יהיה בשר קדשים קלים שנתבשל עם בשר תאנה, אוכלין הכל טהורי זרים ולא נחוש בזה העניין ודומה לו לאחד משישים כיוון שהכל מותר ואין שם דבר ייאסר אכילתו".

יד. נאמר בעולה: עור העלה אשר הקריב לפהו לו יהיה; ונאמר בחטאת: הפהו המחטא אתה לאכלה; ונאמר באשם: הפהו אשר וכפר בו לו יהיה; ונאמר בשלמים: לפהו הזרק את דם השלמים לו יהיה; ונאמר במנחה: הפהו המקריב אתה לו יהיה. אין הפתוב מדבר בכל אלו אלא בראוי: שהפהו הראוי לעבודה⁷¹ - זהו שיש לו חלק לאכל; ומי שאינו ראוי בשעת הקרבן, כגון שהיה טמא - אין לו חלק לאכל אפילו פשיטתו לערב. אבל לענין חלקה - הכל לאנשי בית אב⁷² שמקריבין באותו היום, וכלם חולקים בכל קדשי המקדש איש בנחיתו, בין זה שהקריב בין אחיו שעמו במקדש שלא הקריב.⁷³

(71) אף על פי שלא עבד. והמדובר כשראוי גם לאכילת קדשים. (72) ספרא שם. [ומה שאמרו (זבחים צט). "והרי משמרה כולה דאין מחטין (=זורקים הדם על גבי המזבח) ואוכלים", לא אמרו כן אלא להיתר אכילה, שהרי בתחילת הסוגיא שם לא דיברו על חלוקה, וראה בלחם משנה. ומה שאמרו בפסחים נז. שתיקנו שיחלקו בערב שבת לכל המשמר (ולשון הגמרא "דאתיין כולהו משמרות", לא דווקא) - אין זה אלא בעורות, אבל בבשר אי אפשר לתקן כן, שהרי ייפסל בנותר]. (73) אלא שראוי להקריב.

טו. ולמה חלק הפתוב במנחות בין מנחות האפיות ומנחת הסלת? שהרי באפיות הוא אומר: כל המנחה אשר תאפה בתנור, לפהו המקריב אתה לו תהיה⁷⁴; ובמנחת הסלת הוא אומר: וכל מנחה בלילה בשמן וחרבה, לכל בני אהרן תהיה איש באחיו.⁷⁵ שהאפיות, כשהחולקין אותה אנשי בית אב, כל שגיע לו חלקו, אפילו פזית פת - הרי הוא ראוי לו, שהרי אוכלו מיד; אבל הסלת, אם יחלקנה

הייתה אכילה מרובה אין אוכלין עימה חולין ותרומה, כדי שלא תהא נאכלת על הגסה".

יב. אין מבשלין חטאת או אשם עם מורם מתודה או מאיל נזיר⁵², מפני שממעט באוכליהן⁵³ ובמקום אכילתן⁵⁴. ולא מורם מתודה ומאיל נזיר עם בכור או עם חזה ושוק של שלמים⁵⁵, מפני שממעט זמן אכילתן⁵⁶. ולא מורם משלמים של אמש⁵⁷ עם חטאת ואשם של יום, מפני שממעט באוכליהן⁵⁸ ובמקום אכילתן⁵⁹ ובזמן אכילתן⁶⁰. אבל חטאת ואשם מתבשלין זה עם זה⁶¹, ותודה ואיל נזיר זה עם זה⁶², והבכור וחזה ושוק זה עם זה⁶³. חתיכה של קדשי קדשים⁶⁴ או של פגול⁶⁵ או נותר⁶⁶ שנתבשלה עם חתיכות אחרות⁶⁷ - אותן החתיכות אסורות לזרים ומתרות לכהנים⁶⁸.

(51) שאינם נאכלין אלא לזכרי כהונה, ובעזרה. (52) שנאכלין לזכרים ונקבות בכל העיר. (53) של מורם מתודה ואיל נזיר, שאין הנשים אוכלות אותם בגלל טעם החטאת והאשם אשר בהם. (54) שלא יוכלו לאוכלם בכל העיר, בגלל החטאת והאשם. אבל מזמן אכילתם אינו ממעט, שהרי כולם אינם נאכלים אלא ליום ולילה. ועל אחת כמה וכמה שאין לבשל החטאת והאשם עם השלמים, שממעט גם בזמן אכילתו, שהרי השלמים נאכלים לשני ימים ולילה. (55) [הוא הדין שאסור לבשל בשר תודה ואיל נזיר עם בשר של שלמים, אלא שכיוון שדובר פה גם בחטאת ואשם, שאינם נאכלים אלא לכהנים, נקט גם מורם מתודה ואיל נזיר ומשלמים, שהם לכהנים]. (56) שהרי מורם מתודה ואיל נזיר נאכלין ליום ולילה, והבכור והשלמים נאכלין לשני ימים ולילה. אבל באוכלים ובמקום האכילה הם שווים, כי כולם נאכלים בכל העיר לזכרים ולנקבות. (57) שעבר יום ולילה ונשאר רק יום אחד לאכילה. (58) של השלמים. כי החטאת והאשם אינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ואילו המורם מהשלמים נאכלים גם לזכרים וגם לנקבות, כנ"ל. (59) של השלמים, שהחטאת והאשם אינם נאכלים אלא בעזרה ואילו השלמים נאכלים בכל העיר. (60) של החטאת והאשם, שהם נאכלים ליום ולילה, ואילו השלמים של אמש שעברו עליו יום ולילה לא נשאר מזמן אכילתן אלא יום אחד בלבד. (61) לפי שדינם שווה. (62) שדינם שווה. (63) שאף הם דינם שווה. (64) ערלה פרק ב משנה טז, כדעת תנא קמא, ולא כרבי שמעון האומר שגם לזרים מותרות. (65) כלומר, חתיכה זו של קדשי קדשים הייתה של פיגול וכן "או נותר" שבסמוך, היינו, שחתיכה זו של קדשי קדשים הייתה נותר, אבל קדשים קלים שהם פיגול או נותר שנתבשלו עם החתיכות - אותן החתיכות מותרות גם לזרים וגם לכהנים. (66) "נותר" זה אינו הנותר שבכל מקום אלא המדובר שחשב בשעת העבודה לאכול חוץ לזמנו, שהוא פיגול, ו"פיגול" שלמעלה הוא שחשב בשעת העבודה לאכול חוץ למקומו. (67) של חולין או של קדשים קלים. [והמדובר כשהיה בהן כדי ביטול, דהיינו מאה כנגד האיסור, שביטול קדשים - במאה]. והמדובר

י'אכלנו". (85) יש לו חלק. (86) בזבחים שם למדו מפסוק זה שבעל מום אוכל בקדשים, ואילו זכות חלוקה בקדשים למדו ממה שנאמר שלש פעמים "כל זכר": (א) אצל מנחה (שם ו, יא); (ב) אצל חטאת (שם, כב); (ג) אצל אשם (שם ז, ו), ו'אנו למדים מפסוק אחד כי בעל מום חולק, אף כי אינו ראוי לעבודה. ומפסוק שני - כי גם הנולד במומו חולק, ומפסוק השלישי - כי גם בעל מום קבוע בכלל זה. (87) בזבחים זט. "בעי ריש לקיש בעל מום והוא טמא מהו שיחלקו לו כיוון דלא חזי ורחמנא רבייה לא שגא מה לי טמא מה לי בעל מום, או דלמא ראוי לאכילה חולק שאינו ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבה תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול בערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינן, שמע מינה".

23 יח. וכהן גדול אוכל⁸⁸ שלא בחלקה, אלא נוטל כל
24 מה שירצה⁸⁹.

(88) בקדשי המקדש אבל לא בקדשי הגבול. (89) בספרא פרשת צו פרשה ב הלכה ח על מה שנאמר (ויקרא ו, ט) "והנותנת ממנה יאכלו אהרן ובניו", דרשו: "לאהרן ובניו", לאהרן תחילה ואחר כך לבניו, לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת, מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת אף בניו כהנים גדולים אוכלים שלא במחלוקת".

25 יט. כל הראוי לאכילת הקדשים⁹⁰ בשעת הקרבן -
26 חולק לאכל; וכל מי שאינו ראוי לאכל בשעת
27 העבודה, אף על פי שהוא ראוי לעבודה⁹¹ והרי הוא
28 ראוי לאכל לערב - אין חולק פדי להניח חלקו
29 לערב. כיצד? טבול יום⁹² ומחוסר פפונים⁹³ והאונן⁹⁴
30 ביום הקבורה⁹⁵, בין כהן גדול⁹⁶ בין כהן הדיוט, אין
31 חולקין לאכל לערב.

(90) נוסף למה שהוא ראוי לעבודה (למעלה הלכה יד) ואם כן קטן שאינו ראוי לעבודה, אף על פי שהוא ראוי לאכילה - אינו חולק. ולא הוצרך רבינו למעטו, שהרי ממילא הוא ממועט, והוא הדין לאשה ואנדרוגינוס, ועיין בלחם משנה]. (91) כגון כהן גדול אונן, וטמא שראוי בקרבנות צבור (להלן הלכה כג), וכגון שהקריבו הטהורים, אבל בהקריבו הטמאים אינו נאכל כלל, אלא נשרף כשאר קדשים שנטמאו. (92) כל שנטמא בטומאה מן התורה וטבל ועדיין לא העריב שמש. (93) כגון הזב, הזבה, היולדת והמצורע שטבלו והעריב שמשן ולא הביאו כפרתן (=קרבן טהרה), (94) "אונן נקרא האדם, שימות לו מת שחייב עליו אבלות, ויום המיתה בלבד הוא אונן מדאורייתא, ואסור לו לאכול בקדשים כל זמן שהוא באנינות. (95) היינו כשיום הקבורה אינו ביום המיתה, שאז אינו אונן בלילה שלאחריו אפילו מדרבנן. (96) אף על פי שהוא מקריב.

32 כ. כל שאינו ראוי לאכל - אינו ראוי לעבד; חוץ
33 מכהן גדול האונן, שהוא מקריב ואינו אוכל⁹⁷, כמו
34 שפארנו. וכל שאינו ראוי לעבד - אינו ראוי לאכל;
35 חוץ מבעל מום, שהרי נתפרש בתורה⁹⁸.

(97) והטעם בזה "משום שנאמר (ויקרא כא, יב) ככהן גדול

1 ביניהן, נמצא מגיע לזה מלא בפו סלת או פחות,
2 שאינו ראוי לא ללוש אותו ולא לאפותו, לפיכך
3 היה עולה על הדעת שיחלקו מנחה פנגד מנחה⁷⁶,
4 ולא יחלקו מנחה זו בפני עצמה על כל אנשי בית
5 אב; הצריך הכתוב לומר בה: לכל בני אהרן תהיה
6 איש פאחיו - לומר שיחלקו בפני עצמה. מפאן
7 אמרו חכמים: אין חולקין מנחה פנגד מנחה, אפלו
8 מעשה מחבת פנגד מעשה מחבת או סלת פנגד
9 סלת; אלא כל אחת ואחת חולקין שיריה בפני
10 עצמה.

(74) שהיה נראה שכל המנחה שייכת לכהן המקריב.
(75) שמכאן למדו שהיא נחלקת לכל אנשי בית אב, ולא אמרה התורה דין חלוקה במנחת סולת. (76) כלומר, מנחה שלמה, שאם היו עשרים כהנים בבית אב והיו שם עשרים מנחות, יקבל כל אחד מנחה שלמה, ולא שכל אחד ואחד יקבל חלק אחד מעשרים מכל מנחה ומנחה.

11 טז. וכן אין חולקין עוף פנגד עוף⁷⁷, ולא חטאת
12 פנגד חטאת, ולא חזה ושוק פנגד חזה ושוק⁷⁸;
13 אלא כל חלק וחלק חולקין אותו ביניהן בשונה.

(77) היינו חטאת העוף הנאכלת לזכרי כהונה. (78) ויקרא ז, י"ב) איש כאחיו - וסמך ליה ואם על תורה, כשם שאין חולקין בקדשי קדשים כך אין חולקים בקדשים קלים".

14 יז. אין הקטן חולק⁷⁹ אפלו בקדשים קלים⁸⁰, אף
15 על פי שמתיר להאכילו קדשי קדשים⁸¹. וכן אשה
16 ואנדרוגינוס אין חולקים להם בקדשי המקדש
17 כלל⁸², שנאמר: איש פאחיו⁸³. אבל בעל מום, בין
18 קבוע בין עובר, בין שנולד במומו בין שהיה תמים
19 ונפסל⁸⁴ - חולק⁸⁵ ואוכל; שנאמר: להם אלהיו
20 מקדשי הקדשים⁸⁶ וגומר. והוא שיהיה ראוי
21 לאכילה⁸⁷. אבל אם היה טמא - אינו חולק לאכל
22 לערב.

(79) כלומר, אין לו חלק במתנות כהונה, משום שנאמר (שם ז, י) "איש כאחיו" ודרשו (קידושין ומנחות וספרא שם) "איש חולק וכו' ואין הקטן חולק וכו'". (80) שהרי הפסוק "איש כאחיו", שממנו למדו חלוקת קדשים ושאין הקטן חולק - מדבר גם בקדשים קלים. (81) וזבחים זט. "הרי קטן דאינו ראוי לחיטוי - ואוכל", וכתב רש"י שם בדיבור המתחיל קטן: "דאמרין במנחות (עג.) איש כאחיו, איש חולק ואין קטן חולק ומדמעט ליה מחלוקה מכלל דאכיל, ועוד כל זכר כתיב" (ויקרא ו, יא; ז, ו). והרי הפסוק הראשון מדבר במנחה והפסוק השני במנחה ובאשם, ושניהם קדשי קדשים. (82) כלומר, לא רק בקדשי קדשים שאסורים בהם באכילה - אינם חולקים, אלא אפילו בקדשים קלים שומתרים להם באכילה, אינם חולקים בהם, כדן הקטן. (83) עיקר הלימוד הוא מתחילת הפסוק: "לכל בני אהרן" - "בני אהרן ולא בנות אהרן". (84) ונתרבה ממה שכתוב (ויקרא ז, ו) אצל אשם "כל זכר ככהנים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ז טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(2) בין כהן ובין ישראל (רש"י במכות יז:). (3) אף-על-פי שכתב רבינו בספר המצוות (לא-תעשה קמו) כי הלאו הזה של "לא תוכל לאכול וגו'" הוא האזהרה לכל מועל (וכן כתב הכסף-משנה כאן, והמשנה-למלך בפ"א מהלכות מעילה הלכה ג), ובמעילה אין שיעור של כזית אלא שזה פרוטה (הלכות מעילה שם הלכה א) – עולה לאחר שחיטה שאינה ראויה לכלום, אלא להקריבה על גבי מזבח, אין לה ערך של ממון כלל, ולפיכך דנו בה בשיעור כזית ככל איסורי המאכלות ולא בשוה פרוטה (ראה במנחת-חנינוך מצוה תמו). (4) מה-שאינ-כן בקדשים הנאכלים, ראה להלן הלכה ד. (5) בספרי פ' ראה (לדרים יב, יז) ומכות יז. (6) "גדריך זה עולה" (שם ושם).

ב. וְחִלְפָהּ וּבִשְׂרָה וְסִלְתָּהּ וְשִׁמְנָהּ וְיִינֵן שֶׁל נִסְכֵּיהָ¹⁹ - חֲמִשָּׁתָן מִצִּטְרֵפִין לְכֹזֵית²⁰.

(7) כי קרבן עולה טעון נסכים (למעלה פ"ב הלכה ב) ומנחת נסכים נשרפת כולה על המזבח, והיין מתנסך על המזבח ויורד לשיטתין (שם הלכה א). (8) להלקותו. מעילה טו: במשנה: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה", ופירש שם רבינו, וכן רש"י שם שמצטרפין גם לענין מעילה, שאם אכל מכולם כזית אחד הרי זה מעל, וחייב מלקות, וכן פירש"י שם. ואף-על-פי שייך שיעורו תמיד ברביעית, אין זה אלא בשותיה. אבל בדרך אכילה, כגון ששרה פתו ביין – שיעורו בכזית (תוספות זבחים קט. ד"ה עולה, וראה במנחת-חנינוך מצוה קמח).

ג. וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזִית מִכֵּל הָאִמּוּרִין²¹, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה²² בֵּין לְאַחֵר זְרִיקָה, בֵּין כֹּהֵן בֵּין יִשְׂרָאֵל²³ - לֹקָה. שֶׁהָאִמּוּרִין כָּלִיל לְמִזְבֵּחַ כָּכָל הָעוֹלָה²⁴, וְהָרִי נִגָּאֵר בְּמִנְחַת כֹּהֲנִים: כָּלִיל תִּהְיֶה לָא תֹאכַל; כָּל שֶׁהוּא כָּלִיל לְמִזְבֵּחַ - אֲכִילתוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְלֹקֵין עָלָיו בְּכֹזֵית²⁵. וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזִית מִבִּשְׂרָה חֲטָאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת²⁶ - לֹקָה²⁷; שֶׁנֶּאֱמָר: וְכָל חֲטָאת אֲשֶׁר יִבְאֵה מִדָּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד²⁸ לֹא תֹאכַל, בָּאֵשׁ תִּשְׂרָף²⁹.

(9) האימורים של כל הקרבנות ולא רק של עולה. (10) ראה ברייתא מנחות עד: המובא בדברינו להלן בהמשך ההלכה. (11) ראה לחם-משנה למעלה ה"א. (12) כלומר, נוסף על איסור מעילה (ראה למעלה הלכה א, ולהלן פ"א ופ"ב מהלכות מעילה), לוקה גם על כל לאו של "כליל תהיה לא תאכל". מקור הדברים במנחות עד. עד: "בעא רבינא, כהן שאכל מן האימורין מהו, לאו דזרות (=זר לא יאכל קודש – שמות כט, לג) לא קמיבעיא לי (=שאינו חייב (ודלא כפירש"י), שלא נאמר הלאו הזה אלא בדבר הנאכל לכהנים, אבל אימורים שאינם נאכלים לכהנים, אין בהם הלאו של "זר לא יאכל קודש", ראה מכות יח. ובתוספות מנחות שם – הר המוריה, וראה להלן הלכה ח), כי קמיבעיא לי לאו דכליל תהיה, מאי (מי הוי כהן חייב משום לאו דכליל תהיה, כמו שהוא חייב על אכילת מנחת כהן – רש"י), אמר רב אהרן לרבינא, תא שמע, דתניא רבי אליעזר אומר כל שהוא בכליל תהיה, ליתן לא-תעשה על אכילתו". וראה גם מכות יח: וספרא צו פרק ה הלכה ד. (13) שאינן בכלל

ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, כלומר ישב, ויעבור עבודה שהיה עוסק בה ואינה מתחללת", ו"אסור לאכול בקדשים משום שנאמר (שם י, יט באהרן הכהן הגדול) ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (שם הלכה ח). וטמא שמקריב בקרבנות צבור ואינו אוכל (ראה השגת הראב"ד) אינו משום שהוא פסול, אלא מחמת שהקרבן נטמא ואינו ראוי לאכילה. (98) ויקרא ו, כב, "כל זכר בכהנים" לרבות בעל מום.

1 כֹּא. כֹּא שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בִּבְשָׂר - אֵין לוֹ חֵלֶק
2 בְּעוֹרוֹת⁹⁹. אֶפְלוּ טָמֵא בְּשַׁעַת זְרִיקַת דָּמִים וְטָהוֹר
3 בְּשַׁעַת הַקָּטָר חֲלָבִים¹⁰⁰ - אֵינוֹ חוֹלֵק בִּבְשָׂר¹⁰¹.
4 שֶׁנֶּאֱמָר: הַמִּקְרִיב אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֵלֶב מִבְּנֵי
5 אֶהְרֹן, לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמִנְה - עַד שִׁיחֶיהָ טָהוֹר
6 וְרֹאיוֹ לְעִבּוּדָה מִשַּׁעַת זְרִיקָה עַד אַחֵר הַקָּטָר
7 חֲלָבִים¹⁰².

(99) ולמדו זאת בספרא פרשת צו פרק ט הלכה ה ממה שנאמר (ויקרא ז, ח) "עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה - פרט לטבול יום ולמחוסר כיפורים ולאונן". (100) כלומר, בלילה. שטבל והעריב השמש. (101) להשמיענו שצריך "שיהיה טהור וראוי לעבודה משעת זריקה עד אחר הקטר חלבים". למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטרה. (102) למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטר חלבים.

8 כֹּב. נִטְמָא אַחֵר זְרִיקָה וְטָבֵל, וְהָרִי הוּא טָהוֹר אֶף
9 בְּשַׁעַת הַקָּטָר חֲלָבִים - הַדָּבָר סֶפֶק אִם חוֹלֵק אִם
10 אֵינוֹ חוֹלֵק. לְפִיכָךְ, אִם תִּפֹּס - אֵין מוֹצִיאִין מִדּוֹ.

11 כֹּג. קָרְבֵּן צִבּוֹר הֵבֵא בְּטָמְאָה, אֶף עַל פִּי שֶׁהִטָּמְאִים
12 מִקְרִיבִין אוֹתוֹ¹⁰³ - אֵין חוֹלְקִין עִם הַטָּהוֹרִין לְאָכֹל
13 לְעֵרֵב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם רֹאיוּיִם לְאֲכִילָה¹⁰⁴.

(103) כלומר, ראויין להקריב אותו, אבל למעשה לא הקריבוהו אלא הטהורים, שאם הקריבו הטמאים, אין הקרבן נאכל אלא נשרף כשאר הקרבנות שננטמאו. (104) בזבחים צט. "בעי רב אושעיא טמא בקרבנות צבור (=שהקריבוהו טהורים) מהו שיחלקו לו, מי אמרינן המחטא אמר רחמנא, והאי נמי מחטא הוא, או דלמא ראוי לאכילה חולק, שאין ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבינא תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול לערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינן שמע מינה".

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) יבוארו בו איסורי אכילת בשר עולה ואיסורי שאר הקרבנות גם לכהנים, ובשר קדשי קדשים לזר.

14 א. כָּל הָאוֹכֵל כְּזִית² מִבִּשְׂרָה הָעוֹלָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת
15 דָּמָה⁴ בֵּין לְאַחֵר זְרִיקַת דָּמָה - לֹקָה. שֶׁנֶּאֱמָר: לֹא
16 תִּוָּכַל לְאָכֹל בִּשְׂעָרֶיךָ מִעֵשׂר דָּגָנְךָ תִּירֶשֶׁף וְיִצְהָרְךָ
17 וְגוֹמֵר וְכָל נִדְרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוֹ⁵,
18 שֶׁזֶּה אֲזַהְרָה⁶ לְאוֹכֵל בִּשְׂרָה הָעוֹלָה.

24 שְׁנָאֵמָר: וּבִשְׂרָה בְּשֶׁרָה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ - כִּיּוֹן
25 שְׁנֵיצָא בְּשֶׂר חוּץ לְמַחֲצֵתוֹ נַעֲשֶׂה כְּטְרֵפָה, כְּמוֹ
26 שְׂבָאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת מִאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת²⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כיון שיצא הבשר חוץ למחיצתו, נעשה טריפה".

בפנימיות העניינים, 'טריפה' מרמז על זמן הגלות, כמארז"ל על הפסוק "ובשר בשדה טריפה כו", כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה, וכאשר עם ישראל נמצאים חוץ למחיצתו, היינו בגלות - הרי הם כטריפה שאין להם שלימות אמיתית, היינו החיות והחירות.

(על פי 'לקוטי שיחות' חל"ב עמוד 42)

(25 חולין סח: מכות יח. זבחים פב. (26 חולין שם. (27 מכות שם. כלומר, בין אם חזר למקומו ובין לא חזר למקומו. (28 פ"ה הלכה ט.

27 ז. נִכְנָס²⁹ בְּשֶׂר קְדָשִׁים קָלִים³⁰ לְהִיכַל - הֲרִי זֶה
28 בְּשֶׂר.

(29 זבחים פב: (30 כלומר, בשר קדשי קדשים בוודאי אינו נפסל, שהרי בשעת הדחק, גם ההיכל הוא מקום אכילה (זבחים סג. ולמעלה פ"ה הלכה ג), אלא אפילו קדשים קלים שהבעלים הישראלים האוכלים אותם אסורים ליכנס להיכל לאכלן - גם הם אם נכנס הבשר שלהם להיכל הרי הוא כשר, שהרי אמר ר' יוחנן (זבחים סג.) "שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (ויקרא ג, ב) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר" (ראה למעלה פ"ה הלכה ד). הרי שאם נכנס בשר קדשים קלים להיכל הוא כשר, וראה גם שם פב: "בשר הנכנס לפניו כשר", ולא חילקו בין קדשי קדשים לבין קדשים קלים.

29 ח. שְׂאֵכַל כְּזִית מִבְּשֶׂר קְדָשִׁי קְדָשִׁים בְּעֶזְרָה
30 אַחֵר זְרִיקַת דָּמִים - לֹקָה. שְׁנָאֵמָר: וְאֲכָלוּ אֹתָם
31 אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם וְגוֹמֵר, וְזֶר לֹא יֵאָכַל וְגוֹמֵר; בְּמִקּוֹם
32 שֶׁהִפְתָּן אוֹכֵל³² וּבְעֵת שְׂרָאִי לְאֲכָל³³, אִם אֲכָלוּ שָׁם
33 הֲזֵר - לֹקָה³⁴. אֲכָל אִם אֲכָל הֲזֵר בְּשֶׂר קְדָשִׁי קְדָשִׁים
34 בַּחוּץ - לֹקָה מְשֻׁם אוֹכֵל בַּחוּץ³⁵, לֹא מְשֻׁם זֶר
35 שְׂאֵכַל קְדָשִׁים³⁶, שֶׁהֲרִי אֵינָם רְאוּיִין שָׁם לְפָנֵהוֹם³⁷. וְכֵן
36 אִם אֲכָלוּ בְּעֶזְרָה קֶדֶם זְרִיקָה - לֹקָה מְשֻׁם אוֹכֵל
37 קֶדֶם זְרִיקָה בְּלִבֵּר, לֹא מְשֻׁם זְרוֹת³⁸.

(31 מכות יח: (32 בעזרה. (33 אחרי זריקת הדמים. (34 במכות שם: "איתמר, אמר רב גידל אמר רב, זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור. מאי טעמא, דאמר קרא, ואכלו אותם אשר כופר בהם, כל היכא דקרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, קרינן ביה זור לא יאכל קודש. וכל היכא דלא קרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, לא קרינן ביה זור לא יאכל". ומכאן שגם מחוץ לעזרה הוא פטור, לפי שאין שם "ואכלו אותם אשר כופר בהם", וראה גם שם יח. "זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לר' שמעון לוקה חמש. ולילקי נמי משום זור לא יאכל כי

כליל תהיה, שהרי אינם נקרבות על המזבח אלא נשרפות בבית הדשן (למעלה פ"ה הלכות ב"ד, וראה לחם-משנה למעלה הלכה א, ומשנה-למלך כאן ובפ"א מהלכות מעילה הלכה ג). (14 כלומר, נוסף על זה שלוקה מטעם מעילה (ראה להלן פ"א מהלכות מעילה הלכה ג, ופ"ב שם הלכה ד). (15 ספרא צו פ"ח הלכה ה, ופסחים פג. וזבחים פב.

1 ד. כָּל הָאוֹכֵל כְּזִית מִבְּשֶׂר הַקְּדָשִׁים, אֲפִלּוּ קְדָשִׁים
2 קָלִים, קֶדֶם זְרִיקַת דָּמָם¹⁶ - לֹקָה. שְׁנָאֵמָר: לֹא תֹאכְל
3 לְאֲכָל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֶׂר דִּגְנְךָ תִּירֶשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ
4 וְנִדְבָתְךָ. כְּלוּמָר, לֹא תֹאכְל לְאֲכָל נִדְבָתְךָ בְּשַׁעְרֶיךָ
5 קֶדֶם שְׂזוּרְקִין דָּמָן בְּשַׁעְרֵי הַמִּקְוִים. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה
6 לְמִדְוִי¹⁷, שְׂזוּ אֶזְהָרָה לְאוֹכֵל תּוֹדָה אוֹ שְׁלָמִים קֶדֶם
7 זְרִיקַת דָּמִים. וְהוּא הִדִּין לְשָׂאֵר קְדָשִׁים, בֵּין קָלִים
8 בֵּין חֲמוּרִים¹⁸. וְשֶׁשֶׁה דְּבָרִים שֶׁבַּתּוֹדָה, שָׁהֶם: הַחֶלֶב
9 וְהַבֶּשֶׂר, וְהַסֶּלֶת¹⁹ וְהַשְּׂמֶן וְהַיֵּינ, וְהַלֶּחֶם - כִּלְזָן
10 מִצְטַרְפִּין לְכִזְיֹת²⁰.

(16 שאין בהם דין מעילה, ראה להלן פ"ב מהלכות מעילה הלכה א. (17 מכות יז. וספרי ראה (לדברים שם). (18 במכות שם אמרו, כי בכור וחטאת ואשם ועולה נלמדים בקל-וחומר מתורה ושלמים. (19 שהרי התורה טעונה נסכים (מנחות צ:). (20 משנה במעילה טו: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה וכו'. וששה בתורה, הבשר והחלב והסולת והיין והשמן והלחם".

11 ה. כָּל הָאוֹכֵל כְּזִית מִבְּשֶׂר קְדָשִׁי קְדָשִׁים חוּץ לְעֶזְרָה
12 - לֹקָה. שְׁנָאֵמָר: לֹא תֹאכְל לְאֲכָל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֶׂר
13 דִּגְנְךָ תִּירֶשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבִכְרַת בְּקָרְךָ וְצֹאנְךָ; מִפִּי
14 הַשְּׂמוּעָה לְמִדְוִי²¹, שְׂזוּ²² אֶזְהָרָה לְאוֹכֵל מִבְּשֶׂר
15 חֲטָאֹת וְאֲשָׁמוֹת חוּץ לְעֶזְרָה. וְהוּא הִדִּין לְאוֹכֵל
16 קְדָשִׁים קָלִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם²³, שֶׁהוּא לֹקָה;
17 שְׂחֹמֶת יְרוּשָׁלַיִם לְקְדָשִׁים קָלִים כְּחֹמֶת הָעֶזְרָה
18 לְקְדָשִׁי קְדָשִׁים. וְאַחַד בְּשֶׂר חֲטָאֹת וְאֲשָׁם אוֹ שְׂרִי
19 מִנְחֹת²⁴.

(21 מכות וספרי שם. (22 בקרן וצאנך. ולא כתב רבינו שלוקה גם משום "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (ראה להלן הלכה ו), לפי שיתכן כי הבשר לא יצא חוץ לעזרה, אלא הוא עמד בחוץ והכניס ראשו בפנים. ורק על ר' שמעון שמנה חמש מלקיות בור שאכל מן העולה לפני זריקה, מקשה הגמרא (מכות יח.) למה לא מנה גם לאו של "ובשר בשדה", לחייבו בשש מלקיות, וראה בלחם-משנה. (23 מכות יז. במשנה וספרי שם. ובגמרא שם: "ונדבותיך זו תודה ושלמים". (24 ראה למעלה פ"ה הלכה ג, כי "אין החטאת והאשם ושירי מנחות נאכלים אלא לזכרי כהונה בעזרה".

20 ו. בְּשֶׂר קְדָשִׁי קְדָשִׁים שְׁנֵיצָא חוּץ לְחֹמַת הָעֶזְרָה,
21 וּבְשֶׂר קְדָשִׁים קָלִים שְׁנֵיצָא חוּץ לְחֹמַת יְרוּשָׁלַיִם -
22 נִפְסֵל וְנִגְאָס לְעוֹלָם²⁵, וְאֵף עַל פִּי שְׂחֹזֵר לְמִקְוֵמוֹ -
23 אֲסוּר לְאֲכָלוֹ²⁶. וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזִית - לֹקָה²⁷;

וְאֵינוּ קָרֵב לְגִבֵּי הַמִּזְבֵּחַ¹⁷, אֲלֹא כָּלָּ לְפָנֵינוּ¹⁸, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר¹⁹.

(8) כלומר, מקטירים ממנה את הקומץ, על המזבח, ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"ב. (9) בהל' תמידין ומוספין, שם. (10) ראה ויקרא כג, טז. וראה בפ"ח מהל' תמידין ומוספין ה"א. (11) שתי הלחם. (12) מנחות מו, ב. שכן נאמר (שם, טז) "והקרבתם מנחה חדשה לה'", ועוד נאמר (במדבר כח, כו) "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'". (13) כלומר, אין מהם לאישי המזבח ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ג ה"ח). וראה להלן פ"ח מהל' תמידין ומוספין ה"א. (14) משנה, מנחות נב, ב: "כל המנחות באות מצה, חוץ מחמץ שבתורה ושתי הלחם, שהן באות חמץ", שכן נאמר (שם כג, יז) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים שני עשורונים סולת תהיינה חמץ תאפינה". (15) ואמרו במנחות נח, א - כי פסוק זה מדבר בשתי הלחם. (16) ויקרא כד, ה"ח. וראה בפ"ה מהל' תמידין ומוספין והם נקראים מנחות, כמו שנראה במשנה מנחות נט, א וסא, א. ובגמרא שם נז, א. ראה להלן ה"ט. וראה עוד ברש"י על התורה (שם, ט) ובי"תוספות יום טוב' מנחות פ"ה מ"ג. (17) כלומר, אינו טעון הגשה למזבח (מנחות סא. במשנה), ואין ממנו לאישי המזבח ('סיפרא' שם). (18) שנאמר (שם, ט) "והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדוש". (19) להלן בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"י"ב, ובפ"ה שם ה"ה.

ד. וְתַשֵּׁעַ מִנְחֹת הַיָּחִיד, וְכֵלֶן קֶרְבִּין לְמִזְבֵּחַ, וְאֵלֹהֵי²⁰ הֵן: מִנְחַת חוּטָא. וְהִיא הַמִּנְחָה שֶׁמִּקְרִיב הָעֹנֵי כְּשִׁיתְחַיֵּב חֲטָאת וְלֹא תִּגִּיעַ יָדוֹ²¹. מִנְחַת סוּטָה. וְהִיא מִנְחַת הַקְּנָאוֹת²², שֶׁקֶבֶר נִתְפָּרְשׁוּ מֵעֲשִׂיהָ²³. הַמִּנְחָה שֶׁמִּקְרִיב כָּל כֹּהֵן תַּחֲלָה שֶׁשִׁיכְנֵס לְעֹבְדָהּ²⁴, שֶׁמִּקְרִיב אוֹתָהּ בְּיָדוֹ, וְהִיא הַנִּקְרָאת²⁵ מִנְחַת חֲנוּךְ. הַמִּנְחָה שֶׁמִּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל בְּכָל יוֹם²⁶, וְהִיא הַנִּקְרָאת²⁷ חֲבִיתִין²⁸. מִנְחַת הַסֵּלֶת²⁹. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת הַמַּחֲבֵת³⁰. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת הַמִּרְחֶשֶׁת³¹. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת מֶאֱפָה תַּנּוּר³². וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת רִקִּיקִין³³. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה.

(20) כלומר, טעונות הגשה והקטרת הקומץ, וראה להלן. (21) ויקרא ה, יא. וראה פ"י מהל' שגגות ה"ד. (22) המוזכרת בבמדבר (ה, טז) "כי מנחת קנאות הוא", וראה גם במנחות ב, א. ונט, א. (23) בפ"ג מהל' סוטה ה"ב-טו. וראה במדבר שם, טז-כו. (24) ראה למעלה פ"ה מהל' כלי המקדש ה"טז, ובי"סיפרא' צו פ"ג ה"ג. (25) ראה להלן פ"ג ה"ד. (26) ראה להלן פ"ג ה"ב-ד. ופ"ג מהל' תמידין ומוספין ה"ח. (27) משנה, מנחות נ, ב. (28) "על שם מחבת קרו להו חביתין, דכתיב (ויקרא ו, יד) על מחבת בשמן תעשה" (רש"י מנחות, שם). וכל אלו ארבע המנחות אינן באות נדבה כ"אם חובה, אבל יתר חמשת המנחות, אינן באות חובה כ"אם בנדר ונדבה, ראה להלן. (29) ויקרא ב, א: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת

קודש הם, הני מילי היכא דלכהנים חזי, הכא דלכהנים נמי לא חזי", ראה בהמשך ההלכה. (35) ראה למעלה הלכה ה. (36) שם יח. (37) ראה למעלה הלכה ד. (38) דברי רב גידל שם.

ט. זָרֹק³⁹ שֶׁאֵכָל פְּזִית מִחֲטָאת הָעוֹף⁴⁰ - לֹקֶה שְׁתִּים: אֶחָת מִשּׁוּם דָּר שֶׁאֵכָל אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל נִבְלָה. שֶׁכָּל מְלִיקָה נִבְלָה הִיא, וְכִשְׁהִתְרָה - לְפָנֵינוּ הִתְרָה⁴¹, לֹא לְזָרִים; וְהָרִי הֵן שְׁנֵי אֲסוּרִין הַבָּאִין בְּאֶחָד⁴², כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴³.

(39) יבמות לב: כ"ר חייא. (40) לאחר הזאה ומיצוי (ראה למעלה פ"ז הלכות ר"ז), אבל לפני כן אינו לוקה על איסור זרות (ראה למעלה הלכה ח). (41) שם בגמרא. וראה למעלה פ"ז שם. (42) כלומר, מיד אחד הזאה ומיצוי, שאז פקע איסור מעילה (כי אין מעילה בדבר הנאכל) - חלים שני האיסורים הנ"ל, של זרות ונבלה כאחד (יבמות שם, ועיין שם ברש"י ותוספות). (43) בפ"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה ח. וראה גם להלן פ"ד מהלכות שגגות הלכה א.

פֶּרֶק שְׁנִי עֶשְׂרִי

(1) יבאר בו המנחות הבאות עם הקרבן, והבאות בפני עצמן, וכמה הן.

א. הַמִּנְחֹת הֵם מִן הַקֶּרְבָּנוֹת². וְהַמִּנְחֹת הַבָּאוֹת בְּפָנֵי עֶצְמָן וְאֵינָן בָּאוֹת מִשּׁוּם נִסְכִּים - מֵהֶם מִנְחַת צִבּוֹר, וּמֵהֶם מִנְחַת יָחִיד³.

(2) שהרי נאמר בהן (ויקרא ו, ז) לשון הקרבה ('קריט ספר'). ויש לפרש עוד כי הם קרבנות עצמן ואינן טפילות לקרבן אחר כמו מנחת הנסכים הבאה עם הקרבנות, ראה למעלה פ"ב ה"א ששנרפת כולה, עיי"ש. וראה להלן בסמוך. (3) מבואר להלן ה"ג-ד בדברי רבינו.

ב. וְכָל הַמִּנְחֹת סֵלֶת⁴ חֲטִיף⁵; חוּץ מִמִּנְחַת סוּטָה⁶ וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה⁷, שֶׁהֵם מִן הַשְּׁעוּרִים.

(4) סוטה טו, א. והוא קמח מנופה ונקי מפסולת. (5) משנה, שם יד, א: "כל המנחות באות מן החיטים, וזו (= מנחת סוטה) באה מן השעורים". (6) שבאה שעורים וקמח בלתי מנופה (משנה, שם). וראה פ"ג מהל' סוטה ה"י"ב. (7) הקרב ביום שני של פסח שהוא יום טז בניסן, והוא נזכר בספר ויקרא (ב, יד וכג, י). וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"ג. והוא בא מן השעורים (משנה, שם), ואף-על-פי-כן הוא בא "גרש", כלומר, מנופה ונקי מכל פסולת (שם), וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין שם ה"י"ב.

ג. שֶׁלֶשׁ מִנְחֹת לְצִבּוֹר: עֹמֶר הַתְּנוּפָה. וְהוּא קֶרֶב לְמִזְבֵּחַ⁸, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאֵר⁹. וְשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁמִּבִּיאִין בְּיוֹם עֶצְרָתוֹ¹⁰. וְאֵלֹהֵי¹¹ נִקְרָאוּ מִנְחָה¹², וְאֵינָן קֶרְבִּין לְגִבֵּי הַמִּזְבֵּחַ¹³, וְהֵן חֲמִין¹⁴. וְעַלִּיהֶם נֶאֱמַר: קֶרֶפֶן רֵאשִׁית תִּקְרִיבוּ אֹתָם לַה', וְאֵל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ¹⁵. וְהַמִּנְחָה הַשְּׁלִישִׁית הוּא לֶחֶם הַפִּנִים שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל שַׁבָּת¹⁶.

מַעֲרִיבִית⁴¹, וְאֵינָן טְעוּנוֹת תְּנוּפָה⁴²; חוץ מַמְנַחַת¹⁰
סוּטָה⁴³ וְעֹמֵר הַתְּנוּפָה⁴⁴, שְׁשִׁינָהּ טְעוּנוֹת תְּנוּפָה¹¹
וְהַגְשָׁה⁴⁵.¹²

(39) למזבח. ראה משנה, מנחות ס, א. ונלמד זאת בגמרא שם מן הפסוקים. (40) של המזבח, שם סא, א - במשנה: "והגשה במערב". (41) משנה זבחים סג, א: "ושלשה דברים היתה אותה קרן (= דרומית מערבית) משמשת וכו' חטאת העוף וההגשות וכו'", רוצה-לומר (הגשת) המנחה, לפי שנאמר בה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח, ואין נכון להיות פני המזבח לפני ה' אלא בקרן מערבית דרומית" (פירוש המשנה, שם) וכן הוא בסוטה יד, ב: "לפני ה', יכול במערב? תלמוד-לומר אל פני המזבח. אי אל פני המזבח, יכול בדרום? תלמוד-לומר לפני ה', הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית, כנגד חודה של קרן, ודיו", וראה למעלה פ"ה ה"י, ופ"ט ה"ו. (42) מנחות ס, א - במשנה. (43) ראה למעלה פ"ט ה"ז. (44) ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"ב. (45) שם סא, א - במשנה. תנופה מפורשת בשניהם בתורה, והגשה במנחת סוטה גם כן מפורשת בתורה (במדבר ה, כה) "והקריב אותה אל המזבח" וזו היא הגשה, ובמנחת העומר שלא נזכרה הגשה בתורה, למדה (שם ס:) "במה הצד" ממנחת חוטא וממנחת סוטה.

ז. פֶּלַ המִנְחֹת הַקֶּרֶבֶת לַגִּבִּי הַמִּזְבֵּחַ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן¹³
וְלִבְנוֹהָ⁴⁶. לֵג שֶׁמֶן לְכָל עֶשְׂרֹן⁴⁷, וְקֹמֶץ לְבוֹנָה לְכָל¹⁴
מִנְחָה, בֵּין שְׁהִיְתָה עֶשְׂרֹן אֶחָד בֵּין שְׁהִיְתָה שְׁשִׁים¹⁵
עֶשְׂרֹנִים⁴⁸; שְׁאִין מִבִּיאִין בְּכָלִי אֶחָד יִתֵּר עַל שְׁשִׁים¹⁶
עֶשְׂרֹן⁴⁹, כְּמוֹ שִׁיתִּבְּאָר⁵⁰. חוץ מַמְנַחַת קִנְאוֹת¹⁷
וּמִנְחַת חוּטָא⁵¹, שְׁנֵאמַר⁵²: לֹא יִשֹּׂם עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא¹⁸
יִתֵּן עָלֶיהָ לִבְנוֹהָ⁵³.¹⁹

(46) ראה משנה, מנחות נט, א. ושמן נאמר בכל המנחות (חוץ מסוטה וחוטא), ולבונה נאמרה רק במנחת הסולת, וממנה למדו (שם) לשאר המנחות, שטעונות לבונה. (47) משנה, מנחות פח, א. וכדברי תנא קמא, ובברייתא (שם פט.) נלמד זאת ממה שכתוב במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וכו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן", לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן), וראה למעלה פ"ב ה"ח. (48) כלומר, אף-על-פי שהשמן הוא לוג לכל עשרון, ואם הביא ששים עשרונים מביא ששים לוגין - בלבונה אין הדבר כן, אלא מביא קומץ אחד לכל כמות של סולת, בין לעשרון אחד ובין לששים עשרונים, ראה תוספתא מנחות פ"ז, ו'סיפרא' ויקרא (דיבורא דנדבה פ"ט ה"ג). (49) לפיכך אינו מביא קומץ אחד אלא לששים עשרון, אבל אילו היה אפשר להביא יותר מששים עשרון בכלי אחד, היה מביא קומץ אחד של לבונה גם ליותר מששים עשרון. (50) להלן פ"ז ה"ו. (51) שם נט, א - במשנה. (52) במנחת חוטא. (53) ובמנחת קנאות נאמר (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה".

ח. נִתֵּן⁵⁴ וְהִקְרִיב⁵⁵ - לֹקֵחַ עַל הַשֶּׁמֶן בְּפָנָי עֲצָמוֹ²⁰
וְעַל הַלְּבוֹנָה בְּפָנָי עֲצָמָהּ⁵⁶. נִתֵּן⁵⁷ כְּלִי שֵׁשׁ בּוֹ שֶׁמֶן²¹

יהיה קרבנו, ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה", ונקראת מנחת סולת משום שנקמצת כשהיא סולת ('רבינו גרשום' מנחות נט. וראה גם רש"י שם) וראה להלן פ"ג ה"ה "כיצד היתה נעשית". (30) ויקרא שם, ה: "ואם מנחה על המזבח קרבנך סולת בלולה בשמן מזה תהיה וגו'". וראה להלן פ"ג ה"ו כיצד היתה נעשית. (31) שם, ז: "ואם מנחת מרחשת קרבנך סולת בשמן תעשה וגו'". וראה להלן שם ה"ו כיצד היתה נעשית, ומה בין מחבת למרחשת. (32) שם, ד: "וכי תקריב מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן", וראה להלן שם ה"ח. (33) אף הוא מאפה תנור, אלא שהנודב מנחת מאפה תנור, יכול להביא או חלות או ריקיקין, כמו שנאמר (שם) "וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן וריקיקי מצות מושחים בשמן", וראה להלן פ"ג שם.

ה. פֶּלַ המִנְחֹת הַקֶּרֶבֶת לַגִּבִּי הַמִּזְבֵּחַ³⁴ - אֵין פֶּל¹
אֶחָת מֵהֶן פְּחוּתָה מְעַשְׂרוֹן³⁵. וּמַעֲוֵטוֹ מַעֲכָב אֶת²
כָּל³⁶. וְחֹמֶשׁ מִנְחֹת הַכָּאוֹת בְּנֶדֶר וְנִדְבָה - יֵשׁ לוֹ³
לְהִתְנַדֵּב וּלְנֶדֶר מֵהֶן כָּל מָה שִׁירְצָה, אֲפִלּוֹ אֶלֶף⁴
עֶשְׂרֹן³⁷. אֲבָל מִנְחַת הָעֹמֶר וּמִנְחַת חוּטָא וּמִנְחַת⁵
קִנְאוֹת וּמִנְחַת הַנֶּזֶף וְהַחֲבִיתִין - כָּל אֶחָת מֵהֶן עֶשְׂרֹן⁶
אֶחָד, לֹא פְּחוּת וְלֹא יִתֵּר³⁸.⁷

(34) אבל המנחות שאינן קריבות לגבי המזבח, כגון שתי הלחם ולחם הפנים, יש להם שיעור אחר, וכמו שמבואר במקומם, בפ"ה ופ"ח מהל' תמידין ומוספין. (35) סולת, והוא עשירית האיפה. ויתכן כי למדו כן ממה שנאמר (במדבר כח, יג) "ועשרון עשרון סולת מנחה" להורות כי כל מנחה צריכה עשרון סולת ('קריית ספר'). וראה להלן. (36) משנה, מנחות כז, א: "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו", "שאם היתה שום מנחה בפחות מעשרון היא פסולה" (פירוש המשנה, שם). ולמדו זאת (גמרא שם, ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ט ה"ח) ממה שנאמר (שם, ב) "מסלתה", שאם חיסר סלתה כל שהוא פסולה, וראה גם במנחות ט, ב. (37) כך נשמע מדברי המשנה שם פח, א. ומה שנאמר (במדבר כח, יג) "עשרון סולת מנחה" (ראה למעלה) אינו אלא שלא יפחות מן העשרון, אבל אם רוצה להביא יותר - יביא ('קריית ספר'). וראה להלן ה"ז שנותן לוג שמן לכל עשרון ועשרון. (38) במנחות עו, ב: "תנו רבנן, כל המנחות שריבה במדת עשרונן או שמיעט במדת עשרונן פסולות". ופירשו ה'תוספות' שם ד"ה כל, כי המדובר במנחת נסכים, וגזירת הכתוב היא, שהרי נאמר בהם "שלשה עשרונים לפי ושני עשרונים לאיל", ואין לשנות. ולפי זה, הוא-הדין לכל המנחות שאינן באות בנדר ונדבה, שאין להוסיף על העשרון (ראה כסף-משנה ו'הר המוריה'). שהרי במנחת סוטה נאמר (ויקרא ה, יא) "עשירית האיפה", וכן נאמר (במדבר ה, טו) במנחת קנאות, וכן נאמר (ויקרא ו, יג-טו) במנחת חינוך ובמנחת חביתין, וכן למדו בעומר מה שנאמר (שמות טז, לו) "והעומר עשירית האיפה הוא" (ע"י רש"י מנחות סג:). וראה ב'קריית ספר'.

ו. פֶּלַ המִנְחֹת הַקֶּרֶבֶת לַגִּבִּי הַמִּזְבֵּחַ טְעוּנוֹת⁸
הַגְשָׁה³⁹ בְּמַעֲרִיב⁴⁰ כְּנֶגֶד חֲדָה שֶׁל קֶרֶן דְּרוּמִית⁹

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ז טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תורת המנחה וכו', והרים ממנו בקומצו וכו' והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו, שתורה אחת לכל המנחות (רש"י שם). אבל מנחת נקבות מן הכהנים - נאכלת, ראה להלן ה"י. (67) משנה, שם עד, ב. (69) "כליל תהיה לא תאכל". (70) כתנא-קמא במשנה שם עב, ב. ולא כרבי שמעון האומר כי מנחת חוטא של כהנים נקמצת. (71) שם עג, ב.

י. הפהנת⁷² - מנחתה נקמצת מנחת ישראל, ושיריה נאכלין⁷³.

(72) סוטה כג, א - במשנה. והיינו בת כהן בין פנויה ובין נשואה לישראל. אבל בת כהן נשואה לכהן או לבת ישראל הנשואה לכהן, אין שירי מנחותיהן נאכלים, ראה להלן ה"ב. (73) שם כג, ב. בגמרא למדו כן ממה שנאמר "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" - "כהן ולא כהנת".

יא. ולדות⁷⁴ שנתערבו והרי פל אחד מהן ספק - מנחתם נקמצת מנחת ישראל, ואינה נאכלת מנחת כהנים⁷⁵. פיצד עושים? הקמץ קרב בפני עצמו, והשירים מתפזרין⁷⁷ על בית הדשן⁷⁸.

(74) של כהן ושל ישראל. (75) ביבמות צט, ב - במשנה: "ונותנים עליו (= על זה שנתערב, והוא ספק כהן, ספק ישראל) חומרי כהנים וחומרי ישראלים". ובגמרא (שם ק). "למאי הלכתא, אמר רב פפא למנחתם, נקמצת כמנחת ישראל, ואינה נאכלת כמנחת כהנים". (76) שם ק, א - וכתבנו הסוכרים כרבי אלעזר ברבי שמעון. (77) ואינם קרבים על גבי המזבח, שמא הוא ישראל, ואסור להקטירו על גבי המזבח, ש"כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו" (סוטה, שם). (78) לדעת רש"י (שם ד"ה ר' אלעזר ב"ר שמעון) בית הדשן הזה הוא למטה מקום שנתנין שם תרומת הדשן והנוצה, והיינו במזרחו של כבש (ראה למעלה פ"ו הכ"א, ולהלן פ"ב מהל' תמידין ומוספין ה"ב). אבל לדעת ה'תוספות' (שם ד"ה והשירים) בית הדשן הזה הוא מקום שריפת פסולי קדשי קדשים שבעזרה (ראה למעלה פ"ז ה"ג).

יב. פל הנשואות לכהנים⁷⁹, בין כהנת בין ישראלית - אין שירי מנחותיהן נאכלים, מפני חלק הפעל⁸⁰ שאינו אוכל⁸¹, ואינה פלה לאשים⁸², מפני חלק האשה⁸³; אלא הקמץ קרב לעצמו, והשירים מתפזרין על בית הדשן⁸⁴. הקמץ פכל מקום בעזרה⁸⁵. ואם קמץ בהיכל - פשרה⁸⁶.

(79) משנה וברייתא, סוטה כג, א. (80) שהוא מקריבה משלו (רש"י שם). ומנחת כהן אינה נאכלת. (81) בכ"י אברבנאל, חסרות המלים "שאינו אוכל", וכן נראה ב'קריית ספר'. (82) למזבח. (83) שהרי לכפרתה היא באה, ואין מנחת זו (= לא כהן) ובת כהן קריבין כליל בלא קמיצה (רש"י, שם). (84) ככתבנו הסוכרים כרבי אלעזר ברבי שמעון (שם כג.). וראה למעלה ה"א מחלוקת רש"י ו'תוספות' בקביעת מקום בית דשן זה. (ראה ברש"י סוטה כ. שזוהי שריפה, וראה פ"ד מהל' סוטה הי"ד-טו).

או לבונה⁵⁸ על גביה - אינו עובר, ולא פסל⁵⁹. מנחת חנוך והחבתין - מוסיף לכל אחת מהן שמן⁶⁰, כמו שיתבאר⁶¹.

(54) שמן ולבונה על מנחת קנאות או על מנחת חוטא. (55) דעת רבינו, כי אינו לוקח אלא על ההקרבה, אבל נתן ולא הקריב אינו לוקח. וכן הוא ב'ספר המצוות' לא-תעשה קד, לענין שמן במנחת סוטה. וראה שם עוד בלא-תעשה קב-קג, וקה. (56) משנה, מנחות נט, ב. וכתבו ה'תוספות' (שם ס. ד"ה יכול) בשם רבינו-תם כי אם נתן שמן במנחה, שנפסלה (משנה שם, ולהלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"י) - שוב אינו חייב על הלבונה שנתן עליה, שכן מצינו גם לענין מחמץ שהחמץ מנחה פסולה אינו לוקח (להלן ה"ח). ועי' משנה-למלך. (57) משנה, שם. (58) בפירוש המשנה שם, הזכיר רבינו רק שמן (וכן ברש"י שם). (ונראה שפירשו כן מפני שבמשנה אמרו: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה", ואילו בלבונה לא שייך פסול (ראה בהל' פסולי המוקדשין, שם). אבל כאן שכתב גם "אינו עובר" הזכיר גם לבונה, וראה ב'תוספות הגרע"א' במשנה, שם. (59) שם במשנה: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה". רוצה-לומר, שיתן כלי שיש בו שמן (או לבונה) על הכלי שיש בו המנחה. וכתב רבינו בפירוש המשנה: "לא פסלה, ואין אנו אומרים כבר עבר על מה שאמר לא יתן עליה שמן, לפי שהכוונה לשם שלא יבלול הסולת או הקמח בשמן". ואף-על-פי שבמשנה שם אמרו "לא פסלה" - למד רבינו ש"אינו עובר" ממה שאמרו בגמרא שם ס, א: "עליה בגופה של מנחה הכתוב מדבר", והרי גם בלבונה כתוב "עליה", ושם לא שייך פסול (ראה למעלה). ועל-כרחו שהמכוון לפטור גם מלאו, והוא-הדין בשמן (וראה ב'תוספות הגרע"א' שם). (60) כלומר, אף כי אין במנחות אלו יותר מעשרון אחד (ראה למעלה ה"ה), ולעשרון אחד אינו מביא אלא לוג אחד של שמן (למעלה ה"ז) - באלו שתי המנחות מוסיף עליהן עוד שמן, כמו שכתוב (ויקרא ו, יד) "על מחבת בשמן תעשה מורבכת". (61) להלן פ"ג ה"ב, עיי"ש.

ט. פל המנחות⁶² הקרבות לגבי המזבח⁶³ נקמצות⁶⁴, ומקטיר הקמץ פלו על גבי המזבח⁶⁵, והשאר נאכל לכהנים⁶⁶; חוץ ממנחת זכרי כהנה⁶⁷, שאינה נקמצת, אלא מקטירין אותה פלה⁶⁸, שנאמר: וכל מנחת כהן וגומר⁶⁹. הא למדת, שמנחת חנוך והחבתין וכהן שהביא מנחת חוטא⁷⁰ או מנחת נדבה⁷¹ - פלן נשרפות על גבי המזבח, ואינן נקמצות.

(62) משנה, מנחות עב, ב. (63) בא למעט שתי הלחם ולחם הפנים, ראה למעלה ה"ג. (64) שכן מפורש בתורה אצל המנחות הנ"ל, וראה להלן פ"ג ה"ג "כיצד קומצין". (65) גם זה מפורש בתורה בכל המנחות הנ"ל. (66) משנה, שם. ודבר זה מפורש בתורה אצל חמש מנחות, והמנחות אשר אצלם לא פורש זה בתורה, כגון מנחת חוטא וכו', נלמדו (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ו, ז"ט) "וזאת

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ז טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

על גבי המזבח, באות כולן מצה ולא חמץ, אבל המנחות שאינן קריבות על גבי המזבח, יש מהן הבאות מצה, כמו לחם הפנים (ראה להלן פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ו). ויש מהן הבאות חמץ, כמו שתי הלחם והחמץ שבתורה, ראה במשנה שם. (94) משנה, זבחים סג, א. וראה למעלה פ"ה ה"י. (95) סוטה יד, ב. ומנחות נח, א. ולא אסרה דבש אלא בהקטרה (ראה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א), אבל בשיריים הנאכלים לא אסרה תורה. והרי אמרה תורה (במדבר יח, ח) "לך נתתם למשחה", והיינו לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים (סוטה טו.). (96) מימרא של ריש לקיש, סוטה שם, ומנחות נח, א. ועוד. (97) מנחות שם, במשנה: "ואם החמיצו שיריה עובר בלא-תעשה, שנאמר (ויקרא ב, יא) כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ", ופסוק זה נאמר על הקומץ, ואמר ריש לקיש שם, כי על השיריים למדו ממה שנאמר (שם י, י) "לא תאפה חמץ חלקם" – "אפילו חלקם לא תאפה חמץ". ונראה שם במשנה כי חייבים על כך מלקות, וראה ב'ספר המצוות' לא-תעשה קכד. (98) כגון אם לש האחד בחימוץ ובא אחר ואפאה. (99) מנחות נו, ב - ועוד. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ג. וראה להלן הי"ח. (100) מנחות נה, א – במשנה, ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ב ה"ג, ופ' צו פ"ג ה"א, וראה להלן ה"ט"ו.

- 12 טו. פיצד? ¹⁰¹ לְשֵׁה חֲמִץ ¹⁰², או עֲרֹכָה חֲמִץ ¹⁰³, או
- 13 קִטְפָה חֲמִץ ¹⁰⁴, או אֶפְאָה חֲמִץ - לֹקָה. שְׁנֵאֲמַר: לֹא
- 14 תַּעֲשֶׂה חֲמִץ, וְנֵאֲמַר: לֹא תֵאֲפֶה חֲמִץ - לְחֵיב עַל כָּל
- 15 מַעֲשֵׂה יְחִידִי שֶׁבָּהּ ¹⁰⁵. עֲשֵׂה חֲמִץ מִתְחֵלָה וְעַד סוֹף
- 16 - לֹקָה עַל כָּל מַעֲשֵׂה מִהָרֶגֶץ ¹⁰⁶.

(101) כלומר, על איזו עשיה ועשייה חייב. (102) שם במשנה: "וחייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה". (103) "עריכה הוא שעורכין אותה ועוסקין בו בידים" (רבינו, שם). (104) שם נה, ב - בברייתא. "וקיטוף הוא ציור החלות" (פירוש המשנה). ורש"י שם מפרש "שמחליק פניה במים", וראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ, שמדברי רבינו שם נראה כפירוש רש"י. (105) בברייתא שם: "לא תאפה חמץ וכו' לפי שנאמר לא תעשה חמץ, יכול לא יהא חייב אלא אחת על כולם, תלמוד-לומר לא תאפה, אפיה בכלל היתה, למה יצאת להקיש אליה, מה אפייה מיוחדת שהיא מעשה יחידי (= מעשה חשוב בפני עצמו - רש"י), וחייבין עליה בפני עצמה, אף אני אביא לישתה ועריכתה, וכל מעשה יחידי שבה, לאתויי קיטוף, שהוא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה". (106) תוספתא מנחות פ"ז: "ואם החמיץ את שיריה עובר משום ד' דברים, משום כל תלוש וכל תירק (תערך, כצ"ל - מנחת ביכורים) וכל תקטוף וכל תאפה וכו'". וראה ב'הר המוריה' כאן.

- 17 טז. הֵנִיחַ שְׂאֹר עַל גְּבִי הָעֶסֶה וְהֵלֵךְ וַיֵּשֶׁב לוֹ
- 18 וְנִתְחַמֶּזֶה מֵאֲלִיָּה - לֹקָה ¹⁰⁷; שֶׁהֵנִיחַ הַשְּׂאֹר הוּא
- 19 הַמַּעֲשֶׂה ¹⁰⁸.

(107) מנחות נו, ב: "אמר רבי אמי, הניח שאור ע"ג עיסה והלך וישב לו ונתחמזה מאליה חייב עליה וכו' כמעשה

(85) ואינה טעונה צפון (משנה, זבחים סג.). (86) מימרא של רבי אלעזר, בזבחים שם, ומנחות ח, א.

- 1 יג. מְקַדִּישִׁין מִנְחָה בְּכָלִי ⁸⁷ שְׁעַל גְּבִי חֲרָקָע ⁸⁸,
- 2 וְקוֹמְצִין מִכָּלִי שְׁעַל גְּבִי חֲרָקָע ⁸⁹; וְאֵין מְקַדִּישִׁין
- 3 הַקֹּמֶץ בְּכָלִי שְׁעַל גְּבִי חֲרָקָע ⁹⁰. וּמֵאֲיֻמְתִּי יִתְרוֹ
- 4 הַשְּׂרִירִים בְּאֶכְלָהּ? מְשַׁנְצִית הָאוֹר בְּרֵב הַקֹּמֶץ ⁹¹.

(87) ראה להלן פ"ג הי"ב, כי מקדשין את המנחה בכלי שרת. ואף כי המנחה קדושה ועומדת, שהרי הקדישה בפה – קדושת פה אינה אלא קדושת דמים, ואינה קדושת הגוף, ואינה נפסלת בטבול יום ובלילה, ואם נטמאת – נפדית, קדשה בכלי – קידשה קדושת הגוף ונפסלת בטבול יום ובלילה ואין לה פדין, ראה רש"י סוטה יד, ב. (88) כלומר, אפילו ע"ג חרקה, ואין צורך שהכלי יהיה בידו של כהן, ראה מנחות ז, ב: "אמר רבא, פשיטא לי וכו' מקדשין מנחה בכלי שע"ג חרקה, שכן מצינו בסידור בזיכין", "שמסדר הלחם שהוא שיריים, ובזיכין שהן קומץ, על השולחן שעל גבי החרקה, דהיינו דומיא דמנחה כשמביאה מביתו דמעורבין יחד הקומץ והשיריים" (רש"י, שם). (89) שם ז, א. ז, ב: "בעו מיניה מרב ששת, מהו לקומץ בכלי שעל גבי חרקה וכו' אמר רבא, פשיטא לי קומץ מכלי שע"ג חרקה, שכן מצינו בסילוק בזיכין" (מעל השולחן שהיה על גבי חרקה, ובזיכין מתירין את הלחם כקומץ שמתיר את המנחה, דקומץ מיקרי אזכרה, ובזיכין נמי מיקרו אזכרה, דכתיב (ויקרא כד, ז) והיתה ללחם לאזכרה, דקומץ מתיר שיריים לאכול, דכתיב (שם ב, ג) והנותרת מן המנחה וכו' מאשי ה' – רש"י, שם). (90) ראה להלן פ"ג הי"ב, כי "נותן הקומץ בכלי שרת ומקדשו בכלי שרת". ואין מקדישין אותו בכלי שעל גב חרקה, ראה מנחות ז, ב: "בעא רבא, קידוש קומץ מאי, ממנחה ילפינן לה או מדם ילפינן לה. הדר פשטה, מדם ילפינן לה", כלומר, מקבלת הדם, שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", ואמרינן ב'תורת כהנים' ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ד ה"ד) זו קבלת הדם וכו' וקידוש קומץ נגד קבלת הדם (רש"י, שם). מה קבלת הדם בכלי על-ידי כהן ולא על גבי חרקה, אף קידוש הקומץ בכלי על-ידי כהן, ולא בכלי שעל גבי חרקה. (91) כרבי יוחנן, מנחות כו, ב. ורב יהודא מסביר שם טעמו של רבי יוחנן, שנאמר (בראשית יט, כח) "והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן", ואין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו, ובקומץ גם כן נאמר "והקטיר", הילכך צריך קיטור. וראה ב'ירושלמי' יומא פ"ב ה"א, כי רובו של קומץ, היינו רובה של כל פרידה ופרידה.

- 5 יד. כָּל הַמִּנְחוֹת ⁹² הַקְּרִבּוֹת לְגְבִי הַמִּזְבֵּחַ - מִצָּה ⁹³.
- 6 וְכֵן שְׂרִירֵי הַמִּנְחוֹת שְׂאוּכְלִין הַפְּהִיגִים, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן
- 7 מִתְרִין לְאֶכְלָן כָּל מֵאֲכָל ⁹⁴ וּבִדְבַשׁ ⁹⁵ - אֵין אוֹכְלִין
- 8 אוֹתָן חֲמִץ; שְׁנֵאֲמַר: לֹא תֵאֲפֶה חֲמִץ חֲלָקָם - אֶפְלוּ
- 9 חֲלָקָם לֹא יִחְמִיצוּ ⁹⁶. וְאֵם הַחֲמִץ שְׂרִירָה - לֹקָה ⁹⁷.
- 10 וְהַחֲמִץ אַחֵר הַחֲמִץ ⁹⁸ - חֵיב ⁹⁹. וְלֹקִין עַל כָּל
- 11 עֲשֵׂיָהּ וְעֲשֵׂיָהּ שֶׁבָּהּ ¹⁰⁰.

(92) מנחות נב, ב - במשנה. (93) כלומר, המנחות הקריבות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ז טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחמץ אחר מחמץ, תיקו". ומספק אין מלקין אותו. (119) במנחות, שם: "בעי רב מרי, חמיצה בראשו של מזבח מהו, אשר תקריבו אמר רחמנא והא אקריבה, או דילמא מחוסר הקטרה כמחוסר מעשה דמי, תיקו". ואף כאן פסק רבינו שאין מלקין אותו, מאחר שנשאר הדבר בספק (כסף-משנה).

צלי של שבת", כלומר, הכא חייב בהנחה בעלמא, כי היכי דמחייב בשבת אם היה בו מעשה צלי גמור שהיפך בו (רש"י, שם). (108) כלומר, כדי לחמץ את העיסה אין צורך בשום דבר אחר אלא להניח עליו את השאור, אבל במניח בשר על גבי גחלים בשבת, אינו חייב משום מבשל בשבת, אלא אם היפך בו, שעל-ידי ההנחה בלבד, אינו מתבשל, ראה שם גמרא ורש"י.

- 11 יט. המְחַמֵּץ לֶחֶם הַפָּנִים - לֹקֶחַ¹²⁰; שְׁנֵאֲמַר: כָּל
- 12 הַמְּנַחֵה¹²¹. אֲבָל מְנַחַת נֶסְכִּים - אֵין בָּהּ מְלָקוֹת;
- 13 שְׂאֵם גָּבִלָה בְּמִים - הֲרִי נִפְסְלָה קִדְּם שְׁתַּחֲמֵץ¹²²,
- 14 וְאִם גָּבִלָה בְּיֵין¹²³ שֶׁל נֶסְכִּים - מִי פְרוּת הֵן וְאֵין
- 15 מְחַמֵּץ¹²⁴.

(120) כדעת רבי עקיבא, בברייתא מנחות נז, א. (121) ולחם הפנים בכלל מנחה, ראה למעלה ה"ג. והעיר ה'כסף משנה' כי בגמרא שם למד כן רבי עקיבא ממה שנאמר (שם, שם) "אשר תקריבו", עיי"ש בדבריו, וראה גם ב'הר המוריה' כאן. (122) שהרי מנחת נסכים אינה באה אלא שמן, ואם כן הרי הוא כמחמץ מנחה פסולה, שפטור (למעלה ה"ח). וכדעת רבי עקיבא שם, ולא כרבי יוסי הגלילי הסובר "מנחת נסכים שגבלה במים - כשירה". (123) בדפוס רומי וויניציאה: "בשמץ". וכן הביא 'מעשה רוקח'. ועי' בשאלות-ותשובות 'נודע ביהודה' מהדורא קמא, חלק או"ח סי' כב. (124) ראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ד.

- 16 כ. הַחֲטִיטִים שֶׁל מְנַחֹת¹²⁵ אֵין לוֹתֵתִין אוֹתָן¹²⁶, שְׂמָא
- 17 יַחְמִיצוּ; שֶׁהֲרִי בַחוּץ לוֹתֵתִין אוֹתָן, וְאֵין הֶפֶל זְרִיזִין
- 18 לְשִׁמְרָן¹²⁷. אֲבָל מְנַחַת הָעֹמֶר, הוֹאִיל וְהִיא שֶׁל צֶבֶר
- 19 - לוֹתֵתִין אוֹתָהּ; שֶׁהֲרִי הַצֶּבֶר זְרִיזִין הֵן וּמְשַׁמְרִין
- 20 אוֹתָהּ¹²⁸.

(125) דברי רבי זירא, אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל, בפסחים לו, א. מ, א. (126) "ליתיה היא לשרון במים מעט, ולכותשן במכתשת להסיר מורסנן כדי שתהא סולתן נקייה" (רש"י, שם). (127) אבל הכהנים, שזריזין הן, לותתין את המנחות, ראה תוספתא זבחים פ"י: "ויכולן רשאין כהנים לשנות באכילתן מנחות ללותתן וכו'". (128) שם בגמרא: "ומאי שנא ממנחת העומר, דתניא מנחת העומר לותתין אותה וצוברין אותה, ציבור שאני". ומפרש רש"י בלשון ראשון: "מנחת העומר קרבן ציבור הוא, וכל עסקין שלה נעשין על-פי בית-דין וכו' ולתיתה הכל בבית-דין ובזריזין הוא".

- 21 כא. כָּל הַמְּנַחֹת הַנֶּאֱפוֹת נְלוּשׁוֹת בְּפוֹשְׁרִין¹²⁹,
- 22 וּמְשַׁמְרָן שֶׁלֹּא יַחְמִיצוּ; הוֹאִיל וְלִישְׁתָּן וְאֶפְתָּן
- 23 בְּפָנִים בְּעֶזְרָה¹³⁰, אֲנָשִׁי פָנִים זְרִיזִין הֵן.

(129) משנה, מנחות נה, א. "וכך יפה לפת" (תפארת ישראל' שם פ"ה מ"ב). (130) ראה להלן הכ"ג, ורוצה לומר: אף כי הפושרין מחמיצין העיסה (ראה בהל' חמץ ומצה שם ה"א), הואיל ולישתן ואפייתן בפנים בעזרה, אנשי פנים זריזין הן, ושומרים שלא יחמץ.

- 24 כב. וּבִמְקוֹם שֶׁמִּבְשְׁלִין קֶדְשִׁי קֶדְשִׁים, שֵׁם אוֹפִין

- 1 יז. תֵּבֵל הַשִּׁירִים¹⁰⁹ בִּקְצָח¹¹⁰ אוּ בְשִׁמְשֻׁמִּין אוּ בְכָל
- 2 מִיְנֵי תֵבֵלִין וְשִׁמְנִים - בְּשֶׁרָה. מִצָּה¹¹¹ הִיא, אֲלֹא
- 3 שְׁנִקְרָאת מִצָּה מִתְבַּלְתָּ¹¹².

(109) מנחות כג, ב - ברייתא: "תיבלה בקצח או בשומשומין ובכל מיני תבלין כשרה, מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת", וכן בתוספתא (זבחים פ"י): "ויכולן רשאין הכהנים וכו' ולתת לתוכן תבלי חולין וכו'". ומלשון הברייתא "תיבלה" (מלשון נקיבה) נראה לו לרבינו כי מדובר על המנחה. כלומר, השיריים ולא על הקומץ שאם מתבלו בתבלין הרי הוא יתר ופסול כמפורש במנחות ו, א - במשנה (ראה כסף-משנה). (ואף-על-פי ששם מדובר בשעת הקמיצה - סובר רבינו שיתר פוסל גם אחר-כך). (110) "הוא כמין כמון, ודק ממנו, והוא שחור" (אבן עזרא, ישעיה כח, כה). (111) כן כתב רבינו פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ: "מותר ליתן התבלין והשומשומין והקצף וכיוצא בהן לתוך הבצק", כלומר, ואין כאן חשש של חימוץ. ודלא כהראב"ד שכתב כאן כי אין להתיר את התיבול אלא לאחר האפיה, אבל בעודה לישא אסור משום חימוץ, וראה גם בדבריו פ"ו מהל' חמץ ומצה, שם. (112) כן הוא בברייתא, שם. והכוונה שאין יוצאים במצה בכזית ראשון בליל ראשון של פסח (וראה בתוספות' מנחות שם ד"ה תיבלה), כמו שכתב ה'מגיד משנה' פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ה, לפי שהיא מצה עשירה ואינה לחם עוני. ודלא כהתוספתא בפסחים פ"ב שיוצאין במצה מתובלת.

- 4 יח. הַמְּחַמֵּץ¹¹³ מְנַחֵה פְּסוּלָה¹¹⁴ - פָּטוּר; שְׁנֵאֲמַר:
- 5 אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לֵי לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ - הַבְּשֶׁרָה
- 6 לַהֲשֵׁם¹¹⁵, לֹא הַפְּסוּלָה¹¹⁶. הַמִּצָּה בְּשֶׁהִיא בְּשֶׁרָה
- 7 וְיִצְאָתָה לַחוּץ¹¹⁷, וְחֹזֵר וְחִמֵּצָה אַחֵר שְׁנִפְסְלָה
- 8 בְּיִצְאָתָהּ - אֵינוּ לֹקֶחַ¹¹⁸. חֶמֶץ הַמִּצָּה בְּרֵאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ
- 9 - אֵינוּ לֹקֶחַ; שְׁנֵאֲמַר: אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ, וְכָבֵד קִרְבָּהּ זו
- 10 וְהִיא בְּשֶׁרָה¹¹⁹.

(113) ברייתא, מנחות נז, א. (114) ראה להלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין, כל מיני פסולים במנחות. (115) הראויה להקרבה. (116) שאינה ראויה להקרבה. ואף-על-פי שגם מנחה חומצת פסולה, ובכל זאת חייב המחמץ אחר המחמץ (למעלה ה"ד) - גזירת הכתוב היא במחמץ (ראה למעלה ה"טו, ועי' רש"י מנחות שם ד"ה או דילמא). (117) לעזרה. (118) על החימוץ השני. במנחות שם: "בעי רב פפא, חמיצה ויצאת וחזר וחמיצה מהו, כיון דיצאת איפסלה לה ביוצא, וכי הדר מחמץ לה לא מיחייב עלה משום מחמץ אחר מחמץ. או דילמא כיון דחמיצה, פסול יוצא לא מהני ביה, וכי הדר מחמץ לה, מיחייב עלה משום

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ח טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(3) של סולת. (4) על ידי נתינת הסולת לתוך מדת העשרון שבמקדש. (5) משנה שם נ: ובגמרא שם: "אילו נאמר מנחה מחצית הייתי אומר מביא חצי עשרון מביתו שחרית ומקריב, חצי עשרון מביתו ערבית ומקריב, תלמוד לומר (שם, יג) מחציתה בבקר ומחציתה בערב, מחצה משלם (=מעשרון שלם שנאמר שם עשירית האפה סלת מנחה) הוא מקריב, הא כיצד מביא עשרון שלם וחוצהו, ומקריב מחצה בבקר, ומחצה בין הערביים." (6) "כשנותנין וכו' הרתחים על הקמה קורין אותו חליטה." (7) "תעשה מרבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה". ובפירוש המשנה למנחות פרק ט משנה ג כתב רבינו על דברי הספרא הנ"ל: "והעניין הזה הוא שיהא כל שמן שעושין עימה רותח. אבל מדברי רבינו כאן ולמעלה פרק ט הלכה יט נראה כי חליטה היא במים רותחים וכן פירש הראב"ד בספרא שם. (8) משנה מנחות עו. "כל המנחות באות עשר עשר, חוץ מלחם הפנים וחביתיה כהן גדול שהם באות שתיים עשרה". ובגמרא שם נלמדו חביתיה כהן גדול בגזירה שווה "חוקה - חוקה" מלחם הפנים: נאמר בחביתין (ויקרא ו, טו) "חק עולם לה" ונאמר בלחם הפנים (שם כד, ט) "מאשי ה' חק עולם" מה בלחם הפנים שתיים עשרה חלות, שנאמר (שם, ה) "ואפית אותה שתיים עשרה חלות", אף חביתיה כהן גדול שתיים עשרה חלות.

ג. ואחת אחת היו נעשות. וכיצד עושה? מחלק השלשה לגין ברכיעות שבמקדש, רביעית לכל חלה, ואופה החלה מעט ואחר כך קולה⁹ אותה על המזבח¹⁰ בשאר רביעית השמן שלה. ואינו מבשלה הרבה¹¹, שנאמר: תפיני - בין בשל ונא.

(9) מטגן בשמן. (10) שהרי נאמר בהם (שם ו, יד) "על מחבת בשמן תעשה", הרי שצריכים טיגון בשמן, וגם נאמר (שם) "תופיני", הרי שצריך גם אפייה בתנור. (11) כלומר, אינו אופה אותה הרבה, "כיוון שצריך לטגנה אחר כך במחבת".

ד. ואחר כך חולק כל חלה וחלה לשנים באמדה¹², כדי שיקריב החצי בבקר והחצי בערב. ולוקח החציים וכופל כל אחד מהן לשנים ופותח, עד שתמצא כל פתיתה כפולה לשנים¹³. ומקריב החצין עם חצי קמץ לבונה בפקר¹⁴, והחצי הנשאר עם חצי קמץ לבונה - בערב. ואם היתה מנחת חנוף¹⁵ - אינו חוצה, אלא מקריבה פלה פאחת עם קמץ לבונה¹⁶. ושתייהן כליל לאשים.

(12) כלומר, ביד ולא בכלי. וכן הוא במנחות פז: "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא חביתיה כהן גדול במה מחלקן לחלות, ביד או בכלי, פשיטא דביד, דאי בכלי, וכי טורטני (=משקולת) יכניס (=בעזרה), ויכניס, כיוון דבקללה כתבי (והשיבו לחמכם במשקל) - שם כו, כו, לאו אורח ארעא". (13) במנחות עה: במשנה: "מנחת כהן משיח לא היה מקפלה" ובגמרא שם: "אמר רבה אינו מקפלה לארבעה

1 את המנחות; שנאמר: זה המקום אשר יבשלו שם הכהנים את האשם ואת החטאת, אשר יאפו את המנחה וגומר¹³¹.

(131) משנה וגמרא במנחות צו, א. וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה שאלו, וראה 'כסף משנה' ו'לחם משנה' כאן.

4 כג. כל המנחות¹³² - טחינתן ותרדתן בחוץ, ולישתן ועריכתן ואפיתן בפנים¹³³. וכל מעשיהן כשרים בזר, עד שיבואו לבית הקמיעה¹³⁴. ומחבת ומרחשת היו בעזרה, ושתייהם מקלי השרת ומקדשין¹³⁵. ותנור של מקדש של מתכת היה¹³⁶.

(132) בדפוס רומי וויניציאה ודפוס מג"ע (ב'מעשה רוקח') "כל המנחות", וכן הוא גם בכמה דפוסים חדשים. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה, שהרי שתי הלחם ולחם הפנים קרויים מנחה (למעלה ה"ג) ולישתן ועריכתן בחוץ (פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ז, ופ"ח שם ה"ז), ואם-כן אין כאן "כל המנחות" (כסף-משנה). (133) בעזרה, תוספתא מנחות פ"א. והרקה היא פועלת המניף בנפה (= העברת הקמח בנפה). (134) תוספתא שם. וכן הוא במנחות ט, א. יח, ב. ופסחים לו, א. (135) "דכיון דבעינן אפיה בפנים, אם-כן מחבת ומרחשת הנזכרים בתורה היו כלי שרת, ומקדשים כדילפינן למעלה (פ"א מהל' כלי המקדש הי"ט) דכלי שרת מקדשין ('קריית ספר'). וראה מנחות ג, א. נא, א. וסג, א. (136) זבחים צה, ב: "תנור של מקדש, מתכת היה". ושם צו, א - אמרו: "נעביד דחרס וכו' דכיון דאיכא שתי הלחם ולחם הפנים דאפייתן בתנור וקדושתן בתנור, הוה ליה כלי שרת, וכלי שרת דחרס לא עבדינן". ופירש רש"י: "וקדושתן בתנור שאין נעשין בכלי שרת, לפי שאין טעונין שמן, כדאמרין בפרק שתי הלחם (מנחות צה:): לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים, דתנור מקדש להו".

יום רביעי י"ח טבת ה'תש"פ

פרק שלשה עשר

(1) מבאר בו מצות עשיית המנחות, וכיצד הן נעשות, ומעשה הקמיצה.

9 א. מצות עשה לעשות כל מנחה כמצותה האמורה בתורה².

(2) שנאמר (ויקרא ב, א-ז) "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' וגו' ואם מנחה על המחבת קרבנך וגו' ואם מנחת מרחשת", ואמר להשלמת המעשה (שם ו, ז) "וזאת תורת המנחה".

11 ב. וכיצד עשית חביתי כהן גדול? מביא עשרון שלם³ ומקדשיו⁴, וחוצהו בחצי עשרון שבמקדש; שאף על פי שהיא קרבה חציון - אינה מתקדשת לחציון⁵. ומביא עמה שלשת לגין שמן. שנאמר: בשמן תעשה - להוסיף לה שמן פנספי הפכש. ובולל הסלת בשמן, וחולטה⁶ ברותחין⁷, ולש מפל חצי עשרון שש חלות. נמצאו שתיים עשרה חלות⁸.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ח טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עיון, הרי מחבת ומרחשת הן כלי שרת. (30) שכן נאמר (שם) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן". וראה מנחות עה. שלדעת כולם, יוצק אחר פתיתה. (31) משנה מנחות נט. "ואלו טעונות שמן ולבונה, מנחת הסולת והמחבת והמרחשת", משום שנאמר (שם ב, א) במנחת סולת, "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה", ודרשו בגמרא שם "נפש" לרבות כל מנחת יחיד שטעונה לבונה, וכשם שבמנחת סולת נותן הלבונה אחר יציקת השמן, כן במחבת ומרחשת.

ז. מה בין מחבת למרחשת? מרחשת יש לה שפה³², והבצק שאופין אותו עליה רך, שהרי יש לה שפה³³ ואינו יוצא. ומחבת אין לה שפה, והבצק שאופין אותו בה קשה, כדי שלא יצא מקאן ומקאן³⁴.

(32) סביב. וכדברי ר' חנינא (במשנה במנחות סג.) "מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין ורכין, מחבת צפה ומעשיה קשין". כלומר, "מרחשת כלי עמוק שיש לו שפה והעיסה שמבשלים בה רך וניגר מאד, הוא עניין מה שאמר ומעשיה רכין, ומחבת כלי שאין לו שפה ולפיכך תהיה העיסה קשה כדי שלא תגר, וזה העניין שאמר מעשיה קשין".

ח. מנחת מאפה תנור פיצד? אם חלות היא³⁵ - בולל³⁶ הסלת בשמן, ולש בפושרין ואופה, ופותת³⁷ ונותן בכלי שרת, ונותן עליה לבונה. ואין בה יציקת שמן³⁸, שנאמר: חלות מצת בלולת בשמן³⁹. ואם ריקקין היא - לש את הסלת בפושרין⁴⁰ ומושת את הריקקין בשמן, שנאמר: וריקקי מצות משחים בשמן. ויראה לי, שאחר אפיה מושח אותם⁴¹.

(33) שכן נאמר (שם, ד) "וכי תקריב וגו' מאפה תנור וגו' חלות מצות וגו' וריקקי מצות וגו'". (34) ראה מנחות עד: במשנה: "החלות טעונות בלילה וריקקין משיחה". ושם עה. "חלות בלולות ואין ריקקין בלולין, ריקקין משוחין ואין חלות משוחות". (35) שם עה. במשנה: "כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיתה", שנאמר במנחת מחבת (שם ב, ו) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן, מנחה היא", ואמרו בברייתא שם "לרבות כל המנחות לפתיתה", אפילו מאפה תנור. (36) שנתמעטה מנחת מאפה מיציקת שמן. (37) לפיכך צריכה בלילה. (38) כלומר, בזה מתחיל עשיית המנחה, כי אין בה בלילה. (39) כן נראה ממה שאמר רבי (שם עה). חלות בוללן אחר האפיה, ואם כן הוא הדין לריקקין, שלדברי הכל "ריקקים מושחין" - שמושחן אחר האפיה.

ט. וכיצד מושחין? מביא לג שמן לכל עשרון⁴² ומושחין וחוזר ומושחין עד שיכלה כל השמן שבלג⁴³.

י. כל ארבע מנחות אלו האפיות⁴⁴, כשאופין אותן - אופין כל עשרון עשר חלות⁴⁵. ואם רבה בחלות או חסר - כשרה⁴⁶. וכיצד פותתין אותן⁴⁷? כופל החלה לשנים, והשנים לארבעה, ומבדיל⁴⁸. ואם היתה המנחה של זכרי כהנה⁴⁹ - אינו מבדיל

אבל מקפלה לשניים". (14) כדעת חכמים במנחות נב. שמפריש לה קומץ אחד, חצי קומץ שחרית וחצי קומץ בין הערביים. (15) ראה למעלה פרק י"ב הלכה ד כי כל כהן, כשיכנס לעבודה בתחילה, מקריב מנחת חינוך. (16) כן הוא בספרא (פרשת צו פרק ד הלכה ו): "מה אהרן מביא חצאים אף בניו יהיו מביאים חצאים, תלמוד לומר זה" (משנה למלך).

ה. מנחת הסלת פיצד היתה נעשית? מביא עשרון סלת¹⁷, או פמה עשרונות¹⁸, או כפי נדרו¹⁹, ושמן הראוי לה²⁰. ומודד בעשרון של מקדש²¹. ונותן שמן בכלי, ואחר כך נותן עליו את הסלת²², ואחר כך נותן שמן אחר על הסלת ובולל הסלת בו²³, ואחר כך נותנה בכלי שרת וצק לתוכה שמן²⁴. ושמן שנתן תחלה עם השמן הבולל עם שמן שיצק - הפל לג לעשרון. ונותן עליה לבונה²⁵.

(17) "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח אין כל אחד מהן פחותה מעשרון". (18) כגון במנחת נסכים, שמביא על הכבש שלושה עשרונים ועליהם שלושה לוגים שמן. (19) כי "חמש מנחות הבאות בנדר ונדבה (ומנחת סולת אחת מהן), יש לו להתנדב ולנדור מהן כל מה שירצה אפילו אלף עשרון". (20) דהיינו לוג שמן לכל עשרון. (21) מנחות פז. במשנה: "שתי מדות של יבש היו במקדש, עשרון וחצי עשרון וכו', עשרון מה היה משמש שבו היה מודד לכל המנחות". (22) משנה במנחות עד: "כל המנחות הנעשות בכלי (=כגון מחבת ומרחשת - רש"י ורבינו בפירושו המשנה שם) טעונות שלש(ה) מתנות שמן, יציקה ובלילה ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן". (23) שם עה. בברייתא: "כיצד עושה (המדובר בכל המנחות - רש"י) נותן שמן בכלי קודם לעשייתן ונותנה (לסולת) ונותן שמן עליה ובוללה וכו'". (24) שם בברייתא: "נותן שמן כו' ונותן שמן עליה ובוללה וכו' ונותן עליה שמן וכו'". וממה שאמרו בסוטה יד: "ונותנה לתוך כלי שרת ומקדשה בכלי שרת ונותן עליה שמנה ולבונתה", נראה שקודם היציקה נותן אותה בכלי שרת. (25) שנאמר (ויקרא ב, א) "ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה". והיינו קומץ לבונה.

ו. מנחת המחבת והמרחשת פיצד? נותן השמן בכלי ונותן עליו הסלת, ונותן על הסלת שמן אחר ובולל הסלת, ואחר כך לשה בפושרין²⁶ ואופה אותה במחבת או במרחשת כמו שצדור²⁷, ופותת אותה פתים²⁸ ונותנה בכלי שרת²⁹, ויוצק עליה שאר השמן³⁰, ונותן לבונה³¹.

(26) משנה שם נה. "כל המנחות נלושות בפושרין ומשמן שלא יחמיצו". (27) אם מרחשת - מרחשת, ואם מחבת - מחבת. (28) משנה שם עה. "כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיתה". שנאמר במחבת (שם ב, ו) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן מנחה היא", ואמרו שם בברייתא "לרבות כל המנחות לפתיתה", אפילו מאפה תנור. (29) לכאורה נראה שעד כאן לא היה בכלי שרת, אבל צריך

- 1 ופותת⁴⁶. וכלן⁴⁷ פתיתין פזיתים⁴⁸. ואם הגדיל
2 הפתיתין או הקטין אותן - פשרים⁴⁹.

15 חדה של קרן ודין. ומסלק את כל לבונה לצד
16 אחד⁶⁰, וקומץ ממקום שנתרבה שמנה; שנאמר:
17 מסלתה ומשמנה. ונותן הקמץ לכלי שרת ומקדשו
18 בכלי שרת⁶¹. וקמץ שחלקו בשני כלים - אינו
19 קדוש⁶², וחוזר ומקדש⁶³. ומלקט את כל לבונה
20 ונותנה על הקמץ שפכלי ומעלהו על המזבח
21 ומולח⁶⁴, ונותנו על גבי האשים מקלי שרת⁶⁵. ואם
22 מנחת פהנים היא - אינו קומץ⁶⁶, אלא נותן מלח
23 על פלה⁶⁷ ומשליך הכל על גבי האשים.

54 בגמרא סוטה שם אמרו: "בקלות של כסף ובקלות של זהב וכו', בכלים הראויין לכלי שרת וכו' דתניא כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל" וכן פסק רבינו למעלה (פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה יח): "וכל כלי שרת אין עושין אותן אלא מן המתכת לבד ואם עשאן של עצים או של עצם או אבן או של זכוכית פסולין". (55) למעט מאפה תנור. (56) והיינו לאחר הבליה, לפני היציקה. (57) היינו, שמכווין לקדשה, לפי שאין כלי שרת מקדשין, אלא מדעת. (58) "דכתיב (ויקרא ב, ב) "והביאה אל בני אהרן וגו'". (59) דכתיב (שם, ח) והגישא אל המזבח". (60) ובגמרא שם: "כי היכי דלא תקמוץ בהדי מנחה, כדתנן קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול". (61) בגמרא שם: "למה לי, הא קדשה חדא זימנא - דם אף על גב דקדישתיה סכין בצוואר בהמה, הדר מקדיש ליה בכלי שרת, הכא נמי לא שנא". (62) במנחות ז: "איתמר קומץ שחלקו בשני כלים רב נחמן אמר אינו קדוש ורבא אמר קדוש, הדר ביה רבא מההיא (=רבא חזר בו מדעתו, והסכים לדעת רב נחמן, שאינו קדוש)". (63) כלומר, על ידי עירובין ונתינתן בכלי אחד (משנה למלך). [ואין זה דומה ל"נשפך הדם מצוואר הבהמה ואספו", שפסול - שכווין שנתנו לכלי שרת, אף על פי שנתנו לחצאין, אינו נפסל, והוא הדין לדם שנתקבל בשני כלים בזה פחות משיעור הזאה וזזה פחות משיעור הזאה, שגם כן חוזר ומערב כולו בכלי אחד, וכשר. ומקור דברי רבינו ממה שאמרו קומץ שחלקו בשני כלים - אינו קדוש (וכן הלשון גבי דם) ולא אמרו: הרי זה פסול". (64) שנאמר (שם ב, ג) "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (סוטה שם). וראה למעלה בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג: "בשלושה מקומות היו נותנין המלח, בלשכת המלח וכו' ובראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה וכו'". (65) בגמרא (שם טו.) "ומקטירו בכלי שרת, בכלי שרת מקטיר ליה? אלא אימא מעלהו בכלי שרת להקטירו". (66) "חזין ממנחת זכרי כהונה שאינה נקמצת אלא מקטירין אותה כולה, שנאמר וכל מנחת כהן כליל תהיה". (67) ראה למעלה בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג ש"בראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה ומנחות הנשרפות (=מנחת כהנים. ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים - מנחות כא:):

- 24 יג. פיצד קומצין מנחות הנקמצות? פדרך שקומץ
25 כל האדם⁶⁸: פושט אצבעותיו על פס ידו וקומץ⁶⁹.
26 קמץ בראשי אצבעותיו⁷⁰ או מן הצדדין⁷¹ - לא

(40) מחבת, מרחשת, מאפה תנור חלות, ומאפה תנור וקיקין. אבל מנחת סולת לא הייתה נאפית לפני שמחלקים אותה לכהנים, ואין לה צורך בעשר חלות. (41) ובגמרא שם למדו כן מלחמי תודה "מה לחמי תודה עשר (=לכל מין עשר), אף כאן עשר". (42) וכן הדין נותן שהרי תודה עצמה שממנה למדו לכל המנחות - לא נאמר בה ארבעים חלות אלא למצוה. (43) לארבע מנחות הללו, אבל מנחת סולת אין בה פתיחה, שאין פתיחה אלא לפני קמיצה, וזו נקמצה בעודה סולת. (44) כלומר, מקפל את החלה לארבע, ומבדיל (=מנתק) את כל ארבעת החלקים אחד מן השני. (45) שאינה נקמצת, אלא כולה כליל על המזבח. אבל מנחת נקבות מן הכהנים, שנאכלת ונקמצת, דינן כדין מנחת ישראל. ולעניין מנחת חבית כהן גדול. (46) כלומר, פותת (=כופל לארבע), אבל אינו מבדיל את הפתיתים אחד מן השני, וכן הוא במשנה שם: "מנחת כהנים קופל אחד לשנים ושניים לארבעה ואינו מבדיל", משום דלא בעי קמיצה. (47) אף אלו שפותתן ומבדיל. (48) משנה שם: "יכולן פותתן כזיתים" ופירש רבינו שם: "אמר רחמנא פתות אותה פתים, ואמרו [בגמרא] אותה פתים ולא פתיחה פתיתין, רוצה לומר שאינו מפליג בפתיחה, רק לא יהו פחות מכזית". (49) משנה במנחות יח. "לא יצק וכו' ולא פתת וכו' או שפתתן פתים מרובות וכו' כשרה", ובגמרא (שם יח:) "מאי פתין מרובות, שריבה בפתיחתן (=באופן שכל פתיחה ופתיחה פחותה משיעור כזית), ואיבעית אימא לעולם פתים מרובות ממש (=שמיעט בפתיחתן, באופן שכל פתיחה ופתיחה הייתה גדולה יותר משיעור כזית)".

- 3 יא. לא פלל⁵⁰, לא פתת⁵¹, לא הגיש⁵², לא משח את
4 הקיקין - פשרה⁵³; לא נאמרו כל הדברים האלו
5 אלא למצוה, שפך היא מצוה.

50 את הסולת עם השמן. (51) מדברי רבינו נראה שאפילו לא פתת כלל כשר. ומה שכתב רש"י שם "לא פתת אלא כדי קמיצה" היינו שבקמיצתו פתת שיעור קומץ. (52) את המנחה לקרן דרומית מערבית. (53) במשנה שם: "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח ולא הניף לא הגיש וכו' ולא משחן כשרה" ורבינו השמיט "לא יצק" משום שאמרו שם בגמרא, שאין הכוונה שלא יצק כלל, שאם כן - פסול, אלא "לא יצק כהן אלא זר".

- 6 יב. סדר הבאת המנחה פיצד? מביא אדם סלת
7 מתוך ביתו בקלות של פסוף או של זהב או של
8 שאר מיני מתכות, פלי שהוא ראוי לכלי שרת⁵⁴.
9 ואם הייתה מנחת הסלת⁵⁵ - נותנה לכלי שרת⁵⁶
10 ומקדשה בכלי שרת⁵⁷. ואם הייתה מן המנחות
11 הנאפות - אופה אותה שם במקדש, ופותת כמו
12 שבארנו, ונותן הפתיתין לכלי שרת. ונותן עליה
13 שמנה ולבונה ומוליכה אצל פה⁵⁸. והפיה מוליכה
14 אצל המזבח⁵⁹ ומגישת בקרן דרומית מערבית כנגד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ח טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נסכים". (5) כלומר, אפשר לנדר או לנדב מנחת נסכים אפילו בלי קרבן, וראה בזבחים פד. ומנחות קד: קו. דברי רבא. (6) נסכי כבש, נסכי איל ונסכי פר. (7) למעלה שם הלכה ד. (8) משנה מנחות קד: תוספתא מנחות פי"ב, וספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ח הלכה ה. וראה בזבחים צא: כיצד היה מקריב את היין בפני עצמו, וראה גם להלן פט"ז הלכה יד, ופי"ז הי"ב. (9) מנחות קו: וספרא שם הלכה ד. וראה להלן פט"ז שם. (10) כרבי טרפון במשנה שם קד: ובספרא שם הלכה ז. ולא כרבי עקיבא, משום שסתם משנה (שם קז.) כר' טרפון: "הרי עלי שמן, לא יפחות מלוג. רבי אומר, שלשה לוגין". ומחלוקת ואחר-כך סתם, הלכה כסתם (כסף-משנה בשם ר"י קורקוס). ועוד, כי גם רבי הג"ל סובר כמותו (כסף-משנה). וראה להלן פט"ז שם. (11) שם כ: קו: וספרא שם. וראה למעלה פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכות ט"י, ובפ"ח שם הלכה ז. (12) מנחות וספרא שם. (13) במנחות שם, מובא הפסוק "והגורלות הפלנו על קרבן העצים" (נחמיה י, לה).

ב. שנים¹⁴ מתנדבין או נודרין קרבן אחד עולה או שלמים, אפילו פרידה¹⁵ אחת של תורים או בני יונה מביאין אותה בשתפות¹⁶. אבל המנחה אינה באה בשתפות¹⁷. ודברים אלו הן דברי קבלה¹⁸.

(14) מנחות שם. (15) יחידה. (16) ראה למעלה פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. (17) מנחות קד: וספרא שם פרק י הלכות ג' ו. שנאמר במנחה (שם ב, א) "סולת יהיה קרבנו", היחיד מביא מנחת נדבה, ואין השותפים מביאין מנחת נדבה. ולא הזכיר רבינו אם שנים מביאים יין או לבונה או עצים, ועיין ספרא שם הלכה ו, ובפירוש המיוחס לר"ש שם. (18) כלומר, הלכה למשה מסיני. אבל צריך עיון, כי הרי למדו כן מן הפסוק "קרבנו", ראה למעלה.

ג. הניח מנחה לשני בניו ונת¹⁹ - הרי אלו מביאין אותה²⁰.

(19) כלומר, הפריש מנחה ולא הספיק להקריבה עד שמת. (20) מימרא של ר' יוחנן בזבחים ה: "הניח מנחה לשני בניו ונת, קריבה ואין בו שותפות". ומה שכתב רבינו בפ"א מהלכות תמורה הלכה ה "הניח בהמה לשני בניו ונת, הרי זו קרבה ואין ממירין בה, שהרי הם בה שותפין, והשותפין אין עושין תמורה", - הכוונה שהם שותפין במקצת, ואינם שותפים לגמרי, לפי שמתכפרים בה רק מקופיא (ראה שם ו), ולענין הקרבה, קרבה משום דנפש מקרי (=נפש כי תקריב, ראה שם ה:) כיון שאינם שותפין לגמרי (לחס-משנה כאן).

ד. אי זה הוא נדר ואי זה היא נדבה? האומר: הרי עלי עולה²², או הרי עלי שלמים, או הרי עלי מנחה, או הרי דמי בהמה²³ עלי עולה או שלמים - זהו הנדר. אבל האומר: הרי בהמה זו או דמי בהמה זו עולה או שלמים, או הרי העשרון הנה מנחה - הרי זו נדבה.

(21) ראה בפ"א מהלכות נדרים הלכה ב. (22) קניין פרק א

יקטיר, ואם הקטיר - הרצה⁷². ואם הוסיף בקמץ, כגון שהרחיק אצבעותיו וקמץ - הרי זה פסול⁷³.

(68) מנחות יא. "אמר רב פפא פשיטא לי מלוא קומצו, כדקמצי אינשי". (69) שם במשנה. ופס ידו פירושו כף ידו. וכך היא עבודת הקמיצה: קודם שיתחב אצבעותיו בקמח, כופף ופושט אצבעותיו על פס ידו, ומניח ריווח בין האצבעות לפס היד, ומכניס צד פסת ידו בקמח, ועל ידי זה הקמח נדחק ונכנס לתוך הרווח שבין האצבעות הכפופים לפס היד, ומוציא ידו מהקמח". (70) "שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח ופס ידו כלפי הקמח וקומץ מלא קומצו עד פס ידו". (71) "שנתן גב ידו על הקמח והוליד ידו עד שנכנס הקמח דרך צידו לתוך ידו (=דרך אצבעותיו). לשון אחר: מן הצדדין מצידי הכלי שלא קמץ באמצע הכלי". (72) במנחות וביומא שם הן בעיות של רב פפא, ונשארו כולן ב"תיקון". ולפיכך פסק רבינו שלכתחילה לא יקטיר, ובדיעבד הורצה. (73) משנה במנחות ו. "הקומץ היתר והחסר, פסול, ואיזהו היתר שקמצו מבורץ", ומבורץ הוא גרוש. ולמדו כן ממה שנאמר "מלא קומצו" (ויקרא ב, כ) יכול מבורץ, תלמוד לומר (שם ו, ח) בקומצו, "שאין לך כשר אלא מה שבתוך הקומץ".

יד. אין קמץ פחות מפשני יתים. ומקצת הקמץ מעכב את פלו⁷⁴. והקמץ והלבונה מעכבין זה את זה. הסולת והשמן מעכבין זה את זה, ומקצת השמן מעכב את פלו⁷⁵. אין פחות מלג לעשרון, כמו שבארנו.

(74) משנה שם כז. "הקומץ מיעוטו מעכב את רובו", "שאם חסר כל שהוא פסול" (רש"י) ובגמרא שם: "מאי טעמא, אמר קרא (שם ב, ב) מלא קומצו". (75) שם במשנה: "השמן מיעוטו מעכב את רובו". ובגמרא שם: "אמר קרא (שם ב, ב) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה".

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר בו שמתנדב אדם ומביא עולה או שלמים או אחת מחמשה מיני מנחות הבאות בנדבה.

א. מתנדב אדם ונדר עולה ושלמים² וכל מין שירצה מחמשה מיני מנחות הפאין נדר ונדבה³. ומתנדב או נדר מנחה ממנחת נסכים⁴ לבדה⁵ מאי זה מין משלשה מיני מנחות נסכים⁶, כמו שבארנו⁷. ומתנדב או נדר יין בפני עצמו⁸, או לבונה בפני עצמה⁹, או שמן בפני עצמו¹⁰, או עצים למערכה¹¹, מפני שהן קרבן¹², שנאמר: ולקרבן העצים¹³.

(2) שנאמר (ויקרא א, ב-ג) "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וגו' אם עולה קרבנו וגו'", והמדובר בקרבן נדבה (ספרא שם פרשה ב הלכה ד, ורש"י שם). (3) כגון מנחת הסולת, מנחת המחבת, מנחת המחרשת, מנחת מאפה תנור, חלות ומנחת מאפה תנור ריקין, ראה למעלה פי"ב הלכה ד. (4) ראה למעלה פ"ב הלכה א, כי היין והסולת שמביאים עם הקרבן, הם הנקראים "נסכים", והסולת לבדה נקראת "מנחת

קלח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי י"ח טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ויעשו לי מקדש", וכלשונו במניין המצוות (מצוה כ') "ציוונו לבנות בית הבחירה לעבודה", שיכול להשתמע גם על עבודת התפילה, ואף שכתב בהלכות בית-הבחירה "כיון שנבנה המקדש בירושלים, נאסרו כל המקומות לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבנות", היינו שרק בית לקרבנות נאסר לבנות, אבל בית-כנסת לא.

אבל קשה לומר כן בדעת הרמב"ם, שהרי לא הזכיר כלל במצות-עשה כ' הנ"ל על דבר חיוב בניית בית-הכנסת. ולהעיר שיש שלמדו מצות בניית בית-כנסת מהפסוק נביא "ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו כו".

(על-פי 'לקוטי שיחות' חל"א עמוד 127 הערה 46)

(30) למעלה פרק ט מהלכות ביאת המקדש הלכה יד. (31) כגון מקדש בית חוניו, אשר באלכסנדריא של מצרים. (32) שם במשנה. (33) במשנה שם: "הרי עלי עולה, יקריבנה במקדש. ואם הקריבה בבית חוניו, לא יצא". הרי שהמדובר באומר סתם "הרי עלי עולה", אע"פ שלא פירש שיקריבה במקדש. ודברי רבינו צריכים עיון (הר המוריה). (34) משנה שם. שהרי זה כמת או נגנב, שאם אמר הרי עלי, חייב באחריותו. (35) כלומר, אמר הרי עלי עולה שאקריבנה בבית חוניו. (36) שם במשנה כדברי תנא-קמא. ואף כי הקרבן הזה אינו נחשב לקרבן כלל, שהרי הוא שחוט חוץ – אינו חייב באחריות. (37) ראה למעלה הלכה ו. והם דברי רב המנונא בגמרא שם. (38) כלומר, על שחוט חוץ למקדש. והם דברי רב המנונא ור' יוחנן, וכן הוא בברייתא שם. (39) כלומר, ע"מ שאביא קרבנות התגלחת בבית זה. (40) שם במשנה. כלומר, אף כי קרבנות אלו אינם נחשבים כלל, אינו מחוייב להביא קרבנות תגלחת אחרות במקדש. וחייב כרת על העלאה בחוץ, כמבואר למעלה. (41) שם בגמרא. כלומר, לא התחייב בניירות, אלא רק לצער עצמו. ואם כן, אינו חייב בקרבנות נזיר, והקרבנות שהביא – אינם קרבנות תגלחת, אלא התכוון לדורון בעלמא, שאמר: אם אפשר להביא בבית חוניו, יטרח להביא, יותר מזה לא יטרח.

ח. חטאת ואשם אינן פאין אלא על חטא, ואינן פאין בנדר ונדבה⁴². האומר: הרי עלי חטאת או אשם, או שאמר: הרי זו חטאת או אשם – לא אמר כלום⁴³. ה"ה מחייב חטאת או אשם ואמר: הרי זו לחטאתי או לאשמי, או הרי המעוה האלו לחטאתי או לאשמי – דבכרו קיימתי⁴⁴.

(42) משנה חולין מא: (וראה גם זבחים ב.) שהרי נאמר בהם (ויקרא ה, א – יז) "נפש כי תחטא". וראה בפ"א מהלכות נדרים הלכה י. (43) תוספתא תמורה פ"ג: "הרי זו חטאת והרי זו אשם, אף-על-פי שחייב (= כלומר, עבר עבירה שחייב בה חטאת או אשם) לא אמר כלום". כיון שלא אמר מפורש "לחטאתי", "לאשמי". וראה בחולין שם. (44) שם בתוספתא: "הרי אלו לחטאתי והרי אלו לאשמי, אם היה חייב דבריו קיימין, ואם לאו לא אמר כלום".

ט. האומר: קרבן מצרע זה או יולדת זו עלי, אם

משנה א. וראה גם ראש השנה ו. מגילה ח. וחולין קלט. והיינו קבלת התחייבות להביא קרבן, ולא ייחד לכך בשעת ההתחייבות בהמה זו או אחרת. (23) ראה להלן הלכה ו.

ה. מה בין נדרים לנדבות²⁴? שהנדר, אם הפריש קרבנו ואבד²⁵ או נגנב – חייב באחריותו²⁶ עד שיקריב כמו שנדר²⁷; ויהמתנדב ואומר 'זו', אם מת או נגנב – אינו חייב באחריותו.

(24) ראה גם בהלכות נדרים שם. (25) הוא-הדין אם מת, וכן הוא במקורות הנ"ל. וכן כתב רבינו להלן בדין הרי זו. (26) ראה קנין וראש השנה ומגילה וחולין שם. ורוצה לומר: חייב להביא אחר. (27) כלומר, עד שיקריבו על המזבח. וכל זמן שלא הקריב על המזבח, חייב באחריות, שהרי אפילו אם הקריב, אלא שהקריב שלא לשמו (בכל הקרבנות חוץ מחטאת ופסח), כשר ולא עלה לבעלים, וצריך להביא אחר, כמפורש בזבחים ב. ולהלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א (משנה-למלך). וראה בספרי פ' ראה (לדברים יב, כו).

ו. האומר: דמי שור זה עלי עולה ודמי בית זה עלי קרבן, וימת השור ונפל הבית – חייב לשלם²⁸. אומר: הרי עלי עולה על מנת שלא אתחייב באחריותה – אינו חייב באחריותה²⁹.

(28) בערכין כ: במשנה: "שור זה עלי עולה, ובית זה עלי קרבן, מת השור ונפל הבית – חייב לשלם", ובגמרא שם, "אמר ר' חייא בר אבא, לא שנו אלא דאמר דמי שור זה עלי. אבל אמר שור זה עולה, כיון דאמר זה ומת – אינו חייב באחריות, עלי להביאו קאמר". כלומר, אם אמר "דמי שור זה עלי", אנו אומרים כי הכוונה במה שאמר "עלי" לקבלת אחריות אם נאבד או מת, אבל אם לא אמר "דמי" אלא "שור זה עלי", כוונתו במה שאמר "עלי", להתחייב להביא שור "זה", אבל לא להתחייב באחריות אם נאבד או מת. (29) מנחות קט. ואף שאמר "עלי" אינו חייב באחריות, כיון שפירש שכוונתו שלא יתחייב באחריותה.

ז. כבר בארנו³⁰, שהעושה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנות³¹ – אינו בכית עבודה זרה. והאומר: הרי עלי עולה³² שאקריבנה במקדש³³, והקריבה בכית זה – לא יצא³⁴. שאקריבנה בכית זה³⁵, והקריבה במקדש – יצא³⁶; ואם הקריבה באותו הבית – יצא. הרי הוא כמי שנדר עולה על מנת שלא יתחייב באחריותה³⁷. וענוש כרת על העליתה בחוץ³⁸. וכן אם אמר: הריני נזיר על מנת שאגלח בכית זה³⁹, אם גלח שם – יצא⁴⁰. הרי הוא כמי שנדר לצער עצמו, והרי צער עצמו, ואינה נזירות⁴¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כבר ביארנו שהעושה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנות בו".

לכאורה אפשר לומר שדעת הרמב"ם היא כדעת ה'מרדכי', שמדבריו הוכיחו האחרונים שבנין בית-כנסת הוא בכלל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי י"ח טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ושם יתנבב בו כל מה שירצה" (פירוש המשנה שם). וכל זה בנזיר וקרבן, אבל לא בשבועה, כי אין החסידים נשבעין. וראה ברש"י ורא"ש ור"ן שם, ובפ"א מהלכות נדרים הלכה כה. (58) כלומר, שמות לואי לקרבן, כגון "קונם, קונח, קונז" (פ"א מהלכות נדרים הלכה טז). (59) ראה משנה בנדרים שם.

יב. אין הנזיר ולא המתנבב חייב עד שיהא פיו ולבו שוין⁶⁰. פיצד? המתנבב לומר 'הרי עלי עולה' ואמר 'שלמים', או שנתפון לומר 'הרי זו עולה' ואמר 'שלמים' - לא אמר כלום. נתפון לנדר בעולה ואמר 'קרבן', לנדר בחרם⁶¹ ואמר 'הקדש' - דבריו קיימים⁶²; שבעולה קרבן, והחרם הקדש. וכן כל פיוצא בזה. בנדרים ונדרים אינו צריך להוציא בשפתיו כלום, אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום - חייב. פיצד? גמר בלבו שזו עולה או שיהא עולה - הרי זה חייב להביא; שנאמר: כל נדיב לב יביאה - בנדרים לב יתחייב להביא⁶³. וכן כל פיוצא בזה מנדרים קדשים ונדרים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום, חייב להביא בו".

כמו שהתורה מצוה גם על דברים שבלב: לייחדו, לאהבו, ליראה אותו וכו' כך קבעה שבהמה מתקדשת על ידי מחשבתו של אדם.

(על"פ לקו"ש ח"ט עמוד 532)

(60) תרומות פ"ג משנה ח. שנאמר (שם, כד) "מוצא שפתיך תשמור", ונאמר (ויקרא ה, ד) "לבטא בשפתים", ונאמר (שמות לה, ה) "כל נדיב לבו" - הרי שצריך גם גמר בלב ומבטא בשפתים (ראה פסחים סג. ושבועות כו:). וכל זה אינו אלא כששפתיו מכחישות את לבו, אבל אם אין שפתיו מכחישות את לבו, כגון שלא הוציא בשפתיו כלום, אלא רק גמר בלבו שזו עולה או שלמים - הרי הוא חייב להביא, ראה הל' בהמשך ההלכה. (61) לבדק הבית. ואף חרמי כהנים, כל זמן שהם ביד הבעלים, הם הקדש, כמו שאמרו בבכורות לב. וראה בתוספות ראש השנה ה: ד"ה ערכין (הר המוריה). (62) כן מפורש בתוספתא נדרים פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 281 2) - אור-שמח במילואים. וראה שבועות שם, שגמר בלבו שלא יאכל פת חטים והוציא מפיו פת סתם, אסור בפת חטים. שפת חטים, פת שמה (ראה בהלכות שבועות פ"ב הלכה יד), והוא-הדין כאן, כיון שאין שפתיו מכחישין את לבו (ראה הר המוריה ואור שמח כאן). (63) בשבועות שם: "אין לי אלא שהוציא בשפתיו. גמר בלבו מנין, תלמוד-לומר (שמות לה, ה) כל נדיב לבו".

יג. אֶחָד נָדְרִים וְנִדְבוֹת עִם שְׁאֵר הַדְּבָרִים שְׁאֵדָם חַיִּב בָּהֶן מַעֲרִכִין⁶⁴ וְדָמִים⁶⁵ וּמַעֲשֵׂוֹת⁶⁶ וּמִתְנֹת⁶⁷ עֲנִיִּים⁶⁸, מַצּוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שֶׁיָּבִיא הַכֹּהֵן בְּרֹגֶל שְׂפָגַע בּוֹ תִּחְלָה⁶⁹. שְׁנֵאמֶר: וּבֹאֶת שְׂמָה וְהִבְאֵתָם שְׂמָה וְגוֹמֵר⁶⁹. כְּלוֹמֵר, בְּעֵת שֶׁתְּבֹא לַחֹג - תְּבִיא כָּל

הָיָה אוֹתוֹ מַצְרֵעַ אוֹ הַיּוֹלֵדֶת עֲנִיִּים - מִבֵּיא הַנּוֹדֵר קָרְבָּן עֲנִי⁴⁵; וְאִם הָיוּ עֲשִׂירִים - מִבֵּיא הַנּוֹדֵר קָרְבָּן עֲשִׂיר, אֵף עַל פִּי שֶׁהַנּוֹדֵר עֲנִי⁴⁶.

(45) משנה בערכין יז. וראה להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג, כי קרבנה של היולדת הוא: כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת. ואם אין ידה משגת, מביאה שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת. והמצורע קרבנו שלשה: שני כבשים, אחד לעולה ואחד לאשם, וכבשה לחטאת. ואם אין ידו משגת, מביא קן: אחד לעולה ואחד לחטאת וכבש לאשם. וכל זה אם הנזיר הוא עני, אבל אם הנזיר הוא עשיר, אף שהמצורע או היולדת עניים, מביא קרבן עשיר, ראה להלן בפ"ה מהלכות מחוסרי כפרה הלכה יא. (46) משנה שם, וכן הוא בהלכות מחוסרי כפרה שם.

י. האומר: חטאתו ועולתו ואשמו ושלמיו של פלוני עלי⁴⁷, אם רצה אותו פלוני - הרי זה מניחו להקריבן על ידו ומתכפר לו⁴⁸. רצה בשעת הפרשה ולא רצה בשעת הקרבה, אלא חזר בו: בעולה ובשלמים - מקריבין ומתכפר לו בהן, אף על פי שאינו רוצה עתה, שהרי רצה בשעת הפרשה⁴⁹; אבל בחטאת ואשם לא נתכפר לו עד שירצה מתחלה ועד סוף⁵⁰.

(47) כלומר התחייב להביא עבור הפלוני, הקרבנות שהפלוני מחייב בהם. (48) ערכין כא: (49) ערכין שם כדעת שמואל, שאינו צריך לרעתו, כיון שאינם באים על חטא (תוספות שם ד"ה מאי). (50) שהם באים על חטא וצריכין להתוודות, ולכן צריכים דעת גם בשעת כפרה (תוספות שם).

יא. האומר⁵¹: הרי עלי פנדרי רשעים⁵² שמגדריהן נזיר וקרבן ושבועה⁵³ - חייב בכלן⁵⁴. פנדרי פשרין - לא נתחייב כלום⁵⁵. הרי עלי פנדרי פשרין⁵⁶ - הרי זה נדר בנזיר ובקרבן⁵⁷. וכל כנוי⁵⁸ קרבן - בקרבן⁵⁹.

(51) נדרים ט. במשנה. (52) הנודרים בעת כעסם בנזיר ובקרבן ושבועה, ונקראו כך משום שכתוב (דברים כג, כג) "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", ואמר שמואל (נדרים כב). הנזיר - אף-על-פי שמקיימו נקרא רשע. (53) כלומר, שהרשעים נודרים בנזיר וקרבן ושבועה. וכל זה הוא מדברי הנזיר. (54) משנה שם: "כנדר רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה". (55) שם במשנה: "כנדר כשרים לא אמר כלום", "שאינן הכשרים נודרים בדרך איסור וכעס" (רבינו בפ"א מהלכות נדרים הלכה כב) "שהחסידים אינם מחייבין עצמן בנדר, מפני שלא יכינו עצמם לעבירה, והוא מה שאמר הכתוב (שם, כב) לא תאחר לשלמו" (רבינו בפירוש המשנה שם). (56) ראה למעלה הלכה ד, אי זהו נדר ואי זוהי נדבה. (57) במשנה נדרים שם: "כנדרותם (של הכשרים) - נדר בנזיר ובקרבן". כלומר, כנדרת החסידים, "והחסידים גם כן אינם מתנבבים בקרבן, ואפילו נדבה, מפני שלא יתאחרו ויעברו על מה שנאמר (שם) לא תאחר לשלמו, ואמנם היו מביאין הקרבן והוא חולין עד העזרה,

ופסח לקט שכחה ופאה, כיון שעברו עליהן שלשה רגלים עובר בבל תאחר". ומפרש רש"י "והחרמין חרמי גבוה", אבל התוספות שם כתבו: החרמין, בין חרמי גבוה ובין חרמי כהנים. (74) ספרי פ' ראה (לדברים יב, ה'): "יכול אם עבר רגל אחד ולא הביא, יכול יהיה עובר עליו משום בל תאחר, ת"ל אלה תעשו לה' במועדיכם. הא אין עובר עליו משום בל תאחר עד שיעברו עליו רגלי שנה כולה". (75) תוספתא מכות פ"ד: "המאחר במוקדשין וכו' עובר בלא-תעשה, אבל אינו לוקה את הארבעים לפי שאין בהן מעשה".

9 יד. הקדיש בהמה למזבח ועברו עליו שני רגלים
10 ונפל בה מום ופדאה על גב בהמה אחרת - אינו
11 עובר בלא תעשה עד שיעברו על האחרת שלשה
12 רגלים.⁷⁶ ואחד האיש ואחד האשה עובר בכל
13 תאחר.⁷⁷ אבל היורש אינו עובר בכל תאחר.⁷⁸

(76) בראש השנה ה: "תנו רבנן וכו' לא תאחר לשלמו, הוא ולא חילופיו וכו'. אמר רב ששת, לעולם למעוטי חילופי עולה ושלמים, והכא במאי עסקינן כגון שעברו עליו שני רגלים והומם וחיללו על אחר ועבר עליו רגל אחד, סלקא-דעתך-אמינא הואיל ומכח קמא קאתי, כמאן דעברו עליו שלשה רגלים דמי, קא משמע לן". וראה ירושלמי שם פ"א הלכה א. (77) שם ו: "בעי ר' זירא, אשה מה היא בבל תאחר, מי אמרינן הא לא מיחייבא בראיה, או דילמא היא איתא בשמחה. אמר ליה אביי ותיפוק ליה דהא איתא בשמחה. ומי אמר אביי הכי, והאמר אביי אשה בעלה משמחה, לדבריו דר' זירא קאמר", ולפי שפסק רבינו (פ"א מהלכות חגיגה ה"א), כר' זירא שהנשים חייבות במצוה זו (= של שמחה), פסק כאן שגם באשה שייך הלאו של בל תאחר, כדברי הגמרא שם. (78) על נדרו של אביו, כיון שהוא (=היורש) לא נדר. וגם זה שם: "בעי ר' זירא, יורש מהו בבל תאחר. כי תדור נדר אמר רחמנא (דברים כג, כב) והא (=היורש) לא נדר, או דילמא ובאת שמה והבאתם שמה (שם יב, ה') והא מיחייב (=לבוא לרגל ולהביא אף של אביו). תא שמע, דתני ר' חייא, מעמך (=כי תדור נדר לה' אלוך לא תאחר לשלמו כי דרוש ידרשנו ה' אלקיך מעמך" שם כג, כב) פרט ליורש".

14 טו. כל הקרבנות שעברו עליהן שלשה רגלים - לא
15 נפסלו, אלא מקריבין וכשרים.⁷⁹ ובכל יום ויום אחר
16 השלשה רגלים הוא עובר בלא תאחר.⁸⁰ ובית דין
17 מצוין לעשותו מיד.⁸¹ עד שיקריב קרבנותיו ברגל
18 שפגע בו תחלה.

(79) ברייתא שם ו. "דתניא, בן עזאי אומר, אותו (= וואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו" - ויקרא ז, יח) מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (דברים כג, כב) לא תאחר לשלמו, שומע אני אף מאחר נדרו בבל ירצה, תלמוד-לומר אותו. אותו בלא ירצה, ואין מאחר נדרו בלא ירצה", וראה גם זבחים כט. ותמורה כא: (80) ראש השנה ו: "אמר רבא, כיון שעברו עליהן שלשה רגלים, בכל יום ויום עובר בבל תאחר".

1 מה שאמה חייב בו, ותתן כל חוב שעליך לשם.
2 הגיע הרגל ולא הביא - הרי זה בטל מצות עשה.⁸²
3 עברו עליו שלשה רגלים.⁸³ ולא הביא קרבנותיו
4 שגבר או התנדב.⁸⁴ או שלא נתן הערכים והחרמים.⁸⁵
5 והדמים - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא
6 תאחר לשלמו. אינו עובר בלא תעשה עד שיעברו
7 עליו רגלי השנה בלה.⁸⁶ ואין לוקין על לאו זה, לפי
8 שאין בו מעשה.⁸⁷

(64) שאמר ערכי עלי או ערך זה עלי או ערך פלוני עלי (ראה פ"א מהלכות ערכין הלכה ב). (65) שאמר דמי עלי או דמי זה עלי או דמי פלוני עלי, אפילו היה אותו פלוני קטן בן יומו וכו' (שם הלכה ט). (66) מעשר דגן ומעשר בהמה. (67) כגון לקט שכחה ופאה. אבל צדקה, ראה למעלה פ"ח מהלכות מתנות עניים הלכה א, שאם מצויין עניים, חייב ליתן להם מיד, ולא ימתין עד לרגל הראשון, ואם עבר הרי זה חייב בבל תאחר (הר המוריה). (68) דהיינו אחד משלושת הרגלים: פסח, שבועות וסוכות. וראה בספר המצוות, עשה פג. (69) ראה ספרי פ' ראה (לדברים יב, ה'): "ובאת שמה והבאתם שמה. לקבעם חובה, שלא יהא אלא ברגל ראשון שקבע ושפגע בו וכו'". ובראש השנה ו. ת"ר מוצא שפתיך (דברים כג, כד) זו מצות-עשה. תשמור, זו מצות לא-תעשה. ועשית, אזהרה לבית-דין שיעשור. כאשר נדרת, זה נדר. לה' אלקיך, אלו חטאות ואשמות, עולות ושלמים. נדבה, כמשמעו. אשר דברת, אלו קדשי בדק הבית. בפין, זו צדקה. אמר מר: מוצא שפתיך זו מצות-עשה, למה לי, מובאת שמה והבאתם שמה, נפקא. תשמור זו מצות לא-תעשה, למה לי, מלא תאחר לשלמו נפקא. ועשית אזהרה לבית-דין שיעשור, למה לי, מיקריב אותו נפקא וכו'. חד דאמר ולא אפריש, וחד אפריש ולא אקריב", הרי כי מ"ובאת שמה והבאתם שמה" למדו כל מה שלמדו ממוצא שפתיך תשמור, הרי שגם בדק הבית ומתנות עניים בכלל עשה זו (מעשה רוקח). (70) כן הוא בראש השנה שם, ובתמורה יח. "אמר רבא, כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה". (71) מדבריו כאן נראה, שכל שעברו עליו שלשה רגלים אפילו שלא כסדרן (פסח, שבועות וסוכות) - עובר בבל תאחר. וכן נראה מדבריו בספר המצוות לאוין קנה (כפי הנדפס בסה"מ לעם, וכן הוא בהוצאת הגר"ח הלר) שכתב "ובא בקבלה שאינו עובר על לאו זה עד שיעברו עליו שלשה רגלים" (אבל בספר המצוות בדפוסים ישנים: "עד שיעברו עליו שלשה רגלים כסדרן"). והוא כדעת תנא-קמא בראש השנה ד: ולא כר' שמעון שם שאינו מחייב בבל תאחר אלא-אם-כן היו שלשת הרגלים כסדרן וחג המצות תחילה, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בתחילת ראש השנה: "ור' שמעון אומר וחג המצות תחילה כדי שיהיו על הסדר, והוא ענין אמרו בכאן לרגלים, ואינה הלכה". (72) כן דעת הר"ן בנדרים ט: כי על הנדבה עובר בבל תאחר, אבל בפירוש המיוחס לרש"י שם כתב, כי בנדבה אינו עובר על בל תאחר. (73) בראש השנה ד. "תנו רבנן, חייבי הדמין והערכין והחרמין וההקדשות חטאות ואשמות עולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור ומעשר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי י"ח טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

להלן פ"ח הלכה ט. (91) שם בגמרא: "אמר רב פפא, פעמים שחייבי חטאות ממשכנין אותן וכו' בחטאת נזיר, דכיון דאמר מר, אם גילח על אחד משלשתן יצא, ואם נזרק עליו אחד מן הדמים הותר הנזיר לשנות יין וליטמא למתים, פשע בה ולא מייתי".

פרק חמשה עשר

(1) יבאר בו דין האומר ולדה של זו עולה והיא שלמים, ודין חזרה בהקדש תוך כדי דיבור.

- א. האומר²: וְלִדָּה שֶׁל זו עוֹלָה וְהִיא שְׁלָמִים³ -
- דְּבָרֶיךָ קְיָמִים⁴. הִיא שְׁלָמִים וְלִדָּה עוֹלָה: אִם לֶכֶךְ
- נִתְּנָה - דְּבָרֶיךָ קְיָמִים⁵; וְאִם אַחֵר שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ⁶
- וְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו שֶׁתְּהִיָּה שְׁלָמִים חֲזָר בּוֹ וְאָמַר
- וְלִדָּה עוֹלָה, אָף עַל פִּי שֶׁחֲזָר בּוֹ בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר
- הָרִי וְלִדָּה שְׁלָמִים; שְׁאִין חֲזָרָה בְּהִקְדָּשׁ וְאָפְלוּ
- בְּתוֹךְ פְּדֵי דְבוּר⁷.

(2) משנה, תמורה כה, א. (3) כלומר, היתה לו בהמת חולין מעוברת, ואמר כי הוולד יהיה לעולה, והבהמה עצמה תהיה לשלמים. (4) כיון שמקודם הקדיש את הוולד, ואחר-כך הקדיש את האם, ראה להלן בסמוך. (5) כלומר, אם בשעה שאמר "היא שלמים", היתה כוונתו רק עליה, ואילו על הוולד היתה כוונתו לומר אחרי-כן שיהיה עולה – דבריו קיימים, הואיל ואין הפה יכול לדבר שני דברים כאחד, וכדברי רבי יוסי החולק על רבי מאיר במשנה, שם. (6) ראה למעלה פ"ד ה"ב, כי אין הנודר ולא המתנדב חייב עד שיהא פיו ולבו שוין. (7) שם כה, ב - דברי רב פפא, וכן הוא להלן פ"ב מהל' תמורה ה"ד. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בתמורה שם: "שהעיקר בידינו תוך כדי דיבור כדיבור דמי, וזולתי במקדיש ומימר ומגדף ועובר עבודה-זרה ומקדש ומגרש, ואלו (הששה) (הארבעה) דברים הוציא אותן בגוף הגמרא (נדרים פז.), אבל מקדיש ומימר הרי הוא כמו שנתבאר במקום הזה (תמורה כה:)", וראה בש"ך חו"מ סי' רנה ס"ק ה, שהקשה על דברי רבינו שבהקדש אין חזרה אפילו בתוך כדי דיבור, מגמרא מפורשת בבבא-קמא עג, ב. אבל ה'משנה למלך' יישב דברי רבינו, וכתב שסוגיות חלוקות בזה. וכתב ב'קריית ספר' שהחמירו בהקדש משום שיש בו חומרא אחרת, שהוא נתפס גם על ידי מחשבה (למעלה פ"ד ה"ב).

- ב. האומר: יָדָה שֶׁל זו עוֹלָה או רִגְלָה שֶׁל זו עוֹלָה
- תִּפְקַד לְחִיבֵי עוֹלוֹת, וְדָמֶיהָ חֲלִין חוּץ מִדָּמֵי אוֹתוֹ
- אֲבָרָה⁸. וְהוּא שִׁיחִיָּה זֶה הַמַּחֲבִיב עוֹלָה שֶׁקָּנָה אוֹתָהּ
- נָדָר עוֹלָה בְּדָמִים קְצוּבִים⁹. האומר: לָפָה או רֹאשָׁה
- שֶׁל זו עוֹלָה, הוֹאִיל וְדָבָר שֶׁהִנְשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ הוּא
- פְּלָה עוֹלָה¹⁰. הקדיש אֲבָרָה אֶחָד מִן הָעוֹף - הָרִי
- זֶה סֶפֶק אִם נִתְקַדֵּשׁ בְּלוֹ אוֹ לֹא נִתְקַדֵּשׁ¹¹.

(8) שהוא של הקדש, ולפיכך דמיו הקדש. כרבי מאיר ורבי יהודה בברייתא בתמורה יא, ב - האומרים "יכול האומר רגלה של זו עולה, תהא כולה עולה, תלמוד-לומר (ויקרא כז, ט) "כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש" – ממנו לה'

(81) כלומר, בית-דין הוזהרו להכריח אותו שיביא ברגל הראשון, שכתב (שם, כד) "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת". ואמרו בברייתא שם ו. "ועשית – זו אזהרה לב"ד שיעשוך". וראה בתוספות שם ד"ה יקריב, "דחזינן שהוא מתעצל להביא ומוציא הוצאות חנים שלא לצורך כדי שלא ישאר בידו מה לקנות, ולהכי ממשכנין, ואם אין מוצאין במה למשכנו אז כופין", ומסתבר שכופין אותו מיד שנדר (עוד לפני שעבר על העשה) שיקיים את המצוה בהגיע רגל הראשון, ראה כתובות פו. פו: כי במצות-עשה, כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה, מכין אותו עד שתצא נפשו, ומפרש רש"י: מכין אותו קודם שעבר על העשה, ויש בידו לקיים.

- טז. אף על פי שגָּמַר לְרִצְנוֹ⁸², כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד
- שִׁיאִמַר רוּצָה אָנִי⁸³. בֵּין שֶׁנָּדָר וְלֹא הִפְרִישׁ בֵּין
- שֶׁהִפְרִישׁ וְלֹא הִקְרִיב - כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שִׁיקְרִיב⁸⁴.

(82) "יקריב אותו לרצונו לפני ה'". (83) ראש השנה שם, יבמות קו. קדושין מט: ב"ב מח. ערכין כא. "יקריב אותו (שם), מלמד שכופין אותו. יכול בעל כרחו, תלמוד-לומר (שם) לרצונו. הא כיצד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני". וראה בפ"ב מהלכות גירושין הלכה כ. (84) ראש השנה שם: "ועשית, אזהרה לבית-דין שיעשוך. למה לי, מיקריב אותו נפקא, דתניא, יקריב אותו, מלמד שכופין אותו וכו', חד דאמר ולא אפריש, וחד אפריש ולא אקריב", כלומר, פסוק אחד בא לומר שכופין אותו אם נדר ועדיין לא הפריש, ופסוק אחד בא לומר כי כופין אותו אם כבר הפריש, ועדיין לא הקריב.

- יז. כָּל חִיבֵי⁸⁵ עוֹלוֹת⁸⁶ וְשְׁלָמִים - מִמִּשְׁכְּנֵי אוֹתָם⁸⁷.
- אָף עַל פִּי שְׁאִין מִתְּכַפֵּר לוֹ עַד שִׁירְצָה⁸⁸, שֶׁגָּמַר
- לְרִצְנוֹ - כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שִׁיאִמַר רוּצָה אָנִי. אֲבָל
- חִיבֵי חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת - אֵין מִמִּשְׁכְּנֵי אוֹתָם⁸⁹;
- הוֹאִיל וְהֵם מַעֲפֵי פִּפְרָה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שְׁמָא
- יִפְשְׁעוּ וְיִשְׁהוּ קְרִבְנוֹתֵיהֶן. חוּץ מִחֲטָאת נִזִּיר, הוֹאִיל
- וְאִינָה מַעֲפֵבְתָם⁹⁰ מִלְּשִׁתוֹת יָין - שְׁמָא יֵאָחַר אוֹתָהּ,
- לְפִיכָךְ מִמִּשְׁכְּנֵי אוֹתוֹ עָלֶיהָ⁹¹.

(85) ערכין כא. במשנה. (86) נראה מזה, כי בכלל זה גם עולת מצורע. ואף-על-פי שאמרו שם "אמר רב פפא, פעמים וכו' חייבי עולות אין ממשכנין אותן וכו' בעולת מצורע, דתניא ר' ישמעאל וכו' אומר כשם שחטאתו ואשמו מעכבתו, כך עולתו מעכבתו", וכך כתב פירוש המשנה בערכין שם – הרי פסק רבינו להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה ה"ה, שעולה אינה מעכבת (ועיין כסף-משנה והר המוריה). (87) משנה שם. וראה בפ"ג מהלכות ערכין הלכה יד "ממשכנין אותן ולוקחין מהן בעל כרחן מה שנדרו, ואינן חייבין להחזיר להם המשכון ביום או בלילה, ומוכרין כל הנמצא להם מן הקרקע ומן המטלטלין, מכסות וכלי תשמיש הבית ועבדים ובהמה ונפרעין מן הכל". והואיל ואין בהן (בעולות ושלמים) כפרה, לפעמים מתעצלין בהן, ולפיכך ממשכנין אותן" (פירוש המשנה שם). (88) שם בערכין. (89) שם במשנה. (90) ראה

לחטאתי. ראה למעלה פי"ד ה"ח (מרכבת המשנה).
 (15) בפ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"א, והכוונה היא למה
 שאמר שם חטאת שנתכפרו בעליה תמות, וגם כאן כיון
 שהיא אינה קריבה וצריך להביא חטאת אחרת, תישאר היא
 כחטאת שנתכפרו בעליה (ראה 'מרכבת המשנה').

ד. בהמת השתפין שהקדיש אחד מהן חצינה שלו,
 וחזר ולקח חצינה האחר והקדישו - הרי זו קדשה
 וקרבנה.¹⁶ אף על פי שמתחלתה דחוייה היתה¹⁷
 בשהקדיש חצינה - אין הדחוי מעקרו דחוי¹⁸. ואף
 על פי שהוא קדשת דמים¹⁹, הואיל והיא בעלי חיים
 - אין בעלי חיים נדחים²⁰. והרי נראית פלה
 להקרבנה, לפיכך תקרב, ועושה תמורה²¹.

(16) ראה זבחים יב, א. ושם נסמן: "אמר רבי יוחנן, בהמה
 של שני שותפין, הקדיש חצינה וחזר ולקח חצינה והקדישה,
 קדושה ואינה קריבה (הואיל ובתחילת הקדשה לא נראה
 להקריב דחיייה היתה חולין, ודחוי מעיקרו הוא, הלכך
 אינה קריבה עוד ותועה ולקחין בדמיה אחרת - רש"י)
 ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה". ואמרו שם בגמרא:
 "שמע מינה תלת, שמע מינה בעלי חיים נדחין, ושמע מינה
 דחוי מעיקרא הוי דחוי, ושמע מינה יש דחוי בדמים", אבל
 רבינו פוסק כרב החולק על רבי יוחנן, וסובר: "בעלי חיים
 אינם נדחים" (זבחים נט). וראה להלן. (17) אין כוונת
 רבינו להדגיש את ה"מתחילתה", שהרי אדרבא דחוי זה,
 שהוא מעיקרו, יש אומרים כי אינו דחוי, אלא בא להדגיש
 את עצם הדחוי, שהרי סוף סוף יש כאן דחוי. ועל כל
 פנים, נראה מכאן דעת רבינו, שדחוי מעיקרו הרי הוא
 דחוי (שבדבר זה לא מצאנו חולקים עליו רבי יוחנן), ואילו
 בפ"י מהל' שגגות הי"ג, כתב ש"דחוי מעיקרו אינו דחוי".
 ואולי סמך שם על מה שכתב כאן משום שהיא בעלי חיים,
 ואין בעלי חיים נדחים (ראה 'לחם משנה' כאן). אבל צריך
 עיון, שהרי בפ"ג מהל' שגגות ה"ח פסק רבינו, שאף בנראה
 ונדחה אין בעלי חיים נידחין. ולמה הוצרך לומר (שם פ"י)
 ש"דחוי מעיקרו אינו דחוי". (18) בנידון שלפנינו, שהיא
 בעלי חיים, כדלהלן. וראה למעלה. (19) גם כאן אין
 ההדגשה על "קדושת דמים", שהרי אדרבא יש אומרים
 שקדושת דמים אינה מדחה, אלא הכוונה, כמו שכתבנו
 למעלה, שהרי סוף סוף יש כאן דחוי. ועל כל פנים, נראה
 מכאן דעת רבינו כי יש דחוי בדמים (שגם בזה לא מצאנו
 חולקים על רבי יוחנן), וכן פסק בפ"י מהל' שגגות, שם.
 (20) כרב, בזבחים נט, א. וראה למעלה. (21) בזבחים שם
 אמרו שאפילו לרבי יוחנן, שאמר "אינה קריבה" - עושה
 תמורה, ואם כן, כל-שכן לפי פסק רבינו שקריבה, שוודאי
 עושה תמורה.

ה. האומר: דמי בהמה זו עולה, או הרי זו לעולה,
 אם היתה ראויה לקרב עולה²² - נתקדשה קדשת
 הגוף, והיא עצמה תקרב עולה²³; ואם אינה ראויה²⁴
 - תמכר ויביא בדמיה עולה²⁵.

(22) כגון שהוא זכר ותמים. (23) כלומר, לא רק אם אמר
 הרי זו לעולה, נתקדשה קדושת הגוף, אלא אפילו אם אמר

ולא כולו לה'. יכול תצא לחולין, תלמוד-לומר יהיה קודש,
 הא כיצד: תמכר לצרכי עולות, ודמיה חולין חוץ מדמי אבר
 שבה". (9) והרי יש בעולה זו כפי הדמים שקצב, ויצא ידי
 חובתו. שם בגמרא: "אמר מר, תמכר לצרכי עולות, והא
 מייתי בהמה דמקדיש גופה כי ליתא לכולה לדידיה (כן הוא
 ב'שיטה מקובצת', וברש"י בשם ל"א 'ירושלמי', ופירש
 רש"י: האי לוקח הא מייתי בהמה שאין כל הגוף שלו).
 אמר רבא, כגון דאמר בזווא מן הדא בהמה לעולה (שיטה
 מקובצת' ורש"י שם, פירוש: שיה זוז מבהמה זו לעולה,
 והרי קנה בזוז, הילכך יצא דהא לא נדר עולה שלימה).
 וראה ב'כסף משנה'. (10) שם בגמרא: "אמר רבי, נראין
 דברי רבי יוסי לרבי יהודה בדבר שהנשמה תלויה בו, שאף
 רבי יהודה לא נחלק עליו אלא בדבר שאין הנשמה תלויה
 בו, אבל בדבר שהנשמה תלויה בו - מודי ליה". ושם נחלקו
 בזה: רב חסדא אמר, דבר שהוא עושה אותה טריפה. רבא
 אמר, דבר שהוא עושה אותה נבילה. ורב ששת אמר, בדבר
 שהיא מתה. ורבינו פסק כרב ששת, וראה ב'לחם משנה'.
 (11) שם: "בעי רבא, מעוף מהו, בהמה אמר רחמנא (בפסוק
 הנ"ל) "כל אשר יתן ממנו לה", נאמר "ואם בהמה אשר
 יקריבו", והא לאו בהמה היא, או דילמא קרבן אמר רחמנא
 (שם בפסוק הנ"ל נאמר "אשר יקריבו ממנה קרבן לה"),
 והאי נמי קרבן, תיקון. וסובר רבינו, כי בעיא זו היא לדעת
 רבי יהודה (וראה ברש"י, שם). ולפי דעת ה'כסף משנה'
 כוונת רבינו במקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, והספק הוא
 אם קדש כולו, כמו בבהמה, או לא. אבל ה'לחם משנה'
 (פ"ה מהל' ערכין וחרמין הי"ד), כתב כי מדובר במקדיש
 אבר שאין הנשמה תלויה בו, והספק הוא שמא אפילו אם
 הקדיש אבר שאין הנשמה תלויה בו, פשטה קדושה בכל
 העוף, וכן פירש 'הר המורה' כאן.

ג. האומר: בהמה זו חצינה עולה וחצינה שלמים -
 קדשה, ואינה קרבנה¹², אלא תרעה עד שיפיל בה
 מום ותמכר, ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה
 שלמים¹³. הנה מחייב חטאת ואמר: חצינה חטאת
 וחצינה עולה או שלמים, או שאמר: חצינה עולה או
 שלמים וחצינה חטאת - הרי היא תמות¹⁴, כמו
 שיתבאר בחטאות המתות¹⁵.

(12) תמורה כו, א: "תניא אידך, אמר בהמה זו חצינה עולה
 וחצינה שלמים, קדשה ואינה קרבנה", ומשום שמעורבים בה
 שתי קדושות. (13) שם בגמרא אמרו על הברייתא הנ"ל
 "מנ", רבי יוסי היא", כלומר, רבי יוסי שאמר "אי לכך
 נתכוין מתחילה, הואיל ואי אפשר להוציא שני שמות כאחת
 דבריו קיימין", ראה למעלה ה"א. (14) בתמורה, שם:
 "בהמה חצינה עולה וחצינה חטאת, כולה תקרב עולה דברי
 רבי מאיר. רבי יוסי אומר, תמות. ושון באומר חצינה חטאת
 וחצינה עולה שתמות", ופירש רש"י "כיון שאינו מחויב
 חטאת - הילכך תמות". וב'תוספות' שם מקשים ממה
 שאמרו בנדרים ו, א - שמי שאינו מחויב חטאת ואמר הרי
 זו לחטאתי - לא אמר כלום, עיי"ש מה שתירצו. ורבינו
 פוסק כרבי יוסי. ומפרש לזה כגון שהיה מחויב חטאת
 (כסף-משנה). ומה שאמר חצינה חטאת, הכוונה שאמר חצינה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ח טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פדיון. ופסק רבינו (פ"ד מהל' מעילה הי"א) כעולא, שפקעה מעצמה. ושם אמרו שבקדושת הגוף מודה גם עולא שצריכה פדיון, ולפיכך פירשו שם הברייתא שהאומר שור זה עולה כל שלשים יום, לאחר שלשים יום שלמים - דבריו קיימין, בהקדש דמים. ולכן כתב רבינו "דמיו". (33) בברייתא שם: "שור זה". ונראה שלפני רבינו היתה גירסא שם "פרה". וראה להלן. (34) והקדושה הראשונה נפקעת מעצמה, בין באומר "דמי פרה זו לעולה וכו'", ובין באומר "דמיה לשלמים וכו'". והנה, באומר "דמי פרה זו לעולה וכו'", לא חלה עליה קדושת הגוף של עולה (שהרי נקיבה אינה ראויה לעולה), אלא קדושת דמים, וקדושת דמים פקעה מעצמה (ראה למעלה), אבל באומר "דמיה לשלמים וכו'", שראויה היא לשלמים, אם כן חלה עליה קדושת הגוף (ראה למעלה ה"ה), והיאך היא נפקעת מעצמה? (ראה למעלה). וצריך לומר שכיון שלא הקדישה במפורש קדושת הגוף, אינה דומה קדושת הגוף הזאת לכל קדושת הגוף והיא נפקעת מעצמה, ראה ב'כסף משנה'.

- 12 ח. היתה לו בהמה מעפרת³⁵ ואמר: אם תלד זכר -
- 13 הרי הוא עולה, ואם היא נקבה - זבחי שלמים,
- 14 ילדה זכר - יקרב עולה, ילדה נקבה - תקרב זבחי
- 15 שלמים³⁶. ילדה זכר ונקבה - הזכר יקרב עולה,
- 16 והנקבה זבחי שלמים. ילדה שני זכרים - אחד יקרב
- 17 עולה, והשני ימכר לצרכי עולה ודמיו חליין³⁷. וכן
- 18 אם ילדה שתי נקבות - אחת תקרב שלמים, ושניה
- 19 תמכר לצרכי שלמים ודמיה חליין³⁸. ילדה טמטום
- 20 ואנדרוגינוס - אינן קדשים והרי הן חליין³⁹, כמו
- 21 שבארנו⁴⁰. והמקדיש עפר במעי בעלת מום וכיוצא
- 22 בה⁴¹ - הרי זה קדוש⁴².

(35) משנה, תמורה כד, ב: "מבכרת שהיתה מעוברת, אומר מה שבמעי של זו אם זכר עולה, ילדה זכר יקרב עולה, ואם נקבה זבחי שלמים, ילדה נקבה תקרב שלמים". ובגמרא שם הקשו על "אם נקבה זבחי שלמים" - "נקבה, מי קא קדשה בבכורה", ותיצרו: "סיפא אתיא לבהמה דהקדש", "שאם חטאת היא ונתעברה, ורוצה להערים שלא ילך למיתה, שוולד חטאת למיתה אזיל, ישנהו לקדושה אחרת, וקמשמע-לן וולדות קדשים בהווייתן (= בלידתן) הן קדושים ולא במעי אמנ" (רש"י), ורבינו שפוסק (להלן פ"ד מהל' תמורה ה"ג), כי וולדות בהמת הקדש במעי אמנ הם קדושים, ואם-כן אי-אפשר לפרש הסיפא "ואם נקבה זבחי שלמים" אלא בבהמת חולין. אבל הרישא "אם תלד זכר", אפשר לפרש גם במבכרת, שהרי הבכור אינו קדוש אלא ביציאת רובו. וראה בהל' תמורה שם הי"ב. ועי' ב'הר המוריה' כאן. (36) שם במשנה. (37) שם במשנה. ומפרש רש"י: על שניהם חלה קדושת עולה, דהא קאמר אם זכר יהא עולה, ומיהו לא נדר אלא אחד, הלכך יקריב האחד לנדרו, והשני ימכר לצרכי עולה, ודמיו חולין. (38) שם במשנה. (39) ראה שם במשנה: "ילדה טמטום ואנדרוגינוס, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין קדושה חלה עליהן". וראה בפירוש המשנה, שם: "ומה שאמר טמטום ואנדרוגינוס, על בהמת קדשים חזרת המחלוקת, שרבן

"דמי בהמה זו עולה", גם כן נתקדשה הגוף, ומקור הדברים הוא מן הסוגיא דתמורה יט, ב - שאמרו שם "איתמר, הקדיש זכר לדמיו, רב כהנא אמר קדוש קדושת הגוף, רבא אמר אינו קדוש קדושת הגוף, והדר ביה (= חזר בו) רבא לדרב כהנא, מדרב יהודה אמר רב (שאמר שם "מיגו דנחתא לה קדושת דמים, נחתא נמי קדושת הגוף", אמר רבא, זאת אומרת: הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף, ומפרש רש"י שהקדיש זכר לדמי עולה). וראה למעלה פ"ה מהל' ערכין וחרמין הי"ד. וב'תוספות' ערכין כ, ב - ד"ה אמר, כתבו שמדובר כאן כשאמר "יקדש שור זה לדמיו", אבל אם אומר דמי בהמה זו לעולה - גוף השור חולין, ואין בו קדושה, אבל דעת רבינו אינה כן. (24) כגון שהוא בעל מום או שהיא נקבה. (25) ראה תמורה שם במשנה, "המפריש נקבה לאשם תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם וכו' (וראה גם תמורה כז: כי המפריש נקבה לעולה, בעיין מומא). רבי שמעון אומר, תימכר שלא במום", ולא הזכיר רבינו כאן שתרעה עד שתסתאב (ראה להלן פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הט"ז), לפי ש"אינה ראויה" שכתב רבינו כולל גם אם היא בעלת מום (ראה למעלה). ועי' ב'כסף משנה'. וראה למעלה בפ"א מהל' איסורי מזבח הי"י, ש"המקדיש בעל מום למזבח וכו' הרי זו נתקדשה, ותפדה בערך הכהן ותצא לחולין ויביא בדמיה קרבן".

- 1 ו. אָמַר עַל בְּהֵמָה טְמֵאָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מֵאִסּוּרֵי קִרְבָּן
- 2 שְׂאִין קִדְּשָׁהּ חֵלָה צְלִיָּהּ²⁶: הָרִי אֱלוֹ עוֹלָה - לֹא
- 3 אָמַר פְּלוֹם²⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּארְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ²⁸.
- 4 אָמַר: הָרִי אֱלוֹ עוֹלָה²⁹ - יִמְכְּרוּ וַיְבִיֵא בְּדַמֶּיהֶן
- 5 עוֹלָה³⁰.

(26) כגון טמטום ואנדרוגינוס וטריפה וכלאים ויוצא דופן. (27) משנה, תמורה כז, ב. (28) נראה שפיסקא זו שייכת להלן בסוף ההלכה, והכוונה לפ"ג שם הי"י שכתב שם: "המקדיש טמטום ואנדרוגינוס וכו' למזבח הרי זה כמקדיש עצים ואבנים, לפי שאין קדושה חלה על גופן, והרי הן חולין לכל דבר וימכרו ויביאו בדמיהן כל קרבן שירצה", והיינו באופן שאמר "הרי אלו למזבח", שהכוונה שבדמיהם יביא קרבן (ראה השגת הראב"ד שם). (29) משנה, תמורה שם. (30) שם במשנה: "הרי אלו לעולה, ימכרו ויביא בדמיהם עולה", ומפרש רש"י: "הרי אלו לעולה, משמע לדמי עולה, דאי אינהו גופייהו הוא בעי לאקרובי, הוה אמר הרי אלו עולה" (בלא למד).

- 6 ז. הָאֹמֵר³¹: דְּמִי³² פָּרָה³³ זוֹ לְעוֹלָה פֶּל שְׁלֹשִׁים
- 7 יוֹם וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם לְשָׁלְמִים, אוֹ שְׂאֵמַר:
- 8 דְּמִיָּה לְשָׁלְמִים פֶּל שְׁלֹשִׁים יוֹם וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם
- 9 לְעוֹלָה - דִּבְרֵירוֹ קִיָּמִים³⁴. וְאִם הִקְרִיב דְּמִיָּה בְּתוֹךְ
- 10 שְׁלֹשִׁים יוֹם - מִבֵּיא בָּהֶן כְּמוֹ שְׁנֵדֵר, וְאִם הִקְרִיבוּ
- 11 לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - מִבֵּיא כְּמוֹ שְׁנֵדֵר.

(31) ברייתא, נדרים כט, א. (32) שם כח, ב. כט, א. נחלקו רב פפא ועולא, במקדיש דבר לדמיו עד לזמן קבוע, אם קדושת דמים פקעה מעצמה בבוא הזמן הקבוע, או שצריכה

אליבא דבר פדא דאמר מייתי ומתני (מביא נסכים בתנאי) מי אמרין איל וכבש מתנה (שספק הוא אם הוא כבש או איל), בברייה לא מתנה (שוודאי אינו ברייה בפני עצמו), או דלמא בברייה נמי מתנה, דאמר אי בריה הוה ליהוי כולה (כל הנסכים) נדבה, תיקו". כלומר, בעיית ר' זירא היא במה שאמר בר פדא כי הפלגס הוא ספק, אם כוונתו לספק כבש ספק איל, ולפי זה אם אמר "הרי עלי עולה מאיזה שארצה, אם מן הכבשים ואם מן האילים", יכול להביא פלגס, ממה נפשך, או אולי יש גם ספק שלישי אם הוא ברייה בפני עצמו, או לא, ולפי זה אינו יכול להביא פלגס, שמא אינו לא כבש ולא איל, אלא ברייה בפני עצמו, ומכיוון שנשאר הדבר בתיקו, פסק רבינו כי הרי זה ספק אם יצא ידי נדרו או לא. (16) ואילו שלמים אינם באים מן העוף. (17) כלומר, מאיזה שירצה: מן התורים או מן בני היונה. וראה למעלה פרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ב כי המביא ממין התורים צריך להביא גדולים, ואילו קטנים פסולים, והמביא ממין היונים צריך להביא קטנים, ואילו גדולים פסולים. (18) שהוא פסול גם בתורים וגם בבני יונה, מספק שמא כבר גדלו (לענין בני יונה) או לא גדלו עדיין (לענין תורים). וראה עוד להלן שישנו ספק נוסף: אולי הם ברייה בפני עצמה. ותחילת הציהוב הוא כשמתחילים להביא נוצה יפה צהובה סביב לצוואר. (19) כלומר, הביא שניהם: גם תורים בתחילת ציהוב וגם בני יונה בתחילת ציהוב, וחורן מהספק הרגיל שמא הם גדולים ושמא הם קטנים, שלפי זה היה יוצא ידי נדרו, ממה נפשך, אם תחילת ציהוב הוא סימן גדלות, הרי הוא יוצא ידי חובתו בבני היונים. וכגון שעבר הכהן והקריב, אבל לכתחילה אסור להקריבם שהרי ממה נפשך אחד מהם פסול. (20) חולין כב: בעיית ר' זירא ולא נפשטה. ולפיכך פסק שהרי זה ספק, כלומר, מספק יש בו שלושה ספקות, כנ"ל. (21) "נלמד בקל וחומר משחור והביא לבן".

- 11 ג. הנודר סתם - מביא מן הגדולים²² שפמין
- 12 שפנדר. ואם אותו המקום רגילין לקרות בסתם
- 13 לאחד מן המינין - מביא פאנשי המקום. פיצד?
- 14 נדר עולה מן הפקר - יביא שור. אמר: הרי עלי
- 15 עולה, אם דרף אנשי המקום לקרות עולה סתם
- 16 אפלו לעולת העוף - מביא פרידה אחת תור או
- 17 פן יונה²³; ואם דרפן שאין קורין עולה סתם אלא
- 18 לעולת פקר - יביא שור. וכן פל פיוצא פנה.²⁴

(22) "האומר אחד מכבשי הקדש וכו' והיו לו שניים, הגדול שבהן הקדש". [אבל צריך עיון: הרי אם יש שם שלושה - חוששין לבינוני]. (23) שם במשנה: "הרי עלי עולה יביא כבש, ר' אלעזר בן עזריה אומר או תור או בני יונה". ובגמרא (שם קז:): "ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה" ומפרש רש"י "באתריה דתנא קמא גריעא כבש מעוף ובאתריה דר' אלעזר גריע עוף מכבש", וכתב רבינו שם בפירוש המשנה כי "במקומו של תנא קמא לא היו קורין שם עולה מוחלט אלא עולת בהמה וכו' ובמקומו של ר' אלעזר בן עזריה קורין שם עולה מוחלט אפילו לעולת העוף ועל כן אמר תור או בני יונה". אבל צריך עיון, למה בנודר מן הבקר

שמעון בן גמליאל אומר ולד קדשים משעה שיוולד תקדש, ולפיכך אם היה טומטום ואנדרוינוס שאין ראוי להקריבה, אין קדושה חלה עליו. וחכמים אומרים, ולד קדשים בקדושתה דאמיה קאי, ולפיכך יהיה ולדה קדוש, ולענין זה הלכה כחכמים". וכל זה בבהמת הקדש, אבל בבהמת חולין שאין כאן קדושת אמן, אלא קדושת הפה, שאומר שיהיה העובר קדוש - אין קדושת פה חלה על טומטום ואנדרוינוס ('הר המוריה', וראה לחם-משנה). (40) פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"י. ומה שאומר שם רבינו "שימכור ויביא בדמיהם כל קרבן שירצה" (ראה לחם-משנה) אין זה באופן שאמר "הרי אלו למזבח", שהכוונה שבדמיהם יביא קרבן (ראה השגת הראב"ד) אבל בנידון שלפנינו שפירש בהקדושו: זכר או נקבה, אין טומטום ואנדרוינוס בכלל, ואפילו דמיהם הם חולין, ראה לחם-משנה. (41) מהדברים הפסולים למזבח. (42) כרבי יוחנן בתמורה יא, א. ולא כבר פדא.

יום חמישי י"ט טבת ה'תש"פ

פרק נשעה עשירי

(1) דין הנודר ושינה ממה שנדר.

- 1 א. הנודר גדול והביא קטן - לא יצא²; קטן והביא
- 2 גדול - יצא³. פיצד? אמר 'הרי עלי עולה או
- 3 שלמים⁴ כבש⁵ והביא איל⁶, או שפנדר עגל⁷ והביא
- 4 שור⁸, גדי⁹ והביא שעיר¹⁰ - יצא¹¹.

(2) משנה במנחות קז: לדברי הכל. משום שלא הביא כמו שנדר. (3) משום שיש בכלל מרובה מועט. [=יש בכלל מאתיים - מנה]. (4) ראה למעלה פרק י"ד הלכות א-ח, כי רק עולה ושלמים באים בנדר ונדבה, ולא חטאת ואשם. (5) שהוא בן שנה. (6) שהוא בן שנתיים. (7) שהוא בן שנה. (8) שהוא בן שתיים. (9) הוא שעיר עזים, שהוא בן שנה. (10) שהוא בן שתיים. (11) ולהיפך, שאם הביא קטן במקום גדול, לא יצא.

- 5 ב. נדר עולה¹² מן הפכשים או מן האילים¹³ והביא
- 6 פלגס¹⁴ - הרי זה ספק אם יצא ידי נדרו או לא
- 7 יצא¹⁵. וכן הנודר עולת עוף¹⁶ מן התורים או מן בני
- 8 היונה¹⁷ והביא תחילת הצהוב¹⁸ שפנה ושפנה¹⁹ - הרי
- 9 זה ספק²⁰. נדר שחור והביא לבן, לבן והביא שחור,
- 10 זכר והביא נקבה, נקבה והביא זכר²¹ - לא יצא.

(12) הוא הדין אם נדר שלמים. (13) כלומר, בין אם נדר רק כבש או רק איל ובין אם נדר ואמר הרי עלי עולה מאיזה שארצה אם מן הכבשים אם מן האילים. (14) כי "כל מקום שנאמר בתורה כבש או כבשה או כבשים הרי אלו בני שנה, וכל מקום שנאמר איל או אילים הם הזכרים בני שנתיים ומאימתי נקרא איל משייכנס בשנה שנייה ל"א יום, אבל ביום למ"ד, אינו כשר לא לכבש ולא לאיל והוא הנקרא פלגס". (15) בחולין שם: "בעי ר' זירא האומר עלי עולת בהמה מן האיל או מן הכבש והביא פלגס מהו, אליבא דר' יוחנן לא תיבעי לך דאמר ברייה הוי וכו'. כי תיבעי לך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ט טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשדרך בני אדם לקרוא עולה סתם, גם בכבש, שאם רצה מביא כבש. (32) כלומר הנודר פוטר עצמו. (33) במנחות קח: על דברי המשנה שם עמוד א: "שור זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו שניים" - "אמר רב מנשה בר זבדי אמר רב לא שנו אלא דאמר שור זה עולה אי נמי אמר שור זה עלי עולה, אבל אמר שור זה ודמיו עלי עולה הוקבע", וכתב רש"י: "הוקבע אחריותו עליו להביאו עולה אחת ולא לשתי עולות". (34) נפל בו מום. (35) ולא שה, שמכיוון שהוקבע להביא עולה אחת ולא שתיים הוקבע גם להביא שור ולא שה.

ח. האומר: אחד מִכְּבָשֵׁי הַקֹּדֶשׁ ואֶחָד מִשְׁוֹרֵי הַקֹּדֶשׁ, וְהָיוּ לוֹ שְׁנַיִם - הַגְּדוֹל שֶׁבִּהֶן הַקֹּדֶשׁ. ³⁶ הָיוּ שְׁלֹשָׁה - הַגְּדוֹל שֶׁבִּהֶן הַקֹּדֶשׁ, וְחוֹשְׁשֵׁין לְבִינּוֹנִי. ³⁷ פִּיעַד יַעֲשֶׂה? ³⁸ יִמָּתִין לְבִינּוֹנִי עַד שִׁפְלָה בּוֹ מוֹם, וְתַחֲלוּל הַקֹּדֶשׁה עַל הַגְּדוֹל לְבָדוֹ. ³⁹ וְאִם אָמַר: שׁוֹר שֶׁשְׁוֹרֵי הַקֹּדֶשׁ - הַגְּדוֹל שֶׁבִּהֶם הַקֹּדֶשׁ, וְאִין חוֹשְׁשֵׁין לְבִינּוֹנִי. ⁴⁰

(36) משום שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש. (37) כלומר, אף לבינוני. וראה במשנה שם: "אחד מכבשי הקדש ואחד משורי הקדש והיו לו וכו' שלושה בינוני שבהם הקדש", ובגמרא שם הקשו על זה: הרי אמרו, אם היו שניים - הגדול שבהם הקדש, אלמא מקדיש בעין יפה מקדיש, אימא סיפא בינוני שבהם הקדש, אלמא מקדיש בעין רעה מקדיש, אמר שמואל חוששין אף לבינוני, שלגבי קטן עין יפה הוא. (38) שם בגמרא: "היכי עבדי, אמר רבי חייא בר רב ממתין לו עד שיזקם ומחיל לה לקדושתיה בגדול". (39) כלומר, מחלל הקדושה של הבינוני על הגדול, ואומר כך: אם הקדשתי את הבינוני, יהא מחולל על הגדול, והגדול יהיה הקדש, ואם הקדשתי את הגדול, הרי הבינוני חולין מלכתחילה. (40) שם בגמרא: "אמר רבה בר אבא לא שנו (דחוששין אף לבינוני) אלא דאמר אחד משוורי הקדש, אבל אמר שור בשוורי הקדש, הגדול שבהם הקדש, תורא בתוראי קאמר (=שור החשוב שבשוורי קאמר)", ודווקא אם אמר "שור שבשוורי", אבל אמר "שור משוורי" - חוששין לכולם.

ט. פֶּרֶשׁ אֶחָד מֵהֶן ⁴¹ וְשִׁכַּח, או שֶׁאָמַר לוֹ אֲבִיו ⁴² אֶחָד מֵהֶן הַקֹּדֶשׁ ⁴³ - הָרִי זֶה מִקְדִּישׁ ⁴⁴ גְּדוֹל שֶׁבִּהֶן ⁴⁵ וְאַחֵר כֶּף יָצָא יָדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן הַנּוֹדֵר עוֹלָה ⁴⁶ מִן הַבֶּקֶר וְקָבַע נִדְרוֹ וְשִׁכַּח מָה קָבַע, אִם שׁוֹר אִם עֶגְלָה - הָרִי זֶה יָבִיא שׁוֹר ⁴⁷. וְכֵן אִם קָבַע בִּכְבָּשִׁים וְשִׁכַּח מָה קָבַע - יָבִיא אֵיל. קָבַע בְּעִזִּים וְשִׁכַּח - יָבִיא שְׁעִיר. שִׁכַּח בְּאַיִזָּה מִן הַבְּהֵמָה קָבַע עוֹלָתוֹ ⁴⁸ - יָבִיא שׁוֹר וְאֵיל וְשְׁעִיר ⁴⁹. וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ שְׁמָא קָבַע עוֹלָתוֹ בְּעוֹף - יוֹסִיף תּוֹר וְכֵן יוֹנָה ⁵⁰.

(41) כלומר, היו לו שלושה בעדרו, ובירר אחד מהם, והקדישו. (42) בשעת מיתתו. (43) כלומר, בירר אחד משלושת השוורים והקדישו. (44) אין הכוונה שצריך להקדישו, שהרי כבר הקדישו הוא או אביו, אלא מחזיקו

מביא מן הגדולים, ובאומר "הרי זה עלי עולה", מביא מן הקטנים שבו, אם הם נקראים עולה, ועיין לחם משנה. (24) אם קוראים עולה רק לכבש - יביא כבש.

ד. מִי שֶׁנִּדְרָה שׁוֹר או אֵיל או כֶּבֶשׂ או עֶגְלָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם - לֹא יָבִיא כָּחוּשׁ בְּיֹתֵר שֶׁבָּאוֹתוֹ הַמִּין, מִפְּנֵי שְׁדָמְיוֹ מוֹעֲטִין ²⁵; וְאִינוּ חַיִּב לְהִבִּיא הַיָּפָה הַשְּׁמֵן בְּיֹתֵר שְׁאִין שֵׁם לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ ²⁶, אֲלָא יָבִיא הַבִּינוֹנִי. וְאִם הִבִּיא הַכָּחוּשׁ - יָצָא יָדֵי נִדְרוֹ ²⁷.

(25) כלומר, כל זה הוא רק אם יש לו שמן ומביא כחוש בגלל ערכו המועט, אבל אם הסיבה להבאת הכחוש אינו משום כך, אלא בגלל שאין לו אחר, ואין לו להשיג יותר משובח, שאז מביא הכחוש לכתחילה. (26) במשנה מנחות קז: "הרי עלי שור יביא הוא ונסכיו במנה, עגל יביא הוא ונסכיו בחמש, איל יביא הוא ונסכיו בשתיים, כבש יביא הוא ונסכיו בסלע". וימשמע לרבינו שדמים אלו הם דמי הבינוני שבכל מין" (27) דבר זה יצא לו לרבינו מהפסוק במלאכי האומר "וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונודר וזובח משחת לה", הרי שגם המביא משחת לה' הוא נקרא "נודר וזובח" למדנו מכאן שיצא ידי נדרו גם בכחוש.

ה. האומר: הרי עלי שור שְׁוֹה מִנֶּה - יביא שור שְׁוֹה מִנֶּה בָּאוֹתוֹ מְקוֹם חוּץ מִנִּסְכּוֹ. הִבִּיא שְׁנַיִם בְּמִנָּה - לֹא יָצָא.

ו. האומר: שור זה עולה, וְנִפְלָה בּוֹ מוֹם - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמָיו שְׁנַיִם ²⁸; וְאִפְּלוּ הִבִּיא בְּדָמָיו אֵיל אֶחָד - יָצָא ²⁹. אָמַר: שְׁנֵי שְׁוֹרִים אֵלּוּ עוֹלָה, וְנִפְלָה בָּהֶם מוֹם - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמֵיהֶם אֶחָד. אֵיל זֶה עוֹלָה, וְנִפְלָה בּוֹ מוֹם - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמָיו כֶּבֶשׂ. וְכֵן אִם נִדְרָה כֶּבֶשׂ וְנִפְּסָלוֹ ³⁰ - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמָיו אֵיל.

(28) שם קח. במשנה: "שור זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו שניים", ואף כי באומר הרי עלי שור שווה מנה והביא שניים במנה לא יצא, היינו משום שאמר "הרי עלי" שחייב באחריותו עד שיביאנו, מה שאין כן באומר "שור זה עולה" שאינו חייב באחריותו. (29) בגמרא שם: "איבעיא להו ממינא למינא מאי? (כגון שור שנסתאב אם אפשר לו להביא איל), תא שמע שור זה עולה ונסתאב לא יביא בדמיו איל, אבל מביא בדמיו שתי אילים וכו' שמע מינה. אי הכי מאי איריא תרי אפילו חד נמי וכו' תרי תנאי ואליבא דרבנן", ופסק רבינו כדעת התנא המתיר אפילו אחד. ואם כי בנדבחה אינו חייב באחריות, - אין זה אלא אם נגנב או נאבד, שאינו ברשותו, אבל אם נפל בו מום - מוכרו ומביא בדמיו אחר. (30) שנפל בו מום.

ז. אָמַר: הָרִי עָלִי עוֹלָה ³¹, וְהִפְרִישׁ שׁוֹר וְנִגְנַב - פּוֹטֵר עֲצָמוֹ בִּפְשָׁה ³². אָמַר: שׁוֹר זֶה וְדָמָיו עָלִי עוֹלָה - הִקָּבַע ³³, וְאִם נִפְּסָלוֹ ³⁴ - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו אֲלָא שׁוֹר ³⁵.

(31) שחייב באחריותו עד שיקריב כמו שנדר. והמדובר

59) ובגמרא שם הקשו: "והא איכא עולה (שהיא כליל), איכא עורה לכהנים. והא איכא עולת העוף, איכא מוראה ונוצה (שמשליכן לבית הדשן), והאיכא נסכים, לשיתין אזלי, והאיכא מנחת נסכים (היינו הסולת שבה והיא כולה כליל), כיוון דאיכא מנחה דאכלי כהנים מינה - לא פסיקא ליה". 60) אף על פי שאם אמר "הרי עלי למזבח", אין עולת העוף ומנחת נסכים בכלל - בפירש ואינו יודע מה פירש, יש להסתפק אולי אמר מפורש "הרי עלי עולת העוף למזבח", שהרי סוף סוף כל בשרה ועורה נקטרים על גבי המזבח, או הרי עלי עולת בהמה למזבח, שהרי כל בשרה נקטר על גבי המזבח, וכמו כן במנחת נסכים שכולה ממש על גבי המזבח. וראה ברש"י שם שלא הזכיר אלא עולת העוף ומנחת נסכים, ונראה מדבריו שעולת בהמה אינה בכלל, שהרי עורה לכהנים. 61) כלומר, חוץ מן היין שמביא במנחת נסכים - מביא גם יין בלי מנחה נואף על פי שגם יין הבא בפני עצמו אינו לאישים, אלא לשיתין - אף על פי שאינו בכלל "הרי עלי למזבח", הרי הוא בכלל המפרש ואינו יודע מה פירש (כסף משנה).

יב. אָמַר: הָרִי עָלִי בְּסֻלַּע לְמִזְבֵּחַ - יָבִיא פֶּבֶשׁ⁶²; 15
שְׂאִין לֶךְ דָּבָר שֶׁקָּרַב בְּסֻלַּע לְמִזְבֵּחַ אֶלָּא פֶּבֶשׁ. פִּרֵּשׁ 16
וְשִׁכַח מֶה שֶׁפִּרֵּשׁ⁶³ - יָבִיא בְּסֻלַּע מִפָּל דָּבָר וְדָבָר 17
שֶׁקָּרַב לְמִזְבֵּחַ⁶⁴. 18

62) ברייתא במנחות קז: וכריתות י: ובכריתות שם: "ממאי, מדאמר רחמנא (ויקרא ה, טא) איל אשם, בכסף שקלים (דהיינו שני סלעים) מכלל דכבש בן שנה בסלע". 63) כלומר, אמר הרי עלי בסלע דבר מסוים ושכח. 64) מנחות שם. "ובלבד שיוכל לקנות דבר שלם בסלע".

יג. הָאוֹמֵר: הָרִי עָלִי לְבוֹנָה - לֹא יִפְחַת מִקִּמְצִין⁶⁵. 19
הָרִי עָלִי עֲצִים - לֹא יִפְחַת מִשְׁנֵי גִזְרִים, עֲבִין 20
מִפְּחוּקוֹת⁶⁶ וְאַרְפָּן אֲמָה⁶⁷. הָרִי עָלִי עֵץ - מִבֵּיא גִזֵּר 21
אֶחָד אֲרָפוֹ אֲמָה. וְאִם רָצָה לְהִבְיֵא דְמֵי הָעֲצִים - 22
יָבִיא⁶⁸. 23

65) "מנלן דכתיב (שם ו, ח) והרים ממנו בקומצו מסולת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה, מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ, אף לבונה נמי קומץ". 66) ראה למעלה פרק ז מהלכות איסורי מזבח הלכה ג: "והגוזרין שעשה משה אמה אורכן ואמה רוחבן ועוביין כמחק גודש של סאה וכמותן עושין לדורות", היינו, כעובי מדת סאה כשהיא מלאה וגדושה, אבל מחוקה למעלה, כלומר, ישרה עם פי הכלי. 67) וכמו כן רחבן אמה. 68) תוספתא שקלים פרק ג: "האומר הרי עלי עצים מביא דמי שני גיזרי עצים ונותן לשופר וכהנים לוקחים בהם עצים ומקריבין אותן לגבי המזבח".

יד. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ הִתְנַחֵב שְׁמֶן⁶⁹ - בִּיצֵד עוֹשִׂין בּוֹ? 24
קוֹמֵץ מִמֶּנּוּ קִמֵּץ וְנֹתֵן עָלָיו מֶלַח⁷⁰ וְזוֹרְקוֹ עַל גִּבִּי 25
הָאֲשִׁים, וְהַשָּׂאָר נֶאֱכָל לְפָהֳלִים פְּשִׁירֵי מִנְחוֹת. וְכִיצֵד 26
עוֹשִׂין בֵּינָן הֵבֵא בִּפְנֵי עֲצָמוֹ? נֹתֵן עָלָיו מֶלַח⁷¹ 27
וּמִנְסָכוֹ פָּלוֹ עַל גִּבִּי הַשִּׁיתִין⁷² כָּכָל הַנִּסְכִּים⁷³. 28

בתורת הקדש. 45) שם במשנה: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי או שאמר לי אבא ואיני יודע מה? הגדול שבהן הקדש", שמן הסתם הגדול שבהם הקדש, שכן נאמר (דברים יב, יא) "וכל מבחר נדריכם" (רש"י שם). ומה שחוששין לבינוני אם אמר אחד משוורי הקדש הוא משום "שכיוון שאמר אחד מהן הקדש ולא ידענא אהי מינייהו חייל ההקדש, אי אגדול, אי אבינוני, דהווי עין יפה לגבי הקטן, הלכך אתרווייהו חייל, ומיהו לא קרב למזבח אלא חד מינייהו, אבל היכא דאמר פירשתי, ליכא לספוקי דוודאי גדול פירש" (רש"י שם). 46) שאינה אלא זכר ולא נקבה. 47) ראה שם קז. במשנה: "פירשתי מן הבקר ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל", ובגמרא (שם קז:) אמרו: "הא מני רבי היא דאמר קטן והביא גדול לא יצא". ואם כן, לדעת רבינו (למעלה הלכה א) שהנודר קטן והביא גדול יצא - אינו צריך להביא אלא שור בלבד. 48) אם מן הבקר אם מן הכבשים אם מן העזים. 49) שהם הגדולים שבכל מין ומין, ואף על פי שבמשנה שם (קז:) אמרו: "מן הבהמה ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל ואיל ושעיר גדי וטלה". הרי בגמרא שם אמרו שמשנה זו היא לפי דעתו של רבי שהנודר קטן והביא גדול לא יצא, אבל לרבנן - מביא הגדול שבכל מין ממיני הבהמה, ויצא, וכן פסק רבינו. וראה בהשגת הראב"ד. 50) משנה שם. ורוצה לומר שיביא גם תור וגם בן יונה, שהרי הם שני מינים נפרדים כמו כבשים ובקר בבהמה.

1. י. נָדַר תּוֹדָה⁵¹ אוֹ שְׁלָמִים⁵² וְקָבַע נִדְרוֹ⁵³ בִּפְקָר⁵⁴ 1
וְשִׁכַח בְּמֵי קִבְעוֹ⁵⁵ - יָבִיא פֶּר וּפְרָה⁵⁶. וְכֵן אִם 2
נִסְתַּפֵּק לוֹ בִּפְקָשִׁים - יָבִיא אֵיל וְרִחַל. נִסְתַּפֵּק לוֹ 3
פְּעִזִּים - יָבִיא שְׁעִיר וּשְׁעִירָה. שִׁכַח בְּאֵי זֶה מִן קִבְע 4
נִדְרוֹ⁵⁷ - מִבֵּיא פֶּר וּפְרָה, אֵיל וְרִחַל, שְׁעִיר 5
וּשְׁעִירָה⁵⁸. הָאוֹמֵר: הָרִי עָלִי עוֹלַת עוֹף - מִבֵּיא תוֹר 6
אוֹ בֶּן יוֹנָה. פִּרֵּשׁ וְשִׁכַח בְּאֵי זֶה מִן קִבְע נִדְרוֹ - 7
מִבֵּיא תוֹר וְכֵן יוֹנָה. 8

51) שלמים הבאים עם הלחם הם תודה. 52) כי השלמים באים מזכרים ונקבות. 53) שאמר הרי עלי תודה או שלמים, מזה או מזה. 54) במין הבקר. 55) אם זכר אם נקבה. 56) במשנה שם: "פירשתי מן בקר ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ופרה עגל ועגלה". והוא לפי דעת רבי, שהנודר קטן והביא גדול לא יצא, אבל לרבנן - די בפר ופרה בלבד, וצריך שניהם, שהרי המשנה מזכר לנקבה או להיפך - לא יצא. 57) אם מן הכבשים אם מן העזים אם מן הבקר, וכמו כן שכח במי קבעו אם זכר אם נקבה. 58) שהם הגדולים שבכל מין ומין, ומספק מביא מכל מין ומין, זכר ונקבה.

9. יא. הָאוֹמֵר: הָרִי עָלִי לְמִזְבֵּחַ - יָבִיא קִמֵּץ לְבוֹנָה; 9
שְׂאִין לֶךְ דָּבָר שֶׁקָּרַב פָּלוֹ לְמִזְבֵּחַ כְּמוֹת שֶׁהוּא אֶלָּא 10
לְבוֹנָה⁵⁹. פִּרֵּשׁ נִדְרוֹ וְשִׁכַח מֶה פִּרֵּשׁ - יָבִיא מִפָּל דָּבָר 11
שֶׁקָּרַב פָּלוֹ לְמִזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ מִבֵּיא עוֹלַת בְּהֵמָה, 12
וְעוֹלַת הָעוֹף, וּמִנְחַת נִסְכִּים⁶⁰, וְלְבוֹנָה, וְיֵינן בִּפְנֵי 13
עֲצָמוֹ⁶¹. 14

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ט טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 והלבונה הפאה בפני עצמה⁷⁴ - נתן עליה מלח⁷⁵
2 וכלה לאשים.

18 הנסכים באין לעולם אלא מן החלין, כמו שבארנו,
19 לפי שנאמר בהן: והקריב המקריב קרבנו - עד
20 שיהיו משלו ולא יהיה בהן צד לגבוה כלל.

(78) שם במשנה: "תודה מן המעשר ולחמה מן החולין, יביא". כלומר, ואין מקום לחייבו להביא גם לחם מן המעשר, שהואיל ועיקר המצוה הוא להביא מן החולין והוא לא מביא את הזבח מן החולין כמצותו - לא נגדר הלחם אחר הזבח. (79) כן כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "מה שאמר (במשנה) יביא, רוצה לומר, שמותר לו להביא כמו שאמר, ואם הביא הכל מן החולין הרי זה משובח". (80) שניהם מן המעשר. גם על זה כתב רבינו שם "יביא, רוצה לומר, מותר להביא כמו שאמר, ואם הביא מן החולין הרי זה משובח".

פרק שבעה עשר

(1) המשך מהפרק הנ"ל בקרבן מנחה.

21 א. הנודר מנחה מאפה תנור² - לא יביא מאפה
22 כפח³, ולא מאפה רעפים⁴, ולא מאפה יורות
23 הערביים⁵.

(2) משנה במנחות סג. ובריתא שם למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ב, ד) "מאפה תנור", ולא מאפה כופה ולא מאפה רעפים ולא מאפה יורות הערביים. וראה גם בספרא פ' ויקרא דבורא דנדבה פרשה י הלכה ג. (3) כנאקא שם ולא כרבי יהודה. וכופה הוא "מקום שפיתת קדרה אחר שמסירין האש מאותו המוקד, ונותנין שם העיסה והיא נאפת, ומעשה התנור הוא שמחממין אבן קשה ושברי חרס עד שיתלבנו ומשליכים עליהם העיסה וכופין עליה כלי ונאפת בו" (פירוש המשנה שם). (4) לאחר שהוסקו. (5) "גומא בארץ טוחה בטיט כמו קדרה, ומסיקין האש בתוכה עד שתלבן ומשליכין בה העיסה" (פירוש המשנה שם).

24 ב. האומר: הרי עלי במחבת, והביא במרחשת;
25 במרחשת, והביא במחבת - מה שהביא הביא⁷, וידי
26 חובתו⁸ לא יצא⁹. ואם אמר: זו להביא במרחשת,
27 והביאה במחבת; או במחבת, והביאה במרחשת -
28 הרי זו פסולה¹⁰. וכן כל פיוצא בזה¹¹. וכן האומר:
29 הרי עלי שני עשרונות להביא בכלי אחד¹², והביאן
30 בשני כלים; בשני כלים, והביאן בכלי אחד - מה
31 שהביא הביא, וידי חובתו לא יצא¹³. שנאמר:
32 באשר נדרת לי¹⁴.

(6) מנחות קב: במשנה. ועיין עוד שם סג. (7) כלומר, המנחה היא כשרה, שהרי מתנדב אדם ומביא מנחת מחבת, או מנחת מרחשת, ראה למעלה פ"ב הלכה ד. (8) כלומר, חובת נדרו. (9) שהרי לא קיים נדרו. הוא נדר מחבת והביא מרחשת, מרחשת והביא מחבת. (10) שם קב: במשנה. "דקבעה כלי שהזכיר בה, ואין יכול לשנותה לכלי אחר" (רש"י שם). (11) במנחות אחרות (ראה למעלה פ"ב שם) אם שינה מזו לזו. (12) ראה למעלה פ"ב הלכה ה, כי

(69) ראה למעלה פרק י"ד הלכה א, שמתנדב אדם, או נודר, שמן בפני עצמו. (70) כי "מצות עשה למלוה כל הקרבנות קודם שיעלו למזבח, שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח". (71) ואף שכתב רבינו כי יין הנסכים קרב בלא מלח - אין זה אלא ביין הבא עם הנסכים, אבל יין הבא בפני עצמו טעון מלח (כסף משנה). [ואף על פי שכל עיקר דבר זה, שיין הבא עם הנסכים אינו טעון מלח, הוא, משום שאינו על האישים (מנחות כא.), והרי גם יין הבא בפני עצמו אינו בא על גבי האישים - כבר כתבנו (למעלה הלכה יא) ובפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא) שעיקרו של יין הבא בפני עצמו, לבוא על האישים, אלא שאיסור אחר גרם לו]. (72) ואינו מזלפו על גבי האש, מפני שאסור לכבות האש שעל המזבח, ואף על פי שאינו מתכוון לכך - הרי זה פסוק רישיה. (73) כלומר, כמו היין הבא עם הנסכים. (74) כי מתנדב או נודר לבונה בפני עצמה. (75) כי "בראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה וכו'".

3 טו. מי שנדר נדר - לא יביאנו ממעות מעשר שני;
4 שהרי נתחייב בקרבן זה, וכל המחייב בקרבן - לא
5 יביא קרבנו אלא מן החלין⁷⁶.

(76) במשנה שם פב. "מנין לאומר הרי עלי תודה שלא יביא אלא מן החולין, תלמוד לומר (דברים טז, ב) וזבחת פסח לה' אלוקיך צאן ובקר, והלא פסח אין בא אלא מן הכבשים ומן העזים, אם כן מה תלמוד לומר צאן ובקר, להקיש כל הבא מן הצאן ומן הבקר לפסח, מה פסח דבר שבחובה, ואין בא אלא מן החולין (שנלמד מפסח מצרים שאז לא היה עוד מעשר שני - גמרא ורש"י שם), אף כל דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין. לפיכך האומר הרי עלי תודה הרי עלי שלמים הואיל ובאין חובה לא יביאו אלא מן החולין".

6 טז. אומר: הרי עלי תודה מן החלין ולחמה מן
7 המעשר - לא יביא לחמה אלא מן החלין; שהרי
8 נדר בקרבן תודה, והתודה אינה פאה אלא עם
9 הלחם⁷⁷ מן החלין.

(77) כלומר, כיוון שאמר הרי עלי תודה מן החולין נתחייב מיד בתודה, ודינה של תודה לבוא עם הלחם, ונתחייב מיד גם בלחם, ואם כן גם הלחם הוא דבר שבחובה, ואינו בא אלא מן החולין.

10 יז. פרש ואמר: הרי עלי להביא תודה ממעות
11 מעשר שני ולחמה מן החלין - יש לו להביא כמו
12 שנדר⁷⁸. ואם הביא הכל מן החלין - יצא⁷⁹. וכן אם
13 פרש ואמר: הרי עלי תודה היא ולחמה מן המעשר
14 - יביא⁸⁰. ולא יביא לחמה מחטי מעשר שני, אלא
15 ממעות מעשר שני, כמו בהנהמה שהיא ממעות
16 מעשר שני. ואף על פי שפרש שביבא לחמה מן
17 המעשר - לא יביא נסכיה ממעות מעשר שני; שאין

קמח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ט טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חמש מנחות הבאות בנדר ונדבה, יש לו להתנדב ולנדור מהן כל מה שירצה, אפילו אלף עשרון. (13) שם במשנה. (14) שם קג. בגמרא.

ג. אָמַר: אֱלוֹ לְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד¹⁵, וְהִבִּיא בְּשָׁנִי כָּלִים; אוֹ לְהִבִּיא בְּשָׁנִי כָּלִים, וְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד - הָרִי אֱלוֹ פְּסוּלִין. לֹא קִבְּעַן בְּשַׁעַת הַנֶּדֶר, אֲלֵא אָמַר: הָרִי עָלַי שָׁנִי עֲשָׂרוֹנוֹת, וּבְשַׁעַת הַפְּרִשָּׁה קִבְּעַן וְהַפְּרִישָׁן בְּשָׁנִי כָּלִים, וְחִזֵּר וְהִבִּיאַן בְּכָלִי אֶחָד - הָרִי אֱלוֹ פְּשָׁרִים; שֶׁנֶּאֱמַר 'פֶּאֶשֶׁר נִדְרָתִי', וְלֹא 'פֶּאֶשֶׁר הַפְּרִשָּׁתִי'¹⁶. אָמַר: הָרִי עָלַי שָׁנִי עֲשָׂרוֹנוֹת לְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד, וְהִבִּיאַן בְּשָׁנִי כָּלִים, אָמְרוּ לוֹ: בְּכָלִי אֶחָד נִדְרָתִי, הִקְרִיבֶם בְּשָׁנִי כָּלִים - הָרִי אֱלוֹ פְּסוּלִין¹⁷; הִקְרִיבֶם בְּכָלִי אֶחָד - הָרִי אֱלוֹ פְּשָׁרִים¹⁸.

(15) והמדובר באופן שאינו יכול לקמוץ מכל אחת ואחת בפני עצמה (רש"י שם). וראה להלן סוף הלכה ד. (16) דברי אביי ור' יוחנן בגמרא שם. (17) שם במשנה. ואף-על-פי שלא אמר "אלו להביא בכלי אחד", ובאופן זה - "מה שהביא הביא" (למעלה הלכה ב ועיין בשיטה מקובצת שם). - אין זה אלא משום שאנו אומרים כי לא נתכוון לנדור זה, אלא לנדבה, אבל כאן שאמרו לו: "בכלי אחד נדרת", ולא השיב להם: לשם לנדבה אני מביא, מוכח מזה שלשם הנדר הביא, וכיון ששינה - פסול, והוא-הדין לענין מחבת ומרחשת (ראה למעלה הלכה ב) שאם אמרו לו כך וכך נדרת ולא חש לכך, הרי זה פוסל (עיין רש"י ו'תוספות יום טוב' שם). (18) שהרי חזר והקריב כמו שנדר, ומה ששינה בעת שהביא - אין זה כלום.

חמש מנחות הבאות בנדר ונדבה, יש לו להתנדב ולנדור מהן כל מה שירצה, אפילו אלף עשרון. (13) שם במשנה. (14) שם קג. בגמרא.

ג. אָמַר: אֱלוֹ לְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד¹⁵, וְהִבִּיא בְּשָׁנִי כָּלִים; אוֹ לְהִבִּיא בְּשָׁנִי כָּלִים, וְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד - הָרִי אֱלוֹ פְּסוּלִין. לֹא קִבְּעַן בְּשַׁעַת הַנֶּדֶר, אֲלֵא אָמַר: הָרִי עָלַי שָׁנִי עֲשָׂרוֹנוֹת, וּבְשַׁעַת הַפְּרִשָּׁה קִבְּעַן וְהַפְּרִישָׁן בְּשָׁנִי כָּלִים, וְחִזֵּר וְהִבִּיאַן בְּכָלִי אֶחָד - הָרִי אֱלוֹ פְּשָׁרִים; שֶׁנֶּאֱמַר 'פֶּאֶשֶׁר נִדְרָתִי', וְלֹא 'פֶּאֶשֶׁר הַפְּרִשָּׁתִי'¹⁶. אָמַר: הָרִי עָלַי שָׁנִי עֲשָׂרוֹנוֹת לְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד, וְהִבִּיאַן בְּשָׁנִי כָּלִים, אָמְרוּ לוֹ: בְּכָלִי אֶחָד נִדְרָתִי, הִקְרִיבֶם בְּשָׁנִי כָּלִים - הָרִי אֱלוֹ פְּסוּלִין¹⁷; הִקְרִיבֶם בְּכָלִי אֶחָד - הָרִי אֱלוֹ פְּשָׁרִים¹⁸.

(15) והמדובר באופן שאינו יכול לקמוץ מכל אחת ואחת בפני עצמה (רש"י שם). וראה להלן סוף הלכה ד. (16) דברי אביי ור' יוחנן בגמרא שם. (17) שם במשנה. ואף-על-פי שלא אמר "אלו להביא בכלי אחד", ובאופן זה - "מה שהביא הביא" (למעלה הלכה ב ועיין בשיטה מקובצת שם). - אין זה אלא משום שאנו אומרים כי לא נתכוון לנדור זה, אלא לנדבה, אבל כאן שאמרו לו: "בכלי אחד נדרת", ולא השיב להם: לשם לנדבה אני מביא, מוכח מזה שלשם הנדר הביא, וכיון ששינה - פסול, והוא-הדין לענין מחבת ומרחשת (ראה למעלה הלכה ב) שאם אמרו לו כך וכך נדרת ולא חש לכך, הרי זה פוסל (עיין רש"י ו'תוספות יום טוב' שם). (18) שהרי חזר והקריב כמו שנדר, ומה ששינה בעת שהביא - אין זה כלום.

ד. אָמַר: הָרִי עָלַי שָׁנִי עֲשָׂרוֹנוֹת לְהִבִּיא כָּלִים, וְהִבִּיא בְּכָלִי אֶחָד¹⁹, אָמְרוּ לוֹ: בְּשָׁנִי כָּלִים נִדְרָתִי, הִקְרִיבֶן בְּשָׁנִי כָּלִים - הָרִי אֱלוֹ פְּשָׁרִים; הִקְרִיבֶן בְּכָלִי אֶחָד - הָרִי אֱלוֹ פְּשָׁרִים מִנְּחוֹת שְׁנֵתָּעֲרֹבוּ²⁰.

(19) משנה שם. (20) שאם יכול לקמוץ מזה בפני עצמה ומזה בפני עצמה - כשירות, ואם לאו - פסולות, ראה בפ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כט.

ה. הָאֹמֵר: הָרִי עָלַי מִנְּחָה²¹ - יָבִיא אֶחַת מִחֻמְשַׁת מִינֵי מִנְּחוֹת הַבָּאוֹת בְּנֶדֶר וּנְדָבָה²². אָמַר: הָרִי עָלַי מִנְּחוֹת²³ - יָבִיא שָׁנִי (מִינֵי)²⁴ מִנְּחוֹת מִחֻמְשַׁתָּן. אָמַר: הָרִי עָלַי מִין מִנְּחוֹת²⁵ - יָבִיא שְׁתֵּי מִנְּחוֹת מִמִּין אֶחָד²⁶. הָרִי עָלַי מִינֵי מִנְּחוֹת - יָבִיא שְׁתֵּי מִנְּחוֹת מִשְׁנֵי מִינֵים²⁷. וְכֵן אִם אָמַר: מִינֵי מִנְּחָה - יָבִיא שָׁנִי מִינֵים²⁸. קִבְּעַ נִדְרוֹ בְּמִין מִהֶן וּשְׁכַחוּ - מִבִּיא חֻמְשַׁתָּן²⁹.

(21) סתם ולא פירש איזו מנחה. (22) משנה שם קד: וכתנא-קמא שלא כר' יהודה. וראה למעלה פ"ב הלכה ד פירוט חמש המנחות הבאות בנדר ונדבה. (23) בלשון רבים (משנה שם). (24) הכסף-משנה מחק מילה זו, כי הוא יכול להביא שתי מנחות אפילו ממין אחד.

ו. אֵין הִיחִיד³⁰ מִבִּיא מִנְּחָה בְּכָלִי אֶחָד יוֹתֵר מִשְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן³¹. וְאִם נִדֵּר יוֹתֵר מִשְׁשִׁים - מִבִּיא שְׁשִׁים בְּכָלִי אֶחָד, וְהִשָּׂאֵר בְּכָלִי שָׁנִי³². שְׂאֵין יִכּוּלִין לְהַבְלִיל כָּאֶחָד אֲלֵא שְׁשִׁים, אֲבָל יוֹתֵר עַל שְׁשִׁים אֵין נִבְלָלִין³³. אֶף עַל פִּי שְׂאֵין הַבְּלִילָה מַעֲכָבֶת, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנָו³⁴, אָמְרוּ חֲכָמִים³⁵: כָּל הָרְאוּי לְבִילָה³⁶ - אֵין הַבְּלִילָה מַעֲכָבֶת בּוֹ, וְכָל שְׂאֵינוֹ רְאוּי לְבִילָה³⁷ - נִבְלָל מַעֲכָבֶת בּוֹ.

(30) יחיד דווקא, אבל הציבור אינם מביאין אלא המנחות הקבועות, כגון מנחת העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ומנחת הנסכים, ויש בהם שיעור כמה להביא (הר המוריה, וראה כסף-משנה). (31) משנה שם קג: (32) שם במשנה, וראה למעלה פ"ב הלכה ז. ודווקא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי שני. אבל לא יביא שלשים בכלי אחד, ושלשים ואחד בכלי שני, וכדומה, ראה להלן הלכה ז. (33) שם במשנה. אף-על-פי שנותן שם ששים לוגי שמן, לוג לכל עשרון (למעלה פ"ב הלכה ז). ועיין 'תוספות יום טוב' במנחות פ"ב משנה ד. (34) למעלה פ"ג הלכה יא. (35) שם יח: קג: בבא בתרא פא: ועוד. דברי ר' זירא. (36) לבלילה, כגון ששים עשורונים שראויים להבליל בכלי אחד. (37) ששים ואחד עשורונים.

ז. אָמַר: הָרִי עָלַי מִאֲה וְעֶשְׂרִים וְאֶחָד עֶשְׂרוֹן - מִבִּיא מִאֲה וְעֶשְׂרִים בְּשָׁנִי כָּלִים, שְׁשִׁים בְּכָל כָּלִי, וּמִבִּיא עֶשְׂרוֹן אֶחָד בְּכָלִי הַשְּׁלִישִׁי³⁹. אָמַר: הָרִי עָלַי עֶשְׂרוֹן - יָבִיא עֶשְׂרוֹן אֶחָד; הָרִי עָלַי עֲשָׂרוֹנוֹת - יָבִיא שְׁנַיִם⁴¹. פֶּרֶשׁ נִדְרוֹ וְשִׁכַּח כִּמּוֹ עֶשְׂרוֹן פֶּרֶשׁ - יָבִיא שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן בְּכָלִי אֶחָד⁴². שִׁכַּח כִּמּוֹ עֶשְׂרוֹן פֶּרֶשׁ וּבָאִי זֶה מִין קִבְּעוּ - הָרִי זֶה מִבִּיא שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן מִכָּל מִין וּמִין מִחֻמְשַׁתָּן⁴³.

(38) בכסף-משנה נראה, שמכאן עד "אמר הרי עלי עשרון" - שייך להלכה הקודמת. (39) ואינם מחלקן לשלשה כלים

המזבח) אין כל אחת מהן פחותה מעשרון". (51) כן צריך להיות בסמיכות (כסף-משנה), אף-על-פי שאין זו לשון מתוקנת, עיין שם בתוספות ד"ה לא שנו, וראה להלן. (52) ראה למעלה שם הלכה ז, כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח, טעונות שמן ולבונה". (53) במנחות קג. "האומר הרי עלי מנחה מן השעורים, יביא מן החטים. קמח - יביא סולת. בלא שמן ובלא לבונה - יביא שמן ולבונה. חצי עשרון - יביא עשרון שלם. עשרון ומחצה - יביא שנים". ובגמרא שם: "אמר חזקיה, הא מני בית שמאי היא, דאמרי תפוס לשון ראשון וכו'. ר' יוחנן אפילו תימא בית הלל (דאמרי תפוס לשון אחרון), באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך, לא הייתי נודר כך אלא כך", ובסוף הסוגיא (שם קג): "אמר זעירי, לא שנו אלא דאמר מנחה, אבל אמר מנחת (כן הוא ברש"י שם, ובתוספות שם ד"ה לא שנו בשם אית דגרסי), לא". ונראה מדברי רבינו, שזעירי בא לפרש דברי ר' יוחנן שאמר: אפילו תימא וכו'. ועל זה אמר זעירי: לא שנו אלא שאמר מנחה (בנפרד), אבל אם אמר מנחת (בסמיכות) לאו כלום הוא (כסף-משנה וקריית-ספר). [נסובר רבינו שטעמו של ר' יוחנן שלא אמרו כאן בית הלל תפוס לשון אחרון, מפני שהלשון האחרון הוא בטעות. ואם כן זה אינו אלא באומר "מנחה", אבל אם אמר "מנחת" (בסמיכות), אין כאן לשון ראשון כלל]. (54) הכסף-משנה העיר מדברי הגמרא מנחות שם, שמשמע כי בעדשים אין אדם טועה. והלחם-משנה פירש בדוחק, שהמדובר כשהזכיר בנדרו גם שעורים וגם עדשים, ומתוך זה ניכר שהוא טועה בכך. (55) לפי דברי הקריית-ספר להלן הלכה יד (מובא בדברינו שם) דוקא חצי עשרון, אבל לשליש ולרביע לא שמענו (הר המוריה).

שוה בשוה: ארבעים וארבעים ואחד, ויצא לו לרבינו דין זה מהמשנה שם קג: (הובא למעלה הלכה ו) "אמר הרי עלי ששים ואחד, מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחר" (הר המוריה). ובתוספתא מנחות פ"ב אמרו: "הרי עלי מאה עשרונות להביא בכלי אחד, כופין אותו ומביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד, ואם הביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחר לא יצא, בשני כלים (=כלומר, אמר הרי עלי מאה עשרונות להביא בשני כלים), מביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחר. ואם הביא ששים בכלי אחד, ומאה בכלי אחר – יצא". (40) ראה למעלה הערה לו, כי מכאן מתחילה הלכה ז. (41) שם קד: במשנה: (42) כרבנן שם, וקו. ואם נדר פחות מששים, הרי השאר נדבה, והרי זה כנדר קטן והביא גדול (ראה למעלה פט"ז הלכה א). ואילו על יותר אין ספק בכך, שהרי אין מנחה של יחיד יתירה מששים עשרון (קריית ספר). (43) שם קו. כדברי חכמים: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי ואיזו מהן פירשתי ואיני יודע כמה פירשתי, יביא חמש מנחות של ששים ששים עשרונים שהן שלש מאות".

ח. קבע נדרו ושבח פמה עשרונות נדר ובכמה פלים נדר. 44 - הרי זה מביא מאחד ועד ששים בששים פלים. 45. פיצד? מביא עשרון אחד בכלי ראשון, ושני עשרונים בכלי שני, ושלשה עשרונים בשלישי, עד שיהיו עד ששים עשרון בכלי האחרון. ואם שבח אף פאי זה מין קבע - מביא על סדר זה ששים פלים מפל מין. 46. ונמצא מביא מפל מין אלה ושמונה מאות ושלשים עשרון. 47.

(44) כלומר, נוסף לספק כמה עשרונות פירש (שמביא ששים עשרון, ראה למעלה הלכה ז), שכח גם בכמה כלים נדר, וראה למעלה הלכות ב"ג שאם נדר בכלי אחד והביא בשני כלים, או נדר בשני כלים והביא בכלי אחד – לא יצא. (45) משנה שם, דברי רבי. ואין חכמים חולקים עליו (לחם משנה). (46) מחמשת מיני המנחות הבאות בנדר ונדבה. (47) שהם ביחד תשעה אלפים ומאה וחמשים.

ט. האומר: הרי עלי מנחת שעורים, או מנחת חצי עשרון, או מנחת בלא שמן ולבונה. 52 - הרי זה פטור; שלא התנדב דבר שקמוהו מקריבין. 53. אומר: הרי עלי מנחה מן השעורים או מן העדשים, או מנחה בלא שמן ולבונה, או מנחה חצי עשרון. 55 - שואלין אותו. אם אומר: לא נדרתי אלא על דעת שמתר להקריב פזה, ואלו ידעתי שאין מקריבין אלא עשרון שלם סלת בשמן ולבונה לא הייתי נודר - הרי זה פטור; ואם אומר: אלו הייתי יודע הייתי נודר פדרה שמקריבין - הרי זה חייב להקריב פדרה שמקריבין.

(48) שם קג. במשנה, וכדעת רבי שמעון. (49) ראה למעלה פ"ב הלכה ב, כי "כל המנחות סולת חטיין, חוץ ממנחת סוטה ועומר התנופה שהם מן השעורים". (50) ראה למעלה שם הלכה ה. כי "כל המנחות (הקרבנות לגבי

י. נדר עשרון ומחצה, 56, ואמר: אלו הייתי יודע הייתי נודר פדרה המקריבין - הרי זה מביא שנים. 58. אומר: הרי עלי קמח, 59, או הרי עלי חצי עשרון, ולא הנזכיר שם מנחה - הרי זה פטור כמי שלא נדר מעולם. 60. וכן האומר: הרי עלי תודה בלא לחם, וקבץ בלא נסכים - הרי זה פטור. 61. ואם אומר: אלו הייתי יודע, 62 שאין מקריבין פה הייתי נודר פדרה הנודרין - הרי זה חייב להקריב פדרה המקריבין.

(56) כלומר, אמר הרי עלי מנחה עשרון ומחצה, אבל אם לא אמר מנחה אלא אמר הרי עלי עשרון ומחצה (ראה להלן), או שאמר הרי עלי מנחת עשרון ומחצה - אינו מביא אלא עשרון אחד (כסף-משנה). (57) כלומר, ששואלין אותו והוא עונה על השאלה, וכמו למעלה בהלכה ט (כסף-משנה). (58) שם במשנה. והמדובר באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך, לא הייתי נודר כך אלא כך", ולא יכול לפטור עצמו בעשרון אחד, דהרי על השלם אין ספק שצריך להביא, כי כך נודרים. ועל החצי הוא שאומר אילו הייתי יודע, משום כך מביא שנים, ראה בקריית-ספר. (59) ראה למעלה פ"ב הלכה ב, כי כל המנחות סולת. (60) ראה שם במשנה: "האומר הרי עלי מנחה וכו' קמח - יביא סולת וכו' חצי עשרון - יביא עשרון שלם", ובגמרא (שם קג): "אמר זעירי, לא שנו אלא דאמר מנחה, אבל אמר מנחת

19 פטור; שהרי אינן ראויין כלל, לא הן ולא מקצתן.⁷⁴
20 ואין מתנדבין ולא נודרין פחות מלג שמן;⁷⁵ שאין
21 לה מנחה פחותה מעשרון,⁷⁶ והיא צריכה לג אחד
22 שמן.⁷⁷

(71) גמרא שם, וראה להלן. (72) כלומר, בדיעבד. אבל לכתחילה אין מתנדבין חמשה, כמפורש למעלה הלכה יב. (73) כלומר, מכיון שהוא קבע אותן לקרבן, אינו יכול להקריבן כי אם ביחד. ומכיון שאין בנסכים חמשת לוגין, שאין ראויין לא לנסכי בהמה אחת ולא לנסכי שתי בהמות (ראה למעלה הי"ב), לכך אינם קרבים עד שישלים לששה לוגין, שאז הם ראויין לנסכי שור. בגמרא שם: "איבעיא להו, יש קבע לנסכים או אין קבע לנסכים" ("אם אמר הרי עלי כך וכך לוגין לנסכים מי הוי קבע, שאין יכול להקריבם אלא הכל ביחד, דהו קריב בקרבן אחד, או אין קבע ויכול להקריבם מה דחזי באפי נפשיה" - רש"י שם). היכי דמי, כגון דאיתי חמשה, אי אמרת אין קבע לנסכים משיך ומקריב ארבעה מינייהו דחזי לאיל, ואיך הוי נדבה. ואי אמרת יש קבע לנסכים עד דממלי להו לא קריב, מאי וכו', ולא נפשטה הבעיא, ופסקה רבינו לחומרא (כסף-משנה). וכל זה בנדר חמשה, שמקצת מהם ישנם בנסכים, שהרי שלשה ראויים לנסכי כבש וארבעה לנסכי איל. אבל בנדר שני לוגים או לוג אחד, ראה להלן. (74) כך נשמע מדברי הברייתא מנחות שם וקז. "האזרח (במדבר טו, יג), מלמד שמתנדבין נסכים, וכמה? שלשת לוגין. ומנין שאם רצה להוסיף יוסיף, תלמוד-לומר (שם, טו) יהיה. יכול יפחות, תלמוד-לומר (שם, יג) ככה" (כסף-משנה, וראה בהר המוריה). ומה שכתב רבינו למעלה הלכה ט, שאם אמר הרי עלי מנחה חצי עשרון - מביא עשרון שלם, היינו משום שחצי עשרון קרב בחבית כהן גדול, חצי בבוקר וחצי בערב (ראה למעלה פ"ג הלכות כ"ד), אבל לוג אחד או שנים אינם ראויין כלל, לא הן ולא מקצתן (קריית ספר, וראה לחם-משנה ומשנה-למלך). (75) כן הוא במשנה מנחות קז. (הובאה להלן ה"טו) "הרי עלי וכו' שמן לא יפחות מלוג, רבי אומר שלשה לוגין" ופסק כתנא-קמא. ואם נדר חצי לוג - פטור, כמו ביין (הר המוריה). (76) ראה למעלה פ"ב הלכה ה. (77) ראה למעלה פ"ב הלכה ז, ופ"ג הלכה ה והלכה יד.

23 טו. האומר: הרי עלי יין - לא יפחות משלשה
24 לגין.⁷⁸ הרי עלי שמן - לא יפחות מלג.⁷⁹ פ"ש נדרו
25 ושכח פמה לג נדר מן היין או מן השמן - יביא
26 ארבעים ומאה לג; שאין לה יום שמקריבין בו
27 הצבור קרבנות מרבות יותר מיום טוב הראשון של
28 חג.⁸⁰ שחל להיות בשבת,⁸¹ והיו הנסכים בו מאה
29 וארבעים לג שמן וכמותם יין,⁸² כמו שיתבאר
30 בהלכות תמידין ומוספין.⁸³

(78) במשנה שם לדברי הכל, משום שהפחות בנסכים הם נסכי כבש, שהם שלשה לוגין. (79) כדברי תנא-קמא במשנה שם. וראה למעלה הלכה יד, שזהו הפחות שבשמן במנחת נדבה. (80) של חג הסוכות. (81) שם במשנה:

לא" (ראה למעלה הלכה ט), ושם נראה שאם לא אמר כלל מנחה, הרי הוא דומה לאומר "מנחת". (61) במנחות פא: "האומר הרי עלי תודה בלא לחם, וזבח בלא נסכים - כופין אותו ומביא תודה ולחמה וזבח ונסכים וכו', אמר חזקיה, הא מני בית שמאי היא, דאמרי תפוס לשון ראשון וכו'. רבי יוחנן אמר אפילו תימא בית הלל, באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא הייתי נודר כך אלא כך". ופסק רבינו כר' יוחנן. (62) היינו על ידי שאלה ששואלין אותו לפני זה, והוא עונה לשאלה, וכמו בהלכה ט (כסף-משנה).

1 יא. האומר: הרי עלי לחמי תודה - יביא תודה
2 ולחמה; שהדבר ידוע שאין מקריבין לחם בלא
3 תודה, וסוף הקרבן הזכיר.⁶³ אמר: הרי עלי לחם
4 לפטור תודתו של פלוני.⁶⁴ - יביא לחם תודה עם
5 תודת חברו.⁶⁵

(63) דברי רב הונא במנחות פא: ובחולין כג: "האומר הרי עלי לחמי תודה, מביא תודה ולחמה, מאי טעמא? מידע ידע האי גברא דלחם בלא תודה לא איקריב, והאי תודה ולחמה קאמר. והאי דקאמר לחמי תודה, סוף מילתא נקט". "כיון לנדור תודה תחילה ואח"כ לחם" (רש"י כת"י). "וכי אמר לחמי תודה, הוי כמאן דאמר תודה ולחמה" (רש"י). (64) כגון שראובן קיבל על עצמו להביא קרבן תודה, שצריך להביא גם לחם, ובא שמעון וקיבל על עצמו להביא את הלחם עבור ראובן. (65) מנחות וחולין שם.

6 יב. מתנדב או נדר אדם יין בפני עצמו.⁶⁶ ואין
7 מתנדבין לג יין ולא שני לגין, שאין בנסכים לא לג
8 ולא שנים. ואין מתנדבין חמשה,⁶⁷ שאין חמשת
9 לגין ראויין לא לנסכי בהמה אחת ולא לנסכי שתי
10 בהמות. אבל מתנדבין שלשה וארבעה וששה
11 ומששה ומעלה,⁶⁸ מפני שהן ראויין לנסכי בהמות.

(66) משנה במנחות קד: וראה למעלה פ"ד ה"א, ובפ"ז הי"ד. (67) משנה שם קד. משום "שנסכי כבש שלשה לוגין, ונסכי איל ארבעה, ונסכי שור ששה, ולפיכך אי אפשר לאדם שיביא נדבה לוג לא שנים, שאין בדינו שיעור זה במצות לגבי המזבח. ולא יתנדב גם כן חמשה לוגין, לפי שהן פחות מנסכי שור ואין ראויין לנסכי שתי בהמות, אבל ששה לוגין הן כדי נסכי שור" (פירוש המשנה שם). (68) משנה שם.

12 יג. ביצד? נדר שבועה - הרי הן בנסכי כבש ואיל.⁶⁹
13 נדר שמונה - הרי אלו בנסכי שני אילים. תשעה -
14 בנסכי שור וכבש, או בנסכי שלשה כבשים. נדר
15 עשרה - הרי אלו בנסכי שור ואיל, או שני כבשים
16 ואיל. וכן עד לעולם.⁷⁰

(69) כן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. (70) "תמצא תמיד איזה חשבון שיעלה בדעתך עולה למה שאפשר מכיון לנסכי מספר בהמות על דרך שהמשלנו (פירוש המשנה).

17 יד. נדר חמשה לגין.⁷¹ - אומרים לו השלם ששה;
18 שהרי קבען לקרבן.⁷³ אבל אם נדר לג או שנים -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ט טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמַר: הַשְׁמֵר לָךְ פֶּן תַּעֲלֶה
12 עֲלֹתֶיךָ בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה⁶. וְאִם הִקְרִיב: בְּמִזֵּיד
13 - חֵיב כֶּרֶת⁷, שְׁנֹאֲמַר: אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֲלֶה אוֹ זֶבַח וְאֵל
14 פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הִבִּיאוּ וְנִכְרַת מַעֲמִיו⁸; בְּשׁוּגָג
15 - מִבִּיא חֲטָאת קְבוּעָה⁹.

5) של "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך", ראה בהלכה הקודמת. 6) 'ספרי' פ' ראה (דברים יב, יג). וכן הוא בזבחים קו, א. שהרי "השמר פן ואל, אינו אלא לא-תעשה", ראה ב'ספר המצוות' (לא-תעשה פט), כתב רבינו: "האזהרה שהוזהרנו מלהקריב שום קרבן בחוץ, כלומר, חוץ לעזרה, וזה נקרא מעלה בחוץ, והוא אמרו יתעלה (שם) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, ולשון 'ספרי': אין לי אלא עולות, שאר קדשים מנין, תלמוד-לומר (שם), ושמם תעשה כל אשר אנכי מצוך, ועדיין אני אומר עולה בעשה ולא-תעשה, שאר קדשים לא יהו אלא בעשה, תלמוד-לומר (שם) שם תעלה עולותיך, עולה בכלל היתה, ולמה יצאת, להקיש אליה, מה עולה שהיא מיוחדת שהיא בעשה ולא-תעשה, כך כל שהוא בעשה, הרי הוא בלא-תעשה". 7) ראה כריתות ב, א. ואם התרו בו - חייב מלקות, ראה להלן הי"ג. 8) צ"ל: "ואל פתח אהל מועד לא יביאו וגו' ונכרת וגו' מעמיו". 9) משנה, שם. וראה פ"א מהל' שגגות ה"ד, כי "חטאת קבועה היא הבאה מן הבמה בלבד, וקרבן עולה ויורד הוא קרבן שאינו קבוע וכו'".

16 ג. וכן השוחט קדשים חוץ לעזרה, אף על פי שלא
17 העלים¹⁰: אם היה מזיד - חייב כרת¹¹, שְׁנֹאֲמַר: אֲשֶׁר
18 יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׂב אוֹ עֵז וְגוֹמֵר, דָּם יִחֲשֹׁב לְאִישׁ
19 הַהוּא דָם שָׁפָךְ וְנִכְרַת; וְאִם שָׁחַט בְּשׁוּגָג - מִבִּיא
20 חֲטָאת קְבוּעָה¹².

10) שלא הקריבם. 11) ראה כריתות שם, שהמשנה מונה השוחט והמעלה לשני דברים, ועי' גם בזבחים קו, א. וראה ב'ספר המצוות' לא-תעשה צ, ולהלן פ"א מהל' שגגות ה"ד אות יג-יד. 12) כריתות שם במשנה, ופ"א מהל' שגגות שם.

21 ד. וְהִיכֵן הַזֶּהִיר עַל הַשְׁחִיטָה בַּחוּץ¹³? בְּהִקְשָׁא¹⁴.
22 נֹאֲמַר: שָׁם תַּעֲלֶה עֲלֹתֶיךָ, וְנֹאֲמַר¹⁵: וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כָל
23 אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה; מָה הַעֲלִיָּה בַּחוּץ, שְׁעֲנֵשׁ עֲלֶיהָ,
24 הַזֶּהִיר עֲלֶיהָ בְּפִרוּשׁ, שְׁנֹאֲמַר: הַשְׁמֵר לָךְ פֶּן תַּעֲלֶה
25 עֲלֹתֶיךָ; אֵף עֲשֵׂהָ, שֶׁבִּכְלָל הַשְׁחִיטָה¹⁶, שְׁעֲנֵשׁ עֲלֶיהָ
26 בְּפִרוּשׁ, הֲרִי הוּא מְזַהֵר עֲלֶיהָ. שְׁלֹא עֲנֵשׁ הַכְּתוּב
27 אֵלָּא אִם פֶּן הַזֶּהִיר¹⁷.

13) שהרי אין עונשין אלא-אם-כן מזהירין. 14) סמיכות שחיטה להעלאה. כרבי יונה בזבחים קז, א. וראה גם ב'ספר המצוות' שם. 15) באותו פסוק. 16) כלומר, גם השחיטה בכלל העשיה. 17) זבחים, שם.

28 ה. הַשׁוֹחֵט קְדָשִׁים וְהַעֲלֵם בַּחוּץ - חֵיב שְׁתִּים: אֶחָת
29 עַל הַשְׁחִיטָה וְאֶחָת עַל הַעֲלִיָּה¹⁸. שְׁחַט בְּפָנִים

"פירשתי ואיני יודע מה פירשתי - יביא כיום מרובה", ובגמרא שם: "תנא, כיום טוב הראשון של חג (הסוכות) שחל להיות בשבת", שמקריבים בו שלשים ושלש בהמות עולות, וחטאת אחת, ראה להלן. 82) שהרי מקריבים בו שלשה עשר פרים למוסף החג, לכל פר נותנים חצי ההין, היינו ששה לוגין שמן, וששה לוגים יין (למעלה פ"ה הלכה ד), הרי בסך-הכל שבעים ושמונה לוגים שמן, וכן יין. כמו כן מקריבים שני אילים, שלכל אחד מהם שלישית ההין, היינו ארבעה לוגים שמן, וכן יין, הרי שמונה. כמו כן מקריבים ארבעה עשר כבשים, שלכל אחד רביעית ההין, היינו שלשה לוגים שמן, וכן יין, הרי עוד ארבעים ושנים לוגים. עוד מקריבין שני כבשים תמידים, ביחד ששה לוגים. עוד מקריבים שני כבשים למוסף שבת, הרי שוב ששה לוגים. וכשתחבר כל הנ"ל יהיו מאה וארבעים. 83) פרק י הלכה ג, שמקריבים בו עשרים ותשע בהמות חוץ משעיר לחטאת, ושני תמידים. ובשבת הרי ישנם גם שני מוספים.

פרק שמונה עשר

1) יבאר בו מצות הקרבת כל הקרבנות בבית הבחירה, ודיני שחיטת חוץ.

1 א. כָּל הַקְּרִבָּנוֹת כֶּלֶן, בֵּין קְרִבָּנוֹת בְּהֵמָה וְעוֹף בֵּין
2 קְרִבָּנוֹת מְנַחֹת, מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְרִיב בְּבֵית
3 הַבְּחִירָה; שְׁנֹאֲמַר: וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אֲנִי
4 מִצְוֶה². וְכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִיטוֹ כָּל אֶדָם מְטַפֵּל
5 וּמִבִּיא קְרִבָּנוֹת בְּהֵמָה³ שְׁנֹאֲמַר: לְהַקְרִיב מִחוּצָה
6 לְאֶרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה. שְׁנֹאֲמַר: קִדְּשִׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ
7 וְנִדְרֶיךָ תִּשָּׂא וְגוֹמֵר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוּ⁴, שְׁאִינוּ
8 מְדַבְּרִים אֶלָּא בְּקִדְּשֵׁי חוּצָה לְאֶרֶץ, שֶׁהוּא מְטַפֵּל בָּהֶם
9 עַד שְׁיָבִיאוּם לְבֵית הַבְּחִירָה.

2) ב'ספרי' פ' ראה (דברים יב, יד): "כי אם (אל המקום) (במקום) אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עולותיך, אין לי אלא עולות, שאר קרבנות מנין, תלמוד-לומר ושם תעשה (את) כל אשר אנכי מצוך". וראה ב'ספר המצוות' עשה פד, ולא-תעשה פט. ומה שלמדו (זבחים קו: קיב: וקט:): ממה שנאמר (ויקרא יז, ה) "והביאום לה'", זו מצות-עשה - המדובר בקרבנות שהקדישום בשעת היתר הבמות והקריבם בשעת איסור הבמות, כמו שמבואר שם קו, ב. ואילו באופן שהקדיש בשעת איסור הבמות נלמד מהפסוק "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" ('הר המוריה'). 3) ממה שפירט כאן קרבנות בהמה, נראה שמנחות ועופות אינם בכלל זה (ראה כסף-משנה). ויתכן כי מקור דבר זה ממה שאמרו בתמורה יז, ב - שהפסוק הנ"ל "רק קדשיך", מדבר בתמורות, והרי אין תמורה במנחות ובעופות, כמפורש בפ"א מהל' תמורה הי"א ('הר המוריה'). אולם במצוות שהקדים רבינו להל' מעשה הקרבנות (אות כא) כתב "להביא קדשי חוצה-לארץ לבית הבחירה", הרי שכל הקדשים בכלל. וכן סתם ב"מנין המצוות על סדר ההלכות", אות פה, וב'ספר המצוות' עשה פה. 4) 'ספרי' שם (דברים יב, כו).

10 ב. הַמְּקָרִיב קָרְבָּן חוּץ לְעִזְרָה - בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה⁵,

- 1 וְהֵעֱלָה בַּחוּץ - חֵיב עַל הָעֲלִיָּה¹⁹. וְכֵן אִם שָׁחַט
2 בַּחוּץ וְהֵעֱלָה בִּפְנִים - חֵיב עַל הַשְּׁחִיטָה²⁰.
- 18 משנה, זבחים קו, א. כתנא-קמא. 19 שם במשנה
לדברי הכל. 20 ראה בהערה הקודמת.
- 3 ו. אֵינוֹ חֵיב אֲלָא עַל שְׁחִיטַת קֳדָשִׁים²¹ הָרְאוּיִין
4 לִקְרֹב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ; אֲכָל הַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ אֶחָד
5 מֵאֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ²² אוֹ מִחֲטָאוֹת הַמֵּתוֹת²³ - הָרִי זֶה
6 פְּטוּר²⁴. שְׁנָאֵמֶר: לִפְנֵי מִשְׁפַּח ה'; וְכָל שְׂאִינוֹ
7 רָאוּי לָבוֹא אֶל מִשְׁפַּח ה' - אֵין חֵיבִין עָלָיו²⁵.
- 21 בחוץ. ודין העלאה בדבר שאינו ראוי למזבח, ראה להלן
ה"י, ופי"ט ה"ב. 22 כגון הרובע והנרבע והמוקצה
והנעבד והמחיר והאתנן והכלאים והטרפיה ויוצא דופן (שם
קרב. במשנה). 23 שם קיא, ב. קיב, א. וראה להלן פ"ד
מהל' פסולי המוקדשין ה"א, מה הן החטאות המתות.
24 [פטור, אבל אסור, ראה להלן ה"ג]. 25 משנה, שם
קרב, א.
- 8 ז. שָׁחַט בַּחוּץ מִחֹסֶר זֶמֶן בְּגוֹפּוֹ²⁶ אוֹ בִּבְעָלִים²⁷,
9 הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי עֲתָה לָבוֹא בִּפְנִים - פְּטוּר²⁸.
- 26 ראה להלן ה"ח, איזהו מחוסר זמן בגופו. 27 כלומר,
מחוסר זמן בבעלים. וראה להלן ה"ט איזהו מחוסר זמן
בבעלים. 28 זבחים קיב, ב - וכתנא-קמא. וראה גם
ביומא סג, א.
- 10 ח. אֵי זֶהוּ מִחֹסֶר זֶמֶן בְּגוֹפּוֹ? בְּהֵמָה בְּתוֹךְ שִׁבְעַת
11 יָמֵי הַלֵּדָה²⁹; וְתוֹרִין שְׁלֹא הִגִּיעַ זִמְנָן³⁰; וְאוֹתוֹ וְאֵת
12 בְּנוֹ שֶׁנִּשְׁחַט אֶחָד מֵהֶם הַיּוֹם, שְׂאִין הַשָּׁנִי רָאוּי עַד
13 לְמַחֲרָ³¹.
- 29 ראה למעלה פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"ח, כי "מצות"
עשה להקריב כל הקרבנות מיום השמיני והלאה, שנאמר
והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה,
וכל שבעת הימים נקרא מחוסר זמן". ואינו חייב אלא מיום
השמיני והלאה, אבל בליל שמיני אינו חייב לפי שבלילה
זה דינו כמחוסר זמן (פ"ג מהל' מחוסרי כפרה ה"ד).
30 זבחים שם במשנה, כתנא-קמא. וראה בהל' איסורי
מזבח שם ה"ב, כי זמנן של התורים הוא משיהיבו.
וכל-שכן בני יונה לאחר זמנן, שפסולים (הל' איסורי מזבח,
שם), שוודאי פטור עליהם (משנה, שם - לדברי הכל).
31 שם במשנה, כתנא-קמא. וראה בפי"ב מהל' שחיטה,
ה"א-ב.
- 14 ט. וְאֵי זֶהוּ מִחֹסֶר זֶמֶן בִּבְעָלִים? קִרְבֵּן שְׁעֲדִין לֹא
15 הִגִּיעַ זֶמֶן בְּעָלָיו לְהִקְרִיבוֹ. פִּיעֵד? הַזֵּב וְהַזֵּבָה
16 וְהַיּוֹלֶדֶת שֶׁשָּׁחַטוּ חֲטָאתָם³² בַּחוּץ [בְּתוֹךְ] יָמֵי
17 סְפִירָה³⁴ - פְּטוּרִין. וְכֵן מִצְרַע שֶׁשָּׁחַט חֲטָאתוֹ
18 וְאִשְׁמוֹ³⁵ בַּחוּץ בְּתוֹךְ יָמֵי הַסְּפִירָה³⁶ - פְּטוּר. שְׁעֲדִין
19 לֹא נִרְאוּ בְּעָלֵי הַקְּרָבָנוֹת הָאֵלּוּ לְכַפְּרָה. אֲכָל אִם
20 שָׁחַטוּ עוֹלוֹתֵיהֶן בַּחוּץ בְּתוֹךְ יָמֵי הַסְּפִירָה - חֵיבִין;
21 שֶׁהָעוֹלָה דוֹרוֹן הִיא³⁷, וְהַחֲטָאֹת וְהָאֲשָׁם הִיא עֶקֶר
- 32 הפְּרָה. וְכֵן נִזִּיר שֶׁשָּׁחַט חֲטָאתוֹ³⁸ בַּחוּץ בְּתוֹךְ יָמֵי
נִזְיָרוֹתוֹ - פְּטוּר, הַקָּרִיב עוֹלָתוֹ אוֹ שְׁלָמָיו בַּחוּץ -
חֵיב³⁹; שֶׁהַחֲטָאֹת הֵינּוּ הַמְּעַבְכָּתוֹ⁴⁰, וְהִיא עֶקֶר
הַנִּזְיָרוֹת.
- 33 (32 משנה, שם. ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה
ה"ג, כי קרבנם של הזב והזבה והיולדת הוא עולה וחטאת.
34 כלומר, בתוך ימי הספירה של הזב והזבה, ובתוך ימי
מלאת של היולדת, ראה שם ה"ד, כי הזב והזבה סופרים
שבעת ימי טהרה, וביום השמיני מקריבים קרבנותיהם, וראה
שם ה"ה כי היולדת מביאה קרבנה ביום ארבעים ואחד לזכר
וביום שמונים ואחד לנקבה. 35 ראה שם ה"ג, כי קרבנו
של המצורע הוא עולה ואשם וחטאת. 36 ראה שם ה"ד,
כי המצורע סופר שבעת ימי טהרה, ובשמיני מקריב
קרבנותיו. 37 שם במשנה: "עולותיהן ושלמיהן בחוץ,
חייבין", וכמו שכתב רבינו בפירוש המשנה (לפי נוסח א"י
שהביא ה'תוספות יום-טוב' שם, פ"ד מ"ג): "ואין ראויין
להקריבה עד שישלימו ימי הספירה, אבל העולה היא דורון,
אפילו הוקרבה בתוך ימי הספירה". וכן פירש רש"י שם.
38 ראה למעלה פ"ח מהל' נזירות ה"א, כי הנזיר כשגומר
נזירותו מביא עולה וחטאת ושלמים. 39 שם במשנה:
"עולותיהן ושלמיהם בחוץ, חייבין", ובגמרא (שם קיד):
שאלו: "והני בני שלמים נינהו (כלומר, הלא זב וזבה
ויולדת ומצורע אינם מביאים שלמים), אמר רב ששת: תני
נזיר (כלומר, הדין הזה של שלמים הוא על נזיר, שאם
הקריב בתוך שבעת ימי התגלחת את השלמים חייב, ואילו
הקריב חטאת אינו חייב)". 40 (40 אין הכוונה שמעכבתו
מלשתות יין, שהרי למעלה פ"ד הי"ז כתב שאין החטאת
מעכבתו, אלא הכוונה שעיקר הכפרה היא בחטאת (לחם-
משנה פ"ח מהל' נזירות ה"י).
- 41 י. אֲשָׁם תְּלוּי⁴¹ וְחֲטָאֹת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסֶּפֶק⁴²
שֶׁהִקְרִיב בַּחוּץ⁴³ - פְּטוּר; שֶׁהָרִי לֹא נִקְבַּע הָאִסוּר⁴⁴.
אֲשָׁם מִצְרַע⁴⁵ שֶׁשָּׁחַטוּ בַּחוּץ⁴⁶ שְׁלֹא לְשִׁמּוֹ⁴⁷ -
חֵיב⁴⁸, הוֹאִיל וְשְׁלֹא לְשִׁמּוֹ רָאוּי בִּפְנִים וְכָשֶׁר, כְּמוֹ
שִׁיתְּבָאָר⁴⁹. וְכָל קִרְבֵּן שֶׁהוּא פְּטוּר עַל שְׁחִיטָתוֹ
בַּחוּץ - כֶּף הוּא פְּטוּר עַל הָעֲלָאתוֹ⁵⁰.
- 42 ראה להלן פ"ח מהל' שגגות ה"א-ב, כי אם היו לפניו
שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת
מהן ואינו יודע איזו מהן אכל - הרי זה מביא אשם תלוי.
43 ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ז, כי האשה
שלא הוחזקה עוברת, והפילה ולא ידעה מה הפילה, הרי זו
ספק יולדת, ומביאה חטאת העוף, מספק. 44 (43 כדעת
חכמים בברייתא כריתות יח, א. שהשוטח אשם תלוי בחוץ
— פטור. 44 כלומר, כל הקרבן בא רק על ספק איסור
שלא חטא או לא, ולמד כן רבינו ממה שאמרו שם כי טעמו
של רבי מאיר המחייב, משום דלא בעי קביעותא דאיסורא,
ומתוך זה למד רבינו כי טעמם של חכמים הפוטרים הוא
מפני שצריך קביעות האיסור, וכאן לא נקבע האיסור, וראה
גם ברש"י שם. ואף כי רבינו סובר ש"מתוך שלבו נוקפו,
הוא גומר ומקדיש" (ראה פ"ד מהל' פסולי המוקדשין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי י"ט טבת – ספר עבודה – הל' מעשה הקרבנות קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

טעמא, מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי" (55) למעלה פ"ה ה"ה, כי "שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל - פסולין, שנאמר פתח אוהל מועד, בזמן שפתחו". ונחלקן בזה גדולי הראשונים: יש אומרים כי זה לא נאמר אלא בשלמים בלבד, אבל קדשים אחרים שנשחטו לפני שנפתחו דלתות ההיכל – כשרים (רש"י זכחים סא. ד"ה וחד). ויש אומרים כי שלמים לאו דוקא, והוא-הדין לקדשים אחרים (ראה 'תוספות' שם ד"ה קודם). ובדעת רבינו אין הכרע. (56) מה שכתב "בין לשמו בין שלא לשמו" אינו אלא בשאר ימות השנה, אבל בזמנו, בערב הפסח אחר חצות, אינו חייב אם שחטו בחוץ, אלא אם שחטו לשמו, אבל אם שחטו אלא שלא לשמו – פטור, שהרי אם שחטו אז בפנים שלא לשמו – נפסל (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"א, וראה למעלה ה"י כי "אשם מצורע ששחטו בחוץ שלא לשמו חייב, הואיל ושלם לשמו ראוי בפנים וכשר", משא"כ חטאת. ואם-כן הפסח, שאינו ראוי שלא לשמו בפנים, פטור בחוץ. וראה 'קריית ספר' כאן). ואם שחטו קודם חצות בחוץ, פטור, בין אם שחטו לשמו, ובין אם שחטו שלא לשמו, שהרי אז אינו ראוי כלל להקרב בפנים, כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' קרבן פסח ה"ד, וראה 'כסף משנה' כאן. (57) יומא סג, א. כרבין בשם רבי יוחנן. (58) ראה פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ז.

הי"ט) – אין לו דין של "נקבע האיסור" מודאי אלא מספק, שהרי אם נודע קודם שחיטה – אינו קרב, אלא רועה עד שיפול בו מום, ואם נודע לאחר שחיטה – הדם ישפך (הל' פסולי המוקדשין שם), ומהפסוק "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו", אנו למדין רק לדבר הראוי בוודאי להקרב (מרכבת המשנה). וראה 'לחם משנה' ו'מעשה וקח' וחטאת העוף הבאה על הספק נלמדה מדין אשם תלוי, שכשם שבאשם תלוי פטור, משום שלא נקבע האיסור, הוא-הדין והוא הטעם לחטאת העוף הבאה על הספק (כסף-משנה בשם ר"י קורקוס). (45) זבחים קיד, א. (46) אפילו בתוך זמנו (זבחים, שם). וראה להלן. (47) כלומר, לשם עולה וכדומה. ודוקא אשם מצורע ולא חטאת מצורע, ראה להלן בסמוך. (48) ומה שאמרנו (למעלה ה"ט) כי השוחט אשם מצורע בחוץ בתוך ימי הספירה הוא פטור, אין זה אלא אם שחטו לשמו, אבל אם שינה שמו – חייב אף בתוך ימי הספירה (זבחים, שם). (49) להלן בפט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א: "כל הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות ציבור, כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן החטאת והפסח שאם נעשו במחשבת שינוי השם - פסולין". (50) שהרי שחיטה והעלאה הוקשו זה לזה, ראה למעלה ה"ד ('קריית ספר'). וראה להלן פ"ט הי"ב, שלענין שנים שעשו אינם שווים.

- 12 יג. בהמת חלין שֶׁעֲבָרָה קִדְשִׁי מִזִּבְחֵם⁵⁹ - אָסוּר
- 13 לְשַׁחֲטָהּ⁶⁰ בַּחוּץ. וְאִם שָׁחֲטָהּ - אֵינוֹ לֹקֵה⁶¹, מִפְּנֵי
- 14 שְׂאִינָהּ רְאוּיָה לְבֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם⁶².

(59) כלומר, הקדיש עובר של בהמת חולין – למזבח. (60) כלומר, את בהמת החולין, משום העובר שבה, שהוא קודש. ואף-על-פי שאינו חייב מלקות, כדלהלן, סובר רבינו, שכל שאמרו בענין זה "פטור", היינו פטור אבל אסור, וראה למעלה ה"ו. (61) אם התרו בו, ראה בפ"ט מהל' סנהדרין ה"א אות י"ח. (62) כלומר, כיון שעדיין לא נולדה, והרי גם אם נולדה אינה ראויה לקרבן עד היום השמיני, ראה למעלה ה"ח. ואם "שחט בחוץ מחוסר זמן בגופו, הואיל ואינו ראוי עתה לבוא לפני פטור" (למעלה ה"ו). ומקור דברי רבינו בתמורה יב, א: "בעי מיניה אביי מרב יוסף, היא חולין וולדה שלמים, ושחטה בחוץ מהו, מי מיחייב עליה משום שחוטי חוץ או לא, א"ל מי קרינא ביה (ויקרא יז, ח) והביאום לה" (דלא מיחייב משום שחוטי חוץ אלא באותן דראויין לקרבן, והאי עובר לא חזי השתא לקרבן – רש"י).

- 15 יד. גִּנֵּב וְהִקְדִּישׁ⁶³ וְאַחֲרֵי כֵן שָׁחַט בַּחוּץ - חֵיִב⁶⁴.
- 16 וּמֵאֵימָתִי הִעֲמִידוּהָ בְּרִשּׁוֹתַי כְּדִי לְחִיבּוֹ עָלֶיהָ כֶּרֶת?
- 17 מִשְׁעָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ⁶⁵. וְהוּא שֶׁשָּׁחֲטָהּ אַחֲרֵי יָאוֹשׁ;
- 18 אֲבָל לִפְנֵי יָאוֹשׁ - אֵינָה קְדוּשָׁה⁶⁶.

(63) את הבהמה. (64) ברייתא גיטין נה, ב: "גנב והקדיש ואחר-כך טבח ומכר, משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ותני עלה, בחוץ כי האי גוונא (כלומר, אם גנב והקדיש ושחט בחוץ) – ענוש כרת". (65) כלומר, עצם העמדת הגניבה ברשותו של הגנב, הוא משום לחייבו כרת על שחוטי חוץ, ואין הבדל לענין חיוב

- 1 יא. שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים⁵¹ שֶׁשָּׁחֲטָם בַּחוּץ:
- 2 אִם עַד שְׁלֹא הִתְנַדָּה עָלֵיהֶם⁵² - חֵיִב כֶּרֶת עַל
- 3 שְׂנִיָּהֶן⁵³, הוֹאִיל וְרֵאוּיָן לְבֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם לְוִדּוֹ;
- 4 וְאִם אַחֲרֵי שֶׁהִתְנַדָּה - פְּטוֹר עַל הַמִּשְׁתַּלַּח, שֶׁהָרִי
- 5 אֵינוֹ רְאוּי לְבֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם.

(51) שאחד מהם – חטאת הנעשית בפנים ונשרף, והשני – המשתלח לעזאזל (להלן פ"א מהל' עבודת יום הכיפורים ה"א). (52) עליהם לאו דוקא, שהרי לא היה מתודה אלא על המשתלח, כמפורש בתורה (ויקרא טז, כא), וראה להלן פ"ד מהל' עבודת יום הכיפורים ה"ב. (53) במשנה זבחים קיב, א: "וכן שעיר המשתלח שהקריב בחוץ פטור, שנאמר (שם יז, ד) ואל פתח אוהל מועד לא הביאו, כל שאין ראוי לבא אל פתח אוהל מועד אין חייבין עליו". ובגמרא שם קיג, ב - אמרו במסקנא: "אלא אמר רב מני, לא קשיא: כאן קודם וידוי, כאן לאחר וידוי", וסובר רבינו, שכוונת הגמרא היא כי המשנה לא פטרה אלא לאחר הווידוי, אבל לפני הווידוי – חייב, ועיי"ש ברש"י ו'תוספות' ('הר המוריה'). וראה בפירוש מסכת זבחים המיוחס ל"ח, שם.

- 6 יב. הַשּׁוֹחֵט שְׁלָמִים בַּחוּץ קִדְם שִׁיפְתָּחוּ דְּלִתּוֹת הַהִיכָל - פְּטוֹר⁵⁴; שֶׁהָרִי הֵן מְחַסְרִים מַעֲשֶׂה וְאַחֲרֵי כֵן יֵהִי רְאוּיָן לִקְרֹב לִפְנֵי הַשֵּׁם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁵.
- 7
- 8
- 9 וְהַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בַּחוּץ, אֶפְלוּ בִּשְׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה,
- 10 בֵּין לְשִׁמּוֹ בֵּין שְׁלֹא לְשִׁמּוֹ⁵⁶ - חֵיִב⁵⁷; שֶׁהַפֶּסַח בִּשְׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה שְׁלָמִים הוּא⁵⁸.
- 11

(54) יומא סב, ב: "אמר רב יהודה אמר שמואל, שלמים וכו' ששחטן בחוץ קודם שנפתחו דלתות ההיכל – פטור, מאי

(= "ונכרת האיש ההוא" – ויקרא שם) אחד ולא שנים. וב'סיפרא' שם למדו ממה שנאמר (שם, ד) "דַם שֶׁפָּךְ" וראה ב'כסף משנה' וב'תוספות יום טוב' שם. (74) שם במשנה: "חומר בשחיטה, שהשוחט להדיוט (בחזן) - חייב, והמעלה להדיוט - פטור". וראה להלן פ"ט ה"א. (75) בזבחים שם, אמרו - שלדעת חכמים, שדרשו המלים "איש איש" בהעלאת (ראה להלן פ"ט ה"ב), דרשו כמו כן גם בשחיטה לרבות שוחט להדיוט, ורק לדעת רבי יוסי שאינו דורש "איש איש", לפי שסובר "דיברה תורה בלשון בני אדם", הוצרכו ללמוד (שם קח:) מ"דָם יחשב וגו'". אבל ידוע כי מדרכו של רבינו להביא הדרשה הפשוטה ביותר אף-על-פי שאינה לפי ההלכה (לחם-משנה). (76) בזבחים שם, לא למדו כן אלא מתחילת הפסוק "דָם יחשב לאיש" – "אפילו השוחט לאיש", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וראה ב'הר המוריה' (77) זבחים ק"א, ב - כדברי זעירי שם: "שחט בחזן בלילה והעלה בחזן - חייב" וראה עוד שם פד, ב. ופה, א.

17 יז. השוחט בחזן בלילה - חייב, הואיל והשחיטה
18 בלילה כשרה בחזן⁷⁸. וכן אם העלה⁷⁹ בלילה מזה
19 ששחט בחזן בלילה - חייב על העלאתו⁸⁰. אבל אם
20 שחט בפנים בלילה והעלה בחזן - פטור⁸¹, לפי
21 שלא העלה אלא דבר פסול⁸²; שאין לה שחיטה
22 כשרה בלילה במקדש⁸³. וכן אם קבל⁸⁴ בכלי חל
23 בפנים⁸⁵ וזרק בחזן - פטור⁸⁶.

(78) כלומר, שחיטת חולין כשרה בלילה "דבשחיטת חזן לא-שנא לילה מיום, דהא ראוי לבא אל פתח אוהל מועד למחר" (רש"י, שם). (79) בחזן. (80) כדברי זעירי הנ"ל: "שחט בחזן בלילה והעלה בחזן - חייב", וברש"י שם: "ובהעלאתו נמי חייב, דהא כתיב (שם יז, ח) ואלהים תאמר". כלומר, התורה חייבה אף על העלאת כזו, שהשחיטה היתה בלילה בחזן, ראה שם בדף קז, א. וק"ט, ב. וראה בהשגת הראב"ד. (81) שם כדעת תנא-קמא של רבי שמעון לפי דברי זעירי, והיינו אפילו העלה ביום בחזן. ואף-על-פי שרבי יוחנן אמר (שם פד:) כי השוחט בהמה בפנים בלילה והעלה בחזן - חייב, הרי השיב לו רבי חייא בר אבין, ונשאר בתיובתא (כסף-משנה). (82) שהרי אף אם העלה בפנים תרד, ראה להלן פ"ג מהל' פסולי המוקדשין ה"ו. (83) שנאמר (שם יט, ו) "ביום זבחכם (מגילה כ:), או משום שנאמר (שם ז, לח) "ביום צוותו את בני ישראל" (למעלה פ"ד ה"א). (84) הדם. (85) ראה למעלה פ"ה ה"א, כי כל הזבחים – קיבול דמן בכלי שרת. (86) זבחים ק"א, ב: "רבא אמר, קיבלה בכלי חול, איכא בינייהו. והכי קאמר: וכן המקבל בכלי חול בפנים והעלה בחזן - פטור, המקבל בכלי חול בחזן והעלה בחזן - חייב. רבי שמעון אומר, כל שחייבין עליו בחזן, חייבין על כיוצא בו בפנים והעלו בחזן", ופסק רבינו כתנא-קמא. ואף-על-פי שלפי המסקנא שם פירשו דברי רבי שמעון במשנה שם, במלך בחזן והעלה בחזן – כיון שזעירי (ראה למעלה) ורבא פירשו כן בדברי תנא-קמא, נראה שהם סוברים כן להלכה (כסף-משנה).

כרת אם העמידו את הבהמה ברשותו משעת גניבה או משעה שהקדישה, וכל ההבדל אינו אלא לענין גיזות וולדות (ראה גיטין שם), וכונת רבינו באמרו "ומאימתי העמידה ברשותו", אינו לענין חיוב כרת, אלא לענין גיזות וולדות, ומה שאמר "כדי לחייבו עליה כרת", אינה אלא נתינת טעם למה הוצרכו חכמים להעמידה ברשותו (לחם-משנה). (66) ראה למעלה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"ז, כי "הגונב או הגוזל והקריב – הקרבן פסול, והקב"ה שונאו, שנאמר שונא גזל בעולה, ואין צורך לומר שאינו מתקבל, ואם נתייאשו הבעלים, הקרבן כשר". ומדקדוק לשון רבינו משמע, שאם שחט אחר היאוש, אף-על-פי שהקדיש לפני היאוש – חייב ('הר המוריה', וראה ב'קריית ספר').

1 טו. היתה הבהמה כלה בחזן וצוארה בפנים ושחט
2 - חייב⁶⁷; שנאמר: אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר או כֶּשֶׁב או עֶז
3 בַּמִּחְנֶה, או אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחְנֶה⁶⁸. אֶחָד
4 הַשּׁוֹחֵט בַּמִּקְדָּשׁ וְצוּאָרָה בַּפְּנִים וְשָׂאָר גִּוף הַבְּהֵמָה
5 בַּחוּץ, או שְׁהִיָּה גִּוְפָה בַּפְּנִים וְצוּאָרָה בַּחוּץ - חַיִּב,
6 עַד שֶׁתִּהְיֶה הַבְּהֵמָה כְּלָה בַּמִּקְדָּשׁ; שְׁנָאֹמֶר: וְאֵל
7 פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יָבִיאֵנּוּ⁶⁹. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט בְּגִגּוֹ שֶׁל
8 הֵיכָל, אֵף עַל פִּי שְׂאִינּוֹ רְאוּי לְזַבְּחָהּ כָּלֵל⁷⁰ - הָרִי
9 זֶה פְּטוּר⁷¹.

(67) כרת או מלקות על שחוטי חזן. (68) זבחים קז, ב. (69) צ"ל: "לא הביאו", והוא בויקרא שם, ד. "ומה שכתב רבינו, אחד השוחט במקדש וצווארה בפנים וכו', שנאמר ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו, אינו נוח לי. דהא מהאי קרא לא ילפינן (זבחים שם) אלא למעוטי גגו של היכל, ונראה לי שצריך להגיה ולכתוב: אבל השוחט בגגו של היכל אע"פ שאינו ראוי לשחיטה כלל, הרי זה פטור, שנאמר ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו" (כסף-משנה). (70) כל המוקף, אינו בדפוס רומי. וראה למעלה פ"ה ה"ד: "אם שחטן בגגו של היכל פסולין, שאין הגגות ראויות לשחיטה כלל, אלא בקרקע העזרה". (71) זבחים שם, כרבא. והטעם משום שנאמר בשוחט בחזן (ויקרא שם) "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו", ואילו השוחט על גג ההיכל, אם כי אין הזבחה ראויה שם, אין זה נקרא שוחט בחזן, שהרי הביאו אל פתח אוהל מועד.

10 טז. שנים שאחזו בספינין ושחטו בחזן - פטורין⁷²;
11 שְׁנָאֹמֶר: אֲשֶׁר יִשְׁחַט, או אֲשֶׁר יִשְׁחַט - אֶחָד וְלֹא
12 שְׁנִיִּים⁷³. וְאֶחָד שֶׁשְׁחַט בַּחוּץ, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְּפַנֵּן
13 לְשִׁחַט קֳדָשִׁים אֵלּוּ לָהּ - הָרִי זֶה חַיִּב⁷⁴. שְׁנָאֹמֶר:
14 דָּם יִחָשֵׁב⁷⁵ לְאִישׁ הֵהוּא דָּם שֶׁפָּךְ; אֵף עַל פִּי שֶׁזֶה
15 הָדָם בַּמִּחְשָׁבֶתוֹ פָּדָם הַנֶּשֶׁפֶף⁷⁶, לֹא פְקָרְפֵּן - הָרִי זֶה
16 חַיִּב⁷⁷.

(72) משנה, זבחים קח, א: "שנים שאחזו בסכין ושחטו - פטורים". וכן הוא בקידושין מג, א. וב'סיפרא' פ' אחרי (פ"ט ה"א). וראה להלן בפ"ט ה"ב ששנים שהעלו – חייבים. (73) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה (זבחים פ"ג מג.) אולם בגמרא שם למדו כן ממה שנאמר "ההוא"

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ' טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 ב. אינו חייב אלא על העלאת דבר הראוי לאשים
15 ולמזבח⁶, כגון העולה⁷; שגאמר: אשר יעלה עלה או
16 זבח - מה עולה שראויה לאשים, אף כל שראוי
17 לאשים הוא שחייבין על העלאתו בחוץ.

(6) כלומר, דבר הראוי לשריפה על המזבח, ולא דבר הראוי
לאכילה ולא דבר הראוי לשריפה שלא על המזבח.
(7) שכולה ראוייה להקרבה על המזבח.

18 ג. מפאן אגמרו: הזורק את הדם⁸, או המקטיר איברי
19 עולה⁹ או אגמריין¹⁰, או קמין או לבונה¹¹ או קטרת¹²,
20 או מנחת פהנים¹³ או מנחת נסכים¹⁴, או המנסף
21 שלשה לגין יין¹⁵ או מים¹⁶ בחוץ - חייב¹⁷; שגאמר:
22 לא יביאנו לעשות אתו - פל המתקבל בפנים חייבין
23 עליו בחוץ.

(8) משנה בזבחים קי. ובבביתא (שם קז.): "מגלן, מדתניא
דס ייחשב (ויקרא יז, ד) לרבות הזורק, דברי ר' ישמעאל.
רבי עקיבא אומר או זבח (שם, ח) לרבות את הזורק".
(9) שם קט. ודווקא איברי עולה, אבל לא איברי שאר
קרבנות, שהם לאכילה. (10) בין של עולה ובין של שאר
הקרבנות. בבביתא שם: "תנו רבנן אשר יעלה עולה או
זבח, אין לי אלא עולה, מנין לרבות אימורי אשם ואימורי
חטאת ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים, תלמוד
לומר זבח. מנין לרבות הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת
כהנים ומנחת כהן משיח והמנסף שלושת לוגין יין ושלושת
לוגין מים, תלמוד לומר, ואל פתח אוהל מועד, כל הבא
לפתח אוהל מועד חייבין עליו בחוץ". (11) שנקרבים על
גבי המזבח. (12) שמקטירין אותם על מזבח הזהב בכל
יום. (13) שקריבה כולה על גבי המזבח. (14) כי הסולת
לד, שמביאין עם הקרבן, נקראת "מנחת נסכים", ונשרפת
כולה על גבי המזבח. (15) ודווקא שלושה לוגין יין או
שלושה לוגין מים ולא פחות. (16) כלומר, שלושה לוגין
מים. (17) במים אינו חייב אלא בחג הסוכות (כסף משנה).
וראה להלן הלכה ד, שכתב "בין בחג בין בשאר ימות
השנה", וצריך עיון. וראה בזבחים קי: וברש"י ותוספות
שם.

24 ד. אבל הזורק שגרי הדם בחוץ, אפלו שגרי דמים
25 הפנימיים¹⁸ - פטור; שזריקת שגרי הדם שגרי מצוה
26 הם ואינן מעפבין¹⁹. וכן המנסף יין או מים פחות
27 משלשה לגין בחוץ - פטור²⁰, בין פהג בין בפאג
28 ימות השנה; הואיל וחסר השעור²¹ הרי אינן ראויין
29 להתקבל בפנים. וכן המעלה מבשר חטאת²², מבשר
30 אשם, מבשר שלמים, בין של יחיד בין של צבור,
31 משגרי מנחות, משתי הלחם, מלחם הפנים, בחוץ
32 - פטור; שכל אלו ראויין לאכילה, לא לאשים²³.

(18) כלומר, של חטאות הפנימיות, והן החטאות הנשרפות,
שזריקת דמן לפנים בהיכל על מזבח הזהב ושיירי הדם
שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון. (19) שלא כר'
נחמיה (שם קי): שאמר שיריים הפנימיים שהקריבם בחוץ,

1 יח. וכן המולק את העוף בחוץ - פטור²⁷. ואם
2 העלהו - פטור²⁸. מלק בפנים והעלה בחוץ - חייב
3 על העלאתו²⁹. שחט בפנים והעלה בחוץ - פטור;
4 שלא העלה אלא דבר שאינו ראוי לקרב³⁰. שחט
5 את העוף בחוץ והעלה בחוץ - חייב שמים³¹;
6 שהשחיטה בחוץ פשירה, והרי היא כמליקה
7 בפנים³².

(87) שם קיא, א - במשנה. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא
יז, ג) "או אשר ישחט מחוץ למחנה", על השוחט הוא חייב
(בחוץ), ואינו חייב על המולק" (זבחים קז). לדעת רבי
עקיבא. (88) שם במשנה. ולפי דברי אבוב דשמואל בר
רב יצחק, נחלקו בזה תנא-קמא ורבי שמעון, ופסק רבינו
כתנא-קמא. שכיון שמליקה אינה אלא בעזרה, ובחוץ הרי
היא נבילה, הרי הוא כמעלה נבילה בחוץ - ופטור, ראה
רש"י שם. (89) שם במשנה, שהרי הוא כמו שחט בהמה
בפנים והעלה בחוץ, שחייב על ההעלאה. ראה למעלה ה"ה.
(90) משום שנשחט ולא נמלק. ראה משנה, שם. "ואם
תאמר: הלא כל העולין בחוץ, נפסלין ביציאתן, וכל השוחט
בחוץ פסול הוא, וחייבין על העלאתו - התם רחמנא רבייה,
אבל לענין שאר פסולין, מתקבל בפנים בעינן" (רש"י, שם).
(91) כתנא-קמא במשנה, שם. (92) שנתרבה שחיטת העוף
בחוץ בגמ' שם קז, א - ממה שנאמר (שם יז, ג) "או אשר
ישחט" לרבות שחיטת העוף בחוץ, לפי רבי ישמעאל, ולפי
רבי עקיבא נתרבה ממה שנאמר (שם, ב) "דם יחשב".
והחיוב על העלאה, למדו (שם קט): ממה שנאמר (שם, ח)
"ואליהם תאמר" לערב פרשיות, שכל שמחויב על שחיטתו
בחוץ, חייב גם על העלאתו (רש"י שם).

יום שישי כ' טבת ה'תש"פ

פרק תשעה עשר

(1) יבאר בו דין המעילה בחוץ, שאינו חייב אלא אם ראוי
לבוא בפנים.

8 א. אין המעלה בחוץ חייב עד שיעלה לראש המזבח
9 שיעשה בחוץ²; אבל אם העלה על הסלע או על
10 האבן - פטור. שאין קרוי קרבן אלא על המזבח,
11 ואף על פי שהוא בחוץ, שגאמר: ויכן נח מזבח³.
12 ואינו חייב עד שיעלה לשם⁴; שגאמר: לעשות אתו
13 לה⁵ - עד שיתפנן לשם.

(2) משנה בזבחים קח. כדעת ר' יוסי. ובתוספתא שם נוסף
עוד בדברי ר' יוסי "ויסדר את המערכה". (3) שם קח:
בגמרא בדברי רב הונא. וברש"י שם: "ויכן נח מזבח, אלמא
במת יחיד, שהיא בחוץ, אינה העלאה בלא מזבח", ומה
שנאמר אצל מנוח (שופטים יג, יט) "ויקה מנוח את גדי
העזים ואת המנחה ויעל על הצור לה", הוראת שעה הייתה.
(4) להקב"ה. אבל המעלה לשם הדיוט - אינו חייב. וראה
למעלה פרק י"ח הלכה טז, כי בשחיטה חייב אף אם כיוון
להדיוט. (5) "ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו לעשות
אותו לה". שם בגמרא.

הל' 39 והיציא 40 והטמא 41 וישפסל במחשבת
העובד 42, שפלו נשרפין כמו שיתבאר בהלכות
פסולי המקדשין, אם עבר והעלה מהם בחוץ -
חייב 43; שנאמר: לעשות אתו לה' - כל הנעשה לה'
חייבין עליו, ואלו נעשו לשם 44.

משנה שם קיב. והיינו חוץ ממקום מערכתה ששטוחה
שם. (39) כלומר, עבר עליו הלילה, ולא זרקו את הדם,
או שלא הקריבו את הבשר או את האימורים על גבי
המזבח. (40) שיצא בשר הזבח חוץ לעזרה. (41) שנטמא
הקרבן. (42) כגון מחשבת זמן, או מחשבת מקום, או
מחשבת שינוי השם ושינוי בעלים. (43) בברייתא שם:
"מניין לרבות פסולין כגון הלך והיציא והטמא ושנשחט חוץ
לזמנו וחוץ למקומו וכו', תלמוד לומר (שם) יביאנו לעשות,
כל המתקבל בפתח אוהל מועד חייבין עליו בחוץ".
(44) שכל אלו אם עלו למזבח, לא ירדו.

ח. כל דבר שחייבין על העלאתו בחוץ, פיון שהעלה
ממנו פזית בחוץ - חייב. בין שהעלה בפנים תחלה
ושיר ממנו פזית והעלהו בחוץ 45, בין שהניח הכל
בפנים 46 ולקח ממנו פזית והעלהו בחוץ 47. אבל אם
חסר אותו דבר הקרב 48 כל שהוא 49 בפנים 50, והעלה
שאריתו בחוץ - פטור. 30

במשנה שם קט: לדברי הכל. (46) ולא קרבו.
(47) שם במשנה מחלוקת תנא קמא ור' אליעזר, והלכה
כתנא קמא. (48) אבל אם חסרו השיריים, ולא הדבר
הקרב, והקריב הדבר הקרב בשלימותו, בחוץ - חייב, שהרי
שיריים שחסרו מקטיר עליהם הקומץ. (49) כגון שנאבד
או נשרף. (50) אבל אם נחסר בחוץ, הדבר ספק.

ט. פיצד ? הקמץ 51 או הלבונה 52 והאמורין
והעולה 53 ומנחה הנשרפת 54 והנסכין 55 שחסרו
מקצתם בפנים והקריב שאריתו בחוץ - פטור;
שהרי נאמר: לעשות אתו - על השלם הוא חייב,
ואינו חייב על החסר. הוציאו שלם וחסר בחוץ
והעלהו - הרי זה ספק 56, לפיכך אינו לוקה. 36

כי מקצת הקומץ מעכב את כולו. (52) וכגון שהתנדב
קומץ לבונה בפני עצמו, שאם חסר כל שהוא פסול. או
בלבונה הבאה עם המנחה, וחסרה, ולא נשאר בה אלא קורט
אחד, שהיא פסולה. (53) דעת רבינו, כי מה שאמרו
במשנה שם: "וכלן שחסרו כל שהוא והקריבו בחוץ
פטור", מוסב גם על אימורים ועולה המוזכרים במשנה
הקודמת "המעלה כזית מן העולה ומן האימורים בחוץ
חייב". (54) מנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים.
אבל שאר המנחות - נקמצות והשאר נאכל לכהנים.
(55) היין והמים. (56) בגמרא שם קי. "איבעיא להו חיסרון
דחוץ (הוציאו שלם וחסר בחוץ) שמה חיסרון או לא שמה
חיסרון", ולא נפשטה.

י. העלה אכר שאין בו פזית פטור והיה העצם
משלימו לפזית - חייב, מפני שהוא מחבר 57. היה

חייב, לפי שהם מעכבים, אלא כר' עקיבא (שם קיא.)
שאפילו השיריים הפנימיים אינם מעכבים. (20) כן הוא
בברייתא (שם קט): "יכול המנסך פחות מג' לוגין יין ופחות
מג' לוגין מים יהא חייב, תלמוד לומר (שם) לעשות, על
השלם חייב ואינו חייב על החסר". (21) שלושה לוגין יין
הם הפחות שבנסכים. וכמו כן שיעור המים שמנסכים בהם
הוא שלושה לוגין. (22) כלומר, חטאת חיצונה, שבשרה
נאכל לכהנים. (23) כלומר, אינם ראויים להעלאה על
המזבח.

ה. המעלה את הבהמה פלה בחוץ - חייב מפני
האמורין. ואף על פי שלא הפרישן - אין פטור
הזבח חוצץ, וכלו הקטיר האמורים בפני עצמן 24.
אבל המעלה מנחה שלא נקמצה - פטור 25; שאין
הקמץ ברור ומבדל 26. קמצה וחזר קמצה לתוכה 27
והקריב פלה בחוץ - חייב 28.

בגמרא (שם קי.): "אמאי, האיכא חציצה (בין
האימורים למערכה), אמר שמואל כשהפכן וכו', רב אמר
מין במינו אינו חוצץ", ופסק כרב. (25) על העלאת חוץ.
(26) אלא לאחר הקמיצה, אבל האימורים ברורים ומובדלים,
אף קודם ההפרשה. (27) ונתערב עם שאר הסולת.
(28) ואין הקומץ בטל ברוב.

ו. היצק 29 והבולל 30, והפותת 31 והמולח 32,
והמניף 33 והמגיש 34, והמסדר את השלחן 35 והמטיב
את הנרות 36, והקומץ 37 והמקבל דמים בחוץ -
פטור; לפי שכל אחד מאלו אינו גמר עבודה,
ונאמר: אשר יעלה עלה או זבח - מה העלאה
שהיא גמר עבודה, אף כל שהוא גמר עבודה חייבין
עליו. 13

משנה שם קיב: "והוא שיוצק השמן על המנחות והוא
מה שנאמר (שם, ו) ויצקת עליה שמן". (30) שכולל
הסולת בשמן. (31) "הוא פותת לחם המנחות, כמו
שנאמר (שם) פתות אותה פתים". (32) "הוא נותן המלח
למנחה, שנאמר (שם, יג) על כל קרבן תקריב מלח".
(33) "הוא מה שנאמר (במדבר ו, כ) והניף אותם תנופה".
(34) "הוא מה שנאמר (שם, ח) והגיש" (35) "הוא
המסדר את לחם הפנים על השולחן". (36) [אין הכוונה
להטבת הנרות בבוקר, שהרי לדעת רבינו "הדלקת הנרות
היא הטבתם". ואם כן הרי היא גמר עבודה, אלא הכוונה
להטבת הנרות בערב, שהיא דישונם, והיא אינה גמר
עבודה, אלא הכנה להדלקה]. (37) צריך עיון למה לא מנה
הקומץ ביחד עם כל עבודות המנחה, יוצק וכולל וכו'.

ז. פרה אדמה ששרפה חוץ ממקום שרפתה 38, וכן
שעיר המשתלח שהקריבו בחוץ אחר שהתנדב עליו
- פטור; שנאמר: ואל פתח אהל מועד לא יביאנו
- כל שאינו ראוי לבוא אל פתח אהל מועד אין
חייבין עליו. אבל קדשים פסולין שהיה פסולין
בקדש, אם העלה מהן בחוץ - חייב. פיצד ? כגון

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ' טבת - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קנז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּחְזַר וְנָתַן בַּחוּץ. (66) עַל הַמִּזְבֵּחַ. (67) חֵינּוּ, כָּל הַמִּתְנֹת שֶׁבַּפְּנִים. (68) וְאִינָם מֵעַכְבִּים. וְאֵף עַל פִּי שֶׁבַּמִּשְׁנָה שֶׁם מִפּוֹרֶשׁ שֶׁגַם בֹּאֲפֹן זֶה חֵיב, - הָרִי אָמְרוּ בַּגִּמְרָא (שֶׁם קִיב). כִּי מִשְׁנָה זֹו הִיא כִּר' נַחֲמִיָּה, אֲבָל לִר' עֲקִיבָא - גַּם שִׁירִיִּים הַפְּנִימִיִּים אֵינָם מֵעַכְבִּים, וּפְסֵק רַבִּינוּ כְּמוֹתוֹ. (69) וְאֵם הֵייתָ לֹו יִדְעָה בִּינְתִיִּים - חֵיב שְׁתִּיִּים. (70) שֶׁם בַּמִּשְׁנָה: "חֵיב עַל הַחִיצוֹן וְהַפְּנִימִי מִכִּפֹּר". (71) בַּמִּשְׁנָה שֶׁם מִפּוֹרֶשׁ שֶׁהוּא פֶטוּר, וּבַגִּמְרָא שֶׁם קִיב. אָמְרוּ, כִּי אִפִּילוֹ ר' נַחֲמִיָּה שֹׁאֹמֵר "שִׁירִיִּים מֵעַכְבִּים", מוֹדָה בְּזֶה שֶׁפֶטוּר, מִשּׁוּם שֶׁאֵין שִׁירִיִּים אֲלֵא בִּאוֹתוֹ הַכּוֹס אֲבָל הַכּוֹס הַשֵּׁנִי - הָאֶחָד עוֹשֶׂה מַחֲבִירוֹ דִּיחוּי.

יִד. הַקֶּמֶץ וְהַלְבֹנָה⁷² שֶׁל מִנְחָה שֶׁהֶקְרִיב אֶחָד מֵהֵן בַּחוּץ⁷³, אוֹ הֶקְרִיב הָאֶחָד בְּפָנִים וְהִשְׁנִי בַּחוּץ - חֵיב⁷⁴. וְכֵן שְׁנֵי בְּזִיכֵי לְבֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים⁷⁵ שֶׁהֶקְרִיב אֶחָד מֵהֵן בַּחוּץ⁷⁶, אוֹ אֶחָד בְּפָנִים וְהִשְׁנִי בַּחוּץ - חֵיב⁷⁷.

(72) שֶׁמֵּעַכְבִּים זֶה אֵת זֶה. (73) כִּתְנָא קָמָא (שֶׁם קִי. בַּמִּשְׁנָה) וְלֹא כִר' אֲלִיעֶזֶר הַסּוֹבֵר כִּי מִכִּיוּן שֶׁהֵם מֵעַכְבִּים זֶה אֵת זֶה - אֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיקְרִיב שְׁנִיָּהֶם. (74) שֶׁם בַּמִּשְׁנָה, וּבֹזֶה ר' אֲלִיעֶזֶר מוֹדָה, כִּיוּן שֶׁכֹּבֵר הֶקְרִיב הָרִאשׁוֹן בְּפָנִים. (75) לֶחֶם הַפָּנִים הִיָּה עֶרֶךְ בִּשְׁנֵי סְדָרִים: שֶׁשׁ חֲלוֹת בְּכָל סֹדֶר, וּבִצֵּד כָּל מַעֲרָכָה נֹוֹתֵנִים כְּלִי שִׁישׁ בּוֹ קוֹמֵץ לְבֹנָה, וְכִלִּי זֶה הוּא הַנִּקְרָא בֹזֶךְ, נִמְצָאוּ שְׁנֵי קוֹמְצֵי לְבֹנָה בִּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין. וְאֵין הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים לֶחֶם הַפָּנִים עַד שִׁיקְטִירוּ שְׁנֵי בְּזִיכֵי לְבֹנָה עַל הָאֵשׁ. (76) וְאֵף כִּי שְׁנֵי הַבְּזִיכִין מֵעַכְבִּים זֶה אֵת זֶה, אֵין צָרִיךְ שִׁיקְרִיב אֵת שְׁנֵיָּהֶם כְּדִי לְהַתְחִיֵּב עַל הָעֲלָאֵת חוּץ, וְכִתְנָא קָמָא (שֶׁם בַּמִּשְׁנָה) וְלֹא כִר' אֲלִיעֶזֶר הַסּוֹבֵר כִּי מִכִּיוּן שֶׁשְׁנֵיָּהֶם מֵעַכְבִּים זֶה אֵת זֶה - אֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיקְרִיב שְׁנִיָּהֶם. (77) וְגַם ר' אֲלִיעֶזֶר מוֹדָה בְּזֶה.

טו. מִי שֶׁשָּׁחַט קִדְשִׁים בְּזִמְנָה הַזֶּה וְהִעֲלֵם חוּץ לְעִזְרָה⁷⁸ - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְקָרֵב בְּפָנִים; שֶׁהָרִי מִתֵּר לְהֶקְרִיב אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית, מִפְּנֵי שֶׁקִּדְשָׁה וְרִאשׁוֹנָה קִדְשָׁה לְשַׁעֲתָהּ וְקִדְשָׁה לְעֵתִיד⁷⁹ לְבֹא.

(78) כִּרְבִּי יוֹחָנָן בִּזְבָּחִים קִז: וְשֶׁם אָמְרוּ: "הַמַּעֲלָה בְּזִמְנָה הַזֶּה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חֵיב - קִדְשָׁה וְרִאשׁוֹנָה קִידְשָׁה לְשַׁעֲתָהּ וְקִידְשָׁה לְעֵתִיד לְבֹא". וְלֹא נִזְכְּרָה שְׁחִיטָה בַּחוּץ, אֲלֵא הָעֲלָא בַּלְבָּד, וְכִתְבוּ הַתּוֹסֵפּוֹת (שֶׁם נִט. דִּיבּוּר הַמִּתְחִיל עַד) שֶׁעַל שְׁחִיטָה פֶטוּר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְפִתַּח אֶהָל מוֹעֵד, שֶׁהָרִי אֵין מִקְרִיבִין אֲלֵא אִם יֵשׁ מִזְבֵּחַ, וְאִם כֵּן מָה שֶׁכָּתַב רַבִּינוּ "מִי שֶׁשָּׁחַט" אֵין כּוֹוֶנְתּוֹ לְחִיִּיבוֹ גַּם עַל הַשְּׁחִיטָה, אֲלֵא כָּתַב כֵּן, לְפִי שֶׁכֵּן הוּא הַדֶּרֶךְ: לְשַׁחוֹט וּלְהֶקְרִיב, שֶׁהָרִי אֵי אִפְשָׁר לְהֶקְרִיב מֵחִיִּים, וְעִיִּין מִשְׁנָה לְמִלֵּךְ.

טז. הַשּׁוֹחֵט קִדְשֵׁי נִקְרִיִּים⁷⁹ בַּחוּץ - חֵיב. וְכֵן הַמַּעֲלָה אוֹתָן בַּחוּץ⁸⁰. וְהַנִּקְרִיִּים מִתֵּרִין לְהֶקְרִיב עוֹלוֹת לְשֵׁם כָּכָל מְקוֹם⁸¹. וְהוּא שִׁיקְרִיבֵוּ בְּמִקְדָּה שְׁבִיבוֹנָה⁸². וְאִסּוּר לְסִפְעוֹן⁸³ וְלַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתָן⁸⁴, שֶׁהָרִי

1 מַלְחָה מִשְׁלִימוֹ לְכֹזִית - הָרִי זֶה סָפֵק, לְפִיכָּךְ אֵינוֹ
2 לֹוֶקָה⁵⁸. וְעוֹלָה וְאִמּוּרֶיהָ מִצְטָרְפִין לְכֹזִית⁵⁹.

(57) שֶׁם קִז: "אֵיתָמֵר הַמַּעֲלָה וְאֵין בּוֹ כֹזִית וְעַצֵּם מִשְׁלִימוֹ לְכֹזִית, ר' יוֹחָנָן אָוֵמֵר חֵיב וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר פֶּטוּר. ר' יוֹחָנָן אָמַר חֵיב חִיבוּרֵי עוֹלִין (=הֶקְרִיבִים עַל הַמִּזְבֵּחַ) כְּעוֹלִין וְכו', וּפְסֵק כִּר' יוֹחָנָן. (58) שֶׁם: "בְּעִי רַבָּא הַמַּעֲלָה רֹאשׁ בֶּן יוֹנָה שֶׁאֵין בּוֹ כֹזִית וּמִלְחָה מִשְׁלִימוֹ לְכֹזִית מָהוּ וְכו', תִּיקוּ". (59) שֶׁם קִט. בַּמִּשְׁנָה: "הַמַּעֲלָה כֹזִית מִן הָעוֹלָה וּמִן הָאִמּוּרִים בַּחוּץ חֵיב", שֶׁהָרִי כוֹלָה כְּלִיל (רש"י שֶׁם).

3 יֵא. הָעֲלָה וְחִזְרָה וְהָעֲלָה - חֵיב עַל כָּל אֶבֶר וְאֶבֶר⁶⁰.
4 זֶרֶק הָדָם וְהָעֲלָה הָאֵיכָרִים - חֵיב שְׁתִּיִּים⁶¹, שֶׁהָרִי
5 חָלַק הַכֶּתוֹב בֵּין מַעֲלָה לְעוֹשָׁה; שֶׁהָרִי נֹאמֵר: אֲשֶׁר
6 יַעֲלֶה עֹלָה, וְנֹאמֵר: לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ. הָעֲלָה אֶבֶר חֹסֵר
7 - פֶּטוּר⁶²; שְׁנֹאמֵר: לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ - עַל הַשָּׁלֵם הוּא
8 חֵיב.

(60) בַּמִּשְׁנָה שֶׁם קח. הָעֲלָה וְחִזְרָה וְהָעֲלָה וְחִזְרָה וְהָעֲלָה, חֵיב עַל כָּל עֲלִיָּה דְבָרֵי ר' שְׁמַעוֹן. ר' יוֹסִי אָוֵמֵר אֵינוֹ חֵיב אֲלֵא אַחַת, וְאָמַר ר' יוֹחָנָן (שֶׁם קח): כִּי לֹא נַחֲלָקוּ אֲלֵא בִּאֲבָר אֶחָד, אֲבָל בִּארְבַּעַה וְחִמְשָׁה אֲבָרִים - לְדַבְרֵי הַכֹּל חֵיב עַל כָּל אֲבָר וְאֲבָר. (61) בַּגִּמְרָא שֶׁם קִז: "אָמַר ר' אֲבָהוּ וְכו' זֶרֶק וְהָעֲלָה לְדַבְרֵי ר' יִשְׁמַעֲאֵל חֵיב שְׁתִּיִּים, לְדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא אֵינוֹ חֵיב אֲלֵא אַחַת, אֲבִי אָמַר אִפִּילוֹ לְדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא חֵיב שְׁתִּיִּים, לְהִכִּי פְלִגְנִיהוּ קִרָּא (דְּבָרִים יב, יד) שֶׁם תַּעֲלָה וְשֶׁם תַּעֲשֶׂה". (62) כִּרְבִּי יוֹסִי לְפִי פִירוּשׁוֹ שֶׁל ר' יוֹחָנָן (שֶׁם קח): בַּחוּץ חֵיב וּמִר סָבַר (ר"י) פֶּטוּר.

9 יב. שְׁנֵי שְׁשָׁחֲטוּ - פֶּטוּרִים. שְׁנֵי שְׁאָחֲזוּ בְּאֶבֶר
10 וְהִעֲלִיְהוּ בַּחוּץ - חֵיבִין; שְׁנֹאמֵר: אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר
11 יַעֲלֶה עֹלָה - אֶפְלוֹ אִישׁ וְאִישׁ שֶׁהֶעֱלֹו חֵיבִין.

12 יג. הַזֹּזֶרֶק מִקְצֵת מִתְּנֹוֹת⁶³ בַּחוּץ - חֵיב. הַמִּקְבֵּל דָּם
13 חֲטָאֵת⁶⁴ בְּכּוֹס אֶחָד, נָתַן מִמֶּנּוּ בַּחוּץ וְחִזְרָה וְנָתַן⁶⁵
14 בְּפָנִים⁶⁶ - חֵיב עַל הַנָּתַן בַּחוּץ, שֶׁהָרִי כָּלוּ רָאוּי
15 לְקָרֵב בְּפָנִים; וְאֵם נָתַן מִמֶּנּוּ בְּפָנִים⁶⁷ וְחִזְרָה וְנָתַן
16 בַּחוּץ - פֶּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שִׁירִים⁶⁸. אֲבָל אִם קָבַל
17 בְּשְׁנֵי כּוֹסוֹת, בֵּין שְׁנֵתָן שְׁנִיָּהֶן בַּחוּץ⁶⁹, אוֹ אֶחָד
18 בַּחוּץ וְאֶחָד בְּפָנִים⁷⁰, אוֹ אֶחָד בְּפָנִים וְאֶחָד
19 בַּחוּץ⁷¹ - הָרִי זֶה חֵיב.

(63) אֵף מִתְּנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל דָּם מִדְּמִים הַפְּנִימִיִּים, בְּכָלל זֶה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶקְרֵבָן כְּשֶׁר בְּפָנִים, אֲלֵא אִם כֵּן קִיִּים כָּל הַמִּתְנֹת כִּמְפּוֹרֶשׁ בַּמִּשְׁנָה זִבְחִים לוֹ: (64) מִשְׁנָה שֶׁם קִיא: וְנִקְטַר רַבִּינוּ "חֲטָאֵת" כְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא הַדִּין לְקַרְבְּנוֹת אַחֲרִים, וְהַמִּשְׁנָה נִקְטָה "חֲטָאֵת" דְּוֹקָא, שֶׁהָרִי מִפּוֹרֶשׁ בֶּה שֶׁאֵם נָתַן בְּפָנִים וְחִזְרָה וְנָתַן בַּחוּץ - חֵיב, וְכִדְעַת ר' נַחֲמִיָּה הַסּוֹבֵר "שִׁירִיִּים מֵעַכְבִּים" וְזֶה אֵינוֹ אֲלֵא בְּדָמִים הַפְּנִימִיִּים, וּמִכִּיוּן שֶׁאֵין דְּמִים פְּנִימִיִּים אֲלֵא בְּקַרְבֵּן חֲטָאֵת - נִקְטָה הַמִּשְׁנָה "חֲטָאֵת". (65) הוּא הַדִּין אִם לֹא נָתַן אַחֵר כַּךְ בְּפָנִים, וְנִקְטַר "וְנָתַן בְּפָנִים" אֲגַב הַדִּין הֵבֵא "נָתַן בְּפָנִים

קדם שְׁתַּעֲלֶה הַחֲמָה, מְשַׁיֵּאֹר פְּנֵי כָּל מְזֻרָח.⁷ וּפְעַם
אֶחָת דְּחָקָה הַשְּׁעָה אֶת הַצְּבוּר בְּבֵית שְׁנִי,⁸ וְהַקְרִיבו
תָּמִיד שֶׁל שָׁחַר בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת בַּיּוֹם.⁹

(7) כמתיא בן שמואל (יומא כח. ותמיד ל). שאומר – "האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון, והוא אומר הן", "כלומר, שיאיר כל המזרח לא שיתחיל האור בנקודה ממנו, ולפיכך אומרים לו העומדים בקרקע העזרה, הגיע האור לפי ראות עיניך עד חברון אמר להם הין, ואז שוחטין התמיד וכו' וכבר הקדמנו וכו' שהלכה כרבי מתיא בן שמואל" (פירוש המשנה בתמיד). אבל לפני כן השחיטה פסולה, שהרי אין שוחטין זבחים אלא ביום (ראה למעלה שם פ"ד ה"א ובמגילה כ:). ומשום "זריזין מקדימין למצוות" (ראה פסחים ד.) – היו מקריבין אותו מיד עם הגיע הזמן הכשר. (8) ראה עדיות פ"ו משנה א "רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים, שממאנים את הקטנות וכו' ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות", וזה היה "בימי מלכות יון, שהיו משלשלים להם שתי קופות של זהב והעלו להם שני טליים. פעם אחת שלשלו להם שתי קופות של זהב, והיו מעלין להם שני גדיים, באותה שעה האיר הקב"ה את עיניהם ומצאו שני טליים מבוקרים בלשכת הטלאים, על אותה שעה העיד ר' יודה בר בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות" (ירושלמי ברכות פ"ד הלכה א, ועיין בפירוש המשנה בעדיות שם).

ג. תמיד של בין הערבים שוחטין אותו מְשַׁיֵּאֹרֶיךָ
הַצֵּל וְיִרְאֶה לְכָל שְׁהַאֲרִיךָ,⁹ וְהוּא מְשַׁשׁ וּמַחְצֶה¹⁰
וּמַעֲלֶה, עַד סוֹף הַיּוֹם.¹¹ וְלֹא הָיוּ שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּכָל
יּוֹם אֲלָא בְּשִׁמּוֹנָה שָׁעוֹת וּמַחְצֶה, וְקָרַב בְּתַשַּׁע
וּמַחְצֶה¹². וְלָמָּה מֵאַחֲרֵין אוֹתוֹ שְׁתֵּי שָׁעוֹת אַחֵר
תַּחֲלֵת זְמַן שְׁחִיטָתוֹ? מִפְּנֵי הַקְּרִבָּנוֹת שֶׁל יְחִידִים אוֹ
שֶׁל צְבוּר.¹³ לְפִי שְׁאִסּוֹר לְהַקְרִיב¹⁴ קָרְבָּן כָּלֵל קֹדֶם
תָּמִיד שֶׁל שָׁחַר,¹⁵ וְלֹא שׁוֹחֲטִין קָרְבָּן אַחֵר תָּמִיד שֶׁל
בֵּין הָעֶרְבִים¹⁶; חוץ מְקָרְבָּן פֶּסַח לְבִדּוֹ¹⁷, שְׂאִי
אֶפְשָׁר שְׁקִירִיבוּ כָּל יִשְׂרָאֵל פְּסָחִיהֶן בְּשְׁתֵּי שָׁעוֹת.¹⁸

~ נקודות משיחות קודש ~

"ולמה מאחרין אותו (את תמיד של בין הערבים) שתי שעות אחר תחילת זמן שחיטתו, מפני קרבנות של יחידים או של ציבור".

והנה מאיחור זמן התמיד, ישנו לימוד הוראה עד כמה יש להתחשב במצבו של כל אחד ואחד מישראל ואפילו יחיד, שהרי בסיבת האיחור כתב הרמב"ם שהוא מפני הקרבנות של יחידים או של ציבור, והקדים יחידים לציבור, שכן רוב הקרבנות שבגללם נדחה התמיד הם של יחידים, כי לקרבנות הציבור יש זמנים קבועים, והגע בעצמן עד כמה גדלה מעלתו של כל יהודי יחיד, שבשבילו דוחים את קרבן התמיד של בין הערבים, שעניינו לכפר על כל העוונות שנעשו במהלך היום, ובו תלויה כפרת כלל בני ישראל, אעפ"כ כיון שאדם יחידי עלול לאחר בהבאת

1 נֶאֱסַר עָלֵינוּ לְהַקְרִיב בַּחוּץ. וּמִתָּר לְהוֹרוֹת לָהֶם
2 וּלְלַמֶּדֶם הֵיכָן יִקְרִיבוּ⁸ לְשֵׁם הָאֵל בְּרוּךְ הוּא.

(79) כי מקבלים מהגויים עולות להקריבן למזבח. (80) חייב, שהרי הושוו העלאתה ושחיטה. (81) ברייתא שם קטז: "דבר אל בני ישראל (ויקרא יז, ב), בני ישראל מצווין על שחוט חוץ ואין הגויים מצווין על שחוט חוץ". (82) שם בברייתא: "לפיכך כל אחד ואחד בונה במה לעצמו ומקריב עליה כל מה שירצה". וראה שם קח: ולמעלה הלכה א, כי אין העלאתה בלא בנין, שנאמר (בראשית ח, כ) "ויבן נח מזבח לה'". (83) שם: "אמר רב יעקב בר אבא אמר רב אסי אסור לסייען ולעשות שליחותן". (84) אף בעבודה כזו שאין חייבים עליה בחוץ (תוספות שם דיבור המתחיל אסור). (85) שם: "אמר רבה ולאורינהו שרי". סליקו להו הלכות מצוה הקרבנות בסיעתא דשמיא

הלכות תמידין ומוספין

1 יֵשׁ בְּכָלֵל תַּשַּׁע עֲשָׂרָה מִצְוֹת. שְׁמוֹנֶה עֲשָׂרָה מִצְוֹת
2 עֲשֹׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א)
3 לְהַקְרִיב שְׁנֵי כִבְשִׁים בְּכָל יוֹם עוֹלוֹת. (ב) לְהַדְלִיק
4 אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם. (ג) שְׁלֹא לְכַבּוֹתָהּ. (ד)
5 לְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן בְּכָל יוֹם. (ה) לְהַקְטִיר קֶטֶרֶת בְּכָל
6 יוֹם. (ו) לְהַדְלִיק גִּירוֹת בְּכָל יוֹם. (ז) שְׁקִירִיב כֶּהֱן
7 גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, וְהִיא הַנִּקְרָאת חֲבֵתִין. (ח)
8 לְהוֹסִיף שְׁנֵי כִבְשִׁים עוֹלוֹת בְּשִׁפְתָּהּ. (ט) לַעֲשׂוֹת לָחֶם
9 הַפָּנִים. (י) מוֹסֵף רֹאשֵׁי הַדָּשִׁים. (יא) מוֹסֵף הַפֶּסַח.
10 (יב) לְהַקְרִיב עֹמֶר הַתְּנוּפָה. (יג) מוֹסֵף עֲצֵרֶת. (יד)
11 לְהַבִּיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקְּרִבָּנוֹת הַבָּאוֹת בְּגִלָּל
12 הַלֶּחֶם בַּיּוֹם עֲצֵרֶת. (טו) מוֹסֵף רֹאשׁ הַשָּׁנָה. (טז)
13 מוֹסֵף יוֹם צוּם. (יז) מוֹסֵף הַחֹג. (יח) מוֹסֵף שְׁמִינִי
14 עֲצֵרֶת. (יט) לְסַפֵּר כָּל אִישׁ וְאִישׁ שְׁבַעַה שְׁבוּעוֹת
15 מִיּוֹם הַקְּרִבָּת הָעֹמֶר.
16 וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פרק ראשון

(1) תתבאר בו מצות הקרבת שני תמידים בכל יום, ואימתי זמן הקרבתם.

20 א. מִצְוֹת עֲשֹׂה² לְהַקְרִיב שְׁנֵי כִבְשִׁים עוֹלוֹת בְּכָל
21 יוֹם³, וְהֵם הַנִּקְרָאִים תָּמִידִין, אֶחָד בַּבֶּקֶר⁴ וְאֶחָד בֵּין
22 הָעֶרְבִים⁵; שְׁנֵי אֵלֶּם: שְׁנֵי לַיּוֹם עֲלֶה תָּמִיד וְגוֹמֵר⁶.

(2) יש אומרים שמברכין על מצוה זו (מעשה רוקח). וראה במשנה למלך מעשה הקרבנות פ"א הלכה א. (ועיין רש"י עירובין ג. ד"ה והרי מעשר). (3) ראה בספר המצוות, עשה לט. (4) ראה להלן הלכה ב, אימתי זמן שחיטתו. (5) ראה להלן הלכה ג, זמן שחיטתו. (6) "את הכבש אחד תעשה בכוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים" (שם, ד).

23 ב. וְאִימָתִי זְמַן שְׁחִיטָתָן? שֶׁל בֶּקֶר שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ

- ד. אין שוחטין את הפסח אלא אחר תמיד של בין
הערבים¹⁸. וכן מחסרי פסחים¹⁹ מקריבין בפרתן
אחר תמיד של בין הערבים ביום ארבעה עשר²⁰,
כדי שיהיו טהורין לאכל פסחיהן לערב.⁴

(18) פסחים נח. במשנה. ובברייתא שם נח: נט. "תמיד קודם לפסח וכו', יאחר דבר שנאמר בו בערב ("תזבח את הפסח בערב", דברים טז, ו) ובין הערבים (שמות יב, ו), לדבר שלא נאמר בו ערב אלא בין הערבים (במדבר כח, ד) בלבד". (19) הזב, הזבח, היולדת והמצורע. שכל אחד מהן אע"פ שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו, עדיין הוא חסר ולא גמרה טהרתו כדי לאכול בקדשים, עד שיביא קרבנו, וקודם שיביא כפרתו אסור הוא לאכול בקדשים" (פ"א מהלכות מחסרי כפרה הלכה א). וכגון ששכחו ביום השמיני להביא קרבנם עד שהקריבו התמיד של בין הערבים. (20) כחנא-קמא בברייתא שם נט. כי רק ביום ארבעה עשר בניסן הותר למחוסר כפרה להקריב קרבנו לאחר הקרבת תמיד של בין הערבים, שמצות-עשה של קרבן פסח (שא-אפשר להביאו אלא לאחר שיביא כפרתו) שיש בה כרת דוחה את ה'עשה' של השלמה (=עליה השלם, ראה למעלה הלכה ג) שאין בה כרת. אבל בשאר ימות השנה, שאין שם כרת, אינו מקריב לאחר תמיד של בין הערבים.

- ה. ערבי פסחים, בין בחל בין בשבת, היה התמיד
נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה²¹, כדי
שהיה להם פנאי לשחט פסחיהם²². ואם חל ערב
פסח להיות ערב שבת - היה שוחטין אותו בשש
ומחצה²³, בתחלת זמנו²⁴, וקרב בשבע ומחצה, כדי
שהיה להם רוח לצלות קדם שיכנס שבת²⁵.

(21) שם נח. במשנה. (22) שם בגמרא. (23) משנה שם. (24) ראה למעלה הלכה ג. (25) שם בגמרא: "חל ערב פסח להיות ערב שבת, דאיכא נמי צלייתו דלא דחי שבת, מוקמינן ליה אדיניה בשש ומחצה".

- ו. אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין
הערבים²⁶, מקטידין כל דבר הראוי להקטרה כל
היום²⁷. ומקטידין איברי עולות והאמורין²⁸ עד חצי
הלילה, כמו שבארנו במעשה הקרבנות²⁹. ואיברי
ואמורין שלא נתאכלו³⁰, בין מן התמיד בין משאר
הקרבנות - מהפכין בהן כל הלילה עד הבקר³¹;
שנאמר: כל הלילה עד הבקר.

(26) בדפוסים חדשים, מתחילה כאן הלכה ו, אבל בדפוס רומי אין כאן סימן הפסק. ונראה שהמלים "אע"פ שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערבים" שייכות להלכה ה. וזה פירושו: "אע"פ שאין שוחטין וכו' בין הערבים, ואם כן אם מקדימים התמיד לשש ומחצה לא יוכלו לשחוט אחריו נדרים ונדבות (ראה למעלה הלכה ג) – לא התחשבו בזה, בכדי לתת שהות לצלות הפסח קודם השבת (הר המוריה, וראה להלן). (27) כאן מתחילה הלכה ו. וכן נכון. שהרי

קרבנו במשך שעה אחת, דוחים את קרבן התמיד כל יום ויום במשך שעתיים כדי להבטיח שהיחיד לא יאחר להקריב את קרבנו.

ומה שאין זה שייך בקרבן פסח "חוץ מקרבן פסח לבדו", יש לבאר בפנימיות העניינים שהרי עניינו של הפסח הוא קפיצה ודילוג, היינו עבודת התשובה למעלה מסדר והדרגה, ומובן שבמצב כזה אין החשש "שמא יאחר" כי כללות עניין התשובה הוא ב"שעתא חדא וברגעא חדא".

(על"פ י"ן מלכות' ספר עבודה סימן ט)

(9) שהרי לפני הצהרים, שהמש בצד מזרח, נוטה הצל למערב. ואילו אחר הצהרים, שהמש נוסה למערב, הצל נוטה למזרח. ובאמצע היום אין הצל נוטה לא לכאן ולא לכאן אלא הוא תחתיו של המצל. ומשעה שהצל מתחיל להאריך, כלומר, שמתחיל לנטות לצד מזרח, ונראה לכל שהאריך אז הוא זמן שחיתת התמיד של בין הערבים. וכן הוא בפסחים נח. "אלא אמר רבא, מצוותו דתמיד משינטו צללי ערב, אי טעמא דאמר קרא בין הערבים, מעידנא דמתחיל שמשא למערב וכו' מוקמינן ליה אדינא בשש ומחצה". וראה רש"י שם ד"ה אלא אמר רבא, וראה גם בפירוש המשנה לרבינו, פסחים שם. (10) ברכות כו: (11) בברכות שם: "ומפני מה אמרו תפלת מנחה עד הערב, שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב".

(12) משנה בפסחים שם: "תמיד נשחט בשמונה ומחצה, וקרב בתשעה ומחצה". (13) שם בגמרא: "אמר רבא, מצוותו דתמיד משינטו צללי ערב וכו' הילכך בשאר ימות השנה דאיכא נדרים ונדבות, דרחמנא אמר (ויקרא ו, ה) והקטיר עליה (=על תמיד של שחר) חלבי השלמים, ואמר מר (שם נט:): עליה השלם כל הקרבנות כולם, מאחרינן ליה תרתי שעי, ועבדינן ליה בשמונה ומחצה". (14) להלן לגבי "אחר תמיד של בין הערבים", כתב "ולא שוחטין". וכאן דקדק וכתב "שאסור להקריב", שלגבי "קודם תמיד של שחר" לא נאסרה שחיטה שאינה עבודה, אבל אחר תמיד של שחר – אסור גם לשחוט, לפי שלא יוכל לזרוק, ויבוא לידי פסול (משנה-למלך). (15) שם נח: "תנו רבנן, מגין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר, תלמוד-לומר (ויקרא שם) וערך עליה (= על תמיד של שחר) העולה. מאי תלמודא, אמר רבא, העולה עולה ראשונה". ואין זה טעם למה שכתב כאן, שמאחרים אותו, אלא למה שכתב למעלה (הלכה ב) שמקדימים לשחוט משיאור פני כל המזרח (מעשה רוקח). (16) שם בפסחים: "ומגין שאין דבר קרב אחר תמיד של בין הערבים, תלמוד-לומר (שם) והקטיר עליה חלבי השלמים, עליה (= על תמיד של שחר) השלם כל הקרבנות כולן". (17) צ"ל "מערב פסח לבדו", וזה מוסב למה שאמר למעלה, שמאחרים את התמיד עד שמונה שעות ומחצה, ועל זה אמר שבערב פסח אינו כן, אלא מקדימים את התמיד (כדלהלן הלכה ה), לפי שאין שוחטים את הפסח אלא אחר התמיד (להלן שם). ואם ישחוט התמיד בשמונה ומחצה ויקריבוהו בתשע ומחצה, לא יספיקו כל ישראל לעשות פסחיהם (הר המוריה. וראה בלחם-משנה ובצל"ח לפסחים נט.).

מִבְּקָרִין אוֹתוֹ מִתְחַלֵּה, לֹא הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת הַתָּמִיד
עַד שֶׁמִּבְּקָרִין אוֹתוֹ שְׁנֵיהָ קִדְם שְׁחִיטָה לְאוֹר
הָאֲבוֹקוֹת⁵⁰. וּמִשְׁקִין אוֹתוֹ מִיָּם בְּכּוֹס שֶׁל זָהָב⁵¹, בְּדִי
שִׁיחִיהָ נֹחַ לְהַפְשִׁיט⁵².

(45) משנה בערכין יג. (46) לצורך התמידים. (47) "ר"ל
שבקרר אותן ופשפשו במומין להכין אותן לשחיטה" (רבינו
בפירוש המשנה שם). (48) ארבע לשכות היו בבית המוקד,
ואחת מהן לשכת הטלאים (פ"ה מהלכות בית הבחירה
הלכה י). (49) כי התמיד טעון ביקור ארבעה ימים קודם
השחיטה, שנאמר בתמיד (במדבר כח, ב) "תשמירו להקריב
לי במועדו", ונאמר בפסח (שמות יב, ו) "והיה לכם
למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש", מה להלן טעון
ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, אף כאן טעון ביקור
ארבעה ימים קודם שחיטה (ברייטא שם). וראה בפירוש
המשנה שם שנראה מסוף דבריו כי צריך ארבעה ימים מלבד
יום השחיטה (הר המוריה, ועיין לחם-משנה). (50) משנה
בתמיד ל: (51) במשנה תמיד שם. "והיו משקין אותו בכוס
של זהב, להראות עשירות ויכולת (כי) אין עניות במקום
עשירות" (רבינו בפירוש המשנה שם). (52) כן כתב גם
בפירוש המשנה שם: "לפי שזה ממחר להפשיטו כמו
שנתבאר בביצה" (דף מ. במשנה: "משקין ושוחטין את
הבייתות", ובגמרא שם "משום סירכא דמשכא", כלומר,
שתהא נוחה להפשיטה (רש"י שם). אבל בפירוש המשנה
לביצה שם, כתב רבינו: "כי ההשקאה קודם שחיטה יתיר
ריאתה. ואם יש שם סירכא חלושה, נשמטת ונכרתת". וראה
בהר המוריה כאן).

י. כְּמַעֲשֵׂה תָמִיד שֶׁל שָׁחַר, כִּף מַעֲשֵׂה תָמִיד שֶׁל בֵּין
הָעֶרְפִּים⁵³. וְהַכֹּל כְּמַעֲשֵׂה הָעוֹלָה שֶׁכִּתְּבוּ בְּמַעֲשֵׂה
הַקֶּרְבָּנוֹת⁵⁴. וְלֹא הָיוּ פּוֹתְחִין אֶת הַטֹּלָה⁵⁵, שֶׁלֹּא יִחַקּוּ
אֶת הַמִּינִין⁵⁶, אֲלֵא אוֹחֲזִין יָדוֹ וְרֹגְלוֹ בִּידֵיהֶן⁵⁷. וְכִף
הָיְתָה עֲקִידָתוֹ: רֹאשׁוֹ לְדָרוֹם⁵⁸ וּפָנָיו לְמַעְרָב⁵⁹.

(53) כן פשוט בכמה מקומות (הר המוריה). שהרי נאמר
(במדבר שם, ד) את הכבש אחד תעשה בבוקר, ואת הכבש
השני תעשה בין הערביים - משמע ששניהם שווים (קריית
ספר). (54) בפ"ו. שהרי נאמר בה "עולת תמיד" (קריית
ספר). וכן מבואר בפ"ד דתמיד, ודלא כר' שמעון איש
המצפה (יומא יד:), שהיה משנה בזריקת דם התמיד
מבזריקת העולה (אור שמח). (55) משנה תמיד שם.
(56) בגמרא תמיד לא: "רב הונא ורב חסדא: חד אמר משום
בזיון קדשים, וחד אמר משום דמהלך בחוקי העמים" (כן
הוא לפנינו, אבל רבינו גרס "בחוקי המינים", וכן הביא
הכסף-משנה). (57) בגמ' שם "תנא, יד ורגל כעקידת יצחק
בן אברהם". וכתב המפרש שם (וכן הסמ"ג עשין קצב,
וכ"ה ברבינו גרשום ובפי' הראב"ד) שלא כפתו אותו ארבע
רגלים, אלא יד ורגל בלבד. אבל רבינו מפרש שלא היו
כופתין אותו וכו' אבל היו אוחזין ידו ורגלו בלבד, והוא
מה שאמרו עקידת יד ורגל כיצחק בן אברהם (פירוש
המשנה שם, וכן כוונתו כאן) וכן נראה מלשון המשנה
(תמיד שם) "מי שזכו באברים אוחזים בו" (תוספות יום

לפי הנוסחא שלנו יוצא שבהקטרה אין 'עשה' של השלמה,
וזה לא יתכן, שהרי כל עיקר הפסוק אינו אלא בהקטרה,
שנאמר "והקטיר עליה חלבי השלמים", וכן כתבו התוספות
במנחות מט: . וראה בהר המוריה. (28) היינו לאחר
שהקטירו התמיד, שאם לא כן, ישנה ה'עשה' של השלמה,
ראה למעלה. (29) שמן הדין מעלין אותן כל הלילה, ראה
בפ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב. (30) שם: "כדי
להרחיק מן הפשיעה". (31) כלומר, לא נשרפו באש.
(32) עיין יומא כ. כ: וכיון שכבר היו על המזבח מלפני
חצות, לא גזרו עליהם חכמים אחר חצות.

ז. אִיבָרִים שֶׁל תָּמִיד דּוֹחִין אֶת הַטֹּמָאָה³³, וְאֵין דּוֹחִין
אֶת הַשִּׁבְתָּה³⁴. אֲלֵא בְּעֶרְב שִׁבְת בְּלִבְד³⁵ מְקַטְרִין
אִיבָרֵי תָמִיד שֶׁל עֶרֶב שִׁבְת. שֶׁהַתָּמִיד - תְּחִלָּתוֹ דּוֹחֵה
שִׁבְתָּה³⁶, וְסוּפוֹ אֵינוֹ דּוֹחֵה³⁷. חֲלָבֵי שִׁבְתָּה³⁸ קָרְבִּין
בְּלִילֵי יוֹם טוֹב, אִם חָל יוֹם טוֹב לְהִיט בְּמוֹצָאֵי
שִׁבְתָּה³⁹, אֲבָל אֵין קָרְבִּין בְּלִילֵי יוֹם הַפְּפוּרִים⁴⁰;
שְׁנֵאֲמַר: עֹלֶת שִׁבְת בְּשִׁבְתּוֹ - וְלֹא עֹלֶת שִׁבְת זו
בְּשִׁבְת אַחֲרֶיהָ⁴¹, וְלֹא עֹלֶת חֵל בְּיוֹם טוֹב⁴².

(33) כרבא לדעת רב הונא (יומא מו.), שכיון שנעשה
בטומאה, אף הקטרתו דוחה את הטומאה (שם מו:).
(34) כלומר, איברי התמיד של ערב שבת אין מקריבין אותן
בליל שבת, שכיון שתחילתו לא דחה את השבת, שהרי
נעשה בערב שבת, גם הקטרתו אינה דוחה את השבת (יומא
שם לדעת רבא). (35) כלומר, ולא בליל שבת.
(36) כלומר, תמיד של שבת נשחט בשבת ונקרב בשבת.
(37) כלומר, תמיד של ערב שבת שלא נקרב בערב שבת -
אסור להקריבו בשבת. (38) החלבים של הקרבנות
שהקריבו בשבת. (39) ראה שבת כד: קיד. ופסחים נט:
(40) שבת קיד: כרבי עקיבא, ולא כרבי ישמעאל. והמדובר
כשחל יום הכיפורים ביום א' בשבת, ובזמן שמקדשים על
פי הראיה, כמפורש בפ"ה מהלכות עירובין הלכה י.
(41) שם: "רבי עקיבא אומר, עולת שבת בשבתו, לימד על
חלבי שבת שקרבים ביום-טוב. יכול אף ביום הכיפורים,
תלמוד-לומר בשבתו", ומפרש רש"י "וי"ו מיעוטא הוא,
בשבתו ולא בשבת אחרת". (42) שבת כד: ופסחים נט:
"אביי אמר, אמר קרא (שם) "עולת שבת בשבתו, ולא עולת
חול בשבת, ולא עולת חול ביום-טוב".

ח. אֲרַבְעָה עָשָׂר⁴³ שֶׁחָל לְהִיט בְּשִׁבְת - מְקַטְרִין
חֲלָבֵי הַפְּסָחִים בְּלִילֵי יוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּחֲלָבֵי
שִׁבְתָּה⁴⁴.

(43) בניסן. (44) פסחים נט: וכן כתב גם בפ"א מהלכות
קרבן פסח הלכה ח: "ומקטירין חלבי פסחים כל הלילה וכו'
כשחל ארבעה עשר להיות בשבת, שהרי חלבי שבת קרביין
ביום-טוב, אבל אם חל ארבעה עשר להיות בחול, אין
מקטירין חלבי חול ביום-טוב".

ט. אֵין פּוֹתְחִין⁴⁵ מַעֲשֵׂה טֹלָאִים⁴⁶ הַמִּבְּקָרִין⁴⁷
בְּלִשְׁכַּת הַטֹּלָאִים⁴⁸ שֶׁבְּמִקְדָּשׁ. וְיִהְיֶה מוֹכְנִים קִדְם
יוֹם הַקֶּרְבָּה בְּאַרְבַּעַה יָמִים⁴⁹. וְאֵף עַל פִּי שְׁחִי

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) יבאר בו רבינו שמצות עשה להיות אש יקודה תמיד על גבי המזבח, ומצות העלאת שני גזרי עצים עם תמיד של שחר.

- 12 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִיּוֹת אֵשׁ יְקוּדָה² עַל הַמִּזְבֵּחַ
- 13 תָּמִיד³, שְׁנֹאמַר: אֵשׁ תָּמִיד תּוֹקֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ⁴. אָף
- 14 עַל פִּי שְׁהָאשׁ יִרְדֶּה מִן הַשָּׁמַיִם⁵, מִצְוָה לְהֵבִיא אֵשׁ
- 15 מִן הַהָרִיט⁶, שְׁנֹאמַר: וְנָתַנוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים⁷ אֵשׁ
- 16 עַל הַמִּזְבֵּחַ.

(2) 'יקודת, בוערת. (3) ראה ב'ספר המצוות' עשה כט. (4) וזוהי מערכה שלישית שהיא לקיום האש, ראה להלן ה"ד. וכן הוא ב'ספר המצוות' שם. אולם ביומא מה, א - למדו מערכה של קיום האש ממה שנאמר (שם שם, ה) "והאש על המזבח תוקד בו", וכן כתב רבינו להלן ה"ה (לחם-משנה). (5) שנאמר (שם ט, כד) "ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים" ('קריית ספר'). (6) כלומר, אש שנבראה בעולם הזה, יומא כא, ב. נג, א. עירובין סג, ב. ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנרבה פ"ה ה"י. (7) צ"ל "הכהן".

- 17 ב. בַּבֶּקֶר עוֹרְכִין עֲצִים⁸, וְעוֹרְכִין בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ
- 18 מִעֲרֵכָה גְדוּלָּה שֶׁל אֵשׁ⁹, שְׁנֹאמַר: וּבַעַר עֲלֶיהָ הַכֹּהֵן
- 19 עֲצִים בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר¹⁰. וְכֵן מִצְוָה לְהַעֲלוֹת שְׁנֵי גִזְרִים¹¹
- 20 שֶׁל עֵץ עִם תָּמִיד שֶׁל שָׁחַר יוֹתֵר עַל עֲצֵי הַמִּעֲרָכָה¹²,
- 21 שְׁנֹאמַר: וּבַעַר עֲלֶיהָ הַכֹּהֵן עֲצִים בַּבֶּקֶר. וְכֵן מוֹסִיפִין
- 22 שְׁנֵי גִזְרִים עִם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרֵפִים¹³, שְׁנֹאמַר:
- 23 וְעִרְכוּ עֲצִים עַל הָאֵשׁ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוֹ¹⁴,
- 24 שֶׁבְּתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרֵפִים הַכְּתוּב מְדַבֵּר¹⁵.

(8) כלומר, מסדרים עצים בראש המזבח בבוקר. אבל ביומא כז, ב - מפורש שסידור המערכה כשר בלילה, שהרי למדוהו (שם לג.) ממה שנאמר (ויקרא ו, ב) "היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה" - "זו מערכה גדולה", וראה להלן בהלכה זו ובה"ה. (9) כלומר, מבערים העצים הנ"ל ועושים מערכה גדולה של אש, וזו היא מערכה ראשונה, ראה להלן ה"ד. (10) ביומא כז, ב - למדו מפסוק זה סידור שני גזרי עצים (וכדברי רבינו להלן בסמוך), ואילו מערכה גדולה למדו מהפסוק הנ"ל "היא העולה וגו'". (11) שתי בקיעות עצים, אמה אורכן ואמה רחבן, ועוביין כמחק גדיש של סאה (למעלה פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"א), ועבודת יום היא (יומא כז, ב), שהרי למדוהו מהפסוק הנ"ל שנאמר בו "בבוקר" ('תוספות' שם ד"ה איכא). (12) להרבות האש (להלן פ"ו ה"א). וראה להלן פ"ד ה"ה, כי הכהן שהיה זוכה לתרום את המזבח הוא המסדר את המערכה, והוא מעלה שני גזרי עצים. (13) יומא כז, ב. (14) שם, ו'סיפרא' ויקרא (דיבורא דנרבה פ"ה ה"א). (15) ביומא, שם: "תניא, רשב"י אומר: מניין לתמיד של בין הערביים שטעון שני גזרי עצים בשני כהנים, שנאמר (ויקרא שם) וערכו עצים. אם אינו ענין לתמיד של שחר, דכתיב (שם ו, ה)

(טוב' שם). (58) לדרום המזבח. תמיד שם במשנה. וכן הוא ביומא לו: במשנה. ואמרו בגמרא (שם לז.) כי לא העמידוהו כשזנבו למזרח וראשו למערב, שמא ירביץ גללים לצד המזבח. (59) לפי שנאמר (ויקרא א, יא) ושחט אותו לפני ה' (המפרש בתמיד שם).

- 1 יא. תָּמִיד שֶׁל שָׁחַר הָיָה נִשְׁחַט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית
- 2 מִעֲרֵבִית שֶׁל בֵּית הַמִּטְבָּחִים עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה⁶⁰; וְשֶׁל
- 3 בֵּין הָעֲרֵפִים - עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מְזֻרְחִית מִמֶּנֶּה עַל
- 4 טַבַּעַת שְׁנִיָּה⁶¹, כְּדִי שִׁיחֶיהָ כָּנָגַד הַשֶּׁמֶשׁ⁶². דְּבָרֵי
- 5 קִבְּלָה הֵן, שִׁיחֶיהוּ נִשְׁחָטִין כָּנָגַד הַשֶּׁמֶשׁ.

(60) תמיד פ"ד משנה א. וראה למעלה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה יד, כי "בצד מקום השולחנות מקום הטבעות עשרים וארבע אמה, ושם שוחטין את הקדשים". ושחטוהו על הטבעת השניה ולא על הטבעת הראשונה, מפני שמעולם לא יצאה חמה בקרן צפונית מזרחית, ולא שקעה בקרן מערבית צפונית (עירובין נו). לפיכך, כשם שהחמה מופלגת קצת מהקרנות בזריחתה ובשקיעתה, כך מפליגין שחיטת התמיד מקרנות של צפון המזבח (רז"ה ביומא סב: וראה בתפארת ישראל לתמיד שם). (61) גם זה שם בתמיד, אבל בספרי פנחס (לבמדבר כ, ג), אמרו להיפך, כי תמיד של שחר נשחט על קרן צפונית מזרחית, ואילו תמיד של בין הערביים נשחט על קרן צפונית מערבית. (62) בגמ' תמיד לא: על דברי במשנה: "מנא הני מילי, אמר רב חסדא, דאמר קרא (במדבר שם) שנים ליום, כנגד היום (=נגד השמש, "כמו שנאמר ביחזקאל ל, יח, ובתחפנחס חשך היום" - רבינו בפיה"מ תמיד שם), תניא נמי הכי, שנים ליום כנגד היום, אתה אומר נגד היום או אינו אלא חובת היום, כשהוא אומר (במדבר שם ד) את הכבש אחד תעשה בבוקר, ואת הכבש השני תעשה בין הערביים, הרי חובת היום אמור. הא מה אני מקיים שנים ליום, נגד היום. הא כיצד, תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית (שבבוקר החמה זורחת ממזרח וכותלי המזרח מאפילים, לכך היה צריך להרחיק מן המזרח למערב) על טבעת שניה. ושל בין הערביים היה נשחט על קרן צפונית מזרחית על טבעת שניה (שבערב חמה בצד מערב וכותלי מערב מאפילין, לכך צריך להרחיק מן המערב למזרח שיהיה נגד השמש).

- 6 יב. טַעוּ אוֹ שָׁגְגוּ, אֶפְלּוּ הַיָּדִידוּ, וְלֹא הִקְרִיבוּ תָּמִיד
- 7 שֶׁל שָׁחַר - יִקְרִיבוּ תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרֵפִים⁶³. בְּמָה
- 8 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁנְתָּחֲנֵף הַמִּזְבֵּחַ; אֲבָל הָיָה מִזְבֵּחַ
- 9 חָדָשׁ שֶׁעֲדִין לֹא קָרַב עָלָיו כָּלִים - לֹא יִקְרִיבוּ עָלָיו
- 10 תַּחֲלָה בֵּין הָעֲרֵפִים⁶⁴; שְׁאֵין מִחֲנֻכִּין מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה
- 11 אֲלָא בְּתָמִיד שֶׁל שָׁחַר⁶⁵.

(63) מנחות מט. במשנה וכדעת תנא-קמא, ולא כר' שמעון האומר שאלו שהזידו אינם יכולים להקריב בערב. (64) מנחות נ. גם לדעת תנא-קמא של ר' שמעון, שאף הוא לא נחלק אלא בשנתחנך המזבח (שם). (65) משנה במנחות שם.

ב'ספר המצוות' ל"ח פא. (27) ב'סיפרא' שם נראה שהוא הפסוק "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה", וכן נראה ביומא, שם. אבל ב'ספר המצוות' שם הביא רבינו הפסוק השני "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה". ועי' רש"י בזבחים שם. (28) כדברי רב נחמן אמר רבה בר אבבה (יומא וזבחים, שם) "המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה - חייב". וכדברי התירוף השני בזבחים שם, שאפילו אם היו שם עוד גחלים, חייב הוא על כיבוי גחלת אחת. וכל זה אינו אלא לענין הלאו, אבל לענין ה'עשה' להיות אש יוקדה על המזבח תמיד (למעלה ה"א) - לא עבר בכיבוי מקצת, אלא אם כיבה הכל (ראה 'אור שמח' כאן). (29) כדי לכבותה, ולא לעשות בה מצוה אחרת, ולכן היא נחשבת עוד לאש המזבח, אף לאחר שהורידה (ראה יומא, שם). (30) ראה למעלה ה"ד, כי היתה מערכה מיוחדת שממנה לוקחים אש במחתה לקטורת, וראה גם להלן פ"ג ה"ה, וכמו כן היתה מצות הרמת הדשן שחותה במחתה ומוריד לרצפה את הגחלים, ראה להלן ה"ב. (31) ראה להלן פ"ג ה"ג, שגר מערבי שכבה אין מדליקין אותו אחר דישונו אלא ממזבח החיצון. (32) כדעת רבא, וכהלשון השניה ביומא, שם.

- 23 ז. כְּשֶׁמִסְדֵּר עֲצֵי מַעֲרֵכָה גְדוּלָה³³ - מְסַדֵּרָה בְּמִזְבֵּחַ
24 הַמִּזְבֵּחַ³⁴, וְיִהְיֶה מִרְאֶה שֶׁהַתְּחִיל לְסִדֵּר מִן הַמִּזְבֵּחַ³⁵.
25 וְרוּחַ הָיָה בֵּין הַגְּזֵרִים³⁶. וְרֹאשֵׁי הַגְּזֵרִים הַפְּנִימִיִּים
26 הָיוּ נֹגְעִין בְּדִשָּׁן שֶׁבְּאִמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא הַנִּקְרָא
27 תַּפּוּחַ³⁷.

(33) זה שתרים את המזבח, היה מסדר עצי מערכה גדולה, ראה להלן פ"ד ה"ה. (34) משנה, תמיד כט, א. ובגמרא שם ל, א - אמרו: "מאי טעמא (כלומר, למה סידר אותה במזרח, כן הוא לדעת רבינו, ודלא כהמפרש - לחם-משנה) רב הונא ורב חסדא: חד אמר, כדי שתהא הרוח (= הבאה משער מזרח) מנשבת בה. וחד אמר, כדי שיהיו מציתין את האילתא" (היא הגחלת שמסיקין בה מערכה שניה של קטורת - רבינו בפירוש המשנה, שם). ואף כאן הכוונה שתהא הרוח מנשבת בה, אלא שלא דאגו להדלקתה המהירה של המערכה עצמה, אלא להדלקתה המהירה של מערכת הקטורת - לחם-משנה. (35) שם במשנה: "וחזיתה מזרחה". כלומר, נותנין על מערכת העצים אות (כמו "חזית" הנזכרת בתחילת מסכת בבא-בבא) לצד מזרח, שיוורה שמצד המזרח מתחילין לסדר מערכה (פירוש המשנה, שם). (36) כלומר, בין סדרי העצים של המערכה היו מניחים ריוח (המפרש, שם). שם במשנה: "וריוח היה בין הגזירים שהיו מציתין את האילתא משם". "שהיו מסדרין העצים בריבוע גיזרה אחת למזרח ואחת למערב, וחוזרין ומניחין עליהן שני גזירין אחד לצפון ואחד לדרום, ועל ריבוע זה חוזרין ומסדרין ריבוע אחר, כנ"ל, ועוד כמה ריבועים ריבוע על גבי ריבוע והרוח נושבת בין ריבוע לריבוע" ('תפארת ישראל' שם). (37) שם במשנה: "וראשי הגזירים הפנימיים היו נוגעין בתפוח". ומפרש רבינו, כי התפוח הוא מקום הדשן אשר באמצע המזבח שאליו גורפים הדשן מכל הצדדין (ראה להלן ה"ג ובפירוש

ובער עליה הכהן עצים בבוקר וערך עליה, תניהו ענין לתמיד של בין הערביים".

- 1 ג. שְׁנֵי גְזֵרִים שֶׁל בֵּין הַעֲרֵפִים מְעֲלִין אוֹתָן שְׁנֵי
2 פְּתָנִים¹⁶, כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּעֵץ יְחִידִי בִּידוֹ; שְׁנַאֲמַר:
3 וְעֲרֹכוּ - הָרִי פֶּאֶן שְׁנֵימָּ. אֲבָל שֶׁל שַׁחַר - בְּכֹהֵן
4 אֶחָד¹⁷.

(16) שם. (17) שנאמר בו (שם) "ובער עליה הכהן", כלומר, כהן אחד (יומא, שם).

- 5 ד. שֶׁלשׁ מַעֲרֻכּוֹת שֶׁל אֵשׁ עוֹשִׂין בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל
6 יוֹם¹⁸. וְרִאשׁוֹנָה - מַעֲרֵכָה גְדוּלָה, שֶׁעָלֶיהָ מְקַרִּיבִין
7 הַתָּמִיד עִם שְׁאֵר הַקִּרְבָּנוֹת. שְׁנִיָּה - בְּצִדָּה, קִטְפָּה,
8 שֶׁמֶמְנָה לֹקְחִין אֵשׁ בְּמַחְתָּה לְהַקְטִיר קִטְרֶת בְּכָל
9 יוֹם. שְׁלִישִׁית - אֵין עָלֶיהָ כָּלוּם, אֲלָא לְקַיֵּם מִצְוֹת
10 הָאֵשׁ¹⁹, שְׁנַאֲמַר: אֵשׁ תָּמִיד תִּקְדָּה²⁰.

(18) כרבי יוסי, במשנה יומא מג, ב. וברייתא שם מה, א. וראה גם בפירוש המשנה, שם. (19) ראה למעלה ה"א, ו'לחם משנה' כאן. (20) כן הוא למעלה ה"א, וב'ספר המצוות' עשה כט. אבל ביומא מה, א - למד רבי יוסי מערכה שלישית לקיום האש, ממה שנאמר (שם, ה) "והאש על המזבח תוקד בו", כמו שהביא רבינו להלן ה"ה (ראה לחם-משנה למעלה ה"א).

- 11 ה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ²¹, שֶׁזֶה שְׁנַאֲמַר: עַל מוֹקְדָה
12 עַל הַמִּזְבֵּחַ - זֶה מַעֲרֵכָה גְדוּלָה²²; וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּקְדָּה
13 בּוֹ - זֶה מַעֲרֵכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קִטְרֶת²³; וְהָאֵשׁ עַל
14 הַמִּזְבֵּחַ תִּקְדָּה בּוֹ - זֶה מַעֲרֵכָה שְׁלִישִׁית²⁴ שֶׁל קִיּוֹם
15 הָאֵשׁ. אֲבָל אֵיבָרִים וּפְדִירִים שֶׁלֹּא נִתְּאֲפְלוּ מִבְּעֶרֶב -
16 נֹתְנִין אוֹתָן בְּצִדֵּי מַעֲרֵכָה גְדוּלָה²⁵.

(21) יומא מה, א. (22) למעלה ה"ב, למד כן מהפסוק "ובער עליה וגו'", עיי"ש. (23) נקראת כן לפי שממנה נוטלין אש במחתה לקטורת שמקטירין בכל בוקר ובין הערביים. (24) יומא שם לרבי יוסי, וראה למעלה ה"א וה"ד, וב'ספר המצוות' עשה כט. (25) כלומר, נותן אותן שם עד שיעשה מערכה גדולה ומחזירין על המערכה הגדולה. וכן הוא ביומא שם לדעת רבי יוסי ורבי יהודה: "דתניא, מנין לאיברים ופדירים שלא נתעכלו מבערב שסודרן על גבי מזבח, ואם אין מחזיקין שסודרן על הכבש או על גבי סובב, עד שיעשה מערכה גדולה וסודרן, תלמוד-לומר (ויקרא ו, ג) "אשר תאכל האש את העולה על המזבח". וראה להלן ה"ג.

- 17 ו. הַמִּכְבָּה אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ - לֹקְדָה²⁶, שְׁנַאֲמַר: לֹא
18 תִּכְבֶּה²⁷. אֲפִלּוּ גִחַלֹת אֶחָד²⁸, וְאֲפִלּוּ הוֹרִידָה מֵעַל
19 הַמִּזְבֵּחַ²⁹ וְכִבֶּה - לֹקְדָה. אֲבָל אֵשׁ מַחְתָּה³⁰ וְאֵשׁ
20 מְנוּרָה³¹ שֶׁהִכְנִיָּה בְּמִזְבֵּחַ לְהַדְלִיק מִמֶּנָּה, אֵף עַל פִּי
21 שִׁכְבָּה אוֹתָן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ³² - פֶּטוּר; שֶׁהָרִי נִתְּקָה
22 לְמַצְוֶה אַחֶרֶת, וְאֵין אֵין קוֹרָא בָּהּ אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ.

(26) יומא מו, ב. וזבחים צא, ב. ו'סיפרא' צו פ"ב ה"ז. וראה

11 אֶלָּא בַּמִּזְבֵּחַ עֲצָמוּ מִצִּיתִין; שְׁנֹאֲמַר: וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ
12 תּוֹקֵד בּוֹ⁴⁵, מִכָּאן לְהַצֵּתָהּ שְׁלֵא תִהְיֶה אֶלָּא בְּרָאשׁוֹ
13 שֶׁל מִזְבֵּחַ.

(43) כן יש ללמוד ממה שלא מצינו בדברי חז"ל שום קביעות מקום לזה (ה' המוריה). (44) ביומא מה, ב - בברייתא: "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. לימד על מערכה שניה של קטורת שלא תהא אלא על המזבח החיצון", הרי שלא דיברו על המערכה השלישית של קיום האש, אלא על מערכה שניה של קטורת, וראה להלן. ועי' ב'הר המוריה'. (45) כן הוא בפירוש 'רבינו חננאל' שם. וראה למעלה ה"ה כי פסוק זה נאמר על מערכה שניה של קטורת, וראה למעלה, וצריך עיון.

14 י. הִרְמַת הַדֶּשֶׁן⁴⁶ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם⁴⁷ - מִצְוֹת
15 עֲשֵׂה⁴⁸, שְׁנֹאֲמַר: וְהָיִיתָ אֶת הַדֶּשֶׁן. וְהָיָה עֲבוּדָה⁴⁹
16 מִעֲבוּדוֹת כְּהֻנָּה⁵⁰. וּבִגְדֵי כְּהֻנָּה שְׁתּוֹרֵם בֵּהֶן הַדֶּשֶׁן⁵¹
17 יִהְיוּ פְחוּתִין מִן הַבְּגָדִים שֶׁמִּשְׁמֵשׁ בָּהֶם בְּשָׂאֵר
18 עֲבוּדוֹת; שְׁנֹאֲמַר: וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים
19 אֲחֵרִים וְהָיִיתָ אֶת הַדֶּשֶׁן⁵². אֵינוֹ אוֹמֵר 'אֲחֵרִים'
20 שֶׁיִּהְיוּ בְּגָדֵי חַל, אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ פְחוּתִין מִן
21 הָרָאשׁוֹנִים⁵³. לִפִּי שְׂאִינוֹ דֶּרֶךְ אֲרָץ⁵⁴ שֶׁיִּמְזַג כּוֹס
22 לְרֵבּוֹ בְּבָגְדִים שֶׁבִּשְׁלֵל בָּהֶם קִדְרָה לְרֵבּוֹ.

(46) הסרת הדשן מעל גבי המזבח. וראה להלן ה"ב כיצד תורמין. (47) כן מפורש במשנה יומא כ, א. כי "בכל יום תורמין את המזבח". (48) ראה יומא שם, וכב, א. ותמיד כח, א. וכח, ב. ויספר המצוות עשה ל. (49) יומא כג, ב: "בהרמה דבריה הכל עבודה היא", אבל "הוצאת הדשן" לחוץ - אינה עבודה, ראה להלן ה"ט". (50) וצריכה כהונה (יומא ותמיד שם, ולמעלה פ"ט מהל' ביאת מקדש ה"ח). ובגדי כהונה שנאמר (שם) "ולבש הכהן מוֹדוֹ בְּדוֹ וּמִכְנָסָיו בְּדוֹ יִלְבֹּשׁ עַל בִּשְׂרוֹ וְהָיִיתָ אֶת הַדֶּשֶׁן". וראה ביומא כג, ב - ולהלן בדברי רבינו. (51) (רבינו מפרש מה שאמרו בברייתא (יומא, שם) "ופשט ולבש וכו' אחרים פחותין מהן" - בתרומת הדשן ולא בהוצאת הדשן, שהרי לפי דברי תנא-קמא "הוצאת הדשן" אינה עבודה (וכן פסק רבינו להלן ה"ט"), ואם כן אינה צריכה בגדי כהונה, וכאן הרי מפורש "ופשט ולבש", הקישה התורה בגדים שלובש לבגדים שפשט, ששניהם בגדי כהונה, אלא על-כרחינו שהפסוק מדבר בהרמת הדשן. ולא כרבי אלעזר (שם) שדרש "אחרים והוציא", אלא ופשט ולבש הוא סוף מהפסוק הקודם "והיית את הדשן וגו'", וראה להלן. אלא שיש לציין כי במעילה ט, א - בפלוגתא רב ורבי יוחנן מפורש שהוצאה צריכה בגדי כהונה. ודוחק לומר ששם מדבר אליבא דרבי אלעזר. ויתכן שלא אמרו כן אלא לרבי יוחנן, אבל לרב לא אמרו כן, ורבינו פסק כרב, ראה להלן בסוף הפרק. (52) (בפסוק מפורש "והוציא את הדשן", אבל כוונת רבינו ל"והיית את הדשן" שבפסוק הקודם, וכמו שכתבנו למעלה). (53) כתנא-קמא בברייתא שם. (54) ברייתא של רבי ישמעאל, יומא שם.

23 יא. אֵימַתִּי⁵⁵ תּוֹרְמִין הַדֶּשֶׁן? בְּכָל יוֹם - מְשַׁעֲלָה

המשנה, שם) וכן פירש רש"י בחולין ז, ב - ד"ה כשלש מאות כור, וכן נראה מדברי המפרש - תמיד, שם. ונקרא תפוח, שאחרי שמגרפין האפר לאמצע המזבח היו עושין מן הכל כמין כרי באמצע מקום המערכה בדמות תפוח (רבינו בפירוש המשנה, שם).

1 ח. וְאַחֵר שֶׁמִּסְדֵּר מַעֲרֵכָה גְדוּלָּה חוּזֵר וּבוֹרֵר עֲצֵי
2 תְּאֵנָה וְפִים³⁸ וּמִסְדֵּר מַעֲרֵכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קִטְרֵת³⁹
3 מִכְּנֶגֶד קֶרֶן מַעֲרֵבִית דְּרוּמִית, מְשׁוּכָּה מִן הַקֶּרֶן כְּלָפִי
4 צִפּוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת⁴⁰, וְכֵּה כְּמוֹ חֲמֵשׁ סָאִין גָּחִלִים⁴¹.
5 וּבִשְׁבֹּת עוֹשִׁין בָּהּ כְּמוֹ שְׁמוֹנֶה סָאִין גָּחִלִים, מִפְּנֵי
6 שְׁעָלֶיהָ מִקְטִירִין בְּכָל שַׁבַּת שְׁנֵי בְּזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל
7 לָחֶם הַפָּנִים⁴².

(38) תמיד שם, וזבחים נח, א. וראה למעלה פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ג. "ולפי שהיו צריכים עכשיו לגחלים ולישאם אל המזבח הפנימי ולהקטיר שם קטורת, היו בוררים יפים שיעשו גחלים טובים ולא אפר" (המפרש, בתמיד שם). (39) שממנה לוקחים אש במחתה, להקטיר קטורת (למעלה ה"ד). (40) בתמיד שם, במשנה: "לסדר (את) המערכה (ה)שניה לקטורת מכנגד מערבית דרומית משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות". וכתב המפרש, שם: "קסבר האי תנא, כוליה מזבח בצפון ואין מן המזבח נגד הפתח אלא חמש אמות, שהרי ההיכל ממוצע ועומד באמצע העזרה ועשר אמות פתחו של היכל, יש מאותן עשר אמות חמש מן הדרום וחמש מן הצפון, הרי חמש אמות מן המזבח נגד חמש אמות צפונית פתחו של היכל, וארבע אמות שרוצה להרחיק מן הקרן (דרומית) מערבית ורוצה להמשיך אותו על קרן דרומית, לפי שבאותן ארבע אמות אי אתה יכול לסדר המערכה, לפי שהם אמה יסוד ואמה סובב ואמה קרנות ואמה הילוך רגלי כהנים וכו' ולימדך שבאמה החמישית תסדר שגם אותה האמה היא עדיין נגד הפתח וכו' ואנן בעינן שיעשה המערכה נגד פתח ההיכל וכו'". וכן הוא בזבחים נח, ב. ולפי שמבואר מדברי רבינו (למעלה פ"ה מהל' בית הבחירה ה"ג-טו) כי המזבח היה עשרים אמה בצד דרום, עשר אמות כנגד הפתח, ושתי אמות צפונית מן הפתח - צריך לומר, על כרחנו, כי אין צורך לעשות המערכה כנגד הפתח, ומה שאמרו בזבחים שם, אינו לדברי הכל (לחם-משנה), ומה שהוצרכו להרחיק ארבע אמות, היינו כמו שכתב המפרש, שם: אמה של יסוד ואמה של סובב, אמה של קרנות ואמה מקום להילוך הכהנים. וראה ב'תוספות יום-טוב' תמיד פ"ב מ"ה. (41) שם במשנה. ורוצה לומר, שהיה נותן שם עצים במדה כזו, שכשישרפו ישארו שם חמש סאים גחלים, כדי שיוכל לחתות בהן בריוח. (42) שם במשנה. שכל דבר הניטל מבפנים ליתנו במזבח החיצון, אינו ניתן אלא באותה קרן שהיא סמוכה יותר לפנים, ושאינו לו קרן יותר סמוך ממנה (וזבחים נח:).

8 ט. מַעֲרֵכָה שְׁלִישִׁית שֶׁל קִיּוֹם הָאֵשׁ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ
9 בְּכָל מְקוֹם שֶׁיִּרְצֶה מִן הַמִּזְבֵּחַ⁴³, וּמִצִּית בָּהּ אֶת
10 הָאֵשׁ. וְלֹא יֵצִית הָאֵשׁ לְמִטָּה⁴⁴ וְיַעֲלֶה אוֹתָהּ לְמִזְבֵּחַ,

כמו כן בנידון שלפנינו כשפושט בגדי כהונה ולובש בגדים פחותים). (61) ראה להלן פ"ד ה"א, כי הכהנים המשתתפים בפס חיו לובשים לפני הפס כהונה. (62) ראה למעלה ה"י. (63) כלומר, רוחץ ידיו ורגליו ממי הכיור, ראה משנה תמיד כח, ב: "קידש ידיו ורגליו מן הכיור". ובפירוש המשנה לרבינו שם, כתב: כי "דבר תורה הוא שאין קרבים למזבח ולא לשום דבר מן העבודות אלא לאחר קידוש ידים ורגלים, אמר רחמנא (שמות ל, יח-כ) בבואם אל אהל מועד (= ועשית כיור נחושת וכו') ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה' וכו'"), וראה פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"א. ושם הט"ז ביאר "כיצד מצות קידוש". וראה שם ה"י, כי מצוה לקדש ממי הכיור, ואם קידש מאחד מכלי השרת, הרי זה כשר. (64) "ראשי בית אב הזהירוהו כך" (תפארת ישראל' תמיד, שם). (65) משנה, שם כח, א: "ואע"פ שהוא יודע בדבר צריך להזהירו שהוא היה הולך יחיד ושוא יסכח ויגע ומתוך שמהירין אותו הוא נזחר" (המפרש, שם). (66) שם במשנה (כח:): "נטל מחתת הכסף". (67) "מקצוץ היא קרן זווית" (רבינו בפירוש המשנה, תמיד שם). (68) שם במשנה כח, א: "והרי המחטה נתונה במקצוץ בין הכבש למזבח במערבו של כבש", כלומר, באלכסון היא נתונה ממוצעת בין כבש למזבח בזווית הכבש אצל מקום שתכלה הכבש" (המפרש שם). (69) שם במשנה. (70) תוחב המחטה למחתת הגחלים, והיא מתמלאה מן הגחלים. (71) שם במשנה: "חותה את המאוכלות הפנימיות", "הן הגחלים המאוכלות היטב שבמזבח, שהרי הם באמצע האש" (רבינו בפירוש המשנה), והם ברשן, שכן נאמר (ויקרא ו, ג) "והרים את הדרשן, אשר תאכל האש" (המפרש). (72) כשפניו לצד דרום העזרה ואחוריו לצד צפון, שהרי הכבש בדרומו של המזבח. (73) לצפון העזרה. (74) שם במשנה: "יירד הגיע לרצפה הפך פניו לצפון הולך במזרחו של כבש כעשר אמות", כלומר, לא היה מהלך בדרכו דרך מזרח ויוצא חוץ לעזרה, אלא הופך פניו לצפון העזרה, דהיינו דרום המזבח והולך במזרחו של כבש אצל הכבש בקרקע העזרה סמוך לכבש, והלך כעשר אמות מן הכבש ועדיין רחוק הוא מקום הדרשן מן המזבח עשרים אמה, שהרי שלשים אמה היה הכבש תופס בקרקע העזרה, כמפורש למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה ה"ג. ואע"פ שנאמר (ויקרא ו, ג) "אצל המזבח" – למדו כן, שצריך שיהא רחוק מן המזבח עשרים אמה, ממה שנאמר (שם א, טז) "והסיר את מוראתו בנוצתה והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדרשן", וקים להו לרבנן שאין השלכה פחותה מעשרים אמה, הרי שמקום הדרשן רחוק מן המזבח עשרים אמה (המפרש). (75) למזרח. (76) שם במשנה. (77) שם, וראה למעלה פ"ו מהל' מעשה הקרבנות הכ"א. (78) שם, וראה להלן פ"ג ה"ב. (79) ראה למעלה ה"י.

1 עמוד השחר⁵⁶; וברגלים - מתחלת שליש אמצעי
2 של לילה⁵⁷; וביום הכפורים - מחצות הלילה⁵⁸.

(55) יומא כ, א - במשנה. (56) במשנה, שם: "בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר, או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחוריו". ובגמרא (שם כ:) "רב אמר, קרא גברא. רבי שילא אמר, קרא תרנגולא". ופסק רבינו כרב (שהרי לדברי רבי שילא הוא זמן מוקדם - 'מאירי' שם). (וכן נראה בזבחים כ.), שהוא אחר עלות השחר, שהרי אמרו שם: "קידש ידיו ורגליו לתרומת הדרשן למחר אין צריך לקדש", וביארו שם, שאפילו לדעת רבי, שלינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים - אינו נפסל כאן, שמודה רבי שמקורות הגבר ועד צפרא לא פסלה לינה, והיינו מעלות השחר עד אחר הנץ החמה (פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"ט) ואם היה זמן קידוש לפני עלות השחר - בוודאי פסלה לינה, שהרי עמוד השחר הוא שעושה לינה בכל מקום. ומה שאמרו (יומא כב.) שתרומת הדרשן עבודה לילה היא - היינו שכשרה גם בלילה, אבל גם ביום כשרה, ועי' 'תוספות' יומא כז, ב - ד"ה איכא. וראה בהשלמת תוספות ר"י למסכת ברכות "סיני" כרך לו עמ' צב הערה 107, ולהלן פ"ד ה"א). (57) משנה, שם. וביארו בגמרא (שם כ:) משום שרבים המביאים קרבנות ברגל, לכן הקדימו ההרמה. (58) משנה, שם. וביארו בגמרא שם: משום "חולשא דכהן גדול", היינו שלא יצטרך להיות בהול ביום ולמהר עבודתו מבלי לנוח בין עבודה לעבודה.

3 יב. כיצד תורמין? מי שזכה לתרם⁵⁹ - טובל⁶⁰
4 ולובש⁶¹ בגדי הרמה⁶², ומקדש ידיו ורגליו⁶³.
5 ואומרים לו⁶⁴: הנה שוא תצב בקלי עד שתקדש
6 ידיו ורגליו⁶⁵. ואחר כך לוקח המחטה, ושל פסח
7 היתה⁶⁶. והיא היתה נתונה במקצוץ⁶⁷, בין כבש
8 למזבח, במערבו של כבש⁶⁸. ונטל את המחטה
9 ועולה לראש המזבח, ומפנה את הגחלים אילף
10 ואילף⁶⁹, וחותה⁷⁰ מן הגחלים שנתאכלו בלב
11 האש⁷¹, ויורד למטה לארץ⁷². והופך פניו לצפון⁷³,
12 ומהלך בארץ למזרח הכבש כמו עשר אמות כלפי
13 הצפון⁷⁴, וצובר את הגחלים שחתה על גבי הרצפה
14 רחוק מן הכבש⁷⁵ שלשה טפחים⁷⁶, במקום שנותנים
15 מראת העוף⁷⁷ ודרשון המזבח הפנימי והמנורה⁷⁸.
16 וחתכה זו שחותה במחטה ומוריד לרצפה אצל
17 המזבח היא המצוה של כל יום⁷⁹.

(59) כלומר, מי שזכה בפס (= בגורל) לתרום, ראה להלן פ"ד ה"ה. (60) כלומר, טובל לפני הפס, ראה משנה תמיד כו, א: "מי שהוא רוצה לתרום את המזבח, משכים וטובל עד שלא יבא הממונה וכו' בא הממונה וכו' אמר להן מי שטבל יבא ויפס, הפיסו מי שזכה זכה בו" (לחם-משנה ו'ה המוריה), וראה למעלה פ"ה מהל' ביאת מקדש ה"ה, כי אין אדם נכנס לעזרה לעבודה וכו' עד שהוא טובל. (ויתכן כי כשם שביום הכיפורים, כשמחליף בגדיו, טובל הוא לפני הלבשה, אע"פ שכבר טבל מקודם (יומא לא:),

יג. אחר שפירד זה שפירם⁸⁰ רצים⁸¹ אֶחָיו הפִּהֲנִים⁸²
ומקדשין יְדֵיהֶם ורגְלֵיהֶם⁸³ בַּמִּהְרָה⁸⁴, וְנוֹטְלִין אֶת
הַמַּגְרָפוֹת⁸⁵ וְאֶת הַצִּנּוֹרוֹת⁸⁶ וְעוֹלִין לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ,⁸⁷

וה'תוספות' (יומא כז: ד"ה איכא דאמרי) והמפרש (תמיד פ"ב כח:) וכן בפירוש המיוחס להראב"ד שם, סוברים כי לא בכל יום היו מוציאים את הדשן מעל המזבח כ"א רק כשרבה הדשן על גבי התפוח. וכדעת רבינו, ראה משנה למלך כאן. (93) במועדים (פירוש המשנה, וראה להלן). (94) משנה, תמיד שם: "וברגלים לא היו מדשנין אותו, מפני שהוא נוי למזבח" = "כשיש עליו דשן הרבה כדאמרן בעלמא (פסחים סה:) שבח הוא לבני אהרן שמהלכין עד ארכובותיהם בדם, כך שבח כשיש עליו דשן הרבה ונראה שלא עומד המזבח בטל" (המפרש, שם). והראב"ד שם פירש שלא היו מורידים הדשן ברגלים אלא בידים, עם המגרפות.

יד. פל מי שירצה מן הפהנים⁹⁵ ממלא מן הדשן שהורידו למטה ומוציא חוץ לעיר לשפך הדשן⁹⁶. ואין להוציא הדשן לחוץ פיוס⁹⁷, אלא פל הרוצה ומעולם לא נתעצל פהן מלהוציא את הדשן⁹⁸.

(95) אפילו אלו שלא עמדו בפס, ולא טבלו. כי מה שאין כהן נכנס לעזרה אלא אם כן טבל, אינו אלא אם נכנס לעבודה (ראה למעלה פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"ד), ואילו הוצאת הדשן מלמטה אל מחוץ לעיר אינה עבודה (ראה להלן ה"ט"ו). (96) שכתוב (ויקרא ו, ד) "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה", והוא בית הדשן שמחוץ לירושלים ושורפין שם החטאות הנשרפות, שנאמר אצל פר כהן משיח (ויקרא ד, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה אל שפך הדשן וכו' ישרף". (97) כלומר, אף כי מלאכה זו נעשתה על ידי כהן אחד, שהרי נאמר (שם ו, ד) "והוציא את הדשן" בלשון יחיד – לא היה על זה פס, כיון שהוצאת הדשן אינה עבודה. ואם כי מעולם לא נתעצל כהן מלהוציא הדשן (ראה בסמוך) לא היו על זה קופצים רבים עד כדי סכנה (ראה יומא כב.). ומקור דין זה, ראה להלן בסמוך. ולמעלה ה"ג גבי דישון המזבח לא הוצרך רבינו להודיע כי לא היה שם פס, מאחר שרבים מהכהנים היו עושים זאת, ראה למעלה שם, ובה"ה המוריה' כאן. (98) משנה, תמיד כט, א. כלומר, אף כי אינה עבודה, ראה להלן. ומכאן שלא היה על זה פס.

טו. ואף על פי שאין הוצאתו לחוץ עבודה⁹⁹, אין בפעלי מומין מוציאים אותו¹⁰⁰. וכשמוציאין אותו לחוץ לעיר – מניחין אותו במקום שאין הרוחות מנשבות בו בחזקה¹⁰¹, ולא תזירין¹⁰² גורפים אותו. ולא יפזרנו שם, שאמר: ושמו – שיפזרנו פנחת¹⁰³. ואסור להנות בו¹⁰⁴.

(99) ראה למעלה ה"ה. (100) יומא כג, ב. שלא כדברי רבי אליעזר, ראה למעלה שם. (101) למד כן ממה שנאמר להלן "ושמו, שלא יפזר". (102) בדפוס רומי: "הזרמים", וכן הוא בפירוש המשנה בסוף מסכת תמיד: "ואמר, ושמו – בנחת, ושמו – כולו, ושמו – שלא יתפזר, רוצה לומר שלא יתן אותו בפני הרוח או בפני השטף" (וראה מה שכתב הגר"ל הכהן מיימון זצ"ל במבוא לרמב"ם דפוס רומי, הוצאת מוסד הרב קוק עמ' 10-11). (103) כן הוא בפסחים

1 וְכָל אִיבָרֵי הָעוֹלוֹת וְאִמּוֹרֵי הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁלֹּא נִתְאַפְּלוּ
2 כָּל הַלֵּילָה מִחֲזִירֵין אוֹתָם לְצַדִּי הַמִּזְבֵּחַ⁸⁷. אִם אֵין
3 הַצִּדִּין מִחֲזִיקֵין - סוֹדְרִים אוֹתָם בְּכֶבֶשׂ כְּנָגֵד
4 הַסּוֹכֵב⁸⁸. וְאַחֲרֵי כֵן גּוֹרְפִין אֶת הַדֶּשֶׁן בְּמִגְרָפוֹת
5 מִפְּלֵ צַדִּי הַמִּזְבֵּחַ⁸⁹, וּמַעֲלִין אוֹתוֹ עֲרֻמָּה עַל גְּבִי
6 הַתְּפוּחִי⁹⁰. וְגוֹרְפִין אוֹתָהּ הָעֲרֻמָּה בְּפִסְכָּתָהּ, וְהוּא
7 פְּלִי גְדוֹל שֶׁמִּחֲזִיק לְתֵהָ⁹¹, וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ לְמִטָּה⁹².
8 וּבִרְגָלִים⁹³ לֹא הָיוּ מוֹרִידִין אוֹתוֹ, אֲלָא מִנִּיחִין
9 הָעֲרֻמָּה גְבוּהָהּ בְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹי
10 לְמִזְבֵּחַ⁹⁴.

(80) משנה, שם כח, ב. (81) לכך רצים כדי שלא יהיה הרבה ליד הכיור, שהוא בין האולם ולמזבח, בלי קידוש ידים ורגלים, אף-על-פי שאין איסור בכך (ראה למעלה פ"ז מהל' בית הבחירה ה"כ"א) – תפארת ישראל. (82) הם אלה שעמדו אתו בפס, וטבלו לפני כן. ולא היה בזה פס, כיון שאין עבודה זו מוגבלת רק לכהן אחד אלא לכמה כהנים, וראה בה"ה המוריה' להלן ה"ד. (83) שנאמר (שמות ל, כ) "בבואם אל אהל מועד ירחצו וגו' או בגשתם אל המזבח", ובמשנה שם אמרו, שקידשו ידיהם ורגליהם מן הכיור. ורבינו לא הזכיר "כיור", לפי שאם קידש מאחד מכלי השרת כשר, ראה למעלה פ"ה מהל' ביאת מקדש ה"י. (84) ראה למעלה הערה פ. (85) "יעים להסיר את הדשן ולפנותו לתפוח" (המפרש, שם). (86) שפודין (רבינו בפירוש המשנה, שם) "להסיר את האברים" (המפרש, שם). (87) "כדי שלא יפסלו בלינה, שאין יכולין להקטירן עד לאחר שיקטירו אברי תמיד של שחרית, ואם לא שהיו סודרין על המזבח, היו נפסלין בלינה, אבל בראש המזבח אינם נפסלים בלינה" (המפרש, שם). (88) שם במשנה "אם אין צדדים מחזיקין, סודרים אותן בסוכב על הכבש", וכתב רבינו בפירוש המשנה, כי "מה שאמר בסוכב על הכבש, ענינו על הכבש כנגד הסוכב", וכן כתב כאן. אבל המפרש כתב: "סודרין בסוכב או על גבי הכבש". וכן הוא ביומא מה, ב. וב'סיפרא' צו פ"ב ה"ד. וגם על הכבש אין נפסלין בלינה שהכבש הרי הוא כמזבח לכל דבר. ולאחר שיסדרו את המערכות יחזירו האברים אל המערכה הגדולה, אחר שהקריבו אברי תמיד של שחר (המפרש, שם) וראה למעלה ה"ה. (89) שם במשנה. (90) שם במשנה, וראה למעלה ה"ז. (91) בתמיד פ"ה מ"ה: "ופסכתו היתה כלי גדול מחזקת לתוך וכו' ושליושה דברים היתה משמשת כופין אותה על גבי גחלים ועל השרץ בשבת, ומורידין בה את הדשן מעל גבי המזבח" (ראה להלן פ"ג ה"ו). ועל הפסוק (שמות כז, ג) "סירותיו", תרגם אונקלוס: "פסכרותיה". וולתך מדה מחזקת ט"ו סאה" (רבינו בפירוש המשנה, שם) וכל סאה היא ששה קבין (ראה פירוש המשנה לרבינו, מנחות עו:) ואם כן "לתך" הוא תשעים קבים, שהם חצי כור (ראה בפירוש הרא"ש ורע"ב שם). (92) וזה נקרא "דישון מזבח" (ראה פירוש המשנה, תמיד כח:). ואילו "הוצאת הדשן" הוא מה שמוציא מלמטה אל מחוץ לעיר (ראה להלן ה"ד). ודעת הראב"ד בהשגות (למעלה ה"ז) שהוצאת הדשן היא בכל יום ויום, אבל רש"י (חולין צ.)

10 שְׁפָקְעָה¹² מַעַל הַמִּזְבֵּחַ, אֶפְלוּ קָרְטִין שְׁפָה¹³ - אֵין
11 מַחְזִירִין אוֹתָן¹⁴.

8) כי משקל כל הקטורת בכל שנה הוא שלוש מאות ושישים ושמונה מנה, ומקטיר ממנה בכל יום מנה, שהם שס"ה מנים כנגד ימות החמה, ונשארו שלושה מנים שמהם מכניס כהן גדול מלוא חפניו ביום הכיפורים. (9) משנה יומא מג: "בכל יום מקריב פרס (=חצי מנה) בשחרית ופרס בין הערביים", משום שנאמר (שמות שם) "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה, ובהעלות וגו' בין הערביים יקטירנה", אם כן חציו בבוקר וחציו בין הערביים. (10) שנהרס. (11) כלומר, במקום שהיה המזבח קיים, והם דברי רב גידל בזבחים נט. אף על פי שלעניין דמים הכל מודים שצריך מזבח. (12) שקפצה בכח האש, מנחות כו: (13) שלמים וחשובים שבה" (רש"י במנחות שם). (14) למזבח. משום שנאמר (ויקרא ו, ג) "אשר תאכל האש את העולה על המזבח", ודרשו (מנחות שם, יומא מה: וזבחים פג:): "עיכולי עולה אתה מחזיר ואי אתה מחזיר עיכולי קטורת", שהיו על מזבח הזהב ופקעו ממנו.

12 ג. בַּעַת שְׁמִקְטִירִין הַקְטַרְתָּ בַּהִיכַל בְּכָל יוֹם¹⁵
13 פּוֹרְשִׁין כָּל הָעַם מִן הַהִיכָל וּמִבֵּין הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ¹⁶,
14 לֹא יִהְיֶה שָׁם אָדָם עַד שְׁיֵצֵא זֶה שְׁהַקְטִיר הַקְטַרְתָּ¹⁷.
15 וְכֵן בַּשָּׁעָה שְׁיִפְנֶס בְּדָם חֲטָאוֹת הַנִּעֲשׂוֹת בְּפָנִים¹⁸
16 פּוֹרְשִׁים הַכָּל מִבֵּין הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ עַד שְׁיֵצֵא.
17 שְׁנֵאמַר: וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאוֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר
18 בַּקֹּדֶשׁ וְגוֹמֵר - בְּנֵן אֵב לְכָל כִּפְרָה שֶׁבְּקֹדֶשׁ שְׁלֹא
19 יִהְיֶה שָׁם אָדָם.

15) אבל בקטורת של יום הכיפורים שהיא לפני ולפנים, בקודש הקדשים, אמרו בברייתא שאין צריך לפרוש אלא מההיכל שהוא קרוב לקודש הקדשים, אבל מבין האולם ולמזבח אין צריך לפרוש (כסף משנה). (16) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא טז, יז) "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", - "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד, יכול אפילו בעזרה, תלמוד לומר לומר באוהל מועד, אין לי אלא באוהל מועד שבמדבר, שילה ובית עולמים מנין, תלמוד לומר בקודש, אין לי אלא בשעת הקטרה, בשעת מתן דמים מנין, תלמוד לומר בבואו לכפר". (17) יומא שם: "אין לי אלא בכניסתו, ביציאתו מנין, תלמוד לומר (ויקרא שם) עד צאתו". (18) בהיכל, והוא דם פר כהן משיח ופר העלם דבר של ציבור ושיעורי עבודה זרה.

20 ד. בַּיֵּצֵד סֹדֶר הַקְטַרְתָּ הַקְטַרְתָּ בְּכָל יוֹם? מִי שְׁזָכָה
21 בְּדִשּׁוֹן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי נִכְנָס¹⁹ בְּכָלִי קֹדֶשׁ, וְטָגִי הָיָה
22 שְׁמוֹ²⁰, וְשָׁל זָהָב הָיָה, וּמַחְזִיק קָבִים וְחֲצִי. מִנִּיחַ
23 הַטָּגִי בְּאַרְצָן לְפָנָיו, וְחוֹפֵן בִּידָיו הָאֶפֶר וְהַפָּחִם
24 שֶׁבְּתוֹךְ הַמִּזְבֵּחַ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַטָּגִי, וּבְאַחֲרֹנָה²¹
25 מְכַבֵּד²² אֶת הַשָּׂאֵר לְתוֹכּוֹ²³, וּמִנִּיחוֹ²⁴ שָׁם בַּהִיכָל
26 וְיוֹצֵא²⁵. וְמִי שְׁזָכָה בַּקְטַרְתָּ נוֹטֵל כָּלִי מִלֹּא קְטַרְתָּ
27 גְּדוּשׁ, וְכִסּוֹי הָיָה לּוֹ²⁶, וּבִגְדֵי הָיָה שְׁמוֹ²⁷. וְנוֹתֵן הַבֶּזֶף
28 בְּתוֹךְ כָּלִי אַחֵר, וְכֹפֵה הָיָה שְׁמוֹ²⁸. וּמְכַסֶּה אֶת הַכֹּפֶה

כו, ב. אבל צריך עיון, שהרי פסוק זה נאמר בתרומת הדשן ולא בהוצאת הדשן, וכן הוא בפסחים שם, וכבר העיר על זה הראב"ד. (104) במעילה ט, א - נחלקו רב ורבי יוחנן, בענין נהנה מאפר תפוח שעל גבי המזבח, רב אמר אין מועלין בו, ורבי יוחנן אמר מועלין בו. וביארו שם בגמרא: לרב נעשה מצוותו, ולרבי יוחנן כיון שצריך בגדי כהונה בהוצאה - מועלין בו. ופסק רבינו כרב, שזהו נעשה מצוותו, ראה למעלה ה"י. ולפיכך כתב "ואסור ליהנות בו" ולא כתב שמועלים בו. וכן מדוקדקים דבריו בפ"ט מהל' פסולי המוקדשין ה"ג שכתב: "וכל הנשרפין כו' אפרם מותר, חוץ מדרשן המזבח" - הרי שאין שם אלא איסור בלבד, ואילו בפ"ב מהל' מעילה לגבי תרומת הדשן, כתב (שם הלכה יג), "דשן המזבח החיצון בין קודם הרמת הדשן, בין אחר הרמה - מועלין בו".

יום ש"ק כ"א טבת ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) בו יבאר רבינו מצות הקטרת הקטורת על מזבח הזהב, וכמה מקטירים ממנה.

1 א. מִצְוַת עֲשֵׂה² לְהַקְטִיר הַקְטַרְתָּ עַל מִזְבֵּחַ הַזָּהָב³
2 שֶׁבַּהִיכָל פְּעָמִים בְּכָל יוֹם: בְּבֹקֶר וּבֵין הָעֲרֵבִים,
3 שְׁנֵאמַר: וְהַקְטִיר עָלָיו אֶהְרֹן קְטַרְתָּ סָמִים⁴. לֹא
4 הַקְטִירוֹ בְּבֹקֶר - יִקְטִירוֹנוּ בֵּין הָעֲרֵבִים⁵, אֶפְלוּ הָיוּ
5 מְזִידִין⁶. וְאֵין מַחְזִיקִין מִזְבֵּחַ הַזָּהָב אֲלֵא בַּקְטַרְתָּ שֶׁל
6 בֵּין הָעֲרֵבִים⁷.

2) על הכהנים. (3) שנאמר (שמות ל, א-ג) "ועשית מזבח מקטר קטורת וגו' וצפית אותו זהב טהור וגו'". והוא המזבח הפנימי שבהיכל. (4) וגומר: "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה, ובהעלות אהרן את הנרות בין הערביים יקטירנה". (5) כלומר, יקטיר קטורת של בין הערביים וכתנא קמא של ר' שמעון במנחות מט. במשנה. ודלא כר' שמעון (שם), שמקטיר בערב של הבוקר ושל בין הערביים. (6) אין הקטורת של הבוקר מעכבת את הקטורת של בין הערביים, ואף לר' שמעון (שם) שאמר: "אם היו מזידין ולא הקריבו כבש בבוקר לא יקריבו בין הערביים" - אין זה אלא בתמיד שהוא עולה ומצויות עולות במקדש לכן גזרו חכמים שלא יקריבו, חששו שמא יפשעו ולא יקריבו עוד, אבל בקטורת שאינה מצוייה אלא פעמיים ביום ועוד שהיא מעשרת - לא חששו שמא יפשעו ולא יביאו קטורת. (7) ובגמרא שם (ג). למדו זאת ממה שנאמר (שמות שם, ז) "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה". ואף כי רבינו סובר להלן הלכה יב, כי הטבת הנרות היא הדלקתם, אין זה אלא בנר שכבה, אבל נר שלא דלק מעולם והדליקו אין זה נחשב הטבה, וכן נשמע בדברי רבינו שם, שהרי כתב: "ומדליק נר שכבה והדלקת הנרות היא הטבתם". וראה בלחם משנה שם.

7 ב. בַּמָּה מְקַטְרִין מִמֶּנָּה בְּכָל יוֹם? מִשְׁקַל מֵאָה
8 דִּנְרֵין⁸. חֲמִשִּׁים בְּבֹקֶר וְחֲמִשִּׁים בֵּין הָעֲרֵבִים⁹. מִזְבֵּחַ
9 שְׁנֵעָקֵר¹⁰ - מְקַטְרִין הַקְטַרְתָּ מִקְדוּמוֹ¹¹. וְקְטַרְתָּ

43) השרץ שנמצא בעזרה וחוששין שמא יגע בו אדם, כופין עליו הפסכתו, ואין מוציאין אותו בשבת משום איסור מוקצה, שיש שבות שאסורו גם במקדש, כמו שאמרו גבי לחם הפנים.

ז. ומקדים לפניהם זה שדשן המזבח הפנימי⁴⁴ ונוטל הטני שבו דשן המזבח⁴⁵ ומשתחוה ויוצא⁴⁶. וזה שפידו המחתה צובר את הגחלים על גבי המזבח הפנימי, ומרדדן⁴⁷ בשולי המחתה, ומשתחוה ויוצא⁴⁸. וזה שפידו הכף נוטל את הפזר מתוך הכף⁴⁹ ונותנו⁵⁰ לאוהבו או לקרובו⁵¹. ורואה, אם נתפזר מן הקטרת מעט כפף - אוהבו או קרובו נותן לו⁵² לתוך חפניו זה שנתפזר עם הקטרת שפדן⁵³, ומשתחוה ויוצא⁵⁴.

44) ראה שם פרק ו משנה א: "החלו עולים במעלות האולם, מי שזכו בדישון מזבח הפנימי והמנורה היו מקדימים לפניהם". ורבינו לא הזכיר כאן את זה שזכה בדישון המנורה, מפני שאינו מדבר כאן אלא בעבודה שעל מזבח הפנימי. 45) שם במשנה. כלומר, נכנס להיכל ונוטל את הטני שהשאיר שם כשיצא לאחר שדישן את המזבח. 46) "כעבד שמשמש את רבו וגמר עבודתו ונוטל רשות ויוצא". 47) כלומר, מציע ופורש אותם על המזבח שלא יהיו משופעים כדי שלא יפול הקטורת אחר שיניחם. 48) כי עתה גמר עבודתו. 49) כי הבזך היה בתוך הכף. 50) לבזך. 51) "שבא לשם עימו לצורך כך". 52) כלומר, אוהבו וקרובו, נותן לו, למקטיר. 53) שם במשנה ג: "מי שזכה בקטורת היה נוטל את הבזך מתוך הכף ונותנו לאוהבו או לקרובו, נתפזר ממנו נותנו לו בחפניו". כלומר, אוהבו וקרובו נותן בחפניו של המקטיר את כל הקטורת, גם מה שנשאר בבזך וגם מה שנתפזר לתוך הכף. 54) במשנה לא הזכיר כאן שמשתחוה ויוצא, אבל פשוט הוא, לפי שכל אדם אסור להיות שם בהיכל ובין אולם למזבח בשעה שמקטיר עד שיצא המקטיר, לכן כשגמר מעשהו השתחוה ויוצא.

ח. ואומרים לזה המקטיר⁵⁵: הזהר שלא תתחיל מלפניך, שלא תפנה⁵⁶. ומתחיל ומשליך הקטרת על האש פנחת פמי שמרדד סלת עד שתתדד על כל האש.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואומרים לזה המקטיר, הזהר שלא תתחיל מלפניך שלא תכוה".

כיון שהמקטיר עומד במזרחו של מזבח, מתחיל בפנים (במערב) וממשיך למזרח, שאם יתחיל במזרח וימשיך בפנים למערב, יכווה.

וצריך להבין, הזהירות היא בבחינת עצה טובה קמ"ל, המוכרחת מצד המציאות, ומה שייך זה לפסקי הדינים בעבודת הקטורת, ולאידך אם זהו ענין של הלכה צריכה זהירות זו להיות מוזכרת גם בעת הקרבת הקרבנות על גבי

בבבד קטן²⁹, ואוחז הפף פידו, ונכנס עמו אחר במחתה של אש פידו³⁰.

19) להיכל. 20) "לשון ושמת בטנא, דומה לסל ופיו רחב". 21) כלומר, אחרי שגמר כל החפינה, שאפשר שנשאר רק קצת שאינו ניתן לקבלו בחפניו. 22) כלומר, מטאטא אותם בדבר המיוחד לכך. 23) לתוך הטני. 24) לטני. 25) שם משנה ט: "נכנס ונטל את הטני והניחו לפניו והיה חופן ונותן לתוכו, ובאחרונה כיבד את השאר לתוכו והניחו ויצא". ואחרי זריקת דם התמיד ודישון המנורה, היה מוציא ומניחו אצל המזבח החיצון במקום הדרשן. ועשו כן מפני הנס שהיה בזה, שדישון מזבח הפנימי ודישון המנורה היו נבלעים במקומם, ובכדי שלא להטריח, כביכול כלפי מעלה, לעשות הנס פעמיים, כרכו את שניהם ביחד. 26) לאותו כלי. ומה ששינוי שם בפרק ז משנה ב "הכף וכסויו", הכוונה למטוטלת. 27) של הכלי הנ"ל. 28) והוא דומה לתרכב גדול ומחזיק שלושה קבין, ומשל זהב היה. 29) במשנה שם: "וכיסוי היה לו וכמין מטוטלת היה עליו מלמעלה", ופירש רבינו שם: "שהיו ממלאין הבזך קטורת, ומכסים במכסה, ונותנין על המכסה מלמעלה מפה קטנה". הרי ששני כיסויים היו: האחד, הכיסוי שהיה לו לבזך, והשני המטוטלת. 30) הוא זה שזכה בתרומת הדרשן, שזכה גם בזה.

ה. וכיצד חותה? זה שזכה במחתה³¹ לזקח מחתה של כסף³² ועולה לראש המזבח³³, ומפנה את הגחלים אילך ואילך, ונוטל מן הגחלים³⁴ שנתאפלו במערבה שניה, ויורד³⁵ ומערן³⁶ לתוך מחתה של זהב³⁷. אם נתפזרו מן הגחלים פמו קב או פחות³⁸ - מכבדן לאמה³⁹. ובשבת⁴⁰ כופה עליהן הפסכתו⁴¹. ואם נתפזר יתר על קב - חוזר וחותה⁴².

31) כלומר, זה שזכה בתרומת הדרשן. 32) של ארבעה קבין. 33) החיצון. 34) היינו שלושה קבים גחלים. 35) מעל המזבח. 36) מריקן. 37) מחתה של זהב בת שלושת קבין (יומא מג: במשנה). שתהא מלאה, שזהו כבוד של מעלה. ולא היה חותה בשל זהב שמא תתקלקל, והתורה חסה על ממונו של ישראל. ולא היה מריקה לתוך של זהב, בהיותו למעלה על גבי המזבח, לפי שהמחתה של זהב הייתה מלאה, וחששו שמא יתפזרו בדרתו בשיפוע הכבש. 38) משנה בתמיד שם: "נתפזר ממנו כקב גחלים (ו)היה מכבדן לאמה". 39) כלומר, לאמת המים שבעזרה שלא ייכוו בהן הכהנים, שהולכין יחפין ואין כאן איסור כיבוי גחלת של המזבח - כיוון שניתקה למצוה אחרת. 40) שאסור לכבות. 41) והוא כלי גדול שמחזיק לתך. 42) כן נראה מלשון המשנה "כקב", הרי שרק אם נתפזרו כקב עדיין שם "מליאה" עליה, אבל ביתר מכן, אין זו מליאה.

ו. שלשה דברים היה הפסכתו משמש: כופין אותו על הגחלים ועל השרץ בשבת⁴³, ומורידין בו את הדשן מעל המזבח.

תמיד", כשם שקרבן התמיד קרוי כך על שם התמידיות היום-יומית בהקרבנו ולא שקרב בכל רגע ורגע.

ובפנימיות העניינים יש להוסיף, שבעבודה שבנפש האדם יש שני אופנים. האחד הוא "מערב עד בוקר", היינו שיש שינויים בין בוקר שהוא זמן של גילויים, וערב שהוא חושך והסתרה, שעבודתו היא בצורה ש"ברישא חשיכא והדר נהורא" שמאיר בנפשו אור ה' מעט מעט מתוך החושך". והשני הוא "נר תמיד" שהיא העבודה באופן תמידי ללא שינויים, שנמצא תמיד במצב של אור וגילוי להיותו דבוק במקורו בתמידיות, והכוונה היא שיהיו שני העניינים, הן הגילוי של "נר תמיד" והן הגילוי של "מערב עד בוקר".

(עלפי "זין מלכות" ספר עבודה סימן מב)

61 וגומר: "מערב עד בוקר לפני ה', חוקת עולם לדורותם מאת בני ישראל". 62 שמואל להדליק בשבת. 63 שמואל להדליק גם בטומאה, וכגון שנטמאו הנרות או הכהנים.

10 יא. וְכַמָּה שָׁמֶן הוּא נֹתֵן לְכָל נֵר? חָצִי לֵג שָׁמֶן.
11 שְׁנָאֹמֶר: מְעַרְבֵי עַד בֹּקֶר⁶⁴ - תֵּן לוֹ כַּמָּדָה שִׁיְהִיָּה
12 דוֹלֵק מְעַרְבֵי עַד בֹּקֶר. וְאִין מְחַנְכִין אֶת הַמְנוֹרָה אֲלָא
13 בְּהַדְלָקָת שְׂכֵבָה נְרוֹתֶיהָ בֵּין הָעֶרְבַּיִם⁶⁵.

64 ברייתא שם פט. "מערב עד בוקר, תן לה מידתה שתהא דולקת והולכת מערב עד בוקר וכו' ושיערו חכמים חצי לוג מאורתא (=מערב) ועד צפרא (=בוקר)", כלומר, אפילו בלילה ארוך כלילי טבת, שיערו חכמים, שאין צריך יותר מחצי לוג מערב עד בוקר. 65 ולמדו זאת ממה שנאמר (שמות ל, ז) "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה", ו"אי לאו דעבד הדלקה מאורתא, הטבה בצפרא מהיכא?" הרי שחניוך המנורה - בין הערביים.

14 יב. מַהוּ דְשִׁוֵּן הַמְנוֹרָה? כָּל נֵר שְׂכֵבָה - מְסִיר
15 הַפְתִּילָה וְכָל הַשָּׁמֶן שְׂכֵבָה⁶⁶ וּמְקַנְחוּ⁶⁷, וְנוֹתֵן בּוֹ
16 פְתִילָה אַחֲרָת וְשָׁמֶן אַחֲרָת כַּמָּדָה, וְהוּא חָצִי לֵג⁶⁸.
17 וְהָאֵלֶּה מְשִׁלְכּוּ בְּמָקוֹם הַדְשָׁן אֲצֵל הַמְזֻבָּח עִם
18 דְשִׁוֵּן הַמְזֻבָּח הַפְּנִימִי⁶⁹ וְהַחִיצוֹן, וּמְדָלִיק נֵר שְׂכֵבָה.
19 וְהַדְלָקָת הַנְּרוֹת הִיא הַטְּבָתָם. וְנֵר שְׂמָצָא שְׁלֹא כָּבָה
20 - מְתַקְנֻהוּ⁷⁰.

66 שכיוון שכבו, הרי הם כדשן, ואינם ראויים עוד. 67 לנר. 68 שם בגמרא: "איבעיא ליה ר' זריקא, כשהוא נותן בה שמן כמדה ראשונה (דהיינו חצי לוג) או כמי שחסרה. אמר ר' ירמיה פשיטא דכמידה ראשונה, דאי כמה שחסרה מנא ידעינן מאי חיסר". 69 "שני בתי דשנין היו שם אחד במזרחו של כבש ואחד במזרחו של מזבח, זה שבמזרחו של כבש, שם היו נותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה". 70 כלומר, "הטבה" היא הדלקת נר שכבה, או תיקון נר שלא כבה, אבל הדלקת נר שלא הודלק מעולם, אין זה נחשב להטבה, כי אם להדלקה.

21 יג. נֵר מְעַרְבֵי⁷¹ שְׂכֵבָה - אִין מְדָלִיקִין אוֹתוֹ אַחֲרָת

המזבח החיצון, ואעפ"כ לא מצינו הלכה שיאמרו לכה המקריב "זההר... שלא תכווה".

ויש לומר שמכאן ראיה שגם דבר המוכרח מצד זהירות כפשוטה, נעשה ענין של הלכה, וצריך להדגיש את ההלכה שבדבר, כיון שיש סברא שצורך להתחיל מלפניו (ממזרח) מצד "אין מעבירין על המצוות".

ועוד יש לומר שדווקא בעבודת הקטורת נדרשת זהירות מיוחדת, כיון ש"בעת שמקטירין הקטורת בהיכל בכל יום, פורשין כל העם מן ההיכל, ומבין לאולם ולמזבח לא יהיה שם אדם עד שיצא זה שהקטיר הקטורת, שנאמר וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש גו'. ומכיון שאין מי שיעמוד ליד הכהן המקטיר שיוכל לסייעו, יש צורך בזהירות יתירה מאשר בעבודתו של הכהן במזבח החיצון, כי שם נמצאים אחיו הכהנים ויוכלו לסייעו במקרה הצורך.

(עלפי "זין מלכות" ספר עבודה סימן מא)

55 שלא הקטיר מעולם, לכך לפני שנכנס להקטיר למדוהו להיזהר. 56 כלומר, המקטיר עומד במזרחו של המזבח ומלמדים אותו להתחיל בפנים, במערב, ולהמשיך למזרח, שאם יתחיל לפניו במזרח, וימשיך בפנים למערב - ייכווה.

1 ט. וְאִין הַמְקָטִיר מְקָטִיר עַד שֶׁהַמְמָנָה⁵⁷ אוֹמֵר לוֹ
2 הַקָּטֵר. וְאִם פָּהֵן גְּדוֹל הוּא⁵⁸ - אוֹמֵר לוֹ הַמְמָנָה:
3 אֵינְשִׁי פָּהֵן גְּדוֹל, הַקָּטֵר⁵⁹. וְאַחֲרָיָה אוֹמֵר יִפְרְשׁוּ כָּל
4 הָעָם⁶⁰, וְיִקְטִיר הַמְקָטִיר וְיִשְׁתַּחֲוֶה וְיִצֵּא.

57 לדעת רש"י (יומא כח.) הוא הסגן, ולדעת התוספות מנחות ק. דיבור המתחיל אמר, הוא הממונה על הפייסות. 58 המקטיר. 59 משום דרך של כבוד. 60 מן ההיכל ומבין האולם ולמזבח.

5 י. דְשִׁוֵּן הַמְנוֹרָה וְהַטְּבָת הַנְּרוֹת בְּבֹקֶר וּבֵין הָעֶרְבַּיִם
6 - מְצֻת עֲשֶׂה, שְׁנָאֹמֶר: יַעֲרֹף אוֹתוֹ אַחֲרָן וּבְנָיו⁶¹.
7 וְהַדְלָקָת הַנְּרוֹת דוֹתָהּ אֶת הַשֹּׁבֶת⁶² וְאֶת הַטְּמֵאָה⁶³
8 כְּקִרְבָּנוֹת שְׂקִיבָה לְהָן זְמַן, שְׁנָאֹמֶר: לְהַעֲלֹת נֵר
9 תָּמִיד.

~ נקודות משיחות קודש ~

"דישון המנורה בבוקר ובין הערביים מצות עשה.... והדלקת הנרות היא הטבתן".

שיטת הרמב"ם שמצות הדלקת המנורה אינה רק בין הערביים אלא גם בבוקר, שנאמר "בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות". אמנם רוב הדעות (ורש"י בכללם) חולקות על כך, וסוברות שאת הנרות הדליקו רק בין הערביים. וי"ל בטעמים, כיון שתועלת האור היא בלילה, אבל ביום "שרגא בטיהרא מאי אהני". אבל הרמב"ם סבר שכיון שצריך להיות "נר תמיד" הרי שצריך להדליקם כל המעת-לעת. ולאידיך יסברו החולקים עליו ש"כל לילה ולילה קרוי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ"א טבת – ספר עבודה – הל' תמידין ומוספין קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

להשתמש בפתילות של צמר. (79) פרט לאלה שאינן עולות אלא על ידי תיקון.

1 דְּשׁוּנוּ אֶלָּא מִמְּזֻבָּח הַחִיצוֹן⁷²; אֲבָל שְׁאָר הַנְּרוֹת, כָּל
2 נֵר שֶׁכָּבָה מֵהֵן - מְדַלִּיקוּ מִנֵּר חֲבֵרוֹ⁷³.

טז. לא היה מטיב כל הנרות בפעם אחת, אלא
מטיב חמשה נרות ומפסיק, ועושים עבודה אחרת,
ואחר כך נכנס ומטיב השנים, כדי להרגיש את כל
העזרה.

71) הוא הנר האמצעי שבמנורה והמנורה עמדה ברוחב הבית, בין הצפון ובין הדרום. ומה שכתב רבינו בפירוש המשנה (תמיד פרק ג משנה ט) כי נר מערבי הוא הנר הראשון - לא כתב כן אלא לפי דעת משנה זו הסוברת כמאן דאמר שהמנורה עמדה לאורך הבית בין המזרח והמערב, אבל לפי מה שפסק רבינו (שם הלכה יב) שעמדה בין הצפון והדרום - נר המערבי הוא האמצעי, וראה לחם משנה כאן. (72) ולמדו כן ביומא מה: ממה שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" "אש תמיד" שאמרת לך (הוא של מנורה), שנאמר בה (שמות כז, כ) "להעלות נר תמיד", לא תהא אלא בראשו של מזבח החיצון" ומה שאמרו בתמיד פרק ג משנה ט "שמדליק מן הדולקים" (ראה בראב"ד) אין המדובר שם בנר מערבי (לחם משנה). (73) ואינו יכול להדליקו בנר אחר משום בזיון.

יז. כל נר שֶׁכָּבָה - מְדַלִּיקִין אוֹתוֹ מִנֵּר אֲחֵר מֵהֵן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְכִיצַד סֵדֶר הַהֻטָּבָה? זֶה שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוֹן הַמְּנוֹרָה נִכְנָס⁸⁰ וְכָלִי בִּידוֹ, וְכוּז שָׁמוֹ, וְשָׁל זָהָב הָיָה, דּוֹמָה לְקִיתוֹן גָּדוֹל. מִדֶּשֶׁן בּוֹ אֵת הַפְּתִילוֹת שֶׁכָּבוּ וְאֵת הַשָּׁמֶן הַנִּשְׁאָר בָּנֵר, וּמְטִיב חֲמֵשֶׁה נְרוֹת, וּמְנִיחַ הַכּוּז שָׁם לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה עַל מַעְלָה שְׁנֵיהֶם מְשַׁלֵּשׁ מַעְלֹת שְׁלֹפְנֵיהֶם⁸¹, וְיוֹצֵא. וְאַחֵר כֶּף⁸² נִכְנָס וּמְטִיב שְׁנֵי הַנְּרוֹת, וְנוֹטֵל הַכּוּז בִּידוֹ וּמְשַׁתְּחֶה וְיוֹצֵא.

3 יד. וְכִיצַד מְדַלִּיקוּ? מוֹשֵׁף הַפְּתִילָה עַד שֶׁמְדַלִּיקָהּ
4 וּמְחִיצֶיהָ⁷⁴. לְפִי שֶׁהַנְּרוֹת קְבוּעִים בַּמְּנוֹרָה, וְאֵינוּ
5 יָכוֹל לְהַדְלִיק בִּנֵּר אֲחֵר⁷⁵ מִשּׁוּם בְּזִיוֹן⁷⁶.

74) כי הפתילות היו ארוכות. (75) כלומר, להדליק נר מנר על ידי נר של חולין. (76) שמדליק נר של חולין מנר של מנורה.

יח. חֲכַמֵּי כְּהֵן גָּדוֹל⁸³ - מְצוֹת עֲשֵׂה לְהַקְרִיב בְּכָל יוֹם מִחֻצָּה בְּבֹקֶר עִם תְּמִיד שֶׁל שַׁחֲרָי⁸⁴ וּמִחֻצָּה בֵּין הָעֶרְבִים עִם תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים⁸⁵. וְלִישָׁתֵּן וְאַפִּיתֵן דּוֹחִין אֵת הַשֶּׁבֶת⁸⁶ וְאֵת הַטְּמֵאָה⁸⁷, כָּכָל קָרְבָן שֶׁקְבוּעַ לוֹ זָמַן; שְׁנֵאמַר: תְּפִינִי - שְׁתֵּהא נָאָה וְלֹא תֵאָפֶה מִבְּעָרֶיב⁸⁸. וְעוֹד, אִם תֵּאָפֶה מִבְּעָרֶיב - תִּפְסַל בְּלִינָה⁸⁹; שֶׁהַמִּרְחֶשֶׁת מְכַלִּי הַקֹּדֶשׁ הִיא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

6 טו. כָּל הַפְּתִילוֹת⁷⁷ שֶׁאֲסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶן בְּשֶׁבֶת -
7 אֲסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶן בְּמִקְדָּשׁ בַּמְּנוֹרָה⁷⁸; שְׁנֵאמַר:
8 לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד - שְׁתֵּהא שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מְאֻלִּיָּה⁷⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... שתהא שלהבת עולה מאליה."

ובפנימיות העניינים יש ללמוד הוראה, שלעולם אין לאדם להישאר במצב של תלמיד ומקבל, אלא צריך להיות בבחינת שלהבת העולה מאליה, כמו תלמיד אמיתי שקיבל שכלו של הרב באופן שיכול אח"כ ללמוד בעצמו. וכמו שהוא בקו של תורה, כך הוא בלימוד דרך בעבודת ה', שהשלימות היא שעובד את ה' בכח עצמו. וכן הוא בעניין גמ"ח, שבזה צריך להיות תלמידו של הקב"ה "מה הוא נקרא רחום, אף אתה היה רחום", "מה הוא גומל חסדים, אף אתה גומל חסדים", שגם בזה צריכה להיות "שלהבת עולה מאליה", ובנוסף יהיה בזה גם העניין ש"אדם רוצה בקב שלו כו".

(על"פ י"ן מלכות' ספר עבודה סימן מג)

77) בשבת כא. "תני רמי בר חמא פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, אין מדליקין בהן במקדש, משום שנאמר (שמות כז, כ) להעלות נר תמיד, הוא תני לה והוא אמר לה כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ולא שתהא עולה על ידי דבר אחר." (78) אבל שלא במנורה, כגון בשמחת בית השואבה מותר להדליק בפתילות של בלאי מכנסי כהנים ומהמייניהם שיש בהם הרבה צמר, אף על פי שבשבת אסור

83) המנחה שמקריב כהן גדול בכל יום נקראת חביתין. (84) שנינו במשנה יומא לא: שמקריבים את איברי התמיד, ואחרי כן את החביתין, ואחרי כן את היין (של מנחת התמיד), "ואברים [קודמים] למנחה ומנחה לחביתין וחביתין לנסכים". הרי שהחביתין קרבים עם תמיד של שחר. (85) נלמד מחביתין של בוקר, שהם תמיד של שחר, שהוא הדין לחביתין של ערב, שהם עם תמיד של בין הערביים. (86) משנה צו. "ודוחות את השבת וכו' כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת וכו' ושאי אפשר לה לעשותה מערב שבת, דוחה את השבת". (87) מנחות נ: "דברי ר' ישמעאל תנא תעשה ואפילו בשבת, תעשה ואפילו בטומאה" והיינו כשנטמאה כל הסולת, ואין סולת אחרת, או שנטמאו כל הכהנים, אבל אם נטמא רק הסולת של החביתים או נטמא רק הכהן הגדול, - מביאים עשרון אחר וממנין כהן אחר. (88) במנחות שם: מנא הני מילי, אמר רב הונא תופיני תאפינה נאה ואי אפי לה מאתמול אינשפה לה (=נפוחה ברוח - רש"י). (89) שם נא. "רבא אמר על מחבת (שם)

18 וְשִׁלְמָה הָיְתָה קְרֵבָה¹⁰⁴. מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל קָדָם שְׂקִירֵבו
19 בַּבֶּקֶר וְלֹא מִנּוּ כֹהֵן אֲחֵר - מִקְרִיבִין אוֹתוֹ עֲשָׂרוֹן
20 שְׁלֹם בַּבֶּקֶר וְעֲשָׂרוֹן שְׁלֹם בֵּין הָעֲרֻפִּים¹⁰⁵. וְאִין
21 כּוֹפְלִין שְׁמֹנֶה וּלְבוֹנָתָהּ, אָף עַל פִּי שְׁנִכְפָּלָה הַסֵּלֶת;
22 אֲלֹא מִפְּרִישֵׁין לָהֶם שְׁלֹשָׁה לָגִי שָׁמֶן וְקֶמֶץ לְבוֹנָה,
23 לֵג וּמַחְצָה שָׁמֶן וְחֲצִי קֶמֶץ לְבוֹנָה - לְעֲשָׂרוֹן שֶׁל
24 בֶּקֶר, וְלֵג וּמַחְצָה שָׁמֶן וְחֲצִי קֶמֶץ לְבוֹנָה - לְעֲשָׂרוֹן
25 שֶׁל בֵּין הָעֲרֻפִּים.

(102) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא ו, טו) "והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה". (103) כלומר, במקומו, מה שהוא היה צריך להביא, מביאים יורשיו תחתיו. (104) שם במשנה. ואמרו שם בברייתא "יכול יקריבנה חצאין תלמוד לומר (שם) "אותה", כולה ולא חציה, דברי רבי יהודה". (105) וראה בתוספתא הטעם דשלימה הייתה קריבה בין בבוקר בין בערביים שנאמר (שם) "כליל תקטר".

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר בו דיני הפייסות.

26 א. כָּל הָעֲבוֹדוֹת הָאֵלּוּ שְׁעוֹשִׂין² בְּכָל יוֹם - בְּפִיסָה³
27 הֵיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן. וְכִיצַד הֵיוּ עוֹשִׂין? כָּל כֹּהֵן בָּתִּי
28 אֲבוֹתָ⁴ שֶׁל יוֹם⁵ נִכְנָסִין⁶ לְלִשְׁתַּת הַגְּזִית⁸ אַחֵר שְׂעִילָה
29 עֲמוּד הַשֹּׁחַר⁹, וּמִלְבָּשֵׁין הֵן בִּבְגְדֵי כֹהֵנָה¹⁰, וְהַמְּמָנָה
30 שְׁעַל הַפִּסִּסוֹת עֲמָהֶן¹¹, וְהֵן עוֹמְדִין בַּחֲקָפָה¹²,
31 וְהַמְּמָנָה נוֹטֵל מִצֵּנֶפֶת מַעַל רֹאשׁוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן
32 וּמְחַזְרָה¹³, וְהוּא הָאִישׁ שֶׁמַּתְחִילִין לְמִנּוֹת מִמֶּנּוּ
33 וּמְפִיסִין כְּמוֹ שְׂתִיבָאָר¹⁴.

(2) הכהנים. (3) כלומר, קרבנות ציבור הקבועים בכל יום. אבל קרבנות יחיד, לא היה בהם פייס (רש"י ביומא כו: ד"ה אם רצה). וראה משנה-למלך להלן הלכה ט, והר המוריה. (4) בגורל. ומקור הדבר ביומא כב. במשנה "בראשונה כל מי (= כל כהן) שרוצה לתרום את המזבח תורם, ובזמן שהן מרובין, רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חבירו בארבע אמות זכה, ואם היו שניהם שוין, הממונה אמר להן והצביעו וכו' מעשה שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חבירו, ונפל ונשברה רגלו, וכיון שראו בית-דין שבאין לידי סכנה, התקינו שלא יהיו תורמין את המזבח אלא בפייס". (5) ראה למעלה פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ג, כי "בימי שמואל חלקם (לכהנים) הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר". ו"כל ראש משמר מחלק משמרו לבתי אבות, עד שיהיה כל בית אב ואנשיו עובד ביום אחד מימות השבת (= השבוע), והאחד ביום של אחריו" (שם הלכה יא). (6) אין כוונת רבינו לומר ששני בתי אבות יעבדו ביום אחד (כמפורש בתוספתא תענית פ"ב "כל משמר שיש בו ז' בתי אבות, כל אחד ואחד מקריב יום א'. ומשמר שיש בו ח' בתי אבות, ו' מקריבין ו' ימים, כל אחד יום אחד, ושנים מקריבין יום אחד"), שהרי למעלה בהלכות כלי המקדש שם כתב רבינו כי כל בית אב עובד יום אחד מימות השבת, והאחר ביום של אחריו, אלא הכוונה לכהני בתי אבות של כל יום ויום, אבל ביום אחד

1 מלמד שטעונה כלי, ואי אפי לה מאתמול איפסל ליה
2 בלינה".

3 יט. טְחִינַת סֵלֶת וְהֶרְגָּדָן - בַּחוּץ⁹⁰, וְאִינָן דוֹחִין
4 אֶת הַשֶּׁבֶת⁹¹.

(90) לעזרה ככל המנחות. אבל לישתן ועריכתן ואפייתן בפנים העזרה. (91) משנה מנחות צו. "טחינתן והרקדתן אינו דוחה את השבת, כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת ושאי אפשר וכו'".

5 כ. כֹּהֵן⁹² שֶׁהֶקְרִיב מַחְצָה בְּשַׁחֲרִית, וּמֵת אוֹ נִטְמָא
6 אוֹ נוֹלַד לוֹ מוֹם, וּמִנּוּ כֹהֵן אֲחֵר תַּחְתּוֹ - לֹא יָבִיא
7 חֲצִי עֲשָׂרוֹן מִבֵּיתוֹ וְלֹא חֲצִי עֲשָׂרוֹן שֶׁל רֹאשׁוֹ;
8 אֲלֹא מִבֵּיתוֹ⁹³ עֲשָׂרוֹן שְׁלֹם וְחוֹצָהוּ, וּמִקְרִיב מַחְצָה⁹⁴
9 וּמַחְצָה אֲבִיד⁹⁵.

(92) כהן גדול. (93) מביתו. (94) משום שנאמר (ויקרא ו, יג) "מחציתה בבוקר ומחציתה בערב" ומהאזנה היתירה של "ו"מחציתה, למדו ש"מחצה משלם הוא מביא ומקריב, הא כיצד? מביא עשרון שלם וחוצהו". וחרץ מזה מביא עוד עשרון שלם לחינוכו. (95) "אבד" היינו שאינו ראוי לכלום, לא להקריבה ולא להשתמשות אחרת.

10 (כא). נִמְצָאוּ שְׁנֵי חֲצָאִים קְרִיבִין⁹⁶, וּשְׁנֵי חֲצָאִין
11 אוֹבְדִין⁹⁷. וְאֵלּוּ שְׁנֵי הַחֲצָאִין הָאוֹבְדִים - מִגִּיחִין
12 אוֹתָן⁹⁸ עַד שֶׁתַּעֲבֵר צוּרְתָן⁹⁹, וְיוֹצֵאִין לְבֵית
13 הַשְּׂרָפָה¹⁰⁰. וְכֵן אִם אֲבִיד אוֹ נִטְמָא הַחֲצִי שֶׁל בֵּין
14 הָעֲרֻפִּים¹⁰¹. וְהֵיכָן שׂוֹרְפִין אוֹתָן? בְּעֶזְרָה.

(96) מחצית של הכהן הקודם ומחצית של הכהן שבא אחריו. (97) המחצית הנשארת של הכהן הראשון והמחצית הנשארת של הכהן שבא במקומו. (98) מנחות שם: "תני תנא קמיה דרב נחמן מחצה ראשון ומחצה שני תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה". (99) כלומר, יניח אותן עד שיתקלקלו או עד שיפסלו בלינה, ואחר כך ישרפו, אבל בלי עיבור צורה אסור לשרפן, שמכיוון שהפסול אינו בסולת עצמה, הרי אם ישרפן הוא מבזה קדשים, אבל אחר שעובר צורתם הרי נפסל גם הסולת עצמו ואין זה מבזה קדשים. וביארו בגמרא שם: שהמחצה הנשארת מן הכהן הראשון בוודאי טעונה עיבור צורה, שהרי מקודם הייתה ראוייה להקריבה, אלא אפילו המחצית הנשארת מהכהן השני שלכתחילה הופרשה לשריפה - גם היא צריכה עיבור צורה, שהרי לא היה ידוע בתחילה איזו מחצית תקרב ואיזו תישאר ותישרף. (100) היינו, בעזרה. (101) מביא הכהן הגדול עשרון שלם מביתו וחוצהו ומקריב מחצה, והמחצה השנייה וכמו כן המחצה שננטמאה יצאו לבית השריפה, אלא שזו השנייה תעובר צורתה. אבל זו שננטמאה, שפסולה בגופה, תישרף מיד.

15 כב. מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל בְּשַׁחֲרִית אַחֵר שֶׁהֶקְרִיב חֲצִי
16 הָעֲשָׂרוֹן וְלֹא מִנּוּ כֹהֵן אֲחֵר - מִבֵּיתוֹ הַיּוֹרְשִׁין
17 עֲשָׂרוֹן שְׁלֹם¹⁰² עֲבוּר כְּפָרְתוֹ¹⁰³ וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ חֲבִתִּין,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ"א טבת – ספר עבודה – הל' תמידין ומוספין קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

9 שְׂסִימֵי עֲלֵי²³. וְהַמִּנְהָ אוֹמֵר לָהֶם הַצִּבְעִי²⁴, וְהָן
10 מוֹצִיאֵין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן אַחַת אוֹ שְׁתֵּים²⁵. וְאִם הוֹצִיא
11 שְׁלֹשׁ²⁶ - מוֹנִין לוֹ שְׁלֹשׁ²⁷. וְאִין מוֹצִיאֵין גּוֹדֵל
12 בְּמִקְדָּשׁ, מִפְּנֵי הַרְמָאִים²⁸; שֶׁהַגּוֹדֵל קָצֵר וְנוֹחַ
13 לְהוֹצִיא וְלִקְפּוֹתוֹ²⁹. וְהַמוֹצִיא גּוֹדֵל - אֵין מוֹנִין
14 אוֹתוֹ לִי³⁰. וּמִתְחִיל הַמִּנְהָ לְמִנּוֹת מִן הָאִישׁ הַיָּדוּעַ
15 שֶׁהִסִּיר מִצְנַפְתּוֹ תְּחִלָּה³¹, וּמוֹנָה עַל אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן³²,
16 וְחוֹזֵר חֲלִילָה, עַד שֶׁיִּשְׁלִים הַמִּנּוֹן שֶׁהִסִּימוּ עָלָיו.
17 וְהָאִישׁ שֶׁשָּׁלַם הַמִּנּוֹן אֶצֶל אֶצְבְּעוֹ הוּא שֶׁיֵּצֵא בְּפִיס
18 רֹאשׁוֹן לְעִבְדָּה.

22 ברייתא יומא שם, ותוספתא יומא וסוכה שם, וראה למעלה הלכה א. 23 כן כתב רש"י ביומא כב. 24 משנה ביומא שם. "וזה אחר שיעמידם שורה, ויסכימו ביניהם ממי יתחיל המנון" (פירוש המשנה שם). 25 שם במשנה. ובגמרא (שם כג.) אמרו שבריא אינו מוציא אלא אחת וחולה מוציא שתיים, ורבינו לא חילק בזה, עיין לחם-משנה, וראה להלן. 26 ראה בברייתא שם "אין מוציאין לא שליש וכו' ואם הוציא שליש מונין לו", ומפרש רש"י שליש, אצבע שליש. אבל רבינו גורס "שלש", וכן הגירסא בכ"י מינכן וברבינו חננאל שם, ורוצה לומר שהוציא שלש אצבעות. 27 רבינו מפרש מה שאמרו שם בברייתא "ואם הוציא שלש מונין לו – גודל אין מונין לו" – היינו שהמוציא שלש מונים לו גם השלישי, ואילו המוציא גודל, אין מונים לו את הגודל. אבל דברי רבינו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו כי מה שאמרו בברייתא שאם הוציא שליש מונין, היינו מונין לו אחת. ואף לדברי הירושלמי (יומא פ"ב הלכה א, והובא בר"ח שם) "אחת מונין לו (אחת), שתיים מונין לו (שתיים), שלש אין מונין לו וכו' את היתירה", ואילו רבינו כותב שמונין לו שלש. וראה בהר המוריה כאן, שיש מגיהים בלשון רבינו "ב" במקום "ג". (אבל שיטת רבינו מתבארת בתשובתו (הוצאת פריימן סימן שמח, והוצאת בלוי סימן קכו) וזה-לשוננו שם: "אחת מוציאין, שתיים אין מוציאין, ויחידים מוציאים שתיים, ואין מונין להם אלא אחת וכו' והתניא אין מוציאין לא שלש ולא גודל במקדש מפני הרמאים, ואם הוציא שלש, מונין לו. גודל אין מונין לו, מאי מונין לו אחת אגודל (כן גירסת רבינו), רוצה לומר שמאמר הברייתא שהמוציא שתיים מונין לו אחת הוא, אם אחת מן השתיים, גודל". עד כאן לשון רבינו שם. היוצא מהדברים הנ"ל, כי גם בשתיים וגם בשלש מונין לו כולם, ומה שאמרו בברייתא ראשונה שאין מונין לו אלא אחת, אין זה אלא בגודל בלבד. ולפי זה מיושבים דברי רבינו כאן, אלא שעדיין לא מובן למה השמיט רבינו ההבדל בין בריא שמצביע אחת, לחולה שמצביע שתיים, ראה בלחם-משנה. ועיין במבוא של הגר"ש ליברמן להלכות הירושלמי להרמב"ם עמ' יא הערה 84). 28 במשנה שם כב. "אין מוציאין אגודל במקדש", ובברייתא שם כג. הטעם מפני הרמאים. 29 כלומר, "נחו לפשוט ולקפצו, ושמא יפשוט אותו או יקפוץ אותו כשיקרב המנין לצאת כדי שיבא הפייס אצלו" (פירוש המשנה שם). אבל רש"י מפרש שם במשנה, את דברי הברייתא "מפני הרמאים", שיראה כאילו

אין אלא בית אב אחד, ראה בהר המוריה. 7 יומא כה. בברייתא. וראה בתוספתא שם פ"א, ותוספתא סוכה פ"ד. וראה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה יז. 8 שהיתה בצפון העזרה. וחציה בקודש וחציה בחול, ובה היתה סנהדרי גדולה יושבת (פ"ה מהלכות בית הבחירה שם). ולא עשו את הפייס בעזרה עצמה, לפי שגנאי הוא לעמוד אפילו שעה קלה בעזרה בראש מגולה. ועיין תוספות יומא שם ד"ה והא. 9 שאז מתחיל זמנה של תרומת הדשן, שהפייס הראשון היה עליה (להלן הלכה ה). וראה למעלה פ"ב הלכה יא. 10 כרב ששת ביומא כד: ולא כרב נחמן, לפי שהלכה כרב ששת באיסורים לגבי רב נחמן (לחם-משנה). וטעמו של רב ששת, נאמר שם בגמרא "דאי אמרת בבגדי חול, אגב חביבותיה מיקרו ועבדי" (עבודה בבגדי חול, אותן שזכו לפייס – רש"י). וראה בפירוש המשנה לתמיד פ"ה משנה ג. 11 יומא כה. ותוספתא יומא וסוכה שם: "לשכת הגזית כמין בסילקי (=בית גבוה שעל עלייה – רש"י) גדולה היתה, פייס במזרח וזקן יושב במערבה, וכהנים מוקפין ועומדין כמין בכוליאר (= עיגול – רש"י) והמונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהן, ויודעין שממנו פייס מתחיל". ורבינו השמיט מה שאמרו "זקן יושב במערבה", וראה בלחם-משנה. 12 בעיגול. 13 מיד, לפי שגנאי הוא בלא מצנפת, ועיין תוספות יומא שם ד"ה והא. וראה בפירוש המשנה לתמיד שם. 14 להלן הלכה ג.

1 ב. וְיוֹצֵאֵין לְעִבְדָּה אֲנָשִׁים שְׁעוֹבְדִין בּוֹ¹⁵. וְשֹׁאֵר
2 הַכֹּהֲנִים¹⁶ מוֹסְרִין אוֹתָן לְחֻנּוּן¹⁷, וּמַפְשִׁיטִין אוֹתָן
3 אֶת בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ¹⁸, וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא
4 הַמִּכְנָסִים בְּלִבְדוֹ¹⁹, עַד שֶׁלּוֹבְשִׁין בְּגָדֵי חַל, וְחוֹזְרִין
5 וּפּוֹשְׁטִין אֶת הַמִּכְנָסִים שֶׁל קֹדֶשׁ²⁰, וּמַחְזִירִים
6 הַחֻנּוּסִים אֶת הַכֹּהֲנִים לְחֻלּוֹנוֹת²¹.

15 כלומר, אלו הכהנים שזכו בפייס, יוצאין לעבוד עבודת הקודש בבגדי הקודש הלבושים בהם. 16 שלא זכו בפייס. 17 משנה בתמיד שם. והם השמישים של המקדש (פירוש המשנה שם), הממונים להלביש את הכהנים (רא"ש שם). וראה שקלים פ"ה משנה א. 18 בתמיד שם: "מסרום בלבד". ולפי דברי רב ששת (יומא כה. ראה למעלה), שהיו מלובשים בגדי קודש בעת הפייס, כוונת דברי המשנה שהפשיטום את בגדי הקודש שהיו לבושים בהם. 19 משום צניעות (רא"ש שם). 20 כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. וכן הוא לפי פירושו של הרא"ש שכל עיקר השאירם במכנסים לאחר הפייס, אינו אלא שלא יעמדו ערומים. ואם כן, לאחר שלבשו בגדי חול, עליהם לפשוט את המכנסים הנ"ל. 21 בתמיד שם: "וחלונות היו שם, וכתוב עליהם תשמיש הכלים". וראה למעלה פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכות ח"ט כי ששה ותשעים חלונות היו במקדש להניח בהן הבגדים, ולכל משמר היו ארבעה חלונות: למכנסים ולאבנטים למצנפת ולכותנות, ועל כל אחד היה כתוב שם המשמר ושם הבגד הנמצא שם.

7 ג. פִּיצֵד מְפִיסִין? עוֹמְדִין בְּהֶקֶף²², וּמַסְפִּימִין עַל
8 מִנּוֹן - שְׁמוֹנִים, מָאָה, אוֹ אֶלֶף, אוֹ כָּל מִנּוֹן

ו. הפיס השני זוכין בו שלשה עשר³⁹ על סדר
עמידתן⁴⁰. כיצד? הממנה אומר להם הצביעו,
ומנה פדרך שבארנו. וזה שציצ בפס ראשון הוא
שוחט תמיד של שחר. והשני שעומד בצדו⁴¹ הוא
מקבל את דם התמיד והוא זורקו⁴². והשלישי
הסמוך לשני מדשן המזבח הפנימי⁴³, שהוא מזבח
הקטרת. והרביעי שבצדו מדשן את המנורה⁴⁴
ומיטיב את הנרות⁴⁵. והחמישי מעלה ראש התמיד
ורגלו⁴⁶ לכבש⁴⁷. והששי מעלה שתי הידים⁴⁸.
והשביעי מעלה העקין⁴⁹ והרגל⁵⁰. והשמיני מעלה
החזה⁵¹ והגרה⁵². והתשעי מעלה שתי הדפנות.
והעשירי מעלה הקרבים⁵³. והאחד עשר מעלה סלת
הנסכים⁵⁴. והשנים עשר מעלה החבתין⁵⁵. והשלשה
עשר מעלה היין של נסכים⁵⁶.

הוא שני בני אדם, כשיקרב המנין לכלות ויביט למי יכלה,
יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה בשני בני
אדם, וימנה המנין לכלות בו, והממונה לא יבין לפי שהאדם
יכול להרחיק אגודל מן האצבע הרבה, ונראין כאצבעות ב'
בני אדם. ורש"י פ' כן משום שהוא סובר שאם מוציא
שנים מונין לו אחת, אבל רבינו סובר שאם הוציא שנים
מונין לו שנים – הוכרח לפרש באופן אחר (הר המוריה).
(30) כלומר, אין מונין את האגודל, אבל האצבע שהוציא
אתו – מונין לו. וגם זה מתאים למה שכתב בתשובה, הובא
למעלה, שמה שאמרו בברייתא ראשונה, שאין מוציאין
שנים, ואם הוציא שנים, אין מונין לו אלא אחת, היינו
במוציא אגודל ואצבע, שאין מונין אלא אצבע, ולא גודל).
(31) ראה למעלה הלכה א. (32) בירושלמי (יומא פ"ב
הלכה ב) אמרו שהוא מהלך לימינו של האיש הידוע, וראה
להלן הלכה ו.

ד. ולמה מונה המנין שהספימו עליו על האצבעות
שהוציאו, ולא היה מונה על האנשים עצמן? לפי
שאסור למנות ישראל אלא על ידי דבר אחר³³,
שנאמר: ויפקדם בטלאים.

(33) שם כב: "ונמנינהו לדידהו. מסייע ליה לרבי יצחק,
דאמר רבי יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה,
דכתיב וכו' וישמע שאלו את העם ויפקדם בטלאים".

ה. ארבעה פסויות היו מפיסין בכל יום³⁴ בשחרית³⁵.
הפיס הראשון – מי תורם את המזבח³⁶. הפיסו וזכה
מי שזכה לתורם, והוא מסדר את המערכה, והוא
מעלה שני גזרי עצים³⁷ למזבח, והוא מכניס מחתה
מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הנהב להקטיר
עליה קטרת³⁸.

(34) משנה שם כב. וראה שם כה. (35) אבל בתמיד של בין
הערביים לא היו מפיסין, אלא כל כהן שזכה בעבודה מן
העבודות שחרית, יזכה בה בין הערביים, ראה להלן הלכה
ח. (36) כלומר, מי מרים את הדשן מן המזבח (ראה
למעלה פ"ב הלכה יב כיצד תורמין). וראה במשנה שם כב.
(37) ברייתא שם כב. כז: כה. ומכיון שנאמר "מערכה" סתם,
נראה שהכוונה לשתי המערכות: מערכה גדולה, ומערכה
שניה של קטורת. וכן מפורש להלן פ"ו הלכה א.
(38) דברי רבינו תמוהים, שהרי ביומא כה: כו. נחלקו רבי
יהודה ורבי אליעזר בן יעקב, ר' יהודה סובר כי לא היה
פייס במחתה, אלא כהן שזכה בקטורת אומר לזה שעמו,
זכה עמי במחתה. ולר' אליעזר בן יעקב יש פייס במחתה,
ורבינו שפוסק שמי שזוכה בתרומת הדשן – זכה במחתה,
אין זה לא כמר ולא כמר (לחם-משנה). ויתכן כי מקורו של
רבינו הוא בתמיד פ"ה משנה ה: "מי שזכה במחתה, נטל
מחתת הכסף וכו'". ושם פ"ו משנה ב: "מי שזכה במחתה,
צבר את הגחלים על גבי המזבח (=הפנימי)". וסובר רבינו,
כי מי שזכה במחתה, היינו מי שזכה בתרומת הדשן, הוא
נטל מחתת הכסף להכניס אש על המזבח הפנימי (הר
המוריה). וראה למעלה פ"ג הלכה ה.

(39) כהנים, משנה שם כה. וראה שם כו: שבחן זוכים בו
ארבעה עשר, ובשבת חמשה עשר, ובשבת שבתוך החג –
ששה עשר, וכן הוא בירושלמי יומא פ"ב הלכה ב, וראה
בתוספתא שם פ"א. (40) שם כה: "דתני ר' חייא, לא לכל
עבודה ועבודה מפסין, אלא כהן שזכה בתמיד (= שחיטת
התמיד), שנים עשר אחיו הכהנים נמשכים עמו".
(41) [במנין הפייס מהלך לימינו, ראה למעלה הלכה ג,
ובוודאי גם כאן הולך לימין]. (42) כן היא מסקנת הגמרא
(יומא שם), והוכיחו זאת ממה ששינון בתמיד פ"ד, משנה
א "שחט השוחט, וקיבל המקבל ובא לו לזרוק". (43) שם
במשנה, וראה למעלה פ"ג הלכה ד סדר הדישון. (44) שם
במשנה, וראה למעלה פ"ג הלכה יב מהו דישון המנורה.
(45) כלומר, מדליק את הנרות, ראה למעלה שם.
(46) הימנית. ראה למעלה פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות
הלכה יא, ובתמיד לא: במשנה. (47) כבש המזבח.
(48) יומא ותמיד שם, וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם
הלכה יב. (49) לדעת רש"י (יומא שם), והראב"ד (תמיד
לג.), והמפרש (שם וכן בדף לא.). וכן כתב הכסף-משנה
שם הלכה ח. ולדעת הערוך (מובא ב'תוספות יום טוב'
תמיד פ"ג משנה א) הוא העצה הנזכר בויקרא (ג, ט)
"לעומת העצה", ולדעת הרא"ש (שם לא:) הוא סוף השדרה
הסמוך לאליה. וראה רע"ב פ"ג שם. (50) רגל שמאלית,
ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, ובתמיד ויומא שם.
(51) כל הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר (פ"ט מהלכות
מעשה הקרבנות הלכה י). (52) גרה הוא הצוואר, ונקרא
גרה כי הוא מעלה גרה בצוואר (כסף-משנה פ"ו שם הלכה
ח). (53) המעיים, וראה בהלכות מעשה קרבנות שם הלכה
טו, ובתמיד ויומא שם. (54) "שלאחר הקטרת אברי
התמיד, מקטירין מנחתו, דהיינו סולת", ראה תמיד ויומא
שם, והלכות מעשה הקרבנות שם, כמו שנאמר (במדבר כח,
ה) "ועשירית האיפה סולת למנחה". (55) שכהן גדול
מקריב: חצי עשרון בבוקר עם תמיד של שחר, וחצי עשרון
בין הערביים עם תמיד של בין הערביים, ראה למעלה פ"ג
הלכה יח, ופ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד. ופ"ו
שם הלכה טז. וראה תמיד ויומא שם. (56) ראה תמיד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ"א טבת – ספר עבודה – הל' תמידין ומוספין קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

19 שְׁל שְׁחַר וְשָׁנִי כְּבִשְׁי עוֹלָה שֶׁל מוֹסֵפִין⁶⁸. וְכָל שְׁזָכָה
20 בְּעִבּוּדָה מִעֲבוּדַת הַתָּמִיד שֶׁל שְׁחַר הוּא זֹכָה בָּהּ
21 בְּשָׁנִי כְּבִשְׁי מוֹסֵף⁶⁹. וְהַמְשָׁמֵר הָאֲחֵר שְׁנֹכְנֵס בְּשֶׁבֶת
22 מְפִיסִין פְּסִיטוֹת אַחֲרֵית לַתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים⁷⁰.
23 וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ חוֹלְקִין בְּלֶחֶם הַפָּנִים⁷¹.

(64) שנאמר (במדבר כח, ט"ז) "וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ונסכו. עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה". (65) ראה להלן פ"ה הלכה ב. (66) נראה מדברי רבינו, שגם בשבת היה בית אב, ואם כן המשמר נחלק לשבעה בתי אב, וכן פירש"י בתענית טו. אבל במנחות קז: מבואר שהיו רק ששה בתי אב, ובשבת היו כל בתי אב שוין. וכן הוא בירושלמי שקלים פ"ו, הלכה ד. וכן כתב רש"י בפסחים נז. (חידושים ומקורים לבעל מנח"ח). וראה תוספתא תענית פ"ב, שהובאה למעלה ה"א. (67) ראה למעלה בפ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה ג, כי המשמרות היו מתחלפות ביום השבת, וראה ביומא כו. כי בשבת היו מפיסין גם בשחורית וגם בערבית, כיון שהמשמרות מתחדשות, והיה פייס בבוקר, עבור אנשי בית האב מן המשמר היוצא. ובערבית, עבור אנשי בית האב מן המשמר הנכנס. (68) ברייתא בסוכה נו: "משמרה היוצאת, עושה תמיד של שחר ומוספין". (69) זה פשוט, שהרי לא מצאנו פייס בשבת אלא בתמיד של שחר ובתמיד של בין הערביים (כמבואר ביומא שם, ובירושלמי שם פ"ב ה"ב). אבל בקרבן מוסף לא מצאנו פייס, ועל-כרחינו שזה שזוכה בעבודה מעבודת התמיד של שחר, זוכה בה גם בעבודת המוספין (הר המוריה). (70) לא כתב רבינו מי הקריב את שני הבזיכין, וראה להלן הלכה יא. (71) משנה בסוכה נו. וראה להלן הלכה יב כיצד חולקין.

24 י. וְאִין אוֹכְלִין אֶת הַלֶּחֶם עַד שִׁיקְטִירוּ שְׁנֵי בְּזִיכֵי
25 לְבוֹנָה עַל הָאֵשׁ⁷². וְהַלְבוֹנָה טְעוּנָה מִלַּח⁷³ כְּשֶׁאֵר
26 הַקְּרִבָּנוֹת⁷⁴.

(72) שנאמר (ויקרא כד, ז) והיתה ללחם לאזכרה, נאמר כאן אזכרה, ונאמר אצל מנחה (שם ו, ח) אזכרה, מה אצל המנחה הקומץ מתיר את השיריים, אף לבונה מתרת את הלחם (ראה קרית ספר, למעלה פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הי"ד). וראה מנחות צט: במשנה: "הקטירו הבזיכים, והחלות מתחלקות לכהנים" (כסף-משנה). וכן מפורש בספרא (פ' אמור פרק יח הלכה ו) "והיתה ללחם, מלמד שהיתה מעכבת וכו' את הלחם". (73) במנחות כ. "מנין לרבות לבונה הבאה בפני עצמה ולבונה הבאה בבזיכין וכו' תלמוד-לומר (ויקרא ב, יג) על כל קרבן תקריב מלח". וראה למעלה פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג, ובפס"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד. (74) ראה בהלכות איסורי מזבח שם הלכה יא.

27 יא. וְאַחַר קָרְבַּן הַמוֹסֵפִין מְקַטְרִין שְׁנֵי הַבְּזִיכִין⁷⁵.
28 וְשְׁנֵי פָהֳגִים מְקַרִּיבִין אֶת שְׁנֵי הַבְּזִיכִין⁷⁶.

(75) כאביי משמיה דגמרא, ואליאב דאבא שאול ש"מערכה

ויומא שם, והלכות מעשה הקרבנות שם. שנאמר (שם, שם, ז) "ונסכו (=יין) רביעית ההין לכבש האחד, בקודש הסך נסך שכו לה".

1 ז. הַפִּיס הַשְּׁלִישִׁי - אוֹמֵר לָהֶן הַמִּמְנָה לְכָל אֲנָשִׁי
2 בֵּית אָב שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם: מִי שֶׁלֹּא הִקְטִיר קִטְרַת
3 מִיָּמִיו יְבוֹא וְיִפִּיס⁵⁷. וְיִתְקַבְּצוּ אֶצֶל הַמִּמְנָה וְיִפִּיסוּ,
4 וּמִי שֶׁיֵּצֵא בְּפִיס זֶה רֹאשׁוֹן הוּא שְׁזָכָה לְהִקְטִיר
5 קִטְרַת.

(57) ביומא כו. במשנה "הפייס השלישי, חדשים (= מי שלא הקטיר קטורת מימיו) לקטורת באו והפיסו". וכן הוא בתמיד פ"ה משנה ב. ובגמרא יומא שם אמרו, למה הכריזו דוקא לאלו שלא הקטירו, משום שהיו הכהנים מתברכים בהקטרת הקטורת, והיו אומרים כל מי שמקטיר קטורת היה מתעשר וממונו מתרבה, למאמרו השם יתברך (דברים לג, י) ישימו קטורה באפך, וכתוב (שם, שם, יא) ברך ה' חילו וגו'. ולפיכך כל מי שהקטיר לא היו מניחין אותו להקטיר פעם שניה, שישאר זולתו מן הכהנים שלא יקטירו, ולא היו אוספים לפייס הקטורת אלא למי שלא הקטיר קטורת מימיו (פירוש המשנה ביומא שם).

6 ח. הַפִּיס הָרְבִיעִי - מִתְקַבְּצִין כָּלָן⁵⁸ וּמְפִיסִין לִידַע
7 מִי מַעֲלָה אֲבִירִים מִן הַכֹּבֵשׁ לְמִזְבֵּחַ⁵⁹. הַפִּיסוֹ זֹכָה
8 מִי שְׁזָכָה⁶⁰. תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים אֵין מְפִיסִין לוֹ
9 פִּיס אַחֵר, אֲלֹא כָּל כֹּהֵן שְׁזָכָה בְּעִבּוּדָה מִן הָעֲבוּדוֹת
10 שְׁחֹרִית יִזְכֶּה בֵּין הָעֶרְפִּים⁶¹; חוּץ מִן הַקִּטְרַת⁶², שֶׁהֵן
11 מְפִיסִין לָהּ פִּיס אַחֵר בֵּין הָעֶרְפִּים, וְיְבוֹא כָּל מִי
12 שֶׁלֹּא הִקְטִיר קִטְרַת מַעֲוָל מֵאֲנָשִׁי אוֹתוֹ בֵּית אָב
13 וְיִפִּיסוּ עָלֶיהָ. וְאִם כָּבֵר הִקְטִירוּ כָּלָן מִיָּמֵיהֶן -
14 מְפִיסִין לָהֶן כָּלָן בְּשַׁחֲרִית⁶³ בְּפִיס שְׁלִישִׁי, וְזֶה שְׁזָכָה
15 בָּהּ שְׁחֹרִית מְקַטְרֶהָ בֵּין הָעֶרְפִּים.

(58) כלומר, בניגוד לקטורת שהפיסו רק חדשים ולא ישנים, כאן הפיסו גם ישנים, שכבר העלו פעם האברים מן הכבש למזבח. וכן אמרו שם במשנה "והרביעי, חדשים עם ישנים, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח", וכן הוא בתמיד שם. (59) ולא כדעת רבי אליעזר בן יעקב, האומר (תמיד שם) "המעלה אברים לכבש הוא המעלה אותן למזבח". וראה יומא שם בגמרא. (60) כהן אחד הוא המעלה את כל האברים מן הכבש למזבח, ראה תוספות יומא שם ד"ה דתנן. (61) דברי ר' יוחנן ביומא שם. ואע"פ ששני גזרים של שחר היו ככהן אחד, ושל בין הערביים היו בשני כהנים (ראה למעלה פ"ב הלכה ג) – כבר כתב הריטב"א שמי שזכה בהם בבוקר, אומר בערב לחבירו זכה עמי בעץ שני (כסף-משנה). (62) של בין הערבים. בגמרא יומא שם. וראה גם בפירוש המשנה לתמיד סוף פ"ו. (63) זה פשוט, שכיון שלא שייך בזה "חדשים לקטורת באו והפיסו" וכולם שוים בזה – שוה קטורת לשאר דברים (הר המוריה).

16 ט. בְּשֶׁבֶת, שֵׁשׁ שָׁם תָּמִידִין וּמוֹסֵפִין⁶⁴ וְשְׁנֵי בְּזִיכֵי
17 לְבוֹנָה⁶⁵ - פִּיצֵד הֵם עוֹבְדִין? מְפִיסִין בְּשַׁחֲרִית אֲנָשִׁי
18 אוֹתוֹ בֵּית אָב⁶⁶ שֶׁל מְשָׁמֵר הַיּוֹצֵא⁶⁷, וּמְקַרִּיבִין תָּמִיד

גדולה קודמת למערכה שניה וכו' ומוספין לבזיכין וכו' (ימא לג.) וכו' ישמעאל בפסחים נח. וראה להלן פ"ו הלכה יא, ש"מקטירין את שני בזיכי לבונה עם המוספין, קודם ניסוך היין של מוספין", ואם כן, הכהנים מן המשמר היוצא, שזכו בתמיד של שחר והמוספין, הם המקריבים את הבזיכין, עיין שם. (76) משנה ימא כו: ומשנה מנחות צט: וראה תוספתא מנחות פרק יא.

יב. כיצד חולקין לחם הפנים בכל שבתות השנה?
מִשְׁמֶר הַנִּכְנָס נוטל שש חלות, ומִשְׁמֶר הַיּוֹצֵא נוטל שש.⁷⁷ הַנִּכְנָסִין חולקין ביניהם בצפון⁷⁸, שְׁהָרֵי הַן מוכנים לעבודה⁷⁹, והיּוֹצֵאִין חולקין בדרום⁸⁰. ובזמן שְׁהִיָּה יום טוב של אחד משלש רגלים⁸¹ בשבת, וכן בשבת שבתוף החג⁸² - חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים⁸³. וכן אם חל יום טוב הראשון של חג באחד⁸⁴ בשבת - חולקין כל המשמרות בשוה מערב יום טוב שהוא שבת⁸⁵ בלחם הפנים, מפני שהקדימו לעבודה⁸⁶. וכן אם חל יום טוב האחרון להיות בערב שבת - חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים באותה שבת שהיא מוצאי החג⁸⁷. ודבר זה תקנה, כדי שיתאחרו הכהנים בשביל חלוקת לחם הפנים; ואם נתאחר אחד מבצלי משמר ולא בא - ימצא אחר⁸⁸.

יג. חל יום אחד להפסיק⁸⁹ בין השבת ובין יום טוב, כגון שְׁהִיָּה יום טוב הראשון של חג בשני, או יום טוב האחרון בחמישי, או יום של עצרת⁹⁰ שחל להיות בשני או בחמישי - מִשְׁמֶר שְׁזִמְנוּ קבוע⁹¹ באותה שבת נוטל עשר חלות, וזה הנכנס⁹² נוטל שתיים. שְׁהָרֵי לא נשאר להם לעבודה הם לבדם אלא יום אחד, שהוא ערב שבת או אחד בשבת, ומתעצלין ואין באין מהן אלא מעט⁹³.

(89) במשנה שם: "חל להיות יום אחד להפסיק בינתיים, משמר שזמנו קבוע היה נוטל עשר חלות, והמתעכב נוטל שתיים". וכתב רבינו בפירוש המשנה "הוא שהיה יום-טוב הראשון של חג יום שני או יום-טוב האחרון יום חמישי, וכשאיירע כן (=יום-טוב האחרון ביום חמישי) לא ישאר למשמר השני הנכנס, אלא עבודת יום אחד בלבד, ויבוא החג וישתתפו כולם בעבודה. אם יחול יום-טוב הראשון יום שני או יכנס משמר שני יום שבת אם יחול יום-טוב האחרון יום חמישי, לפי שכל יום שבת הוא היום שמתחלפין המשמרות: תצא אחת ותיכנס השנית, ומחלקין לחם הפנים, וכשיזדמן לאחת המשמרות זה המשמר שלא ישאר לו לעבוד אלא יום אחד, יתעצל בדבר ויתעכב מלבוא, ותרגום ויתמהמה (בראשית יט, טז) ויתעכב, לפיכך תיקנו לו שיקח מלחם הפנים שתי ככרות בלבד", ע"ש. "נמצא לפירוש זה, כשחל יום-טוב ביום שני בשבת שקודם יום-טוב, משמר היוצא נוטל עשר והנכנס נוטל שתיים, וכשחל יום-טוב האחרון להיות בחמישי שאחר המועד, משמר הנכנס נוטל עשר והיוצא נוטל שנים" (כסף-משנה). וראה ברש"י ובראב"ד שמפרשים המשנה באופן אחר. (90) להלן כתב רבינו "שהרי לא נשאר להם לעבודה הם לבדם, אלא יום אחד וכו'", וזה לא שייך בעצרת, שאינה אלא יום אחד בלבד - כיון שביום העצרת הם מתעצלים ואינם באים שם, מפני שיש אחרים, גם אחר-כך אינם באים בשביל יום אחד שנשאר, כשחל עצרת ביום חמישי, שכיין שלא באו לעצרת מתעצלים הם גם אחריה. וכמו כן כשחל עצרת בשני, מתעצלים הם ביום הראשון, מפני שאין להם אלא אותו היום לבד כי למחרת חל עצרת, ואף כי לאחר העצרת לא יתעצלו שנשארו ארבעה ימים לעבודה, מתעצלים הם ביום

(77) משנה סוכה נו. כתנא-קמא ולא כר' יהודה. וראה להלן פ"ה הלכה ב, כי לחם הפנים היו שתיים עשרה חלות. ומשום ששתי המשמרות עובדים בשבת, זה תמיד של שחר וזה תמיד של בין הערביים, לכך חולקים ביניהם בלחם הפנים. (78) משנה בסוכה שם. (79) ומקום עבודתם הוא בצפון, שהרי שחיתת הקדשים היא בצפון, ראה למעלה פ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג. וראה בגמרא שם נו: "הנכנסים חולקים בצפון, כדי שיראו שהן נכנסין". ובפירוש המשנה שם: "ומפני מה חולקים לחם הפנים הנכנסים בצפון העזרה, כדי שידעו כי העבודה בשבוע זה - שלהם, כי השחיטה היא בצפון". (80) שם במשנה. ובגמרא שם: והיוצאים חולקים בדרום, כדי שיראו שהן יוצאין". וברש"י (שם נו.) "כדי שיראו שהן יוצאין והולכין להן, לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר". (81) פסח, או שבועות או סוכות. (82) שבת של חול המועד פסח או סוכות. (83) ולא רק אנשי המשמר של אותו שבוע, ראה משנה שם נח: וגמרא שם נו. וראה למעלה פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכות ד"ה. וכל זה אינו אלא באכילת לחם הפנים, אבל עבודת לחם הפנים היא על ידי המשמר הקבוע, ראה בהלכות כלי המקדש שם הלכה ו. (84) כן צריך להיות. ובדפוסים חדשים נשמטה מילה זו בטעות. (85) משנה וגמרא שם נו. (86) שם בגמרא, וראה להלן בסוף הלכה זו. (87) משנה וגמרא שם. (88) כלומר, משום כך תיקנו שיתחלקו בלחם הפנים, כדי שהכהנים יתאחרו וישארו לעבוד גם בשבת שאחרי החג, כדי שיהיו כהנים מצויים לעבודה, ואם אחד מאנשי המשמר הנכנס יתאחר ולא יופיע, ימלא את מקומו אחד מאלו שהתעכבו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ"א טבת – ספר עבודה – הל' תמידין ומוספין קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

6) שכתוב (שם, שם, ו) "ושמת אותם שתי מערכות שש המערכת על השולחן וגו'". 7) ראה מנחות צז, א. 8) שנאמר (שמות כה, כט) "ועשית קערותיו וכפותיו וקשותיו ומנקיותיו אשר יוסך בהן, זהב טהור תעשה אותם", ואמרו במנחות שם, כי "מנקיותיו" הם הקנים. "אשר יוסך בהן" שמסככין את הלחם. וראה במשנה שם צז, א. כי עשרים ושמונה קנים היו, ארבעה עשר לסדר אחד, וארבעה עשר לסדר שני. ובגמרא שם צז, א – אמרו, כי ארבע חלות צריכות שלשה קנים, העליונה אינה צריכה אלא שנים, לפי שאין עליה משאוי, התחתונה אינה צריכה כל עיקר לפי שמונחת על טהור של שולחן, וכן כתב רבינו למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה ה"ו. ובפירוש המשנה שם, כתב: "נותנין החלה אחת על השולחן וכו' ואח"כ יהיו עליו ג' קנים ועל הקנים חלה אחרת (שנייה) ואח"כ ג' קנים ועליהן חלה שלישית, אח"כ ג' קנים ועליהן חלה רביעית, ואח"כ ג' קנים וכו' ועליהן חלה חמישית, אח"כ ב' קנים וכו' ועל שני הקנים החלה הששית". 9) כלומר, לפיכך ציוותה התורה לעשות קנים חלולים, כדי שתהיה הרוח מנשבת ולא יתעפשו החלות (שם צז). ואף-על-פי שנעשה בו נס שהיה חם ביום סילוקן כביום סידורו (יומא כא:) – אין סומכין על הנס (מעשה רוקח). וראה ב'תוספות' מנחות צט, ב – ד"ה אחד. 10) יתדות זהב עומדות בארץ וגבוהים עד למעלה מן השולחן הרבה (ראה רש"י שמות שם, ולפי "יש מחכמי ישראל" עיי"ש), שכתוב (שם) "ועשית קערותיו וכו' וקשותיו". ובגמ' שם צז, א – "קשותיו" אלו סניפים, וראה שם צז, א – במשנה "וארבעה סניפים של זהב היו שם מפוצלין מראשיהן שהיו סומכים בהם שנים לסדר זה ושנים לסדר זה", וראה למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה ה"ג. 11) כלומר, בין שני הסדרים, וכדעת רבי מאיר במשנה שם, שהיו שני טפחים ריוח באמצע (ראה להלן ה"ט), ולא על גבי המערכה ממש, וכאבא שאול שם צז, א – במשנה, שאומר שמה שכתוב "ונתת על המערכת" הכוונה סמוך למערכת, כמו שנאמר (במדבר ב, כ) "ועליו מטה מנשה", וכן דעת רבי, שם צח, א. 12) ראה שם צז, א – במשנה. וראה ב'סיפרא' אמור פ"ח ה"ז: "רבי שמעון אומר, נאמר כאן (ויקרא כד, ז) אזכרה (= והיתה ללחם לאזכרה)", ונאמר להלן (צ"ל: למעלה) (שם ב, טז) אזכרה (= והקטיר הכהן את אזכרתה"), מה אזכרה להלן מלא הקומץ, אף כאן מלא הקומץ". 13) שם צז, א – במשנה. 14) 'סיפרא', שם. וראה גם בתוספתא מנחות פ"א. 15) כלומר, תחתית הבזיכין לא היו עגולים ככל בזיכי המקדש כ"אם היו שטוחים. ראה פסחים סד, א. 'סיפרא' שם ה"ו, ותוספתא שם. 16) ולא הניחם על גבי הלחם, משום שלא יבצעו את הלחם ('סיפרא' שם).

הראשון (לחם-משנה). 91) הוא המשמר שעבד לבדו בכל ימות השבוע. באופן שאם היה יום-טוב הראשון של חג בשני בשבת, וחולקים בשבת שלפני החג, המשמר היוצא הוא המשמר שזמנו קבוע שמקבל עשר חלות. והנכנס הוא המקבל שתי חלות בלבד, ואם חל יום-טוב האחרון להיות בחמישי בשבת, המשמר הנכנס הוא המשמר הקבוע, המקבל עשר חלות, והמשמר היוצא הוא המקבל שתי חלות בלבד. 92) היינו באופן שחל יום-טוב הראשון של חג להיות בשני בשבת. שהרי באופן שחל יום-טוב האחרון של חג להיות בחמישי בשבת – היוצא הוא המקבל רק שתי חלות בלבד (ראה למעלה). 93) ולפיכך אינם מקבלים אלא שתי חלות בלבד.

1 יד. כהן גדול לעולם נוטל מכל משמר חצי החלות
2 שזכה בהן⁹⁴; שנאמר: והיתה לאהרן ולבניו -
3 מחצה לאהרן ומחצה לבניו. ואין כהן גדול נוטל
4 פָּרֶס⁹⁵, שאין זה כבודו⁹⁶.

94) כדעת רבי, ביומא יז: והיינו שלש חלות מזה ושלש חלות מזה. ואף כי ביומא שם אמרו, שאינו נוטל אלא חמש – אין זה אלא לר' יהודה הסובר שמשמר היוצא נוטל חמש, ומשמר הנכנס – שבע. חמש כמשמר היוצא, ושתיים שכר הגפת דלתות, וכהן גדול אין לו מחצה אלא מעשר. אבל לדעת רבינו, הנכנס נוטל שש, והיוצא נוטל שש (ראה למעלה הלכה יב). 95) כלומר, חלה פרוסה (=תחובה). 96) כאביי ביומא שם, ולא מצאנו שום חולק עליו בזה.

פרק חמישי

1) תתבאר בו מצות-עשה של סידור לחם הפנים על השולחן בכל שבת.

5 א. מצות עשה לסדר לחם הפנים² בכל יום שבת
6 על השלחן לפני ה' בהיכל³, שנאמר: ביום השבת
7 ביום השבת יערכנו הפהין וגומר.

2) ראה 'ספר המצוות' עשה כז. 3) שמות כה, ל: "ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד". ובויקרא כד, ו "ושמת וגו' על השולחן הטהור לפני ד'". וראה בפ"א מהל' בית הבחירה ה"ז. 4) במקרא אין המלה "הכהן".

8 ב. ודבר ברור בתורה שהוא שתיים עשרה חלות, כל
9 חלה שני עשרונים⁵. ועורכין אותו שני סדרים, שש
10 חלות בכל סדר⁶, חלה על גבי חלה⁷, ובין כל שתי
11 חלות שלשה קנים של זהב⁸, כדי שתהיה הרוח
12 מנשבת בו⁹. וסומך כל מערכה בשתי קשוות¹⁰.
13 ונותנין בצד כל מערכה¹¹ כלי שיש בו קמץ
14 לבונה¹², שנאמר: ונתת על המערכת לבנה זכה¹³.
15 וכלי זה הוא הנקרא בָּזוּף. נמצאו שני קמצי לבונה
16 בשני הבזיכין¹⁴. ושולים היו לבזיכין¹⁵, כדי
17 שיעניחום על השלחן¹⁶.

5) שנאמר (ויקרא שם, ה) "ולקחת סולת ואפית שתיים עשרה חלות, שני עשרונים יהיה החלה האחת".

18 ג. שני הסדרים מעבדין זה את זה¹⁷, ושני הבזיכין
19 מעבדין זה את זה¹⁸, והסדרין והבזיכין מעבדין זה
20 את זה¹⁹. ואין מתנכין את השלחן אלא בלחם
21 הפנים בשבת²⁰. מיום השבת ליום השבת מוציאיין
22 את הלחם שהוא שם על השלחן משבת שעברה
23 ומסדרין לחם אחר²¹. וזה שמוציאיין הוא שחולקין

פתח הבית, אחד של שיש ואחד של זהב, על של שיש נותנים לחם הפנים בכניסתו, ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורידין, ואחד של זהב מבפנים שעליו לחם הפנים תמיד". והביא רבינו כל זה למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה ה"טז ('חידושים ומקורים' מבצל 'מנחת חינוך'). ולא הביאו כאן, לפי שאין מדובר במה שנעשה בשבת, ואילו הנחת הלחם על שולחן של שיש היה בערב שבת, כמפורש בתוספתא (מנחות פ"א ע"א עמ' 530 16). (37) שם במשנה: "הקטירו הבזיכים, והחלות מתחלקות לכהנים", וראה למעלה פ"ד ה"י, כי "אין אוכלין את הלחם עד שיקטירו שני בזיכי לבונה על האש". (38) שאי אפשר לאכלו ביום. (39) שם במשנה, ולערב דווקא ולא למחרת, שהרי הוא נפסל בלינה, ראה רש"י שם.

- 15 ו. פיצד מעשה לחם הפנים? מביא ארבע ועשרים
- 16 סאים⁴⁰ חטים⁴¹ הראויין למנחות⁴², וישפין אותם⁴³
- 17 ובועטין בהן⁴⁴ בשאר חטי מנחות⁴⁵, וטוחנין
- 18 אותן, ומנפין מהן באחת עשרה נפה ארבעה
- 19 ועשרים עשרון סלת⁴⁶, ועושין מהם שתים עשרה
- 20 חלות⁴⁷ מצות⁴⁸. לא נפה אותם באחת עשרה נפה,
- 21 או שלא הוציאן מעשרים וארבע סאים, הואיל
- 22 ונעשו סלת מקל מקום - בשורות⁴⁹; לא נאמרו
- 23 השעורין האלו אלא למצה.

(40) משנה במנחות עו, ב. ובגמרא שם, אמרו: "מאי טעמא, כיון דמחטים אתו ומישן אתו (= מתבואה ישנה), עשרון מובחר נפק מסאה" (וראה להלן פ"ח ה"ד), הרי ארבעה ועשרים עשרונים לשתים עשרה חלות, שכל אחת היא שני עשרונים, ראה למעלה ה"ב. (41) ואף כי נאמר (ויקרא כד, ה) "ולקחת סולת" – ניקחת גם חטים, ולמדו כן (מנחות עו:): ממה שנאמר "ולקחת", "ולקחת מכל-מקום". ואע"פ ששאר המנחות אינן באות אלא סולת – בלחם הפנים, שהוא בא מעשרים וארבעה עשרונות בכל שבוע, חסה התורה על ממונם של ישראל, והתירה לקנותו כשהוא חטים, שמחירו בזול יותר, ואילו קנו אותו סולת, היה ביוקר (גמרא, שם). (42) ראה למעלה פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ד. (43) "שיפה הוא גזור מן "ישופך ראש" (בראשית ג, טו), ועניינו שיכו החיטה בידים בכח עד שמעביר מעליה העפר" (פירוש המשנה, מנחות עו:). (44) "בעיטה שדורסים אותה ברגל עד שהיא נשברת" (פירוש המשנה, שם). (45) הטענות שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה (שם עו. במשנה. וראה למעלה הל' איסורי מזבח שם ה"ה). (46) כן הוא שם במשנה: לחם הפנים עשרים וארבע עשרונים מעשרים וארבע סאין וכו' והיה מנופה ב"א נפה. כלומר מנפה את הקמח עד שתהיה סולת מובחרת, וכל נפה ונפה מאלו הנפות, היתה דקה יותר מחברתה, ראה בפירוש המשנה שם. (47) ראה למעלה ה"ב. (48) כמפורש במנחות נו, א - בדברי רבי עקיבא, שממה שאמרה התורה (ויקרא ב, יא) "כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ", למדו "אשר תקריבו, לרבות לחם הפנים לחימוץ", היינו שאסור להחמיצו. וראה למעלה פ"ב ה"ט. (49) כן כתב רבינו בפירוש המשנה מנחות פ"ו

- 1 שתי המשקרות²², הנכנסת והיוצאת²³, עם פהן
- 2 גדול²⁴, ואוכלין אותו.

(17) משנה, מנחות כז, א. כלומר אם לא עשו שני הסדרים, לא קיימו מצות לחם הפנים. (18) משנה, שם. (19) משנה, שם. וביספרא' שם ה"ו, וכולם נלמדו בגמרא שם ממה שנאמר (ויקרא כד, ט), "מאשי ה' חק עולם", וכל מקום שנאמר "חוקה" הוא לעיכוב. (20) משנה, שם מט, א. ותוספתא שם פ"ז, ויספרי' פנחס (במדבר כח, ח). והטעם שדווקא בשבת ולא בחול הוא משום שכתוב (ויקרא שם ח) "ביום השבת יערכנו". וענין חינוך הרגל אומר שכל דבר שיקרב על המזבח החיצון בראשונה היא עולה של שחר, וכן הלחם שנותנים על השולחן אינו אלא ביום השבת וכו' ולשון חינוך שם מושאל בדברים האלה לתחילת המעשים לפי שזה הכלי מרגילים אותו בעבודה דרך דומיא (= משל) לאדם בתחילה, שמלמדים אותו שום חכמה או שום מדה להרגיל עצמו בה עד שתהא קבועה בו" (פירוש המשנה). (21) כל זה מבואר במנחות צט, ב. ושבת קלג, ב. ותוספתא מנחות פ"א, ויספרא' אמור, שם. וראה להלן ה"ד כיצד מסדרין את הלחם. (22) שם ושם. ובסוכה נו, א. ויומא יח, א. (23) ראה למעלה פ"ד ה"ט"ב. (24) ראה למעלה שם ה"ד.

- 3 ד. וכיצד מסדרין את הלחם? ארבעה פהנים
- 4 נכנסים, שנים בידין שני סדרין²⁶ ושנים בידין שני
- 5 בזיכין²⁷. וארבעה מקדימין לפניהם²⁸, שנים לטל
- 6 שני סדרים ושנים לטל שני בזיכין שהיו שם על
- 7 השולחן²⁹. הנכנסין עומדין בצפון³⁰ ופניהם
- 8 לדרום³¹, והיוצאין עומדים בדרום ופניהם לצפון.
- 9 אלו מושכין³² ואלו מניחין³³, וטפחו של זה בתוך
- 10 טפחו של זה³⁴; שנאמר: לפני תמיד³⁵.

(25) כל זה במשנה מנחות צט, ב. (26) שתי מערכות של לחם הפנים, שש לכל מערכת. (27) עם לבונה. (28) כלומר נוסף לארבעה הכהנים הנ"ל, מקדימים עוד ארבעה כהנים ונכנסים לפניהם. (29) משבת שעברה. (30) "דהכי שפיר מילתא, דאותן המסדרין העבודה יהיו בצפון, דקדושת צפון חמירא" (= דשחיטת קדשי קדשים בצפון) – רש"י במשנה שם, וראה למעלה פ"ד ה"ב. (31) "וסתמא כמאן-דאמר שולחנות מזרח ומערב מונחין, ורוחבן צפון ודרום" (רש"י שם). וכן פסק רבינו למעלה פ"ג מהל' בית הבחירה ה"ב. (32) את הלחם בשבת שעברה. (33) הלחם החדש. (34) כלומר, בעת ובעונה אחת, ועד שלא יגביהו המושכים מן השולחן אלו מיד מניחים אלו, שלא ישאר השולחן בלי לחם, אף לשעה קלה. (35) שם במשנה, וכדברי תנא-קמא, ולא כדברי רבי יוסי.

- 11 ה. יצאו ונתנו את הלחם שהוציאו על שולחן זהב
- 12 אחר שהיה באולם³⁶, והקטירו הבזיכין, ואחר פן
- 13 מחלקין החלות³⁷. ואם חל יום הכפורים להיות
- 14 בשבת³⁸ - החלות מתחלקות לערב³⁹.

(36) שם במשנה: "שני שולחנות היו באולם מבפנים על

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ"א טבת – ספר עבודה – הל' תמידין ומוספין קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

היה נותנה בדפוס, היתה מתקלקלת (רבינו גרשום). ומכיון שלאחר האפיה היא מתנפחת ולא יכול להחזירה לדפוס הראשון – היה צורך בדפוס שלישי, שהוא גדול יותר מהדפוסים הקודמים (שם, בגמרא).

ט. **כָּל חֶלֶה מֵהֶן מְרַבֵּעַ**,⁵⁹ **שְׁנָאֵמַר: לֶחֶם הַפָּנִים -**
שִׁיחֵיו לֹא פָּנִים רַבִּים⁶⁰. **אֲרָךְ כָּל חֶלֶה מֵהֶן עֲשָׂרָה**
טַפָּחִים, וְרַחֲבָה חֲמִשָּׁה טַפָּחִים⁶¹, **וְרוֹמָה**⁶² **שִׁבְעַ**
אַצְבָּעוֹת⁶³. **וְהַשְּׁלָחן אָרְכוֹ שְׁנֵים עָשָׂר טַפָּח, וְרַחֲבֹ**
שָׁשָׁה טַפָּחִים⁶⁴. **נוֹתֵן אֲרָךְ הַחֶלֶה עַל רֹחֵב הַשְּׁלָחן**⁶⁵,
נִמְצָאת הַחֶלֶה יוֹצֵאת שְׁנֵי טַפָּחִים מִכָּאן וּשְׁנֵי
טַפָּחִים מִכָּאן. וְכּוֹפֵל אֶת הַיּוֹצֵא מִכָּאן וּמִכָּאן,
וְיִשָּׂאֵר בֵּין שְׁנֵי הַקְּצוֹת רוּחַ בְּאַמְצָע⁶⁶. **וְכֵן מְנִיחַ**
חֶלֶה עַל גְּבִי חֶלֶה⁶⁷, **עַד שְׁעוֹרֶךָ שֵׁשׁ חִלּוֹת**⁶⁸. **וְכֵן**
עוֹשֶׂה בְּצִד הַמַּעֲרָכָה שְׁנֵיהֶם שֵׁשׁ חִלּוֹת.

(59) כלומר, לא עגולה. אבל לא היתה מרובעת ממש, שהרי ארכה עשרה טפחים ורחבה חמשה, ראה להלן (תוספות יום-טוב' מנחות פ"א מ"ד). ומקורו בברייתא שם זה, א: "כמין כוורת היה לה בתנור, ודומה כמין טבלא מרובעת". ומפשוט הלשון משמע שהיא מרובעת גם למטה. ולא כרבי יוחנן (שם צד): שאמר שהיתה כמין ספינה, שצרה למטה ורחבה למעלה, אלא כרבי חנינא (שם) שהיה קשיש מרבי יוחנן (כסף-משנה). (60) במשנה, שם צו, א: "לחם פנים, שיהא לו פנים". ובפירוש המשנה שם: "שיהיו לו פנים הרבה". (61) במשנה שם לדברי הכל, ולא נחלקו שם אלא במידת השולחן. (62) גבוהה. (63) כן פירש רבינו מה ששינו שם במשנה "וקרנותיו שבע אצבעות", כלומר גבוהה שבע אצבעות (כסף-משנה). ורש"י שם פירש באופן אחר. והעיר הרש"ש שם ממה שאמרו בפסחים לו, א - שלחם הפנים היה עוביו (=גובהו) טפח, וטפח אינו אלא ארבע אצבעות באגודל ושש אצבעות בזרת (מנחות מא:). ואפשר שהכוונה לטפח שוחק שהוא גדול מטפח עצב. (ויתכן כי הסוגיא בפסחים היא לדעת בן זומא (מנחות, שם) שאמר "לחם פנים" – "שיהא לו פנים", וכוונתו לחלוק על מה שאמר תנא-קמא שגבהו שבע אצבעות, ועל זה אמר שיהיו לו פנים ואין פנים פחותים מטפח (סוכה ה:), ורבינו פסק כתנא-קמא. או אולי כוונת רבינו כאן לאחר האפיה, שאז היה גבהו שבע אצבעות, ובפסחים שם - היינו לפני האפיה. וראה ב'מעשה רוקח'). (64) כרבי מאיר במנחות צו, א. שמה שנאמר (שמות כה, חג) "ועשית שולחן עצי שטים, אמתיים ארכו ואמה רחבו", הוא באמה בת ששה טפחים ולא כרבי יהודה (שם) שאמר שהכוונה לאמה בת חמשה טפחים, והלכה כמותו משום שגם אבא שאול (שם במשנה) סובר כן, ראה למעלה ה"ב (כסף-משנה). (65) שם במשנה. ומשום שאורך החלה כמעט כאורך השולחן, ורחבו כמעט כרוחב השולחן, ומכיון שהיו שתי מערכות לא היה אפשר להניחם כ"אם אורך החלה לרוחב השולחן ('קריית ספר' בשם הרב דוראן ז"ל). (66) כלומר, אחר שהוא כופל את הטפחים מכאן ומכאן, נשאר ריוח בין שני הכפלים (והוא כמין כ"ף כ). וראה במשנה, שם: "כופל טפחיים מכאן וטפחיים מכאן, וטפחיים ריוח באמצע",

מ"ז. ומקור הדבר, שאפילו בפחות או יותר מעשרים וארבעה סאין - כשר, הוא בברייתא במנחות שם: "תנו רבנן, כל המנחות שריבה במדת עשרונן או שמיעט במדת עשרון - פסולות, ריבה במדת סאין או שמיעט במדת סאין שלהן - כשורות". וכ"ה בתוספתא מנחות פ"ח. אבל הדין הזה שאם לא נפה אותם באחת-עשרה נפה - כשרים, לא מצאנו מקורו. ולהלן פ"ח ה"ה, גבי עומר ושתי הלחם, לא הביא זאת. ועי' ב'תוספות יום-טוב' שם.

ז. **לִישְׁתֵּן וְעִרִיכְתֵּן - בַּחוּץ**⁵⁰, **וְאַפִּיתֵן - בְּפָנִים**
בְּעִזְרָה⁵¹, **כְּשָׂאֵר הַמִּנְחוֹת**⁵². **וְלִישְׁתֵּן אוֹתָן אַחַת**
אַחַת⁵³, **וְאוֹפִין אוֹתָן שְׁתֵּים שְׁתֵּים**⁵⁴.

(50) כלומר, חוץ לעזרה, מנחות זה, ב - במשנה. בית היה מחוץ לעזרה המיועד לבישול המנחות, ובית פגי שמו (ראה בפירוש המשנה, מנחות פ"א מ"ב). (51) משנה, מנחות שם. וכן הוא ב'סיפרא' אמור פ"ח ה"י. וראה להלן פ"ח ה"ז. ו'הסיבה שמחמתה מותר ללוש אותם חוץ לעזרה ולא יהא מותר לאפות אלא בעזרה, לא נתבארה בגמרא' (פירוש המשנה שם, וראה ב'מעשה רוקח'). ובקושיית הגמרא (מנחות שם), כיון שאפיתם בעזרה, נתקדשו, וכיון שאפיתם בערב שבת, למה אינם פסולים בלינה? תירץ ב'אור שמח' (פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג) שאין כלי שרת מקדשין שלא בזמנם, כמפורש במנחות ק, א. ו'החתם סופר' (או"ח סי' קכה) תירץ לפי דברי רבי (מנחות מח). ששחיטת הכבשים מקדשת את הלחם, וכל זמן שלא נשחטו אין כאן אלא קדושת דמים, שאינה נפסלת בלינה. (52) כלומר, אפיתו בפנים כשאר המנחות, אבל לישתן ועריכתן אינן כשאר המנחות, שהרי שאר המנחות גם לישתן ועריכתן בפנים. ראה למעלה פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"כ-א-כג. וראה 'מעשה רוקח'. (53) משנה, מנחות צד, א. ובגמ' שם אמרו "מנא הני מילי: דתנו רבנן, שני עשרונים יהיה החלה האחת (ויקרא כד, ה), מלמד שנלושת אחת אחת". (54) שם במשנה. ובגמרא שם אמרו "ומנין שאפיתן שתיים שתיים, תלמוד-לומר (שם שם, ו) ושמת אותם". "שימה ראשונה שאתה עושה מהם, דהיינו בתנור, תהא בלשון אותם, שמשמע שהיה נותן שתיים בשני דפוסין יחד בתנור" (רש"י שם).

ח. **וְשָׁלֶשָׁה דְּפוּסִין**⁵⁵ **שֶׁל זֶהֱבִי הֵיוּ לָהֶם: אֶחָד**
שְׁנוֹתָנִין בּוֹ הַחֶלֶה וְהִיא בָּצֵק; וְהַשְּׁנִי שְׁאוּפִין אוֹתָהּ
בַּיָּד⁵⁷; **וְהַשְּׁלִישִׁי שְׁנוֹתָנִין אוֹתָהּ בּוֹ כְּשִׁרְדָּה אוֹתָהּ מִן**
הַתַּנּוּר, כְּדִי שְׁלֹא תִתְקַלְקַל⁵⁸.

(55) כלומר, שלש תבניות. ברייתא שם, ותוספתא פ"א שם, ו'סיפרא' שם ה"ב. (56) כך הוא בתורה (שמות כה, כט) שהקערות שהם הדפוסים היו של זהב, אבל רש"י בחומש (שם) כתב שהדפוסים שאופין אותם היו של ברזל ('הר המוריה'). וראה 'מעשה רוקח' כאן. (57) "והוא גדול מעט מן הדפוס הראשון" (רבינו גרשום' שם), כלומר גבוה מן הראשון, ואילו בגדלו נשמע מדברי הגמרא כי הדפוס השני היה כראשון, שאם לא כן, מה מקשה 'וליהדרה לדפוס קמא'. (58) שם במשנה ובגמרא. ולפי שהיא דקה, אם לא

12 **הַבְּזִיכִין**⁸⁰ - **נִפְסַל הַלֶּחֶם**⁸¹ **וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ**⁸². **וְכֵן אִם**
13 **סִדֵּר הַלֶּחֶם וְהַבְּזִיכִין בְּאַחַד בְּשַׁבָּת**⁸³ **וְהִקְטִיר**
14 **הַבְּזִיכִין לְאַחַר שַׁבַּת הַבָּאָה - הַלֶּחֶם אֵינוֹ קָדוֹשׁ**
15 **וְנִפְסַל. אֲבָל אִם הִקְטִיר הַבְּזִיכִין בְּשַׁבָּת**⁸⁴ - **[לֹא]**⁸⁵
16 **נִפְסַל הַלֶּחֶם**⁸⁶.

(78) משנה, מנחות ק, א - בבבא ראשונה. (79) כלומר, סידר רק את הלחם כמצוותו אבל לא סידר את הבזיכין כמצוותם בשבת (ראה למעלה ה"ד), אלא סידרם לאחר השבת. (80) והרי היו הבזיכין מונחים על השולחן פחות משבעה ימים. (81) לפי שלא קרב המתיר כמצוותו. וכאן לא מועיל להניח עד השבת הבאה, כיון שהלחם הונח כדין ושהה על השולחן כמצוותו (רש"י שם). (82) ואין חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא, ראה שם במשנה. אבל ראה רש"י שם שמפרש כי הלחם הוא קדוש, ומה שאין חייבין עליהן משום פיגול (אם הקטירין על-מנת לאכול מן הלחם למחר) שלא קרב המתיר כמצוותו. ומה שלא חל נותר על הלחם, משום שהלחם אינו ראוי לאכילה. וכמו כן אינו חייב הטמא שאכלו, משום שרק הניתר לטהורים חייבים עליו משום טומאה, ואילו לחם זה לא נותר לטהורים. (83) נראה שכן גרס רבינו בבבא השניה, שם: "סידר את הלחם ואת הבזיכין (בשבת) (באחד בשבת) והקטיר את הבזיכין לאחר שבת - פסול" ('תוספות יום-טוב' שם). ועי' בפירוש המשנה, שם. (84) כלומר בשבת שניה, שעכשיו עבר עליהם הזמן הצריך להם, דהיינו משבת לשבת (לחם-משנה). (85) כן הוא בספר ישן (כסף-משנה) ובכתב-יד קדמון ('מעשה רוקח'). (86) שהרי עבר עליהם הזמן הצריך להם, כנ"ל.

17 **יג. פִּיצֵד יַעֲשֶׂה⁸⁷ בְּלֶחֶם וּבְזִיכִין שֶׁסִּדְּרָן לְאַחַר**
18 **הַשַּׁבָּת? וַיִּחַם⁸⁸ שָׁם עַל הַשְּׁלֵחָן עַד שֶׁיַּעֲבֹר עָלֵיהֶן**
19 **יוֹם הַשַּׁבָּת וְהֵן מְסֻדְרִין, וְאַחֲרָיָהּ יִקְטִיר הַבְּזִיכִין**
20 **לְשַׁבַּת הַבָּאָה אַחֲרֵי הַשַּׁבָּת שֶׁעֲבָרָה עָלֵיהֶן וְהֵן**
21 **מְסֻדְרִין. שְׂאֵפְלוּ נִשְׂאָר הַלֶּחֶם עִם הַבְּזִיכִין עַל**
22 **הַשְּׁלֵחָן בְּמָה שַׁבְּתוֹת⁸⁹ - אֵין בְּכָךְ כָּלום.**

(87) כלומר, מה שכתבנו למעלה "שלא נפסל הלחם", אין זה דין של דיעבד בלבד, אלא גם לכתחילה עושה כן (לחם-משנה). (88) בבא שלישית במשנה שם, וכוונתה כמה מקורות (ראה שנויי נוסחאות שם) שלא גרסו שם "פסול". (89) במשנה שם: "ימים רבים". אבל כן נראה בזבחים פז, א. כי אין לינה פוסלת בראשו של שולחן, כשם שלא פסלה בראשו של מזבח (לחם-משנה).

23 **יד. סִדֵּר אֶת הַלֶּחֶם וְאֶת הַבְּזִיכִין בְּשַׁבָּת בְּמִצְוֹתָן,**
24 **וְהִקְטִיר אֶת הַבְּזִיכִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת, בֵּין לְאַחַר שַׁבַּת**
25 **זוּ בֵּין לְאַחַר שַׁבַּת אַחֲרֵי הַבָּאָה - נִפְסַל הַלֶּחֶם. וְהָרִי**
26 **הוּא פְּקֻדָּשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ, שֶׁחֵיבִין עָלֵיהֶן⁹⁰ מִשּׁוּם פִּגּוּל**
27 **וְנֹתֵר וְטָמֵא, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר⁹¹.**

(90) תוספתא מנחות סוף פ"א ('תוספות יום-טוב'). ואין לזה סתירה מן הבבא השניה במשנה שם: "סידר את הלחם ואת הבזיכין בשבת, והקטיר את הבזיכין לאחר שבת -

ופירשו רש"י ורבינו גרשום' כי היו טפחיים ריוח בין שני הסדרים, שהרי אורך השולחן שנים עשר טפחים, ורוחב החלה חמשה טפחים, ובשני הסדרים יחד היו עשרה טפחים, הרי שנשארו ריוח של שני טפחים בין שני הסדרים, אבל מדברי רבינו נראה שלא גרס "וטפחיים ריוח באמצע" כ"אם "וריוח באמצע". והיינו ריוח שבין הכפלים. (67) ראה למעלה ה"ב. (68) ראה למעלה, שם.

1 **י. אֵין אֶפְיִת לֶחֶם הַפָּנִים דּוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת⁶⁹**
2 **וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב⁷⁰; אֲלֹא בְּעֶרֶב שַׁבַּת אוֹפִין**
3 **אוֹתָן, וְעוֹרְכִין אוֹתָן לְמַחֲרָיָהּ⁷¹. וְאִם חָלוּ שְׁנֵי**
4 **יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְהִיּוֹת בְּחִמְיָשִׁי**
5 **וּבְעֶרֶב שַׁבָּת⁷² - אוֹפִין אוֹתָן מִיּוֹם רְבִיעִי⁷³.**

(69) משנה, שם צה, ב. (70) כלומר, אם חל יו"ט ביום ר', אין אופין אותן ביום-טוב אלא בערב יום-טוב (שם ק: במשנה), שאין אופין ומבשלים ביום-טוב אלא מה שאוכל באותו היום בלבד (פירוש המשנה, שם). (71) יש להשלים כאן: ואם חל יום טוב בערב שבת - אופין אותו בערב יום-טוב. וכן הוא במשנה, שם. (72) כגון שלא באו עדים ביום שלשים של אלול, שנוהגים באותו יום קודש ולמחר קודש ("פה מהל' קידוש החודש ה"ח). (73) שם במשנה.

6 **יא. לֹא סִדֵּר הַקָּנִים⁷⁴ וְלֹא נְטִילָתָן דּוּחָה אֶת**
7 **הַשַּׁבָּת⁷⁵; אֲלֹא מְעֶרֶב שַׁבַּת נִכְנָס וְשׁוֹמֵטֵן וְנוֹתֵן**
8 **לְאֹרֶךְ הַשְּׁלֵחָן⁷⁶, וּבְאַחַד בְּשַׁבָּת⁷⁷ נִכְנָס וּמִכְנִיס אֶת**
9 **הַקָּנִים בֵּין הַחֲלוֹת.**

(74) ראה למעלה ה"ב, כי בין כל שתי חלות היו שלושה קנים של זהב כדי שתהיה הרוח מנשבת בו. (75) משנה, שם צו, א. ואף-על-פי שהתורה אמרה לתת הקנים בין החלות - אינם דוחים את השבת, שכשם שאמר רבי עקיבא "כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת" - כמו כן מלאכה שאפשר בלעדה, אינה דוחה את השבת, והרי סידור הקנים הוא כדי שתהא הרוח מנשבת ביניהם ולא יתעפשו החלות, ובשיעור הזמן הזה של יום השבת, אין חשש לכך (גמרא שם צו). וראה רש"י שם ד"ה אמאי לא דחי שבת, שכתב כי איסור זה הוא מחמת שנראה כבונה וסותר, וה'תוספות' שם ד"ה לא, כתבו שאינו אלא משום טלטול מוקצה, והוא מן השבותים שגזרו עליהם במקדש, עיי"ש. וב'סיפרא' (אמור פ"ח ה"ח) הסמיכו זאת לפסוק "יערכנו", ודרשו: יערכנו, אין עורך עמו קנים בשבת. וראה ב'תפארת ישראל' פ"א שם מ"ז אות מא, ובגליון הרמב"ם להגאון רבי עקיבא איגר. (76) כן הוא במשנה, שם. והיינו בין שני הסדרים. ראה למעלה ה"ט וה"ב. וה'תוספות' שם צו, א - ד"ה לאורכו, כתבו כי לא על השולחן ממש היה מניחו אלא על הרצפה לאורך השולחן. וראה 'תוספות יום-טוב' שם. (77) בגמ' שם צו, א - איתא "במוצאי שבת", ובתוספתא מנחות פ"א - איתא "אחר שבת", וצריך לומר שכן גם כוונת רבינו: אור ליום אחד בשבת ('הר המוריה').

10 **יב. סִדֵּר⁷⁸ הַלֶּחֶם בְּשַׁבָּת בְּמִצְוֹתָו, וְלֹא הִנִּיחַ עִמּוֹ**
11 **בְּזִיכֵי לְבוֹנָה עַד לְמַחֲרָיָהּ⁷⁹, וְלְשַׁבַּת הַבָּאָה הִקְטִיר**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ט"ו טבת – ספר קנין – הלכות שכנים קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

במנחה שחסרה קודם קמיצה מביא מתוך ביתו וימלאנה (ראה להלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין הט"ז) – בלחם הפנים אינו יכול להביא מתוך ביתו, שהרי צריך שיהא הלחם על השולחן מהשבת שעברה, וראה ב'שיטת מקובצת' שם ח, א - אות א. 95) ברייתא ותוספתא שם. ומשום שזה דומה לשיריים של מנחה שחסרו בין קמיצה להקטרה, שמקטיר קומץ עליהו ושיריים אסורים באכילה (שם בגמרא, וראה 'קריית ספר' כאן). וראה בתוספתא שם, שאם הוקטרו הבזיכים ואחר-כך נפרס הלחם – הלחם כשר.

טז. הגיע זמן הלחם להסירו - הרי זה כמי שהסירו⁹⁶, ואם נפרס הלחם - מקטיר הבזיכין ואף על פי שלא פרק המערכה. נטמא אחד מן הסדרין⁹⁷, בין לפני הקטרה בין לאחר הקטרה, או שננטמא אחד מן הבזיכין⁹⁸ - הטמא בטמאתו והטהור בטהרתו.

96) שם בגמרא: "אמר רבי אליעזר, לא פרקה ממש אלא כיון שהגיע זמנם לפרק אע"פ שלא פירקה, כמי שפירקה דמיא". 97) משנה, מנחות יד, ב - כחכמים ולא כרבי יהודה. 98) ברייתא שם טו, א. כחכמים ולא כרבי יהודה.

פסול, ואין חייבין עליהן משום פיגול ונותר וטמא", שהרי רבינו גרס שם: "סידר את הלחם ואת הבזיכין באחד בשבת", ראה למעלה הי"ב. ובעל 'חזון איש' כתב שצריך להגיה "שאין חייבין עליהן", שהרי "כל שיש לו מתירין אין חייבין עליו משום פיגול או משום נותר או משום טמא עד שיקרבו מתיריו כהלכתן" (פ"ח מהל' פסולי המוקדשין הט"ז). 91) בהל' פסולי המוקדשין, שם.

1 טו. נפרסה⁹² חלה אחת מן הלחם: אם עד שלא הסיר הלחם מעל השולחן נפרסה - הלחם פסול⁹³, ואינו מקטיר עליו את הבזיכין⁹⁴; ואם אחר שהסיר הלחם נפרסה - הלחם פסול, ומקטיר עליו את הבזיכין⁹⁵.

92) נחסרה. 93) ברייתא מנחות ח, א. ט, ב. ותוספתא שם פ"א. ולמדו זאת (שם יב:): ממה שנאמר (ויקרא כד, ט) "קודש קדשים הוא", כלל את שתיים-עשרה החלות בלשון יחיד "הוא", לומר לך שצריך שכולן תהיינה שלימות. ואם לאו – פסולות. 94) דהויא לה כמנחה שחסרה קודם קמיצה, שנאמר בה (שם ב, ט) "מן המנחה", פרט לשחסרה קודם קמיצה (שם ט:), ראה 'קריית ספר' כאן. ואם כי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ו כ"א טבת ה'תש"פ

בתרא פרק ב משנה ז. 7) שם, דברי עולא. 8) שתפארת היא לעיר, שסביבה יימצא מגרש פנוי (רש"י שם). 9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן ערוך חושן משפט. 10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם). 11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור. 12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים - יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם לדין (משנה למלך בשם המרדכי). 13) שהרי לקצוץ הוא חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה, ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם).

ב. מרחיקין¹⁴ גרין¹⁵ קבוע¹⁶ מן העיר חמשים¹⁷ אמה, כדי שלא יוליד הרוח התבן בעת שזורה ויזיק לבני העיר. וכן¹⁸ לא יעשה אדם גרין קבוע בתוך שלו, אלא אם כן היה לו חמשים אמה לכל רוח, כדי שלא יזיק התבן לנטיעת חברו¹⁹ או לגירו²⁰.

יום ראשון ט"ו טבת ה'תש"פ

הלכות שכנים

פרק עשירי

1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי.

12 א. מרחיקין² את האילן³ מן העיר חמשים ופעשרים אמה, ובחורב⁴ ובשקמה⁵ - חמשים אמה, מפני⁷ נוני⁸ העיר. וכל אילן הנמצא קרוב לעיר¹⁰ פחות מזה - קוצצין אותו¹¹. ואם האילן קדם - נותנין לו בני העיר דמיו¹². ואם היה הדבר ספק, ולא נודע אי זה מהם קדם - אין¹³ לבעל האילן דמים, אלא נוטל עציו והולך.

2) בבא בתרא כד: במשנה. 3) ודין הרחקת זרעים מן העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין לחם משנה כאן. 4) אילן שגדלים בו חרובים. 5) אילן שגדלים בו תאנים מדבריות. 6) מפני שהחרוב והשקמה ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, נואף על פי שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו - כאן בספרו לא הביא את דברי אבא שאול. ועיין תוספות יום טוב, בבא

הרי זה כמי שמוזיק בידו. הא למה זה דומה? למי
שעומד בראשיתו ויורה חצים לחצר חברו, ואמר:
ברשותי אני עושה! שמונעין אותו⁴⁰. וכן⁴¹ כל
הרחקות האמורות למעלה בענין זה, אם לא
הרחיקו - הרי זה כמי שהוזיק בחציו. לפיכך⁴² צריך
שירחיק משה מן הירק וקרישין מן הפצלים וחרדל
מן הדבורים שלשה טפחים או יתר מעט, כדי שלא
יהיה הרוק בידים; אבל להרחיק עד שלא יבוא הנזק
מאליו - אין צריך.

(29) שם כה. במשנה. (30) מקום ששורין בו את הפשתן.
(31) בעודם יורקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים
(תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). (32) אבל לא
את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם
יח: בסמיכות לענין אחר. (33) "שעושה את הדבש חריף
וחד" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח: דיבור
המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל,
שמחדד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם.
(34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו
בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי
יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:)
שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מותר בכלם.
(35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל
חייב להרחיק שיעור-מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה.
(36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את
עצמו. (37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:).
(38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:): "מודה
רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)".
(39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור
זמן-מה. (40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא
הלכה ג לענין חיוב תשלומין. (41) שהרי לא בא רבי יוסי
לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות
שבפרק לא יחפור. (42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין
בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה
פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה
- סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל,
אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

ו. פועל⁴³ העליה שהיה שופך מים, והן יורדין על
הדר למטה: אם⁴⁴ היתה שם מעזיבה⁴⁵, שהמים
פלים בה בעת שפיכה, ואחר שפיסקין עליהן מלשפף
יבלעו המים ירדו וינטפו על התחתון⁴⁶ - צריך
התחתון⁴⁷ לתקן ולהרחיק⁴⁸ מן עצמו הנזק; ואם⁴⁹
אין שם מעזיבה, אלא פשישפף ירדו המים מיד -
הרי זה כמי שמוזיק בחציו, והעליון מתקן, או ימנע
מלשפף. וכן כל פיוצא בזה.

(43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר
אבא. (44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את
העובדה שהובאה שם. (45) טיח על גבי התיקרה כרצפה
לבעל העלייה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. (46) ואם כן

(14) שם במשנה. (15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים
אותה ברוח, ויש שם הרבה מוך, תבן ועפר. (16) ונקרא
קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש
ברחת לזריית המוך (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא).
(17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק
קבוע (כרב אשי שם, ולא כאב"י שאף בגורן שאינו קבוע
יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא
יזיק). (18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי
הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה
מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק
מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים.
אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות
ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן
אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף
את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה
סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא,
וראה דברינו שם. (19) שהוא שורף את לב הנטיעות
(גמרא שם). (20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל
יותר מדי, ושורף את הזרעים שזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

ג. מרחיקין²¹ את הנבלות ואת הקברות ואת
הברסקין²² מן העיר חמשים אמה²³.

(21) שם כה. במשנה. (22) מקום עיבוד עורות.
(23) משום ריח רע (רש"י שם).

ד. ואין²⁴ עושין ברסקין²⁵ אלא למזרח²⁶ העיר, מפני
שרוח מזרחית חמה²⁷, וממעטת²⁸ הרוק ריח עבוד
העורות.

(24) המשך המשנה שם. (25) אפילו אם מרחיק חמישים
אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם
אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. (26) כתנא
הראשון שם ולא כרבי עקיבא. (27) ראה גיטין לא: ורש"י
שם. (28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח
מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של
בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם
שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל.

ה. מי²⁹ שבא לעשות משה³⁰ של פשמן בצד ירק
של חברו, שהרי מי המשה נבלעין בארץ והולכין
ומפסידין את הירק; או שננטע פרישין³¹ קרוב מן
הבצלים של חברו, שהן מפיגין טעמן; או שננטע
חרדל בצד פורת דבורים, שהרי הדבורים אוכלין
העליון³² ומפסידין³³ את הדבש; וכל אלו וכיוצא
בהן - אין³⁴ צריך להרחיק בכדי שלא יזיק³⁵, ועל
הנזק³⁶ להרחיק את עצמו, אם ירצה, עד שלא יגיע
לו הנזק; ושה³⁷ בתוך שלו הוא עושה, והנזק בא
לחברו מאליו. במה³⁸ דברים אמורים שאינו
מרחיק? כשהיה הנזק בא מאליו אחר שפיסקין³⁹
מעשיו של מזיק; אבל אם היו מעשיו של זה
שעושה בראשיתו מזיקין את חברו בשעת עשייתו -

ישראל⁶⁹; אבל בחוצה לארץ⁷⁰ - מרחיק בין גפנים
לגפנים שתי אמות, ובין⁷¹ גפנים לשאר אילנות⁷² או
בין אילנות לאילנות⁷³ - ארבע אמות בכל מקום⁷⁴.
היה⁷⁵ גדר ביניהם - זה סומך⁷⁶ לגדר, וזה סומך
לגדר, בכל מקום. מיה⁷⁷ שהיה אילן חברו נוטה
לתוך שדהו - קוצץ כמלא⁷⁸ מרדע⁷⁹ על גבי
המחרשה⁸⁰. ובחריב ובשקמה - קוצץ כל הנוטה⁸¹,
עד שהיה שקול⁸² כנגד המצר. וכן אם היה נוטה
על בית השלחין⁸³ של חברו⁸⁴ על בית האילן -
קוצץ את כל הנוטה, עד שהיה שקול כנגד המצר.

(64) שם כו. במשנה. (65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו
לתוך שדה חברו. (66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא
(שם). (67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה
להלן. (68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך
השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות.
(69) שמחרשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. (70) שאין
מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם.
(71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד
מפרשים, שכונות רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף
בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד'
אמות. (72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניזק
אילנות, וכן הוא בגמרא כתב"ד רומי בבבא בתרא שם:
"אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן
לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה
חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל
מקום". (73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו
כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד-משנה שטעות סופר
היא בדברי רבינו. ובשלחן ערוך (סימן קנה סעיף כה)
העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין
אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע
אמות". (74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפי"
ופירש ר"י מיגאש (בשם רבו הרי"ף, שרבא הרחיק שתי
אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים
צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. (75) המשך
המשנה שם. (76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה
בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן
לגפנים. (77) שם כז: במשנה. (78) עד הגובה הזה.
(79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ
המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". (80) שהענפים
לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגבוה יותר ואינו
מפריע לו אינו יכול לקצוץ. (81) מפני שאלו יש להם צל
מרובה והוא מזיק לשדה. (82) כעין משקולת הבנאים,
כלומר, שהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר.
(83) כמו "השלחין", והוא מלשון עיפוף. "והוא עיף"
(בראשית כה, כט) תיגרם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא:
שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר
מלשדה אחרת. (84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף
פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד
המשקולת".

הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק. ואין זה "גירי
דיליה". (47) שהוא הניזוק. (48) כדעת רבי יוסי שעל
הניזק להרחיק את עצמו. (49) כך הסיק הרי"ף מן הסוגייה
שם.

ז. מיה⁵⁰ שהיה לו אילן⁵¹ בתוך שדהו קרוב⁵² לבור
חברו - אין בעל הבור יכול לעצב עליו ולומר לו:
הרי שרשי האילן נכנסים לבור שלי ומפסידין
אותו. שזה נזק הבא מאילו הוא לאחר זמן, ובעת
שנטע אינו מזיק⁵³; וכשם⁵⁴ שזה חופר בתוך שלו,
כך זה נוטע בתוך שלו. וכן⁵⁵ ראובן שחפר בור,
וירד ומצא שרשי אילן של שמעון בתוך שדהו -
קוצץ וחופר, והעצים שלו. ואם⁵⁶ היה קרוב לאילן
שמעון בתוך שש עשרה אמה⁵⁷ - השרשים של
שמעון, וקוצצין ונותנין לו. ואם⁵⁸ אין צריך לחפר
בור, ויצאו השרשים של שמעון בתוך שדהו - הרי
הוא מעמיק⁵⁹ שלשה טפחים, כדי שלא יעצב
המחרשה; וכל שרש שמצא בתוך שלשה טפחים
- קוצצו⁶⁰, ואינו⁶¹ חושש שמא ייבש האילן של
חברו, שזה⁶² בתוך⁶³ שלו הוא חופר.

(50) בבא בתרא כה: במשנה ורבי יוסי וכמו שפסק שם רב
יהודה בשם שמואל. (51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם
היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו"
(הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה
שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משרה חבירו ובוזה
מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו:
דיבור המתחיל גולן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן
הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גולן (בבא
בתרא כז: - לא תיקן שיותר לעשות כן, אלא שאם עשה
אינו גולן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב
שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת
הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי ניקת האילנות
היא עד שש עשרה אמה]. (52) היינו, מחוץ לד' אמות או
שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. (53) ואין זה
"גירי דיליה". (54) מדברי רבי יוסי במשנה שם.
(55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי
לעשות בשדה כרצונו. (56) שם כז: לפי פירוש רש"י
דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של
התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. (57) שעד
כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן.
(58) משנה שם כו. (59) חורש בעומק. (60) ואם הוא
בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה
סעיף קטן טו). (61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו.
(62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. (63) סיום דברי רבי
יוסי במשנה (שם כה:).

ח. מיה⁶⁴ שהיה שדה חברו נוטה גפנים או שאר
אילנות, ובא הוא לנטע בתוך שדהו גפנים בצד
גפנים או אילנות בצד אילנות - צריך להרחיק⁶⁵
ארבע⁶⁶ אמות⁶⁷. במה דברים אמורים⁶⁸? בארץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום שני ט"ז טבת ה'תש"פ

פרק אחד עשר

(1) נתבארו בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה דינו בדברים אלו.

1 א. מי שעשה גרן בתוך שלו, או קבע³ בית הפסא, או מלאכה⁴ שלש⁵ בה אבק ועפר וכיוצא בהן - 2 צריך להרחיק כדי שלא יגיע העפר או ריח בית הפסא או האבק לחבירו, כדי שלא יזיקו. אפלו⁶ 3 היתה הרוח הוא שמסייע⁷ אותו בעת שעושה מלאכתו, ומוליכה את העפר או נערת הפשתן והמין 4 וכיוצא בהן ומגיעתן לחבירו - הרי זה חייב להרחיק⁸ 5 כדי שלא יגיע⁹ ולא יזיקו ואפלו על ידי הרוח מצויה¹⁰; שכל אלו כמי שהזיקו בחציו¹¹ הן.

(2) בבא-בתרא כד: במשנה. והמדובר כאן בגורן שאינו קבוע, וכמו שאמר אביי שם שבאופן זה אינו צריך להרחיק חמשים אמה כבגורן קבוע (ראה למעלה פ"י הלכה ב) אלא בכדי שלא יזיק. ואף רב אשי לא חלק אלא בפירוש המשנה, אבל בעצם ההלכה - לא נחלק עליו (לחם-משנה, והגר"א סימן קנה, ס"ק צג). (3) כן נראה שם כג. מתוך דברי רב זביר. (4) שם כו. על רקע של עובדא מסוימת. (5) כגון ניפוץ פשתן, בעובדא הנזכרת שם. (6) שם כו. כאמימר ומר בר רב אשי, ולא כרבינא. וכן פסק הרי"ף שם. (7) שאז אין זה אלא גרמא, כדברי רב אשי בבא-קמא ס. ושלדעת רבינא אין שום חיוב להרחיק בזה (בבא-בתרא שם). (8) שגרמא בנזקין, אע"פ שאין בו חיוב תשלומין (כדלהלן בהלכה ב) - אסור. (9) בלי רוח. (10) בכ"י תימן: "המצויה". ודוקא מצויה, אבל אין לחשוש שמא תולכים רוח שאינה מצויה, כמו שהוכיחו התוספות' שם ד"ה זיקא. (11) ואף רבי יוסי, שסובר שעל הניזק להרחיק עצמו, ורבינו פוסק כמותו (למעלה פ"ה ה"ה) - מודה בזה, כיון שזה בא על-ידי חצוי (למעלה שם).

10 ב. אף על פי שהוא חייב להרחיק כל כף¹², אם 11 הוליקה הרוח המצויה המין ואת העפר והזיקה בהן 12 - פטור מלשלם¹³; שהרוח הוא שפסיע אותו, ואין 13 נזק זה בא מפת מזיק עצמו¹⁴.

(12) כמו שנתבאר למעלה הלכה א. (13) בבא-קמא ס. כרב אשי, ולא כרבא ורבי זירא, וכן פסק הרי"ף בבא-בתרא פרק לא יחפור, שהסיק מתוך השוואת המקורות של בבא-בתרא כו. ושל בבא-קמא ס. שיש לחלק בין חיוב ההרחקה וחיוב התשלומין. (14) ואע"פ שלענין ליבה וליבתה הרוח, פסק רבינו בפ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ז - שחייב, מפני "שהוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם" - שם באש ודאי כיוון להזיק, אבל כאן בגורן ודאי לא כיוון להזיק, ורבינו לשיטתו שבדיני דגרמי אינו חייב לשלם אלא במתכוין, ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א והלכה ד (הגר"א סימן תיח, ס"ק יט). ועיין בפ"ח מהלכות

14 ג. הכותש¹⁵ את הריפות¹⁶ וכיוצא בהן בתוך שלו, 15 ובעת שמכה מנדנד לחצר חבירו, עד¹⁷ שנדנדה¹⁸ 16 פסויה החבית על פי החבית¹⁹ - הרי זה מזיק 17 בחציו²⁰, וחייב להרחיק כדי שלא ינדנד, או יבטל 18 מלאכתו שמזקת. ואם²¹ הזיק בעת הנדנוד - חייב 19 לשלם, שהרי מכחו בא הנזק.

(15) בבא-בתרא דף כה: ודף כו. כרב אשי. (16) "חייטים כתושות" (רש"י בשמאל-ב יז, ט). ובגמרא נזכרו "שומשמים". (17) אבל אם רק החצר מתנדנדת, אין זה נזק (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (18) כלומר: החצר נדנדה את הכיסוי. (19) והיינו, כשהחבית עומדת על החצר, בניגוד לפירוש רש"י שם שהיא עומדת על החומה. וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לט. (20) והוא אדם המזיק, ובזה אף רבי יוסי מודה כנ"ל. (21) הלחם-משנה וכן ה"בית יוסף" בסימן קנה, התלבטו למצוא מקור לדברי רבינו כאן לחיוב התשלומין, ובביאור הגר"א (שם ס"ק מב) מביא מקור לזה מהמשנה בבא-בתרא כ: "לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא-אם-כן יש על גביו גובה ארבע אמות - ואם הזיק משלם מה שהזיק", וראה למעלה פ"ט הלכה יא. וראה בלחם-משנה שדן בעמדת רבינו ביחס ליתר ההרחקות, אם לא הרחיק והזיק, אם חייב לשלם.

20 ד. כל ההרחקות האמורות בפרקים של מעלה²², אם 21 לא הרחיק, וראה חבירו ושתק - הרי זה מחל²³, 22 ואינו יכול לחזור ולהצריכו ולהרחיקו. והוא שיראה 23 ממנו שמחל, כגון שפסיע עמו מיד, או²⁴ שאמר לו 24 לעשות, או שיראהו שעשה בצדו בלא הרחקה ושתק 25 ולא הקפיד על זה - זכה. שכל המחזיק בנזק - זכה 26 בו, כמו שבארנו²⁵. במה דברים אמורים? בשהחזיק 27 בשאר נזקין, חוץ מארבעה מיני²⁶ נזקין אלו 28 האמורים בפרק זה, שהן: העשן²⁷, וריח בית 29 הפסא²⁸, והאבק²⁹ וכיוצא בו, ונדנוד³⁰ הקנקע; 30 שכל אחד מאלו אין לו חזקה, ואפלו שתק הנזק 31 במה שנים - הרי זה חוזר וכופהו להרחיק. וכן הזק 32 ראייה במקום שצריך מחיצה³¹ - כופהו לעשות 33 מחיצה בכל עת שירצה, כמו שבארנו³². ולמה שנו 34 נזקים אלו משאר נזקין? לפי שאין דעתו של אדם 35 סובלת נזק מאלו, וחזקתו שאינו מוחל, שהזקו הזק 36 קבוע. ואם³³ קנו מידו שמחל בנזקים אלו - אינו 37 יכול לחזור בו.

(22) תשיעי ועשירי. (23) שיטת רבינו שבנזקין זכו בתשמישים, בניגוד לחזקת קרקע, אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענת מכר או מתנה. ויש חולקים על זה, ראה למעלה פרק ח הלכה ג, ובהערה יז שם. (24) והיינו, בדרך לא זו אף זו. (25) לעיל פ"ו הלכה יב, פ"ז ה"ו ועוד. (26) בכ"י אברבנאל: "ממיני". (27) בבא-בתרא כג. לדברי

ראיה, ויש בו חזקה (למעלה פ"ז ה"א). (44) למעלה פ"ט הלכה א. (45) כמו שנזכר בפרקים האחרונים. (46) שכשם שבחזקת שלש שנים נשבע המוחזק שבועת היסת ומעמידים השדה בידו, ועל המערער להביא ראיה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב) - כמו כן בחזקת נזקין לאלתר (סמ"ע סימן קנה, ס"ק צג. והגר"א שם ס"ק קכה), וכדין כל תביעת ברי, שהנתבע נשבע שבועת היסת דרבנן ונפטר (מגיד-משנה).

26 ז. הַחֲזִיק בְּנֹזֶק שְׂאִין לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן צִשְׁן וּבֵית
27 הַכֶּסֶף וּבִיזָא בֶּהֱן, וְשִׁעַן הַמַּזִּיק שֶׁקֶנֶה מִדָּוָד שֶׁל נֹזֶק
28 - עַל הַמַּזִּיק לְהֵבִיא רֵאִיָּה⁴⁷ שֶׁקֶנֶה מִדָּוָד; וְאִם לֹא
29 הֵבִיא - שְׂבַע הַנֹּזֶק הֵסֵת שְׂאֵל קִנּוּ מִדָּוָד עַל כֶּף,
30 וַיִּסְלַק זֶה הַזִּמּוֹן.

(47) כיון שאין לו למחזיק דין חזקה - אינו מוחזק, ודינו ככל המוציא מחבירו, שעליו להביא ראיה (מגיד-משנה).

יום שלישי י"ז טבת ה'תש"פ

פרק שנים עשר¹

1) נתבארנו כי משפטי השותפין בשדה אחת ואחד מהם בעל המצר שלה ובאו לחלוק בה, ונמשה לזה דין המוכר קרקעו לאחד ובעל המצר רוצה לקנותו שהוא קורם לכל אדם, ונתבארנו כי מקצת מדיני דבר זה.

א. האחין או השתפין שָׁבְאוּ לַחֲלֹק אֶת הַשָּׂדֶה וּלְטַל
כָּל אֶחָד חֵלְקוֹ: אִם הָיְתָה כְּלָה שָׁוָה, וְאִין שָׁם מְקוֹם
טוֹב וּמְקוֹם רָע, אֲלֹא הִפֵּל אֶחָד - חוֹלְקִין לְפִי הַמִּדָּה
בְּכָלֵד. וְאִם אָמַר אֶחָד מֵהֶם: תִּנּוּ לִי חֲלָקִי מִצֵּד זֶה,
כְּדִי שִׁיחָא סְמוּךְ לַשָּׂדֶה אַחֵר שְׁלִי, וְהָיְתָה הִפֵּל שָׂדֶה
אַחַת - שׁוּמְעִין לוֹ,⁴ וְכוּפָה אוֹתוֹ עַל זֶה; שְׁעָכּוֹב
בְּדָבָר זֶה - מִדַּת סֶדֶם הִיא.⁵ אָבֵל, אִם הָיָה חֵלֶק אֶחָד
מִמֶּנָּה טוֹב, אוֹ קְרוֹב לְנֶהֱר יוֹתֵר, אוֹ קְרוֹב לְדָרֶךְ,⁶
וְשָׁמוּ אוֹתָהּ הֵיפָה כְּנֶגֶד הָרַע,⁶ וְאָמַר: תִּנּוּ לִי
בְּשׁוּמָא שְׁלִי מִצֵּד זֶה - אִין שׁוּמְעִין לוֹ, אֲלֹא נוֹטֵל
בְּגוֹרֵל. אָמַר לָהֶם: תִּנּוּ לִי (בְּשׁוּמָא שְׁלִי מִצֵּד זֶה)⁸
חֲצִי מִדָּתָה מִן הַצֵּד הָרַע,⁹ בְּלֹא שׁוּמָא, וְטַל אֶתָּה מִן
הַצֵּד הַטּוֹב, כְּדִי שִׁיחָיָה חֲלָקִי סְמוּךְ לַשָּׂדֶה שְׁלִי -
הִזְרוּ מִקְצַת הַגְּאוּנִים שְׁשׁוּמְעִין לוֹ,¹⁰ וְלִזְה דַּעֲתִי
נוֹטָה, וְכֵן רֵאוּי לְדוּן.

2) כיון ש"היתה כולה שוה, ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא הכל אחד". וזהו מה שאמרו בבבא-בטרא יב: "תרת" ארעא אחד נגרא (=שתי שדות ליד נהר אחד, או ליד דרך אחת). אמר רב יוסף, כגון זה כופין על מדת סדום", שכיין ששתי השדות שוות אינם יכולים לעכב ולומר "מעלינן ליה עילויא" (=מעלים אנו את מחירה, כי היא שוה אצלנו יותר) כי נכסי דבי בר מריון (שנכסיו היו משובחין, והיה מוכרם ביוקר)". וראה במגיד-משנה וספ-משנה ולחם-משנה והגר"א סימן קעד ס"ק ג. ובאור-שמח ציין גם למשנה במסכת דמאי פרק ו משנה ח, ובפיה"מ להרמב"ם שם.

רב מרי. (28) לדברי רב זבדי שם. (29) כן נראה שם כו. במעשה דבי בר מריון שהיו מנערים פשתן כמה פעמים ואח"כ חייבוהו להרחיק, והרי לדעת רבינו יש חזקה לנזקין לאלתר, ואין צורך בשלש שנים - הרי שבזה אין חזקה כלל (הגר"א סימן קנה, ס"ק קא). (30) כן נראה שם כה: שהיו כותשין שומשמין והיו מנרנדים, ואח"כ חייבוהו להפסיק - הרי שאין בזה דין חזקה (הגר"א שם). וראה בראב"ד. (31) שיש בה דין חלוקה, או שאין בה דין חלוקה ורצו לחלוק (למעלה פ"ב הלכה יד). (32) למעלה שם. ועיין שם הערה צא. (33) כן נראה ממה שאמרו שם: "אין חזקה לנזקין" - מכלל דראיה יש (בבא-בבא ט:), היינו, טענת מכר או מתנה ('תוספות' שם ד"ה אין חזקה).

ה. מִי־³⁴⁹ שֶׁהֶחֱזִיק³⁵ לַעֲשׂוֹת מְלָאכֶת דָּם אוֹ נִבְלוֹת
וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן בְּמִקְוֵי³⁶, וַיְבֹאוּ הָעוֹרְבִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן
בְּגִלּוֹל הַדָּם וַיֹּאכְלוּ, וַהֲרִי הֵן מַצְרִין לַחֲבֵרוֹ בְּקוֹלָם
וּצְפִצְפוֹם אוֹ בְּדָם שֶׁבִּרְגְלֵיהֶם, שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין עַל
הָאֵלֵנוֹת וּמִלְכָּלְכִין פְּרוֹתֵיהֶם, אִם³⁷ הִיא חֲבֵרוֹ
קִפְדָּן³⁸ אוֹ חוֹלָה שֶׁצְּפִצְפוֹ הִיא מִזִּיקוֹ, אוֹ שְׁפֹרוֹת
שְׁלוֹ נִפְסְדִין לוֹ בְּדָם - חֵיב לְבַטֵּל אוֹתָהּ הַמְּלָאכָה,
אוֹ יִרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא לוֹ הַזֶּק מִחֲמַתָּהּ; שֶׁהִזָּק זֶה
דּוֹמֶה לְרִיחַ בֵּית הַפֶּסֶא וְכִיּוֹצֵא בוֹ, שְׂאִין לוֹ חִזְקָה³⁹.
וְכֵן⁴⁰ בְּנֵי מִבּוֹי אוֹ בְּנֵי חֲצֵר שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶחָד מֵהֶן אֶמֶן,
וְלֹא מִחוּ בּוֹ, שֶׁהָרִי הַחֲזֹק⁴¹, וְהָיָה הָעָם נִכְנָסִין
וְיוֹצֵאִין לִקְנוֹת, וְשִׁתְּקוּ - לֹא הֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה, וַיֵּשׁ
לָהֶם בְּכָל עֵת לַעֲכָב וְלוֹמַר: אֵין אָנוּ יוֹכְלִין לִישֹׁן
מִקּוֹל הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצֵאִין; שֶׁזֶּה הַזֶּק קְבֹועַ הוּא כְּמוֹ
הָעֵשֶׂן וְהָאֵב. וְכֹזֵה הוֹרֵי הַגְּאוּנִים.

(34) שם כב: וכן. עובדא של רב יוסף. (35) כמו שיוצא מפורש מתוך השקלא-וטררא. (36) כן הוא ב'תוספות' שם, ד"ה אתו אומני. (37) כמסקנת הגמרא שם. (38) והוא שמוחזק ונודע שאין דעתו סובלת זאת (מגיד-משנה בשם מפרשים). (39) כיון שהוא קפדן. אבל באחר שאינו קפדן - אין זה כריח בית הכסא, ויש לו חזקה. (40) כל ההלכה הובאה למעלה פ"ו הלכה יב, בשינוי לשון קצת. ועייין שם בהערות. (41) ואינם יכולים למחות מפני הקול של כלי המלאכה שמזיק להם.

ו. מִי־42 שֶׁהֶחֱזִיק בְּנֹק שֵׁשׁ לֹ חֲזָקָה, בְּגוֹן שִׁפְתָּה 16
חִלּוֹן־43, או הַעֲבִיר אֶמֶת הַמַּיִם־44, או שֶׁלֹא הִרְחִיק מֵה 17
שָׂרְאוֹי לְהִרְחִיק־45, וְהָרִי הַמִּחְזִיק טוֹעֵן: אֵתֶּה אֲמַרְתָּ 18
לִי לַעֲשׂוֹת, או מִחֻלָּה לִי אַחֵר שָׂרְאִית, או הִכֵּר הַנֹּזֵק 19
וְשִׁתְקָתָ וְלֹא מַחִיתָ בִּי, וְהַנֹּזֵק אוֹמֵר: עֲלֹשׁוּ הוּא 20
שָׂרְאִיתִי, וְלֹא יִדְעָתִי מִקֶּדֶם, או שְׂאֲמַר: כְּשָׂרְאִיתִי 21
מַחִיתִי בָּךְ, וְאַתָּה אֲמַרְתָּ: עֲתָה אֲרִחִיק או אֶסְתֵּם, 22
וְאַתָּה מַדְחָה אוֹתִי מִיּוֹם אֶל יוֹם בְּדִי שֶׁתִּקְבַּע הַזֶּקֶף 23
- בְּכָל אֵלּוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַנֹּזֵק לְהִבְיֹא רֵאָה; וְאִם 24
לֹא הִבְיֹא - יִשְׁבַּע הַמִּזִּיק הַסֵּת וַיִּפְטֹר־46. 25

(42) יוצא לפי שיטת רבינו בהלכה ז. (43) שיש בו היזק

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 **בְּצֵד שְׂדֵי - שׁוֹמְעִין לוֹ. כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר**
10 **שֶׁהוּא טוֹב לָזֶה, וְאֵין עַל חֲבֵרוֹ הַפֶּסֶד כָּלֵל - כּוֹפִין**
11 **אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת.²¹**

(18) שם יג. ודלא כפירוש ר"ח ורש"י שם. (19) בגמרא שם: "חד גיסא נגרא, וחד גיסא נהרא". ומפרש רבינו "נגרא" - דרך. וראה למעלה הערה ד. (20) כציוור הזה: (21) כמו שכתב למעלה בהלכה א.

12 **ד. אֶחָד²² מִן הָאֲחִין אוֹ מִן הַשְּׁתֵּפִין²³ שֶׁמָּכַר חֶלְקוֹ²⁴**
13 **לְאַחֵר - מְסַלְקִין²⁵ אֶת הַלּוֹקָח, וְנוֹתְנִין לוֹ שְׂאָר**
14 **הָאֲחִין אוֹ שְׂאָר הַשְּׁתֵּפִין דָּמִים שֶׁנָּתַן וְהוֹלֵךְ, כְּדִי**
15 **שְׁלֹא יִפְגֵּס זֶר בִּיגִיָּהֶן.**

(22) בבא-מציעא קח. כרב נחמן ולא כרב יהודה בשם רב, וכפירוש רב האי ברא"ש שם (פ"ט סימן כא). (23) לדעת רב האי שם, מדובר כשהיו שלשה או ארבעה אחים או שותפים. וזהו החידוש כאן, שאם בא אחד מהם לסלק את הלוקח, והלה טוען: שמא יקבל השותף הזה חלקו בצד אחר, ולא יהיה "בר מצרא" שלו - שאין זו טענה כלל, לפי שלכל שותף יש חלק בכל השטח, וכולם נחשבים בני מצרא (סמ"ע סימן קעד ס"ק ו). וראה בהערה הבאה. (24) ממה שכתב רבינו כאן: "חלקו" ולא הזכיר "קרקע", כמו להלן בהלכה ה, למד מהרי"ק שבאחין ובשותפין נוהג דין זה אף במטלטלין (ועיין כסף-משנה). [ולדעת מהרי"ק זהו החידוש בשותפין, מה שאין בבר-מצרא אחד]. (25) מדין עשיית הישר והטוב, כבהלכה הבאה.

16 **ה. וְלֹא²⁶ עוֹד, אֲלֹא הַמּוֹכֵר קֶרְקַע שָׁלוּ לְאַחֵר - יֵשׁ**
17 **לְחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּצֵד הַמָּצֵר שָׁלוּ לָתֵן דָּמִים לְלוֹקָח**
18 **וּלְסַלֵּק²⁷ אוֹתוֹ, וְזֶה²⁸ הַלּוֹקָח הִרְחוּק - כָּאִלוּ הוּא**
19 **שְׁלִיחַ²⁹ שֶׁל בֶּן הַמָּצֵר. בֵּין שֶׁמָּכַר הוּא, בֵּין שֶׁמָּכַר**
20 **שְׁלוֹחוֹ³⁰, בֵּין שֶׁמָּכְרוּ בֵּית דִּין³¹ - יֵשׁ בּוֹ דִּין בֶּן**
21 **הַמָּצֵר. אֲפִלּוּ³² הִיָּה הַלּוֹקָח תַּלְמִיד חֶכֶם וְשֶׁבֶן³³**
22 **וְקָרוֹב לַמּוֹכֵר, וּבֶן הַמָּצֵר עִם הָאָרֶץ רְחוּק - בֶּן**
23 **הַמָּצֵר קוֹדֵם, וּמְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקָח. וְדָבָר זֶה³⁴, מְשׁוּם³⁵**
24 **שֶׁנֶּאֱמָר: וְעֲשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב. אָמְרוּ**
25 **חֲכָמִים³⁶: הוֹאִיל וְהַמָּכַר אֶחָד הוּא³⁷, טוֹב וַיֵּשֶׁר הוּא**
26 **שִׁיקָנָה מְקוֹם זֶה בֶּן הַמָּצֵר יוֹתֵר מִן הִרְחוּק. הַיּוֹ³⁸**
27 **בְּנֵי הַמָּצֵר רַבִּים - כָּלָם זֻכִּים בּוֹ הַשָּׂדֶה הַנִּמְכָּרֵת**
28 **וְהִיא בִּיגִיָּהֶם³⁹ לְפִי מִנְּגֻם⁴⁰, וְנוֹתְנִין מִן הַדָּמִים**
29 **לְלוֹקָח. וְהוּא שֶׁבָּאוּ כָּלָם בְּפַעַם אַחַת; אֲבָל⁴¹ אִם**
30 **קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקָח - זָכָה בָּהּ לְבָדוֹ,**
31 **הוֹאִיל וְהוּא בֶּן הַמָּצֵר⁴². וְכֵן אִם בָּאוּ מְקַצְתָּן,**
32 **וּמְקַצְתָּן בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת⁴³ - מְסַלְקִין אוֹתוֹ אִלּוּ**
33 **הַעוֹמְדִים בָּאֵן בְּלִבָּהּ, וְהִיא לָהֶן. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאַחֵד**
34 **מִבְּנֵי הַמָּצֵר, אוֹ לְאַחֵד מִן הַשְּׁתֵּפִין שָׁלוּ בְּמִשְׁאֵ**
35 **וּמִתָּן, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ שֶׁתָּפוּ בְּקֶרְקַע⁴⁴ - זָכָה בָּהּ,**
36 **וְאֵין שְׂאָר הַשְּׁתֵּפִין אוֹ שְׂאָר בְּנֵי הַמָּצֵר נוֹטְלִין עִמּוֹ.**

(3) שזה נהנה וזה לא חסר. (4) מקור הלכה זו הוא בדברי רב יוסף (שם): "ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה (=קנה שדה ליד השדות של בית חמיו), כי קא פלגו (=כשמת חמיהם ורצו לחלוק בנכסיו), אמר להו פליגו לי אמצרא (=חלקו לי ליד קרקעי). אמר רבה, כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלינן ליה עילויא כנכסי דבי בר מריון". ועוד שם: "תרי ארעתא אתרי נגרי (=שתי שדות על שתי דרכים), אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, זימנין דהאי מדוויל והאי לא מדוויל (=לפעמים זו שותה מן הנהר, וזו לא שותה) והלכתא כרב יוסף" - הרי שכשיש יתרון לשדה אחת על השניה - אין שומעין לו. (5) זהו פירושו של רבינו למילה: "ניגרא", שהזכרה בגמרא שם (לחם-משנה והגר"א שם ס"ק ז). וראה להלן הלכה ג ובסמ"ע שם ס"ק ו. (6) כלומר: יפה במדה קטנה כנגד רעה במדה יותר גדולה. (7) כלומר: היפה הקטנה. (8) [כל המוקף בסוגריים אינו בכ"י תימן, וכן אינו במגיד-משנה ובהגהת מהר"י אבוחב. ונראה שנכפל בטעות מהשורה הקודמת, וראה בשו"ע חו"מ סימן קעד סעיף א.]. (9) היינו, שהוא מסכים לקבל את המחצית מן הרעה, בלי פיצוי של הכמות על חשבון האיכות, וראה להלן. (10) מקור דברים אלו בבבא-בתרא יג: "טול אתה שיעור, ואני פחות - שומעין לו (לחלק דבר שאין בו כדי חלוקה)". ואף לרשב"ג שאמר אין שומעין לו, אין זה אלא מפני שהשני טוען כנגדו: איני רוצה במתנה כי שונא מתנות יחיה (ראה למעלה פ"א הלכה ה), אבל בנידון-דידן אין זו מתנה, שהראשון מעדיף את הויכורית הסמוכה לשדה שלו (סמ"ע שם ס"ק ז, והגר"א ס"ק ח).

1 **ב. הַבְּכוֹר¹¹ שֶׁחָלַק - נוֹטֵל שְׁנֵי חֶלְקִים שְׁלֹ¹²**
2 **כְּאֶחָד¹³. אֲבָל¹⁴ הַיָּבֵם¹⁵ שֶׁחָלַק עִם אָחִיו בְּנִכְסֵי**
3 **הָאָב¹⁶ - נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֶלֶק אָחִיו בְּגוֹרָל; אִם עָלוּ**
4 **בְּמִקוֹם אֶחָד - עָלוּ, וְאִם עָלוּ בְּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - עָלוּ¹⁷.**

(11) שם יב: מימרא של רב הונא ברבי יהושע. (12) החלק שנוטל כשאר אחיו וחלק הבכורה. (13) ששני החלקים נחשבים חלק אחד, ולמדו זאת (בבא-בתרא קכד.) מן הפסוק (דברים כא, יז) "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים" - הרי ששני החלקים הם כאחד. והמדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שווים - כבר השמיענו רבינו למעלה בהלכה ב, ששומעין לאחד שטוען: תנו לי חלקי בצד השדה שלי, ומה החידוש בבכור? (מגיד-משנה). (14) כרבא שם, שאמר שאע"פ שהיבם נקרא "בכור" בתורה, שנאמר (דברים כה, ו) "והיה הבכור" - אין חלוקתו כבכור. (15) אחד מן האחים, שייבם את אשת אחיו המת. (16) ייבם יורש את אחיו המת (פ"ג מהלכות נחלות הלכה ז). (17) ואף כאן המדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שווים - בוודאי שומעים לו כנ"ל (מגיד-משנה).

5 **ג. אָרֶץ¹⁸ מְרֻבַּעַת, שֶׁהִיָּה הִנָּהר מְקִיף לָהּ מִזְרָח**
6 **וְצָפוֹן, וְהַדָּרֶךְ¹⁹ דָּרוֹם וּמַעֲרָב - חוֹלְקִין אוֹתָהּ**
7 **בְּאֶלְכָסוֹן²⁰, כְּדִי שִׁגְיַע לָזֶה נָהָר וְדָרֶךְ וְלָזֶה נָהָר**
8 **וְדָרֶךְ. וְאִם אָמַר: תָּנוּ לִי הַחֲצִי שֶׁמָּצֵד זֶה, שֶׁהוּא**

"טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המיצר יותר מן הרחוק".

את דין בר-מצרא אפשר להסביר בשני אופנים:
א: הוא רק ענין של הנהגה טובה שחייבו חכמים את הלוקח להתנהג באופן הישר והטוב ולמכור את השדה לבר-מצרא.

ב: החיוב של "ועשית הישר והטוב" נותן גם בעלות מסוימת לבן המיצר על השדה ומטיל פגם במכר אם מכר בעל השדה לאיש אחר. (כמו שמשמע מלשון הנמוקי יוסף: "כאילו יש לו קצת קניין בגופו של קרקע").

ומלשון הרמב"ם משמע כאופן השני, שכתב: "טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המיצר כו" ויינו שהחיוב דבר-מצרא הוא ביחס למקום ולא ביחס לאדם.

אבל רש"י בגמרא (בבא מציעא קח, א. ד"ה ועשית) הסביר את החיוב כמונח על האדם, וכתב: "דבר שאי אתה נחסר כל כך שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המיצר להיות נכסיו חלוקים".

ובזה יובן גם לשון הרמב"ם בדין "זבין לעכו"ם" שכתב: "משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבוא מן העכו"ם עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר שלו בדיני ישראל" ומשמיט את הטעם שהובא בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא" ומוסיף עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר כו" כי לשיטתו הדין של בר-מצרא הוא לא רק שהלוקח צריך לנהוג באופן ה"ישר והטוב" אלא שהדין הוא גם על הקרקע ולכן משפיע בה גם לאחר שנמכרה לגוי.

(על פי לקו"ש חלק ר"ט ע' 56)

26) שם, כנהרדעי ולא כרב נחמן. 27) אפילו בעל-כרחו של המוכר (הגהת הרמ"א בסימן קעה סעיף ה). 28) יוצא מתוך הסוגיא בבא-מציעא קח. 29) כן נראה שם, שאמרו על בן המצר: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" - לשון הנאמר בשליח בכתובות צט: (מגיד-משנה להלן פ"ג הלכה ז). ברם אינו כשליח ממש (אור-שמח להלן פ"ג, עיין שם הלכה יא) וראה להלן הלכה יא. ובפרק יד הלכה ד והערה לא. 30) שכשם שאם הוא עצמו מוכר יש בו דין בן מצר, כן יש דין בן מצר בשלוחו שהוא כמותו, ומקור לזה ממה שאמרו בבבא-מציעא קח: שבמכירה למזונות האשה אין דין בר מצרא (ראה להלן הלכה ט), וסתם מכירה למזונות היא ע"י האלמנה שהיא כשלוחה (כתובות צח). - הרי שרק במזונות אין דין בר מצרא, אבל באופן אחר יש דין בר מצרא בשליח (הגר"א סימן קעה ס"ק יד). 31) שמכרו לאיזה צורך שהוא, ולא לצורך מזונות, ראה להלן הלכה ט ובראב"ד ומגיד-משנה. וגם דין זה, שבכ"ד יש דין בר מצרא - נלמד מדין מזונות הנ"ל, שגם ב"ד מוכרים למזונות - הרי שבאופן אחר יש דין בר מצרא גם בבית-דין (הגר"א שם). 32) בבבא-מציעא שם אמרו: "שכן ותלמיד-חכם, תלמיד-חכם קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם", וממה שאמרו

"קודם - קודם", ולא אמרו "אין בו דינא דבר-מצרא", כמו שאמרו שם ביתר הדברים - נראה שכאן מדובר רק בדין קדימה, וכגון ששיניהם אינם בני מצרא, אבל אם השכן או הקרוב בני מצרא - הם קודמים לתלמיד-חכם, שאף הוא צריך לקיים ועשית הישר והטוב. וראה ברי"ף, ברש"י וב'תוספות' שם. 33) אבל לא בר מצרא. 34) הוא העיקרון המוסרי של עשיית הישר והטוב, שנצטוינו לעשותו. ויש שלא נצטוינו עליה, והיא ההקדמה במכר שלא בדין בר מצרא, שאינה אלא מדת חסידות. ראה להלן פ"ד הלכה ה. 35) לשון הגמרא שם קח. בדברי נהרדעי. 36) שהחכמים הם שקבעו מה הם דרכי הישר, שהתורה מצווה עליהם, אך עצם העיקרון - יסודו בתורה גופא. 37) כלומר, שלמוכר לא איכפת למי הוא מוכר, ואין לו כל הפסד בדבר, ראה להלן. 38) שם קח: בסוף הסוגיא. 39) ובגמרא אמרו שמחלקים אותה ב"קרן זיל", היינו בארבעה אלכסוניים כזו: שייגע לכל אחד מהמצרנים לצד המצר שלו. 40) היינו, לא לפי הרוחות, אחד לכל רוח, כדעת יש אומרים, אלא לפי המניין. שאם יש שנים ברוח אחד, וליתר הרוחות שלשה, אחד לכל רוח - מחלקים את השדה לחמשה חלקים. 41) שם. 42) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין, זביניה זביני" (מגיד-משנה). 43) שאז אין להם טענת בר מצרא, כמבואר להלן פ"ד הלכה ג. 44) שם בגמרא: "ולשוטפי לית בה משום דינא דבר מצרא". ולא כרש"י שפירש שהשוטפות היא בקרקע, עיין שם.

1. המוצר⁴⁵ כל נכסיו⁴⁶ לאחד - אין בעל המצר של
2. שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה, שהרי
3. היא והאחרת⁴⁷ קנה פאחד⁴⁸. וכן⁴⁹ המוצר לפעלים
4. הראשונים⁵⁰, או⁵¹ הלוקח⁵² מן העובד פוכבים - אין
5. בו דין בן המצר.

45) שם קח: 46) והם במקומות שונים. 47) [בכ"י תימן: "ואחרות". וראה בסמ"ע סימן קעה ס"ק סב, שפירש גם לפי נוסחתנו שהמדובר כשיש לו הרבה שדות, "והאחרת" ר"ל והאחרות, שאם אין לו אלא שתי שדות - יש כאן דין בר מצרא ששכח הדבר שבן המצר יקנה את שתייהן, ואין כאן שום הפסד למוכר, ראה להלן]. 48) ואילו בן המצר, אינו רוצה לקנות אלא אחת ויש הפסד למוכר (תרומת-הדשן סימן שלח, ולחם-משנה להלן פ"ג הלכה ח). ויש אומרים שאפילו אם רוצה בן המצר לקנות את כל הנכסים אינו מסלק את הלוקח "לפי שאינו מצוי שיקנה אדם כל נכסיו ביחד, לפיכך כשיזדמן אחד שרוצה לקנותם], אין לו להודיע למצרן, שמא בתוך כך יחזור בו הלוקח, והרי זה דומה למוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאול יפה בדמיו" שאין בהם דין בר מצרא (להלן הלכה ט) לפי שאין לנו להפסיד המוכר מחמת הטוב והישר ללוקח, כמו שכתב רש"י שם קח: ד"ה אין (רא"ש פ"ט דבבא-מציעא סימן כז, וסמ"ע שם ס"ק סג בשם ה"טור). וראה בהגהות מיימוניות ובמגיד-משנה. [ואמנם אם טען כן בן המצר לפני שמכר לאחר, יתכן ששומעין לו, וכן כתב הרמ"א סימן קעה סעיף לו לגבי

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(63) האלמנה. (64) שתנאי כתובה הוא - שבנות אשתו ממנו, ניונות מנכסיו אחר מותו, עד שתתארסנה (הלכות אישות שם).

י. וְלֵמָּה אֵין בִּהְיוֹת דִּין בֶּן הַמֶּצֵּר? שָׁכַל אֱלֹהֵי טְרוּדִין⁶⁵
הֵן לְמַכּוֹר, וּמִשּׁוּם צִרְף גְּדוֹל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ
בִּהְיוֹת דִּין בֶּן הַמֶּצֵּר - לֹא יִמָּצְאוּ לֹקָח, שֶׁהָרִי אוֹמֵר:
לָמָּה אֶטְרַח וְאֶקַּח פְּדִי שִׁבּוּא זֶה וְיִסְלַק אוֹתִי? וְאֵין
הַבְּעֻלִּים יְכוּלִּין לְהַמְתִּין עַד שִׁיבִיא בַּעַל הַמֶּצֵּר מַעוֹת
וְיִקְנֶה.

(65) בשדה קרוב ויפה, שמא ביתניים עד שיוודע למצורן, יקנה אחר אותה שדה, שהוא רוצה לקנות (שו"ע סימן קעה, סעיף מב). ובמנת המלך שמא "כעוס שוטר המלך" (רש"י שם). במזונות, שמא ביתניים לא יהיה להן ממה להתפרנס, ובקבורה משום בזיון המת (רש"י שם).

יא. הָרִי שֶׁטָּעַן הַלֹּקָח וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמָּס וְכִיּוּצָא
בּוֹ⁶⁶ מִכָּר לֹו הַמּוֹכֵר, וַיַּבְעַל הַמֶּצֵּר אוֹמֵר: שֶׁקָּרָא אֶתָּה
טוֹעֵן, לְכַטֵּל זְכוּתִי - עַל בַּעַל הַמֶּצֵּר לְהִבִּיא רֵאִיָּה⁶⁷,
וְאַחֲרַי כֶּן יוֹצִיא מִיַּד הַלֹּקָח; וְאִם לֹא הִבִּיא רֵאִיָּה
יִשְׁבַּע הַלֹּקָח הַסֵּת⁶⁸.

(66) באופנים שאין בהם דין בר-מצרא, כמבואר למעלה הלכה ט. (67) שזכותו של בן המצר היא רק מדבריהם (מדברבן), ולפיכך הוא נקרא "מוציא" ועליו להביא ראיה (מגיד-משנה). ומכאן שהלוקח אינו נחשב לשליח ממש (ראה למעלה הלכה ה), שאם כן היה בן המצר נחשב למוחזק (אור-שמח). (68) כדין כל מוחזק הכופר בטענת המוציא, שנשבע שבועת כופר הכל, מדברבן.

יב. אֶפְלוּ⁶⁹ הָיָה שֵׁם בְּדִבְרֵי סִפְקָ⁷⁰ - אֵין הַלֹּקָח
מִסְתַּלַּק אֶלֶּא בְּרֵאִיָּה⁷¹ בְּרוּרָה שֶׁהִבִּיא בַּעַל הַמֶּצֵּר.
לְפִיכָף⁷², אִם טָעַן הַלֹּקָח וְאָמַר⁷³: גִּזְלָן אֶתָּה לְשֹׁדֵה
זו, אָרִיס⁷⁴ אֶתָּה לְשֹׁדֵה זו, או שוֹכֵר או מְמַשְׁכֵּן⁷⁵ -
צָרִיף בַּעַל הַמֶּצֵּר לְהִבִּיא רֵאִיָּה שֶׁהוּא בַּעַל הַמֶּצֵּר,
וְשֶׁהִקְרַע זֶה בְּחֻזְקָתוֹ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בִּזְהָ.

(69) זה מסברת רבינו. (70) שאין הלוקח בא בטענת ודאי, אלא טוען מספק, שמא מכר לו המוכר משום מס וכיוצא בו (סמ"ע סימן קעה, ס"ק עט). (71) שהרי הוא המוחזק, ואין מוציאין ממנו מספק. והרי זה דומה לאומר לחבירו: מנה לי בידך, והלה אומר: אני יודע אם נתחייבתי לך - שפסטר (בבא-קמא קיח). ורמב"ם פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח. (72) רוצה לומר, כיון שבספק אין מוציאין מידי הלוקח - הוא-הדין אם הוא טוען טענה רחוקה, כגון זו הבאה - אין מוציאין מן הלוקח. (73) לבן המצר. (74) ולאריס אין דין בן המצר, אף שיש לו חלק ביבול. (75) ראה למעלה הלכה ח והערה נו, שהשוכר אין לו טענת בן המצר, כיון שאין לו בגוף השדה. והמשכן - גם הוא אין לו בגוף השדה, והרי הוא כשוכר שאין לו טענת בן המצר, כנ"ל.

יג. הַמּוֹכֵר⁷⁶ לִיתּוּמִים קִטְנִים⁷⁷ - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל⁷⁸

"בעלים הראשונים". (49) שם. (50) שמן הראוי הוא שתשוב השדה לאשר קנהו מאתו, יותר משתבוא לאיש נכרי, ואפילו אם הוא בן המצר (מגיד-משנה). (51) בבא-מציעא שם. (52) שיכול הלוקח לטעון: הברחתי ארי מן המצר שלך, וחייב הנך להחזיק לי טובה בזה, כי מי יודע אם אתה היית מצליח לסלקו מן המצר שלך.

ז. הַמּוֹכֵר⁵³ לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁵⁴ - מְשַׁמְתִּין⁵⁵ אוֹתוֹ, עַד
שִׁיבִיבֵל עָלָיו כָּל אֲנָס שִׁיבּוּא מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים, עַד
שִׁינְהָג הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים עִם בֶּן הַמֶּצֵּר שָׁלוֹ בְּדִינִי
יִשְׂרָאֵל כָּפֹל. וְאִם אֲנָסוֹ שָׁלָא כְּדִין יִשְׂרָאֵל - מְשַׁלֵּם
הַמּוֹכֵר⁵⁶.

(53) שם. (54) שאין דין בר-מצרא אלא על הלוקח ולא על המוכר (גמרא ורש"י שם). (55) מטילים עליו שמתא. (56) כיון שקיבל עליו אחריות. אבל אם לא קיבל עליו אחריות - אינו חייב לשלם (מגיד-משנה), שהרי זה כמו גרמא בנזקין (הגר"א שם ס"ק צג).

ח. הַשְּׂכִירֹת - אֵין בָּהֶּ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֵּר⁵⁷.

(57) שלשה פירושים להלכה זו: א. שהמדובר בפעולת שכירות (במקום פעולת מכירה בדין בן המצר), כגון שהשכיר חצר לראובן, ושמעון בן המצר רוצה לסלק את השוכר והוא רוצה לשכרה (כסף-משנה בשם ה'טור'), שאין כאן דין בן המצר, משום שיכול המשכיר לומר לבן המצר: ראובן נאמן עלי שיפרע דמי השכירות, ואתה אינך נאמן עלי. ועוד שלפעמים יש לבן המצר בני בית מרובים (הגר"א סימן קעה ס"ק קמח). ב. שהמדובר בפעולת מכירה (כבכל דיני בן-המצר) אלא שבן-המצר אינו אלא שוכר הדר ליד החצר המכורה (כסף-משנה), שכיון שאין גוף החצר שלו אין לו דין בר-מצרא (הגר"א שם ס"ק קמט). וראה להלן הלכה יב והערה עד. ויש חולקים בזה וסוברים שדין השכירות כדין המקח ('טור' שם בשם הרא"ש). ג. כשהקונה דר בשכירות בחצר ובן המצר רוצה לסלקו, ודבר זה נלמד ממה שכתוב בהלכה הבאה שהממשכן מקום ואח"כ מכרו לבעל המשכון, אע"פ שאין כאן אלא "מקום" ולא בית דירה, אין בו דין בר-מצרא, כיון שהמקום ממושכן אצלו - קל-וחומר לשוכר שדר באותה חצר, שוודאי אין בו דין בר-מצרא (מגיד-משנה וכסף-משנה).

ט. הַמְּמַשְׁכֵּן⁵⁸ מְקוּם⁵⁹, וְאַחֲרַי כֶּן מְכָר לְזֶה שֶׁהוּא
מְמַשְׁכֵּן פְּדִי - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֵּר. וְכֵן⁶⁰
הַמּוֹכֵר מְקוּם רְחוֹק פְּדִי לְגֵאֵל מְקוּם קְרוֹב, או
שֶׁמְכָר רַע פְּדִי לְגֵאֵל יָפֶה פְּדִי, או שֶׁמְכָר פְּדִי לְתֵן
מִנֵּת הַמֶּלֶךְ⁶¹, או שֶׁמְכָר לְקַבְרָה⁶² או לְמוֹזֵן הָאִשָּׁה⁶³
או הַבְּנוֹת⁶⁴ - אֵין בָּאֶחָד מֵאלֵּי דִין בֶּן הַמֶּצֵּר, אֶלֶּא
זֶכֶה הַלֹּקָח.

(58) שם קח: (59) היינו, שטח קרקעי מסויים ולא בית. וראה למעלה הערה נו, ובהגהות מיימוניות אות י בשם ר"ת. (60) שם. (61) מס גולגולת. (62) שהבעל חייב בקבורת אשתו (פ"ב מהלכות אישות הלכה ב).

ורכובים זה על זה. (87) כפירוש אחר ברי"ף שם למילה התלמודית: "משניתא". (88) מלשון הפסוק באיוב ח, יא: "היגאה גמא בלא בצה", והיינו קנה הגדל בביצה, מקום שאי אפשר לזרוע, וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק מו. (89) שורת המענה. (90) ואע"פ שבתים מחולקים בכתלים, ובכל זאת יש בהם דין בן המצר (ראה להלן פ"ג הלכה ד) - בתים דרכם לחברם בפתחים שבין אחד לשני (מגיד-משנה בשם רשב"א). ויש חולקים וסוברים שבבתים באמת אין דין ברמצרא מהטעם הנ"ל (שם בשם ר"ת).

יום רביעי י"ח טבת ה'תש"פ

פרק שלשה עשר

(1) נכתבו בו מקצת מדיני בעל המצר במתנה ומכירה וחליפין, ולא נשלמו.

- 24 א. הנותן² מתנה - אין³ בה דין בן המצר. ה"ה⁴
- 25 כתוב בפטר מתנה, שאחריות⁵ מתנה זו על הנותן -
- 26 יש בה דין בן המצר; הואיל⁶ ויש בה אחריות -
- 27 מכירה היא, ולא כתב מתנה אלא לבטל זכות בן
- 28 המצר⁷. וכמה נותן לו⁸? מה שהיא שוה.

(2) בבא מציעא קח: (3) שאין המקבל יכול להשיג מתנה במקום אחר, ואין כאן משום עשיית הישר והטוב. ועוד שהמוכר אומר לו, לזה אני רוצה ליתן מתנה ולך אין אני רוצה, ועיין לחם משנה להלן פרק י"ד הלכה ד, וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן קא. (4) שם, מימרא של אמימר. (5) במקרה ויחטפו את השדה ממקבל המתנה. (6) כן כתב הרי"ף שם. (7) כלומר, ויש כאן הערמה, כמו שכתב הרי"ף. (8) כמה צריך בן המצר לשלם ללוקח. ואף זה ברי"ף שם.

- 29 ב. אמר⁹ הלוקח: בן הוא, והערמה עשינו, ומכירה
- 30 היא, ככה וכך קנייתה - נשבע בקניטת חפץ¹⁰
- 31 ונוטל, כדין השלוחין¹¹. ויראה לי, שצריך לטעון
- 32 דמים שהן ראויין או יתר מעט; אבל אם אמר על
- 33 שוה מאה: במאתים קניתי - אינו נאמן¹².

(9) המשך דברי הרי"ף שם. (10) באחיות חפץ של קדושה, כגון תפילין או ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב). (11) שנשבעים ונוטלים (פרק ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה). ולוקח זה הרי הוא כאילו שלוחו של בן המצר (למעלה פרק י"ב הלכה ה). (12) חזקה אין אדם קונה שווה מנה במאתים (מגיד משנה). ואף על פי שלהלן פרק י"ד הלכה ד כתב רבינו: "לקח שווה מנה במאתים - טען בן המצר שעשו קנוניא ביניהם - נשבע הלוקח בקניטת חפץ ונוטל מאתיים זוז" - כאן שנתפס בהערמה, אינו נאמן. ועוד ששם מדובר באופן שידוע שנתן מאתיים, אלא שהוא טוען שעשו קנוניא ביניהם (לחם משנה).

- 34 ג. ה"ה¹³ כתוב בפטר מתנה: וקבלתי עלי אחריות
- 35 מתנה זו, שאם תצא מידו אתן לו מאתים - נותן לו

1 המצר. הטוב והישר שעושים חסד עם אלו יתר
2 מבעל המצר⁷⁸.

(76) שם. (77) דוקא יתומים קטנים. אבל יתומים גדולים, או קטנים ואינם יתומים - יש בהם דין בן המצר (מגיד-משנה). (78) שכל דינו, אף הוא, אינו אלא מטעם טוב ויושר (כנ"ל הלכה ה).

3 יד. וכן⁷⁹ המוכר לאשה⁸⁰ - אין בו דין בעל המצר,
4 מפני שאין דרכה לטרח תמיד ולקנות. הואיל
5 ולקחה, חסד הוא שתעמד הקרקע בידה.

(79) שם. (80) שאינה אשת איש, שאם היא אשת איש, הרי היא שלוחה של בעלה (רי"ף). ויש אומרים שאף באשת איש הדין כן, אם ידעו שיש לה ממון, באופן שאין שום מקום לטענת ערמה, שהיא שליחת בעלה (מגיד-משנה בשם רשב"א).

6 טו. מכר⁸¹ לטמטום ואנדרוגינוס - בעל המצר יכול
7 לסלקו, מפני שהן ספק אשה.

(81) יוצא, ממה שכתב רבינו למעלה הלכה יב, שבספק אין בעל המצר מוציא מידי הלוקח.

8 טז. היתה⁸² הקרקע של אחד מהן, והבנין או
9 האילנות של אחד: אם יש לבעל הבנין או לבעל
10 האילנות זכות⁸³ בקרקע - כל אחד מהן בן המצר⁸⁴
11 של חברו. לפיכך, אם מכר אחד מהן חלקו - חברו
12 מסלק הלוקח. אבל אם אין לבעל האילנות או
13 לבעל הבנין זכות בקרקע, אלא כל זמן שירצה
14 אומר לו: עקר אילנך או הרס בנינך, ומכר בעל
15 השדה - זכה הלוקח, ואין בעל האילנות או בעל
16 הבנין מסלק אותו; ואם מכר בעל הבנין או בעל
17 האילן - הרי בעל הקרקע מסלק אותו.

(82) בבא מציעא שם, לפי דעת הרי"ף. (83) כגון שקנה שלשה אילנות, שקנה קרקע עמהן (פרק כד מהלכות מכירה הלכה א), או כגון שמכר את השדה ושייר לעצמו אילנות, שאפילו בשני אילנות השאיר קרקע לעצמו (שם הלכה ח), כמו שכתב הרי"ף שם. ויש אומרים, שאפילו אם אין לו לזה אלא זכות זמנית במקום זה, ובאותו זמן אינו יכול לומר לו עקור אילנך ובנינך - נחשב כבעל זכות בקרקע. וראה באר-הגולה סימן קעה אות ק, וסמ"ע שם ס"ק צד. (84) מהשו"ע סימן קעה סעיף נא, נראה שיש לו אף דין של שותף, שהוא יותר מברמצרא, וראה סמ"ע שם ס"ק צג.

18 יז. ה"ה⁸⁵ מפסיק בינו ובין מצר של חברו רכב⁸⁶
19 דקלים או בנין גבוה⁸⁷ וחזק או גמא⁸⁸ וכיוצא בהן
20 - רואין: אם יכול להכניס אפלו תלים⁸⁹ אחד בתוך
21 הדבר המפסיק, עד שיתערבו שתי השדות - הרי זה
22 בן המצר שלו, ומסלק הלוקח; ואם לאו - אינו
23 מסלק הלוקח⁹⁰.

(85) בבא מציעא שם. (86) הרבה דקלים יחד, סמוכים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 בן המצר מאתם ואחר כך מסלקו, ואף על פי שאינו
2 שוה אלא מנה¹⁴.

- התנאים²⁷, ויזכה הלוקח בקרקע, ולא תשארו בה
עליה עמו כלל²⁸, ואחר כך יסלק אותו.

(26) המפרשים לא ציינו כל מקור, והמגיד-משנה כותב, שזה נראה פשוט. (27) שכל זמן שלא נתיימו התנאים, אין כאן מכירה כלל. (28) פירוש, שלא יישאר למוכר שום קשר בקרקע זו. ובכתב-יד תימן: "ולא תישאר בה עילה כלל", וכן הוא בשולחן-ערוך סימן קעה סעיף י. ובדפוס רומי: "ולא תישאר בה עילה כלל". וצריך להיות כנ"ל.

- ז. הלוקח שפנה²⁹ והשביח או סתר והפסיד - בן המצר מסלקו, ונותן לו דמים הראויין³⁰ לו; והרי הוא בכל מעשיו כמו השליח³¹. וכן אם לזה הלוקח קדם שישלם אותו בן המצר³², וסלקו בן המצר - אין בעל חוב שלו טורף מיד בן המצר. זהו העקר בכל אלו הדינים: שכל הלוקח בצד מצר חבירו - הוא כמו שליח לחבירו, ולתקן שלחו ולא לענות. לפיכך³³: אם השביח - נוטל הוצאה³⁴, ואם הפסיד³⁵ וחפר והרס או אכל הפרות - מנפין אותו מן הדמים. במה דברים אמורים שמשביחין לו הפרות? בשאכלן אחר שפא בן המצר והביא מעות לסלקו; אבל כל הפרות שאכל מקדם³⁶ - שלו הוא אוכל³⁷, ואין מחשבין אותו³⁸.

(29) ובן המצר מחה מייד, אחרת הרי זו מחילה ואיבד זכותו, ואינו יכול לסלקו עוד (כסף משנה בשם רבינו ירוחם. וכן הוא בשולחן-ערוך שם סעיף ל). (30) כמו שיבוא הפירוט בסוף ההלכה. (31) המקור לזה ממה שאמרו (בבא מציעא קח). גבי בן מצר: "לתיקוני שדרתיך וכו'", ביטוי הנאמר (כתובות צט:) לגבי שליח (מגיד משנה. וראה למעלה פרק י"ב הלכה ה). (32) כדין כל בעל חוב הטורף מן הלקוחות של הלווה - שכאן לא קנה בן המצר מאת הלוקח, אלא מאת המוכר, על ידי הלוקח, שהיה שלוחו. (33) זהו פירוט הדברים שהובאו בתחילת ההלכה. (34) [כדין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשותו שידו על התחתונה (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד) שאם השבח יתר על היציאה נוטל את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח מתוך היציאה (מגיד-משנה שם, וכן נראה בבבא קמא קב.). אבל מכיוון שרבינו לא כתב שאם הייתה השדה עומדת ליטע, נוטל כדין אריס, שהרי אף יורד שלא ברשות אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטע אותה (רמב"ם שם) ונותנים לו כאריס (סמ"ע סימן שעה סעיף קטן א) - נראה שאפילו בשדה העומדת ליטע ידו על התחתונה, מפני שאין לדמות יורד לתוך שדה חבירו, שהכוונה ליטול כאריס, לשליח שנוטע לטובת המשלח ואינו מתכוון כלל ליטול כדין אריס ועיין לחם משנה]. (35) שאז אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לעוות. (36) לפני שבא בן המצר לסלקו. (37) שלפני שבאה תביעת בן המצר לסילוק הלוקח, הרי זה נחשב כלוקח ולא כשליח (מגיד-משנה ולחם-משנה), או מפני שהוא כשליח ולא שליח ממש, וראה אור שמח. (38) [אבל מה שהפסיד מנכים לו, שהוא כלוקח שקנה שדה לפירות עד זמן מסויים (למעלה

(13) אף זה ברי"ף שם. (14) אף כאן לא נתפס בהערמה ולפיכך נאמן הוא על כך, כמו שכתב רבינו להלן פרק י"ד הלכה ד.

- ד. החליף חצר¹⁵ בחצר - אין בה דין בעל המצר¹⁶.
החליף חצר בבהמה או במטלטלין - רואין דמי¹⁷
אותה הבהמה או דמי אותם המטלטלין, ונותן לו
בן המצר ומסלקו. ואינו יכול לומר לו: תן לי
במה¹⁸ שלקחתי בו, שזו הערמה היא¹⁹, ואינה
מועלת כלום.

(15) מכאן שאף בבתיים יש דין בן מצר (מגיד משנה, וראה למעלה פרק י"ב הלכה יז). (16) שהמוכר יכול לטעון, שהוא מעוניין רק בחצירו של הלוקח שהיא טובה בעיניו ואינו רוצה כתמורה את החצר של בן המצר. (17) ואינו חייב להמציא לו בהמה או מטלטלין כיצא בהן. ועל אחת כמה שאינו יכול לטעון שרק בהמה זו או מטלטלין אלו טובים בעיניו, כמו שטוען בן החליף חצר בחצר (למעלה). וראה עוד להלן. (18) בכסף משנה להלן פרק י"ד הלכה א הביא "כמו" וכן הוא בשולחן ערוך שם סעיף כד. ופירש הסמ"ע שם סעיף קטן מא שדורש דווקא בהמה או מטלטלין, וכן הוא בכתב-יד תימן: "כמין". (19) בין המוכר והלוקח, שהרי כשיהיה לו דמי שוויה יכול לקנות אחרים (סמ"ע שם), מה שאין כן בקרקע, שלפעמים צריך דווקא קרקע זו ולא אחרת.

- ה. מוכר²⁰ לו קרקע מעט באמצע שדהו, ואחר כך
מכר לו קרקע בצד אותה שדה שבאמצע²¹ - רואין:
אם אותו המעט שמכר לו תחלה היא עדיית או
זבירת²² לגבי זאת הקרקע שמכר לו באחרונה -
זכה הלוקח, ואין בן המצר יכול לסלקו, שהרי הוא
עצמו בן מצר הוא מפני אותו מעט שקנה באמצע;
ואם²³ אותו מעט שקנה באמצע כמו זאת שמכר לו
בסוף מצדו - הרי זה מערים²⁴, וכן המצר מסלק
אותו מן השדה שקנה בסוף²⁵.

(20) ושדות המוכר מקיפות מכל צד, שעדיין אין מקום לטענת בן מצר. (21) ומעשיו יש טענות מצד בני המצר. (22) היינו, שיש איזה שינוי שהוא, בין הקרקע שקנה ויתר השטח, לטוב או לרע, שאז אנו אומרים, שיש טעם מוסבר למה קנה הלוקח דווקא חתיכת קרקע זו, וזה בגלל השוני שבה, שרצוי לו מאיזה טעם שהוא, ואין אנו חושדים בו בהערמה לסלק את טענת בן המצר. (23) בגמרא שם. (24) שכיוון שכל השטח שווה, למה בחר הלוקח דווקא בזה שבאמצע, אלא אל כורחך שיש כאן כוונת הערמה. (25) אבל אינו יכול לסלקו מן הקרקע המעט שקנה בתחילה באמצע השדה (סמ"ע שם סעיף קטן מח).

- ו. המוכר²⁶ על תנאי, בין שהתנה מוכר בין שהתנה
לוקח - אין בעל המצר יכול לסלקו עד שיתקנמו

16 לְסִלְקוֹ. לֹא יִהְיֶה פֶתַח הַטּוֹרֶף גְּדוֹל מִפֶּתַח הַלּוֹקָח⁴⁹.
17 וְאִם יִרְצֶה הַנְּטָרֶף⁵⁰ לָתֵן הַדָּמִים שֶׁהָיוּ עָלָיו בַּחוּבּוֹ
18 - תִּחְזֹר לוֹ שְׂדֵהוּ⁵¹ לְעוֹלָם⁵², כִּמּוֹ שֶׁיִּתְּבָאֵר
19 בְּמִקְוָמוֹ⁵³.

(47) של בעל השדה. (48) שיש לו על בעל השדה.
(49) שבן המצר מסלקו, כמו כן מסלק הוא את בעל החוב.
(50) בעל השדה, הלווה. (51) כלומר, בעל המצר מחזיר לו,
כשם שהבעל-חוב היה צריך להחזיר, שלא יהא כוח בעל-
המצר שבא מכוח הבעל-חוב, גדול מבעל חוב עצמו.
(52) בהתאם לכלל הידוע: "שום לעולם חוזר" (בבא מציעא
לה. (53) לקמן פרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה טז.
ושם הלכה יז מבואר שאם הגבהו הלווה מדעתו אין השדה
חוזרת. וראה בלחם משנה, ובסמ"ע סימן קעה סעיף קטן לג.

20 יג. קִטְן שֶׁהָיָה בֶּן הַמֶּצָר, וְרָאָה בֵּית דִּין שֶׁזְכוּתוֹ הוּא
21 לוֹ⁵⁴ - מְסַלְקִין לוֹ אֶת הַלּוֹקָח⁵⁵, אוּ יִטַּל לוֹ חֵלְקוֹ
22 עִם שְׂאֵר בְּעָלֵי הַמֶּצָר כִּמּוֹ שֶׁיִּרְאוּ.

(54) ובית דין מצווין לעשות לזכותו של הקטן (גיטין נב.).
(55) כדין שדה שיש לה בני מצר רבים וקדם אחד מהם
וסילק את הלוקח, שזכה בה (למעלה פרק י"ב הלכה ה)
ובית הדין מקדים ומסלק עבור הקטן.

23 יד. בַּעַל שֶׁהֵיטָה אֶשְׁתּוֹ בֶּן הַמֶּצָר - הֲרִי זֶה מְסַלֵּק
24 אֶת הַלּוֹקָח; שֶׁכָּל נִכְסֵי אֶשְׁתּוֹ⁵⁶ בְּרִשְׁתּוֹ⁵⁷, וְכָל זְכוּת
25 שֶׁתִּבְּאֹא לִידָה - זְכוּתוֹ הוּא לוֹ⁵⁸. אֲפִלּוּ קָנָה מִיָּד אֶשְׁתּוֹ
26 שֶׁמִּחֲלָה בְּזְכוּתוֹ זֶה לְלוֹקָח - אֵינוֹ מוֹעִיל⁵⁹, אֲלֹא
27 הַבַּעַל מְסַלֵּקוֹ. עֲמִידָה הָאִשָּׁה מִדַּעְתָּהּ וְסִלְקָהּ אֶת
28 הַלּוֹקָח, וְכֵן הַעֲבָד שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּנִכְסֵי אֲדוֹנָיו
29 שֶׁסִּלַּק אֶת הַלּוֹקָח: אִם רָצָה הַבַּעַל אוּ הָאֲדוֹן -
30 מְקַיֵּם עַל יְדֵיהֶן, וְאִם רָצָה - לֹא יְקַיֵּם⁶⁰, וְתִחְזֹר
31 לְלוֹקָח וְיִחְזֹר הַדָּמִים.

(56) אפילו נכסי מלוג וכן הוא בחושן משפט סימן קעה
סעיף יד. (57) שהבעל נחשב כלוקח בנכסי אשתו, כמבואר
בכתובות צה. (58) אף על פי שבנכסי מלוג, אין לו אלא
פירות. וראה למעלה פרק י"ב הלכה טז. (59) [שהיא אינה
יכולה לוותר על זכותו בתור בן-מצר]. (60) כדין אשה
שקנתה ועבד שקנה שאם רצה הבעל או העבד - מקיים,
ואם לא רצה - מבטל (למעלה פרק ל מהלכות מכירה
הלכות ב - ג).

יום חמישי י"ט טבת ה'תש"פ

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) נכתבאר בו תשלום דיני בעל המצר וענייניו בשלימות,
ונשלמו ההלכות.

32 א. הַרְצָה² לְמַכּוֹר שְׂדֵהוּ, וְהִבִּיא בֶּן הַמֶּצָר שָׁלוֹ וְזֶה
33 שְׂרֻצָּה לָקַח מִמֶּנּוּ לְבֵית דִּין, וְאָמַר לְבֵן הַמֶּצָר: אִם
34 תִּרְצֶה לְקַנּוֹת בְּכָךְ וְכָךְ - עֲשֵׂה, וְאִם לֹא - סִלַּק אֶת
35 עַצְמָךְ, וְהֲרִי זֶה לּוֹקָח; הֲרִי זֶה לֹא נִשְׁאַרָה לוֹ טַעֲנָה,

פרק כ"ג מהלכות מכירה הלכה ו) שאוכל פירותיה, ואין לו
רשות להרוס. ועיין לחם משנה וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן
ל'.

1 ח. אַחֵר שֶׁלָקַח שְׂדֵה אַחַת מִשְׁנִים, וְכֹא בַעַל הַמֶּצָר
2 לְסִלְקוֹ מִמַּחְצִית בְּלִבָּד שֶׁלָקַח מִן הָאֶחָד - אֵינוֹ יָכוֹל
3 לְסִלְקוֹ³⁹; אוּ מְסַלְקוֹ מִכָּלָה, אוּ מִנִּיחַ כָּלָה. אֲבָל
4 הַמּוֹכֵר קָרָקַע לְשָׁנִים - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצָר לְסִלַּק שְׁנֵיהֶם,
5 אוּ לְסִלַּק אֶחָד וְלִהְיוֹת אֶחָד⁴⁰.

(39) מאותו חצי בלבד. שכיוון שהחצי השני בידו, הרי הוא
עצמו בן המצר. (40) שהרי מסלקים אותו כולו משדה זו,
ואין לו שום טענת בן המצר.

6 ט. בֶּן הַמֶּצָר שֶׁבֹא לְסִלַּק אֶת הַלּוֹקָח, וְקָדַם שֶׁיִּסְלְקוֹ
7 מִכָּר לוֹ⁴¹ אֶת הַשְּׂדֵה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַמֶּצָר - אֲבָד אֶת
8 זְכוּתוֹ⁴².

(41) היינו, ללוקח עצמו. אבל בכתב-יד תימן חסרה המלה
"לו", וכן הוא בטור ושלחן-ערוך סימן קעה סעיף טו.
ומבואר שם שהמדובר כשמכר לאחר. וראה להלן.
(42) וגם זה האחר שקנה (ראה למעלה), אין לו זכות בן מצר
(טור ושלחן-ערוך שם) לפי שהלוקח הראשון יכול לטעון,
אף הוא, טענת בן-מצר כנגדו, שהרי כל זמן שלא סילקוהו,
השדה בידו.

9 י. שְׁלִיחַ שֶׁמִּכָּר⁴³ וְהֲרִי הוּא בַעַל הַמֶּצָר - אֵינוֹ מְסַלֵּק
10 אֶת הַלּוֹקָח; שֶׁהֲרִי הוּא מִכָּר לוֹ, וְאֵין לָךְ מִחִילָה
11 גְּדוּלָה מְזוּזָה⁴⁴.

(43) שבעל השדה עשהו שליח למכור שדהו. (44) כן נראה
בגמרא בבא מציעא קח. "אתא אימליך ביה, אמר ליה איזיל
אזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיני מניה" וראה להלן
פרק י"ד הלכה ב. ומשמע דווקא אם אמר לו בלבד אבל
אם עשה גם מעשה - בוודאי מחל לו וכן אמרו בבבא בתרא
ל: שדיבור עבד איניש דמיקרי ואמר, ולא מעשה. וראה
עוד להלן פרק י"ד שם.

12 יא. בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר שְׂטָרֶף⁴⁵ הַשְּׂדֵה מִיָּד בַּעַל
13 הַמֶּצָר - הֲרִי בַעַל הַמֶּצָר חוֹזֵר וְטוֹרֶף מִן הַלּוֹקָח⁴⁶
14 שֶׁסִּלְקוֹ, וְהַלּוֹקָח חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַמוֹכֵר.

(45) כדין בעל חוב שטורף מן הלוקחות. (46) שהרי הלוקח
אינו שליח ממש, אלא כמו שלוחו (למעלה פרק י"ב הלכה
ה ופרק י"ג הלכה ז), ואם כן הוא לוקח, ובן המצר נחשב
כלוקח מן הלוקח, והוא חוזר על הלוקח הראשון, במקרה
של טריפה מצד בעל החוב. והמדובר, כשיש למוכר לשלם,
אלא שלפי שבעל המצר אינו יכול לתבוע מהמוכר, שהרי
יאמר לו: "לאו בעל דברים ידידי את", - הוא תובע מהלוקח,
שממנו לקח את השדה, והלוקח חוזר ותובע מהמוכר. שאם
אין למוכר לשלם, אין סברא שהלוקח יפסיד, שהרי לא
נהנה כלום אלא קיים המצוה של ועשית הישר ולמה
יפסיד? (כסף משנה).

15 יב. כָּל בַּעַל חוֹב⁴⁷ שְׂטָרֶף בַּחוּבּוֹ⁴⁸ - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצָר

23 ג. הִנֵּה²⁵ בֶּן הַמָּצֵר בַּמִּדְבָּר אֶחָת או חֹלֶה או
24 קֶשֶׁן²⁶, וְאַחֵר זֶמֶן הַבְּרִיא הַחֹלֶה וְהַגְדִּיל הַקֶּשֶׁן וְבָא
25 הַחֹלֶף - אֵינוֹ יָכוֹל לִסְלֹק. וְשָׂאם אֶתָּה אוֹמֵר בֶּן -
26 אֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכּוֹר קְרָקְעִיתוֹ, שֶׁהִרִי הַלֹּקֶם אוֹמֵר:
27 לְאַחֵר בְּמָה שְׁנִים תֵּצֵא מִיָּדִי²⁷. וְכֵזָה הוֹרֵי הַגְּאוֹנִים.

(25) הוראת הגאונים, כמו שמביא רבינו הלן.
 (26) והמדובר כשבית-דין לא ראו זכות לקטן בקנייה זו, ראה למעלה פי"ג הלכה יג (לחם-משנה). (27) ואין אומרים "רעשית הישר והטוב" באופן זה.

ד. המוכר²⁸ שוה מאתים בְּמִנְהָ: אִם לְכָל הָעַם
מוזיל ומוכר - נותן לו בֶּן הַמָּצֵר מֵאָה וּמִסְלָקוֹ; וְאִם
אִינוֹ מוֹזִיל לְכָל הָעַם - נותן לוֹ מֵאֵתִים שְׁהוּא שׁוֹה,
שֶׁהַמוֹכֵר נָתַן לָזֶה מִתְּנֶה²⁹. לָקַח³⁰ שׁוֹה מִנֶּה בְּמֵאֵתִים
- אִינוֹ יְכוּל לְסַלְקוֹ עַד שְׁיֵתֵן הַמֵּאֵתִים³¹. טָעַן בֶּן
הַמָּצֵר, שֶׁעָשׂוֹ קִנְיָא³² בִּינֵיהֶם - נִשְׁבַּע³³ הַלּוֹקֵחַ
בְּקִיטַת הַחֶץ³⁴, וְנוֹטֵל³⁵ מֵאֵתִים וְזוֹ³⁶. וְאִם הָיָה שֵׁם
עֲדִים שִׁנְתָן מֵאֵתִים, וּבֶן הַמָּצֵר טוֹעֵן שֶׁאֲמִנָּה הָיְתָה
בֵּינוֹ וּבֶינִי הַמוֹכֵר, וְאִינוֹ יוֹדֵעַ³⁷ [בְּרֹדַאי] שֶׁלֹּא לָקַח
מִמֶּנּוּ אֶלֶּא מֵאָה - הָרִי זֶה נֹתֵן³⁸ דָּמִים כְּמוֹ שֶׁהִעִידוֹ
הָעֲדִים, וְאַחֵר כֶּף מִסְלָקוֹ, וּמִשְׁבִּיעוֹ הֵסֵת שְׁלָקָה
בְּמֵאֵתִים וּנְפֹטָר.

(28) בבא-מציעא קח. (29) ולא מתנה ממש, שבמתנה אין דיין בן מצר, מפני שאומר לו: לו אני רוצה לתת מתנה, ולך איני רוצה לתת. ראה למעלה פי"ג הלכה א והערה ב. וראה

1 אֵלָא אוּ מְבִיא מְעוֹת מִיֵּד³ וְיִקְנֶה, אוּ בְטָלָה זְכוּתוֹ.
2 אָמַר⁴: אֲטָרֵחַ⁵ וְאָבִיא - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ⁶. אֵלֶךְ⁷
3 וְאָבִיא; אִם הוּא אָמֹד שְׂשִׁישׁ לוֹ⁸ - מִמְתִּינִין לוֹ עַד
4 שְׁלֹף וְיָבִיא, וְאִם אֵינוֹ אָמֹד - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ,
5 שְׂאִינוֹ רוּצָה אֵלָא לְהַשְׁמִיט. לְפִיכָךְ אוּמְרִים לוֹ: אוּ
6 תוֹצִיא עִתָּה זְזִים, אוּ בְטָלָה זְכוּתֶךָ. שְׂאִין⁹ קוֹבְעִין
7 זְמַן לְבַעַל הַמָּצָר. הוֹצִיא¹⁰ בֶּן הַמָּצָר הַמְּעוֹת, וְהוֹצִיא
8 הַלּוֹקֵחַ מְעוֹת, אִם הָיוּ שָׁל לֹקֵחַ טוֹבִים¹¹ מִזְּזוּיוֹ¹²
9 אוּ מִמְהִירִים לְעֹאֵת יוֹתֵר מִזְּזוּיוֹ¹³ - בְּטָלָה זְכוּתוֹ,
10 וְאֵין לוֹ דִּין בֶּן הַמָּצָר. הִיָּה¹⁴ רוּצָה הַלּוֹקֵחַ לְקַנּוּתָהּ
11 לְבָנוֹת בַּהּ בְּתִים, וּבֶן הַמָּצָר רוּצָה לְרוּעָה¹⁵ - הַלּוֹקֵחַ
12 זֹכֶה, מִשּׁוּם יָשׁוּב¹⁶ הָאָרֶץ¹⁷, וְאֵין בַּהּ דִּין בֶּן הַמָּצָר.

מקור הלכה זו בבבא מציעא קח: וראה להלן. (2)
(3) כלומר נותן מעות מיד מבלי כל טירחה ושהות, וראה להלן. (4) בבא-מציעא שם. (5) שאין לו במזומן, והוא צריך לעשות מאמצים להשיג את הכסף הדרוש. (6) שעשיית הטוב והישר הזאת אינה צריכה לגרום למוכר שום אי-נעימות ושום הפסד. (7) שהכסף מוכן בביתו, ויש רק ללכת ולהביאו. (8) כלומר, אמדוהו שעשיר הוא ויש לו ממון בביתו ('דרישה' סימן קעה אות מא). (9) וזה כולל גם את המקרה המובא בגמרא, שכן המצר המציא כסף צרור, שאין המוכר יכול לפתחם כי אם לאחר זמן, שהרי גם לזה דרוש זמן-מה, והכלל הוא שאין קובעין זמן (מגיד-משנה). (10) שם. (11) בעלי משקל יותר. (12) של בן המצר. ואף כי לזוויזי של בן המצר מעלה אחרת שהם ממהירים לצאת (רש"י שם, ד"ה זוזי טבי). (13) של בן המצר. ואף כי זוזיזי של בן המצר טובים יותר (רש"י שם). כללו של דבר: אין המוכר צריך להפסיד אף במשהו בגלל עשיית הטוב והישר. (14) שם, ולפי הגירסא והפירוש של רש"י, רי"ף ועוד ראשונים, שבתים עדיפים מזרעים. (15) ויתכן ש"לזרעה" דוקא, אבל "לנטעה", הנטיעה עדיפה מבתיים, מפני שהאילנות מושרשים בקרקע יותר מבתיים, משא"כ בזרעים ('טור' סימן קעה, ושו"ע שם סעיף כו). (16) שבתים קבועים ויציבים יותר מזרעים. (17) כל הארץ, ולא דוקא ארץ ישראל (ב"י סימן קעה, באר-הגולה שם אות צ, וסמ"ע שם ס"ק מג. וראה אור-שמח למעלה פ"ד הלכה י).

13 ב. בא¹⁸ לוקח ונמלך בֶּן־הַמֶּצֶר, וְאָמַר לוֹ: הֲרִי
14 פְּלוּנִי בֶן־הַמֶּצֶר שֶׁלֹּךְ רוּצָה לְמַכּוֹר לִי שָׂדֶה זֶה, אֵלֶּךְ
15 וְאֶקַּח מִמֶּנּוּ? וְאָמַר לוֹ: לֹךְ וְקַח! - לֹא בָטָל
16 זְכוּתוֹ¹⁹, וְיֵשׁ לְסַלֵּק אוֹתוֹ אַחֵר שִׁיקָנָה, אֲלֵא אִם בֶּן
17 קָנּוּ מִדִּדּוּ²⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצִּירֶיךָ קִנְּנוּ?
18 כְּשֶׁמַּחֲלֵל לוֹ קֹדֶם שִׁיקָנָה; אֲבָל²¹ אִם מַחֲלֵל לוֹ זְכוּתוֹ
19 אַחֵר שֶׁלָּקַח, כְּגוֹן שֶׁבָּא בֶּן־הַמֶּצֶר וְסָסֵעַ עִמּוֹ²², אוֹ
20 שֶׁכָּר²³ מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁרָּאָה אוֹתוֹ בּוֹנֶה וְסוֹתֵר כָּל שְׂהוּא
21 וּמִשְׁתַּמֵּשׁ וְלֹא מַחֵה בּוֹ וְלֹא עֲרֵעֵר - הֲרִי זֶה מַחֲלֵל²⁴,
22 וְשׁוּב אֵינוֹ יוֹכֵל לְסַלֵּקוֹ.

(18) בבא-מציעא קח. וכנהרדעאי, וכמו שנפסקה ההלכה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ' טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 וְשֵׁתָּפוּ, וּמִשְׁפָּטֵיהֶן בְּמִקְחָן וּמִמְכָּרָן, בְּהַפְסְדָן
13 וּשְׁכָרָן.

14 וּבִיאֹר כָּל הַדִּינִין הָאֵלֹו בְּפָרְקִים אֵלֹו:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) בִּיאֹר בּוּ רַבִּינוּ דִּינֵי שְׁלִיחוֹת, וְשִׁלִּיחַ שְׁשִׁינָה אוּ טַעָה מֵהַ
דִּינוֹ.

15 א. הָאוֹמֵר לְשִׁלּוּחָו²¹: צָא וּמִכָּר לִי קֶרֶקֶע³ אוּ
16 מִטְּלָטְלִין⁴, אוּ⁵ קָנָה לִי - הֲרִי זֶה מִזְכָּר וְלוֹקָח
17 וְעוֹשֶׂה שְׁלִיחוֹתוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו קְיָמִין⁶. וְאִין הָעוֹשֶׂה
18 שְׁלִיחַ צָרִיךְ קִנְיָן⁷ וְלֹא עֲדִים⁸, אֶלָּא בְּאֻמְרָה בְּלִבָּד
19 בִּינוּ לְבִין חֲבֵרוֹ. וְאִין צָרִיכִין עֲדִים אֶלָּא לְגִלּוֹת
20 הַדְּבָר, אִם כָּפַר אֶחָד מֵהֶם, כְּשֶׁאֵר כָּל הַטְּעָנוֹת⁹.

(2) עֲנִין "שְׁלוחו של אדם כמותו" - נידון בהרחבה בקידושין
מא. מא: ומג. ושם צויינו כל המקורות המקראיים לכך.
(3) כתובות צח. צט: וק. (4) שם צח: והיא ממסכת מעילה.
ואם כי המדובר בה הוא במתנה - מתנה הרי היא כמכר.
(5) שם צט. ממסכת מעילה. (6) ש"שלוחו של אדם כמותו"
(קידושין שם). כלומר, מעשי השליח נחשבים כמעשי
המשלח. אבל אין אנו אומרים שגופו נחשב כגוף המשלח,
ולפיכך, באופן שדרוש לנו גופו של המשלח, כגון בהנחת
תפילין, אין אנו אומרים שהנחת תפילין של השליח מועילה
למשלח, שאם כי על עצם הפעולה יש שליחות, והרי זה
כאילו הניח המשלח תפילין - אין זה נחשב כאילו הניח
תפילין על ידו של עצמו, אלא כאילו הניח על ידו של
השליח, ראה ב'קצות החושן' סימן קפב סעיף קטן א.
(7) ראה דברי רבינו למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכות
יא"ב. ומקור הדברים בבבא-מציעא צח: במשנה: "אמר לו
השואל שלחה וכו'", הרי שבאמירה בלבד נעשה שליח
(הגר"א שם ס"ק א). (8) כן אמרו בבבא-קמא קד. בענין
מינוי שליח: "היכי דמי, אי דלא עשאו בעדים, מנא
ידעינן". הרי שעל עצם קיום השליחות אין פקפוק, אלא
השאלה היא מהיכן אנו יודעים שמינהו שליח (הגר"א שם
ס"ק ה). וכל זה בשליחות של ממון, אבל בשליחות לקבל
גט או קידושין, צריך עדים, ראה בפ"ג מהלכות אישות
הלכה טו. (9) בהתאם לכלל האמור בקידושין סח: "לא
נבראו עדים אלא לשקרנים" (=כנגד השקרנים).

21 ב. שְׁלִיחַ שֶׁעֲבָר¹⁰ עַל דְּבָרֵי מְשִׁלְחוֹ - לֹא עֲשָׂה
22 כְּלוֹם¹¹. וְכֵן אִם טַעָה¹² בְּכָל שֶׁהוּא¹³, בֵּין בְּקֶרֶקֶע¹⁴
23 בֵּין בְּמִטְּלָטְלִין¹⁵ - חוֹזֵר¹⁶; שֶׁהֲרִי הוּא אוֹמֵר: לְתַקֵּן
24 שְׁלִיחוֹתִי שְׁדַרְתִּיהָ, וְלֹא לַעֲוֹת. וְלֹא אֶמְרוּ, שֶׁהַחֲנוּנִיהַ
25 בְּמִטְּלָטְלִין - שְׁתוֹת, וְהַעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַקֶּרֶקֶעוֹת
26 - אֵין בָּהֶן חֲנוּנִיהַ, אֶלָּא בְּמוֹכָר וְשֹׁלוֹ אוּ קוֹנֶה לַעֲצָמוֹ;
27 אֲבָל שְׁלִיחַ שֶׁטַעָה בְּכָל מִלָּה שֶׁהוּא¹⁷ - חוֹזֵר¹⁸.

(10) במזיד. (11) כתובות צח: וראה להלן הלכה ד.
(12) בשוגג. (13) היינו, אפילו פחות משתות.
(14) כתובות צט: תשובת רב נחמן. (15) קידושין מב:
מימרא של רבא. (16) [כלומר, המקח בטל. וכן אמרו
בכתובות ק. "והלכתא, שליח [שטעה] כאלמנה [שמכרה

לחם-משנה שהאריך. (30) שם, כנהרדעאי בשם רב נחמן,
וכמסקנת הגמרא. (31) שאין אונאה לקרקעות, אפילו מכר
שוה דינר באלף (פ"ג מהלכות מכירה הלכה ח). וראה
סמ"ע סימן קעה ס"ק יד. ואע"פ ששליח שטעה, חוזר אפילו
בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקע (הלכות מכירה שם
הלכה ט) - כאן הרי לקח לעצמו ואינו שליח ממש (רא"ש
פ"ט דבבא-מציעא סימן כה, ו'דרישה' סימן קעה אות יד)
וראה למעלה פ"ב הלכה ז והערה כח. (32) הערמה.
ולאמיתו של דבר, לא נתן לו אלא מאה בלבד. (33) אף
אם טענתו אינה ודאית, יכול להשיבעו כדין השליח
שמשביעים אותו על הספק (פ"ט מהלכות שלוחין ושותפין
הלכה ה, וראה ביאור הגר"א סימן קעה ס"ק כז).
(34) שעשוה כשבועת התורה. וראה פ"א מהלכות טוען
ונטען הלכה ב. (35) מפני שאינו טוען על גוף החפץ, היינו
השדה, אלא על התשלום, נקרא נוטל - ודינו כמלוה על
המשכון שנשבע בנקיטת חפץ, וראה בפ"ג מהל' מלוה
ולוה הל' ג. (36) וראה למעלה פ"ג הלכה ב והערה יא.
(37) ב'טור' ושו"ע סימן קעה סעיף ט, הגירסא: "והוא
יודע", וכן כתב המגיד-משנה שזו היא עיקר הנוסחא
(וטעות הדפוס יש בדבריו, וצ"ל "והרי הוא אומר אני
יודע"). אבל אם אינו יודע אין משביעין אותו, כדין שבועת
היסת שאין משביעין אלא על טענת ברי. ושבועת שליח אין
כאן, שאין משביעין השליח אלא אם טוען שנשאר בידו
כלום, אבל כאן שהעדים מעידים שנתן מאתים, ואין לו
טענה אלא שמא אמנה היתה, אין זו אלא שבועת היסת
רגילה ולא שבועת השומרים (הגר"א סימן קעה ס"ק כז).
(38) כלומר, לפני השבועה, כדין שבועת היסת. ואילו
בשבועת השליח, הוא נשבע ואח"כ נוטל (הגר"א שם).

1 ה. כָּל הָרוֹצֶה³⁹ לְמַכֵּר קֶרֶקֶע, וּבִאֹר שְׁנַיִם, כָּל אֶחָד
2 מֵהֶן אוֹמֵר: אֲנִי אֶקַּח בְּדָמַי אֵלֹו, וְאִין אֶחָד מֵהֶן
3 בַּעַל הַמָּצָר: אִם הִיָּה הָאֶחָד מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְהָאֶחָד
4 מִשְׁכְּנֵי הַשָּׂדֶה - שְׁכֵן הָעִיר קוֹדֵם. שְׁכֵן וְתַלְמִיד חֵקֶם
5 - תַּלְמִיד חֵקֶם קוֹדֵם. קְרוֹב וְתַלְמִיד חֵקֶם - תַּלְמִיד
6 חֵקֶם קוֹדֵם. שְׁכֵן וְקְרוֹב - הַשְּׁכֵן קוֹדֵם⁴⁰, שְׁגָם זֶה
7 בְּכָלל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא⁴¹. קְדָם⁴² אֶחָד וְקָנָה - זָכָה,
8 וְאִין חֲבֵרוֹ שֶׁרָאוּי לְקִדֵּם לוֹ יְכוּל לְסַלְקוֹ, הוֹאִיל וְאִין
9 אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמָּצָר. שְׁלֹא צוּוּ חֻקִּים בְּדָבָר הַזֶּה
10 אֶלָּא דֶּרֶךְ חֲסִידוֹת, וְנִפְשׁ טוֹבָה הִיא שְׁעוֹשָׂה כָּךְ.

(39) בבא-מציעא קח: ולפי פירוש הרי"ף ורש"י. (40) בעיא
שם שנפתרה, מן הפסוק (משלי כז, י) "טוב שכן קרוב מאח
רחוק". (41) ולפיכך הובאה הלכה זו בסוגיא זו של בן
המצר, אע"פ שאינם שוים, כדלהלן. (42) כדעת הרי"ף,
ויש חולקים על זה (הגהות מיימוניות).

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת שְׁכָנִים

יום שישי כ' טבת ה'תש"פ

הִלְכוֹת שְׁלֹוחִין וְשֵׁתָּפוּ

11 עֲנִין אֵלֹו הִלְכוֹת לִידַע דִּין שְׁלֹוחוֹ שֶׁל אָדָם

מכר לי בית סאתים, ומכר לו בית סאה - הרי זה
מעביר על דבריו³⁴, ולא קנה הלוקח³⁵. אמר³⁶ לו:
מכר לי שדה לאדם אחד³⁷, והלך השליח ומכרה
לשנים³⁸ - ממכרו בטל, שהרי עבר על דבריו.
אמר³⁹ לו: מכר לי שדה, ולא פירש⁴⁰ - אפלו מכר
למאה, ממכרו ממכר⁴¹.

(27 כתובות צח: וצט. (28 שאפשר לזרוע בו סאה או
סאתיים. והוא שטח של חמשים על חמשים אמה (בבא
בבא כו:). (29 שטח של חמשים על מאה אמה (שם).
(30 אבל לא מעביר. (31 ואינו בכלל משנה מדבריו (שם
צט. לפי הלשון השני). (32 אבל אינו קונה מה שהוסיף
השליח. (33 היא בעיא שם, לפי הלשון השני.
(34 שאע"פ שאפשר לו למכור עכשיו גם את היתר - אין
בעל הקרקע מרוצה להרבות במכירות ובשטרות, שזה
יערער את האמון בו, שיחשבו שהעני והוא מוכר כל נכסיו
(שם). ואע"פ שלא נפסטה הבעיא שם, פסק אותה רבינו
לקולא לגבי המוחזק, הוא המוכר, בעליה הראשונים של
הקרקע (כסף-משנה). (35 כן גם בכ"י תימן, וכך בספרים
מדויקים (כסף-משנה). ובדפוס רומי: "וקנה הלוקח",
ונוסחא משובשת היא (כסף-משנה). (36 שם צט: כדבר
פשוט. (37 כן הוא לפי גירסת הר"ח והרי"ף, שהמשלח
אמר "לאחד", ולא פירש לאמר: "ולא לשנים". ולא
גירסתנו שם שאמר מפורש: "לאחד ולא לשנים".
(38 אפילו שניהם בשטר אחד, כי המשלח אינו מעוניין
להתעסק בשנים. (39 שם. (40 שלא הזכיר אף את
המילה: "לאחד", וזה שוב בהתאם לגירסת הרי"ף והר"ח,
ודלא בגירסתנו. (41 ואע"פ שאין אדם רוצה שירכו עליו
שטרות (ראה למעלה) - אין זה אלא כשהשליח שינה
מדבריו, אבל כאן שאמר לו מכור לי שדה ולא פירש, הרי
גילה דעתו שלא איכפת לו אם ירכו עליו שטרות, וראה
בשו"ע סימן קפב סעיף יא, ובנתיבות המשפט שם.

ה. הנותן⁴² מעות לשלוחו לקח בהם חטים או מין
ממיני סחורה, ולא לקח - אין לו עליו אלא
תרעמת⁴³. נתן⁴⁴ לו מעות לקח בהן חטים, בין⁴⁵
לאכילה⁴⁶ בין לסחורה⁴⁷, והלך ולקח בהן
שעורים⁴⁸: אם פחתו⁴⁹ דמי זה שלקח - פחתו
לשליח⁵⁰, מפני שהוא משנה; ואם הוסיפו דמיהן -
הוסיפו לבעל המעות⁵¹. הנה⁵² השער⁵³ קצוב⁵⁴
וידוע, והוסיפו לשליח במנין⁵⁵ או במשקל⁵⁶ או
במדה⁵⁷ - כל שהוסיפו לו המוכרים הרי הוא של
שניהם⁵⁸, וחולק התוספת השליח עם בעל המעות.
ואם⁵⁹ הנה הדבר שאין לו קצבה⁶⁰ - הפל⁶¹ לבעל
המעות.

(42 תוספתא בבא-מציעא פרק ד בסוף, הובאה בירושלמי
שם פ"ה הלכה ג, וראה להלן פרק ז הלכה ו. (43 אבל
אינו חייב לשלם לו בעד הנזק, שהרי לא הזיקו בידים.
(44 בבא-קמא קב: כבדייתא השניה, וכרבי יהודה שאומר
שאין השליח קונה בשינוי. (45 לפי רבי אליעזר שם,

בטל אם טעתה⁶², כמבואר שם צח. במשנה. אלא שדעת
רבינו בפ"ב מהלכות מכירה הלכה ד, שאף באופן שהמקח
בטל, אין המאנה יכול לחזור, אלא המתאנה בלבד חוזר.
וזהו כוונת רבינו גם כאן. (17 אפילו בפחות משהו
פרוטה (יקר תפארת להרדב"ז). (18 כתובות צט: וכן כתב
רבינו בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ט.

ג. נתן¹⁹ מעות לשלוחו לקנות לו קרקע, וקנה לו
שלא באחריות²⁰ - הרי זה עוות, והשליח לוקח אותה
לעצמו שלא באחריות כמו שעשה²¹, וחוזר ומכרה
למשלח²² באחריות; הואיל וקנה אותה במעותיו²³,
והאחריות על השליח²⁴. וכן כל פירוצא בזה. לפיכך²⁵,
אם התנה עליו שעשהו שליח בין לתקן בין לענות,
אפלו מכר לו שנה מאה בדינר, או לקח שנה דינר
במאה - אינו יכול לחזור בו²⁶, וחייב המשלח לתן לו
כפי התנאי.

(19 בבא-בבא קסט: פסקו של רב נחמן. (20 שכתוב
מפורש בשטר: "שלא באחריות". שאילו כתוב סתם, וחסרה
המילה "באחריות", רואים את ההשמטה הזאת כטעות
הסופר, וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות מכירה הלכה ג
(כסף-משנה). (21 שהוא משאיר אותה בידו בצורה זו
שלקחה, ללא אחריות, וכנראה שכוונת רבינו בתוספת
מילים זו - לציין, שהשליח צריך להשאיר את המצב כמו
שהוא גרם לו במעשיו, להוציא מדעת רש"י (ד"ה זיל
זבניה), שהוא חייב עוד פעם לקנות מן המוכר ולכתוב על
שמו שטר חדש, וראה סמ"ע סימן קפב ס"ק י. ואין אנו
אומרים שהמקח בטל אחרי שהשליח טעה בשליחותו, כמו
שכתב רבינו למעלה הלכה ב - שלדעת רבינו יש הבדל בין
אם הודיע השליח שהוא שליח, שאז הפעולה בטלה אם לא
בוצעה כראוי, לבין אם לא הודיע השליח שהוא שליח, שאז
מעשה השליחות נשאר קיים, ורק השליח נושא באחריות
ההוצאה של השינוי, ראה להלן פרק ב הלכה ד והערה לט,
ובראב"ד וכסף-משנה כאן. (22 היינו, מרצונו של
המשלח, אבל אין להכריחו על כך (כסף-משנה בשם הר"ן).
וראה בסמוך. (23 של המשלח, שאם קנה השליח
במעותיו, ולא במעות המשלח - אינו צריך לתקן את
המעות ולחזור ולמכור למשלח, אלא קנה לעצמו (סמ"ע
סימן קפב, ס"ק יא. וראה למעלה פ"ז מהלכות מכירה,
הלכה י). (24 שזהו מדיני השליחות, שהוא נושא
בתוצאות כל עיוות שהוא עושה בשליחותו. (25 שבכל
דבר שבממון - תנאו קיים (כסף-משנה). (26 שהרי אין
אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר
באלף (פ"ג מהלכות מכירה, הלכה ח), ודין שליח שטעה
שחזר אפילו בכל-שהוא אין כאן, כיון שהתנה עמו בין
לתקן בין לעוות. וכל זה אינו אלא בשליח שטעה, אבל אם
שינה בשליחותו - בטלה השליחות (סמ"ע שם ס"ק ז. וכן
נראה מדברי הרדב"ז).

ד. האומר²⁷ לשלוחו: מכר לי משדה שלי בית
סאה²⁸, ומכר לו בית סאתים²⁹ - הרי זה מוסיף³⁰ על
דבריו³¹, וקנה הלוקח בית סאה בלבד³². אמר³³ לו:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ' טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעובדא זו. (66) ומכאן, שאם לא הזכיר כלל את השטר, אינו חייב (הגהות מיימוניות וכסף-משנה).

ז. השולח⁶⁷ מעות שבידו ביד שלוחו, ואמר לו: 11
הולך ממון זה לפלוני שאני חייב לו, והלך ונתן 12
שלא בעדים, השליח אומר: נתתי, ובעל חוב או 13
הפועל אומר: לא לקחתי, והרי⁶⁸ שלשתי עומדין - 14
השליח נשבע הסת⁶⁹ שנתן, ובעל חוב או הפועל 15
נשבע⁷⁰ [שבועת התורה] שלא לקח, וישלם הלה 16
לבעל חוב או לבעל הפקדון. ואפלו היו השלוחין 17
שנים - אין עדותן מועילה⁷¹, מפני שהן נוגעין 18
בעדותן, שהרי⁷² חביבין⁷³ להשבע הסת. במה דברים 19
אמורים? בשהיה השליח מכחיש את בעל חוב⁷⁴ 20
והרי שלשתי עומדין; אבל אם בא השליח ואמר: 21
נתתי במה שאמרתי לי - אינו יכול להשביעו הסת 22
שעשה שליחותו, שהרי אין שם טוען עליו טענת 23
ודאי שלא נעשה שליחותו⁷⁵. וכן אם מתו השלוחין 24
או הלכו להן למדינת הים, ובא בעל חוב לתבע - 25
הלוה אינו יכול להשביעו הסת⁷⁶ שלא פרעו 26
השליח, שהרי אין כאן מי שטוען עליו טענת ודאי 27
שלקח. אלא מחירים⁷⁷ הלוה חרם סתם, ומשלם 28
החוב שעליו. וכן כל פיוצא בזה. 29

(67) קידושין מג: מסקנת הגמרא סמוך למימרא של רבא בשם רב נחמן. (68) ותנאי זה של עמידת שלשתן הוא הכרחי, כמו שמתברר בהמשך. (69) כדין כופר הכל, שהרי הוא נשבע ונפטר. (70) מעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ, כדין "חנוני על פנקסו" (שבועות מה). שאם אמר לחנוני: תן סאתים חטים לפועלים ואני אחזיר לך, ואחר-כך טוען חנוני שנתן, והפועלים טוענים שלא קיבלו, שניהם נשבעים ונוטלים מבעל-הבית (פט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ה), ואף כאן דין הפועל או הבעל-חוב כדין הפועלים ב"חנוני על פנקסו", שהרי הם נשבעים ונוטלין. ובנוסחאות מדוייקות מפורש כאן: "נשבע שבועת התורה" (כסף-משנה). ברם ה'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן והר"י הביאו בשם רבינו שאף הבעל-חוב והפועל נשבעים שבועת היסת. [וכן נראה קצת בכ"י תימן, ששם נשמטה שורה שלמה בטעות הדומות "נשבע היסת" - "נשבע היסת" - הרי שהיה כתוב כאן "היסת", וכן נראה מדברי רבינו להלן שכתב: "הלוא אינו יכול להשביעו היסת שלא פרעו השליח"]. ואע"פ שנאמן השליח בשבועתו ביחס לדין ודברים שלו עם הלוה - אינו נאמן ביחס לדין ודברים שבין הלוה והמלוה, מפני שהלוה האמין לשליח, שהרי מסר לו ממונו, אבל המלוה לא האמין לו (רש"י שם). (71) לפטור משבועת היסת. (72) כן בגמרא שם. (73) כלומר, אלמלא היו טוענים שהחזירו ללוה היו חייבים שבועת היסת, לפיכך מעדיפים הם לומר שהחזירו למלוה להפטר משבועת היסת (והם חשודים על גרימת הפסד ממון למלוה ולא על שבועת שקר, שהיא חמורה להם יותר - רש"י שם ד"ה והשתא דתקינן). ולפיכך חייבים בשבועת היסת גם בטענה זו. וגם לאחר השבועה אינם נאמנים, אף-על-פי שאז אינם נוגעים

מחלק רבי מאיר בין לאכילה ובין לסחורה, ויוצא שלרבי יהודה לא קיים הבדל זה. (46) שכאן מקפיד המשלח, ויש כאן שינוי בולט. (47) שהמשלח מעוניין רק להרוויח, ואפשר היה לומר שלא איכפת לו אם השליח קנה חטים שביקש או מין אחר. (48) [בכ"י תימן נוסף: "או שנתן לו לקנות שעורים, והלך ולקח חטים", וכן בברייתא שם. וזה מה שכתב רבינו "אם פחתו דמי זה שלקח" - כלומר, או השעורים או החטים. ראה להלן פ"ב הלכה ב]. (49) נעשו זולים יותר. ואם אירע אונס אחר שלא מחמת השינוי, פטור השליח (ש"ך סימן קפג ס"ק ט. ראה להלן פ"ה הלכה ב). (50) שהוא צריך לשאת באחריות ההפסד, כדין שליח ששינה, שאומר לו המשלח "לתקן שלחתך ולא לעוות". ראה למעלה הלכה ג. (51) לפי שאין השליח קונה בשינוי, כנ"ל. ובגמרא שם אמרו שהם חולקים ברווח, - לפי ששם מדובר, שנתן לו מעות למחצית שכר, ואילו רבינו מדבר בשליח גרידא ולא בשותפות (הגהות מיימוניות אות ד). ולפיכך הוא הזוכה, למרות השינוי של השליח, שהרי המקח נקנה במעותיו, וראה למעלה הלכה ג. (52) כתובות צח: ורבי יוסי. (53) המחיר. (54) קבוע, כמות מסויימת בסכום מסויים. (55) שנתנו לו מספר יותר גדול של דברים מכפי שמגיע לו לפי המחיר הידוע והקבוע. (56) שהמקח שוקל יותר מכפי שמגיע לפי התשלום. (57) שהחפץ תופס מידה יותר גדולה מכפי שיצא לפי הסכום ששולם. (58) לפי דעת רש"י (הביאו הכסף-משנה), היינו מפני שאין אנו יודעים למי התכוון כאן המוכר לוותר, למשלח או לשליח, ולפיכך אנו מקיימים חלוקה. אבל מדברי רבינו נראה שאפילו המתנה מכוונת מפורש לשליח, אנו מקיימים חלוקה, מכיון שסוף-סוף הרווח בא על-ידי המעות של המשלח (כסף-משנה, ועיין לחם-משנה). (59) כרבי יוסי של הברייתא האחרת, ואולי בזו אף רבי יהודה מודה, וראה 'תוספות' שם ד"ה כאן שנה רבי. (60) אלא לפעמים המחיר הוא גבוה יותר ולפעמים נמוך יותר. (61) שכאן אין ויתור כלל מצד המוכר, אלא שהפעם מכר יותר בזול, כפי ההזדמנות.

1 ו. מי⁶² שהיה חייב לחברו ממון⁶³, בין משום מלוה
2 בין משום פקדון או שכירות, ונתן המעות ביד
3 השליח ואמר לו: הולך ממון זה לבעל חובי - אין
4 השליח צריך להטפל לו ולתן לו בפני עדים. ואם
5 אמר לשליח: אל תפרע חוב זה אלא בעדים, ופרעו
6 שלא בעדים - חייב לשלם⁶⁴. וכן⁶⁵ אם היה החוב
7 בשטר, בין שאמר⁶⁶ לו: קח השטר ותן לו המעות,
8 בין שאמר לו: תן המעות וקח השטר, ונתן בלא
9 עדים ולא לקח השטר - חייב לשלם. שהרי לתקן
10 שלחו, ולא לענות.

(62) ר"ף ב'כתובות' פרק הכותב, וראה להלן. (63) שכר פעולה או שכר בהמה וכלים. (64) אם המקבל טוען שלא קיבל. והרי הוא כמזיק בידיים, שהרי מסר ממון חבירו לאחר (אור-שמח). ויתכן כי חייב גם מדין שומר. (65) כתובות פה. מסקנה סופית של הגמרא על רקע עובדא אחת, וכהסתייגות מדברי רב אשי, שנאמרו בסמיכות

סימני-היכר מיוחדים. (91) שהרי הוא כאומר איני יודע אם פרעתך, אחרי שהוא אינו יודע אם זה היה כתב ידו (כסף-משנה). והיינו כשמואל שאמר (בבא-קמא שם) "אין משלחין מעות בדיוקני, ואפילו עדים חתומים עליה". וכן פסק הרי"ף (כסף-משנה). והיינו שהעידו העדים שזוהי חתימה שלו, אבל לא ראו שחתם. ולפיכך יש מקום לטענת המלוה, ואחרים זייפו דיוקני שלו. ולא הוצרך רבינו להזכיר שהיו עדים מכירים דיוקני שלו, מאחר שכתב "סימנים ואותיות שביניהם ביחוד", כלומר ששניהם מכירים הדיוקני, ואעפ"כ יש לטעון שאחר זייפו (לחם-משנה). (92) כן בכ"י תימן. (93) יטיל חרם, תחליף לשבועת היסט. (94) כדי שיתאמץ לזכור, שמא שלח באמת והסיח את דעתו מזה.

- 15 ט. לוי שפא בשליחות ראובן⁹⁵ ולקח חמשים
- 16 משמעון, וכן ראובן ואמר: לא שלחתי לקח אלא
- 17 עשרים, ועשרים בלבד הביא - הרי ראובן נשבע⁹⁶
- 18 שלא שלחו להביא אלא עשרים, ועשרים בלבד
- 19 הביא לו, כדין כל מודה מקצת⁹⁷, ולוי נשבע הסת⁹⁸,
- 20 שהחמשים שנתת לי נתתי לראובן, וישלם שמעון⁹⁹
- 21 מביתו¹⁰⁰, אם היה חייב לראובן. וכן כל פיוצא בזה.

(95) ללוות כסף משמעון (כסף-משנה). (96) בכ"י תימן נוסף: "שבועת התורה". והש"ך סימן קכא ס"ק סב, העיר: הלא אין נשבעין על טענת 'שמא'. וראה למעלה הלכה ז שטענת הוודאי של המלוה שלא קיבל חובו מהלוה על-ידי השליח, מועילה לחייב את השליח להשבע שבועת היסט, אע"פ שהלוה אינו יודע אם השליח עשה שליחותו או לא. (97) ומשלם עשרים לשמעון, כפי הודאתו. (98) שהרי שמעון הנתבע, טוען ברי שנתן. (99) כאן מתחיל ענין חדש. עד כאן היה מדובר שראובן לזה משמעון על-ידי השליח, ומכאן והלאה המדובר להיפך ששמעון לזה מראובן, וראובן קיבל חובו משמעון הלוה, ע"י השליח. וכן נראה ממה שכתב רבינו "אם היה חייב לראובן" (כסף-משנה) והיינו ששמעון טען ששילם לראובן חמשים על-ידי השליח, והשליח טוען כמותו. ואילו ראובן טוען שלא קיבל אלא עשרים, ותובע את השלושים הנשארים. (100) וכן כתב רבינו למעלה בהלכה ז, שהשליח נשבע שבועת היסט שנתן, והמלוה נשבע שלא לקח, וישלם הלוה חובו (כסף-משנה).

יום ש"ק כ"א טבת ה'תש"פ

פרק שני

(1) נכתבו בו דין מי שאינו נעשה שליח, ודין סרסור שהוא כמו שליח, וכמו כן דיני שמירה שעל השליח.

- 22 א. איני העובד פוכבים נעשה שליח³ לדבר מן
- 23 הדברים שבעולם⁴. וכן⁵ אין ישראל נעשה שליח
- 24 לעובד פוכבים⁶ לדבר מן הדברים. שנאמר⁷: בן
- 25 תרימו גם אתם - מה אתם בגי פרית, אף שלוחכם
- 26 בגי פרית⁹. והוא הדין לכל התורה בלה¹⁰. ומה¹¹

יותר - מפני שעדים הזקוקים לשבועה אין ממש בעדותם ('תוספות' שם ד"ה והשתא). (74) שאף כי הלוה טוען 'שמא' ואין מושבעין היסת על טענת 'שמא' - הרי המלוה או הנפקד טוענים 'ברי' שלא קיבלו (סמ"ע סימן קכא ס"ק כא). (75) ואין נשבעין היסת על טענת 'שמא' (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). (76) [ראה למעלה בהוספה להערה טז]. (77) תקנת הגאונים היא (רדב"ז).

- 1 ח. ראובן⁷⁸ ששלח כתב⁷⁹ לשמעון ואמר לו⁸⁰: מנה
- 2 שיש לי בידך, שלחה לי ביד לוי⁸¹, אם רצה
- 3 לשלחו⁸² - אינו חייב באחריותו, בין שהיה מלוה
- 4 בין שהיה פקדון⁸³. והוא שפיר⁸⁴ שהוא כתב ידו.
- 5 ואם טען המלוה ואמר: לא כתבתי ולא שלחתי לך
- 6 - ישבע⁸⁵ הלוה הסת⁸⁶ שכתב ידו בא אלו ולפיכך
- 7 שלח, ויפטר⁸⁷. וכן הורו רבותי⁸⁸. אבל אם לא
- 8 היה כתב כתב ידו, או שאין הלוה יודע שהוא
- 9 כתב ידו, או אפילו⁸⁹ היה כתובין בו סימנין ואותיות
- 10 שביניהן ביחוד⁹⁰, אם טען ראובן ואמר: לא שלחתי
- 11 כתב, ואחרים רמו בו - שמעון חייב⁹¹ באחריותו,
- 12 ומשלם לו ראובן⁹² אחר שפיר⁹³ על מי ששלח
- 13 כתב זה מדעתו ולא ידע⁹⁴. ויש מי שהורה, שישבע
- 14 ראובן ואחר כך יטל, כדין כל הנשבעין ונוטלין.

(78) רי"ף בבא-קמא פרק הגזול עצים. (79) שכתב וחתם, או אפילו כתב הסופר והוא חתם (ש"ך סימן קכא ס"ק יד). (80) כלומר: כך כתוב באותו כתב: "מנה שיש לי בידך וכו'". (81) ומכאן שדווקא אם סימן לו אדם מסוים, וכן היא הנוסחא ברי"ף שלפנינו, וכן הביא הכסף-משנה. (82) אבל אינו יכול להכריח את הלוה, וכך מפורש ברי"ף, וראה להלן פ"ג הלכה ה. (83) כן נראה ברי"ף, שכתב "אותו דבר שיש לי בידך" (בתרגום שלנו), משמע כל דבר בין מלוה ובין פקדון. (84) הלוה או הנפקד, שאם לא כן אינו יכול לטעון טענת ודאי שפרע לו, והרי זה כאומר איני יודע אם פרעתך, שחייב לשלם לו (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כסף-משנה). (85) היינו, שאין עדים שזה היה כתב ידו, שאילו יש עדים - אין מקום לשבועה. וראה להלן. (86) שהרי הוא כאילו טוען: ברי שפרעתך. (87) והמדובר במלוה על-פה שיש לו מינו לטעון לא היו דברים מעולם (סמ"ע שם ס"ק י). (88) מלשון זו נראה שהלכה היא ואינה תלויה במנהג, כמו שכותב הרי"ף. [ואע"פ שבגמרא לא נזכר דין כתב אלא שליח שעשאו בעדים (בבא-קמא קד. ולהלן פ"ג הלכה ה), סובר רבינו שכתב ידו אף-על-פי שאינו כשטר, שהרי הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים (בבא-בבא קעו, ופ"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג) - הרי הוא על-כל-פנים בעדים]. (89) [בכ"י תימן: שאין הלוה יודע אם הוא כתב ידו או אינו, אפ' (= אפילו) היו כתובין בו וכו'. וכן נראה בכסף-משנה שהעתיק "אפילו היו כתובים", בהשמטת המילה "או" שלפניה. וכן הועתק בשו"ע חושן-משפט סימן קכב סעיף ד, ועיין משנה-למלך]. (90) כלומר: המלוה והלוה עשו להם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"א טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 מְשַׁלְחֶם¹² בֶּן בְּרִית, אֵף בְּכָל הַתּוֹרָה פְּלֵה הַמְּשַׁלֵּחַ
2 בֶּן בְּרִית¹³.

(2) קידושין מא: ובבא מציעא עא: (3) היינו, שאין ערך חוקי לשליחות, ואין מעשי השליח מתייחסים למשלח. ומכיוון שלא כתב רבינו כאן שאינו נעשה שליח לישראל - נראה שאפילו לגוי אינו נעשה שליח, וראה במשנה למלך. (4) כלומר, הדברים שצריכים למעשה הבעלים או שלוחם. (5) בבא מציעא שם. (6) לפי שאין הגוי יכול למנותו שליח. (7) כן הוא בקידושין שם ובבבא מציעא שם. (8) שהמלה "גם" מרבה את השליח, ואחרי שלמדנו דין השליחות ממקום אחר, הרי שהיא באה לציין פרט חדש בשליחות, והוא, שאין שליח אלא בן ברית (סמ"ע סימן קפה סעיף קטן א). (9) מושג רחב יותר מ"בן ישראל", וכולל גם עבדים כנענים (ראה להלן הלכה ב), שאף על פי שאינם מחוייבים אלא בחלק מן המצוות, - נקראים הם בני ברית לפי שיש להם חלק בברית שבין נותן התורה ומקיימיה, ראה גיטין כג: ורש"י שם דיבור המתחיל אף שלוחכם בני ברית [וכן נראה בבבא קמא טו.]. ולעניין שליח העבד בגירושין, עיין פרק ו מהלכות גירושין הלכה ו. (10) שהכל נלמד מתרומה. בניגוד לדברי רב אשי בבבא מציעא שם, שרק בתרומה אין שליחות לגוי. (11) אף זה שם. (12) היינו, ה"אתם" הנאמר בתרומה. (13) בניגוד לדברי רב אשי (בבא מציעא שם לפי לשון שני) שישיראל נעשה שליח לגוי.

3 ב. עוֹשֶׂה אָדָם שְׁלִיחַ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה¹⁴, וְאֶפְלוֹ אִשָּׁת
4 אִישׁ¹⁵. וְאֶפְלוֹ עֶבֶד¹⁶ וְשִׁפְחָה¹⁷, הוֹאִיל וְהָן בְּנֵי דַעַת
5 וְיִשְׁנֵן בְּמִקְצַת מִצְוֹת, נַעֲשִׂין שְׁלֹחִין לְמִשְׁאֵל וּמִתָּן¹⁸.
6 אָבֵל מִי שְׂאִינָן בְּנֵי דַעַת, וְהָן חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן -
7 אֵינָן נַעֲשִׂין שְׁלֹחִין¹⁹, וְלֹא עוֹשִׂין שְׁלִיחַ²⁰. אֶחָד
8 הַקָּטָן וְאֶחָד הַקְּטָנָה²¹. לְפִיכָךְ²², הַשּׁוֹלֵחַ²³ בְּנוֹ קָטָן²⁴
9 אֵצֶל הַחֲנוּנִי²⁵, וּמִדָּד לוֹ בְּאֶסֶר שָׁמֶן, וְנָתַן לוֹ אֶת
10 הָאֶסֶר²⁶, וְאָבֵד אֶת הַשָּׁמֶן וְאֶת הָאֶסֶר²⁷ - הַחֲנוּנִי חֵיב
11 לְשִׁלֵּם²⁸; שְׁלֵא שְׁלַחוּ אֶלָּא לְהוֹדִיעוּ²⁹, וְלֹא הָיָה לוֹ
12 לְשַׁלֵּחַ אֶלָּא עִם בֶּן דַּעַת. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא פְּזָה. וְאִם
13 פָּרַשׁ וְאָמַר: שְׁלַח לִי עִם הַקָּטָן - הֲרִי זֶה פְּטוּר³⁰.

(14) משנה בעירובין עט: שמזכה העירוב על ידי בתו ואשתו, וזיכוי זה הוא מטעם שליחות, הרי שאשה נעשית שליח (כסף משנה), וכן הוא בגיטין סב: שהאשה נעשית שליח לקבלת הגט, ובקידושין נב. אמרו שהאשה נעשית שליח לחברתה לקבל קידושה. (15) שאינה לגמרי ברשותה. עירובין שם במשנה שמזכה על ידי אשתו. וכן בגיטין כג: במשנה שבין הנשים המביאות גיטה - אף צרתה ויבימתה. (16) עבד כנעני. כן מפורש בגיטין כג: ש"העבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו". (17) כנענית. כן מפורש בגיטין שם שהשפחה זוכה בשטר השחרור עבור העובר שלה. (18) זה מוסב על עבד ושפחה. שרק למשא ומתן נעשים שלוחים, אבל לגיטין וקידושין לא. לפי שאינם בתורת גיטין וקידושין (גיטין כג: ופרק ו מהלכות גירושין הלכה ו). (19) גיטין כג. במשנה, וההנמקה בגמרא שם.

(20) גיטין סה. במשנה "שאיין קטן עושה שליח". (21) גיטין שם במשנה, בקטנה שאינה עושה שליח להבאת הגט, ועל זה בא הסיכום: "שאיין קטן עושה שליח". וכתב כן רבינו בכדי שלא לתת מקום לטעות, שקטנה שעדיפה מקטן, שהוא אין לו קניין חצר, והיא יש לה (פרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט) - יש להם גם שליחות, ולפיכך השמיענו שאף הקטנה אינה בכלל שליחות (הרדב"ז). (22) כלומר, כשם שהדין הוא שאינו נעשה שליח אלא בר דעת - כמו כן היא דעת בני אדם, שאינם רוצים לעשות שליח אלא בר דעת. (23) בבא בתרא פז: במשנה, וכחכמים ולא כרבי יהודה. (24) תוספת פירוש של רבינו וכן כתב בפירוש המשניות שם. וכן הוא בסוף המשנה: "בזמן שהצלוהית ביד התינוק". (25) בחנווני הרגיל אצלו, הדברים אמורים, שכבר מסר לו שני איסרים קודם לכן ועכשיו לא מסר לבנו הקטן כלום (כפירוש אית דמפרשי שהביא הרשב"ם שם פח. דיבור המתחיל ורבי יהודה סבר). ובנוסחאות אחרות במשנה שם: "השולח את בנו אצל חנווני ופונדיון (שני איסרים) בידו", ועיין רשב"ם שם. (26) כלומר, החנווני נתן לו את האיסר העודף מן הפונדיון שקיבל מאביו. (27) לא הזכיר רבינו את הצלוהית לפי שכאן מדובר כשהחנווני נתן לו בצלוהיתו. ואם הביא הקטן צלוהית משלו ושברה - פטור החנווני, שהרי השולח איבדה מדעת במסרו לקטן. ואם לקחה החנווני ממנו והשתמש בה לצרכו, הרי זה שואל שלא מדעת ודינו כגולן שחייב בהשבה, כן מפורש בגמרא שם. וכתבו רבינו בפרק ג מהלכות גזילה הלכה טו (רדב"ז). (28) עבד השמן ועבד האיסר (=העודף). כדעת החכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה, שאמר שעל מנת כן שלחו. (29) שהוא זקוק לשמן, אבל לא התכוון לעשות את הקטן שליח. (30) כשם שאמרו בגמרא שם, שאם מסר השולח לקטן את הצלוהית פטור עליה החנווני אם שברה הקטן, מפני שהיא אבידה מדעת, - הוא הדין אם אמר לו שלח לי עם הקטן, שפטור (כסף משנה). ועוד שכל המחלוקת בין חכמים לרבי יהודה היא, אם התכוון לעשות את הקטן שליח או לא, ואם כן, כשאמר מפורש שעושה שליח - בוודאי פטור לכל הדיעות. וראה תוספות בבא קמא קד. דיבור המתחיל רבה ולהלן הלכה ג.

14 ג. הַאֲמִיר³¹ לְחִבְרוֹ: מִנֶּה שֵׁישׁ לִי בִּידֶךָ, בֵּין מְלֹה
15 בֵּין פְּקֻדֹן, שְׁלַחוּ לוֹ לִי בִּיד פְּלוּנִי, אֶפְלוֹ הָיָה קָטָן³²,
16 אִם רָצָה לְשַׁלְּחוֹ בִּידוֹ - נִפְטָר, וְאִינוֹ חֵיב בְּאַחֲרֵיתוֹ.
17 וְכֵן³³ שְׁנֵים שֶׁהִתְנוּ בֵּינֵיהֶם, שְׁכַל מִי שִׁירָצָה לְשַׁלֵּחַ
18 לְחִבְרוֹ מְשַׁלֵּחַ בִּיד מִי שִׁירָצָה הַמְּשַׁלֵּחַ - הֲרִי זֶה
19 מְשַׁלֵּחַ בִּיד מִי שִׁירָצָה לוֹ שֶׁהוּא רִאיוֹ³⁴ לְהוֹלִיךָ דָּבָר
20 זֶה. וְאִם נִגְנַב אוֹ אָבֵד בִּידֶךָ, אוֹ שִׁפְפָר בּוֹ הַשְּׁלִיחַ
21 - הֲרִי הַמְּשַׁלֵּחַ פְּטוּר³⁵. שְׁכַל תְּנָאי שֶׁבְּמִמּוֹן - קֵיָם³⁶.

(31) בבא מציעא צח: בסוף המשנה, שאם המשאל אומר לשואל לשלח לו בחזרה את הפרה ששאל ממנו, ביד שלוחו או ביד בנו, פטור השואל מכל התחייבות, וראה בכסף משנה. (32) שם במשנה: "ביד בני או ביד שלוחי", ו"בני" היינו קטן, שאם לא כן היינו "שלוחי" (כסף משנה). וכתב

מִשְׁלָם מֶה שֶׁהֶפְסִיד. פִּיזָד? רְאוּבֵן שֶׁנָּתַן חֶפֶץ
לְשִׁמְעוֹן הַסֵּרְסוֹר, וְאָמַר לוֹ: מָכַר לִי זֶה, וְאֵל תִּמְכֹּר
בְּפָחוֹת מִמָּאָה, וְהִלֵּךְ וּמָכְרוּ בְּחֻמְשִׁים⁴⁹ - מִשְׁלָם⁵⁰
הַחֻמְשִׁים מִבֵּיתוֹ. מָכַר בְּמֵאֲתַיִם - הִפְלֵל לְרְאוּבֵן⁵¹.
וְכֵן כָּל פִּיזָצָא בָּזָה. רְאוּבֵן אָמַר: בְּמָאָה אֶמְכְּרִי
לְךָ⁵², וְהַסֵּרְסוֹר אָמַר: בְּחֻמְשִׁים אֶמְכְּרֶךָ לִי, וְכֵן
בְּחֻמְשִׁים מָכְרִיתִי - נִשְׁבַּע הַסֵּרְסוֹר שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה,
שֶׁהֵרִי הוֹדָה בְּמִקְצָת⁵³. וְאֵם כָּבֵר נָתַן לוֹ הַחֻמְשִׁים⁵⁴
- נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוֹתוֹ, וְזוֹכָה
הַלּוֹקֶת⁵⁵. וְאֵם יָדַע הַלּוֹקֶת שֶׁחֶפֶץ זֶה שֶׁל רְאוּבֵן
הוּא⁵⁶, וְזֶה הַמוֹכֵר לוֹ סֵרְסוֹר הוּא - יַחְזִיר הַחֶפֶץ
לְבַעֲלָיו⁵⁷, וְיַחְזִירִים⁵⁸ עַל מִי שֶׁנָּתַן לוֹ רְשׁוֹת לְמָכַר
בְּחֻמְשִׁים אוֹ שִׁרְצָה⁵⁹ בְּחֻמְשִׁים וְחָזַר בּוֹ אַחֵר
שֶׁקְּנִיתִי⁶⁰.

(45) דין זה נלמד ממה שאמרו בכתובות צח. במשנה:
"אלמנה שהייתה כתובתה מאתיים ומכרה שווה מנה
במאתיים, או שווה מאתיים במנה, נתקבלה כתובתה".
כלומר: מכרה שווה מאתיים במנה היא הפסידה את עצמה
והרי זה כאילו קיבלה מאתיים ואם מכרה שווה מנה
במאתיים הכל לבעל המעות (ראה למעלה פרק א הלכה ה),
כלומר, ליורשים והרי קיבלה מהם מאתיים. וגם סוסור
שהוא שליח ומקבל שכר עבודתו, דומה הוא לאלמנה
המוכרת שהיא כשליחם של היורשים (עיין כתובות ק).
ושכרה אתה גבוהה מהם כתובתה (כסף משנה). (46) ולא
שותף, וראה סמ"ע שם סעיף קטן א. (47) ראה להלן
הלכה ז. (48) כלומר, מכיוון שהוא שליח, חלים עליו כל
דיני השליחות, ואילו היה דינו כשותף היה יכול לומר לו:
לטובת העניין כיוונתי ומכרתי בזול ולא היה צריך לשלם
לו ההפסד, וכן הוא הדין אם מכר ביוקר היה צריך לקבל
חלקו בריוח (סמ"ע שם). (49) ולא הודיע ללוקח שהוא
שליח, ואם כן המקח קיים. כמבואר למעלה הלכה ד.
(50) כמו שכתב למעלה הלכה ד. (51) כמו שכתב למעלה
פרק א הלכה ה, וראה שם ההבדל בין דבר שיש לו מחיר
קבוע לבין דבר שאין לו מחיר קבוע. (52) ואינו מכחיש
דברי הסוסור שאומר שמכר, אלא שטוען שמכרו במאה
(כסף משנה וש"ך סימן קפה סעיף קטן ו). (53) שכיוון
שמורה במכר כנ"ל - אין כאן אלא תביעה כספית, שמגיע
לו מאה, וזה מורה בחמישים. ויש שהטעימו "שכיוון
שהזכיר לו, בשעה שמסר לו החפץ, סכום מעות - אינו
תובע הבגד אלא המעות" (רדב"ז). והראב"ד כתב: "אין
כאן שבועת התורה, לפי שראובן אינו תובע אלא בגדו,
ואינו יודע שנמכר, אלא מפי שמעון, ואינו טוען לא במנה
ולא בשום דבר מסויים אלא בגדו - הילכך יישבע הסוסור
שבועת היסט ויפטר". ובמשנה (שבועות מג). מפורש
כדברי רבינו, שהרי שם נאמר "המלווה על המשכון ואבד
המשכון - סלע הלוויתני עליו ושתים היה שווה, והלה
אומר לא כי אלא סלע הלוויתני עליו וחמישה דינרים היה
שווה - חייב [שבועה]" וראה בנתיבות המשפט שם ובאבן
האזל. (54) שאז נחשב כופר הכל על התביעה של יתר

הסמ"ע (סימן קפה סעיף קטן ט) שאפילו אם לא ידע
המשלח שהוא קטן, ואחרי כן נתברר הדבר - פטור המשלח,
וזהו החידוש שהשמיענו כאן רבינו, מה שלא שמענו
בהלכה ב. (33) הרי"ף בבבא קמא פרק הגזול עצים (דפוס
ווילנא לו עמוד ב). (34) ואם שלח ביד מי שאינו ראוי,
הרי זה כאילו אבדו בידים (רדב"ז). וראה במשנה למלך
להלן הלכה ז. (35) אם טוען זה שנשלח אליו, כי שליח
זה אינו ראוי לשליחות זו ואם נגנב או נאבד או כפר
השליח, המשלח ישלם - אין טענתו טענה ופטור המשלח.
ובאופן זה פטור גם משבועה, כיוון שכך התנו אבל אם כפר
בעצם התניית התנאי או שהכחישו באומר לו: לא שלחת
לי על ידי שליח זה - חייב הוא להישבע שבועת היסט וכמו
שכתב הראב"ד (רדב"ז). (36) בבא מציעא נא. כרבי
יהודה.

ד. השליח³⁷ שִׁקְנָה או שִׁמְכָר, וְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא שְׁלִיחַ
בְּדָבָר זֶה לְפָלוֹנִי, אָף עַל פִּי שִׁמְשִׁיךְ³⁸ או שִׁמְשִׁיךְ³⁹,
וְנִמְצָא שֶׁעָבַר עַל דַּעַת הַמְשַׁלֵּחַ - בָּטֵל הַמְּקַח
וּמְחִירָיו. וְאִם⁴⁰ לֹא הוֹדִיעַ שֶׁהוּא שְׁלִיחַ - נִקְנָה
הַמְּקַח, וְיִהְיֶה הַדִּין בֵּינוֹ וּבֵין זֶה שֶׁשָּׁלְחוֹ.

(37) ראה למעלה פרק א הלכות ב-ג. (38) כקונה.
(39) שמכר, ונתן לקונה לעשות משיכה. (40) בבבא בתרא
קסט: אמרו ששליח ששינה וקנה שלא באחריות אף על פי
שעיוות - המקח קיים (ראה למעלה פרק א הלכה ג)
ובכתובות ק. אמרו ששליח שטעה מקחו בטל (ולמעלה שם
הלכה ב). ומתוך סתירה זו בא רבינו לידי חילוק זה: אם
לא הודיע שהוא משלח - מקחו קיים. ואם הודיע - מקחו
בטל (כסף משנה, וראה למעלה פרק א).

ה. רְאוּבֵן⁴¹ שִׁקְנָה שָׂדֶה מִשְׁמְעוֹן, וְאָמַר לוֹ: לִלְוִי
קְנִיתִי אוֹתָהּ⁴², וְכָתַב שְׁטֵר מָכַר בְּשֵׁם לְוִי, וְחָזַר
רְאוּבֵן וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: לְעֶצְמִי קְנִיתִיהָ, חָזַר וְכָתַב
שְׁטֵר מָכַר בְּשֵׁמִי - אֵין כּוֹפִין אֶת הַמוֹכֵר לְכָתֵב לוֹ
שְׁטֵר אַחֵר בְּשֵׁם רְאוּבֵן⁴³. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ בַּתְּחִלָּה⁴⁴
וְאָמַר לוֹ: לְעֶצְמִי אֶקְנֶה, וְזֶה שֶׁאֶכְתֹּב שְׁטֵר בְּשֵׁם
לְוִי, כְּדִי שְׁלֹא יֵדְעוּ בִּי שֶׁאֲנִי הוּא הַקּוֹנֶה - הֵרִי זֶה
כּוֹפֶהוּ לְחָזֹר וּלְכָתֵב שְׁטֵר אַחֵר בְּשֵׁמוֹ.

(41) בבא קמא קב: בברייתא ובגמרא שם קג. (42) וכוונתו
הייתה שלא ידעו שהוא הקונה, כדלהלן. (43) אלא צריך
לבקש מלוי, שעל שמו נכתב השטר, שיכתוב לו שטר
לראובן (שם קג). ולא יכול הקונה לטעון שהמוכר צריך היה
מיידי להעלות על דעתו שהקונה וודאי קנה לעצמו, כי מי
זה יקנה שדה לאחרים. (44) בגמרא שם אמרו שאפילו אם
לא התנה עם המוכר, אלא לעדים בפני המוכר: "עוד שטר
אחד תכתוב לי על שדה זו" כופין את המוכר לכתוב לו
שטר אחר ואינו יכול לטעון כי היה סבור שלוי יכתוב לו
שטר זה, שהרי אמר לעדים בפניו. וצריך עיון למה השמיט
זאת רבינו, ועיין כסף משנה, לחם משנה ומשנה למלך.

ו. הַסֵּרְסוֹר⁴⁵ - שְׁלִיחַ⁴⁶ הוּא, אֵלָא שֶׁהוּא נוֹטֵל שְׁכָר
שְׁלִיחוֹתוֹ⁴⁷. לְפִיכָךְ⁴⁸, אִם שָׁנָה דַּעַת הַבַּעֲלִים -

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"א טבת - ספר קנין - הל' שלוחין ושותפין קצו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְנֶאֱמַר בְּהַלִּיכָהּ - הֲרִי זֶה חַיִּב לְשֹׁלֵם⁷²; וְאִם נֶאֱמַר
בְּחִזְרָה⁷³ - פְּטוּר⁷⁴. נִטְלָן⁷⁵ עַל מִנְתַּלְמָכְרָן לְאַחֲרִים,
וְאָמַר לוֹ: אִם יִמְכְּרוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי
- אֶתֵּן לָךְ דָּמִים פָּךְ וְכֶן, וְאִם לֹא יִמְכְּרוּ - אֶחְזִירֶם
לָךְ, וְנֶאֱמַר, בֵּין בְּהַלִּיכָהּ בֵּין בְּחִזְרָה⁷⁶ - חַיִּב
לְשֹׁלֵם⁷⁷.

(68) נדרים לא: ובבא מציעא פא. (69) בעל מלאכה.
(70) כמתנה לארוסתו. (71) והיינו, תמורת ההנאה שהיה
למשגר בהתפארות זו שגילה נכונות להעניק מתנות (בבא
מציעא שם ורש"י שם דיבור המתחיל לפי טובת הנאה).
(72) [בלוקח כלים מן האומן על מנת לבקרו (פרק ד מהלכות
מכירה הלכה יד) הביא רבינו שאינו חייב אלא אם היו דמי
הכלי קצובים והיה הכלי חביב על הלוקח (מקורו מהגמרא
בנדרים לא: ובבא בתרא פח). לפי שהחיוב הוא מטעם
"לוקח", כמו שכתב רבינו שם: "מעת שהגביהו נעשה
ברשותו" ואם לא נתקיימו התנאים הנ"ל - לא קנה. אבל
בלוקח כלים לשגרן לבית חמיו לא נזכר בגמרא שאינו חייב
אלא באופנים הנ"ל, לפי שחיובו אינו מטעם לוקח אלא
מטעם סרסור, ומכיוון שהוא נהנה ומתפאר בכלי - דינו
כשואל ולא רק כשומר שכן (ראה למעלה הלכה ז). ולפיכך
העתיק רבינו הלכה זו כאן בדיני סרסור ולא בהלכות
מכירה, ראה אבן האזל בהלכות מכירה שם]. (73) אחרי
שלא קבלו ממנו ודעתו להחזיר, הריהו כשואל אחרי ימי
השאלה (פרק ג מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ב).
(74) מאונסים. אבל עדיין דינו כשומר שכן להתחייב בגניבה
ואבידה, שהרי נהנה והתפאר בכלי זה בבית חמיו וזהו
שכרו. וכן מפורש בבביתא שם, ושם: "בחזירה פטור מפני
שהוא כנושא שכר" (כסף משנה והגהות מיימוני).
(75) נדרים שם ובבא מציעא שם. (76) שאצלו גם החזרה
היא כהליכה. שהרי אם יזדמנו לו קונים בדרך - ימכור להם
(גמרא שם). (77) [גם כאן לא נזכר בגמרא שצריך שיהיו
דמיו קצובים ושיהא חביב על הלוקח, לפי שגם כאן אין
חיובו מטעם לוקח, אלא מטעם סרסור ומכיוון שאין שכרו
קצוב מהמשלח אלא מרוויח מהכלי עצמו כפי הנראה
בעיניו - דינו כשואל, ואינו דומה לסרסור שלמעלה (הלכה
ו') שמקבל שכר קצוב מהמשלח ואינו אלא שומר שכר
בלבד].

ט. כָּל שֶׁלִּיחָה⁷⁸ שֶׁטָּעַן שְׂאֲרֵעוֹ אִנֶּס פְּלוֹנִי וְהִפְסִיד פָּךְ
וְכֶן - הֲרִי זֶה נִשְׁפָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין⁷⁹ עַל טַעְנָתוֹ,
וְיִפְטָר. וְאִם הָיָה הָאִנֶּס בְּמָקוֹם שְׂאֲפָשֶׁר⁸⁰ לְהִבִּיאַ
עָלָיו עֲדִים, אוֹ דָּבָר שֶׁהוּא גָּלוּי⁸¹ וְיָדוּעַ, שֶׁהֲרִי יִמְצָא
עֲדִים - הֲרִי זֶה צָרִיף לְהִבִּיאַ רָאִיָּה עַל טַעְנָתוֹ; וְאִם
לֹא הִבִּיאַ עֲדִים - אִינוֹ נֶאֱמָן, וּמִשְׁלֵם⁸². מַעֲשֶׂה⁸³
בְּאֶחָד שְׂאֲמַר לְשִׁלּוּחוֹ: קִנְהָ לִּי⁸⁴ אֲרִבַּע מֵאוֹת גְּרָבִי
זֵין מִמְּעוֹת שֶׁהָיוּ לִי בְּיָדוֹ⁸⁵, וְקִנְהָ לוֹ, וְנִמְצְאוּ חֲמִין
- אֲמָרוּ חֲקָמִים: מִנֵּן גְּדוֹל בָּזָה שֶׁהַחֲמִין, קוֹל יֵשׁ
לוֹ⁸⁶; הוּאִיל וְאֶפְשָׁר לְהִבִּיאַ רָאִיָּה - יָבִיא רָאִיָּה שְׁלֵא
הָיָה הֵיזֵן חֲמִין שֶׁשָּׂעָה שֶׁלָּקַח וְיִפְטָר, וְאִם לֹא יָבִיא
רָאִיָּה - יִשְׁלֵם⁸⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה מְדַבְּרִים

החמישים. והוא הדין אפילו אם לא נתן לו, אלא שאמר לו
"הילך" (כסף משנה). וראה בפרק א מהלכות טוען ונטען
הלכה ג. (55) בהתאם לדברי רבינו למעלה בהלכה ד,
שאם לא הודיע השליח ללוקח על שליחתו - המקח קיים,
והשליח אחראי למשלח בעד הנזקים שגרם על ידי השינוי
שלו. (56) ממשמעות הלשון נראה קצת, שאף השליח לא
אמר כלום, אלא הלוקח מעצמו ידע של מי החפץ, דינו
כאילו הודיעו השליח, ברם צריך שיידע שהחפץ הוא של
אותו המשלח ולא די שיידע שהוא סרסור מבלי לדעת מי
הוא משלחו, וראה בש"ך סימן קפה סעיף קטן ז. (57) כמו
למעלה בהלכה ד. אלא שכאן מחדש רבינו, שאף שהשליח
מכחיש שעבר על דברי המשלח, בטל המקח, והשליח אינו
יכול לשמש כעד נגדו, מאחר שהוא מחוייב שבועה ועד
הנשבע אינו עד, כמו שמביא רבינו למעלה פרק א הלכה ז.
והראב"ד כתב שאין צריך להחזיר, כי יכול לטעון שהמוכר
והסרסור עשו עליו קנוניא, ולדעת רבינו מסתלק חשש זה
על ידי החרם שמטיל הלוקח, ועיין באר הגולה שם אות י.
(58) ורק חרם, אבל להשביעו שבועת היסת אינו יכול, אחרי
שהוא טוען שמא, ואין מטיילים שבועת היסת אלא בטענת
וודאי (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). אך יש להבין
מדוע אין מצרפים טענת הברי של השליח לטענת השמא
של הלוקח, לחייב את המוכר בשבועה, כמו שמצרפים
טענת הבעל-חוב לטענת שמא של המשלח למעלה פרק א
הלכה ז. (59) כלומר: לא אמר לשליח למכור בחמישים,
אלא כשזה מכר בחמישים ומסר את התמורה למשלח -
נתרצה. (60) זה לשון החרם של הלוקח, שאם לא כן, היה
צריך לומר "שקנה".

ז. כָּל סְרָסוֹר שֶׁהוֹדִיעַ⁶¹ לְלֹקַח שֶׁחָפֵץ זֶה אוֹ קָרָקַע
זֶה שֶׁל רְאוּבֵן, וְאַחֵר שֶׁקִּנְהָ הַלֹּקַח אָמַר רְאוּבֵן:
אֵינִי רוֹצֶה לְמַכְרֵ בְּדָמִים אֵלוֹ - מִחֲזִיר הַלֹּקַח;
שֶׁהֲרִי לֹא פָּסַק לוֹ דָּמִים וְאָמַר לוֹ: מָכַר לָךְ בְּכָךְ
וְכֶן⁶². [פְּלִי⁶³] סְרָסוֹר⁶⁴ שֶׁאֲבָד הַחֲפֵץ מִיָּדוֹ⁶⁵ אוֹ נִגְנַב
אוֹ נִשְׁבַּר⁶⁶ - חַיִּב⁶⁷ לְשֹׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׂא שְׂכָר.

(61) ודווקא שהודיע השליח בעת המכירה שהחפץ של פלוני
המשלח, ולא מספיקה לעניין זה הידיעה שיש ללוקח
(משנה למלך). (62) וכיוון שלא אמר לו כלום על המחיר,
הרי זה כאילו אמר לו לחזור ולשאל על המחיר בעת המכר,
והלוקח שיידע מזה, חייב היה להעלות על דעתו אפשרות
זו. (63) בדפוס רומי: "וכן". ותיקן הכסף-משנה לפי
ספרים מדויקים "כל", ובכתב-יד תימן: "וכל", וכן הוא
במגדל עוז. (64) בבא בתרא פז. במשנה, ולפי פירוש
הריב"ם בתוספות שם דיבור המתחיל נשברה. (65) בעודו
בידו קודם שמכר. וראה שולחן-ערוך, חושן משפט סימן
קפה סעיף ז, וסמ"ע שם סעיף קטן יח. (66) על ידי אי
זהירותו של הסרסור, שדינו כגניבה ואבידה (הגהות מיימוני
אות ג בשם הריב"ם). ובשולחן ערוך שם נשמטו המלים
"או נשבר". (67) כדין נושא שכר, שחייב בגניבה ואבידה.

ח. הַלֹּקַח⁶⁸ פְּלִים מִבֵּית הָאֲמִין⁶⁹ לְשַׁגְרָן לְבִית
חֲמִיו⁷⁰, וְאָמַר לוֹ: אִם מְקַבְּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי - אֲנִי אֶתֵּן
לָךְ אֶת דְּמֵיהֶם, וְאִם לֹא - אֶתֵּן שְׂכָר מוּעָט⁷¹,

מתי ואיך ואצל מי קרה מאורע זה, של חימוץ יין בכמות גדולה כזאת. (87) שהמשלח יכול לטעון, שהשליח קנה יין חמוץ במחיר מוזל, אחרת הרי קל בידו להוכיח את ההיפך. (88) [ראה להלן פרק ט הלכה א, שתקנת חכמים היא שמשביעין את השותף בטענת ספק. וסובר רבינו שבכל השבועות נוהג דין זה של איסי בן יהודה ואף בשבועה דרבנן]. (89) [האריסין והאפוטרופין וכו' להלן פרק ט הלכה א]. אין הדברים מובנים, שהרי כל עיקר ההלכה של איסי בן יהודה נאמרה בשבועת השומרים ונלמדה ממה שאמרה תורה (שמות כב, ט"ז): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - שאם יש רואה יביא רואה ויפטור (בבא מציעא שם). אבל בעל הנהיבות (סימן קפז) כתב שהחידוש הוא באופן שאין דין שבועה מן התורה, כגון, שמפקיד טוען ברי ויש לנפקד מיגו שאז אין נשבעין מדאורייתא. (90) פרק ג מהלכות שכירות הלכה א.

1 **שְׁהִירָאִיהָ מְצוּיָה בָּהֶן. אֲבָל דְּבַר הַנֶּעְלָם, שְׁאִין רְאִיתוּ**
2 **מְצוּיָה - יִשְׁבַּע עָלָיו. וְכֵן הָדִין בְּכָל טַעְנָה שְׂטִיטָען**
3 **הַשְׂתָּהּ⁸⁸ וְכִינֹצָא בּוֹ⁸⁹. וְכֵן הָדִין בְּטַעְנַת הַשּׁוֹמְרִין:**
4 **אִם הָרְאִיהָ יִכּוֹלָה לְהִיטֵל - אוּ יְבִיא רְאִיָּה עַל טַעְנָתוֹ**
5 **אוּ יִשְׁלֵם, כִּמּוֹ שְׂתִיבָאָר⁹⁰.**

(78) ברייתא בבבא מציעא פג. בשם איסי בן יהודה, ושם פסק רבא כאיסי, במעשה שהיה עם שליח שארעו אונס. (79) היינו, שכולל אף שבועות שלא שלח בהן יד ושללא פשע (סמ"ע סימן קפז סעיף קטן א). (80) ששכחים שם עוברים ושבים. (81) כמו המעשה שהובא להלן. (82) כדעת הר"ח והרי"ף שם. (83) שם. (84) בכתב-יד תימן ובדפוס רומי: לו. וכן הוא בשולחן ערוך סימן קפז סעיף ב. (85) כתב כן מפני הבבא דלהלן: "אבל דבר הנעלם - יישבע עליו" ואם לא נתן בידו מעות אינו נשבע, שהרי כלל בדינו: "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שבועות מד:). כלומר נשבעין לפטור ולא ליטול. (86) כלומר, שהדברים מקבלים פרסום, וידוע הדבר ברבים

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ז ט"ז טבת ה'תש"פ

23 בְּשֵׁר הַקָּדָשִׁים, כְּלוֹמֵר: הַחֲטָאת וְהָאֵשֶׁם שֶׁהֵם קָדָשׁ
24 קָדָשִׁים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר בְּפֶר
25 בָּהֶם" (שמות כט, לג). וְלִשּׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיי): "מִנִּין
26 שְׂאֲכִילַת קָדָשִׁים כִּפְרָה עַל כָּל-יִשְׂרָאֵל? תִּלְמוּד לּוֹמֵר:
27 "וְאֵתָה נָתַן לָכֶם לְשֵׁאת אֶת-עוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עָלֵיהֶם לִפְנֵי
28 ה'" (ויקרא י, יז), הָא פִּיִּצֵּד? הַפְּהִנִים אוֹכְלִין וְיִשְׂרָאֵל
29 מִתְּפַרְרִין". וּמִתְנַאי מִצְוָה זוֹ שְׂאֲכִילָה זוֹ שֶׁהִיא מִצְוָה —
30 אֵינָה (מדין תורה) אֶלָּא לְיוֹם וְלַיְלָה עַד חֲצוֹת. וְאַחֲרֵי-כֵן
31 תִּאֲסֵר אֲכִילַת אוֹתָהּ הַחֲטָאת אוֹ הָאֵשֶׁם, וְאֵין אֲכִילָתָהּ
32 מִצְוָה אֶלָּא בְּזִמָּן הַקְּבוצֵה. וּבְרוּר שְׁגִם מִצְוָה זוֹ מִחֲדַת
33 לְזִכְרֵי הַפְּהִנִים, וְאֵינָה חֻבָּה לְנִשְׁיָם, לִפִּי שְׁקָדָשִׁי קָדָשִׁים
34 — שִׁבְהֵם נֶאֱמַר פֶּסוּק זֶה — אֵינָם נֶאֱכָלִים לְנִשְׁיָם; אֲבָל
35 שְׂאֵר הַקָּדָשִׁים, כְּלוֹמֵר: קָדָשִׁים קָלִים, נֶאֱכָלִים לְשִׁנֵּי יָמִים
36 וְלַיְלָה אֶחָד, חוּץ מִתּוֹדָה וְאֵיל נְזִיר שֶׁהֵם לְיוֹם וְלַיְלָה עַד
37 חֲצוֹת אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵם קָדָשִׁים קָלִים; וְגַם הַנִּשְׁיָם אוֹכְלוֹת
38 קָדָשִׁים קָלִים אֵלּוּ. וְגַם אֲכִילָתָם (של הקדשים קלים על-ידי
39 הכהנים) נִגְרָרַת לְמִצְוָה. וְכֵן גַּם הַתְּרוּמָה אֲכִילָתָהּ נִגְרָרַת
40 לְמִצְוָה, אֶלָּא שְׁאֵין אֲכִילַת קָדָשִׁים קָלִים וְתְּרוּמָה פְּאֲכִילַת
41 בְּשֵׁר חֲטָאת וְאֵשֶׁם. לִפִּי שְׂאֲכִילַת בְּשֵׁר חֲטָאת וְאֵשֶׁם
42 נִשְׁלֶמֶת בָּהּ כִּפְרַת הַמִּתְּכַפֵּר כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, וּבִהֵן נֶאֱמַר
43 הַצְּוִי עַל הָאֲכִילָה — מִה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לֹא בְּקָדָשִׁים קָלִים
44 וְלֹא בְּתְּרוּמָה — וּלְפִיכָף הֵם נִגְרָרִים אַחֵר אֵלּוּ וְהַאֲכִילָם
45 עֲשֵׂה מִצְוָה. וְלִשּׁוֹן סִפְרֵי (פרשת קרח): "עֲבַדְתָּ מִתְּנֶה אֶתֶּן
46 אֶת-כִּהְנֻתָּכֶם" (במדבר יח, ז) — "לַעֲשׂוֹת אֲכִילַת קָדָשִׁים
47 בְּגִבּוּלִין (מחוץ למקדש) כְּעֲבֹדַת מִקְדָּשׁ בְּמִקְדָּשׁ: מִה
48 עֲבֹדַת מִקְדָּשׁ בְּמִקְדָּשׁ מִקְדָּשׁ (רוחץ) גְּדִי וְאַחֲרֵיכָף

יום ראשון ט"ז טבת ה'תש"פ

מצות לא תעשה קלט. קיב.

מצות עשה סה.

6 **הַמִּצְוָה הַקִּל"ט — הָאֲזִקְרָה שֶׁהִזְהִירוּ הַפְּהִנִים**
7 **מִלְּאָכּוֹל בְּשֵׁר חֲטָאת הַנֶּעֱשׂוֹת בְּפָנִים (שדמן כנסס לפנים**
8 **המקדש), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכָל-חֲטָאת אֲשֶׁר יוֹכֵא**
9 **מִדְּמָה אֶל-אֱהֵל מוֹעֵד לְכַפֵּר בְּקָדָשׁ לֹא תֵאָכֵל בְּאֵשׁ**
10 **תִּשְׂרָף" (ויקרא ו, כג). וְהַאֲכִיל מִמֶּנָּה — לֹקְהָ. וְלִשּׁוֹן**
11 **סִפְרָא (פרשת צו): "לֹא תֵאָכֵל בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף" — כָּל שֶׁהוּא**
12 **טָעוֹן שְׂרָפָה, לִתֵּן עָלָיו בְּלֹא-תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.**
13 **הַמִּצְוָה הַקִּי"ב — הָאֲזִקְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהִבְדִּיל**
14 **(להפריד) רֹאשׁ חֲטָאת הָעוֹף בְּשַׁעַת הַמִּלִּיקָה (ועליו**
15 **להשאר תלוי בעור הצואר), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּמִלֵּק**
16 **אֶת-רֹאשׁוֹ מִמּוֹל עֶרְפוֹ וְלֹא יִבְדִּיל" (שם ה, ח); וְאִם הִבְדִּיל**
17 **— פָּסֵל. וּכְכֹר נִתְּבָאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִזְבָּחִים.**
18 **הַמִּצְוָה הַס"ה — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוִנוּ שֶׁיִּהְיֶה מַעֲשֶׂה**
19 **קָרְבֵן אֵשֶׁם בְּאֶפֶן הַנִּזְכָּר בְּוִיקְרָא בְּאָמְרוּ יִתְעַלֶּה:**
20 **"זֹאת תֹּרַת הָאֵשֶׁם" (שם ז, א). וּבְאֵר הַכְּתוּב אֵין**
21 **קָרַב וּמִה-מִּמּוֹנוֹ נִקְטָר וּמִה-נֶּאֱכָל.**

יום שני ט"ז טבת ה'תש"פ

מצות עשה פט.

מצות לא תעשה קמה. קמח. (קמט)*

(*ברפוסים שונים)

22 **הַמִּצְוָה הַפ"ט — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטָוִנוּ הַפְּהִנִים לְאָכּוֹל**

המנחה באפן הנזכר בכל-סוג וסוג מהן, והוא אמרו: 39
 "ונפש פיתקריב קרבן מנחה לה' וגו'; ואם-מנחה 40
 על-המנחת קרבנה וגו'; ואם-מנחת מרחשת" (שם ב, א. 41
 ה, ז). ואמר להשלמת המעשה: "וזאת תורת המנחה 42
 וגו'" (ויקרא ו, ז). ודיני מצוה זו על חלקיה הרבים 43
 מבארים במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת מנחות. 44
 המצוה הק"ב — האזהרה שהזהרנו מלתן שמן זית 45
 במנחת חוטא, והוא אמרו יתעלה: "לא-ישם עליה 46
 שמן" (שם ה, יא). ומי שנותן עליה שמן — לוקה. 47
 המצוה הק"ג — האזהרה שהזהרנו מלהקריב מנחת 48
 חוטא עם לבונה, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יתן עליה 49
 לבנה" (שם); ומי שנותן עליה לבונה — לוקה. ולשון 50
 המשנה (מנחות נט): "ותיב על השמן בפני עצמו ועל 51
 הלבונה בפני עצמה", לפי שהם שני לאוין בלי ספק. 52
 וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר: מנחת חוטא, בפרק 53
 ה' ממנחות (שם). 54

המצוה הקל"ח — האזהרה שהזהרנו (גם הכהנים) 55
 מלאכול מנחת כהן (אף שאוכלים הכהנים שירי מנחת 56
 ישראל), והוא אמרו יתעלה: "וכל-מנחת כהן כליל 57
 תהיה לא תאכל" (שם ו, טז). ונכפל הלאו בתבתי כהן 58
 גדול שגם היא מנחה, (ונקראת כך לפי שנעשית ב'מחבת'). 59
 והעובר על זה — לוקה. ולשון ספרא (פרשת צו, שם): 60
 "כליל תהיה לא תאכל" — כל שהוא ב'כליל תהיה", 61
 לתן לא-תעשה על אכילתו. 62

יום רביעי י"ח טבת ה'תש"פ

מצות לא תעשה קכד. מצות עשה פח.

פג. מצות לא תעשה קנה.

המצוה הקכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלאפות שגרי 63
 מנחות (הנשאר לאחר הקמיצה) — חמץ, והוא אמרו 64
 יתעלה: "לא תאפה חמץ חלקם נתיא אתה מאשי" (ויקרא 65
 ו, י). כאלו אמר שחלקם שהוא שגרי המנחה לא יאפה 66
 חמץ. ומי שאפה אותו חמץ — חייב מלקות, כמו שבארה 67
 המשנה (מנחות פרק ה משנה ב), ואמרה: ותכיין על 68
 אפיתיה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' ממנחות 69
 70 (נה).

המצוה הפ"ח — הצווי שנצטווו הכהנים לאכל שגרי 71
 (הקומץ מהמנחות), והוא אמרו יתעלה: "והנותרת ממנה 72
 יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל" (שם ו, טז). ולשון ספרא 73
 (פרשת צו): "מצות תאכל — מצוה. פיוצא בו: יכמה 74
 יבוא עליה (דברים כה, ה) — מצוה", כלומר: שאכילת 75
 שגרי מנחות היא כמו ביאת היכמה שהיא מצות עשה 76
 לא דבר של רשות בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו 77

עובר, אף אכילת קדשים בגבולין מקדש ידיו ואחר-כך 1
 אוכל". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות 2
 בזבחים. 3

המצוה הקמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלאכול 4
 חטאת ואשם חוץ לעזרה ואפלו הפהנים, והוא אמרו 5
 כהן בפסוק זה: "בקרף וצאנה" (דברים יב, יז) כאלו אמר: 6
 לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנה בקרף וצאנה, וכא 7
 הפרוש (ספרי פרשת ראה): "בקרף וצאנה" — לא בא 8
 הכתוב אלא לאוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים (כתלי 9
 העזרה) שהוא עובר בלא-תעשה, וזה לוקה. וכן גם אוכל 10
 קדשים קלים חוץ לחומה לוקה, כמו שנתבאר בגמרא 11
 מפות (יז), לפי שאוכל כל-דבר חוץ למקום אכילתו "לא 12
 תוכל לאכול בשעריך" גרינא ביה. וזכור זאת. 13

המצוה הקמ"ח — האזהרה שהזהר הנז מלאכול 14
 קדשי קדשים (חטאות וכדומה), והוא אמרו: "וזה לא- 15
 יאכל כִּי-קדש הם" (שמות כט, לג). ואינו חייב מלקות עד 16
 שיאכל בעזרה אחר זריקת דמים. 17

יום שלישי י"ז טבת ה'תש"פ

מצות עשה סו.

מצות לא תעשה קמז. מצות עשה סז.

מצות לא תעשה קב. קג. קלח.

המצוה הס"ו — הצווי שנצטוונו שיהא מעשה זבח 18
 השלמים באפן הנזכר באמרו: "ואם-זבח שלמים קרבנו 19
 וגו'" (ויקרא ג, א). ואמר עוד להשלמת המעשה: "וזאת 20
 תורת זבח השלמים וגו' אם-על-תודה יקריבנו" (שם ו, 21
 יא-יב). ארבעת המעשים האלה — כלומר: מעשה 22
 העולה והחטאת והאשם והשלמים — הם כל-מעשי 23
 הקרבנות, לפי שכל-קרבן בהמה שמקריב היחיד או 24
 הצבור אינו אלא אחד מארבעת הסוגים האלה, חוץ 25
 מן-האשם שהוא לעולם קרבן יחיד, כמו שבארנו כמה 26
 פעמים. ומסכת זבחים פוללת גם דיני ארבע מצות אלו 27
 והנספח אליהן מן הדומה להן, דברים שחובה לעשותם 28
 (ועשייתן מעבבת), ודברים שחייבים עליהם (שאסור 29
 לעשותן), ודברים שאם עשה פסל (את הקרבן), והנעשה 30
 כחוקו. 31

המצוה הקמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול בשר 32
 קדשים קלים קדם זריקת דמים, והוא אמרו: "לא-תוכל 33
 לאכל בשעריך וגו' ונדבתך" (דברים יב, יז), כאלו אמר: 34
 לא תוכל לאכל נדבתך. וכא בקבלה (ספרי פרשת ראה 35
 שם): לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני 36
 זריקת דמים שהוא עובר בלא-תעשה, וגם זה לוקה. 37

המצוה הס"ז — הצווי שנצטוונו שיהא מעשה 38

תעשה כל אשר אנכי מצוך (דברים יב, יד), וכאשר רצו
לקיים את-האזהרה על הקרבה בחוץ של אינה קרוב
שיהיה מכל-הקרבות, הביאו ראיה מאמר ותעלה: "פן-
תעלה עלתיד בכל-מקום" (שם, יג). אמרו בספרי (פרשת
ראה): "אין לי אלא עולות, שאר קדשים מניין? תלמוד
לומר: "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך". ועדין אני
אומר: עולה בעשה ולא-תעשה, שאר קדשים לא יהיו
אלא בעשה? תלמוד לומר: ושם תעשה וגו', כמו
שאבאר במקומו (לא תעשה פט) כשנדבר על הלאו. וענין
אמרם "עולה בעשה ולא-תעשה" הוא: שהמקריב עולה
בחוץ עובר על מצות עשה ומצות לא-תעשה, על מצות
לא-תעשה שנאמר "פן-תעלה עלותיך"; ועל מצות עשה,
שנאמר: "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" — וזה לא
עשה שם. ושאר קדשים לא יהיו אלא בעשה, כלומר:
שעבר על מה-שאמר לו "ושם תעשה כל אשר אנכי
מצוך" בלבד. ונתבאר שם (בספרי), שגם שאר קדשים הם
בלא-תעשה נוסף על העשה. וכבר נתבאר בסוף מסכת
זבחים (קטז), שכל-הקדשים שהקריבם בחוץ — הרי אלו
בעשה ולא-תעשה וחייבים עליהם כרת. הנה נתבאר מכל
מה-שאמרנו, שזה שנאמר "ושם תעשה כל אשר אנכי
מצוך" — מצות עשה גמורה.

המצוה הפ"ה — הצווי שנגזטונו להביא כל
מה-שנתחייבנו — חטאת ועולה ואשם ושלמים —
לבית-הבחינה, אף-על-פי שהם בחוצה לארץ, כלומר:
אף-על-פי שנתחייבנו בהם בחוצה לארץ, הרי נגזטונו
להביאם לבית הבחינה. וחובה להעלותם על אף רחוק
הדרך (ואינו רשאי לפדותו), והוא אמרו ותעלה: "רק
קדשך אשר יהיו לך ויגדירך תשא ובאת אל-המקום"
(שם, כו). ולשון ספרי (פרשת ראה): "רק קדשך" —
אינו מדבר אלא בקדשי חוצה לארץ, "תשא ובאת" —
מלמד שחייב בטפול הבאתו עד שיביאנו לבית הבחינה.
ונתבאר שם, שזה אינו מדבר אלא בחטאת ואשם ועולה
ושלמים שנתחייב האדם.

המצוה המשלימה תשעים — האזהרה שהזהירונו
מלשחוט שום דבר מן-הקדשים בחוץ, וזה נקרא: "שוחט
בחוץ", וכשמנו בריש ברתות (פרק א משנה א) כלי-מחייבי
כרת, מנו השוחט והמעלה — שנים. וזה שהשוחט בחוץ
חייב כרת אף-על-פי שלא העלה (למזבח — הקריב), אלא
מששחט בלבד, הוא לשון התורה, והוא אמרו ותעלה:
"אשר ישחט שור או-קשב או-עז במחנה או אשר ישחט
מחוץ למחנה ואל-פתח אהל מועד לא הביאו להקריב
קרוב לה' דם יחשב לאיש שהוא דם שפך ונקר" (ויקרא
יז, ג). והאזהרה שלו, כלומר: האזהרה על שחיטת
קדשים בחוץ אינה בפרוש, אלא גלמדת בדין: "לא עש
הפתיב אלא-אם-פן הזהיר", כפי הכללים שקבענו

במקומם במסכת מנחות (עב): ולשון התורה הוא שמצוה
זו מיוחדת בזכרים, והוא אמרו ותעלה: "כל-זכר בבגיו
אחרן יאכלנה" (ויקרא ו, יא).

המצוה הפ"ג — הצווי שנגזטונו לצאת ידי כל-
הקרבות המטלים עלינו ברגל הראשון שיעבר עלינו
משלשה רגלים כדי שלא יחלף רגל משלשה רגלים,
אלא-אם-פן כבר הקריב כל-קרוב המטל עליו. והוא
אמרו ותעלה: "לשכנו תדרשו ובאת שמה והבאתם שמה
עלתיכם" (דברים יב, הו). ענין צווי זה הוא, שהוא
אומר: בזמן שתבוא שמה — והוא בכל-רגל משלשה
רגלים (שיש חובת ראייה בבית המקדש) — חייב אתה
להביא כל-קרוב המטל עליך. ולשון ספרי (פרשת ראה):
"ובאת שמה, והבאתם שמה — למה נאמר? לקבעם
חובה שביאנו ברגל הראשון שפגע בו". ושם נאמר:
"אינו עובר עליו משום 'כל תאחר' עד שיעברו עליו
רגלי שנה בלה", כלומר: אם עברו עליו שלשה רגלים
ולא הביא, אז יהא עובר על לאו; אבל אם עבר עליו
רגל אחד — הרי זה עבר על עשה בלבד. ובגמרא ראש
השנה (ו). אמר רבא: פיון שעבר עליו רגל אחד עובר
בעשה. ואמרו בתלמוד (שם צ): "מאי טעמיה דרבי
מאי? (האומר: כיון שעבר עליו רגל אחד עובר ב'בל
תאחר') דכתיב: ובאת שמה והבאתם שמה (וכאילו אמר
הכתוב): — כי אתית (כשהנך בא לבית המקדש) איתי (הבא
הקרבות). ורבנן אמרי: לעשה הוא דאתא, הנה נתבאר
לך, שזה שנאמר "והבאתם שמה" — מצות עשה,
והוא: שביא כל-החובות לה' המטלות עליו. ויצא ידי
חובתו בכל-רגל, בין שאלה הם ממיני הקרבות ובין
שהם דמים (האומר "דמי עלי") וערכים (האומר "ערכי עלי")
ותרמים (האומר על ממון שהוא "חרם") והקדשות ולקט
ושכחה ופאה (אם עבר ולקחם). ומצות עשה היא לצאת
ידי החובות הללו ברגל ראשון שפגע בו, כמו שנתבאר
בגמרא ראש השנה.

המצוה הקנ"ה — האזהרה שהזהירונו מלאחר את-
הנדרים והנדבות ושאר הקרבות שאנו חייבים בהם,
והוא אמרו ותעלה: "כיתור נדר לה' אלהיך לא תאחר
לשלמו" (שם כג, כב), ובא בקבלה (ראש השנה ד): שאינו
עובר על לאו זה, עד שיעברו עליו שלשה רגלים. וכבר
נתבארו דיני מצוה זו בתחלת ראש השנה (שם).

יום חמישי י"ט טבת ה'תש"פ

מצות עשה פד. פה.

מצות לא תעשה צ.

המצוה הפ"ד — הוא הצווי שנגזטונו להקריב כל-
הקרבות בבית הבחינה בלבד, והוא אמרו ותעלה: "ושם

אָמרו יתעלה: "שם תעלה עלתיך" — וזו מצות עשה 41
 שתקריב העולה במקום אשר יבחר ה'. אָבֵל שָׁאָר קִדְשִׁים 42
 באו בעשה בלבד, שִׁיקְרָבוּ בַּפְּנִים, וְהוּא אָמַר: "וְשֵׁם 43
 תַּעֲשֶׂה כֹל אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוְךָ"; אֵלָּא שִׁמְמַה־שָּׁאָמַר: "שֵׁם 44
 תַּעֲשֶׂה" מִשְׁמַע שֶׁבְּחוּץ לֹא־תַעֲשֶׂה — וְכֵלֵל הוּא אֶצְלָנוּ: 45
 לֹא הָבָא מִכֵּלֵל עֲשֶׂה, עֲשֶׂה הוּא. וְזֶהוּ אָמַרְךָ כָּאֵן (בספרי 46
 ה"ל): "וְעִדְנָן אֲנִי אוֹמֵר שָׁאָר קִדְשִׁים לֹא יִהְיוּ אֵלָּא 47
 בַּעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה הַמִּקְרִיב שָׁאָר קִדְשִׁים בְּחוּץ עוֹבֵר 48
 עַל לֹא הָבָא מִכֵּלֵל עֲשֶׂה בִּלְבַד — וְלִפְיָכֶּךָ אָמַר "וְשֵׁם 49
 תַּעֲלֶה עֲלִיתִיךָ" כְּדִי שִׁישַׁג הַהֶקֶשׁ וְיִהְיוּ שָׁאָר קִרְבָּנוֹת 50
 כְּעוֹלָה: כִּשֶׁם שֶׁמִּקְרִיב עוֹלָה בְּחוּץ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, כִּף שָׁאָר 51
 קִרְבָּנוֹת בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזְדֵּי — עֲנוּשׁ 52
 כֶּרֶת; וּבִשְׁוֹגָג — חֵיב חֲטָאת קְבוּעָה. וְלִשׁוֹן הַכֶּרֶת 53
 בַּפֶּרֶשֶׁת אַחֲרֵי מוֹת אָמַר בְּמַעֲלָה בְּחוּץ: "אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֲלֶה 54
 אוֹיֵבֶח וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִבְיָאֻנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לֵה' 55
 וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמִּי" (ויקרא יז, ח"ט). וּבִסְפָּרָא: 56
 "וְנִכְרַת מֵעַמִּי" — עֲנֵשׁ שֶׁמַּעֲנֵנוּ, אֲזַהֲרָה מִנֵּי? תִּלְמוּד 57
 לוֹמַר: "הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן־תַּעֲלֶה עֲלִיתִיךָ". וְלִשׁוֹן גְּמָרָא 58
 זְבַחִים (קו'): "הַעֲלֶאָה, כְּתִיב עֲנֵשׁ וּכְתִיב אֲזַהֲרָה; עֲנֵשׁ 59
 — כְּתִיב: "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגו' וְנִכְרַת"; אֲזַהֲרָה 60
 — דְּכְתִיב: "הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן־תַּעֲלֶה עֲלִיתִיךָ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ 61
 דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפֶּרֶק י"ג מִזְבַּחִים (שם). 62

הַמִּצְוָה הַל"ט — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַקְרִיב בַּמִּקְדָּשׁ 63
 שְׁנֵי כִבְשִׁים בְּכָל־יוֹם, וְאֵלָּה נִקְרָאִים "תְּמִידִין", וְהוּא 64
 אָמַר: "תַּעֲלֶה: "שְׁנַיִם לַיּוֹם עֲלֶה תְּמִיד" (במדבר כח, ג). 65
 וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ וְסֵדֶר הַקְּרִבָּתָם וְעִשְׂתֵּתָם 66
 בַּפֶּרֶק ב' מִיּוֹמָא (כו): וּבְמִסְכַּת תְּמִיד. 67

הַמִּצְוָה הַכ"ט — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְהַבְעִיר אֵשׁ עַל 68
 הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל־יוֹם תְּמִיד, וְהוּא אָמַר: "אֵשׁ תְּמִיד תוֹקֵד 69
 עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכָּבֵּה" (ויקרא ו, ו) — וְזֶה לֹא יִתְּכֵן אֵלָּא 70
 בְּמָה שֶׁצִּוָּה לְהַתְּמִיד וְלִשְׁתִּים אֶת־הַעֲצִים בְּכָל־בֹּקֶר וּבֵין 71
 הָעֶרְפִּים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֲרָ בַּפֶּרֶק ב' מִיּוֹמָא (כו): וּבְמִסְכַּת 72
 תְּמִיד (פרק ב). וּבִפְרוּשׁ אָמַר: (יומא כא:): "אֶף־עַל־פִּי 73
 שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן־הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהִבְיָא מִן־הַהִדְיוּט". 74
 וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפֶּרֶק ד' מִכְּפּוּרִים (שם כה): 75
 וּבַפֶּרֶק ב' מִתְּמִיד, וְצוּנֵי לוֹמַר מִצְוֹת מַעֲרְכוֹת הָאֵשׁ 76
 הַנַּעֲשִׂיִת בְּכָל־יוֹם בְּמִזְבֵּחַ. 77

הַמִּצְוָה הַפ"א — הַאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּכַבּוֹת אֵשׁ 78
 הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמַר: "תַּעֲלֶה: "אֵשׁ תְּמִיד תוֹקֵד עַל־ 79
 הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכָּבֵּה" (שם). וּבִסְפָּרָא (פרשת צו): "לֹא תִכָּבֵּה 80
 — מִלְּמוֹד שֶׁכָּל־הַמִּכְבָּה עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה"; וְכָל־הַעוֹבֵר 81
 עַל לֹא זֶה וְכָבֵה אֶפְלוּ גִחֶלֶת אַחַת מִגִּחֵלֵי הַמִּזְבֵּחַ — 82
 לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפֶּרֶק י' מִזְבַּחִים 83
 (אצ:). 84

בְּהַקְדָּמוֹת שֶׁהַקְדָּמָנוּ לְמִצְוֹת אֵלּוּ (כָּלִיד). וְזֶה לִשׁוֹן גְּמָרָא 1
 זְבַחִים (קו'): הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלָה בְּחוּץ — חֵיב עַל הַשְּׁחִיטָה 2
 וְחֵיב עַל הַהַעֲלָאָה. בִּשְׁלָמָא 'הַעֲלָאָה' כְּתִיב עֲנֵשׁ וּכְתִיב 3
 אֲזַהֲרָה; עֲנֵשׁ — "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִבְיָאֻנוּ וְנִכְרַת" 4
 (שם); אֲזַהֲרָה — "הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן־תַּעֲלֶה עֲלִיתִיךָ". (דברים 5
 יב, ג) וּכְדוּרְבֵי אֲבִין, וְאָמַר רַבִּי אֲבִין אָמַר רַב לֵאָ: 6
 כָּל־מִקּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "הַשְּׁמֵר", "פֶּן" וְ"אֵל" — אֵינּוּ אֵלָּא 7
 מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; אֵלָּא שְׁחִיטָה בִּשְׁלָמָא עֲנֵשׁ כְּתִיב: 8
 "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִבְיָאוּ וְנִכְרַת", אֵלָּא אֲזַהֲרָה 9
 מִנָּא לִנ? וְאַחַר מִשָּׂא וּמִתֵּן מִרְבָּה הַחֵלֶט הַדָּבָר בְּלִשׁוֹן זֶה, 10
 אָמַר: (נאמר בפסוק): "שֵׁם תַּעֲלֶה וְשֵׁם תַּעֲשֶׂה" — מִקִּישׁ 11
 עֲלִיָּה לַעֲשִׂיָּה: מָה עֲלִיָּה עֲנֵשׁ וְהַזְהִיר, אֶף עֲשִׂיָּה עֲנֵשׁ 12
 וְהַזְהִיר. יוֹרֵוּ בְּאֶמְרָם "שֵׁם תַּעֲלֶה וְשֵׁם תַּעֲשֶׂה" עַל אָמְרוֹ 13
 יתעלה: "שֵׁם תַּעֲלֶה עֲלִיתִיךָ" (שם, יד) — וְזֶה הִיא 14
 הַהַקְרָבָה, כְּלוֹמַר: הַהַקְרָבָה עַל גְּבִי הָאֵשׁ; וְאָמַר: "שֵׁם 15
 תַּעֲשֶׂה כֹל אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוְךָ" (שם) — זֶה כּוֹלֵל הַהַקְרָבָה 16
 וְהַשְּׁחִיטָה, לְפִי שֶׁהוּא גַם צִוָּה בִּשְׁחִיטָה. וְדַע שֶׁהַשּׁוֹחֵט 17
 בְּחוּץ בִּשְׁוֹגָג — חֵיב גַּם הוּא חֲטָאת קְבוּעָה. וּמִמָּה־ 18
 שֶׁאֵתָּה צָרִיךְ לְדַעַת, שֶׁהַמִּקְרִיב קִדְשִׁים בְּזִמָּן הַזֶּה חוּץ 19
 לְמִקּוֹם הַעֲזָרָה — חֵיב כֶּרֶת. וּבִפְרוּשׁ אָמַר: (שם קז): 20
 "הַמַּעֲלָה בְּחוּץ בְּזִמָּן הַזֶּה רַבִּי יוֹחֲנָן אוֹמֵר: חֵיב". וְכֵן 21
 הַלְכָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְקַרְבֵּי, לְפִי שֶׁהַכֵּל הַנִּכּוֹן אֶצְלָנוּ: 22
 מִקְרִיבִין אֶף־עַל־פִּי שָׁאִין בֵּית (מקדש). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַם 23
 דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפֶּרֶק י"ג מִזְבַּחִים (שם). 24

יום שישי כ' טבת ה'תש"פ

מצות לא תעשה פט.

מצות עשה לו. כט.

מצות לא תעשה פא. מצות עשה ל.

הַמִּצְוָה הַפ"ט — הַאֲזַהֲרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַקְרִיב שׁוֹם 25
 קִרְבֵּן בְּחוּץ, כְּלוֹמַר: חוּץ לַעֲזָרָה, וְזֶה נִקְרָא: "מַעֲלָה 26
 בְּחוּץ", וְהוּא אָמַר: יתעלה: "הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן־תַּעֲלֶה עֲלִיתִיךָ 27
 בְּכָל־מִקּוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה" (שם, יג). וְלִשׁוֹן סְפָרִי (פרשת 28
 ראה שם): "אֵין לִי אֵלָּא עוֹלוֹת, שָׁאָר קִדְשִׁים מִנֵּי? 29
 תִּלְמוּד לוֹמַר: "וְשֵׁם תַּעֲשֶׂה כֹל אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוְךָ" (שם, 30
 יד). וְעִדְנָן אֲנִי אוֹמֵר: עוֹלָה בַּעֲשֶׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, שָׁאָר 31
 קִדְשִׁים לֹא יִהְיוּ אֵלָּא בַּעֲשֶׂה — תִּלְמוּד לוֹמַר: "וְשֵׁם 32
 תַּעֲלֶה עֲלִיתִיךָ" (שם). עֲלֶה בְּכֵלֵל (של "כל אשר .. מצורך") 33
 הִיָּתָה, וְלָמָּה יָצֵאת (ונכתבה שוב במפורש)? לְהַקְשׁ אֵלֶיָּה: 34
 מָה עוֹלָה שֶׁהִיא מִיִּחְדָּת שֶׁהִיא בַּעֲשֶׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, כִּף כֹּל 35
 שֶׁהוּא בַּעֲשֶׂה הָרִי הוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וְאֲנִי אֲבָאָר לָךְ 36
 פֶּסוּק זֶה — אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא פֶּסוּט — כְּדִי שִׁיתְּבָאָר 37
 הַעֲנִין. וְהוּא: שֶׁהַעוֹלָה נֶאֱמַר עֲלֶיהָ פֶּסוּק לְהַזְהִיר עַל 38
 הַקְּרִבָּתָה בְּחוּץ, וְהוּא אָמַר: יתעלה: "פֶּן־תַּעֲלֶה עֲלִיתִיךָ", 39
 וְכֵן פֶּסוּק אַחֵר לְצוּת לְהַקְרִיב אֶת־הַעוֹלָה בַּפְּנִים וְהוּא 40

21 שִׁיקְרִיב כֹהֵן גָּדוֹל בְּכָל־יּוֹם תָּמִיד, מִנְחָה בַּבֹּקֶר וּבֵין
22 הָעֲרֵפִים, וְהִיא הַנִּקְרָאת: תְּבִתִּי כֹהֵן גָּדוֹל (כי נעשית
23 במחבת), וְנִקְרָאת גַּם: מִנְחַת כֹהֵן מְשִׁיחַ. וְהוּא אָמְרוּ
24 יְתַעֲלֶה: "זֶה קָרְבַּן אֶהְרֹן וּבְנָיו אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לָהּ" (ויקרא ו,
25 ג). וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ וּמִתִּי קָרְבָה וְאִיף קָרְבָה
26 בַּפֶּרֶק ו' (עד: וּבַפֶּרֶק ט' (פז): מִמְּנַחוֹת וּבִמְקוֹמוֹת בְּיוֹמָא
27 (לד: וְתָמִיד).

28 הַמִּצְוָה הַמ"א — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוֵנוּ לְהַקְרִיב קָרְבָן
29 בְּכָל־יּוֹם־שַׁבָּת נוֹסֵף עַל תָּמִיד שֶׁל כָּל־יּוֹם — וְזֶהוּ מוֹסֵף
30 שַׁבָּת. וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כִבָּשִׁים"
31 (במדבר כח, ט). וְכָבֵד נִתְבָּאֲרָ סֵדֶר הַקָּרְבָנוֹת בַּפֶּרֶק ב'
32 מִיּוֹמָא (כו: וּבְתָמִיד).

33 הַמִּצְוָה הַכ"ז — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוֵנוּ לֶחֶם לֶחֶם הַפָּנִים
34 (שתיים עשרה חלות "שיש להם פנים") לִפְנֵי ה' תָּמִיד, וְהוּא
35 אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "וְנִתְּתָה עַל־הַשִּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לִפְנֵי תָמִיד"
36 (שמות כה, ל). וְכָבֵד יִדְעָתָה לְשׁוֹן הַתּוֹרָה בְּנִתְיִנַת לֶחֶם חֲדָשׁ
37 כָּל־שַׁבָּת, וְשִׁיחָא עֲמוֹ לְבוֹנָה, וְשִׁיאֲכְלוּ הַכֹּהֲנִים מִה־
38 שֶׁנִּצְטָוֵנוּ בַּשַּׁבָּת הַקּוֹדֶשֶׁת. וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ
39 בַּפֶּרֶק י"א מִמְּנַחוֹת (צד:).

40 הַמִּצְוָה הַמ"ב — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוֵנוּ לְהַקְרִיב קָרְבָן
41 בְּכָל־רֹאשׁ־חֹדֶשׁ נוֹסֵף עַל תָּמִיד שֶׁל כָּל־יּוֹם — וְזֶהוּ
42 מוֹסֵף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "וּבִרְאֵשִׁי חֹדֶשֶׁיכֶם
43 גִּלְגֹּל" (במדבר כח, יא).

1 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּימָה שְׁלֹשִׁים — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוֵנוּ
2 הַכֹּהֲנִים לְהִסִּיר אֶת־הַדָּשָׁן (האפר) בְּכָל־יּוֹם מִעַל גְּבִי
3 הַמִּזְבֵּחַ וְזֶהוּ שְׁקוּרָאִים: "תְּרוּמַת הַדָּשָׁן", וְהוּא אָמְרוּ
4 יְתַעֲלֶה: "וְלִבֶּשׁ כֹהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנָסִי־בַד וְגו' וְהָרִים
5 אֶת־הַדָּשָׁן" (שם, ג). וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּכַמָּה
6 מְקוֹמוֹת בְּמִסְכַּת תָּמִיד (פרק א משנה ד) וְכַפּוּרִים (כ:).

יום ש"ק כ"א טבת ה'תש"פ

מצות עשה כח. כה. מ. מא.

כז. מב.

7 הַמִּצְוָה הַכ"ח — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוֵנוּ הַכֹּהֲנִים לִתֵּן אֶת־
8 הַקֶּטֶר בְּכָל־יּוֹם פְּעָמִים עַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב, וְהוּא אָמְרוּ
9 יְתַעֲלֶה: "וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהְרֹן קֶטֶר טָמִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
10 בְּהִיטִיבוֹ אֶת־הַנֶּגֶד וְהִקְטִירָהּ וּבִהְעֵלַת אֶהְרֹן אֶת־הַנֶּגֶד בֵּין
11 הָעֲרֵפִים וְהִקְטִירָהּ" (שמות ל, זח). וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
12 קֶטֶר זוּ וְעֲשִׂתָהּ וְתֹאזֵר הַקֶּטֶר כֹּהֵן בְּכָל־יּוֹם בְּרִישׁ
13 כְּרִיתוֹת (ו: וּבִמְקוֹמוֹת בְּמִסְכַּת תָּמִיד (פרק ג משנה ח ועוד).
14 הַמִּצְוָה הַכ"ה — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוֵנוּ הַכֹּהֲנִים לְהַדְלִיק
15 הַנֵּרוֹת (המנורה) תָּמִיד לִפְנֵי ה', וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה:
16 "בְּאֵהָל מוֹעֵד מִחוּץ לַפֶּרֶק אֲשֶׁר עַל־הַעֲדַת יַעֲרֹף אֹתוֹ
17 אֶהְרֹן וּבְנָיו" (שם כז, כא) — וְזֶהוּ מִצְוַת הַטֶּבַח הַנֵּרוֹת.
18 וְכָבֵד נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוּ בַּפֶּרֶק ח' מִמְּנַחוֹת (פו:)
19 וּבַפֶּרֶק א' מִיּוֹמָא (יד: וּבִמְקוֹמוֹת בְּמִסְכַּת תָּמִיד.
20 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּימָה אַרְבָּעִים — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטָוֵנוּ

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

שלום וברכה!

...הנה לפי דעתי לא טוב עשה שפסק מליך להרפא, וטוב יעשה אם יתבקר מרופא מומחה
עוה"פ וימלא כפי הוראותיו.

ומה שמזכיר ע"ד פירוד וכו', ח"ו שיחשוב עד"ז, ובפרט שקבל ברכה מכ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקללה"ה נב"גמ זי"ע הכ"מ שיזכו להפקד בזרעא חייא וקיימא, און ער איז א בטוח אויף האלטן
ווארט. ובפרט שגדולים צדיקים כו' וצדיקא דאתפטור, דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהו, יראה
שברכתו תתקיים, ויודיעני בשורות טובות בזה.

מסיים במכתבו שהוכרח להפסיק את השיעורים ברבים, וטוב יהי אם ימשיך בהם, אלא
ישתדל ללמדם באופן כזה שלא יחלישו ח"ו את בריאותו.

המחכה לבשורות טובות,

מ. שניאורסאהן

ירמיה פרק כח י"ז

י וַיִּקַּח חֲנַנְיָה הַנָּבִיא אֶת־הַמוּטָה מֵעַל צִוָּאר יִרְמְיָה הַנָּבִיא וַיִּשְׁבְּרֶהוּ: יא וַיֹּאמֶר חֲנַנְיָה לְעֵינַי כָּל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה כֹּכָה אֲשַׁבֵּר אֶת־עַל | נִבְכַּדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּעוֹל שְׁנָתַיִם יָמִים מֵעַל צִוָּאר כָּל־הַגּוֹיִם וַיִּלְךְ יִרְמְיָה הַנָּבִיא לְדַרְכּוֹ: יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָה אַחֲרֵי שִׁבּוֹר חֲנַנְיָה הַנָּבִיא אֶת־הַמוּטָה מֵעַל צִוָּאר יִרְמְיָה הַנָּבִיא לֵאמֹר: יג הַלֹּזֶךְ וְאִמְרָת אֶל־חֲנַנְיָה לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה מוֹטָת עֵץ שִׁבְרָתָ וְעִשִׂית תַּחְתִּיתֶיךָ מוֹטָת בְּרוֹל: יד כִּי כֹה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל בְּרוֹל נָתַתִּי עַל־צִוָּאר | כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה לַעֲבֹד אֶת־נִבְכַּדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְעַבְדָּהוּ וְגַם אֶת־חֵית הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ: טו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אֶל־חֲנַנְיָה הַנָּבִיא שְׁמַע־נָא חֲנַנְיָה לֹא־שִׁלַּחְךָ יְהוָה וְאַתָּה הַבְּטַחְתָּ אֶת־הָעָם הַזֶּה עַל־שָׁקֶר: טז לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה הַנְּנִי מִשִּׁלַּחְךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה הַשְּׂנֵה אֹתָה מֵת כִּי־סָרָה דְּבַרְתָּ אֶל־יְהוָה: יז וַיָּמָת חֲנַנְיָה הַנָּבִיא בַּשָּׁנָה הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי:

ירמיה פרק כט א"ו

א וְאַלֶּה דְּבָרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׁלַח יִרְמְיָה הַנָּבִיא מִירוּשָׁלַם אֶל־יֵתֶר זְקֵנֵי הַגּוֹלָה וְאֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־הַנְּבִיאִים וְאֶל־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מִירוּשָׁלַם בְּבָלָה: ב אַחֲרֵי צֵאת יְכִנְיָה־הַמֶּלֶךְ וְהַגְבִּירָה וְהַסְרִיסִים שְׂרֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם וְהַחֲרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר מִירוּשָׁלַם: ג בֵּיד אֲלַעְשָׂה בֵּן־שָׁפָן וְגַמְרִיָּה בֶן־חֶלְקִיָּה אֲשֶׁר שָׁלַח צְדַקְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בְּבָלָה לֵאמֹר: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־הַגּוֹלָה אֲשֶׁר־הִגְלִיתִי מִירוּשָׁלַם בְּבָלָה: ה בָּנֹו בָתִּים וַיִּשְׁכּוּ וַיִּטְעוּ גִּזְזֹות וְאָכְלוּ אֶת־פְּרִיָן: ו קָחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת וְקָחוּ לְבָנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת־בָּנוֹתֵיכֶם תִּנּוּ לְאִנָּשִׁים וְתִלְדֶּנָּה בָנִים וּבָנוֹת וְרַבּו־שָׁם וְאֶל־תִּמְעָטוּ:

רש"י

(יד) את חית השדה נתתי לו. שרכב על ארי וקשר תנין בראשו: (טז) השנה אתה מת. ובשנה הבאה תקבר: (יז) בשנה ההיא בחודש השביעי. והלא אין חודש שביעי מן השנה אלא מת ער"ה וצוה לבניו

מצודת דוד

(י) את המוטה. מן המוטות שנתן על צוארו בדבר ה' כמ"ש למעלה ויתכן שעדיין לא שלחם אל המלכים האמורים למעלה או שנשאר אחת על צוארו כנגד מלך יהודה ואותה לקח חנניה: וישברוהו. שבר הקשר שהיה במוטה ולכן אמר בלשון זכר: (יא) וילך וכו'. כי פחד ממנו להשיב לו דבר מעצמו: (יג) מוטות עץ שברת. כי באמרו ככה אשבור וכו' מעל צואר כל הגוים הרי הוא כאילו שבר כל המוטות: ועשית. אתה תעשה במקומן מוטות ברזל החזקים מן העץ ר"ל על ידי השבירה והכחשת דבר ה' יוגדל הקצף ויחזיק עולו עוד יותר: (טז) על שקר. על הבטחת שקר: (טז) לכן. הואיל ונבאת בשקר לכן אגרשך מעל פני האדמה השנה ההיא תמות: אל ה'. כמו על ה' ר"ל דבר בעבור ה' דבר המוסר ממנו מה שלא אמרה: (יז) בחודש השביעי. ארז"ל שמת ער"ה וצוה לבניו שיקברוהו אחר ראש השנה והיא בשנה האחרת והעלימו יום מיתתו כדי לעשות נבואת ירמיה שקר:

מצודת ציון

(י) המוטה. עץ העול: (יג) תחתית. במקומן: (טז) משלחך. אגרשך וכן וישלחם ביד פשעם (איוב ח): (א) הספר. האגרת: יתר. מלשון יתרון: (ב) והסריסים. כן יקראו השרים כמו והיו סריסים בהיכל מלך בבל (ישעיה לט): והחרש. קבוצת האומנות כמו חרש ברזל (שם מד):

(א) אל יתר וכו'. על אותן שבירושלים: (ב) אחרי צאת וכו'. שהגלה אחר שיצא יכניהו וכו' להיות נמסרים ביד נ"ב כמ"ש במלכים: והגבירה. המלכה והיא אם המלך כי היא יצאה עמו כמ"ש שם: והסריסים. וחזר ופירש שרי יהודה וירושלים: והחרש והמסגר. הם האומנים ושומרי השערים אשר סגרו אותם בעתם כן ת": (ג) ביד אלעשה. ר"ל הספר שהוא שלח ביד אלעשה וכו': בבלה. לבבל. לאמר. דברי הספר היו לאמר את האמור למטה: (ד) ושבו. ותשבו בהם כי לא תצאו מבבל בזמן קרוב: (ו) והולידו. עד לא תצאו משם: ורבו שם. ר"ל קחו נשים למען תרבו שם וכפל הדבר במ"ש: ואל תמעטו. ר"ל אל תמנעו לקחת נשים לבל תמעטו כי כשימותו הם ולא ישארו בנים במקומם ימעטו א"כ במספר:

אסתר פרק"א יז-כב

יז כִּי־יָצָא דָבָר־הַמֶּלֶכָה עַל־כָּל־הַנָּשִׁים לְהַכּוֹת בְּעֲלֵיהֶן בְּעִינֵיהֶן בְּאַמְרָם הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁר־וּשׁ אָמַר לְהָבִיא אֶת־וְשָׁתִי הַמֶּלֶכָה לִפְנֵי וְלֹא־בָּאָה: יח וְהַיּוֹם הַזֶּה תִּאֲמַרְנָה | שְׂרוֹת פָּרִס־וּמְדֵי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת־דְּבַר הַמֶּלֶכָה לְכָל שְׂרֵי הַמֶּלֶךְ וְכַדִּי בּוּיּוֹן וְקֶצֶף: יט אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר־מַלְכוּת מִלִּפְנֵי וְיִכְתֹּב בְּדַתִּי פָּרִס־וּמְדֵי וְלֹא יַעֲבֹר אֲשֶׁר לֹא־תָבֹא וְשָׁתִי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁר־וּשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרַעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה: כ וְנִשְׁמַע פְּתָגָם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא וְכָל־הַנָּשִׁים יִתְּנוּ יָקָר לְבַעֲלֵיהֶן לְמַגְדּוֹל וְעַד־קֶטֶן: כא וַיִּטֵּב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כְּדָבָר מִמּוֹכֵן: כב וַיִּשְׁלַח סָפְרִים אֶל־כָּל־מְדִינַת הַמֶּלֶךְ אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְאֶל־עַם וְעַם כְּלִשׁוֹנוֹ לְהָיוֹת כָּל־אִישׁ שֹׁרֵר בְּבֵיתוֹ וּמְדַבֵּר כְּלִשׁוֹן עַמּוֹ: (ס)

אסתר פרק"ב א-י

א אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּשְׁדֹּךְ חֶמֶת הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁר־וּשׁ זָכַר אֶת־וְשָׁתִי וְאֵת אֲשֶׁר־עָשְׂתָה וְאֵת אֲשֶׁר־נִגְזַר עָלֶיהָ: ב וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי־הַמֶּלֶךְ מִשְׁרָתָיו וַיִּבְקְשׁוּ לַמֶּלֶךְ נַעֲרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מֵרָאָה: ג וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל־מְדִינַת מַלְכוּתוֹ וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־נַעֲרֹת־כְּתוּלָה טוֹבָה מֵרָאָה אֶל־שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים אֶל־יֶד הַגָּא סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֹׁמֵר הַנָּשִׁים וְנָתַן תַּמְרוּקִיָּהן: ד וְהַנַּעֲרָה אֲשֶׁר תִּיטֵּב בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ תַּחַת וְשָׁתִי וַיִּטֵּב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ כֵּן: (ס) ה אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מָרְדֳּכָי בֶּן יָאִיר בֶּן־שִׁמְעִי בֶן־קִישׁ אִישׁ יְמִינִי: ו אֲשֶׁר הִגִּילָה מִירוּשָׁלַם עַם־הַגִּלָּה אֲשֶׁר הִגִּילָהָ עִם יְכִינָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגִּילָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: ז וַיְהִי אֲמֵן אֶת־הַדְּפָה הִיא אֶסְתֵּר בַּת־דָּדּוּ כִּי אֵין לָהּ אָב וְאִם וְהַנַּעֲרָה יִפְתֹּתָאֵל וְטוֹבָה מֵרָאָה וּבְמֹת אֲבִיהָ וְאִמָּהּ לְקַחָהּ מָרְדֳּכָי לֹא לָבַת: ח וַיְהִי כִּשְׁמַע דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ וּבִהַקְבֵּץ נַעֲרוֹת רַבּוֹת אֶל־שׁוּשַׁן הַבִּירָה אֶל־יֶד הַגָּי וְתִלְקַח אֶסְתֵּר אֶל־בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶל־יֶד הַגָּי שֹׁמֵר הַנָּשִׁים: ט וְתִיטֵּב הַנַּעֲרָה בְּעֵינֵי וְתִשָּׂא חֶסֶד לִפְנֵי וַיְבַהֵל אֶת־תַּמְרוּקִיָּה וְאֶת־מְנוּחָתָהּ לָתֵת לָהּ וְאֵת שִׁבְעַת הַנַּעֲרוֹת הָרְאוּת לָתֵת־לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁנָה וַיִּשְׁנָה וְאֶת־נַעֲרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים: י לֹא־הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת־עַמָּהּ וְאֶת־מּוֹלַדְתָּהּ כִּי מָרְדֳּכָי צִוָּה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא־תִגִּיד:

רש"י

שבמדינתו: תמרוקיהן. הן דברים המצחצחין כמו ומורק ושופף, שמן ערב ומיני סמנים ובשמים המטהרין ומעדנין את הבשר: (ה) איש יהודי. על שגלה עם גלות יהודה כל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קרויים יהודים בין הגוים ואפילו משבט אחר הם: איש ימיני. מבנימין היה, כך פשוטו. ורבותינו דרשו מה שדרשו: (ז) לו לבת. רבותינו פירשו לבית לאשה: (ט) ויבהל את תמרוקיה. זריז וממהר בשלה משל כולן: הראיות לתת לה. לשרתה וכן עושין לכולן ורבותינו דרשו מה שדרשו: וישנה. שינה אותה: (י) אשר לא תגיד. כדי שיאמרו שהיא ממשפחה בזויה וישלחוה שאם ידעו שהיא ממשפחת שאול המלך היו מחזיקים בה:

(יז) כי יצא דבר המלכה על כל הנשים. זה שביצתה את המלך על כל הנשים להכות את את בעליהם: (יח) תאמרנה שרות פרס ומדי. לכל שרי המלך את הדבר הזה והרי זה מקרא קצר: וכדי בויון. ויש בדבר הזה הרבה בויון וקצף: (יט) דבר מלכות. גזרת מלכות של נקמה שצוה להורגה: ויכתב בדתי פרס ומדי. בספרי חוק ומנהג המלכות: ולא יעבור. חוק זה מביניהם שיהא זה חוק ודת לכל הבוזה את בעלה: אשר לא תבוא ושתי. ולכן נהרגה: (כב) ומדבר כלשון עמו. כופה את אשתו ללמד את לשונו אם היא בת לשון אחר:

(א) זכר את ושתי. את יפיה ונעצב: (ג) ויפקד המלך פקידים. לפי שכל פקיד ופקיד ידועות לו נשים היפות

ח קוצרים בית השלחים שבעמקים, אבל לא גודשין. אנשי יריחו קוצרין פרצון חכמים, וגודשין שלא פרצון חכמים, ולא מחו בידם חכמים. קוצר לשחת, ומאכיל לבהמה. אמר רבי יהודה: אימתי? בזמן שהתחיל עד שלא הביאה שליש. רבי שמעון אומר: אף יקצר ויאכיל אף משהביאה שליש.

ט קוצרין מפני הנטיעות, מפני בית האכל, מפני בטול בית המדרש. לא יעשה אותן פריכות, אבל מניחין צבתים. מצות העמר לבא מן הקמה, לא מצא – יביא מן העמרים. מצותו לבא מן הלח, לא מצא – יביא מן היבש. מצותו לקצור בלילה, נקצר ביום – פשר. ודוחה את השבת.

פירוש ברטנורא

ח קוצרים בית השלחים שבעמקים. שתבואתן רעה ואין מביאין עומר משם. ותניא, כתוב אחד אומר (ויקרא כ"ג) וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר, דמשמע דיכול לקצור קודם הבאת העומר, וכתוב אחר אומר ראשית קצירכם, דמשמע שתהא ראשית לכל הקצירות, הא כיצד, ממקום שאתה יכול להביא העומר אי אתה קוצר קודם לעומר, ממקום שאי אתה מביא, כגון בית השלחים ובית העמקים שאין מביאין עומר מהן לפי שהן רעות, אתה קוצר מהן קודם לעומר: אבל לא גודשין. לעשותן גדיש. דכמה דאפשר לשנוי משנינו: אנשי יריחו. בית השלחין הוה להו: קוצר לשחת. מותר לקצור לשחת קודם לעומר ומאכיל לבהמתו: אימתי בזמן שהתחיל לקצור בהמתו עד שלא הביאה שליש אחרון של גמר ביטול, קוצר אף לאחר שהביאה שליש: ר' שמעון אומר אף יקצר ויאכיל. יתחיל לקצור ומאכיל לבהמתו משהביאה שליש. דכל לשחת לאו קציר הוא. והלכה כר' יהודה, שבא לפרש דבריו של ת"ק:

ט קוצרים קודם לעומר: מפני הנטיעות. שלא יפסידו. לפי שאותה תבואה אינה ראויה לעומר, כדאמרין בפרק כל הקרבנות, אין מביאין לא משהא בית השלחים ולא משהא אילן, ולעיל אמרין ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר. פירוש אחר, מפני הנטיעות משום כלאים. לפי שפעמים אדם זורע תבואה ואין שם נטיעות, ולאחר זמן עולות שם נטיעות בניחן מאלהן, וצריך לקצור הורעים משום כלאים: ומפני בית האכל. שאין להם מקום פנוי לישב בדרך ברכת רחבה שאומרים בבית האכל: ומפני בית המדרש. שאין מקום לתלמידים לישב. ומעמא דכל הני, משום דקציר מצוה גינהו, והכתוב אומר ראשית קצירכם, שיהיה העומר ראשית לקצירכם של רשות ולא ראשית לקציר של מצוה: פריכות. אלומוות קשורות: צבתים. אגודות בלא קישור. פירוש אחר, כריכות אלומוות גדולות, צבתים אגודות קטנות: מן הקמה. שיהא קוצר לשמו: לא מצא. שכבר נקצר הכל: מן הלח. דכתיב כרמל, דך ומל: לקצור בלילה. כדלפינן בריש פרקין, מדרבנן (דברים ט"ז) מהחל חרמש בקמה תחל לספור, משעה שאתה מונה אתה קוצר, והספירה צריכה להיות בלילה דכתיב (ויקרא כ"ג) שבע שבתות תמימות:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ט

משנתנו ממשיכה בקצירות המותרות קודם לעומר.

קוצרין – קודם לעומר, מפני הנטיעות – כלומר תבואה הגדלה בין נטיעות, מותר לקצור אותה קודם לעומר בשביל שלא תגרום הפסד לנטיעות; ברש"י מבואר הטעם, לפי שאותה תבואה אינה ראויה לעומר, כמו ששנינו לעיל (ח, ב): "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחין ולא מבית האילן". והרי שנינו בברייתא (שהבאנו במשנה הקודמת): "ממקום שאי אתה מביא, אתה קוצר", פירוש אחר: מפני הנטיעות – משום כלאים, ונקטה המשנה "מפני הנטיעות", לפי שפעמים אדם זורע תבואה, ואין שם נטיעות, ולאחר זמן עולות שם נטיעות מאלהן, וצריך לקצור את הורעים משום כלאים: מפני בית האכל – כן מותר לקצור תבואה חדשה קודם לעומר, כדי לפנות מקום לישב ולברך "ברכת האכלים" כשחזורים מקבורת המת; או מפני בטול בית המדרש – כדי שיהא מקום פנוי לתלמידים לישב וללמוד תורה, שלא יבטלו מלימודם; שרגילים היו, שכשהמקום דחוק לתלמידים לישב בבית המדרש, היו לומדים בשדה ("תפארת ישראל"). בגמרא מבואר הטעם, שכתוב בעומר (ויקרא כג, י): "ראשית קצירכם", ודרשו: "קצירכם" ולא קציר מצוה (העומר הוא "ראשית" לקציר של רשות, ולא "ראשית" לקציר של מצוה). לא יעשה אותן פריכות – כשהוא קוצר קודם לעומר מפני הרברים שנוכרו למעלה, לא יעשה את השיבולים כריכות, דהיינו אלומוות קשורות, אבל מניחין צבתים – אגודות בלא קישור. מצות העמר לבא מן הקמה – שיהא קוצר מן הקמה לשם העומר, כמו שכתוב (דברים טז, ט): "מהחל חרמש בקמה". לא מצא – קמה לקצור, שכבר נקצר הכל, יביא מן העמרים – יביא את העומר מאלומוות השיבולים החדשות. מצותו של העומר, לבא מן הלח – מתבואה לחה, שכתוב (ויקרא ב, יד): "כרמל" – בעוד הכר מלא, שהתבואה לחה ומלאה בקשין שלה (רש"י על התורה). לא מצא – תבואה מן הלח, יביא מן היבש – שאף תבואה יבשה כשרה לעומר. מצותו לקצור בלילה – במוצאי יום טוב הראשון של פסח, כמו שכבר בארנו הטעם (לעיל משנה ג), שכתוב (דברים טז, ט): "מהחל חרמש בקמה

יום ראשון

באור משנה ח

משנתנו באה ללמד, שיש תבואה שיותר לקצרה לפני העומר.

קוצרים – מותר לקצור לפני העומר, בית השלחים שבעמקים – שדה הזקוקה להשקאה בידי אדם, והיא בעמק, לפי שתבואתה גרועה ואין מביאים ממנה את העומר. בברייתא בגמרא מבואר: "כתוב אחד אומר (ויקרא כג, י): וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר" (משמע, שיכול לקצור קודם הבאת העומר), וכתוב אחר אומר (בסיום אותו פסוק): "ראשית קצירכם אל הכתר" (משמע, שתהא ראשית לכל הקצירות), הא כיצד? ממקום שאתה מביא. אי אתה קוצר: ממקום שאי אתה מביא (כגון מבית השלחים שבעמקים, שאין אתה יכול להביא העומר משם), אתה קוצר (מותר לך לקצור קודם לעומר). אבל לא גודשין – אסור לעשות מן התבואה גדיש עד לאחר קצירת העומר, שלא התירו חכמים אלא קציר, לפי שהתבואה עלולה להיפסד אם לא יקצרוה; אבל גדיש, שאין חשש להפסד כשימתין עד לאחר הבאת העומר, לא התירו לעשות לפני העומר (תוספות; תפארת ישראל).

אנשי יריחו קוצרין פרצון חכמים – ששדותיהם היו בית השלחים בעמק, וגודשין שלא פרצון חכמים – אף גדיש היו עושים קודם לעומר, בניגוד לדעת חכמים שאסור לעשות גדיש, ולא מחו בידם חכמים – על המעשה הזה. קוצר לשחת, ומאכיל לבהמה – תבואה שלא נגמר ביטולה מותר לקצרה בשביל שחת (תוספות) ולהאכיל לבהמתו קודם לעומר. אמר רבי יהודה: אימתי – קוצר לשחת ומאכיל לבהמה? בזמן שהתחיל – לקצור לצורך בהמתו, עד שלא הביאה שליש – קודם שנגמר שליש ביטולה, אז מותר לו לקצרה אף לאחר שהביאה שליש. – לפי רש"י הכוונה היא לשליש הראשון, ולפי הרמב"ם (וכן גם מבואר בברטנורא) הכוונה היא לשליש האחרון. רבי שמעון אומר: אף יקצר ויאכיל – לבהמה, אף משהביאה שליש – כלומר שאף לאחר שהביאה שליש מותר לו להתחיל בקצירתה בשביל שחת ולהאכיל לבהמתו קודם לעומר. והלכה כרבי יהודה, שבא לפרש דברי תנא קמא (ברטנורא).

פרק אחד עשר

א שְׁתֵּי הַלֶּחֶם נִלְוֹשׁוֹת אֶחָת אֶחָת, וְנִאֲפָה אֶחָד אֶחָד, וְנִאֲפָה שְׁנֵים שְׁנֵים, וּבִטְפוּס הָיָה עוֹשֶׂה אוֹתָן, וּבִשְׁהוּא רָדָן, נוֹתֵן בִּטְפוּס, כְּדִי שְׁלֹא יִתְקַלְקֵל.

ב אֶחָד שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְאֶחָד לֶחֶם הַפָּנִים – לִישְׁתָּן וְעִרְכִּיתָן בַּחוּץ, וְאַפִּיתָן בְּפָנִים, וְאֵינָן דּוֹחוֹת אֶת הַשֶּׁבֶת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מַעֲשֵׂיהֶם בְּפָנִים. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם הָיָה רָגִיל לֹמֵר: שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים כְּשֶׁרוֹת בְּעֹזְרָה, וּכְשֶׁרוֹת בְּבֵית פֶּאֲגִי.

ג חֲבִיתִי כֶּהֱן גָּדוֹל – לִישְׁתָּן וְעִרְכִּיתָן וְאַפִּיתָן בְּפָנִים, וְדוֹחוֹת אֶת הַשֶּׁבֶת. טַחוּנָן וְהִקְקָן אֵינָן דּוֹחוֹת אֶת

פירוש ברטנורא

א שְׁתֵּי הַלֶּחֶם. לֶחֶם הַפָּנִים נִלְוֹשׁ אֶחָד אֶחָד. דְּכָתִיב בִּיה (ויקרא כ"ד) שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים יִהְיֶה הַחֶלֶל הָאֶחָת, מִלְּמַד שְׁנִלְוֹשׁוֹת אֶחָת אֶחָת. וּמִנֵּין שֶׁאִפִּיתָן שְׁתֵּים שְׁתֵּים, תְּלִמּוֹד לֹמֵר (שם) וּשְׁמַת אוֹתָם, שִׁימָה רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵתָּה עוֹשֶׂה מֵהֶם דְּהֵיִינוּ בְּתַנּוּר תֵּרָא בְּלִשׁוֹן אוֹתָם, דְּמִשְׁמַע שְׁהִיה נּוֹתֵן שְׁנֵים בְּשְׁנֵי דְפוּסִים יָחַד בְּתַנּוּר. יָכוֹל אִף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם כֵּן, תְּלִמּוֹד לֹמֵר וּשְׁמַת אוֹתָם, שְׁהִיה לוֹ לֹמֵר וּשְׁמַתָּם, מִה תְּלִמּוֹד לֹמֵר וּשְׁמַת אוֹתָם, אוֹתָם אֵתָּה נּוֹתֵן שְׁנֵים בְּשְׁנֵים בְּתַנּוּר וְאִי אֵתָּה נּוֹתֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שְׁנֵים שְׁנֵים אֶלָּא אֶחָד אֶחָד: וּבִטְפוּס. כְּמוֹ דְפוּס פּוֹרֵמָ"א בְּלַע"ז. כְּמִין תִּיבָה שֶׁנִּמְלָל כְּסוּיָהּ וְשְׁתֵּי דְפוּתֵיהּ זֶו כְּנֶגֶד זֶו. כִּךְ הַלֶּחֶם הַזֶּה לוֹ שְׁתֵּי דְפוּת וְשׁוֹלִים רַחֲבִים וּמִתָּן הַבָּצֵק בְּתוֹךְ הַדְּפוּס שִׁיחָא עֲשׂוֹי כְּעֵין הַדְּפוּס: וּבִשְׁהוּא רָדָן. אוֹתָן מִן הַתַּנּוּר: נוֹתֵן בִּדְפוּס. כְּדִי שְׁלֹא יִתְקַלְקֵל. וַיִּשְׁבְּרוּ. נִמְצָא שְׁלֹשָׁה דְפוּסִים הֵן, אֶחָד כְּשֶׁהָיָה בָצֵק, וְאֶחָד הִיה לֹה בְּתַנּוּר כְּשֶׁהָיָה נֶאֱפִיתָ, וְאֶחָד כְּשֶׁהָיָה רֹדֵה מִן הַתַּנּוּר נּוֹתְנָה בְּדְפוּס כְּדִי שְׁלֹא תִתְקַלְקֵל: **ב** לִישְׁתָּן וְעִרְכִּיתָן בַּחוּץ וְאַפִּיתָן בְּפָנִים. לֹא אֶתְבָּרִיא טַעְמָא דֵּרָא מִלְּתָא בְּנִמְרָא אֲמַאי לִישְׁתָּן וְעִרְכִּיתָן בַּחוּץ וְאַפִּיתָן בְּפָנִים: וְאֵינָן דּוֹחוֹת אֶת הַשֶּׁבֶת. אִפִּיתָן: וּכְשֶׁרוֹת בְּבֵית פֶּאֲגִי. רַבִּי מִכָּ"ם אוֹמֵר שְׁהוּא מְקוֹם סְמוּךְ לְהַר הַבַּיִת מַחוּץ, שֶׁשֶּׁם הוּא אוֹפִים הַמְּנַחוֹת. מִלּוּשׁ פֶּת בֵּג הַמֶּלֶךְ. וְאֵין הַלֶּכָּה אֶלָּא כְּרַבְרִי תַנָּא קַמָּא:

ג חֲבִיתִי כֶּהֱן גָּדוֹל לִישְׁתָּן וְעִרְכִּיתָן בְּפָנִים. שְׁאוֹתוֹ חֲצִי עֶשְׂרוֹן שְׁחוֹלֵק בּוֹ עֶשְׂרוֹנוֹ שֶׁל כֶּהֱן גָּדוֹל נִמְשַׁח וְנִתְקַדֵּשׁ וּמִקְדֵּשׁ אֶת הַמְּנַחָה: וְדוֹחוֹת

משניות מבוארות – קהתי

יִתְקַלְקֵל – שְׁלֹא יִשְׁבְּרוּ וְתִתְקַלְקֵל צוּרָתָן. בְּבִרְיָתָא בְּגִמְרָא מוֹבָא: שְׁלוּשָׁה דְפוּסִים הֵם: נּוֹתְנָה לְדְפוּס וְעֵידִין הִיא בָצֵק, וּכְמִין דְפוּס הִיה בְּתַנּוּר, וּכְשֶׁהָיָה רֹדֵה נּוֹתְנָה בְּדְפוּס כְּדִי שְׁלֹא תִתְקַלְקֵל (עֵינִין "חֲסוּפוֹת יוֹם טוֹב"; "תְּפֹאֶרֶת יִשְׂרָאֵל"). – כָּל חִלָּה הִיתָה עֲשׂוּיָה "כְּמִין תִּיבָה פְּרוּצָה" שֶׁנִּיטֵל כִּיסוּיָהּ וְשְׁתֵּי דּוּפּוּתֵיהּ זֶו כְּנֶגֶד זֶו, כִּךְ הַחֶלֶל הִיוּ לֹה שְׁתֵּי דְפוּת וְשׁוֹלִים רַחֲבִים כֹּזֶה:

באור משנה ב

אֶחָד שְׁתֵּי הַלֶּחֶם – בֵּין שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְאֶחָד לֶחֶם הַפָּנִים – וּבֵין לֶחֶם הַפָּנִים, לִישְׁתָּן וְעִרְכִּיתָן – בְּלִילֵת הַקֶּמַח בְּמֵים וּגְלִגּוֹל הַבָּצֵק, בַּחוּץ – מַחוּץ לְעוֹרָה, וְאַפִּיתָן בְּפָנִים – בְּתוֹךְ הָעוֹרָה, וְאֵינָן דּוֹחוֹת אֶת הַשֶּׁבֶת – אֵין אִפִּיתָן דּוֹחָה שְׁבֵת, כְּפִי שִׁיבּוּאָר לְהֵלֵן בְּסוֹף פְּרָקָן (מִשְׁנָה ט). הַרְמִב"ם בְּפִירוּשׁוֹ לְמִשְׁנֵתָא כּוֹתֵב: "הַסִּיבָה שֶׁמִּתְחַמֶּתָּה מוֹתֵר לְלוֹשׁ אוֹתָם חוּץ לְעוֹרָה, וְלֹא יֵהָא מוֹתֵר לֵאפּוֹת אֶלָּא בְּעוֹרָה, לֹא נִתְבָּאָרָה בְּגִמְרָא" (עֵינִין "חֲסוּפוֹת יוֹם טוֹב"). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מַעֲשֵׂיהֶם בְּפָנִים – אִף לִישְׁתָּן וְעִרְכִּיתָן בְּתוֹךְ הָעוֹרָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם הָיָה רָגִיל לֹמֵר: שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים כְּשֶׁרוֹת בְּעֹזְרָה, וּכְשֶׁרוֹת בְּבֵית פֶּאֲגִי – הַרְמִב"ם מְבָאָר (לְעִיל ז, ג), שֶׁ"בֵּית פֶּאֲגִי" הוּא מַחוּץ לְחֹמַת הָרַבִּית וְקִרְבּוֹ אֵלִי, וְהוּא מְקוֹם מִיּוּחַד לֵאפִיתָ מְנַחָת (הֵיִינוּ לֵאפִיתָ חֲלוֹת תּוֹדָה וְרִקְיָן נִיר – לְפִי נִסּוּחַ הַמּוֹבָא בִּ"חֲסוּפוֹת יוֹם טוֹב"). וַיֵּשׁ דְּעוֹת אַחֲרוֹת בְּעֵינֵין זֶה. מִכָּל מְקוֹם דְּעוֹת רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא, שְׁכָל מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים, הֵיִינוּ לִישְׁתָּן וְעִרְכִּיתָן וְגַם אִפִּיתָן, כְּשֶׁרִים אִף מַחוּץ לְעוֹרָה. וְאֵין הַלֶּכָּה אֶלָּא כְּדִבְרֵי תַנָּא קַמָּא.

י ו ט ש י ו

באור משנה ג

חֲבִיתִי כֶּהֱן גָּדוֹל – שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הַחֲלוֹת שֶׁל מְנַחַת הַחֲבִיתִין, שֶׁמְבִיא הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּכָל יוֹם, מִחֲצִיתָן בְּכוֹקֵר וּמִחֲצִיתָן בְּעֶרֶב (עֵינִין לְעִיל ד, ה, ו, ז, ח), לִישְׁתָּן וְעִרְכִּיתָן וְאַפִּיתָן בְּפָנִים – בְּתוֹךְ הָעוֹרָה, שְׁמִידַת חֲצִי הָעִישֵׁרוֹן שֶׁהִיוּ חֲלוֹקִים בֵּה עֶשְׂרוֹנוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל נִמְשַׁחָה וְנִתְקַדֵּשׁ, וּמִקְדֵּשׁ אֶת הַמְּנַחָה (רִשִּׁי; בְּרִטְנּוֹרָא). בְּרִס, בְּעֵינֵין מִידַת הָעִישֵׁרוֹן נִחְלָקוּ תַנְאִים (לְעִיל ט, ה). – וַיֵּשׁ מְבָאָרִים הַטַּעַם, לְפִי שְׁלִישְׁתָּן

תַּחַל לְסַפּוֹר שֶׁבַעֵה שְׁבֻעוֹת", וּדְרָשׁוּ: מִשְׁעָה שֶׁאֵתָּה מוֹנֶה אֵתָּה קוֹצֵר, וְמָה סְפִירָה בְּלִילָה, שְׁכָתוֹב (ויקרא כג, טז): "שֶׁבַע שְׁבֻעוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה", אִף קְצִירָה בְּלִילָה. נִקְצֵר בְּיוֹם, כְּשֶׁר – לְעוֹמֵר בְּדִיעֶבֶר, וְדוֹחָה אֶת הַשֶּׁבֶת – בְּגִמְרָא מְבּוּאָר, שֶׁלְדִבְרֵי הַתַּנָּא בְּמִשְׁנֵתָא, שֶׁנִּקְצֵר בְּיוֹם כְּשֶׁר, אֵין קְצִירַת הָעוֹמֵר דּוֹחָה שְׁבֵת, שֶׁהִי אִפְשָׁר לְקַצְרוֹ בְּעֶרֶב שְׁבֵת, אֶלָּא שְׁכּוּנוֹת מִשְׁנֵתָא הִיא, שֶׁהִקְרַבְתָּ הָעוֹמֵר דּוֹחָה שְׁבֵת. אֲבָל הַלֶּכָּה הִיא, שֶׁנִּקְצֵר בְּיוֹם פְּסוּל, וּלְפִיכָךְ אִף הַקְצִירָה דּוֹחָה שְׁבֵת. בְּרִס, הַרְמִב"ם פּוֹסֵק שֶׁנִּקְצֵר בְּיוֹם כְּשֶׁר, וְאִף עַל פִּי כֵן הוּא גַם פּוֹסֵק שֶׁקְצִירַת הָעוֹמֵר דּוֹחָה שְׁבֵת (הַל' תַּמִּידִין וּמוֹסָפִין ז, י; ו, י; עֵינִין טֵם בִּ"לֶחֶם מִשְׁנָה" שְׁתַּמָּה עַל הַרְמִב"ם; וְעֵינִין בִּ"תְּפֹאֶרֶת יִשְׂרָאֵל" שְׁמִרְחִיב אֶת הַדִּבּוּר בְּעֵינֵין זח).

י ו ט ש י ו

באור משנה א

מִשְׁנֵתָא בָּאָה לְלַמֵּד, כִּיצַד נַעֲשֶׂה שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים.

שְׁתֵּי הַלֶּחֶם – שְׁתֵּי חֲלוֹת הַלֶּחֶם שֶׁמְבִיאִים בְּחַג הַשְּׁבֻעוֹת, כְּדִי לְהַתִּיר אֶת הָאֶחָד בְּמִקְדֵּשׁ, כְּפִי שְׁלִמְדֵנוּ בְּפֶרֶק הַקּוֹדֵם מִשְׁנָה ו, נִלְוֹשׁוֹת אֶחָת אֶחָת – כָּל חִלָּה נִלְוֹשָׁה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה מְעִישֵׁרוֹן סוּלָת, וְנִאֲפָה אֶחָת אֶחָת – שְׁאֵין אוֹפִים בְּתַנּוּר אֶת שְׁתֵּי הַחֲלוֹת בְּבֵת אֶחָת, אֶלָּא אוֹפִים תַּחֲלִילָה חִלָּה אֶחָת וְאַחֵר כֵּךְ אֵת הַשְּׁנִיָּה. לֶחֶם הַפָּנִים – שְׁעוֹרִכִים בְּכָל שְׁבֵת עַל הַשּׁוֹלְחָן שֶׁבִּהִיכָל, נִלְוֹשׁ אֶחָד אֶחָד – כָּל חִלָּה נִלְוֹשָׁה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה מִשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סוּלָת. בְּבִרְיָתָא בְּגִמְרָא מְבּוּאָר, לְפִי שְׁכָתוֹב בְּלֶחֶם הַפָּנִים (ויקרא כד, ח): "שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים יִהְיֶה הַחֶלֶל הָאֶחָת" – מִלְּמַד, שְׁנִילְוֹשׁוֹת אֶחָת אֶחָת; וְלִמְדִים שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִלֶּחֶם הַפָּנִים, שְׁאִף הֵן נִילְוֹשׁוֹת אֶחָת אֶחָת, כְּמוֹ שֶׁשִּׁנִּינוּ לְמַעֲלָה. וְנִאֲפָה שְׁנֵים שְׁנֵים – שְׁתֵּי חֲלוֹת בִּיחָד מְכַנִּים תַּחֲלִילָה לְתוֹךְ הַתַּנּוּר, וְלֵאחֲרַי שְׁנֵים שְׁנֵים שְׁתֵּים שְׁתֵּים אַחֲרוֹת, וְכֵךְ הוּא אוֹפֶה שְׁתֵּים שְׁתֵּים, עַד שְׁגוּמֵר לֵאפּוֹת כָּל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הַחֲלוֹת. בְּבִרְיָתָא בְּגִמְרָא מוֹבָא: מִיֵּינִין שֶׁאִפִּיתָן שְׁתֵּים שְׁתֵּים? תְּלִמּוֹד לֹמֵר (שם טט, ו): "וּשְׁמַת אוֹתָם" (שִׁימָה רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵתָּה עוֹשֶׂה מֵהֶם, דְּהֵיִינוּ בְּתַנּוּר, תֵּרָא בְּלִשׁוֹן "אוֹתָם", וּמִכָּאֵן שֶׁהִיה נּוֹתֵן שְׁתֵּים יָחַד בְּתַנּוּר – רִשִּׁי). יָכוֹל אִף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם כֵּן? תְּלִמּוֹד לֹמֵר: "אוֹתָם" – אוֹתָם וְלֹא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם. וּבִטְפוּס – בְּדְפוּס מִיּוּחַד, הִנֵּה עוֹשֶׂה אוֹתָן – אֶת הַחֲלוֹת, וּכְשֶׁהָיָה רָדָן – כְּשֶׁהוֹצִיאָן מִן הַתַּנּוּר, נוֹתֵן בִּטְפוּס – בְּדְפוּס אֶחָד, כְּדִי שְׁלֹא

השבת. כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לה לעשות מערב שבת – אינה דוחה את השבת, ושאי אפשר לה לעשות מערב שבת – דוחה את השבת.

ד כל המנחות יש בהן מעשה כלי בפנים, ואין בהן מעשה כלי בחוץ. פיצד? שתי הלחם ארפן שבעה, ורחבן ארבעה, וקרנותיהן ארבע אצבעות. לחם הפנים ארפו עשרה, ורחבו חמשה, וקרנותיו שבע אצבעות. רבי יהודה אומר: שלא תטעה – ז"ד ר"ה. בן זומא אומר: ונתת על-השלחן לחם פנים לפני תמיד" (שמות כה, ל) – שיהא לו פנים.

ה השלחן ארפו עשרה ורחבו חמשה, לחם הפנים ארפו עשרה ורחבו חמשה; נותן ארפו פנגד רחבו של שלחן, וכופל טפחים ומחצה מכאן, וטפחים ומחצה מכאן, נמצא ארפו ממלא כל רחבו של שלחן; דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: השלחן ארפו שנים עשר, ורחבו ששה, לחם הפנים ארפו עשרה, ורחבו חמשה; נותן

פירוש ברטנורא

את השבת. לפי שאי אפשר לעשות לישתו ועריכתו ואפייתו מאתמול, דכיון דמיקדשא בכלי מופסלא בלינה: **ד יש בהן מעשה כלי בפנים.** במלאכתן שנעשה בהן בפנים מעונים כל. לאפוקי על גבי טבלא. ובמלאכתן שנעשית בחוץ, כגון לישתו ועריכתו של לחם הפנים, אינו טעון כלי: וקרנותיהן. שהוא מדביק בצד לכל דופן כמין קרנים, ואורך הקרן יוצא ארבע אצבעות: רבי יהודה אומר שלא תטעה. בין שתי הלחם ללחם הפנים בין בשיעור אורך ורוחב בין בשיעור הקרנות. בשתי הלחם ארכו שבעה ורחבו ארבעה וקרנותיו ד' אצבעות. וסימנך ז"ד. לחם הפנים ארכו עשרה ורחבו חמשה וקרנותיו שבע אצבעות. וסימנך יח"ו. ודרכו של ר' יהודה לתת סימנים, כמו דצ"ך עד"ש באח"ב: שיהא לו פנים. דפנות. [שיהא לו פנים וזוית] והן הן הקרנים:

ה ארכו עשרה ורחבו חמשה. כדרכיב (שמות כ"ה) אמתים ארכו ואמה רחבו. ר' יהודה לטעמיה דאמר של כלים בת חמשה טפחים הוא: נותן ארכו. של לחם הפנים כנגד רחבו של שלחן; וכופל. הלחם, טפחים ומחצה למעלה בגובה מכאן ומכאן. והן הן הקרנות. ונמצאו קופות בשוה לשפת השלחן: ונמצא ארכו ממלא רחבו של שלחן. ורחבו מחזיק חצי אורך של שלחן, וכשהיה מסדר אחר אצלו נמצא שלחן כולו מלא: ארכו שנים עשר. ר' מאיר

משניות מבוארות – קהתי

הלחם, **שבע אצבעות** – גובה כל קרן (ולפי הרמב"ם: גובה הלחם). **רבי יהודה אומר: שלא תטעה** – רבי יהודה נותן סימנים שלא לטעות במידות שתי הלחם ולחם הפנים: בשתי הלחם הסימן ז"ד – כלומר ד' טפחים ארכו, ד' טפחים רחבו, וד' אצבעות קרנותיהן; ובלחם הפנים הסימן יח"ו – י' טפחים ארכו, ה' טפחים רחבו, וז' אצבעות קרנותיו. **בן זומא אומר:** כתוב: **"וַיִּתֵּן עַל-הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לִפְנֵי תַמִּיד"** – פסוק זה בא ללמד, **שִׁיחָא לוּ פָּנִים** – שתי דפנות מקבילות, כמבואר במשנה הבאה, שעל ידי הדפנות הללו יש פנים (חזלל פניו) ללחם. ורש"י מוסיף: שיהא לו פנים (מלשון פניה), היינו זוויות, והן הן הקרנות שנוכרו לעיל. – בן זומא אינו בא לחלוק כאן אלא לפרש, שענין הדפנות והקרנות נלמד מן המקרא. הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב: "שיחא לו פנים הרבה". כלומר שיקיפו את הלחם ששה פנים (שטחים). וגראה, שכך היתה גירסתו במשנתנו: שיהא לו פנים הרבה.

יום רביעי

באור משנה ה

משנתנו דנה בסידור לחם הפנים על השולחן.

הַשֻּׁלְחָן – שערכו עליו את לחם הפנים, **אַרְפוּ עֶשְׂרֶה** – טפחים, **וְרַחְבּוֹ חֲמִשָּׁה** – טפחים, שכתוב (שמות כה, כג): "ועשית שלחן... אמותים ארכו ואמה רחבו", ואמת הכלים שבמקדש היתה – לדעת רבי יהודה – בת חמישה טפחים (כלים יז, י). **לחם הפנים ארפו עשרה ורחבו חמשה** – כמו ששנינו במשנה הקודמת. **נותן ארפו** – של הלחם, **פנגד רחבו של שלחן, וכופל טפחים ומחצה מכאן, וטפחים ומחצה מכאן** – כלומר שבעה טפחים (בערך 65 סנטימטרים), **ורחבו ארבע אצבעות** – רש"י מפרש, שהיה מדביק בצד בכל זווית החלה כעין קרנים, וגובה של כל קרן ארבע אצבעות. ברם, מדברי הרמב"ם (הלכות תמידין ומוטפין ו, י) משמע, שמפרש: "קרנותיהן" – גובהן, דהיינו שעוביה של כל חלה היה ארבע אצבעות. **לחם הפנים ארפו עשרה** – ארכו של כל לחם עשרה טפחים (93 ס"מ בערך), **ורחבו חמשה** – טפחים, **וקרנותיו** – כמבואר בשתי

ועריכתן של חביתי כהן גדול נעשו בכלי הלח, שיש בהן שמן שנמדר בלוג, ומידות הלח נמשחו לדברי הכל. אבל לגבי מידות היבש דורשים מן המקרא שלא נתקדשו (ותוספות): **ודוחות את השבת** – לפי שאי אפשר לעשות לישתן ועריכתן ואפייתן מערב שבת, כי מאחר שמתקדשות בכלי שרת, הרי נפסלות בלינה (ורש"י; ברטנורא). אבל **טחונן וקרקרן אינן דוחות את השבת** – אסור לטחון את החיטים וכן לנפות את הקמח בשבת בשביל מנחת החביתין, שעבודות אלו אפשר לעשותן מערב שבת. **כלל אמר רבי עקיבא** – בענין מלאכות הדוחות את השבת: **כל מלאכה שאפשר לה לעשות מערב שבת** – כגון הטחינה וההקדשה, **אינה דוחה את השבת** – אסור לעשותה בשבת, **ושאי אפשר לה לעשות מערב שבת** – כגון הלישה והעריכה והאפייה, כמו שבארנו לעיל, **דוחה את השבת** – כלל זה גישה גם במסכת שבת בענין מילה (**משנה שבת יט, א**), וכן במסכת פסחים בענין קרבן הפסח (**משנה פסחים ו, ב**).

באור משנה ד

כל המנחות יש בהן מעשה כלי בפנים – כל מעשיהן של המנחות הנעשים בפנים, כגון אפייתן של שתי הלחם ולחם הפנים, כמו ששנינו במשנה ב, או לישתן ועריכתן ואפייתן של חביתי כהן גדול, כמו ששנינו במשנה הקודמת, נעשים הם בכלי שרת (בכלי קודש). **ואין בהן מעשה כלי בחוץ** – אבל כל מעשי המנחות הנעשים מחוץ לעזרה, כגון לישתן ועריכתן של שתי הלחם ולחם הפנים, או טחינתן והקדקתן קמחן של חביתי כהן גדול, אינם נעשים בכלי שרת. **פיצד** – היו עושים שתי הלחם ולחם הפנים? **שתי הלחם ארפו שבעה** – ארכה של כל חלה שבעה טפחים (בערך 65 סנטימטרים), **ורחבו ארבע אצבעות** – טפחים (בערך 37 ס"מ), **וקרנותיהן ארבע אצבעות** – רש"י מפרש, שהיה מדביק בצד בכל זווית החלה כעין קרנים, וגובה של כל קרן ארבע אצבעות. ברם, מדברי הרמב"ם (הלכות תמידין ומוטפין ו, י) משמע, שמפרש: "קרנותיהן" – גובהן, דהיינו שעוביה של כל חלה היה ארבע אצבעות. **לחם הפנים ארפו עשרה** – ארכו של כל לחם עשרה טפחים (93 ס"מ בערך), **ורחבו חמשה** – טפחים, **וקרנותיו** – כמבואר בשתי

אֲרָכּוּ כְּגֵנֶד רַחְבּוֹ שֶׁל שִׁלְחָן, וְכּוֹפֵל טַפְחִים מִכָּאן, וְטַפְחִים מִכָּאן, וְטַפְחִים רוּחַ בְּאַמְצָע, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה הַרוּחַ מְנִשֶּׁבֶת בִּינֵיהֶן. אָבָא שְׂאוּל אוֹמֵר: שֶׁם הָיוּ נוֹתֵנִין שְׁנֵי בְּזוּי לְבֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים. אָמְרוּ לוֹ: וְהֵלֵא כֶּבֶד נֶאֱמַר (ויקרא כד, ז): "וְנִתְּתָה עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זָכָה". אָמַר לָהֶן: וְהֵלֵא כֶּבֶד נֶאֱמַר (במדבר כ, כ): "וְעָלִיו מִטָּה מְנִשָּׁה".

ו אַרְבָּעָה סְנִיפִין שֶׁל זֶהב הָיוּ שָׁם, מְפַצְלִין מִרְאשֵׁיהֶן, שֶׁהָיוּ סוֹמְכִים בָּהֶן, שְׁנַיִם לְסֹדֶר זֶה, וְשְׁנַיִם לְסֹדֶר זֶה. וְעֲשָׂרִים וְשִׁמוֹנָה קָנִים, בְּחֻצֵי קֶנֶה חֲלוּל, אַרְבָּעָה עֶשֶׂר לְסֹדֶר זֶה, וְאַרְבָּעָה עֶשֶׂר לְסֹדֶר זֶה. לֹא סִדּוּר קָנִים, וְלֹא נִמְלִיתָן דוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת, אֲלָא נִכְנָם מִעֵרֵב שֶׁבֶת, וְשׁוּמְטָן, וְנוֹתֵנָן לְאַרְכּוֹ שֶׁל שִׁלְחָן. כָּל הַכִּלִּים שֶׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ – אֲרָפָן לְאַרְכּוֹ שֶׁל בֵּית.

ז שְׁנֵי שִׁלְחָנוֹת הָיוּ בְּאוֹלָם מִבְּפָנִים, עַל פֶּתַח הַבַּיִת, אֶחָד שֶׁל שֵׁשׁ וְאֶחָד שֶׁל זָהָב. עַל שֶׁל שֵׁשׁ נוֹתְנִים לֶחֶם

פירוש ברטנורא

למעשה דאמר כל אמה בת ששה טפחים, חוץ ממוכת הוהב וקין מוכח החוץ והסוכב והיסוד. והלכה כר' מאיר: לֶחֶם הַפָּנִים אֲרָכּוּ עֶשְׂרֵה. כהא מודה רבי מאיר: וטפחים ריחב באמצע. בין שני הסדרים. דרוחב הלחם לא היו אלא חמשה, שני הסדרים מחווקין עשרה בשלחן לארכו, פשו להו טפחים ריחב בין סדר לסדר, שתהא רוח מנשבת בהם שלא יתעפשו: אָבָא שְׂאוּל אוֹמֵר שֶׁם. באותו ריחב שבין סדר לסדר נותנים הבושים: והלא כבר נאמר ונתת על המערכת. ועל, ממש משמע: ועליו מטה מנשה. והיינו סמוך, הכא נמי על סמוך. והלכה כאבא שאול:

א מפרצלין. לתת ראשי קנים באותן פיצולים. וכמנין הקנים כך מנין הפצולים: אַרְבָּעָה עֶשֶׂר לְסֹדֶר זֶה. שש חלות שהיו בסדר המערכת. לארבעה מהן לכל אחת שלשה קנים, הרי שנים עשר קנים, והעליונה אינה צריכה אלא שנים לפי שאין עליה משאו, הרי ארבעה עשר. החלה התחתונה אינה צריכה כל עיקר, לפי שמונחת על מחרו של שולחן, לא סדור קנים. במערכת החרשה: וְלֹא נִמְלִיתָן. מעל הישנה, דוחה שבת: נִכְנָם מִעֵרֵב שֶׁבֶת וְשׁוּמְטָן. מבין כל לחם ולחם, ומניחם לארכו של שולחן, ולמוציא שבת נותן הקנים בין כל לחם כמשפטן: אֲרָפָן לְאַרְכּוֹ שֶׁל בֵּית. ממורח למערב היו מונחין בארכו. חוץ מן הארון שארכו לרחבו של בית, שהבדים שבארון היו בולטים ודוחקין בפרוכות ודומין כשני דדי אשה, שנאמר (במלכים א' ח) ויארכו הבדים ויראו, והבדים לרחבו של ארון היו מונחים, דאלו לארכו של ארון היו בדים לא היה בין בר לבד אלא שיעור רוחב הארון דהיינו אמתא ופלגא, ותרי גברי הנושאים בשני בדים את הארון שנים מכאן ושנים מכאן לא הוו מצי ליכנס בין בר לבד, אלא ודאי לרחבו נתונים, והם היו ממורח למערב שהרי היו דוחקים בפרוכת, נמצא ארכו של ארון לרחבו של בית:

ז על פתח הבית. אצל פתח ההיכל בבניסותם. ולא היו מניחים שם אלא להראות שמעלין בקודש, דעכשיו מניחין על של שיש ומיד נושאן להיכל ומסדרין

משניות מבוארות – קהתי

היו נתונים בפיצולים של הלוחות, כל קנה היה בְּחֻצֵי קֶנֶה חֲלוּל – שהיה סדוק לארכו, אַרְבָּעָה עֶשֶׂר – קנים, לְסֹדֶר זֶה – למערכת האחת, וְאַרְבָּעָה עֶשֶׂר לְסֹדֶר זֶה – למערכת השנייה, שכן בכל מערכת היו שש חלות, חלה על גבי חלה; החלה התחתונה היתה מונחת על השולחן עצמו, וארבע החלות האמצעיות היו מונחות, כל אחת מהן, על שלושה קנים, הרי שנים עשר קנים, והחלה העליונה היתה מונחת על שני קנים בלבד, לפי שאין עליה משא, הרי ארבעה עשר. לֹא סִדּוּר קָנִים – בשביל המערכות החדשות, וְלֹא נִמְלִיתָן – מן המערכות הישנות, דוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת – שהואיל ואפשר לעשות את העבודות הללו מערב שבת, אסור לעשותן בשבת, אֲלָא נִכְנָם מִעֵרֵב שֶׁבֶת, וְשׁוּמְטָן – מוציא את הקנים מבין החלות, וְנוֹתֵנָן לְאַרְכּוֹ שֶׁל שִׁלְחָן – במקום הפניי שבין שתי המערכות (מכאן שמשתנתו היא לדעת רבי מאיר, שהיו טפחים ריחוב באמצע). וכשבת מסדר את הלחם בשתי המערכות בלא קנים, ובמוציא שבת נותן את הקנים מתחת לחלות כסדרם. כָּל הַכִּלִּים שֶׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ, אֲרָפָן לְאַרְכּוֹ שֶׁל בֵּית – ארכו של בית המקדש היה ממורח למערב, ובאה המשנה להשמיענו, שכל הכלים שהיו במקדש (כגון השולחן) היו עומדים בארכם ממורח למערב, חוץ מן הארון שארכו היה לרחבו של בית המקדש, דהיינו מצפון לדרום (בדסודא). ויש מפרשים: ונותנן לארכו של שולחן – על גבי הרצפה, שכן כל הכלים שהיו במקדש ארכן לארכו של בית (ורבנו גרשום). וכן פירוש התוספות, שהיה מניח את הקנים על הרצפה, משום שעל השולחן לא היה מקום פנוי לקנים.

י ו ט ח מ י ש י

באור משנה ז

משנתנו מוסיפה ללמד, כיצד היו עורכים את לחם הפנים.

שְׁנֵי שִׁלְחָנוֹת הָיוּ בְּאוֹלָם – שלפני ההיכל שבמקדש, מִבְּפָנִים – האולם, עַל פֶּתַח הַבַּיִת – אצל פתח ההיכל: אֶחָד שֶׁל שֵׁשׁ וְאֶחָד שֶׁל זָהָב – שולחן אחד של שיש ושולחן אחד של זָהָב. עַל שֶׁל שֵׁשׁ נוֹתְנִים לֶחֶם הַפָּנִים בְּכִנְסוֹתוֹ – להיכל, שלאחר שנאפה

רבי מאיר אוֹמֵר: הַשִּׁלְחָן אֲרָכּוּ שְׁנַיִם עֶשֶׂר – טפחים, וְרַחְבּוֹ שִׁשָּׁה – טפחים, שלדעת רבי מאיר כל אמה היתה בת ששה טפחים, לֶחֶם הַפָּנִים אֲרָכּוּ עֶשְׂרֵה, וְרַחְבּוֹ חֲמִשָּׁה – לדברי הכל, נוֹתֵן אֲרָכּוֹ – של הלחם, כְּגֵנֶד רַחְבּוֹ שֶׁל שִׁלְחָן, וְכּוֹפֵל טַפְחִים מִכָּאן, וְטַפְחִים מִכָּאן – לדעת רבי מאיר לא היה גובה הרפנות שמשני הצדדים אלא שני טפחים בלבד, ונשתיירו בארכו ששה טפחים, שהיו ממלאים את רחבו של השולחן, וטפחים רוּחַ בְּאַמְצָע – בין שני הסדרים המונחים לאורך השולחן, שהרי רוחב הלחם לא היה אלא חמשה טפחים, ונמצאו שני הסדרים תופסים עשרה טפחים בלבד, והואיל והשולחן ארכו שנים עשר טפחים, הרי נשאר ריחוב של שני טפחים בין סדר לסדר, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה הַרוּחַ מְנִשֶּׁבֶת בִּינֵיהֶן – שלא יתעפשו. אָבָא שְׂאוּל אוֹמֵר: שֶׁם – באותו הריחוב שבין שני הסדרים, הָיוּ נוֹתֵנִין שְׁנֵי בְּזוּי לְבֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים – שתי כפות עם לבונה שהיו באות עם לחם הפנים, כמפורש בתורה (ויקרא כד, ז). אָמְרוּ לוֹ – חכמים לאבא שאול: וְהֵלֵא כֶּבֶד נֶאֱמַר (שם): "וְנִתְּתָה עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זָכָה" – ומשמע על המערכת ממש ולא בין המערכות. אָמַר לָהֶן – אבא שאול לחכמים: וְהֵלֵא כֶּבֶד נֶאֱמַר: "וְעָלִיו מִטָּה מְנִשָּׁה" – ומשמע: על ידו (בציודו), אף כאן כוונת הכתוב שיתן את הלבונה בצד המערכת. והלכה כאבא שאול.

באור משנה ו

משנה זו ממשיכה בתאור השולחן וסידור לחם הפנים עליו.

אַרְבָּעָה סְנִיפִין שֶׁל זָהָב – לוחות זהב, הָיוּ שָׁם – בקצות השולחן, שהיו עומדים על הארץ ועולים מעל גובה השולחן, כנגד גובה מערכת הלחם, מְפַצְלִין מִרְאשֵׁיהֶן – בראשי הלוחות, מעל לגובה השולחן, היו פיצולים, כדי לתת עליהם קנים, שֶׁהָיוּ סוֹמְכִים בָּהֶן – בלוחות אלו את מערכות הלחם, שְׁנַיִם לְסֹדֶר זֶה, וְשְׁנַיִם לְסֹדֶר זֶה – שני לוחות משני הצדדים של המערכת האחת ושני לוחות משני הצדדים של המערכת השנייה. וְעֲשָׂרִים וְשִׁמוֹנָה קָנִים – של זהב

הפנים בכניסתו, ועל של זהב ביציאתו, שְׁמַעְלִין בְּקֶדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. וְאַחֵד שֶׁל זָהָב מִבְּפָנִים, שְׁעָלִיו לֶחֶם הַפָּנִים תָּמִיד. אֲרַבְעָה פָּהִיִּים נִכְנָסִין, שְׁנֵים בִּידֵם שְׁנֵי סָדְרִים, וּשְׁנֵים בִּידֵם שְׁנֵי כֹזְפִים. וְאַרְבָּעָה מְקַדְּמִין לַפָּנִים, שְׁנֵים לְטוֹל שְׁנֵי סָדְרִים, וּשְׁנֵים לְטוֹל שְׁנֵי כֹזְפִים. הַמְכַנִּיסִים – עוֹמְדִים בְּצָפוֹן, וּפְנֵיהֶם לְדָרוֹם. הַמוֹצִיאִין – עוֹמְדִים בְּדָרוֹם, וּפְנֵיהֶם לְצָפוֹן. אֵלּוּ מוֹשְׁכִין, וְאֵלּוּ מְנִיחִין, וְטַפְחוֹ שֶׁל זֶה כִּנְגַד טַפְחוֹ שֶׁל זֶה, שְׁנֵי אֲמָר (שְׁמוֹת כה, ל): "לִפְנֵי תָמִיד". רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵלּוּ נוֹטְלִין וְאֵלּוּ מְנִיחִין – אֵף זֶה הָיְתָה תָּמִיד. יָצְאוּ וְנָתְנוּ עַל הַשְּׁלָחַן שֶׁל זָהָב שֶׁהָיָה בְּאוֹלָם, הַקְטִירוֹ הַבּוֹזֵק, וְהַחֲלוֹת מִתְחַלְקוֹת לִפְנֵיהֶם. חַל יוֹם הַכַּפּוֹרִים לְהִיּוֹת בְּשֶׁבֶת – הַחֲלוֹת מִתְחַלְקוֹת לְעֶרֶב. חַל לְהִיּוֹת עֶרֶב שֶׁבֶת – שְׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכַּפּוֹרִים נֶאֱכָל לְעֶרֶב. הַבְּבָלִים אוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּשָׂהוּא חִי, מִפְּנֵי שְׂדַעְתָּן יָפָה.

ח סָדֵר אֶת הַלֶּחֶם בְּשֶׁבֶת, וְאֶת הַבּוֹזֵק לְאַחַר שֶׁבֶת, וְהַקְטִירוֹ אֶת הַבּוֹזֵק בְּשֶׁבֶת – פְּסוּלָה, וְאִין חִיבִין עֲלֶיהָ

פירוש ברטנורא

על של זהב של משה: ועל של זהב ביציאתו. עד שיוקטרו בזיכר, כדקתני לקמן במתניתין: המכניסים עומדים בצפון. דהכי עריך טפי דאיתן שמסדרים העבודה יהיו בצפון: אלו מושכין. ועד שלא יגביהו מן השלחן אלו מניחין: אפילו אלו נוטלין. ואלו עצמן מניחין אחר שנטלו: אף זו היתה תמיד. דסבר ר' יוסי דאין תמיד אלא שלא ילין שלחן לילה אחד בלא לחם: והחלות מתחלקות לכהנים. משמר היוצא חולק עם משמר הנכנס: חל יום הכיפורים להיות בשבת. שרין לחם הפנים לאכול באותו שבת שנטולים אותו מעל השלחן, ועכשיו אין יכולים לאכול מפני התענית: החלות מתחלקות לערב. ואין ממתנים לחלקן למחר מפני שנפסל בלינה לאחר זמנו שנחלק: השעיר. של מוסף שהוא חטאת ונאכל לכהנים: נאכל לערב. בלילי שבת. שזמנו ליום ולילה עד חצות. ואנ"פ שאין יכולים לבשל בשבת ולא ביום הכיפורים: הבבליים. כהנים שעלו מבבל. ובגמרא מפרש דלא בבליים היו אלא אלכסנדרים היו. ועל שם ששונאים תלמידי חכמים שבארץ ישראל את הבבליים, קראו אלכסנדרים שעושים מעשה רעבתנות בבליים: היו אוכלין אותו חיי. כשהל יום הכיפורים להיות בערב שבת: מפני שדעתן יפה. ואינן קצים לאכול הבשר כשהוא חי:

ח ואת הבזיכים לאחר שבת. ודין היה לסדרן בשבת בשעת עריכת הלחם: והקטיר את הבזיכים בשבת פסולה. דמחוסר זמן הוא, שלא היה על השלחן אלא ששה ימים. והכא אי אפשר לתקן ולומר יניחנו עד שבת הבאה, דכיון דלחם נסדר כדינו בשבת, קדשו שלחן ושוב אינו יכול לשהותו אלא

משניות מבאורות – קהתי

לעיל, הקטירו הבזיכין – דהיינו הלבונה, והחלות מתחלקות לכהנים – של המשמר היוצא ושל המשמר הנכנס, שכן בכל שבת היו מתחלפים המשמרות של הכהנים במקדש והלחם היה מתחלק בין שני המשמרות שווה בשווה. חל יום הכיפורים להיות בשבת – ואי אפשר לאכול את לחם הפנים באותו היום מפני הצום, החלות מתחלקות לערב – במוצאי יום הכיפורים, שלחם הפנים אינו נאכל אלא באותה שבת שנטולים אותו מעל השולחן ובמוצאי אותה שבת. חל – יום הכיפורים, להיות ערב שבת – היינו בזמן שקידשו את החודש על פי הראייה (ענין "תוספות יום טוב"), שְׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכַּפּוֹרִים – של מוסף יום הכיפורים, שהוא חטאת, ונאכל לכהנים, נֶאֱכָל לְעֶרֶב – בליל שבת, שזמן אכילתו ליום ולילה עד חצות; וכיון שאי אפשר לבשל לא ביום הכיפורים ולא בשבת, היו הבבליים אוכלין אותו בשהוא חי – הכהנים שעלו לרגל מבבל היו אוכלים את בשרו חי, בלתי מבושל, מִפְּנֵי שְׂדַעְתָּן יָפָה – שאינם אניי הדעת ואינם קצים בבשר חי. בגמרא מבואר, שלא בבליים היו אלא אלכסנדרים היו, ומתוך ששונאים חכמי ארץ ישראל את הבבליים, קוראים הם את האלכסנדרים שעושים מעשה רעבתנות על שם הבבליים (גמרא מנחות ק, א). ובתוספות פירשו, שמה שמזכירין אותם לגנאי על שהיו אוכלים את השעירים חיים, אף על פי שעשו מצוה, שלא יבוא בשר קודש לידי נותר, לפי שהרגילו עצמם לאכלם חיים אף בכל השנים, שנראה כרעבתנות.

באור משנה ח

סדר את הלחם בשבת – כמצוותו, ואת הבזיכים לאחר שבת – שלא כמצוותו, שהרי מצווים לסדר את הבזיכים בשבת בשעת סידור הלחם, והקטיר את הבזיכים בשבת – הבאה, כשנטל את הלחם מעל השולחן, פְּסוּלָה – כלומר הלחם נפסל, לפי שלא שהו הבזיכים על השולחן משבת לשבת; וְאִין חִיבִין עֲלֶיהָ מִשּׁוּם פְּגוּל – שאם הקטיר את הבזיכין על מנת לאכול את הלחם למחר, אין חייבים על הלחם משום פגול, לפי שלא קרב המתיר כמצוותו (עיין לעיל א, ד); נותר – שאם נותר מן הלחם עד יום ראשון ואכלו, אינו חייב עליו, שהואיל והלחם אינו ראוי לאכילה, לא חל עליו דין

הלחם היו מניחים אותו על השולחן של שיש, כדי שיתקרר ולא יתעפש עד שיכניסו אותו להיכל, ועל של זהב ביציאתו – מן ההיכל, שכשנטלו מן השולחן שבפנים את הלחם הישן, היו מניחים אותו על השולחן של זהב שבאולם, עד שיוקטרו הבזיכים, כפי שנלמד להלן במשנתנו, שְׁמַעְלִין בְּקֶדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין – הואיל והיה הלחם מונח בהיכל כל השבוע על שולחן הזהב, אין מורידים אותו ממעלתו ביציאתו להניחו על שולחן של שיש או של כסף, אלא מניחים אותו על שולחן של זהב. וְאַחֵד שֶׁל זָהָב מִבְּפָנִים – ושולחן אחד של זהב עמד בפנים ההיכל, שְׁעָלִיו לֶחֶם הַפָּנִים תָּמִיד – כמו שכתוב (שמות כה, ל): "ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד". אֲרַבְעָה פָּהִיִּים נִכְנָסִין – בכל שבת להיכל, שְׁנֵים – מהם, בִּידֵם שְׁנֵי סָדְרִים – נושאים את שתי מערכות החלות, וּשְׁנֵים בִּידֵם שְׁנֵי כֹזְפִים – שתי כפות של לבונה, וְאַרְבָּעָה – כהנים אחרים, מְקַדְּמִין לַפָּנִים – להיכנס אל ההיכל, שְׁנֵים – מהם, לְטוֹל שְׁנֵי סָדְרִים – לסלק מהשולחן את הלחם הישן משבת שעברה, וּשְׁנֵים לְטוֹל שְׁנֵי כֹזְפִים – של הלבונה. הַמְכַנִּיסִים – את הלחם החדש והלבונה, עוֹמְדִים בְּצָפוֹן – בצד צפון של השולחן, וּפְנֵיהֶם לְדָרוֹם – לצד דרום, שהכנסת הלחם עבודה היא, הלכך מן הראוי שהמכניסים יהיו בצד צפון שקדושתו עדיפה, כמו שמוצאים בקדשי קדשים ששחיתם בצפון. הַמוֹצִיאִין – את הלחם הישן והלבונה, עוֹמְדִים בְּדָרוֹם – בצד דרום של השולחן, וּפְנֵיהֶם לְצָפוֹן – דהיינו אלו מול אלו, אֵלּוּ מוֹשְׁכִין – המוציאים מושכים את הלחם מעל השולחן, וְאֵלּוּ מְנִיחִין – והמכניסים מניחים את הלחם החדש, וְטַפְחוֹ שֶׁל זֶה כִּנְגַד טַפְחוֹ שֶׁל זֶה – שכשמושכים אלו את הלחם כטפח מעל השולחן, מניחים אלו באותו מקום כטפח מן הלחם החדש, "לִפְנֵי תָמִיד" – שאסור לסלק את כל הלחם הישן קודם שהניחו שם את הלחם החדש. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵלּוּ נוֹטְלִין וְאֵלּוּ מְנִיחִין – אפילו היו נוטלים את כל הלחם הישן ואחר כך מניחים את הלחם החדש, אֵף זֶה הָיְתָה תָּמִיד – רבי יוסי סובר, ש"תמיד" היינו שלא ילין השולחן לילה אחד בלא לחם. יָצְאוּ – הכהנים עם הלחם הישן והלבונה מן ההיכל, וְנָתְנוּ – את הלחם, על השלחן של זָהָב שֶׁהָיָה בְּאוֹלָם – כמו ששינוי

מִשּׁוּם פָּגוּל, נוֹתֵר, וְטָמֵא. סֵדֶר אֶת הַלֶּחֶם וְאֶת הַבִּזְיוֹן בַּשֶּׁבֶת, וְהִקְטִיר אֶת הַבִּזְיוֹן לְאַחֵר שֶׁבֶת – פָּסוּל, וְאֵין חִיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פָּגוּל, וְנוֹתֵר, וְטָמֵא. סֵדֶר אֶת הַלֶּחֶם וְאֶת הַבִּזְיוֹן לְאַחֵר שֶׁבֶת, וְהִקְטִיר אֶת הַבִּזְיוֹן בַּשֶּׁבֶת – פָּסוּל. בִּיצֵד יַעֲשֶׂה? וַיִּנְחָה לְשֶׁבֶת הַבָּאָה, שְׁאֵפְלוּ הִיא עַל הַשְּׁלֶחֶן יָמִים רַבִּים, אֵין בְּכָד כָּלוּם. ט שְׁתֵּי הַלֶּחֶם נֶאֱכָלוּת אֵין פָּחוֹת מִשְׁנֵים, וְלֹא יֵתֵר עַל שְׁלֹשָׁה. בִּיצֵד? נֶאֱפוֹת מְעַרֵב יוֹם טוֹב וְנֶאֱכָלוּת בְּיוֹם טוֹב – לְשִׁנִּים; חֵל יוֹם טוֹב לְהוֹיֹת אַחֵר הַשֶּׁבֶת – נֶאֱכָלוּת לְשֹׁלֶשֶׁה. לֶחֶם הַפָּנִים נֶאֱכָל אֵין פָּחוֹת מִתְשַׁעָּה, וְלֹא יֵתֵר עַל אֶחָד עֶשֶׂר. בִּיצֵד? נֶאֱפָה בְּעֶרֶב שֶׁבֶת וְנֶאֱכָל בַּשֶּׁבֶת – לְתַשְׁעָה; חֵל יוֹם טוֹב לְהוֹיֹת עֶרֶב שֶׁבֶת – נֶאֱכָל לְעֶשְׂרָה; שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה – נֶאֱכָל לְאַחַד עֶשֶׂר. וְאֵינוּ דוֹחָה לֹא אֶת הַשֶּׁבֶת וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב. רָבֵן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הֶסְגִּי: דוֹחָה אֶת יוֹם טוֹב, וְאֵינוּ דוֹחָה אֶת יוֹם צוֹם.

פירוש ברטנורא

עד שבת ראשונה דמפסיל בלינה: ואין חייבין עליהם משום פגול. אם הקטיר על מנת לאכול הלחם למחר אינו פגול, שלא קרב המתיר כמזונו: ולא משום נותר. שאין נותר חל על הלחם, שהרי אין ראוי לאכילה: וטמא. האוכלו בטומאת הגוף אינו בכרת, כדאמרינן בתקומין (דף ה) הניתר לטהורים חייבים עליו משום טומאה, וזה לא ניתר לטהורים מעולם, דבזיכים הוו מתירים ידיה ולא קרבו כהלכתן: ויניחו לשבת הבאה. ויעמוד שבועיים על השלחן. דכיון דלא נסדר בשבת אין שלחן מקדש עד שתגיע שבת, ומאותו שבת יכול להשהותן שבעת ימים: שאפילו היה על השלחן ימים רבים. קודם השבת אין בכך. כלום שאין השלחן מקדשו עד השבת, הלכך לא מיפסל בלינה לאחר השבת: ט אין פחות משנים. משני ימים משנאפו: נאכל לשלשה. שאפואם בעערב שבת. לפי שאין אפייתן דוחה לא שבת ולא יום טוב: לתשעה. בשבת שניה, שהוא תשיעי לאפייתו: לעשרה. שנאפו בחמישי בשבת: שני ימים טובים של ראש השנה. קודם לשבת. נאפה ברביעי ונאכל בשבת שניה, הרי לאחר עשר. ואם תאמר, הרי שנים עשר נינוה, דהא אותה שבת הוי יום הכפורים ואין הלחם נאכל עד למוצאי שבת. הא לא קשיא, דלענין אכילת קרשים הלילה הולך אחר היום שעבר, הלכך מקרי אחד עשר: ואינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. לפי שאין אופים ומבשלים ביום טוב אלא מה שאוכל באתו היום בלבד: רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו'. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

משניות מבוארות – קהתי

השבועות, וְנֶאֱכָלוּת בְּיוֹם טוֹב – בחג השבועות, לְשִׁנִּים – ביום השני לאפייתו. חֵל יוֹם טוֹב לְהוֹיֹת אַחֵר הַשֶּׁבֶת – ביום ראשון, דהיינו שעבר חג השבועות חל להיות בשבת, נֶאֱכָלוּת – שתי הלחם, לְשֹׁלֶשֶׁה – ביום השלישי לאפייתו, לפי שנאפו בערב שבת. לֶחֶם הַפָּנִים נֶאֱכָל – לכהנים, אֵין פָּחוֹת מִתְשַׁעָּה – ימים לאחר אפייתו, וְלֹא יֵתֵר עַל אֶחָד עֶשֶׂר – ימים. בִּיצֵד? נֶאֱפָה בְּעֶרֶב שֶׁבֶת וְנֶאֱכָל בַּשֶּׁבֶת – השנייה, לְתַשְׁעָה – שהוא היום התשיעי לאפייתו: חֵל יוֹם טוֹב לְהוֹיֹת עֶרֶב שֶׁבֶת – אופים את לחם הפנים מערב יום טוב, דהיינו בחמישי בשבת, ונמצא נֶאֱכָל לְעֶשְׂרָה – ביום העשירי לאפייתו: שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה – חלו שני הימים של ראש השנה להיות לפני השבת, דהיינו בחמישי ובששי בשבת, אופים את הלחם בערב ראש השנה, דהיינו ברביעי בשבת, ונמצא נֶאֱכָל לְאַחַד עֶשֶׂר – ביום האחד עשר לאפייתו. ואף על פי שהיום האחד עשר, דהיינו השבת השנייה, הוא יום הכיפורים, ואין הלחם נאכל אלא למוצאי יום הכיפורים (עיין לעיל משנה ז), שהוא כבר היום השנים עשר, מכל מקום בקרשים הלילה הולך אחר היום שעבר, ולכן נחשב הוא עדיין אחד עשר (רש"י). וְאֵינוּ דוֹחָה – כלומר שאין אפייתו של הלחם דוחה, לֹא אֶת הַשֶּׁבֶת – שהרי זו מלאכה שאפשר לה ליעשות מערב שבת (ענין לעיל משנה ד). וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב – כמו שהבאנו הטעם בהקדמה למשנתנו. והרמב"ם בפירושו למשנתנו מבאר, שאין אופין ומבשלין ביום טוב אלא מה שיאכל באותו היום בלבד. רָבֵן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הֶסְגִּי: דוֹחָה אֶת יוֹם טוֹב – שאינו דורש "לכם" ולא לגבוה, אלא "לכם" ולא לנכרים. וְאֵינוּ דוֹחָה אֶת יוֹם צוֹם – יום הכיפורים, שאם חל יום הכיפורים להיות בערב שבת אסור לאפות בו את לחם הפנים.

באור משנה א

המקדיש בהמה תמימה למזבח, הריהו קדושה קדושת הגוף ואין לה פדיון, דהיינו שאי אפשר לתת במקומה דמים להקדש ולהוציאה לחולין, אלא צריך להקריב אותה על המזבח. אבל אם נפל בה מום ונפסלה לקרבן, הרי היא נפדית, ויביא בהמה אחרת קרבן תחתיה, שנאמר (ויקרא כז, יא-יב): "ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה, והעמיד את הבהמה לפני הכהן; והעריך הכהן אותה...., ופירשו חכמים: בבהמה בעלת מום הכתוב מדבר (שהיא טמאה להקריבה

נותר: וְטָמֵא – שאם אכל את הלחם בטומאת הגוף, אינו חייב משום אכילת קרשים בטומאה, שכן אמרו (גמרא מנחות כח, ב) הניתר לטהורים חייבים עליו משום טומאה, וזה לא ניתר לטהורים מעולם, משום שהבזיכים, המתירים את הלחם, לא קרבו כהלכתן, הלכך אין חייבים על הלחם משום טומאה. סֵדֶר אֶת הַלֶּחֶם וְאֶת הַבִּזְיוֹן בַּשֶּׁבֶת – כמצוותן, וְהִקְטִיר אֶת הַבִּזְיוֹן לְאַחֵר שֶׁבֶת – לאחר השבת הבאה, שנפסלו הבזיכין בלינה: ויש מפרשים: לאחר שבת – הראשונה, שלא היו על השולחן אלא יום אחד (ובנו גרסונוס). פָּסוּל – הלחם, וְאֵין חִיבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פָּגוּל, וְנוֹתֵר, וְטָמֵא – כמבואר לעיל. סֵדֶר אֶת הַלֶּחֶם וְאֶת הַבִּזְיוֹן לְאַחֵר שֶׁבֶת, וְהִקְטִיר אֶת הַבִּזְיוֹן בַּשֶּׁבֶת פָּסוּל – הלחם שלא היה על השולחן משבת לשבת, בִּיצֵד יַעֲשֶׂה – בלחם ובבזיכין ססידים לאחר שבת, שיהיו כשרים? וַיִּנְחָה לְשֶׁבֶת הַבָּאָה – שלא יסלק את הלחם ואת הבזיכין עד שישיהו על השולחן משבת לשבת, שהואיל ולא נסדרו הלחם והבזיכין בשבת אלא לאחר השבת, אין השולחן מקדשם עד שתגיע שבת, ומאותה שבת יכול להשהותם שבוע שלם עד לשבת הבאה, שְׁאֵפְלוּ הִיא עַל הַשְּׁלֶחֶן יָמִים רַבִּים – כלומר שאף על פי ששוהה הלחם על השולחן למעלה משבוע ימים, אֵין בְּכָד כָּלוּם – ואינו נפסל בלינה עד לאחר השבת השנייה, לפי שלא נתקדש הלחם אלא בשבת הראשונה, ויקטיר את הבזיכין כמצוותם בשבת השנייה. – עיין משנה תורה להרמב"ם (הל' תמידין ומוטפין ה, יב-יז): מדבריו שם נראה, שהיתה לו גירסה אחרת במשנתנו (עיין "תוספות יום טוב").

יום ששי

באור משנה ט

כבר למדנו במשנה ב בפרקנו, שאפייתן של שתי הלחם ולחם הפנים אינה דוחה את השבת. משנתנו מוסיפה ללמד, שאף ביום טוב אסור לאפותן. הטעם מבואר בגמרא (פסחים מז, א), לפי שכתוב ביום טוב (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" ודרשו: "לכם" ולא לגבוה. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם נֶאֱכָלוּת – לכהנים, אֵין פָּחוֹת מִשְׁנֵים – משני ימים לאחר אפייתו, וְלֹא יֵתֵר עַל שְׁלֹשָׁה – ימים לאחר אפייתו, כלומר שאכילת שתי הלחם אינה אלא ביום השני לאפייתו או לפעמים ביום השלישי לאפייתו, אבל לא לפני היום השני ולא לאחר היום השלישי. בִּיצֵד? נֶאֱפוֹת מְעַרֵב יוֹם טוֹב – שתי הלחם נאפות מערב חג

פרק שנים עשר

א המנחות והנסכים שנטמא, עד שלא קדשן בכלי – יש להם פדיון; משקדשו בכלי – אין להם פדיון. העופות והעצים והלבונה וכלי שרת – אין להם פדיון, שלא נאמר אלא בהמה.

ב האומר: הרי עלי במחבת, והביא במרחשת; במרחשת, והביא במחבת – מה שהביא הביא, וידי חובתו לא יצא. זו להביא במחבת, והביא במרחשת; במרחשת, והביא במחבת – הרי זו פסולה. הרי עלי שני עשרונים להביא בכלי אחד, והביא בשני כלים; בשני כלים, והביא בכלי אחד – מה שהביא הביא, וידי חובתו לא יצא. אלו להביא בכלי אחד, והביא בשני כלים; בשני כלים, והביא בכלי אחד – הרי אלו פסולין. הרי עלי שני עשרונים להביא בכלי אחד, והביא בשני כלים, אמרו לו: בכלי אחד נדרת; הקריבן בכלי אחד – בשרים; ובשני כלים – פסולין. הרי עלי שני עשרונים להביא בשני כלים, והביא בכלי אחד, אמרו לו: בשני כלים נדרת; הקריבן

פירוש ברטנורא

יב א המנחות והנסכים. עד שלא קדשו בכלי. אינן קדושים קדושת הגוף, אלא קדושת דמים, שצריך לפדותן והדמים קדושים. ודוקא כשנטמאו יש להן פדיון אם לא קדשו בכלי, אבל לא נטמאו אף על פי שלא קדשו בכלי אין פודים אותן: העופות והעצים והלבונה וכלי שרת שנטמאו אין להם פדיון. שלא נאמר פדיון בקדושת הגוף אלא בהמה בעלת מום, דכתיב (ויקרא כ"ז) ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' והעריך הכהן אותה וכו'. ובעלי מומים שנפדו הכתוב מדבר, דאי בבהמה טמאה ממש, כשהוא אומר (שם) ואם בבהמה הטמאה ופדה בערער, הרי בהמה טמאה אמורה. ואשמועינן במתניתין דאע"ג דאשכחן בקדוש קדושת הגוף ונפל ביה מומא דמפריק, העופות והעצים והלבונה וכלי שרת קדשו קדושת הגוף ונטמאו לא מפריק:

ב מה שהביא הביא. דאמרין לא לשם נדרו הביאה, אלא נדבה אחרת היא זו: זו להביא במחבת. שהיתה עשרון סולת מונחת לפניו, ואמר, זו להביא במחבת וכו'; הרי זו פסולה. דקבעה לכלי שהזכיר בה ואין יכול לשנותה לכלי אחר: אלו להביא בכלי אחד. אלו שהיו מונחים לפניו: הרי אלו פסולים. דהיכא דנדר בכלי אחד והביא בשני כלים מפרשי ממנה שני קומצים, והוא לא נדר אלא קומץ אחד. ועוד, שמנחה חסרה היא בכל כלי וכלי. והיכא דנדר בשני כלים והביא בכלי אחד הוויא מנחה יתירה ומיעט בקומצין, שהוא בידר לה שתי קמיות ולא קמץ אלא אחד: אמרו לו בכלי אחד נדרת. ולא חש לדבריהם והקריבה בשני כלים, פסולים, ואף על גב דלא אמר אלו להביא בכלי אחד. משום דהשתא ליכא למימר לשום נדבה אחרת אייתי לה, דכיון

משניות מבוארות – קהתי

שאנו אומרים: לא לשם נדרו הביאה, אלא מנחת נדבה היא, וידי חובתו לא יצא – וצריך עוד להביא את המנחה שנדר. זו להביא במחבת – שהיה עישרון סולת מונח לפניו, ואמר: הרי זו מנחה להביא במחבת. והביא במרחשת – את המנחה שנדר; או שאמר: הרי זו להביא במרחשת, והביא במחבת, הרי זו פסולה – לפי ששינה את המנחה ממה שנדר בה. האומר: הרי עלי שני עשרונים להביא בכלי אחד – דהיינו מנחה אחת של שני עשרונים סולת, והביא בשני כלים – דהיינו שתי מנחות, כל אחת מעישרון סולת, והקריב מהן שני קמצים; או שאמר: הרי עלי שני עשרונים בשני כלים, והביא בכלי אחד – מנחה אחת של שני עשרונים סולת, והקריב ממנה קומץ אחד, מה שהביא הביא – ונחשבת מנחתו כמנחת נדבה, וידי חובתו לא יצא – וצריך עוד להביא מנחה כפי שנדר. ואם היו מונחים לפניו שני עשרונים סולת ואמר: הרי אלו – מנחה – להביא בכלי אחד, והביא בשני כלים – שתי מנחות; או שאמר: הרי אלו להביא בשני כלים, והביא בכלי אחד – מנחה אחת, הרי אלו פסולין – שאם נדב להביא את שני העשרונים בכלי אחד והביאם בשני כלים, הרי הפויש מהם שני קמצים, והוא לא נדר אלא קומץ אחד; ואם נדב להביאם בשני כלים והביאם בכלי אחד, הרי מיעט בקמצים, שנדר שני קמצים, ולא קמץ אלא קומץ אחד. האומר: הרי עלי שני עשרונים להביא בכלי אחד, והביא בשני כלים – נתנם בשני כלים, כשתי מנחות, אמרו לו: בכלי אחד נדרת – ולא בשני כלים, הקריבן בכלי אחד – אם לאחר שהזכירו לו את נדרו, הקריב את שני העשרונים בכלי אחד, בשרים – שהקריבם כמו שנדר, ובשני כלים – אבל אם הקריבם בשני כלים, דהיינו שתי מנחות, פסולין – ואף על פי שאמר "הרי עלי", ולא אמר "הרי אלו", אין המנחות הללו נחשבות כמנחות נדבה אחרות, כמו ששינו לעיל, שהואיל והזכירו לו את נדרו, והוא לא השיב: "אני מביא עכשיו מנחת נדבה אחרת", הרי גילה דעתו שהביאם לשם מנחתו שנדר, וכיון ששינה ממה שנדר, המנחות פסולות הן. והוא הדין לענין מחבת ומרחשת, שאם אמר: הרי עלי במחבת, וכשכא להקריב את המנחה, אמרו לו: "במחבת נדרת" – והקריבה

— (רש"י). שכן בענין בהמה טמאה ממש הרי נאמר (באותה פרשה, פסוק כז): "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערער"; ועוד, שהכתוב מוסיף כאן: "אשר לא יקריבו ממנה קרבן". ואילו היה מדובר בטמאה ממש, לא היה צריך הכתוב להוסיף את הדברים הללו, שהרי ידוע שבהמה טמאה אינה נקרכת (רמב"ם) ומכאן שאין הכתוב מדבר אלא בבהמת קדשים שנפל בה מום (שהבהמה היא בבחינת טמאה, שאינה ראויה לקרבן). ובא הכתוב ללמדנו שבכגון זה כלבד (כשנפול בה מום), יוצאת בהמת קדשים לחולין על ידי פדיון. משנתנו דנה בענין פדיון של מנחות ונסכים, וכן לגבי קרבנות העופות ומכשירי קרבן.

המנחות והנסכים שנטמאו – הקדיש אדם (באמירה) סולת ושמן למנחות ויין לנסכים, ונטמאו, עד שלא קדשן בכלי – אם נטמאו קודם שנתנם בכלי שרת, יש להם פדיון – פודים אותם בדמים, והדמים קדושים; שהואיל ולא נתקדשו עדיין בכלי שרת, אין קדושתם אלא קדושת דמים, הלכך יש להם פדיון. ברם, אם לא נטמאו, אף על פי שלא נתקדשו בכלי שרת, אין פודים אותם, שכל הראוי למזבח, אינו יוצא מידי מזבח לעולם (ברייתא בגמרא). משקדשו בכלי – אבל אם נטמאו לאחר שנתנם בכלי שרת, אין להם פדיון – שהואיל ונתקדשו כבר בכלי, חלה עליהם קדושת הגוף, ואי אפשר לפדותם; וכיון שנטמאו, שורפים אותם ככל קרבן שנטמא. העופות – תורים או בני יונה שהוקדשו לקרבן, ואחר כך נפל בהם מום הפוסל אותם למזבח, והעצים – שהוקדשו למזבח, והלבונה – שהוקדשה, וכלי שרת – כל אלו אם נפסלו או נטמאו, אין להם פדיון – אין פודים אותם בדמים, שלא נאמר – בתורה שקדשים יש להם פדיון, אלא בהמה – בהמת קרבן שנפל בה מום, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו; אבל כל אלו שנימנו לעיל אינם ניפדים כשנפסלו.

שבת קודש

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד במי שנדר מנחה ושינה ממה שנדר.

האומר: הרי עלי במחבת – הרי עלי להביא מנחה במחבת, **והביא במרחשת**; או שאמר: הרי עלי להביא מנחה במרחשת, **והביא במחבת** (ענין לעיל ה. ח – שם מבואר "מה בין מחבת ומרחשת"). מה שהביא הביא – המנחה שהביא, מנחה כשרה היא,

בשני כלים – פְּשָׁרִים; נתנן בכלי אחד – פְּשָׁתִי מִנְחוֹת שְׁנֵתָעֲרְבוּ.
ג הרי עלי מנחה מן השְׁעוּרִין – יָבִיא מִן הַחֲטָיִים. קָמַח – יָבִיא סֶלֶת. בְּלֹא שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה – יָבִיא עֵמֶה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה.
חֲצִי עֶשְׂרוֹן – יָבִיא עֶשְׂרוֹן שָׁלֹם. עֶשְׂרוֹן וּמִחְצָה – יָבִיא שְׁנַיִם. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר, שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב בְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים.

פירוש ברטנורא

דאמרי ליה בכלי אחד נדרת הוה ליה למימר להו אנא משום נדר אחרינא מיייתנא לה: בשתי מנחות שנתערבו. דאמרינן בפרק הקומץ, אם יכול לקמץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה כשרות, ואם לאו פסולות. והא דקתני לעיל אלו להביא בשני כלים והביא בכלי אחד פסולות, מייירי כגון דלא יכול לקמץ מכל אחת בפני עצמה:

ג הרי עלי מנחה מן השְׁעוּרִים יביא מן החטים. שאין מנחת נדבה באה אלא מן החטים. וכגון שאמר אילו הייתי יודע שאין מביאים מנחה מן השְׁעוּרִים לא הייתי נודר אלא מן החטים. אבל אם אמר לא הייתי נודר כלום, אינו חייב כלום: יביא סֶלֶת. דכתיב (ויקרא ב') סולת יהיה קרבנו: ר' שמעון פוטר. ר' שמעון סבר בגמר דבריו אדם נתפס, והואיל וגמר דבריו שלא כדין המנחה, אינו חייב כלום. ואין הלכה כר' שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

מבואר, שמדובר כאן בכגון שאמר: "אילו הייתי יודע שאין מביאים מנחה מן השְׁעוּרִים, לא הייתי נודר מן השְׁעוּרִים אלא מן החטים", הלכך מביא מן החטים. אבל אם אמר: "אילו הייתי יודע שאין מביאים מנחה מן השְׁעוּרִים, לא הייתי נודר כלום", אינו חייב כלום. קָמַח – הנודר להביא מנחה של קמח, יָבִיא סֶלֶת – שכתוב במנחת נדבה (ויקרא ב, א): "סלת יהיה קרבנו". בְּלֹא שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה – אם נדר להביא מנחה בלא שמן ולבונה, יָבִיא עֵמֶה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה – שמנחת נדבה טעונה שמן ולבונה (עיין לעיל ה, ג). חֲצִי עֶשְׂרוֹן – האומר: הרי עלי מנחה של חצי עשרון סולת, יָבִיא עֶשְׂרוֹן שָׁלֹם – שאין מנחה פחותה מעשרון, שכתוב (ויקרא יד, כא): "למנחה ולוג שמן", ודרשוהו למתנדב מנחה שלא יפחות מעשרון סולת הטעון לוג שמן (גמרא מנחות פט, א). עֶשְׂרוֹן וּמִחְצָה – אם נדר להביא מנחה של עשרון ומחצה סולת, יָבִיא שְׁנַיִם – שני עשרונים סולת, שאין מביאים למנחה אלא עשרונים שלמים. רַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר – בכל אלו שנימנו לעיל להביא מנחה כלל, שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב בְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים – להקריב מנחה. בגמרא מבואר, שרבי שמעון סובר: "בגמר דבריו אדם נתפס", וכיון שגמר דבריו שלא כדין המנחה, אין נדרו נדר, ולכן אינו חייב כלום. ואין הלכה כרבי שמעון.

במרחשת, המנחה פסולה. האומר: הרי עלי שני עֶשְׂרוֹנִים להביא בשני כלים, והביא בכלי אחד – שנתן את שני העשרונים בכלי אחד, אָמְרוּ לוֹ: בְּשֵׁנֵי כָלִים נִדְרָתָּ – ולא בכלי אחד, הִקְרִיבָן בְּשֵׁנֵי כָלִים – כמו שנדר, פְּשָׁרִים – קרבנות המנחה; נִתְּנָן בְּכָלִי אֶחָד – אם הקריבם בכלי אחד כמו שהביאם, הרי דינם פְּשָׁתִי מִנְחוֹת שְׁנֵתָעֲרְבוּ – ששנינו לעיל (ג, ג), שאם יכול לקמץ מזו בפני עצמה ומזו בפני עצמה, כשרות; ואם לאו, פסולות. וכן מה ששנינו ברישא, שאם אמר: אלו להביא בשני כלים והביא בכלי אחד, פסולין – מדובר שם כגון שאינו יכול לקמץ מכל אחת בפני עצמה. ויש מפרשים: נתנן בכלי אחד – שלאחר שאמר לו "בשני כלים נדרת", נתנן בשני כלים, וחזר ונתנן בכלי אחד, הלכך דינם כשתי מנחות שנתערבו, כמו שבארנו לעיל (תוספות).

באור משנה ג

משנתנו דנה בגודל מנחה שלא כמצוותה.

האומר: הרי עלי מנחה מן השְׁעוּרִין – שנדר להביא מנחה מן השְׁעוּרִים, יָבִיא מִן הַחֲטָיִים – חייב הוא להביא מנחה מן החטים לשם קיום נדרו, שאין מנחת נדבה באה אלא מן החטים. בגמרא

אגרות קודש

בי"ה, כ"ג טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

הווי"ח אי"א נוי"נ וכו' מו"ה דוב שי' כהנוביץ

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מו' טבת בו מבקש לכבדו בספרי הצ"צ, הנה כדי שיהיו ספרי קה"ת מצויים לכל דורש, מסדרים אנו עתה להמציא ספרינו למקום כללי פתוח לרבים, בכמה מעיירות ארצה"ק ת"ו, וגם לירושלים עיה"ק ת"ו נשלחו כל הספרים הנ"ל, והי' כל שוחר דא"ח יבוא לשם לרוות צמאונו, ובטח גם כ' יוכל לשתות בצמא מספרי קדושי ישראל ונשיאיו, כ"ק אדמו"ר הזקן, כ"ק אדהאמ"צ, כ"ק אדי הצ"צ, כ"ק אדמו"ר מוהר"ש, כ"ק אדמו"ר מהורש"ב, וכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, וצוקללה"ה, נבגי"מ, זי"ע.

אתענין לדעת אם מכהן הוא במשרת הרבנות ג"כ בירושלים, ואיזה קביעות עתים לתורה ישנם בעדתו וכו'.

בברכה,

מנחם שניאורסאהן

מוסג"פ חוברת לכ"ד טבת שזה עתה יצאה לאור, עם מכתב כללי השייך אלי, אשר בטח יענין אותו.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כג ע"א: הגמרא דנה על ברייתא נוספת באותו ענין: **מֵאֵן תִּנָּה לְהָא דְתַנְיָא, בְּיוֹם טוֹב** בשחרית **מֵאֲחֲרָיִן** העם **לְבֹא** לבית הכנסת, לפי שטרודים בביתם קודם התפילה להכין סעודת יום טוב, ו**מִמְּחֲרָיִן לְצֵאתָ** כדי לאכול סעודת יום טוב, ואין להאריך בתפלה יותר מדאי. **בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים** שאין סעודה, **מִמְּחֲרָיִן לְבֹא וּמֵאֲחֲרָיִן לְצֵאתָ**. ו**בְּשַׁבָּת** שאף מלאכת אוכל נפש אסורה, וכל ההכנות לצורך הסעודה נעשו כבר מערב שבת, **מִמְּחֲרָיִן לְבֹא** - יפה ונכון לבוא מוקדם לבית הכנסת כדי לקרוא את שמע כותיקין, ו**מִמְּחֲרָיִן לְצֵאתָ** משום עונג שבת. ובברייתא זו למדנו שביום הכפורים מאריכים בתפילה יותר משבת. שואלת הגמרא: **לִימָא** - האם נאמר שבשיטת **רַבִּי עֲקִיבָא** היא, **דְּאֵית לֵיהּ נִבְרָא וְיִתְרָא** - שלשיטתו יש עולה נוסף ביום הכיפורים יותר משבת, וזו היא האריכות של תפילת יום הכיפורים. דוחה הגמרא: **אִפִּילוּ תִימָא** שברייתא זו סוברת **כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שביום הכיפורים יש קורא אחד פחות מבשבת, ומכל-מקום תפילת יום הכפורים ארוכה מתפילת שבת משום **דְּנִפִּישׁ סִידוּרָא דְּיוֹמָא** - שמרובה סדר היום שלו.

הגמרא מבארת כנגד מה תיקנו את מספר הקוראים בתורה: **הֲנִי שְׁלֹשָׁה** הקוראים בימות החול ו**חֲמִשָּׁה** שביום טוב ו**שִׁבְעָה** בשבת, **כְּנִגְדַּי מִי** תקנו אותם. **פְּלִיגִי בֵּה רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחֲמָנִי וְחֵד דְּעָמִיָּה** - אמורא אחר שהיה עמו ו**זִמְנָו** - מי הוא אותו אמורא **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי**. ו**אָמְרִי לָהּ** ויש אומרים בלשון אחרת, שנחלקו בזה **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי וְחֵד דְּעָמִיָּה**, ו**זִמְנָו רַבִּי יִצְחָק בַּר נַחֲמָנִי**, ו**אָמְרִי לָהּ** שהאמורא שנחלק עם רבי שמעון בן פיזי הוא **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי**. **חֵד אָמַר כְּנִגְדַּי** מספר התיבות שב**פְּרַכְתָּ בְּהַנִּים**, שהם שלשה תיבות בפסוק ראשון, וחמשה בפסוק שני ושבעה בשלישי. **וְחֵד אָמַר**, שלשה **כְּנִגְדַּי שְׁלֹשָׁה שׁוּמְרֵי חֶסֶף** - שמצינו במלכות צדקיהו, חמשה כנגד **חֲמִשָּׁה** החשובים **מְרֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ** - מהשרים היושבים תמיד עם המלך, שבעה כנגד **הַשְּׁבַעָה** שרים **רֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ**.

הגמרא מכריעה במחלוקת האמוראים מברייתא: **תִּנָּי רַב יוֹסֵף** בברייתא כדעה השניה, **שְׁלֹשָׁה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעָה**, כנגד **שְׁלֹשָׁה שׁוּמְרֵי חֶסֶף**, **חֲמִשָּׁה מְרֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ**, **שְׁבַעָה רֹאֵי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ**. **אָמַר לֵיהּ אַבְבִּי** לרב יוסף **עַד הָאֵידָנָא** - עד עכשיו **מָאִי מַעֲמָא לֹא פְּרִישׁ לָן מִר טַעַם זֶה**. **אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף** **לֹא הָוֵה יִרְעָנָא דְּצִרְיָתוֹ לֵיהּ** - לא ידעתי צריכים אתם לפירוש זה ואינכם יודעים אותו, ו**מִי בָּעִיתוֹ מִיָּנְאִי מִילָתָא וְלֹא אָמְרִי לָבוּ** - וכי שאלתם ממני פעם איזה דבר ולא אמרתי לכם.

כעת מבארת הגמרא טעם הששה קוראים ביום הכיפורים: **אָמַר לֵיהּ יַעֲקֹב מִיָּנְאָה לְרַב יְהוּדָה**, **הֲנִי שֹׁשֶׁה קוֹרְאִים בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים כְּנִגְדַּי מִי** תיקנום. **אָמַר לֵיהּ**, **כְּנִגְדַּי שֹׁשֶׁה שְׁעִמְדוֹ מִיָּמִינוּ שֶׁל עֹזְרָא וְשֹׁשֶׁה מִשְׁמָאלוֹ**, **שְׁנֵאמַר** (נחמיה ח ז) **'וַיַּעֲמֵד עֹזְרָא הַסֹּפֵר עַל מִגְדָּל עֵץ אֲשֶׁר עָשָׂה לְדָבָר, וַיַּעֲמֵד אֶצְלוֹ מִתְנִיָּה וְשָׁמַע וַעֲנָה וְאוֹרִיָּה וְחִלְקִיָּה וּמַעֲשִׂיָּה עַל יָמִינוֹ, וּמִשְׁמָאלוֹ הָדִיָּה וּמִיִּשְׁאֵל וּמִלִּבְיָה וְחִשָּׁם וְחִשְׁבַּדְנָה וְזַכְרִיָּה מִשְׁלָם**. מקשה הגמרא: **הֲנִי** - אותם שעמדו משמאלו **שְׁבַעָה הָווּ** ולא ששה. מתרצת הגמרא: **הֲנִינוּ וְזַכְרִיָּה הֲנִינוּ מִשְׁלָם**, אדם אחד היה, ושמו היה זכריה, ו**אָמַר קִרְאוּ** הפסוק **מִשְׁלָם**, משום **דְּמִישְׁלָם בְּעֹבְדֵיהּ** - שהיה זכריה תמים ושלם במעשיו.

הגמרא מבררת מי הם הראויים להימנות על שבעת הקוראים בתורה בשבת: **תִּנּוּ רַבְּנָן**, **חֶפְל עוֹלָיִן** להשלים **לְמִנּוּן שְׁבַעָה** קוראים בתורה בשבת, ו**אִפִּילוּ קָמִין וְאִפִּילוּ אִשָּׁה**. **אָבַל אָמְרוּ חֲכָמִים אִשָּׁה לֹא תִקְרָא בַּתּוֹרָה**, **מִפְּנֵי** שאין זה **כְּבוֹד** ה**צַבֵּר**.

אִיבָעִיָּא לָהּ, **הַמַּפְטִיר** נביא שהוא גם קורא לפני כן בתורה כדלקמן, **מַהוּ שִׁיעֲלָה לְמִנּוּן שְׁבַעָה**, או שמא אין קריאתו משלימה את מנין הקוראים וצריך שיקראו שבעה מלבדו. הגמרא מביאה מחלוקת בנידון זה: **רַב הוּנָא וְרַבִּי יְרֵמְיָה בַּר אֲבָא** נחלקו בזה, **חֵד אָמַר** שהמפטיר **עוֹלָה** למנין שבעה, ו**חֵד אָמַר** שאינו **עוֹלָה**. מבארת הגמרא טעמים: **מֵאֵן דְּאָמַר עוֹלָה**, טעמו הוא **דְּהָא קָרִי** - שהרי הוא קורא בתורה ומדוע יגרע אם הוא גם מפטיר אחר כך בנביא. ו**מֵאֵן דְּאָמַר אֵינוֹ עוֹלָה**, טעמו **בְּדַעוּלָא** שיש הבדל בין קריאת שבעת העולים לקריאת המפטיר, **דְּאָמַר עוֹלָא מִפְּנֵי מַה** תיקנו חכמים שהמפטיר **בְּנִבְיָא צִרִיךְ שִׁיקְרָא בַּתּוֹרָה תַּחֲלָה**, הלא כבר קראו מנין הקוראים הנצרכים לקריאת היום, אלא **מִפְּנֵי** שרצו שיהא **כְּבוֹד תּוֹרָה** יותר משל נביא. ו**כִּינּוּ דַּרְק מִשּׁוּם כְּבוֹד הַתּוֹרָה הוּא** קורא בה ואינו משום חובה, **לְמִנּוּנָא לֹא סְלִיֵּךְ** - אינו עולה למנין שבעה, שכך היתה התקנה, שיקראו שבעה לשם חובה, ואחריהם יוסיף המפטיר קריאה נוספת שאינה לשם חובה אלא משום כבוד תורה.

מתרצת הגמרא: לא – אין להקשות סתירה זו, כי לעולם קודם הנץ החמה יקמא הוא, וכפי ששינו בתחילת הברייתא שתי הקריאות הן ביום, והא' דקרו ליה ליליא – ומה שבסוף הברייתא קראו לזמן זה לילה, דאמאי אינשי דגנו בהאי שעתא – הוא מפני שיש בני אדם שישנים בשעה זו. ולכן אף שקודם הנץ החמה יום הוא, יוצא בזמן זה ידי חובת קריאת שמע של ערבית, שזמנה נאמר בפסוק בלשון 'ובשכבך', ובשעה זו עדיין יש בני אדם השוכבים במטותיהם. אמר רבי אחא ברבי חנינא, אמר רבי יהושע בן לוי, הלכה ברבי שמעון שאמר משום רבי עקיבא, שיוצא ידי חובת קריאת שמע של ערבית אחר עלות השחר.

רבי זירא מוסיף על הדין שנפסק לעיל בברייתא הראשונה שיכול לקרוא קריאת שמע של ערבית סמוך לעמוד השחר: אמר רבי יוחנן, ובלבד שלא יאמר המתפלל וקורא קריאת שמע של ערבית מעט קודם לעמוד השחר, את ברכת השפיכה, כי ברכה זו נתקנה רק לזמן תחילת השכיבה, וסמוך לעמוד השחר הוא זמן סוף השכיבה.

הגמרא מבארת את הפסוק של רבי יהושע בן לוי: כי אהא – כשבא רב יצחק בר יוסף מארץ ישראל לבלב, אמר, הא (פסק זה) דרבי אחא ברבי חנינא אמר רבי יהושע בן לוי שחלכה כרבי שמעון שיוצא ידי חובת קריאת שמע של ערבית אחר עלות השחר, לאו בפירוש איתמר, אלא מפלגא איתמר – לא נאמרה על ידו בפירוש, אלא מכלל דבריו למדו זאת, וכך היה המעשה, וההוא וזנא דרבה דאשתבורי כחלולא דרבי יהושע בן לוי – שזוג תלמידי חכמים שהשתכרו בשמחת החתונה של בנו של רבי יהושע בן לוי ונרדמו עד לאחר עמוד השחר, ומחמת כן לא קראו קריאת שמע של ערבית, אתו לקמיה דרבי יהושע בן לוי – באו לפני רבי יהושע בן לוי קודם נץ החמה, לשאול האם הם יכולים לקרוא כעת קריאת שמע, אמר להם רבי יהושע בן לוי, כדאי הוא רבי שמעון המתיר לקרוא קריאת שמע של ערבית עד הנץ החמה, לפסוקו

עליו בפסוק הזה: בשעת אונס כו שנרדמתם מתוך שכרות. שנינו במשנה (לעיל ב): מעשה שפאנו בניו וכו' של רבן גמליאל מבית המשתה אחר חצות, ואמרו לו שלא קראו עדיין קריאת שמע של ערבית, והורה להם רבן גמליאל שיכולים הם לקרוא אם לא עלה עמוד השחר. שואלת הגמרא: ועד השקא לא שמיע להו הא דרבה גמליאל – וכי עד עכשיו לא שמעו בניו של רבן גמליאל את דעת אביהם הסובר שזמן קריאת שמע של ערבית הוא עד עלות השחר. משיבה הגמרא: הך קאמרי ליה – כך אמרו לאביהם, רבן פליגי עינן – האם חכמים שאמרו במשנה שזמנה עד חצות, חולקים עליך, והכלל הוא שחיד ורגים הלכה ברבים, ואין אנו חייבים לקרוא עכשיו, או דלמא רבן בנותך סבירא להו – או שמא אף חכמים סוברים בדעתך, שזמנה מן התורה עד עלות השחר, והאי דקאמרי – ומה שאמרו שזמנה עד חצות, הוא רק זירח להקדים ולקיים את המצוה, כדי להרחיק אדם מן העבירה, שלא ידחנה עד שלבסוף יעבור זמנה, אבל במקום שנאנס עדיין מקיים מצות קריאת שמע בזמנה אף אחר חצות, ואם כן חייבים אנו לקרותה כעת. אמר להו רבן גמליאל לבניו, רבן בנותי סבירא להו – חכמים מודים לי שמן התורה נמשך זמן קריאת שמע עד עלות השחר, ולכן תיבין אתם לקרוא. והאי דקאמרי חכמים עד חצות, כדי להרחיק אדם מן העבירה.

שנינו במשנה בהמשך תשובת רבן גמליאל לבניו, וילא זו בלבד אמרו, אלא וכו' כל מה שאמרו חכמים עד חצות, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. שואלת הגמרא: ורבן גמליאל מי קאמר עד חצות – וכי רבן גמליאל סבר שזמן קריאת שמע של ערבית הוא עד חצות, דקתני – ששנינו בדבריו במשנתנו וילא זו בלבד אמרו, כלומר, ולא קריאת שמע בלבד אמרו חכמים שיש לעשות לה סיגי לקרותה עד חצות, אלא גם שאר המצוות שאמרו חכמים שזמנם עד חצות, עיקר זמנם עד שיעלה עמוד השחר, אלא שעשו חכמים סיגי להרחיק את האדם מן העבירה, ומשמע שרבן גמליאל מודה שזמן קריאת שמע של ערבית הוא עד חצות, וקשה, הלא

רבן גמליאל סובר שלכתחילה זמן קריאת שמע הוא עד עמוד השחר.

משיבה הגמרא: הך קאמר להו רבן גמליאל לבניה – כך אמר להם רבן גמליאל לבניו, אני סבור שמותר לקרוא לכתחילה עד עמוד השחר, אלא אפילו לרבן דקאמרי שסוף זמן קריאת שמע הוא עד חצות, אין בוונתם שאחר חצות אינו יוצא ידי חובתו, אלא מצותה עד שיעלה עמוד השחר, והאי דקאמרי – ומה שאמרו שסוף זמן קריאת שמע של ערבית הוא עד חצות, הוא רק כדי להרחיק אדם מן העבירה.

שנינו במשנה: הקמר תלמיס וכו' ואברים, מצותן עד שיעלה עמוד השחר, וכל הנאכלים ליום אחד, מצותן עד שיעלה עמוד השחר. ומדייקת הגמרא, ואילו אכילת פסחים לא קתני – ואילו על מצות אכילת קרבן פסח לא שנינו כן שמצותה עד שיעלה עמוד השחר. מקשה הגמרא: ורמינא – יש להקשות על כך מברייתא, ששנינו בה קריאת שמע של ערבית, ויהלל הנאמר בליל פסחים, ואכילת קרבן פסח, כל אלו מצותן עד שיעלה עמוד השחר, וכיון שמבואר בברייתא שאף אכילת פסח זמנה עד שיעלה עמוד השחר, מדוע לא הוזכרה מצוה זו במשנתנו.

מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף, לא קשיא, הא – משנתנו שלא מנתה גם את אכילת פסחים, היא כדברי רבי אלעזר בן עזריה הסובר שמדאורייתא זמן אכילת הפסח הוא עד חצות, והא – והברייתא, היא כדברי רבי עקיבא הסובר שזמן אכילת הפסח הוא עד שיעלה עמוד השחר, וכפי ששנינו בברייתא נוספת, שנחלקו בכך רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. דתניא, נאמר בפסוק (שמות יב ט) 'ואכלו את הבשר בלילה הזה', ונחלקו התנאים עד מתי הוא זמן אכילת הפסח בלילה זה. רבי אלעזר בן עזריה אומר, נאמר כאן לענין אכילת בשר הפסח, 'בלילה הזה', ונאמר להלן בענין מבח בכורות (שם יב יב), 'וערבתי בארץ מצרים בלילה הזה', יש ללמוד גזירה שווה מתיבות 'בלילה הזה' שבשני המקומות, מה להלן – מבח בכורות, זמנה עד חצות, שנאמר (שמות יא ד) 'בפחתה בלילה' אני יוצא בתוך מצרים, אף כאן – מצות אכילת הפסח, זמנה עד חצות. אמר ליה רבי עקיבא לרבי אלעזר בן עזריה, ויהלא כבד נאמר (שמות יב יא) 'ואכלתם אתו בחפזון', פסח הוא לה', ולמדנו מפסוק זה שזמן אכילת הפסח הוא עד שעת חפזון – עד השעה שבה נחפזו בני ישראל לצאת ממצרים, והיא שעת עלות השחר. ואם תשיב אל כך, שאם אין לדרוש את הגזירה שווה מתיבות 'בלילה הזה', אלא מה להלן לומר 'בלילה הזה', אשיב לך שהיא נצרכת, שכול הייתי לומר שהיא קודם פסח נאכל בקדשים ביום – שבשם ששאר כל הקדשים נאכלים ביום שחשתם ובלילה שלאחריו, כך גם קרבן פסח יאכל אף ביום שחשתו ב"ד ניסן, תלמוד לומר, 'ואכלו את הבשר בלילה', ויש ללמוד מכך שבלילה הוא נאכל ולא ביום, נמצא שנחלקו רבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה אם הפסח נאכל עד חצות או עד עלות השחר, ולכן ניתן לתרץ שמשנתנו שלא הוזכרה שאכילת הפסח זמנה עד עלות השחר, נשנתה בשיטת רבי אלעזר בן עזריה, והברייתא היא כשיטת רבי עקיבא.

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא בדרשות הפסוקים. שואלת הגמרא: בשלמא לרבי אלעזר בן עזריה דאית ליה גזירה שוה – הדרוש מגזירה שווה שאכילת הפסח היא עד חצות, אמצריך למכתב ליה 'הזה' – לכן היה צריך לכתוב בפסוק את תיבת 'הזה', כדי ללמד את הגזירה שווה, אלא לרבי עקיבא שאינו דורש גזירה שווה זו, האי 'הזה' מאי עביד ליה – מה ידרוש מתיבת 'הזה'. משיבה הגמרא: לרבי עקיבא תיבת 'הזה' למעוטי לילה אחר הוא דאמא – באה למעט שאין קרבן פסח נאכל לילה נוסף מלבד ליל חמשה עשר בניסן, כי שלמא דעתך אמינא – היה עולה בדעתך לומר, הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים, אם כן נלמד פסח משלמים, מה שלמים נאכלין לשני ימים, ולילה אחר שביניהם, אף פסח כיון שהוא נאכל רק בלילה, יהיה נאכל לשתי לילות במקום שני ימים, ויהא נאכל בסך הכל לשתי לילות ויום אחד, קא משמע לן – משמענו הפסוק שאין הדבר כן,

ברכות. פרק ראשון – מאימתי דף ט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רטו רש"י תוספות

לעולם ימנא הוא. ואם תאמר ליתני שתי פעמים קודם הנץ החמה והיו רבותא טפי דאפילו קודם הנץ היו זמן דקריאת שמע של שחרית. וי"ל בדפרישנא דהאי ימנא לענין שאר מצות. אבל לענין ק"ש הואיל ואיכא אינשי דגנו לאו זמן קימה הוא. ותימא דקשיא דרבי עקיבא אדר' עקיבא דהבא קאמר אחר הנץ ולקמן (עמוד ב) קאמר משיכיר בין חמור לערוד דהיינו אפילו קודם. וי"ל דתרי תנאי

אליבא דרבי עקיבא. אי נמי יש לומר ימנא הוא אפילו גבי קריית שמע דהא זמן קימה הוא והא דלא נקט ב' פעמים קודם הנץ משום דבעי לשמורעין שאניו יוצא בשל לילה אחר הנץ; **ובלבד** שלא יאמר השכיבנו. פירש בקונטרס אמילתא דר"ש בן יוחי דקרא קודם שיעלה עמוד השחר קאי. ונראה לי דאז ודאי זמן שכיבה הוא ומצי למימר השכיבנו. ועוד הוזהר ליה למימר אמאי דסליק מיניה. ופ' השר מקריצי דקאי אקודם הנץ דסליק מיניה ולכך קאמר דלא מצי למימר השכיבנו דלאו זמן שכיבה הוא כיון שעלה כבר עמוד השחר אפילו קודם הנץ:

ר' אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה חוה וכו'. ואת' היכי מצי למימר רבי אלעזר בן עזריה עד חצות והכתיב לא תותרי ממנו עד בקר (שמות יב) דמשמע עד בקר מיהא מצי לאכלו. ויש לומר דמצי למימר דהכי קאמר לא תעשו דבר שיבא לידי נותר עד הבקר. שאם לא יהא נאכל עד חצות לא תוכל לאוכלו ולא לשורפו בלילה כדקא אמרין ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה ואם כן ישיאר עד הבקר: אלא

אמר'?" הכי קאמר להו רבן גמליאל לבניה: אפילו לרבנן דקאמרי עד חצות, מצותה עד עלות השחר. והא דקא אמרי "עד חצות", כדי להרחיק אדם מן העבירה: הקטר חלבים וכו': ואילו אכילת פסחים לא קתני, ורמינ'הו: קריאת שמע ערבית, והלל בלילי פסחים, ואכילת פסח, מצותן עד שיעלה עמוד השחר! אמר רב יוסף: לא קשיא; הא ר' אלעזר בן עזריה, הא ר' עקיבא. דתנאי: "ואכלו את הבשר בלילה הזה", מה להלן עד חצות, אף כאן עד חצות. אמר ליה ר' עקיבא: והלא כבר נאמר "בחפזון", עד שעת חפזון! אם כן מה תלמוד לומר "בלילה"? יכול יהא נאכל פקדשים ביום? תלמוד לומר "בלילה"; בלילה הוא נאכל, ולא ביום. בשלמא לר' אלעזר בן עזריה דאית ליה גזירה שוה, אצטריך למכתב ליה "הזה". אלא לר' עקיבא, האי "הזה" מאי עביד ליה? למעוטי לילה אחר הוא דאתא; סלקא דעתך אמינא: הואיל ופסח קדשים קלים, ושלמים קדשים קלים, מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, אף פסח נאכל שני לילות במקום שני ימים, ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד, קא משמע לן "בלילה הזה", בלילה הזה הוא נאכל, ואינו נאכל בלילה אחר. ור' אלעזר בן עזריה, מ"לא תותרי עד בקר" נפקא. ור' עקיבא, אי מהתם, הוה אמינא מאי "בקר", בקר שני. ור' אלעזר אמר לך: כל "בקר", בקר ראשון הוא. והני תנאי כהני תנאי: דתנאי: "שם תזבח את הפסח בערב, בבוא השמש מועד צאתך ממצרים", ר' אלעזר אומר: "בערב" אתה זוכת, ו"בבוא השמש" אתה אוכל, ו"מועד צאתך מארץ מצרים" אתה שורף. ר' יהושע אומר: "בערב" אתה זוכת, "בבוא השמש" אתה אוכל, ועד מתי אתה אוכל והולך? עד "מועד צאתך מארץ מצרים". אמר ר' אבא: הפל מודים פשנאנא ישראל ממצרים, לא נגאלו אלא בערב, שנאמר: "הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה"; וכשיצאו, לא יצאו אלא ביום, שנאמר: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה". על מה נחלקו? על שעת חפזון. ר' אלעזר בן עזריה כבר: מאי "חפזון"? חפזון דיישראל. תנאי נמי הכי: "הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה", וכי בלילה יצאו? והלא לא יצאו אלא ביום, שנאמר: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה"! אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב. "דבר נא פאנוי העם", אמרי דבי ר' ינאי: אין "נא" אלא לשון פקשה, אמר ליה תקדוש ברוך הוא למשה: בפקשה ממך, לך ואמור להם לישראל: בפקשה מכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר

והאי דקרו ליה ליליא. דקאמר יוצא בו ק"ש של לילה. משום דאיכא דגנו. וקרינא ביה ובשכר; ובלבד שלא יאמר השכיבנו. הקורא ק"ש של לילה שחרית סמוך לעמוד השחר לא יאמר השכיבנו שאין עוד זמן תחלת שכיבה אלא זמן סוף שכיבה: ראשתכור. ושנו ונרדמו עד לאחר עמוד השחר: בשעת הירח. אבל שלא בשעת הירח לא: הכי קא אמרי

ליה. לרבן גמליאל ולא גרס אלא: רבנן פליגי עליון. כלומר מי פליגי רבנן עליך דהא דאמרי עד חצות דקא קאמרי דלא משמע להו ובשכר כל זמן שכיבה אלא כל זמן שדרך בני אדם להתעסק לילך ולשכב ומיהו בהא פליגי אדריב אלעזר דאלו רבי אלעזר סבירא ליה זמן עסק שכיבה אינו אלא עד האשמורה הראשונה ולרבנן עד חצות. ואת סבירא לך ובשכר כל זמן שבני אדם שוכבים והיינו עד הלילה ויחיד ורבים הלכה כרבים: או דילמא כוותר סבירא להו. ומשמע להו ובשכר כל זמן שכיבה והא דקאמרי עד חצות הירחקה הוא כדי לזרז ומיהו היכא דאתניס ולא קרא קודם חצות עדיין זמן חיובא הוא ומחייב ונפק ידי ק"ש בזמנא: כוותר סבירא להו. וחיבינן אתם לקוות גרסינן ולא גרסינן מותרים דאפילו שלא בזמנא תנן (עמוד ב) הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה: שעת חפזון. שנחפזו לצאת והיינו עמוד השחר כדכתיב לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (שמות יב): יכול יהא נאכל. כשאר קדשים ביום שדחתו כדרך תורה שאף היא זמן אכילתה יום אחד ואוכל והולך כל יום שחשטה והלילה עד הבקר כדן תורה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ויקרא ז) מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד. שביתים דכתיב ביום ובחכם יאכל וממחרת (שם יט) אף פסח נמי הואיל ואינו נאכל אלא בלילה נוקם שני לילות במקום שני ימים דשלמים ויהא נאכל בשני לילות ויום אחד לא שואכלנו ביום אלא שיהא שחות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בלילה השנית קמיל: שם תזבח את הפסח בערב כבא השמש מועד צאתך ממצרים. הרי לך שלשה זמנים שאינם שוים. בערב כי ניטו צללי ערב היינו לאחר חצות שנסתלקה חמה מראש כל אדם ונטתה למערב. כבא השמש משהשכה. מועד צאתך ממצרים בבקר. כיצד יתקיימו כולם. בערב לזמן שחיטה כבא השמש התחלת זמן אכילה מועד צאתך זמן שריפה כלומר בבקר הוא נעשה נותר שהגיע זמן שריפה אלא לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב ממתנין לו עד בקר שני: עד מתי אתה אוכל. דיינו בר"ע אבל לתנא קמא עד חצות לילה היו זמן אכילה ותו לא דאי לא מאי בינייהו: חבל מודים. רבי עקיבא גופיה מודה שהלילה מחצות ואילך היהנה שעת חפזון למצרים לשלח מן הארץ: מערב נגאלו. נתנו להם רשות לצאת: חפזון דמצרים. מכת הבכורים שעל ידם נחפזו למלך לשלחם: חפזון דישאל. לא שמעו להם לצאת עד בקר: אותו

אלעזר בן עזריה כבר: מאי "חפזון"? חפזון דיישראל. תנאי נמי הכי: "הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה", וכי בלילה יצאו? והלא לא יצאו אלא ביום, שנאמר: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה"! אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב. "דבר נא פאנוי העם", אמרי דבי ר' ינאי: אין "נא" אלא לשון פקשה, אמר ליה תקדוש ברוך הוא למשה: בפקשה ממך, לך ואמור להם לישראל: בפקשה מכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר

אלא בין תכלת ללבן שבה. פי' רש"י צמר הצבוע תכלת ויש מקומות שלא עלה שם הצבע שפיר. וקשה דאמרין במנחות (מג ב' ושם) ראה מצוה זו שבה תלוי מצוה אחרת ואיזו זו ק"ש כדתנן עד שיכיר בין תכלת ללבן. ואי קאי אגוית צמר אינה תלויה בציצית. ועוד בלילה נמי פעמים יכולין לראות צמר שאינו צבוע כדרכו. ע"כ יש לפרש בין תכלת שבה בציצית שהיה קבוע בו תכלת וגם שני חוטין

לבן ועושין בו חוליא של תכלת וחוליא של לבן; 1
ואחרים אומרים עד שיראה חברו וכו'; 2
בירושלמי במה אנו קיימין אי ברגיל אפי' ברוח 3
טפי חכים ביה ובשאינו רגיל אפילו בקרוב 4
לגביה לא חכים ביה חפתי ברגיל ואינו רגיל 5
כדחין אבסגיא דאתי לקצין. וצריך לומר דהאי 6
אחרים לאו ר' מאיר ניהו דהא ר' מאיר איירי 7
לעיל מיהיה: "לך" כותיקין. תימא דלעיל 8
פסקין במאן דמאיר לאחר עמוד השדר מיד 9
ולקמן פסקי הלכה בר' יהושע דאמר עד ג' שעות 10
והבא פסק אביי שהוא בתרא ואמר כותיקין 11
ומשמע דהכי הלכתא. וי"ל דהאי זמן ק"ש 12
מתחיל לאחר עמוד השדר חמנו עד ג' שעות 13
ומיהו מצוה מן המובחר כותיקין סמוך להנץ 14
החמה כדי לסמוך גאולה לתפלה ואפי' ותיקין נמי 15
מודר לרבי יהושע שאם לא קרא קודם הנץ החמה 16
דיכול לקרות עד שלש שעות ועל זה אנו סומכין 17
וכן בפ' מי שמתו (דף כ"ב ב) דקאמר בעל קרי 18
שירד לטבול אם יכול לעלות ולקרות קודם הנץ 19
וכו' ומסיק בגמרא (דף כ"ה ב) דילמא כר' יהושע 20
וכותיקין כלומר מתנ"י דתני קודם הנץ החמה 21
כותיקין אלא ותיקין נמי מדר' לר' יהושע שאין 22
שעה עוברת עד שלש שעות. ומיהו קשה 23
דאמרין בימא (דף לז. ושם) אף היא עשתה 24
נברשת של חזק כיון שהחמה זורחת והו' נציצות 25
ירצאות המנה והיו יורעין שהגיע הנץ החמה ובא 26
זמן ק"ש של שחרית ומנחה וזה היום בשאר עמא 27
דירושלם אלא ותיקין נמי מדר' לר' יהושע שאין 28
הנץ החמה וזה לאו הו' כותיקין שהיו קורין קודם 29
להנץ סמוך להנץ. וי"ל דאדנו זמן הוקבע לצבור 30
לפי שלא היו יכולין להקדים ולגמור כותיקין כי 31
רוב בני אדם אינם יכולין לכוין אותה שעה: 32
כל הסומך גאולה לתפלה אינו נזוק. ואת' הדלא 33
כל העולם סומכין גאולה לתפלה ומאי 34
רבותיה דרב ברנא דלא פסיק חובא מפומיה. וראי 35
לומר דהכי קאמר כל הסומך גאולה לתפלה 36
כותיקין שקורין ק"ש קודם הנץ ותפלה לאחר הנץ: 37
כל

שיסמוך גאולה לתפלה, ונמצא מתפלל ביום. אומר ר' יורא: מאי קראת? דאמרי ליה: בנאי איתתקת? דאמרי ליה: אסא לבי מלפא. התם נמי מבני לך למיחב אנרא למחוי אפי' מלפא. דאמר ר' 32
סמכי ואיתתקי! אומר ליה: בנאי איתתקת? דאמרי ליה: אסא לבי מלפא. התם נמי מבני לך למיחב אנרא למחוי אפי' מלפא. דאמר ר' 33
יחנן: לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, 34
שאם יזכה יבחינו בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם. אומר ליה ר' אלעא לעולא: פי עיילת להתם, שאיל בשלמא דרב ברנא אחי 35
במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא ושמן במצות. וימנא חדא סכד גאולה לתפלה, ולא פסיק חובא מפומיה פוליה וימא. היכי 36
מצי סמיק? והא אומר ר' יחנן: בתחלה הוא אומר: "ה' שפתי תפתח", ולבסוף הוא אומר: "היו לרצון אמרי פי"! אומר ר' אלעזר: 37
תהא בתפלה של ערבית. והא אומר ר' יחנן: איחזו בן העולם הבא? זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית! אלא אומר ר' 38
אלעזר: תהא בתפלה המנחה. רב אשי אומר: אפילו תימא אכולהו! פיו דקבעיה רבנן בתפלה, בתפלה אריכתא דמאי. דאי לא תימא 39
הכי, ערבית היכי מצי סמיק? הא בעי למימר "השכיבנו"! אלא פיו דתקינו רבנן "השכיבנו", כגאולה אריכתא דמאי. הכי נמי פיו 40
דקבעיה רבנן בתפלה, בתפלה אריכתא דמאי. מפדי, האי "היו לרצון אמרי פי" משמע לבסוף, ומשמע מעיקרא. דבעינא למימר. מאי 41
טעמא תקנהו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות? לימרו מעיקרא! אומר ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פוי: הואיל ולא אומר דוד אלא 42
לאחר שמונה עשרה פרשיות, לפיכך תקינו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות. הני שמונה עשרה? תשע עשרה הויין! "אשרי האישי" 43
ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא, דאמר ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פוי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אומר "הללויה" 44
עד שראה במפתח של רשעים, שנאמר: "יתמו הפאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפשי את ה' הללויה". הני מאה ושלש? 45
מאה וארבע הויין! אלא שמע מיהו, "אשרי האישי" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר ר' שמואל בר נחמני, אומר ר' יחנן: 46

אותו צדיק: "ועבדום וענו אותם" קיים בהם, "ואחרי 1
כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם. אומר לו: 2
ולוא שנצא בעצמנו! משל לאדם שהיה חבוש בבית 3
האסורים, והיו אומרים לו בני אדם: מוציאין אותך 4
למחר מבית האסורין, וגוהנין לך ממון הרבה; ואמר 5
להם: בבקשה מכפם, הוציאוני היום, ואיני מבקש 6
כלום. "וישאלום", אומר ר' אמי: מלמד שהשאלום 7
בעל פרסם. איפא דאמרי בעל פרסם דמצרים, ואיפא 8
דאמרי בעל פרסם דישאלום. מאן דאמר בעל פרסם 9
דמצרים, דכתיב "וגות בית תחלק שלל". מאן דאמר 10
בעל פרסם דישאלום, משום משו. "וינצלו את מצרים", 11
אמר ר' אמי: מלמד שעשוהו במצודה שאין בה 12
דגן. וריש לקיש אומר: עשוהו במצודה שאין בה 13
דגים. "אהיה אשר אהיה", אומר לו הקדוש ברוך הוא 14
למשה: לך אומר להם לישאלום, אני הייתי עמכם 15
בשעבוד זה, ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכות. אומר 16
לפניו: רבונא של עולם, דיה לצרה בשעתה! אומר 17
לו הקדוש ברוך הוא: לך אומר להם, "אהיה שלחני 18
אליכם". עניני ה' עניני, אומר ר' אבהו: למה אמר 19
אלהיו "עניני" שתי פעמים? מלמד שאמר אלהיו לפני הקדוש ברוך הוא: רבונא של עולם, 20
עניני שתרד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח, ו"עניני" שתיפח דעתם, פרי שלא 21
יאמרו מעשה כשפים הם. שנאמר: "ואתה הסבות את לבם אחורנית": מתנ"י מאימתי קורין 22
את שמע בשחרית? משיכיר בין תכלת ללבן. ר' אליעזר אומר: בין תכלת לברתי. (וגומרה) 23
עד הנץ החמה, ר' יהושע אומר: עד שלש שעות, שכן הדרך מלכים לעמוד בשלש שעות. 24
תקורא מכאן ואילך, לא הפסיד, כאדם תקורא בתורה: גמ' מאי בין תכלת ללבן? אילימא בין 25
גבבא דעמרא חורא לגבבא דעמרא דתכלתא, הא בליליא נמי מידע ידעי! אלא בין תכלת 26
שבה ללבן שבה. תניא, רבי מאיר אומר: משיכיר בין זאב ללבלב. ר' עקיבא אומר: בין חמור 27
לעור. ואחרים אומרים: משיכיר את חברו דרוח ארבע אמות, ויפרינו. אומר רב הונא: הלכה 28
פאחרים. אומר אביי: לתפילין - פאחרים, לקריאת שמע - בתיקין, דאמר ר' יוחנן: ותיקין היו 29
גומרין אותה עם הנץ החמה. תניא נמי הכי: ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה, פרי 30
בן אליקים משום קהל קדישא דבירושלים: כל הסומך גאולה לתפלה אינו נזוק כל היום כולו. אומר ר' יורא: איני? והא אנא 31
סמכי ואיתתקי! אומר ליה: בנאי איתתקת? דאמרי ליה: אסא לבי מלפא. התם נמי מבני לך למיחב אנרא למחוי אפי' מלפא. דאמר ר' 32
יחנן: לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, 33
שאם יזכה יבחינו בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם. אומר ליה ר' אלעא לעולא: פי עיילת להתם, שאיל בשלמא דרב ברנא אחי 34
במעמד כל החבורה, דאדם גדול הוא ושמן במצות. וימנא חדא סכד גאולה לתפלה, ולא פסיק חובא מפומיה פוליה וימא. היכי 35
מצי סמיק? והא אומר ר' יחנן: בתחלה הוא אומר: "ה' שפתי תפתח", ולבסוף הוא אומר: "היו לרצון אמרי פי"! אומר ר' אלעזר: 36
תהא בתפלה של ערבית. והא אומר ר' יחנן: איחזו בן העולם הבא? זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית! אלא אומר ר' 37
אלעזר: תהא בתפלה המנחה. רב אשי אומר: אפילו תימא אכולהו! פיו דקבעיה רבנן בתפלה, בתפלה אריכתא דמאי. דאי לא תימא 38
הכי, ערבית היכי מצי סמיק? הא בעי למימר "השכיבנו"! אלא פיו דתקינו רבנן "השכיבנו", כגאולה אריכתא דמאי. הכי נמי פיו 39
דקבעיה רבנן בתפלה, בתפלה אריכתא דמאי. מפדי, האי "היו לרצון אמרי פי" משמע לבסוף, ומשמע מעיקרא. דבעינא למימר. מאי 40
טעמא תקנהו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות? לימרו מעיקרא! אומר ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פוי: הואיל ולא אומר דוד אלא 41
לאחר שמונה עשרה פרשיות, לפיכך תקינו רבנן לאחר שמונה עשרה ברכות. הני שמונה עשרה? תשע עשרה הויין! "אשרי האישי" 42
ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא, דאמר ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פוי: מאה ושלש פרשיות אמר דוד, ולא אומר "הללויה" 43
עד שראה במפתח של רשעים, שנאמר: "יתמו הפאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפשי את ה' הללויה". הני מאה ושלש? 44
מאה וארבע הויין! אלא שמע מיהו, "אשרי האישי" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר ר' שמואל בר נחמני, אומר ר' יחנן: 45
מאה וארבע הויין! אלא שמע מיהו, "אשרי האישי" ו"למה רגשו גוים" חדא פרשה היא. דאמר ר' שמואל בר נחמני, אומר ר' יחנן: 46

פתח

משתנתו בזמנה של קריאת שמע בשחרית. מבארת המשנה: 60
מאמתי קורין את שמע בשחרית - מתי מתחיל זמן קריאת שמע 61
בבוקר, משיאיך היום כל כך, עד שישייך אדם בין צבע תכלת לצבע 62
ללבן. רבי אליעזר אומר, זמן קריאת שמע בשחרית מתחיל מאוחר 63
יותר, משייכול להכיר בין צבע תכלת ל-ירוקן לצבע של ירק הנקרא 64
'פרת' - כרישים, שמראיהם דומה זה לזה. 65
מוסיף רבי אליעזר, (ונזכרה) סוף זמן קריאתה בשחרית הוא עד 66
הנץ תחמה - עד השעה שהחמה מתחילה לזרוח בראשי ההרים. 67
ואם קרא לאחר זמן זה אינו יוצא ידי חובת קריאת שמע, מאחר 68
שעבר זמן קימה של רוב בני אדם. רבי יהושע אומר, סוף זמן 69
קריאת שמע הוא עד סוף שלש שעות מתחילת היום (ובזמן שהיום 70
והלילה שוים, שהן רבע היום), שכן דרך מלכים לעמוד משנתם 71
בסוף שלש שעות, ונחשב עדיין זמן קימה. 72
אומרת המשנה: הקורא קריאת שמע מן אילך - לאחר שעבר 73
זמנה, לא תפסיד את שכרו, ואף שלא יוצא בכך ידי חובת קריאת 74
שמע, מקבל שכר כאדם הקורא בתורה. 75

גמרא

שנינו במשנה שזמן קריאת שמע בבוקר מתחיל לדעת חכמים, 76
משעה שניתן להבחין בין צבע תכלת ללבן. הגמרא מבארת דין 77
זה. בבררת הגמרא: פאי - מזה משמעות הדילוק 'בין תכלת ללבן', 78
אילכא - אם נאמר שמונה שיבוחין בין נקבא דעקרא חיורא - 79
גזית צמר לבנה, לנקבא דעקרא דתכלתא - לגזית צמר הצבועה 80
בתכלת, קשה, הא פליגי נמי מידע דיעי - הרי בלילה לאור 81
הכוכבים גם כן אפשר להבחין ביניהם, ולא יתכן שזו כוונת 82
המשנה. מבארת הגמרא: אלא הכוונה לגזית צמר שנצבעה 83
בתכלת, ונשארו בה מקומות שלא נקלט הצבע יפה, ומשייכר בין 84
תכלת ללבן היינו, משיבוחין בין תכלת שפה ללבן שפה - בין 85
המקום שנקלט בו הצבע, למקום שלא נקלט ונשא לבן, ובאופן 86
זה שמעורב התכלת עם הלבן, אכן יש צורך למעט אור יום כדי 87
להבחין ביניהם. 88
הגמרא מביאה ברייתא שמובאות בה דעות נוספות בענין תחילת 89
זמן קריאת שמע: תניא בברייתא, רבי מאיר אומר, תחילת זמן 90
קריאת שמע הוא, משייכר - כשיאיך היום קצת ויהיה ניתן להבחין 91
בין נאב ללבן שדומים זה לזה. רבי עקיבא אומר, כשיהיה ניתן 92
להבחין בין תמור לערוד - חמור הבר, שדומים זה לזה. ונאחריהם 93
אומרים, משייכרא את תמור החרחוק ממנו ד' אמות, ויכירוהו. אמר רב 94
הונא, הלכה בנאחריהם. 95
הגמרא מביאה דעה נוספת בענין זמן קריאת שמע של שחרית: 96
אמר אבוי, להנחת תפילין, שזמנה לפני קריאת שמע, הלכה 97
בנאחריהם - תחילת זמן הנחתם הוא, בזמן שקבעו אחרים בברייתא 98
ששנינו בסמוך לענין קריאת שמע, דהיינו משייכר את חבירו 99
ברחוק ארבע אמות. ולענין תחילת זמן קריאת שמע, יש לנוהג 100
במנהג ותיקין, דאמר רבי יוחנן, ותיקין - אנשים ענוים ומחבבי 101
מצוות, היו גומרין אותה - את קריאת שמע, עם הנץ תחמה - 102
כשהחמה מתחילה לזרוח, כלומר שהתחילו לקרוא קריאת שמע 103
מעט קודם הנץ תחמה, בתוך שיעור זמן שיוכלו לסיימה עם 104
ברכותיה עם הנץ תחמה. והטעם שנהגו כך מבואר בסמוך. 105
הגמרא מביאה ראייה לאביי מברייתא: תניא נמי הכי - שנינו כן 106
בברייתא כמו שאמר אבוי, ותיקין היו גומרין אותה - את קריאת 107
שמע, עם תחילת הנץ תחמה, כדי שישמחו נאולת תפילה - שתיכף 108
אחרי קריאת שמע וברכותיה, שנוכרת בהם גאולת מצרים, יתפולל 109
תפלת שמונה עשרה, ונקבא מתפלת כיום - בגין תחמה שהוא 110
ודאי יום, שאז הוא זמן לכתחילה. 111
אמר רבי ירמיה, פאי קראה - מאיזה פסוק יש לסמוך מנהג זה, 112
להתפלל מיד בגין תחמה, ממה שנאמר (תהלים עב ה) 'ייראוך עם 113
שמש ולפני ירח דור דורים', כלומר, מתי 'ייראוך' על ידי קבלת עול 114
מלכות שמים שמקבלים עליהם בקריאת שמע, 'עם שמש' דהיינו 115
סמוך לזריחת החמה, ומוזה שאמר הכתוב שזמן קריאת שמע הוא 116
סמוך לזריחה, מוכח שזמן תפלה הוא בורחת החמה, שהרי יש 117
118

אותו צדיק ו-אברהם אבינו, שאת גזירת השעבוד 'אעבדים וענו 1
אותם' (בראשית טו ט) קיים בהם - בבני ישראל, ואילו את ההבטחה 2
'ואחרי כן יצאו מרכוש גדול' (שם פסוק ד) לא קיים בהם. אמרו לו בני 3
ישראל למשה רבינו, ולוא שנצא בעצמנו ממצרים ואף בלא רכוש 4
גדול. משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו, בני 5
אדם מוציאין אותו למחר מבית האסורים, וגם נוהגין לך מנוח תרבה. 6
ואומר להם, בבקשה מכם, הוציאוני היום ואני מבקש כלום. כך גם 7
ישראל כששמעו בקשת משה אמרו, שרוצים הם להשתחרר מיד 8
אף בלא הרכוש הגדול. 9
נאמר בפסוק (שמות יב לו) 'וה' נתן את חן העם בעיני מצרים 10
וישאלום'. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור הפסוק: 11
נאמר בפסוק 'וישאלום'. אמר רבי אמי, מלמד שהשאלים בעל 12
פרהם. ונחלקו האמוראים את מי היה צריך להכריח לכך, אמר 13
האמרי, בעל פרהם דמצרים - שבני ישראל הכריחו את המצרים 14
להשאלים. ואמר דאמרי, בעל פרהם דישאל - שהמצרים הכריחו 15
את בני ישראל שישאלו מהם. מן דאמר - מי שסובר שההשאלה 16
נעשתה בעל פרהם דמצרים, למד כן מדכתיב (תהלים סו ג) 'ונת בית 17
תחלק שלל' כלומר, 'נות בית' הם בני ישראל, והם יחלקו את 18
השלל שלקחו בעל כרחם של המצרים. ומן דאמר שההשאלה 19
נעשתה בעל פרהם דישאל, הטעם שלא נטלו ישראל מרצונם 20
הוא, משום משוי, שהיה קשה לבני ישראל לשאת את רכושם של 21
המצרים. 22
נאמר בהמשך הפסוק (שם) 'וינצלו את מצרים'. אמר רבי אמי, מלמד 23
שנצטווה ישראל למצרים במצודה של עופות שאין בה דגן, שדרך 24
צידי העופות לזרוק דגן תחת המצודות כדי שיבואו העופות 25
לאוכלו וילכדו, ומצודה שאין בה דגן אין העופות באים אליה 26
והיא נשארת ריקה, כך רוקנו את מצרים מכל רכושם. וריש לקיש 27
אמר, עשאוה במצודה שאין בה דגים - כמעמקי הים בתוך התהום, 28
שאינם דגים, כך רוקנו את המצרים מרכושם. 29
הגמרא דורשת פסוק נוסף בענין יציאת מצרים, שנאמר למשה 30
בשעה שנגלה אליו הקב"ה בסנה. כתוב בפסוק (שמות ג ד) 'ואמר 31
אלהים אל משה, אהיה אשר אהיה. ואמר, זה תאמר לבני 32
ישראל אהיה שלחני אליכם'. ומבארת הגמרא, שהקב"ה השיב 33
באמירה הראשונה שיאמר להם 'אהיה אשר אהיה', וכפל תיבת 34
'אהיה' ביאורו כך, אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור להם לישאל, 35
אני הייתי עמכם בשעבוד זה - במצרים, וזהו 'אהיה' ואני אהיה 36
עמכם גם בשעבוד שאר מלכויות שעתידים להשתעבד בהם, וזהו 37
'אשר אהיה'. והטעם שהוצרך לאמירה נוספת שנאמר בה 'אהיה' 38
רק פעם אחת, מפני שבין שתי האמירות השיב משה תשובה על 39
האמירה הראשונה, שכאשר שמע משה את תשובת ה', אמר 40
לפניו, רבונו של עולם, היה לצרה בשעודה - די בכך שיתאוננו על 41
הצרה בשעה שתבא עליהם, ומדוע צריך לצערם עכשיו בבשורה 42
הקשה על שעבוד שאר המלכויות. אמר לו הקב"ה, אכן לך אמור 43
להם 'אהיה שלחני אליכם', כלומר, אמור להם שאנכי עמם 44
בשיעבוד מצרים, ואל תזכיר להם שאר צרות העתידות לבא. 45
אחר שדרשה הגמרא את כפל אמירת 'אהיה' בפסוק, דורשת 46
הגמרא פסוק נוסף בתפילת אליהו בהר הכרמל שנאמר בו כפילות 47
לשון שיש לבארה. כתוב בפסוק (מלכים יח לו) 'עניי ה' עניני'. אמר 48
רבי אבהו, יש לשאול, למה אמר אליהו 'עניי' שתי פעמים. אלא 49
מלמד, שאמר אליהו לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, עניי 50
שתרד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח, ועניי עוד, שתפסיח 51
דעתם ממחשבת רשע שיכולה לבוא אל ליבם, כדי שלא יאמרו 52
שירידת האש ואכילתה את הקרבן מעשה כשפים הם, שנאמר 53
בסוף הפסוק 'ואתה הסבות את לבם אחורנית', כלומר, על ידי נס 54
זה תסבב אליך את ליבם שעד כעת פנה אחורנית ממך, ותלו הכל 55
במקרה ובכשפים, ומעתה יפנה ליבם אליך ויאמינו שברצונך 56
עשיתי כן. 57
משנה 58
לאחר שעסקה המשנה הקודמת בזמן קריאת שמע בערבית, דנה 59

שעבד ימרוד ברבו החזק ממנו הרבה, ואיך יתכן לנבואות עליהם
 שיתיצבו על ה', אף אתה אמור לו, כלום יש בן שמואל באביו - וכי
 יתכן שכן ימרוד באביו, אלא הנה - היה, ואירע דבר זה אצל
 אבשלום בן דוד, הקא נמי הנה - כך גם כאן יתכן שיזיה עבד מורד
 ברבו, ולפיכך הקדים את פרשת בריחת דוד מפני אבשלום
 לבריחתו מפני שאול, כדי להסמיכה לפרשת גוג ומגוג.
 אגב שהובאה לעיל (ט) דרשתו של רבי יהודה בן רבי שמעון בן פזי
 בפסוק 'יתמו חטאים מן הארץ', מביאה הגמרא את דרשתו של
 רבי שמעון בר יוחאי בפסוק (משלי לא כו) 'פיה פתחה בִּחְכֻמָּה' וגו',
 שבה דרש גם את הפסוק הזה: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן
 יוחי, מאי דכתיב - מה משמעות הכתוב (משלי לא כו) 'פיה פתחה
 בִּחְכֻמָּה ותורת חסד על לשונה', כנגד מי אמר שלמה מקרא זה, לא
 אמרו אלא כנגד דוד אביו, שדר בחכמה עולמים, כלומר חמשה
 מצבים שונים שעבר בימי חייו, ואמר עליהם שירה, ועל כך רמז
 שלמה בפסוק הנזכר, שבעת ששירתה על דוד רוח הקודש פתח
 את פיו ושר על החסד שעשה עמו ה'.
 רבי שמעון מפרט את חמשת הזמנים שאמר עליהם דוד שירה,
 ומביא מקורם בספר תהלים: השירה הראשונה היא, על הזמן שדר
 במעין אמו, ואמר שירה על החסד שנעשה עמו אז בתחילת יציאתו.
 שנאמר (תהלים קג א) 'ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו',
 ותיבת 'קרבי' מרמזת על קרבי אמו שדר בתוכה.
 השירה השנייה היא, יצא לארץ העולם ונסתכל בפוכבים ומגילות
 ואמר שירה, שנאמר (שם קג א-ב) 'ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי
 דברו לשמיע קול דברו, ברכו ה' כל צבאיו וגו' משקרתיו עשי
 רצונו, ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו, ברכי נפשי את
 ה'.
 השירה השלישית היא, נזק משדר אמו ונסתכל בדרה ואמר שירה,
 שנאמר (שם קג א) 'ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי כל גמוליו', ונדרשת
 תיבת 'גמוליו' מלשון יניקת שדים.
 מבררת הגמרא: מאי 'כל גמוליו' - מה ראה דוד שאמר על כך
 שירה. אמר רבי אבהו, משבח הוא את ה' על שעשה לה דדים
 במקום בניה - ליד הלב ששם הוא משכן הבינה, ולא במקום ערוה
 כשאר בעלי חיים. שואלת הגמרא, מעמא מאי - מדוע אכן נשתנה
 דבר זה באדם. משיבה הגמרא: אמר (רבי) [רב] יהודה, כרי שלא
 יסתכל התינוק בשעת יניקתו במקום ערוה. תשובה נוספת: רב
 מתנא אמר, כרי שלא יינק במקום המנופח.
 השירה הרביעית, ראה במפלגתו של רשעים ואמר שירה, שנאמר (שם
 קד לה) 'יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה'
 הללויה, והטעם שאמר שירה על כך, לפי שמיתתם טובה להם
 ולעולם.
 השירה החמישית, נסתכל ביום המיתה ואמר שירה, שנאמר (שם קד
 א) 'ברכי נפשי את ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשתי. מבררת
 הגמרא, מאי משמע - מהיכן מוכח דעל יום המיתה נאמר פסוק זה.
 אמר רבה בר רב שילא, מסיפא דעניינא - מסוף הענין. דכתיב -
 שכתוב (שם קד כט) 'תסתרי פניך ויהלון תוסף רוחם יגעון וגו' ואל
 עפרם ישובו'.
 הגמרא ממשיכה לדון בפסוקים שנאמר בהם 'ברכי נפשי: רב שימי
 בר עוקבא, ואמר לה - ויש אומרים פז עוקבא, הנה שכיח קמיה -
 היה מצוי לפני דרבי שמעון בן פזי, (והנה) [והנה] - שהיה מסדר
 אנדרתא - ענייני אגדה, קמיה ו-לפניו דרבי יהושע בן לוי.
 אמר ליה רב שימי ואו מר עוקבא לרב שמעון בן פזי, מאי דכתיב
 - מה משמעות הכתוב 'ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו',
 והיה רבי שמעון בן פזי סבור ששאלו מדוע נקב הפסוק 'קרבים'
 יותר משאר אברים. אמר ליה - השיבו רבי שמעון בן פזי לרב שימי
 ואו למר עוקבא, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר
 ודם, מדת בשר ודם, צר - מצייר צורה על גבי הכותל ואינו יכול
 להחיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים, והקדוש ברוך הוא אינו
 כן, אלא הוא צר צורה בתוך צורה - יוצר את האדם בתוך מעי
 אמו, ולא זו בלבד, אלא גם מטיל בה רוח ונשמה קרבים ובני מעים.

כל פרשה שהיתה חכמה על דוד פתח בה באשרי וסיום בה באשרי,
 פתח באשרי, דכתיב (תהלים א) 'אשרי האיש אשר לא הלך בעצת
 רשעים' וגו', וסיום באשרי, דכתיב (שם ב) 'אשרי כל חוסי בו', והרי
 הפסוק 'אשרי האיש' הוא בממור א', ואשרי כל חוסי בו' בממור
 ב', וכיצד אמר רבי יוחנן שפתח את הפרשה באשרי וסיים באשרי,
 אלא משמע שסובר שהם פרשה אחת.
 הגמרא מביאה מעשה, שבו התיבות 'יתמו חטאים מן הארץ
 ורשעים עוד אינם' מתבארות באופן אחר ממה שנתבאר למעלה:
 הנהו ברייני - אותם פריצים, דהו בִּשְׁכֻבְתֵּיהּ - בשכנותו דרבי
 מאיר, והו קא מצערו ליה טובא - הרבו לצער אותו. הנה קא פצי
 רבי מאיר רחמי עליוהו כי חיכי דלימותו - ובקש רבי מאיר רחמים
 עליהם שימותו. אמר ליה ברוריא דכיתיה - אשתו, מאי דעתך -
 מה היה בדעתך להתפלל עליהם כך, משום דכתיב - שכתוב
 (תהלים קד לה) 'יתמו חטאים מן הארץ', הרי שגם דוד המלך התפלל
 על הרשעים שימותו, אך אין ראייה משם, שהרי מי כתיב חטאים
 וכי נאמר בפסוק 'יתמו חטאים' שאין לפרשו אלא 'יאבדו
 הרשעים', חטאים כתיב - הרי כתוב 'חטאים' בלא וי', ואף שגם
 מלה זו משמעה 'חטאים', אפשר לפרשה אף על החטאים עצמם
 שיתמו, כלומר שיכלה היצר הרע המביא לידי עבירות. ועוד,
 שפיל לסיפיה דקרא - השפל עצמך והבט לסוף הפסוק, שנאמר בו,
 ורשעים עוד אינם, ולדעתך שפירשת 'חטאים' הכוונה 'חטאים'
 קשה, כיון שכבר נאמר בראש הפסוק דיתמו חטאים - שיאבדו
 החוטאים, מה הוצרך לומר שוב, ורשעים עוד אינם, הרי יש בכך
 כפילות ללא צורך. אלא, אמרה לו ברוריא, פצי רחמי עליוהו
 דלחדרו בתשובה - בקש רחמים עליהם שישבו בתשובה, ואז
 יתקיים סוף הפסוק, ורשעים עוד אינם, שמכיון ששבו בתשובה,
 נמחו החטאים, ואין כאן עוד רשעים. מוסיפה הגמרא שרבי מאיר
 קבל את דבריה, פצי רחמי עליוהו - בקש רחמים עליהם, והדרו
 בתשובה - והם שבו בתשובה.
 הגמרא מביאה דרשה נוספת שדרשה ברוריא: אמר - שאל לה,
 ההוא ו-אותו צדוקי לברוריא, כתיב (ישעיה נד א) 'דני עקרה לא ילדה'
 - שמחיה את כנסת ישראל, שאת כאשר עקרה שלא ילדה. והפסוק
 תמוה, וכי משום דלא ילדה, רני - יש לה לשמוח. אמר ליה -
 השיבה ברוריא לצדוקי, שמיא ו-שוטה, שפיל לסיפיה דקרא -
 השפל עצמך והבט לסוף הפסוק, דכתיב - שכתוב בו 'כי רבים בני
 שומקא מפני בעולה אמר ה' - בזמן הגאולה, יתרבו בני ירושלים
 שהיתה שוממה, יותר מבני אדם, שהיתה מיושבת ברבת עם, ועל
 כן יש לה לשמוח. מתבאר הגמרא, אלא מאי - מה אם כן ביאר
 הכתוב 'עקרה לא ילדה', רני - שמחיה ננסת ישראל, שדומה לאשה
 עקרה שלא ילדה בנים העתידים לירד לגיהנם בתייבוב - כמותכם.
 הגמרא מביאה מעשה נוסף בצדוקי: אמר ליה ההוא ו-אותו צדוקי
 לרבי אבהו, כתיב (תהלים א) 'מזמור לדוד בברכו מפני אבשלום בנו',
 ודכתיב (תהלים נ א) 'לדוד מקתם בברכו מפני שאול בפקדו', הי
 ו-איהו מעשה הנה ברישא - היה תחילה. מכרי - הרי מעשה שאול
 הנה ברישא - היה תחילה, בחיי שאול, ובריתו מפני אבשלום
 בסוף ימיו, אם כן לכתוב הפסוק את מעשה שאול ברישא - תחילה.
 אמר ליה רבי אבהו לצדוקי, אתון דלא דרשיתון - אתם שאינכם
 דורשים 'סמוכין' ו-פרשיות הסמוכות זו לזו מדוע נסמכו, קשיא
 לבו - קשה לכם מה שהקשית, אמן - אנהו דדרשין - שאנו
 דורשים 'סמוכים', לא קשיא לן - לא קשה לנו קושייתך. ואמר רבי
 יוחנן, סמוכין מן התורה מנין שדורשים אותם, שנאמר (תהלים קא
 n-) 'נאמנים כל פקדוני. סמוכים לעד לעולם עשויים אמת וישיר'
 סמיכת כל פקדוני עשויים באמת וישיר ולצורך. ואף כאן יש לבאר,
 למה נסמכה פרשת אבשלום - מזמור ג' בתהלים, לפרשת גוג ומגוג
 - מזמור ב' הפותח במלים 'למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק,
 יתצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו, ופירושו
 שגוג ומגוג יתאספו יחד להלחם נגד ה' ונגד מלך המשיח. אלא
 שאם יאמר לך אדם - שאם ירצה אדם להכחיש את נבואתו של
 דוד על גוג ומגוג, ויטען, כלום יש עבד שמואל ברכו - האם יתכן

ברכות. פרק ראשון – מאימתי דף י עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) ר"ט רש"י

פתח באשרי וסיים באשרי. אלמא חדא היא דאשרי כל חוסי בו סיזמא דלמא רגשו גוים הוא: ברינא. פריצים: חטאים כתיב. קרי ביה חטאים שיכלה יצר הרע: שפיל. השפיל עצמך לסוף המקרא כל דבר שהוא בסוף קררי שפילו של דבר: סמוכים לעד לעולם. בדברי תורה כתיב ואחריו נאמנים כל פקודיו סמוכים סמיכות כל פקודיו עשויים באמת וישר ולצורך ולא דבר ריק: כלום יש עבד שמורד ברכו. ויבא להוכיח את דברי הנביא: אמור לו כלום יש בן כו'. והא חזינן הכא דהוה: הכא נמי הוה. סופיה להיות: ואמר שירה. כנגד כולם אמר שירה לכשרתה רוח הקודש עליה: וכל קרבי. על שם קרבי אמר שדר בתוכו: מאי משמע. דעל יום המיתה נאמר: בא וראה וכו'. הוא סבר דהכי בעי מאי שנא קרבים דנקט. חמשה ברכי נפשו. לעיל חשיב להוה מאי דכתיב מי בהחכם

ומי יודע פשר דבר. משום דאירי בסופה
בסמיכות גאולה לתפלה נקט ליה: דאשכחן דאול
אלוהו לנבי אחאב. דכתיב וילך אליו להראות
אל אחאב: יהורם אול לנבי אלישע. כשהלכו על
מואב הוא יהושפט (במלכים ב ג) דמתוך שלא
היו הולכים זה אצל זה לא היה מוכיחו על שלא
נשא אשה: כבשי דרחמנא. סתרים דהקב"ה כמו
ירשא בבכשא (חולין ד' צג) בהטמנת האפר:
נגזרה נזרה. שתמות: סבולני: מביט אבי אבא.
דוד שראה את המלאך וחרבו שלופה בידו בסוף
ספר שמואל (ב כד) ולא מנע עצמו מן הרחמים:
אבי

כל פרשה שהיתה חביבה על דוד כו'. וא"ת מאי
כל הפרשיות והא לא אשכחן שום פרשה
אחרת שמתחלת באשרי ומסיימת באשרי אלא
היא. וי"ל דלאו דוקא פתח באשרי וסיים באשרי.
אלא חתומה מעין פתיחה כמו תהלה שפתח
בתהלה וסיים בתהלה תהלה ה' ידבר פי וכן הרבה
פרשיות שמתחילות בהללוה ומסיימות בהללוה:
גדול

כל פרשה שהיתה חביבה על דוד, פתח בה ב"אשרי"
וסיים בה ב"אשרי"; פתח ב"אשרי", דכתיב: "אשרי
האיש", וסיים ב"אשרי", דכתיב: "אשרי כל חוסי בו":
הנהו ברינא דהוה בשבבנותיה דר' מאיר והוה קא
מצערו ליה טובא, הנה קא בעי ר' מאיר רחמי עליוהו
כי היכי דלמוותו, אמרה ליה ברוךא דביתוהו: מאי
דעתך, משום דכתיב "יתמו חטאים"? מי כתיב
"חוטאים", "חטאים" כתיב! ועוד, שפיל לסיפיה דקרא: "ורשעים עוד אינם", כיון ד"יתמו
חטאים", "ורשעים עוד אינם". אלא בעי רחמי עליוהו דלהדרו בתשובה, "ורשעים עוד אינם".
בעא רחמי עליוהו, והדרו בתשובה: אמר לה ההוא צדוקי לברוךא: כתיב "רני עקרה לא

ילדה", משום דלא ילדה רני?! אמרה ליה: שמיא! שפיל לסיפיה דקרא, דכתיב: "כי רבים בני שוממה מבני בעולה אמר ה'". אלא
מאי "עקרה לא ילדה"? רני בנסת ישראל, שדומה לאשה עקרה שלא ילדה בנים לצייתם כותייתו: אמר ליה ההוא צדוקי לר' אבהו:
כתיב "ממור לדוד בברכו מפני אבשלום בנך", וכתיב "לדוד מכתם בברכו מפני שאול בפערה", הי מעשה הוה ברישא? ככדי
מעשה שאול הוה ברישא. לכתוב ברישא! אמר ליה: אתון דלא דרשיתון סמוכין, קשיא לכו. און דרשיתון סמוכים, לא קשיא לך,
דאמר ר' יוחנן: סמוכין מן התורה מניין? שנאמר: "סמוכים לעד לעולם, עשויים באמת וישר". למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת
גוג ומגוג? שאם יאמר לך אדם: כלום יש עבד שמורד ברכו? אף אתה אמור לו: כלום יש בן שמורד באביו? אלא הוה! הכא
נמי הוה: אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מאי דכתיב: "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה"? כנגד מי אמר שלמה

מקרא זה? לא אמר אלא כנגד דוד אביו, שדר בהמשה עולמים ואמר שירה. דר במעי אמו ואמר שירה, שנאמר: "ברכי נפשי את
ה', וכל קרבי את שם קדשו"; צא לאורי העולם ונסתפל בכוכבים ומזלות ואמר שירה, שנאמר: "ברכו ה' מלאכיו וגבוי בך עושי
דברו לשמוע בקול דברו, ברכו ה' כל צבאיו" וגו', וכן משדי אמו ונסתפל בדדיה ואמר שירה, שנאמר: "ברכי נפשי את ה', ואל
תשכחי כל גמוליו". מאי "כל גמוליו"? אמר ר' אבהו: שעשה לה דדים במקום בינה. מעמא מאי? אמר (רב) יהודה: כדי שלא
יסתפל במקום ערוה. רב מתנא אמר: כדי שלא יינק במקום הטונפת. ראה במפתלן של רשעים ואמר שירה, שנאמר: "יתמו חטאים
מן הארץ ורשעים עוד אינם, ברכי נפשי את ה' הללויה"; נסתפל ביום המיתה ואמר שירה, שנאמר: "ברכי נפשי את ה', ה' אלהי

גדלת מאד, הוד והדר לבשת". מאי משמע דעל יום המיתה נאמר? אמר רבה בר רב שילא: מסיפא דעניינא, דכתיב: "תסתיר פניך
יבהלה, תוסף רוחם וגו'". רב שימי בר עוקבא, ואמרי לה מר עוקבא, הנה שכיח קמיה דר' שמעון בן פזי, והנה מסדר אגדתא
קמיה דר' יהושע בן לוי, אמר ליה: מאי דכתיב "ברכי נפשי את ה', וכל קרבי את שם קדשו"? אמר ליה: בא וראה, שלא כמדת
הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם, צר צורה על גבי הכותל, ואינו יכול להפיל בה רוח וגשמה קרבים ובני מעים;
והקדוש ברוך הוא אינו כן, צר צורה בתוך צורה, ומפיל בה רוח וגשמה קרבים ובני מעים. ותינו דאמרה חנה: "אין קדוש בה" כי
אין בלתיך, ואין צור פאלהינו". מאי "אין צור פאלהינו"? אין ציר פאלהינו. מאי "כי אין בלתיך"? אמר ר' יהודה בר מנסיא: אל תקרי

"כי אין בלתיך", אלא "אין לבלתיך", שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם; מדת בשר ודם, מעשה דיו מבלין אותו, והקדוש
ברוך הוא מבלי מעשיו. אמר ליה: אנא הכי קא אמינא לך: הני חמשה "ברכי נפשי", כנגד מי אמרן דוד? לא אמרן אלא כנגד
הקדוש ברוך הוא וכנגד נשמה; מה הקדוש ברוך הוא מלא כל העולם, אף נשמה מלאה את כל הגוף; מה הקדוש ברוך הוא רואה
ואינו נראה, אף נשמה רואה ואינה נראית; מה הקדוש ברוך הוא זן את כל העולם כולו, אף נשמה זנה את כל הגוף; מה הקדוש
ברוך הוא טהור, אף נשמה טהורה; מה הקדוש ברוך הוא יושב בחדרי חדרים, אף נשמה יושבת בחדרי חדרים; ובא מי שיש בו

חמשה דברים הללו, וישבם למי שיש בו חמשה דברים הללו: אמר רב הוננא: מאי דכתיב "מי בהחכם ומי יודע פשר דבר"? מי
בהקדוש ברוך הוא שידע לעשות פשרה בין שני צדיקים, בין חוקיהו לישעיהו. חוקיהו אמר: ליחי ישעיהו גבאי, דהכי אשכחן פאליהו
דאול לנבי אחאב (שנאמר: "וילך אליהו להראות אל אחאב"); ישעיהו אמר: ליחי חוקיהו גבאי, דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב
דאול לנבי אלישע. מה עשה הקדוש ברוך הוא? הביא יסורים על חוקיהו, ואמר לו לישעיהו: לך ובקר את החולה! שנאמר: "במים
ההם חלה חוקיהו למות, ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו: בה אמר ה' (צבאות), צו בליתיך, כי מת אתה ולא תחיה"
וגו', מאי "כי מת אתה ולא תחיה"? מת אתה בעולם הזה, ולא תחיה לעולם הבא. אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה: משום

דלא עסקת בפרה ורכיה. אמר ליה: משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנן דלא מעלו. אמר ליה: בהדי כבשי דרחמנא למה
לך? מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דינחא קמיה קדישא בריך הוא לעבדי! אמר ליה: השתא הב לי ברתך, אפשר דנקמא
וכותא דירי ודידך ונפקי מנאי בנן דמעלו. אמר ליה: כבר נגזרה עליך גזירה. אמר ליה: בן אמוץ, פלה נבואתך וצא! כך מקובלני
מבית אבי אבא: אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים. אתמר נמי: רבי יוחנן ורבי (אליעזר)
דאמרי תריןהוה, אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים, שנאמר: "הן יקטלני, לו אחלה":

אבי אבא שחפה את החיבל, שלמה; שגנו ספר רפואות. כדי שיקשו רחמים; גירר עצמות אביו. לפי שהיה רשע בזה ולא נהג בו כבוד בקבורתו להוציאו בדון במטות וזב ובסוף סתם מי גיחון. מי שלוח בדברי הימים (ב לב) ולמה כדי שלא יבאו מלכי אשור וימצאו מים לשתות ולא זהו גיחון הנדר הגדול והדחוי לאו בא"י הוא אלא מעין קטן הוא סמוך לירושלים שנאמר והורדתם אותו אל גיחון (מ"א א) ומתרגמין ותחתון יתיה לשלוחא: עבר ניסן בניסן. קס"ד משנתקדש החדש לשם ניסן נמלך לעבר את השנה ועשאו אדר כמו שנאמר בדברי הימים (ב לב) ויעץ המלך (חזקיהו) לעשות הפסח בחדש השני: ביום שלשים של אדר. ואע"פ שלא נתקדש החדש שעדיין לא באו עדים: התולה בזכות עצמו. שאומר

בתפלתו עשה לי בזכותי כגון חזקיהו שאמר וזכר נא את אשר התהלכתי לפניך וגו' פרועה. מנוגלה משנילת תקרה שלה: הוצעה להנות. משל אחרים: יהנה. ואין איסור בדבר: כאלשיע. כמו שמצינו באלשיע שנהנה: והוצעה שלא להנות. משל אחרים: אל יהנה. ואין בדבר לא משום גסות רוח ולא משום שנאה: כשמואל הרמתי. כמו שמצינו בשמואל הרמתי שלא רצה להנות כי שם ביתו. לעיל מניח כתיב וזהו מדי שנה בשנה וסבב בית אל והמצפה ושפט את ישראל וסמך ליה ותשובתו הרמתה כי שם ביתו וכי איני יודע ששם ביתו אלא אבולחו מקומות דקרא דלעיל מניח קאי שכל מקום שהיה הולך שם היה נושא כל כלי תשמיש בית עמו ואחל חזיתו שלא להנות מן אחרים: בזהו יפה. בדרה: תפלה לעני. דרך עניות: יבין את גרליה. זו אצל זו: ורגליהם רגל ישרה. נראין כרגל אחת. חקרא מכאן ואילך לא חפסיר. שהיה הוא כאדם שקרא אחת מכל הפרשיות שבתורה ואע"פ שלא יצא ידי קישור של קבול שבר כעוסק בתורה: מתני'. ישה. על צדה כשכבר. דרך שכיבה: עימוד. דכתיב ובקומה כדרכו. או בקומה או בשכיבה או בישיבה או

מחלף:

גמ'

עבדיך, תלו לו בזכות עצמו, שנאמר: "ויאמר להשמידם, לולי משה בחיורו עמד בפריץ לפניו להשיב חמתו מהשחית". חזקיהו תלה בזכות עצמו, דכתיב: "וכר נא את אשר התהלכתי לפניך", תלו לו בזכות אחרים, שנאמר: "ונגזרת אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי". והיוני דריב"ל, דאמר ריב"ל: מאי דכתיב, "הנה לשלום מר לי מר"? אפילו בשעה ששיגר לו הקדוש ברוך הוא שלום, מר הוא לו: "נעשה נא עליית קיר קטנה" - רב ושמואל, חד אמר: עלייה פרועה היתה, וקרויה, וחד אמר: אכסדרה גדולה היתה, וחלקיה לשנים. בשלמא למ"ד אכסדרה, היינו דכתיב "קיר". אלא למ"ד עלייה, מאי "קיר"? שְקוּרוּה. בשלמא למ"ד עלייה, היינו דכתיב "עליית". אלא למ"ד אכסדרה, מאי "עליית"? מעולה שפבתים. ונשים לו שם מטה ושולחן וכסא ומנוחה - אמר אביו, ואיתמא ר' יצחק: תרוצה להנות, יהנה פאלישע; ושאינו רוצה להנות, אל יהנה בשמואל הרמתי, שנאמר: "ותשובתו הרמתי, כי שם ביתו", וא"ר יוחנן: שכל מקום שהלך שם, ביתו עמו. "ותאמר אל אישה, הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא", א"ר יוסי בר' חנינא: מכאן שהאשה מפרת באורחין יותר מן האיש. "קדוש הוא", מנא ידעה? רב ושמואל, חד אמר: שלא ראיתה וזכר עובר על שולחנה, וחד אמר: סדין של פשתן הציעה על מפתה, ולא ראיתה קרי עליה. "קדוש הוא", א"ר יוסי בר' חנינא: הוא קדוש, ומשרתו אינו קדוש, (שנאמר): "ויגש גיחון להדפה", א"ר יוסי בר' חנינא: שאחזה בזהו ופיה. "עובר עלינו תמיד", א"ר יוסי בר' חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב תמידין. וא"ר יוסי בר' חנינא משום רבא: אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, שנאמר: "ממעמקים קראתיו ה'". תניא גמי הכי: לא יעמוד אדם לא על גבי פסא ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבוהות לפני המקום, שנאמר: "ממעמקים קראתיו ה'", וכתיב: "תפלה לעני כי יעטוף". וא"ר יוסי בר' חנינא משום רבא: "המתפלל צריך שיתכין את רגליו, שנאמר: 'ורגליהם רגל ישרה'". (א"ר יצחק א"ר יוחנן) וא"ר יוסי בר' חנינא משום רבא: דכתיב "לא תאכלו על הדם"? לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. (א"ר) א"ר יצחק, א"ר יוחנן, א"ר יוסי בר' חנינא משום רבא: "כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל, עליו הכתוב אומר: 'ואותי השלכת אחרי גידי', אל תקרי 'גידי' אלא 'גאידי', אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר שנתגאה זה, קבל עליו מלכות שמים: ר' יהושע אומר עד ג' שעות: אמר רב יהודה, אמר שמואל: הלכה כרבי יהושע: תקורא מכאן ואילך לא הפסיד: אמר רב חסדא, אמר מר עקיבא: ובלבד שלא יאמר 'יוצר אור'. מיתבי: תקורא מכאן ואילך לא הפסיד, פאדם שהוא קורא בתורה, אבל מברך הוא שמים לפניו ואחת לאחריה. תיובתא דרב חסדא תיובתא. איכא דאמר: אמר רב חסדא, אמר מר עקיבא: מאי לא הפסיד? שלא הפסיד ברכות. תניא גמי הכי: תקורא מכאן ואילך לא הפסיד, פאדם שקורא בתורה, אבל מברך הוא שמים לפניו ואחת לאחריה. א"ר מני: גדול תקורא קריאת שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה; מוקדתי "תקורא מכאן ואילך לא הפסיד, פאדם תקורא בתורה", מפלל דקורא בעונתה עדיף: מתני'. בית שמאי אומרים: בערב כל אדם יטה ויקרא, ובבקר יעמוד, שנאמר: "ובשכבך ובקומך". ובית הלל אומרים: כל אדם קורא פדרכו, שנאמר: "ובלבבך בדרךך". אם כן, למה נאמר "ובשכבך ובקומך"? בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים. א"ר טרפון: אני הייתי בא בדרך, והפתי לקרות ברכי ב"ש, וספנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו: כדי היית לחיוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל:

שלא יסיפיקו להיטער עד הפסח. ולא הווי' לו, מפני שלאחר
שנתקדש ניסן אין מעברים.
תמדה הגמרא: ופי' לית ליה לחזקיהו - וכי חזקיהו אינו סובר את
מה שדרשו בפסוק (שמות יב א) 'החדש הזה לכם ראש חדשים' המוסב
על חודש ניסן, זה ניסן ואין אחר ניסן, כלומר, לאחר שנקבע חודש
זה לשם ניסן, אין אתה יכול לעבור ולעשותו אדר והחודש
שאחרי ניסן, ואיך עיבר חזקיהו את אדר אחר שנקבע לשם ניסן.
מבאר הגמרא, לעולם לא עיבר חזקיהו אלא בחודש אדר, אלא
משה בדשמואל - בדינו של שמואל, דאמר שמואל, אין מעברין את
השנה ביום שלשים של אדר, אף שעדיין לא נתקדש חודש ניסן,
הואיל וראוי לקובעו ניסן - יום זה היה ראוי להיות ראש חודש
ניסן, אילו היו באים אמש עדים לקדש החודש ואדר היה חסר,
הלכך אפילו עתה שלא נתקדש, שוב אין מעברים בו את השנה,
אבל חזקיהו סבר, הואיל וראוי לקובעו ניסן אין מעברים בו, לא
אמרין, ורק אם כבר קבעוהו לשם ניסן אין מעברים.
הגמרא חוזרת לעסוק בענין תפלתו של חזקיהו: אמר רבי יוחנן
משום רבי יוסי בן זמרא, כל התולה בנכות עצמו - שאומר בתפלתו,
עשה לי בנכותי, כמו חזקיהו שאמר 'זכר נא את אשר התהלכתי
לפניך, תולין לו את ההצלה בנכות אחרים. וכל התולה בנכות
אחרים - שאומר בתפלתו שיושיעו ה' בנכות אחרים, תולין לו
בנכות עצמו. משה תלה תפלתו בנכות אחרים, שזאמר בתפלת
משה לאחר חטא העגל (שמות יג א), 'ובור לאברהם ליצחק ולישעאל
עבדיך, תלו לו ההצלה בנכות עצמו, שזאמר בענין העגל (תהלים ק
בא) 'ויאמר להשמידם לולי משה בחירי עמד בפני לפני להשיב
חמתי מהשחית'. חזקיהו תלה תפלתו בנכות עצמו, דכתב - שכתוב
(מלכים ב' ד א) 'וכר נא את אשר התהלכתי לפניך, תלו לו בנכות
אחרים, שזאמר (שם יט לד) 'ונגותי אל העיר הזאת להושיעה למעני
ולמען דוד עבדי'.
הגמרא מביאה ראיא לדברי רבי יוסי בן זמרא. אומרת הגמרא:
והניין - זו היא גם דרשתו דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן
לוי, מאי דכתב - מה פירוש הפסוק (שעיה לח י) 'הנה לשלום מר לי
מר', הלא אם הוא שלום אינו מר ואם הוא מר אינו שלום, אלא
כך פירושו, אפילו בשעה ששיגר לו הקדוש ברוך הוא לחזקיהו
שלום, להודיעו שמרפאו מחלי, מר הוא לו, שתלה זאת בנכות
אחרים.
אגב שהזכרה לעיל עליית הקיר שעשו האשה השונמית ובעלה
לכבוד אלישע, מבאר הגמרא מה היתה אותה עלייה. מסופר
במלכים (ב ד א) שאמרה השונמית לבעלה, 'עשה נא עליית קיר
קמנה ונשים לו שם משה ושלחן וכסא ומנורה וזהו בבאו אלינו
יסור שמך. רב ושמואל נחלקו בביאור הלשון 'עליית קיר'. חד
אחד מהם אמר, עלייה - הקומה העליונה שבבית פרוצה
ו-מגולה היתה, ללא תקרה, וקיריה - והניחו עליה תקרה לכבוד
הנביא. וחד אמר, אכסדרה גדולה היתה ו-אולם, וחלקיה לשנים -
עשו קיר באמצעה לתת לנביא מקום בפני עצמו, משום צניעות.
מקשה הגמרא: בשלמא - מובן הדבר, למאן דאמר - לדברי האומר
שהיתה זו אכסדרה, היינו דכתב - זהו מה שכתוב 'קיר, שבנו קיר
באמצעה. אלא למאן דאמר עלייה, מאי - מה ביאור תיבת 'קיר'.
מתרצת הגמרא: שנקריה - שהניחו תקרה על אותה עליה.
מקשה הגמרא: בשלמא - מובן הדבר, למאן דאמר - לדברי האומר
שהיתה זו עלייה, היינו דכתב - זהו מה שכתוב 'עליית קיר'. אלא
למאן דאמר - לדברי האומר שאכסדרה היתה, מאי 'עליית', הרי
זה לא היה בעליה. מתרצת הגמרא: כוונתה לומר שחדר זה שיתנו
לו יהיה מעולה בשבתים.
הגמרא ממשיכה לבאר את הפסוק הנזכר. נאמר בהמשך הפסוק,
'ונשים לו שם משה ושלחן וכסא ומנורה'. אמר אביי ואיתקא - ויש
אומרים שאמר זאת רבי יצחק, הריצה להנות מאחרים, והנה -
רשאי להנות ואין איסור בדבר, כאלו ישע - כמו שמצינו באלישע,
שהתארח בבית האשה השונמית ונהנה מהם, שסיפקו לו את כל
צרכיו. ושאנינו רוצה להנות משל אחרים, אל יהנה - רשאי שלא

הגמרא מביאה שמועה דומה לזו של רבי יוחנן ורבי אלעזר: אמר
רב חנן, אפילו בעל החלומות - מלאך הממונה על החלומות, אומר
לו לאדם שלמך הוא מת, מכל מקום אל ימנע עצמו מן הרחמים
- מלתהפלל. שזאמר (קהלת ה א) 'כי ברוב חלומות ובהלים ודברים
הרהר כי את האלהים ירא' - אין לאדם לירא מדברי חלומות,
משום שרובם דברי הבל, ואפילו מיעוטם שבאים על ידי מלאך
ומעלתו גדולה, לא יירא מהם, שהרי ביד הקדוש ברוך הוא
לבטלם, ועיקר יראתו תהיה ממנו.
הגמרא חוזרת לדברי חזקיהו, שאין לאדם להתייאש מלבקש
רחמים, אפילו אם חרב חדה מונחת על צוארו: מיד כששמע
חזקיהו את דברי ישעיהו, שנגזרה עליו גזירה שימות בעולם הזה
ובעולם הבא, 'ויבב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה' (ישעיה לח
א. שואלת הגמרא: מאי קיר - לשם מה השמיענו הכתוב שהסב
פניו אל הקיר. אמר רבי שמעון בן לקיש, כוונת הכתוב לומר
שהתפלל מקירות לבו, שהיה צריך להרבות ברחמים לבטל את
הגזירה. וכמו שמצינו בירמיהו שנקט בלשון זו, שזאמר כשראה
בנבואה, שעתיד האויב לעלות לירושלים למלחמה, קונן על כך
ואמר (ירמיה ד ט), 'מעי מעי אויחלה קירותי לבי וגו' הנה לי לבי לא
אחיש כי קול שופר שמעת נפשי תרועת מלחמה, הרי שהלשון
'קיר' משמש גם ככינוי לקירות הלב.
רבי לוי אמר, כוונת הכתוב לומר, שחזקיהו התפלל על עסקי הקיר,
ואמר לפניו - לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, ומה האשה
השונמית שלא לכבוד אלישע אלא עליית קיר אחת קמנה,
ובנכות זאת התיית את בנה, אבי אבא - שלמה המלך, שחפה את
התיכיל של בית המקדש בזהב וכסף וזהב, על אחת כמה וכמה
שתועיל לי וזכותו זו להצילני מעונש המיתה.
הגמרא מביאה את נוסח תפלתו של חזקיהו ומבאר את: ויאמר
אנה ה' וכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ושלם והטוב
בעיניך עשיתי' (שעיה לח א). מבררת הגמרא: מאי - מה משמעות
המלים 'והטוב בעיניך עשיתי', אחר שכבר אמר שהתהלך לפני ה'
באמת ובלב שלם, שמשמעו שקיים את כל האמור בתורה. אמר
רב יהודה אמר רב, שפסך נאולה לתפלה כותיקין, שמדקדקים
לסיים קריאת שמע ולהתחיל תפלת שמונה עשרה מיד בנין
החמה. רבי לוי אמר, הדבר הטוב שעשה הוא, שגנו ספר רפואות,
שהיו כתובים בו רפואות למחלות השונות, וגנוזו כדי שיבקשו
רחמים על החולים ולא יסמכו על הרפואות הכתובות בו.
הגמרא מביאה דברים נוספים שעשה חזקיהו מלבד גניית ספר
הרפואות: תנו רבנן בברייתא, ששה דברים עשה חזקיהו המלך, על
שלשה דברים הווי' לו - הסכימו עמו חכמים, ועל שלשה לא הווי'
לו.
על שלשה הווי' לו: א. גנו ספר רפואות, והווי' לו. ב. כתב - כתש
וטחן את נחש הנחשת שעשה משה רבינו במדבר, לפי שטעו
אחריו לעשותו עבודה זרה, והווי' לו. ג. גידר עצמות אביו ו-המלך
אחז, שהיה רשע, על משה של חבלים, בדרך שאר בני אדם, ולא
הוליכו לקבורה בכבוד בדרך שאר מלכים, במטות זהב וכסף, כדי
שתהא לו כפרה בביונו, ומפני קדוש השם, שיתגנה על רשעו
ויווסרו בכך הרשעים. והווי' לו חכמים.
ועל שלשה לא הווי' לו: א. סתם מי גיחו - נחל העובר סמוך
לירושלים, וכשבא סנהרוב מלך אשור להלחם על ירושלים, צוה
חזקיהו לסתום את החלק העליון של נחל זה, כדי שלא יהיו מים
מקוים לחיל אשור לשתות. ולא הווי' לו חכמים, שהיה לו לבטוח
בעצמו ברוך הוא, שאמר על ידי ישעיהו הנביא (שעיה לח א) 'וגותי
על העיר הזאת להושיעה'.
ב. קצין דלתות תיבל - הסיר מהדלתות את ציפוי הזהב, ושגגם -
ושלחם למלך אשור כדי לפייסו שלא ילחם בו. ולא הווי' לו, מפני
שהיה לו לבטוח בה' וכדלעיל.
ג. עיב ניסן בניסן - עיבר את השנה בחודש ניסן, ועשאו אדר שני
כדי לדחות את חג הפסח. לפי שמרבית העם עדיין לא טיהרו
עצמם מטומאת עבודה זרה שהחזיקו בה בימי אחז אביו, וידע

גמרא

הגמרא מבררת את טעמם של בית שמאי במשנה. שואלת הגמרא: **בשלמא** - דברי בית הלל מובנים, קא מפרישי טעמיהו וטעמא דבית שמאי - שהרי נתנו טעם לדבריהם, מהתיבות 'ובלכתך בדרך' הוכיחו שיכול כל אדם לקרוא כדרכו, ואת התיבות 'בשבכך ובקומך' שמדן הוכיחו בית שמאי שבערב יש לקרוא בדרך שכיבה והטיה, ובבוקר בדרך קימה ועמידה. פירשו בית הלל שבאים ללמד על זמני הקריאה, שהם בבוקר ובערב. **אלא בית שמאי מאי טעמא לא אמרי בבית הלל** - מה הטעם שלא אמרו בבית הלל, הרי פשוטו של לשון הכתוב מוכיח יותר כדעת בית הלל. משיבה הגמרא: **אמרי** - ואמרנו לך בית שמאי, אם בן שכוונת הפסוק 'ובשבכך ובקומך' ללמד רק את זמני הקריאה, נימא קרא - יאמר הכתוב **בבקר ובערב**, מאי - מדוע שינה לכתוב **בשבכך ובקומך**, אלא מוכח שבה ללמדנו גם על דרך הקריאה, שבשעת שכיבה - ערב, יש לקרוא בדרך **שכיבה ממש**, ובשעת קימה - בבוקר, יש לקרוא דרך קימה ממש.

מקשה הגמרא: ובית שמאי, הא ופסוק זה **ובלכתך בדרך** שממנו למדו בית הלל שכל אדם קורא כדרכו וכמו שנתבאר במשנה, מאי עבדי להו - מה עושים הם עם פסוק זה, וכיצד הם מפרשים אותו לשיטתם. מתרצת הגמרא: הפסוק יהא, מבני להו - הוצרך לדעתם, לכדתניא - לדברים ששינוי בברייתא, וכך שינוי בה, מה שנאמר **בשבכתך בביתך** בא ללמד, פרט לעוסק במצוה - שהעוסק במצוה פטור מקריאת שמע, ובין אם עוסק במצוה ממש ובין אם הולך לדבר מצוה, כפי שיתבאר להלן, ומייתור התיבות **ובלכתך בדרך** למדנו, פרט לתקן, שאפילו כשאנו עוסק במצוה עצמה ושל 'פרו ורבו', דהיינו הבעילה, מכל מקום פטור הוא מקריאת שמע, מכיון שמחשבתו טרודה בעסק הבתולים, וקשה לו לכוון בה.

מפאן אמרי - מדרשה זו של 'ובלכתך בדרך' למדו חכמים לומר, הוונם את התולה פטור מקריאת שמע, מפני שטרוד במחשבת הבתולים, והכונס את האלמנה חייב, מפני שאין מחשבתו טרודה בעסק הבתולים.

הגמרא חוזרת ומבארת את דרשות הברייא. מבררת הגמרא: מאי משמע - כיצד משמע מפסוק זה שהעוסק במצוה והטרוד במחשבת מצוה פטורים מקריאת שמע. אמר רב פפא, כיון שנאמר בפסוק 'בדרך', יש ללמוד שכל האופנים בהם חייב אדם לקרוא את שמע, דהיינו 'בשבתך ובלכתך', הרי הם פי' בדרך - הוקשו לדרך, מה בדרך רשות - כשם שהליכה בדרך לצורך סחורה, אינה של מצוה, אף כל - גם 'בשבתך ובלכתך' נאמרו רק במי שעוסק בדבר רשות, אך אם עוסק בדבר מצוה או במחשבת מצוה הרי הוא פטור.

הגמרא מקשה על רב פפא. מניין לך שהפסוק מדבר רק על ההולך לדבר הרשות, מי לא עסקינן דקאיל לדבר מצוה - וכי אינך יכול לפרש את הפסוק גם בהולך לדבר מצוה, ואפילו הכי - ואף על פי כן שהוא עוסק במצוה, אמר רב חנינא לרב - שיקרא קריאת שמע, ואם כן בטל ההיקש וחוזרת הקושיא כיצד ניתן ללמוד מכאן שהעוסק במצוה פטור ממצוה.

מתרצת הגמרא: אם בן שהפסוק כולל גם את העוסק במצוה, לכתוב רחמנא - שהתורה תכתוב **בשבת ובלכתך** שמשמע כל הליכה וישיבה, בין לדבר מצוה ובין לדבר הרשות, מאי - מדוע נקטה התורה הלשון **בשבכתך ובלכתך**, אלא ללמדנו, בשבת בדרך ובלכתך הרי הוא דמחייבת - בהליכתך וישיבתך שהם לצרכך אתה חייב בקריאת שמע, הא מצוה פטירה - אבל כשהם של מצוה אתה פטור מקריאת שמע.

הגמרא מקשה על מה ששינוי לעיל שהכונס את האלמנה חייב בקריאת שמע. מקשה הגמרא: אי הכי - אם כך שחתן פטור מטעם עוסק במצוה, אפילו הוונם את האלמנה נמי - וגם יהיה פטור מקריאת שמע, שהרי גם נישואי אלמנה הם מצוה, ומדוע שינוי לעיל שהכונס אלמנה חייב. מתרצת הגמרא: הא - כאן בכונס את הבתולה, מריד - לבו טרוד במחשבת בעילה, ומסתבר שהתורה

פטרה אותו מפני טרדתו, שאינו יכול לקיים את שתי המצוות בבת אחת. והאי - אולם הכונס את האלמנה, לא מריד - אינו טרוד במחשבתו, ויכול לקיים את שתייהן. הגמרא סבורה שעיקר הטעם שנתמעט הנושא את הבתולה, הוא משום שהוא טרוד ואינו יכול לכוון, ומקשה על כך. מקשה הגמרא: אי - אם הטעם בכונס את הבתולה שפטור הוא משום מריד - שהוא טרוד, אפילו מביקש פניו בים נמי - גם יהיה פטור, שהרי הוא טרוד בצערו לו ומונו שאבר, וכי תיקא חבי נמי - ואם תרצה לומר שאכן כך הוא שפטור, אלמנה - למדו אמר רבי אבא בר ובהא אמר רב, אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה, אף שהוא טרוד בצערו, חוץ מן התפילין, שהרי נאמר בהם - שמצינו שנקראו פאר, שנאמר (חזקאל כז יז) באשר הודיע ה' ליחזקאל שאשתו תמות, צוה עליו שלא ינהג מנהג אבלים שאינם חובשים תפילין שנקראים 'פאר', אלא אמר לו, פארך בבוש עליך, נמצינו למדים מדברי רב, שאכל ורוא הדין שאר אדם שטרוד בצערו, אינו נפטור מן המצוות בשל טרדתו, ואם כן מדוע הכונס בתולה פטור מקריאת שמע מפני טרדתו.

מתרצת הגמרא: הקם - שם בנושא את הבתולה פטור הוא מקריאת שמע, משום שטרוד מרידא דמצוה - טרדתו היא בענין קיום מצוה, ומשמיענו הכתוב שאינו חייב להסיר את דעתו ממחשבת מצוה זו בשביל מצות קריאת שמע שבאה עכשיו, אלא ימשיך לעסוק במחשבתו ויחזק את לבו להיות בקי בה, אבל הקם - כאן באבל, מרידא דרשות - טרדתו אינה בענין מצוה, כי אינו מצווה אלא לנהוג אבלות ורחיצה וסיכה משום כבוד מתו, אבל אינו חייב להצטער, ומאחר שאין בצערו מצוה, יש לו להעביר הצער מעליו ולקרא קריאת שמע בכוונה.

הגמרא חוזרת למחלוקתם של בית שמאי ובית הלל, ולפי שהאריכה בדרשות בענין העוסק במצוה, חוזרת הגמרא וכופלת הענין שהפסיקה בו. מבארת הגמרא: ובית שמאי, יהא - הפסוק 'ובלכתך בדרך' מבני להו - הוצרך לדעתם ללמד פרט לשלוחי מצוה וטרודים במצוה, כמו שנתבאר, ובית הלל אמרי - אומרים ומשיבים, מביא - מלשון הפסוק עצמו, 'בדרך', שמע מנה - יש לך לשמוע וללמוד, ואפילו כשהולך בדרך נמי קרי - גם כן קורא, ואינו צריך לקרוא דווקא בשכיבה או בעמידה.

הברייא שלפנינו דנה, אם רשאי אדם להחמיר על עצמו ולנהוג כדעת בית שמאי כשאנו סותר בכך את דעת בית הלל: תנו רבנן בברייא, בית הלל אומרים, עומדין וקורין קריאת שמע, או יושבין וקורין, ומשני וקורין, או הולכין בדרך וקורין, או עושין במלאכתן וקורין, כלומר שרשאי אדם לקרוא קריאת שמע בכל אופן שמוזמן לו. ממשיכה הברייא, ומעשה רבי ישמעאל ורבי אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום אחד, והיה רבי ישמעאל מוטה ורבי אלעזר בן עזריה זקוף, בינו שהניע זמן קריאת שמע של ערבית, הטה רבי אלעזר, כדעת בית שמאי, וזקף רבי ישמעאל, מפני שלא רצה לנהוג כדעת בית שמאי. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לרבי ישמעאל, ומשני וקורין, אמשול לך משה, למה הדבר - והמעשה שלך דומה, משה לאחד שאומרים לו וקנה מניחל ונאה, אמר להם מאחר וקילסתם אותו, יהיה הזקן הזה כנגד המשיחיתים - אביא עליו תער ומספריים ואשחיתנו. אף כך אתה, כל זמן שאני ורבי אלעזר בן עזריה היית זקוף, אתה היית מוטה, עכשיו כשאני הטה, והריני כמקלס את מעשיך שהיית מוטה, אתה נקפת - בתמייה. אמר לו רבי ישמעאל, אני עשיתי בדרך בית הלל שאומרים שבילה יכול לקרוא גם כשהוא זקוף, ואתה עשית בדרך בית שמאי שטוברים שיש לבטל זקוף, ולא עוד, אלא שם הייתי קורא כמוך בהטיה, יש לחוש שפא יראו התלמידים ויקבעו הלכה כבית שמאי לדורות.

מבררת הגמרא: מאי ולא עוד - מה ראה רבי ישמעאל להוסיף נימוק זה. מבארת הגמרא שכך היתה כוונתו, וכי תיקא - וכי תאמר, בית הלל נמי אית להו מניין - הרי גם לדעת בית הלל יכולים לקרוא בהטיה, כמו ששינוי לעיל, ואם כן למה זקף רבי

ברכות. פרק ראשון – מאימתי דף יא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רכג רש"י תוספות

גמ' בשבת בבית פרט לעוסק במצוה. לקמיה מפרש מאי משמע: ובלכתך בדרך פרט לחתן. ואע"ג דחתן נמי עוסק במצוה הוא אי לאו קרא יתירה לא נפקא לן מקרא קמא דכיון דעוסק במצוה לא כתיב בקרא בהדיא אלא מיעוטא בעלמא הוא דקא דרשין מביתך וממעטין מינה עוסק במלאכת מצוה דאיכא טרדא אבל חתן דטרדא דמחשבה בעלמא הוא שמחשב על עסק בתולים אי לאו

קרא יתירה לא אתמעוט: הכונם את הבתולה פטור. שטורד מחשבת בעילת מצוה: מאי משמע. פרט לעוסק במצוה: כי דרך. בשבתך ובלכתך הוקשו לדרך: מי לא עסקין בו' כלומר מנלן דבדרך רשות לחודא איירי קרא הא קרא דרך סתמא כתיב וממילא משתמע נמי מנייה דרך מצוה ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי: אי משום טרדא. דמחשבה פטרת ליה אפילו טבעה ספינתו נמי: אלמא אמר רבי אבא. כמו למא אמר אע"פ שטורד בצערו חייב בכל המצות חוץ מן התפילין שנאמר בהם פאר ליחזקאל פארך חבוש עליך וגו' וכיון דבעו פאר ואבל מתגולל בצערו בעפר אין זה פאר: פטור טרדא דמצוה. וכיון דאם מיעוט בעלמא דרשין פרט לחתן סמתיין דאן ממשעת מינה טרדא דמצוה: ובי"ח אמרי לך. נהי נמי דקרא למדרש מינה פרט לחתן אתא ממילא ש"מ בלכת יריך הוא דמחיבת אלמא בדרך נמי קרי: עוסקין במלאכתן וקורין. לקמן מוקמין לה בפרק שני (ד' טז.) חפ"ה ר' אלעזר בן עזריה. כב"ש: לאחר שאמרו לו וקנן מגורל אפר להם יהיה זה כנגד המשחיתים. משל שלך דומה לאחד שאומרים לו וקנן נאה ומגודל והוא אומר להם הואיל וקולסתם אותו אף הוא יהיה כנגד המשחיתים הגדול הזה יהיה נתן לתער ולמספרים שאביא עליו ואשחיתנה: עכשיו שאני הסתי. הרי אני במקלט את מעשיך שהיית מוטא ואתה נוקטת ב"ה נמי אית להו פטור. דבמטין נמי שר כדאמרין לעיל מטין וקורין: אבל. עכשיו כיון דעד השתא היית זקוף ועכשיו הסית אם לא נוקפתי אני יראו התלמידים ויקבעו הלכה: לא קיימת בו'. וכי היכי דעשה כדברי ב"ה לא עשה ולא כלום לדברי ב"ש אף העושה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום לדברי ב"ה: **מתני'** בשחר מברך שמים וכו'. כדאמר בברכות ירושלמי שבע ברכות הללו על שם (ותהלים קיט) שבע ביום הללתיך: אחת ארובה ואחת קצרה. אשתיים לאחריה דערבית קאי (ג"א ארובה אמת ואמונה קצרה השכיבנו): לחתום. בברוך: שלא לחתום. כגון ברכת הפירות ומצות: **גמ'** מאי מברך. שתיים לפנייה דשחר מאי ניהו יוצר

גמ' בשלמא בית הלל קא מפרשי מעמיהו ומעמא דבית שמאי, אלא בית שמאי מאי מעמא לא אמרי בבית הלל? אמרי לך בית שמאי: אם פן ניקא קרא "בפכר ובכערב", מאי "בשככך ובקמקד"? בשעת שכיבה שכיבה ממש, ובשעת קימה קימה ממש. ובית שמאי, האי "ובלכתך בדרך" מאי עבדי להו? ההוא מבצע להו לכדתניא: "בשבתך בביתך", פרט לעוסק במצוה; "ובלכתך בדרך", פרט לחתן. מכאן אמרו: הכונם את הבתולה - פטור, ואת האלמנה - חייב. מאי משמע? אמר רב פפא: כי דרך. מה דרך רשות, אף כל רשות. מי לא עסקין דקא אזיל לדבר מצוה, ואפילו הכי אמר רחמנא לקרי? אם פן, לכתוב רחמנא "בשבת" ו"בלכת", מאי "בשבתך" ו"בלכתך"? בשבת יריך ובלכת יריך הוא דמחייבת, הא דמצוה פטירה. אי הכי, אפילו פונם את האלמנה נמי! האי טריד והאי לא טריד. אי משום טרדא, אפילו מבקעה ספינתו בים נמי! וכי תימא הכי נמי, אלמא אמר ר' אבא בר זבדא, אמר רב: אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין, שהרי נאמר בהם פאר, שנאמר: "פארך חבוש עליך"? הנהם טריד טרדא דמצוה, הכא טריד טרדא דרשות. ובית שמאי, ההוא מבצע להו פרט לשלוהי מצוה. ובית הלל אמר, ממילא שמע מינה דאפילו בדרך נמי קרי: תנו רבנן: בית הלל אומרים: עומדין וקורין, יושבין וקורין, ומיטין וקורין, הולכין בדרך וקורין, עושין במלאכתן וקורין. ומעשה ברבי ישמעאל ור' אלעזר בן עזריה שהיו מסובין במקום אחד, ותיב ר' ישמעאל מופה, ור' אלעזר בן עזריה זקוף. כיון שהגיע זמן קריאת שמע, הסה רבי אלעזר, וקף ר' ישמעאל. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לר' ישמעאל:

ישמעאל אחי, אמושול לך משל, למה הדבר דומה. משל לאחד שאומרים לו: "זקנך מגודל", אמר להם: "יהיה כנגד הפושחיתים!" אף כך אתה! כל זמן שאני זקוף, אתה מופה; עכשיו כשאני הפותי, אתה זקפת! אמר לו: אני עשיתי כדברי בית הלל, ואתה עשית כדברי בית שמאי! ולא עוד, אלא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות. מאי "ולא עוד"? וכי תימא בית הלל נמי אית להו "מטין", הני מיילי דמטה ואתא מעיקרא, אבל הכא כיון דעד השתא הוית זקוף והשתא מופה, אמרי: שמע מינה בבית שמאי סבירא להו, שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות. תני רב יוחנאל: עשה כדברי בית שמאי - עשה; כדברי בית הלל - עשה. רב יוסף אמר: עשה כדברי בית שמאי - לא עשה ולא כלום, דתנן: מי שהיה ראשו ורובו בפוסקה ושלחנו בתוך הבית - בית שמאי פוסקין, ובית הלל מכשירין. אמרו להם בית הלל לבית שמאי: מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את ר' יוחנן בן החורנית, מצאוהו שהיה ראשו ורובו בפוסקה ושלחנו בתוך הבית, ולא אמרו לו כלום. אמרו להם: משם ראית? אף הם אמרו לו: אם פן היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה כמקד. רב נחמן בר יצחק אמר: עשה כדברי בית שמאי, חייב מיתה, דתנן: אמר ר' טרפון: אני הייתי בא בדרך, והסתי לקרות כדברי בית שמאי, וספנתי בעצמי מפני הלכטים. אמרו לו: כדאי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל: **מתני'** בשחר מברך שמים לפנייה ואחת לאחריה, ובכערב מברך שמים לפנייה ושתיים לאחריה, אחת ארובה ואחת קצרה. מקום שאמרו להתאריך, אינו ראוי לקצר; לקצר, אינו ראוי להתאריך; להתחום, אינו ראוי שלא להתחום; שלא להתחום, אינו ראוי להתחום: **גמ'** מאי מברך? אמר ר' יעקב, אמר ר' אשישיא:

"וצר"

שנאמר בהם פאר. פירש"י ואבל מעולל בעפר קרנו ואין נאה לתת פאר תחת אפר. וא"ת ולמה לי האי טעמא תיפוק ליה מדאמר ליחזקאל פארך חבוש עליך מכלל דלכולי עלמא אסור. ותירץ השר מקוצר דצריך טעמא של רש"י כי היכי דלא נילף שאר מצות מתפילין מקל וחומר. א"נ צריך טעמא דרש"י לחיבו בתפילין לאחר יום ראשון ולא שייך מעולל בעפר קרנו אלא ביום ראשון ודקא: **תני** רב יוחנאל עשה כבית שמאי עשה ורב יוסף אמר כבית הלל. וכו'. לא עשה ולא כלום. וא"ת פשטיא דאין הלכה כמותן. וי"ל הואיל ובי"ש מחמירין על האדם טפי מב"ה לא שייך לומר פשיטא. דהא דעשה כב"ש לא עשה ולא כלום היינו היכא דבי"ש מקילין ובי"ה מחמירין אבל הכא בק"ש לא פסלי ב"ה דברי ב"ש. אבל תימא א"כ מה מיידי מסוכה בו' לא קיימת מצות סוכה כו' ופירש"י דכי היכי דמי שעשה כב"ה לא עשה ולא כלום לב"ש אף העושה כב"ש לא עשה ולא כלום לב"ה ומאי קא מדמה דתם פסלי ב"ש לגמרי מה דמכשרי ב"ה. אבל הכא קרא קרית שמע כב"ש אליבא דבי"ה יצא. ע"כ פירש הר"ר שמעיה דקא מדמה הכי מדקאמר לא קיימת אע"ג דמן הדין יצא שהרי בראשו ורובו בסוכה אינו אסור אלא גזירה שמה ימשך אחר שלחנו. כ"ל גבי ק"ש אע"ג דמן הדין יצא בדיעבד כיון דלבי"ה אין נכון כדאיתא במתניתין כדאי היית לחוב בעצמך. אם עשה כב"ש לב"ה לא עשה ולא כלום וכו' תוספות סוכה ג' ד"ה דאמר:

אחת ארובה ואחת קצרה. פירש רש"י ארובה אמת ואמונה. קצרה השכיבנו. ותימה דהשכיבנו נמי ארובה הרבה ותעד מדלא קא חשיב לה בתוספתא בהדי הקצרות. ועוד פעמים שמאריכין הרבה בתוספת ממו אור יום הקטן ועוד אמת ואמונה פעמים שמקצרין בה מאד כדאמרין לקמן למד' אין אומרים פרשת ציצית בלילה הוא קא מטיים מודים אנתו לך שהוצאתנו ממצרים וכו' מפרק היה קורא (לקמן ד' יד ע"ב) ונראה לר"ת דהכל קאי באמת ואמונה אחת ארובה ואחת קצרה כלומר בין יאריך בה בין יקצר בה כדלקמן. וכן אשכחנא דתם (יבמות ד' מא.) אחת ארוסות ואחת נשואות אחת בתולות ואחת בעולות: **מקום** שאמרו לקצר. כגון בברכת פירות ובברכת המצות אין לו חלוציה:

ורבנן

ורבנן אמרי אהבת עולם וכו'. הלכך תקינו למר בשחריית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם: **שכבר** נפטר באהבה רבה. עד הלכך נימרינהו לכולהו. בירושלמי יש הא דאמרי שכבר נפטר באהבה רבה והוא ששנה על אתר פירוש לאלתר שלמד מיד באותו מקום. ונשאל לרבי ר' יצחק כגון אנו שאין אנו לומדין מיד לאחר תפלת השחר

שאנו טרודין והולכים כך בלא למוד עד אמצע היום או יותר אמאי אין אנו מברכין ברכת התורה פעם אחת כשאנו מתחילין ללמוד. והשיב ר"י דלא קיימא לן כאותו ירושלמי והאילו וגמר' שלנו לא אמרו ואין צריך לאלתר ללמוד. ועוד אפי' לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה דעיקר אהבה רבה לק"ש נתקן ובשביל היא אינו נפטר מברכת התורה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח הדעת. אבל ברכת אשר בוד בנו וברכת לעסוק בדברי תורה שזן עיקר לברכת התורה פטרת כל היום. וא"ת מאי שנא מסוכה שצריך לברך על כל סעודה וסעודה לישב בסוכה. וי"ל דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה הוי כמו יושב כל היום בלא הפסק. אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה. וא"ת מפני מה אין אנו מברכין לישן בסוכה. וי"ל דברכה דאכילה שמברכין לישב פטרתה. אינ' משום שנא לא יישן והוי ברכה לבטלה שחרי אין בידו לישן כל שעה שירצה. והיה אומר ר"ת כשאדם עומד ממסתו בלילה (בשחריית) ללמוד שא"צ לברך ברכת התורה מפני שברכת התורה של אמואל שחריית פוטרת עד שחריית אחרת ולא נהירא. והצפתים נהגו לומר פסוקים וברכת כהנים וגם אלו דברים שאין להם שיעור שהיא משה (פי' דפאה) ואילו דברים שאדם אוכל פירותיהן כו' שהיא ברייתא (מס' שבת קכו). מפני הירושלמי דבעי שלמד על אתר. אבל אי"צ כמו שכתבתי כבר: **ה"ג** ברוך אתה ה' דמלמד תורה לעמו ישראל. אבל לא גרס למדני חקך שאין זו ברכה אלא בקשה שאמר דוד: **וברכת** כהנים. ואין זה דוכן שהרי לא היו עומדים לדוכן עד לאחר הקטרת אמורים דאמרי' תבעניית (פ"ד ד' כו) שלשה פעמים בימי הכהנים נושאין כפיהם וכו' וא"כ הדוה ליה למדני ד' פעמים אחד לפני הקטרת ואחד לאחר הקטרה אלא בלא נשיאות כפים אמרו ברכת כהנים כמו שאנו אמורים: משום

"יוצר אור ובורא חשך". לימא **"יוצר אור ובורא נוגה"**! **פְּרָכְתִּיב קְאָמְרִינְ. אֱלָא מַעֲתָה, "עוֹשֶׂה שְׁלוֹם ובורא רע"**, מִי קָא אָמְרִינְ פְּרָכְתִּיב? **אֱלָא פְּתִיב "רע"**, וְקָרִינְ **"הכל"**, **"לִישָׁנָא מַעֲלִיא! הָכָא נָפִי, לִימָא "נוגה"**, **"לִישָׁנָא מַעֲלִיא! אֱלָא אָמַר רָבָא: פְּרִי לְהוֹבִיר מִדַּת יוֹם בְּלִילָה וּמִדַּת לַיְלָה בַּיּוֹם. בְּשִׁלְמָא מִדַּת לַיְלָה בַּיּוֹם, פְּרָאָמְרִינְ "יוצר אור ובורא חשך"**, אֱלָא מִדַּת יוֹם בְּלִילָה הִכִּי מִשְׁפַּחַת לָהּ? אָמַר אַבְיִי: **"גּוֹלָל אֹרֹךְ מִפְּנֵי חֲשָׁךְ וְחֲשָׁךְ מִפְּנֵי אֹרֶךְ"**. וְאִדָּךְ מָאִי הֵיא? אָמַר רַב הִוְהֵדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: **"אֲהֵבָה רַבָּה"**. וְכֵן אֹרִי לִיה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִר' פֶּרֶת בְּרִיה, **"אֲהֵבָה רַבָּה"**. מִנָּיא נָפִי הִכִּי: אִין אֹמְרִים **"אֲהֵבַת עוֹלָם"** אֱלָא **"אֲהֵבָה רַבָּה"**. וְרַבְנָן אָמְרִי: **"אֲהֵבַת עוֹלָם"**, וְכֵן הוּא אֹמֵר, **"וְאֲהֵבַת עוֹלָם אֲהֵבְתִּיד, עַל כֵּן מִשְׁכַּתִּיד חֶסֶד"**. אָמַר רַב הִוְהֵדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: הַשְּׂכִימִ לְשָׁנוֹת עַד שְׁלֹא קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע, צִרִיד לְבָרְךְ; מִשְׁקָרָא קְרִיאַת שְׁמַע, אִין צִרִיד לְבָרְךְ, שְׁכָבֵר נִפְטָר בְּאֲהֵבָה רַבָּה. אָמַר רַב הוֹנָא: לְמַקְרָא צִרִיד לְבָרְךְ, וּלְמַדְרֵשׁ אִין צִרִיד לְבָרְךְ. וְר' אֱלִיעֶזֶר אָמַר: לְמַקְרָא וּלְמַדְרֵשׁ צִרִיד לְבָרְךְ, לְמִשְׁנָה אִין צִרִיד לְבָרְךְ. וְר' יוֹחָנָן אָמַר: אַף לְמִשְׁנָה נָפִי צִרִיד לְבָרְךְ. וְרַבָּא אָמַר: אַף לְתַלְמוּד צִרִיד (לְחֹזֵר ו) לְבָרְךְ, דְּאָמַר רַב חֵיָא בַּר אֲשִׁי: וְיִמְנִין סְגִיאִין הָוֵה קְאִימָנָא קָמִיה דְּרַב לְחֲנַנִי פְּרָקִין בְּסַפְרָא דְּבִי רַב, הָוֵה מְקִידִים וְקָא מוֹשִׁי בְּיָדֵי וּבְרִיד וּמַתִּין לֹן פְּרָקִין. מָאִי מְבָרְךְ? אָמַר רַב הִוְהֵדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: **"אֲשֶׁר קִדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְנוּ לְעִסּוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה"**. וְר' יוֹחָנָן מְסִיִּים בַּהּ הִכִּי: **"הַעֲרֵב נָא ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵנוּ וְצִאֲצֵאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְעוֹסְקֵי תוֹרָתְךָ; בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל"**. וְרַב הַמְנוּנָא אָמַר: **"אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים, וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ; בְּרוּךְ אַתָּה ה', נוֹתֵן תּוֹרָה"**. אָמַר רַב הַמְנוּנָא: זֶה הוּא מַעֲוֵלָה שְׁבַבְרֻכּוֹת, הַלְפָד לִימְרִינָהוּ לְכוֹלֵהוּ: תֵּנִן הָתָם: אָמַר לָהֶם הַמְנוּנָה: **"פְּרֹכֵי בְּרָכָה אַחַת, וְהֵם בְּרָכוּ, וְקָרְאוּ עֶשְׂרֵת הַדְּפּוֹרוֹת, "שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שְׁמוּעָ", "וַיֹּאמֶר", וּבְרָכוּ אֶת הָעָם ג' בְּרָכוֹת: "אֲמַת וְיָצִיב", וְעִבְדוּהָ וּבְרַכְתָּ בְּהֵנִים; וּבִשְׁפַת מוֹסִיפִין בְּרָכָה אַחַת לְמוֹשְׁמֵר הִיצֵא. מָאִי בְּרָכָה אַחַת? כִּי הָא דְרַבִּי אָבָא וְר' יוֹסִי בַר אָבָא אֶקְלְעוּ לְהָהוּא אֲתָרָא, בָּעוּ מַצִּיחֵהוּ: מָאִי בְּרָכָה אַחַת? לֹא הָוֵה בִּידֵיהּ. וְאִתּוּ שְׁיִילָהוּ לְרַב מִתְנָה, לֹא הָוֵה בִּידֵיהּ. אִתּוּ שְׁיִילָהוּ לְרַב הִוְהֵדָה, אָמַר לָהּ: הִכִּי אָמַר שְׁמוּאֵל: **"אֲהֵבָה רַבָּה"**. וְאָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אַמִּי, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ: **"יוצר אור"**. כִּי אֲתָא רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף, אָמַר: הָא דְרַבִּי זְרִיקָא, לֹא בְּפִירִישׁ אֲתָמֶר, אֱלָא מְפַלֵּא אֲתָמֶר, דְּאָמַר ר' זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אַמִּי, אָמַר ר' שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ: זֹאת אוֹמְרָת, בְּרָכוֹת אִין מַעֲבָבוֹת זֹז אֵת זֹז. אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא **"יוצר אור"** הָוֵה אָמְרִי, הֵיִינוּ דְּבְרָכוֹת אִין מַעֲבָבוֹת זֹז אֵת זֹז, דְּלֹא קָא אָמְרִי **"אֲהֵבָה רַבָּה"**.**

אלא

יוצר אור ובורא חשך (עושה שלום ובורא רע). לקמיה מפרש איך מאי היא דאילו ברכה דישתבה אינה מן המניין שהיא לאחר פסוקי דומרה כמו ברכת הלל ואומרים אותה קודם זמן קריאת שמע אם ירצו: כדכתיב קאמרי'. כתיב בקרא יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע: שכבר נפטר באהבה רבה. שיש בה מעין ברכת התורה וכן בלבנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך ותלמודם חקי רצונך: מדרש. הוא קרוב למקרא כגון מכלילתא וספרא וספרי שהם מדרשי מקראות: לנפרא אין צריך לברך. אפילו קודם אהבה רבה קאמר והכי מוכח מילתא בפרק שני: אף לנפרא צריך לברך. שהוא עיקר התורה שממנה הוראא יוצאה. גמרא היינו סברת טעמי משנה ותיורצי משניות הסותרות זו את זו וחסורי מחסור: ומכר. ברכת התורה: ורבי יוחנן מסיים בה ה'. דבעי פתיחה בברוך ותחתימה בברוך: הערב נא ה' אליהו. יערבו עלינו לעסוק בהם מאהבה: ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל. גרסין ולא גרסין למדני חקך שאין זו ברכה והודאה על שעבר אלא לשון בקשה ודוד כי אמרה (בתהלים קיט) אלא לשון ברכה אמרה אלא בלשון בקשה. והכי קאמר ה' שאתה ברוך למדני חקך: וזו היא מעולה שבברכות. התורה לפי שיש בה הודאה למקום וקילוס לתורה ולישראל: תנן ה'תם. במסכת תמיד: אמר להם הממונה. והוא סגן הכהנים כדאיתא ביזמא היינו טגן היינו ממונה (בפירוש שם טו): רבנו ברכה אחת. לקמן מפרש מאי היא ומן הברכות שלפני ק"ש היא דהתם מסדר לכוליה סדר עבודת השחר וקאמר דלאחר שסדרו האברים על גבי הכבש ומלחם ירדו ובאו להם ללשכת הגזית לקרות את שמע וחדר תני אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות: וברכו את ה'תם. ע"ש העם: ועבודת. בשביל העבודה שעשו היו מברכין אחריה רצה ה' אליהו עבודת עמך ישראל ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברוצן ברוך המקבל עבודת עמו ישראל ברוצן. אי נמי שאותן לברך ביראה נעבדו: וברכת כהנים. לברך את העם ובשאר תפלה לא היה להם פנאי ואף זמן קרוא שמע לא הגיע כדאמר במסכת יומא (דף ק"ז ע"ב) הקרא את שמעם עם אנשי משמר ועם אנשי מעמד לא יצא לפי שאנשי משמר מקדימין וכו': מוסיפין ברכה אחת. לקמיה מפרש לה: למשמר היוצא. שהמשמרות מתחלפות ביזם השבת כדאמרין במסכת סוכה (דף נו) משמר הוצא עושה תמיד של שחר ומוספין ומשמר הנכנס עושה תמיד של בין הערבים ויוביין: מאי ברכה אחת. דקתני רישא איזו מן הברכות הוא אומר: לאו בפירוש אתמר. לא שמע מפי ר"ל שאמי בפירוש מאי ברכה אחת יוצר אור: זאת אומרת. דקתני ברכה אחת: ברכות אין מעבבות זו את זו. בירך את האחת ולא בירך את השניה נפקא מידיא יד חובתו בהדיא שבייך ואין הברכה מעבבת לומר שאין זו מועלת בלא זו. ומכאן שמע רבי ור' זיקא דס"ל לר"ל דרך ברכה אחת יוצר אור היא: אי אמרת בשלמא יוצר אור הוה אמרי'. ולא אהבה רבה ואע"ג דמטא ליה זמנא שאף בלילה ראו לומר כל שכן דכיון דאמרי יוצר אור הוא מטא זמנא ואפ"ה לא אמרי אלא יוצר אור ותו לא אמרי לה היינו דקאמר שמע מינה ברכות אין מעבבות זו את זו:

ברכות – דף יא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רכה

הגמרא מפרטת את ברכות התורה. מבררת הגמרא: **מאי** – [מה] 59
מברך לפני שמתחיל ללמוד. **אמר רב יהודה** **אמר שמואל**, **אשר** 60
קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדבריה תורה. **ורבי יוחנן** **מסיים בה הכי** 61
– רבי יוחנן סיים את הברכה כך, **העריב נא ה' אלהינו את דבריה** 62
תורתך בפנינו – יערבו עלינו דברי התורה ונעסוק בהם מאהבה, 63
ובפסיות – [ובפיות] **עמך בית ישראל** ונחיה **אנחנו וצאצאנו** 64
וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי **שמן ועוסקי תורתך ברוך אתה** 65
ה' המלמד תורה לעמו ישראל. **ורב המנונא אמר**, שהברכה שמברך 66
על התורה היא, **אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו** 67
ברוך אתה ה' נתן התורה. **אמר רב המנונא**, זו – ברכת 'אשר בחר 68
בנו', היא **מעולה שבברכות התורה**, לפי שיש בה הודאה למקום, 69
וקילוס לתורה ול ישראל. אומרת הגמרא: **הלכך**, **לימניהו לבלוהו** 70
– יש לומר את כל הברכות שהוזכרו כאן. 71
הגמרא דנה בענין ברכות קריאת שמע שברכו במקדש: **תנן התם** 72
(תמיד לב). **אמר להם הממונה** – סגן כהן גדול, לכהנים בבואם 73
לשכבת הגזית לקרוא את שמע ולהתפלל, **ברכו ברכה אחת** 74
מהברכות שקודם קריאת שמע, ולהלן תפרש הגמרא איזו משתי 75
הברכות היא. **והם ברכו**, וגם **קראו עשרת הדברות**, לפי שהן עיקר 76
התורה. ואחר כך קראו **שמע ויהיה אם שמוע ואמר**, היינו שלש 77
פרשיות של קריאת שמע. **וברכו את העם** – [עם העם] **שלוש ברכות**, 78
ואלו הן, **אחת וצאצאי**, שהיא הברכה שאחר קריאת שמע, **ועבודה** – 79
מפני העבודה שעשו היו מברכים אחריה 'רצה ה' אלהינו עבודת 80
עמך ישראל, ואשי ישראל ותפלתם תקבל ברוך ה', ברוך המקבל 81
עבודת עמו ישראל ברצון'. או שהיו חותמים 'ברוך אתה ה' 82
שאותך לבדך בראה נעבוד'. **וברכת בניהם** – ואמרו את שלשת 83
הפסוקים של ברכת כהנים כדי לברך את העם. **ובשפת שמשמורת** 84
הכהונה מתחלפים. **מוסיפין ברכה אחת למשקם היוצא** – שמשמר 85
היוצא היה מברך את המשמר הנכנס כמפורש להלן. 86
הגמרא מבארת את מה ששנינו שהכהנים במקדש ברכו אחת 87
מברכות קריאת שמע, לפני קריאת שמע, איזו ברכה היא. מבררת 88
הגמרא: **מאי** – מה היא **ברכה אחת** שברכו. מבארת הגמרא: **כי הא** 89
– כמו המעשה, **דרבי אמא ורבי יוסי בר אבא** **אקלעו לההוא אתרא** 90
– נודמנו למקום אחד. **בעו מניה** – שאלו מהם, **מאי** – מה היא 91
'**ברכה אחת**' ששנינו במשנה. **לא הוה בדיהו** – לא היתה תשובה 92
בידם. **ונתו שילוחו** – ובאו ושאלוהו **לרב מתנה**, וגם כן **לא הוה** 93
בדיה – לא היתה בידו תשובה. **אתו שילוחו** – באו ושאלוהו **לרב** 94
יהודה, **אמר להו** – [לחם], **הכי** – [וכן] **אמר שמואל**, הברכה שאמרו, 95
היו ברכה אחת ברה. **ואמר רבי זיקא**, **אמר רבי אמי** **אמר רבי** 96
שמעון בן לקיש שלא כדברי שמואל, אלא הברכה שאמרו היא 97
יוצר אור. 98
כי אתא – [כשבאו] **רב יצחק בר יוסף** מארץ ישראל לבבל, **אמר**, **הא** 99
– [מה] דרבי וריקא אמר בשם רבי אמי בשם רבי שמעון בן לקיש 100
שהברכה היתה 'יוצר אור', **לאו בפירוש אתמר** – לא שמע זאת 101
בפירוש מפי ריש לקיש, **אלא מכלל אתמר** – מתוך דבר אחר 102
שאמר ריש לקיש למד זאת רבי וריקא. **דאמר רבי וריקא** **אמר רבי** 103
אמי **אמר רבי שמעון בן לקיש**, זאת **אומרת** – ממה ששנינו 104
שהממונה אמר להם לברך ברכה אחת, משמע שבפרשות קריאת 105
שמע אין **מעבדות זו את זו**, ואם בירך ברכה אחת בלבד, יצא ידי 106
חובת אותה ברכה. ולא אומרים שזו בלא זו אינה כלום. ומדברי 107
ריש לקיש אלו דייק רבי וריקא שהברכה היא 'יוצר אור', שכן **אי** 108
אתמר בשלמא יוצר אור הוה אמר – מובן הדבר אם תאמר שאמרו 109
'יוצר אור' ולא 'אהבה רבה', **היינו** – זהו מה שהוכיח ריש לקיש 110
דברכות אין מעבדות זו את זו, **דלא קא אמרי אהבה רבה** – שהרי 111
לא אמרו 'אהבה רבה', ואף שהגיע זמנה, שהרי אפשר לאומרה 112
גם בלילה, וכל שכן שאם אמרו ברכת 'יוצר אור' שאין אומרים 113
אותה אלא סמוך לנץ החמה, בודאי שהגיע גם זמנה של 'אהבה 114
רבה', ומכל מקום לא אמרו אותה, מוכח שאינן מעבדות זו את זו. 115

יוצר אור ובורא חשך, היא הברכה הראשונה [והברכה השניה 1
תתפרש להלן]. שואלת הגמרא: **לימא** – [שיאמרו] **יוצר אור ובורא** 2
נומה, שהרי 'נוגה' הוא כינוי ללילה (פסחים ג). ועדיף לנקוט לשון זו 3
שהיא צחה ונקיה יותר. משיבה הגמרא: **בדבריהם קאמרינן** – תיקנו 4
לומר את הברכה בלשון הפסוק (ישעיה ז) **יוצר אור ובורא חשך** 5
עשה שלום ובורא רע. מקשה הגמרא: **אלא מעתה**, לפי דברך 6
שתיקנו הברכה לפי לשון הפסוק, והרי בפסוק נאמר **עושה שלום** 7
ובורא רע, מי קא **אמרינן** **בדבריהם** – וכי אנו אומרים כלשון הכתוב, 8
והרי אנו אומרים 'בורא את הכל', **אלא בהכרח** לומר, אף שבתב 9
[– כתוב] **רע**, אין אנו אומרים כך, **וקרינן** – ואנו קוראים ואומרים 10
'הכל', משום **לישאנא מעליא** – שנוקטים לשון נקיה, **הכא נמי** – גם 11
כאן, **לימא** – שיאמרו 'נומה' **לישאנא מעליא** – שהיא לשון נקיה. **אלא** 12
אמר רבא, הטעם שמזכירים 'חשך' בברכת 'יוצר', הוא, **כדי להזכיר** 13
מדת יום בלילה ומדת לילה ביום – חכמים רצו שיזכירו בלילה את 14
יצירת היום, וביום את בריאת הלילה, ואף שגם בהזכרת 'נוגה' יש 15
מדת לילה, אך מאחר שאין בה לשון ברורה של לילה, שכן 'נוגה' 16
משמעו גם אור, לפיכך לא השתמשו בלשון זו. 17
שואלת הגמרא: **בשלמא** – טוב הוא מה שאמרת שמזכירים **מדת** 18
לילה ביום, **באמרינן** – כמו שאמרנו, **יוצר אור ובורא חשך**, **אלא** 19
מדת יום בלילה היכי משכחת לה – היכן מצינו שמזכירים אותה. 20
משיבה הגמרא: **אמר אביי**, **נולל אור מפני חשך וחשך מפני אור**. 21
מבררת הגמרא: **ואידך** – הברכה השניה שלפני קריאת שמע, **מאי** 22
– [מה] היא. **אמר רב יהודה** **אמר שמואל**, **אהבה רבה**. **וכן אורי ליה** 23
– [הורה לו] רבי אלעזר לרבי פדת בריה – [בנו], שהברכה השניה 24
היא '**אהבה רבה**', **תניא נמי הכי** – וכן שנינו בבביתא כמו שאמרו 25
שמואל ורבי אלעזר, **אין אומרים אהבה רבה** **עולם** בפתיחת הברכה 26
השניה, **אלא אהבה רבה**. **ורבנן אמרי** – אבל חכמים אומרים, **אהבת** 27
עולם, ומביאים חכמים סמך לדבריהם, **וכן הוא אומר** – כך נאמר 28
(ירמיה לא ב) **מרחוק ה' יקרא לי ואהבת עולם אהבתך על בן** 29
משפתי חסד, ומכיון שבפסוק נאמר הלשון 'אהבת עולם', יש 30
לומר את הברכה בלשון הפסוק. 31
אגב שהוזכרה ברכת אהבת עולם, מבארת הגמרא שפעמים 32
יוצאים בה ידי חובת ברכת התורה: **אמר רב יהודה** **אמר שמואל**, 33
השבים לשנות – [ללמוד], **עד שלא קרא** – [טרם שקרא] **קריאת** 34
שמע, **צריך לברך ברכות התורה**. אך אם בא ללמוד **משקרא** – [אחר 35
שקרא] קריאת שמע, אין צריך לברך ברכות התורה, לפי שבברך 36
נפטר באהבה רבה, שיש בה מעין **לברך התורה**, שזוכרת בה 37
התקשה **ותן בלבנו ללמוד וללמד**, לשמור ולעשות ולקיים את כל 38
דברי תלמוד תורתך, וכן 'ותלמדם חוקי רצונך'. 39
הגמרא עוברת לדון בענין ברכות התורה, ומביאה מחלוקת 40
אמוראים אם צריך לברך על כל ענייני התורה או רק על מקצתם: 41
אמר רב הונא, **למקרא** – הלומד תורה שבכתב, צריך לברך ברכת 42
התורה. **ולמדך** – אבל הלומד מדרשי הפסוקים, כגון מכילתא 43
וספרא וספרי, אין צריך לברך, שלא נתקנו ברכות התורה רק על 44
תורה שבכתב שהיא עיקר התורה. **ורבי אלעזר** **אמר**, **למקרא** 45
ולמדך צריך לברך, לפי שהמדרשים דורשים את המקראות, והרי 46
הוא עוסק במקראות. אבל **למשנה אין צריך לברך**, כי עיקרה תורה 47
שבעל פה, ששנו בה הלכות שנאמרו על ידי התנאים. **ורבי יוחנן** 48
אמר, **אף למשנה נמי צריך לברך**, כי לדעתו יש לברך גם על תורה 49
שבעל פה. **ואבל לתלמוד אין צריך לברך**, כי הוא פירוש למשנה 50
ואין לברך על דבר שהוא רק פירוש. **ורבא אמר**, **אף לתלמוד צריך** 51
(לחוור לו) לברך, כי הוא עיקר התורה שממנו יוצאת הוראתה. 52
רבא מבאיר הוכחה לשיתת: **דאמר רב חייא בר אשי**, **זימנין מינאי** 53
– הרבה פעמים, **הוה קאימנא קמייה דרב** – הייתי עומד לפני רב, 54
לתנני – ללמוד ממנו **פרקין** – [פרקנו] **בספרא דבי רב** – תורת 55
כהנים, **הוה מקדים** – היה משכים בבוקר, **וקא משי ידיה** – ונוטל 56
את ידיי, **וברך** – וברך ברכת התורה, **ומתני לון פרקין** – ושנה לנו 57
את פרקנו, משמע שגם לתלמוד צריך לברך. 58

העולם' נזכר שהוא יין ולא שכר, וסיים 'בורא פרי הגפן', ודאי הוא
 שיצא ידי חובתו בברכה זו, והטעם, דאי נמי – שכן אפילו אם אמר
 וסיים שהכל נהיה בדברך, כמו שהיה דעתו בשעת פתיחה, גם
 יצא, דהא תנן – שהרי שנינו במשנה להלן (מ), על כולם – על כל
 הדברים, אם אמר שהכל נהיה בדברך יצא.
 אלא באיזה אופן יש להסתפק, היכא דקא נקיש קסא דשכרא בידיה
 – באופן שאחז כוס של שכר בידו, ונקשר דחמרא הוא – והיה סבור
 שהוא יין. ופתח את תחילת הברכה וברך – וברך 'ברוך אתה ה'
 אלהינו מלך העולם, אנדעתא דחמרא – על דעת שהוא יין,
 שחתימת ברכתו היא בורא פרי הגפן, וסיים דשכרא – לאחר
 שאמר 'מלך העולם' נזכר שהוא שכר ולא יין, וסיים 'שהכל נהיה
 בדברך' מאי – מה דינו, דהא עיקר ברכה אולין – האם הולכים
 אחר עיקר הברכה, שהוא הזכרת שם ומלכות, והרי הוא נאמר על
 דעת שהוא יין, והרי זה כמו שסיים ביין, ואין ברכת היין מוציאה
 את השכר, שאין השכר מן הגפן, ואי דתחיתא אולין – או
 שהולכים אחר החתימה, והרי חתם 'שהכל נהיה בדברך' כדינו.
 הגמרא פושטת את הספק מברייתא: תא שמע – בוא ושמע רביה
 לפשוט הספק מברייתא, וכך שנינו בה, שחית – בבוקר, פתח
 ביוצר אור – אמר 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם' על דעת
 לומר 'יוצר אור ובורא חושך', וסיים דמערב ערבים – אחר שאמר
 מלך העולם, טעה וסיים 'אשר בדברו מעריב ערבים' וגם חתם
 בכך, לא יצא, לפי שחתימת הברכה היתה שלא כהוגן.
 פתח את ברכת 'יוצר אור' דמערב ערבים – שאמר 'ברוך אתה ה'
 אלהינו מלך העולם' על דעת לומר 'אשר בדברו מעריב ערבים',
 וסיים ביוצר אור – לאחר שאמר 'מלך העולם' נזכר שטעה ואמר
 'יוצר אור ובורא חושך' וגם חתם 'יוצר המאורות' יצא ידי חובה,
 לפי שחתימת הברכה היתה כהוגן.
 ערבית – בלילה, פתח דמערב ערבים – אמר 'ברוך אתה ה'
 אלהינו מלך העולם' על דעת לומר 'אשר בדברו מעריב ערבים'.
 ולאחר שאמר 'מלך העולם' טעה, וסיים ביוצר אור, המשך את
 הברכה בנוסח של 'יוצר אור' וגם חתם 'יוצר המאורות', לא יצא,
 לפי שחתם שלא כהוגן, פתח ביוצר אור – על דעת לומר 'יוצר
 אור', וסיים דמערב ערבים – לאחר שאמר 'מלך העולם' נזכר
 שטעה וסיים 'אשר בדברו מעריב ערבים' וכך המשך את שאר
 הברכה וגם חתם 'המעריב ערבים', יצא, מפני שחתימתו היתה
 כהוגן. מסיימת הברייתא, כלל של דבר, הכל הולך אחר החתום
 של הברכה. והוכחת הגמרא לנידונו היא מהדין השני של הרישא
 והסיפא, ששנינו בהם שאפילו כשתאם על דעת לסיים שלא
 כהוגן, מאחר שסיים כהוגן יצא ידי חובתו, כמו כן יש לומר לענין
 ברכת שכר, שאף כשהזכיר שם ומלכות על דעת שהוא יין, אם
 סיים ואמר 'שהכל נהיה בדברך' יצא, מפני שהחתימה היתה כהוגן.
 הגמרא דוחה את ההוכחה: שאני קתם – שונה הדבר שם,
 בברייתא, משום דקאמר 'ברוך יוצר המאורות' – כלומר לעולם
 ברכה שפתיחתה במחשבה מקולקלת אינה מועילה כלום ואפילו
 אם חתימתה כהוגן, ומה ששנינו בברייתא שיצא, משום שחתם בה
 'ברוך אתה ה' יוצר המאורות', ומחמת חתימה בלבד אמרו
 שיוצא ידי חובתו, כיון שלחתימה עצמה יש תורת ברכה, כי מוכיח
 בה את המילה 'ברוך', מה שאין כן ברכת 'שהכל' שאין בסיומה
 תיבת 'ברוך', וצריכים אנו לפתיחתה כדי שתהא עליה תורת
 ברכה, אם היתה הפתיחה מקולקלת, כגון שחשב בה על דעת
 לומר 'בורא פרי הגפן', לא יצא ידי חובתו.
 הגמרא פורכת את הדחייה: מקשה הגמרא, הניחא – מובן הדבר
 לרב, דאמר, כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה, ולמדנו
 מדבריו שעיקר ברכה היא בהזכרת ה', שפיר – יפה נדחית
 ההוכחה מהברייתא, שכן בחתימת 'יוצר המאורות' ישנה הזכרת
 שם ה', ויש לה תורת ברכה. אלא לרבי יוחנן דאמר, כל ברכה שאין
 בה מלכות אינה ברכה, ולא די בהזכרת שם בלבד, מאי איכא
 למימר – מה יש לומר ולדחות את הראיה, הרי בחתימת 'יוצר
 המאורות' אין הזכרת מלכות, ואין לה תורת ברכה, ואף על פי כן

אלא אי אמרת – אבל אם תאמר שסובר ריש לקיש, אהבה רבה הו
 אמר – והיו אומרים, מאי – מה הראיה מכאן שברכות אין מעקבות
 זו את זו, דלמא האי דלא אמר – שמא מה שלא אמרו ברכת 'יוצר
 אור' לפני קריאת שמע, משום דלא קסא – שעדיין לא הגיע זמן
 ברכת 'יוצר אור', כי ברכה זו נתקנה על הנאת המאורות, והם
 קראו קריאת שמע כשהיה עדיין חושך, וכי קסא – וכשהגיע זמן
 יוצר אור והתחיל להאיר, הו אמר – היו אומרים ומשלמים
 אותה, נמצא שאם תאמר שביכר ברכת 'אהבה רבה' אין כלל
 הוכחה שביכרו ברכה אחת בלבד, כי אפשר שאמרו 'יוצר אור'
 מאוחר יותר, אלא בהכרח שסובר ריש לקיש שביכרו ברכת 'יוצר
 אור' ומה שביכרו רק אותה ולא 'אהבה רבה' אף שהגיע זמנה,
 מוכח שאין ברכות מעקבות זו את זו.
 הגמרא מבארת את דברי רב יצחק בר יוסף (לעיל א) שאמר שריש
 לקיש לא אמר את דבריו בפירוש. שואלת הגמרא: ואי מכללא מאי
 – ואם לא נאמרו הדברים בפירוש מפי ריש לקיש, רק מכלל דבריו
 שמענו זאת, מה בכך, הרי יש כאן הוכחה ברורה, ומדוע הוצרך
 רב יצחק לומר שההוכחה היא רק 'מכללא'. משיבה הגמרא: דאי
 מכללא – מאחר שהוא רק מדיוק דבריו, יש להשיב ולומר, לעולם
 אהבה רבה הו אמר – היו אומרים, ועדיין לא הגיע זמן יוצר אור,
 וכי קסא – וכשהגיע זמן ברכת יוצר אור, הו אמר – אמרו
 אותה, ומא – ומה זה שאמר ריש לקיש (ש) שמהמשנה במסכת
 תמיד מוכח שברכות אין מעקבות זו את זו, הרי בסופו של דבר
 אמרו את שתייהן. כוונתו לומר, דבר זכות, מה מעכב, היינו שאם
 הקדים את הברכה המאוחרת יצא ידי חובתו, שכן אנשי המשמר
 הקדימו את ברכת אהבה רבה ליוצר אור, אבל הברכות עצמן
 אפשר שמעקבות זו את זו, ואין אמירת אחת מהן מועילה בלא
 אמירת חברתה.
 אחר שנתבאר לעיל (א) על פי המשנה במסכת תמיד, שהיו
 קוראים את עשרת הדברות במקדש, דנה הגמרא בענין קריאת
 עשרת הדברות מחוץ לבית המקדש, ותחילה מביאה הגמרא שוב
 את לשון המשנה, וקורין עשרת הדברות, שמע, והיה אם שמע,
 ויאמר, אמת ויציב ועבודה וברכת בנים. אמר רב יהודה אמר
 שמואל, אף בגבולין – בשאר מקומות, מחוץ לבית המקדש, בקשו
 לקרות את עשרת הדברות, כן – כשם שקראו אותן בבית המקדש,
 לפני קריאת שמע. אלא שכתב בגמרא, ולא הניחו חכמים לקרותן,
 מפני תרעומת המינין – שלא יאמרו לעמי הארץ, ששאר התורה
 חוץ מעשרת הדברות, אינה אמת, וראיה לדבר, שאין קוראים
 בקריאת שמע רק את עשרת הדברות, לפי שהן נאמרו על ידי
 הקדוש ברוך הוא בעצמו, ושמעו אותן מפיו בסיני. תנא נמי הכי
 – שנינו כן בברייתא כמו שאמר שמואל, רבי נתן אומר בגבולין
 בקשו לקרות כן, אלא שכתב בגמרא, מפני תרעומת המינין.
 הגמרא מביאה שגם אמוראים בדור מאוחר יותר נהגו כדברי
 הברייתא שלא לקרוא את עשרת הדברות: דנה בר פנה דבר
 למקבעיהו – לקבוע את קריאת עשרת הדברות בקריאת שמע
 בעיר סורא, אמר ליה (ו) רב חסדא לרבה בר בר חנה, דבר
 בגמרא חכמים מפני תרעומת המינין. אמר רב למקבעיהו
 בנהרדשא, אמר ליה רב אשי דבר בגמרא מפני תרעומת המינין.
 שנינו במשנה במסכת תמיד (שהובאה לעיל (א)), וישבת מוסיפין
 ברכה אחת למשמר היוצא. מבררת הגמרא: מאי – (מה) אותה
 ברכה אחת. אמר רב הלל, משמר היוצא אומר – (מברך) למשמר
 הנכנס, מי ששכן את שמו בבית הוה, הוא יושב בפינים אהבה
 ואהבה בשלום ורעות.
 שנינו במשנה, מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר. הגמרא
 דנה בענין טעויות בנוסח ברכות. אומרת הגמרא: פשיטא – דין
 פשוט וברור הוא, היכא דקא נקיש קסא דחמרא בידיה – כאשר אחז
 כוס של יין בידו, ונקשר דשכרא הוא – והיה סבור שהוא שכר,
 ופתח את תחילת הברכה, וברך אתה ה' אלהינו מלך
 העולם, אנדעתא דשכרא – על דעת שהוא שכר, שחתימת ברכתו
 היא 'שהכל נהיה בדברך', וסיים דשכרא – לאחר שאמר 'מלך

ברכות. פרק ראשון – מאימותי דף יב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכז רש"י

1 **אֵלֶּא אִי אַמְרִי.** הך ברכה דקאמרי אהבה רבה היכי ש"מ דאין מעכבות זו את זו דלמא
2 האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמניה הוא וכי מטא זמניה אמרי לה ואע"ג
3 דקרו אינהו ק"ש לא מטא זמניה בדאמרין בעלמא (זמא לז) הקורא את שמע עם אנשי
4 משמר לא יצא שמו של משמר מקדימין וא' מכללא פא. וכי אמר ליה מכללא מאי
5 גריעותא איכא. דאמר לאו בפירוש אתמר הא

1 **מִשּׁוּם** דלא מטא זמן יוצר אור. דנהי דשחיתת התמיד משיעלה עמוד השחר פי רש"י
2 מיהו לא היה שעה לומר יוצר אור בדאמרי הקורא בו ויכול לסבור הבריתא
3 כותיקין: **בְּרַכְתָּהּ** אחת למשמר היוצא וכו'. תימא קצת מאי היא הואיל ולית בה לא שם
4 ופתיחא ואמר בא"י אלהינו מלך העולם היה סבור שהיה יין והבין שהיה שבר
5 ואחר שהבין שהיה שבר סיים שהכל: **לֹא**

6 שפיר מצי למשמע מכללא דיוצר אור קא אמרי
7 ומשנינן לביא למשמע מהבא דלמלא לעולם
8 אימא לך אהבה רבה וכו'; סדר ברכות. אם
9 הקדים המאוחרות: בקשו. לקבוע עשרת
10 הדברות בקריאת שמע: בפני תיעובת המינין.
11 שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר תורה אמת
12 ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקדוש ב"ה
13 ושמוע מפיו בסיני: המינין. גויס תלמידו ישה.
14 **פֶתַח בְּרִשְׁבָּא וסִיּוּם בְּרַחֲמָא.** תחלת הברכה
15 אמר ע"מ שהכל וכיון שהגיע למלך העולם
16 נזכר שהוא יין ואמר פרי הגפן פשיטא לן דיצא
17 דהא אפילו סיים כל הברכה כדעת פתיחתה
18 ואמר שהכל יצא על היין דתנן וכו': אלא. קא
19 מבעיא לן פתח אדעתא דחמרא כדי לסיים
20 בפיה וכושהוה למלך העולם נזכר שהוא שבר
21 וסיים שהכל מהו: בתי עיקר ברכה אוליג.
22 ועיקר ברכה אדעתא דיון נאמרה והוי כמו
23 שסיים בין ואין ברכת היין מוציאה ידי ברכת
24 שבר שאין השכר מן הגפן: פתח ביוצר אור.
25 כלומר אדעתא דלימא יוצר אור: וסיים כמעריב
26 ערבים. כשאמר מלך העולם נזכר וסיים אשר
27 דבריו מעריב ערבים: שאני התם וכו'. כלומר
28 דלמא פתיחה אינה כלום והא דקתני יצא לפי
29 שחזור וחזות בה בברוך יוצר המאורות וע"י
30 חתימתה קאמר דיצא אלא שהכל שאין חזות
31 בה בברוך ופתיחתה אדעתא דבורא פרי הגפן
32 הוא אימא דלא יצא: פא איכא לפימה. היכי
33 נפק משום חתימתה הא אין מלכות בחתימתה:
34 ה"א אלא בין דאמר בו. אלא לא תימא משום
35 חתימתה יצא אלא פתיחתה נמי מעלייתא היא
36 ולא תפשוט מיניה לחמרא ושכרא דלגבי ברכות
37 ערבית ושחרית הוא דמצי למימר דכי פתח בוו
38 וסיים בוו יצא דהא כי פתח בשחרית אדעת
39 מעריב ערבים הוה דעתיה לאדכורי בה מדת
40 הדין כלילא אור גזל אור וכו' פתח ערבית
41 אדעתא דיוצר אור הוה דעתיה לאדכורי בה
42 מדת לילה כגון ובורא חשך הלכך אדעתא
43 דתרווייהו הויא: לאו לאתניי הא דאמרן. כגון
44 שכרא וחמרא: היינו בעיין. דהא ברכת התמרים
45 על העץ ועל פרי העץ אינה עולה לברכת
46 הלחם ואי בהא פשטא דהכל הולך אחר חזות
47 ברכות הוא הדין לחמרא ושכרא: כל מי שלא
48 אמר ברכת אמת ויצ"ב. כמו שתקנה וכן אמת
49 ואמונה בערבית לא יצא: שאני להניד בבקר
50 חסדך. וברכת אמת ויצ"ב כולה על חסד שעשה
51 עם אבותינו היא שהוציאם ממצרים ובקע להם
52 חם והעבירם וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף
53 על העתידות שאנו מצפים שקיים לנו הבטחתו
54 ואמונתו לגאולנו מיד מלכים ומיד עריצים
55 ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות
56 אויבנו כל אלה הנסים התדירים תמיד: כשהוא
57 בורע. באבות ובהודאה כורע בברוך וזוקף את
58 עצמו כשהוא מזכיר את השם על שם ה' וזוקף
59 כפופים (תהלים קמו): נחת. לשון הכנעה:
בחיורא

1 **אֵלֶּא אִי אַמְרִי** "אֶהְבֶּה רַבָּה" הוּא אַמְרִי, מֵאִי "בְּרַכּוֹת
2 אֵין מַעֲבָבוֹת זֹו אֵת זֹו"? דְּלִמָּא הָאִי דְּלֹא אַמְרִי "יוֹצֵר
3 אוֹר", מִשּׁוּם דְּלֹא מָטָא זְמַן "יוֹצֵר אוֹר", וְכִי מָטָא זְמַן
4 "יוֹצֵר אוֹר" הוּא אַמְרִי. וְאִי מְפַלְּלָא, מֵאִי? דָּאִי מְפַלְּלָא,
5 לְעוֹלָם "אֶהְבֶּה רַבָּה" הוּא אַמְרִי, וְכִי מָטָא זְמַן "יוֹצֵר
6 אוֹר" הוּא אַמְרִי לֵיהּ, וּמֵאִי "בְּרַכּוֹת אֵין מַעֲבָבוֹת זֹו
7 אֵת זֹו"? סָדֵר בְּרַכּוֹת: וְקוֹרִין עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, "שְׁמַע",
8 "וְהָיָה אִם שְׁמַע", "וַיֹּאמֶר", "אֲמַת וַיְצִיב" וְעֹבֹדָה
9 וּבְרִפְתָּ בְּהִנָּם. אַמֵּר רַב יְהוֹדָה, אַמֵּר שְׁמוּאֵל: אַף
10 בְּגִבּוּלִין בְּקִשּׁוֹ לְקָרוֹת בֵּן, אֵלֶּא שְׂכֵבֵר בְּטוֹלֹם מְפַנֵּי
11 תַרְעוּמוֹת הַמַּיּוּנִין. תֵּינָא נִמֵּי הֵכִי: ר' נָתַן אוֹמֵר: בְּגִבּוּלִין
12 בְּקִשּׁוֹ לְקָרוֹת בֵּן, אֵלֶּא שְׂכֵבֵר בְּטוֹלֹם מְפַנֵּי תַרְעוּמוֹת
13 הַמַּיּוּנִין. רַבָּה בַר בַּר חֲנָה סָבַר לְמַקְבְּעִיהוּ בְּסוּרָא, אַמֵּר
14 לֵיהּ רַב חֲסֵדָא: כְּבֵר בְּטוֹלֹם מְפַנֵּי תַרְעוּמוֹת הַמַּיּוּנִין.
15 אַמְיָר סָבַר לְמַקְבְּעִיהוּ בְּגִהְרֵדְעָא, אַמֵּר לֵיהּ רַב אִשִּׁי:
16 כְּבֵר בְּטוֹלֹם מְפַנֵּי תַרְעוּמוֹת הַמַּיּוּנִין: וְכִשְׁבַּת מוֹסְפִין
17 בְּרַכָּה אַחַת לְמַשְׁמֵר הַיּוֹצֵא: מֵאִי "בְּרַכָּה אַחַת"?
18 אַמֵּר רַב חֵלְבּוֹ: מַשְׁמֵר הַיּוֹצֵא אוֹמֵר לְמַשְׁמֵר הַנֶּהְנֵם:
19 "מִי שֶׁשָּׁכַן אֶת שְׁמוֹ בְּבֵית הָאֵל, הוּא יִשְׁכֵּן בְּיָדֵיכֶם
20 אֶהְבֶּה וְאֶחָד וְשָׁלוֹם וְרַעוּת": מְקוֹם שְׁאֵמְרוּ לְהֶאָרִיךְ:
21 פְּשִׁימָא, הֵיכָא דְקָא נָקִיט כְּסָא דְחֲמֵרָא בְּיָדֶיהּ, וְקִסְכֵּר
22 דְּשִׁכְרָא הוּא, וּפְתַח וּמְבָרַךְ אֲדַעְתָּא דְּשִׁכְרָא, וְסִיּוּם
23 בְּרַחֲמָא - יֵצֵא, דָּאִי נִמֵּי אִם אַמֵּר "שֶׁהַכֵּל נָהִיָּה
24 בְּדַבְּרוֹ", יֵצֵא, דְּהָא תִּנּוּ: עַל כּוֹלָם אִם אַמֵּר "שֶׁהַכֵּל
25 נָהִיָּה בְּדַבְּרוֹ", יֵצֵא. אֵלֶּא הֵיכָא דְקָא נָקִיט כְּסָא דְשִׁכְרָא בְּיָדֶיהּ, וְקִסְכֵּר
26 דְּשִׁכְרָא וְאֲדַעְתָּא דְּחֲמֵרָא, וְסִיּוּם בְּדִשְׁכְּרָא, מֵאִי? בְּתַר עֵיקַר בְּרַכָּה אֲזִילִין, אוֹ בְּתַר חֲתִימָה אֲזִילִין?
27 תָּא שְׁמַע: שְׁחִירָת, פֶּתַח בְּ"יוֹצֵר אוֹר" וְסִיּוּם בְּ"מַעְרִיב עֶרְבִים" - לֹא יֵצֵא; פֶּתַח בְּ"מַעְרִיב
28 עֶרְבִים" וְסִיּוּם בְּ"יוֹצֵר אוֹר" - יֵצֵא. עֶרְבִית, פֶּתַח בְּ"מַעְרִיב עֶרְבִים" וְסִיּוּם בְּ"יוֹצֵר אוֹר" - לֹא
29 יֵצֵא; פֶּתַח בְּ"יוֹצֵר אוֹר" וְסִיּוּם בְּ"מַעְרִיב עֶרְבִים" - יֵצֵא. כָּלָל שֶׁל דָּבָר - הַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר
30 הַחֲתוּם. שְׁאֵנִי תָּהֵם, דְּקֶאָמֵר "בְּרוּךְ יוֹצֵר הַמַּאֲוֹרוֹת". הֵינָּהּ אֶרֶב דְּאֵמֵר כֵּל בְּרַכָּה שְׁאֵין בָּהּ
31 מְלָכוּת אֵינָה בְּרַכָּה, שְׁפִיר; אֵלֶּא לֹא יוֹחֵן דְּאֵמֵר כֵּל בְּרַכָּה שְׁאֵין בָּהּ מְלָכוּת אֵינָה
32 בְּרַכָּה, מֵאִי אִיכָא לְמִימַר? אֵלֶּא כִּיּוֹן דְּאֵמֵר רַבָּה בַר עוֹלָא: כְּדִי לְהוֹבִיר מִדַּת יוֹם בְּלִילָה וּמִדַּת
33 לֵילָה בַּיּוֹם, כִּי קֶאָמֵר בְּרַכָּה וּמְלָכוּת מַעְיָרָא אֶתְרִוּיָּהּ קֶאָמֵר. תָּא שְׁמַע מְסִיפָא: כָּלָל שֶׁל
34 דָּבָר, הַכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר הַחֲתוּם. "כָּלָל שֶׁל דָּבָר" לֹא־תִּנּוּ מֵאִי? לֹא־לֹא־תִּנּוּ הָא דְּאֵמֵרִין? לֹא!
35 לֹא־תִּנּוּ נִהְמָא וְתִמְרִי. הֵיכִי דְמִי? אֵילִימָא דְאָכַל נִהְמָא וְקִסְכֵּר דְּחֲמֵרִי אָכַל, וּפְתַח אֲדַעְתָּא
36 דְּחֲמֵרִי וְסִיּוּם בְּדִנְהֵמָא, הֵינּוּ בַּעֲיִין! לֹא צָרִיקָא, כְּגוֹן דְּאָכַל תִּמְרִי, וְקִסְכֵּר נִהְמָא אָכַל, וּפְתַח
37 בְּדִנְהֵמָא וְסִיּוּם בְּדִחְמֵרִי, דְּאִפִּילוּ סִיּוּם בְּדִנְהֵמָא נִמֵּי יֵצֵא: מֵאִי טַעְמָא? דְּחֲמֵרִי נִמֵּי מִיּוֹן וְיִינִי:
38 אַמֵּר רַבָּה בַר חִינָנָא סָבָא מִשְׁמִיָּה דְּרַב: כֵּל שֶׁלֹּא אַמֵּר "אֲמַת וַיְצִיב" שְׁחִירָת וְ"אֲמַת וְאִמּוּנָה"
39 עֶרְבִית, לֹא יֵצֵא יְדִי חוֹבְתָא, שְׁנֵאֲמֵר: "לְהַנִּיד בְּבִקֵּר חֲסֵדְךָ, וְאִמּוּנָתְךָ בְּלִילוֹת". וְאֵמֵר רַבָּה בַר
40 חִינָנָא מִשְׁמִיָּה דְּרַב: הַמְתַּפְּלֵל, כְּשֶׁהוּא פּוֹרֵעַ - פּוֹרֵעַ בְּכִרְוֹךְ, וְכְּשֶׁהוּא זוֹקֵף - זוֹקֵף בְּשֵׁם. אַמֵּר
41 שְׁמוּאֵל: מֵאִי טַעְמָא דְּרַב? דְּכִתְיִב: "ה' זוֹקֵף כְּפּוֹפִים". מִתִּיבִי: "מְפַנֵּי שְׁמִי נָחַת הוּא". מִי כְּתִיב
42 "בְּשִׁמִּי"? "מְפַנֵּי שְׁמִי" כְּתִיב! אַמֵּר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְחֵיָּא בַר רַב: בַּר אוֹרִיָּא, תָּא וְאִמָּא לָךְ מְלָתָא
43 מַעֲלִייתָא דְּאֵמֵר אַבּוּד! הֵכִי אַמֵּר אַבּוּד: כְּשֶׁהוּא פּוֹרֵעַ - פּוֹרֵעַ בְּכִרְוֹךְ; כְּשֶׁהוּא זוֹקֵף - זוֹקֵף בְּשֵׁם.

1 **בְּרַכּוֹת** **פֶּתַח** **רַשׁוֹן** - **מֵאִימוֹתֵי דִּף יב עֲמוּד א** - **מֵתוּךְ מַהֲדוּרַת "אַבְּן יִשְׂרָאֵל - (שְׁטֵינְזֶלִיץ)"** **רַכֵּז** **רַש"י**
2 **אֵלֶּא אִי אַמְרִי.** הך ברכה דקאמרי אהבה רבה היכי ש"מ דאין מעכבות זו את זו דלמא
3 האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמניה הוא וכי מטא זמניה אמרי לה ואע"ג
4 דקרו אינהו ק"ש לא מטא זמניה בדאמרין בעלמא (זמא לז) הקורא את שמע עם אנשי
5 משמר לא יצא שמו של משמר מקדימין וא' מכללא פא. וכי אמר ליה מכללא מאי
6 גריעותא איכא. דאמר לאו בפירוש אתמר הא
7 שפיר מצי למשמע מכללא דיוצר אור קא אמרי
8 ומשנינן לביא למשמע מהבא דלמלא לעולם
9 אימא לך אהבה רבה וכו'; סדר ברכות. אם
10 הקדים המאוחרות: בקשו. לקבוע עשרת
11 הדברות בקריאת שמע: בפני תיעובת המינין.
12 שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר תורה אמת
13 ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקדוש ב"ה
14 ושמוע מפיו בסיני: המינין. גויס תלמידו ישה.
15 **פֶתַח בְּרִשְׁבָּא וסִיּוּם בְּרַחֲמָא.** תחלת הברכה
16 אמר ע"מ שהכל וכיון שהגיע למלך העולם
17 נזכר שהוא יין ואמר פרי הגפן פשיטא לן דיצא
18 דהא אפילו סיים כל הברכה כדעת פתיחתה
19 ואמר שהכל יצא על היין דתנן וכו': אלא. קא
20 מבעיא לן פתח אדעתא דחמרא כדי לסיים
21 בפיה וכושהוה למלך העולם נזכר שהוא שבר
22 וסיים שהכל מהו: בתי עיקר ברכה אוליג.
23 ועיקר ברכה אדעתא דיון נאמרה והוי כמו
24 שסיים בין ואין ברכת היין מוציאה ידי ברכת
25 שבר שאין השכר מן הגפן: פתח ביוצר אור.
26 כלומר אדעתא דלימא יוצר אור: וסיים כמעריב
27 ערבים. כשאמר מלך העולם נזכר וסיים אשר
28 דבריו מעריב ערבים: שאני התם וכו'. כלומר
29 דלמא פתיחה אינה כלום והא דקתני יצא לפי
30 שחזור וחזות בה בברוך יוצר המאורות וע"י
31 חתימתה קאמר דיצא אלא שהכל שאין חזות
32 בה בברוך ופתיחתה אדעתא דבורא פרי הגפן
33 הוא אימא דלא יצא: פא איכא לפימה. היכי
34 נפק משום חתימתה הא אין מלכות בחתימתה:
35 ה"א אלא בין דאמר בו. אלא לא תימא משום
36 חתימתה יצא אלא פתיחתה נמי מעלייתא היא
37 ולא תפשוט מיניה לחמרא ושכרא דלגבי ברכות
38 ערבית ושחרית הוא דמצי למימר דכי פתח בוו
39 וסיים בוו יצא דהא כי פתח בשחרית אדעת
40 מעריב ערבים הוה דעתיה לאדכורי בה מדת
41 הדין כלילא אור גזל אור וכו' פתח ערבית
42 אדעתא דיוצר אור הוה דעתיה לאדכורי בה
43 מדת לילה כגון ובורא חשך הלכך אדעתא
44 דתרווייהו הויא: לאו לאתניי הא דאמרן. כגון
45 שכרא וחמרא: היינו בעיין. דהא ברכת התמרים
46 על העץ ועל פרי העץ אינה עולה לברכת
47 הלחם ואי בהא פשטא דהכל הולך אחר חזות
48 ברכות הוא הדין לחמרא ושכרא: כל מי שלא
49 אמר ברכת אמת ויצ"ב. כמו שתקנה וכן אמת
50 ואמונה בערבית לא יצא: שאני להניד בבקר
51 חסדך. וברכת אמת ויצ"ב כולה על חסד שעשה
52 עם אבותינו היא שהוציאם ממצרים ובקע להם
53 חם והעבירם וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף
54 על העתידות שאנו מצפים שקיים לנו הבטחתו
55 ואמונתו לגאולנו מיד מלכים ומיד עריצים
56 ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות
57 אויבנו כל אלה הנסים התדירים תמיד: כשהוא
58 בורע. באבות ובהודאה כורע בברוך וזוקף את
59 עצמו כשהוא מזכיר את השם על שם ה' וזוקף
כפופים (תהלים קמו): נחת. לשון הכנעה:
בחיורא

1 **ברע** בחזירה. ולקמן (ד' כת) אמרין עד שיראה איסור וכו' לא סגי בבדיעה לבד וראשו
2 זקוף אלא בעי נמי שיכוף הראש וכן איתא בירושלמי דפרקין ובלבד שלא ישוח יותר
3 מדאי. אמר רבי ירמיה ובלבד שלא יעשה כהדין חרדנא היינו תרגום ירושלמי של צב
4 (ויקרא יא) ודצב כשהוא שוחה ראשו זקוף. ובר"ה ו"ב שאנו שוחין כל שעה בתפלה צריך
5 ליהדר שגיגה קודם שייסיים הברכה רק שיכיר

6 בברוך ויגביה מיד דאמרין לקמן סוף אין עומדין
7 (ד' לד.) אם בא לשחות תחלת כל ברכה וסוף כל
8 ברכה מלמודין אותו שלא ישחה:
9 **והלכתא** כותיה דרבה. דצריך לחתום המלך
10 הקדוש והמלך המשפט ואם לא
11 אמר מחזירין אותו. וכן זכרנו ומי כמור וכתבו
12 לחיים ובספר חיים מחזירים אותו אם לא אמר.
13 דכל המשנה משפט שטבע חכמים אינו יוצא ידי
14 חובתו וכך רבינו יהודה אם ספק לו אם אמר
15 אם לא אמר מחזירים אותו כדאיתא בירושלמי
16 דתענית פ"ק היה מתפלל ואינו יודע אם הוכיר טל
17 ומטר ואם לאו כל שלשים יום בחוקת שלא למדו.
18 פירוש שלא אמר אלא כמו שהוא למדו עד עתה
19 שלא אמר כן. אחר כן בחוקת שחזיר והוא הדין
20 לכל הדברים שצריך להחזיר כן הדין. ואם כן
21 בעשרת ימי תשובה דליכא שלשים יום צריך
22 לחזור. ור"ח כתב דאין מחזירין אותו מכל אותן
23 דברים ולא פסק בספר פירוש חזקוני רביה
24 לדבריו: **בקשו** לקבוע פרשת בלק בפרשת ק"ש
25 ומפני מה לא קבעה וכו'. איתא בירושלמי דאותן
26 ג' פרשיות שתקנו בקרית שמע לפי שבדן עשרת
27 הדורות ועיין בו ותמצא הכל:

הדרן עלך מאימתי

1 **רב ששת כי פרע - פרע בחזירה, כי קא יקר -**
2 **יקר בחזירה: ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה**
3 **דרב: כל השנה פולה, אדם מתפלל "האל הקדוש",**
4 **"מלך אוהב צדקה ומשפט", חוץ מעשרה ימים שבין**
5 **ראש השנה ויום הכפורים, שמתפלל "המלך הקדוש"**
6 **"המלך המשפט". ורבי אלעזר אמר: אפילו אמר**
7 **"האל הקדוש" - יצא, שנאמר: "ויגבה ה' צבאות**
8 **במשפט. והאל הקדוש נקדש בצדקה", אימתי "ויגבה**
9 **ה' צבאות במשפט"? אלו עשרה ימים שמראש השנה**
10 **ועד יום הכפורים, וקאמר "האל הקדוש". מאי הוה**
11 **עלה? אמר רב יוסף: "האל הקדוש" ו"מלך אוהב**
12 **צדקה ומשפט"; רבה אמר: "המלך הקדוש" ו"המלך**
13 **המשפט". והלכתא פרבה: ואמר רבה בר חיננא סבא**
14 **משמיה דרב: כל שאפשר לו לבקש רחמים על חביו**
15 **ואינו מבקש נקרא חוטא, שנאמר: "גם אנכי חלילה**
16 **לי מחטא לה", מחרול להתפלל בעדכם". אמר רבא:**
17 **אם תלמוד חכם הוא, צריך שיתלה עצמו עליו. מאי**
18 **טעמא? אילימא משה דכתיב "ואין חולה מכם עלי**
19 **(ואין) גולה את אוני", דילמא מלך שאני! אלא מהכא:**
20 **"ואני בחלותם לבושי" וגו': ואמר רבה בר חיננא סבא**

21 **משמיה דרב: כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלין לו על כל עונותיו, שנאמר: "למען**
22 **תכפר ויכשת, ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני פלמתי, בכפרי לך לכל אשר עשית, נאם ה'**
23 **אלהים". דילמא צבור שאני! אלא מהכא: "ויאמר שמואל אל שאול: למה הרפותני להעלות**
24 **אותי? ויאמר שאול: צר לי מאד, ופלשתים נלחמים בי, וה' סר מעלי ולא ענני עוד, גם ביד**
25 **הנביאים גם בחלומות, ואקראה לך להודיעני מה אעשה", ואילו אורים ותמים לא קאמר,**
26 **משה דקטליה לגוב עיר תבתיים. ומנן דאחילו ליה מן שמוא? שנאמר: "ויאמר שמואל אל**
27 **שאול) מחר אתה ובניך עמי", ואמר ר' יוחנן: עמי במחציתי. ורבנן אמרי מהכא: "והוקענום**
28 **לה' בגבעת שאול בחיר ה'", יצתה בת קול ואמרה: "בחיר ה'". אמר ר' אבהו בן זוטרת, אמר**
29 **רב יהודה בר זבדא: בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה? משה**
30 **טורח צבור. מאי טעמא? אילימא משה דכתיב בה "אל מוציאם ממצרים", לימא פרשת**
31 **בית ופרשת משקלות, דכתיב בהן יציאת מצרים! אלא אמר ר' יוסי בר אבין: משה דכתיב**
32 **בה האי קרא: "פרע שכב פאר, וכלביא מי יקמונו". ולימא האי פסוקא ותו לא! גמיר, כל**
33 **פרשה דפסקה משה רבינו פסקינו, דלא פסקה משה רבינו לא פסקינו. פרשת ציצית, מפני**
34 **מה קבעוה? אמר ר' יהודה בר חיבא: מפני שיש בה חמשה דברים: מצות ציצית, יציאת**
35 **מצרים, עול מצות ודעת מינים, הרהור עבירה והרהור עבודה זרה. בשיקמא הני תלת מפרשין**

1 בחזירה. שבת ביד אדם וחובטו כלפי מטה בבת אחת: זקף בחזירה. בנחת ראשו תחלה
2 ואח"כ גופו שלא תראה כרעיתו עליו כמשוי: בחזירה. כנחש הזה כשהוא זקוף עצמו מגביה
3 הראש תחלה ונוקף מעט מעט: המלך הקדוש. לפי שבימים הללו הוא מראה מלכותו
4 לשפוט את העולם: המלך המשפט. כמו מלך המשפט. כמו נושא הארון הברית (יהושע
5 ג) כמו ארון הברית וכן המסגרות המכונות
6 (מלכים ב טו) שהוא כמו מסגרות המכונות וכן
7 העמק הפגרים (ירמיה לא) כמו עמק הפגרים:
8 ה"ג ואם תלמיד חכם הוא וצריך לרחמים צריך
9 שיתלה עצמו עליו. אם ת"ח הוא זה שצריך
10 לרחמים צריך שיתלה חביו עצמו עליו:
11 בחלותם. על דוגא ואחיתופל הוא אומר שהיו
12 ת"ח למען תוכרי ובושה. סיפיה דקרא בכפרי
13 לך את כל אשר עשית: גם בחלומות גם
14 בנביאים. ולא אמר לו גם באורים לפי שנתבייש
15 ממנו שלא יאמר לו אתה גרמת לעצמך שלא
16 נענית באורים ותומים לפי שדרגת את הכהנים:
17 ורבנן. סברי מהכא שמעינן דאחילו לה:
18 והוקענום. גבעונים אמרו לדוד בסוף ימיו שהיה
19 רעב ג' שנים וישאל דוד בה ויאמר ה' אל שאול
20 ואל בית הדמים על אשר הדמת את הגבעונים
21 שהרג את הכהנים שהיו מספיקים לגבעונים
22 לחם ומים שהגבעונים נתנם יהושע חוטבי עצים
23 ושואבי מים למזבח ויאמר דוד אל הגבעונים
24 ובמה אכפר לכם וברכו את נחלת ה' והם אמרו
25 לו יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום
26 בגבעת שאול ובת קול יצאה וסיימה אחריהם
27 בחיר ה' הודאי הם לא אמרו בחיר ה' שהרי
28 לגנותו היו באין ולא לכבודו: פרשת רבית. אל
29 תקח מאתו נשך ותרבית וגו' (ויקרא כה) וסמך
30 ליה יציאת מצרים: ופרשת משקלות. אבני דק
31 וגו' (ויקרא טו) סיפיה דקרא אשר הוצאתי
32 אתכם וגו': ברע שכב. דמי לבשכר ובקומך
33 שהקדוש ב"ה שומרנו בשכבנו ובקומנו לשכב
34 שלום ושקטים כארי וכלביא: ולימא האי
35 פסוקא. וליכא טורח צבור. עול מצות. ועשיתם
36 את כל מצותי: מינות. אותם ההופכים טעמי
37 התורה למדרש טעות ואילול. וכן הוא אוסר
38 אמר נבל בלבו אין אלהים. ואין לך נבל מן
39 ההופך דברי אלהים חיים: מצותי. מוכיזין
40 יציאת מצרים בלילות. פרשת ציצית בק"ש
41 ואע"פ שאין לילה זמן ציצית דכתיב וראיתם
42 אותו וחרתם אומרים אותה בלילה מפני יציאת
43 מצרים שבה: כבן כשערים שנה. כבר הייתי נראה
44 זקן ולא זקן ממשי שבאת עליו שיבה יום
45 שהעבירו רבן גמליאל מנשיאותו ומינו רבקי
46 אלעזר בן עזריה נשיא כדאיתא לקמן בפרק
47 תפלת השחר (ד' כת) ואותו היום דרש בן זומא
48 מקרא זה:

גמ'

1 - עול מצות, דכתיב: "וראיתם אותו וחרתם את כל מצות ה'", ציצית, דכתיב: "ועשו להם ציצית" וגו'; יציאת מצרים, דכתיב:
2 "אשר הוצאתי" וגו'. אלא דעת מינים, הרהור עבירה והרהור עבודה זרה מנלן? דתניא: "אחרי לבבכם" - זו מינות, וכן הוא אומר:
3 "אמר נבל בלבו אין אלהים"; "אחרי עיניכם" - זה הרהור עבירה, שנאמר: "ויאמר שמשון אל אביו, אותה קח לי, כי היא ישרה
4 בעיני"; "אתם זונים" - זה הרהור עבודה זרה, וכן הוא אומר: "ויזנו אחרי הבגלים": **מתנא** מופרין יציאת מצרים בלילות. אמר
5 ר' אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שירששה בן זומא, שנאמר: "למען
6 תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך"; "ימי חייך", הדימים. "כל ימי חייך", הלילות. ויחכמים אומרים: "ימי חייך", העולם
7 הזה. "כל", להביא לימות המשיח: **גמ'** תניא: אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מופרין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר
8 נאמר: "הנה ימים באים נאם ה', ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר
9 הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומפל הארצות אשר הדחתים שם"! אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים מקומה, אלא
10 שתהא שעבוד מלכות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו. פיצא בו אתה אומר: "לא יקרא שמך עוד יעקב, כי אם ישראל יהיה שמך",
11 לא

ברכות – דף יב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רכט

הגמרא מוסיפה ללמדנו בענין אופן הכריעה והזקיפה: רב ששתי בי
 פרע – כשהיה כורע בברוך, פרע בחייו – מקל שביד אדם,
 שכשבא לחבוט בו, חובטו כלפי מטה בבת אחת, כלומר שכרע
 במחירות בבת אחת. כי קא זקף – וכשזקף, זקף בחייו – נזקף
 כנחש, שכשהוא זוקף את עצמו, זוקף תחילה את ראשו ואחר כך
 את גופו מעט מעט, והטעם בזה, כדי שלא יראה שכריעת גופו היא
 טרחה עבורו.
 הגמרא מביאה שמועה נוספת של רבה בר חיננא סבא בשם רב,
 בענין חתימת ברכת 'אתה קדוש' וברכת 'השיבה שופטינו' בעשרת
 ימי תשובה: ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב, כל השנה כולה
 אדם מתפלל והותם בברכת 'אתה קדוש', 'האל הקדוש', וברכת
 'השיבה שופטינו', מלך אוהב צדקה ומשפט, חונן מעשרה ימים
 שבין ראש השנה ויום הכפורים, שמתפלל חותם בהם, 'המלך
 הקדוש', מפני שבימים אלו מראה הקדוש ברוך הוא את מלכותו
 בכך שהוא שופט את העולם, וכן 'המלך המשפט', מפני שבימים
 אלו ניכרת מדת מלכותו על כל העולם על ידי המשפט. ורבי
 אלעזר אמר, אפילו אמר האל הקדוש בעשרה ימים אלו, יצא
 ששמואל (ישעיה ה טו) וינבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש
 בפרקו, ויש לדרוש, אמתו וינבה ה' צבאות במשפט – מתי הוא
 הזמן שהקדוש ברוך הוא מראה את מדת דינו לשפוט את העולם,
 באלו עשרה ימים שמראש השנה ועד יום הכפורים, ומכל מקום
 קאמר הפסוק 'האל הקדוש', הרי שגם בעשרה ימים אלו אפשר
 לכונו בשם 'האל הקדוש'.
 הגמרא דנה בהכרעת ההלכה במחלוקת רב ורבי אלעזר, היינו
 בעשרה ימים שמראש השנה עד יום הכיפורים, האם יש לומר
 'המלך הקדוש' או 'האל הקדוש'. מבררת הגמרא: מאי הוה עלה –
 מהי הכרעת ההלכה בשאלה זו. אמר רב יוסף האל הקדוש, כמו
 שאמר רבי אלעזר שאפילו בעת המשפט קוראו 'האל הקדוש'.
 ובברכת השיבה שופטינו מסיים מלך אוהב צדקה ומשפט. רבה
 אמר המלך הקדוש והמלך המשפט, כדעת רב לעיל. הגמרא
 מוכריעה: והלכתא ברבה, שצריך לומר 'המלך הקדוש' והמלך
 המשפט.
 הגמרא מביאה שמועה נוספת של רבה בר חיננא סבא בשם רב:
 ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב, כל שאפשר לו לבקש רחמים
 על בחירו ואינו מבקש נקרא חוטא, שנאמר (שמואל א' יב ב) גם אנכי
 חליה לי מחטא לח' מחלל אתה תפלת בעדך, ותפלת שמואל היתה
 בקשת רחמים על העם, כמבואר בפסוקים שם.
 אמר רבא, אם תלמיד חכם הוא זה העריץ לרחמים, צריך שיחלה –
 שיצטרף חבירו את עצמו עליו. מבררת הגמרא, מאי טעמא – מהו
 טעמו של רבא, ומנין למד זאת. אילימא – אם נאמר משום דכתיב
 – שכתוב (שמואל א' כב ט) כאשר הוכיח שאלו את עבדיו שיש להם
 יד ברדיפת דוד אותו ולפי דעתו, אמר להם, ואין חולה מכם עלי
 (ואין [ו]גלה את אנוני כי הקים בני את עבדי עלי לארב פיוס הודו'
 – אין אחד מכם שיחלה ויכאב לבו בעבורי ושהיה תלמיד חכם)
 שאנצל אותו, ואף אחד מכם לא יגלה לי כי יונתן בני כרת עמו
 ברית, הרי שבתלמיד חכם צריכים להחלות עצמם עליו.
 הגמרא דוחה את הראיה מהפסוק: דילמא מלך שאני – שמה שונה
 הדבר שם, לפי ששאל היה מלך, לפיכך מחויבים אחרים להחלות
 עצמם עליו, אך מנין לאדם שאינו מלך אבל הוא תלמיד חכם,
 שגם כן צריכים אחרים להחלות עצמם עליו. אומרת הגמרא: אלא
 מהכא – מהפסוק דלהלן (תהלים לה יג) המדבר בענין דואג
 ואחיתופל שרדפו את דוד, והתאונן עליהם ואמר, ואני כחלום
 לבושי וגו' שק עיניו בצום נפש – כשהם היו חולים לבשתי שק
 והתעניתי כדי שירפאם ה', והם משיבים לי רעה תחת טובה. הרי
 שהחלה עצמו עליהם, והם היו תלמידי חכמים.
 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבה בר חיננא סבא בשם רב:
 ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב, כל העושה דבר עבירה
 ומתבייש בו, מוחל לו על כל עונותיו, שנאמר (יחזקאל טו טו) למען
 תוכרי ובשתי ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך בנפשי לך

לכל אשר עשית נאם ה' אלהים – לפי הדרשה מתפרש סוף הפסוק,
 אכפר לך על כל מעשיך מפני כלמתך שנכלמת בהם.
 הגמרא דוחה את הראיה מהפסוק: דילמא צבור שאני – שמה שונה
 הדבר בבושה של ציבור שהיא גדולה ביותר ולפיכך נמחל להם,
 אבל בושה של יחיד שמה אין בה די כדי שימחלו בשל כך כל
 עונותיו.
 הגמרא מביאה ראיה מפסוק אחר: אלא מהכא – מהפסוק הזה
 (שמואל א' כח טו) המדבר בענין שאול, שכשראה שפלשתים קבצו
 את מחניהם להלחם בישראל נתיירא מאד, ושלח לשאול
 בנביאים ובאורים ותומים ולא נענה, והלך לבעלת אוב שתעלה
 את שמואל מקברו, ויאמר שמואל אל שאול למה הרגתני להעלות
 אתי, ויאמר שאול צר לי מאד ופלשתים נלחמים בי, וה' כר מעלי
 ולא עניני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות, ואקרא לך להודיעני
 מה אעשה'. מדייקת הגמרא: ואילו אורים ותומים לא קאמר –
 כששאלו התנצל לפני שמואל על שהעלהו באוב, לא הזכיר
 בדבריו ששלח לשאול באורים ותומים, אף כי גם בהם נשאל, כמו
 שמבואר שם בפסוקים הקודמים, והטעם בכך, משום דקטליה
 [–ששאלו הרג] לזוב עיר הפלשתים, והתבייש מפני שמואל, שלא
 יאמר לו, אתה גרמת לעצמך שלא נענית באורים ותומים, לפי
 שהרגת את הכהנים. מבארת הגמרא: ומנין דאחילו ליה מן שמיא
 – מנין שמחלו לו מהשמים, שנאמר (ויאמר שמואל אל שאול) בענין
 מה שאמר שמואל לשאול כשהעלהו באוב, שה' מיטור את
 ישראל ביד פלשתים, הוסיף לומר ל' (שמואל א' כח טו), וכך אתה
 ובניך עמי' – כלומר תמותו, ותהיו עמי, כמו שאני מת, כך הוא
 פשוטו של הפסוק. ואמר רבי יוחנן, יש לדרוש מקרא זה, שהיה לו
 לומר לשאול שימות, ושינה בלשונו ואמר לו 'עמי', אלא אמר לו
 שמואל, מאחר שנתביישת על חטא נוב, נמחל לך חטא זה, ולמחר
 כשתמות תהיה עמי בנחיצתי, בעולם הבא.
 ורבנן אמר מהכא – מהפסוק הזה למדין שמחלו לו, שנאמר
 (שמואל א' כב ט) בענין שלשת שנות הרעב שהיו בסוף ימי דוד, ושאל
 באורים ותומים על סיבת הדבר, ונענה על כך, 'אל שאול ואל בית
 הדמים על אשר המית את הגבעונים' היינו ששאל הרג את
 הכהנים שהיו מספקים לגבעונים לחם ומים. לפי שמסר יהושע את
 הגבעונים לכהנים שהיו חוטבי עצים ושואבי מים למזבח,
 וכשהרג שאול את הכהנים לא היה מי שיפרנסם, והחשיבו לו זאת
 כמו שהרג את הגבעונים (ע'י' ב'ימות ע'ח). וקרא דוד לגבעונים כדי
 לפייסם שיתפללו על ישראל שיפסק הרעב, והשיבו הגבעונים,
 'נתן לנו שבעה אגנים ומננין והוצקנום לה' בנבעת שאול בחיר ה'
 (שם כ' א) – יתנו לנו שבעה מבני שאול ונתלה אותם, ונודיע על
 ידי כך את משפט ה', ונעשה זאת בגבעת שאול, שהוא מקום עיר
 מלכותו של שאול, כדי שידעו הכל שהם בניו של שאול שבחרו
 ה' למלך, כך ביאורו של הפסוק, ורבנן דרשו, כי התיבות 'בחיר ה'
 לא נאמרו על ידי הגבעונים, שהרי באו לגנותו, אלא יצתה בת קול
 ואמרה 'בחיר ה'', כלומר שנתכפרו עונותיו.
 הגמרא חוזרת לדון בענין קריאת שמע: אמר רבי אבהו בן זוטרת
 אמר רבי יהודה בר יבין, בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע
 – כשבאו חכמים לתקן את הזכרת פרשת שמע, לימא – שיאמרו את פרשת
 סברו להעדיף את פרשת בלק, ולהזכיר אותה ולא את פרשת
 ציצית, מהטעם המבואר להלן. ומפני מה לא קבעו – את פרשת
 בלק, משום מורה צבד – שטרחה היא לציבור להוסיף כל יום את
 כל פרשה זו בתפלה.
 מבררת הגמרא: מאי טעמא – מה הטעם שביקשו לקבוע את
 פרשת בלק. אילימא – אם נאמר משום דכתיב [–שכתוב] ב' (במדבר
 כ' ב) 'אל מוציאם ממצרים', וכמו שמבואר במשנה להלן, שתקנו
 להזכיר יציאת מצרים בקריאת שמע, לימא – שיאמרו את פרשת
 רבית ופרשת [–או את פרשת] משקלות דכתיב ב' [–יצאת מצרים],
 שבפרשת רבית נאמר (ויקרא כ' לו) 'אל תקח מאתו נשך ותריבות'
 ונסמך לו (שם כ' לו) 'אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ
 מצרים', ובפרשת משקלות נאמר (ויקרא יט לו) 'מאני צדק אבני צדק

עובר בעשה ולא, שהרי גם בה נאמר (בראשית טו ז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 אֶל אַבְרָהָם שְׂרִי אִשְׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שְׂרָה שְׁמָהּ.
 מתרצת הגמרא: הָתָם קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמַר וְצוּהוּ לְאַבְרָהָם בְּלִבְדוּ,
 'שְׂרִי אִשְׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שְׂרָה שְׁמָהּ', שהרי נאמר
 הציווי בלשון נוכח לאברהם, 'לא תקרא', מה שאין כן בשינוי שמו
 של אברהם, נאמר הציווי בלשון סתמית 'ולא יקרא', משמע
 שאיסור זה נאמר לכל העולם.
 הגמרא שואלת שאלה נוספת: אִלָּא מַעֲתָה, תְּקוּרָא לַיעֲקֹב יַעֲקֹב
 הָבִי נָמִי - וכי כך נאמר שעובר בעשה ולא תעשה, שהרי נאמר בו
 (שם לה י) 'לֹא יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ'.
 משיבה הגמרא: שְׁאֵנִי הָתָם - שונוה הדבר שם, דְּהָדָר אֶהְדִּירָה קִרְאָה
 - שהכתוב עצמו חזר וקרא לו בשם 'יעקב', דְּכִתְבִּיהּ - שכתוב
 לאחר מכן (שם מז ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמֶרְאֹת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב יַעֲקֹב, הרי שלאחר שכבר נקרא שמו ישראל קרא לו 'יעקב'.
 הגמרא מקשה קושיא נוספת: מַתִּין - הקשה רבי יוסי בְּרַ אֲבִין
 וְאִיתִימָא - ויש אומרים רבי יוסי בְּרַ וְכִדָּא, נאמר (נחמיה ט ז) 'אֵתָהּ
 הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בְּאַבְרָם', הרי מוכח מכאן שנקרא
 'אברם' גם לאחר שנתיין לו השם 'אברהם'. מתרצת הגמרא: אָמַר
 לֵיהּ, הָתָם - שם, הִנְבִּיאַ הוּא דְקָא מְסַדֵּר לְשִׁבְחִיהּ דְּרַחֲמָנָא -של
 הקב"ה, מֵאִי דְהָתָה מַעֲיָרָא - מה שהיה בתחילה, ש'ה' בחר בו עוד
 כשנקרא 'אברם' בטרם שנשתנה שמו ל'אברהם', שכבר אז היה
 חשוב בעיני ה'.

הדרן עלך מאימתי

פרק שני - היה קורא

פרק זה ממשיך לעסוק בדיני קריאת שמע, ויבוארו בו דיני כוונתה,
 הפסק בקריאתה, סדר פרשיותיה, דיני הדקדוק בה ודיני הפטורים
 ממנה.

משנה

משנתנו מבארת את דיני הכוונה בקריאת שמע, ודיני הפסק
 בקריאתה ובברכותיה: הָיָה אָדָם קוֹרֵא בְּתוֹרָה בְּפִרְשָׁת קְרִיאַת
 שְׁמֵעַ, וּבַעֲת קְרִיאָתוֹ הִנֵּיזָה זְמַן הַמִּקְרָא -ומן קריאת שמע, אִם בָּנוּן
 לְבָו, וְצָא יְדֵי חוּבַת קְרִיאַת שְׁמֵעַ.
 הקורא את שמע וברכותיה ועומד בקריאתו בְּפִרְקִים - בהפסקות
 שבין פרק לפרק, מְפַסֵּק וְשׂוֹאֵל בשלום אדם מִפְּנֵי הַקְּבוּד - אם
 אדם נכבד הוא שראוי להקדים לו שלום, וּמַשִּׁיב לוֹ שְׁלוֹם אם
 שאל בשלומו תחילה. וְכַאֲמָצֵעַ הִבְרִיחַ או הִפְרִק, שׂוֹאֵל בשלום
 אדם רק מִפְּנֵי הִיאָרָה - אם ירא שמה ירהגו, וּמַשִּׁיב לוֹ שְׁלוֹם אם
 שאל בשלומו, אך מִפְּנֵי הַקְּבוּד אינו מְפַסֵּק אֶפִּילוּ לְהַשִּׁיב, דְּכָרִי
 רַבִּי מֵאִיר. אך רבי יהודה אָמַר, בְּכַאֲמָצֵעַ הִפְרִק, הוּא שׂוֹאֵל שְׁלוֹם
 מִפְּנֵי הִיאָרָה, וּמַשִּׁיב שְׁלוֹם אֶפִּילוּ מִפְּנֵי הַקְּבוּד, אך אינו שואל מִפְּנֵי
 הַקְּבוּד. וּבְפִרְקִים - בין הפרקים, שׂוֹאֵל מִפְּנֵי הַקְּבוּד, וּמַשִּׁיב שְׁלוֹם
 לְכָל אִדָּם אֶפִּילוּ אִינוּ נִכְבְּדוּ.
 אִלּוּ הָיוּ בֵּין הַפִּרְקִים, בֵּין בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמֵעַ לְבִרְכָה
 שְׁנִיָּה, בֵּין בְּרָכָה שְׁנִיָּה לְשְׁמֵעַ, בֵּין פִּרְשַׁת שְׁמֵעַ לְוָהֳיָה אִם שְׁמוֹעַ, בֵּין
 וָהֳיָה אִם שְׁמוֹעַ לְוִיֹּאמֶר, בֵּין וַיֹּאמֶר לְאַמֶּת וְיִצְחָק. אך רבי יהודה
 אָמַר, בֵּין וַיֹּאמֶר לְאַמֶּת וְיִצְחָק לֹא יִפְסִיק.
 המשנה מבארת את טעם סדר הפרשיות: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קִרְחָה,
 לָמָּה קָרָמָה פִּרְשַׁת שְׁמֵעַ לְוָהֳיָה אִם שְׁמוֹעַ, כִּדְּיָא שְׁתַּקְּבִל עָלָיו אָדָם עוֹל
 מַלְכוּת שְׁמִים תִּחְלָה בְּפִרְשַׁת שְׁמֵעַ, וְאַחֲרַיָּה בְּדִקְדּוּקָא עוֹל מַלְכוּת
 בְּפִרְשַׁת וָהֳיָה אִם שְׁמוֹעַ. ולמה קרמה פרשת וָהֳיָה אִם שְׁמוֹעַ
 לְוִיֹּאמֶר, מִפְּנֵי שְׁחִיבֵי תַלְמוּדֵי תוֹרָה הַמוֹכֵר בְּפִרְשַׁת וָהֳיָה אִם שְׁמוֹעַ,
 נִהְגָּה בֵּין בָּיִת וּבֵין בִּלְיָלָה, אִךְ חַיִּיב צִיצִית שֶׁבְּפִרְשַׁת וַיֹּאמֶר אִינוּ נִהְגָּה
 אִלָּא בָּיִת בְּלִבְדוּ.

לֹא הִיְתָה כוֹנֵת הַכְּתוּב שֶׁיַּעֲקֹב שֵׁם יַעֲקֹב מִקְדָּמוֹ לַגַּמְרִי, שְׁהָרִי
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הוֹסִיף לִקְרוֹתוֹ כִּךְ גַּם אַחֵר שֶׁאִמְרוּ לוֹ שְׁלֹא יִקְרָא
 עוֹד שְׁמוֹ יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר כִּשְׂרִיד יַעֲקֹב לַמְצִירִים (בראשית מז ב), וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמֶרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנְנִי.
 אִלָּא בְּהִכְרַח כִּךְ הַכוֹנֵה, שִׁיחִיה שֵׁם יִשְׂרָאֵל עֵינֶךָ וְשֵׁם יַעֲקֹב מְסַפֵּל
 לוֹ, כִּמוּ כֵן יֵשׁ לַפֶּרֶשׁ הַפְּסוּק וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד חִי ה' אֲשֶׁר הִעֲלָה אֶת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁכִּי הַכוֹנֵה שֶׁתִּיעַקֵּר הַזְכֵּרֶת יִצְיָאֵת
 מִצְרַיִם לַגַּמְרִי, אִלָּא שְׁתִּיזְכֹּר רַק כְּטַפִּילָה לְנִסֵּי מִוֹת הַמִּשְׁחָה.
 חֲכָמִים מְבִיאִים הוֹכְחָה נוֹסֶפֶת לְשִׁיטָתָם: וְכֵן הוּא אָמַר בְּעִנְיַן
 הַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה (ישעיה מג יח-ט), 'אֵל תִּקְרֹוּ רִאשׁוֹנוֹת וְקְדֻמוֹתֵיהֶן אֵל
 תִּתְבַּנְּנוּ הִנְנִי עוֹשֶׂה חֲדָשָׁה עִתָּה תִצְמָח' וגו'. מְבִאֵרֵת הַגְּמָרָא: מִה
 שֶׁאִמְרוּ בְּהַכְּתוּב 'אֵל תִּקְרֹוּ רִאשׁוֹנוֹת', וְהִיא הַגְּאֻלָּה מְשַׁבְּחֵי מַלְכוּתוֹ
 בְּבֵל, מִדִּי וַיּוֹן, שְׁלֹא יִהְיֶה הַנְּסִים שֶׁנַּעֲשׂוּ לַעַם יִשְׂרָאֵל בַּעַת שִׁנְגָּלוֹ
 מִהֶם נִזְכָּרִים לַעֲתִיד לְבוֹא, מִפְּנֵי גִדּוּל הַנְּסִים שִׁיעֲשֶׂה ה' אִזּוּ.
 וְקְדֻמוֹתֵיהֶן - הַגְּאֻלָּה הַקְּדוּמָה לָהֶם, אֵל תִּתְבַּנְּנוּ' בַּה, וְזוֹ יִצְיָאֵת
 מִצְרַיִם, וְדִיִּיק הַכְּתוּב לִמּוֹר 'אֵל תִּתְבַּנְּנוּ', שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שְׁלֹא יִתְבַּנְּנוּ
 בַּה בְּעִיּוֹן וּבְבִינַת הַלֵּב, אִךְ מְכַל מְקוֹם יִזְכְּרוּ אוֹתָהּ, שְׁהָרִי הַזֵּה הִיא
 הַתּוֹרָה עַל זִכְרִיתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר 'לִמְעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם כִּי יָמִי חֵיִךְ' וְכִמוּ שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים, אֲמַנָּם עֵינֶיךָ הַתַּעֲסָקוֹת
 תִּהְיֶה בְּעִנְיַן אוֹתָהּ הַגְּאֻלָּה, שֶׁעֲלִיהָ נֶאֱמַר 'הִנְנִי עוֹשֶׂה חֲדָשָׁה עִתָּה
 תִצְמָח' - עִתָּה אַעֲשֶׂה נֶס חֲדָשׁ אֲשֶׁר לֹא עָשִׂיתִי מֵעוֹלָם. תְּנִי - שְׁנֵה
 רַב יוֹקֵף וּפִירֶשׁ אֶת הַפְּסוּק 'הִנְנִי עוֹשֶׂה חֲדָשָׁה' וגו', וְזוֹ מַלְחָמָה גּוֹג
 וְכִנּוּן שִׁיחִיה בִּנְסִים גְּדוּלִים.
 מְמַשִּׁיכָה הַבְּרִייתָא לְבִאֵר אֶת דְּבָרֵי חֲכָמִים שֶׁהִנְסִים הָאֲחֵרוֹנִים
 יִשְׁכִּיחוּ אֶת הָרִאשׁוֹנִים: מְשַׁלֵּל לָמָּה הִדְרֵךְ דּוּמָה, לְאִדָּם שְׁהִיָּה מְחַלְלֵךְ
 בְּדָרְךָ וְפָנֵעַ בּוֹ זָכָא וְנִיבָל מְמַנּוּ, וְהִיָּה מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ מַעֲשֶׂה זָכָא. פָּנֵעַ
 בּוֹ אִרִּי וְנִיבָל מְמַנּוּ, וְהִיָּה מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ מַעֲשֶׂה אִרִּי, מִפְּנֵי שֶׁקִּשְׁשָׁה יוֹתֵר
 לְהִנְצִל מִמֶּנּוּ מֵאֲשֶׁר מִזָּאב, פָּנֵעַ בּוֹ נָחֵשׁ וְנִיבָל מְמַנּוּ, שֶׁכֵּן מַעֲשֶׂה
 שְׁנֵיהֶם וְהִיָּה מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ מַעֲשֶׂה נָחֵשׁ, כִּי מִנְחָשׁ יוֹתֵר קִשָּׁה לְהִינְצִל,
 מִפְּנֵי שְׁהוּא מוֹעֵד לְהוֹיֵק יוֹתֵר מְכוּלָּם. אִתָּה כִּךְ יִשְׂרָאֵל, צְרוּת
 אֲחֵרוֹנוֹת מְשַׁבְּחוֹת אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת.
 מְמַשִּׁיכִים חֲכָמִים לְבִאֵר מִקְרָאוֹת נוֹסֶפִים כְּשִׁיטָתָם: אֲבָרָם הוּא
 אֲבָרָהָם - אִף שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ מֵאֲבָרָם לְאַבְרָהָם, כִּמוּ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית
 ט ז) 'לֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ אֲבָרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם', מְכַל מְקוֹם
 לֹא נַעֲקֹר שְׁמוֹ הָרִאשׁוֹן, אִלָּא שֶׁבְּתַחֲלָה נִקְרָא שְׁמוֹ 'אֲבָרָם' עַל שֵׁם
 שֶׁנַּעֲשֶׂה אָב ו-מִמּוֹרָה וּמִנְהִיגָה לְאִדָּם, שֶׁהֵם אֲנָשֵׁי מִדִּינָה, וְלְכַפּוֹף -
 לְאַחֲרֵי שִׁנְיָמוֹל, נַעֲשֶׂה אָב לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, כִּמוּ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז
 ד) 'וְהָיִיתָ לְאָב הַמָּוֶן גּוֹיִם, נִמְצָצַ שְׁאִין שְׁמוֹ הָרִאשׁוֹן סוֹתֵר לְשִׁמוֹ
 הָאֲחֵרוֹן, שְׁחֵלָה גַּם כֹּאֲשֶׁר נַעֲשֶׂה אֲב לְכָל הָעוֹלָם עַדִּיין הִינוּ אֲב
 לְאִרְם שֶׁכֻּלָּל מֵאֲתִיִּים מִנֶּה, וְכֵשֶׁם שְׁלֹא נַעֲקֹר הֵשֶׁם 'אֲבָרָם', כִּמוּ
 כֵן מִה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד חִי ה' אֲשֶׁר הִעֲלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם', אִין מִשְׁמַעוֹ שֶׁתִּיעַקֵּר הַזְכֵּרֶת יִצְיָאֵת מִצְרַיִם לַגַּמְרִי.
 הוֹכְחָה נוֹסֶפֶת: שְׂרִי הִיא שְׂרָה - גַּם שְׂרָה שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָה מִ'שְׂרִי'
 לִ'שְׂרָה', כִּמוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שם יז טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם שְׂרִי אִשְׁתְּךָ
 לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שְׂרָה שְׁמָהּ, לֹא נַעֲקֹר שְׁמָהּ הָרִאשׁוֹן,
 אִלָּא שֶׁבְּתַחֲלָה נִקְרָא שְׂרִי עַל שֵׁם שֶׁנַּעֲשִׂית 'שְׂרִי לְאִימָתָה' - רַק
 לְבִנֵּי מְקוּמָה וְשִׁכָּר הוּא מִשְׁמַעוֹת הֵשֶׁם 'שְׂרִי' בְּלִשׁוֹן יְחִיד, כִּמוּ
 שְׂרָתִי, וְלְכַפּוֹף נַעֲשִׂית שְׂרָה לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה תְּנָאִים הוֹחֲלִיקִים עַל חֲכָמִים וְסוֹבְרִים שֶׁהֵשֶׁם
 'אֲבָרָם' נַעֲקֹר לַגַּמְרִי: תְּנִי בְּרַ קְפָרָא, כֵּל הַקְּדוּרָא וּמִכְנָה לְאַבְרָהָם
 אֲבִינוּ אֲבָרָם, עוֹבֵר בְּעֶשְׂהָ, כִּי לְדַעְתּוֹ נַעֲקֹר מִמֶּנּוּ שְׁמוֹ הָרִאשׁוֹן,
 שְׁנֵאֲמַר (שם יז ד) 'וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם', וּמֵאֲחֵר שֶׁדִּבֶּר זֶה נֶאֱמַר עַל יְדֵי
 הַקְּבִירָה' הִרִי זֶה כְּמִצּוֹת עֲשֶׂה שִׁישׁ לִקְרוֹתוֹ בֵּשֶׁם זֶה דְּרוּקָא וְלֹא
 בְּשִׁמוֹ הַקּוּדֶם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, עוֹבֵר בְּלֹא, שְׁנֵאֲמַר (שם) 'וְלֹא
 יִקְרָא עוֹד [אֵת] שְׁמֶךָ אֲבָרָם'.
 הַגְּמָרָא מְבִרְרַת אֶת דְּבָרֵי בְרַ קְפָרָא וּרְבִי אֲלִיעֶזֶר. שׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא:
 אִלָּא מַעֲתָה לְדַבְּרֵי תְּנָאִים אִלּוּ שֶׁאִמְרוּ שֶׁאִמְרִיתָהּ שֶׁל הַקְּבִירָה
 לְאַבְרָהָם 'וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֶת שְׁמֶךָ' וגו' וְכֵן 'וְהָיָה שְׁמֶךָ' וגו' יֵשׁ בַּה
 מִשּׁוּם לֹאֻ וְעֲשֶׂה, וְכִי תִקְרָא לְשְׂרָה שְׂרִי, הָבִי נָמִי - כִּמוּ כֵן יִהְיֶה

גמ' לא שיעקר יעקב ממוקמו. שהרי מצינו שקראו הקב"ה יעקב אחר זאת בדרתו למצרים שנאמר ויאמר אלהים לישראל ויאמר יעקב ויאמר הנני (בראשית מז) הנני עושה חידשה. בחר אל תוכרו ראשונות כתיב: בתחלה אב לארץ. לאנשי מדינתו שמוארץ ארם היה שנאמר בעבר הנהר ישבו אבותיכם (יהושע כד) ואומר אל ארם נהרים אל עיר

נחור (בראשית כד) אב לכל העולם. אב העון גוים (שם יז) שרי. לשון חיד משמע שרתי: מסדר שבחיה. דמעיכרא אשר בחרת בו בביתו שמו אברם ושמת שמו אברהם.

הדרן עלך מאימתי

היה קורא בתורה. פרשת ק"ש: והגיע זמן המקרא. זמן ק"ש: בפריקם. בין ההפסקות ולקמן מפרש להו במתנין בין פרשה ראשונה לשניה בין שניה לשמע כו': שואל מפני הכבוד. שואל בשלום אדם נכבד שראו להקדים לו שלום: ומשיב. שלום אם הקדימו לו ובגמרא פריך כיון דשואל פשיטא דמשיב: ובאמצע. באמצע הברכה או הפרשה: מפני היראה. אדם שהוא ירא מפניו שלא יזהרגו אבל מפני הכבוד לא ר"י. בגמרא מפרש פלוגתיה: בין ויאמר לאמת ויצבי לא יפסיק. בגמרא ד' (יד) מפרש טעמיה: והיה אם שמענו ביום בין ביום בין בלילה. דמשתעי בתלמוד תורה דכתיב (דברים יא) ולמדתם אותם את בניכם: ויאמר אינו נוהג אלא ביום. דמשתעי בציצית שאינה נוהגת אלא ביום דכתיב וראיתם אותו פרט לכסות לילה (שבת דף כז:) גמ' ש"מ מצות צריכות כוונה. שהיא מתכוין לשם מצות ותקשה לרבה דאמר מנסת רש השנה (דף כז) התועק לשיר יצא: כיון לקרות. אבל לצאת ידי מצוה לא בעינן שהיא מתכוין אלא לקרות בתורה: ואלמלא: אינו נוהג אלא קרא. הא בקורא קא עסיק תנא ואתי דקתני היה קורא בתורה: בקורא להגיה. את הספר אם יש בו טעות דאפילו לקריאה נמי לא מתכוין: ככתבה. בלשון הקדש: מדרבם. הדברים. דהוה ליה למכתב והיו הדברים האלה (דברים ו) למדוש שיקרא הדברים כסדרן ולא למפרע כגון ובשערך ביהך מוחות: ליבא קסבר ר' וכו'. מדיאצטריך ליה קרא לק"ש שתהא ככתבה סבירא ליה בשאר כל התורה בכל לשון נאמרה לקרות: משום דכתיב שמע. ולא תדרוש שמע בכל לשון שאתה שומע כרבנן: עד כאן. עד על לבבך: איכא

היה קורא אם כון לבו יצא. בירושלמי אמרין ברכות אין מעכבות דאע"פ שלא אמר שתים לפניו ושתים לאחריה יצא דאם לא כן תקשי מאי מהני אם כון לבו הרי לא בירך תחלה. וא"ת הא בפ"ק (ד' יב) מסקינן סדר ברכות אין מעכבות הא ברכות מעכבות. וי"ל דהתם איירי בצבור. דיקא נמי דקתני אמר להם הממונה:

ובאמצע שואל מפני וכו'. ופסק רבינו שמעיה דבמקום שאסור לספר אסור לדבר אפילו בלשון הקדש וכן משמע מתוך מנהגין. ובירושלמי קאמר אפילו באמצע הפסוק רב הונא בשם רב יוסף אמר ודברת בם מכאן שיש לך רשות לדבר בם. והיינו נמי דאמר' בפ"ק דיומא (דף יט) ודברת בם ולא בתפלה פירוש שאין משיבין בה מפני הכבוד: בקורא להגיה. פירש בקונטרס שאין מתכוין לקרות. תימה אבתי הא קא קרי. ע"כ נראה בקורא להגיה שאינו קורא התיבות כהלכתו ובקודתן אלא ככתיבתן קרי כדי להבין בחסרות וביתרות כמו לטעם מוחות ואם כון לבו לאו דוקא אלא כלומר לקרות כדין בקודתן וכהלכתן:

וחכמים אומרים בכל לשון. אומר ר"י דהלכה בחכמים ודלכה ברבי מחבירו ולא מחבירו (עירובין ד' מז) ועוד דרבנן סבירא להו כמאן דאמר לא השמיע לאזנו יצא וכוותיה פסקין לקמן (ד' טו):

בלשון הקדש נאמרה. פירש רש"י פרק שני דמגילה (ד' יז) ושם לקרות בתורה. ולא נהירא דהא עורא תיקן קריאת התורה ומקמי דאטא עורא והיו למע ל' וי"ל דמיידי בפרשיות המחוייבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור אי נמי מקרא בכורים וודי מעשר ופרשת חליצה שמעיה בתורה לקרותן אע"פ בכל לשון נאמרה בסני שכל דבור ודבור שהיה יוצא מפי הקב"ה היה מתחלק לשבעים לשון:

עד כאן מצות כוונה. עד בכל מאריך ששני פסוקים אלו מדברים בתוך ד' באהבתו וביראתו:

אשר

ואיתימא רבי יוסי בר יבדיא: "אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברהם". אמר ליה: התם נביא הוא דקא מסידי לשבחיה דרחמנא מאי דתהו מעיקרא:

הדרן עלך מאימתי

היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא - אם פוין לבו, יצא. בפריקם שואל מפני הכבוד ומשיב, ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר: באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ובפריקם שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. אלו הן בין הפריקם: בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה ל"שמע", בין "שמע" ל"והיה אם שמוע", בין "ויהי אם שמוע" ל"ואמר", בין "ואמר" ל"אמת ויצבי". ר' יהודה אומר: בין "ויהי אם שמוע" ל"ואמר" לא יפסיק. אמר ר' יהושע בן קרחה: למה קרמה פרשת "שמע" ל"והיה אם שמוע"? כדי שיקבל עלי עול מלכות שמים תחלה, ואחר כך מקבל עלי עול מצות. "והיה אם שמוע" ל"ויהי אם שמוע" נוהג בין פיוס ובין בלילה, "ויהי אם שמוע" ל"ואמר" אינו נוהג אלא ביום בלבד: גמ' שמע מינה, מצות צריכות פוניה. מאי אם פוין לבו? לקרות. לקרות? והא קא קרי! בקורא להגיה: תנו רבנן: קריאת שמע ככתבה, דברי רבי. וחכמים אומרים, בכל לשון. מאי טעמא דרבי? אמר קרא, "והיו" - בהיותן יהו. ורבנן מאי טעמיהו? אמר קרא "שמע" - בכל לשון שאתה שומע. ולרבי נמי, הא פתיב "שמע"? ההוא מבטי ליה השמע לאוניד מה שאתה מוציא מפיו. ורבנן סבירי להו כמאן דאמר, לא השמיע לאזנו יצא. ולרבנן נמי, הא פתיב "והיו"? ההוא מבטי להו, שלא יקרא למפרע. ורבי, שלא יקרא למפרע מנא ליה? נפקא ליה מ"דברים", "הדברים", ורבנן, "דברים" "הדברים" לא דרשי. למימרא דסבר רבי, דכל התורה כולה בכל לשון נאמרה; דאי סלקא דעתך בלשון הקודש נאמרה, "והיו" דכתב רחמנא למה ליה? איצטריך דכתיב "שמע". למימרא דסבירי רבנן דכל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה. דאי סלקא דעתך בכל לשון נאמרה, "שמע" דכתב רחמנא למה ליה? איצטריך משום דכתיב "והיו": תנו רבנן: "והיו" - שלא יקרא למפרע; "הדברים" על לבבך - יכול תהא פל הפרשה צריכה פוניה? תלמוד לומר "האלה", עד כאן צריכה פוניה, מכאן ואילך אין צריכה פוניה, דברי ר' אליעזר. אמר ליה רבי עקיבא: הרי הוא אומר,

אשר

אנכי מצוה. דאי בדקא אמרת וזה ליה למכתב אשר צויתך דמצוה משמע אפילו
מכאן ואילך וממ' אצטרך האלה דאי לאו הכי הוה אמרנא דאף פרשה שניה
בבבלי: **אמר** רבא הלכה כרבי מאיר. והכי הלכתא דקיי"ל ברבא דהוא בתראה: **על** לבקר
בעמידה. בירושלמי מפרש לאו דהי יושב עומד אלא דאם היה מהלך עומד אע"ג דביה
אמר כי אדם קורא כדרכו מ"מ מצוה מן המובחר
לעמוד כשהוא מהלך לפי שאינו מושב כל כך
ואינו יכול לכוין כשהוא מהלך כאשר היה עומד
וכן הלכה דמהלך בדרך מצוה לעמוד בפסוק א'
ובענין כונה בפסוק ראשון לבד וכן איתא
בתנחומא רב יהודה בשם שמואל אמר אסור
לקבל עליו עול מלכות שמים כשהוא מהלך אלא
יעמוד וקרא וכשיגיע לואהבת י"ך לדרבו:
שואל שפתי היראה וכו'. ר"מ ור' יהודה הלכה
כרבי יהודה דאמר אפילו באמצע משיב מפני
הכבוד אי"כ נראה שמותר לענות קריש וקדושה
באמצע ק"ש דאין לך מפני הכבוד גדול מזה אבל
באמצע י"ח אסור דמשמע לקמן בפי' אין עומדין
(ר' לא). דבין גאולה לתפלה אין לענות וכל שכן
תפלה עצמה ומי שמתפלל לבדו וש"צ מניח
למודים עשה המודים אבל לא יאמר מודים
ודוקא שהיה באמצע הברכה אבל בסוף הברכה
לא דנראה ככורה בשביל הברכה ואמרין לקמן
ד' (לר). דאין לכרות בכל ברכות אלא באותן
שתקנו חכמים ור"ת היה רגיל שהיה ממתיך
בעושה פלא כדי לענות קריש וקדושה עם הצבור
והי' סובר אפי' שהיה כדי לגמור את הכל אינו
חוזר לראש:

ימים

"אשר אנכי מצוה היום על לבבך", **מפאן אתה למד**,
שכל הפרשה פולה צריכה פיונה. **אמר רבה בר בר**
חנה, אמר ר' יוחנן: הלכה פרבי עקיבא. איפא דמתני
לה אהא דתניא, תקורא את שמע צריך שכינן את
לבו, ר' אחא משום ר' יהודה אומר: פיון שפיון
לבו בפרק ראשון, שוב אינו צריך. אמר רבה בר בר
חנה, אמר ר' יוחנן: הלכה פר' אחא שאמר משום
ר' יהודה, תניא אידך, "והיו" - שלא יקרא למפרע;
"על לבבך" - ר' זוטרא אומר, עד פאן מצות פיונה,
מפאן ואילך מצות קריאה; רבי יאשיה אומר, עד פאן
מצות קריאה, מפאן ואילך מצות פיונה. מאי שנא
מפאן ואילך מצות קריאה? דכתיב "לדבר בם"! **הכא**
נמי, הא כתיב "ודברת בם"! **הכי קאמר: עד פאן**
מצות פיונה וקריאה, מפאן ואילך קריאה בלא פיונה.
ומאי שנא עד פאן מצות פיונה וקריאה? דכתיב "על
לבבך, ודברת בם"! **התם נמי, הא כתיב "על לבבכם**
לדבר בם"! **ההוא מבני ליה לכדדבי יצחק, דאמר:**
"ושמחת את דברי אלה", צריכה שתהא שימה פניך
הלב: אמר מר, ר' יאשיה אומר, עד פאן מצות
קריאה, מפאן ואילך מצות פיונה. מאי שנא מפאן ואילך מצות פיונה? משום דכתיב "על
לבבכם"! **הכא נמי, הא כתיב "על לבבך"!** **הכי קאמר: עד פאן מצות קריאה ופיונה, מפאן**
ואילך פיונה בלא קריאה. ומאי שנא עד פאן מצות קריאה ופיונה? דכתיב "על לבבך
ודברת בם"! **התם נמי, הא כתיב "על לבבכם לדבר בם"!** **ההוא דבריה תורה כתיב, והכי**
קאמר רחמנא: אנמירו בנייכו תורה, פי חיכי דליגרוס בהו: תנו רבנן: "שמע ישראל, ה'
אלהינו ה' אחד", **עד פאן צריכה פיונה הלב, דברי רבי מאיר. אמר רבא: הלכה פרבי מאיר.**
תניא, סומכוס אומר: כל המאריך באחד, מאריךין לו ימיו ושנותיו. אמר רב אחא בר יעקב:

איכא דמתני לה. להא דרבה בבב' בפרק ראשון. כל פרשת שמע ע"כ מצות כוונה בו.
כולה מפרש לה ואילו: א"ר יאשיה עד כאן. פרק ראשון: מצוות כוונה בו, קס"ד דכוונה
בלא קריאה. מפאן ואילך. פרשת ויהי אם שמעו: שתהא שימה כוונה הלב. דהא ושמותם
דכתיב לאו בקריאה וכוונה איירי אלא בשימת תפילין של יד שהיה שם אותה על גובה
של יד כנגד הלב על קבורת הוורע בדרדן: ה"ג
הוא דבריה תורה כתיב. כדמוכח קרא למודתם
אותם את בנייכו וגו': עד ימור בקריאתה שלא
ובדל"ת. ולא בחית דכל כמה דאמר אח בלא
דל"ת לא משתמע מידי ומה בצע בהארכתו
אבל בדל"ת יאריך עד כשיעור שיעשו בלבו
יחיד בשמים בארץ ולארבע רוחותיה כדמפרש
לקמן. ובכלל שלא יחפוף בח"ת. בשביל
אריכות הדל"ת לא ימור בקריאתה שלא
יקראנה בחטף בלא פתח ואין זה כלום:
דאפליכיתה למעלה וכו'. שהארכת שיעור
שתחשוב בלבך ה' אחד בשמים ובארץ ור'
רוחותיה: בעמידה. אפי' בל"ה דאמרי לעיל יא.
עוסקין במלאכתן וקורין ומחליטין וקורין מורים
הוא שצריך לעמוד במקום אחד עד המקרא הוא
לפי שער כאן מצות כוונה: לא חותינא דמקבל
עליה מלכות שמים. שהיה שונה לתלמידיו
מקודם זמן ק"ש וכשהגיע הזמן לא ראייתו
מפסיק. חוזר וגומר. לאחר שעמדו התלמידים:
דאם מהדר. לשנות לתלמידים בכל יום שמעתא
דאית בה יציאת מצרים במקום פרשת ציצית
ואמתי ויצוב: בומתה. בזמן ק"ש: בפסוקא קרא
צעדן. אם ראייתו מנמנם צערי עד שאנער יפה
בפסוק ראשון: פריקדן. שוכב על גבו ופניו
למעלה: לייש אפאן דגני אפיקודי. שזא יתקשה
אברו בתוך שנתו ונראה לרבים שהוא דרך גנא:
מינא. לישן: כי מצלי שפיר דמי. כשהוא מוטה
על צדו מעט שפיר דמי אבל מקרי ק"ש אפילו
מצלי נמי אסור שמוקבל עליו מלכות שמים קרא
שררה וגאווה: לכל אדם. אפילו אינו נכבד: חסורי
מחסרה. דהוא ליה למתני בתרייתו אין צריך
לומר ותו ליכא למקשי מדי:

אחי

ובדל"ת. אמר רב אשי: ובכלל שלא יחטוף בחי"ת. ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר', חותיה דיהוה מאריך טובא, אמר ליה: פיון
דאמליכיתה למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים, תו לא צריכת: אמר רב נתן בר מר עוקבא, אמר רב יהודה: **"על לבבך"**
פעמידה. **"על לבבך"** סלקא דעתך?! אלא אימא, עד **"על לבבך"** פעמידה, מפאן ואילך לא. ורבי יוחנן אמר: כל הפרשה פולה
פעמידה. ואודא ר' יוחנן לטעמיה, דאמר רבה בר בר חנה, אמר ר' יוחנן: הלכה פר' אחא שאמר משום ר' יהודה: תנו רבנן: **"שמע**
ישראל, ה' אלהינו ה' אחד" - זו קריאת שמע של ר' יהודה הנשיא. אמר ליה רב לר' חייא: לא חותינא ליה לרבי דמקבל עליה מלכות
שמים. אמר ליה: פר פחת! בשעה ששמעביד דיו על פניו, מקבל עליו עול מלכות שמים. חוזר וגומר, או אינו חוזר וגומר? פר
קפרא אומר: אינו חוזר וגומר; רבי שמעון ברבי אומר: חוזר וגומר. אמר ליה בר קפרא לר' שמעון ברבי: בשלמא לדוד, דאמינא
אינו חוזר וגומר, היינו דמתדר רבי אשמעתא דאית בה יציאת מצרים; אלא לדוד, דאמרת חוזר וגומר, למה ליה לאתרווי?
כדי להוסיף יציאת מצרים בזמנה. אמר ר' אילא ברית דרב שמואל בר מרתא משמיה דרב: אמר **"שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד"**
ונאנס בשניה, יצא. אמר ליה רב נתמן לדוד עבדיה: בפסוקא קמא צערן, מפי לא תצערן. אמר ליה רב יוסף בר יוסף בריה דרבה:
אבוד חיכי תוה עבדי? אמר ליה: בפסוקא קמא הוה קא מצער נפשיה, מפי לא הוה מצער נפשיה. אמר רב יוסף: פריקדן לא
יקרא קריאת שמע. מקרא הוא דלא לקרי, הא מינא שפיר דמי? והא רבי יהושע בן לוי לייש אפאן דגני אפרקדי! אמרי: מינא
פי מצלי - שפיר דמי; מקרא - אף על גב דמצלי, נמי אסור. והא ר' יוחנן מצלי וקרי? שאני ר' יוחנן, דבעל בשר תוה; ובפרקים
שואל וכו': משיב מחמת מאי? אילימא מפני הכבוד, השתא משאל שאיל, אהדורי מבניעא? אלא שואל מפני הכבוד, ומשיב
שלום לכל אדם. אימא סיפא, ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב. משיב מחמת מאי? אילימא מפני היראה, השתא משאל שאיל,
אהדורי מבניעא? אלא מפני הכבוד, היינו דר', דתנו: ר"י אומר, באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ובפרקים שואל
מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. חסורי מחסרה והכי קתני: בפרקים שואל מפני הכבוד, ואין צריך לומר שהוא משיב, ובאמצע
שואל מפני היראה, ואין צריך לומר שהוא משיב, דברי ר' מאיר. רבי יהודה אומר: באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד,
ובפרקים

1 את בניכם דברי תורה כדי שידברו בהם ויקראום תמיד.
2 ברייתא נוספת בענין כוונת הלב בקריאת שמע: תנו רבנן, 'שמע
3 ישראל ה' אלהינו ה' אחד' (דברים יד), עד כאן - עד סוף פסוק זה
4 בלבד צריכה קריאת שמע כוונת הלב לפירוש המילות, דבר רבי
5 מאיר. מסיקה הגמרא: אמר רבא, הלכה כרבי מאיר.
6 הגמרא מפרטת כיצד יש לכוין בתיבת 'אחד' שבקריאת שמע:
7 תניא, סומכוס אומר, כל המאריך בתיבת 'אחד' שבקריאת שמע
8 ומכוון לבו ליחוד ה', מאריך לו ימיו ושנותיו. אמר רב אחא בר
9 עקיבא, וברך ל' - כוונת סומכוס היא שיאריך באות דלית ולא
10 באות חית, כיון שאם עדיין לא התחיל בהגיית הדלית שבסוף
11 התיבה לא נשמע מדבריו שמייחד את ה', ומה תועיל הארכתו.
12 מוסיפה הגמרא: אמר רב אשי, וברך שלא יחטוף פחית - אף שיש
13 להאריך רק בדלית, מכל מקום לא ימהר משום כך בקריאת
14 החית לאמרה בשווא ולא בקמץ.
15 מעשה בענין זה: רבי ירמיה הוה רבי קמיה דרבי (חייא בר אבא) -
16 היה יושב לפני רבי חייא בר אבא, הוה דהוה מאריך מוכא - ראהו
17 רבי חייא שהיה מאריך הרבה בתיבת 'אחד'. אמר ליה - אמר לו
18 רבי חייא, כיון דאמליכתי - כיון שהארכת להמליך את ה'
19 בשיעור שתחשוב בליכך שהוא אחד למעלה ולמטה - בשמים
20 ובארץ, ולא דבעי רוחות השמים, תו לא צריכת - שוב אינך צריך
21 להאריך עוד.
22 הלכה נוספת בענין כוונה בקריאת שמע: אמר רב נתן בר מר
23 עוקבא אמר רב יהודה, אף לדעת בית הלל לעיל (א) שקורא אדם
24 קריאת שמע כשהוא עוסק במלאכתו או מהלך בדרך, מכל מקום
25 מודים הם שאת הפסוק 'על לבבך' צריך לומר בעמידה - שיעמוד
26 מהליכו או יפסיק ממלאכתו כדי לאמרו בכוונה. שואלת הגמרא:
27 'על לבבך' סלקא דעתך - וכי תעלה על דעתך לומר שרק פסוק זה
28 צריך עמידה. מבארת הגמרא: אלא אימא - אלא כך תפרש,
29 מתחילת פרשת שמע עד 'על לבבך' בעמידה, מכאן ואילך לא צריך
30 עמידה.
31 ממשיכה הגמרא, ורבי יוחנן אמר, כל הפרשה הראשונה כולה
32 צריכה שתיאמר בעמידה. מוסיפה הגמרא: ואמר רבי יוחנן למעמיה
33 - ורבי יוחנן הולך בזה לשיטתו, דאמר רבא בר בר חנה אמר רבי
34 יוחנן, הלכה כרבי אחא שאמר משום רבי יהודה שכל פרשה
35 ראשונה צריכה כוונת הלב, כמוכא לעיל, ועל כן הוא סובר
36 שצריך לעמוד באמירת כל הפרשה כדי שיוכל לכוון בה.
37 הגמרא מביאה כיצד היה רבי קורא את שמע: תנו רבנן, 'שמע
38 ישראל ה' אלהינו ה' אחד', אמירת פסוק זה בלבד זו קריאת שמע
39 של רבי יהודה הנשיא.
40 אמר ליה רב לרבי חייא, לא חזינא ליה לרבי דמקבל עליה מלכות
41 שמים - לא ראיתי את רבי מקבל עליו מלכות שמים וקורא קריאת
42 שמע. שהרי התחיל לשנות לתלמידיו לפני שהגיע זמן קריאתו.
43 וכשהגיע הזמן לא ראיתו מפסיק לקרוא. אמר ליה רבי חייא, בר
44 פחתי - בן גדולים, בשעה שמעביר רבי ידיו על פניו הוא קורא את
45 שמע ומקבל עליו עול מלכות שמים.
46 מבררת הגמרא: האם היה רבי חזון וגומרה לקריאת שמע לאחר
47 שסיים לשנות לתלמידיו, או אינו חזון וגומרה. הגמרא משיבה
48 שנחלקו בזה: בר קפרא אומר אינו חזון וגומרה, רבי שמעון כרבי
49 אומר חזון וגומרה.
50 אמר ליה בר קפרא לרבי שמעון כרבי, בשלמא לרבי דאמינא - מובן
51 הדבר לשיטתו שאמרת שרבי אינו חזון וגומרה לקריאת שמע
52 לאחר לימודו, דהיינו דמתרד רבי אשמעתא דאית בה יציאת מצרים
53 - שמתעם זה מחפש רבי בכל יום ללמוד הלכה שמוזכרת בה
54 יציאת מצרים, שהרי אינו אומר פרשת ציצית וברכת אמת ויצבי
55 שבהן מקיימים מצות זכירת יציאת מצרים. אלא לדידך דאמרת
56 חזון וגומרה - אבל לשיטתך שרבי חזון אחר לימודו וגומר את
57 קריאת שמע, קשה למה ליה לאחזרי - למה לו לחפש להזכיר את
58 יציאת מצרים בלימודו. מתרצת הגמרא: אף אם חזון רבי לגמור
59 את שמע לאחר לימודו, הוא חיפש ללמוד בכל יום הלכה מענין

1 'יהיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך', ומשמע שכל
2 מה שאצווך היום גם מכאן ואילך דהיינו המשך הפרשה, יהיה על
3 לבבך, מכאן אתה למד שכל הפרשה הראשונה כולה צריכה כוונה.
4 מוסיפה הגמרא: אמר רבא בר בר חנה אמר רבי יוחנן, הלכה כרבי
5 עקיבא.
6 לשון אחרת בדברי רבא בר בר חנה: אימא דמתני לה אחא - יש
7 ששנו את דברי רבא בר בר חנה בשם רבי יוחנן לגבי ברייתא זו,
8 דתניא, הקורא את שמע צריך שיכוין את לבו לפירוש המילות בכל
9 שלשת הפרשיות. אך רבי אחא משום רבי יהודה אומר, כיון שכוון
10 לבו בפרק ראשון דהיינו בפרשת שמע, שוב אינו צריך לכוון עוד.
11 ועל כך שנו, אמר רבא בר בר חנה אמר רבי יוחנן, הלכה כרבי אחא
12 שאמר משום רבי יהודה.
13 ברייתא נוספת בדין כוונת הלב בקריאת שמע: תניא אידך - שנינו
14 עוד בברייתא אחרת, נאמר בפרשת שמע (דברים יו) 'יהיו הדברים
15 האלה', ומשמע שיהיו הדברים כפי שהם, שלא יקרא למפרע. עוד
16 נאמר שם 'על לבבך', כלומר שצריכים הדברים כוונת הלב. ונחלקו
17 בהלכה זו, רבי וזוטרא אומר, עד כאן - בפרשה ראשונה, מצות
18 כוונה, מכאן ואילך - בפרשה שניה, מצות קריאה. רבי יאשיה
19 אומר, עד כאן מצות קריאה, מכאן ואילך מצות כוונה. והגמרא
20 הולכת ומבארת את דעת שניהם.
21 שנינו בשם רבי זוטרא, עד כאן מצות כוונה, מכאן ואילך מצות
22 קריאה. עתה מביאה הגמרא בדבריו שבפרשה ראשונה אין צריך
23 קריאה בפה, אלא כוונה בלבד. מקשה הגמרא: מאי שנא מכאן
24 ואילך - במה שונה הפרשה הבאה דהיינו אם שמעו, שיש בה
25 מצות קריאה בפה כיון דכתיב בה (דברים יא יט) 'לדבר בם', הכא נמי
26 - גם בפרשה ראשונה הא - [הרי] כתיב בה (שם יט) 'ולדבר בם',
27 ומדוע יוצא בה בכוונה בלבד. מתרצת הגמרא: לעולם גם פרשה
28 ראשונה צריכה קריאה בפה, ורבי זוטרא הכי קאמר - כך היתה
29 כוונתו לומר, עד כאן - בפרשה ראשונה, מצות כוונה, וקריאה
30 מכאן ואילך - בפרשה שניה, יש רק מצות קריאה בלא מצות כוונה.
31 מקשה הגמרא: ומה שנא עד כאן - ובמה שונה פרשה ראשונה
32 שיש בה מצות כוונה וקריאה כיון דכתיב בה 'על לבבך' וכן כתוב
33 בה 'ולדבר בם', הוה נמי הא כתיב - הרי גם בפרשה שניה נאמר
34 (שם יא יט) 'על לבבכם' מלבד הנאמר בה 'לדבר בם', ואם כן גם שם
35 צריך כוונת הלב. מתרצת הגמרא: ההוא - הפסוק 'על לבבכם'
36 שבפרשה שניה מקעי ליה - נצרך ללמוד ממנו לבד רבי יצחק,
37 דאמר, נאמר (שם) 'ושמעתם את דברי אלה על לבבכם וגו' וקשרתם
38 אתם לאות על ידכם' דהיינו שיש לשים פרשה זו בתפילין, ולמדנו
39 מתבית 'על לבבכם', צריכה שתהא שמה כנגד הלב - שצריך
40 להניח את התפילין בגובה היד כנגד הלב, ונמצא שפסוק זה אינו
41 עוסק בדיני אמירה וכוונה בקריאת שמע אלא במקום הנחת
42 תפילין.
43 ביאור דעת רבי יאשיה: אמר מר, רבי יאשיה אומר, עד כאן -
44 בפרשה ראשונה, מצות קריאה, מכאן ואילך - בפרשה שניה, מצות
45 כוונה, ומשמע לכאורה מדבריו שבפרשה ראשונה אין צריך
46 כוונה. מקשה הגמרא: מאי שנא מכאן ואילך - במה שונה פרשה
47 שניה שיש בה מצות כוונה משום דכתיב בה 'על לבבכם', הכא נמי
48 - גם בפרשה ראשונה הא - [הרי] כתיב 'על לבבך'. מתרצת הגמרא:
49 הכי קאמר - כך היתה כוונתו לומר, עד כאן - בפרשה ראשונה יש
50 מצות קריאה וכוונה, מכאן ואילך - בפרשה שניה יש מצות כוונה
51 בהרהור בלבד בלא קריאה.
52 מקשה הגמרא: ומה שנא עד כאן - ובמה שונה פרשה ראשונה
53 שיש בה מצות קריאה וכוונה כיון דכתיב בה 'על לבבך' וכן 'ולדבר
54 בם', הוה נמי - גם בפרשה שניה הא כתיב 'על לבבכם' וכן 'לדבר
55 בם', ומדוע אין בה מצות קריאה. מתרצת הגמרא: לרבי יאשיה
56 ההוא - הפסוק 'לדבר בם' שבפרשה שניה, אינו עוסק בדין קריאת
57 שמע, אלא בדין תורה כתיב - במצות לימוד תורה הוא נאמר,
58 והכי קאמר רוקנא - וכך אמרה התורה, 'ולמדתם אתם את בניכם
59 לדבר בם', כלומר אנחנו בנינו תורה כי חייב דליגרוס בהו - למדו

רבי אמי ורבי אסי מעמי עד שיעור רביעיתא – היו טועמים בתענית
עד שיעור רביעית הלוג, אך יותר מכך הטעימה אסורה.
הגמרא מביאה הלכה בענין אמירת שלום קודם התפילה: אמר רב,
כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפיל, הרי זה כאלו עשהו בטה –
עבודת כוכבים, שנאמר (ישעיה ב כב) 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמה
באפו כי בטה נחשב הוא' – אל תעסקו בכבוד האדם בשעה
שעליכם להתפיל ולעסוק בכבוד ה', ויש לדרוש מכאן, אל תקרי
במה נחשב הוא? אלא בטה, שאם תעסוק בכבודו קודם הרי זה
כאלו עשיתו בטה. ושמואל אומר, אין לומדים איסור נתינת שלום
קודם התפילה מדרשת לשון בטה, אלא ממשמעות הכתוב
כפשוטו שהוא לשון תמידה. בטה חשבת לזה – בעבור מה נתת
חשיבות לאדם זה ולא לאלוה, שהקדמת את כבודו לכבוד המקום.
מתבין ו-הקשהו רב שיש על הלכה זו, הרי שנינו במשנה לגבי
קריאת שמע בפסוקים שואל מפני הכבוד ומשיב, וקריאת שמע
היא קודם תפילת שמונה עשרה, אם כן מבואר שמוטר לשאול
בשלום אדם קודם התפילה. מתרצת הגמרא: תרנמה רבי אבא –
רבי אבא פירש את דברי רב ושמואל האוסרים נתינת שלום קודם
התפילה, שלא נאמרו אלא במשפטים לפתחו של חבירו כדי לתת לו
שלום, אך משנתנו עוסקת במי שפגשו בדרך במקרה, ובאופן זה
מוטר לשאול בשלומו.
הגמרא מביאה הלכות נוספות בענין דברים שאסור לעשותם
קודם התפילה: (אמר רבי יונה אמר רבי יוירא, כל העושה חפציו
קודם שיתפיל כאלו בנה בטה לעבודת כוכבים. אמרו ליה בני
הישיבה, בטה אמרת – האם אכן כך אמרת שכאילו בנה בטה.
אמר להו רבי יונה, לא כך אמרתי, אלא אסור קא אמרנא – אמרתי
שאסור לעשות חפציו קודם התפילה, וכדבר אורי בר אבין, דאמר
רב אורי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיא, אסור לו לאדם לעשות
חפציו ו-עסקיו וצרכיו עצמו קודם שיתפיל, שנאמר (תהלים פה יד)
'צדק לפניו יחלץ וישם לדרך פעמיו', ונדרש הפסוק כך, תחילה
יצטדק אדם לבוראו בתפילה, ורק אחר כך ילך לדרכי חפציו.
ואמר רב אורי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיא, כל המתפיל
תחילה ואחר כך יוצא לדרך, תקנה עושה לו חפציו, שנאמר 'צדק
לפניו יחלץ וישם לדרך פעמיו', ונדרש הפסוק כך, אם תחילה
יצטדק האדם לבוראו בתפילה, תקנה ישים לו צעדיו כשילך
לדרכי חפציו, כלומר שיעציל בהם.
הגמרא מביאה דרשה בענין לינה בלא חלום: (ו) אמר רבי יונה אמר
רבי יוירא, כל הלך שבקעת ימים בלא חלום נקרא רע, שנאמר (משלי יט
כג) 'ושבע ילין בל יפקד רע', אל תקרי 'ושבע' אלא שבע, ונדרש
הפסוק כך, אם ילין אדם שבע ימים ולא נפקד מן השמים בחלום,
סימן שרע הוא ועל כן אין פוקדים אותו.
הגמרא מביאה דרשה אחרת מאותו פסוק: אמר ליה רב אחא בריה
דרבי חייה בר אבא לרבי יונה, הכי אמר רבי חייה אמר רבי יוחנן
בדרשת פסוק זה, כל המשפיע עצמו מדברי תורה ושלומד הרבה
ואחר כך לן, אין משפיע אותו בשורות רעות בחלומו להבהילו,
שנאמר 'ושבע ילין בל יפקד רע', כלומר שהלך כשהוא שבע מדברי
תורה לא יפקד בבשורות רעות.
שנינו במשנה: אלו הן בין הפרקים וכו', בין ויאמר לאמת ויצבי,
ומותר להפסיק שם כדי בין הפרקים. ורבי יהודה אומר, בין ויאמר
לאמת ויצבי לא יפסיק. הגמרא פוסקת הלכה כרבי יהודה,
ומבארת מה טעמו: אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, הלכה כרבי
יהודה, דאמר בין אליהם לאמת ויצבי לא יפסיק.
ועוד אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, מאי מעמיט ו-מה טעמו דרבי
יהודה, דבתיב (ירמיה י)

ובפרקים שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם.
מוסיפה הגמרא: תניא נמי הכי – וכן שנינו בברייתא כפי שביארנו
את משנתנו, תקורא את שמע ופגע ו-ופגשו בו רבו או אדם גדול
הימנו בחכמה, בפרקים הרי הוא שואל בשלומו מפני הכבוד, ואין
צריך לומר שהוא משיב לו אם שאל הוא תחילה. ובאמצע הפרק
הוא שואל רק מפני היראה, ואין צריך לומר שהוא משיב מפני
היראה, אבל לרבו ולגדול ממנו אינו שואל ואף אינו משיב, דברי
רבי מאיר. רבי יהודה אומר, באמצע הוא שואל מפני היראה ומשיב
אף מפני הכבוד, ובפרקים שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל
אדם.
הגמרא דנה בדיני הפסק בהלל ובמגילת אסתר: בעא מיניה אחי
תנא דבי רבי חייה – אמורא ושמו אחי שהיה שונה בבית מדרשו
של רבי חייה, שאל מרבי חייה, בתלל ובמגילת ו-מגילת אסתר מהו
שפסיק בקריאתם לשאלת שלום בדרך שמפסיק בקריאת שמע.
ומבארת הגמרא את צדדי הספק: האם אמרינן שקל וחמר הוא, אם
בקריאת שמע שחיובה מדאורייתא הדין הוא שפסיק, תלל ומגילה
שחיובם רק דרבנן, מבעיא – וכי צריך לומר שפוסק בהם, הרי ודאי
הדבר מותר. או דלמא – או שמא נאמר, אף שהלל ומגילה הם
דרבנן, פריסומי נקטא עדיף – כיון שיש בהם פרסום ניסי ד' הם
עדיפים על קריאת שמע, ועל כן אין להפסיק בהם כלל. אמר ליה
רבי חייה, פסיק בהלל ומגילה לשאלת שלום מפני הכבוד או
היראה בבקריאת שמע, ואין בין שניהם עשר ימים בשנה שחובה
דין קריאת הלל נחלק ופסקה עשר ימים בשנה שחובה
לקרותה, לבין ימים שאין קריאתו חובה מעיקר הדין. רבה מחלק
בין זמנים אלו לגבי דיני הפסק בהלל: אמר רבה, ימים שהתחיד גומר
בין את ההלל – שחובה על כל אחד ואחד לקרוא, דינו בבקריאת
שמע, שבין פרק לפרק פוסק לשאול שלום מפני הכבוד ומשיב
לכל אדם, אך באמצע הפרק אינו פוסק אלא לשאול מפני היראה
ולהשיב מפני הכבוד. וימים שאין התחיד גומר בין את ההלל – שאין
חובה לקרוא ולא ביחיד ולא בצבור, אפילו באמצע הפרק פוסק
לשאול מפני הכבוד ולהשיב לכל אדם.
מקשה הגמרא: איני – וכי אכן כך הוא כדברי רבה, והא רב בר
שבא איקלע לנביה דרבינא – והרי רב בן שבא הזדמן למקומו של
רבינא, וקרא רבינא את ההלל, וימים שאין התחיד גומר את ההלל
הוא ו-היה אותו זמן, ואף על פי כן לא פסיק ליה – לא הפסיק
רבינא באמצע הפרק כדי לשאול בשלום רב בר שבא מפני כבודו.
מתרצת הגמרא: לעולם בימים שאין גומרים את ההלל פוסקים
מפני הכבוד אף באמצע הפרק כדברי רבה, ושאינו ו-ושונה רב בר
שבא, דלא חשיב עליה דרבינא – שלא נחשב אצל רבינא כאדם
נכבד, ועל כן הוא לא הפסיק לשאול בשלומו.
הגמרא מביאה הלכה בענין טעימה בתענית: בעי מיניה אשיא תנא
דבי רבי אמי – אשיאן שהיה שונה בבית מדרשו של רבי אמי, שאל
מרבי אמי, השריי בתענית, מהו שייטעום את התבשיל כדי לדעת
אם חסר בו מלח או תבלין, אם פולטו לאחר מכן. ומבארת הגמרא
את צדדי הספק: האם דווקא איסור אכילה ושתיה קביל עליה –
קיבל על עצמו בתענית זו, והא ליכא – ואין כאן אכילה ואם כך
מותר בטעימה, או דילמא תנאה קביל עליה – או שמא קיבל על
עצמו גם שלא להנות מן המאכל, והא ליכא – ויש הנאה בטעימה
זו, ואם כן היא אסורה. אמר ליה רבי אמי, טועם ואין בכך כלום –
ואין בכך כל חשש.
מוסיפה הגמרא: תניא נמי הכי – וכן שנינו בברייתא, מטעמת אינה
מעונה פרה – הטועם את התבשיל אינו צריך לברך עליו, והשוריי
בתענית טועם ואין בכך כלום.
מבארת הגמרא: ער בטה מותר לטעום בתענית. משיבה הגמרא:

השיעור להיפטר מחיבוט הקבר הוא. שחלק שישי מהמעט לעת יאמר אותיות התורה, תהלים כו'.

אחי. כך שמו: תנא רבי חיאי. שהיה שונה בבית רבי חיאי: מהו שיפסיק, לשאלת שלום: ימים שהיחיד גומר בהן את החלל. שהוא חובה לכל אדם והם אחד ועשרים יום בשנה כדאמרין במסכת ערכין (ד' יג.) מהו שיפסוק. את התבטול לדעת אם צריך מלה או תבלין: מפעמת. טעמות תבטול: רביעית. רביעית הלוג: חרלו לכס מן הארס. כשיש

לכס לעסוק בכבוד המקום אל תתעסקו בכבוד אדם דאי לאו הכי למח ליה לחלו: ושמואל. לא דריש לשון במה אלא כמשמעו במה חשבתו לזה שהקדמת כבודו לכבודי: שואל מפני הכבוד. והא ק"ש קודם תפלה הוא וקתני שואל: תרגמה ר' אבא. להא דרב ושמואל דאסרי: כמסכים לפתחו. אבל פגעו בדרך שואל: ח"נ. אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן אסור לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלה צדק. תפלה שמוציקו לבוראו והדר וישם פעמיו לדרכי חפציה: אל תקרי שבע אלא שבע. ילין כל יפקד מן השמים בחלום הרי הוא רע לכך אין משגיחין לפקדה: וה'

ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. תניא נמי הכי: הקורא את שמע ופגע בו רבו או גדול הימנו - בפרקים שואל מפני הכבוד, ואין צריך לומר שהוא משיב; ובאמצע שואל מפני היראה, ואין צריך לומר שהוא משיב, דכרי ר' מאיר. ר' יהודה אומר: באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. בעא מיניה אחי תנא דבי רבי חיאי מרבי חיאי: בתלל ובמגילה מהו שיפסיק? אמרין קל וחומר, קריאת שמע דאורייתא פוסק, הלל דרבנן מבעיא, או דלמא פרסומי ניפא עדיף? אמר ליה: פוסק, ואין בך בלום.

אמר רבה: ימים שהיחיד גומר בהן את החלל, בין פרק לפרק פוסק, באמצע הפרק אינו פוסק; וימים שאין היחיד גומר בהן את החלל, אפילו באמצע הפרק פוסק. איני?! והא רב בר שפא איקלע לביה דרבינא, וימים שאין היחיד גומר את החלל הוה, ולא פסיק ליה! שאני רב בר שפא, דלא חשיב עליה דרבינא: בעי מיניה אשיאן תנא דבי ר' אמי מר' אמי: השרוי בתענית, מהו שיפסוק? אבילה ושתיה קביל עליה, והא ליפא, או דילמא הנהא קביל עליה, והא איפא. אמר ליה: טועם, ואין בך בלום. תניא נמי הכי: מטעמת אינה מעונה ברכה, והשרוי בתענית טועם ואין בך בלום. עד כמה? ר' אמי ור' אסי מעמי עד שיעור רביעיתא: אמר רב: כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלה, כאלו עשא בפה, שנאמר: "חרלו לכם מן הארס אשר נשמה באפו, כי כמה נחשב הוא", אל תקרי "כמה", אלא "במה". שמואל אמר: כמה חשבתו לזה ולא לאלוה. מתיב רב ששת: בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב. תרגמה ר' אבא: במשכים לפתחו. (אמר רב יונה, אמר רב יודא: כל העושה חפציו קודם שיתפלה, כאלו פנה בפה. אמר ליה: כמה אמרת?! אמר ליה: לא! אסור קא אמנא, וכדרב אידי בר אבין, דאמר רב אידי בר אבין, אמר רב יצחק בר אשיאן: אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלה, שנאמר: "צדק לפניו ויחלף, וישם לדרך פעמיו". ואמר רב אידי בר אבין, אמר רב יצחק בר אשיאן: כל המתפלה ואחר כך יוצא לדרך, תקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, שנאמר: "צדק לפניו ויחלף, וישם לדרך פעמיו". ואמר רב יונה, אמר רב יודא: כל הולך שבעת ימים בלא חלום נקרא רע, שנאמר: "ושבע ילין כל יפקד רע", אל תקרי "ושבע", אלא "שבע". אמר ליה רב אחא בריה דרבי חיאי בר אבא: הכי אמר ר' חיאי אמר ר' יוחנן: כל המשיב עניו מודברי תורה ולן, אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר: "ושבע ילין כל יפקד רע". אלו הן בין הפרקים וכו': אמר ר' אבהו, אמר ר' יוחנן: הלכה כר' יהודה, דאמר בין "אלהיכם" ל"אמת ויצא" לא יפסיק. אמר ר' אבהו, אמר ר' יוחנן: מאי מעמיה דרבי יהודה? דכתב

וה'

ימים שהיחיד גומר בהם את החלל. לאו דוקא יחיד אלא אפילו עבור קורא יחיד כיון שאין כל ישראל ביחד כמו שהיו בשחית פסחים ביד בניסן ולא דוקא גומר דודאי ק"ל דימים שאין יחיד גומר את החלל אין חובה לאמרו כלל אפילו בדילוג דהבי משמע בערכין (פ"ב ד' יג.) דחשיב כ"א יום יחיד גומר בהן את החלל ופריך ר"ה וי"ב נמי לימא משמע דבשאר ימים טובים כמו בראשי חודשים פשיטא ליה דאין לומר מדלא חשיב יותר מכ"א יום וגם מדלא קאמר לגמור בריה וביה דאו הוה משמע דבשאר ימים טובים כמו בריה דאי אין גומרין אבל קורין אבל עתה משמע אפילו קורין לא וכן משמע בפרק בתרא דתענית (ד' כח.) רב איקלע לבבל חזנהו דהוה קא קרי בריה סבר לאפסוקיהו. פירוש שהיה סובר שהיו גומרים אותו כיון דחזא דקא מולגי דלוגי אמר שימ' מנהג אבותיהם בידים אלמא דימים דאין גומרין בהן הלל אין חובה לאמרו ומה שאנו אומרין אותו היינו משום מנהג. וכתוב במחזור ויטרי כיון שאני אלא מנהג בעלמא לא מברכין עליה כדאמר פרק לולב וערבה (סוכה ד' מד-) אין מברכין על דבר שהוא מנהג. ומיהו אומר ר"ת דאין ראה דבר שחלו דהאי לא מברכין אבל על מצה פשיטא דמברכין דהא חזין כל י"ט שני אנו אלא מנהגא ומברכין והבא נמי משמע דמברכין דאי לא מברכין מאי דתפסק שיקר בה ועוד ראה דמברכין על מנהגא מהא דרב על לבי כנישתא וכו' ואם לא ברכו בתחלה אמאי לא הריגש רב דהוה מנהגא עד שדלוג אלא בודאי ברכו מפני שמברכין בטוב על מנהגא ובשביל כל על הריגש עד הדלוג וא"ת אמאי לא אסיק אדעתיה אם ברכו לקרות או לגמור ו"ל דבכך אין לחוש שטוב יכל לברך לגמור אפי' כשהוא מדלוג או איפכא ומה שמברכין כך על הדלוג לקרות וכשכן גומרין לגמור כדי שלא יטעו ומשום הכי לא היה יכול להבין מתוך הברכה עד הדלוג ויש שרוצין לומר דיחיד האומר הלל בימים שאין גומרין שאין לו לברך ומיהו השר מקוצי היה אומר דכיון שרצה לחייב עצמו מברך ואין זה ברכה לבטלה מידי דהוה אלולא ואתפילין דהני נשי מברכות אע"ג שאין חייבות ובליל פסחים יש שמברכין פעמים בתחלה לקרות ואחר הסעודה אחר שברכין לגמור ומייתר ראה מירושלמי (פרק א') מההיא דמייתי עלה דכל הברכות פותחין בברוך חוץ מן הברכות הסמוכות לחברתה וברכת הפירות המצוות ופריך בירושלמי עלה והא איכא גאולה פירוש אשר גאלנו דסמוכה לחברתה ואמאי פותחת בברוך שנייא דאם שמעה בבדי' יצא ופריך דהרי סופה פירוש שחלוק דאניה סמוכה שהסעודה מפסקת ואפי' אינה פותחת

בברוך ומשני שתיים הנה אחת להבא ואחת לשעבר פירוש אחת להבא זו היא אותה ברכה שמברכין אחר אבילה לגמור ולאותה ברכה היא סמוכה אחת לשעבר היינו אותה שביך קודם אבילה אלמא דמברכין שני פעמים אבל זה הפירוש אינו מיושב דהרי סיפא משמע דקאי אברכה דאשר גאלנו דקאי בה מתחלה אלא ודאי אברכה דאשר גאלנו קאי כאשר אפשר מיהו משמע בירושלמי כאשר פירשתי תחלה שהיו מברכין ב' פעמים תחלה וסוף אבל אמר ר' יחזקיה דזו היא תמידא גדולה מאיר שביך קודם אבילה אמאי מפסיק ואוכל ביתים שדרי בימים שאין יחיד גומר בהן את החלל כיון שביך תחלה כמו הבא אינו מותר לפסוק אלא מפני הכבוד דאי בשלא בירך אמאי לא יפסיק באמצע אפילו שלא מפני הכבוד הא לא היה מפסיק שום ברכה אלא נראה הא דפריך בירושלמי הרי גאולה דמשמע דמברכין עליה בתחלה איירי בארס שעושה הסדר בבת אחת שזו אינו מפסיק שאינו צריך אבל אנו שמפסיקין לאכול לא לנו לברך כלל לא בתחלה ולא בסוף הוא דקאמר בירושלמי דהרי סיפא דזו אשר גאלנו דחומת בברוך ואמאי בברכה פירות ואמאי חומת בברוך ומשני שתיים הנה שתי גאולות אחת להבא ואחת לשעבר פירוש לעתיד כמו יגיענו וגם היא ארוכה קצת וגם יש בה לשעבר כמו אשר גאלנו מנאולת מצרים לפיכך חומת בברוך ומה שהקשה מיהללוק שאינה סמוכה לפי מה שפרשתי עתה ואפי' אינה פותחת בברוך יש ליתן טעם לפי שהיא הודאה בעלמא ואפילו שהיא ארוכה קצת תקנו בה חתימה ולא פתיחה כמו אלד נשמה. וכן משמע בירושלמי שהיה דרכן לומר הלל בבית הכנסת ואח"כ פותחין בסוטה שלהם בביתם בלא שום סדר דבעי בירושלמי (פ' ע"ג) שתאן בבת אחת מהו פירוש זה אחר זה בלא הלל וסדר בינתים מהו שמעין מן הדין דא"ר יוחנן הלל אם שמעה בבית הכנסת יצא וכן משמע בתוספתא דמי שלא היה יודע ונכנס בבית הכנסת וכו' והשתא נמי מיושב דבשביל כך פותחת ברכה דאשר גאלנו בברוך דטעמא שאינה סמוכה כי הא דאם קרא הלל בבהכ"נ יצא: או דילמא הנאה קביל עליה. האי ליטנא משמע דמיירי בתענית יחיד שקבל עליו אבל בתענית הכותב לא: מועם ואין בכך כלום. פירוש ר"ח שחזר ופולט ולא חשיב הנאה מן הטעמיה אבל בולע לא אפילו בשאר תעניות ומשום הכי הפולט אינו צריך ברכה שאינו נהנה: במשכים לפתחו.

וכן הלכה אבל פגעו באקראי מותר:

למה קדמה פרשת שמע להדיח אם שמע. וא"ת תיפוק ליה דקדמה בתורה וי"ל דהכי קאמר למה קדמה אף לפרשת ציצית דקדמה לכולן אלא ודאי אין אנו חוששין לזה שהיא קודמת בתורה משום דאמרין אין מוקדם ומאוחר וא"כ היה לנו להקדים ודיה שהיא מדברת בלשון רבים:

ויאמר אינה נוהגת אלא ביום. מכאן משמע
כ"ר שמעון דאמר בפ' תהלת מנחות
ד' (מג.) דציצית מ"ע שהזמן גרמא וכן איתא
בקדושין (פ"ק ד' לג.) דקאמר ציצית מצות עשה
שהזמן גרמא וא"ת א"כ למד' (מנחות מג.) ציצית
חובת טלית הוא ואפילו מונחת בקופסא אפ"ה
חייבת בציצית היכי אשכחן שיהא הזמן גרמא.
וי"ל דאם היה כסות המיוחד ללילה פטור והכי
איתא בירושלמי דקדושין אמר להם ר"ש אי סתם
מודים לא דציצית מ"ע שהזמן גרמא שדרי כסות
לילה פטור מן הציצית א"ר אילא טעמא דרבנן
שאם היה מיוחד ליום ולילה שחייב בציצית:
ומנח תפילין ומציל. והמתם משמע שמונה
לדעת תפילין בין גאולה לתפלה וכן בטלית מניח
אדם טליתו בין גאולה לתפלה. וכן מצניו שרבי
יצחק ברבי יהודה שלח אתר טליתו ושעה השליש
וכבר קרא ק"ש בברכותיה ונתעטף בטליתו וגמר
שמונה עשרה והביא ראייה מהבא מזהדיא דרב.
מ"מ ש' לחלק בין תפילין לטלית דעיקר ק"ש
ותפלה שייכי בתפילין כדאמר בסמוך כאילו מעיד
עדות שקר בעצמו פירוש בארן שצוה שהוא
קורא והיו לטעופת ולאות על ידך ואין. ותפלה
נמי כדאמרן קרי ק"ש ומתפלל זו היא מצילת
שמים אבל ציצית שאינו אלא חובת טלית שאם
יש לו טלית חייב ואם אין לו פטור מציצית ויכול
לקרוא ק"ש בלא ציצית ודאי דהוה הפסקה. והרב
רבי משה מקוצי היה אומר דאפי' מכאן אין ראייה
דמצי למימר הניח תפילין בלא ברכה ולאחר י"ח
ממשמש בהם ומברך עליהם ובהכי טעי שגם מותר
לחתעטף בטלית בעת שידיו מטונפות ואחר
שיטול ידי' ומשמש בטליתו ומברך:
ומכל מצות האמורות בתורה. וא"ת ובי' ק"ש
לא היה בכלל מצות האמורות בתורה.
וי"ל דאי לא תני בהדיא ק"ש הוה אמינא דרוקא
הני דלית להו קביעות זמן אבל ק"ש דקביע להו
זמן לא הויאל זמן עובר קמ"ל: **עולה** עולה
מנחה. היה דמצי למימר בלא נסכים שדרי עולה
נמי טעונה נסכים אלא לישראל דקרא נקט עולה
ומנחה וגו':

אמאן

וה' אלהים אמת. חזר ואומר "אמת", או אינו
חזר ואומר "אמת"? אמר ר' אבהו, אומר ר' יוחנן:
חזר ואומר "אמת". רבה אומר: אינו חזר ואומר
"אמת". ההוא דנחית קמיה דרבה, שמעיה רבה דאמר
"אמת" "אמת" תרי זימני, אומר רבה: כל "אמת"
"אמת" תפסיה להאי. אומר רב יוסף: כמה מעליא הא
שמעיה תתא, דכי אתא רב שמואל בר יהודה, אומר:
אמרי במערבא ערבית, "דבר אל בני ישראל ואמרת
אלהם, אני ה' אלהיכם, אמת". אומר ליה אביי: מאי
מעליה? והא אומר רב כהנא אומר רב: לא יתחיל,
ואם התחיל גומר! וכי תימא, "ואמרת אליהם" לא הוי
התחלה, והאמר רב שמואל בר יצחק אומר רב, "דבר
אל בני ישראל" לא הוי התחלה, "ואמרת אליהם"
הוי התחלה! אומר רב פפא, קסברי במערבא, "ואמרת
אלהם" נמי לא הוי התחלה, עד דאמר "ועשו להם
ציצית". אומר אביי: הלכך אנו אתחולי מתחילין, דקא
מתחיל במערבא; וכיון דאתחילין, מגמר נמי גמרינן,
דהא אומר רב כהנא, אומר רב: לא יתחיל, ואם התחיל
גומר. תניא בר רב אומר: אומר "אני ה' אלהיכם", אינו
צריך לומר "אמת"; לא אומר "אני ה' אלהיכם", אינו
צריך לומר "אמת". והא בעי' לאדפורי יציאת מצרים?
דאמר רבי: "מודים אנחנו לך ה' אלהינו, שהוצאתנו
מארץ מצרים, ופדיתנו מבית עבדים, ועשית לנו
נסים וגבורות על הים, ושרנו לך". אומר ר' יהושע
בן קרחה: למה קדמה פרשת "שמע" וכו'; תניא,
ר' שמעון בן יוחי אומר: בדין הוא שיקדים "שמע"
ל"והיה אם שמעו", שזה ללמוד וזה ללמד; "והיה
אם שמעו" ל"ויאמר", שזה ללמוד וזה לעשות. אטו
"שמע" ללמוד אית ביה, ללמד ולעשות לית ביה?!
והא פתיב, "ושננתם", וקשרתם, "וכתבתם"! ותו,
"והיה אם שמעו", ללמד הוא דאית ביה, ולעשות
לית ביה? והא פתיב, "וקשרתם", "וכתבתם"! אלא הכי קאמר: בדין הוא שתקדים "שמע"
ל"והיה אם שמעו", שזה ללמוד וללמד ולעשות; "והיה אם שמעו" ל"ויאמר", שזה יש בה
ללמד ולעשות; "ויאמר", אין בה אלא לעשות בלבד. ותיפוק ליה מדברי יהושע בן קרחה? חדא ועוד קאמר; חדא, כדי שיקבל עליו
עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות. ועוד, משום דאית בה הני מילי אחרוניתא. רב משי' יהיה וקרא קריאת
שמע ואח' תפילין וצ"ל. והיכי עבדי הכי? והתניא: החופר כוץ למת בקבר, פטור מקריאת שמע וזמן התפלה וזמן התפילין ומכל
מצות האמורות בתורה; הגע' זמן קריאת שמע, עולה וגוטל דידי, ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל; הא גופא קשיא! רישא
אמר פטור, וסיפא חייב. הא לא קשיא! סיפא פתרי, ורישא בחד. מפל מקום קשיא לרבי! רב גרבי יהושע בן קרחה סבירא ליה, דאמר
עול מלכות שמים תחלה ואחר כך עול מצות. אימר דאמר רבי יהושע בן קרחה להקדים קריאה לקריאה, קריאה לעשיה מי
שמעת ליה? ותו, מי סבר ליה גרבי יהושע בן קרחה? והאמר רב חייא בר אשי, זמנין סגיאין הוה קאמינא קמיה דרב, ומקדים ומשי'
ידיה ומברך ומתני לן פריקן, ומנח תפילין והדר קרי קריאת שמע. וכי תימא בדלא מטא זמן קריאת שמע, אם בן מאי אסתדתייה
דרב חייא בר אשי? לאפקי ממאן דאמר למשנה אין צריך לברך, קא משמע לן דאף למשנה נמי צריך לברך. מפל מקום קשיא
לרבי! שלוחא הוא דעיות: אומר עולא: כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין, באילו מעיד עדות שקר בעצמו. אומר ר' חייא בר אבא,
אמר ר' יוחנן: באילו הקריב עולה בלא מנחה, וזבח בלא נסכים: ואמר רבי יוחנן: הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה,

לית ביה? והא פתיב, "וקשרתם", "וכתבתם"! אלא הכי קאמר: בדין הוא שתקדים "שמע"
ל"והיה אם שמעו", שזה ללמוד וללמד ולעשות; "והיה אם שמעו" ל"ויאמר", שזה יש בה

ללמד ולעשות; "ויאמר", אין בה אלא לעשות בלבד. ותיפוק ליה מדברי יהושע בן קרחה? חדא ועוד קאמר; חדא, כדי שיקבל עליו
עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות. ועוד, משום דאית בה הני מילי אחרוניתא. רב משי' יהיה וקרא קריאת
שמע ואח' תפילין וצ"ל. והיכי עבדי הכי? והתניא: החופר כוץ למת בקבר, פטור מקריאת שמע וזמן התפלה וזמן התפילין ומכל
מצות האמורות בתורה; הגע' זמן קריאת שמע, עולה וגוטל דידי, ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל; הא גופא קשיא! רישא
אמר פטור, וסיפא חייב. הא לא קשיא! סיפא פתרי, ורישא בחד. מפל מקום קשיא לרבי! רב גרבי יהושע בן קרחה סבירא ליה, דאמר
עול מלכות שמים תחלה ואחר כך עול מצות. אימר דאמר רבי יהושע בן קרחה להקדים קריאה לקריאה, קריאה לעשיה מי
שמעת ליה? ותו, מי סבר ליה גרבי יהושע בן קרחה? והאמר רב חייא בר אשי, זמנין סגיאין הוה קאמינא קמיה דרב, ומקדים ומשי'
ידיה ומברך ומתני לן פריקן, ומנח תפילין והדר קרי קריאת שמע. וכי תימא בדלא מטא זמן קריאת שמע, אם בן מאי אסתדתייה
דרב חייא בר אשי? לאפקי ממאן דאמר למשנה אין צריך לברך, קא משמע לן דאף למשנה נמי צריך לברך. מפל מקום קשיא
לרבי! שלוחא הוא דעיות: אומר עולא: כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין, באילו מעיד עדות שקר בעצמו. אומר ר' חייא בר אבא,
אמר ר' יוחנן: באילו הקריב עולה בלא מנחה, וזבח בלא נסכים: ואמר רבי יוחנן: הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלמה,

יפה

וה' אלהים אמת. לכך אין מפסיקין בין אני ה' אלהיכם לאמת: כל אמת אמת תפסיח
להאי. ריהטא של אמת תפסותו לזה: הא שמעתתא. דרב שמואל בר יהודה אמר אמרי
במערבא וכו'. ק"ש של ערבית אין קורין בה פרשת ציצית כולה לפי שאין מצות ציצית
בלילה אבל מתחילין אותה ומפסיקים בה ומדלגים ואומרים אני ה' אלהיכם אמת: לא
יתחיל. אין צריך להתחיל ויאמר ערבית אתחולי
מתחילין. דהא מתחיל במערבא: אומר אני ה'
אלהיכם. דהיינו פרשת ציצית: צריך לומר אמת.
כדכתיב וה' אלהים אמת: והא בעי' לאדכורי
יציאת מצרים. דתנן (לעיל ד' יב) ממזכירין יציאת
מצרים בלילות ואי לא אומר אמת ואמונה ולא
אמר פרשת ציצית היכי מדבר יציאת מצרים:
ושרנו לך. מי כמכה באלים וגו' מלכותך ראו
בניך עד גאל ישראל והשכיבנו: שזו ללמוד.
דברת בזה: וזה ללמד. ולמדתם אותם את בניכם
ואם לא למד תחלה היאך ילמד את בניו: וזה
לעשות. ויאמר אין בה אלא עשייה: וקשרתם.
דתפילין: ובתבתם. דמזוזה עשייה היא: רב משי'
ידי. פעם אחת ראוהו שעשה כן: והיכי עבדי
כתי'. שהקדים ק"ש לתפילין: כוץ. קבר שחופרין
בקירות מערה ארכו ד' ורחבו ד' טפחים: פטור
מ"ש. דהעוסק במצוה פטור מן המצוה
כדאמרין בפ"ק (ד' יא.) בשבת בביתך פרט
לעוסק במצוה: וסיפא בתרתי. והכי קאמר אם
שנים הם מניח את חבירו חופר עולה
ומקיים מצות ק"ש ותפילין ותפלה וחזר
למלאכה וחבירו יעלה ויניח תפילין ויקרא ק"ש
ויתפלל: ב"פ. תפילין קודמים לק"ש: עול מצות.
דהנחת תפילין עול מצוה הוא: קריאה לקריאה.
שמע שהוא קבלת מלכות שמים להדיח אם
שמוע שהוא קבלת עול מצות: ומקדים. משכיב:
ומברך. על התורה: ומתני פריקן. אלמא מקדים
הוא לעסוק בתורה דהיינו עשייה דמצוה מקמי
מלכות שמים: שלוחא הוא דעיות. השליח לקלל
שאיחר להביא לו תפילין מעיקרא והגיע זמן
ק"ש והווקק לקרות כדי שלא יעבור הזמן וכי
מטי שלוחא דתפילין אנוחיה: באלו מעיד עדות
שקר בעצמו. לישראל ועליו: כאילו הקריב עולה
בלא מנחה. שחייבו הכתוב להקריב עמה שנא'
(במדבר כח) ועשירית האופה וגו' היא הקורא
ואינו מקיים: ואינו גומר את המצוה: נסכים. והוא
היין המתנסק על גבי המזבח אחר העולה והחוב
כדכתי' ונסכים: חצי ההין וגו' (שם) והיה דמצי
למימי' כאילו הקריב עולה בלא מנחה ונסכים
דהא עולה נמי טעונה נסכים אלא לישראל דקרא
נקט עולה ומנחה זבח ונסכים:

יפה

וב' ליהיה אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה
ואחר כך עול מצוות, ולמה קדמה והיה אם שמוע לויאמר, שהיה
אם שמוע נוהג בין ביום ובין בלילה, ויאמר אינו נוהג אלא ביום
בלבד.
הגמרא מביאה טעם נוסף לסדר הפרשיות בקריאת שמע: תנא,
רבי שמעון בן יוחאי אומר, בדין הוא ו-נכון וראוי הוא שיקדים אדם
את פרשת שמע ליהיה אם שמוע, כיון שזה - פרשת שמע, עוסקת
בצינון ללמוד כנאמר שם (דברים 10) 'ידברת בם', וזה - פרשת והיה
אם שמוע, עוסקת בצינון ללמוד כנאמר שם (דברים 10) 'ולמדתם
אתם את בניכם לדבר בם', ובודאי צריך אדם קודם ללמוד ואחר
כך ללמוד, שאם לא ילמד בעצמו כיצד ילמד את בניו, וכן בדין
הוא להקדים את פרשת והיה אם שמוע לויאמר, כיון שזה - פרשת
והיה אם שמוע, עוסקת במצוה ללמוד כמוכא לעיל שנצטוונו בה
ללמד את בנינו, וזה - פרשת ויאמר, עוסקת בצינון לעשות דהיינו
מצות ציצית.
הגמרא מבינה מדברי רבי שמעון בן יוחאי שבפרשת שמע נאמר
רק הצינון ללמוד, ובפרשת והיה אם שמוע רק הצינון ללמוד.
מקשה הגמרא: אטו שמע ללמוד אית ביה - ובי פרשת שמע רק
צינון ללמוד יש בה, וצינון ללמוד ולעשות לית ביה ו-אין בה, והא
בתיב - והרי כתוב בה (שם 10-11) 'ושננתם לבניך' דהיינו ללמוד, ועוד
כתוב בה 'וקשרתם לאות על ידך' וגו' דהיינו מצות תפילין, וכן
'וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך' דהיינו מצות מזוזה, אם כן יש
בה גם ללמוד ולעשות.
ותו - ועוד קשה, וכי פרשת והיה אם שמוע ללמוד הוא דאית ביה
- רק מצוה ללמוד יש בה, ולעשות לית ביה ו-אין בה, והא בתיב -
והרי כתוב בה (שם 10) 'וקשרתם אתם לאות על ידכם' וגו', וכן
'וכתבתם על מזוזות ביתך' דהיינו מצות תפילין ומזוזה שוה
עשייה.
הגמרא חוזרת בה ומבארת את דברי רבי שמעון בן יוחאי באופן
אחר: אלא הכי קאמר - כך אמר רבי שמעון בן יוחאי, בדין הוא
שיתקדם פרשת שמע ליהיה אם שמוע, כיון שזה - פרשת שמע יש
בה ללמוד, וללמוד, ולעשות כמוכא לעיל, אך והיה אם שמוע אין
בה אלא ללמוד ולעשות, וכן בדין הוא שתקדם פרשת והיה אם
שמוע לויאמר, כיון שזה - פרשת והיה אם שמוע, יש בה ללמוד
ולעשות, אך ויאמר אין בה אלא לעשות בלבד.
מקשה הגמרא: ותיפוק ליה מדברי יהושע בן קרח - הרי ניתן
לבאר את סדר הפרשיות כדברי רבי יהושע בן קרח במשנתנו,
ומדוע נחלק עליו רבי שמעון בן יוחאי ונתן טעם אחר לדבר.
מתרצת הגמרא: הדין עדין קאמר - כוונת רבי שמעון בן יוחאי היא
לומר שיש בזה שני טעמים, חדא - טעם אחד הוא שקדמה שמע
לוהיה אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר
כך יקבל עליו עול מצוות, כדברי רבי יהושע בן קרח, ועוד טעם,
משום דאית בה הני מילי אהרניי תא - כיון שיש בפרשת שמע
דברים נוספים אלו שאמר רבי שמעון בן יוחאי, דהיינו שיש בה
ללמוד ללמוד ולעשות.
הגמרא דנה האם הנחת תפילין קודמת לקריאת שמע, או להיפך.
ותחילה מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רב משי ידיה - פעם אחת
ראו את רב שנטל ידיו, וקרא קריאת שמע, ואחר כך אנה ו-הניח
תפילין, וצלי - והתפלל.
מקשה הגמרא: והיכי עבדי הכי - כיצד נהג רב כך שהקדים קריאת
שמע לתפילין, והתנא, החופר בוך למת בקבר, פטור בשעת
חפירתו מקריאת שמע, וכן התפלה, וכן התפילין, ומכל מצות
האמורות בתורה, שהרי העוסק במצוה פטור מן המצוה. ומוסיפה
הברייתא: אם הניע ומן קריאת שמע, עולה החופר מן הקבר, ונוטל
ידיו, ומניח תפילין, וקורא קריאת שמע ומתפלל. אם כך מבואר
שתחילה יש להניח תפילין, ורק אחר כך לקרוא קריאת שמע, ולא
כפי שנהג רב.
הגמרא מקשה על הסתירה שבדברי הברייתא: הא גופא קשיא -
הרי ברייתא זו עצמה קשה היא, רישא - בתחילה אמר התנא
שהחופר קבר פטור מקריאת שמע תפילה ותפילין, וספא - ובסוף

וה' אלהים אמת, ולפיכך אין להפסיק בין 'אלהים' ל'אמת'.
הגמרא דנה כיצד ינהג הסומך 'אלהים' ל'אמת'. מבררת הגמרא:
אם אמר אדם 'ה' אלהים אמת' ושהה אחר כך עד שסיים החזן
קריאת שמע, האם חוזר ואומר אמת כשמתחיל ברכת 'אמת
ויציב, או אינו חוזר ואומר אמת. מביאה הגמרא שנחלקו בזה
אמוראים: אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, חוזר ואומר אמת. אך רבה
אמר, אינו חוזר ואומר אמת.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: והיה שלח ציבור דנחית קמיה
דרבה - שירד להתפלל לפני רבה, וכשסיים לקרוא את שמע,
שמעיה רבה דאמר אמת אמת תרי ויפני - שמעו רבה שחזר ואמר
'אמת אמת' פעמיים. אמר על כך רבה, כל אמת אמת תפסיה להאי
- מרוצת לשון 'אמת' תפסתו לאדם זה, שהרי חוזר ואומר בלא
צורך.
הגמרא דנה בענין אמירת פרשת ויאמר בקריאת שמע של
ערבית: אמר רב יוסף, כמה מעליא הא שמעתא - כמה מעולה
שמועה זו, דכי אתא ו-כשבאו רב שמואל בר יהודה מארץ ישראל
אמר, אמרי במערבא ערבית - בארץ ישראל נהגו לומר בקריאת
שמע של ערבית כך, ויאמר ה' וגו' דבר אל בני ישראל ואמרת
אלהים, ומדלגים שאר הפרשה העוסקת במצות ציצית לפי שאינה
נוהגת בלילה, ומסיימים 'אני ה' אלהים אמת'.
מקשה הגמרא: אמר ליה אביי לרב יוסף, מאי מעליותא - במה
מעולה שמועה זו, והא ו-הרינן אמר רב כהנא אמר רב, בלילה לא
יתחיל - אין צריך להתחיל פרשת ויאמר, והא התחיל, גומר כל
הפרשה ואינו רשאי להפסיק, ואם כן המנהג להתחיל לקרוא
ולדלג בה הוא שלא כהלכה. ובי תימא - ואם תרצה ליישב מנהגם
ולומר, שקריאת הפרשה עד תיבות 'ואמרת אלהים' לא הוי התחלה
- אינה קרויה התחלת ענין ציצית לענין שיצטרך הקורא להשלים
את כל הפרשה, והאמר ו-הרי אמר רב שמואל בר יצחק אמר רב,
קריאת הפרשה עד תבות 'דבר אל בני ישראל' לא הוי התחלה ואין
צריך להשלים כולה, אך אם אמר גם 'ואמרת אלהים' הוי התחלה,
ואם כן בני ארץ ישראל שקוראים עד 'ואמרת אלהים' צריכים
להשלים את קריאת כל הפרשה. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא,
קפכרי במערבא - בני ארץ ישראל סוברים, שקריאת הפרשה עד
תבות 'ואמרת אלהים' נמי לא הויא התחלה - אף היא אינה קרויה
התחלה, עד דאמר תיבות 'ועשו להם ציצית', שבוה התחיל פרשת
ציצית.
הגמרא מבארת מה טעם מנהגו לקרוא את כל פרשת ויאמר: אמר
אביי, הלך אן אתחיל מתחילין - אנוחנו נוהגים להתחיל את
פרשת ויאמר בלילה דקא מתחילי במערבא - כיון שבארץ ישראל
נהגו להתחיל בה, וכיון דאתחילין מנמר נמי נמרין - וכיון
שהתחלנו אנו גומרים את כל הפרשה, דהא אמר רב כהנא אמר
רב, לא יתחיל פרשת ויאמר, ואם התחיל גומר כולה.
לדברי אביי נמצא שהלכה צריך לקרוא פרשת ויאמר אף בלילה.
אך תימא בר רב אבהו, אם אמר אדם בלילה 'אני ה' אלהים' דהיינו
שקרא פרשת ויאמר, צריך לומר אחר כך ברכת 'אמת ואמונה' וכו'
כדי להסמיך 'אלהים' ל'אמת', כיון שנאמר 'וה' אלהים אמת'
כדברי רבי יהודה לעיל. אך אם לא אמר 'אני ה' אלהים' כלומר
שלא קרא פרשת ויאמר, אינו צריך לומר ברכת 'אמת ואמונה'.
ולשיטתו נמצא שפרשת ויאמר וברכת 'אמת ואמונה' בלילה אינן
חובה.
מקשה הגמרא על חייה בר רב: והא געי לאדברוי - והרי צריך
להזכיר יציאת מצרים אף בלילה כמבואר לעיל (ב), ואם אמר
אומר פרשת ויאמר ולא ברכת אמת ואמונה, היכן הוא מזכיר
יציאת מצרים. מתרצת הגמרא: אף לחייה בר רב לא מדובר שאינו
אומר ברכת אמת ואמונה כלל, אלא דאמר הכי - שאומר כך,
מודים אנחנו לך ה' אלהינו, שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מביט
עבדים, ועשית לנו נסים וגבורות על תים, ושרנו לך מי כמכה באלים
ה' וכו', וממשיך ואומר עד 'גאל ישראל' שבסוף הברכה, ואומר
ברכת השכיבונו.
שנינו במשנה: אמר רבי יהושע בן קרח, למה קדמה פרשת שמע

ללמוד מפסוק זה את שני הדינים, שאף אם נדרוש 'שמע' לענין
שנאמרת בכל לשון, מכל מקום משמע גם שצריך להשמיע לאזנו.
הגמרא מביאה משנה נוספת בדין צריך להשמיע לאזנו, ומבררת
כשיטת מי היא נאמרה: תנן הָתָם (תרומות פ"א מ"ב), חֲרַשׁ הַמְדַּבֵּר וְאִינוֹ
שׁוֹמֵעַ, לכתחילה לא יתרום תרומות ומעשרות כיון שאינו שומע
את הברכה שמבקר על התרומה, ומכל מקום אם תרם תרומתו
תרום אף שלא שמע את הברכה.
מבררת הגמרא: מֵאֵן – (מידה) התנא הסובר שחרש המדבר וְאִינוֹ
שׁוֹמֵעַ, בדיעבד אין – אם כבר תרם אכן תרומתו תרומה, אך
לכתחילה לא יתרום. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הֲסֵדָא, רַבִּי יוֹסִי הִיא,
דְּתַנּוּ במשנתו, הִקְוִיָּא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יֵצָא, דְּבַר רַבִּי
יְהוּדָה, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר לֹא יֵצָא. מדייק רב חסדא, עַד כָּאֵן לֹא קָאָמַר
– לא מצאנו כאן שאמר רַבִּי יוֹסִי שהקורא ולא השמיע לאזנו לא
יֵצָא אפילו בדיעבד, אֲלָא לְנִיב קְרִיאָת שְׁמַע כיון שחיובה
מדאורייתא, אֲבָל תְּרוּמָה אף שהיא מן התורה, מצד עצמה אינה
צריכה דיבור, ומה שצריך להשמיע לאזנו רק משום בְּרָכָה הוּא,
וּבְרָכָה חִיבוּ דְרִבְנָן היא, ובדינים דרבנן מודה רבי יוסי שאם לא
השמיע לאזנו יצא בדיעבד, וְעוֹד דְּלֹא בְּרָכָה תִּלְיָא מִלֵּיתָא – אין
חלות התרומה תלויה בברכה, שגם אם לא יצא ידי חובת הברכה
חלה התרומה, ועל כן סובר בה רבי יוסי שבדיעבד אם לא השמיע
הברכה לאזנו תרומתו תרומה.
הגמרא מבינה עתה שרב חסדא העמיד את המשנה בתרומות
כרבי יוסי, כיון שדבין שתנא קמא במשנתו (שהוא רבי יהודה)
מתיר לכתחילה לקרוא בלי שמיעת האזון. שואלת הגמרא: וְכַמָּאי
(מניין לך) דְּהַמְשַׁנָּה בתרומות כרבי יוסי היא, דִּילְמָא – (שנא) כרבי
יהודה היא החולק על רבי יוסי במשנתו וסובר שהקורא את שמע
ולא השמיע לאזנו יצא, וְאָמַר נְבִי קְרִיאָת שְׁמַע נְמִי – וסובר רבי
יהודה גם לגבי קריאת שמע, שדווקא בדיעבד אין – אם כבר קרא
ולא השמיע לאזנו יצא, אך לכתחילה לא יקרא בלא להשמיע
לאזנו, ואם כן במשנה בתרומות היא כשיטתו, שלכתחילה לא
יתרום אם בדיעבד תרם תרומתו תרומה, ומביאה הגמרא
ראיה לדבריה, דְּעַד שֶׁכֶּן סוֹבֵר רַבִּי יְהוּדָה, דְּקִתְנִי במשנתו 'הִקְוִיָּא
את שמע וכו' יצא, ומשמע שרק בדיעבד אין – אם קרא כך אכן
יצא, אך לכתחילה לא יקרא בלי להשמיע לאזנו.
דוחה הגמרא: אָמַר, לעולם רבי יהודה סובר שאף לכתחילה אין
צריך להשמיע לאזנו, וְהָאִי דְּקִתְנִי במשנתו 'הִקְוִיָּא' ומשמע
בדיעבד, הוּא כְּדִי לְהוֹדִיעַ בְּחַוֵּי דְרִבְנֵי יוֹסִי עַד כְּמָה הוּא מַחְמִיר,
דְּאָמַר שֶׁאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ אפילו בדיעבד נְמִי – (גם) לא יצא. דְּאִי
רַבִּי יְהוּדָה – שאם נאמר 'הקורא' משום רבי יהודה, לשיטתו אפילו
לכתחילה נְמִי יֵצָא בלא להשמיע לאזנו.
לרב חסדא נמצא, שלרבי יהודה אין צריך שמיעת האזון אף
לכתחילה בין בקריאת שמע ובין בברכות, ולרבי יוסי בקריאת
שמע שהיא מן התורה אינו יוצא אף בדיעבד, ובברכות שדן דרבנן
לכתחילה צריך להשמיע לאזנו אך בדיעבד יצא, והמשנה
בתרומות היא כשיטת רבי יוסי. הגמרא מקשה על כך מברייתא:
בְּמֵאִי אֱוִיקָמָא – כאילו שיטה העמדת את המשנה שלכתחילה לא
יתרום ובדיעבד תרומתו תרומה, בְּרַבִּי יוֹסִי, אִם כֵּן קִשָּׁה, וְאֲלָא הָא
דְּתַנּוּ לֹא יִבְרַח אֲדָם בְּרָכָה תְּפִיזוֹן בְּלָבוֹ – בשפתיו בלא להשמיע
לאזנו, ובדיעבד אִם בִּירָד יֵצָא, מִנִּי – כשיטת מי היא, הרי אינה לא
כרבי יוסי ולא כרבי יהודה, דְּאִי – (שנא) כרבי יהודה היא, הָא אָמַר
שֶׁאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ לכתחילה נְמִי יֵצָא, וְאִי כְּרַבִּי יוֹסִי היא, הרי
לרבי יוסי באורייתא בדיעבד נְמִי לֹא יֵצָא, ובברכת המזון
מדאורייתא היא. אלא ודאי צריך לומר שלרבי יהודה במשנתו
רק בדיעבד יצא בלא שמיעת האזון, אך לכתחילה צריך להשמיע
לאזנו, והוא ששנה ברייתא זו. ולפי זה גם המשנה בתרומות
המחלקת בין לכתחילה ובדיעבד היא כשיטת רבי יהודה, ושלא
כדברי רב חסדא.
מקשה הגמרא: אִם כֵּן שֶׁאֵין לִפְרֹשׁ את המשנה בתרומות כרבי
יוסי, אֲלָא מֵאִי – כשיטת מי נפרשה, כרבי יהודה, וְרִיעֵבֵד אֵין
לכתחילה לא – וכוונתו במשנתו שרק בדיעבד יצא ולכתחילה

יִפְנֶה לנפקיה וְנִפְּלִי דִּי, וְנִימֵי תְּפִילָּה, וְקָרָא קְרִיאָת שְׁמַע, וְתַפְּלָל,
וְזוּ הִיא קְבֻלָּת עוֹל מְלָכוּת שְׁמַיָּם שְׁלָמָה.
הגמרא מוסיפה מה מעלת המקבל עול מלכות שמים באופן זה:
אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנִּפְנֶה לנפקיה, וְנִפְּלִי
דִּי, וְנִימֵי תְּפִילָּה, וְקָרָא קְרִיאָת שְׁמַע וְתַפְּלָל, מַעְלָה עָלָיו הַכְּתוּב
כָּאֵלוּ כְּנֶה מִנֶּפֶשׁ לֹה' וְהַקְרִיב עָלָיו קֶרֶבֶן, דְּכִתְיִב (תהלים כו ה) 'אֶרְחֵץ
בְּגִנְיֹן כְּפִי וְאֶסְכַּכְּהָ אֶת מִזְבִּיחִי ה', ומשמע שרחיצת כפיו נחשבת
כהקרבת קרבן על גבי מזבח.
אָמַר לִיה רַבָּא חִיָּיא בַּר אֲבָהוּ, לֹא כָּבֵד לֵיה מֵר – וכי אין אתה
סובר שהנוהג כן נחשב אף כאילו מְכַל, דְּכִתְיִב שֶׁם 'אֶרְחֵץ [בְּגִנְיֹן]'
שמשמע רחיצת כל הגוף, וְלֹא כָּתֹב 'אֶרְחִיץ [כְּפִי]', ונאמר כן
לדרוש שנחשבת לו רחיצת כפיו לקבל שכר כאילו טבל כל גופו.
הגמרא דנה כיצד ינהג מי שאין לו מים לנטילת ידים: אָמַר לִיה
רַבִּינָא לְרַבָּא, חֵיו מֵר הָאִי צוֹרָבָא מְרַבֵּן – ראה תלמיד חכם צעיר
וחרץ זה דִּאֲהָא מְפַעֲרָבָא – שהגיע מארץ ישראל, וְאָמַר, מִי שֶׁאֵין
לֹו מִים לְרַחוּץ דִּי קְרִיאָת שְׁמַע ולתפילה, מְקַנֵּה דִּי בְּעֵפֶר,
וּבְצִדִּיר – באבן קטנה, וּבְקַסְמִית – קיסם של עץ. אָמַר לִיה רַבָּא
לְרַבִּינָא, שְׁפִיר קָאָמַר – יפה אמר אותו חכם, וראיה לדבריו, דְּמִי
כְּתִיב – וכי כתוב בפסוק (שם) 'אֶרְחֵץ בְּמִים', הרי לא כתוב כך, אלא
'אֶרְחֵץ בְּגִנְיֹן' כְּתִיב, ומשמע שאפשר לרחוץ בכל מִידי דְּמַנְגִּין –
בכל דבר שמנקה. ועוד ראיה לדבר, דְּהָא רַב הֲסֵדָא לֵיט – שהרי
רב חסדא היה מקלל אֲמָאן דְּמַהֲדֵר אֲמָיָא בְּעִידוֹן צְלוּתָא – את מי
שמחור אחר מים ליטול ידיו בשעה שהגיע זמן התפילה, שמא
מתוך כך יעבור הזמן, אלא אם אין מים מזומנים לפניו צריך לנקות
ידיו בכל דבר המנקה.
הגמרא מחלקת בין קריאת שמע לתפילה בדין זה: וְהֵנִי מִילִי –
ודברים אלו שאין לחזור אחר מים לנקות ידיו, נאמרו דווקא
לְקְרִיאָת שְׁמַע, כיון שזמנה קבוע ויש לחשוש שמא יעבור, אֲבָל
לְתַפְּלָה, מְהֵרָה – צריך לחזור אחר מים, שהרי זמנה כל היום ואין
לחשוש שמא יעבור.
מבררת הגמרא: וְעַד כָּפָה – עד איזה מרחק צריך ללכת לחזור אחר
מים לנטילת ידיו לתפילה. משיבה הגמרא: עַד פְּרָקָה. מוסיפה
הגמרא: וְהֵנִי מִילִי לְקַמִּיָּה – ודברים אלו נאמרו לפניו, כלומר, במי
שהולך בדרך והמים נמצאים בהמשך דרכו, שצריך להמתין
מלהתפלל אם המים מצויים עד פרסה, אֲבָל לְאַחֲרֵיה – לחזור
לאחוריו, אֲפִילוּ שיעור מיל שהוא רבע פרסה אינו חוֹרֵר עֲבוּר מִים.
מסיימת הגמרא: (וּמִינָה) – ומהלכה זו יש ללמוד, שדווקא שיעור
מיל הוּא דְּאִינוֹ חוֹרֵר לֵאחֲרָיו, הָא – (אבל) פְּחוּת מִמֶּל, חוֹרֵר
לאחוריו.
משנה
משנה זו עוסקת באופן האמירה של קריאת שמע: הִקְוִיָּא אֶת שְׁמַע
וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, יֵצָא. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, לֹא יֵצָא.
קָרָא את שמע ולא דְּקָרַק באותיותיה לפרשן היטב בשפתיו, רַבִּי יוֹסִי
אוֹמֵר יֵצָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא יֵצָא.
הִקְוִיָּא את שמע לְמַפְרַע – מן הסוף להתחלה, כגון 'ובשעריך ביתך
מזווח', לֹא יֵצָא. קָרָא וְנִקְעָה בקריאתו והמשיך בקריאת הפרשה,
יְחוּדָה לְמָקוֹם שְׁמַעָה ומשם יקרא שוב.
גמרא
הגמרא מבארת מה טעם המחלוקת במי שלא השמיע לאזנו: מֵאִי
מַעְמָא – (מהו טעמו) דְּרַבִּי יוֹסִי שהקורא את שמע ולא השמיע
לאזנו לא יצא, מִשּׁוּם דְּכִתְיִב בה (דברים יד) 'שְׁמַע', ומשמע, הִשְׁמַע
לְאָזְנְךָ מִה שֶׁאָמַרְתָּ מוֹצִיא מִפִּי. וְתַנָּא קָמָא האומר שאף אם לא
השמיע לאזנו יצא קָבֵר, שדורשים מ'שְׁמַע' שניתן לקרוא בְּכָל לִשׁוֹן
שֶׁאֵתָה שׁוֹמֵעַ – (מבין), ולא דווקא בלשון הקודש.
שואלת הגמרא: וְרַבִּי יוֹסִי מהיכן ילמד שאפשר לקרוא את שמע
בכל לשון. משיבה הגמרא: לְרַבִּי יוֹסִי תִּרְתִּי שְׁמַע מִינָה – ניתן

יפנה. לנכביו: דכתיב ארחץ בנגיון. משמע ארחץ כל הגוף ולא כתיב ארחץ כפי לדרשה
אתא לומר שמעלה עליו שבר רחיצת כפיו כאלו טבל כל גופו קסמית. קיסם: לק"ש.
בעידנא דק"ש שומנה קבוע פן יעבור הזמן אבל לתפלה דכל היום זמנה הוא צריך
למהדר אמאי: **מתני'** ולא דקרק באותיותיה. לפרשן יפה בשפתיה: **גמ'** תרתי ש"מ. כי

דרשת נמי שמע בכל לשון שאתה שומע ש"מ
נמי דצריך להשמיע לאזנו: לא יתרום. לפי
שאינו שומע הברכה שהוא מברך עליה: **מאן**
תנא כו' לא יצא. אפי' בדיעבד ד"מ כו': ברכה
דרבנן היא. דאמור רבנן (פסחים ד' א) כל
המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתה: **וממאי**
דר' יוסי היא. קסיד האי דמוקמי לה כר' יוסי
משום דסבירא לן דר' יהודה לכתחלה נמי
מכשיר: **דלמא** רבי יהודה היא. וק"ש נמי יעבד
אין לכתחלה לא. ה"ג וליג אפילו: **משום** רבי
יוסי. להודיע כח דאפילו דיעבד נמי לא יצא:
בלבו. שלא השמיע לאזנו: ואי רבי יוסי דיעבד
נמי לא. דהא בהמ"ז דאורייתא היא ואכלת
ושבעת וברכת (דברים ח): **אלא מאי** ר' יהודה.
וקשי דיעבד אין לכתחלה לא הוא דתרומה
וברכת המזון רבי יהודה: **אלא** רבי יהודה
לכתחלה קאמר. והא דרבי יהודה בריה דרבי
שמעון בן פוי רבי יהודה היא ודתרומה ר' יוסי
היא ומודה הוא דברכת דרבנן דיעבד שפיר דמי
והא דברכת המזון רבי יהודה היא משמיה
דרביה רבי אלעזר בן עזריה דאומר צריך
שישמיע לאזנו וכל צריך לכתחלה משמע הא
דיעבד שפיר דמי: **אחר** כוונת חלב כו'. ואפילו
לכתחלה נמי אינו צריך: **השתא** דאיתיה להכי.
דאשמעת לן פלוגתא דר"מ: **אפילו** תימא ר'
יהודה. דאמר בק"ש נמי יצא דיעבד אין
לכתחלה לא והא דברכת המזון ודתרומה רבי
יהודה היא ודקא קשיא לך דרבי יהודה בריה
דרש בן פוי נמי וכל צריך לכתחלה משמע הא
לכתחלה: **מאן** תנא חרש דיעבד נמי לא. דקתני
גבי שוטה: **לא יצא.** דיעבד הוא: **וממאי**. דחזין
מחרש דקאמר דיעבד הוא ורבי יוסי היא דפסיל
דיעבד: ולכתחלה הוא דלא. הא דיעבד שפיר
דמי ובהא איכא למימר דאפילו רבי יהודה
מודה דלא שמועין דפסיל בק"ש אלא דיעבד:
מדיסיפא

יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין, ויקרא קריאת שמע
ויתפלה, וזו היא מלכות שמים שלמה. אומר ר'
הייא בר אבא, אומר ר' יוחנן: כל הנפנה ויטול
ידיו ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל,
מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו
קרבן, דכתיב: "ארחץ בנגיון כפי, ואסוכבה את
מזבחיך ה'". אומר ליה רבא: לא סבר לה מר
כאילו טבל, דכתיב "ארחץ", ולא כתב "ארחץ".
אמר ליה רבינא לרבא: חזי מר האי צורבא מרבנן
דאתא ממערבא ואמר, מי שאין לו מים לרחוץ ידיו
מקנה ידיו בעפר ובצורר ובקסמית. אומר ליה: שפיר
קאמר! מי כתיב "ארחץ במים"? "בנגיון" כתיב!
כל מידי דמגפין. דהא רב חסדא לייט אמאן דמתדר
אמאי בעידן צלותא. והני מילי לקריאת שמע, אבל
לתפלה מתדר. ועד כמיה? עד פרסה. והני מילי
לקמיה, אבל לאחוריה אפילו מיל אינו חוזר. מיל
הוא דאינו חוזר, הא פחות ממיל – חוזר: מתני'
הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו, יצא. ר' יוסי
אומר: לא יצא. קרא ולא דקדק באותיותיה, ר'
יוסי אומר: יצא; רבי יהודה אומר: לא יצא. הקורא
למפרע, לא יצא. קרא וטעה, יחזור למקום ששמע:
גמ' מאי טעמא דר' יוסי? משום דכתיב "שמע",
השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיו. ותנא קמא
סבר, "שמע" בכל לשון שאתה שומע. ור' יוסי,
תרתיה שמע מינה. תנן התם, חרש המדבר ואינו
שומע לא יתרום, ואם תרם תרומתו תרומה. מאן
תנא, חרש המדבר ואינו שומע דיעבד אין לכתחלה
לא? אומר רב חסדא, ר' יוסי היא! דתנן, הקורא

את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, דברי רבי יהודה. ר' יוסי אומר: לא יצא. עד פאן
לא קאמר ר' יוסי לא יצא, אלא גבי קריאת שמע דאורייתא, אבל תרומה משום ברכה
הוא, וברכה דרבנן, ולא בברכה תליא מילתא. וממאי דר' יוסי היא, דילמא ר' יהודה
היא, ואמר גבי קריאת שמע נמי דיעבד אין לכתחלה לא. תעד, דקתני הקורא, דיעבד
אין, לכתחלה לא. אמרי: האי דקתני הקורא, להודיע כח דר' יוסי, דאמר דיעבד נמי לא; דאי ר' יהודה, אפילו לכתחלה
נמי יצא. במאי אוקימתא? בר' יוסי. ואלא הא דתניא לא יכרד אדם ברכת המזון בלבו, ואם בירך יצא, מני? לא ר' יוסי
ולא ר' יהודה! דאי ר' יהודה, הא אמר לכתחלה נמי יצא; אי ר' יוסי, דיעבד נמי לא. אלא מאי, ר' יהודה, ודיעבד
אין לכתחלה לא? אלא הא דתני ר' יהודה בריה דרבי שמעון בן פוי, חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה, מני?
לא ר' יהודה ולא ר' יוסי! אי ר' יהודה, הא אמר דיעבד אין לכתחלה לא; אי ר' יוסי, הא אמר דיעבד נמי לא. אלא
לעולם רבי יהודה, ואפילו לכתחלה נמי, ולא קשיא! הא ידיה, הא דרביה; דתנן, רבי יהודה אומר משום ר' אלעזר בן
עזריה: הקורא את שמע, צריך שישמע לאזנו, שנאמר: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". אמר ליה רבי מאיר: הרי
הוא אומר, "אשר אנכי מצוץ היום על לבבך", אחר כוונת חלב הן הן הדברים. השתא דאיתיה להכי, אפילו תימא רבי
יהודה בריה סבירא ליה ולא קשיא, הא רבי מאיר הא רבי יהודה. תנן התם, הכל פשרים לקרות את המגילה חזין
מחרש שוטה וקטן, ורבי יהודה מכשיר בקטן. מאן תנא חרש דיעבד נמי לא? אמר רב מתנה: רבי יוסי היא! דתנן,
הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, דברי ר' יהודה; רבי יוסי אומר: לא יצא. ממאי דרבי יוסי היא, ודיעבד נמי לא?

אמאן דמהדר אמאי בעידן ק"ש. ויש ספרים דגרסי הני מילי לק"ש אבל לתפלה לא
דקאמר רשב"ל (פסחים מו.) לגבל ולתפלה ד' מילין ונראה דלא גרסינן ליה דהוא
הדין לענין צלותא נמי מטעם שלא יעבור זמן תפלה דמאי שנא ק"ש מתפלה וגם יש לקמן
פרק מי שמתו (ד' כב.) בטלה לנטילותא כדבר חסדא דליט אמאן דמהדר אמאי בעידן
צלותא ומדלא הוכיח שום ק"ש משמע דבכל ענין
מותר וההיא דרשב"ל דאמר ולתפלה ד' מילין
פירש רש"י לתתפלל שם מנגינ'
דילמא ר' יהודה היא. וא"ת והלא אין נוסח ר'
יהודה ברישא. וי"ל דפשיטא מדיסיפא
ר' יהודה רישא נמי ר' יהודה ופליגי במלאת דר'
יהודה:

להודיעך כח דרבי יוסי. וא"ת לשמעין כח
דרבי יהודה דכח דהתיירא עדין.
וי"ל כיון דרבי יהודה לא דרש השמע לאזנך אין
כאן שום חרש ופשיטא דלכתחלה ומהיכא היתיה
לאוסרו אי שרי דיעבד הוא הדין לכתחלה: **א** ר'
יוסי דיעבד נמי לא. וא"ת לעולם אימא לך רבי
יוסי היא וברכת המזון שאני דלא כתיב ביה שמע
דבשלמא תרומה דלעיל ומגילה דלקמן שחזן
מדרבנן יש לדמותם לק"ש שתקנו שצריך
שישמיע לאזנו כמו בק"ש ותקנו ממש שלא יצא
כמו בק"ש אבל בבמה"ז שדיא מדאורייתא כיון
דלא כתיב ביה שמע למה יש לנו לתקן שלא יצא
אם לא השמיע לאזנו כיון דמה"ז יצא. וי"ל כיון
שתקנו שצריך להשמיע לאזנו כמו בק"ש הואיל
ומדרבנן מהיא צריך להשמיע אין לחלק בין ק"ש
ובין במה"ז דאפילו בדיעבד אין לך למימר שלא
יצא: **ורבי** יהודה מכשיר בקטן. וא"ת באיזה קטן
מייירי אי בקטן שלא הגיע לחנוך הא אמרין בפרק
ראוהו בית דין (ר"ה ד' טז.) שכל שאינו מחוייב
בדבר אינו מוציא את הרבים ומיט' דר' יהודה
דמכשיר ואי בהגיע לחנוך מאי טעמיהו דרבנן
דאסרי דהרי קריאת מגילה דרבנן ואמרי' קטן
שהגיע לחנוך מדרבנן כגדול ופוסט דרבנן כדאמר
לקמן בפרק מי שמתו (ד' כ) דקטן מוציא אביו
שלא אבל אלא כותה דהיינו דרבנן. וי"ל שאני
ברכת המזון שהיא חומרא יתירתא יותר
מדאורייתא ובקל נפטרים ממנה כדאמרי' לקמן
(שם) דהם המצוירי על עצמם או בבית או בכביצה
א"נ התם ליכא בקטן אלא חד דרבנן דמייירי
שהקטן אבל כדי שביעה לכך אתי דרבנן ומוציא
דרבנן אבל הכא דגבי קטן איכא תרתיה דרבנן
דהמגילה דרבנן והקטן דרבנן אינו יכול להוציא
הכיבא דליכא אלא חד דרבנן:
דילמא

דילמא ר' יהודה וחסורי מחסרא וכו'. תימה דאין זה בשום מקום דקאמר חסורי מחסרא ולאוקמי אליבא דחור תנא ועוד לוקמיה בר' יוסי ובלא חסורי מחסרא. וי"ל משום דלקמן פסקין בר' יהודה לכך נוחא לאוקמיה אליבא דר' יהודה:

אבל בשאר מצות יצא. וא"ת הא לעיל אמר דשאר מצות יליפין מק"ש בגון תרומה ומגילה וברכת המזון. וי"ל דרב יוסף פליג אסוגיא

דלעיל: **בין** הדברים. רב אלפס מוסיף בגון וחרה אף דאם לא יתן ריוח או נראה כמו ודורף וכן מוסיף ודאיתם אותו וחרתם את ועשיהם את שצריך ליתן ריוח בין מים שבסוף תיבה לאל"ף שבתחלת תיבה שאחריה וכן צריך להתייז וי"ן של תוכרו שלא ישמע שי"ן למען שיהיה לנו שכר מצות ואין לנו לעשר על מנת לקבל פרס: אהלים

דילמא רבי יהודה היא, ולכתחלה הוא דלא, הא דיעבד שפיר דמי! לא סלקא דעתך, דקתני חרש דומיא דשופה וקטן; מה שופה וקטן דיעבד נמי לא, אף חרש דיעבד נמי לא. ודילמא הא פדאיתא והא פדאיתא? ומי מצינא לאוקמיה פרי יהודה, והא מדקתני סיפא רבי יהודה מכשיר בקטן, מפלל דרישא לאו רבי יהודה היא. ודילמא פולה ר' יהודה היא,

ותרי גווגי קטן, וחסורי מחסרא והכי קתני, הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחרש שופה וקטן. בפה דברים אמורים? בקטן שלא הגיע לחנוך; אבל קטן שהגיע לחנוך, אפילו לכתחלה קשר, דברי רבי יהודה, שרבי יהודה מכשיר בקטן. במאי אוקימנא? בר' יהודה, ודיעבד אין לכתחלה לא. אלא הא דתני ר' יהודה בריה דר' שמעון בן פוי, חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה, מני? לא ר' יהודה ולא ר' יוסי! אי ר' יהודה, דיעבד אין לכתחלה לא; אי ר' יוסי, דיעבד נמי לא! אלא מאי, ר' יהודה, ואפילו לכתחלה נמי? אלא הא דתניא, לא יכרך אדם ברפת המזון בלבו, ואם בירך יצא, מני? לא ר' יהודה ולא ר' יוסי! אי רבי יהודה, הא אמר אפילו לכתחלה נמי, ואי ר' יוסי, הא אמר אפילו דיעבד נמי לא! לעולם ר' יהודה היא, ואפילו לכתחלה נמי, ולא קשיא, הא דידיה הא דרביה; דתניא, אמר ר' יהודה משום ר' אלעזר בן עזריה: הקורא את שמעו, צריך שישמע לאזנו, שנאמר: "שמע ישראל". אמר לו ר' מאיר: הרי הוא אומר, "אשר אנכי מצוה היום על לבבך", אחר פגית הלב הן הן הדברים. השתא דאתית להכי, אפילו תימא ר' יהודה פרייה סבירא ליה ולא קשיא, הא ר' יהודה הא רבי מאיר. אמר רב חסדא, אמר רב שילא: הלכה פרייה יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה, והלכה פרייה יהודה. וצריכא! דאי אשמעינן הלכה פרייה יהודה, הוה אמנא אפילו לכתחלה, קא משמע לן הלכה פרייה יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה. ואי אשמעינן הלכה פרייה יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה, הוה אמנא צריך ואין לו תקנה, קא משמע לן הלכה פרייה יהודה. אמר רב יוסף, מחלוקת בקריאת שמע, אבל בשאר מצות דברי הכל לא יצא, דכתיב "הספח ושמע ישראל". מיתבי, לא יכרך אדם ברפת המזון בלבו, ואם בירך יצא. אלא אי אתמר הכי אתמר: אמר רב יוסף, מחלוקת בקריאת שמע, דכתיב "שמע ישראל", אבל בשאר מצות - דברי הכל יצא; והכתיב "הספח ושמע ישראל", ההוא בדברי תורה פתיב: קרא ולא דקדק פאותיותיה; אמר ר' טבי אמר רב יאשיה: הלכה פרייה שניהם להקל; ואמר ר' טבי אמר רב יאשיה: מאי דכתיב "שלוש הנה לא תשבענה... שאול ועוצר רחם"? וכי מה ענין שאול אצל רחם? אלא לומר לך: מה רחם מכנים ומוציא, אף שאול מכנים ומוציא. והלא דברים קל וחומר: ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות, שאול שמכניסין בו בקולי קולות, אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות? מפאן תשובה לאומרים, אין תחית תפיתין מן התורה; תני ר' אושעיא קמיה דרבא: וכתבתם - הכל בכתב, אפילו צוואות. אמר ליה, דאמר לך מני? ר' יהודה היא, דאמר גבי סוטה, אלות פותב, צוואות אינו פותב. והתם הוא דכתיב "וכתב את האלות האלה", אבל הכא דכתיב "וכתבתם", אפילו צוואות נמי. אטו טעמיה דר' יהודה משום דכתיב "וכתב"? טעמיה דר' יהודה משום דכתיב "אלות", אלות אין, צוואות לא. אצטרך! סלקא דעתך גילף פתיבה פתיבה מהתם, מה התם אלות אין צוואות לא, אף הכא נמי צוואות לא, כתב רחמנא "וכתבתם", אפילו צוואות: תני רב עובדיה קמיה דרבא: "ולמדתם" - שיהא למודך תם; שיתן ריוח בין הדברים. עני רבא בתריה, פגון "על לבבך", "על לבבכם", "בכל לבבך", "בכל לבבכם", "עשב בשדה", "ואבדתם מהרה", "הכנה פתיל", "אתכם מאריך". אמר ר' חמא פריי תנינא: כל הקורא קריאת שמע ומדקדק פאותיותיה, מצניין לו גיהנם, שנאמר: "בפרש שדי מלכים, בה תשלג בצלמון"; אל תקרי "בפרש", אלא "בפרש", אל תקרי "בצלמון" אלא "בצלמות". ואמר רבי חמא פריי תנינא: למה נסמכו אהלים

מדיפא ר' יהודה, דקתני ר' יהודה מכשיר בקטן: ודילמא כולה ר' יהודה היא וחסורי מחסרא והכי קתני, הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחסרי. והא דאיתא והא דאיתא: בר' א. דקטן לכתחלה לא בקטן שלא הגיע לחנוך אבל הגיע לחנוך אפי' לכתחלה שרי. הגיע לחנוך מצות כגון בן חשע וכן עשר דאמרין כיומא פרק בתרא (ר' פב): **במאי** אוקימנא. למתניח דמגילה: בר' יהודה, ואשמעת לן דמי אמר ר' יהודה בק"ש יצא דיעבד קאמר ולא לכתחלה: אלא הא דתני בו' תריס. ואע"פ שהוא צריך לברך ואין אונס שומעות מני: אלא מאי. בעית למימר דר' יהודה היא דק"ש אפי' לכתחלה קאמר כי היכי דתיקן הא דר' יהודה בריה דר' שמעון בן פוי אליהה והאי דאפילו בדיעבד לחודיעך כחו דר' יוסי: אלא הא דתניא בו' מני: לעולם ר' יהודה אפי' לכתחלה מכשיר. ודמגילה רבי יוסי היא ואפי' דיעבד נמי פסיל והא דתורם לכתחלה ר' יהודה והא דברכת המזון דרביה הוא דאמר ר' יהודה משום רבי אלעזר בן עזריה צריך להשמיע לאזנו והאי ליטנא לכתחלה משמע אבל דיעבד יצא: השתא דאתית להכי. דאשמעתן הא פלוגתא דר"מ אפי' תימא ר' יהודה. דאמר בק"ש יצא דיעבד אין לכתחלה לא ומתני דמגילה לכתחלה היא דפסלה לחרש ור' יהודה היא והא דברכת המזון נמי ר' יהודה היא ודקא קשיא לך הא דר' בריה דר' שמעון בן פוי מני ר"מ היא דמכשיר לכתחלה: חלבה בר' יהודה. דק"ש שלא השמיע לאזנו יצא: הוה אמינא. בשאר מצות. בכל הברכות: הוהו. הסבתו ושמו בדברי תורה כתיב דאמר' בפ' הוראה (ד' סג) כתנו עצמכם על דברי תורה: ולא דקדק. שמנגמם. חלבה כדברי שניהם להקל. חלבה בר' יהודה דלא בעי שמיעה וחלבה בר' יוסי דלא בעי דקדוק. שאול ועוצר רחם. פסוק הוא בספר משלי שלש הנה לא תשבענה: רחם שבכניסין בו חורע ומוציא חולה: שאול. קבר: שבכניסין בו בקולי קולות. של בכי ומספר: וכתבתם. שתוא כתיבה תמה ושלמות: ואפילו צוואות. שבפרשה כגון וקשרתם וכתבתם צריך לכתוב בתפילין ומזוזות: דאמר לך מני. הא דאצטרך ליה קרא לרבות צוואות לכתביה: רבי יהודה היא. דשמעינן גבי כתיבת פירשת סוטה משום דלא כתיב ביה וכתבתם אלא וכתב דאמר אלות אין צוואות לא כגון והשביע אותה הכון ואמר הכון דתנן (סוטה ד' ז') רבי יהודה אומר כל עצמו אינו כותב אלא יתן ה' אותך לאלה ולשבעה: משום אלה הוא. דמשמע מעטות הא לא כתיב מיעטות הוה משמע כולה מלתא מוכתב והא דליכא מיעטות למה ליה לרביינא ומכתבתם: בין הדברים. תיבות המדובקות זו בזו אם אינן מפרידן כשהתיבה השניה מתחלת באות שהתיבה שמלפניה נגמרת הוא קורא אותן שתי אותיות באות אחת אם אינו מתעסק ליתן ריוח ביניהן כדמפרש רבא: בפרש שדי. אם תפרש שדי ותבדיל תיבות של מלכות שמים מלכים בה תשלג בצלמון התורה אשר בה מלכים מלוכו תשלג ותצנן לך את צל המות: אהלים

מאריך. אמר ר' חמא פריי תנינא: כל הקורא קריאת שמע ומדקדק פאותיותיה, מצניין לו גיהנם, שנאמר: "בפרש שדי מלכים, בה תשלג בצלמון"; אל תקרי "בפרש", אלא "בפרש", אל תקרי "בצלמון" אלא "בצלמות". ואמר רבי חמא פריי תנינא: למה נסמכו אהלים

כך הדין, אך בדיעבד יצא אף אם לא השמיע לאזנו, ואם כן את
הברייתא לגבי ברכת המזון שנה רבי יהודה בשמו.
מסיימת הגמרא: **הַשְׁתָּא דְּתַנִּית לְהָכִי** - עכשיו שבאת לכך
והשמעת לנו את דעת רבי מאיר, **אִפְּלִי תִּמָּא רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּיה**
בְּבִירָא לֵיה - תוכל לומר שרבי יהודה סובר כרבו רבי אלעזר בן
עזריה שלכתחילה צריך שמיעת האוזן, ובקריאת שמע הוא
מכשיר רק בדיעבד, ואת המשנה במגילה יש להעמיד כשיטתו
וחרש פסול רק לכתחילה, ו**לֹא קָשְׁיָא** כשיטת מי נאמרו הברייתות
לגבי חרש התורם לכתחילה ולגבי ברכת המזון, **דְּהָא רַבִּי יְהוּדָה** -
הברייתא המצריכה לכתחילה בברכת המזון שמיעת האוזן היא
כרבי יהודה, ו**הָא רַבִּי מֵאִיר** - והברייתא הסוברת שחרש תורם
לכתחילה היא כרבי מאיר.
הגמרא פוסקת הלכה במחלוקת זו: **אִמְר רַב הִשְׁמֵא אֶמְר רַב שִׁילָא**,
הִלְכָּה בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׁאֵמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שהקורא את
שמע צריך שישמיע לאזנו, **וְהִלְכָּה בְּרַבִּי יְהוּדָה** במשנתנו שהקורא
את שמע ולא השמיע לאזנו יצא. מבארת הגמרא: **וְצִירָבָא** -
ונצרך רב שילא להשמיענו שהלכה כדברי שניהם, **דְּאִי אֲשִׁמְעִין**
- שאם היה משמיענו רק שהִלְכָּה בְּרַבִּי יְהוּדָה שהקורא את שמע
בלא להשמיע לאזנו יצא, **הוּא אֲמִינָא** - יהיה אומר שלרבי יהודה
אִפְּלִי לְכַתְּחִלָּה יצא, קָא מִשְׁמַע לֶן - על כן השמיענו רב שילא עוד
שֶׁהִלְכָּה בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׁאֵמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שלכתחילה
צריך שמיעת האוזן. **וְאִי אֲשִׁמְעִין** רק שהִלְכָּה בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׁאֵמֵר
מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, **הוּא אֲמִינָא** שכונת רבי אלעזר בן
עזריה באומרו 'צריך שישמיע לאזנו', **צִירָד וְאִין לֹא תִּתְּנָה** אם לא
השמיע, כלומר שלא יצא אפילו בדיעבד, **קָא מִשְׁמַע לֶן** רב שילא
עוד שהִלְכָּה בְּרַבִּי יְהוּדָה, שבדיעבד אם קרא ולא השמיע לאזנו
יצא.
הגמרא מחלקת בין קריאת שמע לשאר מצוות בדין שמיעת האוזן:
אִמְר רַב יוֹסֵף, **מַחְלֻקְתָּ הַתְּנָאִים** אם הקורא ולא השמיע לאזנו
יצא, נאמרה דווקא **בְּקִרְיָא שְׁמַע**, **אֲבָל בְּשֹׁאֵר מְצוּת** - בכל
הברכות, לדברי הכל אם לא השמיע לאזנו **לֹא יֵצֵא** אפילו בדיעבד,
דְּכַתִּיב דְּבַרְבִּי מֹשֶׁה לעם ישראל בערבות מואב (דברים כו ט) **וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל**,
וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל, וגו', ויש לדרוש מפסוק זה שבכל אמירה של מצוה
צריך להשמיע הדברים לאזנו.
מקשה הגמרא: מיתבי, הרי שנינו בברייתא **לֹא יִכְרֹד אָדָם בְּרִכַּת**
הַמְּזוֹן בְּלָבֹא, ובדיעבד **אִם בִּיָּד יֵצֵא**, ומוכח שאף בשאר מצוות יש
הסברים שאם לא השמיע לאזנו יצא, שלא כדברי רב יוסף.
מכח קושיא זו מסיקה הגמרא שאם לא כך אמר רב יוסף, **אֵלָּא אִי**
אֲתָמֵר הָכִי אֲתָמֵר - אם נאמרה שמועה זו בשם רב יוסף, כך
נאמרה, **אֲמֵר רַב יוֹסֵף**, **הַמַּחְלֻקְתָּ** אם השמיע לאזנו יצא היא רק
בְּקִרְיָא שְׁמַע דְּכַתִּיב בה (דברים ו ט) **'שָׁמַע יִשְׂרָאֵל'**, ודרש רבי יוסי
מפסוק זה שאם לא השמיע לאזנו לא יצא אפילו בדיעבד, **אֲבָל**
בְּשֹׁאֵר מְצוּת - בכל הברכות, אף אם לא השמיע לאזנו לדברי הכל
בדיעבד יצא.
מקשה הגמרא: מדוע בכל הברכות יצא בלא להשמיע לאזנו,
וְהַכְּתִיב 'הִסְכַּת וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל', ומשמע שצריך להשמיע לאזנו ואם
לא השמיע לא יצא אפילו בדיעבד כמבואר לעיל. מתרצת
הגמרא: **הָהוּא ו-הַפֶּסֶק 'הִסְכַּת' בְּדִבְרֵי תוֹרָה כְּתִיב**, כדרשת
הגמרא להלן (סג) מפסוק זה שצריך אדם לכתת עצמו ולהצטער
בעמל התורה, ואין לדרוש לענין שמיעת האוזן.
שנינו במשנה: הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, רבי יוסי
אומר לא יצא. **קָרָא וְלֹא דִקְדַּק בְּאִוְתִּיּוּתָהּ** אלא גמגם בהן, רבי יוסי
אומר יצא, רבי יהודה אומר לא יצא. הגמרא פוסקת הלכה בשתי
מחלוקות אלו: **אִמְר רַבִּי טַבִּי אֶמְר רַבִּי יֵאֻשִׁי**, **הִלְכָּה בְּדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם**
לְהֵלֵךְ - הלכה כרבי יהודה שאם לא השמיע לאזנו יצא, והלכה
כרבי יוסי שאם לא דקדק באותיותיה יצא.
מאמר נוסף מרבי טבי בשם רבי יאשיהו: **אֲמֵר רַבִּי טַבִּי אֶמְר רַבִּי**
יֵאֻשִׁי, **מֵאִי דְכַתִּיב** (משל ל טו-טז) **'שִׁלַּשׁ תָּנָה לֹא תִשְׁכַּחַנָּה** וגו' **שְׂאוּל**
וְעִזָּרָה, שלבאורה קשה, **וְכִי מַה עֲנִין שְׂאוּל ו-קברו** **אֲבָל רַחֵם**

יִלְלָמָא - שמא בְּרַבִּי יְהוּדָה הוּא הַסּוֹבֵר בְּקִרְיָא שְׁמַע שְׁבַדִּיעֵבד
יצא אף אם לא השמיע לאזנו, **וְלִכְתְּחִלָּה הוּא דִּלָּא** - וכונת
המשנה שרק לכתחילה חרש לא יקרא את המגילה, **הָא דִּיעָבֵד**
שְׁפִיר דְּמִי - אך בדיעבד אם קרא יוצאים בקריאתו ידי חובה.
משיבה הגמרא: **לֹא סָלָא דְעָתֵד** - אל תעלה על דעתך לומר כן,
דְּקָתְנִי חֲרַשׁ דִּימָא דְשׁוּמָה וְקָטָן - שהרי חרש שנשה יחד עם שוטה
וקטן ומשמע שהם דומים בדיניהם, **מַה שׁוּמָה וְקָטָן דִּיעָבֵד נִמִּי לֹא**
יוצאים בקריאתם, אִם חֲרַשׁ בְּדִיעָבֵד נִמִּי לֹא יוצאים בקריאתו.
שבה הגמרא ושואלת: **וְדִלְלָמָא הָא בְּקִרְיָא וְהָא בְּקִרְיָא** - שמא
אין כוונת המשנה שחרש שוטה וקטן דומים בפסולם אלא כל אחד
בדיונו, ששוטה וקטן פסולים אף בדיעבד, וחרש פסול רק לכתחילה
אך בדיעבד הוא מוציא ידי חובה, וכשיטת רבי יהודה שבדיעבד
יוצאים ידי חובה בלא שמיעת האוזן. משיבה הגמרא: **וְנִי מְצִית**
לְאֻקְמָה - וכי יכול אתה להעמיד משנה זו בְּרַבִּי יְהוּדָה, **וְהָא**
מְדַקְלָה בְּסִפָּא שֶׁם 'רַבִּי יְהוּדָה מְכַשִּׁיר בְּקָטָן', מְבָרַל דְּרִישָׁא - מוכח
שתחילה המשנה **לֹא רַבִּי יְהוּדָה הִיא**.
הגמרא מנסה לדחות ראיה זו, ושוב להעמיד את המשנה במגילה
כרבי יהודה: **וְדִלְלָמָא** - ושמא המשנה במגילה **בְּוֹלָה רַבִּי יְהוּדָה**
הִיא, וְתֵרִי גִּוְיָה קָטָן - והיא עוסקת בשני אופנים בדין קטן, וחסדרי
מִקְפָּא וְהָכִי קָתִיב - ומשנה זו חסירה היא וכך יש לשנותה, **הַכֹּל**
בְּשִׁרְיָן לְקִרְוֹת אֵת הַמְּגִלָּה חוּץ מִחֲרַשׁ שׁוּמָה וְקָטָן, וכל אחד בדיונו,
שהשוטה פסול גם בדיעבד, וחרש וקטן פסולים לכתחילה אך
כשרים בדיעבד. ומסיפה המשנה, **בְּמַה דְּכָרִים אֲמָרִים** שקטן פסול
לכתחילה, **בְּקָטָן שְׁלֹא הִנִּיעַ לְגִיל חֲנוּךְ, אֲבָל קָטָן שֶׁהִנִּיעַ לְחֲנוּךְ**
אִפְּלִי לְכַתְּחִלָּה בְּשֵׁר, דְּבַר רַבִּי יְהוּדָה, שְׂרַבִּי יְהוּדָה מְכַשִּׁיר בְּקָטָן.
הגמרא עוברת לדחות את עיקר דברי המקשה שלרבי יהודה יש
חילוק בין לכתחילה לבדיעבד: **בְּמֵאִי אֻקְיָמָתָא** - כיצד העמדת
את המשנה במגילה, בְּרַבִּי יְהוּדָה המכשיר חרש בדיעבד, **וְדִיעָבֵד**
אִין לְכַתְּחִלָּה לֹא - ולפי זה פירוש דבריו במשנתנו שהקורא את
שמע ולא השמיע לאזנו יצא. היינו רק בדיעבד אך לכתחילה
צריך להשמיע לאזנו, אם כן קשה, **אֵלָּא הָא דְּתַנִּי רַבִּי יְהוּדָה בְּרִיָּה**
דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן שֹׁזַי, חֲרַשׁ הַמְּדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמַע תוֹרָם לְכַתְּחִלָּה, מִנִּי -
כשיטת מי היא, הרי אינה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי, **דְּאִי רַבִּי**
יְהוּדָה הִיא, הרי לשיטתו רק בדיעבד אִין - אכן יצא בלא להשמיע
לאזנו, אך לכתחילה לא יעשה כן, **וְאִי רַבִּי יוֹסֵף הִיא**, הרי לשיטתו
בדיעבד נִמִּי לֹא יצא.
מקשה הגמרא: **אֵלָּא מֵאִי** - מה ברצונך לומר, שברייתא זו הסוברת
שאין צריך שמיעת האוזן כלל כשיטת רבי יהודה היא, וכונתנו
במשנתנו ש**אִפְּלִי לְכַתְּחִלָּה נִמִּי רשאי לקרות את שמע בלא**
להשמיע לאזנו, אם כן קשה, **אֵלָּא הָא דְּתַנִּי לֹא יִכְרֹד אָדָם בְּרִכַּת**
הַמְּזוֹן בְּלָבֹא - בשפתיו בלא להשמיע לאזנו, **וְאִם בִּיָּד יֵצֵא, מִנִּי** -
כשיטת מי נאמרה, הרי אינה לא רבי יהודה ולא רבי יוסי, **דְּאִי רַבִּי**
יְהוּדָה, הָא אֲמֵר שְׁאִפְּלִי לְכַתְּחִלָּה נִמִּי יצא, וְאִי רַבִּי יוֹסֵף, הָא אֲמֵר
שְׁאִפְּלִי בְּדִיעָבֵד נִמִּי לֹא יצא.
הגמרא מביאה דעה שלישיית בדין זה. מתרצת הגמרא: **לְעוּלָם**
הברייתא הסוברת שחרש תורם לכתחילה רבי יהודה היא, וכונתנו
במשנתנו ש**אִפְּלִי לְכַתְּחִלָּה נִמִּי יצא בקריאת שמע בלא להשמיע**
לאזנו, **וְלֹא קָשְׁיָא מִי שְׁנָה בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן** שלכתחילה צריך להשמיע
לאזנו ובדיעבד יצא, מפני ש**הָא דִּידִיה** - הברייתא לגבי חרש היא
שיטת רבי יהודה עצמו, **וְהָא דְּרַבִּיה** - והברייתא לגבי ברכת המזון
המחלקת בין לכתחילה לבדיעבד, היא כשיטה שאמר רבי יהודה
בשם רבו רבי אלעזר בן עזריה, כמובא בסמוך.
והיכן אמר רבי יהודה כן בשם רבו, **וְתַנִּינָא, אֲמֵר רַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם**
רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הַקּוֹרֵא אֵת שְׁמַע צִירָד שִׁישְׁמִיעַ לְאֹזְנוֹ, שְׁאֵמֵר
(דברים ו ט) 'שָׁמַע יִשְׂרָאֵל' וגו', אֶמְר לֹא רַבִּי מֵאִיר, הֲרִי הוּא ו-הַכְּתוּב,
אֲמֵר (שם ו ט) 'וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מַצְוֶה הַיּוֹם עַל לְבָבְךְ,
ומשמע **אַחַר כְּוִנַּת הַלֵּב הֵן הֵן הַדְּבָרִים** - עיקר הדבר תלוי בכונת
הלב, ואפילו לכתחילה אין צריך שמיעת האוזן. וכיון שרבי אלעזר
בן עזריה נקט בלשון 'צריך שישמיע לאזנו' משמע שרק לכתחילה

61 כו) 'לא תאכלו על הדם', שאין לומר שבא לאסור אכילת דם, שהרי
62 לא נאמר 'לא תאכלו דם', אלא כוונת הכתוב, לא תאכלו קודם
63 שתתפללו על דמכם - על חייכם ושהדם הוא הנפש.
64 (איכא דאמרי) אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי ברבי
65 חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, כל האוכל ושותה ואחר כך
66 מתפלל, עליו חתוב אומר (מלכים א' יד ט) 'ואותי השלכת אחרי גידך,
67 אל תקרי גידך, מלשון גוף, אלא גידך מלשון גאווה, אמר הקדוש
68 ברוך הוא, לאחר שתנאח זה באכילתו, קבל עליו מלכות שמים,
69 שהשליך ודחה צרכי שמים מפני צרכיו הגשמיים.
70 שנינו במשנה: רבי יהושע אומר, עד שלש שעות הוא זמן קריאת
71 שמע, אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה ברבי יהושע.
72 שנינו במשנה: תקורא מכן ואילך - לאחר שלש שעות, לא הפסיד.
73 אמר רב חסדא אמר מר עקיבא, ובלבד שלא יאמר יוצר אור,
74 שברכה זו נאמרת רק כשניכרת יצירת האור, דהיינו בתחילת
75 הבוקר, ולא לאחר שעבר רבע היום.
76 הגמרא מקשה על רב חסדא: מיתיבי - הקשו בני הישיבה, שנינו
77 בברייתא, תקורא קריאת שמע מכן ואילך - לאחר שלש שעות,
78 לא הפסיד את שכרו לגמרי, אלא מקבל עליה שכר באדם שהוא
79 קורא בתורה, אכל לענין הברכות. מברך הוא שתיים לפניה ואחת
80 לאחר, הרי מוכח מוכן שיכול לברך 'וצר אור'. מסיקה הגמרא:
81 תיקובא דרב חסדא תיקובא - אכן פירכא היא לרב חסדא ונדחו
82 דבריו.
83 איכא דאמרי - יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, אמר רב חסדא
84 אמר מר עקיבא, מאי - מה כוונת המשנה 'לא הפסיד', שלא הפסיד
85 ברכות ויכול לברך את ברכות קריאת שמע. מביאה הגמרא סייע
86 לדבריו: תניא נמי הכי - שנינו כן בברייתא, תקורא מכן ואילך לא
87 הפסיד, אלא נשכר באדם שקורא בתורה, אכל מברך הוא שתיים
88 לפניה ואחת לאחריה.
89 הגמרא מבארת את החילוק בין שבר קריאת שמע בזמנה לשכר
90 קריאתה לאחר זמנה: אמר רבי מנחם, גדול תקורא קריאת שמע
91 בעונתה - בזמנה, יותר מהעיוס בתורה, ומוכיח רבי מנחם את דבריו,
92 מברכה - מכך ששנינו במשנה, תקורא מכן ואילך - לאחר
93 שעברו שלש שעות, לא הפסיד, ומקבל שכר על קריאת שמע,
94 באדם הקורא בתורה, מכלל - משמע מזה, דקורא ו-שקורא
95 בעונתה עירף וחשוב יותר מקורא בתורה.

משנה

96 משנתנו דנה באופן עמידת הקורא בשעת קריאת שמע: בית שמאי
97 אומרים, בערב - בקריאת שמע של ערבית, כל אדם ומה על צדו
98 ויקרא קריאת שמע, ולא יקרא אותה מעומד. ובבבלי - בקריאת
99 שמע של שחרית, יעמוד - יקרא בעמידה. שניאמר בפרשת קריאת
100 שמע (דברים יד) 'ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובקומך
101 ובקומך', משמע שבלילה יש לקרוא בדרך שכיבה ובבוקר בדרך
102 קימה. ובית הלל אומרים, כל אדם קורא את 'שמע' בדרך - כפי
103 שמומנן לו, בין בשכיבה ובין בקימה, בין בישיבה ובין בהליכה.
104 שניאמר (שם) 'ובלכתך בדרך', משמע שרשאי לקרוא אף בדרך
105 הילוכו, שאינו לא מוטע ולא עומד, ומוכח שמה שאמרה התורה
106 'ובשכבך ובקומך', לא בא ללמדנו על אופן עמידת הקורא.
107 ומבארים בית הלל, אם כן למה נאמר 'ובשכבך ובקומך', ללמד
108 שיש לקרוא בשעה ביום, משמע ששני אדם שוכבים ובשעה ששני
109 אדם עומדים, דהיינו בערב ובבוקר.
110 המשנה מביאה מעשה המוכיח שיש לנהוג כדעת בית הלל: אמר
111 רבי מרשון, אני הייתי בא ו-הלכתי בדרך, וכשהגיע זמן קריאת
112 שמע של ערבית, הסתי לקרות - ירדתי מעל החמור, וקראתי
113 קריאת שמע דרך שכיבה בדרך בית שמאי, וספנתי בעצמי - באתי
114 לידי סכנה, מפני הלכתי - שודדי הדרים, שאולי היה נהוג כבית
115 הלל וקורא כשהוא רכוב על החמור היה יכול לנוס מהם. ואמרו לו
116 חכמים, כדי היית לחוב בעצמך - ראוי היית ליהרג, ואילו היית
117 נהג היית מתחייב במיתתך, מפני שעברת על דברי בית הלל.
118

1 להנות, ואינו צריך לחשוש שיראה הדבר כגאווה, או שיביא הדבר
2 לידי איבה בינו לחבירו הרוצה להנותו, בשמואל הרקתי ו-הנביא
3 שמואל שמקומו היה ברמה, שנהג כן, ולא נהנה משל אחרים,
4 שניאמר בשמואל אחר שהיה מוטוב בערי ישראל לשופטם (שמואל
5 א' יד טו-יז), 'ותשבתו הרקתה כי שם ביתו' - שב לעיר רמה, ששם
6 היה ביתו. ואמר רבי יוחנן, לשם מה השמיענו הכתוב שביתו היה
7 ברמה, והרי דבר ידוע הוא שביתו היה שם, אלא התייבות 'כי שם
8 ביתו' מוסבות על הערים הנזכרות בפסוק שלפניו, שהיה שמואל
9 מוטוב בהם לשפוט את ישראל, כמו שנאמר (שם י טו) 'והלך מדי
10 שנה בשנה וסבב בית אל והלגל והמצפה', עליהם אמר 'כי שם
11 ביתו', משום שכל מקום שהלך שם, ביתו עמו - היה נושא עמו את
12 הכלים הנצרכים לשימוש, ואחל לדרור בו, כדי שלא ליהנות
13 מאחרים.
14 הגמרא דורשת פסוקים נוספים בענין השונמית: נאמר בענין
15 השונמית לאחר שאלישע התארח בביתם כמה פעמים (מלכים ב' ד
16 ט), 'ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא', אמר
17 רבי יוסי ברבי חנינא, מכן - מכך שאמרה לבעלה שעכשיו נודע
18 לה שהוא איש קדוש, ומשמע שבעלה לא ידע זאת, יש ללמוד,
19 שהאשה מפרת באירוחו יותר מן האיש.
20 נאמר בפסוק הנזכר שאמרה השונמית 'הנה נא ידעתי כי וגו' קדוש
21 הוא', מבררת הגמרא: מנא - מהיכן ידעה והכירה בו שהוא קדוש.
22 אומרת הגמרא: נחלקו בכך רב ושמואל. חד ו-אחד מהם אמר,
23 שלא ראתה וזבוב עובר על שולחנו - שראתה ששולחנו קדוש
24 כמקום המובה, שלא היה נראה בו שרץ טמא, כמו ששנינו (אבות
25 פ"ה מ"ה) שלא היה וזבוב נראה בבית המטבחים שבבית המקדש.
26 וחד אמר, פדן של פשתן הציעה על מפתח, ולא ראתה קרי עליו,
27 וזוהי הבנה שגושה סייג למחשבותיו, ולכן לא באה לו טומאה זו
28 הבאה מהרהרים רעים.
29 הגמרא מוסיפה לדרוש את הפסוק: נאמר בפסוק הנזכר 'איש
30 אלהים קדוש הוא', אמר רבי יוסי ברבי חנינא, יש לדייק מיתור
31 תיבת 'הוא' - הוא - אלישע, קדוש, ומשלתו גיחזי, אינו קדוש, וכמו
32 שניאמר כשבאה האשה השונמית לומר לאלישע שבנה שנולד לה
33 בהבטחתו מת (מלכים ב' ד כז), 'ותבא אל איש האלהים אל הקר
34 ותחוק ברגליו ויש יחיו להדפה', ואמר רבי יוסי ברבי חנינא, תיבת
35 'להדפה' היא נוטריקון של 'הוד יפיד', וכוונת הכתוב לומר שאתה
36 בחוד יפיד - בדדיה.
37 הגמרא דורשת את המשך הפסוק: נאמר בפסוק הנזכר, 'הנה נא
38 ידעתי כי איש אלהים וגו' עובר עליו תמיד', אמר רבי יוסי ברבי
39 חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, מתיבת 'תמיד' יש לדרוש, כל
40 המאמר תלמיד חכם בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו חתוב
41 באילו מקרים תמידין.
42 הגמרא מביאה דרשות נוספות שאמר רבי יוסי ברבי חנינא בשם
43 רבי אליעזר בן יעקב: ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר
44 בן יעקב, אל יעמוד אדם במקום גבוה ומסביבות המקום שנמצא בו
45 ויתפלל, אלא יעמוד במקום נמוך ויתפלל, שניאמר (תהלים קל א)
46 'ממקומים קראתיו ה', תניא נמי הכי - וכן שנינו בברייתא כמו
47 שאמר רבי אליעזר בן יעקב, לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא
48 על גבי שרפרף ו-כסא קטן שמניחים עליו את הרגלים ולא במקום
49 גבוה ויתפלל, אלא יעמוד במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבהות
50 לפי המקום, שניאמר 'ממקומים קראתיו ה', וכתב - וכן כתוב
51 (תהלים קב א) 'תפלל לפני כי יעמול', משמע שהתפלה המקובלת היא
52 כשהיא באה בדרך ענוה ושפלות, ועמידה במקום גבוה היא דרך
53 גאווה.
54 ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב, המתפלל
55 תפלת שמונה עשרה, צריך שזכרון את רגליו - שיחבר את שתיקו
56 ויכוונן זו כנגד זו, כדי להידימות למלאכים שרגליהן נראות כרגל
57 אחת, שניאמר בדמות המלאכים שראה יחזקאל (יחזקאל א) 'ורגליהם
58 רגל ישרה' - נראות כרגל אחת.
59 (אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן) ואמר רבי יוסי ברבי חנינא משום
60 רבי אליעזר בן יעקב, מאי דתיבי - מה משמעות הכתוב (ויקרא יט

ערבית: מְזִכְרֵינִי יֵצִיאַת מִצְרַיִם – פרשת יציאת שיש בה זכירת
 יציאת מצרים, אומרים אותה בלילות – בקריאת שמע של ערבית,
 ואף על פי שמצות יציאת מצרים נהגת בלילה, לפי שכתוב בה
 (במדבר טו לט) 'וְרָאִיתֶם אֹתוֹ', אומרים אותה מפני יציאת מצרים
 האמורה בה, שנהגת בלילה.
 אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הָרִי אֲנִי כְּכֹן שְׂבָעִים שָׁנָה – הריני נראה
 כזקן וולא היה זקן ממש, אלא לפי שנתמנה לנשיאות בהיותו צעיר
 לימים, הלבניו שערותיו, כדי שיראה זקן וראוי לנשיאות, וְלֹא
 זָכִירִי – לא נצחתי את החכמים בראיות, להוכיח שְׂתֵּאֱמָר יֵצִיאַת
 מִצְרַיִם בְּלִילוֹת, עַד שֶׁדִּרְשָׁה בֶּן זֻמָּא בְּיוֹם מִינוּיוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן
 עֲזַרְיָה לְנִשְׂאִיאוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר (דברים טו א) 'לִמְעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ', אילו נאמר, 'יְמֵי חַיֶּיךָ', היה משמע,
 הַיָּמִים בְּלִבְדּוֹ יֵשׁ לְהִזְכִּיר בָּהֶם יֵצִיאַת מִצְרַיִם, עֲכָשִׁיו שֶׁנִּכְתַּב 'כֹּל
 יְמֵי חַיֶּיךָ', באה תיבת 'כֹּל' לרבות גם את הלילות. וְחֻקִּים אֲמָרִים
 שְׂתִיבַת 'כֹּל' לֹא באה לרבות לילות, שהרי בפסוק נזכרו ימים, אלא
 כִּי יֵשׁ לְדַרְשׁוֹ, אִילוֹ נֶאֱמַר 'יְמֵי חַיֶּיךָ' בְּלִבְדּוֹ, הֵינּוּ אֲמָרִים שֶׁרַק
 הַעוֹלָם הָיָה יֵשׁ לְהִזְכִּיר בוֹ יֵצִיאַת מִצְרַיִם, עֲכָשִׁיו שֶׁנֶּאֱמַר 'כֹּל יְמֵי
 חַיֶּיךָ' באה תיבת 'כֹּל', לְהַבִּיא (לרבות) לַיָּמִים הַמְּשִׁיחִי, שְׁגַם אוֹ
 מַצוּה לְהִזְכִּיר אֶת יֵצִיאַת מִצְרַיִם, ואף שיהיו אז ניסים גדולים יותר
 מיציאת מצרים.

נמרא

הגמרא מביאה ברייתא בה מבואר המשא ומתן בין בן זומא
 לחכמים בענין הזכרת יציאת מצרים לימות המשיח: תִּנְיָא
 בְּבִרְיֵיתָא. אֲמַר לָהֶם בֶּן זֻמָּא לְחֻקִּים, תְּשׁוּבָה עַל מַה שֶּׁדִּרְשׁוּ מִכֹּל
 יְמֵי חַיֶּיךָ' לְהַבִּיא לַיָּמִים הַמְּשִׁיחִי. וְכִי מְזִכְרֵינִי יֵצִיאַת מִצְרַיִם לַיָּמִים
 הַמְּשִׁיחִי, וְהֵלֵא כֶּכֶר נֶאֱמָר (ירמיה כג ז-ח) 'הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֶאֱמַר ה' וְלֹא
 יֵאֱמָרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי אִם
 חַי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹנָה
 וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחִיתִם שָׁם וַיָּשׁוּבוּ עַל אֲדָמָתָם, הֲרִי מְפֹרֵשׁ
 בַּפְּסוּק שֶׁאֵין מְזִכְרִים יֵצִיאַת מִצְרַיִם לַעֲתִיד לָבוֹא. אֲמָרוּ לוֹ חֲכָמִים
 לְרַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה תְּשׁוּבָה עַל קוּשִׁיתוֹ, מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּפְּסוּק
 שֶׁלֹּא יֵאֱמָרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,
 לֹא נִתְכַּוֵּן הַכְּתוּב שֶׁתִּעָקֵר הַזְּכָרִית יֵצִיאַת מִצְרַיִם מִמְּקוֹמָהּ, וְלֹא
 יִזְכְּרוּ אוֹתָהּ כָּלֵל, אֲלֵא שֶׁתִּהְיֶה הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה מִשְׁעָבֹד מְלָכִיּוֹת
 עֲיָקֵר, וְיֵצִיאַת מִצְרַיִם מִפֶּלֶל לוֹ.
 חֲכָמִים מְבִיאִים הַזְּכָרָה לְפִירוּשׁ בַּפְּסוּק: בְּיוֹצֵא בּוֹ אֶתָּה אֲמָר –
 דּוֹגְמָא לְדַבֵּר שֶׁאֵף שְׂדִיבֵר הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן שְׁלִילָה, מוֹכֵרָא אִתָּה
 לְפָרֵשׁ שֶׁלֹּא שֶׁלֵּל הַדָּבָר מִכֹּל וְכֹל. נֶאֱמַר (בראשית לה י) 'לֹא יִקְרָא
 שְׁמִי עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמִי'

אִפֹּת צֶדֶק וְחֵן צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
 אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.
 אֲלֵא אֲמַר רַבִּי יוֹסִי בַּר אֲבִי, מִשּׁוּם דְּכָתִיב בָּהּ הָאִי קָרָא – מִשּׁוּם
 שֶׁנֶּאֱמַר בַּהּ פְּסוּק זֶה (במדבר כד ט), 'כָּרַע שָׂכֵב כְּאִרִי וְכִלְכִּיא מִי
 יָקִימֵנִי, וְיֵשׁ בוֹ דְּמִיוֹן לְבִשְׁכָּב וּבִקְוִמָּה' הַנֶּאֱמַר בְּקִרְיַת שֹׁמֶעַ.
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְלִיָּמָא הָאִי פְּסוּקָא וְתוֹ לֹא – שִׁיאֲמָרוּ רַק אֵת
 הַפְּסוּק 'כָּרַע שָׂכֵב' וְגו' וְלֹא יוֹתֵר, וְאֵין בְּכָךְ טוֹרָה לְצִיבּוֹר, וּמִדּוּעַ
 בִּאֲמַת לֹא קִבְעוּ לוֹמַר אֵת פְּרִשְׁתָּ בִּלְק. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: נִמְיָרִי –
 קִבְלָה בִּידֵינוּ, כָּל פְּרִשָּׁה דְּפִסְקָה מִשָּׁה רִבִּינוּ פְּסָקִינוּ, דִּלָּא פְּסָקָה
 מִשָּׁה רִבִּינוּ לֹא פְּסָקִינוּ – פְּרִשָּׁה שֶׁמִּשָּׁה רִבִּינוּ הַפְּסִיקָה, דְּהֵינִי
 שֶׁהִפְרָשָׁה פְּתוּחָה אוֹ סוּתוּמָה, אֵף אֲנִי מְפַסִּיקִים אוֹתָהּ, פְּרִשָּׁה שֶׁלֹּא
 פְּסָקָה מִשָּׁה רִבִּינוּ אֵין אֲנִי מְפַסִּיקִים אוֹתָהּ.
 הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה לְדוֹן בַּעֲנִין קִרְיַת שֹׁמֶעַ. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: פְּרִשְׁתָּ
 יֵצִיאַת מִצְרַיִם מִשָּׁה קִבְעוּהָ בְּקִרְיַת שֹׁמֶעַ. אֲמַר רַבִּי יְהוֹדָה בַּר חֲבִיבָא,
 מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, מִצְּוֹת יֵצִיאַת מִצְרַיִם, עוֹל
 מִצְּוֹת, וְהַאֲסוּר לְהַמְשִׁיךְ אַחֵר אַחֵר מִיָּמִים – אִילוֹ הוֹפְכִים אֵת
 טַעְמֵי הַתּוֹרָה וְדוֹרְשִׁים אוֹתָהּ בְּאֹפֶן מַעוּקֵל הַהוּלָךְ אַחֵר אֲלִילוֹת.
 דְּבַר נוֹסֵף שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הוּא הַאֲסוּר שֶׁל הַרְהוּר עֲבִידָה – תַּאֲוַת נָשִׁים.
 וְהַרְהוּר עֲבִידָה זָרָה.
 שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: בְּשִׁלְמָא הֵנִי תַּלְתָּ מִפְּרָשָׁן – מוֹבִנִּים דְּבַרִּי רַבִּי יְהוֹדָה
 בַּר חֲבִיבָא בְּשִׁלְשֵׁת הַדְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁכֵּן הֵם מְפֹרֵשִׁים
 בַּפְּרִשְׁתָּ יֵצִיאַת מִצְרַיִם, עוֹל מִצְּוֹת, דְּכָתִיב – שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו לט) 'וְרָאִיתֶם
 אוֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְּוֹת ה', יֵצִיאַת מִצְרַיִם, דְּכָתִיב (שם פסוק לח) 'וַעֲשׂוּ
 לָהֶם יֵצִיאַת וְגו' עַל כִּפְנֵי בְּגִידֵיהֶם לְדַרְתֵּיהֶם וְנִתְּנוּ עַל צִיצַת הַכֶּנֶף פְּתִיל
 תְּכֵלֶת', יֵצִיאַת מִצְרַיִם דְּכָתִיב (שם פסוק מא) 'אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי וְגו' אֶתְכֶם
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם', אֲלֵא דַּעַת
 מִיָּמִים הַרְהוּר עֲבִידָה וְהַרְהוּר עֲבִידָה זָרָה מְנַלָּן – הֵיכֵן כְּתוּבִים שְׁלֹשָׁה
 אִילוֹ בַּפְּרִשְׁתָּ יֵצִיאַת מִצְרַיִם, מְשִׁיכָה הַגְּמָרָא: דְּתִנְיָא בְּבִרְיֵיתָא, נֶאֱמַר (שם טו
 לט) 'וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרָי לְבִכְבֶּם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֶתֶם זֹנִים
 אַחֲרֵיהֶם' וְדִרְשׁוּ, אַחֲרָי לְבִכְבֶּם זוֹ מִינוּת, וְכֵן הוּא אֲמָר – וְכֵן מוֹכַח
 בַּפְּסוּק שֶׁמִּין' הוּא זֶה הַהוּלָךְ אַחֵר מִחֲשֶׁבֶת לָבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יד
 א) 'אֲמַר נָכֵל כְּלָבִי אֵין אֱלֹהִים, וּבּוֹדָאִי שֶׁאֵין נָכֵל יוֹתֵר מִזֶּה הַהוּפֵךְ
 דְּבַרִּי אֱלֹהִים חַיִּים לְדַרְשׁוֹת שֶׁרַק וְהַלִּיכָה אַחֵר אֲלִילוֹת. אַחֲרָי
 עֵינֵיכֶם זֶה הַרְהוּר עֲבִידָה וְעִרְוָה, שֶׁנֶּאֱמָר (שופטים יד א) 'וַיֵּאֱמָר שִׁמְשׁוֹן
 אֵל אֲבִיו אוֹתָהּ קָח לִי כִי הָיָא יִשְׂרָאֵל כְּעֵינִי'. אֶתֶם זֹנִים, זֶה הַרְהוּר
 עֲבִידָה זָרָה, וְכֵן הוּא אֲמָר (שופטים ח לז) 'וַיִּהְיֶה כְּאֲשֶׁר מֵת גִּדְעוֹן וַיָּשׁוּבוּ
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְנוּ אַחֲרָי הַבְּעֻלִּים'.

משנה

המשנה דנה בענין הזכרת יציאת מצרים בקריאת שמע של

אגרות קודש

[טו"ב טבת ה'תשי"א]

...כל שנים עשר חדש אלו דשנת ההסתלקות* מוכשרים ביותר לחיזוק ההתקשרות עם נשיאנו
 הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכי"מ.
 וההשתתפות בחלוקת הש"ס זו, תקנה שכ"ק מו"ח אדמו"ר הכי"מ השתדל בחיזוקה והפצתה,
 הנה, נוסף על שאר הענינים שבזה, תוסיף אומץ גם היא בהתקשרותנו הני"ל, ללכת בדרכיו אשר הורנו
 ונלכה באורחותיו נצח סלה ועד.

גמרא

שנינו במשנה, היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא, אם כוון לבו יצא. ולכאורה הפירוש הוא שהתכוון לצאת ידי חובת קריאת שמע. מדייקת הגמרא: שִׁמְעַ מִנָּה – משמע מהלכה זו, מִצִּיבוֹת כְּוֹנָה – שיעשה אותן האדם לשם המצוה, ואם לא כוון לא יצא, ושלא כדעת רבה (ראה בה) שמצוות אינן צריכות כוונה. דוחה הגמרא: אין להביא מכאן ראייה שלא כרבה, כי לשיטתו אפשר לפרש, מֵאֵי – ומה הכוונה? אִם כְּוִין לְבֹו יצא, שהתכוין לְקִרְיֹות בתורה סתם, אך אין צריך שיכוין לצאת ידי חובת קריאת שמע. מקשה הגמרא: וכי אפשר לפרש שהתכוין לְקִרְיֹות, וְהָא קָא כְּרִי – הרי ודאי שהוא קורא. מתרצת הגמרא: משנתנו עוסקת בְּקוֹרֵא על מנת לְהִגִּיה את הספר מטעויות, שאינו מתכוין אפילו לקריאה, ועל כן צריך לכוין לקרות. הגמרא מביאה מחלוקת האם קריאת שמע נאמרת בכל לשון: תְּנִי רִבְנִי, קְרִיאַת שִׁמְעַ צְרִיכָה שְׁתִּיקָא בְּכֻתְבָּה – בלשון הקודש. דְּבָרֵי רַבִּי, וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, קוראה בְּכָל לְשׁוֹן שִׁירְצָה. שואלת הגמרא: מֵאֵי מַעֲמִיהּ – מהו טעמו? דְּרַבִּי. משיבה הגמרא: כִּיּוֹן דִּאֲמַר קְרָא בפרשת שמע (דברים 10) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, משמע שאף באמירתם בְּהוֹיִיתָן יָחוּ – יהיו כפי שהם כתובים, דהיינו בלשון הקודש דווקא. שואלת הגמרא: וְרַבְּנִי הסוברים שקריאת שמע נאמרת בכל לשון, מֵאֵי מַעֲמִיהּ – מהו טעמם. משיבה הגמרא: כִּיּוֹן דִּאֲמַר קְרָא (שם 11) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, משמע שחומר בְּכָל לְשׁוֹן שִׁמְעַ שִׁמְעַ – מביא. הגמרא מבררת מה ילמד כל אחד מהתנאים מפסוקו של השני. מקשה הגמרא: וְלִרְבִּי נִמֵּי, הָא – והרי בְּכֻתִּיב 'שִׁמְעַ' שמשמע בכל לשון, ומה ידרוש הוא מפסוק זה. מתרצת הגמרא: הפסוק הוּא מְכַעֵי לִיה – נצרך לרבי, לדרוש ממנו הַשִּׁמְעַ לְאֻנְיָד מַה שִׁמְעַתָּה מוֹצִיא מִפִּיהּ, כשיטת רבי יוסי להלן (טו). שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא. מבררת הגמרא: וְרַבְּנִי הדורשים 'שמע' לענין שנאמרת בכל לשון, מנין ידרשו שצריך להשמיע לאזנו. משיבה הגמרא: רבנן כְּבָרִי לְהוּ בְּמֵאָה דִּאֲמַר במשנה שם שאף אם לֹא הַשִּׁמְעַ לְאֻנְיָד יצא. מקשה הגמרא עוד: וְלִרְבִּי נִמֵּי הָא בְּכֻתִּיב וְהָיוּ, ומשם דרש רבי שקריאת שמע נאמרת רק בלשון הקודש, ומה ידרשו הם מפסוק זה. מתרצת הגמרא: הפסוק הוּא מְכַעֵי לְהוּ – נצרך לחכמים, לדרוש שִׁלָּא יִקְרָא קריאת שמע לְמַפְרַע – מן הסוף להתחלה כגון 'ובשערך ביתך מזויות', אלא יהיו הדברים נקראים כסדר שהם כתובים. שואלת הגמרא: וְרַבִּי הדורש מ'והיו' שקריאת שמע בלשון הקודש, שִׁלָּא יִקְרָא לְמַפְרַע מֵאָה לִיה – מנין לו דין זה. משיבה הגמרא: לרבי נִפְקָא לִיה – ויצא לו דין זה? מְדַבְּרִים הַדְּבָרִים –

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

האברך וו"ח א"י וא"ו מו"ה... שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מיו"ד כסלו המודיע אשר לפי דעתו מצב בתו... שתח"י הוא רציני ומבקש להתפלל בעדה, ומסיים שמתחייב ברגע שתחלים לגמרי להיות ליהודי שומר דת.

לא עניתי לו תיכף מפני רבוי הטרדות אף שבהיותי על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ הזכרתי את בתו שתי בבקשת רפואה קרובה. ובטח נתן ברכתו. ונוסף על זה שהודיעני גיסו שיי שמצב בתו שתח"י הוטב, אקוה שיוכל להודיעני בקרוב שחזרה לבריאותה.

המשך בעמוד הבא

מהאות ה"א שנוספה בתיבת 'הדברים', משמע שצריך לומר את 'הדברים' כסדר שהם כתובים. שואלת הגמרא: וְרַבְּנִי הלומדים שצריך לקרוא כסדר מתיבת 'והיו', מה ידרשו מהאות ה"א שבתחת 'הדברים', משיבה הגמרא: חכמים הַדְּבָרִים הַדְּבָרִים, לֹא דְרָשִׁי – אין הם דורשים מכך דבר, שלא משמע להם שזהו ייתור לדרשה. הגמרא דנה בדברי רבי ורבנן. מבררת הגמרא: לְמִימָרָא – האם ניתן להוכיח מכאן דְּסָבֵר רַבִּי דְּכָל הַתּוֹרָה כּוֹלָה בְּכָל לְשׁוֹן נִאֲמָרָה – שאפשר לקרוא בבית הכנסת בכל לשון. ומנין שיסבור רבי כן, דִּאֵי סְלָקָא דְּעֻתָּךְ – שאם תעלה על דעתך שלרבי התורה כולה דווקא בלשון תְּקוּדֵשׁ נִאֲמָרָה לקרותה, אם כן וְהָיוּ דְּכֻתִּיב רַחֲמֵנָא לְמָה לִי – מדוע נצרכה התורה לכתוב 'והיו' וללמד שקריאת שמע נאמרת רק בלשון הקודש כדרשת רבי, הרי פשוט שדינה ככל התורה. דוחה הגמרא: אין להביא ראייה מכאן, כי אף אם לרבי כל התורה נאמרת דווקא בלשון הקודש, אִיִּצְטְרִיךְ – צריך פסוק ללמדנו שאף בקריאת שמע הדין כן, מִשּׁוֹם דְּכֻתִּיב בַּה שִׁמְעַ, והיינו דורשים זאת לחכמים שהיא נאמרת בכל לשון, על כן נאמר 'והיו'. מבררת הגמרא: לְמִימָרָא – האם ניתן להוכיח מכאן דְּסָבֵר רַבְּנִי דְּכָל הַתּוֹרָה כּוֹלָה בְּכָל לְשׁוֹן תְּקוּדֵשׁ דווקא נִאֲמָרָה לקרותה בבית הכנסת. ומנין שיסבורו חכמים כן, דִּאֵי סְלָקָא דְּעֻתָּךְ – שאם תעלה על דעתך שלשיטתם התורה כולה בְּכָל לְשׁוֹן נִאֲמָרָה לקרותה, אם כן 'שִׁמְעַ' דְּכֻתִּיב רַחֲמֵנָא לְמָה לִי – מדוע נצרכה התורה לכתוב 'שמע' וללמד שקריאת שמע נאמרת בכל לשון כדרשת חכמים, הרי פשוט שדינה ככל התורה. משיבה הגמרא: אין להביא מכאן ראייה, כי אף אם לחכמים כל התורה נקראת בכל לשון, אִיִּצְטְרִיךְ – צריך פסוק ללמדנו שאף בקריאת שמע הדין כן, מִשּׁוֹם דְּכֻתִּיב בַּה וְהָיוּ, והיינו דורשים זאת כרבי שהיא נאמרת רק בלשון הקודש, על כן נאמר 'שמע'. הגמרא מביאה מחלוקת עד היכן צריך לכוין בקריאת שמע: תְּנִי רִבְנִי, נאמר בפרשת קריאת שמע (דברים 10) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוָה הַיּוֹם עַל לִבְכֶּךָ. דורשת הברייתא, וְהָיוּ משמע שיהיו הדברים כהוויתן, שִׁלָּא יִקְרָא לְמַפְרַע. עוד דורשת הברייתא, וְהָיוּ הַדְּבָרִים וגו' עַל לִבְכֶּךָ, משמע שצריכה אמירת הדברים כוונת הלב בפירוש המילות. ואילו נאמר כן יָכוֹל הייתי לומר שְׁתֵּהּאָ כָּל הַפְּרָשָׁה הראשונה צְרִיכָה כְּוֹנָה, תִּלְמִיד לומֵר – ללמדנו שאין הדבר כן הוסיפה התורה וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, ללמד שְׁעַד כָּאן – עד תבות 'על לבבך' שבסוף פסוק זה צְרִיכָה אמירת הפרשה כְּוֹנָה, אך מִכָּאן וְאֵילָף אֵין צְרִיכָה כְּוֹנָה, דְּבָרֵי רַבִּי אֶלְעִיָּזָר. אֲמַר לֹו רַבִּי עֲקִיבָא, הֲרִי הוּא אוֹמֵר – הרי הכתוב אומר בהמשך הפסוק,

מלכות שמים, ובאותן פעמים שהקדים ללמוד תורה תחילה היה זה בללא מָטָא – כשעדיין לא הגיע זמן קריאת שְׁמַע, אי אפשר לומר כך, שאם כן, מֵאִי אֶתְהַדְּתִי דָּרְבִּי חֵיָא בְּרַ אֲשִׁי – על מה העיד רב חייה בר אשי, ומה חידוש יש בדבריו.

הגמרא מתרצת על הדחייה השניה: לעולם אפשר לומר שרב הקדים ללמוד תורה רק באופן שעוד לא הגיע זמן קריאת שמע, ומה שהקשית אם כן על מה העיד רב חייה בר אשי, דבריו באו לְאַפְּקֵי מִמָּאן דְּאָמַר – להוציא מדעת הסובר לעיל (א) שְׁלִימוֹד הַמִּשְׁנָה אִין צְרִיךְ לְבָרְךָ בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה, ועל כך קָא מְשַׁמַּע לָן – משמיענו רב חייה בר אשי, שמהנהגת רב מוכח דָּאָה לְמִשְׁנָה נְטִי ו– גם כן צְרִיךְ לְבָרְךָ.

הגמרא חוזרת להקשות על דברי רב מהברייתא: מִכָּל מְקוֹם קָשְׁיָא לָרַב – עדיין קשה על רב מהברייתא שהקדימה תפילין לקריאת שמע, ואין לתרץ שרב סובר כרבי יהושע בן קרחה, שהרי דבריו לא נאמרו לגבי הקדמת קריאה לעשייה, כפי שדחינו בתחילה. מתרצת הגמרא: באמת אף לרב צריך להקדים הנחת תפילין לקריאת שמע כמבואר בברייתא, ומה שפעם אחת ראוהו שקרא תחילה קריאת שמע, היה זה מפני ששלח שליח להביא לו את התפילין, וְשָׁלוּחָא הוּא דְּעֵינִי – השליח הוא שקלקל ואיחר להביאם, וכשהגיע סוף זמן קריאת שמע הוצרך רב לקרוא לפני הנחת תפילין, ורק אחר כך משהגיע השליח הניחם.

הגמרא מבארת את גודל חובת קריאת שמע עם תפילין: אָמַר עוֹלָא, כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא להניח תפילין, בְּאֵילוּ מַעֲדָה עֲדוּת שְׁקָר בְּעֵצְמוֹ – כאילו עדותו בקריאת שמע שד' אחד היא שקר, שהרי אינו מקיים את מה שקורא בה (דברים ו ח) וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ וגו'.

הגמרא מביאה מאמר נוסף בענין זה: אָמַר רַבִּי חֵיָא בְּרַ אָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תפילין בְּאֵילוּ הַקְּרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה שְׁחִיב להביא עמה, וְזָבַח בְּלֹא נֶסְכִּים – בלי היין שחייב לנסך על המזבח לאחר הקרבת זבח, שאף הקורא קריאת שמע ואינו מקיים את הכתוב בה לא גמר את המצוה.

הגמרא מבארת כיצד יש לקבל עול מלכות שמים בשלמות: וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַרְוֵצָה שִׁיקְבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם שְׁלֵמָה,

הברייתא אמר שהחופר חייב בכל אלו. מתרצת הגמרא: הָא לֹא קָשְׁיָא, שְׁכִיפָא מדובר בתרי – בשנים העוסקים יחד בחפירת הקבר, ועל כן אין הם פטורים מן המצוות, שבשעה שאחד מהם קורא קריאת שמע השני ממשיך לחפור, וּבְרִישָׁא מדובר בְּתָד – באדם אחד החופר את הקבר לבדו, וכיון שאם יעלה תפסק המלאכה, הרי הוא פטור מכל המצוות.

אחר שביארנו את דברי הברייתא, שבה הגמרא להקשות על רב: מִכָּל מְקוֹם קָשְׁיָא מְבַרְיָא זו לָרַב שהקדים קריאת שמע להנחת תפילין. מתרצת הגמרא: רַב בְּרַבִּי יוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה סְבִירָא לִיה – רב סובר כרבי יהושע בן קרחה במשנתו, דְּאָמַר שְׁצִירִין אדם לקבל עוֹל מַלְכוּת שְׁמַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כֵּן עוֹל מִצְוֹת, ועל כן הוא קרא תחילה קריאת שמע שיש בה קבלת עול מלכות שמים, ורק אחר כך קיבל עול מצוות וקיים מצות תפילין.

דוחה הגמרא: אִימָר – מתי נוכל לומר דְּאָמַר רַבִּי יוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה שעול מלכות שמים קודם לעול מצוות, רק לְמַקְדִּים קְרִיאָה של פרשה שיש בה עול מלכות שמים לְקְרִיאָה של פרשה שיש בה עול מצוות, שהרי על כך נאמרו דבריו במשנתו, אך להקדים קְרִיאָה לְעֵשְׂיָה מִי שְׁמַעַת לִיה – וכי שמעת מדבריו שמתעם זה צריך אף להקדים קריאה שיש בה עול מלכות שמים לעשיית המצוות עצמן, וכיון שלא אמר רבי יהושע בן קרחה כך, עדיין קשה על רב שהקדים קריאת שמע להנחת תפילין.

ותו – ועוד דוחה הגמרא תירוץ זה, אף אם נאמר שדברי רבי יהושע בן קרחה נאמרו גם לגבי הקדמת קריאה לעשיית המצוות, מִי סְבִירָא לִיה – וכי סבר רב בזה בְּרַבִּי יוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה, וְהָאָמַר – והרי אמר רב חֵיָא בְּרַ (בן) אֲשִׁי, וְזִמְנִין סְנִיאִין תּוֹה קְאִימָנָא קְמִיָּה דָּרַב – פעמים רבות הייתי עומד לפני רב, וּמִקְדִּים וּמִשִּׁי וְדִיה – והיה משכים ונוטל ידיו, וּמִבְּרַךְ בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה, וּמִתְּנִי לָן פְּרָקִין – ושונה לנו את שיעורנו, וּמִנַּח תְּפִילִין, וְהָדָר קָרִי – ואחר כך קרא קְרִיאַת שְׁמַע. וכיון שהקדים רב עשיית מצוות תלמוד תורה לפני שקיבל עליו עול מלכות שמים, מוכח שלא סבר כרבי יהושע בן קרחה, ואם כן חזרה הקושיא מדוע קרא קריאת שמע לפני הנחת תפילין. ומוסיפה הגמרא: וְכִי תִּמָּא – ואם תרצה להשיב על דחייה זו שלעולם רב סובר כרבי יהושע בן קרחה שצריך לקבל תחילה עול

המשך מהעמוד הקודם

למרות זה שכותב הוא במכתבו שהנהו חפשי בדעות, בכל זה כותב הנני עליו את התואר איש ירא אלקים כו', שכאשר שמענו לא פעם ושתים מכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ שקרא לאיש יהודי איש ירא אלקים שכן הוא בטבעו, ובלשונו הוא: א איד ניט ער קען און ניט ער וויל זיין אפגערסן פון אלקות, אלא שלפעמים מפני סיבות חיצוניות יוכל לדמות בנפשו שאינו ירא אלקים ח"ו או כמו שכותב במכתבו שהוא חפשי בדעות.

וואים בטבע שכדי לראות את הפנימיות שבנפש האדם, הנה בכלל נעשה זה על ידי זעזוע, ואפשר להיות בשני אופנים: א) על ידי מאורע לא טוב ח"ו או ב) על ידי ענין של שמחה יוצא מדרך הרגיל, על ידי שתי אלו נזדעזעה הנפש ונופלים הלבושים החיצוניים ומתגלה טהרתה ופנימיותה.

בנידון שלו נתגלה הפנימיות על ידי ענין של חולי בתו שתחי', ויהי רצון שמכאן ולהבא לא תתעלם הפנימיות ואם יהי רצון שתתגלה ג"כ הפנימיות שבפנימיות, הרי יהי זה על ידי ענינים ומאורעות של שמחה.

אקוה להתבשר ממנו בקרוב בשורה טובה מבריאות בתו שתחי' ומעניניו בכלל.

בברכה, שיבשר טובות בגו"ר בקרוב,

38 כן בפרשת תפילין ומזוזות שאין בה מיעוט, ודאי צריך לכתוב את
39 כולה, ומדוע צריך לדרוש מ'וכתבתם' שכותב צוואות.
40 מתרצת הגמרא: באמת תיבת 'וכתב' לבדה משמעה שכותב הכל,
41 ומכל מקום אצטרף - לגבי תפילין ומזוזות הוצרכה הברייתא
42 לרבות כתיבת צוואות מ'וכתבתם', שאם לא כן, סלקא דעתך
43 אמינא - היה עולה בדעתך לומר, שכיון שגם בסוטה וגם בתפילין
44 ומזוזות נאמרה לשון כתיבה, נילף - נלמד בתפילין ומזוזות גזירה
45 שוה 'כתיבה כתיבה' מהתם - משם בסוטה, מה התם אלוות אין
46 ו-אכן כותבן אך צוואות לא כותב, אף הקא נמי - כך גם כאן
47 בתפילין ומזוזות צוואות לא יכתוב, על כן כתב רחמנא 'וכתבתם'
48 להשמיענו שאפילו צוואות כותב.
49 הגמרא דורשת את תיבת 'ולמדום' שבקריאת שמע: תני רב
50 עובדיה ברייתא קמיה דרבא - לפני רבא, נאמר בפרשת והיה אם
51 שמוע (דברים יא ט) 'ולמדום אתם את בניכם לדבר בם' וגו', דהיינו
52 ציווי לקרוא פרשה זו בקריאת שמע. ומשמע מתיבת 'ולמדום'
53 שיהא למודך תם - שלם כהלכתו, שיתן ריוח בין הדברים - שיפריד
54 בין שתי תיבות הדבוקות זו לזו, כגון תיבה המתחילה באותה אות
55 שבה מסתיימת התיבה הקודמת לה, שאם אינו מקפיד לתת ריוח
56 ביניהם הוא הוגה את שתיהן כאות אחת, כפי שמפרט רבא להלן.
57 עני רבא בתרייה - ענה רבא אחרי רב עובדיה ופירש שמועתו, אלו
58 הן תיבות הדבוקות שבקריאת שמע, כגון 'על לבבך' (דברים יא ט), שאם
59 אינו מפריד ביניהן נמצא שאומר 'על לבבך' ומחסיר למ"ד אחת, וכן
60 'על לבבכם' (שם יא יח), 'בכל לבבך' (שם י טז), 'בכל לבבכם' (שם יא יג),
61 'עשב בשדה' (שם יא טז), 'ואכתבתם מהרה' (שם יא יז), 'הכנה פתיל' (במדבר
62 טו לח), 'אתכם מאריך' (שם טו מא).
63 הגמרא מבארת מה שכרו של המדקדק באותיות קריאת שמע:
64 אמר רבי חמא ברבי חנינא, כל תנורא קריאת שמע ומדקדק
65 באותיותיה, מצנני לו גיהנם, שנאמר (תהלים סח טו) 'בפרש שדי מלכים
66 בה תשגב בצלמון', דורש רבי חמא: אל תקרי 'בפרש' מלשון פריסה
67 ושטיחת הדבר, אלא 'בפרש' מלשון מפורש, ואל תקרי 'בצלמון'
68 שהוא חושך, אלא 'בצלמון' דהיינו הגיהנם, וכך יש לפרש את
69 הפסוק, אם תפרש היטב 'שדי' דהיינו שתבדיל כראוי בין התיבות
70 של קבלת מלכות שמים בקריאת שמע, תזכה ש'מלכים בה' דהיינו
71 התורה שבה מלכים ימלוכו, תשלג ותצנן לך את הגיהנם.
72 הגמרא מביאה שמועה נוספת מרבי חמא בן רבי חנינא: ואמר רבי
73 חמא ברבי חנינא, למה נסמכו בתורה

1 האשה שסמכם הפסוק זה לזה. אלא לומר לך שדומים הם, מה רחם
2 מכנים זרע ומוציא אחר כך הולד, אף שאלו מכנים האדם במיתתו,
3 ומוציא אותו לעתיד לבוא בתחיית המתים.
4 מוסיף רבי יאשיהו: והלא דברים אלו קל וחמור הם, ומה רחם
5 שמכניסין בו הזרע בנשיא - בשקט ובהחבא מוציאין ממנו הולד
6 בקול קולות של שמחה, אם כן שאלו שמכניסין בו המת בקולי
7 קולות של בכי ומספד, וכי אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות.
8 מסיימת הגמרא: מכאן - מפסוק זה, יש תשובה לאומרים אין
9 לתחיית המתים מקור מן התורה, שהרי רמזה בו תחיית המתים.
10 הגמרא דורשת את תיבת 'וכתבתם' שבקריאת שמע: תני רבי
11 אושעיא ברייתא קמיה דרבא - לפני רבא, נאמר בפרשת שמע
12 (דברים י ט) 'וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך', דהיינו שנכתוב
13 במזוזה את הדברים שנאמרו בפרשה זו, וכן יש לכתבם בתפילין
14 כנאמר שם (דברים י ט). דורשת הברייתא: תיבת 'וכתבתם' משמעה
15 שתהא הכתיבה תמה ושלמה, ויש ללמוד מכך שיהא הכל בכתב
16 - שצריך לכתוב בתפילין ומזוזות את כל האמור בפרשה, ואפילו
17 צוואות - ואף את הציוויים שבה, כגון 'וכתבתם' ו'וקשרתם'.
18 אמר ליה רבא לרבי אושעיא, דאמר לך מני - אם ישאלך אדם מי
19 הוא זה הסובר שצריך פסוק לרבות שצוואות נכתבות, אמור לו
20 ששיטת רבי יהודה היא, דאמר בסוטה (יז) לגבי סוקה השונה ממים
21 המרים, שבמגילה בה כותב הכהן את פרשת סוטה כדי למוחקה
22 בתוך מים אלו, הדין הוא שאת האלו - הקללות שבפרשה,
23 דהיינו 'תן ה' אותך לאלה ולשבעה' וגו' (במדבר יא כא) הרי הוא
24 כותב, אך צוואות - את הציוויים שבפרשה כגון 'השביע אתה
25 הכהן' וגו' (שם י ט) אינו כותב. מדייק רבא: והתם הוא דכתיב 'כתב
26 את האלו האלה' - דווקא בסוטה סובר רבי יהודה שאינו כותב
27 אף צוואות, כיון שנאמר שם (יז) 'וכתב' ולא 'וכתבתם', אכל הקא
28 בתפילין ומזוזות דכתיב בהן 'וכתבתם', משמע שיכתוב כתיבה
29 תמה את כל האמור בפרשה, ועל כן אפילו צוואות נמי כותב.
30 ונמצא שהברייתא המצריכה דרשה מיוחדת לחייב כתיבת
31 צוואות, היא כשיטת רבי יהודה.
32 מקשה הגמרא על דברי רבא: אמו מעמיה - וכי טעמו דרבי יהודה
33 שבמגילת סוטה אינו כותב צוואות הוא משום דכתיב 'כתב' ולא
34 'וכתבתם', הרי בגמרא שם מבואר דמעמיה דרבי יהודה משום
35 דכתיב (שם) 'כתב את האלו האלה' וגו', ומשמע שדווקא אלו
36 אין ו-אכן כותבן, אך צוואות לא - אינו כותב, ומבואר שאם לא
37 מיעוט זה, מסבירא דהיינו לומדים מ'וכתב' שצריך לכתוב הכל, ואם

המשך מעמוד כ

(ה) נא להודיע מהנעשה במידלת בענין הלימודים וכן בענין תיקון הבית, ולכאורה ההשתתפות בכגון דא בחצי ההוצאות היא יותר מהראוי, ובפרט שהענין בריחוק מקום וכו'. ויתדבר עם הרב"ג שי'...

בברכת הצלחה בעבודתו בקודש, המחכה למענה על כהני'ל,

מ. שניאורסאהן

נכונה הצעתו בענין הבאת סופר וש"ב משלנו למחנו. וכן שיבוא ג"כ הרר"ס שי' ליבערא, כי מוכרח לחשוב ג"כ ע"ד התחלת עבודה גם בקאזא ועוד. ולכן מטוב להודיע בהקדם ישר להרבר"ג שי' את שם מי יזכירו [ונ]שותיהם ושאר הידיעות הנחוצות לבקשת רשיון כניסה.

היתה מחשבתו בפתיחת הברכה מקולקלת.
 במשנה שנינו, שבשחרית מברך ברכה אחת לאחר קריאת שמע, והיא ברכת 'אמת ויציב', ובערב מברך שתי ברכות 'לאחריה', 'אמת ואמונה' ו'השכיבו'. ברכת 'אמת ויציב' עיקרה נתקן על החסד שעשה ה' עם אבותינו, ואמת וקיים את דבריו שהבטיח לגאלם, והוציאם ממצרים וקרא להם את הים והעבירם בו. וברכת 'אמת ואמונה' מוסבת אף על העתיד, שאומרים בה, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ויאמן את דבריו לגאלנו מיד מלכים, ומיד עריצים, ולשים נפשנו בדיים, ולהדריכנו על כמות אויבנו, שכל אלו הם ניסים הנוהגים עמנו תדיר. הגמרא דנה בענין שתי הברכות, 'אמת ויציב' ו'אמת ואמונה':
**אָמֵר רַבָּה בַּר חִינָנָא כְּבֹא מְשֻׁמִּי דְרַב, כֹּל שְׁלֹא אָמַר אֱמַת וְיָצִיב שְׁחָרִית וְאֱמַת וְאֱמוּנָה עֲרִיבִית – אֵין הַכוּוּנָה שְׁלֹא אִמְרֵן כָּלל, אֵלֹא שְׁלֹא כָלל בְּהֵן אֵת הַדְּבָרִים שֶׁתִּקְנוּ חֲמִמִּים לְהַזְכִּיר בְּהֵן, שֶׁבְּאֱמַת וְיָצִיב תִּקְנוּ לְהַזְכִּיר אֵת נִסֵּי יִצְיָאָת מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יָם סוּף, וּבְאֱמַת וְאֱמוּנָה תִּקְנוּ לְפָרֵשׁ בַּה אֵת אֱמוּנָתוֹ בַּה שִׁקִּיִּים לֵנו אֵת הַבְּטַחְתּוֹ לְגַאֲלָנוּ מִיַּד מַלְכִּים וּמִיַּד עֲרִיצִים, וְשֶׁאֵר הַדְּבָרִים שֶׁנִּזְכְּרוּ לְעֵיל, וְאֵם לֹא הַזְכִּירָן, לֹא יִצְאָ דְרֵי חֻזְקָתָן שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע חֲתִיקָנָה. וּמִבְּיָא רַב סַמְךָ לְדַבְּרֵינוּ מִפְּסוּק, שֶׁנֶּאֱמָר (תְּהִלִּים צב א) לְהַגִּיד בְּכָכֶךָ חֲסִדֶּיךָ וְאֱמוּנֹתֶיךָ בְּלִילוֹת, שֶׁבְּבֹקֶר צִרִיךְ לְהַזְכִּיר אֵת הַנִּסִּים וְהַחֲסִידִים שֶׁעָשָׂה עִם אֲבוֹתֵינוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וּבְעֵרֶב צִרִיךְ לְהַזְכִּיר אֵת אֱמוּנָתוֹ בּו עַל הַנִּסִּים שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת לֵנו בִּימֵי גְלוּתוֹ.
 אַגַּב שֶׁהוּבָא שְׁמוּעָתוֹ שֶׁל רַבָּה בַּר חִינָנָא סָבֵא בְּשֵׁם רַב, בַּעֲנִין בְּרִכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, מִבְּיָאָה הַגְּמָרָא שְׁמוּעָתוֹ נִסְפּוֹת שֶׁאִמַּר בְּשֵׁמוֹ. לְהֵלֵן (לד) הוּבָאָה בְּרִייתָא שֶׁשְׁנֵינוּ בַּה, שֶׁשׁוּחִין בַּתְּפִלָּה שְׁמוּנָה עֶשְׂרִה, בִּאֲבוֹת (וּבְרַכָּה רַאשׁוֹנָה) תַּחֲלִילָה וְסוּף, וּבַהוּדָאָה (א-מודים) תַּחֲלִילָה וְסוּף. הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת כִּיֵּד הוּא סֹדֵר הַכְּרִיעָה: וְאָמַר רַבָּה בַּר חִינָנָא (בְּכָא) מְשֻׁמִּי דְרַב, הַתְּפִלָּל שְׁמוּנָה עֶשְׂרִה, כְּשֶׁהוּא בּוֹרֵעַ בִּאֲבוֹת וּבַהוּדָאָה. בּוֹרֵעַ בְּכָרִיד – כְּשֶׁאִמַּר 'בְּרוּךְ' מְכֻּפָּף אֵת קוּמָתוֹ. וְכֵן בַּהוּדָאָה כּוֹרֵעַ כְּשֶׁאִמַּר 'מוֹדִים'. וְכֶשֶׁהוּא זֹזָקָה, זֹזָקָה בְּשֵׁם – כְּשֶׁאִמַּר שֶׁם ה' זֹזָקָה אֵת עֲצֻמוֹ. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא, אָמַר שְׁמוּאֵל מֵאֵי מַעְמָא – מִהַ טַעַם דְּרַב שֶׁאִמַּר שְׁבַהוּכְרַת ה' זֹזָקָה אֵת עֲצֻמוֹ, דְּכֵתִיב (תְּהִלִּים קמו ח) 'ה' זֹזָקָה בְּפִּיּוֹפִים'.
 הַגְּמָרָא מְקַשֶּׁה עַל רַב מִפְּסוּק: מִיֵּיתִיב – הִקְשׁוּ בְּנֵי הִישִׁיבָה עַל דְּבָרֵי רַב מִהַפְּסוּק (מִלֵּאכִי ב ה) 'מִפְּנֵי שְׁמִי נָתַת הוּא', מִשְׁמַע שְׁבַהוּכְרַת שֶׁם ה' צִרִיךְ אֲדָם לְהִרְאוֹת אֵת עֲצֻמוֹ נִכְנַע וּלְכֻפֵּף אֵת קוּמָתוֹ וְלֹא לְזֻקְפָּה כְּפִי שֶׁאִמַּר רַב. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא, מִי כְּתִיב – וְכִי כְּתוּב 'בְּשֵׁמִי נָחַת הוּא' שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שֶׁכְּשֶׁמֻּזְכָּר אֵת ה' יִהְיֶה כּוֹרֵעַ, וְהֵלֵא 'מִפְּנֵי שְׁמִי' כְּתִיב, הִיֵּינוּ לִפְנֵי שִׁזְכִּיר שֶׁם ה' יִכְרַע, אֲבָל כְּשֶׁמֻּזְכָּר אֵת הַשֵּׁם יוֹדָקָה, וְהַטַּעַם כְּמוֹ שֶׁאִמַּר רַב לְעֵיל, שֶׁנֶּאֱמַר 'ה' זֹזָקָה כְּפִיּוֹפִים'.
 הַגְּמָרָא מְסַפֵּרֵת שְׁמוּאֵל שִׁיבָה אֵת דְּבָרֵי רַב: אָמַר לִיה [לו] שְׁמוּאֵל, לְחִיָּיא בַר [ו-בנו של] רַב, בַּר אֲוִרְיָאן – בֵּן תוֹרָה, תָּא – בּוֹא וְאִימָא – וְאִמַּר לָךְ מִלֵּתָא מְעֻלִּיתָא – דְּבַר מְשׁוּבָה וּמַעֲוָלָה דְּאָמַר אֲבוּךָ – אֲבִיךָ, רַב, חָכִי – כִּךְ אָמַר אֲבוּךָ, כְּשֶׁהוּא בּוֹרֵעַ בְּכָרִיד, כְּשֶׁהוּא זֹזָקָה וְזֹזָקָה בְּשֵׁם.**

שנינו שאם חתם כראוי יצא ידי חובה, ואף שמשחבתו בפתיחת הברכה היתה שלא כהוגן, ואם כן יש להוכיח משם לבעייתנו, שאם היתה דעתו בפתיחת ברכה של דבר שברכתו 'שהכל', על מנת לחתום 'בורא פרי הגפן', ונזכר וחתם 'שהכל', יצא ידי חובה. הגמרא דוחה את ההוכחה מהברייתא באופן אחר: אומרת **הָגְמָרָא, אֵלֹא כִּךְ יֵשׁ לְדוּחַת אֵת הַהוּכָחָה מִהַבְּרִייתָא. בֵּינָן דְּאָמַר רַבָּה בַּר עֲזֵרָא (לעיל יא), שֶׁהִטַּעַם שֶׁהִתְקִינוּ לִמּוֹר בִּשְׁחָרִית יוֹצֵר אֹרֹךְ וְבוֹרָא חֹשֶׁךְ וְלִילִילָה גּוֹלֵל אֹרֹךְ מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אֹרֹךְ. בְּרִי הַהוֹכִיר מֵדַת יוֹם בְּלִילָה וּמֵדַת לַיְלָה בְּיוֹם, נִמְצָא, כִּי קִאָּמַר – כְּשֶׁאִמַּר בַּתְּחִילָה בְּרַכָּה וּפְלִכּוֹת – 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם' בִּשְׁחָרִית, עַל דַּעַת לִמּוֹר אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעְרִיב עֲרֵבִים, וְכֵן בְּעִרְבִית כְּשֶׁפָּתַח עַל דַּעַת לִמּוֹר יוֹצֵר אֹרֹךְ, מְעִיקָרָא אֲתֵרִיבִיהוּ קִאָּמַר – מִתְחִילָה נִתְכַּוֵּן לְהַזְכִּיר גַּם מֵדַת יוֹם וְגַם מֵדַת לַיְלָה, שֶׁהָיָה בְּבִרְכַּת מַעְרִיב עֲרֵבִים נִזְכְּרַת מֵדַת יוֹם, בְּתִיבוֹת 'גּוֹלֵל אֹרֹךְ' וְכֵן בְּבִרְכַּת יוֹצֵר אֹרֹךְ נִזְכְּרַת מֵדַת לַיְלָה, בְּתִיבוֹת 'וְבוֹרָא חֹשֶׁךְ', וְלֹא הִיְתָה פְּתִיחַת הַבְּרַכָּה מְקוּלְקֵלָה, וּלְפִיכָךְ יִצָּא בַּה, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁסָּבְרוּ לִמּוֹר שֶׁהוּא רַק מִפְּנֵי הַחֲתִימָה. וְאֵין לְהוֹכִיחַ מִכָּאֵן לְבִרְכַּת שֶׁכֵּר שֶׁפָּתַח בַּה עַל מִנַּת לְבָרֵךְ 'בוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן' וְהִיְתָה מִחֲשַׁבְתּוֹ מְקוּלְקֵלָה, שְׁבִאֻפֵּן זֶה אִפְשָׁר שְׁלֹא יִצָּא יְדֵי חוּבָה.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה הוּכָחָה נִסְפֵּת לַפְּשׁוּט אֵת הַסֶּפֶק בַּעֲנִין טַעוֹת בְּבִרְכַּת שֶׁכֵּר: תָּא שְׁמַע, מְסִיפָא שֶׁל הַבְּרִייתָא (וְשֶׁהוּבָאָה לְעֵיל) שֶׁשְׁנֵינוּ בַּה, בְּלִילוֹ שֶׁל דְּבָר, כָּל הוֹלֵךְ אַחֵר חֲתִימוֹ. מִבְּרִית הַגְּמָרָא, תִּיבוֹת 'בְּלִילוֹ שֶׁל דְּבָר' לְאִתְּנוּי מָא – מִה בָּאוּ לְרִבּוּת, לֹא לְאִתְּנוּי הָא דְּאִמְרֵן – וְכִי לֹא בָּאוּ לְרִבּוּת מִה שֶׁאִמְרָנוּ לְעֵיל, בָּאֻפֵּן שֶׁחֲשַׁב לְבָרֵךְ 'בוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן' עַל שֶׁכֵּר, וְנִזְכֵּר וְחָתֵם 'שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ', יִצָּא, מִפְּנֵי שֶׁהוֹלְכִים אַחֵר הַחֲתִימָה. דוּחָה הַגְּמָרָא, לֹא כְּמוֹ שֶׁאִמַּרְתָּ, אֵלֹא לְאִתְּנוּי נְהֻמָּא וְתַמְרִי – לְרִבּוּת אֻפֵּן שֶׁהִיָּה אוֹכֵל פֶּת וְתַמְרִי. מִבְּרִית הַגְּמָרָא, הִיכִי דָּמִי – בְּמֵה מְדוּבָר מִה שֶׁאִמַּרְתָּ שֶׁאֲכַל פֶּת וְתַמְרִי. אֵם נֶאֱמַר דְּאָכַל נְהֻמָּא וְקִסְכָּר דְּתַמְרִי אָכַל – שֶׁאֲכַל פֶּת וְסִבֵּר שֶׁאֲכַל תַּמְרִי, וְפָתַח בְּבִרְכָּה אַחֲרוֹנָה וְאִמַּר, 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם' אֲדַעְתָּא דְּתַמְרִי – עַל דַּעַת שֶׁאֲכַל תַּמְרִי שֶׁבְּרַכְתָּם 'עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ', וְפִיִּים בְּנְהֻמָּא – וְחָתֵם בְּשֵׁל פֶּת, דְּהִיֵּינוּ 'הוּן אֵת הָעוֹלָם', הִיֵּינוּ בְּעִיָּין – הָיָה זֹהִי בַּעֲיִיתָנוּ, שֶׁמִּחֲשַׁבְתּוֹ בְּפִתִּיחַת הַבְּרַכָּה הִיְתָה מְקוּלְקֵלָה, וְאֵם בּוּזָה שְׁנֵינוּ שֶׁהוֹלְכִים אַחֵר הַחֲתִימָה וְיִצָּא יְדֵי חוּבָה, הוּא הָדִין בְּשֶׁכֵּר, כְּשֶׁפָּתַח עַל דַּעַת שֶׁהוּא יֵין וְסִיִּים 'שֶׁהַכֵּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ' יִצָּא. וְאֵם כֵּן יֵשׁ לַפְּשׁוּט אֵת שֶׁאִלְתָּנוּ מִהַבְּרִייתָא. דוּחָה הַגְּמָרָא, לֹא צִרִיבָא – לֹא הוּצָרְכָה הַבְּרִייתָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהוֹלְכִים אַחֵר הַחֲתִימוֹ בָּאֻפֵּן זֶה, אֵלֹא בָּאֻפֵּן אַחֵר, בְּגִין דְּאָכַל תַּמְרִי, וְבִרְכָּה שְׁלֵאֲחִירֵיהֶם הִיא 'עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ', וְקִסְכָּר נְהֻמָּא אָכַל – וְהִיָּה סִבּוֹר שֶׁאֲכַל פֶּת וְצִרִיךְ לְבָרֵךְ אַחֲרֵיהֶם בְּרַכַּת הַמּוֹזֵן, וְפָתַח לְבָרֵךְ אֵת הַבְּרַכָּה שְׁלֵאֲחִירֵיהֶם, בְּנְהֻמָּא – עַל דַּעַת שֶׁהוּא פֶּת, וְבִרְכָּתוֹ 'הוּן אֵת הָעוֹלָם', וְפִיִּים בְּנְהֻמָּא – לְאַחֵר שֶׁאִמַּר 'מֶלֶךְ הָעוֹלָם' נִזְכֵּר שֶׁהִם תַּמְרִיִּים וְסִיִּים 'עַל הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ', עַל כֵּךְ שְׁנֵינוּ בְּבִרִייתָא [יִצָּא], וְהַטַּעַם, דְּאִפְּלִי סִיִּים בְּנְהֻמָּא – אִפְּלִי אֵם סִיִּים בְּבִרְכַּת הוּן נְמִי (ג-כ) וְיִצָּא, מֵאֵי מַעְמָא – מִהַ טַעַם שִׁינָּא, מִשּׁוּם דְּתַמְרִי נְמִי מִיֵּין וְיֵיֵין – שֶׁהַתַּמְרִיִּים אֵף הֵם זִנִּים וּמִשְׁבִּיעִים, נִמְצָא שְׁלֹא**

"מעשה אבות סימן לבנים", והיינו, שהאבות הם המחנכים של בני ישראל, שהיה תפקידו של האב הוא לחנך את בניו.

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 מו לא תצא במנועל הקרוע למנועל^{טו}, שמוא ישחקו עליה ותחלצנו מעל רגלה ותביאנו בידה^{טז}.
- 2 ולא תצא במנועל חדש שלא הלכה בו עדן, שמוא לא יבא למדת רגלה ותחלצנו ותביאנו בידה. אבל אם
- 3 נסתה ללכת בו מאתמול^{עא-עב} - פבר הפירה בו שהוא מכון לה, או אינה מקפדת כלל על זה^{עג}.
- 4 וכל זה באשה, אבל איש מתר לצאת בין במנועל הקרוע בין במנועל חדש שלא נסה ללכת בו מאתמול,
- 5 מפני שאין האיש מקפיד כל כך על מנועליו כמו האשה שהיא שחצנית⁷³.
- 6 וישאר מלבושים שהם קרועים או חדשים - אף האשה מתרת לצאת בהם, לפי שבדברים גדולים שהם
- 7 עקר המלבוש אין חוששים בהם שתשלפם מעליה, כמו שנתבאר למעלה⁷⁴:

הלכות שבת, חלק ב סימן שג, דיני תכשיטי אשה סעיף טו

ביאורי הלכה

- [ע] ותביאנו בידה - בזמנינו שאין דרך כלל לילך יחף בשוק - מותר ללכת במנועל קרוע או חדש⁶⁹.
- [עא] בו מאתמול - היינו שיצאה בו מאתמול כך שהיה באפשרותה ללכת מספיק כדי לבחון אם מתאים לרגלה, אבל הליכה בכיתה או בחצרה בשבת אינה
- מספיקה כדי שתוכל לצאת בו לרשות הרבים⁷⁰.
- [עב] בו מאתמול - אפילו רק שעה אחת⁷¹.
- [עג] על זה - ואף שאינו מכון לה, אין חשש שתחלצנו ותביאנו בידה⁷².

ציונים והוספות

- למובא לעיל ע"פ התורת שבת' שלכתחילה טעם הגזירה היה כדי שתלך הרבה.
- (72) במ"מ וציונים העיר שאוצ"ל "אז אינה מקפדת כלל על זה", וכן הוא הגירסא ברש"י קמא ע"ב ד"ה במנועל חדש, ועל פי גירסא זו יש לפרש החידוש בזה שאינה מקפדת כלל על זה, שגם אם יצאה מאתמול לזמן מועט ועדיין המנועל החדש לוחץ עליה - אינה מקפדת, ועוד יש לפרש "הכירה בו שהוא מכון לה" אינו "כמדת רגלה" אלא "מתאים כפי רצונה" ואז אינה מקפדת כלל אף שאינו ממש למידתה, ונפק"מ לרגילים לצאת בנעליים חגיגיות לאירועים אף שלוחצות על הרגל.
- (73) ראה סי' שא ס"ו: "שהן שחצניות ודרכן להראות נוי תכשיטיהן זו לזו".
- (74) סוף סעיף א (לענין תכשיטים גדולים כסרבל וחגורה שהם מעיקר המלבוש).
- (69) בדה"ש סי' קטו ס"ק מו, שאף שלגבי קטן במנועל גדול דאסור לא התירו משום שלא ילך יחף, הוא משום שאי אפשר לילך בו מחמת גדלו וחיישנין דאתי לאתויי, אבל במנועל קרוע או חדש שאפשר עכ"פ להלך בו שהרי איש הולך בו ואינו מקפיד, לא חיישנין שתלך יחף, שכן ללכת יחף הוא גנאי יותר מללכת בנעל קרוע, והכל לפי הזמן.
- וראה לעיל על סי' רסב סעיף ג בענין מנעלים מיוחדים לשבת.
- (70) בהליכה בביתה לא ניתן לדעת אם מתביישת לצאת בנעליה בפני אחרים, וכן החשש שתחלוץ נעליה מפני שלוחצות על רגלה ניתן לבדיקה דווקא בהליכה מרובה ובמקום אבנים וכדומה (ע"פ תורת שבת ס"ק ח, וראה שם שיכולה לצאת מבעוד יום למקום המעורב ואינה צריכה ללכת ברשות הרבים דווקא).
- (71) משנ"ב ס"ק לג מהגמרא, ומכל-מקום אינו סתירה

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות משא ומתן לפי לוח "רב יומי"

- 1 ויזהר לישא וליתן באמונה שלא יחליף את דבורו שנאמר
- 2 כדי למצוא צרכי הגוף כדי שיוכל לעבוד לבוראו כמ"ש
- 3 בכל דרכיך דעהו וגו' (משלי סי' ג' ו') (ועיין מזה באדר"ן
- 4 פ"ז ובח' פרקים להרמב"ם פ"ה).
- 5 וחייב כל אדם ללמוד לבנו מלאכה או לעסוק בסחורה ואם
- 6 אינו עושה כן כאלו מלמדו לסטות שסופו ללסטם את
- 7 הבריות בשביל פרנסתו.
- 8 ויזהר לישא וליתן באמונה שלא יחליף את דבורו שנאמר
- 9 והינן צדק יהיה לך שיהיה הן שלך צדק ולאן שלך צדק
- 10 כלומר כשאתה מדבר הן או לאו קיים דבריו והצדק אותם
- 11 (ועיין בהרמב"ם פ"ה מה' דיעות ה"ג ופ"ז מה' מכירה ה"ח
- 12 ובפ"י המשניות סוף שביעית ובשל"ה במסכת חולין שלו דף
- 13 ק"ד ע"א גבי ענין מו"מ באמונה) וכל המחליף את דבורו
- 14 כאילו עובד כוכבים ומזלות ואפילו מחשבה שנגמרה בלבו

וכן הכעס מדה רעה מאוד ומגסות הרוח היא באה לכן
יתרחק מזה גם כן עד קצה אחרון ואפילו אם צריך לכעוס
על העם להפרישם מדבר עבירה ולהחזירם למוטב יראה
עצמו כאלו הוא כועס ותהיה דעתו מיושבת עליו בינו לבין
עצמו ואמרו חכמים כל הכועס כאלו עובר כוכבים ומזלות
ונשמתו מסתלקת ממנו שנאמר טורף נפשו באפו (באיוב סי'
י"ח ד) לפיכך ציוו להתרחק מן הכעס עד שינהיג עצמו
שלא ירגיש כלל לדברי המכעיסים וזו דרך צדיקים עלובים
ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים עושים
מאהבה ושומחים ביסורים ועליהם הכתוב אומר ואוהביו
כצאת השמש בגבורתו (בס' שופטים סוף סי' ה').

ואם הוא תלמיד חכם וחירפו וביזהו אחד מהעם הוא לא
ישיב על חרפתו ומכל מקום יהיה לו עונש על בזיון התורה
ואם יבא אחר לנקום נקמתו בקיום המשפט ישתוק ולא
ימחה בידו ועל זה אמרו כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר
כנחש אינו תלמיד חכם הואיל ואין תורתו חשובה בעיניו
ואינו מקפיד על בזיונה ומכל מקום אם מפייסים אותו צריך
להתפייס מיד שבפיוס זה כבר נתקן כבוד התורה ועל זה
אמרו כל המעביר על מדותיו ומוחל למי שמפייסו מעבירין
לו על כל פשעיו וכל זה בצער הגוף אבל בדבר שבממון
אף תלמיד חכם אסור ליטור בלבו ואין צריך לומר לנקום.

* * *

והנוקם מחבירו או הנוטר עובר בלא תעשה שנאמר לא
תקום ולא תטור את בני עמך (בפ' קדושים תהיו) איזהו
נקימה אמר לו השאילני קרדומך ולא השאילו ולמחר בא
חבירו אצלו ואמר לו השאילני מגלך ואמר לו איני משאילך
כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה ואם אמר לו הריני
משאילך ואיני כמותך זו היא נטירה אלא ימחה הדבר מלבו
ולא יזכורנו ולא יעלה על לב לעולם וצריך כל האדם לזהר
בזה:

ד' (רמב"ם בסה"מ בעשין סימן ו' וגם הרמב"ן בהשגות
שם סי' ז' מודה לזה וכ"ש שהמגלת אסתר שם סק"ב
כתב שאין הגירסא כמ"ש הרמב"ן וכ"ה בפ"ק דתמורה דף
ג' סע"ב כדבריו וכן פירש"י שם. סמ"ג עשין סי' ח') מצות
עשה לידבק בידועי ה' ובתורתו שנאמר ובו תדבק (בפרשת
עקב יו"ד כ') ונכפל הציווי במקום אחר שנאמר ולדבקה בו
(ס"פ נציבים) ואמרו רז"ל וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה
אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו הדבק בחכמים
ובתלמידיהם כדי ללמוד מעשיהם וכן ציוו חכמים ואמרו
הוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם
לפיכך צריך כל אדם להשתדל לישא בת תלמיד חכם
ולהשיא בתו לתלמיד חכם ולאכול ולשתות עם תלמידי
חכמים ולעשות פרקמטיא לתלמידי חכמים ולהתחבר להם
בכל מיני חיבור שנאמר ולדבקה בו וכל הנהגה מסעודה
שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו השכינה.

ועוד דרשו בספרי שם ולדבקה בו למד דברי אגדה שמתוך
כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם (ועיין באדר"ן
פכ"ט ועיין בגמ' פ' בתרא דיומא דף ע"ה ע"א ע"פ והמן

טוב לקיימה כל מי שיש בידו יראת שמים שנאמר ודובר
אמת בלבבו (תהלים סי' טו) במה דברים אמורים בדבר
שבינו לחבירו אבל (אם) דברי עצמו מצרכיו אם אין בהן
סמך מצוה א"צ לקיימן.

ואפילו מפני השלום לא יבטיח שקר לחבירו ולא אמרו
מותר לשנות מפני השלום אלא בסיפור דברים שכבר עברו
(ומכל מקום צ"ע קצת כיון שהשלום גדול מכל המצות
כמ"ש במד"ר פ' חוקת ע"פ בקש שלום ורדפהו ובגמ' התיר
לשנות דבורו מפני השלום והרי"ף פ' אלו מציאות כתב
דלאו היתר הוא אלא מצוה א"כ מנלן דלשנות בלהבא אסור
שמא יש להתיר ע"ד בכל דרכיך דעהו פ"ט דברכות דף ס"ג
ע"א ועי' במד"ר פ' בראשית פ"א ועי' באליה רבא מזה
(ובפמ"ג) ולא בדבר שלהבא.

ויזהר מלהזכיר שם שמים לבטלה שבכל מקום שהזכרת
השם מצויה מיתה או עניות מצויה (ופשוט לחלק בין דין
זה ובין שאלת שלום חבירו בשם שהתירו חכמים במשנה
פ"ט דברכות).

ויזהר מלשבע אפילו באמת שאלך עיירות היו לו לינאי
המלך וכולם נחרבו לפי שהיו נשבעים שבועות אע"פ שהיו
מקיימים אותם:

* * *

ג מצות עשה מן התורה לילך בדרכי ה' שנאמר והלכת
בדרכיו (בפ' תבא כח ט) וכך למדו בפירוש מצוה זו מה
הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון ועושה מתנת חנם מה
הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הוא נקרא ארך
אפים אף אתה היה ארך אפים וכן שאר כל המדות שיש
באדם צריך להדמות עצמו בהם לבוראו ולמאוס ברע שבהם
ולבחור בטוב.

וכיצד ירגיל אדם עצמו במדות טובות עד שיקבעו בו יעשה
וישנה וישלש במעשים שעושה על פי המדות האלו ויחזור
בהם תמיד עד שתהיה עשייתן קלה בעיניו ויקבעו המדות
בנפשו כגון אם היה כילי יפזר ויתן ממון הרבה לעניים
ויגמול חסד גם לעשירים ויחזור ויתן עד שתקבע בנפשו
מדת ורב חסד שנשתבח בה הקב"ה.

ואחר שתקבע בנפשו מדה זו (בערכין פרק המקדיש שדהו
דף כ"ח ע"א במשנה וגמרא שם ובכתובות פרק נערה דף
נ' ע"א ועיין בפרש"י פ"ב דביצה דף ט"ז ע"א ובפרק ו'
דחולין דף פ"ד ע"א) לא יפזר יותר מדאי שזו אינה דרך
טובה ותקנת חכמים שלא יבזבו יותר מחומש אלא ינהג
בדרך המיצוע הוא דרך הטובה והישרה.

חוץ משפלות הרוח שמאד מאד הוי שפל רוח כי תועבת ה'
כל גבה לב (משלי סי' טז ה') לכן יתרחק מזה עד קצה
האחרון וכל המגביה לבבו כאלו כפר בעיקר שנאמר ורם
לבבך ושכחת את ה' וגו' (בפ' עקב ח' י"ד) וכל מי שיש
בידו גסות הרוח הוא כאשרה ואין עפרו ננער בתחיית
המתים.

* * *

1 כורע גד הוא והוא מהמכילתא):

2 ה מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד כגופו
3 שנאמר ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לחוס על כבודו
4 ועל ממונו כמו שחם על כבוד וממון שלו והמתכבד בקלון
5 חבירו אין לו חלק לעולם הבא:

6 ך כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק אלא מצוה עליו
7 להודיעו ולומר למה עשית לי כך וכך שנאמר הוכח
8 תוכיח את עמיתך ואם רוצה למחול לו ולא להוכיחו הרי
9 זה מדת חסידות ולא הקפידה התורה אלא על המשטמה:

10 * * *

11 ז הרוואה את חבירו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה
12 עליו להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על נפשו
13 במעשיו הרעים שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך ואם לא
14 קיבל ממנו יחזור ויוכיחו שנאמר הוכח תוכיח אפילו מאה
15 פעמים עד שיכנו החוטא או יקללנו ואינו מחויב להוכיח
16 אלא עמיתו שהוא חבירו שהוא גס בו אבל איש אחר שאם
17 יוכיחו ישנאנו וינקום ממנו אינו צריך להוכיחו כיון
18 שבודאי לא ישמע לו אבל חבירו אפילו אם יודע שלא
19 ישמע לו חייב להוכיחו אלא אם כן הוא חוטא בשוגג שאז
20 אנו אומרים מוטב שיהיה שוגג ואל יהיה מזיד.

21 ורבים אפילו הם מזדיין אין להוכיחם יותר מפעם אחת אם
22 יודע לו שדבריו אינם נשמעים ועל זה אמרו כשם שמצוה
23 לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע
24 ואם הם שוגגים אין להוכיחם כלל שמוטב שיהיו שוגגים
25 ואל יהיו מזידים.

26 במה דברים אמורים ביחיד המוכיח אבל על הבית דין מוטל
27 להוכיחם ולגזור בם שלא יהיו נתפשים באותו עון ואפילו
28 הוא דבר שאיסורו אינו אלא מספק ואפילו אם רבים הם
29 השוגגים ואין להם להשטמ ולומר מוטב שיהיו שוגגין ואל
30 יהיו מזידים אלא אם כן הוא איסור שאינו מפורש בתורה
31 ופרצו בו רבים מפני חסרון אמונתם באיסור שאז קשה
32 מאוד למחות בידם שאי אפשר לבית דין להעמיד שוטרים
33 בבית כל אחד ועל זה אמרו הנח להם לישראל מקצוץ
34 עליהם ומגער בם מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידים:

35 * * *

36 ח כל המוכיח את חבירו בין בדברים שבינו לבינו בין
37 בדברים שבינו לבין המקום צריך להוכיחו בינו לבין
38 עצמו וידבר לו בנחת ובלשון רכה ויודיעו שאינו אומר לו
39 אלא לטובתו ואם דיבר אתו קשות והכלימו עובר בלא
40 תעשה שנאמר ולא תשא עליו חטא כך אמרו חכמים יכול
41 אתה מוכיחו ופניו משתנות תלמוד לומר ולא תשא עליו
42 חטא (ואע"פ שרש"י שם פירש דהיינו כשיוכיחו ברבים
43 להלבין פניו הנה הסמ"ג והרמב"ם פירשו שלא יוכיחו
44 בדברים קשים עד שפניו נשתנות והיינו אפילו בינו לבינו)
45 מכאן שאסור לאדם להכלים את חבירו אפילו בינו לבינו
46 ואין צריך לומר ברבים לפיכך לא יקראנו בשם שהוא בוש

47 ממנו ולא מספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו וכל המלבין
48 פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא.

49 במה דברים אמורים בדברים שבינו אדם לחבירו אבל בדברי
50 שמים אם לא חזר בו צריך להוכיחו ברבים עד שיחזור
51 למוטב כמו שעשו כל הנביאים בישראל וכל זה בעבירה
52 שבסתר אבל אם עבר עבירה בגלוי יוכיחו מיד שלא יתחלל
53 שם שמים ותלמיד שראה את רבו עובר עבירה יאמר לו
54 למדתני רבינו כך וכך להזכירו אולי שוגג הוא ואם אינו
55 שומע לו לא יוכיחו עוד מה שאין כן בחבירו כמו
56 שנתבאר:

57 ט חייב אדם ליזהר ביתומים ואלמנות אפילו הם עשירים
58 גדולים וכל המקניטין או הכעיסן או הכאיב לבם או רדה
59 בהן או איבד ממוןן הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר כל
60 אלמנה ויתום לא תענון וכל שכן המכה אותן או המקללן
61 במה דברים אמורים בזמן שעניה אותן לצורך עצמו אבל
62 אם עניה אותן רבן כדי ללמדן תורה או אימנות או להוליכן
63 בדרך ישרה ה"ז מותר ואעפ"כ לא ינהג בהן מנהג כל אדם
64 אלא יעשה להם הפרש וינהלם בנחת וברחמים גדולים אחד
65 יתום מאב ואחד יתום מאם ועד אימת נקראים יתומים לענין
66 זה עד שלא יהיו צריכין לאדם להסמך עליו ולאמנן ולהטפל
67 בהן אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו לעצמו כשאר כל
68 הגדולים:

69 * * *

70 י המרגל בחבירו עובר בלא תעשה שנאמר לא תלך רכיל
71 בעמך (קדושים יט טז) איזהו רכיל זה שטוען דברים
72 והולך מזה לזה ואומר כך וכך אמר פלוני כך וכך שמעתי
73 על פלוני אע"פ שהוא אמת ואינן דברים של גנאי כלל וגם
74 אותו פלוני לא מכחישם כלל הרי זה מחריב את העולם
75 שמזה יוכל לבא לפעמים לידי שפיכת דמים כמו שאמרו
76 במעשה דואג עם אחימלך (ולשון הכ"מ כך הוא שרכיל
77 היינו האומר פלוני ופלוני אמר עליך כך וכך או עשה לך
78 כך וכך כו' וז"ל הסמ"ג שם איזהו רכיל המגלה לחבירו
79 דברים שדיבר ממנו אדם בסתר והביא ראיה מהמשנה פרק
80 ג' דסנהדרין והגמרא שם דף ל"א א' וכן משמע בערוך סוף
81 ערך לשון וז"ל לא תלך רכיל תרגום ירושלמי לישנא
82 תליתאי ועיין פ"ג דעירובין דף ט"ו ע"ב בגמרא ופירש"י
83 ד"ה לישנא תליתאי והתוספות שם פירשו בענין אחר
84 ובהראב"ד בהלכות דיעות רפ"ז משמע כפרש"י וכן משמע
85 במד"ר ר"פ אמור) והמקבילו נעש יותר מן האומרו אלא
86 א"כ הוא רואה דברים הניכרים ובכלל לאו זה הוא לשון
87 הרע והוא המספר בגנות חבירו אע"פ שאמר אמת ואפילו
88 אמר היכן מצוי אור תדיר אם לא בבית פלוני שמצוי אצלו
89 בשר ודגים הרי זה לשון הרע אם הוציאו בדרך לשון הרע
90 שנתכוין לגנות שהוא בזוללי בשר למו אבל האומר שקר
91 על חבירו נקרא מוציא שם רע ועיין פ"ד דכתובות דף מ"ו
92 ע"א:

‘תורה אור’ פרשת שמות – הפרשה החסידיית

וַיֹּאמֶר גו' מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם

עליונות כו'. (וכמו שכתוב שם בספר ה'תמונה'). אבל הארז"ל
פליג על זה, במה שלמדו שצריך להיות עוד ה'
שמיטות;
וגם בענין מה שעולם הזה הוא שמיטה שניה, עם
היות דסבירא ליה גם כן פו, ולכן פתחה התורה בבי"ת
– “בראשית” – לומר שכבר היתה שמיטה אחת ועכשיו
היא שמיטה שניה, אבל פירש הארז"ל:
דאין הכונה לומר שהיה עולם גשמי כמו עולם הזה
דעכשיו, עם שמים וארץ גשמיים ודצח"מ, כי זה לא
היה רק בשמיטה זו דוקא לבר. וענין השמיטה שהיתה
לפני זו, הוא ענין עולם התהו. דהיינו ענין "ז' מלכין
קדמאין דתהו שמותו", שהוא ענין ספירות ורוחניים
כנודע.
וענין שמיטה דעכשיו הוא ענין עולם התקון שנגעשה
אחר כך⁵. וכנודע בכתבי הארז"ל:
והנה, שתי נשמות⁶ משמיטה הראשונה, דהיינו מבחינת
עולם התהו שלפני עולם התקון, ירדו ונמשכו למטה
לשמיטה שניה, שהוא בחינת התקון, והם חנוף ומשה.
דבחנוף כתיב (בראשית ה, כב): "ויהי חנוף את
האלקים", לומר שכבר התהלך את האלקים בשמיטה
הא'⁷. וכן במשה כתיב (פרשתנו ב, י): "מן הפנים משיתהו"⁸,

1 וַיֹּאמֶר גו' מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם

2 "וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם" (פרשתנו ד, יא);

3 להבין זה מה שאמר משה (שם, י): "לא איש דברים
4 אֲנִי [...] כִּי כְבֹד פֶּה כו'", ומה שהשיב לו הקדוש
5 ברוך הוא (שם, יא): "מי שם פה כו'", שהוא כולו מקשה:
6 וכי לא ידע משה זאת בתחלה מי השם פה לאדם?

7 הענין יובן על פי הקדמה:

8 דהנה איתא בספר ה'תמונה"² (בהקדמה לתמונה ג', דפים:

9 כ"ז, כ"ט, ל"א);

10 שזה העולם הוא שמיטה שניה, ולפניה היה גם כן
11 שמיטה אחת שהיתה נמשכת ממדת החסד, והשמיטה
12 דעכשיו (רוצה לומר "שית אלפי שני דהוי עלמא וחד חרוב")
13 הוא ממדת הפחד. ולכן דרכיה חזקים וקשים ורעים כו'.
14 דהיינו שהיה בה חורבן בית ראשון ושני כו'. מה שאין כן
15 בשמיטה הראשונה שהיתה ממדת חסד, היתה העבודה
16 באופן אחר, וגם התורה היה באופן אחר, ענין שם, והיו
17 רק טוב וחסד כו'.

18 כך דעת ספר התמונה. ואחריו נמשכו המקובלים
19 האחרונים לדון מזה, שמוכרח להיות עוד חמש שמיטות
20 אחר שמיטה זו. כי צריך להיות ז' שמיטות כנגד ז' מדות

וראה דבור המתחיל "וַיֹּאמֶר ה'" ושמות עמוד מג, א. אור התורה

1. (תורת חיים דבור המתחיל "וַיֹּאמֶר ה'" ושמות עמוד מג, א. אור התורה
דבור המתחיל "וַיֹּאמֶר ה'" ושמות עמוד עד – רשימת העצמ צדק על הפסוק.
– הערת כבוד קדושת אדמו"ר ב"ציונים והערות.

נאמר שבת פרשת שמות, כ' טבת תקס"ה בסעודת שחרית. על פי הנחת רבי
משה בן אדמו"ר הזקן – נדפסה בספר המאמרים תקס"ה חלק א עמוד קעח.
תוכן המאמר בקיצור נמצא בדבור המתחיל "שלח נא" – מאמרי אדמו"ר הזקן
הקצרים עמוד ל. חלוקת המאמר לפסים וקיצורים מהעצמ צדק (שנכתבו
אחרי הדפסת התורה אור) – אור התורה שמות עמוד עו ובאים כאן. ענין שם
ובהערות כבוד קדושת אדמו"ר שם.

לכללות המאמר ראה תורת שמואל תרכ"ז עמוד פד (המאמר עם הוספות).
תרכ"ח עמוד קמא. תרל"ג עמוד קיד. תרמ"ח עמוד רי ואילך (קטע מהמאמר
עם הוספות). דבור המתחיל "אלה שמות תש"ב. דבור המתחיל "מי שם פה"
תשכ"ב. תשכ"ו. תשל"ג. חלק מההוספות באים לקמן במקומם בהערות.

2. (מיוחס לרבי נחוניא בן הקנה (קאנעץ תקמ"ד). ראה "תיקוני זוהר" תיקון לו
ותיקון מא. שער גן עדן בתחלתו – הערת כבוד קדושת אדמו"ר בדבור
המתחיל "ואתם הדבקים", ספר המאמרים תרפ"ז עמוד רמח).

3. (שער מאמרי הרשב"י לאדרא רבא (מד, ב). ספר הלכות פרשת פי תשא.
שם פרשת קדושים – ראה גם בן שיעור קומה להרמ"ק סימן פג. לבנת הספיר.

4. (בספר המאמרים תרס"ח עמוד מז: אבל כזה מודה דהעולם הזה הוא שמיטה
שניה והיה עולם קודם לזה העולם, אבל לא עולם גשמי כי אם הוא עולם התהו
שעל זה אמרו רז"ל שהיה הקדוש ברוך הוא בונה עולמות ומחריבן כו', ונראה
דגם לפי דעת הארז"ל השמיטה הא' דהיינו שמיטת התהו היה מבחינת החסד
ולכן משה רבנו עליו השלום שהיה משמיטה הראשונה, כתיב ביה "מן הפנים
משיתהו", שהיה מבחינת החסד", ענין שם. וראה גם משיחות שבת פרשת נח
תשמ"ט הערה 34).

5. (בדפוס ויטאמיר נוסף) (וענין ב"לקוטי תורה" ולהארז"ל) פרשת
קדושים. וב"עמק המלך", שער עולם התהו, פרק מ"ו, דף כ"ה, עמוד
(א).

6. (אף דלקמן חשיב גם למך, אבל רק ב' ירדו כדי לתקן (ממכתב כבוד קדושת
מורי ורבי אדמו"ר) – הערת כבוד קדושת אדמו"ר).

7. "ויהי חנוף משמע לשון עבר (דהנה ליה למייר וילך). אלא פירושו שהלך
מכבר בשמיטה הא' כו". – ספר המאמרים תרנ"ח עמוד י. ראה גם ספר
המאמרים תקס"ב עמוד נח. ג1).

8. (ראה זהר חלק ב בא, ב).

1 דהיינו משמטה ראשונה⁹, שהיא היתה מבחינת חסד¹⁰
2 הנקרא מים, וגמשים "משיתהו" לשמיטה דעכשיו כו.
3 ועיקר ירידתם לזו השמיטה, הוא כדי לתקן
4 העולמות. כי הם שרשם גבוהים מאד, יען היותם
5 למעלה מבחינת נשמות דשמיטה זו, דהיינו ששם נמצא
6 הביטול הרבה יותר מאשר נמצא בשמיטה זו.
7 ולכן נאמר במשה "ונחנו מזה" (בשלח טו, ז) "והאיש
8 משה ענו מאד כו" (בהעלותך יב, ג) וגם ראה שם נשמות
9 גבוהות שלמעלה ממנו, כמו חנוך, למך כו.
10 ולכן ירדו לשמיטה זו לתקנה גם כן. שחנוך היה קודם
11 דור המבול, שהיה העולם בתכלית השפלות, כמו
12 שכתוב (נח ו, יג): "קץ כל בשר בא לפני כו". ולכן ירד חנוך
13 לזה העולם – לתקן אותו שלא יחזור לגמרי לתהו ובהו,
14 רק שהיה מבול על הארץ לטהר הארץ, וישארו נח
15 ובניו קיימים בתביה. אבל אם לא היה חנוך, היה העולם
16 חרב לגמרי, ולא היה נשאר אף נח ובניו. וכן משה ירד
17 לגאול את ישראל, ושהיה מתן-תורה על ידו כו¹¹.
18 [וב] והנה ההפרש בין תהו לתקון¹² ידוע ב"עץ חיים"¹³:
19 שהתהו לא היה בחינת פרצופים, רק העשר ספירות היו

20 בבחינת נקודות. רוצה לומר: נקודת-החסד, נקודת-
21 הגבורה¹⁴ כו. דהיינו שלא נתחלקה הספירה לפרטי
22 פרטיות באורך ורוחב, כי אם היתה נקודה אחת בדרך
23 כללי וקיצור מופלג – זו חסד וזו גבורה¹⁵ כו. וגם היו
24 העשר ספירות "זה תחת זה", שהיו מפורדים זה מזה¹⁶,
25 שחסד היה בפני עצמו וגבורה בפני עצמה, ולא היו
26 מתפללים זה מזה¹⁷ (ולכן היו רק נקודות¹⁸ כו, דהא בהא
27 תליא¹⁹).
28 מה שאין כן עולם התקון הוא שנעשו הספירות
29 בבחינת פרצופים: מחכמה נבנה פרצוף-אבא, ומו' קצוות
30 פרצוף-י"א²⁰. שהוא, שנתחלקו הספירות בהתפשטות
31 לפרטי פרטיות – ט' פעמים ט', ובכל אחד: ראש, תוף,
32 סוף. וה' חסדים המגדילים, עד שנעשה רמ"ח איברים²¹
33 כו; וגם נעשה התפללות הספירות זו מזו.
34 והמשל לשני בחינות אלו יובן גם כן בכחות הנפש
35 שבגוף:
36 שרמ"ח כחות הנפש מתלבשים ברמ"ח איברי הגוף
37 – כח הראיה מתלבשת בעין, וכח השמיעה באזן, וכח
38 המעשה בידיים, וכח ההילוך ברגלים כו – ובחינה זו, הוא

ועלול, ואף על פי שהעלול צריך לעילתו, אבל העילה אין צריך לעלול הימנו כלל, ועל כן נקרא "זה תחת זה" שהרי אין העלילן כלול מן התחתן כלל. – אור התורה בראשית כרך ג תעה, איב, עיין שם.

17. ("דלכאורה היה צריך להיות בהיפך, דמפני שהיו נקודות (היינו בחינת אור כללי כנ"ל), לכן לא היה בהם התפללות זה מזה. מפני שהיו אורות פשוטים כו כנ"ל, ולמה אמר "ולכן היו נקודות לבד כו" . . יש לומר, דמפני שהיה מיעוט הכלי, היינו בבחינת רצוא דוקא, ועוררו למעלה גם כן העילוי בעצמיות, וההמשכה היה בערך הכלי, והיינו אור פשוט וכללי דוקא, שהוא בחינת נקודות, ולא היה ההתפללות זה מזה כן כנ"ל, ודי למבין, כן יש לומר בדרך אפשר . – תרמ"ח).

18. (ולכן היו רק נקודות כו, דהא בהא תליא: ראה בארובה תורת חיים בראשית יב, ד).

19. (דהא בהא תליא "דמאחר שלא היה בהם התחלקות, כי אם אורות פשוטים כנ"ל, אי אפשר להיות התפללות. וכמו שאי אפשר שיתחברו אש הפשוט עם מים פשוטים מפני שהם הפכים בתכלית, כי אם מים שבאש ואש שבמים אפשר שיתחברו כו. וכמו כן יובן בספירות דתהו, אור החסד הפשוט עם אור הגבורה הפשוט אי אפשר שיתכללו. ויכול מקום קודם שנתלבשו בהכלים דתהו היו כולם כלולים באין סוף והיו בטלים בתכלית. – תרמ"ח שם עמוד רי עיין שם).

20. (ראה עץ חיים שער הכללים פרק ב' וזה לשונו: "וכן מנקודה של חכמה נעשה פרצוף אחד שלם מי"ד ספירות ואז נקרא אבא, וכן מבינה נעשה פרצוף אחד שלם מי"ד ספירות ונקרא אמא, וכן ה' נקודות הנשברים נעשה מכולם פרצוף שלם מי"ד ספירות ונקרא י"א, ומנקודה עשירית נעשה פרצוף שלם כלול מי"ד ספירות ונקרא בת". עיין שם ובהנמקן שם).

21. ("ונראה דזהו מה שהאור עצמו היה בו ריבוי הפרטים . . וגם היה התפללות זה מזה שהיו מצד הכלים". – תרמ"ח שם עמוד ריא, עיין שם).

9. ("דהיינו מעולם התהו . . וולחלון) ריש סעיף ה משמע קצת דהיינו חכמה דתהו". – לקוטי שיחות חלק ו עמוד 244. וראה דבור המתחיל "וידבר גו' שאו את ראש" תרס"ו עמוד שט).

10. ("ומה שנתבאר במקום אחר דתהו הוא בחינת גבורה ותיקון – חסד, היינו לפי שהחסד דתהו הוא בחינת גבורה באמת, ובפרט כמו שגפול בשבירה כו; וגבורה דתיקון זהו בחינת חסד באמת, שהרי זהו התיקון כו". – ספר המאמרים תרס"ח עמוד מז עיין שם. וראה ספר המאמרים תרנ"ח עמוד ו).

11. וקיצורו: בפרק זו נתבאר מה שכתוב בספר התמונה שעולם הזה הוא שמיטה הב' ונקרא שמיטת הפחד ולפניה היה שמיטה א' ממותת החסד. אמנם הארצ"ל כתב דענין שמיטה הא' הוא ענין עולם התהו, ולא שהיה עולם בגשמיות כו. וב' נשמות נמשכו משם לתקן שמיטה זו והם חנוך ומשה כו. – אור התורה שמות עמוד עו.

12. (קטע מקאן מוכא עם הגהות בספר המאמרים תרל"ג חלק א עמוד קיד. תרמ"ח עמוד רט ואילך).

13. (ראה שער הכללים פרק ב. ספר המאמרים תרס"ה חלק א עמוד קטע. מאמרי אדמו"ר הקדושים ענינים עמוד קסב. ובארובה בספר המאמרים אע"ר עמוד קלב ואילך. וראה לעיל כו, ד).

14. (ראה המשך תער"ב חלק א פרק רלו ואילך).

15. (ומזה אמת בדרך כללי וקיצור מופלג – זו חסד וזו גבורה כו; "וכמבואר במקום אחר דספירות דתהו היו בחינת הכתר של כל ספירה, והיינו כל ספירה בבחינת פשיטותה עדיין שלמעלה מבחינת התחלקות, והיינו שאינה בגדר התחלקות כלל. וכמו כוחות הנפש כמו שהן בעצם הנפש שהן כוחות פשוטים עדיין, ואף שבהכרח לומר שנמצאו בהם כל הפרטים כו . . וזהו שנקרא אור כללי, שאינו בגדר התחלקות כלל". – ספר המאמרים תרמ"ח עמוד רי).

16. ("ויבאור הדברים ידוע, דהיינו מפני שהיה ההשתלשלות בדרך עילה

מה שאין בראש, שזה לא נמצא בעולם התהו²² רק
בעולם התקון מפני שנעשו בבחינת פרצופים.
והוא על דרך משל מכחות הנפש שבגוף:
שהשכל מלוכש במוח שבראש – שהוא המעלה
וראש לכל כחות הנפש; ואחר כך בידיים מתלבש כח
המעשה לכתוב ולצייר ולעשות כל מלאכת אומן –
שהוא כח פחות בערך לגבי כח השכל שבמוח²³; ואחר
כך ברגלים מתלבש הכח היותר נמוך שבמעשה – כח
ההילוך לבד.
וכאשר נעריך הכחות בעצמן זה לזה מצד עצם
מהותן כמו שהם קודם התלבשות באיברים, ודאי ימצא
שכח השכל הוא מרום ונעלה לגמרי בכל מכל כל
מכח המעשה שבידיים ורגלים כו', כי הוא כח מפנימיות
הנפש, ונעלה מעלה מן כח ההילוך שהוא רק מחיצונית
הנפש.
אמנם בשנתלבשו בכלים – כח השכל בראש וכח
ההילוך ברגלים – אזי ימצא מעלה ברגל שאינו בראש;
שהרי הרגלים מעמידים את הראש ומוליכים אותו
ממקום למקום, ואין נמצא כח זה בראש כלל; הרי "נעוץ
תחלתן בסופן וסופן בתחלתן", שיש מעלה בהסוף שאינו
בהראש כו', וזה בא דוקא מצד התלבשות הכח בכלי
הרגל דוקא²⁴.

ענין התפשטות והתלבשות כחות הנפש בכלים שהן
האיברים²⁵.
ועוד נמצא בחינה אחת הכוללת את כל פרטי הכחות
המתחלקים באיברים הנ"ל ומקפת עליהם מכל צד
מראשו עד רגלו, והיינו בחינת המחשבה של האדם²⁶.
בנראה בעליל, שכאשר יכונה בצפורן רגלו – תרגיש
תיכף המחשבה את הכאב. וכן כשירצה לנענע רגלו –
תתנענע תיכף ומיד שיעלה במחשבתו לנענע רגלו.
שמונה ראיה שהמחשבה ישנה ברגל גם כן, והיא שם
בבחינת מקיף²⁷ כו'.

והנה, ענין התלבשות הכחות באיברים הוא משל
לבחינת פרצופים דיושר, שמתלבשים בכלים בדוגמת
פרצוף, מוחין וזרועות כו'. (ובחינת התהו הוא בחינת
"עגולים", שהם בחינת מקיפים, וזהו כמשל המחשבה כו')
(ועיין על פסוק "ויאמר מלך מצרים למילדות כו"²⁸,
שנתבאר ענין זה באריכות מענין עגולים ויושר)²⁹.

[ג] והנה, לפי שביושר דתקון נתחלקו הספירות בפרטיות
בבחינת פרצופים, לכך נמצא בהם דבר חדש, מעלה
יתירה אשר לא הייתה בעולם התהו בהיותן בבחינת
"נקודות זה תחת זה". והיינו מה שכתוב בספר יצירה³⁰
"נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן"³¹, שיש מעלה בסוף

אף צריך עיון לומר שבתורה אור כן הכוונה, שהרי הוא אומר משל
מהמחשבה. ובדבור המתחיל "ויצו" רל"ג מבואר הכוונה שהוא ספירות, היינו
קו, ויש עוד נקודה שלמעלה, והמשל דעצם הנפש וזה נקודה לפי מה שנתבאר
בתורת חיים בדבור המתחיל הנ"ל.

ואפשר, אם נחבר ענין עיגולים ויושר לתהו ותקון, כמו שכתוב בדבור המתחיל
"מילדות", אפשר יש לומר שהכוונה שם שהשכירה היה בעקידים, כמו שכתוב
בסיפור שער תלמוד תורה. אף דוחק לומר, ועוד, בדבור המתחיל "מי שם" אי
אפשר לומר כן... "עין שם בארובה ובספר המאמרים תרמ"ח עמוד ריג).

27. (פרק א משנה ז. וראה לעיל א. ב).

28. ("צריך עיון אם כוונתו שכונת נציצת התחילה הוא בסוף דוקא יותר
מבראש המתפשט, כמו שנתבאר בדבור המתחיל "ועמדו רגליו", או ענין
ההתפללות לבד, שהראש מצטרף להרגל, שהוא ענין נעוץ תחלתן בסופן וסופן
בתחלתן כו' – ספר המאמרים אדמו"ר מוהרש"ב מצין שבעת אמירת המאמר
לאור: בהנחת כבוד קדושת אדמו"ר מוהרש"ב מצין שבעת אמירת המאמר
הכריע כבוד קדושת אדמו"ר מוהר"ש שהראש צריך להרגל).

29. (דבעולם התהו מפני שלא יש ראש וסוף כי אם בחינת אור כללי והכלים
מועטים שהוא בחינת עיגולים דתהו שלא יש דין ראש וסוף באורות וכלים כו'
כ"ל ממילא לא שייך בחינת ההתפללות כנ"ל כי אם העליון מחבירו משוכח
מחבירו". – תרמ"ח עין שם בארובה).

30. (והוא בחינת עשיה שבמוח, וכמו שנתבאר במקום אחר, וכן חכמי המחקר
אומרים שהאדם עיקר הצלחתו בב' דברים: שכל העיוני ושכל המעשה כו' –
תרמ"ח).

31. (ראה אור התורה בראשית כרך ו תרכ"ב. ב. וראה ספר המאמרים תרל"ג
חלק א עמוד קטז).

22. ("והיינו הכחות פנימים, שהאור מתלבש בתוך הכלי בפנימיותו ולא ישנו
את תפקידם, שכן הראיה מתלבש תמיד בעין ולא באוזן, וכן השמיעה נמשך
תמיד באוזן כו', מפני שחומר העין ממוגז ומורקב באופן כזה שראוי לקבל
בתוכו אור הראיה, והאוזן ממוגז באופן שראוי לקבל אור השמיעה כו',
שהכלים ממוגזים בערך האור כו'". – תרמ"ח).

23. ("שאין לו כלי מיוחדת בגוף". – תרמ"ח).

24. (וזהו כמשל המושב כו'; "צריך עיון אף יצדק על בחינת עיגולים דתהו
המשל מהמחשבה, אם שהוא בחינת מקיף כנ"ל, מכל מקום הרי הוא מקיף
לפנימי כו', מה שאין כן בחינת עיגולים דתהו הוא שאינו בגדר פנימי כלל, ולכן
נקראים מקיפים דתהו, עין בדבור המתחיל "וישלח" בתורה אור ובספר תקס"ג,
ובדבור המתחיל "ויאמר משה לא איש דברים אנכי" בספר תקס"ג ואולי צריך
להיות: תקס"ח) (שהוא הדרוש "מי שם פה לאדם" שבתורה אור) ..

ונראה, מה שמביא משל המחשבה, רוצה לומר שהוא על דרך כח המחשבה
בבחינת המקיף ויושר, כמו כן יובן בבחינת העיגולים, שבדאי אינו מושג, דלית
מחשבה תפיסא ביה כלל כו', ומכל מקום פועל בהפנימי כו'". – תרמ"ח).

25. (דבור המתחיל "ויאמר מלך מצרים למילדות" תקס"ה – נדפס בתורת חיים
שמות כג. ג. ובמקומות שנסמנו שם בהערה 1).

26. (בספר המאמרים תרמ"ג עמוד קמו: "ובדבור המתחיל "מילדות" מבואר
ענין עיגולים כמשל הכחות בעצם הנפש ועיגולים הוא בחינת התהו, כמבואר
בתורה אור "מי שם פה". ויש לומר שגם בתורה אור שם גם כן הכוונה המשל
כמו בדבור המתחיל "מילדות" הנ"ל; בתורה אור דבור המתחיל "מי שם" – ציון:
"עין בדבור המתחיל מילדות", משמע שמה שמבאר ענין עולם התיקון והתהו
– עיגולים ויושר, הכוונה שענין עיגולים ויושר הוא כמו שנתבאר בדבור
המתחיל "מילדות" הנ"ל והיינו כנ"ל).

1 **והנמשל יוכן** – ההפך בין עגולים דתהו ליושר דתקון;
2 דשם בתהו היו "זה תחת זה", ולא היו בבחינת
3 פרצוף, על כן לא היה נמצא בחינה זו ד"נעוץ סופן כו"³².
4 אבל בתקון, שנתלבשו בכלים רבים, בבחינת פרצוף, אזי
5 נעשה בחינה זו מצד הכלים, שיש כרגל מה שאין בראש
6 כו.

7 וכדוגמא זו ד"נעוץ סופן בתחלתן", שהוא ענין
8 "מבלי" אֲשֶׁר ימצא ראש וסוף³⁴, שיש מעלה בסוף מה
9 שאינו בראש³⁵, יוכן גם כן במצות (שהם גם כן בחינת תקון,
10 כמו שכתוב (תקת יט, יד) "זאת התורה אדם"³⁶), שיש מעלה
11 במצות מעשיות – שהם גבוהים בבחינה אחת יותר מן
12 התורה (עם היות שהתורה היא בחינת פנימיות, והמצות הם
13 בחינת חיצוניות – מעשה לבד), שהרי מבטלים מתלמוד-
14 תורה לצורך הלויית המת.

15 גם מצינו, שבשביל הכנסת כלה ביטלו מקריאת-
16 שמע, כנזכר בינוקא דבלק: "בריתא דלבושיכו כו"³⁷.
17 (אף שבקריאת שמע יש יחודים עליונים כו.). גם אמרו
18 רז"ל³⁸: עשה דוחה לא תעשה, כמו מילה בצרעת
19 ושעטנז בציצית³⁹. אשר כל זה הוא מפני שיש מעלה
20 במעשה – שהוא בחינת נה"י, בחינת "רגלי", מה
21 שלמעלה גם מחכמה עילאה.

22 ולכן גם הדיט שבישראל המקיים איזו מצוה
23 מעשית בלי כוונות וסודות, רק מפני שכן צוה הקדוש
24 ברוך הוא, יוכל להיות שיהיה זה יקר בעיני השם
25 בבחינה אחת – מכמה כוונות והשגות שבצדיקים כו. כי

26 יש בחינת מעלה⁴⁰ יתירה בבחינת "תמכין דאורייתא"⁴¹
27 יותר מ"עיני העדה"⁴², כנ"ל במשל הרגל לגבי הראש
28 כו. (ועל דרך זה אמרו רז"ל⁴³: "גדול העושה צדקה בסתר
29 יותר ממושה רבינו". וכמו שנתבאר במקום אחר).

30 וזהו דוקא מצד עולם התקון, ששם נעשה בחינה זו
31 ד"נעוץ סופן כו.", והיינו לפי שבתקון הוא רבוי הכלים,
32 ומצד הכלים דוקא נמצא בחינה זו כנ"ל. מה שאין כן
33 בתהו היו האורות מרובים והכלים מועטים – לא היה
34 בחינה זו כו⁴⁴:

35 **ור' והנה כבר נתבאר**, שנשמת משה היתה משמטה א'
36 ונמשכה לעולם התקון. והוא היה מבחינת חכמה, שהוא
37 בחינת ראיה, כמו שנאמר בו (ברכה לג, כא): **"וירא ראשית**
38 **לו"**. לכן, כשראה משה בבחינת ראיה ממש בכל עולם
39 התקון דאצילות, שירד ונמשך בו מה ש"נעוץ תחלתן
40 בסופן וסופן בתחלתן", שזה היה בעיניו דבר חדש ממש,
41 שהרי לא נמצא זה בעולם התהו כו. – נתפלא מאד על
42 זה.

43 ולכן השפיל עצמו נגד הנשמות דעולם התקון ואמר
44 (פרשתנו ד, יג): **"שלח נא ביד תשלח כו"**, כי יש בהם מעלה
45 יתירה יותר ממנו מצד הכלים דתקון ש"נעוץ סופן כו",
46 מה שאין כן אצלו ששרשו מתהו.

47 וזהו שאמר **"פי כבד פה וכבד לשון אנכי"** – רוצה
48 לומר: ששרשו מתהו ששם היו האורות גדולים ולא היו
49 יכולים להתלבש בכלים. וזהו ענין "כבד פה" – שלא

ולא קראנו קריאת שמע בעונתה, ומי ששוסק במצוה פסור מן המצוה. אמרו לו: בני, איך ידעת? אמר להם: בריח לבושכם ידעתי כשקרבתי אליכם".

38. (ראה שבת קלב, ב. יבמות ג. ב. ד. א.).

39. (בתרל"ג ובתרמ"ח: "מבטלים מצוה שאי אפשר להתקיים על ידי אחרים").

40. (פי יש בחינת מעלות צריך להיות: וכן יש מעלה – הנהגת כבוד קדושת אדמו"ר מזהר"ב נשמתו עזר. נעתקה ב"היום יום" כ"ג טבת).

41. (ראה הקדמת הזוהר ח, א.).

42. (לשון הכתוב שלח טו, כד).

43. (בבא בתרא ט, ב. ראה ספר המאמרים תרל"ג כרך א עמוד קיח. תרמ"ח עמוד ריז).

44. **וקיצור פרקים ב'ג**: נתבאר ההפך בין תהו לתיקון – שהם עיגולים ויושר, כי עולם התהו היה עיגולים, והוא שבתהו היו נקודות זה תחת זה; ותיקון – פרצופים, כמשל רמ"ח בחות הנפש כשהם ברמ"ח אברי הגוף; זה ואולי צריך להיות: תהו – מחשבה מקפת; ומצד התלבשותו בכלים נעשה בחינת "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן" מבלי שימצא ראש וסוף כו'; יש מעלה כרגל מה שאינו בראש, וכן במצות מעשיות כו', ובחינה זו לא היה בתהו, רק בתיקון מצד ריבוי הכלים וקיצור פרק ב – עד תיבת "מקפת". – אור התורה שמות עמוד עז וקיצור כבוד קדושת אדמו"ר שם.

32. (והעשר ספירות דעיגולים אין להם קשר וחיבור זה לזה, שהן זה תחת זה כו, ר"ב אשר יהיה האופן בתוך האופן" שאין אחד נוגע לחבירו כו, אלא כל עילה טובה ומקפה לעילתו כעניול הכתר שסובב ומקפה לעיגול החכמה, ולעולם אינו נוגע עיגול הכתר בעיגול החכמה, רק בבחינת מקפה ובבחינת ריחוק והבדלה כו, וכן עיגול החכמה לעיגול הבינה כו". – ספר המאמרים אעתי"ר עמוד קלו. עיין שם).

33. (קת"ג, יא: "מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלקים מראש ועד סוף").

34. (ידעם היות שיש בהם בחינת ראש וסוף בעצם, הנה ההתכללות הוא באופן כזה שהסוף משלים את הראש והראש מקבל ממנו כו". – ספר המאמרים אעתי"ר עמוד קמ).

35. (ונמצא כי בבחינה זו חסוף הוא הראש כו". – תרל"ג. תרמ"ח).

36. (שנמשלו התורה ומצות לבחינת אדם. – תרל"ג. תרמ"ח).

37. (זהו חלק ג קפ, א: "אמרו... ויומא דא אשתדלנא בהדי חתן וכלה, דלא היה לו צרכיה, והו מתאחרן לאנדוונא, ולא היה בר נש לאשתדלן עלייה, ואנן אשתדלנא בהו, ולא קרין קריאת שמע בעונתיה, ומאן דאתעסק במצוה פסור מן המצוה. אמרו ליה: ברי, במה ידעת? אמר ליה: בריחא דלבושייכו ידענא, כד קריבנא לגבייכו").

תרגום: "אמרו... והיום השתדלנו יחד עם חתן וכלה שלא היו להם צרכיהם והיו מתאחרים להודו, ולא היה אדם שישתדל עליהם, ואננו השתדלנו בהם

מקיים. וענין בתנאי פרק ה'.

28 ולכן בתפילין של-ראש נחלקו הספרדים
29 והאשכנזים⁵¹ אם יברכו עליה ברכה מיוחדת, מפני
30 שהמקף בתפילין של ראש גבוה מאד, על כן⁵² מנהג
31 ספרד שלא לברך, דסבירא להו שאי אפשר להמשיך
32 המקף ההוא כו'; והאשכנזים סבירא להו דיכולים
33 להמשיך.
34

35 על כל פנים למדנו, דכלי הפה הוא הממשיך האור
36 מקיף כו'. וזהו שכתוב "מי שם פה לאדם" כלומר, מי
37 האציל בלי הפה שהוא כלי שממשיך אור מקיף – מי
38 האצילו לאדם דתקון?

39 "הלא אנכי הוי"ה" – בחינת עצמות אור אין-סוף,
40 שרש הקו וחוט דאור אין-סוף ברוך-הוא, המקור לכל
41 אורות פנימיים ומקיפים כו'. ואם כן ממני לא יבצר
42 מאומה, "ואנכי אהיה עם פיה" (שם, יב) גם כן.

43 פירוש: אף שמצד שרשך מתהו אין לך כלים כאלו,
44 אבל "אנכי הוי"ה" שעשיתי את הכלים דתקון ואת
45 עולם התהו, אני יכול להפך הדבר, להתערב בחינת תהו
46 ותיקון יחד, היינו המעלות דשניהם – שיהיו האורות
47 מריבים כמו בתהו כו'; וגם בחינת המעלה דתקון, שיהיו
48 הכלים מרובים מאד, ואז יהיה "נעוץ תחלתו כו'".

49 וזהו "ואנכי אהיה עם פיה", שהגם ששרשך מתהו,
50 עם כל זה יהיו לך כלים דתקון, ובפרט בלי הפה שעל
51 ידו נמשכו האורות מקיפים כו'. ויהיה אם כן כך שני
52 המעלות. והיינו, מפני שבמו ש"נעוץ תחלתו בסופן" כך
53 "נעוץ סופן בתחלתו", לכך יוכל להיות נמצא מעלת
54 התקון אף בתהו כו', לכך יתחברו יחד כו'.⁵³

1 היה יכול להשפיע אור שכלו לתוך כלי הפה, וזה היה
2 בענין חסרון גדול. ומעלת התקון שהכלים מרובים
3 להכיל האורות – נפלאה ויקרה בעיני, על כן אמר
4 "שלח נא ביד תשלח", דהיינו מי שהוא מעולם התקון.
5 כי בתקון נמצא מעלה יתירה מצד דבר שנתחדש שם
6 ד"נעוץ סופן כו'", והיינו דוקא מצד הכלים דתקון כו',
7 ואין זאת אצלו, שהרי הוא "כבד פה כו'" – זה היה טענת
8 משה רבנו עליו-השלום, שהשפיל את עצמו מאד
9 להיותו עניו מכל האדם⁴⁵ כו'.

10 (ובאמת היא מעלה אצלו מה שהיה "כבד פה", שהרי
11 סיבה זו הוא מצד רבוי האורות – שלכך לא יכלה הכלי להכיל,
12 מה שאין כן בתקון הוא מיעוט האורות ורביי הכלים. וגם זה
13 אמת, אלא שעם כל זה יש מעלה יתירה בתקון מצד הכלים,
14 כו' בענין "נעוץ סופן כו'").

15 (וה' והנה, השם יתברך השיב לו (פרשתנו ד, יא): "מי שם פה
16 לאדם [..] הלא אנכי הוי"ה".

17 פירוש: אמת אתה אומר שאתה "כבד פה", שאין לך
18 כלים כאלו הנמצאים בתקון, ש"נעוץ תחלתו בסופן",
19 ומצד שרשך נשמתך אתה "כבד פה", שאין השכל יוכל
20 להתלבש בכלי הפה כו',

21 אף "מי שם פה לאדם"? – בגימטריא קמ"ץ – רומז על
22 האדם הידוע⁴⁶, היינו בחינת אדם – דאצילות – שעל
23 הבסא⁴⁷, שהוא שם מ"ה – בגימטריא אדם⁴⁸, שהוא
24 כללות התקון כנודע. וענין בלי הפה הוא הממשיך אור
25 מקיף, כמו שכתוב ב"פרי עץ חיים"⁴⁹, שעל ידי הברכה
26 של המצוה נמשך בחינת המקיף⁵⁰, ועל ידי המצוה
27 עצמה נמשך האור פנימי (כי הכל הפה נעשה בחינת אור

45. (בהעלותך יב, ג. "האיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה").

46. (ראה אור התורה יתרו עמוד תשפג. ספר המאמרים תרל"ד עמוד צו. תרע"ח עמוד קלא).

47. (יתקאל א, כו. "ועל דמות הבסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה").

48. (ראה תקוני זחר בהקדמה. פרדס ערך אדם. עץ חיים שער התקון (שער י) פרק ג. שער רחל ולא (שער לח) פרק ב. לקוטי תורה להאר"ל שער הפסוקים בראשית ג, ב. מאורי אור א, קסו. ליל ל, א. לקמן סה, ד. לקוטי תורה אמור לו ג, לו. ג. תצא לה, ב. תורת חיים בראשית ט, א. נתבאר באור התורה יום הכפורים עמוד א'תקס. פלח הרמון ויקרא עמוד ה).

49. (ראה לקוטי תורה במדבר ח, ד. חקת נו, א. ואתחנן יא, א).

50. (באגרות קדש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ב עמוד נה מציין על זה: "מקף – אין הפירוש סובב ומקיף למעלה בבחינת מקום חס ושלום כי לא שייך כלל בחינת מקום ברוחניות אלא רוצה לומר סובב ומקיף מלמעלה לענין בחינת גילוי השפעה . . . ההשפעה שאינה בבחינת גילוי אלא בהסתר והעלם ואין העולמות משיגים אותה אינה נקראת מתלבשת אלא מקפת וסובבת (תניא) פרק מה. וראה תורה אור דבור המתחיל "תנו רבנן מצות נר תנופה" סעיף ו') ושם: והוא בחינה שלמעלה מזיו וההארה המושגת להם. לפיכך אין נמשכת בבחינת

גילוי כי אם על דרך הראיה על ידי אספקלריא שאינה מאירה, שאין מושג המהות של הנראה, רק על דרך "ובידי הנביאים אדומה כו'").

51. (טור ושלחן ערוך אורח חיים סימן כח סעיף ה).

ה"צריך עיון, על פי זה – איך יתבאר היין דאם שח בין תפלה לתפלה יברך על של ראש, דאם אי אפשר להמשיך האור, הרי גם אם שח אי אפשר לברך. – נתבאר בארוכה באגרות קדש שם. וראה תורת חיים שמות עמוד קלו. ספר המאמרים תש"ג עמוד 15).

52. (בספר המאמרים תקס"ה עמוד קפג נוסח כאן: "אם יוכל להמשיך אור מקיף דשל ראש מפני שהוא גבוה מאד נעלה").

53. וקיצור פרקים ד"ה: נתבאר, דלכך משה שהיה מתהו, שאורות מרובין והכלים מועטים, על כן היה "כבד פה", ולהיות שהכלים דתיקון יש בהם מעלה נפלאה לכך אמר "שלח נא ביד תשלח" יהיה מי שיהיה מתיקון כו'. והשם יתברך השיבו "מי שם פה לאדם" דתיקון – "הלא אנכי" – עצמות אור אין סוף, ואם כן "אנכי אהיה עם פיה" שיהיה כך מב' המעלות אורות דתהו וכלים דתיקון. – אור התורה שמות עמוד עז.

אורות בכלים. מה שאין בן שש"ה לא־תעשה – שש"ה גידים, 9
 הם בחינת אורות שלמעלה מהתלבשות בכלים ואיברים. לכן 10
 אין בלא־תעשה "קום ועשה". והיינו כענין אורות דתהו 11
 שלמעלה מאורות דתקון, לכן אי אפשר לכלים להכילם. 12
 אבל במצות דרבנן, שהם גם בן מבחינה זו ולא־תעשה, 13
 ומכל מקום מתלבשים ב"קום ועשה" 56 – בכלים, לפי ש"בינה 14
 יתירה כו" 57, וכך נאמר למשה: "אנכי אהיה עם פיר" – 15
 שגם אורות שמבחינת תהו יתלבשו בכלים דתקון 16
 כנ"ל 58). :

1 (ועיין 54 מה שנתבאר במקום אחר על פסוק (תהלים ל. ב.)
 2 "ארוממך [...] כי דליתני" – איך דוד שהוא בחינת דבור ה'ה'
 3 כלול באדם הראשון – בחינת חכמה כו', והוא כענין "כבוד פה".
 4 וגילוי בחינת הדבור – בחינת דוד – זהו ענין "מי שם פה לאדם
 5 הלא אנכי", זהו בחינת "ארוממך", "עומק רום" כו', עיין שם.
 6 וכדוגמא 55 זו היא מה שנתבאר במקום אחר מעלת
 7 מצות דרבנן:
 8 כי הנה, רמ"ח מצות־עשה – רמ"ח איברים, היינו המשכת

56. ("בזה יש לתרץ מה שלא נמנו כמה גזירות וכו' דמדרבנן אף שאין להם
 עיקר מן התורה". הערת כבוד קדושת אדמו"ר בדבור המתחיל "מאי מקרבך" –
 ספר המאמרים ה"ת ש' עמוד עד).
 57. ("באשה יותר מבאיש". – נדה מה, ב).
 58. ועיין לקמן על פסוק "זה שמי".

54. (הבא בסוגרים – הנהגת אדמו"ר הצמח צדק. ראה דרך מצותיך מצות מינו
 מלך קט, א).
 55. ("ולקבץ זה היטב כענין ה"ל שיש בכלים מעלה יתירה מבאורות – תמצא
 על פסוק "לרוקע הארץ כו'" ובנראה הוא דשנת תקס"ב הנדפס בסוף ספר טעמי
 המצות להצמח צדק, ונתבאר שם גם כן ענין התחברות אורות דתהו בכלים
 דתיקון שזהו יסוד תכלית העבודה". אור התורה שמות שם).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

אתברירו רפ"ח כו' שזהו כמו בחי' ירידת אור החכמה 10
 להוות בריאה יש מאין שנק' ח"ת דמע"ב. אך הנה 11
 הבדלה זו אין זה הפסק גמור דאל"כ לא היה בחי' 12
 הברור דרפ"ח כו' שיעלו למעלה וגם אנו רואים 13
 שמתגלי מעצמות ח"ע דתורה גם בעולמות כמו בג"ע 14
 העליון והיינו לפי שח"ע מאיר בח"ת כמ"ש מוחא 15
 עלאה דאתמשך במוחא תתאה גם אחר ההבדלה כנ"ל 16
 וקאי זה גם על ב' מיני חכמה שבתורה שע"ז אמר ג"כ 17
 והחכמה מאין תמצא דהיינו מח"ע העצמי כנ"ל וד"ל: 18
 בראשית ברא כו'. יחי רקיע בתוך המים

1 (ו) ועד"ז יובן ממש ענין חכמות בחוץ כו' ועל ב'
 2 מדריגות דח"ע וח"ת שבתורה כנ"ל. דהנה
 3 אורייתא מח"ע נפקא מחכמתו העצמי כנ"ל שנק' ים
 4 הקדמוני כו' וכלולה בעצמו מבחי' האין אמיתי
 5 דחכמה שבעצמות הא"ס כנ"ל וירדה למטה להיות
 6 בחכמה אתברירו כו' עד שנתלבשה בעניני' גשמיים
 7 דצ"ח דנוגה כו' ובאותיות גשמיים שנק' ח"ת כו' הנה
 8 ודאי ע"ז אמר יהי רקיע בתוך המים כו' שע"י הבדלה
 9 זאת יצא בחי' ח"ת דתורה במהות בפ"ע להיות בחכמה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

3 ופירושו: שעיקר מצות תשובה מן התורה היא עזיבת
 4 החטא, והידידי, ובקשת מחילה, כמו שכתוב באגרת

1 להתודות¹ על העונות עם התשובה, שנאמר:
 2 "והתוודו את חטאתם אשר עשו"².

תשובה ומצות: שם פרשת נצבים דבור המתחיל "כי המצוה הזאת".
 וזונוות נכזיות: לקמן ביאר דבור המתחיל "אחרי ה' אלוקים".
 תשובה בעולם הזה ודאקא לקמן שרש מצות התפלה פרק מד ואילך. לקוטי תורה
 ריש פרשת פנחס (נזכר כאן סעיף ד'). סידור דבור המתחיל "את קרבני לחמי".

1. מצות ידידי ותשובה: מבואר ענינה במקומות רבו מלפפור: אגרת התשובה,
 שער התשובה והתפלה ג' חלקים, דרושי שבת שובה ועוד.
 מלכד הנ"ל, לדוגמא:
 תשובה עשירית רצון וגם ידידי: לקוטי תורה ביאר "כי תצא".

וְלֹכֵן נִקְרָאִים "אֵיבָרִים דְּמִלְכָּא"¹¹, שְׁעָשָׂר סְפִירוֹת
הַנִּלְחָם כְּמוֹ גּוֹף לְגַבִּי הָאוֹר הַמְתַּלְבֵּשׁ בְּתוֹכָן מֵאֵין־סוֹף
בְּרוּךְ־הוּא עַל יְדֵי הַמְצוֹת.
וְזֶהוּ סוּד¹² "תְּמִים תְּהִיָּה עִם הַיָּוִד"¹³ – לְהַמְשִׁיךְ רַמ"ח
אֵיבָרִים וְצִיּוֹר קוֹמָה.
אָךְ¹⁴ אִם חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ בְּבִיטוֹל מְצוֹת עֲשָׂה אוֹ
בַּעֲבֹר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, הָרִי עוֹשֶׂה מוֹם. כִּי מִמַּעַט
הַמְשַׁכֵּת הַחַיּוֹת בְּאוֹתוֹ מֵדָה וּסְפִירָה, וְגַם מִמְשִׁיךְ
מִהַחַיּוֹת שְׁבִתוֹכָן תּוֹסֶפֶת יִנְקָה לְעַמְקֵי הַקְּלִיפּוֹת בִּיתֵּר
שָׂאת עַל מַה שֶּׁנִּקְצֵב לָהֶם עַל יְדֵי "קוֹ הַמֵּדָה"¹⁵ מִבְּחִינַת
"אַחֲרָיִים דְּאַחֲרָיִים" בְּלִבָּד. כִּי הוּא מִמְשִׁיךְ לָהֶם
מִפְּנִימִיּוֹת הַשֹּׁפֵעַ הַמְּלוּבָשׁ בְּכִלִּים דִּי"ד סְפִירוֹת, וְגִדּוֹל
עוֹנֵוּ מֵאֹד.
וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּאַגְרַת הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק ז', שֶׁזֶּהוּ סוּד
"מֶלֶךְ אֲסוּר בְּרִהֲטִים"¹⁶, וְאֵין לָךְ עֲלֵבּוֹן גִּדּוֹל מִזֶּה¹⁷, וְלֹכֵן
נִקְרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא "מֶלֶךְ עֲלוּב"¹⁸; וְזֶהוּ סוּד הַפָּגֶם:
"אִם פִּגְמִיתִי בָּאוֹת יו"ד . . אִם פִּגְמִיתִי בָּאוֹת ה"י"¹⁹.

הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק א' בְּשֵׁם הַרְמִב"ם וְסִמ"ג.³
וְצָרִיךְ לְבָאֵר שׁוֹרֵשׁ עֲנִין ב' דְּבָרִים אֵלּוֹ שֶׁהֵם:
א': עֲזִיבַת הַחֲטָא עַל לְהִבָּא, וּבִכְלָל זֶה הַחֲרָטָה עַל
הָעֵבֶר (כְּמוֹ שֶׁכְּתַב הַרְמִב"ם פֶּרֶק ב' מִהִלְכוּת תְּשׁוּבָה הִלְכָּה
ב'⁴) הַנִּקְרָאת תְּשׁוּבָה.
ב': הַיִּדְיוּ⁵, הַנִּקְרָא "בְּקִשְׁת מַחִילָה" (כְּדֵאִיתָא בְּרַמְב"ם
פֶּרֶק א') – מַה עֲנִינִם, שְׁבִיזָה יְכוּפֵר לוֹ עַל הַפְּגָמִים שֶׁעָשָׂה.
הִנֵּה הַמְצוֹת נִקְרָאִים "מְצוֹת הַיָּדִיד"⁶, לְפִי שֶׁכָּל עֲנִינִם
הוּא הַמְשַׁכּוֹת וְגִילּוֹי אוֹר אֵין־סוֹף בְּשֵׁם הַיָּדִיד. כִּי אוֹר
אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא מַצֵּד עֲצָמוֹ הוּא "לֹאוּ מִכָּל אֵינּוֹן
מִדּוֹת כָּלֵל", וְלִהְיוֹת נִקְרָא "חֲכִים בְּחִכְמָה" ו"מִבִּין
בְּכִינָה", שֶׁהֵם י"ה דְּהַיָּדִיד, וְכֵן לִהְיוֹת חֲסִיד בְּחֶסֶד וְגִבּוֹר
בְּגִבּוֹרָה כו', שֶׁזֶּהוּ סוּד ו"ה – הוּא עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמְצוֹת;
בְּאַתְעָרוּתָא דִּלְתַּתָּא – אֲתַעְרוּתָא דְלַעִילָא⁸, "אֲהִבָּה
דּוֹחֶקת"⁹ לִהְיוֹת מִתְעַמָּצִם בְּמִדּוֹת אֵלּוֹ כְּדִי לְהֵאִיר
וְלִהְיוֹת הַעוֹלָמוֹת. וְיֵשׁ מִהַמְצוֹת שֶׁתְּלוּיִם בִּיּו"ד וְיֵשׁ
בְּה'. וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֹהֵר: "כַּעֲנִיבִין דְּתַלְיִין בְּאַתְכֵּלָא"¹⁰.

– הָעֵרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֻמִּיר בְּצִיּוֹנִים וְהָעֲרוֹת.

פֶּרְקִים א"ב מִיּוֹסִדִּים, כְּנֶאֱמָר, עַל מֵאָרֶם אֲדֻמִּיר הַזֶּקֶן דְּבוֹר הַמִּתְחִיל "כִּי
הַמְצוֹה הַזֹּאת" תִּקְסֶה וּבִיאֹרוֹ ("בִּיאֹר שֶׁנִּי"). הַמֵּאָרֶם נִדְפֵס בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה
נֶצְבִּים מִה, ב'; וּבְנוֹסַח אַחֵר בְּמֵאָמְרֵי אֲדֻמִּיר הַזֶּקֶן תִּקְסֶה חֶלֶק ב עֲמוּד תַּתְּנוּ.
הַבִּיאֹר נִדְפֵס בְּמֵאָמְרֵי אֲדֻמִּיר הַזֶּקֶן שֶׁם עֲמוּד תַּתְּקֵלָה.

נִתְבָּאֵר בְּאִרוּכָה בְּסֵפֶר הַמֵּאָמְרִים תַּרְל"ח עֲמוּד שָׂא. וְרָאָה גַם אוֹר הַתּוֹרָה
נֶצְבִּים עֲמוּד אִרְכֵּט וְאֵילֶךְ. סֵפֶר הַמֵּאָמְרִים תַּרְכ"ו עֲמוּד רַמֵּב וְאֵילֶךְ. דְּבוֹר
הַמִּתְחִיל "כִּי הַמְצוֹה הַזֹּאת" תִּשְׁכַּח.

בְּלִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק ל"ח עֲמוּד 22 הָעֶרֶךְ 34: "וּבִסְפֵר הַמְצוֹת לְהַצְמַח צֶדֶק מְצוֹת

יְדִידִי וְתִשְׁוֹבָה מִשְׁמַע לְכֹארוֹה שֶׁבֶם הַתְּשׁוּבָה נִמְנָה בְּמִנְיֵן הַמְצוֹת. עֵינִי שֶׁם.
וּבְרִשְׁמֵת מִנֵּן הַמְצוֹת לְהַצְמַח צֶדֶק שֶׁנִּדְפְּסָה בְּסוֹף סֵפֶר פִּסְקֵי דִּינִים שְׁלוֹ מִצְוָה
45 – "תְּשׁוּבָה". וְלִהְיוֹת מִמֵּאָמְרֵי אֲדֻמִּיר הַמְּצַעִי דְּבָרִים חֶלֶק א עֲמוּד שְׁלֹחַ.
2. נִשְׂא ה, ז.
3. וְזֶה לְשׁוֹנוֹ שֶׁם: "מְצוֹת הַתְּשׁוּבָה מִן הַתּוֹרָה הִיא עֲזִיבַת חֲטָא בְּלִבָּד . . דְּהִינִי
שִׁיגְמוֹר בְּלִבּוֹ בְּלִב שְׁלֹם לִבִּי יָשׁוּב עוֹד לְכִסְלָה לְמִרְדּוֹ בְּמִלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ וְלֹא
יַעֲבִיר עוֹד מְצוֹת הַמֶּלֶךְ חֵס וְשְׁלוֹם, הֵן בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה הֵן בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה . .
וְלֹא כְּדַעַת הַהִמּוֹן שֶׁהַתְּשׁוּבָה הִיא הַתַּעֲנִית . . וְלֹכֵן לֹא הִזְכִּירוּ הַרְמִב"ם וְהַסִּמ"ג
שׁוּם תַּעֲנִית כָּלֵל בְּמִצְוֹת הַתְּשׁוּבָה, אִף בְּכִרְיּוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, רַק הַיִּדְיָד
וּבְקִשְׁת מַחִילָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה יְהִי־תוֹרִי אֶת שְׁמִי־תִּסְמָךְ". וְרָאָה לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת
חֶלֶק י"ז עֲמוּד 193 וְאֵילֶךְ. (נִדְפֵס בְּלִשׁוֹן הַקְּדֵשׁ בִּישִׁיעוּרִים בְּסֵפֶר הַתְּנִיָּא
בִּיאֹרִים לְאַגְרַת הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק א).

בְּלִקּוּטֵי שִׁיחוֹת שֶׁם עֲמוּד 194 בְּשׁוּלֵי הַגְּלִילוֹן: "בְּקִשְׁת מַחִילָה" לְכֹארוֹה כְּוִנוֹתוֹ
רַק לְהַרְמִב"ם (בְּסֵפֶר הַמְצוֹת) וְלֹא לְהַסִּמ"ג, שְׁהָרִי בְּסִמ"ג (מְצוֹת עֲשֵׂה טו) לֹא
נוֹכַר (בְּפִירוּשׁ) בְּקִשְׁת מַחִילָה". וְרָאָה הָעֶרֶךְ 5.

4. וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְמַה הִיא הַתְּשׁוּבָה? הוּא שִׁיעוּזוֹב הַחוּטָא חֲטָאוֹ, וְסִירוֹ מִמִּשְׁחָבְתָּה,
וְיִגְמֹר בְּלִבּוֹ שְׁלֹא יַעֲשֶׂה עוֹד, שְׁנֵאֲמָר: "יַעֲזוּב רֵשַׁע דְּרַכּוֹ וְאִישׁ אֵינוֹן מִחֲשׁבוֹתָיו"
(יִשְׁעִיָּה ז', וז). וְכֵן יִתְנַחֵם עַל שֶׁעָבַר, שְׁנֵאֲמָר: "כִּי אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי" (יִרְמְיָה
לא, יח).

5. הַיִּדְיָד נִקְרָא בְּקִשְׁת מַחִילָה כְּדֵאִיתָא בְּרַמְב"ם פֶּרֶק א' וְצָרִיךְ עֵינִי קֶצֶת שְׁהָרִי

בְּרַמְב"ם שֶׁם לֹא נִזְכַּר בְּקִשְׁת מַחִילָה. וְאוּלַּי הַכּוּוֹנָה ל"אָנָּה הַשֵּׁם" שְׁבַרְמִב"ם
(וְעַל דִּרְךָ זֶה בְּסִמ"ג שֶׁם). וְלִהְיוֹת מִמְנַחַת חִינוּךְ שֶׁם (עַל דְּבַר אֲמִירַת "אָנָּה
הַשֵּׁם"). – לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק י"ז עֲמוּד 194 הָעֶרֶךְ בְּשׁוּלֵי הַעֲמוּד.

בִּיאֹר עֲנִין יְדִידִי בְּפֶה – רָאָה סֵפֶר הַמֵּאָמְרִים תַּק"ע עֲמוּד קַע.

6. "כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (שְׁלַח טו, לט): וּבְרַתְּם אֶת מְצוֹת הַיָּדִיד, וְכִיּוּצָא כְּזֶה בְּהִרְבָּה
מְקוֹמוֹת" – מֵאָמְרֵי אֲדֻמִּיר הַזֶּקֶן תִּקְסֶה שֶׁם.

7. הוּא אֵינוֹ מִכָּל הַמִּדּוֹת הַלָּלוּ כָּלֵל. תְּקוּנֵי זֹהֵר בְּהַקְדָּמָה "פֶּתַח אֱלֹהִים" יו, ב.

8. רָאָה זֹהֵר חֶלֶק א פה, א. קסד, א. וְעוֹד.

9. לִשׁוֹן חו"ל בָּבָא מִצִּיעָא פה, א. (וְרָאָה גַם תְּנִינֵי פֶּרֶק מט).

10. כַּעֲנִיבִים הַתְּלוּן בְּאִשְׁבּוּל. תְּקוּנֵי זֹהֵר בְּהַקְדָּמָה (ב, א). שֶׁם סוֹף תִּקּוֹן מֵא (פא),
בא.

11. אֲבָרִי הַמֶּלֶךְ. תְּקוּנֵי זֹהֵר תִּקּוֹן ל (עד, סוֹף עֲמוּד א).

12. וְזֶהוּ סוּד תְּמִים תְּהִיָּה בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה נֶצְבִּים מִה, ג. מִצִּינִי לְזוֹה: "וְעֵינִי בְּזֹהֵר
פֶּרֶשׁת שְׁלַח דף קסו, א': קס"ג, ב'. וּבְרַעֲיָא מִהִמְנַא פֶּרֶשׁת פְּנִיחַ דף רל, סוֹף
עֲמוּד א'.

13. שׁוּפְטִים יח, יג.

14. בְּהִבָּא לְהֵלֶן – רָאָה לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק ל"ט עֲמוּד 153 הָעֶרֶךְ 10.

15. רָאָה בְּאִרְיִכוֹת סֵפֶר הַמֵּאָמְרִים תִּקְס"ג עֲמוּד תִּקְפוֹ וְאֵילֶךְ. וְרָאָה לְעִיל מְצוֹת
קִדְּוֶשׁ ה', וְאִיסוּר חִילוּל ה'.

16. שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ו.

17. "רִאשִׁית חֲבֵמָה שֶׁעַר הַיָּרְאָה סוֹף פֶּרֶק י בְּשֵׁם "מִוִּר" הֵינִי הַרְמ"ק – הוֹבָא
בְּשִׁל"ה שֶׁעַר הָאוֹתִיּוֹת מְעַרְכֵת הַלֵּל, וּבְסֵפֶר מִשְׁנַת חֲכָמִים לְרַבִּי מִשֵּׁה חֲזַנִּיז
סִימָן קע"ג". – הָעֵרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֻמִּיר בִּישִׁיעוּרִים בְּסֵפֶר הַתְּנִיָּא.

18. פֶּרֶקִי הִיכְלוֹת רַבֵּינִי פֶּרֶק יח, ד.

19. בִּיּוֹדִי קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמְּטָה. כְּלִשׁוֹן הֵיחֵי רַצּוֹן שְׁאוּמִרִים עַל פִּי
הָאֲרִיז"ל בְּקִרְיַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמְּטָה.

התאנה מתנהה הנפש; וכן אם הוא דיבור, כמו לשון
הרע, ורכילות, ושבועת שוא ושקר וכיוצא; וכל שכן
במעשה, שמנה מתנהה הגוף של הקליפה, ומן התאנה
שבלב נוצר הנפש של הקליפה.
וכל זה הוא לפי שהאדם מושרש למעלה בעשר
ספירות דקדושה, ועל ידי כן, על ידי התאנה והמעשה
שלו ממשיך להם נפש וגוף מיניקה שמיו"ד ספירות כמו
שנתבאר לעיל.
והנה זהו סוד "וחטאתי נגדי תמיד"²⁸, שהוא הקליפה
שהאדם עושה על ידי חטא עומדת נגדו להצר לו, כמו
שכתוב "תיישר רעתך"²⁹, וכתוב "פועל אדם ישלם
לו"³⁰, כדאיתא בזהר³¹.
והנה כששכב אצי צריך להמית את הקליפות הנ"ל,
להעבירם מן העולם, בדכתיב "מחיתי כעב פשעך"³².
וזהו על ידי התרטה עם הוידוי. כי הנה על ידי התרטה,
שהוא עקירת הרצון מן החטא, כזה מוציא הנפש מן
הקליפה; שתולדתה היה מן התאנה שבלב, ועתה
בעקירת רצונו ותאנתו הרי מוציא נפשו כנ"ל. אך כדי
למחות גופה – הוא על ידי וידוי דברים³³, ד"עקימת
שפתיו הוי מעשה"³⁴, ובהו הוא ממחה גופה והיה כלא
היה.
(ומכל מקום אמרו רבותינו זכרונם לברכה³⁵: "איזהו בעל
תשובה? זה שבא דבר עבירה, ובאותו מקום ובאותה אשה", כי
אז המעשה שעושה למחות גוף הקליפה שנה ממש להמעשה
שעשה גופה בעברו העבירה, ועתה כשמונע את עצמו מעשות
זה הרי הורג גופה לגמרי. אך אף על פי כן, מחסדי האל
להשוות מעשה ד"עקימת שפתיו" למעשה גמור – למחות גוף
הקליפה).
וזהו סוד נפילת אפים, שתיקנו חז"ל לומר "אשמונו,
בגדנו"³⁶ כו" – באל"ף ביי"ת:

וכמו שכתוב "ונקב שם הוי"²⁰, שנקב חסד ושלום
הכלים דיו"ד ספירות ומוציא האור שבתוכן לחיצונים –
כנקב אבר שיוציא דם, ה' ישמרנו.
ובכדי לתקן זה ציונו השם יתברך ברוב רחמיו במצות
התשובה, ש"מביאה רפואה לעולם"²¹ ומשלמת הפגמים
הנ"ל.
והנה מילוי²² חסרונות הנ"ל הם ב' דברים בכלל:
א' – למלאות הפגמים והחסרונות במיעוט המשכות
אור אינסוף ברור הוא ביו"ד ספירות כנ"ל.
ב' – להעביר יניקת החיצונים.
אך העברת יניקת החיצונים גופא הם ב' ענינים: א',
שלא ינקו עוד ביותר. ב', להעביר מה שעשה כבר.
והנה ב' חלוקות ראשונות הוא על ידי המשכת אור
אינסוף מלמעלה בבחינת מקיף, שה"מקיף מסמא עיני
החיצונים"²³ שלא ינקו עוד, וגם הוא ממלא כל הפגמים.
כי "איהו שלימא דכולהו"²⁴, וכולא קמיה בטפה
מאוקייניס, כי רק "הודו על ארץ ושמים כו"²⁵. וכמו
שנתבאר במקום אחר²⁶ על פסוק "כי המצודה הזאת [...] לא
נפלאה היא ממך כו"²⁷. והוא על ידי התשובה
והתרטה – כמו שיתבאר אם ירצה השם פרק ב'.
אך החלוקה הג' להעביר יניקת החיצונים שריבה
במאד, הנה לזה צריך וידוי דברים עם התרטה.
והענין:
כי מודעת זאת, שהקליפות יש להם גם כן אור וכלי,
נפש וגוף, והתהווותם – על ידי חטא הוא, כי על ידי
התאנה מתנהה הנפש הרעה רחמנא לצלן, ועל ידי
המעשה מתנהה הגוף:
הן אם המעשה היא במחשבה, כמו הרהורים רעים,
הנה מהאוותיות מתנהה הגוף של הקליפה הנ"ל, ומן

20. אמור כד, טו.

21. יומא פו, א: "דולה תשובה שמביאה רפואה לעולם". וראה ספר המאמרים קונטרסים חלק א' עמוד 472.

22. מילוי החסרונות ב' דברים בכלל: ראה ספר המאמרים תקס"ה עמוד תתקלו. תרכ"ו עמוד רמה ואילך.

23. שהמקיף מסמא פרי עץ חיים שער קריאת ספר תורה פרק ר. עץ חיים שער דרושי אבי"ע (שער מב) פרק י"ג.

24. כי הוא שלמות הכל. ראה תקוני זהר בהקדמה "פתח אליהו" יז, ב.

25. תהלים קמח, יג.

26. וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוק כי המצודה הזאת: ראה לקוטי תורה נצבים מה, ב ואילך. ספר המאמרים תקס"ה חלק ב עמוד תתעו ואילך.

27. נצבים ל, יא.

28. תהלים נא, ה.

29. ירמיה ב, יט.

30. איוב לד, יא. ובמצודת דוד: "כפי פועל האדם כן ישלם לו – אם טוב ואם רע".

31. ראה זהר חלק ג קעו, א.

32. ישעיה מו, כב.

33. על ידי וידוי דברים: ראה ספר המאמרים תרכ"ט עמוד שסג. וראה גם אור התורה נ"ך בפרק ג עמוד א'רס.

34. סנהדרין סה, א.

35. יומא פו, ב.

36. שתיקנו חז"ל לומר אשמונו בגדנו: ראה אור התורה יום הכפורים עמוד איתקסט ואילך.

וְלָכֵן עַל יְדֵי אֲמִירַת כ"ב אוֹתִיּוֹת הַנ"ל ד"א שִׁמְנוּ, 6
בְּגִדְנוּ כו" 7 הוא מוֹחָה גּוֹף כ"ב אוֹתִיּוֹת שֶׁבָּכַל הַהֲרֵהוּרִים
רָעִים. אֲלָא שְׁצָרִיךְ לִהְיוֹת עֲקִירַת הָרָצוֹן גַּם בֵּן מְכַל 8
הֲרֵהוּרִים רָעִים, כְּדִי לְהוֹצִיא הַפְּנִימִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר 9
לְעֵיל. : 10

מצות וידי ותשובה, פרשת נשא

כִּי הִנֵּה עַל יְדֵי מַחְשְׁבוֹת זְרוֹת וְהֲרֵהוּרִים רָעִים ש"אֵין 1
אָדָם נִיצוֹל מֵהֶם בְּכָל יוֹם" 37, וְאֵין שׁוֹם אֶחָד מֵהֶם נֶאֱבָר, 2
וּמִזֶּה יֵשׁ לְאָדָם כֹּף הַקָּלֶע 38, שֶׁהַמַּחְשְׁבוֹת מְקִיפִים נִפְשׁוֹ 3
בְּצִאתוֹ מִן הַגּוֹף לִהְיוֹת נִדְמָה לוֹ כְּעוֹשֶׂה מַעֲנִינֵי גַּשְׁמִיִּים, 4
וְחוֹשֵׁב וּמִתְחַכֵּם בָּהֶם. וְזֶהוּ סוּד "מִלְפָּתוֹ כו" 39; 5

37. בָּבָא בְּתָרָא קֶסֶד, ב.

39. סוֹטָה ג, ב (וּבְפִירֵשׁ רִש"י): "כָּל הָעוֹבֵר עֲבִירָה אַחַת בְּעוֹלָם הַזֶּה – מִלְפָּתוֹ
(בּוֹרְכָתוֹ) וְהוֹלֶכֶת לִפְנֵי לַיּוֹם הַדִּין, שְׁנָאֲמַר (אִיבֵר ו, יח): יִלְפָתוּ אֲרָחוֹת דְּרָכָם
יַעֲלוּ בְתֵהוּ וְאִבְדוּ".

38. רָאָה שֶׁבֶת קֶנֶב, ב. וּבִלְקוּטֵי תוֹרָה פִּנְחָס עֲדָה, ג: "עֲנִין כֹּף הַקָּלֶע – שֶׁמְקַלְעִין
וּמְשַׁלְכִין וּמְפִילִין אוֹתוֹ בְּמַחְשְׁבוֹתָיו שְׁנִמְשָׁךְ בָּהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּהִבְלֵי עוֹלָם,
שֶׁמִּתְלַוְצִים מִמֶּנּוּ וּמְרָאִים לוֹ כִּאלוֹ עוֹדְנוּ עוֹמֵד בְּעוֹלָם הַזֶּה וְחוֹשֵׁב וּמִדְבֵּר

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

שְׁמַתִּיּוּדָת בִּאֲצִי, וּלְפִי הַמֵּאוּ"א ת"ת שִׁיךְ עֲדִיין 28
לְעוֹלָמוֹת שְׁהֵרִי נֶק' עֲכ"פ סוֹכ"ע כו' כְּמ"ש בְּמ"א, 29
מִשֵּׁא"כ סֵלַע בִּינָה הִיא עִם הַחֵכ' בִּבְחִי תֵרִין רִיעִין דְּלֵא 30
מִתְפָּרְשִׁין. 31
וּמַעֲתָה יוֹבֵן הִילְקוּט מ"ש כִּשְׁהוּא נַעַר רַבּוּ מִכָּה אוֹתוֹ 32
וּמִלְמָדוֹ, פִּי מִכָּה אוֹתוֹ ע"ד מ"ש בּוֹזֵהר בִּפ' 33
שִׁלַּח שֶׁאֲמַר רִישׁ מִתִּיבְתָא אַעֲא דְלֵא שְׁלִיט בִּי נוֹרָא 34
מִבְטָשִׁין לִי, גּוֹפֵא דְלֵא סִלִּיק בִּי נְהוּרָא דְנִשְׁמַתָּא 35
מִבְטָשִׁין לִי, וְצ"ל מָה שֶׁהַמְשִׁיל אֶת הַגּוֹף לֵאמֹר. אֵךְ 36
הַעֲנִין הוּא דִּכְתִּי כִי הָאָדָם עֵץ הַשֹּׁדֶה שֶׁהַמְשִׁיל הַכְּתוּב 37
אֶת הָאָדָם לְעֵץ הַשֹּׁדֶה, וְהִנֵּה כְּמוֹ עֵץ הַשֹּׁדֶה דְלֵא שְׁלִיט 38
בִּי נוֹרָא מִבְטָשִׁין לִי וְסִלִּיק בִּי נְהוּרָא, כֵּךְ גּוֹפֵא דְלֵא 39
סִלִּיק בִּי נְהוּרָא דְנִשְׁמַתָּא מִבְטָשִׁין לִי וְע"י הַבִּיטוּשׁ 40
סִלִּיק בִּי נְהוּרָא. וְעִנִּין הַבִּיטוּשׁ הוּא מ"ש זִבְחִי אֱלֻקִּים 41
רוּחַ נִשְׁבְּרָה לֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּה, דִּהְנֵה בְּכָל הַקְּרִבּוֹת נֶא' 42
קִרְבֵּן לְהוֹי, וְהִינֵינוּ כִּי קִרְבֵּן הוּא ל' קִירּוֹב, וְהַקִּירּוֹב 43
הוּא לִשׁ הוֹי וְלָכֵן נֶא' אִשָּׁה לְהוֹי אִשָּׁה הוּא בְּחִי אִשׁ 44
ה' לִגְבִּי הוֹי, אִמְנָם צָרִיךְ לִהְיוֹת קִרְבֵּן גַּם לִשׁ אֱלֻקִּי, 45
וְזֶהוּ זִבְחִי אֱלֻקִּי רוּחַ נִשְׁבְּרָה לֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּה, פִּי 46
וְנִדְכָּה דִּישׁ דְּכָה וְנִדְכָּה, דְּכָה הוּא מָה שֶׁבַעֲצָם הוּא 47
נִשְׁבֵּר, אֲבָל נִדְכָּה הוּא שֶׁמִּשְׁבְּרִין ע"י הַבִּיטוּשׁ, שֶׁה"ע 48
הַמְרִירוֹת עַל הַרִיחוּק אֵיךְ שֶׁהוּא רַחוּק מֵאוּר פִּנּוּי יֵת, 49
וְזֶהוּ ג"כ עֲנִין לְעוֹלָם יִרְגִּיז כו', עֲמ"ש מִזֶּה בִּלְק"ת פ' 50
שִׁלַּח בְּר"ה בִּפ' נִסְכִּי. וְעִנִּין בִּיטוּשׁ זֶה זֶהוּ רַבּוּ מִכָּה 51
אוֹתוֹ וּמִלְמָדוֹ, וְנֶק' מִכָּה הֵגֵם שֶׁזֶהוּ רַק בְּדַבְרִים, אֵךְ זֶהוּ 52
ע"ד מ"ש בְּמִשְׁה וִיךְ אֶת הַמִּצְרִי וְאִרְצוֹ ל' ע"פ הַלְהִרְגִּי 53
כו' שֶׁהִרְגוּ בְּשֵׁם. 54

וּז"ע הַהִפְרָשׁ בֵּין צוֹר לְסֵלַע שִׁבְחִי צוֹר הוּא בְּחִי 1
לִכְתֹּךְ אַחֲרֵי בְּמִדְבַר בְּחִי בְּנַעֲוִירָה בֵּית אֲבִיהַ 2
שֶׁנִּקְרָאוּ צוֹר תִּכְפֵּף אַחֵר מ"ת כו', אֲבָל בְּסוֹף מ' שְׁנָה 3
שֶׁעוֹנֵנִי וְלֵא נִתֵּן הוֹי לָכֵם לֵב לְדַעַת כו' עַד הַיּוֹם הַזֶּה 4
אִז נֶק' סֵלַע שֶׁהוּא אֶהְבֵּה דְבְּחִי כִלָּה כו'. וְהַעֲנִין הוּא 5
דִּהְנֵה כְּתִי וְשִׁמְתִיךְ בְּנִקְרַת הַצּוֹר, שֶׁטֹּבַע הַצּוֹר הוּא 6
כְּשִׁמְכִין אֲבָן ע"ג אֲבָן יוֹצֵא מִהֵן אִשׁ, וְהִנֵּה קוֹדֵם שִׁיִּצֵּא 7
הָאִשׁ הִי הָאִשׁ בְּהַעֲלֵם בְּנִקְרַת הַצּוֹר שֶׁהוּא מְקוֹר הָאִשׁ 8
הַיּוֹצֵא אַח"כ. וְיוֹבֵן זֶה בַּעֲבוּדָה בְּנִפְשׁ הָאָדָם שֶׁהָאִשׁ 9
שֶׁבְּצוֹר הוּא בְּחִי הָאֶהְבֵּה הַמוֹסְתֵר שִׁישׁ בְּכֹאוּ"א 10
מִיִּשְׂרָאֵל, אִמְנָם הִיא בְּהַעֲלֵם עֲדִיין וְצָרִיךְ לְעוֹרֵרָה 11
לְהוֹצִיאָה מִהַעֲלֵם אֶל הַגִּילּוּי. וְע"פ הַקְּבֵלָה הִנֵּה 12
הַפְּרִדָּה בַּע"כ בַּעֲרֵךְ צוֹר פִּי צוֹר בְּמִל', וְפִי שְׁנִי 13
בְּת"ת, וְסֵלַע פִּי כִלָּת מִשָּׁה מִל' כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּאֲצִי, 14
וּבְמֵאוּ"א א' צָדִיק פִּי צוֹר ת"ת, וְסֵלַע בִּינָה. וְנִמְצָא כִי 15
לְפִי הַפְּרִדָּה שֶׁצּוֹר הוּא בְּמִל' הַנַּעֲשֶׂה מְקוֹר לְבִי"ע, 16
ה"ז בְּחִי מִלְכוּתךְ מִלְכוּת כָּל עוֹלָמִים שֶׁמַּעֲלִים וּמִסְתִּיר 17
כו', מִשֵּׁא"כ סֵלַע הִיא בְּחִי פְּנִימִיּוֹת הַמִּל' שֶׁנֶּק' כִלָּת 18
מִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּאֲצִי וְאִינָה יוֹרֵדַת בְּבִי"ע כִלָּל. וְלְפִי 19
הַמֵּאוּ"א שֶׁצּוֹר בְּת"ת י"ל כִי ז"א שִׁיךְ לְעוֹלָמוֹת כִּי אִם 20
לֹא יִהְיֶה נִבְרָאִים עַל מִי יִרְחֹם אוֹ יִתְחַסֵּד, וְכַמ"ש זְכוֹר 21
רַחֲמִיךְ וְחִסְדִּיךְ כִּי מַעֲלוֹם הַמָּה, כִּי אֲמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד 22
יִבְנֶה, מִשֵּׁא"כ הַמוֹחִין אֵינֶם שִׁיכִי לְעוֹלָמוֹת כִלָּל וְלָכֵן 23
אֲלֵפִים שְׁנָה קִדְמָה הַתּוֹרָה לְעוֹלָם כו'. וְנִמְצָא כִי סֵלַע 24
הוּא בְּחִי גְבוּהָ מֵאֵד, וְהִינֵינוּ כִי צוֹר זֶהוּ עֲדִיין בְּחִי 25
בְּנַעֲוִירָה בֵּית אֲבִי שֶׁהִיא בְּחִי הַמִּל' שֶׁמִּסְתַּתֵּר 26
בְּבִרְיָאָה, אִמְנָם סֵלַע ז"ע כִלָּת מִשָּׁה הוּא כְּמוֹ 27

אז ישיר משה

בס"ד. (9' חזקת ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים - [הקדמת הרח"ו]

זאת מענין החכם הקדוש הנגלה אלינו בזמננו ובדורינו
זה, ולא אוכל לפרש. ואם תרצה, תבין מה שכתוב בספר
התקונין²¹⁸ על "דור הלך ודור בא"²¹⁹ - "דא משה רבינו
מהימנא".

וכנזכר בתיקון ס"ט דף קי עמוד א:
"אמר רבי שמעון: חברייא, בודאי קודשא בריך הוא
אסתבם עמנא עילאין ותתאין למהוי בהאי חבורא,
זכא דרא דהאי אתגלייא ביה, דעתיד בוליה האי
לאתחדשא על ידא דמשה בדרא בתראה לקיימא קרא
מ"ה שהי"ה הוא שיהיה", ואתפשטותיה הוא בכל דרא
ודרא, בכל צדיק וחכם דמתעסק באורייתא, עד מניינא
דס' רבוא וכו'²²⁰.

והדברים סתומים וחתומים:

ונחזור לענין הראשון: כי אין ספק שדברים אלו לא
יובנו בעיני אנשי חומריים אלא בקבלה מפה אל פה,
או מפי אליהו ז"ל, או מפי הנשמות המתגלים בכל דור
ודור אל הראויים להם.

והרמב"ן ז"ל אחרון המקובלים קרוב לדורינו כתב
בסוף הקדמת ספרו על ביאור התורה בלשון הזה, וזה
לשונו:

ואני הנני מביא בברית נאמנה נותנת עצה הגונה לכל
מסתכל בספר הזה, לכל יסבור סבא, ואל יחשוב
מחשבה בדבר מפל הרמזים אשר אני כותב בסתרי
התורה. כי אני מודיע נאמנה, שלא יושגו דברי ולא
יודעו כלל בשום שכל ובינה זולת מפי מקובל חכם לאוון
מקבל מבין. והסבא בהם - אגלות, ומחשבה - רבת
הנזקין ומזגעת התועלת. אל יאמין בשוא נתעה²²¹, כי לא
תבואהו בסברותיו. רק רעה כי ידברו אל ה' סרה²²² לא
יכלו כפריה²²³, אל יחרסו אל ה' לראות²²⁴ וכו'.

והנה יש מוציא דבה על ספר הזהר באומרים: כי הנה
בריש הקדמות התקונים, בדה ב' עמוד ב' כתב שם ההוא
מאמר של אותו אמורא שהיה נקרא "רבה בר בר חנה",
"דהיה קאזל בחדא ספינתא וחזא חד צפור וכו'"²¹²; וכן
בפרשת פנחס ברעיא מהימנא דף רפ"ג עמוד ב וזה
לשונו: "והא אתמר דאיהו צפרא דבר בר חנה וכו'"²¹³;
עוד שם בפרשה פנחס דף רי"ו עמוד ב ענין רב אלעזר
בן פדת האמורא, וכאלה רבות.

ומי פתי יסור הנה²¹⁴, ישגיח ויראה כי כל דברי
הרשב"י עליו השלום הם ברוח הקדוש, והיה רואה
בעיניו כל נשמות החכמים אף אותם העתידים
להבראות. וכמעשה שאירע גם לרבי ישמעאל
בברייתות דפרקי היכלות, עיין שם. וזה גם כן ענין רבי
יוחנן בן זכאי עליו השלום, שאמרו עליו²¹⁵ שלא הניח
מקרא ומשנה וכו' והיות דאביו ורבא - עם שהיו
אמוראים. ושים לבך והבן בדברים אלו.

וזכור נא מאמר רשב"י עצמו ובאדרא רבא בפרשת
נשא דף ק"ב עמוד ב וזה לשונו:

"אמר רבי שמעון בר יוחאי: בלחו בוצינין חברייא
דאתיין בהאי עזקא קדישא. אסהדנא עלי שמיא, עילאה
דעילאין, וארעא קדישא עילאה דעילאין, דאנא חמי
השתא מה דלא חמא בר גש מיומא דסליק משה זמנא
תנינא לטורא דסיני וכו'. ועוד, דאנא ידע דאנפי נהירין
- ומשה לא ידע כי קרן עור פניו²¹⁶ וכו'".

ואל יפלא האדם מזה. כי עם היות שרשב"י, אחרון
שבתאנים, זכה למעלה כזו, כי דברים אלו - "כבשונו
של עולם"²¹⁷, אין רשות בפה לפרש עניינם הכמוס
והחתום אצלינו.

ועל דרך זה אל תתפלא ממה שנספר בסוף הקדמה

212. שהיה הולך בספינה אחת, וראה צפור אחת.

213. ודרי נאמר שהיה צפור של רבה בר בר חנה.

214. ומי פתי יסור וזה: על פי משלי ט, ד, טו.

215. סוכה כח, א.

תשא לה, כט.

216. חגיגה יג, א.

217. תקן סט קיב, א.

218. קהלת א, ד.

219. אמר רבי שמעון: חברים, בודאי שהקדוש בריך הוא הסכים עמנו, עליונים
ותחתונים להיות עמנו בחבור הזה, אשרי הדור שזה התגלה בו, שעתידי כל זה

להתחדש על ידי משה בדור האחרון, לקים הכתוב (קהלת א, ט): "מ"ה שהיה"
הוא שיהיה, והתפשטותו היא בכל דור ודור, בכל צדיק וחכם שמתעסק
בתורה, עד המניין של ששים רבוא.

220. אל יאמין בשוא נתעה איוב טו, לא.

221. ידברו אל ה' סרה על פי ראה יג, ו.

222. לא יכלו כפריה על פי ישעיה מז, יא.

223. אל יחרסו אל ה' לראות: על פי יתרו יט, כא.

224. וכך סדרתי להם: רבי אבא יכתוב, ורבי אלעזר בני ילמד, ושאר החברין
יחשבו בליבם. וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזהר במקומו (עמוד תסא).
תורת מנחם תשמ"ה חלק ה' עמוד 3089.

1 "בכה רבי אבא, רבי שמעון דטחנין מיניה מנא טבא
2 וכו', ולא אשתאר בעלמא מיניה בר כמא דכתיב 'קח
3 צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן וכו' למשמרת' –
4 לא צנצנותא". ואלו באתגלייא לא כתיב. והשתא מאן
5 יכיל לגלגא רזין ומאן ינדע לון²³¹.
6 גם בפרשת אחרי מות דף ע"ט עמוד א' וזה לשונו:
7 "בתר דשכיב רבי שמעון הו' חברי'א אמרי²³² אל תתן
8 את פיך לחטיא את בשרך"²³³ ואין ספק. כי לולי
9 שרשב"י הכיר וידע ברוח קדשו כי רבי אבא היה חכם
10 גדול וידע להלביש ולהעלים הדברים דרך חידה ורמז
11 שלא יבינו אפילו חכמי הדור ההוא, לא היה מצוהו
12 שיכתוב.
13 כי הנה שם באדרת האינו עצמה דף רצ"ד עמוד ב
14 אמר:
15 "כל מאן דמגלה רזין, בידוע דנשמתי' לאו איהי
16 מגופא דמלכא קדישא. ובגין דא, כד תפוק נשמתי'
17 וכו', ווי ליה ווי לנשמתי', וזכא חולקוהו דצדיקים
18 דמכסיין רזין עילאין דקודשא בריך הוא וכו'"²³⁴.
19 וכן בפרשת פנחס דף רמ"ד עמוד א ברעי'א מהימנא על
20 פסוק²³⁵ "ועשירית האיפה סולת וגו'" וזה לשונו:
21 "אמר רעייא מהימנא: מאן דמזלול בפרורין דנהמא
22 וכו'. וכל שכן מאן דמסר רזין דאורייתא וסתרי קבלה
23 וסתרי מעשה בראשית, או סתרי אתון דשמא מפרש –
24 לאנשים דלאו אינון הגונים וכו', עליה אתמר²³⁶: "נודד
25 הוא ללחם איה", ל"לחמה של תורה", ולית מאן דישיגח
26 עליה וכו'"²³⁷.
27 והנה נודע מה שכתב הרמב"ם ז"ל בהקדמת ספר
28 ה"מורה" על משנת²³⁸ "ולא במרפכה – ביחיד" וזה
29 לשונו: "ואלו ביאר האדם העניינים אלו בספר, יהיה
30 כאלו דורשם לאלפים מבני אדם וכו'".

1 ואם הרמב"ן ז"ל אחרון כל המקובלים הפליג לדבר
2 בזה באומרו שלא יושגו דבריו בענייני הרמזים ובסודות
3 התורה כלל ועיקר – איך יעלה בדעת אנושי להבין
4 בעיונו ובשכלו דברי אלהים חיים, דברי הרשב"י עליר
5 השלום, אשר דברותיו בלהבי אש אוכלה, וחתומים
6 וסתומים באלף חותמות. הלא תראה, כי בעת פטירתו
7 בריש אדרת האינו, לא ניתן רשות לשום אחד מאותם
8 "שבעה עיני ה'" העומדים אז אצלו לכתוב סתרי הזוהר
9 – אלא לרבי אבא. כנזכר שם: "וכן אסדרנא לכו, רבי
10 אבא יכתוב, ורבי אלעזר ברי ילעי, ושאר חברי'א
11 ירחשו בלבדו"²²⁵.

12 ועם שניתן לו רשות לכתוב, מצאנו ראינו בפרשת
13 משפטים דף קכ"ג עמוד ב וזה לשונו:

14 "שאל רבי אלעזר לרבי אבא: כל הני תיקונים אבא
15 גלי לון בגין דלא ליעול בכסופא לעלמא דאתי, השתא
16 אמאי צריכי לגלגא? אמר ליה רבי אבא: ההוא דכתבנא
17 אנא מבוצינא קדישא אמינא כתבדוהו לגבי חברי'א, דהא
18 אינון ידעין מילין, דהא אתיישכון מילין בלבן, ומכאן
19 ולהלאה סתימין מילין"²²⁶. עד כאן.

20 והנה, עם שפבר נתן לו רשות רשב"י לכתוב, וגם כי
21 לא למד רק לאותם הז' חברים "דעלו ונפקו" באיזדרא
22 קדישא, ועם כל זה הקפיד רבי אלעזר בנו ונתפעס על
23 זה. וגם הוא עצמו השיב לו ד"מכאן ולהלאה להו
24 מילין סתימין בגוונא"²²⁷. אבל לשאר חכמי דורם, עם
25 היותם תנאים, לבם רחב כפתחו של אולם²²⁸, עם היותם
26 כתובים – הם אצלם מילין סתימים, ולא אתגליין אלא
27 לחברי'א האילין בלחוד²²⁹. ואף גם הם בתוך מחשבות
28 לבם ולא מן הפה ולחוץ. וכמו שאמר: "סתימים מילים
29 בגוונא"²³⁰ ולא אמר "בינא".

30 וכן בפרשת ויחי דף ריז עמוד א אמר שם:

225. כל אותם תקונים שאבא גילה לנו כדי שלא נכנס בבושת לעולם הבא – מדוע צריך לגלות אותם עכשיו? אמר לו רבי אבא: מה שכתבתי אני, מהמנוחה הקדושה (רשב"י) שאמר כתבדוהו לחברים, שהם חרי יודעים דברים, שהרי הדברים התיישבו בליבם, ומכאן ולהלאה סתומים הדברים.

השעם שנקרא רשב"י "בוצינא קדישא" – ראה ספר המאמרים תרס"ג עמוד ריג. לקוטי לוי יצחק הערות לספר הזוהר חלק ב עמוד קמז. קנו. סוף עמוד תברכתו.

226. מכאן וזהלאה שיהיו הדברים סתומים כתובנו.

227. ראה ערוכין נג, א.

228. ולא התגלו אלא לחברים האלה בלבד.

229. סתומים המילים כתובנו ולא בינינו.

230. בכה רבי אבא: רבי שמעון, רחם שטונות ממנו מן טוב וכו', ולא נשאר ממנו בעולם, פרט למה שכתוב (בשלח טו, לג). 'קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן וזהו אותו לפני ה' למשמרת' – להצנעה. ואלו בהתגלות לא כתוב, ועכשו מי יכול לגלות סודות ומי ידע אותם.

231. אחר שנפטר רבי שמעון, היו אומרים.

232. קהלת ה, ה.

233. כל מי שמגלה רזים, בידוע שנשמתו היא לא מגופו של המלך הקדוש. ומשום כך, כשתצא נשמתו, או לו איז לנשמתו. אשרי חלקם של צדיקים המכסים רזים עליונים של הקדוש ברוך הוא.

234. פנחס כח, ה.

235. איוב טו, כג.

236. אמר הר"ע הנאמן: מי שמזלול בפרורים של הלחם וכו', וכל שכן מי שמוסר סודות התורה, וסתרי קבלה, וסתרי מעשה בראשית, או סתרי האותיות של השם המפרש לאנשים שאינם הגונים. . עליו נאמר (איוב טו, כג): 'נודד הוא ללחם איה', ל"לחמה של תורה", ואין מי שישיגהו עליו וכו'.

237. חגיגה פרק ב, משנה א.

238. שבדור האחרון יתפרנסו מהחבור הזה ועתיד להתגלות.

נביאה בדרך בתראה וכו' 240. וממאמר פרשת וירא דף
ק"ז עמוד א: "וכד יהא קריב ליומי משיחא, אפילו רביי
דעלמא זמינין לאשכחא רזין טמירין דחכמתא וכו' 241.
ולכן בראות רשב"י ז"ל ברוח קדשו ענין זה, צוה
לרבי אבא לכתוב ספר הזוהר בדרך העלם, להיותו
מוצנע למשמרת עד "דרך בתראה קריב ליומיה מלכא
משיחא" 242, כדי שבזכות המתעסקים בו תצמח הגאולה
בימינו בעזרת ה', כנ"ל בפרשת ויחי דף ר"ז עמוד א: "על
דא כתיב 'קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העומר מן וכו'
למשמרת' – לאצנעותא". והבן זה מאד :

והטעם, לפי שהכתיבה קיימת לדורי דורים, להגונים
ובלתי הגונים, ורשב"י נאה דורש ונאה מקיים. והגם
שציוה לרבי אבא שיכתוב, ובהיות שיכתבם בהעלם
גדול, באלו לא נכתבו כלל דמו.
ומעתה יוכל האדם להקשות על דברינו אלה ולומר:
אם כן, רבי אבא טרח על חנם, ללא צורך לכתוב דברים
סתומים וחתומים.
אמנם תשובתך בצדך ממאמר תיקונים הנ"ל,
ד"ב דרך בתראה יתפרנסון מהאי חבורא ועתיד
לאתגליא וכו' 239. וכן ממאמרו בתיקון ס"ט דף ק"י עמוד
א, ד"עתידי בוליה האי לאתחדשא על ידא דמשה

241. הדור האחרון קרוב לימות מלך המשיח.

242. הלכה ה.

239. שעתיד כל זה להתחדש על ידי משה הנביא בדור האחרון.

240. וכשיהיה קרוב לימות המשיח, אפילו התינוקות האלו של העולם עתידים
למצוא סודות נסתרים של החכמה.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תש"ב

האמונה אינה נרגשת בפנימיות, וע"י השגה מורגשת כאילו רואה, בכל דבר הוא רואה
את החיות האלקית. ע"י הסתכלות שכלו כאילו רואה בעיניו, אינו יכול להסיר מחשבתו
מדבקותו באחדות ה'. ולכן "הסתכל" בשלשה דברים וכו'.

על פי שרחוק הזמן שיבוא הדבר, הגה מפני הסתכלות
שכלו הוא כאלו רואה מיד בעיניו וכאלו הובא עליו,
ומתנרא מאד אם רע הוא, ושמח מאד אם טוב הוא,
אבל בחינת שמיעה שהיא בחינת ההתבוננות בלבד
במחשבה עמקה, זהו כמו ששומע מאחרים שיכול
הדבר שהוא לבוא, הגה מזה לא תפול עליו היראה כל
כך מהרע או השמחה מהדבר הטוב, והינו מפני שאין
זה הדבר בהתגלות גמורה אצלו כל כך, והגם שמתבונן
בו מכל מקום אינו דומה כמו שרואה בעיניו, דזהו
מעלת הדעת שהוא ענין התקשרות, שמקרב גם דבר
רחוק להיות פועל עליו כמו שהיה הדבר בקרוב ממש.
וזהו הטעם מה שאינו דומה שמיעה לראיה, שראית
הדבר הגם שאינו מתחדש אצלו כלל על מה ששמע
כבר, הגה בשרואה מתפעל ביה שאת על ערך
ההתפעלות שהיתה ממה ששמע. וזהו שאמרו רז"ל
"הסתכל בשלשה דברים", שיהיה ענין ההתבוננות
אצלו בהסתכלות, והוא כאדם המבין בתקנתו ורואה
הדבר אף על פי שרחוק כנ"ל, ו"איהו חכם – הרואה

והגה פאשר מבין ומשיג השכלה והשגה אלקית
בהבנה טובה אבל אינה בקרוב והרגשה ממש
בנפשו, הגה בחינה ומדרגה זו נקראת בשם "דור
בהמה", לפי שצריכה להיות דעת והרגשה באלקות,
דהנה כל ישראל הם מאמינים בני מאמינים, והאמונה
היא למעלה מהדעת, בכל זה נקראת האמונה "עטרה",
שהיא בבחינת מקיף, שאינה נרגשת בפנימיות ששהיה
עבודה בפעל, וזהו שכתוב "דע את אלקי אביך" ואז
הוא "עובדהו בלבב שלם", פי על ידי הדעת והשגה
מרגשת כאלו רואה, אז הגה לא זו בלבד שאין העולם
מסתיר לו כלל, אלא אדרבא בכל פנה שהוא פונה
רואה הוא את האור וחיית האלקי דהוי' נצב עליו, וגם
האבה ויראה שבאות מהדעת וראיה חושית אין ערוך
אלה, פי אינו דומה שמיעה לראיה, ופרוש "ראיה"
כמאמר רבותינו ז"ל "הסתכל בשלשה דברים ואי אתה
בא לידי עברה", הסתכל דוקא, בבחינת ראיה בעין
השכל, והמשל בזה כמו אדם המבין בתקנתו ורואה
שיבוא עליו איה דבר טוב או הפוכו חס ושלום, אף

עשיותיו ועניניו דבוק בו יתברך בדבקות נפלאה מפני
היותו רואה את המלך בעיניו, ולכן אמרו "הסתכל"
דוקא, בבחינת ראייה, ואז אי אתה בא לידי עברה. ואין
הפונה שהסתכלות זו מגנה בעדו שלא יבוא רק לידי
עברה בפעל ממש אלא שאינו בא לעבר על רצונו
יתברך, שבאמת הוא שמחשבה רעה אין הקדוש ברוך
הוא מצרפה למעשה, והוא רק מה שאינה מצרפה,
דמחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה,
דמרבך מדה טובה ממדת פרעניות, ולכן גם המחשבה
טובה שחשב לעשות מצרפה הקדוש ברוך הוא למעשה,
שנחשב לו כאלו עשה, והפירוש האמתי דמצרפה
למעשה הוא, דכאשר איש ישראל חושב לעשות איזה
דבר בלמוד התורה בקיום המצות ובמדות טובות, ותפץ
בזה בכל לבו ומאדו, הנה הקדוש ברוך הוא מצרף כמה
ענינים בהשגחה פרטית שייכא לידי מעשה.

את הנולד", מה שאין פן בחינת שמיעה היא מבחינת
בינה, הינו שמבין אחדות הני' אף שכלא חדי' ושכל
העולמות בטלים ומבטלים וכאין נגדו, ומשג אצלו
השפעת חיותו יתברך בעולמות ונבראים, ואשר כל זה
אינו עושה חס ושלום שום שנוי בו יתברך להיותו הארה
בעלמא שאינה תופסת מקום כלל לגבי עצמותו יתברך,
הנה אף על פי שמתבונן בו הדק היטב, וכל עמק
מחשבתו טרוד בה, וברי נקבעה האמונה בלב, מפל
מקום הוא רק על דרך שמיעה והבנה לבד, ואין הענין
בהתגלות גמורה כאלו רואה בעיניו, ולפיכך בשיסור
מחשבתו אף לפי רגע – פונה לדרכי תאוותיו. אבל
בשענין האחדות הוא אצלו בהסתכלות דחכמה שהיא
מקור הבינה קדם שיכוא להתבוננות והרחבה, הוא ממש
כמו ראית העינים, ואז הנה אי אפשר לו בשום אופן
להסיר מחשבתו וכל המדות מענין האחדות, ובכל

ע"י עבודה דהסתכלות, מעביר רושם מחשבה הרעה, ומחזק את האמונה להרגיש השגה
אלקית. פרשה ראשונה דק"ש – דרגת ראייה, בכל מאדך, עושין רצונו של מקום, נשמות
דזרע אדם. פרשה שניה – דרגת שמיעה, ולא כתוב בכל מאדך, אין עושין רצונו של
מקום, נשמות דזרע בהמה

שמע, שאמרו רז"ל שפרשה ראשונה היא בחינת עושין
רצונו של מקום, שעל זה נאמר "ועמדו זרים ורעו
צאנכם", ופרשה שניה דקריאת שמע היא בחינת אין
עושין רצונו של מקום, והינו מפני כי בפרשה ראשונה
נאמר "בכל מאדך" ובפרשה שניה לא נאמר בה "בכל
מאדך", והינו כי מאד הוא אותיות אדם, והו הנשמות
שנקראים זרע אדם, בחינת ההשגה באלקות כאלו
רואה ממש, והו הנקרא "עושין רצונו של מקום",
שעל ידי הראיה היא בחינת ההתקשרות לאלקות כאלו
רואה, על ידי זה בא להיות "ועמד לא חפצתי", שלא
יחפץ לא בגן עדן המתחנן ולא בגן עדן העליון ולא
בעולם הבא, שכל זה הוא עמך – בטל וטפל לך – כי
אם יחפץ לדבקה בו יתברך, ועל ידי בחינת רצוא
והשוקה זו ממשיך להיות נמשך בחינת רצון, אותיות
צנור, הוא בחינת ההמשכה מאור אין סוף ברוך הוא
בעל הרצון להיות רצון, שהוא ענין ההתגלות בנפשו
ובחלקו בעולם, שהעולם שלו הוא באפן אחר מאחר
שרואה את האלקות בכל דבר, והוא האין האלקי
המהיה ומחיה את מהות מציאותו של כל דבר, בא אים
איז א ליכטיגע וועלט, ער זעט אין יעדער זאך דעם
תוך פנימי פון דער זאך, וואס דאס איז זיין אמת'ע
מהות המציאות, מה שאין פן פרשה "והיה אם

אמנם כל זה במדה טובה, אבל במדת פרעניות אין
הקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה רעה למעשה,
והוא רק מה שלמעשה אינה מצרפה, אבל רשם
מהמחשבה נשאר. אמנם על ידי עבודה זו דהסתכלות,
הנה מעבירים גם את הרשם דמחשבה רעה, ועבודה זו
היא מיכלא דמהימנותא, מאכל המחזק את האמונה,
בדגמת דבר כמו האכילה ושתיה שפועלות התקשרות
כחות הנפש הרוחניים באברי הגוף הגשמיים, וענינו
בחינת ההרגש דקדשת התורה באותיותיה ובכל
סברותיה, דער דערהער פון דער הייליגקייט וואס אין
תורה איז, וענינו בתפלה הוא ההרגש בההשגה
האלקית, לא רק מה שהוא מבין ומשיג את ההשגה כי
אם מה שמרגיש, ויש בזה כמה [וכמה אפנים וחלוקי
דרגות בכל אחד ואחד לפי מעמדו ומצבו. והו
"וורעתי את בית ישראל זרע אדם וזרע בהמה", שהם
שתי בחינות ומדרגות בנשמות בכלל, ונשמות דאצילות
הן זרע אדם ונשמות דבריאה יצירה-עשייה הן זרע
בהמה, וענינם בעבודה בכל הנשמות הם שני אפני
ידיעה, הא' היא הידיעה שהיא רק בדרך הבנה והשגה
שהוא ענין השמיעה, והב' הידיעה שהיא כאלו רואה
על ידי ההסתכלות החזקה, דהו שרש ההפרש בין
פרשה ראשונה דקריאת שמע לפרשה שניה דקריאת

1 שְׁמַע, הִגַּם דְּכָתִיב בָּהּ "וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ", הִנֵּה
2 שְׁמִיעָה הִיא בִּינָה, הִכְנָה בְּעֶלְמָא וְלֹא הִתְקַשְּׁרוּת עַל יְדֵי
3 הַדַּעַת כְּאֵלּוּ רֹאֶה, וְלִכֵּן לֹא נֶאֱמַר בָּהּ "בְּכָל מֵאֲדָרָךְ"

6 "דעת עליון" מחברת חכמה עם בינה, שגם בהתבוננות דבינה תהיה ראייה חושית. "דעת
7 תחתון" מחברת מוחין במדות. משה רבינו ממשיך דעת גם בנשמות דזרע בהמה,
8 שירגישו אלקות. משה גואל ראשון – וידעתם כי אני הוי'. גואל אחרון – ומלאה הארץ
9 דעה את הוי'

10 וְהַבְּחִינָה הַמְּצַצֶת הַמְּחַבֵּרֶת וּמְזַוְגָת חֲכָמָה עִם בִּינָה
11 הִיא הַדַּעַת, וְזֶהוּ דְּכָתִיב "וְהָאֲדָם יָדַע אֶת
12 חַוָּה", שְׁעָנִינוּ בְּסִפְּרֵיּוֹת – הִנֵּה אָדָם הוּא חֲכָמָה, וְחַוָּה
13 הִיא בִּינָה, אִם הַכְּנִים שֶׁל הַמַּדּוּת, "וְהָאֲדָם יָדַע"
14 דִּהִתְקַשְּׁרוּת הַחֲכָמָה וּבִינָה הוּא עַל יְדֵי הַדַּעַת, וּבְעִבּוּדָהּ
15 הוּא שִׁיחָהּ מְקַשֵּׁר לָהּ בְּעֶמְקַת נִקְדַּת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב
16 בְּמִחְשַׁבֶּת הַבִּינָה שְׁמִתְבּוֹנֵן, מִה שְּׂאִין בֵּין בִּינָה לְבִדָּה
17 הִיא הָיִית הַעֲנָן בְּמִחְשַׁבָּה לְבַד, וְאִפְּלוּ עִמָּךְ הַמִּחְשַׁבָּה
18 אֵינּוּ נוֹגַע לַעֲצָמוֹתוֹ דִּהְיָנוּ לְלַבּוֹ כָּלֵל, אֲבָל כְּשִׁיחָהּ
19 בְּבִחִינַת רְעוּתָא דְּלִבְאִי הַתְּלַהֲבוֹת לְכַבּוֹ וּדְבָקוּתוֹ
20 בְּהַעֲנָן שְׁמִחָשֵׁב עַד שִׁיחָהּ כְּלוֹ בְּהַעֲנָן דְּבוֹק מֵאֵד כָּלֵל
21 חוּשֵׁי גּוּפוֹ, שְׁזֶהוּ עֲנָן בְּחִינַת הַדַּעַת, הִנֵּה הוּא גּוֹרֵם
22 שְׁתַּחֲבֹר הַחֲכָמָה לְבִינָה, דִּהְיָנוּ שְׁיָגְרוֹם בְּרִב חֲזָק
23 הַהִתְבּוֹנְנוֹת עַד שִׁיחָהּ בְּהִבְיָה בְּחִינַת רְאִיָּה חוּשִׁית,
24 רְאִית הַחֲכָמָה. וְהִנֵּה בְּחִינַת דַּעַת הַמְּחַבֵּר חֲכָמָה עִם
25 הַבִּינָה נִקְרָאת "דַּעַת עֲלִיּוֹן", וְיֵשׁ בְּחִינַת דַּעַת תַּחְתּוֹן
26 הַמְּחַבֵּר לְהָיִית הַתְּקַשְּׁרוֹת הַמּוֹחִין בַּמַּדּוּת, וְהִנֵּה בְּחִינַת
27 פְּנִימִיּוֹת הַמַּדּוּת. וְהִנֵּה מִשָּׁה רַבְּנוּ עֲלִיו הַשְּׁלוֹם כַּחוֹ
28 גְּדוֹל, שְׁמִמְשִׁיךְ וּמִשְׁפִּיעַ בְּחִינַת דַּעַת בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל,
29 גַּם בְּנִשְׁמוֹת דְּבִרְיָאָה־צִיּוֹרָה־עֲשִׂיָּה שְׁנִקְרָאִים בְּשֵׁם "זֶרַע
30 בְּהִמָּה", שִׁיחָהּ בָּהֶם בְּחִינַת דַּעַת הַפָּרָה וְהַרְגָּשָׁה
31 בְּאַלְקוֹת לְהָיִית "וְיִדְעָתָּ הַיּוֹם" כו', "דַּע אֶת אֱלֹקֵי
32 אֲבִיךָ", וְהוּא הַמְּזוּג וּמִמְשִׁיךְ בְּחִינַת חֲכָמָה לְבִינָה
33 שְׁתַּחֲבִי בְּהִתְבּוֹנְנוֹת בְּחִינַת רְאִיָּה, כִּי מִשָּׁה רַבְּנוּ עֲלִיו
34 הַשְּׁלוֹם הוּא רְעִיָּא מְהִימָנָא, אֶחָד הַמִּיחָד מִשְׁבַּעָה
35 רוּעִים, שְׂרוּעָה וּמִפְּרָגִס אֶת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּהַשְׁפָּעָתוֹ
36 אֲלֵיהֶם מִחַ הַדַּעַת, שְׁזֶהוּ פְּרוּשׁ רְעִיָּא מְהִימָנָא, שְׁמִפְּרָגִס
37 אֶת הָאֱמוּנָה, וְלִכְךָ הוּא גּוֹאֵל רֹאשׁוֹן וְגּוֹאֵל אַחֲרוֹן,

38 פְּרוּשׁ גּוֹאֵל שֶׁהוּא הַמְּשִׁפִּיעַ לָהֶם בְּחִינַת הַדַּעַת, שְׁהָרִי
39 בְּתַחֲלַת דְּבִירוֹ עִמָּהֶם אָמַר לָהֶם "וְיִדְעָתֶם כִּי אֲנִי הָנוּךְ",
40 כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּרִישׁ פָּרָשַׁת וַאֲרָא, דְּכָתִיב "וְיִדְבַר מֹשֶׁה
41 בֵּין אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּמִקֵּדָם לָזֶה כְּתִיב "וַיֹּאמֶן הָעָם",
42 שִׁיחָהּ בְּבִחִינַת אֱמוּנָה לְבַד, וּמִשָּׁה הַשְּׁפִיעַ לָהֶם בְּחִינַת
43 הַדַּעַת, וְכְּמוֹ כֵּן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן לְהָיִית "וּמִלֵּאָה הָאָרֶץ
44 דַּעַת אֶת הָנוּךְ", לְהָיִית כְּטַל וְטַפַּל לְהָנוּךְ, "כִּי כֹלם יִדְעוּ
45 אוֹתִי", וְהִנֵּה כִּי הַדַּעַת שְׁנִמְשִׁיךְ בְּגִלְתָּה מְצִירִים זֶהוּ רַק
46 בְּבִחִינַת מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין, אֲבָל שִׁיחָהּ הַדַּעַת גַּם
47 בְּבִחִינַת סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין – זֶה יְהִיָּה בְּבִיאת מְשִׁיחַ
48 צִדְקָנוּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן. וְזֶהוּ "כְּטַח בְּהָנוּךְ",
49 דְּרֹאשִׁית הַכַּל צָרִיךְ לְהָיִית בּוֹטָח בָּהּ, וְהַבְּשָׁחוֹן יְהִיָּה
50 בְּפַעַל דְּבָר, וְהִנֵּה שְׁלֹא יְהִיָּה רַק בְּדָבוּר בְּלָבַד אֵלָּא
51 שִׁיחָהּ בְּפַעַל, וְהוּא אָמַר "וַעֲשֵׂה טוֹב" בְּפַעַל מְשִׁיחַ,
52 וְעַל יְדֵי זֶה יְהִיָּה לוֹ חַיִּים שֶׁל מְנוּחָה, וְהַמִּיכָלָא
53 דְּמַהֲיִמְנוּתָאִי שְׁזֵן וּמִפְּרָגִס אֶת הָאֱמוּנָה הוּא הַדַּעַת
54 שְׁמִמְשִׁיךְ וּמִקְרֵב אֶת הַדְּבָר, דִּהִנֵּה כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם
55 אוֹהֲבִים אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וּשְׁשִׁים וּשְׁמָחִים לְלַמֵּד
56 תּוֹרָה וּלְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת, וְכָל יִשְׂרָאֵל שׁוֹנְאִים אֶת
57 הַעֲבֻרוֹת וְהֵם יִרְאִי אֱלֹקִים, אֲבָל כָּל זֶה הוּא עַל פִּי
58 הַשְּׁכָל וְהַכְּנָה דְּתוֹרָה, וְעֲנָן הַדַּעַת הוּא לְהַרְגִּישׁ אֶת
59 קִדְשַׁת הַתּוֹרָה, דִּי הִיִּלִּיקֵיט וּוָאֵס אֵין תּוֹרָה, וְכַמְּשָׁל
60 הַנִּלֵּל שֶׁהַדַּעַת מְקַרֵּב אֶת הַדְּבָר טוֹב שֶׁהוּא שֵׁשׁ וּשְׁמִיחַ
61 אוֹ מְטִיל חֲרָדָה וּפְחַד גְּדוֹל מִן הַדְּבָר הָרַע, הִנֵּה כֵּן הוּא
62 שְׁעַל יְדֵי הַדַּעַת נַעֲשֵׂה שְׁמָחָה גְּדוֹלָה בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, וְכֵן
63 שְׁמִטִּיל עֲלֵיו אֵימָה גְּדוֹלָה לְהָיִית יִרָא חֲטָא, וְזֶהוּ
64 שֶׁהַדַּעַת הוּא מִיכָלָא דְּמַהֲיִמְנוּתָא, שְׁזֵן וּמִפְּרָגִס אֶת
65 הָאֱמוּנָה.

[יום] א' ד' שבט, תש"ב

40 ח. חז"ל אומרים⁵⁶ למה נקרא שמו אחז - שאחז
41 בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ולא נתן רשות ללמוד
42 תורה. כיום ישנם בתי כנסיות ללא להרשות ללמוד,
43 ואחז סגר אותם לגמרי.
44 באותה תקופה, אמר השי"ת לישעיה הנביא
45 ללמוד עם נערי ישראל, וישעיה הנביא תמה ושאל
46 "את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה"⁵⁷. והקב"ה
47 ענה לו, אם ילמד עם ילדים קטנים, יהיה לו עם מי
48 ללמוד.
49 תלמידי התמימים! למרות שאתם עדיין מחונכים
50 ומודרכים, מכל-מקום אני אומר לכם את דברי
51 אליכם בתור מדריכים.
52 כתוב⁵⁸ ושננתם לבניך, ולאחר מכן כתוב ולמדתם
53 וגו', הרי לכאורה לא מובן, 'שינון' משמעו לחזור על
54 הדברים, ואילו "ולמדתם" משמעו ללמוד, הרי
55 לכאורה היה צריך להיות "ולמדתם" לפני "ושננתם"?
56 אלא "ושננתם" משמעו לחזור על תוקף האמונה, את
57 ה"שמע" - ר"ת "שאו מרום ענייכם, וראו מי ברא
58 אלה"⁵⁹, לשון שצריכים לומר ברכות, לשון את
59 הברכות, להכניס את ה"שמע ישראל" ב"תורה צוה",
60 ולאחר מכן צריך לבוא ה"ולמדתם".
61 ברצוני למסור לכם אימרה ששמעתי מהוד כ"ק
62 אאמו"ר הרה"ק לפני 55 שנים, שלסיבות מסיבות
63 שונות, אגלה אותה כעת.
64 היה זה בשמחת-תורה תרמ"ח, אבי אמר מאמר
65 חסידות "אין הקב"ה בא בטרונים עם בריותיו"⁶⁰, בו
66 שיבח מאוד הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את מסירות
67 נפשם של אנשים פשוטים. את המאמר אמר לפני
68 סנדלרים, חייטים וכדומה, אינני מגנה חלילה בעלי
69 מלאכה, אני אומר זאת רק כדי להדגיש שהם היו
70 'בעלי השגה' קטנים.
71 "אחד היה אברהם"⁶¹, אברהם אבינו עצמו היה
72 "אחד", כלומר שבכוחו היה לגלות אלוקותו יתברך
73 בעולם. אחד הוא א' ח' ד'. א' - אלופו של עולם, ח'
74 - מצוות שנצטוו בני נח ומצוות מילה, וד' - מורה
75 על ד' רוחות העולם. כל יהודי הוא "אחד", ויש בכוחו
76 שעל-ידו תורגש אלוקותו יתברך בעולם, להאיר את
77 העולם.
78 ט. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר לי בשמחת-

1 1. במדרש כתוב⁵² שאומות העולם שאלו עצה
2 מבלעם אודות בני ישראל, ואמר להם "לכו ונזדווגה
3 להם". עכשיו גם-כן חיפשו ומצאו את העצה של
4 "לכו ונזדווגה", וזאת בצורת ה"פאבליק סקולס"
5 וה"היי סקולס". עומדים אנו כעת במדינה זו בפני
6 גזירה רעה, רוצים שילדי ישראל ילכו בשבת לבית-
7 הספר. גם בלעד-זאת השבת כאן חלשה ביותר, אך
8 יחד עם הגזירה האמורה, יהיה בכך משום המכה
9 האחרונה, סתימת הגולל.
10 כל בני ישראל, גם אלה שהולכים לבית-הכנסת
11 פעם אחת בשנה, ואפילו אלה שהולכים ל'טמפל',
12 צריכים לצאת ולצעוק שדבר זה לא יאופשר בשום
13 אופן וענין. הגזירה רח"ל תביא ח"ו פצצות. במצב
14 רוח של כעס, אומרים לפעמים מילה חריפה. יהודים,
15 החבילה היא שלכם, אל תסמכו על הרבנים או על
16 הרבנים, עליכם לפעול בזה בעצמכם.
17 ז. "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁵³, אומרים
18 חז"ל⁵⁴ "בתוך כל אחד ואחד מישראל". בית-המקדש
19 של כל יהודי הוא נקודת היהדות. כל יהודי שנולד
20 בכשרות הוא מאמין בהקב"ה, אלא שיש לעורר את
21 נקודת היהדות, וחג הפורים הוא הזמן להתעוררות
22 נקודת היהדות.
23 כבר הגיע הזמן לעזוב את כל השטויות, להיות
24 מונהגים מהמנהיגים העיוורים שהם עצמם אומרים
25 שאינם יודעים. לא מי שמעשן סיגריה בשבת יהיה
26 מנהיג ישראל. צריכה להיות הזעקה גדולה ומרה,
27 אלא מה? - מלגלגים מזה, הרי גם ממרדכי שהלך
28 ב"שק ואפר וזעק זעקה גדולה" - לגלגו.
29 לא באתי למדינה זו לבקש מכם כסף, גם לא
30 עבור הישיבות שלי. כסף אתם צריכים לתת
31 מעצמכם, אני אינני זקוק לכסף. בגילי ובמה שעבר
32 עלי - יתן השי"ת לכולם אריכות ימים - הרי מה לי
33 פה, ומי לי פה. הכל שווה בעיני כקליפת השום. לא
34 רציתי לבוא לכאן, כי רציתי להיות שם, "בתוך עמי
35 אנכי יושבת"⁵⁵. הילדים האלה - הראה בידו
36 הקדושה על בני הישיבה - הם החיות שלי. קשה לי
37 להיפרד ממסיבה זו.
38 יעזור השי"ת שנוכה ללכת לקבלת פני משיח
39 צדקנו בקרוב.

(57) ישעיה כח, ט.

(58) דברים ו, ז.

(59) ישעיה מ, כו.

(60) עבודה זרה ג, א.

(61) יחזקאל לג, כד.

(52) לכו ונזדווגה להם.

(53) שמות כה, ח.

(54) של"ה סט, א. ראה, א. שכה, ב. שכו, ב.

(55) מלכים ב, ד, יג.

(56) ב"ר מב, ד. ויק"ר יא, ז. ירושלמי סנהדרין י, ב.

מה ששמעו וראו מהרבי, ואז בוודאי יעזור השי"ת
 שיהיה להם ולמשפחותיהם אור בגשמיות וברוחניות.
 י. (פנה אל תלמידי התמימים ואמר):
 בכוח התורה, בכוח אבותיי הקדושים, בכוח
 מאתיים שנות מסירות נפש של הרביים, אני נותן את
 ברכתי, ש"יוסף ה' עליכם אלף פעמים ככה" גם
 בגשמיות וגם ברוחניות.
 בגשמיות - שיתווספו עוד הרבה ישיבות כאלו,
 וברוחניות - שאחד מכם יהיה לרבה, עיני כל
 ישראל עליכם.
 אין להתפעל מה-המנ"ים. "המן מן התורה", המן
 צורר היהודים, המן בן המדתא, המן בן האגני, אלה
 ה"טובים", אגני בגימטריא טו"ב, אלא שעושים את
 עצמם לטובים. מכל אלה אין להתפעל. יש להשתדל
 להציל את הילדים מההורים הקרושים ומהאימהות
 הקפואות, מהאחיות הקרות ומהסביבה החשוכה.
 יא. משה רבנו, לאחר כל הדברים הוא אומר
 "שימו לבבכם" ⁶³. צריך להיות "שימו לבבכם",
 צריכים לדעת שמרדכי ראש הסנהדרין ידע שביטול
 הגזירה תלוי בגוזר הגזירה, ככתוב ⁶⁴ "לב מלכים
 ושרים ביד ה'". כך גם עכשיו צריכים לדעת שהכל
 תלוי בגוזר הגזירה.
 בימי מרדכי ואסתר לא היתה הגאולה על-ידי
 מרדכי ואסתר, ולא על-ידי ה"כנוס", כי-אם בזכות
 כ"ב אלף תינוקות של בית רבן שאסף מרדכי ולמד
 איתם תורה.
 כ"ב אלף הם כנגד כ"ב האותיות, על כל אות היו
 אלף תלמידים, הוא למד איתם אלף בית, קמץ אלף
 אָ, קמץ ב' בִּי, כי כך נתן הקב"ה את התורה לישראל
 בקמץ אלף אָ, שזה "אנכי ה' אלקיך" ⁶⁵.
 יב. (ביקש שינגנו את הניגון שכ"ק אאמו"ר
 הרה"ק נ"ע התפלל בו, ואמר):
 כשמתפללים ועוסקים ב'עבודה', בא הניגון בדרך
 ממילא. כ"ק אאמו"ר הרה"ק טיהר והעלה את
 העולם בתפילתו.
 לאמיתו של דבר, הרי כל יהודי, גם האיש
 הפשוט, מטהר בתפילתו ובעבודתו את אור העולם.
 החסידות יוצרת את הכלי לקבלה, שאפילו איש
 פשוט יכול להאיר את העולם.

תורה תרס"ג: על-ידך, מנהל פועל של ישיבת 'תומכי
 תמימים', אני רוצה לדבר אל התמימים. מלאו כבר
 חמש שנים להקמת הישיבה, הקב"ה רוצה שאני
 אדבר אליהם, והדיבור הזה גורם נחת-רוח להקב"ה.
 זה היה בלויבאוויטש שבלויבאוויטש, בה היתה
 כל פינה מוארת בחסידות, שכן אז כבר היו תשעים
 שנה בערך שהיתה תשפוכת של חסידות
 בלויבאוויטש. הרבי האמצעי נ"ע התיישב
 בלויבאוויטש בח"י אלול תקע"ג.
 וכאן היא ליובאוויטש שבברוקלין, אך מכל-
 מקום צריכים לומר "הניצנים נראו בארץ" ויכולים
 כבר לדבר אל ה'תמימים'.
 ה'תמימים' צריכים לדעת שהתחלת העבודה היא
 כל אחד עם עצמו, אין לתבוע מהשני, כל אחד צריך
 לתבוע מעצמו, צריכים לעמול ולהתייגע בחסידות
 כמו בסוגיא בגולה, בהעמקה בעיון רב.
 ברוך ה', יש עם מי לדבר וממי לתבוע. עם שוטה
 לא מדברים, ומעני לא תובעים. אבל 'חסידים' בכלל
 ו'תמימים' בפרט הם חכמים ועשירים. מ'תמימים'
 צריכים לתבוע, מדוע לא עוסקים בעבודת התפילה
 בכלל, ומדוע אין הרגש פנימי באימרת 'עבודה'
 בפרט. על הבנה בתורת החסידות צריכים להתייגע,
 והיגיעה באה על שכרה בקליטה בהבנה.
 (כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה אל זקני ה'תמימים'
 וביקשם לעמוד, ואמר):
 אתם 'תמימים' שזכו לראות את פני קודש הוד
 כ"ק אאמו"ר הרה"ק בכלל, אלה ששמעו חסידות
 והתוועדות בפרט, ואלה שזכו להיות ב'יחידות'
 בפרטי פרטיות, תארו לעצמכם שהוד כ"ק אאמו"ר
 הרה"ק תובע מכם, מה אתם כל-כך קרושים, קרים,
 קפואים, קרח, מיובשים בלי חיות של 'עבודה', היכן
 המושפעים שלכם והיכן היא ה'סביבה' שלכם.
 בהתוועדות או מסיבה חסידית, צריכה להיות
 בחסידים 'הנחה', שהרבי, בעל השמועה שמדברים
 אודותיו, נמצא באותה התוועדות.
 'תמימים' צריכים להתעמק בזה ולצייר לעצמם,
 שאבי, הרבי, נמצא בהתוועדות זו ותובע מכם, האם
 גם אז הייתם קפואים וקרים כל-כך.
 'תמימים' ו'חסידים' צריכים להתעמק במאמר ⁶²
 "גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן", ולחזור על

(64) ראה משלי כא, א.

(65) שמות כ, ב. ה. דברים ה, ו. ט.

(62) חולין ז, ב.

(63) דברים לב, מו.

חוזר עוד הפעם על דברי בנחיצות לשלוח שד"ר, איני יודע
עד כמה יביא תועלת בפעם הראשון אבל סוכ"ס יביא
תועלת.

דברתי עם ידידנו התמים הר"מ שי' חפץ שו"ב, אשר
הוא עיקר העסקן בענייני רמב"ן בריגא, ונחלט אשר כדאי
שיסע איש מיוחד במדינת לטביא, אף שהפרנסה כעת
לקוי במדינה זו, ה"י, מ"מ כדאי שיסע איש במשך חודש
ימים, אף שנסיעה כזו תעלה איהו מאות לאט, אבל באופן
ידוע ה' מחדש ומחזק ענין הרמבעה"ן, והנני מעמיד על
עצמי, אף שלא קבלתי עדיין תשובה על מכתבי שכתבתי
בנדון זה, אבל הנני מקוה אשר אקבל תשובתם, ועל כן
הנני בא במו"מ עם אחד אשר יסע על מדינת לטביא.

והנני ש"ב ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

אג"ק מוהר"י צ נדך יז

כבוד ידידי עוז ש"ב הרה"ג המפורסם
ונודע לשם תהלה ותפארת, גזע
תרשישים וו"ח אי"א מוהר"ר שלמה
יהודא ליב שליט"א

שלום וברכה!

מכתבו עם המצורף המכתב מעסטלאנד קבלתי,
ובינתיים בטח קבל את מכתבי שכתבתי ביחוד בענין זה,
ואין עצה אחרת רק לשלוח איש מיוחד להתם, הגם שגם
אז יהי' קשה להוציא משם המעות, ונחוץ יהי' לחפש
עצות בחליפין, למצא אנשים פרטיים במדינה אחרת
שצריכים לשלוח להתם מעות ולהחליף עמהם, ומובן
שעובר זמן עד שמוצאים האנשים, וגם צריכים להפסיד
בהחילוף שבין שטרות מדינות שונות. ובכל אופן הנני

המשך ביאור למס' ברכות ליום שבת קודש עמ' א

לגבי ברכת המזון שנה רבי יהודה בשמו.
מסיימת הגמרא: הַשְׁתָּא דְּאֵתִית לְהָכִי – עכשיו שבאת לכך
והשמעת לנו את דעת רבי מאיר, אֲפִילוּ תִּמְאָ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי
סְבִירָא לֵיהּ – תוכל לומר שרבי יהודה סובר כרבו רבי אלעזר בן
עזריה שלכתחילה צריך שמיעת האזון, וכוונתו במשנתו
שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא היינו בדיעבד, וְלֹא
קִשְׁיָא סְתִירַת הַמִּשְׁנִית וְהַבְרִייתוֹת, דְּהָא רַבִּי מֵאִיר – הברייתא
שחרש תורם לכתחילה היא כרבי מאיר הסובר שאין צריך
להשמיע לאזנו אפילו לכתחילה, וְהָא רַבִּי יְהוּדָה – והמשנה
בתרומות והברייתא לגבי ברכת המזון שחילקו בין לכתחילה
לבדיעבד, הן כשיטת רבי יהודה.
הגמרא מביאה משנה נוספת בענין שמיעת האזון, ודנה כשיטת מי
היא נאמרה: תָּנִן הָתָם לִגְבִי קְרִיאַת הַמְּגִלָּה בַּפּוּרִים (מגילה יט), הַבֵּל
בְּשֵׁרִים לְקִרּוֹת אֶת הַמְּגִלָּה, חוּץ מִתְּרֵשׁ הַמַּדְבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמְעִים, שׁוֹמֵה
וְקָשָׁן, וְרַבִּי יְהוּדָה מְכַשֵּׁיר בְּקָשָׁן. ומשמע שדין חרש הוא כדין שוטה
שנשנה עמו, ואינו כשר אפילו בדיעבד. מבררת הגמרא: מֵאֵן
[–מיהו] הַתָּנָא הַסּוֹבֵר שֶׁחֵרֵשׁ הַקּוֹרֵא בְּדִיעֵבֵד נִמְי [–גם] לֹא יֵצֵא.
משיבה הגמרא: אֲמַר רַב מִתְּנֶה, מִשְׁנָה זו כַּרְבִּי יוֹסִי הִיא הַסּוֹבֵר
שֶׁשְּׁמִיעַת הָאָזָן מַעֲכָבֵת אֵף בְּדִיעֵבֵד, דִּתְנִן בְּמִשְׁנַתָּה, תְּקוּרָא אֶת
שְׁמֵעַ וְלֹא הַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ יֵצֵא, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אֲמַר, לֹא
יֵצֵא.
שואלת הגמרא: מֵמָּא [–מנין] דְּמִשְׁנָה זו כַּרְבִּי יוֹסִי הִיא, וְדִיעֵבֵד נִמְי
לֹא – ופירושה שחרש פסול לקרוא אפילו בדיעבד,

צריך להשמיע לאזנו, אם כן קשה, אֲלָא הָא דִּתְנִי רַבִּי יְהוּדָה בְּרִיָּה
דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי, חֵרֵשׁ הַמַּדְבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמְעִים תּוֹרֵם לְכַתְּחִלָּה, מִנִּי –
כשיטת מי היא, הרי אינה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי, דְּאִי רַבִּי
יְהוּדָה הִיא, הָא אֲמַר שְׁדוּקָא בְּדִיעֵבֵד אֵין – אכן יצא בלי להשמיע
לאזנו, אֲךָ לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה כֵן, וְאִי רַבִּי יוֹסִי, הָא אֲמַר שֶׁאֲפִילוּ
בְּדִיעֵבֵד נִמְי לֹא יֵצֵא.
הגמרא מתרצת שיש דעה שלישית בדין זה: אֲלָא לְעוֹלָם הַבְרִייתָא
שֶׁחֵרֵשׁ תּוֹרֵם לְכַתְּחִלָּה הִיא כַּרְבִּי יְהוּדָה, וְכוּונָתוֹ בְּמִשְׁנַתָּה
שֶׁאֲפִילוּ לְכַתְּחִלָּה נִמְי יֵצֵא בְּלֹא שְׁמִיעַת הָאָזָן, וְלֹא קִשְׁיָא מִיְהוּ
הַתָּנָא שֶׁשְּׁנָה בְּבִרְכַּת הַמְּזוֹן שֶׁלְכַתְּחִלָּה צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ
ובדיעבד יצא, דְּהָא בְּרִיָּה – הברייתא שחרש תורם לכתחילה היא
כרבי יהודה עצמו, וְהָא בְּרַבִּיָּה – והברייתא לגבי ברכת המזון
המחלקת בין לכתחילה ובדיעבד, היא כשיטה שהביא רבי יהודה
בשם רבו, כמובא בסמוך.
והיכן שנה רבי יהודה כן בשם רבו, דִּתְנִן, רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר מִשּׁוּם
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, תְּקוּרָא אֶת שְׁמַע צָרִיךְ שִׁישְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, שְׁנֵאֲמַר
(דברים יד) "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", ומשמע שצריך לשמוע
באזנו. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי מֵאִיר, תְּרִי הוּא [–הכתוב] אֲמַר לְהֵלֶן (שם יו)
וְהִיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִכִּי מְצֻדָּה הַיּוֹם עַל לְבָבִךְ, ומשמע אֲחֵר
כִּנּוּת הַלֵּב הֵן הֵן הַדְּבָרִים – עיקר הדבר תלוי בכוונת הלב, ואפילו
לכתחילה אין צריך שמיעת האזון. וכיון שרבי אלעזר בן עזריה
נקט בלשון 'צריך שישמיע לאזנו' משמע שרק לכתחילה כך הדין,
אך בדיעבד יצא אף אם לא השמיע לאזנו, ואם כן את הברייתא

פרשת שמות

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו: ד ראובן שמעון לוי ויהודה: ג יששכר זבולן ובנימין: ד דן ונפתלי גר ואשר: ה ויהי כל-נפש וצאי ירד-יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים: ו יומת יוסף וכל-אחיו וכל הדור ההוא: ו ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אתם: פ (לוי) ח ויקם מלך חדש על-מצרים אשר לא-ידע את-יוסף: ט ויאמר אל-עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו: י הבה נתחכמה לו פן-ירבה והיה פיר-תקראנה מלחמה ונוסף גם-הוא על-שנאינו ונלחם-בנו ועלה מן-הארץ: יא וישימו עליו שרי מפים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את-פתם ואת-רעמסס: יב ובאשר יענו אתו בן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל: יג ויעבדו מצרים את-בני ישראל בפרך: יד וימררו את-חייהם בעבדה קשה בחמר ובכלבנים ובכל-עבדה בשדה את כל-עבדתם אשר-עבדו בהם בפרך: טו ויאמר מלך מצרים למולדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה: טז ויאמר בילדכן את-העבריות וראיתן על-האבנים אם-בן הוא והמתן אתו ואם-בת הוא וחיה: יז ותיראן המולדת את-האלהים ולא עשו פאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינ את-הילדים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 846)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א) שמו של אדם אינו קשור לעצמותו, ואינו אלא כדי שהזולת יוכל ליצר קשר עמו. והינו ש'שם' הוא בחינת הקרה, לא בחינת עצם. זהו ואלה שמות - רק הקרת הנשמה נמשכת ויורדת במצר הגוף והעולם, שכן הגוף אינו 'כלי' לעצם הנשמה.

שני יי ויקרא מלך-מצרים למולדת ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינ את-הילדים:

י ותאמרן המולדת אל-פרעה כי לא כנשים המצרית העברית כייחיות הנה במרם תבוא אלתי המולדת וילדו: כ ויטב אלהים למולדת וירב העם ויעצמו מאד: כא ויהי פיר-ראו המולדת את-האלהים ויעש להם פתים: כב ויצו פרעה לכל-עמו לאמר כל-הבן הילוד היארה תשליכו וכל-הבת תחיון: כג וילך איש מבית לוי ויקח את-בת-לוי: כד ותהר האשה ותלד בן ותרא אתו כייטוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים: כה ולא-יכלה עוד הצפינו ותקח-לו תבת גומא ותחמרה בחמר ובנפת ותשם בה את-הילד ותשם בסוף על-שפת היאר: כו ותתצב אחתו מרחק לדעה מה-יעשה לו: כז ותד בת-פרעה לרחץ על-היאר ונערתייה הלכת על-יד היאר ותרא את-התבה בתוך הפוף ותשלח את-אמתה ותקחה: כח ותפתח ותראהו את-הילד והנה-נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה: כט ותאמר אחתו אל-בת-פרעה האלד וקראתי לך אשה מינקת מן העברית ותינק לך את-הילד: ל ותאמר-לה בת-פרעה לכי ותלד העלמה ותקרא את-אם הילד: לא ותאמר לה בת-פרעה הילכי את-הילד הזה והינקתו לי ואני אתן את-שכרך ותקח האשה הילד ותניקתו: לב ויגדל הילד ותבאהו לבת-פרעה ויהי-לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן-המים משיתו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 26)

ותרא אותו כי טוב הוא (ב, ב) נולד קשהוא מהול . . נתמלא הבית כלו אור (סוטה יב, א). נולד מהול - רומז על צדקותו כשלעצמו (היצר הרע, שנקרא 'ערל' (סוכה נב, א), לא הסתיר על נפשו הקלקית). נתמלא הבית אור - רומז על מעלתו כמשפיע ורועה לישראל ולעולם. הדבר נרמז גם בדברי רש"י להלן פסוק יא: לקומה - שלמות עצמית. לגדלה, שמנהו פרעה על ביתו - שלמות בתור מנהיג ורועה.

שלישי י ויהי א בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו: ב ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול: ג ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך: ד ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר: ה וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הפאר: ו ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן: ז ויבאו הרעים ויגרשו ויקם משה וישען וישק את צאנם: ח ותבאנה אל רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא היום: ט ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן: י ויאמר אל בנותיו ואיו למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם: יא ויואל משה לשבת את האיש ויתן את צפרה בתו למשה: יב ותלד בן ויקרא את שמו גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה: יג ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה: יד וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב: טו וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לה עמ' 64)

וירא כי אין איש (ב, יב) משה ראה שאין מי שיציל את הקהנדי, והוא חזב להשפדל בזה.

רביעי ג א ומשה היה רעה את צאן יתרו חתנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא

אלהר האלהים חרבה: וירא מלאך יהוה אליו בלפת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בער באש והסנה איננו אכל: ג ויאמר משה אסרה נא ואראה את המראה הגדל הזה מדוע לא יבער הסנה: ד וירא יהוה כי סר לראות ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני: ה ויאמר אל תקרב הלם של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא: ו ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים: ז ויאמר יהוה ראה ראיתי את עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו: ח וארד להצילו א מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש אל מקום הפנעני ותחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבסי: ט ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם: י ועתה לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים: יא ויאמר משה אלהי אלהים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים: יב ויאמר פיר אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך ברוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על החר הזה: יג ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרת להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אמר אלהם: יד ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם: טו ויאמר עוד אלהים אל משה כה תאמר אל בני ישראל יהוה אלהי אבותיכם אלהי אברהם יצחק

וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְהִשְׁמִי לְעַלְמִי וְזֶה זְכָרִי לְדֹר דֹּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ג עמ' 225)

הַסֵּנָה בַּעַר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנָה אֵינָנו אָפֵל (ג, ב) הָאֵשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה . שׁוֹרְפֶת וְאֵינָה אוֹכֶלֶת (מדרש רבה) סֵנָה - הַשְׁפֵּל מִכָּל הָאֵילָנוֹת, רֹמֵז לַיהוּדִי, הַמְשָׁפִיל וּמַבְטֵל אֶת עַצְמוֹ. בַּעַר בָּאֵשׁ - יְהוּדִי צָרִיף לְהַרְגִישׁ אֶתְּכָה גְדוּלָּה לַה' וְתִשׁוּקָה עִזָּה לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו. אֵינָנו אָפֵל - אָכַל אֶסּוּר שָׁנָה יָבִיא לִכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ, עָלִיו לְהִשָּׁאֵר נִשְׁמָה בְּגוּף. וְכַמְבָּאָר בְּחִסְדוֹת עַל פֶּסוּק זֶה, שִׁרְשָׁפִי אֵשׁ הָאֶתְכָה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, לְהִיּוֹת בְּטוֹל הַיֵּשׁ . . אֵינָה אוֹכֶלֶת וּמְכַלָּה אוֹתָם . . אֲדַרְבָּה, הַבְּטוֹל הַזֶּה הוּא עֶקֶר הַחַיִּית".

חמישי ^{טו} לָךְ וְאֶסְפֹּתִי אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ יִצְחָק וְיַעֲקֹב לֵאמֹר פָּקֹד פָּקֹדֵתִי אֶתְכֶם וְאֶת־הַעֲשׂוֹי לָכֶם בְּמִצְוֹתַי: ^{יז} וְאָמַר אֲעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֵנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחֲוִי וְהַיְבוּסִי אֶל־אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ: ^{יח} וְשָׁמְעוּ לְקֹלְךָ וּבֵאתָ אֹתָם וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה גִלְכַּת־נָא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וּנְזַבְּחָה לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: ^{יט} וְאֲנִי יִדְעֹתִי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּךְ וְלֹא בִיד חֲזָקָה: ^כ וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי וְהַפִּיתִי אֶת־מִצְרַיִם כָּכָל נַפְלֹאתִי אֲשֶׁר אֲעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאֶחָד־יָכֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם: ^{כא} וְנִתַּתִּי אֶת־חֶן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תִלְכּוּן לֹא תִלְכּוּ רִיקָם: ^{כב} וְשִׂאֲלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כָּל־יָכֶסֶף וְכָל־יָהָב וְשִׁמְלַת וְשִׁמְתָם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם: ^{כג} וְיַעֲזֵן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֱלֹהִי יְהוָה: ^{כד} וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה כְּתִיב מִזֶּה קִרִּי מִהֲיָה בִידְךָ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: ^{כה} וַיֹּאמֶר הִשְׁלִיכְהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְתּוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֲשׁ וַיִּנֶּם מֹשֶׁה מִפְּנֵיו: ^{כו} וַיֹּאמֶר

יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בִזְנֻבּוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֹק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ: ^ה לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֱלֹהִי אֱלֹהֵי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ^ו וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא עוֹד הִבֵּאתִי יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מִצְרַעַת פֶּשֶׁלָג: ^ז וַיֹּאמֶר הִשָּׁב יָדְךָ אֶל־חִיקְךָ וַיֵּשֶׁב יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיּוֹצֵאָהּ מִחִיקוֹ וְהִנֵּה שָׂבָה בְּכִשְׁרוֹ: ^ח וְהָיָה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל הָאֵת הָרֹאשׁוֹן וְהֵאֱמִינוּ לְקוֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן: ^ט וְהָיָה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשֵׁנֵי הָאֵתוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקֹלְךָ וּלְקַחְתָּ מִמֵּימֵי הַיָּאֵר וְשִׁפְכְתָּ הַיִּבְשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן־הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם בַּיּוֹם הַהוּא: ^י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה כִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִכִּי גַם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלֹשָׁם גַּם מֵאֵן דְּבָרְךָ אֶל־עַבְדְּךָ כִּי כְבֹד־פָּה וְכְבֹד לְשׁוֹן אֲנִכִּי: ^{יא} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי־יָשׁוּם אֵלָם אוֹ חֶרֶשׁ אוֹ פֶקֶח אוֹ עוֹר הִלֵּא אֲנִכִּי יְהוָה: ^{יב} וְעַתָּה לָךְ וְאֲנִכִּי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹּר: ^{יג} וַיֹּאמֶר כִּי אֲדֹנָי שְׁלַח־נָא בִיד־תְּשַׁלַּח: ^{יד} וַיַּחֲרֹף אֶף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִלֵּא אֶהְרֵן אֲחִיךָ הַלֹּוי יִדְעֹתִי כִּי־דַבַּר יִדְבַּר הוּא וְגַם הִנֵּה־הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרֹאֶךָ וְשָׁמַח בְּלָבוֹ: ^{טו} וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשִׁמַּת אֶת־הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנִכִּי אֶהְיֶה עִם־פִּיךָ וְעִם־פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן: ^{טז} וְדַבַּר־הוּא לָךְ אֶל־הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִי־לָךְ לִפֶּה וְאַתָּה תְּהִי־לּוֹ לְאֱלֹהִים: ^{יז} וְאַתָּה־הַמִּטָּה הָיָה תִּקַּח בִּידְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־בּוֹ אֶת־הָאֵת: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות ג עמ' 826)

וְשִׂאֲלָה אִשָּׁה מִשְׁכַּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כָּל־יָכֶסֶף וְכָל־יָהָב וְשִׁמְלַת וְשִׁמְתָם עַל־בְּנֵיכֶם וְעַל־בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת־מִצְרַיִם: (ג, כב) אִשָּׁה - הִיא הַנִּשְׁמָה. שְׁכֻנָּתָה - דְּבָרִים שֶׁהַנִּשְׁמָה עוֹסֶקֶת בָּהֶם מִזְמַן לְזְמַן (כְּשֶׁכֵּן שְׂאִין פּוֹגְשִׁים בּוֹ בְּקִבְעִיּוֹת).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 20)

וַיִּרְכְּבֵם עַל הַחֲמֹר (ד, כ) הַחֲמֹר שֶׁחֲבַשׁ אֲבָרְהָם . .
שְׁעֵתִיד מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לְהַגְלוֹת עָלָיו (רש"י) "חֲמֹר" וְזֶמֶן לְחֹמֶר
הַגּוֹף וְלְחֻמְרֵי הָעוֹלָם. בְּאֲבָרְהָם אָבִינוּ נֶאֱמַר "וַיַּחֲבֹשׁ אֶת
חֲמֹרֹו", רָמַז לְהַכְנֵעַ הַחֲמֹר. בְּמֹשֶׁה רִבְנוּ נֶאֱמַר "וַיִּרְכְּבֵם
עַל הַחֲמֹר", רָמַז לְהַמְשִׁכַת אֹר הַקִּדְשָׁה לְחוּץ הַחֲמֹר. מֶלֶךְ
הַמְּשִׁיחַ - יִתְגַּלֵּה עַל הַחֲמֹר, רָמַז לְזִכּוֹן הַחֲמֹר עַד שֶׁהוּא
עֲצָמוֹ מְגַלֵּה אֶת אֹר הַקִּדְשָׁה.

שְׂשִׁי י וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשֶׁב | אֶל־יִתְרֹה חֹתָנוֹ וַיֹּאמֶר
לֹא אֵלֶכָה נָא וְאֲשׁוּבָה אֶל־אֲחִי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
וְאֶרְאֶה הַעוֹדֵם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לָךְ
לְשָׁלוֹם: י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר לָךְ
שָׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמִּבְקָשִׁים
אֶת־נַפְשְׁךָ: ז וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וַיִּרְכַּבֶם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשֶׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־מִטָּה הָאֱלֹהִים בֵּידוֹ: ח וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בְּלִבְתֶּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָּל־
הַמִּפְתִּיחַ אֲשֶׁר־שָׁמָּה בֵּידְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי
פְרֹעֶה וְאֲנִי אֲחֻזֵּק אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־
הָעָם: ט וַאֲמַרְתָּ אֶל־פְּרֹעֶה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי
בְּכָרִי יִשְׂרָאֵל: י וַאֲמַר אֵלָיְךָ שְׁלַח אֶת־בְּנִי
וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנֹכִי הֹרֵג אֶת־
בְּנֶךָ בְּכַדְךָ: יא וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשֻׁהוּ יְהוָה
וַיִּבְקֹשׁ מִמֶּיחוֹ: יב וַתִּקַּח צִפּוֹרָה צֹר וַתַּכֶּתֶל
אֶת־עֵרְלַת בָּנָה וַתַּגֵּעַ לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתָן
דָּמִים אַתָּה לִּי: יג וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אִמְרָה חֲתָן
דָּמִים לְמוֹלַת: יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לָךְ
לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמַּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֻׁהוּ בְּהַר
הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקְלוּ: טו וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֶת כָּל־הָאֵתָה
אֲשֶׁר צִוָּהוּ: טז וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: יז וַיַּדְבֵּר אַהֲרֹן אֶת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ
הָאֵתָה לְעֵינֵי הָעָם: יח וַיֵּאֱמָן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
כִּי־פָקֵד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־
עֲנָנָם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

גֵּרַת בֵּיתָה - דְּבָרִים שֶׁהַנֶּשְׁמָה עוֹסֶקֶת בָּהֶם בְּדֶרֶךְ קָבֵעַ (כְּאֵדָם
הַמִּתְגוֹרֵר בְּבֵיתָה). כֶּסֶף - אֲהַבַת ה' (מִלְשׁוֹן "נִכְסֶף נִכְסְפִיתִי").
זָהָב - יְרֵאת ה' ("זָהָב מִצִּפּוֹן גֹּאֲתָה", בְּחִינַת שְׂמָאל, יְרֵאָה).
עַל הַנֶּשְׁמָה לְהוֹצִיא מִן הַגְּלוּת אֶת נְצוּצוֹת הַקִּדְשָׁה שֶׁיִּשְׁנֵם
בְּגֵרַת בֵּיתָה וְאַף אֵלּוּ הַנִּמְצָאִים בְּשִׁכְנֵתָה; עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת
מִשְׁנֵהֶם כִּלִּים לְאֲהַבַת ה' וְלִירְאָתוֹ.

שְׂשִׁי י וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשֶׁב | אֶל־יִתְרֹה חֹתָנוֹ וַיֹּאמֶר
לֹא אֵלֶכָה נָא וְאֲשׁוּבָה אֶל־אֲחִי אֲשֶׁר־בְּמִצְרַיִם
וְאֶרְאֶה הַעוֹדֵם חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לָךְ
לְשָׁלוֹם: י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר לָךְ
שָׁב מִצְרַיִם כִּי־מָתוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַמִּבְקָשִׁים
אֶת־נַפְשְׁךָ: ז וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו
וַיִּרְכַּבֶם עַל־הַחֲמֹר וַיָּשֶׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח
מֹשֶׁה אֶת־מִטָּה הָאֱלֹהִים בֵּידוֹ: ח וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בְּלִבְתֶּךָ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָּל־
הַמִּפְתִּיחַ אֲשֶׁר־שָׁמָּה בֵּידְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי
פְרֹעֶה וְאֲנִי אֲחֻזֵּק אֶת־לְבָבוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת־
הָעָם: ט וַאֲמַרְתָּ אֶל־פְּרֹעֶה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנִי
בְּכָרִי יִשְׂרָאֵל: י וַאֲמַר אֵלָיְךָ שְׁלַח אֶת־בְּנִי
וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמְאַן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנֹכִי הֹרֵג אֶת־
בְּנֶךָ בְּכַדְךָ: יא וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשֻׁהוּ יְהוָה
וַיִּבְקֹשׁ מִמֶּיחוֹ: יב וַתִּקַּח צִפּוֹרָה צֹר וַתַּכֶּתֶל
אֶת־עֵרְלַת בָּנָה וַתַּגֵּעַ לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתָן
דָּמִים אַתָּה לִי: יג וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִזּוֹ אִמְרָה חֲתָן
דָּמִים לְמוֹלַת: יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לָךְ
לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמַּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֻׁהוּ בְּהַר
הָאֱלֹהִים וַיִּשְׁקְלוּ: טו וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֶת
כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ וְאֶת כָּל־הָאֵתָה
אֲשֶׁר צִוָּהוּ: טז וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאסְפוּ אֶת־
כָּל־זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: יז וַיַּדְבֵּר אַהֲרֹן אֶת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ
הָאֵתָה לְעֵינֵי הָעָם: יח וַיֵּאֱמָן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ
כִּי־פָקֵד יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת־
עֲנָנָם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב
משיחה. אמן בתיכון ובזימכון ובחני דכל בית ישראל,
בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם
ולעלמי עלמיא. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום,
ויתנשא, ויתחדד, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא
ברוך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא,
תשבחתיא ונתחמתיא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ז א עמ' 253)

וימאז באתי . . . לדבר בשמך . . . והצל לא הצלת את עמך
(ה, כג) ה' משה' שבכל אחד ואחד מישראל בא בטענה
להקב"ה. באתי . . . לדבר בשמך – קימתי את מצוות התורה,
שבכל שמוותי של הקב"ה, ובכל זאת לא הצלת את עמך –
אף שיש פסק-דין מפרש ברמב"ם (הלכות תשובה ג, ד) שקיים
מצוה אחת מביאה "תשובה והצלה" לכל העולם!

מפטיר ב: וישב משה אליהו ויאמר אדני למה
הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני: ב ומאז
באתי אל-פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה
והצל לא-הצלת את-עמך: ו ויאמר יהוה
אל-משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה
כי ביד חזקה וביד חזקה יגרשם מארצו: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"א כרך א עמ' 242)

וביד חזקה יגרשם מארצו (ו, א) יש לפרש בדרך רמז
ולחידודא, שצל-ידי למוד יד החזקה של הרמב"ם נזקה
לצאת מן הגלות. שהרי רז"ל אמרו "אין הגלות מתכנסת
אלא בזכות המשניות", שהן תלכות פסוקות, ואף ספר ה'יד'
הוא תלכה פסוקה.

קב"ד פסוקים, ויק"ח סימן, מער"י סימן:

בהיות התבן: י ויכו שטרי בני ישראל אשר-
שמו עליהם נגשי פרעה לאמר מדוע לא
כליתם חקכם ללבן בתמול שלשם גם-תמול
גם-היום: י ויכאו שטרי בני ישראל ויצעקו
אל-פרעה לאמר למה תעשה כה לעבדיך:
י תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אמרים לנו
עשו והנה עבדיך מפים וחטאת עמך: י ויאמר
נרפים אתם נרפים עליכן אתם אמרים גלגה
נובחה ליהוה: י ועתה לכו עבדו ותבן לא-
ינתן לכם ותבן לבנים תתנו: י ויראו שטרי
בני-ישראל אתם פרע לאמר לא-תגרעו
מלבניכם דבר-יום ביום: י ויפגעו את-משה
ואת-אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת
פרעה: י ויאמרו אליהם ירא יהוה עליכם
וישפט אשר הבאשיתם את-ריחוני בעיני פרעה
ובעיני עבדי לית-חרב בידם להרגנו: י וישב
משה אליהו ויאמר אדני למה הרעתה לעם
הזה למה זה שלחתני: ב ומאז באתי אל-
פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל
לא-הצלת את-עמך: ו ויאמר יהוה אל-
משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד
חזקה יגרשם מארצו: ססס

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה,
בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאוֹתָהּ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ו דמה את ישראל אחרי תגליות ובהרג אשר עברו עליהם לפרס שחרב בואו ולא נשאר מקומו רק שורש, אבל הנביא אומר, בימים הבאים בימי הנאולה ישמש יתן ה' שורש של יעקב להיות מתפשט למרחוק יצין ופרח ישראל הם יושלו עד למרחוק ויגדלו עד מאד ומלאו פני תנובה צמחי השדה: ו ראה נא האם הנמפת

שחפה ה' את מכהו של ישראל מכהו ה' את ישראל? אם פהרג כמו שחרב ה' את הרגיו של ישראל הרג ה' את ישראל? הלא את הנשים שחפנו וחרגו בישראל השמיד ה' עד פלה: ח ואת ישראל בסאפאה במדה שהיו חוטאים לפניו, במדה זו נפרע מהם, בשלחה תריבנה היה שופד חמתו על השדות והננות לשלוח בקו שדפון וארבה ולא פגע בנפשות תחלה, הגה הסיר הפרי ברוחו הקשה ביום שנשבת רוח קדים עזת: ט לכן הואיל ורחמי עליו גם עתה בזאת שהנשים בדרך קל יכפר עון יעקב לכות להנאל וזה כל פרי הסר חטאתו גם השוג בשובו. פל אבני מזבח במה שיחזין המזבחות של עבודתו וזהם אבניהם באבני גר מנפצות הרק היטב וכתנאי לא יקמו מעתה אשרים

שי למורא

(ו) הבאים, בימים הבאים, כלומר בזמן הנאולה. ישמש יעקב, ישמש יעקב את שרשיו להיות נטוע היטב מלמטה. יצין ופרח ישראל, יצין ויוציא פרח מלמעלה. ומלאו פני תנובה, ופרותיו ומלאו פני כל הישוב של העולם. (ז) הנמפת מכהו מכהו, וכי הנה חקב"ה את ישראל (על עונותיהם) כמו

שחפה חקב"ה את הנשים שחפנו את ישראל. אם פהרג הרגיו הרג, וכי הרג בישראל כמו שחרב פהרגיו הנשים שחרגו בישראל. ח בסאפאה, באותה מדה, בשלחה תריבנה, כששלח חקב"ה מדה פרגנות להפרע מעמו על חטאם, תריב כנסת ישראל לבטל הנזרה. פרוש אחר, "שלחה" הוא שם על הנזות ופדות התבואה, כמו "ברכת השלח" (נחמיה ג.טו). "שלחך פדים רמונים" (שיר השירים ד.ג), ואמר שלפרעון החטא הוא מביא רק שדפון בתבואה במדה בלבר. הגה ברוחו הקשה, הסיר את הפדות על ידי רוח קשה שנשבת באילות. ביום קדים, ביום שנשבת רוח מנחתית חזקה. ולא ישפד חמתו עליהם בלא מדה עד שיקבל, דבר זה לא יעשה חקב"ה לישראל. ט לכן, הואיל ורחמי עליו. בזאת יכפר עון יעקב, אעשה לו גם זאת, להחזיר בדרך קל וזה כל פרי הסר חטאתו, וזה וזה לי פרי טוב להסיר ולמחל על חטאתו. כל אבני מזבח, כל אבני המזבחות שהוקמו לעבודתו. באבני גר מנפצות, שהיו אבניהם מנפצות בדרך שנפצים אבני גיר הרק היטב. לא יקמו אשרים וחקמונים, שלא יקומו יותר שום אשרים ושום חקמונים. "אשרים", הם אילות שעובדים אותם. "חקמונים", הם דמויות פסלים עשויות לעבודת החקמה.

עטרת מרים

שי למורא

(י) כי עיר בצורה בָּרַד, כי בעשותם זאת לנפץ את אבני מונחות האלילים, או העיר הבצורה, היא בָּרַד גדול של אדום, תהיה בָּרַד מושבית, נִהַ מְשַׁלַּח וְנַעֲזֹב, ותהיה שְׁלֹי יתה מְשַׁלַּח מְשֻׁבָּיו. שֵׁם יִרְעָה עֲגֹל, במקום העיר הבצורה ירעו עֲגֹלִים. וְשֵׁם יִרְבֵּן, וְשֵׁם יִשְׁכְּבוּ לַיְלָה. וְכִלְה סַעֲפִיָּה, ויכלו את ענפי האילנות אשר גדלו שְׁמֹה.

(יא) בִּיבֹשׁ קִצִּירָה תִּשְׁכַּרְנָה, כִּשְׁתִּיבֹשׁ עֲנָפֶיהָ וְיִשְׁכַּבְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם. כְּלֹמֶר, כִּשְׁתִּיבֹשׁ עֲנָפֶיהָ וְיִשְׁכַּבְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם. נָשִׁים בָּאוֹת מֵאִירֹת אוֹתָהּ, נָשִׁים תְּכַבֵּנָה וְיִבְעִירוּ בָהֶם הָאֵשׁ. כְּלֹמֶר, עִם חֶלֶשׁ כְּנָשִׁים יִשְׁחֲרוּ אוֹתָהּ. כִּי לֹא עִם בִּינוֹת הוּא, שְׁלֹא בִּינֵן שְׁכָל מְשַׁלְחֹו בָּאָה לוֹ מִה' וְלֹא כִּכְח וְרֹעוּ. עוֹשֶׂהוּ, חֲקִיבָה שְׁגִדְלוֹ וְהִמְשִׁילֹו. (יב) יִחַבֵּט ה', כְּלֹמֶר, כְּמוֹ שְׁחֹבְטִים אֶת הַשִּׁבְלִים בְּמִקְלָ לְחִסֵּר אֶת הַתְּכַבֵּנוֹת מִן הַקֶּשׁ, כִּן יִסִּיר ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם. מִשְׁבֵּלֶת הַנְּהַר, מֵאֶרֶץ אֲשׁוּר הַיּוֹשְׁבִים עַל נְהַר פָּרַת. עַד נַחַל מִצְרַיִם, הֵם הַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַמּוֹצֵא אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יִבְאִיחֹו לְדִוְשָׁלִים. (יג) יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל, כֹּל כֹּד וְתִקְבְּצוּ, כֹּאֲלוֹ הָיָה נִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ חֲקוֹל בְּכָל הָעוֹלָם. הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר, עֲשֵׂרֶת הַשְּׁבָטִים, לִפִּי שְׁלֹא חֲזָרוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֵעַתָּה שְׁגִלוּ לָשֵׁם, לִכֵּן נִקְרְאוּ אוֹבְדִים. וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אוֹתָם שְׁגִלוּ לְמִצְרַיִם שְׂאִיָּה רְחוֹקָה, נִקְרְאוּ נִדְחִים. בְּהַר הַקֹּדֶשׁ, בְּהַר הַמּוֹרֶה מִקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. (א) הוּא, קְרִיאָה שֶׁל צַעֲרָה עֲטֵרַת גָּאוֹת, מִן הַגָּאוֹת הָיוּ עוֹשִׂים עֲטֵרָה לְרֹאשָׁם, כְּלֹמֶר, הָיוּ מִתְפָּאֲרִים בְּעֲשָׂרָם וּבְתַעֲנוּגָם. שְׁכָרִי אֶפְרַיִם, אֲנִשׁ מַלְכוּת אֶפְרַיִם כְּשֶׁעָזְרוּ לֹא הִלְכוּ לַגּוֹלֹת, הָיָה כֹּל עַסְקָם בְּמִאֲכָל וּבִשְׁתֵּה

וּבִשְׁכָרוֹת. וְצִיָּן נָבֵל צָבִי תִפְאֶרְתּוֹ, וּבִמְאֻת כֹּל הַדָּר תִּפְאֶרְתָּם הָיָה דוֹקָה לְצִיָּן נָבֵל. אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ גֵּיא שְׁמֹנִים, שְׁמוֹרֶה הַשְּׁמֹן הַמְּבֻשֵׁם שִׁינְצִיקִים עַל רֹאשָׁם כֹּאֲלוֹ הוּא גֵיא מֵלֵא שְׁמֹנִים. הַלּוּמִי יוֹן, מִכִּי יוֹן, (ב) הֵנָּה חֲזָקָה, הֵנָּה יֵשׁ רֵיחַ חֲזָק. שְׁעַר קָטָב, כְּרִיחַ עֲסֵרֶת הַמּוֹרֶת וּבִשְׁחִית. הַנִּיחַ לְאֶרֶץ בָּרַד, וְהַרְרִים יֵצִים עֲטֵרַת גָּאוֹתָם לְאֶרֶץ בְּחֻקֹּת הַיָּד וּבִכַח רַב. (ג) בְּרַגְלִים תְּרַמְסְנָה, בְּרַגְלֵי הָאוֹיֵב תְּרַמְסְנָה עֲטֵרוֹת הַגָּאוֹת שֶׁל שְׁבוּרֵי אֶפְרַיִם, כְּלֹמֶר, הָאוֹיֵב יִשְׁפִּיל גָּאוֹתָם. (ד) וְהִוָּתָה צִיצַת נָבֵל צָבִי תִפְאֶרְתּוֹ... כְּכַבּוּדָה

וְחֻמָּנִים: י כִּי בְעֲשׂוֹתָם זֹאת עִיר בְּצוּרָה שֶׁל גּוֹיִם תִּהְיֶה בָּרַד מִיּוֹשְׁבֶיהָ נִהַ גָּאוֹת אֲדָם, גָּאוֹת וּפְרִדָּסִים נַעֲשֶׂה מְשַׁלַּח מְשֻׁבָּיו וְנַעֲזֹב כְּמִדְבָּר עַד כִּי שֵׁם יִרְעָה עֲגֹל וְשֵׁם גַּם בְּקִבְעוֹת יִרְבֵּן וְכִלְה סַעֲפִיָּה עֲנָפֵי הָאֵילָנוֹת אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ שְׁמֹה: יא בִּיבֹשׁ קִצִּירָה כִּשְׁתִּיבֹשׁ עֲנָפֶיהָ תִּשְׁכַּרְנָה מֵעַצְמָהּ,

רָצָה לִמְרָ כִּשְׁתִּיבֹשׁ עֲנָפֶיהָ וְיִשְׁכַּבְּרוּ מֵאֲלֵיהֶם. נָשִׁים הַאֲבִינוֹת בָּאוֹת וּמִלְקֻמוֹת אוֹתָם מֵאִירֹת מְבַעֲרוֹת אוֹתָהּ. וְהָ מִשְׁלַח עַל הַשְּׁמֹנוֹת וְהַאֲדָרוֹן כִּי לֹא עִם בִּינוֹת הוּא אֵין גַּם תְּכַבֵּנָה לְשׁוֹב בְּחֻשׁוֹבָה עַל־כֵּן לֹא יִרְחַמְנוּ עֲשֵׂהוּ וְיִצְרוּ לֹא יִחַנְנוּ: יב וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא בְּיוֹם הַשְּׁמֹנֶה יִחַבֵּט יְהוָה כְּמוֹ שְׁהוּא חֹבֵט חֲצִים מִן הַקֶּשׁ מִשְׁבֵּלֶת הַנְּהַר הֵם הָאוֹבְדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר עַד־נַחַל מִצְרַיִם הֵם הַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאַתֶּם בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵימִין הַמִּפְתָּרִים כָּל כָּל פֶּה תִלְקְטוּ מִן הַגּוֹלֹת לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַבִּיתִי אֲחֵכֶם צִיָּן: יג וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא בְּיוֹם יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְהַשְׁמִיעַ חֲקוֹל בְּכָל הָעוֹלָם לְהַתְקַבֵּץ וּלְבֹא וּלְבֹא הָאֲבָדִים שְׁנִיבֹצוּ בְּאֶרֶץ רְחוֹקָה לִפְנֵים מִן הַנְּהַר סִמְבִּטְיוֹן בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר שְׁלֹא חֲזָרוּ לְאֶרֶץ מֵעַתָּה שְׁגִלוּ וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַשְּׁתָחוּ לַיהוָה בְּהַר הַקֹּדֶשׁ מִקוֹם הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם: מְדַבֵּר עַל הַמּוֹן הַתְּלֹאֹת שֶׁעָבְרוּ עַל שְׁבֵט יְהוּדָה עַל דִּי מִלְּךְ אֲשׁוּר, וּמִפְּלֹתוֹ לִשְׁוֹת, וְהַתְּכַבֵּנוֹת (מִן הַפְּסוֹם א' עַד ה') הַמְּדַבְּרִים עַל עֲשֵׂרֶת הַשְּׁבָטִים. א הוּא הַנְּבִיא מִתְאַוֵּן עַל עֲטֵרַת גָּאוֹת עַל גָּאוֹת חֶלֶב שֶׁל שְׁכָרִי אֶפְרַיִם הַמְּלֻכּוֹת שֶׁלֹּא נִתְקַבְּצוּ בְּיָדָם כִּי הוּא וְצִיָּן נָבֵל כְּפָרָה נָבֵל צָבִי תִפְאֶרְתּוֹ מִמֶּרֶת הַגָּאוֹת שֶׁלֹּא אֲשֶׁר הָיוּ מְפֻנִּים עֲצָמָם עַל־רֹאשׁ גֵּיא־

שְׁמֹנִים לְמִשׁוֹחַ רֹאשָׁם בְּחֻרְבָּה שְׁמֹן מְבוֹשֵׁם, הֵם מְכַבְּרֵי הַלּוּמִי יוֹן שְׁבוּרִים בְּגִלְלָתוֹ וְהַשְּׁכָרוֹת: ב הֵנָּה יֵשׁ רֵיחַ חֲזָק וְאַמִּיץ לְאֶרֶץ שְׁהוּא כְּרִיחַ בְּרַד הַמְּשַׁבֵּר אֵילָנוֹת שְׁעַר קָטָב כְּרִיחַ עֲסֵרֶת הַמּוֹרֶת בְּיוֹם מִיּוֹם בְּכִירִים אֲשֶׁר הֵמָּה שְׁמֹנִים בְּחֻקָה, הַנִּיחַ וְהוּא יֵצִים עֲטֵרַת גָּאוֹתָם לְאֶרֶץ בָּרַד בְּחֻקֹּת הַיָּד: ג בְּרַגְלִים שֶׁל הָאוֹיֵב תְּרַמְסְנָה עֲטֵרַת גָּאוֹתָם כֹּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵם מִתְפָּאֲרִים בָּהֶם שְׁבוּרֵי אֶפְרַיִם: ד וְהִוָּתָה הַדָּר תִּפְאֶרְתּוֹ שֶׁל שְׁבוּרֵי אֶפְרַיִם לְצִיצַת הַנָּבֵל צָבִי תִפְאֶרְתּוֹ אֲשֶׁר הוּא לְעֵמֶרֶת עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמֹנִים וְהוּא

תורה כבכורה בתאנה שנחבשה ראשונה במרים ויהי הקוין אשר מיד
בשורה הראה אותה בעודה בכפו תלוי על הענף ובלענה ואני
ממתין עד שיתלש. ואמר שכן ימחר האויב להשפיל אפרים: ה ביום ההוא
ביום מפלת מלכות אפרים יהיה יהוה צבאות לעטרת צבי ויהיו הקבוצ

בגאון ה' ולצפירת לבת תפארה
לשאר עמו הם יהודה ובנימין:
ו ולרוח משפט יהיה הקדוש ברוך
הוא ליושב עליהמשפט יהונן דעה
לחוקים לעשות משפט אמת ולגבורה
יהיה לאותן שהם משיכי מלחמה
של תורה שער: ו וגם-אלה
יהודה ובנימין בין שגו בדעתם
ובשכר יו וכן תעו מדרך הישר
כתן ונביא שהיה להם לחיות
התורה שגו בדעתם בשכר מרוב
שתת השכר נבלעו נשחת בה
בנאותם מן-היון תעו מן-השכר
נשחתו מן השכרות שגו בראה
הלעו בדברי הנביאים פקו פליליה
והטו משפט: ח פי פליליה של
זכתי מתים אשר הם מסובים עליהם
מלאו קיא צאה הקאה ושלשול
מלמטה בלי מקום פני נקי מאלה:
ט הואיל והנדרים פונים אל השכרות,
אם בן את-מי יורה דעה הכתן
ואת-מי יבין שמועה של הנביא
אשר שמע מאת ה' וכי ילמד לגמולי
מחלב שנגמלו מהנחת החלב עתיקן
הנעתקים משדרים משרי אמן: י פי
על צו של נביא לצו של הקדוש ברוך
הוא, הם אומרים יש לנו צו של
עבודת-יהוה לצו הנה קו חוט משקולה
משפט רשע כנגד לקו הצדק הנה קו

לקו הנביא עוד אומר להם אולי ועיר שם ועיר שם מעט בדרך זה ומעט
בדרך זה בן תקבלו ואף-על-פי-כן אינם מקבלים: יא פי דברי הנביא בעניהם
כאלו ידברו אליהם בלעגני שפה בנגמזם שאין מינים את דבריו ובלשון
אחרת שאינם מבינים ידבר אליהם הנה: יב אשר | אמר הנביא
אליהם בואת תמצאו המנוחה בארצכם ולא תגלו עוד, אבל בתנאי הניחו
לענין ותש בה ואל תגלו אותו וזאת המנוחה להם אם אתם נותנים קד.

קטנים שיצוה אותם אדם מעט מעט וילמדם כדי שיקבלו, פי אין להם לב לקבל אלא דברים מעטים, ולכן יצוה להם מצוה קטנה, ואחר כך עוד מצוה. קו
לקו קו לקו, כמו הנבואה שמוחה את קו הבנן לגמר מור אחר, ואחר-כך עתיק את הקו למור שני, וככה מעט מעט עד שישלים את הקו. ועיר שם
ועיר שם, מעט מעט, פעם אחר פעם. יא פי בלעגני שפה ובלשון אחרת, הם עושים עצמם כאלו היה הנביא מברך בשפה בלתי מוכנה, או בשפה
אחרת לגמרי. יב אשר אומר אליהם, והנביא הרי אומר להם רק דברים טובים. זאת המנוחה, בזה תהיו בשלום. הניחו לענין, אל תגלוהו, וזאת

במרים קוין וגו', הדר תפארתו שהיא בעין טובל, ואשר היא על ראש גיא
שמינים, תהיה כבכורה במרים קוין, בתאנה שהתבכרה במרים ויהי הקוין.
בעודה בכפו ובלענה, מיד כשהיא ערוה תלוי על הענף ואינו ממתין
עד שיתלש. כלומר, שפכה ימחר האויב להשפיל את נאותם. ה) ביום

ההוא, ביום שנילו עשרת השבטים.
לעטרת צבי, לעטרה של רצון
ותורה (ותורה). ולצפירת
תפארה, ולכתר של תפארה.
לשאר עמו, שבט יהודה ובנימין
והמטרים עמם למלכות חזקתו
מלך יהודה. ו) ולרוח משפט
ליושב על המשפט, ויהיה הקב"ה
לרוח משפט למו שיתנה יושב על
המשפט, והוא חזקתו מלך יהודה,
שישב על פסא המלכות לעשות
משפט, ותמן לו הקב"ה דעת ובינה
לעשות משפט אמת. ולגבורה, ויהיה
הקב"ה להם לגבורה, כפי שהקה
מלאך ה' במחנה אשור ולא הצרכו
להלחם בהם. משיכי מלחמה
שערה, וכן משילחמו אויביהם בהם
ושיכו מלחמה נגדם, ותן ה' להם
גבורה שיהיו מינים באויביהם עד שער
עריהם תבצורות. ז) וגם אלה, וגם
שבט יהודה ובנימין. בין שגו וגו',
זה היה בימי אהו אביו של חזקתו.
ובשכר תעו, ומתוך רבוי שתת יו
ישן תעו מן הדרך הנכונה. ונביא,
נביא השכר. נבלעו מן הניון,
נשחתו מרוב שתת הניון. שגו בראה,
לא הלכו בדרך שהורה הוראה, הוא
הנביא האמתי. פקו פליליה, בשלו
במשפט, ולא שפטו דין אמת. "פקו",

בשלו, והוא מלשון "ופק בדינים" (נחום ביא). "פליליה", משפט, כמו "אפללו
אלהים" (שמואל א בכה). ח) פי כל שלחנות, אפילו שלחן הכהנים. מלאו
קיא צואה, קיא וצואה, שכן דרך השפוח. וחסר ו"ו השמוש. בלי מקום,
עד שאין מקום נקי. ט) את מי יורה דעה, מאחר שהם משתקרים בזה,
אם בן למו יורה המורה דעה. שמועה, מה ששמע הנביא מאת ה' לצוהם.
גמולי מחלב עתיקי משדרים, הם כמו נערים קטנים שנה עתה נשלמה
ינקתם ונעתקו משדרים. י) פי צו לצו צו לצו, אומר שהם כמו נערים

קטנים שיצוה אותם אדם מעט מעט וילמדם כדי שיקבלו, פי אין להם לב לקבל אלא דברים מעטים, ולכן יצוה להם מצוה קטנה, ואחר כך עוד מצוה. קו
לקו קו לקו, כמו הנבואה שמוחה את קו הבנן לגמר מור אחר, ואחר-כך עתיק את הקו למור שני, וככה מעט מעט עד שישלים את הקו. ועיר שם
ועיר שם, מעט מעט, פעם אחר פעם. יא פי בלעגני שפה ובלשון אחרת, הם עושים עצמם כאלו היה הנביא מברך בשפה בלתי מוכנה, או בשפה
אחרת לגמרי. יב אשר אומר אליהם, והנביא הרי אומר להם רק דברים טובים. זאת המנוחה, בזה תהיו בשלום. הניחו לענין, אל תגלוהו, וזאת

עטרת מרים

שי למורא

תהיה לכם המרגעה לשבת במנוחה בארצכם. (יג) והיה להם דבר ה',
במדתם ומיד להם, בין שלא רצו לשמוע מעט מעט, יגור בדברו עליהם צו של
אמות המשמעדרם גם. צו לצו וגו',

צו על צו, פקדה על פקדה, עבודה על
עבודה, קו של פרענות כנגד קו של
עברות. ועיר שם ועיר שם, לזמים
מועטים תבוא עליהם, והם יתמעטו שם
בארץ אויביהם. ילכו וכשלו אחור
ונשכרו, כשילכו וישלו לכל אחור
וישכרו. ונוקשו ונלכדו, ויפלו בפח
המוקש, וילכדו בו. כלומר, יפלו בצרה
ולא יוכלו להמלט. (כב) אשר פדה
את אברהם, כלומר, ה' אשר פדה
את אברהם מאור פשדים, אמר אל בית
יעקב. לא עתה יבוש יעקב, כי
קשאו ישראל עושים רצון הקב"ה, הוא
פאלו יעקב בוש בדבר. ומעתה לא
יבוש. יחורו, ויתלבנו. כי המתבטש
מתלבנים פניו. (כג) בראותו ילדיו,
בראות יעקב את צאצאיו בלכתם בדרך
המוצה. מעשה ידי בקרבו, כלומר, צדיקים יש בהם. יקדישו שמי, שהם
מקדשים שם ה'. והקדישו את קדוש יעקב, יאמרו בהקדישם שמו "קדוש
יעקב ואלהי ישראל", שהוא אביהם. יעריצו, ישבחו לומר שהחזק בידו.

עם כל זה ולא אבוא שמוע: יג והיה להם דברייהוה אף שאין
רוצים לשמוע צו לצו ציווי אחר ציווי צו לצו ואוהרה אחר אוהרה קו
לקו פעם אחר פעם קו לקו

משמרת למשמרת התורה, אף במקום
שלמדות נחשבת ועיר שם ועיר
שם מעט ואף פי אותם שלא דרכו
בנתיבותיה למען ילכו וכשלו
אחור באבן ונשכרו בלי הרופה
ונקשו בפח קדש ששמנו לו אחרים
בכונה, ונלכדו ויפלו בצרה ולא יוכלו
להמלט: כב לכן אחר שחזרו
ישראל בתשובה כהאמר יהוה
אלבית יעקב ה' אשר פדה
את אברהם מאור פשדים כשנשלו
לכבשן האש לאעיתה יבוש
יעקב עוד, כי ישראל עושים רצון
המוקש ויעקב אבינו לא בוש מהם
ולא עתה פניו יחורו ויתלבנו
מבושה: כג לכן לא יבוש יעקב כי
בראותו ילדיו הצדיקים וכשרים

מעשה ידי בקרבו אשר המה יקדישו שמי והקדישו את קדוש
יעקב על ידי קדושת מעשיהם ואת אלהי ישראל יעריצו וישבחו לומר
שהחזק בידו:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:
נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחור לא
ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל
דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שפחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה
יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו.

כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה גרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

סבלות מצרים: ה והבאתי אתכם אל הארץ
אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם
ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני
יהוה: ט וידבר משה בן אל-בני ישראל ולא
שמעו אל-משה מקצור רוח ומעבדה קשה: פ
(ישראל) י וידבר יהוה אל-משה לאמר: כ בא דבר
אל-פרעה מלך מצרים וישלח את-בני-ישראל
מארצו: ג וידבר משה לפני יהוה לאמר הן
בני-ישראל לא-שמעו אלי ואידך ישמעני פרעה
ואני ערל שפתיים: פ ג וידבר יהוה אל-משה
ואל-אהרן ויצום אל-בני ישראל ואל-פרעה
מלך מצרים להוציא את-בני-ישראל מארץ
מצרים: ס

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
ו ג וידבר אלהים אל-משה ויאמר אליו אני
יהוה: ג וארא אל-אברהם אל-יצחק ואל-יעקב
באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם: ד וגם
הקמתי את-בריתי אתם לתת להם את-ארץ
כנען את ארץ מגריהם אשר-גרו בה: ה וגם א
אני שמעתי את-נאקת בני ישראל אשר מצרים
מעבדים אתם ואזכר את-בריתי: (לוי) ו לכך אמר
לבני-ישראל אני יהוה והוצאתי אתכם מתחת
סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי
אתכם בזרוע נמויה ובשפטים גדלים: ז ולקחתי
אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם
כי אני יהוה אלהיכם המוציא אתכם מתחת

אגרות קודש

בי"ה, כ"ו טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מו"ה חיים שי

שלום וברכה!

בהמשך למכתבי הקודם ובהתאם למענהו, מוסיף קבלה עבור הסך שהרימו בביהכ"נ של כ' בסעודת חג י"ט כסלו למעמד. ומטובו למסור ד"ש וברכה לכל המשתתפים בסעודת מצוה זו.

כיון שהגמרא (תענית ט, א) אומרת עה"פ עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר, וכ"כ ברי הדבר עד שהקב"ה אומר בחנוני נא בזאת, מובטחני אשר השתתפותם בצדקה זו תהי' להם צינור להמשכת כל טוב כסיום הפסוק והריקותי לכם ברכה עד בלי די.

בברכה לו ולכל המשתתפים בהסעודה דחג החגים י"ט כסלו,

מנחם שניאורסאהן

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ח)	06:40	06:40	08:37	08:38	09:13	09:13	10:06	10:07	12:19	12:21	16:58	17:03	17:26	17:31	16:42	17:41
חיפה (ח)	06:43	06:42	08:37	08:38	09:14	09:14	10:07	10:08	12:18	12:20	16:56	17:02	17:22	17:27	16:31	17:38
ירושלים (ח)	06:40	06:39	08:35	08:36	09:12	09:12	10:05	10:06	12:17	12:19	17:00	17:05	17:23	17:28	16:24	17:39
תל אביב (ח)	06:42	06:41	08:37	08:38	09:14	09:14	10:07	10:08	12:19	12:21	16:56	17:01	17:24	17:29	16:40	17:40
אוסטריה, וינה (ח)	07:42	07:39	09:03	09:02	09:51	09:50	10:36	10:36	12:33	12:35	16:23	16:31	17:01	17:09	16:12	17:23
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:11	06:17	09:01	09:06	09:47	09:52	11:02	11:06	14:05	14:06	20:46	20:44	21:18	21:15	20:27	21:28
אוקראינה, אודסה (ח)	07:39	07:35	09:04	09:04	09:50	09:49	10:36	10:37	12:35	12:37	16:32	16:40	17:08	17:16	16:21	17:29
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:16	07:12	08:37	08:36	09:25	09:24	10:10	10:10	12:07	12:09	15:58	16:06	16:36	16:43	15:47	16:57
אוקראינה, דנייפופטרובסק (ח)	07:29	07:25	08:48	08:48	09:36	09:36	10:22	10:22	12:18	12:20	16:07	16:16	16:46	16:53	15:56	17:07
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	08:02	07:57	09:15	09:15	10:06	10:04	10:50	10:50	12:43	12:46	16:26	16:35	17:06	17:14	16:15	17:29
אוקראינה, קייב (ח)	07:55	07:50	09:08	09:07	09:59	09:57	10:42	10:42	12:36	12:38	16:17	16:26	16:58	17:06	16:07	17:21
איטליה, מילאנו (ח)	08:01	07:58	09:29	09:29	10:14	10:14	11:01	11:02	13:01	13:04	17:04	17:12	17:37	17:44	16:53	17:58
אקוודור, קיטו (ח)	06:18	06:20	08:47	08:50	09:18	09:20	10:21	10:23	12:53	12:55	18:26	18:28	18:50	18:52	18:10	19:01
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:54	05:59	08:43	08:48	09:26	09:30	10:39	10:42	13:38	13:39	20:11	20:09	20:41	20:39	19:52	20:51
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:27	06:34	09:18	09:23	10:08	10:12	11:24	11:28	14:31	14:32	21:20	21:17	21:54	21:51	20:59	22:05
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:26	07:23	09:08	09:08	09:48	09:48	10:38	10:39	12:45	12:47	17:04	17:10	17:35	17:41	16:51	17:53
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:19	07:16	08:58	08:58	09:39	09:39	10:29	10:30	12:34	12:36	16:49	16:56	17:22	17:28	16:37	17:40
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:19	07:17	08:59	08:59	09:40	09:40	10:30	10:30	12:34	12:37	16:50	16:57	17:22	17:28	16:37	17:41
ארה"ב, דטרויט (ח)	08:00	07:57	09:36	09:36	10:18	10:18	11:07	11:08	13:10	13:12	17:21	17:28	17:54	18:01	17:09	18:13
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:18	07:17	09:16	09:17	09:52	09:53	10:46	10:47	13:00	13:02	17:42	17:47	18:09	18:14	17:29	18:24
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:58	06:56	08:50	08:50	09:27	09:27	10:19	10:20	12:30	12:32	17:03	17:09	17:32	17:37	16:50	17:49
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:09	07:09	09:13	09:14	09:47	09:48	10:43	10:44	12:59	13:01	17:49	17:54	18:16	18:20	17:35	18:30
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:17	07:14	08:55	08:55	09:36	09:36	10:26	10:26	12:30	12:32	16:43	16:50	17:16	17:22	16:31	17:35
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:42	07:40	09:22	09:23	10:03	10:03	10:53	10:54	12:58	13:00	17:14	17:21	17:46	17:53	17:02	18:05
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:17	07:14	08:54	08:54	09:36	09:36	10:25	10:25	12:29	12:31	16:41	16:48	17:14	17:20	16:28	17:33
בוליביה, לה-פס (ח)	06:10	06:13	08:50	08:53	09:23	09:26	10:30	10:33	13:13	13:15	19:12	19:12	19:37	19:37	18:54	19:47
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:43	08:38	09:53	09:52	10:45	10:43	11:28	11:28	13:20	13:23	16:59	17:08	17:40	17:48	16:48	18:03
בלגיה, בריסל (ח)	08:41	08:37	09:53	09:52	10:44	10:43	11:28	11:28	13:21	13:23	17:00	17:09	17:41	17:49	16:50	18:04
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:31	05:35	08:15	08:19	08:51	08:54	10:00	10:03	12:48	12:50	19:04	19:03	19:25	19:25	18:45	19:35
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:20	05:24	08:04	08:08	08:39	08:43	09:49	09:51	12:36	12:38	18:45	18:45	19:12	19:12	18:27	19:22
בריטניה, לונדון (ח)	08:02	07:57	09:11	09:11	10:03	10:02	10:46	10:46	12:38	12:41	16:17	16:26	16:57	17:05	16:10	17:20
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:20	08:14	09:21	09:21	10:17	10:15	10:58	10:58	12:47	12:49	16:14	16:24	16:58	17:07	16:08	17:23
גרמניה, ברלין (ח)	08:13	08:08	09:18	09:17	10:12	10:10	10:54	10:54	12:45	12:47	16:18	16:28	16:59	17:08	16:08	17:24
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:21	08:17	09:35	09:35	10:25	10:24	11:09	11:09	13:03	13:06	16:46	16:55	17:26	17:34	16:36	17:49
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:26	05:30	08:11	08:15	08:48	08:52	09:59	10:02	12:49	12:51	19:12	19:11	19:32	19:31	18:54	19:42
הודו, מומבאי (ח)	07:14	07:15	09:26	09:28	09:58	10:00	10:56	10:57	13:17	13:19	18:19	18:23	18:44	18:48	18:04	18:57
הודו, פונה (ח)	07:09	07:10	09:23	09:24	09:54	09:55	10:52	10:53	13:13	13:15	18:16	18:20	18:41	18:45	18:01	18:54
הונגריה, בודפשט (ח)	07:29	07:25	08:51	08:51	09:38	09:38	10:24	10:24	12:22	12:24	16:15	16:23	16:52	17:00	16:04	17:14
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:24	07:22	09:03	09:03	09:44	09:44	10:34	10:35	12:38	12:41	16:53	16:59	17:25	17:31	16:40	17:44
יוון, אתונה (ח)	07:41	07:39	09:26	09:26	10:05	10:05	10:56	10:57	13:03	13:05	17:26	17:32	17:57	18:02	17:13	18:14
מולדובה, קישינב (ח)	07:48	07:45	09:12	09:12	09:58	09:58	10:45	10:45	12:43	12:45	16:38	16:46	17:14	17:22	16:26	17:36

רעט

לוח זמנים לשבוע פרשת שמות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:12	07:13	09:24	09:25	09:56	09:57	10:53	10:55	13:14	13:16	18:16	18:20	18:41	18:45	18:01	18:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:55	05:03	07:45	07:52	08:44	08:49	10:03	10:07	13:16	13:18	20:19	20:15	20:58	20:54	19:58	21:10
נפאל, קטמנדו (ח)	06:56	06:55	08:57	08:58	09:32	09:33	10:26	10:28	12:42	12:44	17:28	17:32	17:55	17:59	17:14	18:10
סין, בייג'ין (ח)	07:35	07:33	09:16	09:17	09:57	09:57	10:47	10:47	12:52	12:54	17:09	17:16	17:41	17:47	16:55	17:59
סינגפור, סינגפור (ח)	07:11	07:13	09:39	09:41	10:10	10:12	11:12	11:14	13:43	13:45	19:14	19:16	19:38	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ח)	07:41	07:36	08:47	08:47	09:41	09:39	10:23	10:23	12:14	12:16	15:47	15:57	16:30	16:38	15:37	16:54
פרו, לימה (ח)	05:53	05:56	08:31	08:34	09:03	09:05	10:09	10:11	12:48	12:50	18:40	18:41	19:04	19:05	18:22	19:14
צרפת, ליוון (ח)	08:20	08:16	09:47	09:47	10:32	10:32	11:19	11:20	13:19	13:21	17:18	17:26	17:54	18:01	17:07	18:14
צרפת, פריז (ח)	08:41	08:37	09:59	09:59	10:48	10:47	11:33	11:33	13:29	13:31	17:19	17:27	17:55	18:03	17:08	18:17
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:08	06:10	08:34	08:36	09:05	09:06	10:06	10:08	12:35	12:37	18:01	18:03	18:24	18:27	17:45	18:36
קנדה, טורונטו (ח)	07:49	07:47	09:22	09:22	10:06	10:05	10:54	10:54	12:56	12:58	17:05	17:12	17:36	17:43	16:53	17:56
קנדה, מונטריאול (ח)	07:32	07:29	09:00	09:00	09:45	09:45	10:32	10:33	12:32	12:35	16:34	16:42	17:08	17:16	16:22	17:29
קפריסין, לרנקה (ח)	06:54	06:52	08:44	08:45	09:22	09:22	10:14	10:15	12:24	12:26	16:54	17:00	17:23	17:29	16:41	17:40
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:14	09:08	10:10	10:09	11:07	11:06	11:48	11:47	13:34	13:36	16:54	17:05	17:41	17:50	16:45	18:07
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:53	08:47	09:44	09:43	10:43	10:41	11:23	11:22	13:08	13:10	16:27	16:37	17:10	17:20	16:17	17:37
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	08:05	08:02	09:28	09:28	10:15	10:15	11:01	11:02	12:59	13:01	16:53	17:01	17:30	17:38	16:42	17:52
שווייץ, ציריך (ח)	08:11	08:07	09:33	09:33	10:20	10:20	11:06	11:06	13:04	13:06	17:03	17:11	17:35	17:42	16:51	17:56
טאילנד, בנגקוק (ח)	06:45	06:46	09:02	09:04	09:34	09:35	10:32	10:34	12:56	12:58	18:08	18:11	18:32	18:35	17:52	18:45

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמֻחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיִּזֵּת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלָתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבניב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הנרות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00715
12/01/2020

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים